

Taroha Goro Mana Usuusu Maea

in cooperation with

Taroa Goro Mana Ususu Maea

The New Testament in the Arosi Language
Solomon Islands

The Arosi New Testament was produced in cooperation
with the Bible Society of the South Pacific.
Their contribution is greatly appreciated.

© 2004, Wycliffe Bible Translators, Inc.
First Edition 1100 copies

www.ScriptureEarth.com

Creative Commons License

Attribution-Noncommercial-No Derivative Works 3.0 Unported

You are free to:

Share — to copy, distribute and transmit the work

Under the following conditions:

Attribution — You must attribute the work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).

Noncommercial — You may not use this work for commercial purposes.

No Derivative Works — You may not alter, transform, or build upon this work.

With the understanding that:

- **Waiver** — Any of the above conditions can be **waived** if you get permission from the copyright holder.
- If you copy or distribute this work, you must include the terms of this license agreement.
- **Other Rights** — In no way are any of the following rights affected by the license:
  - Your fair dealing or fair use rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
  - The author's **moral** rights;
  - Rights other persons may have either in the work itself or in how the work is used, such as **publicity** or privacy rights.

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Taha Nara Awa Na'i Bukani

Matiu	1
Mak	72
Luk	117
Jon	194
Buka Tatau ¹ / ₂ aro	245
Rom	306
1 Korin	338
2 Korin	367
Galesia	386
Efesas	396
Pilipae	406
Kolosae	414
1 Tesalonaeka	421
2 Tesalonaeka	428
1 Timoti	432
2 Timoti	441
Taetas	447
Pilimon	452
Hibru	455
Jems	479
1 Pita	487
2 Pita	496
1 Jon	501
2 Jon	509
3 Jon	511
Jiud	513
Buka Ha'ata'i	516
Diksonari	547
Dora 'anai sadoi'i tatara ororiu	552
Maps	558

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana St. Matiu

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Tara'i 'oha 'o arungana do'ia God 'a agoheta'i hadahada tarai'o? 'A he'ua i 'iraraa amuai taha na 'ia God 'a rabasia do'oi haua 'anai ha'a-wa'ewa'ea?

Naasi ta'i mareho na 'iraau saeni Jiu na'i madoraana Jisas rau 'adoma'inia do'a to'iraau. Na'i 'ohasi, 'e hai 'arangi harisi murinai hadahada ana God tanaraau beiai rarabea Malakae. Rau to'oraai Usu-usu Maea ana God beiraau, ma 'e ta'i mareho nagu taritari'a 'inia, rau ai'a raba araisuria. Tabu'a na 'ia God naagu ai'a ha-hadahada tarairaau'a 'inia.

Na'i madoraasi, ni gaumani na'i Rom 'a marungiraau Jiu mana ano na 'ia God na duruduru tanaraau 'inia. Rau 'adoma'inia do 'iia 'ai ha'ataaria mai ta mwaeraha hehe'oi 'anai ha'a-hura'ahiraau baaniai heimarungi 'anai gaumani anai Rom.

Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a boi na'i marewana 'a ha'a-arotaha'i taha na 'iraau rarabea ra 'unu'i 'abaiai Ha'atahi. Ma'ata rei'uaa na o'asi, 'a rago i saeni Jiu narau ai'a hinihinia do 'iia naasi nai ha'atahiraau. Rau ai'a raba hinihini'i ma'ua araisuri'i taha na 'ia Jisas na maani'i tanaraau.

Tara'i 'oha 'ia God 'a mamarota'i hadahada tanagia na'i 'oha na 'iia 'a bwane 'unu'i tanagiai taha 'anai haa'i ma mamasigaa do gai araisuria. Naasi na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Taroha Goro ana St. Matiu, 'oi rongorongo 'iniai taha na 'ia God nai 'unua tana'o.

Mamaani 'Iniai Burungana Jisas Kraest

(Luk 3:23-38)

1 Naani mamaani 'iniai burungana Jisas Kraest na huta mai baaniai burungana Deved mea Ebrahim.

2 'Ia Ebrahim naasi amana Aisak,

'ia Aisak amana Jekop,

'ia Jekop amana Jiuda miraaui do'orana'i,

3 'ia Jiuda amana Peres mia Sira (inadarua 'ia Tama).

'Ia Peres amana Hesron,

'ia Hesron amana Ram,

4 'ia Ram amana Aminadab,

'ia Aminadab amana Nason,

'ia Nason amana Salmon,

5 'Ia Salmon amana Boas ('ia Rehab naasi inana).

'Ia Boas amana Obed (inana 'ia Rut),

'ia Obed amana Jesi,

6 'ia Jesi amana Mwaeraha Deved.

'Ia Deved amana Solomon (inana 'ia Batsiba, nararu ha'iwai ga'u a Uraea).

7 'Ia Solomon amana Rehobom,

'ia Rehobom amana Abaeja,

'ia Abaeja amana 'Asa,

8 'ia 'Asa amana Jehosofat,

'ia Jehosofat amana Joram,

'ia Joram amana Usaea,

9 'ia Usaea amana Jotam,

'ia Jotam amana Ehas,

'ia Ehas amana Hesikaea,

10 'ia Hesikaea amana Manase,

'ia Manase amana Amon,

'ia Amon amana Josaea,

11 'ia Josaea amana Jekonaea miraau i do'orana'i. Rau huta gaarangiai madoraa ra wairaaui Israel 'ari na'i Babilon 'anai ha'i slev 'iniraaui.

12 Na'i murinai wairaaui ada i Israel 'ari Babilon

'ia Jekonaea amana Saltiel,

'ia Saltiel amana Serababel,

13 'ia Serababel amana Abiud,

'ia Abiud amana Elaeakim,

'ia Elaeakim amana Aso,

14 'ia Aso amana Sadok,

'ia Sadok amana Akim,

'ia Akim amana Eliud,

15 'ia Eliud amana Eleasa,

'ia Eleasa amana Matan,

'ia Matan amana Jekop,

16 'ia Jekop amana Josep, mwane ana Meri. 'Ia Meri inana Jisas nara 'unua 'iniiai Ha'atahi.

17 'E ta'i tangahuru mana hai ugui inoni tahamora beia Ebrahim tari beia Deved, ma'e ta'i tangahuru mana hai ro'u tahamora beia Deved tari madoraa ra wairaaui Israel 'ari Babilon. Mana tahamora na'i 'ohasi tari 'oha na huta i Ha'atahi 'e ta'i tangahuru mana hai ugui inoni ro'u.

Huta Ana Mai a Jisas Kraest

(Luk 2:1-7)

18 Naani mamaani 'iniiai huta ana mai a Jisas Kraest. 'Ia Meri inana Jisas, ra durua tanaa i mwane na atana 'ia Josep. Na'i na'o ma rarugu

ha'iwai, ra sadoia do'a to'ora 'iniaia mena anai Hi'ona Maea. ¹⁹Ia Josep nara duruduru tanaa 'anai waina Meri, 'e sae odo-odo. 'A 'adoma'inia do'ai horosiai duruduru ana ma ai'a raba haua beiai rongo raha, 'inia 'a ai'a raba ha'animaia Meri na'i maadaui noni.

²⁰Na'i 'oha na wai'ado'ado mau suriai mahosi, 'e enjel ana God 'a ha'ata'i tanaa na'i mauru'aa. 'A o'ani 'inia, “Josep baaniai burungana Deved, 'oi abui ha'ata'iaiai 'adoma'imu 'anai waina Meri. 'Inia ni rurua na haua 'iniaia gare, 'a to'o 'iniaia mena anai Hi'ona Maea. ²¹Mana'i 'oha nai huta mai garesi, 'oi ha'a-atana 'inia Jisas, † 'inia 'iia 'ai ruhasiraui sae ana'i baani'i ora-ora'a adaa'i.”

²²Naasi duruduru ana God 'a to'o ha'a-momori'a 'onaai taha na ha'ateenga'inia Araha God na'i ngoonai rarabea o'ani, ²³“E gere urao na ai'a mauru goni mau beia ta mwane nai rurua, ma'ai ha'ahutaa ta gare mwane marai 'unua 'inia Imanuel. Ni 'ado'ado 'anai ata naasi, 'ia God 'a awa beigia.”†

²⁴Oha 'ia Josep 'a rarai baaniai mauru, 'a haua 'onaai 'unua anai enjel ana Araha God. 'A waina Meri, ²⁵ma'ata 'a ai'a mauru goni beia tari 'oha na ha'ahutaa i gare mwane ana. Mia Josep 'a ha'a-atana 'inia Jisas.

'Iraau Sae Madoma Baaniai Dora

Na Ara'a Iei Sina

2 ¹Ia Jisas 'a huta na'i Betlehem, 'e 'omaa na'i Provensi Jiudea 'oha na mwaeraha Herod. Ai'a orema mau ma ra'i sae madoma ra boi baaniai dora na ara'aiei sina ra ada na'i Jerusalem ²mara heisonga'i o'ani, “Na'i hei na hutaiei mwaeraha adaaui Jiu? Meu re'iaiai hee'u na'i dora na ara'aiei sina na ha'ata'iniaia huta ana, mameu boi 'anai ha'arahesia.”

³Na'i 'oha 'ia Herod 'a rongoa o'asi, 'a ta'aa di'u i 'adoma'ina, beiraaui ro'u hakoi sae na'i Jerusalem. ⁴Ma 'unu goniraaui mai Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses maagu songa'iniraaui o'ani, “Na'i hei nai hutaiei Ha'atahi?”

⁵Miraaui o'ani, “Na'i Betlehem na'i Provensi Jiudea. 'Inia naasi maho na 'ia God na 'unua na'i ngoonai Rarabea o'ani,

⁶‘Betlehem, 'o ororiu di'u na'i Jiudea, 'inia baani'o nai hura'a mai mwaeraha nai marungiraaui noni agu'i, 'iraui Israel.’”†

⁷Mia Herod 'a 'unuraaui giruguru moi sae madoma magu songa'iniraaui 'iniaia 'oha he'ua narau tahamora re'iaiai hee'u. ⁸'A o'ani 'iniraaui maagu ha'a-taariraaui wou, “Moi 'ari Betlehem mamoi sibaniai garesi. 'Oha moi sadoia, moi aho'i mai 'ini 'anai ha'arangasia tanaau mawaigu 'ari ro'u wou 'anai ha'arahesia.”

1:21 Jisas: Ni 'ado'ado 'anai Jisas naasi “Ia God 'ai ruhasigia.” 1:23 Aisaea 7:14; 8:8; 8:10
2:6 Maeka 5:2

⁹Marau 'ari, rau re'ia ro'u mau ta'i hee'u narau re'ia ga'u ani, 'a na'otaradaau. 'Agu papaku na'i ahoranai dora na awa iei gare. ¹⁰Rau wa'ewa'e raha di'u 'oha rau re'iai hee'u. ¹¹Rau siri ruma marau re'iai gare beia inana 'ia Meri. Rau topira'i ruru marau ha'arahesia. Rau rahi'i hura'a i bane adaa'i marau banea tanaa i gol mana rua mareho si'ini goro nara 'unua 'inia franginsens mana myrrh. ¹²Na'i muri, 'ia God 'a ha'abasuraaau na'i mauru do rai abu aho'i 'ari beia Herod. Miraau aho'i wou na'i 'omaa adaaau na'i tara he'ete'i.

**'Ia Josep Mia Meri Raru Hora
Beiai Gare 'Ari Ijip**

¹³Murinai aho'i adaaui sae madoma, 'e enjel ana Araha God 'a ha'amaranga tanaa Josep na'i mauru. 'A o'ani 'inia, “Josep, 'oi rarai ma'oi waiai gare mia inana mamoi hora 'ari Ijip, 'inia Herod 'ai sibaniai gare 'anai ha'amaesia. Moi awa 'isi tari 'oha wai 'unua tana'o do moi aho'i mai 'ini.”

¹⁴Mia Josep 'a rarai ma waiai gare mia inana na'i rodosi marau hano 'anai Ijip. ¹⁵Rau awa 'isi tari 'oha na mae a Herod. Rau haua o'asi 'anai ha'ato'oa ha'a-momori taha na 'unua Araha God na'i ngoonai Rarabea o'ani, “'Au 'unua hura'a i gare agua baaniai Ijip.”[†]

**Ra Ngahu Ha'amaesiraau
Mwani Garemwane**

¹⁶'Oha 'ia Herod 'a sadoia do 'iraau sae madoma rau pwaril'ia'a, 'a taesu'a di'u i ahuna, ma atenga'inia dorai ngahu ha'amaesi'i hako mwane garemwane na'i Betlehem, taraawa'a na'i rua harisi ma dio, mana garemwane suri'i ro'u i 'omaa gaarangi'ai Betlehem. 'Ia Herod 'a haua o'asi suria 'iraau sae madoma rau 'unua do 'e rua harisi na bwane hako murinai ha'ata'i na haa i hee'usi. ¹⁷Na'i 'oha na haua o'asi a Herod, 'a to'o ha'a-momori'a i taha na 'unua Rarabea Jeremaea na o'ani,

¹⁸“'E angi uru-uru ra rongoa na'i 'omaai Ramaa. 'Ia Resel 'a angisiraaui gare ana'i ma ai'a 'irisia dorai ha'a-aroahuna, 'inia 'iraau gare ana'i ra mae'a.”[†]

**Ra Waia Aho'i a Jisas Baaniai Ijip
'Ari Nasaret**

¹⁹Murinai mae ana Herod, 'e enjel ana Araha God 'a ha'ata'i tanaa Josep na'i mauru na'i Ijip. ²⁰'A o'ani 'inia, “'Oi rarai ma'oi waiai gare mia inana mamoi aho'i 'ari Israel. 'Inia 'iraau nei ra sibania 'anai ha'amaesia ra mae'a.”

²¹Mia Josep 'a rarai ma waiai gare mia inana marau aho'i 'ari Israel. ²²Na'i 'oha na 'ia Josep 'a rongoa do 'ia Akeleas 'a mwaeraha orisia amana 'ia Herod na'i Provensi Jiudea, 'a mamaa'uta'i aho'i 'ari Jiudea. Mana nata

maho na 'omesia ro'u na'i nata mauru, ra 'unua wetewete tanaa do'ai 'ari Provensi Galili. ²³Naasi rau 'ari marau awa na'i Nasaret ma ha'a-momori'a i taha nara 'unua i Rarabea o'ani, "Rai 'unua 'inia ai Nasaret."

Heitaroha'i Ana Jon Bwareomaea

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

3 ¹Muridi tara'i harisi ra hako, 'ia Jon Bwareomaea 'a taraawa'a taroha'inia hura'ai ha'atee ana God na'i dora mangasara na'i Provensi Jiudea. ²A o'ani, "Moi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i, 'inia ni madoraa na 'ia God 'ai marungiraau noni ana'i 'a gaarangi'a." ³Ia Jon naasia mo'o na 'ia rarabea Aisaea 'a ha'ateenga'inia mau mai o'ani na'i 'oha bwani, "E nei nai totoro hura'a na'i dora mangasara. 'Ai ha'atee o'ani, 'Moi ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a. Moi ha'a-odoodoi tara tanaa.'" ⁷

⁴Ia Jon 'a awa 'onaai huunai rarabea. 'A ho'owa'a 'ini'i bwana ra tau'arodi 'ini'i warihui kamel, ma rorowa'a 'inia rorowa'a nara tau'arona 'inia uri-uri mwamwaa mana mahoi ngau ana'i naasi ngabo mana modi'o ni hasimou. ⁵Iraau saenai Jerusalem, ma ra'i sae baaniai Provensi Jiudea mana 'omaa gaarangi wai rahai Jodan rau boi beia Jon ⁶'ana'i ha'arangasi'i ora-ora'a adaa'i ma bwareomaeeraau na'i wai Jodan.

⁷Na'i 'oha 'ia Jon 'a re'iraaui Farisei miraaui Sadiusi rau boi beia 'ana'i bwareomaeeraau, 'a o'ani 'iniraau, "I'amou mwane mwaa ta'a'i! 'A 'ua? Mou 'adoma'inia doni bwareomaea moi nai 'a'auhi'amou 'ana'i bainihu baaniai ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai ha'ataaria mai? ⁸'Onaa namou raba bwareomaea mamoi nugasi'i barongamoo'i nara ta'a'i, mamoi hau'i mareho goro nai ha'ata'inia domou rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i. ⁹Mou gasigu 'adoma'inia do'ia God 'a bwa'i ha'a-mama'ai'amou do 'inia huta amou mai 'onaai warowarona'i a Ebrahim. 'Inau wai 'unua tana'amou, 'ia God 'a matai ha'a-aho'ita'ini'i hau 'ini, marai ha'i warowarona'i a Ebrahim. ¹⁰Ia God 'a ha'aagau'a 'ana'i ha'a-mama'airaau nei nara ai'a 'adoma'i orisi. 'A 'onaai nei na ha'aagau 'ana'i arai'i dioi mwane hasi'ei. 'Onaa nara bwa'i hungu 'ini'i hua goro, 'ai ara dio suri'i raridi mai gaasi'i ara'ai 'eu 'ana'i suu gata'ini'i.

¹¹"Inau 'au bwareomaea'amou 'inia moi wai 'ana'i ha'ata'inia domou orisi. 'Ia mo'o nai boi murigu 'ai bwareomaea'amou 'inia Hi'ona Maea mana 'eu. 'Iia 'a ororiu di'uau. 'Inau ai'a arari 'ana'i daa'i tanaa i sandol ana'i 'onaai sae tatau'aro ana. ¹²'Iia 'a ha'aagau 'ana'i hoairaau noni goro baaniraau nei ta'a'i, 'onaai nei na hoai'i koradi wiit ana'i baani'i kahokahodi. 'Iia 'ai nugarau noni goro na'i dora goro, ma'ai ha'a-mama'airaau noni ta'a'i, 'onaai nei na nuga ha'agorohi'i koradi wiit ana'i na'i dora 'ada'i mana kahokahodi 'a suu gata'ini'i na'i 'eu na bwarai kuru."

'Ia Jon 'A Bwareomaea Jisas*(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³Mia Jisas 'a hano baaniai Galili ma 'ari wai Jordan do'ia Jon 'ai bwareomaea na'iei. ¹⁴'Ia Jon 'a ai'a 'irisia o'asi ma o'ani, “Ni 'uaana na'ogu boi beiau 'inia 'anai bwareomaea? I'oe na'o ga'i bwareomaeau!”

¹⁵Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Nugaa mai 'onaai 'unua agua. 'Igaraa garai hau ma'ata i hei'irisina God.” Naasi mia Jon 'agu bwareomaea Jisas.

¹⁶Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ara'a baaniai wai, i aro 'a heihoa ma 'omesiai Hi'ona Maea ana God 'a dio na'i hungana 'onaai waibora. ¹⁷Ma'e ringe na ao mai baaniai aro 'a o'ani, “Naani gare agua nau ta'ahia ororiu mau ahugoro 'inia.”

'Ia Saetan 'A Ohongia Jisas*(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

4 ¹Mana Hi'ona Maea 'a waia Jisas 'ari dora mangasara do'ia Saetan 'ai ohongia. ²'Ia Jisas 'a ai'a ngau suriai hai tangahurui dangi mana hai tangahurui rodo magu hioro. ³Mia Saetan 'a boi beia ma o'ani 'inia, “Onaa i'oe garena God, 'oi ha'atee tana'i hau 'ini marai aho'ita'i breidi.”

⁴Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Na'i Usu-usu Maea ra usu o'ani, 'I sae 'a bwa'i tahi moi 'inia huai breidi, ma'ata 'inia ro'u i ha'atee ana God.’”^f

⁵Mia Saetan 'a waia Jisas 'ari Jerusalem, 'i 'omaa nara 'unua ro'u 'inia 'omaa maea. 'A ha'a-urasia na'i dora ahaaha na'i hunganai Ruma Maea ana God ⁶ma o'ani 'inia, “Onaa i'oe garena God 'oi rege auru, 'inia ra usua na'i Usu-usu Maea o'ani, 'Ia God 'ai ha'a-taariraau enjel ana'i 'anai 'a'auhi'o. Rai dau bwarasi'o 'ini'i rimadaa'i mana uwamu'i ra bwa'i maara 'ini'i hau.’”^f

⁷Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Mana Usu-usu Maea 'a 'unua ro'u o'ani, 'Moi abui ha'imaania Araha God amouu.’”^f

⁸Mia Saetan 'a waia Jisas ara'a na'i hunganai hungahunga ahaaha ma ha'ata'ini'i tanaai mwani kantri hako na'i marewana mana toto'ora adaa'i, ⁹ma o'ani 'inia, “Wai haa'i hako tana'o i mwane mareho 'ini 'onaa 'oi topira'i ruru tanaau ma'oi ha'arahesiau.”

¹⁰Mia Jisas 'a o'ani, “Ariwou baaniau Saetan! Ra usua na'i Usu-usu Maea o'ani, 'Moi ha'arahesia moi Araha God amouu, me 'iia moi namoi tau'aro tanaa.’”^f

¹¹Mia Saetan 'a 'arita'inia Jisas miraaui enjel rau boi marau 'a'auhia.

'Ia Jisas 'A Taraawa'a Hauai Tau'aro Ana*(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹²Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongoa do'ia Jon 'a awa na'i rumaniho'o, 'a aho'i 'ari Provensi Galili. ¹³Ma'ata 'a ai'a awa na'i Nasaret, 'a 'ari na awa na'i Kapaniam na'i bobonai kae bwera i Galili, na'i dorai ano anai burungana Sebiulan mea Naftali. ¹⁴'A haua o'asi ma to'o ha'a-momori'a i taha na 'unua Rarabea Aisaea o'ani,

- 15 “A ragoi nei nara ai'a Jiu narau awa na'i Galili,
na'i dora nara 'unua ro'u 'iniaai ano ana Sebiulan mea Naftali
na'i gaarangi'ai kae bwera i Galili mana'i nata batarau 'iniaai wai Jordan.
16 'Iraaui sae 'isi rau awa na'i kuhi,
ma'ata ra re'ia'a i bewaa.
Rau awa na'i mamaru ni mae,
ma'ata i bewaa 'ai bewaasiraaui.”†
17 Mia Jisas 'a taraawa'a ha'ausuriraaui sae. 'A o'ani, “Moi rihosi, na
heimarungi ana God na awa na'i aro, 'a gaarangi'a!”

'Ia Jisas 'A Soiai Hai Sae Ahuahuasi

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Na'i 'oha 'ia Jisas 'a hahano na'i bobonai kae bwera i Galili, 'a 'omesiai
rua ha'ido'orada, 'ia Saemon, nata ata 'ia Pita, mia Andru. Na'i 'ohasi,
raru ahuaasi 'iniaai hu'o, suria 'iraruasi ra'i sae ahua-ahuasi. 19 Mia Jisas 'a
o'ani, “Murui suriau! 'Onaai rau'i amuru'i ii'a na'i wai, 'a o'asi ro'u, wai
ha'ausuri'amurua 'anaai wai'i mai sae beiau.” 20 Na'i mau 'ohasi, raru nugasi'i
hu'o adaru'i ma raru suria.

21 Mia Jisas 'a 'ariwou ma re'ia Jems mia Jon na'i ora beia amadarua
'ia Sebedi. Rau orima'ini'i hu'o adaa'i ma o'ani 'iniraru, “Murui suriau.”

22 Mararu 'arita'iniaai amadarua beiai ora mararu hano beia Jisas.

Ni Tau'aro Ana Jisas Na'i Galili

(Luk 6:17-19)

23 'Ia Jisas 'a 'ari suri'i 'omaa na'i Galili ma ha'ausurirai sae suri'i rumani
ha'arahesi adaa'i Jiu. 'A taroha'inia tanaraaui taroha goro 'iniaai heimarungi
ana God na awa na'i aro, ma ha'agorohiraaui aho'i nei na to'iraaui i mwane
daoha he'ete'i hairiu. 24 I tarohana 'a 'adarara 'ari suriai mwane dora na'i
Galili, tari 'ari na'i Provensi Siria. 'Iraaui sae na to'iraaui i mwane daoha
he'ete'i hairiu ma'ua ra rongomaata'i di'u, ra wairaaui mai tanaa. Tara'i sae ra
bwaunira i adaro, ma tara'i sae ra manumanu'a, ma tara'i sae ra mae hakoi
uwadi. Ma'ata 'ia Jisas 'a ha'agorohiraaui hako aho'i. 25 E kae ruruha narau
hano suria Jisas baani'i mwane dora he'ete'i hairiu. Tara'i nei baaniai Galili,
mana'i Dekapolis, na'i Jerusalem mei Jiudea mana'i nata batarau wai rahai
Jordan.

'Ia Jisas 'A Ha'ausuriraaui Rongoiusuri Na'i Hungahunga

(Luk 6:20-23)

5 1 Oha 'ia Jisas 'a re'iai rago di'u adaaui sae nara hano suria, 'a hane
ara'a na'i gere hungahunga ma heinagu auru. 'Iraaui rongoiusuri ana'i
rau heinagu garigaria 2 ma ha'ausuriraaui o'ani,

3 “Ia God 'ai ha'agorohiraau nei ra 'u'uria suri'i mwani maho 'onaai sae na pohara.

'Iraau rai awa na'i bahainai heimarungi ana God na awa na'i aro.

4 'Ia God 'ai ha'agorohiraau nei ra ahutotou.

'Ia God 'ai ha'a-aro'i ahudaa'i.

5 'Ia God 'ai ha'agorohiraau nei ra awa manego.

Rai daa'i mwani mareho goro na duruduru 'inia God.

6 'Ia God 'ai ha'agorohiraau nei nara huunai raba awa odo-odo na'i maana,

'inia 'ia God 'ai haua tanaraau i taha nara 'irisiasi.

7 'Ia God 'ai ha'agorohiraau nei rau ahu ta'ahira i nei nara awa ha-ha'aroha'a,

'inia 'ia God 'ai ahu ta'ahiraau ro'u.

8 'Ia God 'ai ha'agorohiraau nei na tahingadaa'i ra odo-odo,

'inia rai re'ia God.

9 'Ia God 'ai ha'agorohiraau nei nara ha'a-hagugoniraau goro i noni.

'Ia God 'ai 'unuraau 'ini'i gare ana'i.

10 'Ia God 'ai ha'agorohiraau nei ra nora ta'airaau 'inia haua adaau taha na 'irisia God.

'Iraau rai awa na'i bahainai heimarungi ana God na awa na'i aro.

11 “Ia God 'ai ha'agorohi'amou na'i 'oha ra ha'atee ha'a-ta'ai'amou, mara nora ta'ai'amou mara 'unu'i mwane maho pware'i 'ini'amou, suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i. 12 'Oha na o'asi, moi abui ahutotou, ma'ata moi wa'ewa'e, 'inia 'e heitahari na raha na 'ia God 'a ha'aagau mamasi'amou 'inia na'i aro. Mamoi abui kaku'aa do ra bwane nora ta'airaau o'asi'a ro'u i rarabea na'i 'ohabwani.”

Solt Mana Marewa

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 “I'amou mou 'onaai solt tanaraau inoni nai marewana. 'Onaa i solt 'agu bwa'i ngau asi'a'a, 'agu bwa'i here'a ro'u naraigui haua 'anai ha'a-asi'aa aho'i ro'u! 'A goro dorai rasaha'inia hura'a i 'omaa marai buu hunia.

14 “I'amou mou 'onaai raita na bewaasiraau inoni nai marewana na 'iraau hako i sae ra re'ia 'onaai 'omaa nara tau'arona na'i hunganai hungahunga.

15 Bwa'i sae nai suungiai raita maigui nugaa na'i bahainai rabo'o. 'Ai nugaa ma'ata na'i dora 'ana mai marewasiraau hakoi sae na'i raronai ruma. 16 'A o'asi ro'u, moi abui giru'i baaniraau noni here goro namou haa'i. Ma'ata moi ha'ata'ini'i hura'a 'onaai marewa marai re'i'i marai ha'a-aneanea Amamouu ara'ai aro 'inia.”

Ringe Ana'ia Moses

17 “Moi abui 'adoma'inia do 'inau 'au boi 'anai ha'a-ai'a'i Ringe anal'ia Moses mana ha'ausuringa'i adaa'i Rarabea. 'Au boi 'anai ha'ato'o'i huunai 'ado'ado'ada'i. 18 Aro mana ano 'ai anoro ma bwa'i ta gere dora na'i Ringe

ana'ia Moses nai ai'aa. Mwane maho nara usu'i na'iei rai to'o hako. ¹⁹Onaa 'oi raesia ta gere dora na'i Ringe ana'ia Moses ma'oi ha'ausuriraa ro'u tara'i nei 'anai haua 'onaai haua amua, 'o bwa'i ororiu moe'a na'i hourana ni aro. Ma 'onaa 'oi ha'isuri'i hako ma'oi ha'ausuriraaui sae 'anai haua 'onaai haua amua, 'ia God 'ai ha'a-ororiu'o na'i hourana ni aro. ²⁰Iraaui Farisei miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe rau 'adoma'inia dorau odo-odo na'i maana God 'inia suri'i adaa'i Ringe ana'ia Moses. Me 'onaa mou bwa'i odo-odo di'u baaniraaui, mou bwa'i siri mwada'u na'i hourana ni aro.”

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Taesu'a

²¹Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “I'amou mou bwane 'iraraai Ringe ana Moses na o'ani, 'Abui heingahu,[†] 'inia 'ia mo'o nai heingahu 'ai siri na'i hihiiiri.’

²²Ma'ata, 'inau wai 'unua tana'amou, 'iatei nai taesu'a 'ana ta sae 'ai siri na'i hihiiiri. Ma 'onaa 'iatei nai 'unu bweu 'inia ta sae, rai waia na'i Kansol[†] 'anai 'i'ia. Ma 'iatei nai 'unu bwau kuhi 'inia ta sae 'a ta'isada dorai gaasia siri na'i 'eu na'i dora ni rongomaata'i.

²³“Naasi 'onaa 'o waai bane amua 'anai nugaa na'i hunganai dorani ho'asi na'i Ruma Maea ana God ma'ogu aidangisia do'e sae na taesu'a mumua, ²⁴'oi nugaa ga'u i bane amua, ma'oi aho'i 'anai hagu aho'i beia mo'o na taesu'a mumua ma'oigui aho'i ro'u 'anai hauai bane amua tanaa God. ²⁵Ma 'onaa na sae na taesu'a mumua 'a raba wai'o na'i kooti, 'oi bonasia ha'a-arataraa raurau beia. 'A gasi taranga'ini'o tanaai sae hihiiiri, mana sae hihiiiri 'ai taranga'ini'o tanaai sae hehei'oi mai gaasi'o na'i rumaniho'o. ²⁶Wai 'unua ha'a-momori tana'o, 'oi awa 'isi tari 'oha 'oi horia hakoi siha ha'a narai 'unua tana'o do'oi horia.”

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Ha'iwai

²⁷Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “I'amou mou bwane 'iraraa i Ringe ana Moses na o'ani, 'Oi abui taritari'a baaniai urao amua ma'ua mwane amua.’[†] ²⁸Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou, 'iatei na re'iai urao ma 'adoma'i sisiwa 'inia, 'ia 'a bwane taritari'a beia na'i 'adoma'ina. ²⁹Naasi 'onaa na maa odomu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi suki gaasia hura'a moi. 'A goro do'oi ha'a-ai'aa ta ta'i dorai abe moi, baaniai abemu hako nai siri na'i 'eu na'i dora ni rongomaata'i. ³⁰Ma 'onaa na rima odomu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi horosia ma'oi gaasia. 'A goro do'oi ha'a-ai'aa ta ta'i dorai abe moi, baaniai abemu hako nai siri na'i 'eu na'i dora ni rongomaata'i.”

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Haigaasi

(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “I'amou bwane 'iraraai Ringe ana Moses na o'ani, 'Iatei nai gaasiai urao ana 'ai haua moi ta usu-usu ni haigaasi tanaa

---

5:21 Eksodas 20:13; Diutronomi 5:17   5:22 Kansol: Wanasia na'i Diksonari   5:27 Eksodas 20:14; Diutronomi 5:18

ma nugasia'a.'[†] ³²Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou, 'oi abui gaasiai urao amua 'onaa na ai'a taritari'a baani'o. 'Onaa 'oi gaasia ma'ai waina ta saemwane he'ete'i, naia na gaasia amua nagu taritari'a 'inia beiai sae nagu waina ro'u. I sae nagu waina ro'u 'a taritari'a beiai urao anai sae he'ete'i.”

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Herehere

'Anai Hauai Duruduru

³³Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “I'amou mou 'iraraa do ra ha'a-aburaau wauwa agaa'i 'anai horosi'i duruduru narau haa'i tanaa Araha God narau tohe 'ini'i na'i atana 'anai haa'i. Ra 'unua tanaraau do 'oha rai duruduru, rai araisuri'i ma'ata![†] ³⁴Mawai 'unua tana'amou, 'oha moi hauai duruduru, moi abui tohe 'inia ta maho. Moi abui tohe 'inia aro, 'inia naasi dora ni heimarungi ana God, ³⁵ma'ua tohe 'inia marewana, 'inia marewana 'iia ana God, ma'ua tohe 'inia Jerusalem 'inia naasi 'omaa ana God, i mwaeraha hauasa. ³⁶Abu tohe o'ani ro'u, ‘Onaa wai horosiai duruduru agua, ni warihugu 'ai mamaahui.’ 'Inia i'oe ai'a to'o mena 'anai ha'amamahuia ma'ua ha'a-buruburu'aa warihumu. ³⁷Naasi 'onaa 'oi hauai duruduru, 'oi 'unua odo-odo moi 'io ma'ua bwa'i ma hako'a. 'Onaa 'oigui tohe 'inia ta maho ro'u, ma naasi neisi 'a boi'a baania Saetan.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Heisu'usu'u

'Iniai Ta'aa

³⁸Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “I'amou mou bwane 'iraraai Ringe ana Moses na o'ani, ‘Iatei nai kaaniai maana ta sae, rai kaania ro'u i maana. Mia tei nai rubu husiai rihona ta sae, rai rubu husia ro'u i rihona.’[†] ³⁹Ma'ata, 'inau wai 'unua tana'amou, moi abui heisu'usu'u 'inia ta'aa. 'Onaa ta sae na hidariai baba odomu, 'oi rihota'i mai hida ro'u na'i nata baba. ⁴⁰'Onaa ta sae nai raba wai'o na'i kooti 'anai rahia i to'oni abe amua 'anai su'uai mareho na'o ha'atari'aa tanaa, 'oi haua ro'u wou tanaa i to'oni tewa amua. ⁴¹'Onaa ta sae hehei'oi nai ha'a-'usu'usu'o 'anai suru'ia tanaa i anga ana suria ta ta'i kilomita, 'oi waia suria ta rua kilomita. ⁴²Na'i 'oha na sae ra ha'angoni mareho, 'oi hisu. 'Oha ra raba waia ga'u ta mareho amua suria moi ta gere madoraa, 'oi abui ruia.”

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Heita'ahi

(Luk 6:27-28; 32-36)

⁴³Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “I'amou mou bwane 'iraraai Ringe ana Moses na o'ani, ‘Moi ta'ahirai sae amoo'i, mamoi 'utairaaui maerongamoo'i.’[†] ⁴⁴Ma'ata, 'inau wai 'unua tana'amou, moi ta'ahiraaui maerongamoo'i mamoi ha'arawesi taradaui nei ra nora ta'ai'amou. ⁴⁵'Onaa moi haua o'asi, naasi 'a ha'ata'inia do 'i'amou ra'i gare ana'ia Amamou ara'ai aro. 'Inia 'iia 'a hauai

---

5:31 Diutronomi 24:1 5:33 Levitikas 19:12; Nambas 30:2; Diutronomi 23:21 5:38 Eksodas 21:24; Levitikas 24:20; Diutronomi 19:21 5:43 Levitikas 19:18

sina tanaraau hakoi sae goro mana sae ta'a'i, ma haa'i rangi tanaraau hakoi sae odo-odo mana sae ora-ora'a. ⁴⁶A 'ua? 'Onaa mou ta'ahiraau moi nei ra ta'ahi'amou, mou 'adoma'inia do'ia God 'ai tahari'amou goro 'inia? Rei'uaa 'iraau sae ha-ha'atakisi namou wana bodio 'iniraauusi, marau haa moi ro'u o'asi. ⁴⁷Ma 'onaa mou goro moi 'iniraau nei ra goro 'ini'amou, naa 'i'amou mou ai'a he'ete'lita baania namoiwou ta sae. 'Inia 'iraau sae ahurodo ra goro moi ro'u 'iniraau nei ra goro 'iniraau. ⁴⁸Naasi 'i'amou moi goro tatarasi 'onaaia Amamou na goro tatarasi.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Hisu

6 ¹Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Moi wai'ado'ado goro na'i 'oha moi haa'i here goro. Mou gasi haa'i beiai ha'a-ta'eta'e na'i maadi noni rago. 'Onaa moi haua o'asi, mamou bwa'i dau heitahari beia Amamou ara'ai aro. ²'Oha 'oi hisungiraau pohara 'oi abu haua beiai rongoo raha, 'inia naasi here rau haa'i sae pwapwaari'i suri'i rumani ha'arahesi mei suri'i tara raha, 'inia rau 'irisia do rai ha'atee ha'a-ta'eta'eraau. Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha nara ha'atee ha'a-ta'eta'eraau, naasi'a i heitahari adaau. ³'Oha 'oi hisungiraau sae pohara 'oi abui ha'ata'inia hura'a tanaraau sae taha na'o haa, ⁴ma'ata 'oi haua na'i dora bainihu. Taha na'o haua na'i dora bainihu, 'ia Amamu ara'ai aro 'a 'iraraa. 'Iia naigui tahari'o 'iniai taha na'o haua.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'arahesi

(Luk 11:2-4)

⁵“Oha moi ha'arahesi moi abui 'onaairaui sae nara here 'onaa dora odo-odo narau raba ura na'i rumani ha'arahesi mana'i tara raha 'anai ha'arahesi dorai re'iraau. Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha nara ha'atee ha'a-ta'eta'eraau, naasi'a i heitahari adaau. ⁶Naasi 'oha 'oi ha'arahesi 'oi siri ahii amua ma'oi honosiai maraaruma ma'oigui ha'arahesi tanaa Amamu na'o bwa'i re'ia. 'Iia na 'iraraa taha na'o haua na'i dora bainihu, 'ia naigu tahari'o.

⁷“Mana'i 'oha moi ha'arahesi, moi abui 'onaairaui sae ahurodo nara 'unu ori-ori'i ha'atee nara ai'a rongo ha'amadomaahu. Ra 'adoma'inia doni hi'ona adaau 'ai arami'i ha'arahesi adaai 'ini'i mwane ha'atee nara haa'i. ⁸'I'amou moi abui 'onaairaui sae o'asi. 'Ia Amamou 'a bwani 'iraraa taha mou 'irisia mamougu ha'angoni. ⁹Naasi 'oha moi ha'arahesi, moi ha'arahesi o'ani:

Amamee na'i aro,
na atamu 'ai maea.

¹⁰ Na houramu 'ai boi.

Na hei'irisimu rai haua na'i anoi bahai
'onaai haua ada na'i aro.

¹¹ Haua tana'ameu i mahoingau 'anai dangini.

¹² 'O'i 'adoma'i nugasi'ameu 'ini'i ora-ora'a amee'i

'onaai 'adoma'i nugasi'i amee'i nei ra haa'i 'ino bwarasi'ameu.

¹³ Ma'oi 'a'auhi'ameu 'anai ura bwarasi'i heiohongu

ma'oi taatahi bwarasi'ameu baania Saetan.

14“Onaa moi 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i nei ra haa'i here ra ai'a goro tana'amou, 'ia Amamouu ara'ai aro 'ai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a amoo'i ro'u. 15Ma 'onaa mou bwa'i, 'ia Amamouu 'a bwa'i 'adoma'i nugasi'i ro'u i ora-ora'a amoo'i.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'ariri

16“Oha moi ha'aririta'i ngau, moi abui 'ome ahutotou beia 'onaai haua adaai sae ra here 'onaa dora odo-odo. Rau 'ome ha'ata'ata'ahi beia do nei narai re'iraa. Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha nara ha'atee ha'a-ta'eta'eraau, naasi'a i heitahari adaau. 17Naasi 'oha 'oi ha'ariri, 'oi aromaa ma'oi 'aha'aha goro 18neina bwa'i sae nai 'ome 'iraraa do'o ha'ariri. Ma'ata 'ia Amamu na 'iraraai taha na'o haua na'i dora bainihu, 'iia naigui tahari'o.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Toto'ora Na'i Aro

19“Moi abui boribori'i toto'ora 'anai marewanani, 'inia he'a mana 'adi ra mata'i ha'ata'ai'i, mana sae beriberi ra matai siri na'i ruma 'anai beri'i. 20Ma'ata moi haa'i mwani mareho goro neina 'a 'onaa domou nuga'i toto'ora amoo'i na'i aro, dora i he'a mana 'adi ra bwa'i matai ha'ata'ai'i na'iei mana sae beriberi ra bwa'i matai beri'i. 21Moi haua o'asi, 'inia na 'adoma'imu 'ai awa tarau na'i dora na toto'ora amu'i ra awa na'iei.”

Ha'ausuringa'i 'Iniraai Nei Nara Naga 'Ini'i Mwani Maho

(Luk 11:34-36)

22“'I maa 'a 'onaai raita anai abemu. Na'i 'oha na maamu'i ra goro hako, na abemu 'a honura'i marewa. 23Ma 'onaa na maamu'i ra ta'a'i, na abemu hako 'a honura'i kuhi. 'Onaa 'o 'adoma'inia do 'o awa na'i marewa ma'ogu awa na'i kuhi, i'oe 'o huunai awa na'i kuhi.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'a

(Luk 16:13; 12:22-31)

24“'A bwa'i sae nai tau'aro goro tanaai rua bwauodo. 'Onaa nai o'asi, me 'iia 'ai 'itaa ta nei mai ta'ahiai nata nei. Ma'ua 'ai 'adoma'i ha'ahoua tanei mana nata nei 'a bwa'i. Naasi 'a bwara 'anai tau'aro tanaa God ma do'oigui ta'ahia ro'u i ha'a.

25“Naasi, wai 'unua tana'amou, 'ai abui ta'aabemu 'iniai tahingamu 'ado dangi, 'iniai taha 'anai ngaua mana gono mana bwana na'oi ho'osia. 'Inia na tahingamu, ai'a moi 'anai ngaa'i mahoingau, mana abemu ai'a moi 'anai ho'osiai bwana. 26Moisui 'omesiraaui manu na'i ahoasara, rau ai'a hasi mahoingau mana 'e'eri ma'ua nuga taguma'ini'i mahoingau na'i hare. Mia Amamouu ara'ai aro 'a hanganiraui manu 'isi. Mi'amou tanaa God, mou ororiu di'u baani'i manu 'isi. 27Ma rei'uua na towa'i ta'aabemou, me mareho nara ta'aabemou 'ini'isi, ra bwa'i 'a'auhi'amou 'anai ha'atewaa 'ari tahi namou haa na'i marewana.

28“‘A 'ua na ta'aabemoou 'inia bwana 'anai abemoo'i? Moisu 'adoma'i suri'i tagai raraaua ni hasimou. Rau ai'a haua ta tau'aro ma'ua tata nadaau bwana. 29Mawai 'unua tana'amou, rei'uaa 'ia Mwaeraha Solomon 'a toto'ora, ma'ata ai'a ta ta'i bwana ana nai 'ome goro ta'isada beia ta ta'i tagai raraaua. 30Hinihinimoo 'a kekerei di'u! 'Onaa 'ia God na ha'a-'omegoro'i tagai raraaua nara ahurara moi gere madoraa maraigui suungi'i, ni 'ua ana na bwa'i haa'i bwana 'inia tana'amou?

31“Naasi, moi abui o'ani, ‘E taha gaigui ngaua, ma'ua 'e taha gaigu gonohia, ma'ua ho'osia?’ 32Na'isi mareho na 'iraau sae narau ai'a aidangisia God rau 'adoma'i raha 'ini'i. Naasi 'ai abui ta'aabemoou, 'inia 'ia Amamoo ara'ai aro 'a 'iraraa domou 'irisi'i mareho 'isi. 33Maho na ororiu di'u domoi haua, naasi 'anai awa tarau na'i bahainai heimarungi ana God mana awa suriai hei'irisina. 'Onaa moi haua o'asi, mia God 'ai haua tana'amoui mwani mareho 'isi. 34Naasi 'ai abui ta'aabemu 'inia ho'oa. Dangini 'a to'oraai mareho 'ana haaria 'anai ta'aabemu 'inia.”

Abui Hiiriai Nata Sae

(Luk 6:37-38; 41-42)

7¹“Oi abui hiiriai nata sae, ma naasi nara bwa'i hiiri'o ro'u. 2'Inia rai hiiri'o 'inia ta'i hihii'i na'o haua tanaai nata sae. Mana ta'i herehere na'o haua 'anai hiiriai nata sae, naia ro'u narai haua tana'o.

3“Ni 'uaana na'o bonasiai rahia 'inia i gere mamamo na'i maanai nata sae, ma'ogu ai'a aidangisiai kae mamamo na'i maamu haari'o? 4'A he'ua na'ogu matai 'unua 'inia tanaai nata sae do'oi 'a'auhia 'anai rahiai gere mamamo baaniai maana, mi'oe 'e kae mamamo na awa na'i maamu! 5Pwari'i ta'aa! Na'i na'o 'oi rahia ga'u i kae mamamo baaniai maamu haari'o neina 'oi matai wana goro 'anai rahiai mamamo baaniai maanai nata sae.”

6Mia Jisas 'a hauai heiha'auu 'iniraau nei nara 'itaai ha'atee ana God. 'A o'ani, “Moi abui haua tanaai misu i maho na maea, 'inia 'ai rihota'i aho'i mumua 'anai here ha'ata'ai'o. 'A o'asi ro'u, moi abui gaasi'i maho ra ororiu tanaai boo, 'inia 'ai buu huni'i moi mai rihota'i mumua 'anai here ha'ata'ai'o.”

Ha'ausuringa'i 'Ini Ha'arahesi

(Luk 11:9-13)

7“Naasi, wai 'unua tana'amou, moi abui agoheta'i ha'angoni. Ma naasi na mareho namoi ha'angonia, 'ia God 'aigui watea tana'amou. Moi abui agoheta'i siba. Ma naasi na mareho namou sibania, moigui sadoia. Moi abui agoheta'i pwepwee. Ma naasi 'ia God 'aigui tahangiai maraaruma tana'amou. 8'Inia 'iatei nai ha'angonia God 'ini'i taha na 'irisi'i, 'ai hau'i tanaa. Mia tei nai siba, 'ia God 'ai haua tanaai taha na sibania. Mia tei nai pwepwee, 'ia God 'ai tahangia tanaai maraaruma.

9“‘Iatei 'ini'amou nai matai haua tanaai gare ana ta hau 'onaa 'ai ha'angoni breidi? 10Ma'ua 'ai haua tanaa ta mwaa 'onaa 'ai ha'angoni ii'a?

¹¹Rei'uaa na'o ta'aa he'ua, ma'ata 'o 'irara'i maho goro 'anai haa'i tana'i gare amu'i. 'Onaa na o'asi, mamoi 'iraraa ha'agorohia doni Amamouu ara'ai aro 'ai haa'i mwani mareho goro tanaraau nei narau ha'angonia.

¹²"Ni here na'oi haua tanaai nata nei, 'ai suriai here na'o 'irisia dorai haua tana'o. Naasi 'ado'ado 'anai Ringe ana'ia Moses mana ha'ausuringa'i adaa'i Rarabea."

Maraaruma Na 'Ogo

(Luk 13:24)

¹³⁻¹⁴"Na maraaruma anai dora ni mae 'a bwabwahora mana tara 'ana 'a mwada'u 'anai suria. Ma ragoi nei ra suriai tarasi. Na maraaruma anai tahi tarau 'a 'ogo mana tara 'ana 'a bwara 'anai suria, magu ai'a ragoi nei ra suria. Naasi, moi siri na'i maraaruma na 'ogo."

Ha'atee Ha'abasu

'Iniraui Rarabea Pwapwaari'i

(Luk 6:43-44)

¹⁵"Moi 'ome'ome goro 'iniraui rarabea pwapwaari'i. Ra 'ome mamahu 'onaai siip mana'i raromada ra 'onaai misu hahaingau. ¹⁶Moi 'ome 'irara'i moi na'i herengada 'onaai 'ome 'irara'i amoo'i hasi'ei suri'i huadi. 'O bwa'i matai husia ta huai memepu ma'ua ta huai 'aai baaniai warorarak. ¹⁷Hasi'ei goro ra hungu 'ini'i hua goro, mana hasi'ei ta'a'i ra hungu 'ini'i hua ta'aa. ¹⁸Hasi'ei goro 'a bwa'i haa'i hua ta'aa mana hasi'ei ta'aa 'a bwa'i haa'i hua goro. ¹⁹'Adonai hasi'ei nara hungu 'ini'i hua ta'a'i, 'ia mo'o na to'ora'i 'ai ara gata'ini'i marai gaasi'i ara'a na'i 'eu. ²⁰Naasi, moi matai 'ome 'irara'i rarabea pwapwaari'i na'i taha na ha'ata'inia hura'a na'i barongana.

²¹"Ai'a do 'iraau hako nei rau 'unuau 'inia Arahadau nara'i siri na'i heimarungi ana God ara'ai aro. 'Iraau moi nei rau ha'isuri'i hei'irisina Amagu na'i aro nara'i siri na'iei. ²²Na'i dangi ni hihiri 'ai ragoi nei nara'i o'ani, 'Araha, 'i'ameu meu taroha'ini'i ha'atee amu'i, ma 'inia atamu meu taari'i adaro mameu hau'i 'ini'i mwane ha'abu'oahu.' ²³Minau wai o'ani 'iniraau, 'Arai sae ora-ora'a, moi 'ariwou! 'Inau ai'a matai'amou.'"

Rua Sae Tatau'aro Ruma

(Luk 6:47-49)

²⁴Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, "Hoita naasi, 'iatei na rongo'i ha'ausuringa'i agu'i ma ha'isuri'i 'a 'onaai sae madoma na tau'aronai ruma na'i hunganai hau. ²⁵'A dio i rangi raha mana wai ra ahe. I ro'a 'a uuhira'i wetewete mana ruma 'a ai'a arobo 'inia 'a ura baabau na'i hunganai hau. ²⁶'Iatei na rongo'i ha'ausuringa'i agu'i ma ai'a ha'isuri'i 'a 'onaai sae bweu na tau'aronai ruma na'i hunganai nu'unu'u. ²⁷Oha na dio i rangi raha mana wai ra ahe, i ro'a 'a uuhira'i wetewete mana ruma 'a arobo auru na maguru na'i ano."

²⁸Na'i 'oha 'ia Jisas 'a haa'i hako i mamaani 'ini, 'iraui sae ragou rau heimwaota'i di'u 'ini'i ha'ausuringa'i ana'i. ²⁹'Inia 'a huunai 'irara'i mareho na maani'i, 'a ai'a 'onaairau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses.

'Ia Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Lepa*(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)*

8 ¹Oha na 'ia Jisas 'a dio aho'i baaniai hungahunga, 'iraau sae rago rau suria. ²Raugu 'ome ma'e sae lepa na boi ma topira'i ruru auru tanaa Jisas ma o'ani, "Araha, 'onaa 'o mwa'emwa'e, ma'o ga'i ha'agorohiau aho'i baaniai daoha na to'iauni."

³Ia Jisas 'a taranga'inia hura'ai rimana, 'a dau wou beia ma o'ani, "Io, 'au mwa'emwa'e moi, 'oi goro'a aho'i." Na'i mau 'ohasi mana abena 'agu goro aho'i. ⁴Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "O'i abu maania ga'u tanaa ta sae i maho na to'o bei'o. 'O'i 'ari odo-odo beiai Piriisi mai 'iraraa haaria do i'oe 'o goro aho'i. Naasi ma'oi hauai bane amua tanaa Piriisi mai ho'asi 'inia 'onaai 'unua ana Moses, 'ana ha'ata'inia tanaraui noni do'o goro'a."

Hinihinai Ta'i Na'ohadaui Hehei'oi*(Luk 7:1-10)*

⁵Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ada na'i 'omaai Kapaniam, 'e ai Rom, 'e na'ohadaui hehei'oi, 'a boi beia ma o'ani 'inia, ⁶"Araha, i sae tatau'aro agua 'a daoha raha. 'Iia 'ari ruma agua. 'A rongomaata'i di'u maagu ai'a ririhota'i'a."

⁷Mia Jisas 'a o'ani, "Io. Wai 'ari ha'agorohia aho'i baaniai daohasi."

⁸Mana saemausi 'a o'ani, "Araha, 'oi abui 'ari, 'inia 'inau 'au ai'a arari do'oi boi na'i ruma agua. 'O'i ha'atee moi mana sae tatau'aro agua 'ai goro'a aho'i. ⁹Au 'iraraa o'asi, suria 'inau 'au to'oraai nei na marungiau nawai ha'isuri'i heiatenga'i ana'i, minau ro'u 'au to'ora'i sae hehei'oi na 'iraau rai ha'isuri'i ro'u i heiatenga'i agu'i. Na'i 'oha nawai o'ani 'inia ta ta'i 'iniraau, "O'i 'ariwou 'isi,' 'iia 'ai ha'isuria'a ma'ata. Ma 'onaa nawai o'ani 'inia ta nei 'iniraau, "O'i boi 'ini,' 'iia 'ai boi'a ro'u ma'ata. Ma 'onaa wai o'ani 'inia sae tatau'aro agua, "O'i hauai tau'aroni,' 'iia 'ai haua'a ma'ata."

¹⁰Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongoai ha'atee o'asi ana saemausi, 'a heimwaota'i di'u, ma o'ani 'iniraui nei rau hano suria, "Nau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, ai'a ta ta'i saeni Israel nawai 'omesia do'ai hinihini tari 'onaia mo'oni. ¹¹Wai 'unua tana'amou, 'ai ragoi nei ra ai'a Jiu rai boi baaniai mwane dora hako na'i marewana 'ana ngaugoni beia Ebrahim, Aisak, mia Jekop na'i hourana ana God ara'ai aro. ¹²Ma'ai ragoi saeni Israel nara ga'i awa na'i hourana God na'i aro naragu bwa'i'a! Rai gaasiraa hura'ai dora kuhi, dora rai angi marai 'ara ha'angingita'i rihodaa'i na'iei."

¹³Mia Jisas 'a o'ani 'inia na'ohadaui hehei'oi, "O'i aho'i 'ari ruma amua, i sae tatau'aro amua 'ai goro'a 'onaai hinihinia amua." Mau na'i 'ohasi, mana sae tatau'aro anasi 'a goro'a aho'i.

Jisas 'A Ha'agorohiraa Aho'i**Mwane Sae Daoha***(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴Ia Jisas 'a 'ari ruma ana Pita ma re'ia do na hungona Pita 'a awa moi na'i be'ana, 'inia 'a mata'i ma raorao i abena. ¹⁵A dau wou na'i rimanai uraosi mana mata'i 'a rigisia. Ma suruta'e ma ha'aagau mahoingau 'ana Jisas.

16Na'i moi su'urahi mara wairaa'u'a mai tanaa Jisas nei ra bwaunira i adaro. 'Agu ha'atee moia Jisas mana adaro ra hura'a baaniraa'u, ma ha'agorohiraa'u hako aho'i nei ra daoha. 17Ni haua ana o'asi 'a to'o ha'a-momori'a i taha na 'unua Rarabea Aisaea o'ani, "A ha'a-ai'a'i daoha ra to'igia."†

Rua Sae Nararu Raba Suria Jisas

Magu Bwara

(Luk 9:57-62)

18Mia Jisas 'a re'iraaui sae rago i ruru adaau mai ma 'unua tanaraaui rongoiusuri ana'i do rai ta'e 'ari nata batarau 'inia i kae bwera i Galili.

19Ma'e Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses 'a boi beia Jisas ma o'ani 'inia, "Ha'ausuri, 'inau wai suri'o rei'uaa ta dora na'oi 'ari iei."

20Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Na mwane mwamwaa wasi ra to'o dora ni mauru, mana manu ra to'ora'i nu'i. Minau na Gare'i Inoni, 'au ai'a to'o dora ni mono."

21Ma'e ta'i nei 'iniraau nei rau suria Jisas 'a o'ani, "Araha, wai 'ari ga'u mawai toringia amagu."

22Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Oi suriau'a! 'Oi nugasiraaui nei ra suriai tara 'anai mae tarau marai toringiraaui nei nara mae."

'Ia Jisas 'A Ha'apapakuai Ro'a Raha

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23Mia Jisas 'a ta'e ara'a na'i ora beiraau rongoiusuri ana'i marau 'ari nata batarau 'inia i kae bwera i Galili. 24Raugu 'asu'a na'i 'oha rau 'a'ari mau ma'e kae ro'a na to'iraa'u'a. I tabaosi ra abwao ta'eha na'i raronai ora. 'Ia Jisas 'a mauru na'i 'ohasi. 25Miraau rongoiusuri rau 'ariwou ha'araia Jisas, marau ha'atee o'ani, "Araha, 'oi ha'atahigaau! Gai dodo'a naani!"

26Mia Jisas 'a o'ani, "A 'ua mou maaa'u 'inia? Hinihinimoo'u 'a kekerei di'u!" 'Ia Jisas 'a ura ara'a ma ha'atee wetewete tanaa ro'a mana tabaosi do rarui papaku. Mau na'i 'ohasi ma biowaa'a. 27'Iraau rongoiusuri rau heimwaota'i, rau o'ani, "E sae he'ua naani? Rei'uaa ro'a mana tabaosi ra araisuria."

'Ia Jisas 'A Taari Adaro

Baaniraruai Rua Sae

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28Na'i 'oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau tarau 'ari nata batarau na'i kae bwera i Galili, rau 'oto na'i dora ra 'unua 'inia i Gadara.† Rau 'ari wou marau haisuara'i beiai rua saemwane na bwauniraru i adaro. Raru hura'a mai baani'i wabwa ra toringi'i ei sae mae. 'A ha'amagugu abe do ta sae nai taha wou na'i dorasi 'inia raru here 'onaai adaro wawauru. 29'Oha raru re'ia

---

8:17 Aisaea 53:4   8:28 Gadara: Tara'i Baebol bwani ra 'unua Garasa.

Jisas raru awara o'ani, “Jisas, garena God, 'o raba 'uamiria? 'A 'ua? Ai'a madoraa mau 'anai hihiiiri, ma'o bwane boi'a 'anai ha'a-mama'ai'amiria?”

³⁰Gere ha'atau wou baaniai dorasi 'e kae wareai boo nara suasua 'isi.

³¹Mana adaro ra bongal'inia wetewete Jisas o'ani, “'Onaa 'oi taari'ameu hura'a ma'o watea mei siri suri'i boo.”

³²Mia Jisas 'a o'ani, “Moi 'ari!” Mana adaro ra hura'a baaniraruai rua saesi mara siri suri'i boo. Mana mwani boo 'isi ra 'eba dio suriai ahana mara rege dio na'i wai mara mae hako.

³³'Iraaui nei ra 'omesuri'i boo 'isi rau 'eba 'ari 'omaa narau maaniai taha na to'o beiraaui boo mana rua sae na bwauniraruai adaro. ³⁴Mana sae na'i 'omaasi rau hura'a mai 'anai heisadoi beia Jisas marau bongal'inia do'ai hano daara'i baaniai dora adaau.

'Ia Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae

Na Nugu i Abena

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

9 ¹Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ta'e ara'a na'i ora marau aho'i 'ari na'i 'omaa na awa-awa iei. ²'Oha rau ada, ra'i sae rau suru'ia mai sae na abena 'a nugu tanaa Jisas na'i be'ana. 'Oha 'ia Jisas 'a 'ome 'iraraai hinihinidaau, 'a o'ani 'inia saesi, “Garegu, 'ai abui ta'aabemu. Na ora-ora'a amu'i 'au 'adoma'i nugasi'i hako.”

³Tara'i nei 'iniraui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra 'ado'ado o'ani, “'Ia mo'oni 'a 'adoma'inia gasi do 'a ta'isada beia God. 'Ia 'a ha'atee ha'ata'ia God!”

⁴Ma'ata 'ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaau ma o'ani 'iniraui, “'A 'ua namou to'oraa 'inia 'ado'ado ta'asi? ⁵Taha na mwada'u? 'Anai 'unua tanaa saesi do'au 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i, ma'ua 'anai 'unua tanaa do'ai ura maai hahano? 'Anai 'unua tanaa mo'osi do'au 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i 'a mwada'u, 'inia 'a bwarai 'iraraa 'onaa ra 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i ma'ua ai'a. ⁶Naasi, 'inau i Gare'i Inoni, wai hauai maho namou 'adoma'i ha'abwaraa ma moigu'i 'iraraa do 'au to'oraa ro'u i mena 'anai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a na'i marewanani.”

Naasi maagu o'ani 'inia sae na abe nugusi, “'O'i ura ara'a ma'oi suru'iai be'amu ma'oi 'ari ruma amua!”

⁷Mana saesi 'a ura ara'a ma 'ari ruma ana. ⁸'Oha 'iraaui inoni hunga rau re'iai maho na to'osi rau maaa'u marau ha'a-aneanea God 'inia hua ana i mena o'asi tanaa noni.

'Ia Jisas 'A Soia Matiu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹Na'i 'oha 'ia Jisas 'a hano baaniai 'omaasi 'a re'iai sae ha-ha'atakisi, atana 'ia Matiu, 'a heinagu na'i dorani tatau'aro ana. Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'O'i boi suriau 'onaai rongoiusuri agua.” 'Ia Matiu 'a ura ara'a ma suria'a.

9:1 'Omaa na awa-awa iei: Kapaniam (Wanasia 4:13)

¹⁰Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ngau na'i ruma ana Matiu. 'A ragoi sae ha'atakisi mana sae ta'a'i narau ngau beiraa. ¹¹Ma tara'i Farisei rau re'iai haua o'asi ana Jisas marau songa'iniraa'u a i rongoiusuri ana'ia Jisas o'ani, "Ni 'uaana na Ha'ausuri amoo'u a ngau 'inia beiraaui sae ha-ha'atakisi mana sae ta'a'isi?"

¹²Mia Jisas 'a rongoa ma o'ani 'iniraa, "Na sae nara goro moi abedi ra bwa'i rabasiai hei'a'auhi baaniai sae na matai ha'agorohi'i daoha, me 'iraaui moi nei nara daoha nara rabasiai hei'a'auhi. ¹³'A o'asi ro'u, 'inau boi na'i marewana, ai'a do 'anai 'a'auhiraau noni odo-odo, ma'ata 'au boi 'anai 'a'auhiraau noni ora-ora'a. Moi 'ari mamoi sibaniai 'ado'ado anai usu-usu na'i Usu-usu Maea na o'ani, 'E ta'i maho na ororiu domoi haua, naasi goro 'iniraaui nata sae. Ni mahosi 'a ororiu di'u'i ho'asi namou haa'i tanaau.'"[†]

**Ha'ausuringa'i Bwani 'A Bwa'i 'Ari Goni
Beia Mwada'u i Ha'ausuringa'i Haoru**

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴'Iraaui rongoiusuri ana'ia Jon Bwareomaea rau boi beia Jisas marau songa'inia o'ani, "I'ameu miraaui Farisei meu matai ha'aririta'i ngau. Ni 'uaana na rongoiusuri amu'i rau ai'a haua o'asi 'inia?"

¹⁵Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, "'A 'ua? Mou 'adoma'inia do 'iraaui nei ra awa na'i rongo-ni-ha'iwai rai ahutotou na'i 'oha na awa beiraaui a mo'ora ha'aha'iwaia? 'Abwa'i! Ma'ata na'i 'oha rai waiwai nei nara ha'aha'iwaia baaniraaui, ma raigui matai nuga ngau aho'ita.'[†]

¹⁶"'Abwa'i nei nai haa ta maakari bwana haoru 'anai tai bwarasiai dora na maakari na'i bwana bwani. 'Onaa 'ai haua o'asi, na'i 'oha raigui wasiai bwanasi, na maakari bwana haorusi 'ai niniro, mai haua'a ta kae maakari nai raha di'u ro'u wou na'i bwana bwanisi. 'Inia na maakari bwana haoru ai'a ta'isada beiai bwana bwani.

¹⁷"Nata mareho ro'u, 'abwa'i nei nai matai nuga waen haoru suri'i bei uri-uri mwamwaa bwani, 'inia na bei bwani ra bwane 'a'asi. Na'i 'oha na waen haoru 'ai su'u, na bei bwani rai pusu. Naasi mana waen rai ahe gata'ini'i, mana bei rai maakari ta'a'i. Na waen haoru rai niga'i ma'ata na'i bei haoru mararui awa goro hako."

**Gare Urao Na Mae
Mana Urao Na To'iai Abu Raha**

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸Na'i 'oha 'ia Jisas 'a mamaani mau, 'e saemaua adaui Jiu na boi ma topira'i ruru bwarasia Jisas ma o'ani 'inia, "Gare urao agua 'a bura'i mae moi. 'Oi boi karohia maai tahi aho'i."

¹⁹Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ura ara'a marau suriai saesi.

²⁰Ma'e urao na to'iai 'abu raha suriai ta'i tangahurui harisi mana rua na

---

^{9:13} Hosea 6:6   ^{9:15} Ni 'ado'ado 'anai heiha'auuni 'a o'ani: Ai'a ta'isada do'iraaui rongoiusuri ana'i Jisas rai nuga ngau 'oha 'ia Jisas 'a awa mau beiraaui. Na'i 'oha 'ia God 'ai waia Jisas baaniraaui, naasi madoraaui goro 'anai nuga ngau.

awa ro'u na'i 'ohasi. 'A 'ariwou na'i murina Jisas ma karohia wou na'i gaonai to'oni tewa ana Jisas. ²¹'A 'iraraa haaria do 'onaa 'ai karohia moi na'i to'oni ana Jisas ma 'a ga'i goro aho'i baaniai daoha na to'iasi.

²²Mia Jisas 'a rihota'i ma o'ani 'inia, "Ina, 'oi wa'ewa'e. Na hinihinimu na ha'agorohi'o aho'i." Na'i mau i 'ohasi mana uraosi 'a goro'a.

²³Na'i 'oha nagu siri a Jisas na'i ruma anai saemaua adaui Jiu ani, 'a re'iraau sae ra ada'ima'e ra ago-ago mara rongo raha ma ra'i nei nara uuhi'i gana suri'i 'au 'ini ahutotou. ²⁴Ma o'ani 'iniraau, "Moi hura'a baaniai ruma! I gare uraosi 'a ai'a mae, 'iia 'a mauru moi." Miraau da'ata'inia. ²⁵'Oha rau ha'a-taariraau hako hura'a, 'ia Jisas 'a siri wou na'i ahii anai garesi ma dau na'i rimana ma ha'a-urata'ea ara'a. ²⁶Na'i muri na taroha 'a 'adarara 'ari suriai dorasi.

'Ia Jisas 'A Ha'a-wanawanaa Rua Sae Kuru

²⁷Na'i 'oha 'ia Jisas 'a hano baaniai dorasi 'e rua sae kuru raru suria, raru awaawara o'ani, "Pwirana Deved, 'oi arunga ta'ahimiria ma'oi 'a'auhimiria."

²⁸Na'i 'oha na siri ruma, raru siri suria ma songa'iniraru o'ani, "'A 'ua? Muru hinihini do 'inau 'au matai ha'a-wanawana'amurua?"

Ma raru ha'atee o'ani, "Araha, miri hinihini."

²⁹Ma dau wou suri'i maadaru'i ma o'ani, "Suriai hinihini amurua, murui goro'a." ³⁰Ma raru taraawa'a wanawana'a. Mia Jisas 'a ha'abasuraru wetewete o'ani, "Murui abui maaniai mahosi tanaa ta sae." ³¹Me raru 'ari nararu taroha'inia Jisas 'ari suria hakoi dorasi.

'Ia Jisas 'A Ha'agorohiai Sae Baanguu

³²Ai'a orema mau hura'a adaru a rua sae kurusi mara waia ro'u mai tanaa Jisas sae na baanguu, 'inia 'a sirihia i adaro. ³³Mia Jisas 'a taaria i adaro hura'a baania mana saesi 'a taraawa'a ha-hadahada aho'i ro'u. 'Iraui noni hunga rau heimwaota'i marau o'ani, "Taraawa'a mau mai, ai'a ta maho o'ani nai to'o na'i Israel."

³⁴Miraui Farisei rau o'ani, "I mwaeraha adaui adaro na haua tanaa i mena 'anai taariraau hura'ai adaro."

'Ia Jisas 'A Ahu Ta'ahiraui Inoni

³⁵'Ia Jisas 'a 'ari suri'i 'omaa raha mana gere 'omaa na'i dorasi 'anai ha'ausuriraui sae suri'i rumani ha'arahesi, ma taroha'inia tanaraui Taroha Goro 'iniai heimarungi ana God, mana ha'agorohi'i aho'i sae nara to'iraui mwani taraani daoha mana riunga he'ete'i hairiu. ³⁶'Oha na re'iraui inoni hunga 'a ahui ta'ahiraui, 'inia rau awa ha'aroha'a marau 'ome ha'ata'ata'ahi 'onaai siip nara ai'a to'o sae 'anai 'omesuri'i. ³⁷Mia Jisas 'a o'ani 'iniraui rongoiusuri ana'i, "Na nei nara ha'aagau 'anai hinihiniau ra rago di'u'a 'onaai mwane hua nara maua'a suri'i hasi'ei. Mara ai'a rago i nei 'anai husi'i. ³⁸Naasi, moi ha'arahesi tanaa God maai ha'ataari'i hura'a tara'i mwane sae tatau'aro 'anai 'a'au na'i mou hasi'eisi."

**'Ia Jisas 'A Ha'ataariraa Hura'a
i Tangahuru Mana Rua Ha'ataari**

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

10 ¹Ia Jisas 'a soi goniraaui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ma haua tanaraaui mena 'anai taari adaro mana ha'agorohi'i aho'i nei na sadoira i mwani daoha mana riunga he'ete'i hairiu. ²Nara 'ini atadaa'i ta'i tangahuru mana rua ha'ataari:

'Ia Saemon, nata atana 'ia Pita,
mea do'orana 'ia Andru,
'ia Jems mea Jon, rua gare ana'ia Sebedi.

³'Ia Pilip,
'ia Batolomiu,
'ia Tomas,
'ia Matiu i sae na ha-ha'atakisi,
'ia Jems garena Alfias,
'ia Tadius,

⁴'ia Saemon baaniai ruruha narau raba taaria hura'ai heimarungi adaau Rom, mea Jiudas Iskariot, 'ia mo'o na usuha'inia Jisas tanaraaui maerongana'i.

⁵Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ha'aagau 'anai ha'a-taariraa hura'ai ta'i tangahuru mana rua ha'ataari, 'a heiatenga'i o'ani tanaraau, "Oha moi hura'a 'anai 'ari 'anai tau'aro, moi abui taha suri'i 'omaa adaa'i Samaria mei beiraaui nei ra ai'a Jiu. ⁶Moi 'ari moi beiraaui saenai Israel narau 'onaai siip ra teha baaniai 'omesuri siip. ⁷Oha moi hura'a, moi maania doni heimarungi ana God na awa na'i aro 'a gaarangi'a.

⁸Moi ha'agorohi'i aho'i nei ra daoha ma'ua nei ra lepa. Moi taari adaro baanirai sae mamoi ha'atahi'i aho'i nei ra mae. 'Inau 'au hisu dadara'a tana'amou 'ini'i mareho 'isi, naasi moi hisu aho'i dadara'a ro'u tanaraaui noni.

⁹⁻¹⁰"I sae ra tau'aro 'a arari dorai taguma'iniraaui 'iniau tau'aro adaau. Naasi 'oha moi hano, moi abu waiwai ha'a ma'ua anga ni 'aariha ma'ua sandol ma'ua 'a'abi ma'ua do ta bwana ro'u. ¹¹Oha moi ada ta 'omaa moi siba 'inia ta sae goro nai ha'a-awahi'amou na'i ruma ana. Moi awa beia tari 'oha moi hano baaniai 'omaasi. ¹²Oha moi 'ari ta ruma, moi ha'atee o'ani, 'Gooroha ana God 'ai awa bei'amou.' ¹³Onaa 'iraaui rumasi rai ha'amaoto'amou, 'ia God 'ai ha'agorohiraaui, ma 'onaa rai 'itamou ma bwa'i ha'agorohiraaui. ¹⁴Onaa 'e 'omaa na ai'a raba ha'amaoto'amou, ma'ua ai'a raba rongo'i heitaroha'i amou, moi tarohi'i kahua baani'i uwamoo'i mamoi hano baaniai 'omaasi. Naasi 'e ha'abasu tanaraau do'ia God 'ai ha'a-mama'airaaui. ¹⁵Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i madoraa ni hihiri, ha'a-mama'ai nai haua God tanaai 'omaasi 'ai ta'aa di'u baaniai ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui Sodom mana Gomora."

Ha'atee Ha'abasu

'Iniai Madoraa Ni Rongomaata'i

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "Moi 'ome'ome goro, suria 'i'amou mou 'onaai'i siip nau ha'ataari'i hura'a na'i 'uruhadi misu hahairete. Naasi moi

hihinano'a 'onaai mwaa mamoi manego 'onaai waibora. ¹⁷Moi 'ome'ome goro, 'inia tara'i nei rai wai'amou 'anai 'i'i'amou marai rohoroho'amou suri'i rumani ha'arahesi adaa'i. ¹⁸Suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i, rai wai'amou tanaraaui Primia mana Mwaeraha 'anai hiiri'amou. Naasi 'oha goro amoo 'anai taroha'inia hura'a i Taroha Goro tanaraau mei tanarai nei ra ai'a Jiu. ¹⁹Na'i 'oha rai wai'amou 'anai hiiri'amou, moi abui 'adoma'i raha 'inia taha moi maani'i, 'inia moi 'iraraai taha moi maani'i na'i madoraasi. ²⁰Na maho na moi maani'i, ai'a 'ado'adomoo'i haarimoo mei baaniai Hi'ona Maea nai ha'ataaria mai a Amamoo.

²¹“Na'i 'ohasi, sae rai usuha'ini'i do'oradaa'i mana gare adaa'i nara hinihiniau tanaraaui nei nara raba ha'amaesiraa. Mana gare rai ha'imae bei'i amadaa'i mana inadaa'i marai usuha'niraa ro'u tanaraaui nei rai ha'amaesiraa. ²²Iraaui noni rai 'utai'amou, suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i. Ma 'onaa moi ura baabau tari ha'ahakonai madora ta'aasi, moigu daua namooui tahi tarau. ²³'Onaa rai nora ta'ai'amou ta 'omaa, moi 'eba 'ari na'i nata 'omaa. Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, mou bwa'i ada hako mau suri'i 'omaani Israel minau Gare'i Inoni wai aho'i'a mai.

²⁴“Ni rongoiusuri 'a bwa'i ahaaha di'uai ha'ausuri ana, mana sae tatau'aro 'abwa'i ahaaha di'uai bwauodo ana. ²⁵'A arari do ni rongoiusuri 'ai awa 'onaaia moi ha'ausuri ana, mana sae tatau'aro 'ai awa 'onaaia moia mo'o na bwauodo 'inia. 'Inau 'au 'onaai bwauodonai ruma mi'amou moi 'onaai nei nara awa na'i ruma agua. Naasi 'onaa rai 'unua 'inia Mwaeraha adaaui adaro, † rai matai 'unu'i maho nara ta'aa di'u ro'u wou 'ini'amou.”

**Moi Abui Mamaa'usiraaui Sae,
Me Moi Mamaa'usia God**

(Luk 12:2-7)

²⁶“Moi abui mamaa'usiraaui nei narau raba ha'a-mama'ai'amou. 'Inia mwane maho hako narau awa bainihu suri'i tahingadaa'i mana taha narau giru'i, rai ha'ata'ini'i hura'a. ²⁷Na tarana naasi, maho nau maani'i tana'amou haari'amou, moi maani'i hura'a tanaraau hakoi mwani sae. ²⁸Moi abui mamaa'usiraaui sae, 'inia 'iraaui sae ra matai ha'amaesia moi abemu, mara bwa'i matai ha'amaesia aungamu. Moi mamaa'usia moia God na matai ha'a-mama'ai'ai abemu mana aungamu na'i dora ni ha'a-mama'ai. ²⁹'A 'ua? Mou 'iraraai rua gere manu nara raonga'i ta'i sereni moi 'ini'i na'i maketi? Rei'uaa nara hori mwada'u o'asi, ma 'abwa'i ta nei 'ai mae 'onaa Amamoo 'a bwa'i 'irisia o'asi. ³⁰⁻³¹Naasi moi abui mamaa'u, 'inia 'i'amou namou ororiu di'u'i mwani manu rago. Na rei'uaa warihu suri'i bwaumoo'i, 'ia God 'a uduma'ini'i hako.”

---

^{10:25} *Mwaeraha adaaui adaro*: Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua Bielsebul. 'Ado'ado 'ana, 'ia Saetan ma'ua Mwaeraha adaaui adaro.

Ha'arangasia Hura'ai Hinihinia Amua Jisas*(Luk 12:8-9)*

32“'Ia tei nai ha'arangasia tanaraui sae do 'iia 'e rongoiusuri agua, 'inau ro'u wai ha'arangasia tanaa Amagu ara'ai aro do'iia 'e rongoiusuri agua.

33Ma 'onaa 'iatei nai gagata'iniau, 'inau wai gagata'inia o'asi ro'u na'i maana Amagu na'i aro.”

Na Ha'ausuringa'i Ana'ia Jisas**'A Ha'a-haihoaraui Noni***(Luk 12:51-53; 14:26-27)*

34“Moi abui 'adoma'inia do 'inau 'au boi 'anai ha'a-awagorohirauu goni inoni na'i marewana. Ai'a! Nau waa mai heihoa. 35'Au boi 'anai ha'ahaihoai gare mwane beia amana, mana gare urao beia inana, mana urao ha'iwai beiai hungona. 36'Ha'amomori, huunai maerongamu 'e sae moi na'i ruma amua. 37'Onaa 'o ta'ahia amamu ma'ua inamu, ma'ua gare mwane amua ma'ua gare urao amua di'uaui, 'o ai'a arari 'anai ha'i rongoiusuri agua.

38'Onaa 'o bwa'i suru'iai dadaahoro amua,[†] ma'oi suriau, 'o ai'a arari 'anai ha'i rongoiusuri agua. 39'Onaa 'o raba dau baabau na'i tahingamu na'i marewanani, 'o bwa'i dauai huunai tahi. Ma 'onaa 'oi mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aa'i tahingamu 'iniau, 'oi sadoiai huunai tahi.”

Heitahari*(Mak 9:41)*

40“'Iatei na ha'amaoto'amou, 'a 'onaa do'a ha'amaotoau ro'u. Mia tei na ha'amaotoau, 'a 'onaa do'a ha'amaotoa ro'u a mo'o na ha'ataariau mai. 41'Iatei na ha'amaotoai rarabea 'inia 'a 'iraraa do'e rarabea, 'ai daua nana i ta'i heitahari na 'ia God 'ai haua tanarai rarabea. Mia tei na ha'amaotoai sae odo-odo 'inia 'a 'iraraa do'e sae odo-odo, 'ai daua nana i ta'i heitahari na 'ia God 'ai haua tanarai sae odo-odo. 42'Ia tei nai haua moi ta panikenai wai wauni tanaa ta nei 'iniraaui nei narau suriau nara 'adoma'i heiheirauu, 'ia God 'ai taharia.”

'Ia Jon Bwareomaea*(Luk 7:18-35)*

11 1'Oha 'ia Jisas 'a heiatenga'i hako tanaraui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana, 'a hano ma ha'ausuri ma heitaroha'i suri'i 'omaa gaarangiai dorasi.

2'Na'i 'ohasi, 'ia Jon Bwareomaea 'a awa na'i rumanih'o ma rongo tarohanai Ha'atahi. Ma ha'a-taarirauu 'ari tara'i rongoiusuri ana'i beia Jisas 3marau songa'inia Jisas o'ani, “'I'oe naasi nei nara 'unua do'ai boi 'anai ha'atahi'ameu, ma'uasi 'e nei he'ete'i namei mamasia ro'u mau?”

10:38 *Suru'iai dadaahoro amua:* Ni 'ado'ado 'ana 'a o'ani. Gai mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i ma'ua mae 'onaa gau raba suria Jisas.

⁴Mia Jisas 'a o'ani, “Moi aho'i 'ari mamoi 'unu'i tanaa Jon i mareho namou rongo'i mana mareho namou 'omesi'i nau haa'i. ⁵Nei ra kuru ra wanawana'a, nei ra pwaki ra hahano'a, nei nara lepa ra goro aho'i, nei ra pwarongo ra rongorongo'a, na nei ra mae ra suruta'e aho'i baaniai mae, miraau pohara ra bahurongoai Taroha Goro. ⁶Ia God 'ai ha'agorohiai nei na 'omesi'i mareho nau haa'i, ma ai'a 'adoma'i heiruarua'a 'iniau.”

⁷Oha 'iraau rongoiusuri ana'ia Jon rau hano'a, 'ia Jisas 'a taraawa'ai maania Jon tanaraau sae rago. 'A o'ani, “'A 'ua? Na'i 'oha namou 'ari na'i dora mangasara 'anai bahurongoa Jon, 'e taha namou 'adoma'inia domoi 'omesia? 'E sae na orisia tarau i 'adoma'ina 'onaai ade na gegewao? ⁸'A 'ua? 'E sae he'ua namou hura'a 'anai re'ia? 'E sae na siri suri'i bwana 'ome goro? Na sae ra siri suri'i bwana o'asi, ra awa suri'i ruma adaa'i mwaeraha, ai'a suri'i dora mangasara. ⁹Ma'e tahata namou hura'a 'anai 'omesia na'i dora mangasara? 'E rarabea? Ha'amomori, 'e rarabea, ma'ata 'iia ai'a do'e rarabea moi. ¹⁰Ia Jon naasi nei na 'ia God na taroha'i 'abaia o'ani na'i Usu-usu Maea,

'Nau wai ha'ataaria wou i noni heitaroha'i agua na'i na'o 'ini'o,
'iia nai ha'aagaurau noni 'anai boi amua.’”

¹¹“Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'ia Jon naasi na ororiu di'u'i haki mwane inoni nara huta mai na'i marewanani. Ma'ata, namoiwou ta sae na ai'a taraa ororiu na awa na'i heimarungi ana God ara'ai aro, 'a ororiu di'ua Jon Bwareomaea. ¹²Taraawa'a na'i madoraa na heitaroha'i a Jon tari 'ohani ra rago i nei ra bonasia di'u dorai siri na'i heimarungi ana God. ¹³I buka ra usu'i Rarabea mana Ringe ana'ia Moses ra mamaani nga'inia taha ra to'o tari na'i madoraa ana Jon. ¹⁴Ma 'onaa mou hinihini'i mamaani 'isi, 'ia Jon naasia Elaija, i rarabea namou mamasia 'anai boi aho'i ta'oha. ¹⁵Tei na to'o karinga 'anai rongo, 'ai bahurongoa mai aidangi tarihana.

¹⁶“'E taha nawai heiha'auu 'inia nai ta'isada beirauu noni nai 'ohani? 'Iraau rau 'onaai'i gare haha'ariaria nara hainonora na'i dorani maketi. 'E ta'i ruruha nara awara o'ani 'ari tanaai nata ruruha, ¹⁷“Ei, meu uuhi'i gana ni hainonora mamou ai'a raba mao, mameu ganari'i gana ni heitori mamou ai'a raba angi.’

¹⁸I'amou mou ha-ha'ariaria o'asi ro'u! 'Oha na boia Jon 'a ai'a gonohi'i waen ma matai ha'aririta'i ngau mamou 'unua do 'e adaro na bwaunia. ¹⁹Ma na'i 'oha nau boi, Gare'i Inoni, mou re'ia do 'au matai gono waen mau matai ngaungau, mamou 'unua do'au ngangaura'a mau bweu 'ini gonohiai waen, ma do 'inau 'e saegoro adaui inoni ha-ha'atakisi miraui inoni ta'a'i. Ma'ata, na awaha odo-odo adaa'i nei narau hinihini'i ha'ausuringa'i amiria Jon 'ai ha'ata'inia hura'ai madoma nara haa'i ha'ausuringa'i 'isi.’”

Oru 'Omaa Narau Ai'a Hinihini

(Luk 10:13-15)

²⁰Suri'i 'omaa na 'ia Jisas 'a haa'i ei mwani ha'abu'oahu rago, 'iraau sae ra ai'a rihosi baani'i herengadaa'i nara ai'a goro. 'Oha 'ia Jisas 'a aidangisia

o'asi, 'a taesu'a i ahuna ma ha'atee o'ani, ²¹“I'amoui Koresin mi'amoui Betsaeda, 'ai ta'aa di'u tana'amou! 'Onaa ha'abu'oahu nau haa'i tana'amou ra ga'i haa'i tanaraaui sae ta'a'i na'i 'omaai Taea mei Saedon, rau ga'i bwane rihosi orema mau tanaa God. Ra ga'i bwane ho'osi'i bwana do'odo'o'a mana nuga dohu 'ada'i bwaudaa'i 'anai ha'ata'inia do rau ahutotou 'ini'i ora-ora'a adaa'i. ²²Wai 'unua tana'amou, na'i 'oha na 'ia God 'ai hiiriraau noni hako, na ha'a-mama'ai nai haua tana'amou 'ai di'ua ro'u wou i ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui Taea mei Saedon.

²³“Mi'amoui Kapaniam, mou 'adoma'inia do'ia God 'ai wai'amou ara'ai aro 'anai ha'a-ahaaha'amou? 'A bwa'i! 'Iia 'ai gaasi'amou auru na'i 'eu na'i dora ni rongomaata'i. 'Onaa ha'abu'oahu nau haa'i tana'amou ra ga'i haa'i tanaraaui sae ta'a'i na'i Sodom, i 'omaasi 'a ga'i ura mau tari na'i dangini. ²⁴Naasi wai 'unua tana'amou, na'i dangi ni hihii, 'i ha'a-mama'ai God nai haua tana'amou 'ai di'ua ro'u wou i ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui saenai Sodom.”

Moi Boi Beia Jisas Mamoi Mamaro

(Luk 10:21-22)

²⁵Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Ama, i'oe na'o marungiai aro mana ano. 'Au ha'atee ha'agorohi'o suria 'o giru'i mareho 'isi ta'iniraau nei nara madoma mara aidangi, ma'o ha'ata'ini'i tanaraaui nei 'ini nara 'onaai gare. ²⁶'Io Ama, 'a o'asi 'inia naasi huunai hei'irisimu.”

²⁷Ma o'ani ro'u, “Na mwane mareho hako 'ia amagu 'a hau'i hako tanaau. Ai'a tanei nai huunai aidangisiai garena God, me 'iia moia Amagu. Ma ai'a tanei nai huunai aidangisiai Ama, ma'ata 'iia moi garena, miraaui nei na 'inau 'au sigihiraau 'anai ha'a-aidangisiraau 'inia.

²⁸“I'amoui nei namou wai'ate'a mamou magare 'inia suri'i amoo'i mareho nara ha'ahii'amou 'ini'i, moi boi beiau mawai ha'a-mamaro'amou. ²⁹Moi araisuri'i Ha'atora agu'i minau wai ha'ausuri'amou, 'inia 'inau 'au manego mawai 'abenga'i bei'amou. Moi matai mamaro, ³⁰'inia ni Ha'atora agu'i rai 'a'auhi'amou mara ai'a hihii'a.”

'Iraaui Sae Rau Ororiu

Di'ua i Dangi ni Mamaro

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

12 ¹Na'i dangi ni mamaro 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau tahahoro na'i 'ubutadi mou wiit. 'Iraaui rongoiusuri rau rahi'i tara'i kora marau ngaa'i 'inia rau hioro. ²Tara'i nei 'iniraau Farisei rau re'iraau marau o'ani 'inia Jisas, “'Ei! 'Iraau rongoiusuri amu'i rau ga'i bwa'i husi'i wiit 'isi. Na Ringe ana'ia Moses 'a ha'aabu'i tau'aro na'i dangi ni mamaro!”

³Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'A 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai mamaani 'inia Mwaeraha Deved mana nei rau ta'i hano na'i 'oha narau hioro? ⁴'Ia Deved 'a siri na'i Ruma Maea Saira ana God marau ngaa'i breddi nara ha'amaeaa. Na breddi 'isi 'iraau moi Piriisi narau ga'i matai ngaa'i. Naasi rau horosia ro'u

i Ringe mia God 'a ai'a taesu'a 'adaau. ⁵A 'ua? 'I'amou mou ai'a 'oha'inia na'i Ringe ana'ia Moses do 'iraaui Piriisi ra matai tau'aro moi na'i dangi ni mamaro? Rei'uaa narau haua o'asi, ma ai'a ta sae nai 'unua dorau taritari'a. ⁶Mawai 'unua tana'amou, 'e ta'i maho na ororiu di'uai Ruma Maea na awa'a. ⁷'I'amou mou ai'a 'iraraai huunai 'ado'ado 'anai maho ra maaniai na'i Ususu Maea 'oha ra o'ani, 'Rei'uaa namou bwa'i suu ho'asi tanaau ma goro moi. Maho moi nau rabasia domoi haua, naasi goro 'iniraaui sae.'[†] 'Onaa moi 'iraraai 'ado'ado 'anai mahosi, mou ga'i bwa'i ha'ahuniraaui rongoiusuri agu'i 'inia maho narau haua na ai'a taritari'a. ⁸Hoita naasi, 'inau na Gare'i Inoni, nau matai 'unu'i maho 'iraaui sae ra matai haa'i na'i dangi ni mamaro, 'inia 'inau naasi Araha 'anai dangi ni mamaro."

Sae Na Mae i Rimana

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹Ia Jisas 'a hano baaniai dorasi ma siri na'i rumani ha'arahesi adaui Jiu. ¹⁰A sadoia ei sae na rima mae. Tara'i Farisei rau raba sadoia ta maho 'anai subunia Jisas 'inia. Naasi rau songa'inia o'ani, "'A 'ua? 'A odo-odo moi na'i Ringe ana'ia Moses 'anai ha'agorohi'i aho'i sae daoha na'i dangi ni mamaro?" ¹¹Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, "'Onaa 'oi to'oraa ta ta'i siip, mana siipisi 'ai ahoda na'i waumu na'i dangi ni mamaro. 'A 'ua? 'O bwa'i rahia ta'eha? ¹²I sae 'a ororiu di'uai siip. Naasi 'a ha'ata'inia doni Ringe ana'ia Moses 'a ha'awategaau 'anai hauai maho na goro tanaai sae na'i dangi ni mamaro." ¹³Mia Jisas 'a o'ani 'inia sae na rima mae, "'Oi taranga'inia hura'ai rimamu." Ma taranga'inia hura'a mana rimana 'a goro aho'i 'onaai nata rima. ¹⁴Miraaui Farisei rau hura'a marau haai ha'aradorado 'anai ngahu ha'amaesia Jisas.

Sae Tatau'aro Na 'Ia God Na 'Ome Sigihia

¹⁵Na'i 'oha na 'ia Jisas 'agu 'iraraai taha na 'iraaui Farisei rau 'adoma'inia 'inia, ma hano'a baaniai dorasi. 'Iraaui sae rago rau hano suria, ma ha'agorohiraaui hako aho'i nei ra daoha. ¹⁶Ma'ata 'a ha'a-aburaaui dorai abui maania tanaa ta sae do 'iia 'iatei. ¹⁷A haua o'asi ma ha'a-momori'a i taha na 'unua Rarabea Aisaea o'ani,

¹⁸ "Naani sae tatau'aro agua nau 'ome sigihia,
 'au ta'ahia mau wa'ewa'e 'inia.
 Wai haua tanaai Hi'ona Maea agua,
 ma'ai taroha'inia tanaraui sae suri'i 'ado marau i hihiri odo-odo nawai haua.

¹⁹ 'Iia 'a bwa'i heitohetohe ma bwa'i awaawara,
 ma bwa'i ha'atee raha suri'i tara.

²⁰ 'A bwa'i raesia ade na mwa'o'o
 ma bwa'i kurui raita na gaarangi kuru.[†]

12:7 Hosea 6:6 12:20 Bwa'i kurui raita na gaarangi kuru: 'Ia Jisas 'ai 'abenga'iniraaui sae ha-ha'aroha'a. 'Ai wa'ewa'e 'anai awa beiraaui ma bwa'i 'itaraau.

'Ai haua o'asi tari 'oha 'ai ha'ahéhoa hako i ta'aa.

21 'Iraau hakoi saenai marewana rai wana tanaa 'anai ha'atahiraau."

Jisas 'A Mena Di'ua Saetan

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Tara'i sae ra waa mai tanaa Jisas sae na kuru ma baanguu 'inia 'e adaro na bwaunia. 'Ia Jisas 'a ha'agorohia aho'i saesi mana saesi 'a taraawa'a ha-ha'atee ma 'ome'ome aho'i ro'u. 23 'Iraau sae rago rau heimwao'ta'i 'inia, marau heisosonga'i o'ani, "Romwane, 'iia'a gasi naani Ha'atahi nai hura'a mai baaniai burungana Mwaeraha Deved?"

24 'Oha 'iraau Farisei rau rongoa, rau ha'atee o'ani, "'Iia 'a taari'i hura'ai adaro 'iniaia mena ana Saetan,† i mwaeraha adaau adaro."

25 'Ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaau ma o'ani 'iniraaui, "'Onaa 'e kantri na 'iraau inoni rai hei'oi hairiu, na kantrisi 'ai ai'aa. Ma 'onaa 'e 'omaa ma'ua 'e ruruha na'i ruma narai awa heheihó'a moi, i 'omaasi ma'ua ruruhasi 'a bwa'i ura. 26 Naasi 'onaa 'ia Saetan na haua tanaau mena 'anai taari adaro ma 'anai ha'ata'aiai ruruha ana haaria, ni ruruha ana 'ai hako raurau moi. 27 Hoita, ma 'onaa na ga'i ha'a-momori do 'inau taari adaro hura'a 'iniaia mena ana Saetan, mana mena ana tei na 'iraau rongoiusuri amoo'i narau taari adaro 'inia? Ni mena ro'u ana Saetan? Ai'a! 'Iraau rongoiusuri amoo'i rau haua 'onaai haua agua, ma ha'ata'inia do 'i'amou mou taritari'a. 28 Ma 'onaa nau taari adaro 'iniaia mena ana Hi'ona Maea na boi baania God 'a ha'ata'inia doni heimarungi ana God 'a taha'a bei'amou."

29 Mia Jisas 'a haua ro'u i ha'atee heiha'auu. 'A ha'atee o'ani, "'Onaa 'e nei na raba taari'i hura'ai adaro, i mena ana 'ai wetewete ma'ata'a di'ua Saetan. 'A 'onaai sae na raba sirihiai ruma anai sae wetewete 'anai haa'i mareho ana'i, 'ai wetewete ma'ata'a di'ua ro'u i sae wetewetes. Naasi 'aigu mwada'u tanaa 'anai siri tosi'ai saesi, maigui haa'i bori ana'i.

30 "Iatei na ai'a aba beiau, 'a ha'imae beiau. Mia tei na ai'a 'a'auhiau 'anai wai'i inoni tanaa God, 'a adara'iniraaui inoni baania God.

31-32 "Mawai 'unua tana'amou, mwane maho ta'a'i na'o haa'i ma'ua 'unu'i 'ia God 'a matai 'adoma'i nugasi'o moi 'ini'i. Rei'uaa na 'oi ha'atee ha'ata'aiau i Gare'i Inoni 'a matai 'adoma'i nugasi'o ro'u. Ma'ata 'onaa 'oi ha'atee ha'ata'aiai Hi'ona Maea, 'a bwa'i matai 'adoma'i nugasi'o mwada'u, na'i 'ohani mana'i ta 'oha ro'u."

Hasi'ei Mana Huana'i

(Luk 6:43-45)

33 "Mou ga'i 'iraraa doni hasi'ei goro 'a ha'i hua goro, mana hasi'ei ta'aa 'a ha'i hua ta'aa. 'O matai 'ome 'iraraai hasi'ei 'iniaia huana. 34 'I'amoui mwane mwaa ta'a'i! 'Iniaia ta'aa di'u amouu, 'a bwara he'ete'i domoi 'unu'i tara'i maho goro. Ni ngoo naasi na ha'arangasia hura'ai taha na honu

---

12:24 Saetan: Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua Saetan 'inia Belsabul.

'inia i raromanai noni. ³⁵Ni sae goro ra hura'a mai mareho goro baaniai ngoona, suria ni raromana 'a honu 'iniaia goro. Mana sae ta'aa, ra hura'a mai mareho ta'a'i baaniai ngoona, suria ni raromana 'a honu 'iniaia ta'aa. ³⁶Wai 'unua tana'amou, na'i dangi ni hihiiiri 'ia God 'ai hiiriraa hako'i sae 'ini'i hadahadangadaa'i nara ai'a goro narau ai'a 'adoma'inia do 'ai matai ha'a arungata'ai'ai nata sae. ³⁷Onaa ni hadahadangamu 'a goro, 'ia God 'ai 'unua do i'oe 'e sae odo-odo. Ma 'onaa na ta'aa, 'iia 'ai 'unua do i'oe 'e sae ta'aa."

**Ra Raba 'Omesia Ta Ha'abu'oahu 'Anai
Ha'ata'inia Do 'Ia Jisas Naasi Ha'atahi**

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸Tara'i Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau o'ani 'inia Jisas, "Ha'ausuri, 'i'ameu meu rabasia do'oi haua tana'ameu ta ha'abu'oahu."

³⁹Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, "Iraaui inoni na'i 'ohani rau ta'aa di'u marau ai'a bonasia suria tarau a God. Rau raba 'omesiai ha'abu'oahu magu 'a bwa'i nei nawai haua tanaraau. 'E ta'i ha'abu'oahu moi narai re'ia, naasi ha'abu'oahu 'onaaiai nei na to'o tanaa Rarabea Jona. ⁴⁰'Iia 'a awa na'i ahunai kae ii'a suriai oru dangi mana oru rodo. 'Inau, i Gare'i Inoni, wai o'asi ro'u. Wai awa na'i hera suria ta oru dangi ma ta oru rodo ro'u. ⁴¹Na'i dangi ni hihiiiri, 'iraaui saeni Ninive rai ura ara'a 'anai 'unua hura'a do 'i'amoui inoni 'ohani mou taritari'a mora. 'Inia na'i 'oha na 'ia Jona 'a heitaroha'i tanaraau, 'iraaui rau rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i. Mawai 'unua tana'amou, 'e nei na ororiu di'ua ro'ua Jona na ataha'a bei'amou, mi'amou ai'a raba rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i. ⁴²Na'i dangi ni hihiiiri, ni urao mwaeraha baaniai Shiba 'ai ura ara'a mai 'unua do 'i'amoui inoni 'ohani mou taritari'a mora. 'Inia rei'uaa na awa ha'ata'u 'ari nata aba 'iniaia marewana, me 'iia 'a boi 'anai bahurongo'i mwane ha'ausuringa'i ana'ia Mwaeraha Solomon. Minau wai 'unua tana'amou, 'e nei na ororiu di'ua ro'ua Solomon na ataha'a bei'amou mamou ai'a raba bahurongoa."

Heiha'auu 'Iniaia Herenganai Adaro

(Luk 11:24-26)

⁴³Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Na'i 'oha na adaro 'a hura'a baaniai noni, 'iia 'a hano 'ari suriai dora mangasara 'anai siba dorani mono. Ma 'onaa na bwa'i sadoia ta dora, ⁴⁴'iia 'aigui o'ani 'inia haaria, 'Wai aho'i 'ari mawai siri aho'i na'i sae nau hano baania ani.' Na'i 'oha na aho'i wou 'a re'ia dona tahinganai saesi 'a 'onaai ruma na bwaranga nara tatara 'orima'inia goro mara nuga ha'a-odoodo'i goroi mwane mareho na'i raronai. ⁴⁵Na'i 'oha na 'omesia o'asi, 'agu 'ari 'anai waia ro'u mai beia i biu adaro narau ta'aa di'u ro'u wou baania. Na'i 'oha narau siri 'anai mono na'i raronai saesi, ni saesi 'a ta'aa di'u ro'u wou baaniai na'o. 'I'amou moi o'asi ro'u, 'i'amoui sae ta'aa na'i madoraani.'"

---

^{12:43-45} 'Onaa 'iraaui sae ta'a'i rau bwa'i ha'ahonu'i tahingadaa'i 'ini'i mareho goro na maani'i a Jisas, rai ta'aa di'u baaniai na'o. Rai 'onaai sae na'i mamaanini. Ni saesi 'a ai'a ha'ahonu'i tahingana 'ini'i tara'i mareho goro ma ai'a ore mana mwani adaro rago ra boi aho'i 'anai sirihia.

Inana Jisas Mana Do'orana'i*(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

46'Oha 'ia Jisas 'a mamaani mau tanaraaui sae rago, 'ia inana miraau do'orana'i rau boi marau ura na'i abau 'omaa, 'inia rau raba hadahada beia Jisas. 47'Ma'e ta'i sae na o'ani 'inia Jisas, "Ia inamu miraau do'oramu'i neiraaui hura'asi, rau raba hadahada bei'o."

48'Mia Jisas 'a o'ani, "Iatei inagu miraaua tei do'oragu'i?" 49'Ma usuraau rongoiusuri ana'i ma o'ani, "Niraauni inagu mana do'oragu'i. 50'Iatei na hauai taha Amagu na'i aro na 'irisia do 'ai haa, naasi huunai do'oragu mana asigu mana inagu."

Mamaani 'Iniai Sae Na Rarasa*(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)*

13 1'Mana'i maui dangisi 'ia Jisas 'a hura'a baaniai ruma ma hura'ai bobonai bwera i Galili. 'A heinagu auru 'anai ha'ausuriraaui noni. 2'Miraau sae rago rau ruru mai garigaria. Ma ta'e ara'a na'i ora ma heinagu na'iei miraau sae rago rau ura na'i one 'anai bahurongoa. 3'Ma haa'i ha'atee heiha'auu 'anai ha'ausuriraaui. 'A o'ani, "E 'oha na 'e ta'i sae na hura'a 'anai hasi korai wiit na'i mou ana. 4'Ma na'i 'oha na rarasanga'ini'i kora, ra'i nei nara to'o na'i tara mana gere manu ra dio mara ngaa'i. 5'Tara'i nei ra to'o na'i dora hauhau'a, dora na ano 'a ai'a raha mara tahi. Mana 'oha ra tahi, ra tahi goro ga'u moi. 6'Mana 'oha na sina 'a raorao di'u, ra nugu mara mae aho'i moi, 'inia raridi ra ai'a ganu dio. 7'Ma tara'i kora ra to'o na'i dora ra tahi bei'i waroraraki. Ma na'i 'oha ra tahi ara'a, na waroraraki 'a agu ha'amaesi'i. 8'Mana kora ra to'o na'i ano goro, ra tahi goro mara hungu. Tara'i nei ra'i 'arangi hua, tara'i nei ra'i ono tangahuru, ma tara'i nei ra'i oru tangahuru." 9'Maagu o'ani ro'u, "Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa mai aidangi tarihana."

Taranai Taha Jisas Na Haa'i 'Ini'i**Ha'atee Heiha'auu***(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)*

10'Iraau rongoiusuri ana'ia Jisas rau boi beia marau o'ani, "Ni 'uaana na'ogu haa'i 'ini'i ha'atee heiha'auu na'i 'oha na'o ha'ausuriraaui sae?"

11'Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, "Na'i na'o, 'ia God ara'ai aro ai'a ha'arangasia he'uai marungiraaui nai haa i noni ana'i. Me na'i 'ohani 'a ha'ata'inia tana'amou. Mei tanaraaui nei nara ai'a hinihinia God, 'a ai'a haua o'asi tanaraau. 12'Iatei na raba aidangisia God, 'ia God 'ai a'oi'a tanaai aidangi na bwane to'oraa mai aidangisia goro. Mia mo'o na ai'a raba aidangisia God, na gere aidangi na to'oraa, 'ia God 'ai rahia baania. 13'Inau 'au haa'i ha'atee heiha'auu tanaraaui sae 'isi neina rei'uaa narai towa'i 'ome'ome, marau bwa'i matai 'ome 'iraraa, ma'uasi rai towa'i bahurongo, marau bwa'i rongo 'iraraa ma'ua aidangisia. 14'Au haua o'asi ma ha'a-momori'a i maho na 'unua Rarabea Aisaea o'ani,

‘Iraaui sae rai bahurongo marai bahurongo
marau bwa'i aidangisia ta maho,
rai 'ome marai 'ome
marau bwa'i 'ome 'iraraa ta maho.

15 Rau ha'ababau'i 'adoma'idaa'i,
marau ai'a rongorongo goro 'ini'i karingadaa'i,
marau kuruha'ini'i maadaa'i.
'Onaa 'a ga'i bwa'i o'asi, rau ga'i 'ome 'irara'i mareho 'ini'i maadaa'i,
marau ga'i rongo 'irara'i mareho 'ini'i karingadaa'i,
marau ga'i aidangisi'i mareho 'ini'i 'adoma'idaa'i,
marau ga'i rihota'i tanaau,
mawai ha'agorohiraau baaniai taha na sadoiraau.’”†

16 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Ia God 'a
ha'agorohi'amou 'inia mou aidangisi'i taha namou re'i'i 'ini'i maamoo'i
mamou aidangisi'i taha mou rongo'i 'ini'i karingamoo'i. 17 Ha'amomori! Wai
'unua tana'amou, 'a ragoi rarabea mana sae odo-odo nara mae hako'a narau
raba 'omesi'i taha namou re'i'i, maraugu ai'a 'omesi'i. Marau raba rongo'i
mareho namou rongo'i, maraugu ai'a rongo'i.”

'Ia Jisas 'A Maani Ruhasiai 'Ado'ado

'Anai Sae Na Rarasa

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 “‘Ohani moi bahurongo mamoi rongoai taha naasi 'ado'ado 'anai
mamaani 'iniai sae na rarasanga'ini'i kora. 19 I kora ra to'o na'i tara ra ura
'iniraaui nei ra rongoai taroha 'abaiai heimarungi ana God maraugu ai'a
aidangisia. 'Agu boi moia Saetan ma ha'a-ai'aa'a baani'i 'adoma'idaa'i. 20 I kora
ra to'o na'i ano na hauhau'a 'a ura 'iniraaui nei ra rongoai ha'atee ana God
marau daua raurau ha'i wa'ewa'e. 21 Marau ai'a daua ore'a 'inia na ha'atee 'a
ai'a ganu dio na'i tahingadaa'i 'onaai hasi'ei nara ai'a ganu auru i raridi. 'Oha
na mwani maho ra bwara mara ha'a-mama'airaau 'iniai suria adaau i ha'atee
ana God, raugu rihota'i aho'i. 22 I kora ra to'o na'i 'uruhanai warorarako 'a ura
'iniraaui nei ra rongoai ha'atee ana God maagu tahingadaau 'a ta'aabedaau
'ini'i maho rai tahi 'ini'i na'i marewanani, marau bweu suriai toto'ora ni
marewana. Tarana naasi, ni ha'atee ana God 'a ai'a tahi na'i tahingada ma ai'a
ha'i hua. 23 I kora ra to'o na'i ano goro 'a ura 'iniraaui nei ra rongoai ha'atee
ana God marau aidangisia goro. Mana mwane maho goro ra hura'a baani'i
tahingadaa'i 'onaai hungu goro ra hahaa'i hasi'ei. Tara'i nei ra'i 'arangi hua,
tara'i nei ra'i ono tangahuru, ma tara'i nei ra'i oru tangahuru.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Hahaarisi Ta'aa

24 Mia Jisas 'a haua ro'u i mamaani heiha'auu o'ani, “Ni heimarungi ana
God na awa na'i aro 'a 'onaai taha na to'o tanaai sae na rarasanga'ini'i kora

goro na'i mou. ²⁵Na'i rodo, 'oha ra mauru hakoi sae, 'e maeronga na boi ma rarasanga'ini'i ro'u i korai hahaarisi ta'aa ma hano'a. ²⁶Na'i 'oha na korai wiit ra tahi ara'a mara hungu, ra'i hahaarisi ta'a'i ra tahi ro'u ara'a bei'i. ²⁷Iraaui sae tatau'aro ana'i rau boi marau o'ani, 'Saemaua, i'oe 'o rarasanga'ini'i moi korai wiit na'i mou amua. Na'i hei naragu boi ro'u ei hahaarisi he'ete'i 'isi?'

²⁸“Mia aramiraaui o'ani, 'E maeronga nagu boi rarasanga'ini'i ro'u i hahaarisi ta'aa 'isi.’

“Miraau o'ani 'inia, 'O 'irisia domei rangu gata'ini'i hahaarisi ta'a'i 'isi?'

²⁹“Mia o'ani 'iniraaui, 'Moi abu, mou gasi rangu goni'i wiit. ³⁰Nugaa moi marai tahi goni. Na'i 'oha 'anai ha'igoni'i nawaigui 'unua tanaraaui sae tatau'aro agu'i marai rangu'i'i ga'u i hahaarisi ta'a'i. Rai ha'abobo'i marai suungi'i maraigui ha'igoni'i ro'u i wiit 'anai nuga taguma'ini'i na'i ruma.’”

Rago Anai Sae Narai Awa Bahainai

Heimarungi Ana God

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

³¹Mia Jisas 'a haua ro'u i nata ha'atee heiha'auu. 'A o'ani, “Na heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai koranai hasi'e'i nara 'unua 'inia mastad nara hasia na'i mou. ³²Rei'uaa na kekerei baani'i hakoi mwani taraani kora, 'oha na tahi ara'a 'a kae raha di'u'i hakoi mwane mareho nara hasi'i na'i mou. 'A aho'ita'i hasi'e'i mana raraana ra raha 'ohadi manu 'anai nu'i suri'i.”

³³'Ia Jisas 'a haua ro'u i ha'atee heiha'auuni, “Na heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai urao na dorariai gere dorai draebam beiai ta'i baegi flaoa bubu. Na'i muri, na gere dorai draebamusi 'a ha'asu'uai flaoa ma ha'arahaa'a.”

³⁴Ado mamaani na haa'ia Jisas tanaraaui noni hunga, 'a hau'i 'ini'i ha'atee heiha'auu. Ai'a ta mamaani nai haua do'a bwa'i haua 'inia ha'atee heiha'auu.

³⁵Naasi ma to'o'a i ha'atee rarabea na o'ani, “Wai mamaani tana'amou 'inia ha'atee heiha'auu mawai maani ruhasi'i taha ra awa bainihu mau mai taraawa'anai ha'apwa'araa adai marewana.”†

'Ia Jisas 'A Maani Ruhasiai 'Ado'ado

'Anai Hahaarisi Ta'aa

³⁶Mia Jisas 'a hano baaniraaui noni hunga ma siri ruma. Miraau rongoiusuri ana'i rau boi beia marau o'ani 'inia, “'Oi mamaani ha'a-aidangisi'ameu 'inia 'ado'ado 'anai hahaarisi ta'aa nara tahi na'i moui wiit.”

³⁷'Ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “'Ia mo'o na rarasanga'ini'i kora goro, naasi 'inau na Gare'i Inoni. ³⁸I mou naasi marewana. Kora goro naasi 'iraau nei narau awa bahainai heimarungi ana God. Hahaarisi ta'aa neiraau nei ana'ia Saetan. ³⁹I maeronga na rarasanga'ini'i korai hahaarisi ta'a'i na'i moui

wiit, naasia Saetan. Madoraa ni ha'igoni naasi ha'ahakonai dangi. 'Iraaui nei 'anai ha'igoni neiraausi enjel.

40“Onaai rahi'i adaa'i hahaarisi ta'a'i mara suu gata'ini'i, 'ai o'asi ro'u na'i ha'ahakonai dangi. 41'Inau na Gare'i Inoni, wai ha'ataari'i hura'ai enjel agu'i marai rahi'i hura'a baaniai heimarungi agua 'i sae ora-ora'a mana nei narau ha'atehaai nata nei. 42Marai gaasiraaui siri na'i 'eu ngarungaru na raorao. Na'isi naraigu angiangi na'i ei marai 'ara-ngingita'i rihodaa'i 'inia'i maata'i. 43Miraauui sae odo-odo rai rara 'onaai sina na'i hourana ana Amadaau. 'Ia tei na'o to'o karinga 'oi baturongo ma'oi aidangi tarihana.”

**Ra'i Ha'atee Heiha'auu
'Iniai Heimarungi Ana God**

44'Ia Jisas 'a o'ani, “I heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai mareho ororiu na awa na'i ano. I sae na sadoia, 'a wa'ewa'e di'u ma ahunia aho'i ma 'ari raonga'ini'i hakoi mwane mareho ana'i do'ai to'ora ha'a arari, ma'ai horiai dorai ano na awai mareho ororiusi ma do'ai to'oraa nana.

45“I heimarungi ana God 'a 'onaa ro'u i sae raoraonga'i buri magu sibasiba 'ini'i nei goro 'anai hori'i. 46'Oha na sadoiai nei na goro di'u na bwara di'ui horihorina, 'a aho'i ma raonga'ini'i hakoi bori ana'i ma 'ari 'anai horiai burisi.

47“Ma ro'u i heimarungi ana God 'a 'onaai hu'o na 'iraaui sae ahu-ahuasi rau arasia na'i asi, na namoiwou ta taraani ii'a he'ete'i hairiu nara to'o na'i ei. 48Mana 'oha na honu, ra ogea tarau na'i one, mara heinagu 'anai hoai'i nei goro baani'i nei ta'a'i. Na nei goro ra nuga taguma'ini'i suri'i abira, mana nei ta'a'i ra gaasi'i. 49'Ai o'asi ro'u i here rai hauai enjel na'i ha'ahakonai dangi. Rai hoairaaui sae odo-odo baani'i sae ta'a'i. 50'Iraaui sae ta'a'i rai gaasiraaui siri na'i 'eu ngarungaru na raorao. Na'i 'isi rai angiangi marai 'ara ngingita'i rihodaa'i 'inia'i maata'i.”

51'Ia Jisas 'agu songa'iniraaui rongoiusuri ana'i o'ani, “Mou 'irara'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee heiha'auu 'ini'?” Miraau o'ani, “Meu 'irara'i.”

52Maagu o'ani 'iniraaui, “Hoita, 'iatei sae na aidangisi'i Ringe ana'ia Moses ma aidangisia ro'u i ha'ausuringa'i haoru 'inia'i heimarungi ana God na awa na'i aro, 'a 'onaai sae na matai rahi'i hura'a baaniai ruma ana i mwane mareho goro he'ete'i hairiu. I mareho haoru mana nei bwani.”

**'Iraaui Saeni Nasaret
Rau Ai'a Hinihinia Jisas
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)**

53Na'i 'oha 'ia Jisas 'a haa'i hakoi mwani ha'atee heiha'auu 'ini, 'a hano baaniai dorasi 54ma aho'i 'ari 'omaa ana na'i Nasaret. 'A siri na'i rumani ha'arahesi 'anai ha'ausuriraaui noni hunga, mana 'oha rau rongoi ha'ausuringa'i ana rau heimwaota'i di'u. Miraau o'ani, “'A 'ua na madoma di'u 'inia mo'oni? 'Iatei na haua tanaa i mena na haa'i 'ini'i mwani ha'abu'oahu 'isi? 55Gau 'iraraa do'ia mo'osi 'e gare ana moi kapentaa. 'Ia

Meri naasi inana, mana do'orana'i 'iraaau Jems, Josep, Saemon mia Jiudas. ⁵⁶Mana asina'i ra awa ro'u na'i 'omaani. 'A he'ua na 'irara'i 'ini'i maho 'isi a mo'osi?"

⁵⁷Naasi rau 'itaa Jisas marau ai'a raba hinihinia. Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, "I rarabea ra ha'ahoua suri'i mwani 'omaa hako. Ta'i moi, na'i 'omaa ana miraaui huudi sae ana'i naraugu ai'a."

⁵⁸Na'i 'omaa anasi ai'a ha'abu'oahu rago naigui haua, 'inia rau ai'a hinihinia.

'Ia Herod 'A Ngahu Ha'amaesia

Jon Bwareomaea

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

14 ¹Na'i 'oha 'ia Herod Antipas, 'i Mwaeraha 'anai Galili, 'a rongo tarohana Jisas, ²'a o'ani 'iniraaui sae tatau'aro ana'i, "Iia gasi a Jon Bwareomaea na tahi aho'isi baaniai mae. Naia na haa'i 'ini'i mwane ha'abu'oahu rago 'isi."

³⁻⁴Na'i na'o wou, 'oha na tahi mau a Jon, 'ia Herod 'a waina Herodias, urao ana ga'u a Pilip, mia Pilip 'e do'orana Herod. 'Oha 'ia Jon 'a 'unua tanaa Herod do 'a ai'a odo-odo do'ai wainai urao na waina ga'u i do'orana, 'ia Herod 'a taesu'a ma 'unua tanaraaui sae hehei'oi dorai daua Jon. Rau ho'osia 'inia arihau marau nugaa na'i rumaniho'o. ⁵Ia Herod 'a raba ha'amaesia Jon magu magugu 'iniraaui noni hunga, rau gasi ha'ato'oa ta ha'agogoru 'inia rau aidangisia do 'ia Jon 'e rarabea.

⁶Hoita, na'i dangi ra ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai dangi na huta Herod, 'e gare urao ana Herodias 'a siri mai mao 'anai ha'a-reirei'araau, mia Herod 'a wa'ewa'e di'u 'anai reireia. ⁷A hauai duruduru na wetewete tanaa do'ai haua tanaa namoiwou ta mareho nai 'irisia. ⁸Me suriai hei'irisina'i inana, i gare uraosi 'a o'ani, "Au 'irisia dorai haua tanaau i bwauna Jon Bwareomaea na'i ta rabo'o papaheta'a."

⁹Ia Herod 'a ahutotou ma 'adoma'i aho'i, ma bwara'a 'inia 'a bwane haua'a i duruduru ma bwara'a ro'u do'aigui horosia na'i maadaaui sae na ari'ahuraausi. Mia Herod 'a ha'atoraraaui sae hehei'oi dorai ha'a-'osia'a. ¹⁰Naasi rau 'ari rumaniho'o marau o'iai 'u'una Jon Bwareomaea. ¹¹Rau waia mai bwauna na'i rabo'o tanaa'i gare urao ana Herodias maagu waia 'ari tanaa inana. ¹²I abena Jon 'iraaui rongoiusuri ana'i naraugu boi waia narau 'ari toringia. Na'i muri naraugu taroha'inia tanaa Jisas 'i mareho na to'osi.

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongoai mae ana Jon Bwareomaea, 'a ta'e haaria na'i ora ma 'ari na'i dora bwaranga na ai'a ta sae nai awa iei. 'Oha na 'iraaui sae rago raugu 'iraraai dora na 'ari iei a Jisas, rau hano baani'i 'omaa adaa'i marau hatare haisuri. ¹⁴'Oha nagu 'oto wou na'i one ma re'iraaui sae rago rau heimamasi, 'a ta'ahiraau ma ha'agorohiraau aho'i nei ra daoha.

15'Oha na gaarangi suu'a i sina, 'iraau rongoiusuri rau boi beia Jisas marau o'ani 'inia, "A gaarangi rodo'a naani! 'Oi ha'ahanorirau aho'i sae 'ini marai 'ari suri'i 'omaa 'anai hori 'adaau mahoingau. 'Inia dorani 'a ai'a ruma'a."

16'Mia Jisas 'a o'ani, "A ai'a goro dowai ha'ahanorirau, 'i'amou namoi ha'i 'adaau mahoingau."

17'Miraau rongoiusuri rau o'ani, "E rima gere huai brede mana rua ii'a moi na bei'ameuni."

18'Mia Jisas 'a o'ani, "Moi haa'i mai tanaau." 19'A ha'a-heinagusirau sae 'isi na'i mwane hahaarisi maagu dauai rima huai brede mana rua ii'a. 'A wana ara'ai aro ma ha'atee ha'agorohia God 'inia. Ma uubi'i brede 'isi maagu haa'i tanaraau rongoiusuri narau ha'atora'ini'i tanaraau sae rago. 20'Iraau hako rau ngau masu mana mahoingau narau ngau tahi'i rau si'o ha'ahonua 'inia ta'i tangahuru mana rua abira. 21'A 'onaai rima merui saemwane narau ngau masu hako ha'atai na'i dangisi. Ni urao mana gare ra ai'a uduma'inirau.

22'Na'i muri 'ia Jisas 'a o'ani 'inirau rongoiusuri ana'i, "Moi ta'e na'i ora ma moi gagaau 'ari nata batarau. 'Inau wai awa ga'u." Naasi mia Jisas 'a awa moi beirau kae ruruhai saesi tari 'oha na ha'ahanorirau aho'i 'ari suri'i 'omaa adaa'i. 23'Oha na ha'ahanorirau hako sae, 'a ta'eha haaria na'i hungahunga 'anai ha'arahesi. Ma su'urahi'a. Mia Jisas 'a awa mau haaria na'isi.

'Ia Jisas 'A Hahano Na'i Hunganai Wai

(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)

24'Na'i 'ohasi 'iraau rongoiusuri rau hano ha'atau'a na'i ora baaniai one. Na tabaosi ra raha di'u mara abwao ta'eha hunirau na'i ora 'inia rau hano suai ro'a raha.

25'Na'i wa'aria 'ia Jisas 'a boi beirau rongoiusuri ana'i, 'a hahano na'i hunganai wai. 26'Oha rau 'omesia rau 'adoma'inia do'e anoa. Rau mamaa'u di'u marau awaawara. 27'Mia Jisas 'a o'ani 'inirau, "Ai abui ta'aabemoou! 'Inau moia Jisas na! Moi abui mamaa'u."

28'Mia Pita 'a o'ani, "Araha, 'ona i'oe ha'a-momori ma'oi 'unuau mawai 'ariwou bei'o na'i hunganai wai."

29'Mia Jisas 'a o'ani, "Oi boi."

Mia Pita 'a dio baaniai ora ma hahano 'ari beia Jisas na'i hunganai wai. 30'Oha 'ia Pita 'agu 'omesi'i tabaosi, naasi ma mamaa'u ma taraawa'a dodo'a. Mia Pita 'a awara, "Araha, 'oi 'a'auhiau!"

31'Na'i mau 'ohasi mia Jisas 'a ta'ara wou ma daua ara'a Pita, 'a o'ani 'inia, "Hinihinimu 'a kekerei! 'A 'ua na'o 'adoma'i heiruarua 'inia?"

32'Na'i 'oha 'ia Pita mia Jisas rarugu ta'e ara'a na'i ora, mana ro'a 'a papaku'a.

33'Iraau rongoiusuri narau awa na'i ora raugu re'ia o'asi marau ha'arahesia Jisas, rau o'ani, "Ha'amomori, i'oe garena God."

**'Ia Jisas 'A Ha'agorohiraau Aho'i
Sae Daoha Na'i Genesaret**

(Mak 6:53-56)

³⁴Jisas mana rongoiusuri ana'i rau haruta 'ari nata batarau ma rau 'oto na'i dora ra 'unua 'inia Genesaret. ³⁵Na'i 'oha na 'iraaui sae rau 'ome 'iraraa Jisas, 'a ai'a orema mana taroha 'inia ada rau haa 'a 'adarara'a 'ari suriai dorasi. Miraau sae ra wairaa'u mai sae daoha tanaa Jisas 'anai ha'agorohi'i aho'i. ³⁶Iraau sae daoha rau bongal'inia Jisas dorai karohia moi gaonai to'oni tewa ana. 'Iraau nei rau haua o'asi rau goro aho'i baani'i daoha nara to'iraaui.

Ha'ausuringa'i Baaniraau Jiu 'Ohai Na'o

(Mak 7:1-13)

15 ¹Tara'i Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau boi baaniai Jerusalem 'anai songa'inia Jisas. ²Rau o'ani 'inia, "Ni 'uaana na 'iraaui rongoiusuri amu'i rau horosia 'inia i ha'ausuringa'i narau ha'adiohi'i mai tanagaau i wauwa agaa'i na'i 'ohai na'o? Rau ai'a suriai huunai herehere 'anai dorima maraigu ngau."

³Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, "Mi'amou, ni 'uaana namou horosia 'inia Ha'atora ana'ia God mamougu suri'i moi 'inia i ha'ausuringa'i amoo'i haari'amou? ⁴Mou 'iraraa do 'ia God 'a bwane 'unua o'ani, "O'i ha'ahoua amamu mea inamu' ma o'ani ro'u, "Tei na 'unu ha'ata'aia amana mea inana rai ha'amaesia." ⁵⁻⁶Me'imooou mou 'unua dona 'a odo-odo moi 'onaa tanei 'ai o'ani 'inia inana mia amana, 'Ha'a-arohai'amurua, 'au ga'i 'a'auhimurua 'ini'i maho nau to'ora'i. Me 'au bwa'i 'a'auhimurua'a. Suria maho nau to'ora'i ra maea'a. 'Inia 'au bwane wate'i tanaa God.' Ma naasi mou here 'onaa do ha'ausuringa'i amoo'i ra ororiu di'uai Ha'atee ana God.

⁷"Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Maho na 'ia Aisaea 'a ha'atee rarabeanga'inia, 'a to'i'amou ha'a-momori'a. ⁸'A 'unua o'ani,

'Iraau sae 'ini rau ha'ahouau 'ini'i ngoodaa'i,
magu 'adoma'idaa'i ra awa ha'atau di'u baaniau.

⁹I ha'arahesi adaa'i ra 'ari pwaranga,
'inia rau orisi'i Ha'atora ana'ia God 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i
haraariraaui na inoni moi na haa'i.'"^f

**Ha'ausuringa'i 'Iniai Maho Na Matai
Ha'ado'o'aai Sae Na'i Maana God**

(Mak 7:14-23)

¹⁰Mia Jisas 'a 'unuraau noni hunga magu o'ani 'iniraaui, "Moi bahurongo goro mamoi aidangisiai taha nawai 'unua tana'amou. ¹¹I mahoi'ngau na'oi ngaua 'a bwa'i matai ha'ado'o'a'o na'i maana God. Naia na maho na'o 'unu'i nara hura'a baaniai ngoomu na matai ha'ado'o'a'o."

12'Iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau boi beia marau o'ani, "Iraaui Farisei rau arunga ta'aa 'iniaia maho na'o 'unua ani."

13Mia aramiraau o'ani, "Adonai hasi'ei na ai'a hasi'i a Amagu, 'ia Amagu 'ai rangu gata'ini'i. 14Naasi 'ai abui ta'aabemoou 'iniraau Farisei. 'Iraaui rau 'onaai sae kuru na uruai nata sae kuru, 'irarua hako rarui ahoda dio na'i giru."

15'Ia Pita 'a 'unua tanaa Jisas o'ani, "Oi maania tana'ameui 'ado'ado 'anaia maho na'o 'unua ani, do sae 'a bwa'i matai do'o'a na'i maana God 'inia moi mahoingau na ngaua."

16Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, "A 'ua? 'O ai'a aidangisia mau? 17'O ai'a 'iraraa do maho na'o ngaua 'a dio na'i bwahurimu ma hura'a aho'i baaniai abemu? 18'I maho ta'aa na 'unua i sae 'a hura'a baaniai raromana, ma naia na matai ha'ado'o'aa na'i maana God. 19Baaniai raromana na hura'a mai ei 'ado'ado ta'aa, 'onaai heingahu, taritari'a baaniai urao amua ma'ua mwane amua, wawaasua'a, beri, pwapwaari'i, mana 'unu ha'ata'aiata nata sae. 20Nara 'isi mareho na matai ha'ado'o'aa sae na'i maana God, ai'a do 'inia ngau ha'i ai'a dorima."

'E Urao Na Ai'a Jiu Na Hinihinia Jisas

(Mak 7:24-30)

21'Ia Jisas 'a hano baaniai dorasi, 'a 'ari suriai dora gaarangiakai kae 'omaai Taea mana Saedon. 22Ma 'e urao na ai'a Jiu na awa 'isi. 'Iia baaniai burungana Kenan. 'A boi beia Jisas ma o'ani, "Araha, pwirana Deved. 'Oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau! Gare urao agua, 'i adaro 'a bwaunia. 'A here ha'ata'aia di'u ma rongomaata'i raha."

23'Ia Jisas 'a ai'a aramia 'inia ta ta'i ha'atee. Miraau rongoiusuri rau ha'ata'uua Jisas o'ani, "Oi ha'ataaria aho'i mai hano'a wou. 'Inia 'iia 'a surigaau moe'a magu wamoi ta'i awara."

24Mia Jisas 'a o'ani 'inia uraosi, "Ia God 'a ha'ataariau mai 'anaia 'a'auhiraau moi Jiu narau 'onaai siip nara tari baaniai 'omesuri siip. 'Au ai'a boi 'iniraau nei narau ai'a ha'i saeni Jiu."

25Mana uraosi 'a boi ma topira'i ruru na'i maana Jisas ma o'ani 'inia, "Oi boi ma'oi 'a'auhiau Araha."

26Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "A ai'a arari dorai ha'i mahoingau adaa'i gare ma do raigui gaasi'i 'ada'i misu."†

27Mana uraosi 'a ha'atee o'ani, "O ha'atee ha'a-momori. Ma'ata 'iraau misu rau matai ngaa'i ro'u moi mamamo i mahoingau nara ahoda baaniai hunganai dora ngaungau adaa'i sae nara to'oraraau."

28Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Urao, 'i hinihinimu 'a wetewete di'u! 'I mareho na'o 'irisiasi wai haua tana'o." Na'i mau na'i 'ohasi mana gare anaia uraosi 'a goro'a aho'i.

15:26 Ni 'ado'ado 'anaia tatarani 'a o'ani: 'Iraaui gare ra ura 'iniraau Jiu. Mana misu 'a ura 'iniraau nei ra ai'a Jiu. 'Ia Jisas 'a 'unua do 'a raba 'a'auhiraau moi Jiu. 'A ai'a arari do 'ai nugasiraau Jiu mai 'a'auhiraau nei ra ai'a Jiu.

**Jisas 'A Ha'agorohi'i Aho'i
Mwani Sae Daoha**

29'Ia Jisas 'a hano baaniai dorasi ma aho'i 'ari suriai bobonai kae bwera i Galili. 'A ta'eha na'i hungahunga ma heinagu na'iei. 30Kae ruruhai sae rau boi beia, rau waa'i mai tanaa i sae pwaki, 'iraaui sae kuru, 'iraaui sae ta'ata'a'i, 'iraaui sae baanguu mana nei haru daoha hehe'ete'i ro'u na to'iraaui. Rau ha'adaohiraaui na'i gaarangiai uwana'i a Jisas mia Jisas 'a ha'agorohiraaui aho'i hako.

31'Iraaui sae rago rau 'omesiai haua ana o'asi a Jisas marau heimwaota'i di'u. 'Iraaui nei ra baanguu ga'u rau ha-hadahada'a, 'iraaui sae ta'ata'a'i ra goro'a, 'iraaui nei ra pwaki ra hahano hairiu, miraaui nei ra kuru ga'u rau wanawana'a. 'Iraaui sae rago rau ha'a-aneanea God adaaui Israel.

**'Ia Jisas 'A Hanganiai Hai Merui Saemwane
(Mak 8:1-10)**

32'Ia Jisas 'a 'unuraaui rongoiusuri ana'i ma o'ani 'iniraaui, "Au ta'ahiraaui sae 'ini, 'inia 'e oru dangi narau awa'a 'ini beigaaui ma na'i 'ohanisi raugu ai'a to'o mahoingau'a 'anai ngau. Maugu ai'a raba ha'a-taariraaui ha'i hioro 'ari suri'i 'omaa adaa'i. Rau gasi dionga'i suri tara."

33'Iraaui rongoiusuri rau o'ani 'inia Jisas, "Na'i hei na'i dora mangasarani nagau ga'i ha'i mahoingau arari 'ada'i mwane sae 'ini?"

34'Mia Jisas 'a songa'iniraaui o'ani, "E siha huai bredi na bei'amou?" Ma rau aramia o'ani, "E biu hua moi ma ra'i gere ii'a."

35'Ia Jisas 'agu 'unua tanaraaui sae 'anai heinagu dio na'i ano 36ma dauai biu hua bredi mana ii'a 'isi. Mana 'oha na ha'atee ha'agorohia hako a God 'ini'i, 'a uubi'i ma haa'i tanaraaui rongoiusuri ana'i naraugu ha'atora'ini'i tanaraaui sae. 37'Iraaui hako rau ngau masu. Rau si'ohi'i dora i mahoingau narau ngau tahi'i, rau ha'ahonuai biu abira. 38'Iraaui sae narau ngau na'i 'ohasi 'e hai merui saemwane. Ra ai'a uduma'ini'i urao mana gare.

39'Ia Jisas 'a ha'ahanoriraaui aho'i sae 'isi, maagu ta'e na'i ora beiraaui rongoiusuri ana'i. Rau 'ari na'i dora ra 'unua 'inia Magadan.

**'Iraaui Saemaua Adaa'i Jiu
Rau Raba 'Omesia Ta Ha'abu'oahu
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)**

16 1Tara'i Farisei mana Sadiusi rau boi beia Jisas do rai ha'imaania. Rau ha'angonia do 'ai haua ta ha'abu'oahu ma'uasi ta ha'ara ma dorai 'iraraa do'ia God na ha'ataaria mai.

2Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, "I'amou mou 'iraraai ha'ara na'i aro. Na'i su'urahi 'oha na aro 'a wangawanga, mou ha'arangasia do ho'oa 'ai dangi goro. 3Mana'i haho'oa, 'oha na aro 'a wangawanga ma waikuhi'a, mamou ha'arangasia do'ai dangi ta'aa. Mou aidangisi'i moi ha'ara ni aro mamougu ai'a aidangisiai 'ado'ado 'ada'i mareho nau haa'i na'i madoraa 'ini! 4'Iraaui inoni na'i 'ohani rau ta'aa di'u marau ai'a bonasia suria tarau a God. Rau

raba 'omesiai ha'abu'oahu magu 'a bwa'i nei nawai haua tanaraau. 'E ta'i ha'abu'oahu moi narai re'ia, naasi ha'abu'oahu 'onaai nei na to'o tanaa Jona." 'Ia Jisas 'agu 'unua o'asi moi tanaraau ma hano'a baaniraau.

**Ni Ha'ausuringa'i Adaa'i Farisei
Mana Sadiusi 'A 'Onaai Draebam**

(Mak 8:14-21)

5'Oha narau 'a'ari mau 'anai nata batarau kae bwera i Galili miraaui rongoiusuri raugu aidangisia dorau kaku'aai waa'i tadaa'i bredi. 6'Ia Jisas 'a ha'atee ha'abasuraau o'ani, "Moi 'ome'ome goro mamoi 'omesuri'amou baaniai draebam adaui Farisei mana Sadiusi." 7'Iraui rongoiusuri rau hasi hadanga'i haraariraau, rau o'ani, "Gau ai'a to'o bredi na 'unua o'asi 'iniasi." 8'Ia Jisas 'a 'iraraai taha rau maania ma o'ani 'iniraau, "Hinihinimoo'i ra kekerei di'u. 'A 'ua namou hadanga'inia 'inia i ai'a to'o bredi amoo? 9'Mou ai'a aidangisia mau? 'A 'ua? Mou kaku'aai rima merui sae nau ha'angau 'inia moi rima huai bredi, mana abira namou ha'ahonu'i 'ini'i mahoingau nara ngau tahi'i? 10'Mamou kaku'aa ro'u i hai merui sae nau ha'angau 'inia moi biu huai bredi mana siha abira namou ha'ahonu'i 'ini'i mahoingau nara ngau tahi'i? 11'A 'ua namou 'adoma'inia 'inia do'au hadanga'iniai ai'a to'o bredi amoo? Wai 'unua aho'i ro'u tana'amou. Moi 'omesuri'amou baaniai draebam adaui Farisei mana Sadiusi."

12'Na'i 'ohasi raugu aidangisia do'ia Jisas 'a ai'a hadanga'iniai draebam anai bredi, ma'ata 'a rabasia dorai 'omesuriraau baaniai ha'ausuringa'i adaui Farisei mana Sadiusi.

**'Ia Pita 'A Ha'arangasia
Do 'Ia Jisas Naasi Ha'atahi**

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ada wou gaarangiai 'omaai Sisaria Pilipae, 'ia Jisas 'a songa'iniraui rongoiusuri ana'i o'ani, "Iraui sae rau 'unuu i Gare'i Inoni 'inia tei?"

14'Miraau o'ani, "Tara'i sae ra 'unua do i'oe a Jon Bwareomaea, tara'i nei ra 'unua do i'oe a Elaija, ma tara'i nei do i'oe a Jeremaea, ma tara'i nei ro'u do i'oe 'e ta'i 'iniraui haru rarabea ni 'oha bwani."

15'Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Mi'amou, mou 'adoma'inia do 'inau atei?"

16'Mia Saemon Pita 'a o'ani 'inia, "I'oe naasi Ha'atahi na 'ia God na duruduru 'inia 'anai ha'ataaria mai. I'oe garena God tahitahi."

17'Ia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, "Ha'amwani'o Saemon garena Jona, 'iniai taha na'o ha'arangasiani, 'ia Amagu ara'ai aro na ha'ata'inia tana'o, ai'a inoni. 18'Ni 'ado'ado 'anai atamusi 'e hau, mana'i hunganai hauni wai tau'aronai heisoi agua. I mena anai mae 'a bwa'i ha'ahoea mwada'u i heisoi. 19'Ma wai haua tana'o i kii anai hourana ana God na'i aro. Taha na'oi ha'aabua na'i ano, 'ia God 'ai 'adoma'i aratara bei'o 'inia na'i aro. Mana taha na'oi ha'awatea na'i ano, 'ai 'adoma'i aratara ro'u bei'o 'inia na'i aro."

²⁰Ma ha'atee ha'abasuraau rongoiusuri dorai abu taraa to'o maania do'ia naasi Ha'atahi.

'Ia Jisas 'A Maaniai Mae Nai Haua

(Mak 8:31-33; Luk 9:22)

²¹Taraawa'a na'i 'ohasi ma 'ari'a, 'ia Jisas 'a taraawa'a maani ha'arangasia tanaraau rongoiusuri ana'i 'ari nai haua na'i Jerusalem mana taha nai to'o tanaa na'i 'isi. 'A 'unua tanaraau do 'iraau Na'ohadaa'i Piriisi miraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i na'otara ro'u rai ha'a-rongomaata'ia marai ha'amaesia. Ma'ata 'e rua dangi nai hako mana'i oruna 'aigui suruta'e aho'i.

²²Mia Pita 'a waia beira'i a Jisas 'anai ha'atee ha'abwarasia magu o'ani 'inia, "Araha, 'abwa'i! 'Ia God 'a bwa'i ha'awatea do'ai to'o tana'o i maho na'o maaniasi."

²³Mia Jisas 'a rihota'i tanaa Pita ma o'ani 'inia, "Saetan, hora wou baaniau! 'O bonasiai ha'atehaau baaniai hei'irisina God. Na maho na 'o 'unu'i 'isi ai'a 'ado'adona God, ma'ata ra'i 'ado'ado ni noni moi!"

'Iatei Nai Suria Jisas 'Ai Mwa'emwa'e

'Anai Rongomaata'i Mana Mae

(Mak 8:34—9:1; Luk 9:23-27)

²⁴'Ia Jisas 'a o'ani 'iniraau rongoiusuri ana'i, "Iatei na raba ha'i rongoiusuri agua, 'ai nugasiai hei'irisina haaria, 'ai mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro ana, maai suriau. ²⁵Iatei na raba dau baabau na'i tahingana na'i marewanani, 'a bwa'i to'oraai huunai tahi. Me 'iatei na mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aa'i tahingana 'inia suriau ana, 'ai sadoia nana i tahi. ²⁶'A 'ua? 'Onaa tanei 'ai daa'i hako nana i marehoni marewana, ma ai'a daua nana i huunai tahi, mareho 'isi rai 'a'auhia? 'A bwa'i! 'Onaa 'ai mae, 'a bwa'i maho naigu haa 'anai horia aho'i tahingana. ²⁷Inau Garei Inoni wai aho'i ro'u mau mai bei'i enjel ana'i Amagu ma beiai mena mana raraha na ta'isada beia 'anai tahariai 'adonai nei suriai taha na haua. ²⁸Tara'i nei 'ini'amoui sae 'ini mou bwa'i mae mau minau i Garei Inoni wai aho'i'a mai 'anai marungirau hako i mwani noni."

'Ia Jisas 'A Orisi 'Omeha

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

17 ¹E ono dangi na hako, 'ia Jisas 'a waia Pita, Jems mea Jon, i rua ha'ido'orada, 'anai ta'eha haarirau na'i hunganai hungahunga ahaaha. ²Raugu 'ome mana 'omehana Jisas 'a orisi'a. I hauraena tari auru na'i 'u'una 'a wadora'i 'onaai sina mana bwana ana'i ra mamaahui 'onaai marewa. ³Raugu 'asu'a mia Moses mia Elaija raru ha'amaranga mararu mamaani beia Jisas. ⁴Mia Pita 'a o'ani 'inia Jisas, "Araha, 'a goro nagau awa 'ini. 'Onaa 'o 'irisia, 'inau wai tau'arona ta oru hare, tanei tana'o, tanei tanaa Moses, ma tanei tanaa Elaija."

⁵Na'i 'oha na ha'atee o'asi mau a Pita, 'e rorodo na wadora'i na dio huniraa'u ma marumarusiraa'u. Ma'e ringe na ao mai baaniai rorodosi, 'a o'ani, "Naani gare agua nau ta'ahia mau huunai wa'ewa'e 'inia. Moi rongosuria." ⁶Oha 'iraa'u oru rongoiusurisi rau rongoa o'asi, rau kae maaa'u di'u marau abwa dioi ano.

⁷Mia Jisas 'a boi ma dau wou beiraa'u ma o'ani, "Moi abui maaa'u, moi ura ara'a." ⁸Raugu wana wou mia moi haaria Jisas nagu awa beiraa'u.

⁹Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri ana rau didio mau na'i hungahunga, 'ia Jisas 'a ha'atoraraau o'ani, "Moi abui maania tanaa ta sae i taha namou re'ia, tari 'oha 'inau i Gare'i Inoni wai suruta'e aho'i baaniai mae."

¹⁰'Iraaui rongoiusuri rau songa'inia o'ani a Jisas, "'A 'ua na 'iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'unua 'inia do'ia Elaija 'ai boi ga'u na'i na'o maigu boi Ha'atahi?"

¹¹Mia aramiraa'u o'ani, "'A ha'a-momori 'ia Elaija 'ai boi na'i na'o 'anai ha'a-agauhiraau'i mwani noni 'anai boi anai Ha'atahi. ¹²Ma'ata wai 'unua tana'amou, 'ia Elaija 'a bwane ada'a magu 'iraaui sae rau ai'a 'ome 'iraraa. Rau haa'i moi mwane here nara ai'a goro tanaa suriai 'adoma'ida. 'Inaui Gare'i Inoni rai haua o'asi ro'u tanaau." ¹³Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri raugu aidangisia do'ia Jisas 'a hadanga'inia Jon Bwareomaea.

'Ia Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i

Gare Na Bwaunia'i Adaro

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

¹⁴Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri ana rau ataha dioi gaonai hungahunga, 'iraaui sae rago rau bwane mamas'i 'isi. 'E sae na boi ma topira'i ruru auru tanaa Jisas ma o'ani 'inia, ¹⁵"Araha, 'oi ta'ahiai gare mwane agua ma'oi 'a'auhia. 'A manumanu'a, daohasi 'a here ha'ata'ia di'u. 'A rago'a i 'oha na ahuge'a ara'ai 'eu mana'i wai ro'u. ¹⁶'Au waia tanaraaui rongoiusuri amu'i dorai ha'agorohia aho'i magu bwara tanaraau."

¹⁷Mia Jisas 'a o'ani, "'I'amou inoni na'i 'ohani mou ha'i sae ta'a'i mamou bwarai hinihini! 'Ai orea he'uai maratanoa nawai haua bei'amou, ma'ua wai awa orea tari he'ua bei'amou mamoigu hinihini? Waia mai garesi." ¹⁸Mia Jisas 'a taaria hura'ai adaro mana garesi 'a goro aho'i mau na'i 'ohasi.

¹⁹Na'i muri 'iraaui rongoiusuri raugu boi haariraa'u beia Jisas marau o'ani 'inia, "'A 'ua na bwara 'inia tana'ameu 'anai taaria hura'ai adaro ani?"

²⁰Mia Jisas 'a o'ani, "Hinihinimoo'i ra ai'a wetewete arari. Wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Onaa namoi to'oraai gere hinihini na kekerei moi 'onaai korai mastad, mou ga'i ha'atee o'ani moi 'inia'i hungahunga wouni, 'O'i sara wou,' mai matai sara ha'atau moi. 'A bwa'i maho nai bwara tana'amou 'onaa namoi hinihini. ²¹Ma'ata adaro 'onaa neini 'a bwarai hura'a, naia moi ha'ariri mana ha'arahesi na matai hura'a 'inia.'"[†]

17:21 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'oraai tatara 'e 21.

Jisas 'A Hadanga'inia Ro'u i Mae Nai Haua*(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)*

22'E ta'i dangi, 'oha rau awa na'i Galili, 'iraaу rongoiusuri ana'ia Jisas rau rurugoni mai beia. Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaу, “E nei nai usuha'iniаu i Garei Inoni tanaraаui nei narau ha'imae beiau 23marai ha'amaesiaу. Ma'ata 'e rua dangi nai hako mana'i oruna, wai suruta'e aho'i baaniai mae.” Miraаui rongoiusuri rau arunga ta'aa di'u 'iniai mareho na maaniai.

Jisas 'A Hori Takisi Tanaai Ruma Maea

24'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ada na'i Kapaniam, 'iraaui sae ha'atakisi 'anai Ruma Maea rau boi beia Pita marau songa'inia 'inia, “I ha'ausuri amоou 'a matai hori takisi ro'u tanaai Ruma Maea, ma'ua ai'a?”

25Mia Pita 'a o'ani, “Io, 'a matai hori takisi ro'u.” Mia Pita 'a siri ruma narau awaiei. Ai'a ta maho mau nai 'unua Pita mia Jisas 'a o'ani'a 'inia, “Saemon Pita, 'e taha na'o 'adoma'inia? 'O 'adoma'inia do 'iraaui mwaeraha nai marewanani rau matai ha'atakisi'i ro'u i gare adaa'i ma'ua 'iraaui moi sae he'ete'i?”

26Mia Pita 'a o'ani, “Iraаui moi sae he'ete'i.”

Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “A o'asi'a. 'Iraаui gare adaa'i mwaeraha rau ga'i bwa'i hori takisi. 27Ma'ata rei'uaа na o'asi, gai abu ha'a-taesu'araаui sae ha-ha'atakisi. Naasi 'oi hura'ai one ma'oi gaasia hura'ai 'aro amua. Ii'a tahamora na'oi raua, 'oi tetesiri na'i ngoona ma'oi rahia hura'ai sereni na awa na'iei ma'oi 'ari hori takisi taragaraа.”

Nei Nai Ororiu Di'u Na'i Hourana Ni Aro*(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)*

18 1Na'i maui 'ohasi 'iraaui rongoiusuri rau boi beia Jisas marau o'ani, “Iatei nai ororiu di'u na'i hourana ni aro?”

2Mia Jisas 'a 'unua mai gare kekerei ma ha'a-urasia na'i maadaаu magu o'ani, 3“Onaa 'o bwa'i orisi ma'oi ha'a-anoano'o 'onaai gare, 'o ai'a arari 'anai siri na'i hourana ni aro. 4Ma'ata 'onaa na'oi ha'a-anoano'o 'onaai gareni, 'oi ororiu di'u na'i hourana ni aro. 5'Onaa 'o ha'amaotoa ta nei 'onaai gareni suria 'o ta'ahiau, 'o ha'amaotoаu ro'u.”

Abui Ha'atehaai Nata Sae*(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)*

6“Onaa 'ia tei sae nai raba ha'atehaа tanei 'iniraaui nei kekerei 'ini narau hinihiniaу, 'a goro do ra ga'i ho'osia ta kae hau na'i 'u'una. Ma rai waia hura'ai asi su'u ma rai ha'adodohia dio. 'Inia na ha'a-mama'ai na 'ia God nai haua tanaai nei nai ha'atehaа tanei 'iniraaу, 'ai ta'aa di'u ro'u wou. 7Ha'arohairaaу di'u i noni nai marewanani. 'Inia ra rago i mareho nara matai ha'ateharaау 'anai hauai ora-ora'a. Ha'amomori, i mareho narai hauai ora-ora'a tanaai inoni rai to'o. Ma'ata 'ai ta'aa di'u ro'u wou tanaа mo'o nai ha'atehaai nata sae 'anai hauai ora-ora'a.

8“Onaa na rimamu ma'ua uwamu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi horo gaasinga'inia moi. 'A goro do'oi dauai tahi tarau beia moi ta'i rima mana ta'i uwa, baaniai siri na'i 'eu na bwarai kuru beiai rua uwamu mana rua rimamu hako. 9Ma 'onaa ta maamu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi kaania ma'oi gaasia. Ai'a goro dorarui awa hakoi rua maamu maraigui gaasi'o na'i 'eu na'i dorani rongomaata'i. 'A goro baania do'oi dauai tahi tarau beia moi ta'i maa.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Gare'i Siip

Na Teha Baaniai Tara

(Luk 15:3-7)

10Mia Jisas 'a o'ani ro'ua, “Moi 'ome'ome goro. Mou gasi 'adoma'i ha'a-auruhia moi ta nei 'ini'i gare kekerei 'ini. Wai 'unua tana'amou, ni enjel adaa'i ra awa tarau beia Amagu na'i aro. 11'Inai Gare'i Inoni, 'au boi 'anai ha'atahiraau nei nara teha.”†

12“'A 'ua? 'Onaa ta sae nai to'ora'a ta ta'i 'arangi siip ma ta nei 'ini'i 'ai teha baaniai tara ma ai'aa'a, 'e taha nai haua? 'Ai nugasiraau siwa tangahuru mana siwa na'i hungahunga nara ngaungau iei ma'ai sibaniai nei na ai'aasi. 13Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha nai sadoia 'ai wa'ewa'e di'ua 'inia. Mana wa'ewa'e ana 'ai di'uai wa'ewa'e nai haua 'iniraau siwa tangahuru mana siwa na ai'a ai'araau. 14'A o'asi ro'ua Amamoo ara'ai aro. 'A ai'a 'irisia do ta ta'i nei 'iniraau gare kekerei 'ini nai teha mai ai'aa.”

Herehere 'Anai Ha'a-odoodoai Heiho

Na'i Ahoanai Rua Sae Hinihini

15Mia Jisas 'a o'ani ro'ua, “Onaa ta do'oramu 'ai haua ta hereta'aa tana'o, 'oi 'ari haari'o beia ma'oi ha'a-aidangisia 'iniai taritari'a ana. 'Onaa 'a 'adoma'i aratara bei'o 'iniai maho na'o 'unua tanaa, ma kae goro 'inia naasi mamurui awa goro'a aho'i. 16Ma 'onaa 'a ai'a 'adoma'i aratara bei'o, 'oi aho'i 'ari beia ro'ua ta 'oha he'ete'i, ma'ata 'oi 'unua ta ta'i ma'ua rua sae hinihini ma rarui hano bei'o. 'Inia ni Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, “Onaa 'oi rangasia ta abe, ta rua ma'ua oru sae narai awa 'anai bahurongoai taha na'oi maania. 'O gasi pware'i.’ 17Hoita, 'onaa mo'osi 'a ai'a 'adoma'i aratara ro'ua mau bei'amou 'ini'i taha mou maani'i, naasi 'oigui ha'arongoraau sae maua na'i heisoi na'i 'omaa amua. Ma 'onaa 'a bwa'i 'adoma'i aratara ro'ua mau beiraau, ma 'oi here mara sae ahurodo 'inia ma'ua 'onaai sae ta'a'i nara ha-ha'atakisi.

18“Mawai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'e taha namoi ha'aabua na'i ano, 'ia God 'ai 'adoma'i aratara bei'amou 'inia na'i aro. Mana taha namoi ha'awatea na'i ano, 'ai 'adoma'i aratara ro'ua bei'amou 'inia na'i aro.

19“Wai 'unua tana'amou ro'ua, 'onaa ta rua sae hinihini na'i marewanani rarui 'adoma'i aratara 'anai ha'angonia Amagu 'anai haua ta maho, 'ia Amagu ara'ai aro 'ai hauai taha nararui ha'angonia. 20'Ai haua, 'inia

---

18:11 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'oraai tatarani.

namoiwou ta dora ta rua ma'ua ta oru sae rai awagoni na'iei suria 'iraaui rai sae agu'i, 'inau wai awa beiraaui."

Mamaani 'Iniai Sae Na Ai'a Raba

'Adoma'i Nugasiai Do'orana

²¹Mia Pita 'a boi beia Jisas ma o'ani 'inia, "Araha, wai 'adoma'i nugasia ha'asiha i do'oragu na awa moi 'anai here ha'ata'aiu? Ha'abiu?"

²²Mia Jisas 'a o'ani, "A bwa'i ha'abiu, 'ai biu tangahuru ha'abiu. ²³'Au ha'atee o'asi suria na heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai mwaeraha na siba suri'i kaoni nara haa'i sae tatau'aro ana'i beia. ²⁴Na'i 'oha na taraawa'a siba suri'i kaoni, ra waia mai ta'i sae tatau'aro ana na kaoni beia 'ini'i tara'i milion ²⁵na bwara'a tanaa 'anai su'ua. Naasi mwaeraha 'a 'unua dorai waia beiai urao ana mana gare ana'i marai raonga'iniraaui bei'i ro'u i bori adaa'i 'anai su'ua aho'i kaoni ana.

²⁶"Mana saesi 'a topira'i ruru auru tanaai mwaeraha ma ha'angonia wetewete o'ani, 'Oi nugaa ta gere madoraa tanaau mawai su'u'i hako aho'i tana'o i ha'a nau kaoni 'ini'i.' ²⁷Mana mwaeraha 'a ta'ahia ma 'adoma'i nugasia tanaai kaoni ana ma ha'ahura'ahia dadara'a.

²⁸"Oha na saesi 'agu hura'a, ma heisadoi beiai sae na kaoni beia 'ini'i tara'i 'arangi. 'A 'ariwou ma here baabau na'i konokonona ma 'unua tanaa do'ai su'ua'a i kaoni ana. ²⁹Mia mo'osi 'a topira'i ruru auru tanaa ma ha'angonia wetewete do'ai nugaa tanaa ta gere madoraa 'anai su'ua aho'i tanaa i kaoni ana. ³⁰Mia 'a ai'a 'irisia o'asi ma 'unua dorai gaasia siri na'i rumaniho'o. 'Ai awa 'isi tari 'oha nai su'ua aho'i kaoni ana.

³¹"Na'i 'oha na 'iraaui tara'i sae tatau'aro ro'u rau re'iai here na haua mo'osi, rau arunga ta'aa 'iniai here na haua mo'osi marau rangasia'a tanaai mwaeraha. ³²Mana mwaeraha 'a 'unua mai saesi ma o'ani 'inia, 'Ioe 'o ha'i sae tatau'aro ta'aa! 'Iniai ha'angoniau wetewete na'o haua, 'inau 'au 'adoma'i nugasia tana'o i kae kaoni na'o haa beiaui. ³³'A 'ua na'o ai'a ta'ahia ro'ua mo'o na kaoni bei'o 'onaai haua agua tana'o?' ³⁴I mwaeraha 'a taesu'a raha 'ana mo'osi, ma 'unua dorai gaasia siri na'i rumaniho'o marai ha'a-rongomaata'ia. 'Ai awa 'isi tari 'oha nai su'ua hako aho'i ha'a na kaoni 'inia."

³⁵Mia Jisas 'agu 'unua o'ani, "'Ai o'asi ro'u i here nai haua Amagu na'i aro tana'o 'onaa 'o bwa'i huunai 'adoma'i nugasiai do'oramu beiai tahingamu hako."

Ha'ausuringa'i 'Abaiai Haigaasi

(Mak 10:1-12)

19 ¹Na'i murinai mamaani hako ana Jisas, 'a hano baanai Provensi Galili ma tarau 'ari nata batarau wai rahai Jordan ma ada na'i Provensi Jiudea. ²'A rago i sae narau hano suria ma ha'agorohiraaui aho'i nei ra daoha.

³Tara'i Farisei rau boi beia Jisas 'inia rau raba ha'imaania 'onaa na heiarami ana 'ai odo-odo beiai Ringe ana'ia Moses. Ma rau songa'inia o'ani,

“A 'ua? Na Ringe ana'ia Moses ra wateai sae 'ai matai gaasia moi urao ana 'inia namoiwou ta maho?”

⁴Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “Mou ai'a 'oha'inia gasi taha na 'unua i Usu-usu Maea. 'A 'unua do mau mai taraawa'anai marewana, 'ia God 'a ha'apwa'araa i saemwane mana urao. ⁵Ma o'ani ro'u, ‘Na tarana naasi, na saemwane 'ai nugasia amana mea inana maai hasi beiai urao ana mararui ha'i ta'i abe.’ ⁶Naasi, 'irarua rarugu ai'a 'onaaia'a i rua abe, ma'ata 'e ta'i abe moi. Tarana naasi, na noni 'ai abui hoaiiai taha na 'ia God na ho'ogonia.”

⁷Miraa Farisei raugu songa'inia Jisas o'ani, “Onaa na o'asi, ma 'ua na 'ia Moses 'agu 'unua 'inia do 'ia tei sae nai raba gaasiai urao ana 'ai haua ga'u ta usu-usuni haigaasi tanaai urao ana maigu gaasia?”

⁸Mia Jisas 'a aramiraa o'ani, “'Ia Moses 'a ha'awateai haigaasi suria 'imoo saemwane mou rongoasa mamou ai'a raba araisuriai Ha'atora ana God, me na'i taraawa'a ai'a o'asi he'i'irisina God. ⁹Ma wai 'unua tana'amou, 'iatei nai gaasiai urao ana ma'ai waina ro'u ta urao he'ete'i, 'a taritari'a baaniai urao ana. Ma'ata 'onaa ni urao ana 'a bwane taritari'a baania, naasi 'a matai gaasia moi uraosi.”

¹⁰Miraaui rongoiusuri rau o'ani, “Onaa namoisi ta'i maho nara matai haigaasi 'inia, ma 'a goro do ra ga'i bwa'i ha'iwai.”

¹¹Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “Ai'a do 'iraa hako'i mwane sae rai wa'ewa'e 'anai suriai mareho namou 'unuasi. 'Iraa moi nei na 'ia God na 'irisia dorai awa o'asi narai wa'ewa'e 'anai suria. ¹²Tara'i mwane ra ai'a ha'iwai suria ra 'amara, ma tara'i mwane ra ai'a ha'iwai ro'u 'iniai here na tara'i sae nara haa tanaraaui 'ada'i abedaa'i. [†]Ma tara'i sae ra ai'a ha'iwai suria ra 'adoma'i ororiu 'iniai heimarungi ana God. 'Ia tei nai matai suriai ha'ausuringa'isi, ma'ai suria.”

'Ia Jisas 'A Ha'arahesi Huniraaui Gare

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³Tara'i sae ra waa'i mai gare tanaa Jisas mia Jisas 'ai dau hungadi bwaudaa'i mai ha'arahesi huniraaui. Maagu 'iraaui rongoiusuri raugu ha'a-aburaau. ¹⁴Naasi mia Jisas 'a o'ani, “Moi abui ha'a-bwarasiraaui. Moi wateraaui gare marai boi beiau. 'Inia 'iraaui nei ra 'onaairaaui, naasi nei nara arari 'anai awa bahainai heimarungi ana God na awa na'i aro.” ¹⁵Ma dau na'i bwaudaa'i ma ha'agorohiraaui. Na'i muri 'agu hano baaniai dorasi.

Sae Toto'ora

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶'E sae na boi beia Jisas ma songa'inia o'ani, “Ha'ausuri, 'e mareho goro taha nawai haua mawaigui daua 'inia i tahi tarau?”

¹⁷Mia Jisas 'a aramia o'ani, “'Iniai 'uaana na'o songa'iniaui 'iniai mareho na goro? 'I'oe 'o bwane 'iraraa, 'ia moia God na goro. Ma'ata 'onaa 'o raba dauai tahi tarau ma'oi araisuri'i Ha'atora.”

---

^{19:12} I here nara haa tanaraaui 'ada'i abedaa'i naasi hoe. 'Iraa sae nara hoeraaui, ra'i sae narau tau'aro tanaai mwaeraha maraugu raba awa maea do nei narai abui 'adoma'i ta'a'i 'ini'i urao.

¹⁸Mana saesi 'a songa'inia ro'ua Jisas o'ani, “Ra'i Ha'atora he'ua na'o 'unu'isi?”

Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Abui heingahu, abui taritari'a baaniai urao amua ma'ua mwane amua, abu beri, abui pwari'i na'i kooti, ¹⁹ha'ahoua amamu mia inamu, ma'oi ta'ahiai sae 'etea 'onaai ta'ahi'o amua haari'o.”

²⁰Mana saesi 'agu o'ani 'inia Jisas, “'Au ha'isuri'i hako'a i Ha'atora 'isi, 'e taha ro'u nawai haa mau?”

²¹Mia Jisas 'a o'ani, “'Onaa 'o raba odo-odo na'i maana God, 'oi 'ari ma'oi raonga'ini'i hako'i toto'ora amu'i ma'oi hauai ha'a tanaraaui pohara. 'Onaa 'oi haua o'asi, 'oi toto'ora na'i aro. Na'i muri 'oigui boi suriau.” ²²'Oha nagu rongoa o'asi, ma hano'a ha'i ahutotou 'inia 'iia 'e sae na toto'ora di'u.

²³Naasi mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau rongoiusuri ana'i, “Wai 'unua ha'a-momori tana'amou. 'A 'ome bwara do sae toto'ora 'ai siri na'i heimarungi ana God na awa na'i aro. ²⁴Wai 'unua ro'u o'ani. 'A 'ua? I mwamwaa nara 'unua 'inia kamel 'a matai siri daara'i na'i maanai nila? 'A bwara! Ma bwara di'u ro'u wou tanaai nei na toto'ora 'ana'i siri na'i heimarungi ana God.”

²⁵'Oha 'irau rongoiusuri rau rongoai ha'atee o'asi ana Jisas, rau heimwaota'i di'u marau o'ani, “Romwane! 'Onaa na o'asi, ma 'ome 'onaa do 'a bwa'i ta sae nai dauai tahi tarau!”

²⁶Mia Jisas 'a wanasirau ma o'ani, “Beiai noni 'a bwarai daua haarirau tahi tarau, mei tanaa God mwane maho ra mwada'u moi.”

²⁷Naasi mia Pita 'a o'ani 'inia Jisas, “'Ome! 'I'ameu meu nugasi'i hako'i mwane mareho amee'i mameu suri'o. 'E heitahari he'ua na 'ia God 'ai haua tana'ameu?”

²⁸Mia Jisas 'a o'ani, “'Oha 'inau i Gare'i Inoni wai heinagu na'i dorani mwaeraha agua 'ana'i heimarungi beiai mena mana raraha na'i marewana haoru, 'i'amoui rongoiusuri agu'i moi heinagu ro'u na'i ta'i tangahuru mana rua dorani mwaeraha 'ana'i marungirau ta'i tangahuru mana rua burungai noni nai Israel. ²⁹'Iatei na nugasiai ruma ana, ma'ua do'orana'i, ma'ua asina'i, ma'ua amana mea inana, ma'ua gare ana'i, ma'ua dorai ano ana 'inia 'a suriau, 'ia God 'ai ha'arago'i tanaai mareho na nugasi'i 'isi. Ma'ai daua ro'u i tahi tarau. ³⁰Na'i madoraasi, 'a ragoi nei nara ororiu na'i 'ohani, rai ha'i sae haari'i moi. Ma ragoi nei nara ai'a ororiu na'i 'ohani, 'ia God 'ai ha'a-ororiurau.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniraau Sae Rau Tau'aro Na'i Mou

20 ¹Naasi 'ia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Ni heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai sae na hura'a na'i haho'oa ta'aa ma siba sae 'ana'i tau'aro na'i moui grep ana. ²'Oha na sado'i'i tara'i nei, rau 'adoma'i aratara beia 'ana'i dauai ta'i korai ha'a 'ana'i ta'i dangi, ma ha'a-taarirau hura'a 'ana'i tau'aro.

³“Na'i angi siwa haho'oa 'a hura'a ma re'irau ro'u i sae ra awa pwaranga moi na'i dorani maketi. ⁴Ma o'ani 'iniraau, 'Onaa moi 'ari mamoi tau'aro

na'i moui grep agua, wai hori'amou 'iniaia taha na arariai tau'aro namoi haua.' ⁵Marau 'ari narau tagora.

“Na'i atoaa mana'i angi oru na'i abai dangi 'a hura'a ro'u 'anai siba sae. ⁶Na'i angi rima su'urahi 'a hura'a ma re'i'i ro'u tara'i sae ra poru agohe ro'u moi ma o'ani 'iniraaui, ‘A 'ua namou poru agohe moi 'inia na'i dangi bubuni?’

⁷“Miraaui o'ani 'inia, ‘Ai'a ta sae nai ha'atagoraameu.’

“Mia o'ani 'iniraaui, ‘Moi 'ari mamoi tagora beiraaui sae rau tagora na'i moui agua.’

⁸“Na'i ha'ahakonai dangisi 'a 'unua tanaa mo'o na 'omesuriraaui sae ra tagora do'ai 'unurau mai, mai horiraaui. 'Ai taraawa'a beiraaui ruruha rau tagora ha'ahako maigui hako beiraaui ruruha rau tagora tahamora.

⁹“Oha ra horiraaui ruruha ra taraawa'a tagora moi na'i angi rima su'urahi ra ha'a 'ado ta'i korai ha'araui. ¹⁰Mana 'oha ra horiraaui ruruha rau taraawa'a tau'aro na'i haho'oa ta'aa, rau 'adoma'inia do 'iraaui rai dau ha'a raha magu ai'a, 'iraaui ro'u rau 'ado ta'i korai ha'a moi. ¹¹Agu haa marau taesu'a'a, rau o'ani, ¹²‘Iraaui ruruha narau tagora ta'i 'aoa moi 'o horiraaui 'iniaia ta'i korai ha'a. Mi'ameu i ruruha nameu tagora raha tanaa sina suriai dangi bubu, 'o hori ha'a-ta'isada'ameu ro'u moi 'onairaaui.’

¹³“Ia mo'o na to'oraui mou 'a o'ani 'iniaia ta'i abe 'iniraaui, ‘Gere sae agua, 'inau ai'a ha'a-bweubweu'a'o. I'oe na'o 'adoma'i aratara 'anai tau'aro maenai ta'i korai ha'a ta'i dangi. ¹⁴Oi dauai horihorimu ma'oi hano. Na'i 'adoma'igu haariaui, 'au 'adoma'inia do 'inau wai hori ha'a-ta'isada'amou hako. ¹⁵A 'ua? 'A taritari'a 'onaa wai raba hisu 'ini'i ha'a agu'i suriai 'adoma'igu? 'O ga'i bwa'i taesu'a 'iniaia haua aguai mareho na goro 'oha nau here ha'agorohiraaui.’”

¹⁶Mia Jisas 'agu 'unua o'ani ro'u, “Naasi, na'i heimarungi ana God 'iraaui nei ra muri na'i 'ohani, rai na'o. Miraaui nei ra na'o na'i 'ohani, rai muri.”

Orunai 'Oha 'Ia Jisas

'A Maaniai Mae Nai Haua

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷Oha 'ia Jisas 'a hano 'anai Jerusalem, 'a wairaaui beira'i ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana maagu mamaani tanaraau. 'A o'ani, ¹⁸“Moi bahurongo goro. Na'i 'ohanisi gau hahano'a 'anai Jerusalem. Maagu na'i 'isi 'e nei nai usuha'iniaui i Gare'i Inoni tanaraui Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses marai hiiriau 'anai ha'amaesiaui. ¹⁹Rai usuha'iniaui ro'u tanaraui nei ra ai'a Jiu. Rai haikou 'iniaui, rai roroahoau marai rabuau na'i dadaahoro 'anai ha'amaesiaui. Ma'ata 'e rua dangi nai hako mana'i oruna wai suruta'e aho'i baaniai mae.”

Ha'ausuringa'i 'Iniaia Na'otara Goro

(Mak 10:35-45)

²⁰Na'i muri, urao ana Sebedi mana rua gare ana, 'ia Jems mia Jon, rau boi beia Jisas. Mana urao ana Sebedi 'a topira'i ruru tanaa Jisas 'anai ha'angoni beia 'iniaia ta'i maho.

21 Mia Jisas 'a o'ani, “E taha na'o rabasia?”

Mia o'ani, “Oha 'oi heimarungi na'i hourana amua, 'au 'irisia do 'oi ha'awaterarua i rua gare aguani 'anai heimarungi bei'o. Tanei nai heinagu na'i dora ni mwaeraha na'i aba odomu ma tanei na'i maha.”

22 Mia Jisas 'a o'ani, “I'amurua muru ai'a aidangisiai maho na muru ha'angoniasi! 'A 'ua? Muru ga'i siri moi na'i rongomaata'i na 'inau wai siri iei?”

Miraru aramia o'ani, “Miri ga'i haa moi!”

Mia Jisas 'a o'ani, “Ha'amomori di'u. Murui rongomaata'i ha'a-momori 'onaai rongomaata'i na 'inau wai haa. 23 Ma'ata 'inau 'au bwa'i sigihia 'iatei nai heinagu na'i odogu ma'ua na'i mahagu. 'Iia moi Amagu nai 'unua 'iatei nai heinagu beiau. 'Inia 'ia 'a bwani 'ome sigihiraa.”

24 Oha 'iraau ta'i tangahurui rongoiusuri rau rongoai taha nararu ha'angonia Jems mea Jon, rau taesu'a 'adarua.

25 'Ia Jisas 'a 'unu goniraa mai rongoiusuri ana'i ma o'ani 'iniraa, “I'amou bwani 'iraraa do 'iraau mwaeraha mana na'otara adaa'i sae ra ai'a Jiu, rau ha'aba'o 'inia heimarungi narau haua ma goro adaa i haa'i mwani heiatenga'i tanaraau noni. 26 Ma'ata 'i'amou moi abui haua o'asi tana'amou hairiu. 'Iatei nai raba na'otara tana'amou 'ai ha'i sae tatau'aro tana'amou. 27 Mia tei na raba bwauodo, 'ai ha'i slev tana'amou. 28 Moi ha'isuriai herehere agua. 'Inau Gare'i Inoni 'au ai'a boi do 'irai sae rai tau'aro tanaau. Me 'inau 'au boi do 'inau wai tau'aro tanaraau, ma 'anai wateai tahingagu 'anai ha'atahiraa baaniai ora-ora'a.”

'Ia Jisas 'A Ha'a-wanawana i Rua Sae Kuru

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau hano baaniai 'omaai Jeriko, ragoi sae rau haisuri. 30 E rua sae kuru raru heinagu na'i bobonai tara, raru rongoa do'ia Jisas 'a boi suriai tara. Raru awara o'ani, “Araha, pwirana Deved, 'oi arunga ta'ahimiria ma'oi 'a'auhimiria!”

31 'Iraau sae rago rau 'unua do rarui papaku. Mirarua rarugu awaawara raha baaniai na'o. Raru o'ani, “Araha, pwirana Deved, 'oi arunga ta'ahimiria ma'oi 'a'auhimiria!”

32 Jisas 'a ura papaku ma 'unurarua mai ma songa'inirarua, “E taha na muru 'irisia dowai haua tana'amurua?”

33 Miraru o'ani, “Araha, miri raba wanawana.”

34 Mia Jisas 'a ta'ahirarua, ma dau wou suri'i maadaru'i. Na'i maui 'ohasi mararu wanawana'a mararu hano'a suria Jisas.

'Ia Jisas 'A Ta'e Na'i Dongki

Siri Na'i Jerusalem

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

21 1 Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau gaarangia wou i Jerusalem, rau 'omesia 'ari 'omaai Betfeis gaarangi'ai hungahungai

'Oliv. Mia Jisas 'a ha'a-taarirarua i rua rongoiusuri 'anai 'ari na'o na'i 'omaasi. ²A o'ani, "Murui hano mamurui 'ari nai 'omaa 'ariani ma murui re'iai dongki nara ho'osia na'i 'isi beiai gare ana. Murui wagasirarua mamurui wairarua mai. ³Onaa ta sae nai songa'inimurua ma murui o'ani, "Ia Arahā na rabasirarua.' Maagu bwa'i maho'a ro'u nai 'unua."

⁴Marehonisi 'a to'o o'asi ma to'o ha'a-momori'a taha na 'ia God 'a ha'atee rarabeanga'inia beiai Rarabea. 'A 'unua o'ani,

⁵"Naani mareho na'oi 'unua tanaraaui noni nai Jerusalem na awa na'i hungahungai Saeon.

'Ome, na mai mwaeraha amooou.

'Iia 'a manego, 'a ta'e mai na'i hunganai dongki.

Ha'amomori, 'a ta'e na'i hunganai gare dongki."[†]

⁶Hoita, mana rua rongoiusuri raru hua 'onaai 'unua ana Jisas. ⁷Raru waa mai dongki mana gare ana mararu haari'i to'oni bo hura'a adaru'i na'i hungana mia Jisas 'a heinagu ara'a na'i iei.

⁸Ma ragoi sae rau 'ari na'o marau haari'i bwana adaa'i suriai tara, ma tara'i sae ra tabari'i hasi'ei nara hahaa'a mara haari'i hahaa'di na'i tara.

⁹Mana sae ra na'o mana nei na'i murina Jisas rau awaawara. Rau o'ani, "Ha'a-aneaneai pwirana Deved.

Arahā God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!

Ha'a-aneanea God na'i aro."

¹⁰Oha na siri a Jisas na'i Jerusalem, 'iraui saenai 'omaa rau wa'ewa'e di'u ma tara'i nei rau o'ani, "Ia tei naasi!"

¹¹Miraaui sae rago rau o'ani, "Ia Jisas, i rarabea baaniai Nasaret na'i Provensi Galili."

'Ia Jisas 'A Taariraau Hura'a i Sae Baaniai Ruma Maea

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹²Mia Jisas 'a siriwou na'i dora a'ora na'i maanai Ruma Maea ana God ma taraawa'a taariraau hura'ai sae ra horihori mara raoraonga'i na'iei. Ma rihota'ini'i tebol 'anai ori-orisi ha'a mana baba heheinagu adaa'i nei ra raoraonga'i waibora.

¹³Ma o'ani 'iniraau, "I Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, 'Na ruma agua 'e ruma 'anai ha'arahesi.' Mi'amou mou ha'i dorani bainihu 'inia nadaaui sae beriberi."[†]

¹⁴Na'i muri tara'i sae kuru mana sae pwaki ra boi beia na'i 'isi ma ha'agorohiraau aho'i. ¹⁵Iraui na'ohadaaui Piriisi miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau taesu'a 'oha rau re'i'i ha'abu'oahu na haa'i marau rongoraau gare rago narau totoro o'ani, "Ha'a-aneaneai pwirana Deved!"

¹⁶Marau o'ani 'inia Jisas, "O rongoai taha narau 'unua i gare 'isi? 'O ga'i ha'atee ha'a-bwarasiraau!"

Mia Jisas 'a o'ani, "Au rongoa. Ma 'ua? Mou ai'a 'oha'ini'ai dorai Usu-usu Maea na 'unua do 'ia God 'ai 'a'auhiraau gare kekerei miraaui gare ra bura'i

huta marai huunai ha'a-aneanea?"† 17Mia Jisas 'a hura'a baaniai Jerusalem ma 'ari na'i Betani nagu mauru na'iei.

'Ia Jisas 'A Ha'atee Murisiai Hasi'e'i

Nara 'Unua 'Iniai Fig

(Mak 11:12-14; 20-24)

18Na'i haho'oa, 'oha 'ia Jisas 'a aho'i mai 'anai Jerusalem, 'a hioro. 19Ma re'iai hasi'e'i nara 'unua 'iniai fig na ura na'i bobonai tara ma 'ariwou do'ai re'ia 'onaa 'a hungu. Magu ai'a, nai'i moi na rawa nara awa. Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "A bwa'i ta 'oha'a ro'u na'oigui hungu." Mau 'ohasi mana hasi'eisi 'a nugu'a.

20'Iraau rongoiusuri rau heimwaota'i di'u, rau o'ani, "A he'ua na nugu raurau moi 'inia i hasi'eini."

21Mia Jisas 'a o'ani 'inirau, "Wai 'unua ha'a-momori tana'amou. 'Onaa moi hinihini mamou bwa'i 'adoma'i heiruarua'a, mou ga'i matai ha'atee murisia ro'u i hasi'eisi. Mamou ga'i matai haa'i tara'i ha'abu'oahu ro'u nara raha baaniai nei nau hauasi. 'O ga'i 'unua moi tanaai hungahungani o'ani, "Oi sara baaniai dorani ma'oi hura'ai asi! Ma'ai matai 'onaaia moi 'unua amua. 22'Oha 'oi ha'arahesi tanaa God 'anai ha'angonia ta maho, 'ai matai haua moi tana'o, 'onaa 'oi hinihini."

Heisonga'i 'Inia Tei Na Hauai Mena

Tanaa Jisas

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ada na'i Jerusalem, 'a siri na'i Ruma Maea ana God ma ha'ausuriraau sae. 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi ma tara'i saemaua adaa'i Jiu rau boi beia marau o'ani, "Oi 'unua tana'ameu, 'iatei na 'unua tana'o do'oi matai haa'i mareho 'isi?"

24Mia Jisas 'a 'unua o'ani, "Wai matai aramia heisonga'i amoo 'onaa moi aramia ro'u i heisonga'i nawai haua tana'amou. 25'Iatei na 'unua tanaa Jon 'anai bwareomaearaau noni? 'Ia God ma'ua inoni?"

Rau hadahada haarirau hairiu o'ani, "Onaa nagai 'unua do 'ia God, me 'iia 'ai o'ani, 'Ma 'ua namou ai'a hinihinia 'inia Jon?' 26Ma 'onaa nagai 'unua do 'irau moi inoni nara 'unua tanaa, miraau sae rago rai taesu'a marai haua ta here gagaau. 'Inia rau hinihinia do'ia Jon 'e rarabea." 27Ma rau o'ani 'inia Jisas, "Meu ai'a 'iraraa."

Mia Jisas 'agu o'ani 'inirau, "Nau bwa'i rangasia ro'u tana'amou 'iatei na 'unua tanaa do wai matai haa'i mareho 'isi."

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Rua Gare Mwane

28Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'inirau, "Moisu rongoa ga'u i heiha'auu nawai hauani mawaigui rongoai 'adoma'imoo'i 'inia. 'E ta'i sae na to'oraai rua

gare mwane, ma o'ani 'inia gare na hutai na'o, 'Mama, na'i dangini 'oi 'ari ma'oi tagora na'i moui grep.' ²⁹Mia o'ani, 'Inau 'au 'age.' Na'i muri 'a orisiai 'adoma'ina ma hano na tagora. ³⁰Mia amadarua 'a 'ariwou beiai nata abe na hutai muri ma 'unua ro'u tanaa. Mia o'ani, 'Io, 'a goro moi.' Ma'ata na'i muri magu ai'a hano'a."

³¹Mia Jisas 'agu songa'iniraaui o'ani, "Mou 'adoma'inia do'ia tei 'iniraruai rua garesi na araisuriai amadarua?" Miraaui o'ani, "I gare tahamora." Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui, "Wai 'unua ha'a-momori tana'amou. 'Iraaui sae ha-ha'atakisi nara beriraaui noni miraaui urao horihori raai siri na'i na'o 'ini'amou na'i heimarungi ana God. ³²'Inia 'oha na 'ia Jon Bwareomaea 'a boi 'anai ha'ata'inia tana'amoui awaha odo-odo namou ga'i awasuria, 'iraaui narau hinihinia, 'i'amou mou ai'a. Rei'uaa namou 'omesia dorau rihosi, me 'a bwara mau ro'u tana'amou i rihosi ma'ua 'anai hinihinia Jon."

Ha'atee Heiha'auu 'Iniraaui Sae Ta'a'i

Narau 'Omesuriai Moui Grep

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Moi rongoa ro'u i nata ha'atee heiha'auuni. 'E ta'i sae na hasiai moui grep. 'A bara garia ma tagoraai dora 'anai rosirosi grep na'iei 'anai tagora waen. Ma ha'a-urasia ro'u i ruma ahaaha 'anai 'ome'ome 'ini'i maeronga. Na'i muri 'agu sado'i sae 'anai tau'aro maedi hua 'anai 'omesuriai mou ma hano na awa na'i kantri he'ete'i. ³⁴Na'i madoraa 'anai husi'i grep 'a ha'ataari'i wou sae tatau'aro ana'i 'anai waa aho'i tanaa wadui grep ana. ³⁵Miraaui sae narau 'omesuriai mousi, rau daurau marau ngahu ngahuai ta'i abe, rau ngahu ha'amaesia nata nei marau buta ha'amaesia nata abe ro'u 'inia hau. ³⁶Na'i muri 'agu ha'ataari'i ro'u tara'i sae tatau'aro ana'i. Na'i 'ohani rau rago di'uai ruruha na'i na'o. Miraaui sae narau 'omesuriai mou, rau hau ro'u mau i ta'i herehere nara hau 'adaui ruruha na'i na'o.

³⁷"Ha'ahakona 'a ha'ataaria 'ari huunai gare ana. 'Iia 'a 'adoma'inia dorai ha'ahoua. ³⁸Na'i 'oha rau re'ia rau o'ani, 'Naasia mo'o naigu to'oraai mousi na'i 'oha nai mae amana. Gau magai ngahu ha'amaesia magai to'oraa nagaau i mou.' ³⁹Rau 'ariwou marau daua. Rau waia hura'a na'i murinai mou naraugu ngahu ha'amaesia na'iei."

⁴⁰Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui Na'ohadaui Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu, "Mou 'adoma'inia do'e taha nai hau mo'o na to'oraai moui grep naasi 'adaui sae 'isi na'i 'oha 'ai aho'i mai?"

⁴¹Miraaui o'ani, "Ai ngahu ha'amaesiraaui sae ta'a'i 'isi, mai nuga'i tara'i sae he'ete'i ro'u 'anai 'omesuriai mou nei narai matai haa'i tanaa hua na ga'i to'ora'i na'i 'oha narai mauai grep."

⁴²Naasi mia Jisas 'agu o'ani ro'u 'iniraaui, "Mou ai'a 'oha'inia gasi taha na 'unuai Usu-usu Maea na o'ani,

'Na hau na 'iraaui sae tatau'aro ruma rau 'itaa,
naia naagu ha'i hau na ororiu di'u na'i bani anai ruma.

'Ia Araha God na haua do'ai o'asi,
magau wa'ewa'e di'u 'inia.'^f

⁴³“Na tarana naasi nawai 'unua tana'amou. Na'i na'o 'ia God 'a 'ome sigihi'amoui ai Jiu 'anai awa bahainai heimarungi ana. Ma na'i 'ohani 'ai orisi'amou mai ha'awateraau noni he'ete'i narai matai hungu 'ini'i huudi hua goro 'anai awa na'i bahainai heimarungi ana. ⁴⁴Ia tei nai agusu na'i hausi, 'ai maara ta'aa. Mia tei na hausi 'ai ahoda hunia, 'ai meme'a.”

⁴⁵Na'i 'oha 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaui adaa'i Jiu rau bahurongoa Jisas, rau aidangisia do ni ha'atee heiha'auu na haa'i ra to'iraaui.

⁴⁶Marau raba dau'a Jisas dorai ha'a-mama'aia, maraui magugu do ra gasigu ha'agogoru i sae rago. 'Inia ra hinihinia do 'ia Jisas 'e rarabea.

Ha'atee Heiha'auu 'Abaiai Ngaugoni

Na'i Ha'aha'iwai

(Luk 14:15-24)

22 ¹Ia Jisas 'a haa'i ro'u tara'i mamaani heiha'auu tanaraui sae rago. ²A o'ani, “I heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai mwaeraha na hauai ngaugoni 'oha na ha'iwai gare mwane ana. ³A ragoi sae na ari'ahuraau. Ma na'i 'oha na agau hako'i mwane maho, 'a ha'a-taariraaui hura'a hako'i sae tatau'aro ana'i 'anai 'unuraui mai sae na ari'ahuraui, maagu 'iraaui sae 'isi, ra kakawata'i boi 'anai ngaugonisi. ⁴Na'i muri 'a ha'ahanori'i tara'i sae tatau'aro he'ete'i ro'u ma o'ani 'iniraaui, ‘Moi 'ari mamoi 'unuraui mai sae nagau ari'ahuraui marai boi raurau. 'Inia na mwani maho ra agau'a, na mwani kau pwapwanato'a agu'i nara ngahui'i ra ha'amatota'i hako'a!

⁵“Mana'i 'oha narau 'ariwou, ni sae ra ari'ahuraui raugu da'ata'inia moi mwaeraha marau poru agohe moi 'ini'i taha rau haa'i. Tara'i abe rau 'ari moi suri'i mou adaa'i, ma tara'i abe rau 'ari dora narau tau'aro suri'i. ⁶Ma tara'i abe rau dau'i sae tatau'aro ana'i mwaeraha marau here ha'ata'airaaui mara ngahu ha'amaesiraaui.

⁷“Mana mwaeraha 'a taesu'a di'u ma ha'ataarai ruruha hehe'oi ana narau ngahu gata'iniraaui sae hahingahu 'isi mara suungiai 'omaa adaaui. ⁸Naasi mwaeraha 'agu o'ani 'iniraaui tara'i sae tatau'aro ana'i ro'u, ‘I sae nau ari'ahuraui, rau ai'a arari 'anai boi, maagu mwane maho 'anai ngaugoni ra agau hako'a. ⁹Naasi moi 'ari suri'i tara raha suriai 'omaa mamoi ari'ahua namoiwou ta sae namoi sadoia marai boi 'anai ngaungauni.’

¹⁰“Miraaui sae tatau'aro ana'i mwaeraha rau 'ari marau waa'i mai mwane sae. Tara'i nei ra'i sae hehere ta'aa ma tara'i nei ra'i sae goro. I ruma 'anai ngaungau na'iei 'a honu ha'atai 'inia sae. ¹¹'Oha na mwaeraha 'a boi 'anai re'iraaui sae narau boi, 'a re'ia'a i ta'i sae na ho'osiai bwana he'ete'i na ai'a arari 'anai ho'osia na'i ha'aha'iwai. ¹²Ma o'ani'a 'inia, ‘Gere sae agua, 'a he'uai siri mai amua na'i 'ini? 'Inia i'oe 'o ai'a ho'osiai bwana na 'ome

marasinai ha'aha'iwai.' Mia mo'osi 'a ai'a aramia 'inia ta mareho. ¹³Mana mwaeraha 'a o'ani 'iniraau sae tatau'aro ana'i, 'Moi daua mamoi ho'osi'i uwana'i mana rimana'i mamoi gaasia hura'ai dora kuhi. Na'i 'isi rai angi marai 'ara ha'angingita'i rihodaa'i na'iei.'”

¹⁴Mia Jisas 'agu o'ani, “'A ragoi nei na 'ia God 'a ari'ahuraa ma'e taringai nei moi na 'ome sigihiraa.”

Heisonga'i 'Abaiai Hori Takisi

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵'Iraau Farisei narau awa 'isi rau hano baaniai dorasi marau ha'aradorado 'anai sadoia ta here narai ha'a-bweubweu'aa Jisas 'inia, neina 'ai 'unua ta maho taritari'a narai ha'a-mama'aia 'inia.

¹⁶Na'i muri, rau soigoniraa mai tara'i rongoiusuri adaa'i bei'i tara'i ai Jiu nara wa'ewa'e 'inia heimarungi ana Herod.⁷ Rau ha'a-taariraa 'anai taha beia Jisas marau songa'inia o'ani, “'Ha'ausuri, meu 'iraraa dona mwane maho na'o 'unu'i ra ha'a-momori hako ma'o ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha 'ia God na 'irisiai noni 'anai haa. Ma na'i 'oha na'o ha'ausuriraaui, rei'uaa na 'e sae he'ua na bahurongo'o, mana ha'ausuringa'i amu'i ra ta'isada moi. ¹⁷Naasi, meu raba rongoai 'ado'adomu. 'A 'ua? Na'i ringeringe agaau, 'a odo-odo dogai hori takisi tanaai mwaeraha raha na'i Rom ma'ua ai'a?”

¹⁸'Ia Jisas 'a bwani 'iraraai 'ado'ado ta'aa na awa na'i 'adoma'idaau na'i 'oha narau hauai heisonga'isi ma o'ani 'iniraau, “'I'amou ra'i sae pwapwapwaari'i! 'A 'ua namou raba ha'a-bweubweu'aaui 'anai 'unuai maho na taritari'a? ¹⁹Moisu waa mai ta korai ha'a nara matai haa 'anai hori takisi.” Miraau haua tanaa.

²⁰Mia o'ani 'iniraau, “'Na atana tei mana nununa tei na awa na'i korai ha'ani?”

²¹Miraau o'ani, “'Na atana Mwaeraha adaaui Rom mana nununa.”

Maagu o'ani 'iniraau, “'Onaa na o'asi, mamoi haua tanaai Mwaeraha i taha 'ia na to'oraa, mamoi haua tanaa God taha 'ia God na to'oraa.”

²²'Oha rau rongoai ha'atee ana o'asi, rau heimwaota'i di'u marau hano'a baania.

Heisonga'i 'Abaiai Suruta'e Aho'i

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³Na'i maui dangisi tara'i Sadiusi ra boi beia Jisas. 'Iraausi rau ai'a hinihinia do 'irai noni rai suruta'e aho'i baaniai mae, miraau songa'inia Jisas o'ani, ²⁴“'Ha'ausuri, 'Ia Moses 'a 'unua do 'onaa ta sae nai waina ta urao maigu mae baania ha'i ai'a to'o gare, 'i do'orana mo'osi 'ai waina ro'u i uraosi. Mana gare na rarui to'ora'i, rai 'unu'i 'ini'i gare ana'i do'orana na maesi, neina burungana 'a bwa'i hako.

---

^{22:16} Herod: 'Ia Herod 'e ai Rom. 'Iraau Farisei rau 'itaa di'u i heimarungi adaaui Rom. Naasi, 'oha rau mwa'emwa'e 'anai tau'aro goni beiraui Jiu nara aba beia Herod, 'a ha'ata'inia dorau huunai 'itaa Jisas.

25“Hoita, na'i na'o, 'e biu ha'ido'orada nara awa na'i 'omaa ameeuni. Nei tahamora 'a ha'iwai ma mae ha'i ai'a to'o gare, mana do'orana na hutai muri 'a waina ro'u i urao na mae baania do'orana na hutai na'o. 26Ma mae ro'u ha'i ai'a to'oraa ta gare, mana uraosi 'a waina ro'u i nata do'oradarua i rua ha'ido'orada nararu maesi. Ma o'asi moe'a tari 'oha na biu ha'ido'oradasi raugu buna waina hako i ta'i uraosi. 27Ha'ahakona mana uraosi 'a mae ro'u.

28“Hoita, na'i 'oha ni suruta'e aho'i, 'iatei 'iniraaui ha'ido'orada 'isi naigui to'oraai uraosi? 'Inia 'iia 'a waidaaui hako i biu ha'ido'oradasi.”

29Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, “Mou taritari'a ha'atai! 'I'amou ai'a aidangisiai Usu-usu Maea mamou ai'a aidangisia ro'u i taha na mena ana God 'ai matai haua. Naia namou to'oraa 'inia 'ado'ado bweubweu'asi.

30Na'i 'oha 'iraaui sae rai suruta'e aho'i, 'a bwa'i sae nai ha'iwai. 'Iraau rai 'onaairaaui enjel na'i aro nara ai'a ha'iwai. 31'Io, ma wai ha'a-aidangisi'amou ro'u 'inia suruta'e aho'i. 'A 'ua? Mou ai'a 'oha'iniai taha na 'ia God 'a 'unua tana'amou na'i Usu-usu Maea 'abaiai suruta'e aho'i? 'A 'unua o'ani, 32‘Inau naasi God ana Ebrahim, mia Aisak mia Jekop.’† Mana God naasi, ai'a God adaui nei ra mae, me 'e God adaui nei ra tahi. Naasi 'a ha'ata'inia doni waira orusi rau tahi mau, rei'uaa narau bwane mae.”

33'Oha na mwani sae rago 'isi ra rongoai taha na 'unua Jisas, rau heimwaota'i di'u 'ini'i ha'ausuringa'i ana'i.

Heisonga'i 'Abaia Ha'atora Na Ororiu Di'u

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34'Oha 'iraaui Farisei rau rongoa do'ia Jisas 'a ha'a-papakuraau Sadiusi, rau ruru goni 'ana'i ha'aradorado maraugu 'ariwou beia Jisas. 35'E ta'i 'iniraaui 'e Ha'ausuri 'ana'i Ringe ana'ia Moses, 'a hauai ta'i heisonga'i 'ana'i ha'imaania Jisas. 36'A o'ani, “Ha'ausuri. I Ha'atora he'ua na ororiu di'u baani'i hako i mwane Ha'atora.”

37Mia Jisas 'a o'ani, “'Oi ta'ahiai Araha God amua 'iniai tahingamu hako mana ahumu hako mana 'adoma'imu hako.† 38Naasi Ha'atora na ororiu baani'i hakoi mwane Ha'atora. 39Nata nei na ororiu ro'u, 'Oi ta'ahiai nata sae 'onaai ta'ahi'o amua haari'o.’† 40I Ringe hako ana'ia Moses mana ha'ausuringa'i adaa'i Rarabea ra awa hako na'i bahainai rua Ha'atorasi.”

Heisonga'i 'Inia Mo'o Nai Ha'atahiraaui Jiu

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41Na'i 'oha na 'iraaui Farisei rau awa mau beia Jisas, 'ia Jisas 'a songa'iniraaui o'ani, 42“Mou 'adoma'inia do Ha'atahi 'e pwirana tei?” Miraaui o'ani, “'E pwirana Mwaeraha Deved.”

43Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Ma 'ua na Hi'ona Maea 'agu haua 'inia tanaa Deved i 'ado'ado nagu 'unua 'inia do 'i Ha'atahi naasi 'ia Araha ana? 'Ia Deved 'a 'unua o'ani,

44 “Ia Araha God 'a ha'atee o'ani 'inia Araha agua,
 'Oi heinagu na'i aba odogu
 'anai heimarungi beiau,
 tari 'oha wai nugaraau i maerongamu
 na'i bahainai heimarungi amua.”[†]

45 Na'i 'oha na 'ia Deved 'a 'unua do 'ia Ha'atahi 'e Araha ana, 'a ha'ata'inia do 'ia Araha ai'a do'e pwirana moi, ma'ata 'iia Araha ro'u ana.” 46 Na'i 'ohasi ai'a ta ta'i nei 'iniraaui Farisei nai aramia. Taraawa'a mau na'i 'ohasi ai'a ta ta'i nei 'iniraaui'a ro'u naigui raba haua ro'u ta ta'i heisonga'i.

Ha'abasu 'Iniai Barongadi Saemaua adaa'i Jiu

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-52; 20:45-47)

23 ¹Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui noni hunga mana rongoiusuri ana'i,
²“I tau'aro adaui Ha'ausuri 'anai Ringe miraaui Farisei naasi 'anai mamaani ruhasi'i 'ado'ado 'ada'i taha ra awa na'i Ringe ana'ia Moses.
³Mareho rai maani'i, moi araisuri'i mamoi ha'isuri'i. Ma'ata moi abu 'onaairaaui. 'Inia rau ai'a ha'isuri'i taha narau ha'ausuri'amou 'ini'i! ⁴Rau ha'ahihi'amou 'ini'i mwani ringeringe nara bwara 'anai ha'isuri'i maraugu ai'a gere 'a'auhi'amou 'anai araisuri'i.

⁵“Mwani maho rau haa'i rau haa'i do 'iraaui sae rai wanasiraaui marai ha'a-ta'eta'eraui 'ini'i. Rau ha'araha'i gere anga narau ho'osi'i na'i rimadaa'i ma na'i hauraedaa'i nara awaiei tara'i tatara i Usu-usu Maea. Mana'i gaodi to'oni tewa adaa'i rau ha'atewa'i ro'u aurui gere hasiwaro[†] nara kurukuru suri'i. ⁶Na'i suri'i ngaugoni mei suri'i rumani ha'arahesi rau raba heinagu moe'a suri'i dora ororiu. ⁷Oha rau 'ari suri'i dorani maketi, rau 'irisia di'u dorai ha'a-ta'eta'eraui mana 'unuraui 'inia ha'ausuri.

⁸“I'amou moi abui 'irisia dorai 'unu ha'ausuri 'ini'amou, 'inia 'e ta'i sae moi na ha'ausuri'amou, 'inau. 'I'amou hako ra'i ha'ido'orada. ⁹Moi abui 'unu Ama ro'u 'inia ta sae ni marewanani. 'Ia moia God naasi Amamooi na awa na'i aro. ¹⁰Moi abui 'irisia dorai 'unu bwauodo 'ini'amou 'inia 'e ta'i bwauodo moi, 'iia naasi Ha'atahi. ¹¹Iatei nai bwauodo 'ini'amou, 'iia naasi nai ha'i sae tatau'aro namooi. ¹²Iatei nai ha'a-ara'ahia haaria, 'ia God 'ai ha'a-auruhia. Mia tei nai ha'a-auruhia haaria, 'ia God 'ai ha'a-ara'ahia.

¹³“Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses mi'amou Farisei! Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou ai'a raba siri na'i heimarungi ana God mamougu ha'a-bwarasiraaui ro'u i nei nara bonasiai siri na'iei.

¹⁴“Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei! Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou ha'a-bweubweu'araui nao 'ini'i ruma adaa'i mana mareho narau to'ora'i. Mana 'oha mou ha'arahesi, mou

---

^{22:44} Psalm 110:1   ^{23:5} Gere hasiwaro: I hasiwaro 'isi ra ha'ata'inia do ra ha'ahoua God. Rau suriai ringe na 'ia God na 'unua na'i Nambas 15:37-41. Ma'ata, 'iraaui Farisei ra raba ha'atewa'i 'anai ha'ata'inia do 'iraaui rau ha'ahoua di'u a God baaniraaui mwani sae hako.

pwari'i ha'amaesiraau noni 'anai haa'i rihunga'i tewa. Moi aidangisia do na ha'a-mama'ai, 'ia God 'ai ha'arahaa ro'u wou tana'amou.

15“‘Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei! Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou tau'aro raha 'inia 'ari suriai mwane dora, na'i asi mana'i toro 'anai sadoia ta sae 'anai rihosia ma do'ai awasuri'i ha'ausuringa'i amoo'i. 'Oha nagu suri'amou, na barongana'i ra ta'aa di'u ro'u wou mana ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai haua tanaa na'i dora ni rongomaata'i, 'ai raha di'ua i ha'a-mama'ai nai haua tana'amou.

16“‘Ai ta'aa di'u tana'amou, 'inia mou 'onaai sae kuru na na'otaradaaui noni. Mou ha'ausuriraau sae do 'onaa rai tohe na'i atanai Ruma Maea ana God beiai duruduru nara haua, 'a ai'a 'ua 'anai horoosiai durudurusi. Me 'onaa rai tohe na'i gol na awa na'i Ruma Maea, 'a ororiu di'u dorai abu horosia.

17“‘I'amou kuru mora mamou bweu! Ni Ruma Maea ana God 'a ororiu di'u baani'i gol, suria naasi maho na ha'amaea'i gol 'isi 18Mou 'unua ro'u do 'onaa rai tohe na'i dora ni suu ho'asi beiai duruduru nara haua, ai'a 'ua 'anai horoosiai durudurusi. Me 'onaa rai tohe na'i ho'asi na awa na'i hungana'i dora ni suu ho'asi, 'a ororiu di'u dorai abu horosia. 19Mou kuru! Ni dora ni suu ho'asi 'a ororiu di'u baaniai ho'asi, suria naasi maho na ha'amaeaa i ho'asi. 20Naasi, 'iatei na tohe na'i dora ni suu ho'asi beiai duruduru na haua, 'a tohe ro'u na'i ho'asi na awa na'i hungana. 21Mia tei na tohe na'i atanai Ruma Maea beiai duruduru na haua, 'a tohe'a ro'u na'i atana God, 'inia 'iia 'a awa na'i Ruma Maea. 22'Iatei na tohe na'i aro beiai duruduru na haua, 'a tohe ro'u na'i dora ni mwaeraha ana God ma tohe ro'u na'i atana God, 'inia 'ia God 'a heinagu na'i dora ni mwaerahasi.

23“‘Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei. Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! 'Inia rei'uaa namou wate'i tanaa God tangahurudi gere mareho rawa kekerei ta'a'i nara ha'angaugoro i mahoingau, ma'ua tara'i mareho ro'u suri'i mou amoo'i, mi'amou mou ai'a araisuri'i mareho raha nara awa na'i ha'ausuringa'i anai Ringe ana Moses. Mareho 'onaai haa'i here ra odo-odo tanaraaui sae, 'a'auhiraau sae ha-ha'aroha'a ma 'anai ha'a-momori suri'i mwani maho namou haa'i. 'A goro i wate'i moi mareho kekerei o'asi tanaa God, ma'ata 'a ta'i kaeni goro di'u 'onaa mou ga'i haa'i ro'u i mareho raha. 24'I'amou naasi sae 'anai na'otara mamougu 'onaai sae kuru. 'Oha mou bonasiai suri'i mwani gere ringe nara ai'a taraa ororiu, mamougu kaku'a'i mwani nei nara ororiu, mou here 'onaai sae na tau'aro raha 'anai rahiai gere abei nono baaniai panikeni wai, magu ai'a aidangisia do 'a gonohiai abei kamel.

25“‘Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei. Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou 'onaai sae na wasi ha'a-wadiwadi'i abedi panikeni mana abedi rabo'o, mana rarodi ra do'o'a moi. 'Inia 'omehamouu 'a kae goro na'i maadaaui sae, ma na'i raromamoo'i, naia haariai hairaurau mana 'ado'ado 'anai ha'a-wa'ewa'e'amou haarimoo. 26'I'amou Farisei mou 'onaai sae kuru. Moi wasi ha'a-wadiwadia ga'u i raronai panikeni mana raronai rabo'o, maigu wadiwadi ro'u i abena.

27“‘Ai ta'aa di'u tana'amou i Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei. Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou 'onaa heri nara here ha'a-'omegoro. 'A 'ome goro moi na'i abau 'omaa, mana'i raroni 'a honu 'ini'i surisuri mana sae mae ra ngabo. 28Marehosi 'a to'i'amou, 'inia 'omehamoou 'a kae goro na'i maadaui sae, ma na'i raromamoo'i, 'a honu 'iniai pwari'i mana ora-ora'a.

29“‘Ai ta'aa di'u tana'amou i Ha'ausuri 'anai Ringe mi'amou Farisei. Mou here 'onaa domou goro, ma'ata ai'a! Mou tau'aro ha'agorohi'i barabaradaa'i rarabea na 'iraau wauwa amoo'i rau ngahu ha'amaesi'i 'oha bwani mamou here ha'a-'omegoro'i barabaradaa'i sae odo-odo na 'iraau ro'u narau ha'amaesi'i. 30Mamou 'unua do 'onaa moi awa na'i madoraasi mou ga'i bwa'i 'a'auhiraui wauwa amoo'i 'anai ngahu ha'amaesiraui rarabea 'isi. 31'Oha namou 'unua do 'iraau ra'i wauwa amoo'i, mou rangasia ha'a-momori'a do 'i'amou ra'i pwiradaa'i sae narau ngahu ha'amaesiraui rarabea. 32Naasi, moi ha'a-rosia wou i here ta'aa rau hauai wauwa amoo'i 'oha bwani. 33'I'amou mwani mwaa ta'a'i! 'Ai he'ua namoigu hora 'inia baaniai ha'a-mama'ai na 'ia God 'a nuga mamasi'amou 'inia na'i dora ni rongomaata'i?

34“‘Naasi, wai 'unua tana'amou. Wai ha'ataari'i rarabea mana sae madoma mana ha'ausuri tana'amou. Moi taritarirau suri'i mwani 'omaa 'anai here ha'ata'airau. Tara'i nei 'inirau moi ngahu ha'amaesi'i, tara'i nei moi rabu ahita'ini'i na'i dadaahoro, ma tara'i nei moi rorohorau suri'i ruma ni ha'arahesi. 35Suriai haua amoo'u o'asi, 'i'amou namoigui dau ha'a-mama'ai 'ini'i sae odo-odo ana'ia God nara bwani ngahu ha'amaesiraui mau mai, taraawa'a mau na'i 'oha 'ia Kein 'a ngahu ha'amaesia Ebol tari beia Sakaraea, gare ana Barakaea na 'i'amou ai Jiu mou ngahu ha'amaesia na'i ahoanai dora ni ho'asi mana Ruma Maea ana God. 36Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'i'amou inoni na'i 'ohani naigu auru hunimoou i ha'a-mama'ai nai haua God 'ini'i mae nara haa'i sae 'isi.’”

'Ia Jisas 'A Angisiai Jerusalem

(Luk 13:34-35)

37Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “‘Ei Jerusalem, Jerusalem. 'I'amou namou ngahu ha'amaesi'i rarabea mamou buta ha'amaesi'i sae heitaroha'i ana'ia God 'ini'i hau. 'A rago i 'oha nau rabasia domoi boi beiau 'anai 'omesuri'amou 'onaa bi'a i kua na abwa bwarasi'i gare ana'i. Mi'amou ai'a rabasia. 38Naasi moi rongoa! 'Ia God 'a hano'a baaniai 'omaa mana Ruma Maea amoo'u. 39Mawai 'unua tana'amou, 'a bwa'i ta 'oha namoigu 'omesiau tari 'oha namoi ha'atee o'ani, 'Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai.’”

'Ia Jisas 'A Ha'arangasia Hura'a

Do Ruma Maea Rai Kaia

(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

24 'Oha 'ia Jisas 'a hano baaniai Ruma Maea ana God, 'iraau rongoiusuri ana'i rau 'ariwou beia marau maania tanaa i 'ome goro

na haa i Ruma Maea mana mwani gere ruma garigaria. ²Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “Mou re'i'i mwani ruma 'isi? 'E 'oha nai boi mau na bwa'i ta ta'i hau 'ini'i hau 'isi naraigui awa suri'i dora nara heinagu suri'isi. Na mwane hau 'isi rai gaasi'i dio. 'E mareho ha'a-momori nau maania tana'amounisi.”

Ha'abasu 'Ini'i Maho Ta'a'i Narai Siri Mai

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³Na'i muri 'ia Jisas 'a heinagu na'i hungahungai 'Oliv. Miraauui rongoiusuri ana'i rau boi haariraaui beia marau o'ani 'inia, “Oi maania tana'ameu i 'oha he'ua nai to'o i mareho na'o maania ani? Ma 'e ha'ara he'ua na mei re'ia na meigu 'iraraa 'inia do 'a gaarangi'a i ha'ahakonai dangi mana madoraa na'oi aho'i mai?”

⁴Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, “Moi 'ome'ome goro. Ra gasi ha'ateha'amou tara'i sae. ⁵'Inia 'ai ragoi nei narai boi heitaroha'i na'i atagu narai o'ani, “Inau naasi Ha'atahi.’ Ma'ai ragoi nei narai ha'ateharaau 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i nara ai'a ha'a-momori. ⁶Moi rongo'i rongo raha suri'i hei'oi nara to'o gaarangi mana taroha 'ini'i nei ra to'o ha'atau. Ma'ai abui ta'aabemoou. 'Inia mareho 'isi rai to'o o'asi'a, ma ai'a do naasi'a i ha'ahakona dangi. ⁷'Iraau sae na'i ta'i kantri rai 'ari marai heingahui beiraaui sae na'i nata kantri. I hioro raha 'ai to'iraaui sae suri'i tara'i dora mana nunu raha rai 'ihara'ini'i tara'i dora na'i marewana. ⁸Maho 'isi 'e taraawa'adi moi rongo maata'i, 'onaai urao naga taraawa'a maesi ahu 'ana'i ha'ahutaai gare.

⁹“Na'i madoraasi, sae suri'i mwani dora hako na'i marewana rai 'utai'amou suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i. Rai dau'amou 'ana'i nora ta'ai'amou marai ngahu ha'amaesi'amou. ¹⁰'Ai ragoi sae hinihini naraugu bwa'i raba hinihinau'a. 'Iraau rai 'itaraau hairiu marai usuha'iniraaui tanaraui maerongadaa'i. ¹¹Na'i 'ohasi 'ai ragoi rarabea pwapwaaari'i rai ta'eha mai, ma'ai ragoi sae narai ha'ateharaau 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i nara ai'a ha'a-momori. ¹²Suriai haa'i moe'a adaa'i here ra ta'a'i, gaarangi 'iraaui hako'i sae ra bwa'i to'oraa'a i heita'ahi. ¹³Ma 'onaa moi ura baabau tari ha'ahakonai madoraa ta'aasi, moigu daua namoou tahi tarau. ¹⁴Mana Taroha Goro 'abaiai heimarungi ana God rai taroha'inia hura'a 'ari suriai marewana hako neina mwani noni hako rai rongoa, maigui boi ha'ahakonai dangi.”

'Ia Jisas 'A Ha'arangasiai Taha Nai To'o Na'i Jiudea

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Ta 'oha, 'i'amou moi re'iai mareho na ta'aa di'u na 'ia God na 'itaa. Naia naasi mareho na 'ia Rarabea Daniel 'a ha'atee rarabeanga'inia na'i 'oha bwani. 'Ai ura na'i Ruma Maea mai ha'ata'ai ai dorasi na'i maana God. 'Iatei na'oi 'oha'ini'ai ha'ateeni, 'oi ha'imaania aidangisia ma'ata'a i 'ado'ado 'ana. ¹⁶Hoita, 'onaa 'oi awa na'i Provensi Jiudea na'i madoraasi, 'oi hora ta'eha suri'i hungahunga 'ana'i bainihu.

17¹Onaa 'oi awa hura'a i buriinai ruma amua, 'oi hora'a! 'Oi abui siri aho'i na'i ruma 'anai rahi'i tara'i mareho amu'i. 18¹Onaa 'oi awa na'i mou amua, 'oi abu aho'i 'ari ruma 'anai hauai bwana amua. 19¹Ha'a-arohai'araau di'u i urao ra pote mana hasuuri'i, 'inia 'ai bwara tanaraau hora. 20¹Moi ha'arahesi mana madoraasi 'ai abui to'o na'i 'oha na rangi ro'aro'a ma'ua na'i dangi ni mamaro. 21¹Inia ni rongomaata'i na'i madoraasi, 'ai ta'aa di'u baani'i mwane rongomaata'i nara taraawa'a mau na'i madoraa na ha'apwa'araa God i marewana tari dangini. Ma na'i muri, 'a bwa'i ta madoraa ta'aa o'asi'a ro'u naigu to'o. 22¹Onaa 'ia God 'ai abui ha'apwakuai madoraasi, 'a bwa'i sae nai tahi. Me suriai ta'ahiraau ana i sae na bwani 'ome sigihiraau, naia naigu ha'apwakua 'inia i madoraasi.

23¹"Na'i 'ohasi 'onaa ta sae nai o'ani, 'Moisu wana mai. Naani Ha'atahi,' ma'uasi 'ai o'ani, 'Na 'ariani.' Moi abui hinihinia. 24¹Ra'i sae pwapwaari'i rai boi ma rai o'ani, "Inau naasi huunai Ha'atahi,' ma'uasi rai o'ani, "Inau naasi huunai Rarabea ana God.' Rai haa'i ha'ara raha mana ha'abu'oahu 'anai ha'ateharaau sae. Rau raba ha'ateharaau ro'u i nei na 'ia God 'a bwani 'ome sigihiraau maagu bwara. 25¹Naasi moi mamataihere goro 'iniraau. Naia nau ha'abasu'amou 'inia na'i na'o 'ini'i mareho 'ini.

26¹"Onaa ta sae 'ai o'ani, 'Moi bahurongoau! 'I Ha'atahi na 'ari dora mangasarasi,' moi abui 'ari. Ma 'onaa 'ai o'ani, "Iia na moi siriwou rumani,' mamoi abu hinihiniai taha na 'unuasi. 27¹Inia na'i 'oha na 'inau i Gare i Noni wai aho'i mai, wai ha'ata'i goro hura'a 'onaai mararea na marewa raha na'i ahoaa na marewasiai rua aba hairiu. 28¹Ma gau 'iraraa, na'i dora na awaei maho na mae, rai ruru wouiei manu nara matai ngaa'i maho mae."[†]

'Ia Jisas 'A Ha'arangasia

i Aho'i Mai Mau Nai Haa

(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29¹Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Na'i moi murinai madoraa ta'aasi,

'I sina 'a bwa'i marewa,

mana hura 'ai o'asi ro'u.

I hee'u rai ahoda

mana taraani maho na'i ahoasara rai 'iha'iha.'[†]

30¹"Na'i muri 'iraau hakoi saenai marewanani rai re'ia na'i ahoasara i ha'ara na ha'ata'iniiai aho'i mai agua, i Gare i Inoni. Na'i 'ohasi rai awara tau ta'aa 'iniiai mamaa'u. Maraigui 'omesiai boi aho'i agua suri'i rorodo beiai mena mana raraha na wetewete. 31¹E enjel nai uuhia wetewete i ahuri mawai ha'a-taariraau hura'ai enjel agu'i suriai mwani dora na'i marewana 'anai wairaa goni mai nei nau bwani 'ome sigihi'i. Rai taraawa'a na'i nata aba i marewana marai tari 'ari na'i nata aba."

24:28 Ta'i 'ado'ado 'anai tatarani 'a o'ani: Na'i 'oha na 'ia Jisas 'ai aho'i mai, na mwani inoni hako rai 'omesia 'onaai 'omesi'i adaa'i manu narau roho garigariai dora na awaiei maho na mae.

24:29 Aisaea 13:10; 34:4

Ha'ausuringa'i Baaniai Hasi'e'i**Nara 'Unua 'Iniai Fig***(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)*

³²Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Moisu 'adoma'iniai fig mai ha'ausuri'amou. Na'i 'oha na'o re'iai raraanai fig ra taraawa'ai asuru mana rawa ra pwira, ma'o 'iraraa do madoraa raorao 'a gaarangi'a. ³³A o'asi ro'u. 'Oha na maho ta'a'i 'isi rai to'o, mamou 'iraraa do 'inau gaarangi aho'i mai'a. ³⁴Mawai 'unua ha'a-momori tana'amou, mareho 'isi rai to'o, miraaui sae nara awa na'i madoraani ra bwa'i mae mau. ³⁵I ahoasara mana ano rarui anoro mana ha'atee agu'i rai awa tarau.”

³⁶Mia Jisas 'a o'ani, “Na dangi mana madoraa he'ua nawai aho'i mai, ai'a ta sae nai 'iraraa. Rei'uaa 'inau i Gare'i Inoni miraaui enjel na'i aro mameu ai'a 'iraraa ro'u. 'Ia moia Amagu na 'iraraa. ³⁷Ni mareho na 'iraaui sae ra hahaa'i na'i madoraa ana Noa rai to'o ro'u na'i 'oha 'inau i Gare'i Inoni wai aho'i maisi. ³⁸Oha na ai'a boi mau i ruarua, 'iraaui sae rau poru moi 'iniai ngaungau mana gonogono mana ha'aha'iwai tari na'i 'oha na 'ia Noa 'agu buna siri na'i haka. ³⁹Rau ai'a 'adoma'inia do ta maho nai to'o. Raugu 'asu'a mana ruarua 'a to'o'a ma taresiraa'u. 'Ai o'asi taha nai to'o na'i madoraa na 'inau i Gare'i Inoni wai aho'i mai.

⁴⁰“Na'i 'ohasi ta rua sae rarui tau'aro goni na'i mou. 'Iraau enjel agu'i rai waia ta nei mana nata nei 'ai awa mau. ⁴¹'E rua urao rarui tagora mahoingau goni, 'e ta'i rai waia mana nata nei 'ai awa mau. ⁴²Naasi moi 'ome'ome goro, 'inia mou ai'a 'iraraai madoraa he'ua 'inau Araha amou wai aho'i mai.

⁴³“Moisu 'adoma'iniai taha nau maaniani. 'Onaa sae na to'oraai ruma 'ai 'iraraai 'oha na sae beriberi 'ai siri na'i ruma ana, 'a bwa'i mauru. 'Ai 'ome'ome goro ma bwa'i ha'awatea doni saesi 'ai siri 'anai beri na'i ruma ana. ⁴⁴Naasi 'i'amou ro'u moi ha'aagau tarau, 'inia 'inau i Gare'i Inoni wai aho'i mai na'i madoraa namou bwa'i 'iraraa ro'u.”

Sae Tatau'aro Na Ha'aagau Tarau**'Iniai Boi Aho'i Ana Araha***(Luk 12:41-48)*

⁴⁵Naasi mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Sae tatau'aro he'ua ni saemaua 'ai ha'a-'omesuria 'ini'i mwane mareho na'i ruma ana, ma 'anai ha'atora'ini'i hurai ai mahoingau tanaraaui sae tatau'aro na'i madoraa 'ana? Naia i sae tatau'aro na madoma ma here goro suri'i mwane mareho nara ha'a-'u'uria 'ini'i.

⁴⁶Ha'amwaniai sae tatau'arosi na'i 'oha na saemaua ana 'ai boi sadoia do 'iia 'a here ha'agorohiai tatau'aro ana. ⁴⁷Ma wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'i saemauasi 'ai ha'a-'u'uria mo'osi 'ini'i mwane mareho na to'ora'i.

⁴⁸“Ma 'onaa 'ia mo'osi 'e sae tatau'aro ta'aa, 'iia 'ai matai haua moi 'ado'ado o'ani, 'I saemaua agua 'a bwa'i aho'i raurau.’ ⁴⁹Naasi ma taraawa'a ngahu ngahuraui sae tatau'aro na 'omesuri'i, ma awa moi 'anai ngau mana gonogono raha 'ini waini bweu beiraaui sae nara gono raha. ⁵⁰Aigu 'asu'a

mana saemaua ana 'ai ataha na'i madoraa na saesi 'a bwa'i 'adoma'inia do 'a ga'i ataha. ⁵¹Na'i 'oha nai ataha, 'ai ha'a-mama'aia di'u i sae tatau'arosi, mai nugaa 'anai maaa'a beiraui sae narau here 'onaa dorau goro maraugu ai'a. Na'i 'isi naraigui angiangi na'i ei marai 'ara ngingita'i rihodaa'i 'inia rongomaata'i.”

Ha'atee Heiha'auu

'Iniai Ta'i Tangahurui Gere Urao

25 ¹Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Ni heimarungi ana God na awa na'i aro 'a 'onaai mamaani 'inia tangahuru gere urao narau waa'i raita adaa'i 'anai 'ari ruma anai gere urao na ha'aagau 'anai heisadoi beiai sae na dorarui ha'iwai. ²Mana ta'i tangahurui uraosi, 'e waira rima 'iniraau narau madoma mana nata waira rima rau ai'a. ³Iraau waira rima narau ai'a madomasi, raugu ha'ahonu'i moi raita adaa'i 'inia rumu maraugu ai'a waiwai rumu ha'araroa'a ro'u. ⁴Miraa waira rima narau madoma rau ha'ahonu'i raita adaa'i 'inia rumu marau waiwai rumu ha'araroa. ⁵Ohasi na mwane na dorarui ha'iwai uraosi 'a gere boi poruporu'a. Rau mamasi wou miraaui ta'i tangahurui gere uraosi rau mamauru'a marau mauru'a. ⁶Raugu 'asu'a na'i 'ubutanai rodo marau rongo'i'a i sae ra awaawara. Ra o'ani, 'Ia mo'o nai ha'iwai 'a gaarangi ada'a. Moi hura'a mai 'anai ha'amaotoa.’

⁷“Iraui ta'i tangahurui uraosi rau rarai marau ha'aagau'i raita adaa'i. ⁸Mana rima urao narau ai'a waiwai rumu rau ha'angoni rumu beiraui nata rima urao, 'inia raita adaa'i ra gaarangi mamata'a. ⁹Mana rima urao narau madoma rau o'ani 'iniraa, 'Rumu nameu to'oraa 'a araria moi raita amee'i. Moi 'ari dora 'anai hori rumu mamoi hori namoo rumu.’

¹⁰“Oha raugu hano 'anai hori rumu, mana sae narau mamasia 'a ada'a. Mana rima urao narau ha'aagau rau hano'a beia. 'Oha naraugu siri na'i dora ni ngaugoni mara honosia'a i maraaruma. ¹¹Na'i muri, 'oha naraugu boi nata rima urao, mana maraaruma 'a bwani honohono'a. Miraa awara o'ani, 'Saemaua, 'oi tahangiai maraaruma tana'ameu mamei siriwou.’ ¹²Mia mo'o nara ha'aha'iwaia 'agu o'ani moi, 'Wai 'unua tana'amou ha'a-momori. 'Inau ai'a 'irara'amou.’”

¹³Na'i ha'ahakonai mamaani ana Jisas 'agu o'ani ro'u, “Moi awa ha'aagau tarau, 'inia mou ai'a 'iraraai dangi mana madoraa nawai aho'i mai.”

Mamaani Heiha'auu

'Iniai Oru Sae Tatau'aro

(Luk 19:11-27)

¹⁴Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Wai haua ta heiha'auu ro'u 'inia madoraa naigui boi i heimarungi ana God. 'Io, 'e ta'i 'oha 'e saemaua na ha'aagau 'anai hano ha'ata. 'A 'unuraui mai sae tatau'aro ana'i ma ha'a-'u'uriraaui 'ini'i toto'ora ana'i. ¹⁵'A haa'i ha'a tanaraui, mana ha'i ha'a na haua 'a suriai mataihere narau ha'ata'inia hura'a suri'i tatau'aro adaa'i. 'E ta'i abe na haua tanaai rima meru, nata abe 'e rua meru, mana nata abe 'e ta'i meru. Na'i muri maugu hano.

16“‘Ia mo'o nara haua tanaai rima meru 'a hano ma ha'atau'aroai ha'a ma sadoia ro'u i nata rima meru 'anai a'oia ara'a i ha'asi. 17'Ia mo'o ra haua tanaai rua meru 'a haua o'asi ro'u. 'A sadoiai nata rua meru ma nuga a'oia ara'a ro'u 'inia. 18'Mia mo'o nara haua tanaai ta'i meru, 'a hano ma dehiai giru ma ahunia'a na'iei.

19“‘A orea'a magu aho'i mai saemaua adaau ma 'unuraau mai 'anai re'i'i ha'a na haa'i tanaraau. 20'Na sae tatau'aro nara haua tanaai rima meru 'a waa mai ha'a ana ma o'ani 'inia saemaua ana, 'Saemaua, 'inau 'o haua tanaau rima meru, ma naani ro'u i nata rima meru nau to'oana 'inia.’

21“‘Mia mo'osi 'a o'ani 'inia, 'Goro di'u! I'oe 'e sae tatau'aro goro na 'o here goro suri'i mwani mareho nau ha'a-'u'uri'o 'ini'i. Suriai here goro amua na'i gere tagora nau haua tana'o, naasi na'i 'ohani wai ha'a-'u'uri'o 'ini'i mareho raha. 'Oi boi ma'oi wa'ewa'e tarau beiau.’

22“‘Mia mo'o nara haua tanaai rua meru 'a boi ma o'ani 'inia, 'Saemaua, 'e rua meru na'o haua tanaau. Ma naani ro'u i nata rua meru nau to'oana 'inia.’ 23'Mana saemauasi 'a o'ani, 'Goro di'u! I'oe 'e sae tatau'aro goro na 'o here goro suri'i mwani mareho nau ha'a-'u'uri'o 'ini'i. Suriai here ha'agorohia amua i gere tagora nau haua tana'o, na'i 'ohani wai ha'a-'u'uri'o 'ini'i mareho raha. Naasi 'oi boi ma'oi wa'ewa'e tarau beiau.’

24“‘Na'i muri, na sae tatau'aro nara haua tanaai ta'i meru 'a boi ma o'ani 'inia, 'Saemaua, nau 'iraraa do i'oe 'e sae here bwara. 'Au 'iraraa do rei'uaa na i'oe 'o ai'a tau'aro suri'i mou amu'i, ma'o 'adoma'iniai dau ha'a 'ini'i mahoingau na 'iraa sae tatau'aro amu'i ra hasi'i. 25'Suriai o'asi ana, 'inau maaa'usi'o mau giru'i'a i ha'a amu'i na'i ano. 'Ome! Nara mau 'ini ha'a amu'i.’

26“‘Mana saemauasi 'a o'ani 'inia mo'osi, 'I'oe 'e sae tatau'aro ta'aa! 'O 'age'age! 'O bwane 'iraraa do 'inau 'au 'adoma'iniai dau ha'a 'ini'i mahoingau na 'iraa sae tatau'aro agu'i ra hasi'i. 27'Naasi, 'o ga'i ha'atagoraai ha'a agua na'i rumani niga ha'a! Neina na'i 'oha nawai aho'i mai, wai matai daa goni beia ta gere ha'a narai a'oia ara'a ro'u na'i hungana.’

28“‘Mana saemauasi 'a o'ani 'iniraaui sae tatau'aro ana'i, 'Moi rahia baania mo'osi ha'asi mamoi haua tanaa mo'o na to'oraai tangahurui meru. 29'Ia mo'o na here ha'agorohiai taha nau haua tanaa, 'inau wai ha'arago'a ro'u wou tanaa mai to'o nei rago. Mia tei na ai'a here ha'agorohiai mareho nau haua tanaa, rei'uaa gere mareho na to'ora, wai rahia aho'i baania. 30'Hoita, moi daua mo'osi mamoi gaasia siri na'i dora kuhi. Na'i 'isi naigui angiangi na'iei mai 'ara ngingitai rihona.’”

Garei Inoni 'Ai Hiiriraui Sae

31'Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Na'i 'oha 'inau i Gare'i Inoni wai aho'i mai 'onaai mwaeraha, wai boi beiai raraha ma beiraui enjel agu'i mawai heinagu na'i dorani mwaeraha agua. 32'Iraau hakoi sae na'i mwane marau rai goni mai na'i maagu mawai hoairaaui 'onaai sae 'omesuri siip na hoai'i siip baaniraui gout. 33'Wai nugaraui siip na'i aba odo, miraui gout na'i aba maha.

34“Minau mwaeraha waigu o'ani 'iniraaui nei na'i aba odo, 'Moi boi, 'i'amoui nei na ha'agorohi'amou a Amagu. Moi boi 'anai awa wa'ewa'e na'i heimarungi ana God na bwani ha'aagaua tana'amou mau mai na'i taraawa'anai marewana. 35Mou matai siri, 'inia na'i 'oha nau hioro mou hanganiau. 'Oha nau raba gono mou ha'agonoau. 'Au mahuara mamou ha'amaotoau suri'i ruma amoo'i. 36Na'i 'oha nau ai'a to'o bwana, mou ha'aho'owa'aa. 'Oha nau daoha mou 'omesuriau. 'Oha nau awa na'i rumaniho'o mou garihiau.’

37“Miraau sae nara odo-odo na'i maana God rai o'ani, 'Araha, na'i 'oha he'ua na'o hioro mameu hangani'o, ma'ua 'oha he'ua na'o raba gono mameu ha'agono'o? 38'Oha he'ua na'o mahuara mameu ha'amaoto'o, ma'ua 'oha he'ua 'o ai'a ho'owa'a mameu ha'aho'owa'a'o? 39'Oha he'ua na'o daoha ma'ua awa na'i rumaniho'o mameu garihio'?

40“Minau mwaeraha waigu o'ani, 'Wai 'unua ha'a-momori tana'amou. Na'i 'oha 'o 'a'auhia tanei 'iniraaui do'oragu'i ma'ua asigu'i nara ai'a ororiu na'i marewanani, 'a 'onaa do'o 'a'auhiau ro'u.’

41“Na'i muri waigu rihota'i tanaraui nei na'i aba maha, mawai o'ani 'iniraaui, 'I'amou nei nai ha'a-mama'ai'amou a God, moi 'ariwou baaniau. Dora amoo na'i 'ari 'eu na bwa'i kuru'a ro'u ta'oha na 'ia God 'a bwani ha'aagaua tanaa Saetan mana enjel ana'i. 42'Inia 'inau 'au hioro mamou ai'a hanganiau. 'Au maesiai gono mamou ai'a ha'agonoau. 43'Au mahuara mamou ai'a 'unuau siri suri'i ruma amoo'i, 'au ai'a to'o bwana mamou ai'a ha'aho'owa'aa. 'Au daoha mau awa na'i rumaniho'o mamou ai'a garihiau.’

44“Ma rai o'ani, 'Araha, na'i 'oha he'ua nameu re'i'o na'o hioro, ma'ua 'o raba gono, ma'ua 'o mahuara, ma'ua 'o ai'a to'o bwana, ma'ua 'o daoha, ma'ua 'o awa na'i rumaniho'o mameu ai'a 'a'uhio'?

45“Mawai o'ani, 'Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na'i 'oha na'o ai'a raba 'a'auhia tanei 'iniraaui do'oragu'i ma'ua asigu'i nara ai'a ororiu na'i marewanani, 'a 'onaa do'o ai'a raba 'a'auhiau ro'u.’

46“'Iraau sae 'isi rai siri na'i ha'a-mama'ai na bwa'i hako'a ta 'oha. Miraau nei ra odo-odo na'i maana God rai dauai tahi tarau.”

I Ha'aradorado 'Anai Ha'amaesia Jisas

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

26 1Na'i murinai mamaani hako ana Jisas tanaraui rongoiusuri, 'a o'ani 'iniraaui, 2“Mou 'iraraa do na'i ho'oa wou 'ai taraawa'a i rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. 'Inau i Gare'i Inoni, 'e nei nai usuha'iniau tanaraui nei rai ha'amaesia na'i hunganai dadaahoro.”

3Hoita, na'i maui 'ohasi 'iraaui Na'ohadaui Piriisi ma 'iraaui tara'i saemaua adaa'i Jiu ro'u rau rurugoni na'i ruma ana Kaeefas. 'Iia naasi bwaudo nadaui Piriisi na'i madoraasi. 4Rau hadanga'ini ai here narai haua narau bwa'i rongo raha 'inia na'i 'oha rai daua Jisas 'anai ha'amaesia. 5Rau 'adoma'i aratara dorai abui daua suri'i dangi narau haa i rongo, 'a gasi to'o ta ha'agogoru.

**'E Urao Na Ringisiai Rumu
Na'i Bwauna Jisas Na'i Betani**

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

6^{Ia} Jisas 'a awa na'i Betani na'i ruma ana Saemon, 'e sae na lepa ga'u.
7^{Na'i} 'oha 'ia Jisas 'a ngau, 'e urao na sirimai beiai gere bei 'ome goro na awa
iei rumu na hori bwara ma si'ini goro. 'A boi ma ringisia na'i bwauna Jisas.
8^{Na'i} 'oha 'iraau rongoiusuri rau re'iai haua o'asi anai uraosi, rau taesu'a
'ana marau o'ani, "‘A 'ua na ha'agata'inia 'inia rumu na hori bwarasi?
9^{Onaa} 'a ga'i raonga'inia, 'e kae ha'a nara ga'i horia 'inia, mana ha'a 'a ga'i
hisungiraa 'ini'i sae pohara."

10^{Ia} Jisas 'a 'iraraa moi taha rau 'unua ma o'ani 'iniraa, "‘A 'ua namou
ha'atee ha'ata'aia 'inia? 'Iia 'a haua tanaau i here na goro. 11^{Iraau} sae
pohara rai awa tarau bei'amou. 'Inau na bwa'i. 12^{Ni} mareho na haua
tanaausi 'a ha'aagauai abegu 'anai 'oha rai toringiau. 13^{Mawai} 'unua ha'a-
momori tana'amou. Suri'i mwane dora na'i marewana narai taroha'inia ei
Taroha Goro, rai maaniai taha na haua i uraosi, marai 'adoma'i aho'isia
'inia."

**'Ia Jiudas 'A Raba Usuha'inia Jisas
Tanaraau Na'ohadaau Piriisi**

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14^{Mia} Jiudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraa i ta'i tangahuru mana rua
rongoiusuri, 'a 'ari beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi. 15^{Ma} o'ani, "‘E siha ha'a
namoi haua tanaau 'onaa nawai haua tana'amou ta ha'a-aratara namoi matai
daua 'inia Jisas?" Miraau haua tanaa i oru tangahuru korai silva. 16^{Na'i}
'ohasi 'a taraawa'a sibasiba madoraa goro 'anai usuha'inia Jisas tanaraau.

Ha'aagau 'Anai Ha'ato'oai Roho Aharau

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13; Jon 13:21-30)

17^{Na'i} dangi tahamora 'ini'i dangi nara ha'ato'oai Rongo 'ini Bredi nara
ai'a dorari'i beiai draebam, 'iraau rongoiusuri rau boi beia Jisas marau
songa'inia o'ani, "‘Na'i hei na'o 'irisia domei ha'aagaua iei ngaugoni 'anai
'adoma'i aho'isiai Roho Aharau?"

18^{Mia} Jisas 'a o'ani, "‘Moi siri na'i 'omaai Jerusalem mamoi taha beiai
sae nau 'unua tana'amou ani. Moi o'ani 'inia, 'I ha'ausuri ameeu 'a 'unua
doni madoraa ana 'a gaarangi'a. 'Ai ngau beiraaui rongoiusuri ana'i na'i
ruma amua 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau.'" 19^{Na'i} 'ohasi 'iraau
rongoiusuri rau haa 'onaai 'unua ana Jisas tanaraau marau ha'aagauai
ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau na'i rumasi.

20^{Na'i} su'urahi, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau heinagu 'anai ngau.
21^{Na'i} 'oha rau ngau, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraa, "‘Wai 'unua ha'a-momori
tana'amou. 'E ta'i abe 'ini'amou nai usuha'iniau tanaraau maerongagu."

22^{Na'i} 'oha rau rongoa o'asi, 'iraau rongoiusuri rau arunga ta'aa di'u. 'E
nei ma o'ani 'inia Jisas, "‘A 'ua Araha? 'O 'adoma'inia do 'inau gasi?"

²³Mia o'ani, "Ia mo'o miri ta'i toha'iniaia dorai breidi na'i ta'i rabo'oni nai usuha'iniau tanaraau maerongagu. ²⁴Inau i Gare'i Inoni wai mae 'onaai ha'arangasia ada na'i Usu-usu Maea. Ma'ata ha'arohaia di'u a mo'o nai usuha'iniau tanaraau maerongagu. 'A ga'i goro tanaa 'onaa 'a ga'i bwa'i huta."

²⁵Na'i 'ohasi 'ia Jiudas, sae na duruduru 'inia do'ai usuha'inia Jisas tanaraau maerongana 'a o'ani, "Ha'ausuri, 'o 'adoma'inia do 'inau gasi?" Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "I'oe haari'o na'o 'unua o'asi."

'Ia Jisas

'A Ha'a-ngaumaearaau Rongoiusuri

(Mak 14:22-26; Luk 22:14-23; 1 Korin 11:23-25)

²⁶Na'i 'oha rau ngau, 'ia Jisas 'a dauai huai breidi. 'A ha'atee ha'agorohia God 'inia ma uubia. 'A haua tanaraau rongoiusuri ma o'ani, "Naani abegu. Moi daua mamoi ngaua." ²⁷Ma dauai panikeni waen. 'A ha'atee ha'agorohia God 'inia ma haua tanaraau ma o'ani, "I'amou hako moi gonohia. ²⁸Naani 'abugu 'anai ha'a-'o'oriai duruduru haoru ana God. 'Ai ahe 'iniraaui mwani noni rago neina 'ia God 'ai 'adoma'i nugasi'i 'inodaa'i. ²⁹Wai 'unua tana'amou. 'Augu bwa'i gonohia'a ro'u ta waen tari 'oha wai gonohiai waen haoru bei'amou na'i dora ni heimarungi ana Amagu." ³⁰Rau suru'iaia gana marau hura'a 'anai hungahungai 'Oliv.

Jisas 'A 'Unua Do 'Ia Pita 'Ai Tohea

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "Na'i rodoni, 'e mareho nai to'o tanaau. Mi'amou hako moi nugasiau mamoi hora hako baaniau 'inia marehosi. 'Ai 'onaai 'unua ada na'i Usu-usu Maea o'ani,

'Ia God 'ai ha'amaesiai 'omesuri siip
miraau siip ana'i rai 'adarara.'†

³²Ma'ata na'i 'oha wai suruta'e aho'i, wai 'ari na'i na'o 'ini'amou na'i Galili. Na'i 'isi nagaigui heito'oi ei."

³³Na'i 'ohasi 'ia Pita 'a o'ani 'inia Jisas, "Rei'uaa na 'iraaui rongoiusuri amu'isi rai nugasi'o, minau 'au bwa'i moe'a!"

³⁴Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Pita, wai 'unua tana'o ha'a-momori. Na'i de'eni rodo, i kua 'a bwa'i tataraoke mau mi'oe 'oi bwani tohe ha'a-oru do i'oe 'o ai'a mataiaiu." ³⁵Mia Pita 'a o'ani, "Rei'uaa nawai mae bei'o, mau bwa'i 'unua moe'a do 'au ai'a matai'o!" Miraau hakoi rongoiusuri rau ha'atee o'asi ro'u.

'Ia Jisas 'A Ha'arahesi Na'i Getsemanii

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶Mia Jisas 'a wairaaui rongoiusuri 'ari na'i dora ra 'unua 'inia Getsemanii. Ma o'ani 'iniraaui, "Moi heinagu mamasi 'ini. 'Inau wai 'ari 'ani

'anai ha'arahesi.”³⁷Ma waia Pita mana rua gare ana Sebedi, 'ia Jems mia Jon. Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a ahutotou di'u mana 'adoma'ina 'a kuhi. ³⁸Ma o'ani 'iniraaui i waira orusi, “Na ahutotou nau haa 'a raha di'u, mau gaarangi maesia. Moi awa na'i 'ini mamoi rarai beiau.”

³⁹Ma gere sara 'ari wou baaniraaui. 'A topira'i ruru ma abwa auru dioi ano ma ha'arahesi o'ani, “Amagu, 'onaa 'ai mwada'u 'oi abu ha'awateau 'anai siri na'i rongomaata'ini. Ma'ata 'ai abu suriai hei'irisigu, ma 'ai suriai hei'irisimu.” ⁴⁰'A aho'i mai ma re'iraaui waira oru, rau poru mauru moi. Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, “'A 'ua namou mauru moi 'inia? Mou bwa'i matai rarai beiau suria moi ta ta'i 'aoa? ⁴¹Moi rarai mamoi ha'arahesi neina moi abui ahoda na'i 'oha moi siri na'i heiohongi. Ra wetewete i 'adoma'imoo'i 'anai ha'isuri'i maho ra odo-odo, mana abemoo'i naragu maemae'a.”

⁴²'A aho'i ma ha'arahesi ro'u. Naasi ruanai 'oha. 'A o'ani, “Ama, 'onaa 'a bwara do'oi ha'abwarasiau baaniai rongomaata'ini, ma 'ai o'asi'a 'onaa 'irisia amua.”

⁴³'Oha na aho'i ro'u ma re'iraaui waira oru rau poru mauru moi. Ni maadaa'i ra hihi'a di'u 'iniai mamauru'a. ⁴⁴Ma aho'i 'anai ha'arahesi ro'u. Naasi orunai 'oha. 'A 'unua ro'u mau ta'i mareho ani. ⁴⁵'Oha nagu aho'i ro'u mai ma o'ani'a 'iniraaui, “'A 'ua? Mou mauru mamou mamaro mau? 'A tari'a i madoraa narai usuha'iniau i Gare'i Inoni tanaraaui noni ta'a'i. ⁴⁶'Ome, 'ia mo'o nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu 'a boi'a. Moi ura ara'a magai 'ari beiraaui.”

Ra Boi 'Anai Daua Jisas

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴⁷Na'i madoraa na hadahada mau a Jisas, mia Jiudas 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri, 'a ada'a beiai ruruha raha narau ha'ataaria 'i Na'ohadaa'i Piriisi mana saemaua adaa'i Jiu. Rau boi bei'i naihi mana hasi'ei 'anai heingahu. ⁴⁸'Ia Jiudas 'a bwani hauai ha'a-aratara tanaraau o'ani, “'Ia mo'o nawai ngoonia, naasi na moi daua.” ⁴⁹Ma 'ari odo-odo beia Jisas ma o'ani 'inia, “Maia Ha'ausuri” ma ngoonia.

⁵⁰Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Gere sae agua, 'oi hauai mareho na'o boi 'ana.” Na'i mau 'ohasi mara daua'a Jisas 'anai waia. ⁵¹Ma'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia Jisas 'a dau wou na'i naihi ana. 'A rahia ma taba taahiai karinganai sae tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi.

⁵²Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'Oi nugaa aho'i naihi amua na'i dora 'ana. 'Iatei nai heingahui 'iniai naihi, 'ai mae ro'u 'iniai naihi. ⁵³'A 'ua? 'O ai'a 'iraraa do 'onaa wai ha'angonia Amagu 'anai 'a'auhiau, 'a ga'i bwa'i hasi ha'ataari'i mai ta taringai merui enjel 'anai boi taatahi bwarasigaaui? ⁵⁴Me 'onaa nawai haua o'asi, me 'agu bwa'i to'o'a i taha na Usu-usu Maea na 'unua 'iniai mareho naagu to'o na'i 'ohanisi.”

⁵⁵Ma o'ani 'iniraaui mwani sae 'isi, “'A 'ua? Mou 'adoma'inia do 'inau 'e sae hehere ta'aa namou boi 'inia bei'i naihi mana hasi'ei 'anai heingahu 'anai dauau? 'A 'ua namou ai'a bwani dauau 'inia na'i Ruma Maea ana God? 'Ado

dangi na'i 'isi'a nau ha'ausuri na'iei. ⁵⁶Ma'ata mareho namougu huanisi, 'e ha'ato'oa moi mareho narau bwani usua 'i rarabea na'i Usu-usu Maea."

Na'i 'ohasi miraaui rongoiusuri rau nugasia Jisas marau hora hako baania.

Ra Waia Jisas 'Ari Tanaraaui Kansol

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵⁷Iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses miraaui tara'i saemaua ro'u rau bwane goni mai hako na'i ruma ana Kaeafas, i Na'ohadaaui Piriisi. Miraaui nei rau daua Jisas rau waia 'ari na'i dorasi. ⁵⁸Mia Pita 'a haisuri ha'atau moi. 'A siri na'i raronai dora a'ora na'i maanai ruma anai Na'ohadaaui Piriisi. Ma heinagu beiraaui sae hehei'oi ra 'omesuriai Ruma Maea ana God 'anai re'iai taha nai to'o tanaa Jisas.

⁵⁹Hoita, na'i raronai ruma, 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui haru saemaua narau awa ro'u na'i Kansol rau bonasia do rai sadoia ta mamaani pwari'i 'anai subunia 'inia Jisas marai hiiri ha'amaesia 'inia. ⁶⁰'A rago i sae ra ura ara'a mara haa'i mamaani pwari'i 'ana Jisas. Ma rei'uaa na o'asi, rau ai'a sadoia ta maho 'anai ha'ahunia 'inia. 'Ari wou ma 'e rua sae ro'u nararugu boi ⁶¹mararu o'ani, "Ia mo'oni 'a 'unua do 'ai kaii Ruma Maea ana God ma 'ai matai ha'a-urasia aho'i ro'u moi na'i raronai oru dangi."

⁶²'I Na'ohadaaui Piriisi 'a ura ara'a ma o'ani 'inia Jisas, "A 'ua? 'O bwa'i haua ta heiarami 'ini'i mareho ra ha'ahunio 'ini'isi?" ⁶³Mia Jisas 'a ai'a aramia. Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a o'ani ro'u, "O'i tohe na'i atana God tahitahi ma'oi ha'arangasia tana'ameu, i'oe naasi Ha'atahi, i garena God?"

⁶⁴Mia Jisas 'a o'ani, "A 'onaai 'unua amuasi. Mawai 'unua tana'amou. Na'i 'oha nai boi mau, moi re'iaui Gare'i Inoni, wai heinagu na'i dora ororiu na'i aba odona God huunai mena. Wai aho'i mai hungadi ro'odo na'i aro."

⁶⁵Oha naagu rongo o'asi Na'ohadaaui Piriisi, 'a karia haaria i to'oni tewa ana 'anai ha'ata'ini'ai 'ado'adona doni mareho na haua Jisas 'a ta'aa di'ua. Ma o'ani, "Iia 'a ha'atee ha'ata'aia God! Gaugu bwa'i sibania'a ro'u ta sae 'anai ha'ahunia 'inia ta maho ro'u. Naia mou rongoa'a haarimoousi, 'a ha'atee ha'ata'aia God! ⁶⁶Naasi 'e taha namou 'adoma'inia?"

Miraaui o'ani, "A arari 'anai mae."

⁶⁷Naasi raugu ngisuhiai bwauna marau hidaria ma tara'i nei ra rubu'ia 'ini'i rimadaa'i. ⁶⁸Rau o'ani, "Onaa i'oe naasi Ha'atahi, ma 'oi 'unua 'ia tei na ngahui'o. 'Inia i'oe 'e rarabea, nita?"

'Ia Pita 'A Tohe Do 'A Ai'a 'Irraraa Jisas

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹Na'i mau 'oha ra hiiria Jisas, 'ia Pita 'a heinagu na'i dora a'ora na'i maanai ruma anai Na'ohadaaui Piriisi. Ma'e gere urao na tau'aro na'i rumasi 'a boi ma o'ani 'inia, "I'oe ro'u 'o awa beia Jisas, 'i ai Galilisi."

⁷⁰Mia Pita 'a tohe na'i maadau hako, 'a o'ani, "Inau ai'a 'iraraai taha na'o 'unuasi."

⁷¹Ma hura'a na heinagu na'i maanai bara. Mana nata gere urao ro'u 'a boi ma o'ani 'iniraaui sae narau awa na'i 'isi, "Ia mo'oni 'a awa ro'u beia Jisas ni Nasaret."

⁷²Mia Pita 'a tohe ro'u o'ani, "Ha'amomori ara'ai aro, 'inau ai'a 'iraraa mo'osi."

⁷³A ai'a orea miraaui sae rau ura na'isi rau boi marau o'ani 'inia Pita, "Ha'amori, i'oe 'e ta'i ro'u 'iniraaui. Meu rongo 'iraraai hadahadangamu do i'oe 'e sae ni Galili."

⁷⁴Mia o'ani, "Ha'amori beia God, 'inau ai'a 'iraraa mo'osi. 'Onaa wai pware'i 'ia God 'ai ha'a-mama'ai'au." Na'i mau madoraasi mana kua 'a tataraoke'a. ⁷⁵Mia Pita 'agu 'adoma'i aho'isiai taha na 'unua Jisas. Na o'ani, "I kua 'a bwa'i tataraoke mau mi'oe 'oi bwane tohe ha'a-oru do'o ai'a 'iraraaui." Maagu hura'a na'i maanai bara 'anai rumasi ma ru'uhiai angi.

Ra Waia Jisas Tanaa Paelat

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

27 ¹Na'i mau haho'oa ta'aa, 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu rau ruru goni aho'i 'anai ha'aradorado 'iniai mamaani he'ua narai haua tanaai Primia neina 'ai mwa'emwa'e 'anai ha'amaesia tanaraau a Jisas. 'Oha narau mamaani hako ²rau ho'osi'i rimana marau waia 'ari tanaa Paelat. 'Iia naasi ai Rom na Primia na'i 'ohasi.

Mae Na Haua Jiudas

(Buka Tatau'aro 1:18-19)

³'Oha na'ia Jiudas, mo'o ma ha'awatea Jisas tanaraaui maerongana'i, 'a rongoa do rau hiiria Jisas 'anai mae, 'a ahutotou di'u. Ma 'ari ma ha'a-aho'isiai aho'i oru tangahurui korai silva ani tanaraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu. ⁴'A o'ani, "Ia mo'o nau usuha'inia tana'amou ani, 'a ai'a haua ta maho taritari'a. Mareho nau haua ani, naasi na taritari'a na'i maana God."

Miraaui o'ani 'inia, "I'ameu 'a ai'a ta'aabemeeu 'iniai mareho na'o 'unuasi. Aba amua na."

⁵Mia Jiudas 'a rasaha'ini'i moi wou ha'a na'i Ruma Maea ana God ma hura'a na 'ari ri'o haaria. ⁶'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau si'ohi'i ha'a 'isi marau o'ani, "Ha'ani 'a ai'a arari dorai nugaa goni beiai ha'a anai Ruma Maea, 'inia 'e ha'a ra horia 'anai ha'amaesia sae. 'Onaa gai nugaa goni beiai ha'a anai Ruma Maea magari horosiai ringe." ⁷Rau hadanga'inia wou maraugu 'adoma'i aratara 'anai hauai ha'asi 'anai horiai dorai ano baaniai sae na tatagora rabo'o 'iniai mwago. Mana anosi rai haua 'inia ta hera nadaaui sae boboi. ⁸Tari dangini, anosi ra 'unua mau 'iniai ano ni 'abu. ⁹Ma to'o'a i taha na 'unua Rarabea Jeremaea na'i 'oha bwani na o'ani,

"Iraaui saeni Israel rau dauai oru tangahurui korai silva.

Naasi horihori nara nugaa 'anai ta'i sae.

¹⁰Mana ha'asi rau horia 'iniai dorai ano baaniai sae tatagora rabo'o,

'onaai 'unua ana Araha God tanaau.”†

'Ia Paelat 'A Songa'inia Jisas

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

11Hoita, 'ia Jisas 'a ura na'i maanai Primia, 'ia Paelat, mia Paelat 'a songa'inia o'ani, “'A 'ua? 'I'oe naasi mwaeraha adaau Jiu?”

Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Naia na'o 'unuasi.”

12'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraau saemau rau taraawa'ai subunia Jisas, mia Jisas 'a ai'a 'unua ta maho. 13Mia Paelat 'a o'ani 'inia, “'A 'ua? 'O rongo'i mwani maho rau ha'ahuni'o 'ini'isi?” 14Mia Jisas 'a ai'a haua ta ta'i heiramia. 'Ia Paelat 'a heimwaota'i 'iniaia haua o'asi ana Jisas.

'Ia Paelat 'A Hiiria Jisas

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39—19:16)

15'Ado harisi, 'oha 'iraau Jiu rai ha'ato'oai rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau, 'ia Paelat 'a matai ha'awatea tanaraau ta ta'i nei 'iniraau sae na'i rumaniho'o narau rabasia 'anai ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o.

16Mana'i 'ohasi, 'e sae na atana 'ia Barabas 'a awa ro'u na'i rumaniho'o na 'iraau sae rau 'iraraa goro. 17Na'i 'oha 'iraau sae rago rau ruru wou na'i maanai ruma ana Paelat, 'a songa'iniraau o'ani, “'Iatei namou 'irisia dowai ruhasia tana'amou mai hano dadara'a? 'Ia Barabas ma'ua Jisas ra 'unua 'iniaia Ha'atahi?” 18'Ia Paelat 'a ha'atee o'asi suria 'a bwane 'iraraa do 'iraau saemau adaa'i Jiu rau waia maia Jisas suria rau kakawa 'omesia 'iniaia rago anai sae nara ta'ahia.

19Na'i 'oha 'ia Paelat 'a heinagu mau na'i dorani hihiri 'anai hiiria Jisas, mana urao ana 'a ha'ataari hadahada'a mai. 'A o'ani, “'Oi abu haua ta here tanaai sae oododosi. 'Inia nabongi 'au mauru'aa i mareho 'abaia nau arunga ta'aa di'u 'inia.”

20Miraau Na'ohadaa'i Piriisi beiraau saemau adaa'i Jiu rau bonasiraau sae rago. Miraau 'adoma'i aratara beiraau dorai ha'abonga'inia Paelat mai ruhasia Barabas tanaraau mai ha'amaesia Jisas. 21Mia Paelat 'a songa'iniraau o'ani, “'Iatei 'iniraru i rua mwaneni namou 'irisia dowai ruhasia tana'amou?” Miraau awara o'ani, “'Ia Barabas!”

22Mia Paelat 'a o'ani ro'u, “'Onaa wai ruhasia Barabas tana'amou, ma wai ha'ah'e'uaa Jisas nara 'unua 'iniaia Ha'atahi?”

Miraau awara o'ani, “Rabua na'i dadaahoro!”

23Mia Paelat 'a o'ani, “'Ini 'uaana? 'E 'ino he'ua na haua?”

Miraau awara raha ro'u o'ani, “Rabuhita'inia na'i dadaahoro!”

24Na'i 'ohasi 'ia Paelat 'a 'omesia do 'ai bwarai ha'a-auruhi'i 'ado'adodaa'i ma 'omesia do 'a ga'i bwa'i orema mai to'o'a i ha'agogoru. Naasi ma 'unua dorai waa mai rabo'oi wai ma dorima na'i maadaau. 'A o'ani, “'I mae nai haua mo'oni, 'a auru na'i hungamou. 'Inau 'au dadara'a.”

²⁵Miraa'u o'ani, "A goro moi. Nugaa mai auru na'i hungamee'u mana'i hungadi pwira amee'i."

²⁶Mia Paelat 'a ruhasia Barabas, ma 'unua tanaraaui sae hehei'oi ana'i dorai rohoa Jisas 'inia'i hasiwaro baabau marai waia hura'a 'anai rabua na'i dadaahoro.

'Iraau Sae Hehei'oi
Rau Ha'i Maho Ha'ada'ada'a 'Inia Jisas

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷'Iraaui sae hehei'oi ana'ia Paelat rau waia Jisas siri na'i kae ruma ana Paelat. Miraaui mwani sae hehei'oi hako na'i ruruha adaau rau goni wou beiraa'u marau ura garigaria Jisas. ²⁸Rau rahi'i bwana ana'i marau ha'ato'onia 'onaai mwaeraha 'inia'i to'oni tewa wangawanga. ²⁹Rau tagoraa'i hihiiiri bwau waroraraki marau nugaa na'i bwauna. Rau ha'adaua 'inia'i 'a'abi ni mwaeraha na'i rima odona. Rau topira'i ruru tanaa, rau ha'ada'ada'a 'inia marau o'ani, "Ha'aasaai mwaeraha adaau Jiu." ³⁰Rau ngisuhia marau rahia 'a'abi baania marau ruburubu'i bwauna 'inia. ³¹Na'i 'oha rau ha'ada'ada'a hako 'inia rau rahia aho'i to'oni wangawanga narau ha'ato'onia 'inia marau ha'ato'onia aho'i 'inia'i to'oni ana maraugu waia 'ari 'anai rabua na'i dadaahoro.

Ra Rabua Ahita'inia Jisas Na'i Dadaahoro

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³²Na'i 'oha 'iraau hehei'oi rau waia Jisas hura'a, rau 'ariwou marau heisadoi beiai sae ni Saerin na atana 'ia Saemon. Miraaui sae hehei'oi rau ha'a-'usu'usua do 'ai suru'iai dadaahoro ana Jisas. ³³Rau 'ariwou ro'u marau ada na'i dora ra 'unua 'inia'i Golgota. 'Ado'ado 'ana naasi "Dora ni Korai Bwau Sae." ³⁴Mara haua tanaa Jisas i waen ra doraria 'inia'i maho mahai. 'Oha na gono maania 'a 'ageta'i gonohia.

³⁵'Iraau sae hehei'oi rau rabua'a Jisas na'i dadaahoro. Na'i muri, rau gaasi ha'ara 'anai sadoia tei nai to'ora'i to'oni ana'i. ³⁶Na'i muri rau heinagu marau boesuria Jisas, ra gasi 'a'auhia tara'i sae. ³⁷Marau usuai usu-usu na'i baba marau rabua na'i bwaunai dadaahoro 'anai ha'ata'inia'i taha na ta'aa narau 'adoma'inia do 'a haua. Rau usua o'ani,

NAANI A JISAS, MWAERAHA ADAAUI JIU

³⁸Mara rabua ro'u i rua sae beriberi beia Jisas. 'E ta'i na'i aba odo mana nata nei na'i aba maha. ³⁹Miraaui sae ra taha horo 'isi rau ha'atee ha'ata'aia Jisas. Rau arabwau 'ini ha'atotoo. ⁴⁰Rau o'ani, "Mmm naasi, i'oe na'o 'unua ani do'oi kai'ai Ruma Maea ana God ma'oi matai ha'a-urasia aho'i ro'u moi na'i raronai oru dangi? 'Onaa i'oe garena God ha'a-momori, 'oi ha'atahi'o haari'o ma'oi dio mai baaniai dadaahoro." ⁴¹'Iraau Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses miraaui tara'i saemaui ro'u rau ha'ada'ada'a ro'u 'inia Jisas. ⁴²Rau o'ani, "'Ome, sae he'ete'i 'a matai ha'atahi'i ma bwa'i ha'atahia haaria. 'A 'ua? 'Iia naasi mwaeraha adaau Israel? 'Onaa 'ai dio baaniai dadaahoro, naasi gai

hinihinia. ⁴³A 'unua tarau do'a 'u'uria God ma 'unua do 'ia 'e Garena. Naasi, 'onaa 'ia God 'a 'adoma'inia magai re'ia God 'ai ha'atahia na'i 'ohani.” ⁴⁴Mana rua sae beriberi nara rabua beia Jisas raru ha'atee ha'ata'ia ro'u o'asi.

Jisas 'A Mae

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵Ma na'i angi ta'i tangahuru mana rua na'i dangisi, 'a kuhi bwarasiai kantri hako tari na'i angi oru. ⁴⁶Mana'i angi oru abaidangi 'ia Jisas 'a totoro o'ani, “'Elai, 'Elai, lama sabaktani.” 'Ado'ado 'ana, “God agua, God agua, 'ini 'uaana na'o gagata'iniau 'inia?”

⁴⁷Tara'i sae narau ura gaarangi rau rongoai awara o'asi ana marau o'ani, “'Ei, 'a kukua Elaija.” ⁴⁸'E ta'i abe 'iniraa na 'eba wou ma rahiai mareho na matai omi'i wai. 'A ha'abunia 'inia waen mahai ma nugaa na'i hasi'ei ma taranga'inia ara'a na'i ngoona Jisas do 'ai gono. ⁴⁹Ma tara'i sae rau o'ani, “'Gai 'ome'ome ga'u magai re'ia 'onaa 'ia Elaija 'ai boi 'anai ha'atahia.”

⁵⁰Mia Jisas 'a totoro raha ro'u maagu nuga manawa. ⁵¹Mana bwana ubu-ubu'a ra rohe bwarasia 'inia dora maea na'i Ruma Maea ana God, 'a maakari heihoa taraawa'a bo ta'eha ma dio. Mana nunu 'a 'ihara'inia ano. I hau ra makasa ⁵²mana wabwa suri'i hera ra wawaa'a. Ragoi sae nara odo-odo na'i maana God nara bwani mae ra suruta'e aho'i. ⁵³'Oha na suruta'e a Jisas baaniai mae, rau hura'a baani'i hera marau 'ari na'i 'omaa maea i Jerusalem. 'A rago i sae narau re'iraa.

⁵⁴Hoita, na na'otara adaui hehei'oi mana sae hehei'oi narau 'omesuriai abena Jisas, rau mamaa'u di'u 'oha rau arunganai nunu raha marau re'i'i mwani mareho nara to'o 'isi. Rau o'ani, “'Ha'amomori. 'Ia mo'oni huunai garena God.”

⁵⁵'A ragoi urao narau ta'i boi a Jisas baaniai Galili narau 'a'auhia na'i 'aariha na haasi. 'Iraausi rau gere ura ha'atau moi maraugu wanawana 'ari 'inia Jisas. ⁵⁶Tara'i nei 'iniraa naasia Meri ni Magdala, Meri inana Jems mia Josep, mana inana Jems mia Jon, gare ana'ia Sebedi.

Ra Rahia Dio i Abena Jisas

Baaniai Dadaahoro

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷'E sae toto'ora ni 'Arimatea na awa na'i Jerusalem, atana 'ia Josep. 'Iia 'e ta'i sae na suria ro'u a Jisas. Na'i 'oha na gaarangi suu'a i sina ⁵⁸'a 'ari beia Paelat ma ha'angoniai abena Jisas. 'Ia Paelat 'a ha'awatea dorai rahia dio i abena Jisas tanaa Josep. ⁵⁹Mia Josep 'a 'ari ma hauai abena. 'A ho'ua 'inia bwana mamaahui haoru ⁶⁰ma aoraa na'i wabwa ana haaria nara 'eria na'i abenai kae hau. Ai'a ta sae ga'u narai toringia na'i wabwasi. Ma hugesia kae hau 'anai honosiai maanai wabwa ma hano'a. ⁶¹'Ia Meri ni Magdala mia nata Meri raru heinagu gaarangi maanai wabwa na'i 'ohasi.

'Iraau Sae Hehei'oi Rau 'Omesuriai Wabwa

⁶²Dangi ahora naasi dangi ni mamaro adaui Jiu. 'Iraau Na'ohadaa'i Piriisi miraa Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'ari beia Paelat

63marau o'ani, “Saemaua, meu 'adoma'i aho'isiai mareho na 'unua i sae pwapwari'isi. Na'i 'oha na tahi mau 'a 'unua do 'e rua dangi nai hako mana'i oruna 'ai tahi aho'i. 64Naasi meu rabasia do'oi 'unua tanaraau sae hehei'oi amu'i marai 'omesuri na'i wabwa tari oru dangi. 'Iraau rongoiusuri ana'i rau gasi beriai abena maraigu pwari'iraau noni do 'a tahi aho'i. 'Onaa rai haua o'asi, mai ta'aa di'u baaniai pwari'i na haua ga'u na'i na'o.”

65Mia Paelat 'a o'ani 'iniraa, “Moi waa'i tara'i sae hehei'oi agu'i mamoi 'ari 'omesuri na'i wabwa suriai here namou 'adoma'inia do 'a ga'i goro.”

66Marau 'ari narau pono ha'ababauai maanai wabwa marau nuga'i sae hehei'oi 'anai 'omesuria. Marau nugaai maho na'iei 'anai 'iraraa do 'onaa ta sae nai raba tahangia.

Jisas 'A Tahi Aho'i

(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

28 1Murina'i dangi ni mamaro, na'i wa'aria i dangi sade, 'ia Meri ni Magdala mia nata Meri, raru 'ari 'anai 'omesiai wabwa. 2Rarugu 'asu'a ma to'o'a i kae nunu raha, 'inia 'e enjel ana Araha God 'a dio mai baaniai aro ma hugesiai hau baaniai maanai wabwa ma heinagu na'i hungana. 3Ni hauraena tari auru na'i 'u'una 'a wadora'i 'onaai mararea mana bwana ana 'a mamaahui di'u 'onaai tagai 'abe. 4'Iraau sae hehei'oi narau 'omesuri na'i wabwa rau mamaa'u marau 'idi'idi marau dionga'i narau dadao 'onaai sae na mae.

5Mana enjel 'a o'ani 'inirarua rua urao, “Murui abu mamaa'u. 'Au 'iraraa muru boi siba 'inia Jisas nara rabua na'i dadaahoro. 6'Iia 'a ai'a awa 'ini, 'a bwani suruta'e aho'i 'onaai 'unua ana mau na'i na'o. Murui boi mamurui re'iai dora na dadao ga'u iei. 7Hoita, murui aho'i raurau mamurui maania tanaraau rongoiusuri ana'i o'ani, “Ia Jisas 'a tahi'a aho'i. 'Iia 'ai na'o 'ari Galili 'ini'amou. Na'i 'isi namoigu sadoia na'iei.' Naasi maho nau boi 'inia 'anai 'unua tana'amurua.”

8Mararu 'eba aho'i raurau ha'i mamaa'u. Ma'ata raru wa'ewa'e di'u ro'u. Raru 'eba 'ari 'anai maaniai tarohasi tanaraau rongoiusuri. 9Rarugu 'asu'a mararu heito'oi beia Jisas mia o'ani 'inirarua, “Maia.” Raru 'ari wou mararu topira'i ruru auru mararu dau na'i uwana mararu ha'arahesia. 10Mia Jisas 'a o'ani, “Murui abu mamaa'u. Murui 'ari mamurui maania tanaraau do'oragu'i, rai 'ari Galili. Na'i 'isi naraigu sadoiau na'iei.”

Saemaua Adaa'i Jiu Rau Haa i Pwari'i

11Na'i 'oha na rua uraosi raru 'ari 'anai 'omaa, tara'i nei 'iniraaui sae hehei'oi narau 'omesuri na'i wabwa rau 'ari beiraui Na'ohadaa'i Piriisi marau maania tanaraau i taha na to'o. 12Miraau Na'ohadaa'i Piriisi ma tara'i saemaua ro'u, rau rurugoni. Rau 'adoma'i aratara 'anai ha'a-karekeraau sae hehei'oi narau 'omesuriai wabwa 'inia kae ha'a. 13Rau 'unuraau mai sae hehei'oi 'isi 'anai horiraa marau o'ani, “Moi ha'arangasia do 'iraau rongoiusuri ana'ia Jisas rau boi waa i abena na'i rodo 'oha mou mauru. 14'Ai

abui ta'aabemoou. 'Onaa 'ia Paelat 'ai rongoa domou mauru na'i 'ohasi, 'i'ameu nameigu mamaani ha'a-odoodoa tanaa neina bwa'i taesu'a momoou." 15Miraau sae hehei'oi rau daa i ha'a marau 'ari narau maaniai mamaanisi 'onaai 'unua ada tanaraau. I mamaanisi 'a 'adarara 'ari beiraau Jiu. Tari dangini ra mamaania mau.

**'Ia Jisas 'A Ha'a-'u'uriraau
Rongoiusuri 'Iniai Kae Tagora**

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Buka Tatau'aro 1:6-8)

16'Iraau ta'i tangahuru mana ta'i rongoiusuri rau hano 'anai Galili. Rau 'ari na'i hungahunga na 'ia Jisas 'a 'unua dorai 'ari na'iei. 17'Na'i 'oha rau re'ia Jisas, rau ha'arahesia. Ma'ata tara'i nei 'iniraa rau ai'a taraa hinihini do 'ia Jisas naasi.

18'Mia Jisas 'a boi beiraau ma o'ani, "Ia God 'a 'unua do 'inau wai marungi'i mwani mareho hako na'i aro mana ano. 19'Naasi moi hura'a suria hako i marewana mamoi taroha'iniau tanaraau sae marai ha'i rongoiusuri agu'i. Moi bwareomaearau na'i atana Ama mana Gare mana Hi'ona Maea. 20'Moi ha'ausuriraa marai araisuri'i hako i Ha'atora nau haa'i tana'amou. Mamoi 'iraraa do 'inau wai awa tarau bei'amou tari 'oha nai hakoi marewana."

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana St. Mak

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'O 'adoma'inia do 'e taha na goro di'u 'inia Jisas? 'Onaa 'o ga'i usua ta mamaani 'inia, 'e taha na'o ga'i maania 'inia?

'Ia Matiu, Mak, Luk mea Jon rau sigihi'i mwane mamaani he'ete'i hairiu 'inia Jisas 'oha rau usu'i Taroha Goro adaa'i. 'Ia Mak 'a goro ana di'u 'anai maani'i ha'abu'ohu na haa'i mana 'a'auhiraau na haa i noni. 'Ai ragoi dora na'i bukani na'oi sadoia do 'ia Mak 'a mamaani wetewete tarau 'ini'i mareho 'isi. 'Ia Mak 'a rabasia do 'iraau noni rai aidangisia do 'ia Jisas 'a ha'ata'inia hura'a i heita'ahi ana suri'i mareho na haa'i.

'Ia Mak 'a ha'ata'inia goro tanagaau do 'ia Jisas 'a boi 'onaai sae tatau'aro. 'Inia 'ia Jisas naasi na Ha'atahi, 'iia 'a matai haua namoiwou ta maho nai 'adoma'inia. Mana mareho na 'adoma'inia 'anai haua, naasi 'anai 'a'auhiraau noni na'i tahitahi adaa'i. 'Iia ai'a do 'ai ura ha'atau ma do 'aigui hadahada tanaraau, ma'ata 'a 'ariwou gaarangi'raau ma heinagu beiraau na'i dora na 'iraau rai matai hataria, nei narai hei'irara'i beia.

'E taha na'o 'adoma'inia do'o ga'i usua 'abaia Jisas? Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai bukani, 'oi 'ome'ome 'ini'i herengana'i a Jisas na'o 'adoma'ini'i dora goro di'u.

Na Heitaroha'i Ana Jon Bwareomaea

(*Matiu 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28*)

1 ¹Naani Taroha Goro 'inia Jisas Kraest, Garena God. ²Na'i buka ana Raabea Aisaea, 'ia God 'a o'ani,

“Inau wai ha'ataarai sae heitaroha'i agua na'i na'o 'ini'o, 'iia nai ha'aagauraaui noni 'anai boi amua.”[†]

³'Ai totoro hura'a na'i dora mangasara.

'Ai ha'atee o'ani,

'Moi ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a. Moi ha'a-odoodoi tara tanaa.”^{††}

⁴⁻⁶Hoita, 'ia Jon Bwareomaea naasi sae heitaroha'isi. 'A boi ma awa na'i dora mangasara. Bwana ana ra tau'arona 'iniai warihui kamel mana

rorowa'a ana, 'e uri-uri mwamwaa. Na mahoingau ana, naasi ngabo mana modi'o ni hasimou.

'A bwareomaearai sae ma 'unua tanaraau o'ani, "Moi rihosi baani'i mwani baronga ta'a'i amoo'i mamoi bwareomaea, mia God 'ai 'adoma'i nugasi'i 'inomoo'i."

Ma na'i 'ohasi, ragoi sae na'i Jerusalem mana tara'i 'omaa na'i Provensi Jiudea nara boi 'anai bahurongoa Jon. Marau ha'arangasi'i ora-ora'a-daa'i ma bwareomaearaau na'i wai Jordan.

⁷Ma naani maho na maania tanaraau sae, "Na nei nai boi na'i murigu, 'a ororiu di'uau. 'Inau ai'a arari 'anai mwaoro auru 'anai wagasi'i sandol ana'i. ⁸'Inau 'au bwareomaea'amou 'inia moi wai, me 'iia 'ai bwareomaea'amou 'inia'i Hi'ona Maea."

Na Bwareomaea Mana Heihongi Ana Jisas

(Matiu 3:13-17; 4:1-11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

⁹Na'i muri 'ia Jisas 'a hano baaniai Nasaret, 'e 'omaa ni Provensi Galili, ma 'ari na 'ia Jon 'agu bwareomaeaa Jisas na'i wai Jordan. ¹⁰Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a ara'a baaniai wai, 'a 'omesiai aro 'a heihoa mana Hi'ona Maea 'a dio na'i hungana 'onaai waibora. ¹¹Mana aohanai ringe na ao dio mai baaniai aro 'a o'ani, "I'oe na garegu nau ta'ahi'o ororiu, mau ahugoro 'ini'o."

¹²Na'i mau 'ohasi, mana Hi'ona Maea 'a ha'ataaria Jisas 'ari na'i dora mangasara. ¹³Ma na'i ro'u 'isi, 'iraau mwamwaa wasi rau awa na'iei. 'A awa 'isi suriai hai tangahurui dangi, mia Saetan 'a ohongia iei a Jisas. 'Iraau enjel rau boi marau taguma'inia.

Jisas 'A Soiraaui Hai Sae Ahuahuasi

(Matiu 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴Ia Jisas 'a 'ari na'i Provensi Galili na'i 'oha 'ia Herod 'a bwane nugaa'a Jon Bwareomaea na'i rumaniho'o. 'A 'ari 'anai taroha'inia'i Taroha Goro na boi baania God. ¹⁵'A ha'atee o'ani, "Na heimarungi ana God 'a gaarangi'a. Moi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i mamoi hinihiniai Taroha Goro!"

¹⁶Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a hatara na'i one i Galili, 'a re'ia Saemon mana do'orana 'ia Andru. Na'i 'ohasi, raru ahuasi 'inia hu'o, 'inia 'iraruasi ra'i sae ahu-ahuasi. ¹⁷Mia Jisas 'a o'ani 'ini'ararua, "Murui suriau! 'Onaai rau'i amuru'i ii'a na'i wai, 'a o'asi ro'u, wai ha'ausuri'amurua 'anai wairaaui mai sae beiau." ¹⁸Na'i mau 'ohasi, raru nugasi'i hu'o adaru'i ma raru suria.

¹⁹Ma gere 'ari ro'u wou baaniai dorasi ma re'irarua Jems mea Jon, rua garena Sebedi. Raru awa na'i ora adaau, rau orima'ini'i hu'o adaa'i. ²⁰Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a re'irarua, 'a soirarua. Me'irarua raru hano baania amadarua miraui sae tatau'aro narau awa na'i ora. Ma raru hano beia Jisas.

'E Sae Na Adaro 'A Bwaunia

(Luk 4:31-37)

²¹Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau taha na'i 'omaai Kapaniam. Ma na'i dangi ni mamaro adaui Jiu, 'ia Jisas 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi ma ha'ausuriraui sae. ²²Miraui nei narau rongoi mareho na maani'i rau

heimwaota'i di'u 'ini'i ha'ausuringa'i ana'i, 'inia rau 'iraraa do 'a aidangisi'i goro i mareho na maani'i. 'Iia 'a ai'a 'onaairaaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'i Moses. ²³Ma na'i 'ohasi 'e sae na adaro 'a bwaunia 'a awara raha o'ani, ²⁴"Jisas, saeni Nasaret, 'o raba 'uaameuni? 'O boi 'anai ha'a-ta'ai'ameu? 'Inau 'au 'iraraa ha'agorohi'o! I'oe nei na maea na'o boi baania God."

²⁵Mia Jisas 'a ha'atee hurasi o'ani, "Oi papaku, ma'oi hura'a mai baania mo'osi!" ²⁶Mana adarosi 'a 'ihara'iniiai saesi ma awara raha ro'u maagu hura'a baania.

²⁷Miraaui mwane sae rau heimwaota'i ro'u marau ha'atee hairiu o'ani, "Romwane! 'E tahasi? 'E ha'ausuringa'i haoru naasi, 'inia na ha'atee ana'i ra wetewete 'onaai sae na to'o mena! Rei'uaa adaro ma ra araisuria ro'u."

²⁸Mana taroha 'inia Jisas 'a 'adarara 'ari suri'i 'omaa hako na'i Galili.

Jisas 'A Ha'agorohira Aho'i

Mwani Sae Ra Daoha

(*Matiu 8:14-17; Luk 4:38-44*)

²⁹Ma na'i 'ohasi 'ia Jisas beia Jems mea Jon, rau hano baaniai ruma ni ha'arahesi marau 'ari na'i ruma ana Saemon mea Andru. ³⁰Ma na'i 'oha rau siri wou i ruma, 'ia Jisas 'a rongoa do na hungona Saemon 'a awa moi na'i be'ana, 'inia 'a mata'i ma raorao i abena. ³¹Mia Jisas 'a 'ari wou beia, 'a dau na'i rimana ma ha'a-suruta'ea ara'a. Na'i 'ohasi mana mata'i 'a rigisia'a. Naasi mana uraosi 'a ha'aagau mahoingau 'adaau.

³²Mana'i su'urahisi 'oha na sina 'a bura'i suu, mana dangi ni mamaro 'a hako'a, ra waa'i mai inoni nara daoha tanaa Jisas mana nei na ra bwaunira i adaro. ³³Miraaui hakoi inoni na'i 'omaasi narau rurugoni mai na'i rumasi. ³⁴Mia Jisas 'a ha'agorohi'i mwane daoha he'ete'i hairiu, ma taari'i hura'ai mwane adaro baani'i sae. Ma'ata 'a ai'a waterai adaro do rai 'unua hura'a do 'iia naasi garena God, 'inia 'a ai'a rabasia do rai taroha'inia tanaraaui inoni.†

³⁵Ma na'i mau i wa'aria, 'ia Jisas 'a rarai mai ma 'ari dora 'etea 'anai ha'arahesi. ³⁶Ma na'i 'oha na rarai a Saemon miraaui nei narau ta'i awa, maraugu ai'a re'ia'a Jisas, raugu sibania. ³⁷Ma na'i 'oha rau sadoia, rau o'ani 'inia, "Iraau hakoi sae rau sibani'o!"

³⁸Mia Jisas 'a ha'atee tanaraau o'ani, "Au 'iraraa. Ma'ata 'au raba taroha'iniiai Taroha Goro tanaraaui sae suri'i ro'u i 'omaa 'isi. 'Inia naasi taranai taha nau boi 'inia." ³⁹Mia Jisas 'a 'ari suri'i ruma ni ha'arahesi suri'i mwani 'omaa na'i Galili ma taroha'iniiai Taroha Goro ma taari'i hura'ai adaro baaniraau sae.

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Lepa

(*Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16*)

⁴⁰Hoita, 'e sae lepa 'a boi ma topira'i ruru dio tanaa Jisas ma ha'angonia o'ani, "Onaa 'o mwa'emwa'e, ma'lo ga'i ha'agorohiau baaniai daoha na to'iauni."

1:34 'Ia Jisas 'a ha'aabu'i adaro 'inia rau gasi rangasia do 'iia naasi, garena God, me 'iraaui sae ririhunga'i rai taesu'a marai ha'abwarasiai tau'aro ana.

41'Ia Jisas 'a ta'ahia. 'A taranga'inia hura'ai rimana, 'a dau wou beia ma o'ani, "Io, 'au mwa'emwa'e moi, 'oi goro'a aho'i!" 42'Na'i mau 'ohasi mana abena 'agu goro aho'i.

43-44'Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a ha'aabua wetewete a mo'osi, 'a o'ani 'inia, "Oi abu maania ga'u tanaa ta sae i maho na to'o bei'o. 'Oi 'ari odo-odo beiai Piriisi mai 'iraraa haaria do i'oe 'o goro aho'i. Naasi ma'oi hauai bane amua tanaai Piriisi mai ho'asi 'inia 'onaai 'unua ana Moses, 'anai ha'ata'inia tanaraui noni do'o goro'a." Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a ha'ataaria 'ari. 45'Mia mo'osi 'a ai'a araisuria Jisas ma taroha'inia moe'a 'ari tanarai mwani sae, tarana naia na 'ia Jisas 'a ai'a 'ari ha'ata'i 'inia suri'i 'omaa. Ma awa moi hura'a suri'i dora na ai'a ta sae nai awa iei. Rei'uua na o'asi, sae suri'i 'omaa rago rau sadoia marau rurugoni mai beia.

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i

Sae Na Nugu i Abena

(*Matiu 9:1-8; Luk 5:17-26*)

2¹Ma hako i taringai dangi, 'ia Jisas 'a aho'i 'ari na'i Kapaniam. Miraau inoni rau 'iraraa do'a awa na'i ruma na bwani awa-awa iei ga'u ani. 2Ma ragoi nei ra boi beia Jisas ma ai'a dora taradaau na'i ruma ma'ua na'i abau 'omaa. Mia Jisas 'a ha-ha'ausuri 'ini'i ha'atee ana'ia God. 3Ma'e waira hai rau suru'ia mai sae na nugu abena mana saesi 'a dadao na'i be'ana. 4Me 'inia rago di'u anai sae, 'a bwara tanaraui suru'ia siri saesi tanaa Jisas. Naasi marau suru'ia ta'eha suriai tara hanehane 'anai ta'eha na'i hunganai rumasi. Na hunganai rumasi 'a sada moi. 'Oha narau taha ta'eha, rau tahangiai dora na'i goroi odohana Jisas, marau toto'oa dio a mo'osi na'i 'ubutadaa'i sae nara awa na'i rumasi. 5Mia Jisas 'a 'ome 'iraraai hinihinidaau magu ha'atee o'ani 'inia mo'oi narau toto'oa diosi, "Gare agu, na ora-ora'a amu'i 'au 'adoma'i nugasii' hako."

6'Na'i 'ohasi ra'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau awa ro'u 'isi. Miraau 'ado'ado o'ani, 7"Ni 'uaana nugu 'unua 'inia marehosi? 'A ga'i bwa'i o'asi! 'A 'adoma'inia do 'iia naasia God? 'Ia moia God na matai 'adoma'i nugasii' ora-ora'a! 'Iia 'a ha'atee ha'ata'aia God!"

8'Ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaau ma ha'atee o'ani 'iniraa, "A 'ua namou to'oraa 'inia 'adoma'isi bei'amou? 9Taha na mwada'u? 'Anai 'unua tanaai saesi do'au 'adoma'i nugasii' ora-ora'a ana'i, ma'ua 'anai 'unua tanaa do'ai ura maai suru'iai be'ana maai hahano? 'Anai 'unua tanaa mo'osi do'au 'adoma'i nugasii' ora-ora'a ana'i 'a mwada'u, 'inia 'a bwarai 'iraraa 'onaa ra 'adoma'i nugasii' ora-ora'a ana'i ma'ua ai'a. 10Naasi, 'inau i Gare'i Inoni, wai hauai maho namou 'adoma'i ha'abwaraa mamoigu'i 'iraraa do 'au to'oraa ro'u i mena 'anai 'adoma'i nugasii' ora-ora'a na'i marewanani."

Naasi magu o'ani 'inia sae na abe nugu, 11"Nau wai 'unua tana'o, 'oi ura ara'a, 'oi suru'iai be'amu, ma'oi 'ari ruma amua!" 12Na saesi 'a ura odo-odo ara'a, 'a suru'iai be'ana ma hura'a. Miraau inoni hako rau wanasia marau heimwaota'i di'u. Rau ha'aasaa God 'inia marau ha'atee o'ani, "I'ameu meu ai'a 'omesia ga'u ta mareho o'ani!"

Jisas 'A 'Ome Sigihia Livae*(Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32)*

13'E ta'i 'oha ro'u, 'ia Jisas 'a 'ari bobonai kae bwera i Galili. Mana ruruhai sae rago rau rurugoni mai beia magu ha'ausuriraau. 14Ma na'i 'oha na gere hahano sara wou, 'a re'ia Livae, 'e sae ha-ha'atakisi. 'Iia 'e garena Alfias. 'A heinagu na'i dora-ni-horihori takisi mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, "Oi boi suriau 'onaai rongoiusuri agua!" 'Ia Livae 'a ura ara'a ma suria'a.

15'Ari wou mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ngau na'i ruma ana Livae. 'A ragoi sae ha'atakisi ta'aa mana sae ta'aa rau suria Jisas marau ngau beiraau. 16Tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses nara aba beiraau Farisei rau re'i'i sae 'isi 'oha rau ngau beia Jisas. Marau songa'iniraau rongoiusuri ana'i o'ani, "Ni 'uaana na ngau 'inia beiraau sae ha-ha'atakisi miraaui sae ta'a'isi?"

17'Ia Jisas 'a rongoraau ma aramiraau o'ani, "Na sae nara goro moi abedi ra bwa'i rabasiai 'a'au baaniai sae na matai ha'agorohi'i daoha, me 'iraaui moi nei nara daoha nara rabasiai 'a'au. 'A o'asi ro'u, 'inau boi na'i marewanani, ai'a do 'anai 'a'auhiraau inoni odo-odo, ma'ata 'au boi 'anai 'a'auhiraau inoni ora-ora'a."

Ha'ausuringa'i Bwani 'A Bwa'i 'Ari Goni**Beiai Ha'ausuringa'i Haoru Ana Jisas***(Matiu 9:14-17; Luk 5:33-39)*

18Ma tara'i 'oha na rongoiusuri ana'ia Jon Bwareomaea miraaui na Farisei rau ha'ariri 'ini ngau 'anai ha'arahesi. Ma'e ta'i 'oha ra'i sae ra boi beia Jisas 'anai songa'inia, rau ha'atee o'ani, "Iraau rongoiusuri ana'ia Jon Bwareomaea miraaui rongoiusuri adaa'i Farisei ra suriai ringe 'ini nuga ngau. Ni 'uaana na 'iraaui rongoiusuri amu'i rau ai'a?"

19Mia Jisas 'a aramiraau, 'a ha'atee o'ani, "A 'ua? 'I'amou mou 'adoma'inia do 'iraaui nei ra awa na'i rongo-ni-ha'iwai rai ha'aririta'i ngau 'oha na awa beiraau a mo'o ra ha'aha'iwai? 'Abwa'i! 'Oha na nei na ha'iwai 'a awa beiraau sae 'isi, raugu bwa'i 'asu'ani awa ha'i hioro moi. 20Ma'ata tari 'oha na nei na ha'iwai rai waia baaniraau, ma raigui matai ha'aririta'i ngau 'inia ahutotou adaaui.†

21"Mana nata maho ro'u, 'a bwa'i nei nai haa ta maakari bwana haoru 'anai tai bwarasiai dora na maakari na'i bwana bwani. 'Onaa nai haua o'asi, na'i 'oha raigui wasiai bwanasi, na maakari bwana haorusi 'ai niniro. Mai haa ta kae maakari nai raha di'u ro'u na'i bwana bwanisi. 'Inia na maakari bwana haoru ai'a ta'isada beiai bwana bwani.

22"Nata mareho ro'u, 'abwa'i nei nai matai nuga waen haoru suri'i bei bwani nara tagora'i 'ini'i uri-uri mwamwaa, 'inia na bei bwani ra bwane 'a'asi. Na'i 'oha na waen haoru 'ai su'u, na bei bwani rai pusu. Naasi mana

---

2:19-20 Ni 'ado'ado 'anai heiha'auuni 'a o'ani. 'A ai'a ta'isada do'iraaui rongoiusuri agu'i rai nuga ngau 'oha na 'ia Jisas 'a awa mau beiraau. Na'i 'oha na 'ia God 'ai waia Jisas ara'ai aro, 'a arari dora'i ha'aririta'i ngau 'inia ahutotou adaaui.

waen rai ahe gata'ini'i, mana bei rai maakari ta'a'i. Na waen haoru rai niga'i ma'ata na'i bei haoru ro'u. 'Inia ni waen haoru ai'a ta'isada beiai bei bwani."

Sae Ra Ororiu Di'uai Dangi ni Mamaro

(*Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5*)

23Ma'e ta'i dangi ni mamaro adaau Jiu, 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau tahahoro na'i 'ubutadi mou wiit. Me 'iraaui rongoiusuri raugu rahi'i tara'i kora. 24'Oha 'iraaui na Farisei rau re'iraaui, raugu ha'atee o'ani 'inia Jisas, "Ei! Rau ga'i bwa'i husi'i wiit 'isi. Na Ringe ana'ia Moses 'a ha'aabuai tau'aro na'i dangi ni mamaro!"

25-26Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "A 'ua? Mou ai'a 'oha'inia mamaani 'inia Mwaeraha Deved mana nei rau ta'i hano na'i 'oha narau hioro? 'A to'o na'i madoraa ana 'Abaeata, i Na'ohadaau Piriisi. 'Ia Deved 'a siri na'i Ruma Maea Saira ana God ma ngaai bredi maea ra haa tanaa God, ma ha'angauraa ro'u 'ini'i sae ana'i. Na'i Ringe ana'ia Moses 'a 'unua do'iraaui moi na Piriisi na rau matai ngaai bredisi. 'Omena, 'ia Deved 'a horosia ro'u i ringeringe!"

27Mia Jisas 'a 'unua tanaraau o'ani, "Na dangi ni mamaro, 'ia God 'a haua 'anai 'a'uhiraaui moi sae, ma ai'a 'anai ha'abwara'i maho tanaraau. 28Me 'inau, na Gare'i Inoni, 'inau 'au matai 'unu'i maho 'iraaui sae ra matai haa'i na'i dangi ni mamaro. 'Inia 'inau naasi Araha 'anai dangi ni mamaro."

Sae Na Mae i Rimana

(*Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11*)

3 1'E ta'i 'oha ro'u, 'ia Jisas 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi. Ma'e sae na mae i rimana, 'a awa na'isi. 2Miraau na Farisei rau 'ome'ome 'onaa 'ia Jisas 'ai ha'agorohia aho'i sae na mae i rimanasi, do nei narai subunia do'a hauai tau'aro na'i dangi ni mamaro.

3'Ia Jisas 'a 'unua tanaai saesi do 'ai ara'a urai na'o.

4Ma songa'iniraaui o'ani, "A 'ua? 'E taha na Ringe ana'ia Moses 'a ha'awategaaui 'anai haua na'i dangi ni mamaro? 'Anai haa'i mareho goro, ma'uasi 'anai haa'i mareho ta'a'i? 'Anai ha'atahiai noni ma'ua 'anai ha'amaesia?" Ai'a ta ta'i 'iniraaui nai aramia 'inia ta ta'i ha'atee.

5'Ia Jisas 'a wanasiraaui ma taesu'a di'u 'adaau suria rau ai'a ta'ahiai mwaeta'aasi. Rei'uaa na o'asi, 'a ahutotou ro'u suria na tahingadaau 'a baabau. Ma 'unua tanaai saesi, "O'i taranga'inia hura'ai rimamu." Mana 'oha na taranga'inia hura'a, na rimanai saesi 'agu goro aho'i. 6Ma na'i 'ohasi 'iraaui na Farisei raugu hura'a baaniai ruma ni ha'arahesi, rau 'ari beiraaui sae ana'ia Herod marau 'adoma'i sibasiba 'inia here he'ua na rai ngahua 'inia Jisas.

Kae Ruruhai Sae Na'i Kae Bwerai Galili

7'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau dioi bobonai kae bwera i Galili. 'A ragoi sae ra suriraaui baani'i 'omaa na'i Provensi Galili mana Jiudea mana 'Idumea, 8mana kae 'omaai Jerusalem ma tara'i 'omaa na'i aba bo ara'a 'inia

wai Jordan ma ra'i 'omaa gaarangiai 'omaai Taea mana Saedon. 'Iraau mwani sae 'isi ra boi beia Jisas 'iniaia rongo'i adaa'i taha 'iia na haa'i. ⁹Ma 'iniaia rago di'u anai sae, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraau rongoiusuri ana'i, "Moi ha'aagau 'inia ta ora tanaau. 'A gasi 'idi marai ragoi sae maragu haisu'isu'i di'u." ¹⁰A ragoi nei ra daoha nara heisu'usu'u 'ari wou beia Jisas 'anai hatariai abena, 'inia ra re'i'i mwani sae na 'ia Jisas 'a bwane ha'agorohi'i'a aho'i. ¹¹Ma ra'i nei na adaro 'a bwaunira ra boi beia Jisas. Ra topira'i ruru dioi ano tanaa Jisas ma ra awara, "I'oe na garena God!" ¹²Mia Jisas 'a ha'atee wetewete, 'a ha'abasuraaui adaro 'isi ma o'ani, "Abu ha'a-'irararaui sae do 'inau atei!"

**Jisas 'A 'Ome Sigihiai Waira Ta'i
Tangahuru Mana Rua Ha'ataari
(Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16)**

¹³Mia Jisas 'a ta'eha na'i hungahunga ma 'unuraui nei na 'irisiraaui 'anai tau'aro beia. Mana 'oha rau boi beia, ¹⁴'a sigihiai waira ta'i tangahuru mana rua ma ha'a-atadaau 'iniaia Ha'ataari. Mia Jisas 'a ha'atee tanaraau o'ani, "Au 'ome sigihia' amou 'anai awa beiau ma wai ha'ataari' amou hura'a 'anai hadanga'ini'i ha'atee ana'ia God, ¹⁵ma moigui to'oraai mena 'anai taari'i adaro." ¹⁶Nara 'ini atadaa'i waira ta'i tangahuru mana rua 'ia Jisas na 'ome sigihiraaui:

- Saemon, mo'o na 'ia Jisas 'a ha'a-atania ro'u 'inia Pita;
- ¹⁷mea Jems mea Jon rua garena Sebedi, waira rua na 'ia Jisas 'a
    'unuraru 'iniaia Boanejis ma'ua Sae ni Hita, 'inia raru matai taesu'a
    mwada'u;
- ¹⁸mea Andru,
    Pilip,
    Batolomiu,
    Matiu,
    Tomas,
    mea Jems garena Alfias,
    mea Tadias,
    mea Saemon, baaniai ruruha ra raba taaria hura'ai gaumani ni Rom,
- ¹⁹mea Jiudas Iskariot, 'ia mo'o na usuha'inia Jisas tanaraui
    maerongana'i.

**Jisas 'A To'oraai Mena
Na Wetewete Di'ua Saetan**

(Matiu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰Mia Jisas 'a aho'i 'ari ruma ana. Ma na'i ro'u i 'ohasi, 'a ragoi sae ra rurugoni mai beia. Mana rago di'u 'anai sae, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau bwarabwara'a di'u marau ai'a to'o madoraa 'anai ngau ma'ua haa'i tara'i maho he'ete'i ro'u. ²¹Oha 'iraau do'orana'i mana inana Jisas rau rongo'i maho 'isi, rau 'ari wou 'anai waia 'ari ruma adaaui. 'Inia tara'i sae rau 'unua do ai'a odo-odo i 'adoma'ina.

22Hoita, ma tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses narau boi baanai Jerusalem, rau awa ro'u marau ha'atee o'ani, "Na mwaeraha adaui adaro, 'ia Saetan, † 'a bwaunia Jisas. 'Iia na haa tanaai mena 'anai taari'i hura'ai adaro baaniraui sae."

23Mia Jisas 'a soiraau mai sae 'anai boi gaarangia, ma haa'i ha'atee heiha'auu 'anai ha'ausuriraau, 'a o'ani, "A 'ua? Mou 'adoma'inia do'ia Saetan 'ai matai taaria hura'a haaria? 'A bwara! 24'Onaa 'e kantri na 'iraui sae ra hei'oi hairiu, na kantrisi 'a bwa'i ura. 25Ma 'onaa 'e ta'i ruruha na'i ruma ra awa heheihoa'a moi, na ruruhasi 'a bwa'i ura ro'u. 26Hoita, 'onaa ruruha ana Saetan rai awa heheihoa'a, 'a o'asi ro'u. 'A bwa'i ura mwada'u, ma'ai ahoda mai ai'aa."

27Mia Jisas 'a haa ro'u i ha'atee heiha'auu. 'A ha'atee o'ani, "Onaa 'e nei na raba taari'i hura'ai adaro, 'ai wetewete ma'ata di'ua Saetan. 'A 'onaa sae na raba sirihiai ruma anai sae wetewete 'anai haa'i maho ana'i, 'ai wetewete ma'ata di'ua ro'u i sae wetewetesi. Naasi 'aigu mwada'u tanaa 'anai siri tosi ai saesi, maigui haa'i bori ana'i.

28" 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou. 'Ia God 'a matai 'adoma'i nugasi'i moi mwane ora-ora'a na sae 'a haa'i mana mwane maho ta'a'i na 'unu'i 'inia God. 29Ma'ata 'ia tei nai ha'atee ha'ata'ai ai Hi'ona Maea, 'ia God 'a bwa'i 'adoma'i nugasia 'inia. Ni ora-ora'asi 'ai awa tarau beia." 30'Ia Jisas 'a 'unua o'asi tanaraau 'inia tara'i nei 'iniraui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra 'unua do'e adaro na bwaunia, naia na to'o mena 'inia 'anai taari'i hura'ai adaro. Ai'a do 'iniai mena ana Hi'ona Maea.

Huunai Inana Mana Do'orana Jisas

(Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21)

31Mana inana Jisas miraaui do'orana'i rau ataha mai na'i ruma na 'ia Jisas 'a awa iei. Marau rau moi hura'ai abau 'omaa. Maraugu ha'ataaria siri taroha tanaa Jisas do'ai hura'a. 32Me na'i 'ohasi, 'a ragoi sae na rau heinagu garigaria Jisas marau o'ani 'inia, "Ei, 'ia inamu miraaui do'oramui, neiraau hura'asi. Rau raba re'i'o."

33'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraui, "Iatei inagu miraaui tei do'oragu'i?" 34Mia Jisas 'a wanasiraui hairiui sae ra heinagu garigaria. Maagu ha'atee o'ani, "Ome! Neiraau inagu mana do'oragu'i! 35'Ia tei na hauai taha God na 'irisia do 'ai haa, naasi huunai do'oragu mana asigu mana inagu."

Mamaani 'iniai Sae Na Rarasa

(Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8)

4 1Mia Jisas 'a taraawa'a ha'ausuriraui ro'u i sae na'i bobonai kae bwera i Galili. Me suriai rago 'anai sae nara goni na'i dorasi, 'ia Jisas 'a heinagu ara'a na'i ora ma ta'e hura'a baanai one. Me 'iraui sae ra ura moi one 'anai bahurongoa. 2Ma haa'i ha'atee heiha'auu 'anai ha'ausuriraui. 'Agu ha'atee

---

3:22 Saetan: Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua Saetan 'inia Belsabul.

o'ani 'iniraa, ³“Moi bahurongo goro. 'E 'oha na 'e ta'i sae na hura'a 'anai hasi korai wiit na'i mou ana. ⁴Ma na'i 'oha na rarasanga'ini'i kora, ra'i nei nara to'o na'i tara mana gere manu ra dio mara ngaa'i. ⁵Tara'i nei ra to'o na'i dora hauhau'a, dora na ano 'a ai'a raha mara tahi'a. Mana 'oha ra tahi, ra tahi goro ga'u moi. ⁶Mana 'oha na sina 'a raorao di'u, ra nugu mara mae aho'i moi, 'inia raridi ra ai'a ganu dio. ⁷Ma tara'i kora ra to'o na'i dora ra tahi bei'i waroraraki. Ma na'i 'oha ra tahi ara'a, na waroraraki 'a agu ha'amaesi'i maragu ai'a hungu'a. ⁸Mana kora ra to'o na'i ano goro, ra tahi goro mara hungu. Tara'i nei ra'i ta'i oru tangahuru hua, tara'i nei ra'i ono tangahuru, ma tara'i nei ra'i 'arangi. ⁹Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa mai aidangi tarihana.”

**'Ado'adona Jisas 'Anai Ha'ausuri
'Ini'i Ha'atee Heiha'auu**

(Matiu 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰Oha na awa haaria Jisas, 'iraa na ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana ma tara'i sae ro'u beiraa, rau boi marau songa'inia 'ini'i 'ado'ado 'ada'i mamaani 'isi. ¹¹Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraa, “Na'i na'o, 'ia God ai'a ha'arangasia he'uai marungiraa nai haa i noni ana'i. Me na'i 'ohani 'a ha'ata'inia tana'amou. Mei tanaraaui nei nara ai'a hinihinia God, wai ha'ausuriraa moi suri'i ha'atee heiha'auu. ¹²Au haua o'asi do,

‘Rei'uaa rai 'ome marai 'ome
marau bwa'i 'ome 'iraraa ta maho,
ma'ua rai bahurongo marai bahurongo
marau bwa'i aidangisia ta maho.
Ma 'onaa rai 'ome 'iraraa marai aidangisia,
rau ga'i rihosi,
mea God 'ai 'adoma'i nugasi'araau.’”†

'Ado'ado 'Anai Nei Na Rarasa

(Matiu 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³Mia Jisas 'a songa'iniraa ro'u o'ani, “A 'ua? Mou ai'a aidangisiai ha'atee heiha'auusi? 'Onaa mou ai'a, 'ai he'ua namoigu aidangisi'i ro'u 'ini'i tara'i heiha'auu na wai maani'i ro'u? ¹⁴Hoita, 'i nei na rarasa kora 'a 'onaai sae na taroha'ini'i ha'atee ana'ia God tanaraaui sae. ¹⁵Na kora ra to'o suriai tara nara ngaa'i manu, 'a ura 'iniraaui sae ra rongo'i moi ha'atee. Mia Saetan 'a boi ma ha'akaku'araau aho'i 'ini'i. ¹⁶Na kora ra to'o na'i ano hauhau'a 'a ura 'iniraaui sae ra rongo'i mara daa'i raurau i ha'atee ha'i wa'ewa'e. ¹⁷Mara ai'a daa'i orea 'inia na ha'atee ra ai'a ganu dio na'i tahingadaa'i 'onaai hasi'ei ra ai'a ganu i raridi. 'Oha na mwani maho ra bwara mara ha'a-mama'airaa 'ini suri'i adaa'i ha'atee ana'ia God, raugu rihota'i aho'i. ¹⁸Na kora ra to'o na'i dora ra awa iei waro raraki 'a ura 'iniraaui sae ra rongo'i ha'atee ana'ia God. ¹⁹Ma 'ari wou maraagu 'adoma'i raha moi 'ini'i taraani

maho. Mara ta'ahi'i ro'u i toto'ora ni marewana, mana taraani maho ni marewana moi. Tarana naasi, na ha'atee 'a bwa'i matai tahi ma ai'a ha'i hua. ²⁰Mana kora ra to'o na'i ano goro, 'a ura 'iniraaui sae ra rongo'i ha'atee ana'ia God marau huunai hinihini'i. Mana mwane maho goro ra hura'a baani'i tahingadaa'i 'onaai hungu goro ra hahaa'i hasi'ei. Tara'i nei ra'i oru tangahuru hua, tara'i nei ra'i ono tangahuru, ma tara'i nei ra'i ta'i 'arangi.”

Maho Nara Bainihu Ga'u,

Rai Ha'ata'i Hura'a

(Luk 8:16-18)

²¹Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraaui, “A 'ua? Ta sae 'a gal'i suungia ta raita 'anai nugaa moi na'i bahainai rabo'o ma'ua na'i bahainai bwea? 'A bwa'i! 'Iia 'ai tokia ma'ata'a na'i dora 'ana. ²²Taha na awa bainihu 'ai ha'ata'i hura'a. ²³Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongoa mai aidangi tarihana.”

²⁴Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraaui, “Moi wai'ado'ado goro suri'i maho nau maani'i tana'amou. 'Ia God 'ai haua tana'amou aidangi suriai araisuri'i amoo'i taha nau 'unu'i. ²⁵Ia tei na raba aidangisia God, 'ia God 'ai a'oi'a tanaai aidangi na to'oraa. Mia mo'o na ai'a raba aidangisia God, na gere aidangi na to'oraa, 'ia God 'ai rahia baania.”

God Moi Na Matai Ha'a-urasiai

Heimarungi Ana

²⁶Mia Jisas 'a haa ro'u i ha'atee heiha'auu, “Na heimarungi ana God 'a 'onaai kora na sae 'a rarasa-nga'ini'i na'i moou ana nara tahi haari'i. ²⁷Saesi 'a mauru na'i rodo, 'a rarai na'i dangi ma poru haa'i tagora ana'i. 'Ado dangi 'a haua o'asi moe'a. Ma na'i 'ohasi, na kora ra raboa mara tahi ara'a. Mia mo'osi 'a ai'a 'iraraai taha na ha'atahi'i kora 'isi. ²⁸Hoita, naia na ano na ha'atahi'i 'isi na ragu hungu 'ini'isi. Na maho tahamora na re'ia, naasi rawadi, ruana tagadi mana oruna nai'i huadi. ²⁹Mana 'oha na hua ra maua, 'a hauai naihi ana ma tabari'i, 'inia 'a tari'ai madoraa 'anai haa'i.”

Raha Nai Hauai Heimarungi Ana God

(Matiu 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰Mia Jisas 'a songa'iniraaui ro'u o'ani, “A he'uai 'adoma'imooi 'iniaai heimarungi ana God? 'E taha wai heiha'auu 'inia na moi aidangisia 'inia? ³¹'Io, 'a 'onaai koranai hasi'ei ra 'unua 'iniaai mastad nara hasia na'i mou. Na koranai hasi'eisi 'a kekerei di'u'i koradi mwane hasi'ei. ³²Ma na'i 'oha na tahi ara'a, 'e kae hasi'ei na raha di'u'i hakoi maho ra hasi'i na'i mousi, mana raraana ra raha 'ohadi manu 'anai nu'i suri'i.”

'Ado'adona Jisas 'Anai Ha'ausuri

'Ini'i Ha'atee Heiha'auu

(Matiu 13:34)

³³Ia Jisas 'a haa'i tanaraaui inoni ha'ausuringa'i na rau matai aidangisi'i. ³⁴'A haa'i moi suri'i ha'atee heiha'auu. Ma na'i 'oha nai awa haaria beiraaui rongoiusuri ana'i 'aigui ha'atee wagasi'i tanaraau.

Jisas 'A Ha'apapakuai Ro'a Mana Tabaosi*(Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25)*

35Na'i dangisi, 'oha na gaarangi su'urahi, 'ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau rongoiusuri ana'i, "Gau magai 'ari nata batarau i bwera." 36Miraau rongoiusuri ana'i rau hano baaniraau inoni 'isi. Rau ta'e ara'a na'i ora na 'ia Jisas na heinagu iei marau ta'i 'ari nata batarau. Ma tara'i ora ro'u narau ta'i 'ari goni. 37Raugu 'asu'a marau hano suaai kae ro'a beiai tabaosi. Mana ora narau ta'e iei 'a gaarangi mai dodo 'inia ni tabaosi ra abwao aharau siri na'i raronai ora. 38Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a borunga na'i pilo auru na'i muri, 'a poru mauru. Miraau rongoiusuri ana'i rau ha'araia marau o'ani 'inia, "Ha'ausuri, 'a ai'a ta'aabemu 'inia gaarangi dodo'a agauni?"

39'Ia Jisas 'a ura ara'a ma ha'atee wetewete o'ani tanaai ro'a mana wai, "Papaku!" Ma na'i mau 'ohasi na ro'a 'a papaku mana wai 'agu biowaa.

40'Ia Jisas 'agu songa'iniraau rongoiusuri ana'i, "Ni 'uaana mou mamaa'u 'inia? 'A 'ua? Mou ai'a hinihiniau mau?"

41Na'i 'ohasi rau mamaa'u ro'u wou baaniai na'o marau ha'atee hairiu o'ani, "E sae he'ua naani? Rei'uaa ro'a mana tabaosi mara araisuria moi!"

Ra'i Adaro Nara Bwaunia Sae*(Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39)*

5 1Ia Jisas miraau rongoiusuri ana'i rau taha wou na'i nata batarau i bwera i Galili marau 'oto na'i dora ra 'unua 'inia Gerasa. 2-3Ma na'i 'oha rau dio baaniai ora, 'e sae na adaro 'a bwaunia 'a boi 'anai heisadoi beia Jisas. Saesi 'agu hura'a mai baaniai dora na awa iei, suri'i wabwa nara toringi'i ei sae mae. Me 'inia wetewete di'u ana, rei'uaa ra ho'osia 'ini'i arihau mara ai'a bwera tanaai mosi'i. 4'A ragoi 'oha ra ho'osiai uwana mana rimana 'ini'i arihau ma momosi'i moi. Ma ai'a ta sae ro'u 'ai wetewete 'anai ha'amanataa. 5Dangi mana rodo 'a hano hairiu suri'i wabwa mana hungahunga. 'A awaawara ma ha'amaaraai abena 'ini'i hau.

6Hoita, saesi 'a bwane re'ia mau hura'a Jisas sisiri mai adaau ma bwane 'eba 'anai heisadoi beia. 'A taha wou beia ma topira'i ruru tanaa. 7-8Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "Adaro, 'oi hura'a baaniai saeni!" Mana saesi 'agu awara raha o'ani, "Ei Jisas, garena God ororiu ara'a! 'O raba 'uaauni? Na'i atana God 'au ha'angoni'o, 'oi abui ha'a-mama'aiau!"

9Mia Jisas 'a songa'inia saesi, "Iatei atamu?"

Mia aramia, 'a o'ani, "Atagu 'ia Kae Ruruha, 'inia meu rago di'u." 10Mia ha'angonia wetewete a Jisas do 'ai abui taarirau hura'a baaniai dorasi.

11Ma na'i bobonai abaaba gaarangirau, ra'i mwane boo nara suasua 'isi. 12Miraau adaro 'isi ra bonga'inia Jisas o'ani, "Oi ha'ataari'ameu siri suri'i boo 'isi 'anai awa suri'i." 13Mia Jisas 'a ha'awaterau mana adaro 'isi ra hura'a baaniai saesi mara siri'a suri'i mwani boo 'isi. Mana boo 'isi ra 'eba dio suriai ahana mara rege dio na'i wai mara dodo hako.

14Miraau nei ra 'omesuri'i boo 'isi rau 'eba 'ari na'i 'omaa ma na'i suri'i mwani dora ro'u 'anai taroha'inia tarohasi. Mana mwani sae hako ra boi

'anai 'omesiai maho na to'o. ¹⁵Mana 'oha ra boi beia Jisas, ra re'iai sae na adaro ra bwaunia ga'u. 'A goro'a mana aidangina 'a odo-odo aho'i ma ho'o bwana'a, 'a heinagu papaku moi. Miraau sae ra maaa'u hako. ¹⁶Miraau nei rau re'i'i maho 'isi, rau maania 'ari taha na to'o tanaa saesi mana boo 'isi. ¹⁷Miraau saenai dorasi rau bongal'inia Jisas do'ai hura'a baaniai dora adaau.

¹⁸'Oha 'ia Jisas 'a ta'e aho'i na'i ora, na sae na adaro ra bwaunia ga'u ani 'a ha'angonia wetewete do rarui ta'i hano.

¹⁹Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia saesi, "Au ai'a rabasia do'oi hano beiau, ma'ata 'oi 'ari 'omaa amua beiraau sae amu'i. Ma'oi 'unua tanaraau taha 'ia Araha God na haua tana'o mana heita'ahi ana tana'o." ²⁰Naasi mana saesi 'a hura'a ma 'ari na'i Provensi Dekapolis. 'A maania tanaraau hakoi mwani sae taha na 'ia Jisas 'a haua tanaa mana mwani sae 'isi ra heimwaota'i di'u 'inia.

'E Gare Urao Ana Jaeras

Mana Urao Na Adoiai 'Abu Raha

(*Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56*)

²¹'Ia Jisas miraau rongoiusuri ana'i rau ta'e aho'i 'ari nata aba 'inia bwera i Galili. 'Oha na siri wou na'i one, 'a ragoi sae ra rurugoni mai beia. ²²Ma'e sae na boi 'anai re'ia Jisas na atana 'ia Jaeras. 'Iiasi 'e na'otara na'i ruma ni ha'arahesi 'anai 'omaasi. 'A boi ma topiruru auru tanaa Jisas. ²³'A ha'angonia wetewete, 'a ha'atee o'ani, "Jisas, ni gare urao agua 'a gaarangi mae'a. 'Oi boi karohia maai goro aho'i." ²⁴Mia Jisas 'agu hano beia Jaeras 'anai 'ari ruma ana. Ma'e kae ruruhai sae ra hano haisuri mara ha'asu'isu'ia.

²⁵Ma na'i ruruhasi, 'e urao na awa iei na adoiai 'abu raha, ma'e ta'i tangahuru mana rua harisi na hako'a. ²⁶'A rongomaata'i di'u suri'i 'oha 'iraaui dokita ra bonasiai ha'ahakoa baania i daohasi. Mana uraosi ai'a gere goro moe'a, 'agu daoha raha di'u wou. Mana gere ha'a ana'i ra hako mamata 'inia tahariraaui. ²⁷Na uraosi 'a bwane rongoi taroha 'inia Jisas. Naasi ma 'ariwou na'i murina na'i 'uruhanai kae ruruhasi ma karohiai to'oni ana. ²⁸'A 'iraraa haaria do 'onaa 'ai karohia moi to'oni ana Jisas ma 'a ga'i goro aho'i baaniai daoha na adoiasi. ²⁹Ma na'i 'oha na karohia na 'abu 'a papaku ma arunga 'iraraa do 'iia 'a goro'a. ³⁰Ma na'i ro'u 'ohasi, 'ia Jisas 'a 'iraraa do ni mena ni ha'atahi 'a hura'a baania. Ma rihota'i ma songal'iniraaui mwane sae 'isi o'ani, "Ia tei 'ini'amou na karohiai to'oni agua?"

³¹Miraau rongoiusuri ana'i rau ha'atee o'ani 'inia, "A 'ua na'o songal'inia 'inia mo'o na karohiai to'oni amuasi? 'A bwarai 'iraraa tei na karohi'o! 'O ai'a 'iraraai rago anai sae na ra ha'a-su'isu'i'osi?"

³²Mia Jisas 'a wanawana hairiu 'anai re'ia tei na karohiai to'oni ana. ³³Mana uraosi 'a 'iraraai maho na to'o tanaa. 'A boi ha'i-'idi'idi 'inia 'a maaa'u, 'a topira'i ruru auru tanaa Jisas ma maania hako tanaa daoha na sadoia ma 'inia ro'u i karohia anai to'oni ana. ³⁴Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia uraosi, "Ina, i hinihinimu na ha'agorohi'o aho'i! 'O bwa'i rongomaata'i'a. 'Oi 'ariwou dadara'a!"

³⁵Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha-hadahada mau, ra'i sae ra boi baaniai ruma ana Jaeras marau o'ani 'inia Jaeras, “Ni gare amua 'a hako'a. 'Oigu abu 'unua'ai ha'ausurisi 'anai 'ari!”

³⁶Ia Jisas 'a rongo'i mareho narau maani'isi ma o'ani 'inia Jaeras, “Oi abui maaa'u, 'oi hinihini moi!”

³⁷Ia Jisas 'a ai'a rabasia do tanei ro'u 'anai hano beia, ma'ata 'ia moia Pita, 'ia Jems, mea Jon do'orana Jems. ³⁸Rau 'ari wou ruma ana Jaeras marau rongoraau sae nara boi 'anai ada'imae 'inia' garesi. ³⁹Na'i 'oha 'ia Jisas 'a siriwou na'i ruma 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “Ni 'uaana namou ang'i 'inia? Na garesi ai'a mae, 'iia 'a mauru moi.” ⁴⁰Mana mwane sae hako ra da'ata'inia Jisas. 'Ia Jisas 'a 'unua tanaraau mwane sae 'isi do rai hura'a baaniai ruma. Maagu wairaruai amana mana inanai garesi, beiraau oru rongoiusuri anasi marau 'ari na'i ahii na awa iei garesi. ⁴¹⁻⁴²Mia Jisas 'a dau na'i rimana'i garesi ma ha'atee o'ani na'i ha'atee ana, “Talitha, koum!” I 'ado'ado 'anai ha'ateesi 'a o'ani, “Gere urao, suruta'e!” Ma na'i moi 'ohasi, na garesi 'a suruta'e magu hahano. Miraau hako rau heimwaota'i di'u. ⁴³Ia Jisas 'a ha'atee wetewete tanaraau do rai abui taroha'inia ro'u tanaa ta nei 'inia mahosi. Ma ha'atee o'ani, “Moi haua tanaa ta mahoingau.” Mana gare uraosi, ni harisina 'e ta'i tangahuru mana rua.

Ra 'Utaia Jisas Na'i 'Omaai Nasaret

(*Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30*)

6 ¹Ia Jisas 'a hura'a baaniai 'omaasi bei'i rongoiusuri ana'i marau 'ari Nasaret, 'omaa na raha ara'a iei. ²Ma na'i dangi ni mamaro 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi ma ha'ausurirai noni. Ma ragoi noni ra goni mai 'anai bahurongoa. Ma na'i 'oha ra rongo'i ha'ausuringa'i ana'i, rau heimwaota'i di'u maraugu ha'atee heiheia o'ani, “Romwane! 'A he'ua na 'irara'i 'ini'i maho 'inia mo'osi? 'E sae haaria moi na'i 'omaani naasi, ma 'a he'ua na aidangi di'u 'iniasi? Ma to'oraa he'uai mena na haa'i 'ini'i ha'abu'oahu 'isi? ³Iia 'e kapentaa moi, gare ana Meri, do'oradaau a Jems, Josep, Jiudas mea Saemon. Me 'iraaui asina'i rau awa ro'u moi 'ini.”

Naasi rau 'itaa Jisas marau ai'a raba hinihinia.

⁴Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “I rarabea ra ha'ahoua suri'i mwani dora hako. Na'i moi 'omaa ana miraaui sae ana'i naraugu ai'a.” ⁵Ma 'ini ai'a hinihinia adaau a Jisas, ai'a ragoi ha'abu'oahu na haa'i na'i 'omaasi. Mia nugaai rimana moi hungadaau taringai nei ra daoha mara goro aho'i baani'i daoha nara sadoira. ⁶Ia Jisas 'agu heimwaota'i di'u 'iniraau sae na'i 'omaa ana, 'inia rau ai'a hinihinia.

Jisas 'A Ha'ataariraa Hura'a Ta'i Tangahuru

Mana Rua Ha'ataari Ana

(*Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6*)

Ma na'i muri, 'ia Jisas 'a hano hairiu suri'i 'omaa 'anai ha'ausurirai noni. ⁷Ma'e ta'i 'oha, 'a soiraaui goni ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana.

Ma ha'atee o'ani 'iniraa, “E waira rua ma wai ha'ataaria hura'a 'ari suri'i 'omaa. Ma wai haa tana'amoui mena 'anai taari'i hura'ai adaro baanirai sae. ⁸Na'i 'oha moi hura'a, abu tanei 'ini'amou 'ai waa ta huai bredi ma'ua anga ni 'aariha, ma'ua ha'a. Moi matai waa'i 'a'abi amoo'i ⁹mamoi siri suri'i sandol amoo'i. Ma'ata mou abui waa'a ro'u ta to'oni. ¹⁰Oha moi siri wou na'i ruma nara ha'a-maoto'amou na'iei, moi awa hatara'i na'iei tari 'oha moi hura'a baaniai dorasi. ¹¹Mana 'oha moi taha wou ta dora na rau bwa'i raba ha'amaoto'amou mana rongo'i taha mou hadanga'ini'i, moi hura'a baaniai 'omaasi. Ma moi tarohi'i kahua baani'i uwamoo'i, 'e ha'abasu tanaraau do'ia God 'ai ha'a-mama'airaa.”

¹²Me 'iraui rongoiusuri rau hura'a marau taroha'iniai ha'atee ana God tanaraui mwane sae, rau o'ani, “Mou rihosi baani'i ora-ora'amoo'i.” ¹³Marau taari'i hura'a mwani adaro marau tarohiraaui mwani nei ra daoha 'iniai rumu mara goro aho'i baani'i daoha nara sadoira.

Na Mae Na Haa Jon Bwareomaea

(Matiu 4:1-12; Luk 9:7-9)

¹⁴Na'i 'ohasi, 'ia Herod Antipas na Mweraha na'i Galili, 'a rongo'i mwani taroha 'ini'i taha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau haa'i. 'Inia na taroha 'a 'adarara hako 'ari suriai mwane dora. Tara'i sae ra 'unua do 'ia Jisas naasi 'ia Jon Bwareomaea na tahi aho'i baaniai mae. 'Inia do naia na to'o mena 'inia 'anai haa'i ha'abu'oahu. ¹⁵Ma tara'i nei ro'u ra 'adoma'inia do 'ia Elaija ma'ua 'e ta'i 'iniraaui Rarabea ni 'ohaani mau. ¹⁶Ma na'i 'oha 'ia Herod 'a rongo'i maho ra 'unul'i 'inia Jisas, 'a o'ani, “‘Ia Jon Bwareomaea nara horosia'ai 'u'una ani, na suruta'e aho'i baaniai maesi.”

¹⁷⁻²⁰'Inia na'i na'o, 'ia Herodias raru ha'iwai a Pilip, do'orana Herod. 'A 'ari wou mia Herod 'agu asihura moi ma waina'a Herodias. Naasi 'ia Jon Bwareomaea 'a taringai 'unua tanaa Herod do 'a ai'a odo-odo do'ai wainai urao ana do'orana!

Hoita, mia Herodias 'a taesu'a di'u 'ana Jon ma raba ngahuia maagu bwara tanaa. 'Inia 'ia Herod 'a maguguta'i ngahuia 'inia 'a 'iraraa do 'ia Jon 'e sae na maea ma odo-odo na'i maana God. Naasi 'ia Herod 'a 'unua tanaraui sae hehei'oi do rai waia Jon marai nugaa na'i rumanih'o, 'inia 'a raba ha'atahia baania Herodias. 'Ia Herod 'a wa'ewa'e 'oha na bahurongo'i mamaani na haa'i a Jon, rei'uaa na ha'a-heingahui'i maho 'isi na'i 'adoma'ina.

²¹'E ta'i 'oha, 'ia Herod 'a hauai kae ngaungau 'anai 'adoma'i aho'isiai 'oha na huta. Ma ari'ahuraaui hako mai saemaua ana'i, 'iraui na'otara na'i ruruhai hehei'oi, miraaui hako na'otara na'i Galili. Na'i 'ohasi, 'ia Herodias 'agu sadoiai 'oha goro 'anai ngahuia Jon. ²²Na'i 'oha na to'o i ngaungau, 'e gere urao, garena Herodias, 'a siri mai mao 'anai ha'a-reirei'araau. Mia Herod miraaui hako sae na'i rumasi rau wa'ewa'e 'anai reireia. Mia Herod 'agu o'ani 'iniai gere uraosi, “Wai haua tana'o namoiwou ta mareho 'oi 'irisia. ²³Wai duruduru tana'o 'inia ta aba 'iniai dora nau marungia 'onaa 'o 'irisia.”

24Mana gere uraosi 'a hura'a, ma 'ari songa'inia inana, 'a o'ani, “Nanae, 'e taha wai ha'angonia?”

Mana inana 'a o'ani, “Ni bwauna Jon Bwareomaea!”

25Mana gere urao 'a hasi hura'a ma 'ari aho'i beia Herod ma ha'atee o'ani, “I'Inau 'au rabasia do'oi haua'a mai tanaaui bwauna Jon Bwareomaea na'i ta rabo'o papaheta'a.”

26Na Mwaeraha 'a ahutotou di'u. Ma ha'a-heingahuia na'i 'ado'adona, 'inia 'a ai'a raba horosiai 'u'una Jon. Ma bwara'a ro'u tanaai ura bwarasiai taha na gere uraosi 'a ha'angonia na'i maadi sae rago. 27Naasi 'ia Herod 'a ha'ataarai sae hehei'oi moi 'ohasi 'ari rumanih'o 'anai horosiai 'u'una Jon. 28Mana sae hehei'oi 'a horosiai 'u'una, 'a nugaai bwauna na'i rabo'o papaheta'a ma haua tanaai gere urao, mana gere uraosi 'a waa 'ari tanaa inana.

29'Oha 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jon ra rongoa, raugu boi waai abena marau nugaa na'i wabwa.

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane

(Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

30'Oha 'iraaui Ha'ataari rau aho'i mai baaniai 'aariha adaau, rau maani'i tanaa Jisas mwani maho rau haa'i mana mwani maho rau ha'ausuriraaui sae 'ini'i. 31Me 'iniai rago anai sae nara boi beia Jisas ma ra aho'i, 'ia Jisas mana ha'ataari ana'i rau bwarabwara'a di'u marau ai'a to'o madoraa 'anai ngau mana haa'i tara'i maho he'ete'i ro'u. Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraaui, “Gau ma gai 'ari ta dora na bwa'i ta sae nai awa na'iei ma gai gere mamaro ga'u.”

32Naasi, marau ta'e na'i ora, rau 'ari na'i dora na ai'a sae awa iei.

33Miraau sae rau 'irararaau'ai hano adaausi, marau hano baani'i 'omaa adaa'i. Rau 'eba hatare 'anai dora na 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i narau hano 'ana, marau ataha na'i na'o 'iniraaui. 34'Oha 'ia Jisas 'a dio baaniai ora, 'a re'iai kae ruruhai saesi ma ta'ahiraaui di'u, 'inia rau 'ome ha'a-ta'ata'ahi 'onaa'i siip nara ai'a to'o sae 'anai 'omesuri'i. Ma ragoi maho na ha'ausuriraaui 'ini'i.

35Ma su'urahi'a 'iraaui rongoiusuri ana'i rau boi beia marau o'ani 'inia, “A ore'a di'u'a naani, mana dorani, 'a ai'a ruma'a. 36Ni 'uaana na'o ai'a ha'a-taariraaui sae 'ini marai hura'a suri'i 'omaa 'isi 'anai hori 'adaau mahoingau?”

37Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, “I'amou namoi ha'i 'adaau mahoingau!” Marau o'ani 'inia, “E taha na mei hanganiraaui 'inia? Horihorinai ta'i sae na'i ta'i harisi maigui arari 'anai hori bre'di 'ada'i mwani sae 'ini!”

38'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraaui, “Moi sadoiai siha huai bre'di na beiraaui sae 'isi.”

Mana 'oha rau 'iraraa, rau 'unua tanaa o'ani, “E rima gere huai bre'di ma'e rua ii'a.”

39Mia Jisas 'a 'unua tanaraau rongoiusuri 'anai ha'a-heinaguraau sae na'i mwani hahaaris marai hoairaaui suri'i ruruha. 40Miraau sae ra heinagui suri'i ruruha, tara'i ruruha ra'i ta'i 'arangi sae, ma tara'i nei rima tangahuru.

⁴¹Mia Jisas 'a dauai rima huai bredi mana rua ii'asi. 'A wana ara'ai aro ma ha'atee ha'agorohia God 'inia. Ma uubi'i bredi 'isi mana ii'a ma haa'i tanaraaui rongoiusuri ana'i 'anai ha'atora'ini'i tanaraaui sae.

⁴²'Iraau hako rau ngau masu ⁴³mana mahoi'ngau narau ngau tahi'i rau si'o ha'ahonua 'inia'i ta'i tangahuru mana rua abira. ⁴⁴'A 'onaai rima merui saemwane narau ngau masu hako na'i dangisi.

Jisas 'A Hahano Na'i Hunganai Wai

(Matiu 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵Na'i moi muri 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraau rongoiusuri ana'i, "Moi ta'e na'i ora mamoi gaau na'i na'o 'ari nata batarau, mamoi siri na'i 'omaai Betsaeda. 'Inau wai awa ga'u." Naasi mia Jisas 'a awa moi beiraaui sae 'isi tari 'oha na ha'ahanoriraaui aho'i hako 'ari suri'i 'omaa adaa'i. ⁴⁶'Oha na ha'a-taariraaui hakoi sae, 'a ta'eha na'i hungahunga 'anai ha'arahesi.

⁴⁷Ma su'urahi'a mia Jisas 'a awa mau na'i hungahunga mana rongoiusuri ana'i rau 'ari wou taha na'i 'ubutanai wai. ⁴⁸'Ia Jisas 'a re'iraau rongoiusuri ana'i do rau tau'aro raha di'u 'anai haruta suaai ro'a raha. 'Ari wou me 'ia 'a 'ari beiraaui na'i wa'aria, 'a hahano na'i hunganai wai ma gaarangi hano di'uraau'a. ⁴⁹Ma na'i 'oha 'iraau rongoiusuri ana'i rau re'ia'i hahano ana Jisas na'i hunganai wai rau 'adoma'inia do 'e anoa marau awaawara. ⁵⁰Rau kae maaa'u di'u 'oha rau re'ia, mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "'Ai abui ta'abemoou! 'Inau moia Jisas na! Moi abui maaa'u." ⁵¹Ma ta'e ara'a beiraaui na'i ora mana ro'a 'a papaku'a. Miraaui na rongoiusuri ra kakuta'aai ahudaa'i. ⁵²Ra pwapwakui 'adoma'idaa'i 'inia rau ai'a raroma-tarihana do'a to'o mena 'anai haa'i ha'abu'oahu, 'onaai 'oha na hanganiraaui ani rima merui mwane.

Jisas 'A Ha'agorohira Aho'i Sae

Ra Daoha Na'i Genesaret

(Matiu 14:34-36)

⁵³'Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau haruta 'ari nata batarau marau 'oto na'i dora ra 'unua 'inia'i Genesaret marau ha'ahunaai ora adaau na'i 'isi. ⁵⁴'Oha rau dio baaniai ora, 'iraau sae ra 'ome 'iraraa Jisas. ⁵⁵Naasi, marau 'eba 'ari suri'i mwani 'omaa na'i dorasi marau taroha'inia'i boi ana Jisas. Marau suru'i'i sae ra daoha suri'i bwea marau waa'i 'ari na'i dora na 'ia Jisas 'ai taha suri'i. ⁵⁶Ta 'omaa he'ua nai 'ari ei, 'iraau sae ra waa'i mai moe'a i sae adaa'i nara daoha mara nuga gonii na'i ta'i dora a'ora. 'Iraau sae daoha rau bongaa'inia Jisas dorai karohia moi gaonai to'oni tewa ana. 'Iraau nei rau haua o'asi rau goro aho'i baani'i daoha ra to'iraau.

Ha'ausuringa'i Ni 'Oha Bwani

(Matiu 15:1-9)

7 ¹Tara'i Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses nara boi baaniai Jerusalem, ra goni mai beia Jisas. ²Rau re'ia do tara'i rongoiusuri ana'ia Jisas rau ngau maraungu ai'a dorima suriai herehere 'iraau Farisei rau 'unua.

3'Iraau Jiu, ororiu 'iraau Farisei, ra suri'i mau i ringe adaa'i na'i 'oha bwani, 'onaai herehere 'ana'i dori ha'agorohi'i rimadaa'i maraigu ngau. 4'Ma na'i 'oha rai 'ari suri'i dora-ni-horihori mahoingau, ra bwa'i ngaa'i mahoingau rai hori'i tari 'oha rai hauai herehere 'ana'i dori ha'agorohi'i rimadaa'i. Marau suri'i ro'u tara'i ringe adaa'i, 'onaai here 'ana'i dori panikeni mana kuki mana rabo'o.

5'Hoita, miraau Farisei mana Ha'ausuri rau songa'inia o'ani a Jisas, "Ni 'uaana na'iraau rongoiusuri amu'i ra ai'a ha'isuri'i 'ini'i ha'ausuringa'i narau ha'adiohi'i mai tanagaau i wauwa agaa'i na'i 'oha bwani? 'I'ameu meu re'ia do rau ai'a suriai huunai herehere 'ana'i dorima, marau ngau moi!"

6'Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraa, "Mou pwapwaa'i! Maho na 'unu'ia God tanaa Aisaea 'ana'i usu'i 'iniraaui wauwa amoo'i ra to'i'amou ro'u. 'Ia Aisaea 'a usu 'oniaa,

'Iraau noni 'ini ra ha'ahouau moi 'ini'i ngoodaa'i,
magu tahingadaa'i ra awa ha'atau di'u baaniau.

7'I ha'arahesi adaa'i ra 'ari pwaranga,
'inia rau orisi'i Ha'atora ana'ia God

'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i haariraa na inoni moi na haa'i.'"[†]

8'Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "I'amou mou gagata'ini'i Ha'atora ana God, ma mou suri'i moi ha'ausuringa'i adaa'i noni. 9'Mou mataihere di'u 'ana'i gagata'iniai Ha'atora ana God 'ana'i suri'i moi ha'ausuringa'i amoo'i haarimoo. 10'Mou 'iraraa do 'ia Moses 'a bwane 'unua o'ani, 'Oi ha'ahoua amamu mea inamu' ma o'ani ro'u, 'Iatei na 'unu ha'ata'aia amana mea inana rai ha'amaesia.'"[†] 11'Me'imoo mou 'unua dona 'a odo-odo moi 'onaa ta sae 'ai o'ani 'inia inana mea amana, 'Ha'a-arohai'amurua, 'au ga'i 'a'auhimurua 'ini'i maho nau to'ora'i. Me 'au bwa'i 'a'auhimurua'a. Suria maho nau to'ora'i ra maea'a. 'Inia 'au bwane wate'i tanaa God.' 12'I'amou mou 'adoma'i ha'agorohia moi heresi! 13'Na'i 'oha mou ha'ausurirai noni 'ana'i haua o'asi, mou here 'onaa do ha'ausuringa'i amoo'i ra ororiu di'u'ai Ha'atee ana God. Mara rago ro'u i maho na mou here hiosi'i o'asi."

Taha Na Matai Ha'ado'o'aai Sae

(Matiu 15:10-20)

14'Ia Jisas 'a soi goniraa ro'u mai kae ruruhai sae ma o'ani 'iniraa, "Moi bahurongo goro mamoi aidangisiai taha na wai 'unu'i. 15'Maho na siri na'i ngoonai sae, 'a ai'a ha'ado'o'aai sae na'i maana God. Naia na taha na hura'a baaniai ngoona na ha'ado'o'aa. 16'Tei na to'o karinga 'ana'i rongo 'ai bahurongoa mai aidangi tarihana."

17'Ia Jisas miraau rongoiusuri ana'i rau hano baaniraaui sae marau siri na'i ruma. Miraau rongoiusuri rau ha'angonia 'ana'i ha'a-aidangisiraaui 'iniai ha'atee heihauusi. 18'Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, "Mwane! Mou ai'a aidangisia mau? Na 'adoma'imoo'i ra kahi 'inia? Mou ai'a 'iraraa dona

mahoingau na siri na'i ngoonai sae 'a ai'a ha'ado'o'aai sae na'i maana God? 19Suria na mareho naasi 'a ai'a siri na'i raromana, 'a siri moi na'i ngoona, ma dio na'i ahuna ma hura'a aho'i moi baaniai abena." 'Ia Jisas 'a ha'atee o'asi 'iniraaui ma dorai 'iraraa dona mwane mahoingau ra goro na'i maana God.

20Ma ha'atee o'ani ro'u 'iniraaui, "Ni taha na hura'a baaniai raromanai sae, naasi na ha'ado'o'aa na'i maana God. 21'Inia na'i raromanai sae nara hura'a i 'adoma'i ta'a'i, 'onaai wawaasua'a, taritari'a beiai nata nei, heingahu mana beri, 22hairaurau, haa'i maho ta'a'i mana pwapwaari'i, 'adoma'i sisiwa 'inia nata nei, hai'ubwani, 'unu ha'ata'aia nata nei, ha'a-ta'eta'e mana here to'o bweubweu'a. 23Nara 'isi mareho nara ha'ado'o'aai noni na'i maana God. 'Inia ni mareho 'isi ra hura'a mai baaniai raromanai inoni."

'E Urao Na Ai'a Jiu Na Hinihinia Jisas

(*Matu 15:21-28*)

24Mia Jisas 'a hano baaniai dorasi, 'a 'ari suri'i 'omaa gaarangiai kae 'omaai Taea. Ma 'ari wou na'i 'omaa ma siri na'i ruma 'inia 'a ai'a rabasia do 'iraui sae rai 'iraraa. Ma rei'uaa na o'asi, 'iraui sae rau 'iraraa moi do'a awa 'isi. 25-26Ma'e urao na rongoai dora na awa iei a Jisas. Uraosi ai'a urao ni Israel, 'iia 'a huta na'i Ponisia, 'e aba 'iniai kantri ra 'unua 'iniai Siria. 'A 'ari beia Jisas 'inia na adaro 'a bwauniaai gare urao ana. 'A 'ari wou beia ma topiruru ma mwaoro dio na'i ano. Ma ha'angonia wetewetea Jisas 'ana taaria hura'ai adaro baaniai gare ana. 27Mia Jisas 'a ha'atee heiha'auu o'ani, "Ni gare narai hangani'i na'i na'o. 'A ai'a goro dorai hau'i mahoingau adaa'i gare ma do raigui gaasi'i 'ada'i misu."†

28Mana uraosi 'a o'ani 'inia, "Ha'amomori di'u Araha! Ma'ata na misu ra matai ngaa'i ro'u moi mamamo i mahoingau adaa'i gare na rau ahoda baaniai dora ngaungau."

29Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Iniai heiarami odo-odo amua, na adaro 'a nugasia'ai gare amua. 'Oi aho'i 'ari 'omaa." 30Mana 'oha na uraosi 'a aho'i 'ari ruma ana, 'a re'ia dona gare ana 'a goro'a aho'i ma dadao hatara'i moi na'i be'a. 'Inia na adaro 'a nugasia'a.

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae

Na Pwarongo Ma Ai'a Hadahada Goro

31'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau hano baani'i 'omaa gaarangiai 'omaai Taea. Rau 'ari wou rau riutaha na'i 'omaai Saedon mana Provensi Dekapolis maraugu taha aho'i mai na'i kae bwera i Galili. 32Ma ra'i sae rau waa mai sae na pwarongo ma ai'a hadahada goro. Marau ha'angonia wetewete a Jisas do 'ai karohia maai goro aho'i. 33Mia Jisas 'a waia beira'i saesi baaniraaui mwani sae maagu siwi siri suri'i karingana'i saesi. Ma ngisuhiai kaka'una maagu karohiai meameanai saesi 'iniai kaka'una.

7:27 Ni 'ado'ado 'ana'i tatarani 'a o'ani: 'Iraui gare ra ura 'iniraaui Jiu. Mana misu 'a ura 'iniraaui nei ra ai'a Jiu. 'Ia Jisas 'a 'unua do 'a raba 'a'auhiraui moi Jiu. 'A ai'a arari do 'ai nugasiraui Jiu mai 'a'auhiraui nei ra ai'a Jiu.

34¹A wana ara'ai aro ma osimaro ma o'ani, "Efata!" Mana 'ana 'ado'ado i ha'ateesi, "Ai'a pono'a!"

35²Na'i 'ohasi saesi 'a rorongoro ma ha-ha'atee goro'a aho'i. 36³Ia Jisas 'a ha'a-aburaau wetewetei sae do rai abui maaniai ha'agorohia anai saesi. Rei'uaa na towa'i ha'a-aburaau, miraugu here raorao 'anai taroha'inia hura'a. 37⁴Ira hakoi nei rau rongoa, rau heimwaota'i di'u marau o'ani, "Romwane, maho na haa'i a mo'osi ra goro di'u! 'A ha'agorohiraau aho'i ro'u i pwarongo mana baanguu."

Jisas 'A Hanganiai Hai Merui Sae

(Matu 15:32-39)

8¹Tara'i dangi ahora, ra ragoi sae narau goni ro'u mai beia Jisas. 'Ari wou ma na'i 'oha na rau ai'a to'o mahoingau'a, 'ia Jisas 'agu soiraau mai rongoiusuri ana'i ma o'ani 'iniraau, 2²"Au ta'ahiraau sae 'ini, 'inia 'e oru dangi'a narau awa be'iningaau ma na'i 'ohanisi raugu ai'a to'o mahoingau 'anai ngau. 3³Ma'au gasi ha'a-taariraau 'ari suri'i 'omaa adaa'i ha'i hioro, maraugu dionga'i moi suri tara. 'Inia tara'i nei 'iniraau rau boi ha'atau di'u."

4⁴Me 'iraau rongoiusuri ana'i rau o'ani, "Igaau gau awa na'i dora mangasara. 'A bwa'i dora na gaigui sadoia ta mahoingau nai arariraau mwane sae 'ini."

5⁵Ia Jisas 'a songa'iniraau o'ani, "E siha huai bredi na bei'amou?" Marau aramia o'ani, "E biu."

6⁶Ia Jisas 'agu 'unua tanaraau sae 'anai heinagu dio na'i ano ma dauai biu hua bredisi. Mana 'oha na ha'atee ha'agorohia hako a God 'ini'i, 'a uubi'i ma haa'i tanaraau rongoiusuri ana'i 'anai hatora'ini'i tanaraau sae. 7⁷Ma ra'i gere ii'a ro'u narau to'ora'i. Mia Jisas 'a ha'atee ha'agorohia God 'ini'i ma haa'i tanaraau rongoiusuri 'anai hatora'ini'i ro'u tanaraau sae.

8-9⁸⁻⁹Mana nei ra ngau 'a 'onaai hai merui sae. Rau ngau marau masu goro. Na'i muri raugu ha'ahonuai biu abira raha 'ini'i dorai mahoingau ra ngau tahi'i. Naasi mia Jisas 'agu ha'a-taariraau aho'i sae. 10¹⁰Ma ta'e ara'a na'i ora beiraau rongoiusuri ana'i marau 'ari na'i distrik ra 'unua 'inia Dalmanuta.

'Iraau Farisei Ra Ha'angoniai Ha'abu'oahu

(Matu 16:1-4)

11¹¹Ra'i Farisei ra boi beia Jisas marau taraawa'a heiraeraesi beia 'inia rau raba ha'imaania. Rau 'unua tanaa Jisas 'anai haa ta ha'abu'oahu 'anai ha'ata'inia tanaraau 'onaa 'ia God ha'a-momori na haa tanaai mena. 12¹²Ia Jisas 'a osimaro ma o'ani, "Ini 'uaana na 'imou mou raba re'ia ta ha'abu'oahu 'anai ha'ata'inia do'inau 'au boi baania God? Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'a bwa'i ha'abu'oahu na wai haa tana'amou!"

13¹³Ma hano baaniraau, 'a ta'e ara'a aho'i na'i ora marau tahamora aho'i 'ari nata batarau kae bwera i Galili.

**Jisas 'A Ha'abasuraau Rongoiusuri Ana'i
Do Rai Abui Heitohe 'Onaairaaui Farisei**

(Matiu 16:5-12)

14'Oha rau 'ari wou mau suriai wai, 'iraaui rongoiusuri raugu 'iraraa do rau kaku'aa'i waa'i tadaa'i breidi. 'E ta'i huai breidi moi na rau to'oraa. 15'Ia Jisas 'a ha'abasuraau o'ani, "Moi 'ome'ome goro mamoi 'omesuri'amou baaniai draebam adaau Farisei mea Mwaeraha Herod."

16'Iraaui rongoiusuri rau maania haariraau mahosi marau o'ani, "Gau ai'a to'o breidi na 'unua o'asi 'iniasi."

17'Ia Jisas 'a 'iraraa'i taha na rau maania ma ha'atee o'ani 'iniraaui, "A 'ua mou hadanga'inia 'iniai ai'a to'o breidi amou? Mou ai'a aidangisia mau? Mou ai'a aidangisia 'inia ra baabau tahingamoo'i! 18-19Mou to'o maa, ma 'ua namou ai'a 'ome 'iraraa 'inia? Ma mou to'o karinga, ma 'ua namou ai'a rongo 'iraraa 'inia? 'A 'ua? Mou kaku'aa'a i 'oha nau uubiai rima huai breidi tanaai rima merui sae ani? 'E siha abira na mou ha'ahonua 'ini'i dora na rau ngau tahi'i?"

Marau aramia o'ani, "E ta'i tangahuru mana rua."

20Maagu songa'iniraaui ro'u o'ani, "Ma na'i 'oha nau uubiai biu huai breidi tanaai hai merui sae ani, 'e siha abira na mou ha'ahonua 'ini'i dora na rau ngau tahi'i?"

Marau aramia o'ani, "E biu abira."

21Ma o'ani 'iniraaui, "A 'ua? Mou ai'a aidangisia ro'u mau? Hoita, moi wai'ado'ado goro 'ini'i maho nau 'unu'i 'isi!"

**Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae
Na Kuru Na'i Betsaeda**

22Rau ataha mai na'i Betsaeda, ma ra'i sae rau waia mai sae na kuru. Marau bongal'inia Jisas do'ai karohiai saesi mai 'ome'ome aho'i. 23'Ia Jisas 'a dau na'i rimana ma urua hura'a baaniai 'omaasi. Ma ngisuhi'i maanai saesi, 'a karohi'i ma o'ani 'inia, "A 'ua? Ra'i maho na'o re'i'i?" 24Mana saesi 'a wana ara'a ma o'ani, "Au re'i'i sae maragu 'ome 'onaai'i hasi'ei nara hahano hairiu."

25'Ia Jisas 'a karohi'i ro'u i maanai saesi. Mana saesi 'a wanawana wetewete. Ma na'i 'ohasi, 'agu 'ome'ome aho'i ma matai 'ome 'irara'i goro hako aho'i mwani maho. 26Mia Jisas 'a ha'atee wetewete tanaa o'ani, "Oi 'ari odo-odo aho'i ruma amua. 'Oigu abui siri aho'i'a i 'omaa 'anai to'o taroha'inia 'ari taha na to'o tana'o."

**Pita 'A Ha'arangasia Hura'a
Do 'Ia Jisas Na Ha'atahi**

(Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21)

27Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau 'ari suri'i gere 'omaa gaarangiai 'omaa raha i Sisaria Pilipae. 'Oha rau 'ari wou mau suriai tara, 'ia Jisas 'agu songa'iniraaui o'ani, "A 'ua? 'Iraaui sae, rau 'unua do 'inau 'iatei?"

28Marau ha'atee o'ani, “Rau 'unua do i'oe 'e nei na mae na suruta'e aho'i. Tara'i nei ra 'unua do i'oe a Jon Bwareomaea. Ma tara'i nei ra 'unua do i'oe naasi a Rarabea Elaija ma tara'i nei ro'u ra 'unua do i'oe 'e Rarabea mau mai na'i na'o.”

29Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “Mi'amou mou 'adoma'inia do 'inau 'iatei?”

Mia Pita 'a o'ani, “I'oe naasi Ha'atahi na 'ia God na duruduru 'inia 'anai ha'ataaria mai.”

30Mia Jisas 'a o'ani, “Moi abui 'unua'a ro'u tanaa ta sae do 'inau a tei!”

Jisas 'A Maania Hura'ai Rongomaata'i

Mana Mae Nai Haa

(*Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27*)

31Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a taraawa'a ha'ausuriraa ro'u i rongoiusuri ana'i. 'A o'ani, “Inau, i Gare'i Inoni, rai ha'a-rongomaata'iau di'u. 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemau ro'u rai 'utaiu marai ha'amaesia. Ma 'e rua dangi nai hako mana'i oruna, waigu suruta'e aho'i.” 32'Oha 'ia Jisas 'a mamaani tanaraau, ai'a girua ta ta'i maho baaniraa.

Mia Pita 'a waia beira'i a Jisas ma ha'atee ha'abwarasia. 33Mia Jisas 'a rihota'i ma wanasiraaui rongoiusuri ana'i magu ha'atee wetewete o'ani tanaa Pita, “Saetan, hora wou baaniau! Maho na'o 'unu'i 'isi, ai'a 'ado'adona God, ma'lata ra'i 'ado'ado ni noni moi!”

34'Ia Jisas 'a 'unuraa mai sae rago miraaui rongoiusuri ana'i ma ha'atee o'ani 'iniraa, “Iatei na raba ha'i rongoiusuri agua, 'ai nugasiai hei'irisina haaria, 'ai mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro ana, † maai suriau. 35'Ia tei na raba dau baabau na'i tahingana na'i marewanani, 'a bwa'i to'oraai huunai tahi. Me 'ia tei na mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aa'i tahingana 'iniai suriau ana mana Taroha Goro, 'ai to'ora nana i tahi. 36'A 'ua? 'Onaa tanei 'ai to'ora'i hako nana i mwani maho na'i marewana, ma bwa'i dau nana i huunai tahi, mareho 'isi rai 'a'auhia? 'A bwa'i! 37'Onaa 'ai mae, 'a bwa'i maho 'isi naigu haua 'anai horia aho'i tahingana.

38“'Inau na Gare'i Inoni, wai boi aho'i mau ta 'oha beiraui enjel ana'ia God beiai mena mana raraha na ta'isada beia amagu. Mana 'oha wai boi, waigui 'utairaaui nei ra ora-ora'a nara ninimata'inau na'i 'ohani. Ma wai 'utairaa ro'u i nei ra ninimata'i taroha'ini'i ha'atee agu'i.”

9 1Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraa, “Wai 'unua ha'a-momori tana'amou: Tara'i nei 'ini'amou 'ini moi awa tari mau 'anai 'omesia God 'oha nai marungiraaui noni beiai mena.”

Jisas 'A Aho'ita'i Raraha

(*Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36*)

2'E ono dangi na hako, 'ia Jisas 'a waia Pita, Jems, mea Jon, 'anai ta'eha haariraa na'i hunganai hungahunga ahaaha. 'Oha narau awa 'isi, raugu

---

8:34 *Mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro*: Ni 'ado'ado 'ana 'a o'ani. 'Onaa 'o mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro amua, 'a minimua do 'o mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i ma'ua mae 'onaai rongoiusuri ana Kraest. 'Inia na'i madoraa ana Jisas, 'iraui sae nara suru'iai dadaahoro, ra hano 'anai mae.

'asu'a i waira orusi mana 'omehana Jisas 'a orisi'a,³ mana to'oni ana 'a mamaahui wadowado. ⁴Na'i 'ohasi, rau 'omesiai ha'amaranga ana Moses mea Elaija, mararu mamaani beia Jisas. ⁵Mia Pita 'a ha'atee o'ani 'inia Jisas, "Saemaua, 'a goro nagau awa 'ini! Mei ha'a-urasia ta oru hare, 'e ta'i tana'o, 'e ta'i tanaa Moses, ma ta ta'i tanaa Elaija." ⁶Ia Pita 'agu to'o ha'atee o'asi moi, suria rau kae maaa'u di'u. ⁷Raugu 'ome ma'e rorodo na dio huniraaui ma marumarusiraau. Na'i 'ohasi rau rongoai ringe na ao mai baaniai rorodosi, 'a o'ani, "Naani garegu nau ta'ahia. Moi rongosuria!" ⁸Raugu 'ome'ome hairiu, mia Moses mea Elaija raugu ai'a 'omesiraru'a, 'ia moia Jisas naraugu re'ia.

⁹Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri ana rau dio mau na'i hungahunga, 'ia Jisas 'a ha'atee wetewete tanaraau. 'A o'ani, "Moi abu maani'i tanaa ta sae i mareho na mou re'i'i, tari 'oha 'inau, na Gare'i Inoni, wai suruta'e aho'i baaniai mae." ¹⁰Miraau araisuriai taha na 'unu'i tanaraau. Ma'ata ra kakui ahudaa'i 'inia 'ado'ado 'anai suruta'e aho'i. Maraugu taraawa'a heisonga'i hairiu 'inia. ¹¹Rau songa'inia o'ani a Jisas, "A 'ua na 'iraau'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'unua 'inia do'ia Elaija 'ai boi na'i na'o, maigui boi Ha'atahi?"

¹²⁻¹³Ma aramiraau o'ani, "A ha'a-momori. 'Ia Elaija 'ai boi na'i na'o 'anai ha'aagauraaui mwani noni 'anai boi anai Ha'atahi. Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou. 'Ia Elaija 'a bwane boi'a, miraau sae rau haa'i here nara ai'a goro tanaa 'onaai 'unua ada na'i Usu-usu Maea. 'Onaa na Usu-usu Maea 'a 'unua o'asi, moi wai'ado'ado goro 'ini'i maho na wai 'unu'ini. 'A 'unua ro'u do 'inau, na Gare'i Inoni, wai rongomaata'i di'u marai 'utaiau."

Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Garemwane

Na Adaro 'A Bwaunia

(Matiu 17:14-21; Luk 9:37-43a)

¹⁴Oha 'ia Jisas mana oru rongoiusuri rau taha dio mai baaniai hungahunga, rau 'omesiai kae ruruhai noni ra garigariraau'i rongoiusuri. Ma tara'i nei 'iniraau'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra heitohetohe be'iniraau'i rongoiusuri. ¹⁵Oha 'iraau'i sae 'isi rau re'ia Jisas, rau heimwaotal'i di'u marau 'eba 'anai heito'oi beia. ¹⁶Ia Jisas 'agu songa'iniraau'i rongoiusuri ana'i o'ani, "E taha mou heitohetohe-nga'inia?"

¹⁷Ma'e ta'i nei 'iniraau na'i ruruhasi 'a aramia o'ani, "Ha'ausuri, 'au waia mai tana'o i garemwane agua na adaro 'a bwaunia maagu ai'a ha-ha'atee'a. ¹⁸Oha na adaro 'a bwaunia, 'a 'onaai sae na manumanu'a. 'A ha'a-ngadingadi'i rihona ma ngadia hakoi abena. 'Au 'unua tanaraau'i rongoiusuri amu'i dorai taariai adaro baania maraugu bwarai taaria hura'a."

¹⁹Naasi mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "I'amou inoni 'ohani, mou bwarai hinihini! 'Ai orea he'uai maratanoa nawai haua bei'amou, ma'ua wai awa orea tari he'ua bei'amou mamoigu hinihini? Mou waia mai garesi!" ²⁰Marau waia 'ari tanaa Jisas.

Ma na'i 'oha na adaro 'a re'ia Jisas 'a 'idira'ini'ai garesi, ma ahoda dioi ano. Ma buriburi 'ari na'i ano mana hutohuto ra hura'a na'i ngoona. ²¹Mia Jisas 'a songa'ini'ai amanai garesi, "A orea he'ua'a i bwaunia na haua i adaro?"

Mia amanai garesi 'a aramia o'ani, “Taraawa'a mau mai 'oha na kekerei'a. 22Rago'a i 'oha na adarosi 'a gaasia ara'a na'i 'eu mana ha'adodohia na'i wai 'anai ha'amaesia. 'Onaa 'ai mwada'u, Araha, 'oi 'a'auhi'ameu.”

23Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Ni 'uaana na'o 'unua 'inia dona “Onaa 'ai mwada'u?” Mwane maho rai mwada'u tanaai nei na hinihinia God!”

24Ma na'i mau 'ohasi, na amanai garesi 'a ha'atee raha ma o'ani, “Inau 'au hinihini moi, maagu ai'a raha i hinihinigu. 'Oi 'a'auhiau mai wetewete i hinihinigu!”

25'Ia Jisas 'a 'ome 'irararaau sae ra taraawa'a ruru mai beia, maagu ha'atee hurasi o'ani tanaai adaro, “Adaro na'o ha'apwarongo'i mo'o ha'abanguu'i sae, 'oi hura'a baaniai garenai ma'oi abui siri'a ro'u beia ta'oha!”

26Mana adaro 'a awara raha ma 'idira'inia ha'atai garesi maagu hura'a baania. 'Iraau sae ra 'unua'a dona garesi 'a mae'a 'inia 'a dadao hatara'i moi.

27Mia Jisas 'a dau wou na'i rimana ma ha'a-suruta'ea maagu ura ara'a.

28Na'i murina, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau 'ari aho'i ruma. Ma na'i 'oha rau awa haariraaui raugu songa'inia Jisas o'ani, “'A 'ua na bwara 'inia tana'ameu 'anai taaria hura'a i adaro ani?”

29Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “Ha'arahesi moi na matai taari'i hura'a i adaro ta'a'i o'asi.”

Jisas 'A Maania Ro'u i Mae Nai Haa

(Matiu 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau hano baaniai dorasi marau 'ari daara'i suri'i 'omaa na'i Galili. 'Ia Jisas 'a ai'a rabasia tanei nai 'iraraui dora na awa iei, 31'inia 'a ha'ausuriraaui rongoiusuri ana'i 'inia taha na rai to'o tanaa. 'A ha'ausuriraaui o'ani, “'E nei nai usuha'iniau i Gare'i Inoni tanaraau nei narau ha'imaie beiaui marai ha'amaesia. Ma 'e rua dangi nai hako mana'i oruna, wai suruta'e aho'i baaniai mae.”

32Miraau ai'a 'adoma'i tarihanai 'ado'ado 'anai mamaani ana, marau maguguta'i songa'inia ro'u 'anai ha'a-aidangisiraaui 'inia.

'Iatei Nai Ororiu?

(Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

33Rau taha mai 'omaai Kapaniam ma na'i 'oha rau siri na'i ruma, 'ia Jisas 'a songa'iniraaui rongoiusuri ana'i o'ani, “'E taha mou hadanga'inia ani, 'oha gau boi suriai tara?” 34Miraau ai'a aramia, 'inia na'i 'oha rau boi suriai tara, rau hadanga'inia tei 'iniraaui na ororiu di'u.

35'Ia Jisas 'a heinagu auru ma 'unuraau mai gaarangi rongoiusuri ana'i ma ha'atee o'ani 'iniraaui, “'Ia tei na raba ha'i sae ororiu 'ini'amou, 'ai ha'anoanoa mai mwa'emwa'e 'anai 'a'auhia namoiwou tanei 'ini'amou.”

36Mia Jisas 'a waia mai gare kekerei, 'a ha'a-urasia na'i maadaui hako ma abea maagu ha'atee o'ani, 37“'Onaa 'o ha'amaotoa ta nei 'onaai garenai suria 'o ta'ahiau, 'io'e 'o ha'amaotoau ro'u. Ma 'onaa 'o ha'amaotoau, 'o ai'a ha'amaotoau moi, mia ro'ua God na ha'ataariau mai.”

'Iatei Na Aba Beia Jisas?*(Luk 9:49-50)*

38 Mia Jon 'a ha'atee o'ani 'inia, “Ha'ausuri. Meu re'iai sae na taari'i adaro hura'a baani'i sae 'inia'i atamu mameu ha'aabua, 'inia 'iia ai'a ta'i 'inia'i ruruha agaau.”

39 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “Moi abui ha'aabua. 'Onaa 'e nei nai haa'i ha'abu'oahu 'inia'i atagu, 'agu bwa'i 'asu'ani ha'atee ha'ata'aiau moi.

40 'Inia 'ia tei na ai'a ura bwarasigaau, 'iiasi 'e aba 'inia'i ruruha agaau.

41 Ha'amomori! Wai 'unua tana'amou: 'Ia tei na 'a'auhi'amou 'inia ta gere maho, 'onaai ha'a-gonohi'amou, 'inia 'a 'iraraa do 'imou mou ta'ahiau, 'ai daua nana i heitahari.”

'A Ororiu Di'u Do Gai Dauai Tahī Tarau*(Matiu 18:6-9; Luk 17:1-2)*

42 Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “'Onaa 'ia tei sae nai raba ha'atehaa ta nei 'iniraaui nei kekerei 'ini narau hinihiniau, 'a goro do ra ga'i ho'osia ta kae hau na'i 'u'una marai hura'a ha'adodohia na'i asi rodo. 'Inia na ha'a-mama'ai na 'ia God nai haua tanaai nei nai ha'atehaa tanei 'iniraa, 'ai ta'aa di'u ro'u wou. 43-44 Hoita, 'onaa na rimamu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi horo gaasinga'inia. 'O gasi to'oraai rua rimamu ma'ogui siri na'i dora-ni-rongomaata'i. Na'i dorasi na uro ra bwarai mae mana 'eu 'a bwarai kuru. 'A goro baania do'oi dauai tahī tarau beia moi ta'i rima. 45-46 Ma 'onaa na uwamu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi horo gaasinga'inia. 'O gasi to'oraai rua uwamu maraigui gaasi'o na'i dora-ni-rongomaata'i. Na'i dorasi na uro ra bwarai mae mana 'eu 'a bwarai kuru. 'A goro baania do'oi dauai tahī tarau beia moi ta'i uwa. 47-48 Ma 'onaa na maamu nai haai maho na'o ora-ora'a 'inia, 'oi suki gaasia hura'a. 'O gasi to'oraai rua maamu ma ragui gaasi'o na'i dora-ni-rongomaata'i. Na'i dorasi na uro ra bwarai mae mana 'eu 'a bwarai kuru. 'A goro i awa tarau na'i heimarungi ana God beia moi ta'i maa baaniai siri na'i dora-ni-rongomaata'i beiai rua maa hako.

49 “Naasi, 'ia God 'ai ha'ausuriraaui sae ana'i 'ini'i rongomaata'i nara siri suri'i na'i marewana. Mia God 'ai ha'a-mama'airaaui nei nara ai'a suria na'i 'eu na bwa'i kuru'a ro'u ta 'oha.

50 “'Io, solt 'a goro 'anai ha'angaugoroai mahoingau. Me 'onaa 'aigu ai'aa i asi'ahana, ma naasi 'agu bwa'i here'a ro'u naraigui haua 'anai ha'a-asi'aa ro'u. 'A o'asi ro'u, 'onaa mou awa heihoa na'i tahingamoo'i 'a 'onaai solt na ai'aa'i gorohana. Naasi moi awa hagu goni goro!”

Haigaasi Na'i Ha'iwai*(Matiu 19:1-12; Luk 16:18)*

10 1 Mia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau hano baaniai Kapaniam. Rau ataha wou na'i Provensi Jiudea marau 'ari 'anai nata batarau wai Jodan. Ma ra rago ro'u i sae nara boi beia Jisas, maagu ha'ausuriraa ro'u 'onaai bwane hahaua ana.

²Tara'i Farisei ra boi beia Jisas, 'inia rau raba ha'imaania 'onaa na heiarami ana 'a ta'isada beiai Ringe ana'ia Moses. Marau songa'inia o'ani, "O'i 'unua tana'ameu. 'A 'ua? Na Ringe ana'ia Moses ra ha'awatea moi dona sae 'ai matai gaasiai urao ana?"

³Mia Jisas 'a aramiraau ro'u 'inia heisonga'i. 'A o'ani, "E taha na ringeringe ana Moses 'a 'unua 'inia haigaasi?"

⁴Miraau o'ani 'inia, "Ia Moses 'a ha'awatea moi sae ha'iwai 'anai gaasiai urao ana, 'onaa 'ai haua ga'u na'i na'o ta usu-usu ni haigaasi."†

⁵Mia Jisas 'a o'ani, "Ia Moses 'a haua tana'amoui ringeringsi suria mou rongoasa mamou ai'a raba araisuriai Ha'atora ana God. ⁶Na Usu-usu Maea 'a o'ani, "Oha 'ia God 'a ha'apwa'araai marewana, 'a ha'apwa'araai mwane mana urao.† ⁷Na tarana naasi, na mwane 'ai nugasiamana mea inana maai hasi beiai urao ana, ⁸mararui ha'i ta'i abe. Naasi, 'irarua rarugu ai'a 'onaai'a i rua abe, ma'ata 'e ta'i abe moi.† ⁹Na tarana naasi, na noni 'ai abui hoaii taha na 'ia God na ho'ogonia."

¹⁰Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau aho'i 'ari ruma. Miraau rongoiusuri rau songa'inia ro'ua Jisas 'ini'i 'ado'ado 'ada'i maho 'isi. ¹¹Mia o'ani 'iniraau, "Onaa ta mwane nai gaasiai urao ana ma waina ro'u i urao he'ete'i, 'iia 'a taritari'a baaniai urao ana. ¹²Ma ro'u, 'onaa 'e urao na gaasiai mwane ana ma waina ro'u i mwane he'ete'i, 'iia 'a taritari'a ro'u baaniai mwane ana."

Jisas 'A Ha'agorohirai Gare Kekerei

(Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³Ra'i sae ra waa'i mai gare tanaa Jisas do'ai karohiraau maai ha'atee ha'agorohiraau. Me 'iraau rongoiusuri ana'i rau ha'a-aburaau sae 'isi.

¹⁴Oha 'ia Jisas 'a 'iraraa o'asi, 'a taesu'a 'adaai rongoiusuri ana'i ma o'ani 'iniraau, "Moi abui ha'a-bwarasiraau. Moi wateraui gare marai boi beiau. 'Inia 'iraau nei ra 'onaairaausi, naasi nei nara arari 'anai siri na'i heimarungi ana God. ¹⁵Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Ia tei na bwa'i 'u'uria God 'onaai gare, 'a bwa'i awa bahainai heimarungi ana God." ¹⁶Mia Jisas 'a wairaaui mai gare beia ma aberaaui. 'A nugaai rimana na'i hungadaau ma ha'atee ha'agorohiraau.

'E Sae Na Toto'ora

(Matiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷Oha na taraawa'a hano ro'ua Jisas mana rongoiusuri ana'i, 'e sae na 'eba mai ma topira'i ruru tanaa Jisas ma o'ani, "Ha'ausuri! I'oe 'e sae goro! 'E taha nawai haua nawai daua 'inia i tahi tarau?"

¹⁸Ia Jisas 'a aramia o'ani, "Ni 'uaana na'o 'unua 'inia do 'inau 'au goro? Ai'a tanei do 'ai goro, me 'iia moi a God. ¹⁹I'oe 'o bwane aidangisi'i'a i Ha'atora: Abui ngahu ha'amaesia sae; abui taritari'a baaniai urao amua ma'ua mwane amua; abui beri; abui pwari'i na'i kooti; abui ha'a-

bweubweu'aai sae 'inia mahona to'oraa; ma'oi ha'ahoua amamu mea inamu.”[†]

²⁰Mana saesi 'a o'ani, “Ha'ausuri, na mwane mareho 'isi 'au bwane ha'isuri'i mau mai na'i 'oha nau kekerei.”

²¹Mia Jisas 'a wana to'obuu 'inia ma ta'ahia maagu o'ani, “E ta'i mareho na i'oe 'o ai'a haua mau. 'Oi 'ari ma'oi raonga'ini'i hako mareho na'o to'ora'i ma'oi haua ha'a tanaraaui sae pohara. 'Onaa 'oi haua o'asi, 'oi toto'ora na'i aro. Na'i muri 'oigui boi suriau.”

²²'Oha na rongoa, maagu 'ome ahutotou'a. Ma hano'a ha'i ahutotou, 'inia 'iia 'e sae na toto'ora di'u.

²³'Ia Jisas 'a wanasiraaui hairiu i sae ma o'ani 'iniraau rongoiusuri ana'i, “'Ai bwara di'u tanaraaui sae ra toto'ora 'anai siri na'i heimarungi ana God.”

²⁴'Iraau rongoiusuri ana'i rau heimwaota'i di'u 'ini'i mahona 'unu'isi. Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “Mwani sae agu'i, 'a bwara di'u 'anai siri na'i heimarungi ana God! ²⁵'A 'ua? I mwamwaa nara 'unua 'inia kamel 'a matai siri daara'i na'i maana nira? 'A bwara! Ma bwara di'u ro'u wou tanaa nei na toto'ora 'anai siri na'i heimarungi ana God.”

²⁶Na'i 'oha rau rongoa o'asi rongoiusuri, raugu heimwaota'i di'u marau ha'atee o'ani, “Romwane, 'onaa na o'asi, 'a 'ome 'onaa do 'a bwa'i ta sae nai daua tahi tarau!”

²⁷Mia Jisas 'a wanasiraaui ma o'ani, “Beiai noni 'a bwarai daua haariraaui tahi tarau, mei beia God 'a ai'a mahona i bwara tanaa, 'inia tanaa God mwane mahona ra mwada'u moi.”

²⁸Mia Pita 'a o'ani 'inia, “'Ome! 'I'ameu meu nugasi'i hako mwane mahona amee'i mameu suri'o!”

²⁹⁻³⁰Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, “'Au 'iraraana. 'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Ia tei na nugasi'i mwane mareho ana'i 'inia 'a suriau mana Taroha Goro, 'iia 'ai dau'i mwani mareho di'u'i mareho na nugasi'i 'isi. 'Onaa 'ai nugasiai ruma ana ma'ua do'orana'i, asina'i, amana, inana, gare ana'i ma'uai dorai ano ana, 'ia God 'ai huunai ha'agorohia. Ma na'i marewana 'ai ha'arago'i tanaa mwani mahona 'isi. Me 'iraaui sae rai ha'a-mama'aia ro'u! Ma'ata na'i madoraa nai boi mau, 'aigui daua nana i tahi tarau. ³¹Ma naasi, 'a ragoi nei nara ororiu na'i 'ohani, rai ha'i sae haari'i moi. Ma ragoi nei ra ai'a ororiu na'i 'ohani, 'ia God 'ai ha'a-ororiu'araau.”

Orunai 'Oha Na 'Ia Jisas
'A Hadanga'inia Mae Nai Haua
(Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34)

³²'Oha rau suriai tara na ta'eha 'anai Jerusalem, 'ia Jisas 'a hano na'i na'o 'iniraau rongoiusuri ana'i. 'Iraau rongoiusuri ana'i rau heimwaota'i di'u 'inia, miraau sae ra haisuri ra maaa'u. Jisas 'a wairaaui haariraaui ro'u i rongoiusuri ana'i ma maani'i tanaraaui taha na rai to'o mau tanaa.

33'A o'ani 'iniraa, "Moi bahurongo goro. Na'i 'ohanisi gau hahano'a 'anai Jerusalem. Maagu na'i 'isi, 'e nei nai usuha'iniau i Gare'i Inoni tanaraau i Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses. Rai hiiriau 'anai ha'amaesiau marai usuha'iniau ro'u tanaraau nei ra ai'a Jiu. 34Rai haikou 'iniau marai ngisuai abegu marai rorohoau maraigu ngahu ha'amaesiau. Ma'ata 'e rua dangi nai hako mana'i oruna, wai suruta'e aho'i baaniai mae."

Na Hei'irisina Jems Mea Jon

(*Matu 20:20-28*)

35'Ia Jems mea Jon rua garena Sebedi, raru boi beia Jisas ma raru ha'atee o'ani 'inia, "Ha'ausuri, 'e ta'i maho na miri 'irisina do'oi haua tana'amiria."

36'Mia Jisas 'a songa'inirarua o'ani, "E taha muru rabasia?"

37'Ma rarugu aramia o'ani, "Na'i madoraa na'oi mwaeraha ma'oi marungiraaui noni, miri raba heimarungi bei'o. Tanei nai heinagu na'i dora ni mwaeraha na'i aba odomu ma tanei na'i maha."

38'Mia Jisas 'a o'ani 'ini'ararua, "I'amurua muru ai'a aidangisiai maho na muru ha'angoniasi. 'A 'ua? Muru ga'i siri moi na'i rongomaata'i na 'inau wai siri iei? Ma muru ga'i matai mae moi 'onaai mae na wai haua?"

39'Miraru aramia Jisas o'ani, "Miri ga'i haa moi!"

Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Ha'amomori di'u. Murui rongomaata'i ha'a-momori 'onaai rongomaata'i na 'inau wai haa ma murui mae moi 'onaai mae na wai haua. 40Ma'ata 'inau 'au bwa'i sigihia 'iatei nai heinagu na'i odogu ma'ua na'i mahagu. 'Iia moi a God nai 'unua 'iatei nai heinagu beiau. 'Inia 'iia 'a bwane 'ome sigihiraaui."

41'Oha 'iraaui nata tangahurui rongoiusuri ana'ia Jisas rau rongoai mahosi, rau taesu'a di'u 'ana Jems mea Jon.

42'Mia Jisas 'a 'unuraaui hako mai beia, ma o'ani 'iniraa, "Mou bwani 'iraraa doni mwaeraha mana na'otara adaa'i sae ra ai'a Jiu, rau ha'aba'o 'inia heimarungi narau haua ma goro adaaui i haa'i mwani heiatenga'i tanaraau noni. 43Ma'ata 'ai abui o'asi bei'amou. 'Ia tei nai raba na'otara tana'amou, 'iia 'ai ha'i sae tatau'aro tana'amou. 44Mia tei na raba bwauodo, 'ai ha'i slev tana'amou hako. 45Moi ha'isuriai herehere agua. 'Inaui Gare'i Inoni 'au ai'a boi do 'irai sae rai tau'aro tanaau. Me 'inau 'au boi do 'inau wai tau'aro tanaraau, ma 'anai wateai tahingagu 'anai ha'atahiraaui baaniai ora-ora'a."

Jisas 'A Ha'a-wanawanaa Aho'i a Batimeas

(*Matu 20:29-34; Luk 18:35-43*)

46'Jisas mana rongoiusuri ana'i rau tahai 'omaai Jeriko. Ma na'i muri, 'oha rau hura'a baaniai 'omaasi, 'a ragoi sae ra suriraaui. Ma'e sae na kuru na atana 'ia Batimeas 'a heheinagu na'i bobonai tara, 'iiasi 'e garena Timias. 'Iia 'a heinagu 'isi'a 'anai ha'angoni ha'a beiraaui noni rau tatahahoro na'i tarasi. 47'Na'i 'oha na 'iraraa do 'ia Jisas, 'e sae ni Nasaret na boi na'i tarasi, 'agu taraawa'a awara raha o'ani, "Jisas, warowarona Deved. 'Oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau!"

48Ragoi sae ra 'unua do 'ai papaku, mia awara raha ro'u baaniai na'o, "Jisas, warowarona Deved, 'oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau!"

49Jisas 'a ura papaku ma o'ani 'iniraa, "Moi 'unua mai."

Maraugu o'ani 'inia Batimeas, "Ai abui ta'aabemu. 'Ia Jisas 'a 'unu'o, 'oi ura ara'a!"

50'Ia Batimeas 'a rege ara'a ma gaasiai to'oni bo-hura'a ana, ma 'ari beia Jisas.

51Jisas 'a songa'inia o'ani, "E taha na'o 'irisia do wai haua tana'o?"

Mia aramia Jisas o'ani, "Ha'ausuri, 'au raba wanawana aho'!"

52Mia Jisas 'a ha'atee o'ani tanaa, "Io, na hinihinimu na ha'agorohi'o. 'O'i 'ari'a."

Na'i mau 'ohasi na sae kurusi 'agu wana. Ma hano beia Jisas suriai tara.

Jisas 'A Taha Siri Na'i Jerusalem

(Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

11 1'Oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau gaarangia wou i Jerusalem, rau 'omesia 'ari 'omaai Betfeis mana Betani gaarangiai hungahungai 'Oliv. Mia Jisas 'a ha'a-taarirarua i rua rongoiusuri 'anai 'ari na'o. 2'A o'ani 'inirarua, "Murui hano mamurui 'ari nai 'omaa 'ariani. Ma na'i 'oha murui taha siri wou, murui re'iai garei dongki nara ho'osia. Na garei dongkisi ai'ta sae mau nai ta'e na'i hungana. Naasi murui wagasia ma murui waia mai tanaau. 3'Ma 'onaa ta sae nai songa'ini'amurua 'inia tei na 'unua tana'amurua do murui waiai mwamwaasi, murui o'ani 'inia, 'Ia Araha na rabasia ma'ai ha'ataaria aho'i raurau moi mai."

4'Oha raru ataha wou, raru re'iai dongki ra ho'osia na'i bobonai maraaruma. Raru 'ariwou ma raru tahamora wagasia, 5'ma ra'i sae nara ura 'isi ra o'ani 'ini'ararua, "Eei! 'A 'ua na muru wagasia 'inia i mwamwaasi?" 6'Mararu 'unu'i maho 'ia Jisas 'a 'unu'i tanararua, maraugu watea tanararuai dongki ma raru hano beia.

7'Oha raru ataha aho'i beia Jisas, raru rahi'i tara'i to'oni bo hura'a adaru'i ma raru nuga'i na'i hunganai mwamwaasi. Mia Jisas 'a heinagu ara'a na'i hungana.

8Ragoi sae ra haa'i bwana bo hura'a adaa'i mara haari'i 'ari suriai tara. Ma tara'i sae ra 'ari mara tabari'i hasi'ei nara hahaa'a mara haari'i hahaa'i na'i tara. 9'Mana sae ra na'o mana nei na'i murina Jisas raugu awaawara, rau o'ani, "Ha'a-aneanea God!

Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!

10 God 'oi ha'agorohia mo'oni na boi 'anai mwaeraha agaau

'onaai wauwa ameeu a Deved!

Ha'a-aneanea God na'i aro!"†

11'Ia Jisas 'a taha wou i Jerusalem ma siri na'i Ruma Maea ana God ma wanasi'i hako 'ari mwane maho na'i rarona. 'Iia ai'a awa ore'a, ma 'ari'a i Betani beiraau rongoiusuri ana'i, 'inia 'a su'urahi'a.

**Jisas 'A Ha'atee Orohuniai Hasi'ei
Nara 'Unua 'Iniai Fig**

(Matiu 21:18-19)

12'Oha rau aho'i mai baaniai Betani na'i nata dangi, 'ia Jisas 'a hioro.
13'Ma re'ia 'ari urunai hasi'ei ra 'unua 'iniai fig. Rei'uaa na 'iraraa do'a ai'a tari mau i madoraa 'adaaui fig 'anai hungu, 'a 'ariwou 'anai 'ome'ome hua na'iei. 'Inia 'a 'iraraa do na fig 'ai hungu ma'ata'a 'onaa na to'o rawa. Ma na'i 'oha na 'ariwou gaarangi, 'a 'omesia do nai'i moi rawa na re'i'i. 14'Naasi mia Jisas 'a ha'atee orohuniai hasi'eisi, 'a o'ani, "Ogu bwa'i hungu'a ro'u ta 'oha!" Miraau rongoiusuri ana'i rau rongo'i hakoi maho na 'unu'isi.

**Jisas 'A Taariraui Sae
Baaniai Ruma Maea Ana God**

(Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

15'Oha rau ataha wou i Jerusalem, 'ia Jisas 'a siriwou na'i dora a'ora na'i maana Ruma Maea ma taraawa'a taarirau hura'a i sae ra horihori mara raoraonga'i na'iei. 'A rihota'ini'i tebol 'anai ori-orisi ha'a mana baba ni heheinagu adaa'i nei ra raoraonga'i waibora. 16'Mia Jisas 'a ha'a-abu'i sae nara raba tahahoro bei'i maho na'i kae dora a'ora na'i maana Ruma Maea. 17'Maagu ha'ausuriraui sae o'ani, "Ra usua o'ani na'i Usu-usu Maea, 'ia God 'a o'ani, 'Na ruma agua 'e ruma ni ha'arahesi adaau hakoi mwane noni suriai marewana.' Mi'amou mou ha'i dorani bainihu 'inia nadaaui sae beriberi!"[†]
18'Miraau na Na'ohadaaui Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau rongo to'oana marau taraawa'a siba herehere 'anai ngahuia Jisas. Ma'ata rau magugu ro'u, 'inia ra ragoi sae ra heimwaota'i di'u 'iniai ha'ausuringa'i ana'i.

19'Ma na'i su'urahi, 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i raugu hura'a aho'i baaniai Jerusalem.

Hinihini Mana Ha'arahesi

(Matiu 21:20-22)

20'Oha rau 'ari wou suriai tara na'i haho'oanai nata dangi, rau re'iai hasi'ei na ha'atee orohunia ania Jisas 'a nugu'a. 21'Mia Pita 'a hasi 'adoma'i aho'isia ma o'ani 'inia Jisas, "Ha'ausuri, 'ome! Na hasi'ei na'o ha'atee orohunia 'ani 'a nugu'a!"

22'Mia Jisas 'a o'ani, "Moi hinihinia God! 23'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Ia tei nai hinihini ma bwa'i 'adoma'i heiruarua'a, 'ai matai o'ani 'iniai hungahungani, "Oi sara baaniai dorani ma'oi hura'ai asi!" Na maho nai 'unuasi 'ai to'o'a 'onaai 'irisia anasi. 24'Tarana naasi nau 'unua 'inia tana'amou, do 'oha moi ha'angonia ta maho na'i ha'arahesi, moi hinihini do 'ia God 'a bwane haua'a tana'amou. Maigu haua tana'amoui taha mou 'irisia. 25'Ma na'i 'oha moi ha'arahesi, 'onaa mou taesu'a 'ana tanei, moi 'adoma'i

nugasia ga'u, neina Amamooou na'i aro 'ai 'adoma'i nugasi'amou ro'u 'ini'i maho ta'a'i na mou haa'i. ²⁶Ma 'onaa mou bwa'i 'adoma'i nugasia, 'ia God na awai aro 'a bwa'i 'adoma'i nugasi'i ro'u i ora-ora'a amoo'i.”

**'Iraaui Saemaua Adaa'i Jiu Ra Ai'a
Hinihinia Do 'Ia Jisas 'A Boi Baania God**

(Matiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷Mana 'oha rau ataha ro'u mai na'i Jerusalem, 'ia Jisas 'a taha ro'u siri na'i Ruma Maea ana God. 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemaua ro'u rau boi beia, ²⁸marau songa'inia, “‘O'i 'unua tana'ameu, 'iatei na 'unua tana'o do'oi matai haa'i mareho 'isi?”

²⁹Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, “Wai matai aramiai heisonga'i amooou 'onaa moi aramia ro'u i heisonga'i nawai haua tana'amou. ³⁰'Ia tei na 'unua tanaa Jon 'anai bwareomaearaaui noni? 'Ia God ma'ua inoni?”

³¹Miraau hadahada haariraaui hairiu o'ani, “‘E taha nagai 'unua? 'Inia 'onaa nagai 'unua do'ia God, 'iia 'ai 'unua o'ani, ‘Ma 'ua namou ai'a hinihinia 'inia Jon?’ ³²Ma 'onaa nagai 'unua do 'iraaui moi inoni nara 'unua tanaa, ra gasi taesu'a inoni.” Rau 'unua o'asi, 'inia rau maaaa'usiraaui sae na rau hinihinia do'ia Jon 'e huunai rarabea.

³³Miraau aramia o'ani, “Meu ai'a 'iraraa.”

Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “Nau bwa'i rangasia ro'u tana'amou 'iatei na 'unua tanaau do wai matai haa'i mareho 'isi.”

**Ha'atee Heiha'auu 'Iniraaui Sae Ta'a'i
Nara 'Omesuriai Moui Grep**

(Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

12 ¹Na'i 'ohasi, 'ia Jisas 'a maania ro'u tanaraaui saemaua adaa'i Jiu i ha'atee heiha'auuni. 'A o'ani 'iniraaui, “‘E sae na hasiai moui grep. 'A bara garia ma tagoraai dora 'anai rosirosi grep na'iei 'anai tagora waen. Ma ha'a-urasia ro'u i ruma ahaaha 'anai 'ome'ome 'ini'i maeronga. Na'i muri 'agu sadoi'i sae 'anai tau'aro maedi hua 'anai 'omesuriai mou ma hano na awa na'i kantri he'ete'i.

²“Ma na'i 'oha na tari madoraa 'anai husi'i hua, na saesi 'agu ha'ataaria 'ari noni tatau'aro ana 'anai waa mai hua narau ga'i haa'i tanaa baaniai moui grep anasi. ³Na'i 'oha na ataha wou, 'iraaui mwane narau 'omesuriai moui rau daua marau ngahu ngahua moi, marau ha'ataaria aho'i 'ari ha'i pwaranga. ⁴'Ari wou mana nei na to'oraai mou 'a ha'ataaria ro'u i ta'i sae tatau'aro ana 'anai waa mai tanaa hua ana'i. Miraau sae 'isi rau ngahuia ro'u. Rau ha'amaaraai bwauna mara here ha'ataa'ia di'u ro'u. ⁵'Ari wou mana nei na to'oraai mou, 'a ha'ataaria ro'u 'ari ta'i sae tatau'aro ana. Miraau sae 'isi rau ngahu ha'amaesia moi. Mwane sae tatau'aro ana'i na ha'ataari'i ra here osia'i hako. Ra'i nei ra ngahu ha'ataa'ia'i ma ra'i nei ra ngahu ha'amaesi'i.

⁶“Na nei nagu awa mau 'anai ha'ataaria, naasi huunai gare ana'a na ta'ahia di'u. Naasi'a i sae ha'ahako 'anai ha'ataaria 'ari. Ma 'adoma'inia do 'iia rai ha'ahoua. Naasi, maagu ha'ataaria 'ari.

7[“]Oha narau re'ia, rau ha'atee hairiu o'ani, 'Naasia mo'o naigu to'oraai mousi na'i 'oha nai mae amana. Gau magai ngahu ha'amaesia magai to'ora nagaau i moui grepisi.' 8Marau daua, rau ngahu ha'amaesia marau gaasia hura'a baaniai mou.”

9[’]Ia Jisas 'agu songa'iniraaui o'ani, “Mou 'adoma'inia do'e taha naigu haa i sae na to'oraai mousi. 'Iia 'ai boi, mai ngahu ha'amaesiraaui hako'i sae 'isi mai wateai mousi tanaraau tara'i nei ro'u. 10Mou ai'a 'oha'inia gasi taha nara usua na'i Usu-usu Maea na o'ani,

'Na hau na 'iraaui sae tatau'aro ruma rau 'itaa,
naia naagu ha'i hau na ororiu di'u na'i bani anai ruma.

11 'Ia Araha God na haua do 'ai o'asi,
magau wa'ewa'e di'u 'inia!’”†

12Na ha'atee heiha'auu ana Jisas 'a to'iraaui saemaua adaa'i Jiu. Rau raba daua Jisas dorai ha'a-mama'aia. Maraagu ai'a haua, suria rau magugu do ra gasigu ha'agogoru i noni. Naasi raugu hano'a baania.

Ra Hauai Heisonga'i 'Iniai Hori Takisi

(Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

13Na'i muri, 'iraaui Farisei mana sae ana'ia Herod ra ha'a-taariraaui wou tara'i sae 'anai songa'inia Jisas do neina 'ai ha'atee ha'ata'aia'i mwaeraha raha adaaui Rom. 14Rau 'ari wou beia marau o'ani 'inia, “Ha'ausuri, meu 'iraraa dona mwane maho na'o 'unu'i ra odo-odo mara ha'a-momori hako. Ma'o ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha 'ia God na 'irisiai noni 'anai haa. Ma na'i 'oha na'o ha'ausuriraaui, rei'uaa na 'e sae he'ua nara bahurongo'o, mana ha'ausuringa'i amu'i ra ta'isada moi. Hoita, 'oi 'unua tana'ameu, 'A 'ua? Na'i ringeringe agaau, 'a odo-odo dogai hori takisi tanaai mwaeraha raha na'i Rom ma'ua ai'a?”

15'Ia Jisas 'a bwane 'iraraa do rau raba ha'imaania, maagu o'ani, “Ni 'uaana na mou raba ha'a-bweubweu'aaui 'anai 'unuai maho na taritari'a? Moisu waa mai ta korai ha'a ma wai re'ia!” 16Marau waa wou tanaai korai ha'a, maagu songa'iniraaui o'ani, “I atana tei mana nununa tei na awa na'i korai ha'ani?” Miraaui aramia o'ani, “Na atanai Mwaeraha adaaui Rom mana nununa.”

17Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “Onaa na o'asi mamoi haua tanaai Mwaeraha i taha 'iia na to'ora, mamoi haua tanaa God taha 'ia God na to'ora.” Miraaui heimwaota'i di'u 'inia Jisas.

Heisonga'i 'Iniai Suruta'e Aho'i

'Anai Ohongia Jisas

(Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40)

18Ma na'i muri, ra'i Sadiusi ra boi beia Jisas. 'Iraausi rau ai'a hinihinia do 'iraaui noni rai suruta'e aho'i baaniai mae, miraaui songa'inia Jisas o'ani,

19“Ha'ausuri, 'ia Moses 'a nugaai Ha'atora tanagaau do 'onaa 'e sae ha'iwai nai mae baaniai urao ana mararu ai'a to'o gare, na do'orana 'ai orisia, maai waina ro'u i uraosi. Mana gare na rarui to'ora'i, rai 'unuu'i 'ini'i gare ana'i do'orana na maesi, neina burungana 'a bwa'i matai hako.”[†]

20“E heiha'auu naani. 'E ta'i 'oha 'e biu ha'ido'orada narau awa wou, mana gare na hutai na'o 'a ha'iwai. Raru ai'a to'o gare mau i urao anasi ma mae'a baania. 21Na'i muri, do'orana na huta haisuri, 'a waina ro'u i naosi. Ma raru ai'a to'o gare mau ro'u, ma mae'a ro'u i saesi. Mana ta'i maho mausi, 'a to'o ro'u tanaai orunai do'oradaau. 22'Ari wou, 'iraau biu ha'ido'oradasi, rau waina hako'i uraosi. Ma ai'a ta ta'i 'iniraa'u naigu to'oraa ta gare beia, marau mae hako'a. Na'i muri mana uraosi 'a mae ro'u. 23Hoita, na'i 'oha na 'iraau biu ha'ido'oradasi rau waina hako o'asi uraosi, 'iatei 'iniraa'u nararugui ha'iwai uraosi na'i 'oha na 'ia God 'aigui ha'a-suruta'eraau aho'i baaniai mae?”

24Mia Jisas 'a aramiraa'u o'ani, “Mou taritari'a ha'atai! 'I'amou ai'a aidangisiai Usu-usu Maea mamou ai'a aidangisia ro'u i taha na mena ana God 'ai matai haua. Naia namou to'oraa 'inia 'ado'ado bweubweu'asi. 25'Oha 'ia God 'ai ha'a-suruta'era'i noni baaniai mae, 'a bwa'i sae nai ha'iwai. 'Iraau rai 'onaairaaui enjel na'i aro nara ai'a ha'iwai. 26'Io, ma wai ha'a-aidangisi'amou ro'u 'inia'i suruta'e aho'i. Mou bwani 'iraraa do na'i mamaani 'inia Moses mana gere hasi'ei na noroi uruna ani, 'ia God 'a ha'atee o'ani 'inia Moses, ‘Inau God ana Ebrahim, mia Aisak, mia Jekop.’[†] 27Mana God naasi, ai'a God adaau nei ra mae, me 'e God adaau nei ra tahi. Naasi 'a ha'ata'inia doni waira orusi rau tahi mau, rei'uaa narau bwane mae. 'I'amoui Sadiusi mou taritari'a di'u 'oha mou 'unua do gau bwa'i suruta'e aho'i.”

Ha'atora Na Ororiu Di'u

(Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28)

28'Oha 'iraau Sadiusi rau heitohetohe mau beia Jisas, 'e nei 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, 'a boi ma rongoa dona heiarami ana Jisas 'a odo-odo. Maagu songa'inia ro'u o'ani, “Ha'atora he'ua na ororiu di'u?”

29Mia Jisas 'agu aramia o'ani, “'Ia Moses 'a 'unua o'ani, ‘I'amou sae ni Israel, moi bahu-bahurongo goro! 'Ia God naasi Araha agaau, me 'iia moi naasi ta'i God. 30Moi ta'ahiai Araha God amoo 'ini'i tahingamoo'i hako mana ahumoo'i hako me 'ini'i 'adoma'imoo'i hako mana wetewete amoo'i hako.’ Naasi nei na ororiu di'u. 31Mana ruanai Ha'atora na ororiu 'a o'ani, ‘O'i ta'ahiai nata sae 'onaai ta'ahi'o amua haari'o.’[†] 'Agu ai'a Ha'atora'a ro'u naigu ororiu di'u'ai rua Ha'atorasi.”

32Mana saesi 'a o'ani, “Ha'ausuri, 'O ha'a-momori di'u 'oha na i'oe 'o 'unua do'e ta'i God moi. 33Ma'o ha'a-momori ro'u do gai ta'ahia God 'ini'i tahingagaa'i hako mana ahugaa'i hako me 'ini'i 'adoma'igaa'i hako mana

wetewete agaa'i hako. Ma mei ta'ahiraau ro'u i mwane sae hako 'onaai ta'ahigaau haarigaau nagau haua. Na rua Ha'atorasi, raru ororiu di'u'i tara'i Ha'atora nagau suri'i, 'onaai'i ho'asi nagau hahaa'i na'i Ruma Maea ana God."

³⁴Oha 'ia Jisas 'a rongoa dona saesi 'a heiarami odo-odo, 'agu o'ani 'inia, "Wai 'unua tana'o: I'oe 'o gaarangi ha'awatea God 'anai marungiai tahingamu." Na'i muri, 'agu ai'a ta sae'a ro'u naigu raba haa ta heisonga'i.

Heisonga'i 'Iniai Ha'atahi

(Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵Na'i muri, 'oha 'ia Jisas 'a ha'ausuriraau noni na'i Ruma Maea ana God, 'a o'ani 'iniraau, "A he'ua na 'iraau'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'unua dona Ha'atahi 'e warowarona Mwaeraha Deved? ³⁶'Inia 'e ta'i 'oha, na Hi'ona Maea 'a haua tanaa Deved i 'ado'ado, mia Deved 'a o'ani,

'Ia Araha God 'a ha'atee tanaai Araha agua o'ani:

'Oi heinagu na'i aba odogu

'anai heimarungi beiau,

tari 'oha wai nugaraau maerongamu

na'i bahainai heimarungi amua.[†]

³⁷Na'i 'oha na 'ia Deved 'a 'unua do 'ia Ha'atahi 'e Araha ana, 'a ha'ata'inia do 'ia Araha ai'a do'e warowarona moi, ma'ata 'iia Araha ro'u ana."

Miraau'i nei na ha'ausuriraau, rau wa'ewa'e di'u 'anai bahurongo'i maho na maani'i.

Jisas 'A 'Unu Ha'ata'airaau Farisei

Miraau'i Ha'ausuri 'Anai Ringe

(Matiu 23:1-36; Luk 20:45-47)

³⁸Mana 'oha na ha'ausuriraau noni 'a o'ani, "Moi 'ome'ome goro 'iniraau'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses! 'A goro adaa'u hano hairiu na'i maketi bei'i to'oni ororiu adaa'i do neina 'iraau'i inoni rai 'ome 'irararaau marai ha'ahouraa. ³⁹Na'i 'oha narau siri suri'i ruma ni ha'arahesi, mei suri'i ngau goni nara haa'i, rau 'irisia dorai heinagu moe'a suri'i dora ororiu.

⁴⁰Marau matai ha'a-bweubweu'araau nao 'ini'i ruma adaa'i mana maho na rau to'ora'i. Mana 'oha rai rihunga'i, rau pwari'iraau'i sae 'anai haa'i rihunga'i tewa. Moi 'iraraa dona ha'a-mama'ai 'ia God 'ai ha'arahaa ro'u wou tanaraau."

Jisas 'A Ha'ata'eta'eai

Wawate Anai Nao Na Pohara

(Luk 21:1-4)

⁴¹Mia Jisas 'a heinagu gaarungiai bakosi 'anai wawate na'i Ruma Maea ana God. 'A wana suriraau'i sae nara sisiri mai 'anai nuga'i bane adaa'i. 'A 'omesia do'a ragoi sae toto'ora na rau nuga'i mwane ha'a. ⁴²'Agu 'ome, ma 'e

ta'i nao pohara na boi ma nugaa dioi rua gere korai ha'a. 'Onaa rai ha'igoni'i 'a ga'i arariai ta'i sereni. ⁴³Mia Jisas 'agu 'unuraau mai rongoiusuri ana'i ma o'ani, "Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: Na naosi 'a nuga ha'a di'uraau hako i mwane sae 'isi. ⁴⁴Inia 'iraaui mwane sae 'isi rau hisu 'ini'i taha nara madara suri'i toto'ora adaa'i. Mana uraosi, 'oha na wateai ha'a na to'oraa, 'agu ai'a to'oraa'a ro'u tanei."

Jisas 'A 'Unua Dona Ruma Maea Ana God Rai Ha'ata'aia

(Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

13 ¹Oha Jisas 'a hura'a baaniai Ruma Maea ana God, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'i 'a boi beia ma o'ani 'inia, "Ha'ausuri, 'osui re'i'i kae hau suri'i bani 'anai kae Ruma Maea 'omegorosi."

²Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "O 'iraraa? 'E 'oha nai boi mau na bwa'i ta ta'i hau 'ini'i hau 'isi naraigui awa suri'i dora nara heinagu suri'isi. Na mwane hau 'isi rai gaasi'i dio."

Ha'abasu 'ini'i Maho Ta'a'i Narai Siri Mai

(Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

³Na'i muri, 'ia Jisas 'a heinagu na'i hungahungai 'Oliv. Na'i dorasi ra matai wanasia moi 'ari Ruma Maea ana God. Mia Pita, Jems, Jon, mea Andru rau boi haariraaui beia, marau songa'inia o'ani, ⁴"Na'i 'oha he'ua na rai kai'ai Ruma Maeasi? 'E ha'ara he'ua na mei re'ia na meigu 'iraraa 'inia do 'a tari'a i madoraa 'ana?"

⁵Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, "Moi 'ome'ome goro, ra gasigu ha'ateha'amou tara'i sae! ⁶Inia 'ai ragoi sae rai boi heitaroha'i na'i atagu narai o'ani, 'Iia'a ninauni,' ma 'ai ragoi nei narai ha'ateharaau 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i nara ai'a ha'a-momori. ⁷Moi rongo'i rongo raha suri'i hei'oi nara to'o gaarangi mana taroha 'ini'i nei ra to'o ha'ataui. Ma 'ai abui ta'aabemoou. 'Inia mareho 'isi rai to'o o'asi'a, ma ai'a do naasi'a i ha'ahakona dangi. ⁸Iraaui sae na'i ta'i kantri rai 'ari marai heingahui beiraaui sae na'i nata kantri. Ra'i nunu rai to'o suri'i tara'i dora, ma tara'i dora na inoni rai mae 'inia hioro. Maho 'isi 'e taraawa'adi moi rongomaata'i, 'onaai urao naagu taraawa'a maesi ahu 'anai ha'ahutaai gare.

⁹"Moi 'ome'ome goro! 'Inia rai boi wai'amou 'anai 'i'i'amou marai rohoroho'amou suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i. Suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i, rai wai'amou 'anai ha'a-urasi'amou na'i maadi Primia mana Mwaeraha. Naasi madoraa amoo 'anai taroha'inia hura'a i Taroha Goro tanaraau. ¹⁰Na Taroha Goro rai 'adara'inia hako 'ari suriai marewana, maigu tari ha'ahakonai dangi. ¹¹Hoita, 'oha rai wai'amou 'anai 'i'i'amou, moi abui 'adoma'i raha 'ini'i taha na moi maani'i. 'Inia na maho namoi 'unu'i rai ha'ata'ini'i tana'amou suri'i 'adoma'imoo'i na'i madoraa na moi ha'atee. Na maho na moi maani'i, ai'a 'ado'adomoo'i haarimooi mei baaniai Hi'ona Maea.

¹²"Na'i 'ohasi, sae rai usuha'ini'i do'oradaa'i mana gare adaa'i nara hinihiniau tanaraui nei nara raba ha'amaesiraaui. Mana gare rai ha'imae

bei'i amadaa'i mana inadaa'i marai usuha'iniraa'u ro'u tanaraaui nei rai ha'amaesiraa'u. ¹³Iraaui noni rai 'utai'amou, suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i. Ma 'onaa moi ura baabau tari ha'ahakonai madoraa ta'aasi, moigu daua namooui tahi tarau."

**Jisas 'A Maaniai Taha Nai To'o
Na'i Jerusalem**

(Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraa'u, "I'amou moi re'iai maho ta'aa di'u na 'ia God 'a 'itaa. 'Ai ha'ata'aiiai Ruma Maea ana God, 'inia 'a ga'i bwa'i awa iei. 'Ia tei na'oi 'oha'iniiai ha'ateeni, 'oi ha'imaania aidangisia ma'ata'a i 'ado'ado 'ana! Hoita, 'onaa 'oi awa na'i Provensi Jiudea na'i madoraasi, 'oi hora ta'eha suri'i hungahunga 'anai bainihu. ¹⁵'Onaa 'oi awa hura'ai buriinai ruma amua, 'oi hora'a. 'Ogui abu siri ro'u i ruma 'anai waa'i tara'i maho amu'i. ¹⁶'Onaa 'oi awa na'i mou amua, 'oi abui aho'i 'ari ruma 'anai hauai bwana amua. ¹⁷Ha'a-arohai'araau di'u i urao ra pote mana hasuuri'i, 'inia 'ai bwara tanaraaui hora. ¹⁸Moi ha'arahesi mana mahosi 'ai abui to'o na'i 'oha na rangi ro'aro'a. ¹⁹Inia ni rongomaata'i na'i madoraasi, 'ai ta'aa di'u baani'i mwane rongomaata'i nara taraawa'a mau na'i madoraa na ha'apwa'araa God i marewana tari dangini. Ma na'i muri, 'a bwa'i ta madoraa ta'aa o'asi'a ro'u naigu to'o. ²⁰'Onaa 'ia Araha God 'ai abui ha'apwapwakuai madoraa 'anai rongomaata'i 'isi, 'a bwa'i nei 'aigu tahi. Me 'iniiai ta'ahiraa'u ana 'i sae ana'i na bwane 'ome sigihiraa'u, naia naigui ha'apwakua 'inia i madoraasi. ²¹'Onaa ta sae nai o'ani, 'Moisu wana mai. Naani Ha'atahi!' Ma'uasi 'ai o'ani, 'Na 'ariani!' Moi abui hinihinia. ²²Ra'i sae pwapwaaari'i rai boi marai o'ani, 'Inau naasi huunai Ha'atahi,' ma'uasi rai o'ani, 'Inau naasi huunai Ra'abea.' Rai haa'i mwani ha'abu'oahu 'anai ha'ateharaau sae. Rau raba ha'ateharaau ro'u i nei na 'ia God 'a bwane 'ome sigihira maagu bwara. ²³Moi 'ome'ome goro 'iniraa'u! Naia nau 'unu'i'a 'ini'i maho 'isi tana'amousi."

Jisas 'A Maaniai Boi Aho'i Nai Haa

(Matiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, "Na'i murinai madoraa ta'aasi,
'I sina 'a bwa'i marewa,
mana hura 'ai o'asi ro'u.
²⁵I hee'u rai ahoda,
mana taraani maho na'i ahoasara rai 'iha'iha.'[†]
²⁶Miraaui noni raigu re'iau i Gare'i Inoni. Wai boi aho'i suri'i rorodo beiai raraha mana mena na wetewete. ²⁷Me 'inau waigu ha'a-taariraaui enjel agu'i 'ari suri'i mwani dora hako na'i marewana 'anai taragoniraaui mai nei na 'ia God 'a bwane 'ome sigihiraa'u."

Ha'ausuringa'i Baaniai Hasi'e'i**Nara 'Unua 'Iniai Fig***(Matiu 24:32-44; Luk 21:29-33)*

28 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Moisu 'adoma'iniai fig mai ha'ausuri'amou. Na'i 'oha na'o re'iai raraanai fig ra taraawa'ai asuru mana rawa ra pwira, ma'o 'iraraa do madoraa raorao 'a gaarangi'a. 29'A o'asi ro'u. 'Oha na maho ta'a'i 'isi rai to'o, mamou 'iraraa do 'inau gaarangi aho'i mai'a. 30'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, mareho 'isi rai to'o, miraaui sae nara awa na'i madoraani ra bwa'i mae mau. 31I ahoasara mana ano rarui anoro mana ha'atee agu'i rai awa tarau.

32“Na dangi mana madoraa he'ua nawai aho'i mai ai'a ta sae nai 'iraraa. Rei'uaa 'inau i Gare'i Inoni miraaui enjel na'i aro mameu ai'a 'iraraa ro'u. 'Ia moia Amagu na 'iraraa. 33Naasi, moi 'ome'ome mamoi ha'aagau goro, 'inia mou ai'a 'iraraai madoraa na wai aho'i mai. 34Na boi aho'i na wai haua, 'a 'onaai sae na ha'aagau 'anai 'aariha ana. Na saesi 'a ha'a-'u'uriraaui sae tatau'aro ana'i 'ini 'omesuriai ruma ana. 'A 'unu'i tanaraau tau'aro narai haa'i ma nugaai sae na'i maraaruma 'anai 'ome'ome goro 'iniai madoraa nai aho'i mai. 35-36Naasi moi 'ome'ome goro! 'Inia mou ai'a 'iraraai madoraa wai boi aho'i 'onaai ai'a 'iraraa adaau'i 'oha nai boi aho'i anai sae na to'oraai ruma. Mou gasi mauru ma moigu 'asu'a 'oha wai boi aho'i. Na'i gasi su'urahi, ma'ua na'i 'ubutanai rodo, ma'ua na'i gasi wa'aria ma'ua haho'oa. 37Taha nau 'unua tana'amou 'au 'unua ro'u tanaraau hakoi mwani noni. Moi 'ome'ome goro!”

'E Ha'aradorado 'Anai Ngahuia Jisas*(Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

14 1Ma'e rua dangi na mau maraigu ha'ato'oa 'e rua rongo. 'Etana 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau mana ruanai rongo ra 'unua 'iniai Rongo 'ini Bredi nara ai'a dorari'i beiai draebam.

Hoita, 'iraaui na Na'ohadaa'i Piriisi miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau siba herehere do neina 'iraaui sae rai abui 'iraraai madoraa rai daua Jisas 'anai ha'amaesia. 2Rau o'ani, “Gai abui daua suri'i dangi nagau haai rongo, 'inia 'iraaui sae ra gasi ha'ato'oa ta ha'agogoru.”

'E Urao Na Ringisiai Rumu**Na'i Bwauna Jisas Na'i Betani***(Matiu 26:6-16; Luk 22:3-6; Jon 12:1-8)*

3'Ia Jisas 'a awa na'i 'omaai Betani na'i ruma ana Saemon. 'Ia Saemon 'e sae na adoia ga'tui daoha ra 'unua 'iniai lepa. Na'i 'oha rau ngau, 'e urao na siri mai beiai gere huai wai 'ome goro na honu 'ini rumu na hori bwara ma si'ini goro. 'A tahangia ma ringisia na'i bwauna Jisas.

4Mana haru tara'i sae na'i rumasi rau taesu'a 'anai uraosi marau ha'atee hairiu o'ani, “Ei, 'a 'ua na ha'agata'inia 'inia i rumusi? 5'A ga'i raonga'inia, mana ha'a 'ana 'a ga'i 'a'auhiraau 'inia i pohara. Na rumusi ra ga'i horia

'inia oru 'arangi korai ha'a madara!" Maraugu taraawa'a ha'atee ha'ata'aiia uraosi.

⁶Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraa, "Nigaa! 'A 'ua na mou ha'atee ha'ata'aiia 'inia? 'Iia 'a haua tanaau i here na goro. ⁷Iraaui pohara rai awa tarau moi bei'amou, mamoi matai 'a'auhiraau na moi wou ta madoraa. Me 'inuu 'au bwa'i awa tarau bei'amou. ⁸Na uraoni 'a hauai here na goro tanaau. 'A ha'aagauai abegu 'anai 'oha rai toringiau. ⁹Wai 'unua ha'a-momori tana'amou: Suri'i mwane dora na'i marewana narai taroha'inia ei Taroha Goro, rai maaniai taha na haua i uraoni, marai 'adoma'inia aho'i."

¹⁰Mia Jiudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia Jisas, 'a 'ari beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi ma 'unua do 'iia 'ai 'a'auhiraau 'anai sadoia ta here narai matai daua 'inia Jisas. ¹¹Na'i 'oha narau rongoa do'ai 'a'auhiraau, rau wa'ewa'e di'u. Marau duruduru tanaa dorai taharia. Ma na'i 'ohasi, 'ia Jiudas 'a taraawa'a sibasiba madoraa goro 'anai usuha'inia Jisas tanaraau.

Jisas 'A Ngau Beiraaui Rongoiusuri Ana'i

(Matiu 26:17-30; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30)

¹²Na'i dangi tahamora 'ini'i dangi nara ha'ato'oai Rongo 'ini Bredi nara ai'a dorari'i beiai draebam, ra ngahui'i tara'i garei siip 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. Ma na'i dangisi, 'iraau rongoiusuri ana'ia Jisas rau boi songa'inia o'ani, "Na'i hei na'o rabasia do mei ha'aagaua iei ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau?"

¹³Mia Jisas 'agu o'ani 'inia waira rua 'ini'i rongoiusuri ana'i, "Murui hano ma murui 'ari na'i kae 'omaai Jerusalem. Ma na'i 'oha na murui ataha wou, murugui heisadoi beia ta sae nai suru'iai bei wai. Ma na'i 'oha murui re'ia, murui suria na'i dora nai 'ari iei. ¹⁴Na'i 'oha nai siri na'i ruma, murui songa'inia sae na to'oraai rumasi. Murui o'ani, 'I Ha'ausuri ameeu 'a raba 'iraraa, na hei ahii nai matai ngau iei beiraaui rongoiusuri ana'i 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau?" ¹⁵Na sae na to'oraai rumasi, 'aigu wai'amurua ta'eha 'anai 'omesiai ahii nara bwane ha'a-arataraa mana mwani maho ra bwane agau. Na'isi na murui ha'aagauhi'i ei mwane mareho."

¹⁶Miraruai rua rongoiusuri raru 'ari ma raru 'omesia dona mwani maho ra to'o 'onaai bwane 'unua ana Jisas tanararu. Mararu ha'aagauai ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau na'i rumasi. ¹⁷⁻¹⁸Oha 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau ngau goni na'i su'urahisi, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraa, "Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'E ta'i abe 'ini'amou namou ngau beiau 'ini, nai usuha'iniau tanaraau maerongagu." ¹⁹Oha na 'ia Jisas 'a 'unua o'asi, 'iraau rongoiusuri rau arunga ta'aa. 'E nei ma o'ani 'inia Jisas, "A 'ua? 'O 'adoma'inia do 'inau gasi?"

²⁰Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, "E abe 'ini'amou moi, 'ia mo'o miri ta'i toha'inia dorai bredi na'i ta'i rabo'oni. ²¹Ha'amomori. 'Inau i Gare'i Inoni, wai mae 'onaai ha'arangasia ada na'i Usu-usu Maea. Ma'ata, ha'arohaia di'u a mo'o nai usuha'iniau tanaraau maerongagu! 'A ga'i goro tanaa 'onaa 'a ga'i bwa'i huta!"

22Na'i 'oha na rau ngau, 'ia Jisas 'a dauai huai breidi. 'A ha'atee ha'agorohia God 'inia ma uubia. 'A haa tanaraau rongoiusuri ana'i ma o'ani, "Naani abegu. Moi daua mamoi ngaua."

23Mia Jisas 'a dauai panikeni waen. 'A ha'atee ha'agorohia God 'inia ma haa tanaraau rongoiusuri ana'i ma o'ani, "Moi gonohia." Miraau hako rau gono.

24Maagu o'ani ro'u 'iniraa, "Naani 'abugu 'anai ha'a-'o'oriai duruduru haoru ana God. 'Ai ahe 'iniraaui mwani noni rago. 25Nau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Agu bwa'i gonohia'a ro'u ta waen tari 'oha wai gonohiai waen haoru na'i dora ni heimarungi ana God."

26Miraau suru'iai gana marau hura'a 'anai hungahungai 'Oliv.

Pita 'A Duruduru Tanaa Jisas

(Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

27Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "I'amou hako moi nugasiau mamoi hora baaniau. 'Ai 'onaai 'unua ada na'i Usu-usu Maea o'ani,

'Ia God 'ai ha'amaesiai 'omesuri siip,
miraau siip rai 'adarara!'"

28Ma'ata na'i 'oha wai suruta'e aho'i, wai 'ari na'i na'o 'ini'amou na'i Galili. Na'i 'isi nagaigui heito'oi ei."

29'Ia Pita 'agu ha'atee raha o'ani, "Rei'uaa na 'iraaui rongoiusuri amu'isi rai nugasi'o, me 'inau 'au bwa'i moe'a!"

30Mia Jisas 'a aramia o'ani, "Pita, wai 'unua tana'o ha'a-momori: De'eni rodo i kua 'a bwa'i tataraoke ha'arua mau, mi'oe 'oi bwani tohe ha'a-oru do'o ai'a mataiau."

31Mia Pita 'a tohe baabau ma o'ani, "Inau, rei'uaa nawai mae bei'o, mau bwa'i 'unua moe'a do'au ai'a matai'o!" Miraau hako rongoiusuri rau ha'atee o'asi ro'u.

Jisas 'A Ha'arahesi Na'i Getsemanii

(Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

32'Ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau taha na'i dora nara 'unua 'inia Getsemanii, maagu o'ani 'iniraa, "Moi heinagu mamasi 'ini 'oha wai ha'arahesi." 33Ma waia Pita, Jems mea Jon. Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a arunga ta'aa mana 'adoma'ina 'a kuhi, 34maagu o'ani 'iniraaui waira orusi, "Na ahutotou nau haa 'a raha di'u, mau gaarangi maesia. Moi awa na'i 'ini mamoi rarai beiau."

35-36Ma gere sara wou baaniraaui ma topira'i ruru aurui ano ma ha'arahesi, "Ama, 'onaa 'ai mwada'u, ma'ai abui to'o o'asi tanaau! Mama, bei'o ai'a maho nai bwara tana'o, 'oi abui wateau 'anai siri na'i rongomaata'ini. Ma'ata 'ai abui suriai hei'irisigu, me 'ai suriai hei'irisimu."

37'A aho'i mai ma re'iraaui waira oru, rau poru mauru moi. Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, "Saemon, i'oe 'o mauru moi? 'O bwa'i gere matai rarai beiau

suria ta ta'i 'aoa moi? ³⁸Moi rarai mamoi ha'arahesi neina moi abui ahoda na'i 'oha moi siri na'i heihonghi. Ra wetewete i 'adoma'imoo'i 'anai ha'isuri'i maho ra odo-odo, mana abemoo'i naragu maemae'a."

³⁹Mia Jisas 'a aho'i 'ari ma haa ro'u mau i ta'i ha'arahesi. ⁴⁰Oha na aho'i ro'u ma re'iraau waira oru rau poru mauru moi. Ni maadaa'i ra hihi'a di'u 'iniaia mamauru'a. 'A ha'arairaa ma kakui ahudaau 'iniaia taha rai 'unua tanaa.

⁴¹Ia Jisas 'a aho'i 'ari ro'u 'ini ha'arahesi ma na'i 'oha na boi aho'i beiraa, 'a o'ani 'iniraa, "Mou mauru mamou mamaro mau? 'A goro'a ga'u! Na madoraa na rai usuha'iniau i Garee Inoni tanaraau noni ta'a'i, naani'a! ⁴²'Ome, 'ia mo'o nai usuha'iniau tanaraau maerongagu 'a boi'a. Moi ura ara'a magari 'ari beiraa."

Ra Boi 'Anai Daa Jisas

(Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³Oha na 'ia Jisas 'a ha-hadahada mau, 'ia Jiudas, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia Jisas, 'a taha mai beiai ruruhai sae. Ra waa'i mai naihi mana hasi'ei 'anai heingahu. 'Iraau Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemau ro'u ra ha'a-taariraa mai. ⁴⁴Mia Jiudas 'a bwane hauai ha'a-aratara tanaraau o'ani, "Ia mo'o nawai ngoonia, naasi na moi dau ha'agorohia mamoi waia."

⁴⁵Naasi, mia Jiudas 'a 'ari odo-odo beia Jisas ma ha'atee o'ani tanaa, "Ha'ausuri" ma ngoonia. ⁴⁶Miraau gu daua 'anai waia. ⁴⁷Ma na'i 'ohasi, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri na awa gaarangiraa, 'a rahiai naihi ana ma taba taahiai karinganai sae tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi. ⁴⁸Mia Jisas 'a ha'atee o'ani tanaraau, "A 'ua? Mou 'adoma'inia do 'inau 'e sae hehere ta'aa na mou boi 'inia be'i naihi mana hasi'ei 'anai heingahu 'anai dauau? ⁴⁹'A 'ua namou ai'a bwani dauau 'inia na'i Ruma Maea ana God? 'Ado dangi na'i 'isi'a nau ha'ausuri na'iei. Ma'ata, mareho namougu huanisi, 'e ha'ato'oa moi mareho nara bwane usua 'iniau na'i Usu-usu Maea! Naia na mou boi dauau o'ani 'iniani."

⁵⁰Miraauui rongoiusuri rau nugasia'a Jisas marau hora hako baania.

⁵¹Ma'e sae haoru, na suria Jisas. 'Iia 'a ho'owa'a 'iniaia tahangai bwana mamae. Mana 'oha rau bonasiai daua, ⁵²'a ahodai bwana ana ma hora ha'i wa'aroko.

Jisas Ra Waia Tanaai Na'ohadaaui Piriisi

(Matiu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵³Marau waia Jisas 'ari na'i ruma anai Na'ohadaaui Piriisi. Miraauui Na'ohadaa'i Piriisi miraauui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemau ro'u na rau awa na'i Kansol, rau goni mai hako na'i dorasi. ⁵⁴Mia Pita 'a haisuri ha'atau moi. 'A siri na'i raronai dora a'ora na'i maanai rumasi ma heinagu na'i bobonai 'eu. 'A waari'u beiraaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God.

⁵⁵Hoita, na'i raronai ruma, 'iraau Na'ohadaa'i Piriisi miraaui haru saemaua narau awa ro'u na'i Kansol ra bonasia do rai sadoia ta mamaani 'anai subunia 'inia Jisas marai hiiri ha'amaesia 'inia. Miraaui ai'a sadoia ta maho 'anai ha'ahunia 'inia. ⁵⁶'Inia, rei'uaa nara ragoi nei ra haa'i mamaani pwar'i 'ana Jisas, me ni mamaani adaa'i ra ai'a ta'isada. ⁵⁷Ra ura ara'a ro'u tara'i nei ma ra haua ro'u i pwar'i. Rau o'ani, ⁵⁸"I'ameu meu rongoa do 'ai kaii Ruma Maea ana God 'iraau sae rau tau'aronasi. Ma 'unua do 'ai ha'a-urasia aho'i ta nei haoru na'i moi oru dangi, 'e nei na bwa'i sae nai matai tau'arona!" ⁵⁹Ma'ata na mamaani adaa'i ra he'ete'i hairiu mau.

⁶⁰Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a ura ara'a na'i maadaaui sae 'isi, ma ha'atee o'ani tanaa Jisas, "A 'ua? 'O bwa'i haua ta heiarami 'ini'i mareho ra ha'ahunio 'ini'isi?"

⁶¹'Ia Jisas 'a papaku ma ai'a 'unua ta ta'i ha'atee. Mana Na'ohadaa'i Piriisi 'a songa'inia o'ani ro'u, "A 'ua? I'oe naasi Ha'atahi, garena God?" ⁶²Jisas 'a aramia o'ani, "Io. 'Inau! 'Inau, na Gare'i Inoni, moi re'iau mau, 'oha wai heinagu na'i dora ororiu na'i aba odona God[†] huunai mena. Wai aho'i mai hungadi rorodo na'i aro!"

⁶³Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a karia i to'oni ana haaria 'anai ha'ata'ini'ai 'ado'adona doni mareho na haua Jisas 'a ta'aa di'u. Ma o'ani, "Gaugu bwa'i sibania'a ro'u ta sae 'anai ha'ahunia 'inia ta maho ro'u. ⁶⁴Naia mou rongoa'a haarimooosi, 'a ha'atee ha'ata'aia God! Mou 'adoma'i he'ua?"

Marau aramia o'ani, "A arari do rai ha'amaesia!" ⁶⁵Maraugu ngisuai abena, ma tara'i nei rau bibii bwarasiai maana marau rubu'ia 'ini'i rimadaa'i marau ha'atee o'ani, "O'i 'unua tana'ameu mo'o na rubu'i'osi! 'Inia i'oe 'e rarabea, nita?" Ma na'i 'ohasi na sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God rau waia marau hidaria ro'u.

Pita 'A Tohea Jisas

(*Matiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27*)

⁶⁶Na'i mau 'oha ra hiiria Jisas, 'ia Pita 'a heinagu mau na'i dora a'ora na'i maanai ruma. Na'i 'ohasi 'e gere urao na tau'aro tanaai Na'ohadaaui Piriisi 'a boi. ⁶⁷Oha na 'omesiai wawaari'u ana Pita na'i 'eu, 'a wana wetewete 'inia ma o'ani, "I'oe ro'usi beia Jisas ni Nasaret!"

⁶⁸Me 'iia 'a o'ani 'inia, "O pwar'i na! Nau ai'a 'iraraai maho na'o 'unuasi!" Mia Pita 'a suruta'e ma gere hura'a wou na'i maanai bara, mana kua 'a tataraoke.

⁶⁹Mana gere uraosi 'a 'omesia ro'ua Pita, ma ha'atee o'ani tanaraaui sae rau awa 'isi, 'a o'ani, "E ta'i abe 'iniraaui ro'u naasi!" ⁷⁰Mia Pita 'a o'ani ro'u, "Ai'a, 'inau ai'a!"

'A ai'a orea miraaui sae rau ura na'isi rau o'ani ro'u 'inia Pita, "Ha'amomori, i'oe 'e ta'i ro'u 'iniraaui. Meu 'iraraa do i'oe 'e sae ni Galili ro'u."

---

^{14:62} *Aba odona God:* Dorasi 'a ha'ata'inia do 'ia Jisas 'ai heimarungi goni beia God. Beiraaui sae ni Jiu "aba odo" 'e dora hauasa ma ra ha'ahouai sae na awa ei.

71'Ia Pita 'a tohe baabau 'a o'ani, "Ha'amomori beia God! 'Inau ai'a 'iraraa mora a mo'o namou 'unuasi! 'Onaa wai pwari'i 'ia God 'ai ha'a-mama'aiau!"

72'Na'i mau madoraasi mana kua 'a ruana'ai tataraoke. Mia Pita 'agu 'adoma'i aho'isi'i ha'atee na 'unu'i a Jisas tanaa, 'a o'ani, "Na kua 'a bwa'i tataraoke ha'arua mau, ma'oi 'unua ha'a-oru'a do 'o ai'a 'iraraa." 'A 'adoma'i aho'isia magu angi.

Ra Waia Jisas Tanaa Paelat

(*Matiu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38*)

15 ¹Na'i mau haho'oa ta'aa, 'iraaui saemaua na'i Kansol rau goni aho'i hako marau hauai ta'i 'ado'ado 'ini'ai here rai haa 'ana Jisas. Naasi marau ho'osi'i rimana Jisas marau waia 'ari tanaa Paelat, na Primia 'anai Provens. ²Mia Paelat 'a songa'inia Jisas o'ani, "A 'ua? I'oe naasi mwaeraha adaau Jiu?"

Jisas 'a aramia o'ani, "Naia na'o 'unuasi."

³Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau subunia 'ini'i mwani maho ta'a'i. ⁴Naasi mia Paelat 'a songa'inia aho'i ro'ua Jisas, 'a o'ani "O rongo'i maho rau subuni'o 'ini'isi? 'A 'ua? 'A bwa'i maho na'oi 'unua?"

⁵Mia Jisas 'agu ai'a 'unua'a ta ta'i ha'atee mia Paelat 'a heimwaota'i di'u.

Paelat 'A Hiiria Jisas

(*Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39—19:16*)

⁶'Ado harisi, 'oha 'iraaui Jiu ra ha'ato'oai rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau, 'ia Paelat 'a matai ha'awatea tanaraau ta sae narai 'irisia ma'ai ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o. ⁷Hoita, na'i madoraa narau hiiria Jisas, ra'i sae nara awa na'i rumaniho'o, 'inia rau ngahu ha'amaesi'i sae na'i madoraa na rau bonasia ha'ahakoai heimarungi adaau Rom. Ma'e ta'i 'iniraaui naasia Barabas. ⁸Miraaui Jiu rau boi 'anai ha'angonia Paelat do'ai ruhasia ta sae 'onaai bwane hahaua ana. ⁹Mia Paelat 'a o'ani 'iniraaui, "A 'ua? Mou 'irisia dowai ruhasiai mwaeraha amooi Jiu?" ¹⁰'Ia Paelat 'a ha'atee o'asi suria 'a bwane 'iraraa do 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau waia maia Jisas suria rau kakawa 'omesia 'ini'ai rago anai sae nara ta'ahia.

¹¹Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau ha'angoniraaui wetewete inoni dorai 'unua tanaa Paelat 'anai ruhasia Barabas, 'ia Jisas 'ai abu. ¹²Mia Paelat 'a songa'iniraaui hakoi noni o'ani, "Mawai ha'ahe'uaa mo'o na mou 'unuasi do 'iia 'e mwaeraha amooi Jiu?"

¹³Marau awara o'ani, "Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!"

¹⁴Mia Paelat 'a songa'iniraaui o'ani, "Iniai 'uaana? 'E 'ino he'ua na haa?" Marau awara raha ro'u o'ani, "Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!"

¹⁵Mia Paelat 'a ruhasia Barabas, suria 'a rabasia do 'ai aroi ahudaa'i. Ma 'unua tanaraaui sae hehei'oi ana'i dorai rohoa Jisas 'ini'ai hasiwaro baabau marai waia hura'a 'anai rabua na'i dadaahoro.

'Iraaui Hehei'oi Ra Haikou 'Inia Jisas

(*Matiu 27:27-31; Jon 19:2-3*)

¹⁶Miraaui hehei'oi rau waia Jisas siri na'i kae ruma raha ana Paelat. Marau 'unuraaui ro'u hako mai sae hehei'oi na'i ruruha adaau. ¹⁷Marau

ha'ato'onia Jisas 'onaai mwaeraha 'inia'i to'oni tewa wangawanga. Marau nugaa na'i bwauna i hihiri bwau nara haa 'inia'i warorarak. ¹⁸Marau ha'atotooa, rau o'ani, "Ha'aasaai mwaeraha adaai Jiu!" ¹⁹Rau rubu'iai bwauna 'inia'i hasi'ei, rau ngisuai abena marau topira'i ruru tanaa do rau ha'ahoua. ²⁰Na'i 'oha rau ha'ada'ada'a hako 'inia rau rahia aho'i to'oni wangawanga narau ha'ato'onia 'inia marau ha'ato'onia aho'i 'inia to'oni ana maraugu waia 'ari 'anai rabua na'i dadaahoro.

Ra Rabu Ahita'inia Jisas Na'i Dadaahoro

(Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹Oha rau 'ari wou suriai tara na'i Jerusalem, rau heisadoi beiai sae na atana 'ia Saemon. 'Iia 'e sae ni 'omaai Saerin me 'iiasi 'e amana Aleksanda mea Rufas. 'Agu boi baaniai dora na gere ha'atau baaniai 'omaasi ma riutaha mai ro'u na'i tarasi. 'Iraau hehei'oi rau ha'a-'usu'usua do 'ai suru'iai dadaahoro baania Jisas. ²²Rau waia Jisas 'ari na'i dora ra 'unua 'inia'i Golgota mana 'ado'ado 'ana, "E Dora ni Korai Bwau Sae." ²³Marau haua tanaai waen ra doraria 'inia'i merisini na ra 'unua 'inia "myrrh" 'anai ha'amaadidi' dora ra maata'i. Mia Jisas 'a ai'a raba gonohia. ²⁴Miraau sae hehei'oi rau rabu ahita'inia Jisas na'i dadaahoro. Rau gaasi ha'ara 'anai sadoia tei 'inirau nai to'ora'i to'oni ana'i. ²⁵Mana'i madoraa 'onaai angi siwa na'i haho'oa na rau rabu ahita'inia Jisas na'i dadaahoro. ²⁶Mara usuai usu-usu na'i baba mara nugaa na'i bwaunai dadaahoro 'anai ha'ata'inia taha na ha'atari'aa. Rau usua o'ani,

MWAERAHA ADAAI JIU

²⁷Ma'e waira rua sae beriberi narau rabu ahita'iniraru ro'u suri'i dadaahoro. Ta nei na'i aba odo 'inia Jisas ma ta nei na'i aba maha. ²⁸'A to'o o'asi do 'ai to'o ha'a-momori taha na ra usua na'i Usu-usu Maea, "Iraai sae ra 'unua do 'iia 'e ta'i abe 'inirau sae hehere ta'aa."†

²⁹Miraau sae ra taha horo 'isi rau ha'atee ha'ata'aia, rau arabwau 'ini ha'atotooa marau o'ani, "Mmm naasi, i'oe na'o 'unua ani do'oi kaii Ruma Maea ana God ma'oi matai ha'a-urasia aho'i na'i raronai oru dangi. ³⁰'Onaa 'o to'o mena o'asi, 'o ga'i ha'atahi'o haari'o ma 'oi dio mai baaniai dadaahorosi."

³¹'Iraau ro'u na Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses mirau Na'ohadaa'i Piriisi rau haikou 'inia. Rau ha'atee hairiu o'ani, "Sae he'ete'i 'a matai ha'atahi'i, me 'iia 'a bwa'i matai ha'atahia haaria. ³²'A 'ua? Naia naasi Ha'atahi, mwaeraha adaai Jiu? 'Onaa gai 'omesiai dio mai ana baaniai dadaahoro ma gaigu hinihini'i ha'atee ana'i."

Mana waira rua ra rabu ahita'ini'araru beia Jisas, raru ha'atee ha'ata'aia ro'u.

Na Mae Ana Jisas

(Matiu 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³Ma na'i angi ta'i tangahuru mana rua na'i dangisi, 'a kuhi bwarasai kantri hako tari na'i angi oru. ³⁴Na'i angi oru abaidangi 'ia Jisas 'a totoro

---

15:28 Tara'i Baebol bwani ra'a ai'a to'oraai tatara 'e 28.

o'ani na'i ha'atee ana, “Elai, 'Elai, lama sabaktani?” Na 'ado'ado 'anai ha'ateesi, 'a o'ani, “God agua! God agua! 'Ini 'uaana na'o gagata'iniau 'inia?”

³⁵Ma tara'i nei nara ura gaarangi, rau rongoai awara o'asi ana marau o'ani, “Ei, 'a kukua Elaija.” ³⁶Ma 'eba i ta'i sae ma dauai mareho na matai omi'i wai, ma ha'ahonua 'iniai waen mahai. 'A nugaa na'i hasi'ei ma taranga'inia ara'a tanaa Jisas do 'ai gonohia. Mana saesi 'a o'ani, “Gai 'ome'ome ga'u 'onaa na 'ia Elaija 'ai boi 'anai ha'adiohia baaniai dadaahoro.”

³⁷Mia Jisas 'a totoro magu mae.

³⁸Mana bwana ubu-ubu'a nara rohe bwarasia 'iniai dora maea na'i Ruma Maea ana God, 'a maakari heihoa, taraawa'a bo ta'eha ma dio. ³⁹Na'i 'ohasi 'e na'otara adaui sae hehei'oi na ura na'i maanai dadaahoro ana Jisas. Mana 'oha na re'iai mae na haua, 'agu ha'atee o'ani, “Ha'amomori, 'ia mo'oni huunai garena God!”

⁴⁰⁻⁴¹Ma tara'i urao ra suria Jisas ara'a mai na'i Jerusalem. Rau awa gere ha'atau moi baaniai dadaahoro maraugu wanawana 'ari. Tara'i nei beirau, 'ira a Meri ni Magdala, 'ia Salome, mea Meri inana gere Jems mea Joses. Waira orusi rau bwane suria mau mai a Jisas 'anai 'a'auhia na'i madoraa na tatariori na'i Galili.

Josep Ni 'Arimatea 'A Aoraa Jisas

Na'i Wabwa

(*Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42*)

⁴²Ma 'ari wou 'anai su'urahi'a mana dangi ni mamaro 'a gaarangi. Miraau na Jiu rau ha'aagau 'anai dangi hauasa adausi. ⁴³Naasi ma'e sae na atana 'ia Josep ni 'Arimatea, 'a taha beia Paelat. 'Iiasi 'e ta'i sae na'i Kansol na rau hiiriasi a Jisas. Me 'ia 'e sae nara ha'ahoua. 'Iia 'a to'oraai 'adoma'i heitotori 'iniai madoraa na 'ia God 'ai marungiraui inoni ana'i. Ma rei'uaa na mamaa'u, me 'ia 'a taha beia Paelat ma o'ani 'inia, “Mwaeraha, 'inau 'au raba rahia dioi abena Jisas baaniai dadaahoro. 'A 'ua? 'A goro moi?” ⁴⁴Mia Paelat 'a o'ani, “'A 'ua? 'Ia Jisas 'a mae'a?” Ma soiai bwauodo adaui sae hehei'oi na re'iai mae ana Jisas ma songa'inia. ⁴⁵Na'i 'oha na sae hehei'oisi 'a 'unua tanaa do'ia Jisas 'a mae'a, 'ia Paelat 'agu ha'awatea Josep 'anai rahia dioi abena Jisas baaniai dadaahoro. ⁴⁶Mia Josep 'a horiai bwana mamaahui, ma rahia dioi abena Jisas. Naasi 'a ho'ua 'iniai bwana, magu aoraa na'i wabwa ra 'eria na'i abenai kae hau. Naasi mara hugesia ro'u wou i kae hau bwarasiai maanai wabwasi. ⁴⁷Ma na'i 'ohasi, 'ia Meri ni Magdala mea Meri inana Joses raru awa ro'u 'isi ma raru re'iai dora na ra aoraa na'iei abena Jisas.

Jisas 'A Tahi Aho'i

(*Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

16 ¹Murinai dangi ni mamarosi, 'ia Meri ni Magdala, 'ia Salome mea Meri inana Jems rau 'ari hori'i waiwai nara dorari'i 'iniai hasi'ei

---

15:38 Bwanasi ra rohea bwarasiraui sae baaniai ahii na maea di'u. Ta'i 'iraau Piriisi moi nara matai riri na'iei.

sisi'ini 'anai nuga'i na'i abena Jisas. ²Mana'i wa'aria na'i dangi sade, na'i 'oha na sina 'agu taraawa'a ara'a, rau 'ari na'i wabwa nara aoraa ieia Jisas. ³Na'i 'oha narau 'a'ari wou mau, rau heisosonga'i hairiu o'ani, "Ia tei nai 'a'auhigaau 'anai hugesia'i hau baaniai maanai wabwa?" ⁴Na'i 'oha naraugu ataha wou na'i dorasi, rau 'omesia doni kae hau raha di'usi ra bwane hugesia'a. ⁵Na'i 'oha naraugu siri wou na'i wabwa, rau re'iai sae na heinagu na'i aba odo. Mana saesi 'e sae haoru na to'oni 'inia to'oni mamaahu. Miraau kae mamaa'u di'u.

⁶Mana saesi 'a o'ani 'iniraa, "Moi abu mamaa'u! 'Au 'iraraa mou 'ome 'inia Jisas ni Nasaret nara rabua na'i dadaahoro. 'Agu ai'a awa'a 'ini, 'inia 'ia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae. 'Ome! Naani dora ra aoraa iei abena. ⁷Moi aho'i 'ari mamoi maania tanaa Pita miraui haru tara'i rongoiusuri ro'u o'ani, "Ia Jisas 'ai na'o 'ari Galili 'ini'amou ma moigui sadoia na'iei 'onaai bwane 'unua ana tana'amou."

⁸'Oha rau hura'a baaniai wabwa, rau hora ha'i 'idi'idi 'inia mamaa'u. Rau ai'a maania ro'u tanaa ta nei, 'inia rau mamaa'u di'u.^f

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaraui Nei Ra Suria

(*Matu 28:9-10, 16-20; Luk 24:13-49; Jon 20:11-23; Buka Tatau'aro 1:6-8*)

⁹Na'i haho'oa na'i dangi sadesi, 'oha 'ia Jisas 'a suruta'e aho'i baaniai mae, 'a ha'ata'i tanaa Meri ni Magdala na'i na'o, i urao na 'ia Jisas 'a taariai biu adaro baania ani. ¹⁰Ia Meri 'a 'ari beiraaui sae haguhaugu goro ana'ia Jisas, na rau ahutotou marau angi. 'A maania tanaraui ha'ata'i ana Jisas tanaa. ¹¹Ma na'i 'oha rau rongoa do 'ia Meri 'a re'ia Jisas, do 'a suruta'e aho'i baaniai mae, rau ai'a hinihinia.

¹²'E ta'i 'oha ro'u 'ia Jisas 'a ha'ata'i tanaa rua rongoiusuri 'oha raru bwabwahe ha'atau baaniai 'omaa. Na'i 'ohasi raru ai'a 'ome 'iraraa Jisas 'inia na 'omehana 'a orisi. ¹³'Oha raru aho'i mai, raru maania tanaraui tara'i rongoiusuri ro'u, me 'iraaui ai'a hinihiniraru ro'u.

¹⁴Ma ha'ata'i ha'ahako tanaraui ta'i tangahuru mana waira ta'i rongoiusuri ana na'i 'oha rau ngau goni. Ma ha'atee wetewete tanaraui 'inia ra baabau tahingadaa'i. 'Inia rau ai'a hinihini'i mamaani adaa'i sae na ra re'ia Jisas do 'a tahi aho'i. ¹⁵Miagu o'ani ro'u 'iniraa, "Moi hura'a suri'i mwane dora na'i marewana, mamoi taroha'inia hura'ai Taroha Goro tanarai mwani noni hako. ¹⁶'Iatei nai hinihinia Taroha Goro maai bwareomaea, 'ai to'orai tahi tarau beia God. Mana nei na bwa'i hinihini, 'ia God 'ai hiiri ha'a-mama'aia marai gaasia na'i dora ni rongomaata'i. ¹⁷'Irai sae ra hinihini, 'ia God 'ai haua tanaraui mena 'anai hau'i mwani ha'abu'oahu. Ma rai taari'i adaro 'inia atagu, marai matai ha'atee 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu na ra ai'a 'irara'i mau. ¹⁸Rei'uaa rai daa'i mwaa ta'a'i ma'ua gonohi'i maho mamaesi'i ma ra bwa'i maesi'i. Ma rai nuga'i rimadaa'i na'i hungadi sae daoha marai goro aho'i."

^{16:8} Tara'i kopi bwani 'inia bukani ra hako moi na'i tatara 'e waru. Na'i muri ra a'oa wou tatara 'e siwa 'ari tari tatara 'e 20.

Jisas 'A Ara'ai Aro

(Luk 24:50-53; Buka Tatau'aro 1:9-11)

19'Oha 'ia Jisas 'a maani'i hako tanaraau rongoiusuri mareho 'isi, mia God 'a waia'a ara'ai aro ma heinagu na'i aba odona God. 20Miraau rongoiusuri ana'i rau hura'a suri'i mwani 'omaa 'anai taroha'inia Taroha Goro. Mia Araha 'a awa beiraa 'anai 'a'auhiraau. Rau hau'i mwani ha'abu'oahu 'inia mena ana, ma naasi 'a ha'ata'inia doni mareho narau taroha'ini'i ra ha'a-momori.

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana

St. Luk

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i 'oha gai wai'ado'ado suria gasi 'onaa na Taroha Goro 'a maani'i mora i mareho ha'a-momori 'inia Jisas ma'ua ai'a. Na Taroha Goro ana Luk naasi nai maani ha'agorohia tanagaau neina gai aidangisia do mareho 'isi ra ha'a-momori.

'I sae nara 'unu Luk 'iniasi 'e dokita ma'e sae na matai usu-usu 'abai'i taha nara to'o na'i 'oha bwani. 'Iiasi 'e geresae goro ana Pol mea Mak ma tara'i abe ro'u 'iniraa na'i madoraa ana Jisas. Na'i 'oha na 'ia Luk 'a ha'aagau 'anai usuai Taroha Goro ana, 'a hura'a ma siba suri'i taha nara ha'a-momori 'inia Jisas. Taha na 'irisia naasi do 'ai maani'i goro hura'a tanaai gere sae ana, 'ia Tiofilas, i huudi mamaani 'inia Jisas. Na taha na maani'i ma nuga'i dio 'a ha'ata'inia hura'a do'a mamaani ga'u beiraa i nei narau aidangisia goro a Jisas maagu usu'i. 'Ia Luk 'a mamaani ruhasi'i ro'u i ringeringe adaa'i Jiu na 'igaau mana geresae ana nai bwara 'anai aidangisi'i.

'Ia Luk 'a rabasia do 'ia Tiofilas 'ai aidangisia goro 'iatei naasia Jisas ma'e taha na boi 'ana. Mia Luk haraaria 'a aidangisia ma hinihinia ha'a-momori taha na usu-usu 'abaia.

Gasi 'a rago i mareho na 'o bwani aidangisia 'abaia Jisas. Rei'uaa na o'asi, 'oha na 'oi 'oha'iniai bukani, 'oi 'ome'ome 'ini'i taha na'o ai'a aidangisi'i mau nara haoru tana'o na'i tahingamu.

---

1 ¹Tana'o Tiofilas:
'A ragoi nei ra bwane usu'i mamaani 'ini'i mwane maho na hau'ia Jisas na'i madoraa na awa bei'ameu. ²Mana mareho narau usu-usu 'abai'i, ra'i mareho nameu bwane rongo'i beiraaui nei narau wanara'i maa 'ini'i. 'Iraau naasi inoni tatau'aro ana'ia God narau maania hura'a i tarohasi tanaraui inoni. ³Hoita, suria 'inau ro'u naasi ta'i abe nau bonasiai siba ha'agorohia ro'u i mamaani 'inia Jisas mau mai na'i taraawa'ana, 'inau nau raba usua ro'u ta buka tana'o. Mwanemaui Tiofilas, 'au haua o'asi ⁴do neina 'oi 'irara ha'agorohia doni mareho nara ha'ausuri'o 'ini'i ra'i mareho ha'a-momori.

**Enjel Gebrel 'A 'Unua Hura'a
Do 'Ia Jon Bwareomaea 'Ai Huta**

⁵Na'i 'oha 'ia Herod 'a mwaeraha na'i Jiudea, 'e Piriisi na atana 'ia Sakaraea na awa ro'u na'i madoraasi. 'Iia 'e ta'i 'iniraaui ruruhai Piriisi nara 'unurau 'inia Abaeja. Mana urao ana Sakaraea 'ia Elisabet. 'Ia Elisabet 'e urao baaniai burungana Eron. Mia Eron 'e 'etana Na'ohadaui Piriisi na'i 'oha bwani. ⁶Ia Sakaraea mea Elisabet ra'i inoni odo-odo na'i maana God nararu awa suri'i tarau i Ha'atora mana heiatenga'i ana'ia God. ⁷Ma'ata, raru ai'a to'o gare, suria 'ia Elisabet 'a 'amara, mirarua raru wari hako'a ro'u.

⁸Hoita, ta'i 'oha, 'ia Sakaraea 'a tau'aro na'i Ruma Maea ana God, 'inia 'a tari mai 'oha anai ruruha ana 'anai hauai tatau'aro adaau. ⁹Ma suriai ringeringe adaui Piriisi na'i 'ohasi. 'Iraau rau gaasi ha'ara 'anai sadoia tei naasi nai siri na'i Ruma Maea 'anai suungiai insens. Naasi ni ha'ara 'a auru hunia Sakaraea magu siri 'anai suungiai insens. ¹⁰Na'i madoraasi, 'a ragoi noni nara goni mai na'i maana Ruma Maeasi 'anai ha'arahesi.

¹¹Ma na'i 'oha na 'ia Sakaraea 'a suungiai insens, 'e enjel ana Araha God 'a ha'amaranga tanaa. 'A ura na'i aba odo 'inia dora maea nara susuungiai insens. ¹²Na'i 'oha na 'ia Sakaraea 'a 'omesia, 'a kaku ta'aa i ahuna, ma maaa'u di'u. ¹³Mana enjel 'a ha'atee o'ani 'inia, "O'i abui maaa'u Sakaraea! 'Ia God 'a rongoai ha'arahesi amua mana urao amua 'ai ha'ahutaai gare mwane ma'oi ha'a-atana 'inia Jon. ¹⁴'I'amurua murui wa'ewa'e di'u 'inia, mai rago ro'u i nei narai wa'ewa'e 'inia huta ana, ¹⁵suria 'iia 'ai ha'i inoni hauasa na'i 'ado'adona Araha God. 'Iia 'ai abui gonohia ta waen, ma'ua gonohia ta wai ni bweu he'ete'i ro'u moi wou. Na Hi'ona Maea 'ai awa beia taraawa'a mau na'i ahuna inana. ¹⁶'Ai rago inoni ni Israel nai wairau aho'i mai 'anai aho'isia Araha God adaau. ¹⁷'Iia 'ai to'o mena nai wetewete 'onaia rarabea Elaija. 'Ai boi na'i na'o 'inia Araha 'anai ha'aagaurau inoni 'anai boi ana. 'Ai ha'ahagurau aho'i ama bei'i gare adaa'i ma'ai rihosi'i 'adoma'idi nei ra hairaesii beia God marai awa 'onaai nei nara awa odo-odo."

¹⁸Mia Sakaraea 'agu songa'i o'ani, "Ai he'uai 'iraraa agua doni marehosi 'a ha'a-momori? 'Inia 'inau 'au wari'a, mana urao agua 'a wari'a ro'u."

¹⁹Mana enjel 'a aramia o'ani, "Inaua Gebrel, minau 'au ura na'i maana God 'ado dangi. 'Ia God na ha'ataariau mai 'anai ha'atee bei'o 'anai maania tana'o i taroha gorosi. ²⁰Ma'ata suriai ai'a hinihini'i amu'i ha'atee agu'i, i'oe 'oi baanguu tari dangi nai huta i gare amua. Ni ha'atee agu'i rai to'o ha'a-momori na'i huunai madora'a 'ana."

²¹Na'i 'ohasi 'iraaui mwane inoni ani narau awa 'anai ha'arahesi na'i abau 'omaa rau mamasia Sakaraea do'ai hura'a mai. Rau wai'ado'ado 'inia ore na haa siri raronai Ruma Maea. ²²Ma na'i 'oha nagu hura'a mai, 'a ai'a ha'atee tarairau ma haa'i moi ha'ara tanarau 'inia rimana'i. Na'i 'ohasi rau 'iraraa do'e mareho na ha'amaranga tanaa na'i Ruma Maea.

²³Ma na'i 'oha na hako i sade ana 'anai tagora, 'ia Sakaraea 'agu aho'i 'ari ruma ana. ²⁴Na'i gere muri moi mai, 'ia Elisabet 'a to'ora 'inia gare, ma'e rima hura na awa hatara'i moi na'i ruma. ²⁵Mia Elisabet 'a ha'atee o'ani,

“Naasi 'ia Araha God 'agu goro 'iniau ma rahia baaniaui ninima na awa beiau 'inia ai'a to'ora gare.”

Enjel 'A 'Unua Hura'a Do 'Ia Jisas 'Ai Huta

26Na'i ononai hura ana Elisabet na to'ora 'iniaai gare, 'ia God 'a ha'ataaria enjel Gebrel 'ari na'i 'omaai Nasaret na'i Provensi Galili. 27I enjel 'a taha beiai gere urao haoru ta'aa na ai'a 'ari mau beia ta mwane. Na atanai gere uraosi 'ia Meri. Mia Meri 'a haguha'u beiai sae na atana 'ia Josep. 'Ia Josep 'a huta mai baaniai burungana Deved i mwaeraha. 28Mana enjel 'a 'ariwou ma ha'atee o'ani, “Wa'ewa'e raha di'u tana'o Meri! 'Ia God 'a awa bei'o ma ha'agorohi'o.”

29'Ia Meri 'a torakoke i 'adoma'ina ma kakui ahuna 'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee 'isi. 30Mana enjel 'a ha'atee o'ani, “Abui maaa'u Meri! 'Ia God 'a 'ome taeni'o. 31I'oe 'oi to'ora 'inia ta gare mwane, ma na'i 'oha nai huta 'oi ha'a-atana 'inia Jisas. 32'Iia 'ai ha'i inoni hauasa marai 'unua 'iniaai garena God na ororiu ara'a. 'Ia Araha God 'ai ha'amwaerahaa 'onaai wauwa ana, 'ia Deved. 33Mana garesi 'ai marungiraa'u tarau i saeni Israel mana heimarungi ana 'a bwa'i 'oha nai hako.”

34Mia Meri 'a ha'atee o'ani, “Ma'ai to'o he'ua i marehosi, na'i 'oha nau ai'a awa mau beia ta mwane?” 35Mana enjel 'a aramia o'ani, “Na Hi'ona Maea 'ai boi na'i hungamu, mana mena ana God na ororiu ara'a 'ai awa bei'o. Tarana naasi na garesi 'ai maea, marai 'unua 'iniaai garena God. 36'O 'iraraai gere inamu a Elisabet? Ra 'adoma'inia do'ia 'agu bwa'i to'o gare'a. Ma na'i 'ohani 'ia 'a to'ora 'iniaai gare, rei'uaa na wari, me naani'a i ononai hura ana. 37'Ia God 'a bwa'i mareho nai bwara tanaa.”

38Mia Meri 'a o'ani, “Inau 'e inoni tatau'aro ana Araha God. 'A goro do'ai to'o o'asi tanaau 'onaai 'unua amua.” Naasi mana enjel 'agu hano baania.

Meri 'A Garihia Elisabet

39Na'i murina moi 'ohasi, 'ia Meri 'a ha'ataura'i ma raurau 'ari 'anai 'omaa na'i toroi Jiudea. 40Na'i 'oha na ataha wou na'i 'omaasi, 'a siri na'i ruma ana Sakaraea ma ha'atee wa'ewa'e tanaa Elisabet. 41Na'i 'oha 'ia Elisabet 'a rongoai ha'atee wa'ewa'e na hua Meri tanaa, na gare na'i ahuna Elisabet 'a 'ihara'i, mia Elisabet 'a rabe beiai Hi'ona Maea.

42Ma na'i ringe raha 'a ha'atee hurasi o'ani, “'Ia God 'a ha'agorohi'o di'u'i mwane urao hako, mai ha'agorohiai kakae na'oi ha'ahutaa. 43'A 'ua gasi na 'ia God 'a ha'agorohiau o'asi 'inia, 'oha i'oe, inana Araha agua 'o boi 'anai garihiau? 44I'oe 'e inana Araha, 'au 'iraraa o'asi, 'inia na'i moi 'oha nau rongoai ha'atee wa'ewa'e amua tanaau, na gare na'i raronai ahuguni 'a 'ihara'i 'iniaai wa'ewa'e. 45'Ia God 'ai ha'agorohi'o 'iniaai hinihinia amua do'ai to'o ha'a-momori tana'o i taha na duruduru 'inia.”

Gana ni Ha'aasa Ana Meri

46Mia Meri 'a o'ani,
“Ni tahingagu 'a ha'aasaa Araha God.

- 47 Mau wa'ewa'e,
 'inia 'iia na ha'atahiau.
- 48 'Iia 'a 'adoma'iniau i inoni tatau'aro ana,
 rei'uaa nau ai'a ororiu.
 Na'i 'ohani ma 'ari'a, na mwane ugui inoni
 rai ha'arangasia hura'a i ha'agorohiau na haua God,
- 49 'iniai mareho hauasa na haua tanaau 'iniai mena ana.
 Na atana na maea.
- 50 'Iia 'a ahu ta'ahirai nei nara ginagina 'inia,
 suri'i mwane ugui inoni he'ete'i hairiu.
- 51 'Iia 'a hau'i mwane tatau'aro hauasa 'iniai mena ana.
 'Iia 'a taari 'adara'iniraaui nei nara 'adoma'i ha'ata'eraau haariraaui.
- 52 'A ha'a-hura'ahiraaui mwaeraha baani'i dora ni heimarungi adaa'i,
 ma ha'a-ororiuraaui nei rau heiheiraaui aho'i.
- 53 'Iia 'a hanganiraaui 'ini'i mwane mareho goro 'i nei ra hioro,
 ma ha'a-taariraaui beira'i kongari nei ra toto'ora.
- 54-55 'Iia 'a 'a'auhigaui Israel, i inoni tatau'aro ana'i,
 ma ahu ta'ahia tarau a Ebrahim mana warowarona'i,
 'onaai durua ana tanaraaui wauwa agaa'i."
- 56 Mia Meri 'a ga'i 'onaai oru hura na awa beia Elisabet, maagu aho'i 'ari
 'omaa ana na'i Nasaret.

Na Huta Ana Jon Bwareomaea

57 Na'i 'oha nagu tari mai madoraa ana Elisabet 'anai ha'ahuta, 'a
 ha'ahutaai gare mwane. 58 Iraaui noni ana'ia Elisabet, miraui nei narau
 mono goni ta'i 'omaa rau rongoai heita'ahi 'ia Araha God na haua tanaa,
 marau wa'ewa'e beia 'inia.

59 Ma na'i warunai dangi, rau goni mai 'anai hauai ringei aha ha'ara
 tanaai kakae, ma 'anai ha'a-atana 'inia Sakaraea, 'e ha'amarahu suriai
 amana. 60 Mana inanaai garesi 'a ha'atee wetewete tanaraau o'ani, "Ai'a. Na
 atana 'ia Jon!"

61 Miraui inoni rau o'ani 'inia, "Mi'oe ai'a tanei na'i burungamu nai
 to'oraai atasi." 62 Naasi marau haai ha'ara tanaai amanai garesi 'anai 'unua
 ta ata nai 'irisia nana.

63 Mia Sakaraea 'a hauai ha'ara tanaraau dorai haua tanaa ta mareho
 'anai usu-usu na'iei. Ma na'i 'oha narau haua tanaa, 'a usua o'ani, "Na
 atana 'ia Jon." Na'i 'ohasi na mwane inoni hako ra heimwaota'i di'u.
 64 Ma na'i mau 'ohasi 'a matai hadahada aho'i ma taraawa'a ha'aasaa
 God.

65 Na mwane inoni na'i 'omaasi 'a kakui ahudaau hako, mana marehosi ra
 hadanga'inia suri'i mwani 'omaa na'i toroi Jiudea. 66 Miraui hakoi nei rau
 rongoa rau wai'ado'ado surisuria, rau o'ani, "Romwane, 'ai ha'i sae he'ua na'i
 'oha nai raha ara'a?" Rau ha'atee o'asi, suria rau aidangisia doni mena ana
 God 'a awa beiai garesi.

'Ia Sakaraea 'A Gana Ha'aasaa God

67 Mia Sakaraea, amana Jon, 'a rabe beiai Hi'ona Maea ma ha'atee rarabeanga'ini'i taha 'ia God na 'unu'i tanaa.

68 “Gau magai ha'atee ha'agorohia Arahaga, i God agaau Israel, 'inia 'iia 'a boi 'anai ruhasiraau inoni ana'i.

69 'A haua tanagiai Ha'atahi na wetewete na hura'a baaniai burunganai inoni tatau'aro ana, 'ia Mwaeraha Deved.

70 Naasi taha na duruduru 'inia na'i ngoodaa'i rarabea ana'i 'oha bwani.

71 'A durua do 'ai ha'atahigia baani'i maerongaga, mei baani'i hakoi mena adaa'i nei ra 'utaigia.

72 'Iia 'a ha'ata'iniai ahu heita'ahi ana tanaraau wauwa agaa'i, suria 'a ai'a kaku'aa'i duruduru ana tanaraau na wetewete ma maea.

73 Na durudurusi 'a haua tanaa Ebrahim, i wauwa agaau.

74 'A 'unua do 'ai ha'atahigia baaniraau maerongaga, magai abui mamaa'u na'i 'oha gai tau'aro tanaa God,

75 beiai awaha na maea mana odo-odo na'i maana suri'i mwane dangiga.

76 Mi'oe gare agua, rai 'unu'o 'e rarabea ana God ororiu ara'a, suria 'i'oe 'oi na'otara tanaa Araha 'anai ha'agauraau noni 'anai boi ana.

77 'Oi taroha'inia tanaraau inoni i tahi tarau na 'ia God 'ai matai haua tanaraau

'oha nai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i.

78 Ma'ai o'asi 'iniai ahu heita'ahi ana God tanagaau.

'Onaai sina na ara'a, i Ha'atahi aga 'ai boi baaniai aro

79 'anai bewaasiraau nei narau awa na'i kuhi,

mara awa na'i bahainai heimarungi anai mae.

'Iia 'ai na'otaragia 'anai hagu goro aho'i beia God.”

80 Mia Jon 'a raha ara'a ma ha'i sae raroma goro. 'A 'ari ma awa na'i dora mangasara, tari 'oha na taraawa'a heitaroha'i tanaraau inoni nai Israel.

Na Huta Ana Jisas

(Matiu 1:18-25)

2 1 Na'i madoraa na kekerei maua Jon, 'ia Ogastas na mwaeraha adaaui Rom, 'a ha'a-urasiang ringe 'anai usu ata tanaraau hakoi mwane inoni suri'i 'ado dora narau awa na'i bahainai heimarungi ana. 2 (Naasi 'etanai usu ata naigui to'o na'i madoraa na 'ia Kuirinias na Primia 'anai Provensi Siria.)

3 Na mwane inoni hako ra hano baani'i 'omaa nara awa suri'i mara 'ari 'anai usu ata suri'i huudi 'omaa adaa'i.

4 Naasi 'ia Josep 'a hano baaniai 'omaai Nasaret na'i Provensi Galili, ma 'ari na'i Betlehem, 'omaa ana Deved, na'i Provensi Jiudea. 'Ia Josep 'a 'ari Betlehem, suria 'iiasi 'e burungana Deved. 5 Mia Meri nara durua tanaa Josep 'anai waina, raru ta'i hano ro'u 'anai usu ata. Mia Meri 'a bwane to'ora 'iniai gare.

6 Ma na'i 'oha narau awa na'i Betlehem, 'a tari mai madoraa anai gare 'anai huta. 7 Mia Meri 'a ha'ahutaai 'etanai gare ana, 'e gare mwane. 'A ho'ua

'ini'i bwana, ma ha'adadaoa na'i dora ni hangani mwamwaa, suria na'i ruma ni mahuara 'a ai'a taradarua.

Enjel 'A Taroha'inia Hura'a

Do 'Ia Jisas 'A Huta

⁸Ma na'i rodosi, ra'i sae nara awa hura'a baaniai 'omaasi narau 'omesuri'i siip adaa'i. ⁹Raugu 'asu'a mana enjel ana Araha God 'a ha'ata'i tanaraau, mana rarahana Araha God 'a bewaasiraau. Miraau maaaa'u di'u. ¹⁰Mana enjel 'a ha'atee o'ani tanaraau, “Mou abui maaaa'u! 'Inau 'au boi beiai taroha na goro tana'amou 'anai ha'a-wa'ewa'eraaui mwane inoni hako. ¹¹Na de'eni, i nei 'anai ha'atahi'amou na huta mai na'i 'omaa ana Deved. 'Iia naasi Kraest i Araha. ¹²Ma naani ha'ara 'inia tana'amou. Moi 'omesiai gare nara ho'ua 'ini bwana nara ha'adadaoa na'i dora ni hangani mwamwaa.”

¹³Raugu 'asu'a ma'e kae ruruhai enjel rau rurugoni mai beiai nata enjel ani marau ha'atee ha'agorohia God o'ani,

¹⁴“Ha'ahauasaa God na'i aro,

mana gooroha ana 'ai awa beiraui nei na'i marewana na 'ia God 'a ahugoro 'iniraaui.”

¹⁵'Iraaui enjel rau aho'i ara'ai aro, miraaui 'omesuri siip raugu o'ani 'iniraaui hairiu, “Gaaui magai 'ari 'omesiai taha na to'o na'i Betlehem, na 'ia Araha God na ha'arangasia tanagaau.”

¹⁶Marau raurau 'ari Betlehem, rau sadoia Josep mea Meri mana kakae na dadao na'i raronai dora ni hangani mwamwaa. ¹⁷Na'i 'oha narau 'omesiai kakae, rau maani'i mwane mareho na enjel 'a maani'i tanaraau 'inia kakae. ¹⁸Miraau nei narau rongo'i, rau heimwaota'i di'u 'ini'i mareho narau maani'i. ¹⁹Mia Meri 'a nuga'i mareho 'isi na'i 'adoma'ina ma wai'ado'ado suri'i tarau. ²⁰Miraau na 'omesuri siip rau aho'i. Rau ha'aasaa marau ha'atee ha'agorohia God 'ini'i mwane mareho narau rongo'i marau 'omesi'i. Ra to'o 'onaai taha i enjel na maani'i tanaraau.

Jisas Ra Ha'a-atana

²¹Na'i 'oha na gare 'a tari warunai dangi, ra haua tanaai ringei aha ha'ara marau ha'a-atana 'inia Jisas. Naasi ata na enjel 'a bwane 'unua mau na'i 'oha na ai'a toto mau na'i ahuna inana.

Josep Mea Meri Raru Waia Jisas

'Ari Ruma Maea Na'i Jerusalem

²²'Agu tari mai madoraa ana Josep mea Meri 'anai ha'a-wariwariraru aho'i na'i maana God 'onaai Ringe ana'ia Moses na 'unua 'anai haua murinai huta anai gare.[†] Raru waiai kakae 'ari Ruma Maea ana God na'i Jerusalem 'anai wateai gare tanaa Araha God, ²³'inia na Ringe ana'ia Moses 'a o'ani,

---

^{2:22} Levitikas 12:1-8 Na'i murinai huta nai hauai gare, na urao 'a do'o'a na'i maana God ma na'i 'ohasi 'ai awa hatara'i na'i ruma. Murinai oru tangahuru mana oru dangi, ni uraosi 'ai hauai ho'asi tanaa God 'anai ha'a-wariwaria aho'i.

“Na 'adodi 'etadi gare mwane rai wate'i tanaa Araha God.”[†] 24 Miraru haua ro'u i ho'asi tanaa God suriai ringe na 'ia Moses na 'unua dorai ho'asi 'inia ta rua abei 'ao ma'ua ta rua garei waibora.

25 Na'i 'ohasi 'e sae atana 'ia Simion 'a awa na'i Jerusalem. 'Iia 'e sae odo-odo na awa suriai hei'irisina God. 'Ia Simion 'a mamasiai 'oha na 'ia God 'ai ha'ataaria mai ta nei 'anai ruhasiraau inoni nai Israel. Mana Hi'ona Maea 'a rabe beia, 26 ma bwane 'unua tanaa do 'iia 'a bwa'i mae tari 'oha 'ai 'omesiai Ha'atahi na 'ia Araha God 'a duruduru 'inia 'anai ha'ataaria mai. 27 Mana Hi'ona Maea 'a tau'aro na'i raromana Simion, ma 'ari na'i Ruma Maea. Ma na'i muri, 'ia Josep mea Meri raru ataha mai 'anai watea Jisas tanaa Araha God 'onaai Ringe ana'ia Moses na 'unua.

28 Mia Simion 'a suru'iai kakae ma ha'atee ha'agorohia 'inia God. 'A o'ani,

29 “Araha God, na duruduru amua 'a to'o ha'a-momori'a.

Naasi, 'au wa'ewa'e'a mau ha'aagau 'anai mamaro baaniai marewanani. 30-31 'Inia 'inau wanara'i maa 'iniai nei na'o ha'aagau 'anai ha'atahiraau mwane inoni hako.

32 Na kakaeni 'ai 'onaai raita nai ha'ata'iniai huunai tara tanaraau nei narau ai'a Jiu, ma'ai ha'a-ororiu'ameu inoni amu'i nai Israel.”

33 Mia Josep mea Meri raru heimwaota'i 'ini'i mareho na 'ia Simion na 'unu'i 'iniai gare adarua. 34 Ma na'i 'oha 'ia Simion 'a ha'agorohiraau hako, magu ha'atee o'ani 'inia Meri, “Ni gareni, 'ai ragoi noni nai Israel nai ha'a-auruhiraau, ma'ata 'ai rago ro'u i nei nai ha'a-ara'ahiraau. 'Inia naasi maho na 'ia God 'a 'ome sigihia 'anai haua. 'Iia 'e ha'ara 'anai ha'ata'inia God tanaraau noni. Ma'ata 'ai ragoi nei narai ura bwarasia, 35 mana mwane mareho nara bainihu suri'i 'adoma'idaa'i rai ha'ata'i hura'a. Mei tana'o Meri, na ahutotou 'ai maata'i 'onaai naihi na ganu taturaga na'i to'ohunumu.”

36 Na'i ro'u i 'ohasi 'e urao rarabea nara 'unua 'inia 'Aana na awa beiraau na'i Ruma Maea ana God. 'Iia 'e gare ana Panuel baaniai burungana 'Asa. 'Ia 'Aana 'a wari di'u'a, me 'iia 'e nao. 'E biu harisi nararu ha'iwai mwane ana, mana mwane ana 'a mae baania. 37 'Iia 'a awa 'ari, mana harisina 'agu buna tari na'i waru tangahuru mana hai. 'Ado dangi mana rodo 'a siri Ruma Maea ana God 'anai ririhunga'i. 'A ha'aririta'i ngau ma awa moi 'anai ha'arahesi. 38 Na'i 'oha na hadahada maua Simion beia Josep mea Meri, 'ia 'Aana 'a 'ariwou beiraau ma ha'atee ha'agorohia God 'iniai gare adarua. Ma na'i muri, 'a maania Jisas tanaraau nei narau mamasiai boi anai Ha'atahi 'anai ha'atahiraau inoni nai Israel.

39 Na'i 'oha 'ia Josep mea Meri raru hau'i hako i taha na Ringeringe ana God na 'irisia, rarugu aho'i 'ari 'omaa adarua i Nasaret na'i Provensi Galili. 40 Mia Jisas 'a raha ara'a beiai wetewete mana madoma, mia God 'a ha'agorohia di'u.

Jisas 'A Awa Na'i Ruma Maea Ana God

41 Ha'atai na'i 'ado harisi i amana mana inana Jisas raru 'ari Jerusalem 'anai ha'ato'oai rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. 42 Ma'e ta'i 'oha,

na taha mai madoraa 'anai 'ari ro'u 'anai rongosi, 'ia Jisas harisina 'a tari ta'i tangahuru mana rua. 'Ia amana mia inana raru waia ro'u 'ari 'anai dangi hauasa naasi. ⁴³Na'i 'oha na ngaugoni 'a hako, 'ia amana mia inana Jisas raru hano 'anai aho'i 'ari 'omaa adaa, mia Jisas 'a awa mau na'i Jerusalem. Mirarua raru ai'a 'iraraa o'asi, ⁴⁴inia raru 'adoma'inia do'a ga'i awa ta dora beiraaui na'i kae ruruha narau ta'i hanosi. Ma naasi raru hano'a suriai dangi bubu. Ma na'i su'urahi, rarugu taraawa'a siba suria beiraaui nei ana'i, mei beiraaui sae narau hei'irara'i. ⁴⁵Na'i 'oha nararu ai'a sadoia, rarugu aho'i 'ari Jerusalem 'anai 'ome 'inia. ⁴⁶E rua dangi na hako'a ma rarugu to'oanai heinagu ana beiraaui Ha'ausuri adaa'i Jiu na'i dora a'ora na'i maanai Ruma Maea ana God. 'A bahurongo suri'i taha narau maani'i ma sosonga'iniraaui. ⁴⁷Miraaui nei narau rongoa rau heimwaota'i di'u 'inia aidangi ana mana heiarani ana'i.

⁴⁸Na'i 'oha 'ia inana mia amana raru 'omesia, raru kae heimwaota'i di'u ro'u 'inia. Mia inana 'a ha'atee o'ani 'inia, "Garegu, ni 'uaana na'o haua o'asi 'inia tana'amiria? 'I'amiria amamu 'a kae ta'aabemiria di'u 'ini'o, 'ini bonasiai sadoi'o."

⁴⁹Mia Jisas 'a o'ani 'inirarua, "Ni 'uaana muru sibaniau 'inia suri'i mwani dora? Muru ga'i 'iraraa do 'inau wai awa na'i ruma ana Amagu!" ⁵⁰Mia Josep mea Meri raru ai'a aidangisiai taha 'ia Jisas na 'unua tanararua.

⁵¹Naasi 'ia Jisas 'a aho'i beirarua 'ari Nasaret ma awa bahainai heimarungi adarua. Mia inana 'a nuga'i mareho nara to'o 'isi na'i 'adoma'ina ma wai'ado'ado tarau suri'i. ⁵²Naasi mia Jisas 'a raha ara'a beiai madoma mia God miraaui inoni rau wa'ewa'e 'inia.

Na Heitaroha'i Ana Jon Bwareomaea

(Matiu 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

3 ¹Na'i ta'i tangahuru mana rimanai harisi na 'ia Taebirias na mwaeraha 'anai Rom, 'ia Pontias Paelat naasi na Primia 'anai Provensi Jiudea, mia Herod Antipas naasi na heimarungi na'i Provensi Galili. 'Ia Pilip, do'orana Herod naasi na heimarungi na'i Provensi 'Ituria mana'i Trakonaetis mia Lisantias na heimarungi na'i Abilin. ²Ma na'i ro'u i 'ohasi, 'ia 'Anas mea Kaeafas nararu Na'ohadaaui Piriisi adaa'i Jiu. Hoita, na'i 'ohasi 'ia God 'a haa'i ha'atee ana'i tanaa Jon, garena Sakaraea, na'i 'oha na 'ia Jon 'a awa na'i 'omaa mangasara. ³Mia Jon 'a 'ari suri'i 'omaa gaarangiai wai Jordan 'anai taroha'ini'i ha'atee ana'ia God tanaraui inoni. 'A o'ani 'iniraaui, "Moi rihosi baani'i mwane baronga ta'a'i amoo'i mamoi bwareomaea, mia God 'ai 'adoma'i nugasi'i 'inomoo'i." ⁴Na'i 'oha bwani 'ia rarabea Aisaea 'a usu taroha'iniai boi ana Jon. 'A o'ani,

"E nei nai totoro hura'a na'i dora mangasara. 'Ai ha'atee o'ani,

'Moi ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a.

Moi ha'a-odoodoi tara tanaa.

⁵Moi anoi'i mwane marawai,

mana mwane bo'obo'o, mana hungahunga moi ha'a-auruhi'i.

Na tara mwakirukuru'a moi ha'a-odoodo'i,
mana tara nara kokekoke'a moi ha'a-aratarai.

6 Mana mwane inoni hako raigui 'omesia
do 'ia God 'ai ha'atahiraau.'”⁷

7 Hoita, 'a ragoi inoni nara boi do'ia Jon 'ai bwareomaearaau. Me tara'i nei 'iniraau ra ai'a boi beiai huunai 'ado'ado 'anai rihosi. Mia Jon 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “I'amou mwane mwaa ta'a'i! 'A 'ua? Mou 'adoma'inia doni bwareomaea moi nai 'a'auhi'amou 'anai bainihu baaniai ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai ha'ataaria mai? 8 Onaa namou 'irisiai bwareomaea mamoi nugasi'i barongamoo'i nara ta'a'i, mamoi hau'i mareho goro nai ha'ata'inia domou rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i. Mou gasigu 'adoma'inia do'ia God 'a bwa'i ha'a-mama'ai'amou do 'inia huta amooi mai 'onaai warowarona'i a Ebrahim. 'Inau wai 'unua tana'amou, 'ia God 'a matai ha'a-aho'ita'ini'i hau 'ini, marai ha'i warowarona'i a Ebrahim. 9 I'a God 'a ha'aagau'a 'anai ha'a-mama'airaau nei nara ai'a 'adoma'i orisi. 'A 'onaai nei na ha'aagau 'anai arai'i dioi mwane hasi'ei. 'Onaa nara bwa'i hungu 'ini'i hua goro, 'ai ara dio suri'i raridi mai gaasi'i ara'ai 'eu 'anai suu gata'ini'i.”

10 Miraau inoni rau songa'inia Jon o'ani, “Onaa na o'asi, ma'e taha namei haua 'anai ha'ata'inia domeu rihosi baani'i ora-ora'a amee'i?”

11 Mia aramiraau o'ani, “Iatei 'ini'amou na to'o rua to'oni abe, 'ai hisungia mo'o na pohara 'inia ta ta'i nei, mia mo'o na to'o mahoingau 'ai hisungia mo'o na ai'a to'ora mahoingau.”

12 Ma ra'i sae haha'a takisi nara boi do'ai bwareomaearaau, rau o'ani 'inia, “Ha'ausuri, me 'imeeu 'e taha namei haa?”

13 Mia Jon 'a aramiraau o'ani, “Moi abui ha'angoni di'uai siha ha'a na gaumani na soia baaniraau inoni 'anai takisi 'inia.”

14 Ma tara'i hehei'oi ra boi beia mara o'ani 'inia, “Me 'imeeu 'a 'ua? 'E taha namei haa?”

Mia aramiraau o'ani, “Moi abui ha'a-mama'usiraau inoni 'anai ha'i ha'a tana'amou, ma'ua to'o haisubuni 'anai rahi ha'a baaniraau. Moi wa'ewa'e 'inia siha ra horimou 'inia.”

15 Na 'ado'adodaau inoni hako ra wetewete 'anai 'omesiai Ha'atahi, marau 'adoma'inia do 'ia Jon naasi gasi na 'ia God na 'ome sigihia. 16 Mia Jon 'a aramiraau o'ani, “Inau 'au bwareomaea'amou 'inia wai, mia mo'o nai boi na'i murigu, 'ai bwareomaea'amou 'inia Hi'ona Maea mana 'eu. 'Iia 'a ororiu di'uau minau ai'a arari 'anai mwaoro auru 'anai wagasi'i sandol ana'i. 17 Iia 'a ha'aagau 'anai hoairaau noni goro baaniraau nei ta'a'i, 'onaai nei na hoai'i koradi wiit ana'i baani'i kahokahodi. 'Iia 'ai nugaraau noni goro na'i dora goro, ma'ai ha'a-mama'airaau noni ta'a'i, 'onaai nei na nuga ha'agorohi'i koradi wiit na'i dora 'ana mana kahokahodi 'a suu gata'ini'i na'i 'eu na bwarai kuru.” 18 Ma ra'i mwane mamaani he'ete'i hairiu o'asi na 'ia Jon na hau'i 'anai taroha'inia Taroha Goro tanaraau inoni. Ma ha'ata'uraau wetewete 'anai orisi'i barongadaa'i nara ta'a'i.

19Ma'e ta'i 'oha, 'ia Jon 'a raongia Herod Antipas 'iniaia waina ana Herodias, 'e urao ana ga'u a do'orana, ma 'ini'i ro'u i mwane mareho ta'a'i na haa'i. 20Mana ta'i mareho na ta'aa di'u ro'u wou na haua, naasi i 'unua ana tanaraaui sae hehei'oi 'anai gaasia Jon Bwareomaea na'i rumaniho'o.

'Ia Jon 'A Bwareomaeaa Jisas

(Matiu 3:13-17; Mak 1:9-11)

21Na'i 'oha na 'ia Jon 'a bwareomaearaaui inoni, 'oha narau ai'a nugaa mau na'i rumaniho'o, 'iia 'a bwareomaeaa ro'ua Jisas. Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a ha'arahesi, na aro 'a heihoa, 22mana Hi'ona Maea 'a dio na'i hungana na'i 'omehanai waibora. Ma'e ringe na ao diomai baaniai aro 'a o'ani, "I'oe naasi garegu nau ta'ahi'o ororiu, mau ahugoro 'ini'o."

Burungana Jisas

(Matiu 1:1-17)

23'Oha na 'ia Jisas 'a tari oru tangahurui harisi, nagu taraawa'a hura'a 'anai hauai tatau'aro ana 'anai ha'ausuriraui inoni. Na'i 'ado'adodaui inoni, rau 'adoma'inia do'ia Jisas 'e gare ana Josep.

Mia Josep 'e garena Hilae,

24 mia Hilae 'e garena Matat,

'ia Matat 'e garena Livae,

mia Livae 'e garena Melkae.

'Ia Melkae 'e garena Janai,

mia Janai 'e garena Josep.

25 'Ia Josep 'e garena Matataeas,

'ia Matataeas 'e garena 'Emos.

'Ia 'Emos 'e garena Neham,

mia Neham 'e garena 'Eslae.

'Ia 'Eslae 'e garena Nagai,

26 mia Nagai 'e garena Maat.

'Ia Maat 'e garena Matataeas,

mia Matataeas 'e garena Semein.

'Ia Semein 'e garena Josek,

mia Josek 'e garena Joda.

27 'Ia Joda 'e garena Joanan,

mia Joanan 'e garena Risa.

'Ia Risa 'e garena Serababel,

mia Serababel 'e garena Saltiel.

'Ia Saltiel 'e garena Nerae,

28 mia Nerae 'e garena Melkae.

'Ia Melkae 'e garena Adae,

mia Adae 'e garena Kosam.

'Ia Kosam 'e garena Elmadam,

mia Elmadam 'e garena 'Eri.

- 29 'Ia 'Eri 'e garena Josua,
 mia Josua 'e garena 'Eliesa.
 'Ia 'Eliesa 'e garena Jorim,
 mia Jorim 'e garena Matat.
 'Ia Matat 'e garena Livae,
 30 mia Livae 'e garena Simion.
 'Ia Simion 'e garena Jiuda,
 mia Jiuda 'e garena Josep.
 'Ia Josep 'e garena Jonam,
 mia Jonam 'e garena Elaeakim.
 31 'Ia Elaeakim 'e garena Milia,
 mia Milia 'e garena Mena.
 'Ia Mena 'e garena Matata,
 mia Matata 'e garena Netan.
 'Ia Netan 'e garena Deved,
 32 mia Deved 'e garena Jesi.
 'Ia Jesi 'e garena Obed,
 mia Obed 'e garena Boas.
 'Ia Boas 'e garena Salmon,
 mia Salmon 'e garena Nason.
 33 'Ia Nason 'e garena Aminadab,
 mia Aminadab 'e garena Admin.
 'Ia Admin 'e garena Anae,
 mia Anae 'e garena Hesron.
 'Ia Hesron 'e garena Peres,
 mia Peres 'e garena Jiuda.
 34 'Ia Jiuda 'e garena Jekop,
 mia Jekop 'e garena Aisak.
 'Ia Aisak 'e garena Ebrahim,
 mia Ebrahim 'e garena Tera.
 'Ia Tera 'e garena Neho,
 35 mia Neho 'e garena Sirag.
 'Ia Sirag 'e garena Riu,
 mia Riu 'e garena Peleg.
 'Ia Peleg 'e garena Eba,
 mia Eba 'e garena Sila.
 36 'Ia Sila 'e garena Keinan,
 mia Keinan 'e garena Afaksad.
 'Ia Afaksad 'e garena Siem,
 mia Siem 'e garena Noa.
 'Ia Noa 'e garena Lamek,
 37 mia Lamek 'e garena Metusala.
 'Ia Metusala 'e garena Inok,
 mia Inok 'e garena Jered.

'Ia Jered 'e garena Mahelalel,
mia Mahelalel 'e garena Kenan.

38 'Ia Kenan 'e garena Enos,
mia Enos 'e garena Set.
'Ia Set 'e garena Adam,
mia Adam 'e garena God.

Saetan 'A Ohongia Jisas

(*Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13*)

4 ¹Ia Jisas 'a bwareomaea hako, magu hano baaniai wai Jodan. Na'i 'ohasi na Hi'ona Maea 'a rabe beia. Mana Hi'ona Maea 'a waia 'ari na'i dora mangasara. ²Ma'e hai tangahurui dangi na awa na'i dorasi na 'ia Saetan 'a ohongia na'iei. Na'i madoraasi 'a ai'a ngau, ma na'i ha'ahakona 'ia Jisas 'agu hiuro.

³Mia Saetan 'a ha'atee o'ani 'inia, “Onaa i'oe garena God, 'oi ha'atee tanaai hauni mai aho'ita'i bredi.”

⁴Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Na'i Usu-usu Maea ra usu o'ani, 'I sae 'a bwa'i tahi moi 'iniai huai bredi.”[†]

⁵Mia Saetan 'agu waia ara'a na'i dora ahaaha. Ma na'i moi gere madora, 'a ha'ata'ini'i hako tanaai mwane kantri na'i marewana hako, ⁶⁻⁷magu ha'atee o'ani 'inia, “Onaa na'oi topira'i ruru ma'oi ha'arahesiau, 'oi marungi'i mwane kantri 'isi mana toto'ora adaa'i wai hau'i hako tana'o. 'Inia na mwane mareho 'isi ra hau'i hako tanaau, ma 'inau wai matai hau'i tanaa mo'o nawai raba hau'i tanaa.”

⁸Mia Jisas 'agu aramia o'ani, “Ra usua na'i Usu-usu Maea o'ani, 'Moi ha'arahesia moi Araha God amouu, me 'iia moi namoi tau'aro tanaa.”[†]

⁹Mia Saetan 'a waia 'ari Jerusalem ma ha'a-urasia na'i dora ahaaha na'i hunganai Ruma Maea ana God, magu o'ani 'inia, “Onaa i'oe garena God, 'oi rege auru. ¹⁰'Inia ra usua na'i Usu-usu Maea o'ani, “Ia God 'ai ha'a-taariraui enjel ana'i 'anai 'a'auhi'o. ¹¹Rai dau bwarasi'o 'ini'i rimadaa'i mana uwamu'i ra bwa'i maara 'ini'i hau.’” ¹²Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Na Usu-usu Maea 'a o'ani, 'Moi abui ha'imaania Araha God amouu.”[†]

¹³'Oha 'ia Saetan 'a ohongia hako Jisas 'ini'i heiohongi 'isi, 'iia 'agu nugasia 'ana ta 'oha goro naigui sadoia 'anai ohongia ro'u.

Taraawa'anai Tatau'aro Ana Jisas

(*Matiu 4:12-17; Mak 1:14-15*)

¹⁴Mia Jisas 'a aho'i 'ari Provensi Galili, mana mena ana Hi'ona Maea 'a awa beia. Na tarohana 'a 'adarara hako 'ari suriai mwane 'omaa na'i Provens naasi, mei suri'i tara'i dora he'ete'i ro'u wou. ¹⁵Ma na'i 'oha na ha'ausuri suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu, na mwane inoni hako ra ha'a-aneanea.

Jisas Ra 'Itaa Na'i 'Omaai Nasaret

(*Matiu 13:53-58; Mak 6:1-6*)

16Mia Jisas 'a aho'i 'ari Nasaret, i 'omaa na raha ara'a iei. Ma na'i dangi ni mamaro адааui Jiu 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi 'onaai bwane hahaua ana. Mia Jisas 'a ura ara'a ma 'oha'i baaniai Usu-usu Maea. 17Mana usu-usu nara haua tanaa 'anai 'oha'iniasi, 'e dorai usu-usu na 'ia rarabea Aisaea na usua.

'A kehasiai bukasi, ma sadoiai dora 'anai 'oha'i ma 'oha'inia hura'a o'ani,

18 “Na Hi'ona Maea ana Araha God 'a awa beiaui,

suria 'iia na 'ome sigihiau

'anai taroha'iniai Taroha Goro tanaraaui pohara.

'Iia 'a ha'ataariau 'anai taroha'inia hura'a

do 'iraau nei nara hunasiraau na'i rumaniho'o rai ha'a-hura'ahiraau dadara'a,

mana nei ra kuru rai 'ome'ome aho'i,

mana nei nara awa ha'ata'airaau rai dadara'a.

19 Mia Araha God 'a ha'ataariau mai 'anai taroha'inia hura'a

do 'a bwa'i ore a mai ha'ata'iniai heita'ahi ana tanaraaui inoni ana'i.”†

20Mia Jisas 'a honosiai buka ma haua aho'i tanaai nei na na'otaranai

rihunga'i ma heinagu auru 'anai ha'ausuriraau inoni. Na mwane inoni na'i

rumasi rau wana to'obuu 'inia. 21Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniraau, “Na

dorai Usu-usu Maea namou rongoa nau 'oha'inia ani, 'a to'o ha'a-momori na'i 'ohani.”

22Miraau hakoi nei narau awa 'isi, ra ha'atee wa'ewa'e 'inia Jisas marau heimwaota'i 'ini'i mwane mareho rongoa goro na maani'i. Miraangu ha'atee o'ani, “E gare moi ana Josep naasi.”

23Jisas 'a o'ani 'iniraau, “Au 'iraraa domou raba 'unuai dora i ha'atee na o'ani 'iniau, ‘Na nei na matai ha'agorohi'i inoni baani'i daoha, 'ai ha'agorohia ga'u haaria 'anai ha'ata'iniai mena ana.’ 'Ado'ado 'ana, “Onaa i'oe naasi Ha'atahi, 'oi haa'i na'i 'omaa amua haari'o i ha'abu'oahu nameu rongoa na'o hau'i na'i Kapaniam.”

24Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, ai'a rarabea'a do 'iraau inoni na'i 'omaa ana rai ha'ahoua. 25Na'i madoraa ana rarabea Elaija na'i 'oha bwani, 'a ragoi nao na'i Israel narau rongomaata'i. Na'i madoraasi, 'e oru harisi mana aba na ai'a rangi ma 'e hioro raha na to'o 'ari hako suri'i 'omaa hako na'i dorasi. 26Rei'uua na towa'i o'asi, 'ia God 'a ai'a ha'ataaria Elaija 'anai 'a'auhia ta ta'i nao na'i kantri ana haaria, ma'ata 'e nao na'i 'omaa Sarefat na'i dora ra 'unua 'iniai Saedon na 'ia God na ha'ataaria Elaija do'ai 'a'auhia. 27Ma na'i madoraa ana rarabea Elaesa, 'a ragoi inoni na'i Israel na sadoiraau i daoha nara 'unua 'iniai lepa. Ma ai'a ta ta'i nei 'iniraau 'ia God 'ai ha'agorohia, ma'ata 'e inoni ni Siria moi na atana 'ia Neman, na 'ia God nagu ha'agorohia.”

28Na'i 'oha na 'iraau inoni na'i ruma ni ha'arahesi rau rongoi mareho 'isi, rau taesu'a di'u 'ana Jisas. 29Naasi rau suruta'e 'anai tariha'inia hura'a Jisas

baaniai 'omaasi. Ni 'omaasi 'a awa ta'eha na'i hungahunga. Naasi rau waia 'ari na'i bwaunai rihua na awa gaarangiai 'omaa dorai gaasia dio. ³⁰Mia Jisas 'a siri hokahoka na'i 'uruhadaau ma hano baaniraa.

Mamaani 'Iniai Sae Na Bwaunia i Adaro

(Mak 1:21-28)

³¹Mia Jisas 'a 'ari Kapaniam, 'e 'omaa na'i Provensi Galili. Ma na'i dangi ni mamaro adaui Jiu, 'a ha-ha'ausuriraaui inoni na'i ruma ni ha'arahesi.

³²Mana inoni hako rau heimwaota'i di'u 'ini'i ha'ausuringa'i ana'i, 'inia rau 'ome 'iraraa do'iia 'a huunai 'irara'i mareho na maani'i.

³³Ma na'i ruma ni ha'arahesi na'i madoraasi, 'e sae na bwaunia adaro na awa 'isi, mana saesi 'a awara raha ara'a o'ani, ³⁴“Eii! Jisas, saeni Nasaret! 'O raba 'uaameuni? 'O boi 'anai ha'a-ta'ai'ameu? 'Inau 'au 'iraraa ha'agorohi'o! I'oe nei na maea na'o boi baania God.”

³⁵Mia Jisas 'a ha'atee hurasi tanaai adarosi. 'A o'ani, “'O'i papaku, ma'oi hura'a mai baania mo'osi!” Mana adarosi 'a 'idira'inia mo'osi dio na'i ano huniraa, magu hura'a baania, ma'ata 'a ai'a ha'amaaraai saesi.

³⁶Na mwane inoni hako ra heimwaota'i di'u mara heisosonga'i hairiu o'ani, “Romwane! 'E tahasi? Ni ha'atee ana'i ra to'o mena mara wetewete di'u! 'A ha'atee moi tanaraui adaro 'anai hura'a mara hura'a'a.” ³⁷Mana tarohana Jisas 'a 'adarara hako 'ari suri'i mwane 'omaa he'ete'i ro'u wou gariai Kapaniam.

Jisas 'A Ha'agorohi'i Mwani Daoha He'ete'i Hairiu

(Matiu 8:14-17; Mak 1:29-34)

³⁸Mia Jisas 'a hura'a baaniai ruma ni ha'arahesi ma 'ari ruma ana Saemon. Ma na'i rumasi 'e urao na mata'i raha di'u na awa iei ma raorao di'u i abena. Mana uraosi 'e hungona Saemon. Miraaugu ha'angonia Jisas 'anai 'a'auhia. ³⁹Jisas 'a 'ariwou na'i bobonai be'anai uraosi, ma ha'atee wetewete tanaai mata'isi do'ai hura'a baania. Na'i mau 'ohasi, mana mata'i 'a rigisia'a, ma suruta'e ma ha'aagau mahoingau 'adaau.

⁴⁰Na'i 'oha na aurui sina, ra ragoi nei nara waa'i mai inoni nara sadoi'i mwane daoha he'ete'i hairiu. Mia Jisas 'a dau wou na'i hungadi, mara goro aho'i. ⁴¹Mia Jisas 'a taari'i hura'a i adaro baaniraa tara'i sae, mana adaro ra ha'atee hurasi o'ani, “'Ioesi garena God.”

Mia Jisas 'a ha'a-aburaaui wetewete dorai abui ha'atee'a ro'u, suria 'a 'iraraa dorau aidangisia do'iia naasi Ha'atahi.

Jisas 'A Taroha'iniai Ha'atee Ana God Suri'i Mwane Ruma ni Ha'arahesi

(Mak 1:35-39)

⁴²Ma na'i mau i haho'oa ta'aa na'i nata dangi, 'ia Jisas 'a 'ari haaria na'i dora bwaranga. Miraau inoni rau siba suria naraugu buna sadoia. Na'i 'oha

narau sadoia, raugu ha'atee ha'abwarasia, marau 'unua tanaa do'ai awa ga'u beiraaui na'i Kapaniam. ⁴³Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “Nau wai taroha'inia ma'ata i Taroha Goro 'inia i heimaru'ngi ana God 'ari suri'i tara'i 'omaa ro'u wou, 'inia naasi tarana na 'ia God 'a ha'ataariau mai 'inia.” ⁴⁴Naasi, mia Jisas 'a 'aariha hairiu 'anai taroha'iniai Taroha Goro suri'i ruma ni ha'arahesi na'i Provensi Jiudea.

**Jisas 'A 'Ome Sigihiraaui
Rongoiusuri Tahamora Ana'i
(Matiu 4:18-22; Mak 1:16-20)**

5 ¹E ta'i 'oha 'ia Jisas 'a ura na'i one na'i bobonai kae bwera i Galili,[†] mana inoni rau goni mai hunia 'anai bahurongo'i ha'atee ana'ia God, rau ha'asu'isu'ia di'u. ²Ma 'omesiai rua ora na'i wai, gaarangiai one. Miraaui sae ahu-ahuasi narau nuga'i ora 'isi, rau poru wasi orima'ini'i hu'o adaa'i. ³Miagu ta'e ara'a na'i ora ana Saemon, ma 'unua tanaa do'ai gere usuha'inia hura'a baaniai bobonai one, mia Jisas 'agu heinagu na'i ora 'anai ha'ausuriraaui inoni narau goni wou beia.

⁴Ma na'i 'oha na mamaani hako tanaraaui inoni, 'agu o'ani 'inia Saemon, “Oi saraa hura'a i ora amua na'i dora su'u mamoi gaasia dioi hu'o, mamoi to'oi'i tara'i mwane ii'a.”

⁵Mia Saemon 'a o'ani 'inia, “Saemaua, meu bona matoo suriai rodo bubu nabongi ani, ma ai'a ta ta'i ii'a namei to'oa. Ma'ata mei haua ro'u suriai 'unua amua.” ⁶Oha naraugu haua 'onaai 'unua ana Jisas tanaraau, mana hu'o 'a honu'a 'iniai ii'a, 'a gaarangi moi maai ohogao. ⁷Miraaui booriraaui tara'i abe adaa'i na'i nata ora 'anai boi 'a'au. 'Oha narau ataha mai beiraaui, raugu buna ha'ahonua ro'u i rua ora 'ini'i ii'a, mana ora ra gaarangi marai dodo.

⁸Na'i 'oha 'ia Pita 'a 'omesia o'asi, 'a topiruru auru tanaa Jisas ma o'ani, “Oi 'ari wou baaniau Arahā, 'inau 'e inoni ora-ora'a!” ⁹Ia Pita 'a ha'atee o'asi suria 'a bu'o i ahudaa'i 'ini'i mwane ii'a narau ngahui'i. ¹⁰Mirarua rua garena Sebedi, 'ia Jems mea Jon nararu 'a'auhia Pita, raru heimwaota'i di'u ro'u.

Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, “Oi abui maaaa'u! Taraawa'a na'i 'ohani ma 'ari'a, 'oi wairaaui mai sae beiau 'onaai rau'i amu'i ii'a na'i wai.” ¹¹Miraaugui usu'i ora ara'ai dora mamata. Rau nugasi'i mwane mareho marau suria Jisas.

**Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Sae Lepa
(Matiu 8:1-4; Mak 1:40-45)**

¹²Mia Jisas 'a ariwou ma taha na'i 'omaa na awa iei sae na to'ia i daoha nara 'unua 'iniai lepa. Ni abena 'a 'ome ta'aa hako 'iniai lepa. Mana 'oha na saesi 'a 'omesia Jisas, 'a boi beia ma topiruru ma mwaoro auru na'i ano. Ma

---

^{5:1} Suri'i mwani Baebol ra ai'a 'unua “kae bwera i Galili,” ra 'unua moi “kae bwera i Geneserat.” Ma'ata raru ta'isada moi. Geneserat 'e dora na'i bobonai kae bwera i Galili.

ha'angonia wetewetea Jisas o'ani, “Araha, 'onaa 'o mwa'emwa'e, ma'o ga'i ha'agorohiau aho'i baaniai daoha na to'iauni.”

¹³Mia Jisas 'a taranga'inia hura'a i rimana, 'a dau wou beia ma o'ani, “Io, 'au mwa'emwa'e moi, 'oi goro'a aho'i!” Na'i mau 'ohasi, na abena 'agu goro aho'i. ¹⁴Mia Jisas 'a ha'aabua wetewete o'ani, “Oi abu maania ga'u tanaa ta sae i maho na to'o bei'o. 'Oi 'ari odo-odo beiai Piriisi mai 'iraraa haaria do i'oe 'o goro aho'i. Naasi ma'oi hauai bane amua tanaai Piriisi maai ho'asi 'inia 'onaa'i 'unua ana Moses, 'anai ha'ata'inia tanaraaui noni do'o goro'a.”

¹⁵Ma rei'uua na ha'aabua mo'osi, na taroha 'inia Jisas 'agu 'adarara ro'u wou baaniai na'o. Ma ragoi nei ra boi 'anai bahurongo'i ha'ausuringa'i ana'i, ma 'anai ha'agorohiraaui baani'i daoha adaa'i. ¹⁶Ma'ata 'a ragoi 'oha 'ia Jisas 'a nugasiraaui inoni 'anai 'ari haaria na'i dora bwaranga 'anai ha'arahesi.

Jisas 'A Ha'agorohiai Nei Na Nugui Abena

(*Matiu 9:1-8; Mak 2:1-12*)

¹⁷Ma'e ta'i dangi na 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuri, ra'i Farisei ma tara'i Ha'ausuri ro'u 'anai Ringe ana'ia Moses narau heinagu na'i dorasi. Rau boi baani'i 'omaa na'i Provensi Galili mei Jiudea mei baaniai 'omaa raha i Jerusalem. Mana mena ana Araha God 'a awa beia Jisas 'anai ha'agorohirai nei ra daoha. ¹⁸Ma na'i 'ohasi, ra'i inoni ra suru'ia mai sae na sadoiai abe nugu mana saesi 'a dadao na'i be'ana. Rau ha'imaania dorai waia siri tanaa Jisas, ¹⁹magu bwara 'inia'i rago di'u anai inoni. Mei suriai bwara ana tanaraau, rau suru'ia ta'eha suriai tara hanehane 'anai ta'ehai hunganai rumasi. Hunganai rumasi 'a sada moi. Rau tahangiai dora na'i hunganai ruma, marau toto'oa dioi saesi na'i 'uruhadaaui inoni na'i gaarangiai dora na 'ia Jisas na ura iei. ²⁰Oha 'ia Jisas 'a 'ome 'iraraai hinihinidaau, 'agu o'ani 'inia, “Geresae agua, na ora-ora'a amu'i 'au 'adoma'i nugasii hako tana'o.”

²¹Miraaui na Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses narau awa 'isi raugu 'adoma'i o'ani haariraaui, “I sae he'ua naasi? 'A 'adoma'inia do 'ia naasia God? 'Ia moia God nagau 'iraraa na matai 'adoma'i nugasii ora-ora'a! 'Iia 'a ha'atee ha'ata'ia God!”

²²Jisas 'a aidangisiai taha na awa suri'i 'adoma'idaa'i, magu o'ani 'iniraaui, “'A 'ua namou to'oraa 'inia'i 'adoma'isi? ²³Taha na mwada'u? 'Anai 'unua tanaai saesi do'au 'adoma'i nugasii ora-ora'a ana'i, ma'ua 'anai 'unua tanaa do'ai ura maai hahano? 'Anai 'unua tanaa mo'osi do'au 'adoma'i nugasii ora-ora'a ana'i 'a mwada'u, 'inia 'a bwarai 'iraraa 'onaa ra 'adoma'i nugasii ora-ora'a ana'i ma'ua ai'a. ²⁴Naasi, 'inau i Gare'i Inoni wai hauai maho namou 'adoma'i ha'abwaraa ma moigu'i 'iraraa do 'au to'oraa ro'u i mena 'anai 'adoma'i nugasii ora-ora'a na'i marewanani.”

Naasi magu o'ani 'inia'i sae na abe nugusi, “Nau wai 'unua tana'o, 'oi ura ara'a, 'oi suru'iai be'amu, ma'oi 'ari ruma amua!”

²⁵Na'i mau 'ohasi na saesi 'a ura ara'a na'i maadaau hakoi inoni. 'A rahiai be'ana na dadao iei ma aho'i 'ari 'omaa ana, 'a ha'aasaa God. ²⁶Miraaui mwane inoni narau 'omesiai marehosi ra bu'o hakoi ahudaa'i, marau

ha'aasaa God. Rau honu 'iniaia maaa'u marau ha'atee o'ani, "E kae mareho raha di'u nagau 'omesia na'i dangini."

Jisas 'A Soia Livae

(Matiu 9:9-13; Mak 2:13-17)

27Na'i muri 'ia Jisas 'agu hura'a wou ma 'omesiai sae na heinagu na'i dora ni horihori takisi. Na atanai saesi 'ia Livae. 'Iiasi 'e sae na tatau'aro tanaai gaumani 'anai si'ogoni'i takisi. Jisas 'agu o'ani 'inia, "Livae, 'oi boi suriau 'onaai rongoiusuri agua." 28Na'i mau 'ohasi, mia Livae 'a ura ara'a ma nugasii' mwane mareho ana'i ma suria'a Jisas.

29Naasi 'ia Livae 'agu hauai kae ngaugoni tanaa Jisas na'i ruma ana. Ma ragoi inoni ha-ha'atakisi mana taraani inoni moi nara boi na'i ngaugonisi. 30Miraau na Farisei, ma tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses nara aba beiraaui Farisei raugu ha'atee ha'a-ta'airaaui rongoiusuri ana'ia Jisas o'ani, "Ni 'uaana namou ngau 'inia beiraaui sae ha-ha'atakisi miraaui sae ta'a'isi?"

31Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, "Na sae nara goro moi abedi ra bwa'i rabasiai 'a'au baaniai sae na matai ha'agorohi'i daoha, me 'iraau moi nei nara daoha nara rabasiai 'a'au. 32'A o'asi ro'u, 'inau boi na'i marewanani, ai'a do 'anai 'a'auhiraau inoni odo-odo, ma'ata 'au boi 'anai 'a'auhiraau inoni ora-ora'a dorai rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i."

Ha'ausuringa'i Bwani 'A Bwa'i 'Ari Goni

Beiai Ha'ausuringa'i Haoru

(Matiu 9:14-17; Mak 2:18-22)

33Ma tara'i inoni ra ha'atee o'ani 'inia Jisas, "Ado 'oha 'iraau rongoiusuri ana'ia Jon Bwareomea mana rongoiusuri adaa'i Farisei ra ha'aririta'i ngau 'anai ha'arahesi. Mi'oe na rongoiusuri amu'i rau ai'a ha'aririta'i ngau moe'a, rau ngau mara gono moi."

34Mia Jisas 'a aramiraau o'ani, "A 'ua? 'I'amou mou 'adoma'inia do 'iraau nei ra awa na'i rongo ni ha'iwai rai ha'aririta'i ngau 'oha na awa beiraaui a mo'o ra ha'aha'iwaia? 'Abwa'i! 35Ma'ata tari 'oha na nei na ha'iwai rai waia baaniraau maraigui matai ha'aririta'i ngau 'iniaia ahutotou adaaui."†

36Mia Jisas 'agu ha'ausuriraau ro'u o'ani, "Abwa'i nei 'ai karia mwada'u ta maakari na'i to'oni haoru ana 'anai tata ponosia 'iniaia dora na maakari na'i to'oni bwani. 'Onaa nai haua o'asi, 'ai here ha'ata'aiiai to'oni haoru ana, mana maakari to'oni haorusi, 'a bwa'i 'ome ta'isada beiai to'oni bwani.

37"Nata mareho ro'u, 'abwa'i nei nai matai nuga waen haoru suri'i bei bwani nara tagora'i 'ini'i uri-uri mwamwaa, 'inia na bei bwani ra bwane 'a'asi. Na'i 'oha na waen haoru 'ai su'u, na bei bwani rai pusu. Naasi mana waen rai ahe gata'ini'i, mana bei rai maakari ta'a'i. 38Na waen haoru rai niga'i ma'ata na'i bei haoru ro'u. 39Na nei na gonohiai waen bwani na'i na'o,

---

5:34-35 Ni 'ado'ado 'anai heiha'auuni 'a o'ani: Ai'a ta'isada do 'iraau rongoiusuri ana'ia Jisas rai ha'aririta'i ngau 'oha 'ia Jisas 'a awa mau beiraaui. Na'i 'oha 'ia God 'ai waia Jisas baaniraau, naasi madoraa goro 'anai ha'aririta'i ngau 'iniaia ahutotou adaaui.

'agu ai'a rabasia'a ro'u i waen haoru. 'Ai 'unua doni waen bwani na goro di'uai waen haoru."

'Iraaui Sae Rau Ororiu Di'uai

Dangi ni Mamaro

(Matiu 12:1-14; Mak 2:23-3:6)

6 ¹Ma'e ta'i dangi ni mamaro adaau Jiu, na'i 'oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau tahahoro na'i 'ubutadi moui wiit, 'iraau rongoiusuri raugu rahi'i tara'i nei marau rogaroga'i baani'i kahokahodi marau ngaa'i dora ngaungau. ²Ma tara'i Farisei rau o'ani 'iniraa, "Mou ga'i bwa'i husi'i wiit 'isi. Na'i dangi ni mamaro, i Ringe ana'ia Moses 'a ha'aabuai tau'aro na'i dangisi!"

³Mia Jisas 'a aramiraa o'ani, "A 'ua? Mou ai'a 'oha'inia mamaani 'inia Mwaeraha Deved mana nei narau ta'i hano na'i 'oha narau hioro? ⁴Ia Deved 'a siri na'i Ruma Maea Saira ana God ma ngaa'i breidi nara ha'amaea ma hanganiraa ro'u i nei rau ta'i hano. Na breidi 'iraau moi na Piriisi narau matai ngaa. Naasi 'ia Deved 'a horosia ro'u i Ringe mia God 'a ai'a taesu'a 'ana." ⁵Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraa, "Inau Gare'i Inoni, 'inau 'au matai 'unu'i maho 'iraau sae ra matai haa'i na'i dangi ni mamaro. 'Inia 'inau naasi Araha 'anai dangi ni mamaro."

Sae Na Mae i Rimana

(Mak 3:1-6; Mati 12:9-14)

⁶Ma'e ta'i dangi ni mamaro ro'u, 'ia Jisas 'a siri na'i ruma ni ha'arahesi adaau Jiu ma ha'ausuriraaui inoni. Ma na'i 'ohasi 'e sae na mae i rima odona na awa ro'u 'isi. ⁷Miraa na Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'ome'ome 'onaa 'ia Jisas 'ai ha'agorohia aho'i sae na mae i rimanasi, do nei narai subunia do'a hauai tau'aro na'i dangi ni mamaro. ⁸Ia Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaa'i ma o'ani 'inia sae na mae i rimanasi, "Oi suruta'e ma'oi ara'a mai na'i na'o." Mana saesi 'a ura ara'a ma ara'a ura na'i dora na mwane inoni rai matai 'omesia. ⁹Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraa, "Wai songa'ini'amou. 'E taha na Ringe ana'ia Moses 'a ha'awategaau 'anai haua na'i dangi ni mamaro? 'Anai haa'i mareho goro, ma'uasi 'anai haa'i mareho ta'a'i? 'Anai ha'atahiai noni ma'ua 'anai ha'amaesia?" ¹⁰Mia Jisas 'a wanasiraa hako'i inoni magu o'ani 'inia saesi, "Oi taranga'inia hura'a i rimamu." 'Oha na taranga'inia hura'a i rimana, na rima na ta'aasi 'a goro aho'i. ¹¹Na'i 'oha na 'iraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses miraa na Farisei rau 'omesia o'asi, rau kaeni taesu'a di'u marau ha'aradorado 'inia ta here narai haua 'ana Jisas.

Jisas 'A 'Ome Sigihiai Waira Ta'i Tangahuru

Mana Rua Ha'ataari

(Matiu 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹²'E ta'i dangi ro'u, 'ia Jisas 'agu ta'eha ara'a na'i hungahunga 'anai ha'arahesi. Ma'e rodo bubu na ha'arahesi suria tanaa God. ¹³Na'i haho'oa 'a

'unuraaui mai rongoiusuri ana'i beia, ma 'ome sigihiai waira ta'i tangahuru mana rua, na 'unuraaui 'inia Ha'ataari.

- 14 'Ia Saemon (na 'ia Jisas na 'unua 'inia Pita),
 'ia Andru, do'orana Saemon,
 'ia Jems,
 'ia Jon,
 'ia Pilip
 'ia Batolomiu,
 15 'ia Matiu,
 'ia Tomas,
 mana nata Jems gare ana Alfias,
 'ia Saemon baaniai ruruha ra raba taaria hura'a i gaumani adaui Rom
 baania Israel,
 16 'ia Jiudas gare ana Jems,
 mea Jiudas Iskariot, 'ia mo'o na usuha'inia Jisas tanaraui
 maerongana'i.

Ni Tatau'aro Ana Jisas Na'i Galili

(Matiu 4:23-25)

17'Ia Jisas 'a dio wou baaniai hungahunga beiraaui Ha'ataari ana'i marau ura na'i dora sada. Ma na'i 'ohasi 'a ragoi rongoiusuri ana'i ma tara'i inoni na'i Jerusalem mei suria hako 'ari i Provensi Jiudea nara rurugoni mai na'i dorasi. Ma ra'i nei ra boi ro'u baaniai rua kae 'omaai Taea mana Saedon nararu awa na'i bobonai asi. 18Rau boi goni 'anai rongo'i ha'ausuringa'i ana'ia Jisas, ma 'anai ha'agorohiraaui baani'i daoha nara sadoiraaui. Miraui nei na adaro 'a bwauniraaui, 'ia Jisas 'a taari'i hura'a baaniraaui. 19Na mwane inoni hako rau bonasia dorai hataria, suria na mena ana God na awa beia 'a ha'agorohiraaui nei rau daoha.

Wa'ewa'e Mana Ahutotou

(Matiu 5:1-12)

- 20Mia Jisas 'a wanasiraaui rongoiusuri ana'i ma o'ani,
 "Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei namou pohara,
 'inia 'i'amou moi awa na'i bahainai heimarungi ana God.
 21 'Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei namou hioro,
 'inia 'i'amou moi dauai taha namou 'irisiasi.
 'Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei namou angi,
 'e madoraa nai boi mau namoi da'a ha'i wa'ewa'e.
 22 'Ia God 'ai ha'agorohi'amou i nei ra 'utai'amou
 mara dingai'amou mara 'isi'isi'amou mara ha'atee ha'a-ta'ai'amou,
 suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i, 'inau i Gare'i Inoni.
 23"Oha na o'asi, moi honu 'inia wa'ewa'e mamoi maomao. 'Inia 'e heitahari na raha na 'ia God 'a ha'aagau mamasi'amou 'inia na'i aro. Mamoi abui kaku'aa doni wauwa adaa'i ra here ha'ata'airaaui o'asi ro'u i rarabea na'i 'oha bwani.

- 24 Ma'ata 'ai ta'aa di'u tana'amoui nei namou toto'ora,
suria mou bwane awa na'i tahitahi na mwada'u
mana madoraa ni pohara tana'amou 'ai boi mau.
- 25 'Ai ta'aa di'u tana'amoui nei namou ngaungau goro 'ohani,
'inia ni madoraa ni hioro tana'amou 'ai boi mau.
'Ai ta'aa di'u tana'amoui nei namou da'a 'ege'ege'amou,
'inia ni madoraa ni angi mana ahutotou tana'amou 'ai boi mau.
- 26 'Ai ta'aa di'u tana'amoui nei na 'iraau noni rau ha'atee ha'agorohi'amou
do 'i'amou ra'i sae goro.
'Inia na wauwa adaa'i ra ha'atee o'asi ro'u
'iniraaui rarabea pwapwaari'i na'i 'oha bwani.
Ma rei'uaa na o'asi, mia God 'a ha'a-mama'airaaui moi.”

**Ha'ausuringa'i 'Anai Ta'ahiraaui
Maerongamu'i**

(Matu 5:38-48; 7:12a)

27 Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Nau wai 'unua tana'amoui nei namou bahurongoau! Moi ta'ahiraaui maerongamoo'i mamoi goro tanaraaui nei ra 'itamou. 28 Moi ha'angonia God maai ha'agorohiraaui nei ra 'uaasi'amou, mamoi ha'arahesi 'iniraaui nei ra here ha'a-ta'ai'amou. 29 'Onaa 'ia tei nai hidariai babamu, 'oi rihota'i maai hida ro'u na'i nata aba, ma 'onaa 'iatei nai rahia baani'o i to'oni bohura'a amua, nugasiasia mai rahia ro'u i to'oni bo siri. 30 'Iatei nai ha'angoni'o 'inia ta mareho, 'oi haua tanaa. Ma 'onaa ra'i mareho amu'i nara rahi'i baani'o, 'oi abu bonasiai rahi'i aho'i. 31 Ni here na'oi haua tanaa nata sae, 'ai suriai here na'o 'irisiasia dorai haua tana'o.

32 “Onaa na'oi ta'ahiraaui moi nei narau ta'ahi'o, 'a bwa'i heitahari na'oi daua 'inia. Rei'uaa inoni ta'a'i, mara heita'ahi ro'u moi o'asi. 33 Ma 'onaa 'o goro moi 'iniraaui nei nara goro 'ini'o, 'a bwa'i heitahari na'oi daua 'inia. 'Iraaui inoni ta'a'i mara matai haua ro'u moi o'asi. 34 Ma 'onaa na'oi hisuhisu moi tanaraaui nei na'o 'iraraa dorai hisu aho'i tana'o, 'a bwa'i heitahari na'oi daua 'inia. Rei'uaa 'iraau sae ta'a'i mara matai hisuhisu ro'u moi o'asi, 'inia 'irisiasia adaaui dorai su'u'i hako tanaraaui aho'i taha narau hisu 'ini'i.

35 “Mi'amou moi ta'ahiraaui maerongamoo'i mamoi goro 'iniraaui. Moi hisu tanaraaui, mamoi abui 'adoma'inia dorai su'u'i aho'i tana'amou i taha namoi hisu 'ini'i. Naasi na heitahari amou 'ai raha, marai 'ome 'iraraa do 'i'amou ra'i garena God na ororiu ara'a. 'Inia 'ia God 'a goro 'iniraaui inoni, rei'uaa na 'iraau inoni rau ai'a ha'atee ha'agorohia ma'ua rau haa'i mwane here ta'a'i. 36 Moi ta'ahiraaui inoni 'onaa God na ta'ahiraaui hako mwane inoni.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Hiiriai Nata Nei

(Matu 7:1-5)

37 'Ia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraaui, “'Oi abui hiiriai nata nei, mara bwa'i hiiri'o ro'u. 'Oi abui hiiri ha'a-mama'ai'ai nata nei, maragu bwa'i hiiri ha'a-mama'ai'o ro'u. 'Oi 'adoma'i nugasiasia 'inonai nata nei maraigui 'adoma'i

nugasi'i ro'u i 'inomu'i. ³⁸Moi hisuhisu maraigui hisu ro'u tana'amou. 'Inia 'onaa moi hi-hisuhisu, na hisu narai haua tana'amou 'ai di'u ro'u wou, mai honu aharau 'onaai baegi nara ha'aburu ha'agorohia mara ha'ahonua ro'u mau. Na hisu narai haa tana'amou, 'ai suriai hisu namou haua tanaai nata nei."

³⁹Mia Jisas 'a haa'i ro'u tara'i ha'atee heiha'auu tanaraau o'ani, "Na nei na kuru 'a bwa'i matai uruai nata sae kuru. 'Onaa 'ai urua, 'irarua rarui ahoda hako dio na'i giru. ⁴⁰Mana rongoiusuri 'a ai'a ahaaha di'uai ha'ausuri ana. Ma'ata na'i 'oha nai daa'i hakoi mwane ha'ausuringa'i ana'i, naasi 'aigui ta'isada beiai ha'ausuri ana.

⁴¹"Ni 'uaana na'o bonasiai rahia 'iniai gere mamamo na'i maanai nata nei, ma'ogu ai'a aidangisiai kae mamamo na'i maamu haari'o? ⁴²'A he'uai 'unua amua tanaai nata nei do'oi 'a'auhia 'anai rahiai gere mamamo baaniai maana, na'i 'oha na 'ioe 'o ai'a wana goro 'iniai kae mamamo na'i maamu haari'o? 'O pwari'i ta'aa! 'Oi rahia ga'u na'i na'o i kae mamamo baaniai maamu neina 'oi matai wana goro 'anai rahiai mamamo baaniai maanai nata nei."

Na Hasi'ei Mana Huana'i

(*Matiu 7:16-20, 24-27; 12:33-35*)

⁴³Mia Jisas 'a ha'atee ro'u o'ani, "Na hasi'ei goro 'a bwa'i matai hungu 'ini'i hua ta'a'i, mana hasi'ei ta'aa 'a bwa'i matai hungu 'ini'i hua goro. ⁴⁴Na hasi'ei goro mana hasi'ei ta'aa 'oi matai 'iraraa 'inia huadi. 'A bwa'i nei nai matai husiai huai 'aai mana memepu suri'i waroraraki, ma'ua suri'i taraani hasi'ei ta'a'i moi. ⁴⁵'A o'asi ro'u, ni sae goro ra hura'a mai mareho goro baaniai ngoona, suria ni raromana 'a honu 'inia maho goro. Mana sae ta'aa, ra hura'a mai mareho ta'a'i baaniai ngoona, suria ni raromana 'a honu 'inia maho ta'aa. 'Inia ni ngoo, naasi na ha'arangasia hura'a i taha na honu 'inia 'i raromanai noni.

⁴⁶"Ni 'uaana namou 'unu Araha 'iniau mamougu ai'a ha'isuri'i taha nau 'unu'i tana'amou? ⁴⁷'Iatei na boi na bahurongo ma ha'isuri'i mareho nau 'unu'i, wai ha'ata'inia tana'amou i 'omehana. ⁴⁸'Iia 'a 'onaai sae na tagoraai ruma. 'A 'e'eri ganu dio tarana na'i hunganai hau. Na'i 'oha na to'o i rangi raha mana ahe 'a to'iai rumasi, ni rumasi 'a ai'a 'iha'iha, suria 'ia mo'o na tagoraa 'a tagora ha'ababaua goro. ⁴⁹Mia mo'o na rongo'i ha'atee agu'i magu ai'a ha'isuri'i taha nau 'unu'i, 'a 'onaai sae na tagoraai ruma ana moi na'i ano na ai'a 'e'eri ganu dio tarana. Na'i 'oha na rangi mana wai 'a ahe to'iai rumasi, mana rumasi 'a arobo ma 'adarara!"

Hinihinai Ta'i Sae Mwanemaua

Adaui Hehe'oi

(*Matiu 8:5-13*)

7 ¹Ia Jisas 'a ha'ausuriraa hako inoni na'i dorasi, maagu aho'i 'ari Kapaniam. ²Ma na'i 'omaasi 'e sae na daoha iei 'a gaarangi mae, 'ia

mo'osi 'e sae tatau'aro anai ta'i saemaua na'i ruruhani hehei'oi adaui Rom. Mana sae tatau'arosi 'e sae na ta'ahia di'u. ³Ma na'i 'oha na saemauasi 'a rongo tarohana Jisas, 'agu ha'a-taariraaui tara'i saemaua adaa'i Jiu 'anai 'unua tanaa do'ai boi 'anai ha'agorohia aho'i sae tatau'aro ana. ⁴Miraaui 'ariwou beia Jisas marau ha'abonga'inia wetewete o'ani, "Ia mo'o na ha'ataari'ameu maini, 'a arari do'oi 'a'auhia, suria 'iia 'e sae goro. ⁵Ia ta'ahigaaui i Jiu ma 'a'au 'anai ha'a-urasiai ruma ni ha'arahesi tana'ameu."

⁶Mia Jisas 'agu hano beiraaui 'anai 'ari na'i ruma anai saemauasi. Na'i 'oha na gaarangia wou i ruma, ni saemauasi 'a ha'ataari'i ro'u wou tara'i sae 'anai heisadoi beia Jisas 'anai o'ani 'inia, "Araha, 'oi abui tau'aro raha 'anai hano ha'ataui, 'inia 'inau 'au ai'a arari do'oi boi na'i ruma agua. ⁷Minau ai'a ta'isada ro'u 'anai heisadoi bei'o. Ma'ata 'au 'iraraa do 'onaa na'oi ha'atee moi mana sae tatau'aro agua 'ai matai goro'a aho'i. ⁸Au 'iraraa o'asi, suria 'inau 'au to'oraui nei na marungiaui na 'inau wai ha'isuri'i heiatenga'i ana'i, minau ro'u 'au to'oraui ro'u i sae hehei'oi na 'iraaui rai ha'isuri'i ro'u i heiatenga'i agu'i. Na'i 'oha nawai o'ani 'inia ta ta'i 'iniraaui, "Oi 'ariwou 'isi,' 'iia 'ai ha'isuria'a ma'ata. Ma 'onaa nawai o'ani 'inia ta nei 'iniraaui, "Oi boi 'ini,' 'iia 'ai boi'a ro'u ma'ata. Ma 'onaa wai o'ani 'ini'ai sae tatau'aro agua, "Oi hauai tau'aroni,' 'iia 'ai haua'a ma'ata."

⁹Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a rongo'i mareho na 'unu'ia mo'osi, 'a heimwaota'i di'u ma rihota'i ma o'ani 'iniraaui noni hunga rau surisuria, "Romwane! Nau wai 'unua tana'amou, ai'a ta ta'i saeni Israel nawai 'omesia do'ai hinihini tari 'onaaia mo'osi." ¹⁰Na'i 'oha narau aho'i wou na'i ruma, i mwane nara ha'a-taariraaui wou beia Jisas ani, rau 'omesia doni sae na daohasi 'a goro'a aho'i.

Jisas 'A Ha'atahia Aho'i

Gare Mwane Anai Nao

¹¹Na'i muri, 'ia Jisas 'a 'ari 'omaa ra 'unua 'ini'ai Nein, 'iraaui rongoiusuri mana mwane inoni rago rau ta'i hano beia. ¹²Na'i 'oha na gaarangia wou i maanai bara 'anai 'omaasi, 'a 'omesiai suru'ia ada hura'a mai bwea na awa iei sae na mae na'i 'omaasi, mana sae na maesi 'e gare mwane ana 'e nao. Mana garesi, na'asi'a i ta'i gare ana. Ma ragoi inoni na'i 'omaasi narau awa beiai naosi. ¹³Na'i 'oha na 'ia Araha 'a 'omesiai naosi, 'a kae ahutotou di'u ma o'ani 'inia, "Oi abui angi." ¹⁴Naasi 'a 'ariwou ma dau na'i bwea. Miraaui nei narau suru'iai bweasi rau ura papaku. Mia Jisas 'a o'ani 'ini'ai gare na maesi, "Geresae, 'oi suruta'e!" ¹⁵Na'i 'oha nagu ha'atee o'asi moia Jisas, na gare na maesi 'a heinagu ara'a ma ha'atee. Mia Jisas 'a waia aho'i wou tanaa inana. ¹⁶Mana mwane inoni hako rau maaa'u, rau ginata'inia God marau ha'aasaa. Rau ha'atee o'ani, "E rarabea hauasa na ha'ata'i mai beigaau na'i 'ohani. 'Ia God 'a ha'ataaria mai 'anai 'a'auhiraauui inoni ana'i." ¹⁷Mana taroha 'inia Jisas 'a 'adarara hako 'ari suri'i mwane dora na'i Provensi Jiudea, mei suri'i mwane dora hura'a wou gariai Provensisi.

**Na Tatau'aro Ana Jisas
Mea Jon Bwareomaea**

(Matiu 11:1-19)

18Miraau i rongoiusuri ana'ia Jon rau mamaani tanaa 'ini'i mareho na 'ia Jisas na haa'i. Mia Jon 'a soirarua mai waira rua 'ini'i rongoiusuri ana'i 19'anai ha'a-taarirarua 'ari beia Araha 'anai songa'inia o'ani, "I'oe naasi nei nara 'unua do'ai boi 'anai ha'atahi'ameu, ma'uasi 'e nei he'ete'i namei mamasia ro'u mau?"

20Na'i 'oha nararu ataha wou beia Jisas raru o'ani 'inia, "'Ia Jon na ha'ataarimiria mai do 'anai songa'ini'o o'ani, 'A 'ua? I'oe naasi nei nara 'unua do'ai boi 'anai ha'atahi'ameu, ma'uasi 'e nei he'ete'i namei mamasia ro'u mau?"

21Na'i ro'u mau madoraa nararu 'ari wousi, na 'ia Jisas 'a ha'agorohi'i mwane inoni nara sado'i mwane daoha he'ete'i hairiu, ma taari'i hura'a i adaro baani'i tara'i nei, ma ragoi nei ra kuru na ha'a-'ome'omeraau ro'u. 22'Ia Jisas 'agu o'ani 'iniraruai rua rongoiusuri ana Jon, "Murui aho'i 'ari ma murui 'unu'i tanaa Jon i mareho namuru rongo'i mana mareho na muru 'omesi'i nau haa'i. Nei ra kuru ra wanawana'a, nei ra pwaki ra hahano'a, nei nara lepa ra goro aho'i, nei ra pwarongo ra rongorongoa, nei ra mae ra suruta'e aho'i baaniai mae, miraau pohara ra baturongoai Taroha Goro. 23'Ia God 'ai ha'agorohiai nei na 'omesi'i mareho nau haa'i, ma ai'a 'adoma'i heiruarua'a 'iniau."

24Na rua rongoiusuri ana'ia Jon raru aho'i 'ari, mia Jisas 'agu mamaani tanaraau inoni 'inia Jon. 'A o'ani, "'A 'ua? Na'i 'oha namou 'ari na'i dora mangasara 'anai baturongoa Jon, 'e taha namou 'adoma'inia domoi 'omesia? 'E sae na orisia tarau i 'adoma'ina 'onaai ade na gegewao? 25'E sae he'ua namou hura'a 'anai re'ia? 'E sae na siri suri'i to'oni goro nara 'ome goro di'u? Ai'a! 'Iraau nei ra siri suri'i bwana goro miraau sae toto'ora ra awa suri'i ruma adaa'i mwaeraha, ai'a suri'i dora mangasara. 26'Ma'e tahata namou hura'a 'anai 'omesia na'i dora mangasara? 'E rarabea? Ha'amomori, 'e rarabea, ma'ata 'iia ai'a do'e rarabea moi. 27'Ia Jon naasi nei na 'ia God na taroha'i 'abaia o'ani na'i Usu-usu Maea,

'Nau wai ha'ataaria wou i noni heitaroha'i agua na'i na'o 'ini'o.

'Iia nai ha'aagauraau noni 'anai boi amua.'

28Nau wai 'unua tana'amou, 'ia Jon naasi na ororiu di'u'i hakoi mwane inoni nara huta mai na'i marewanani. Ma'ata, namoiwou ta sae na ai'a taraa ororiu na awa na'i heimarungi ana God, 'a ororiu di'ua Jon."

29Na'i 'oha na 'iraau mwane inoni, goni beiraau nei 'anai si'ogoni takisi, rau rongo'i ha'atee ana'ia Jisas, rau 'adoma'i aratara doni ha'a-aratara ana God 'a odo-odo. 'Iraausi na 'ia Jon na bwareomaearaa ani. 30Miraaui Farisei mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau 'itaa i taha God na 'irisia tanaraau, suria rau ai'a raba rihosi marau ai'a 'irisia do'ia Jon 'ai bwareomaearaa.

³¹Mia Jisas 'a o'ani ro'ua, "E taha nawai heiha'auu 'inia nai ta'isada beiraau i noni na'i 'ohani? 'Iraau rau 'ome he'ua? ³²'Iraau rau 'onaai'i gare na matai ha'ariaria nara hainonora na'i dora ni maketi nara awara o'ani 'ari tanaai nata ruruha, 'Ei, meu uuhi'i gana ni hainonora mamou ai'a raba mao, mameu ganari'i gana ni heitori mamou ai'a raba angi.' ³³'I'amou mou haha'ariaria o'asi ro'u! Na'i 'oha na 'ia Jon 'a boi na ha'aririta'i ngau bre di mana gono waen, mou 'unua do 'e adaro na bwaunia. ³⁴Ma na'i 'oha nau boi, Gare i Inoni, mou re'ia do 'au matai gono waen mau matai ngaungau, mamou 'unua do'au ngangaura'a mau bweu 'ini gonohiai waen, ma do 'inau 'e sae goro adaau i noni ha-ha'atakisi miraaui inoni ta'a'i. ³⁵Ma'ata, na awaha odo-odo adaa'i nei narau hinihini'i ha'ausuringa'i amiria Jon 'ai ha'ata'inia hura'a i madoma nara haa'i ha'ausuringa'i 'isi."

Jisas 'A 'Adoma'i Nugasiai

'Inonai Urao Ora-ora'a

³⁶Ma'e ta'i 'iniraaui Farisei na ari'ahua Jisas 'anai ngau beia na'i ruma ana. Mia Jisas 'a siri wou na'i rumasi ma heinagu auru 'anai ngau. ³⁷Ma na'i 'omaasi 'e urao na ora-ora'a di'u na awaiei. Na'i 'oha na uraosi 'a 'iraraa do'ia Jisas 'a awa na'i rumasi, 'a siri mai beiai gere bei 'ome goro na honu 'inia i rumu na si'ini goro di'u. ³⁸'A siriwou ma ura na'i odohanai uwana Jisas ma angi. Na'i 'oha na angi, 'a ha'abunibuniai uwana'ia Jisas 'inia i wainai maana, ma ha'amaahaa 'inia i warihuna. 'A ngooniai uwana'i, ma ringisiai rumusi na'i uwana'i.

³⁹Ma na'i 'oha na Fariseisi 'a 'omesiai mareho na haua i uraosi, 'agu 'adoma'i o'ani haaria, "'Onaa 'e rarabea naasi, 'a ga'i 'iraraa moia mo'o na daa i uwanasi, ma ga'i 'iraraa doni uraosi 'e urao ta'aa."

⁴⁰'Ia Jisas 'a o'ani 'inia i Farisei, "Saemon, 'e mareho nau raba 'unua tana'o."

Mia Saemon 'a o'ani, "E taha ha'ausuri?"

⁴¹Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "'E waira rua nararu kaoni ha'a beiai noni toto'ora na matai wate'i ha'a tanaraau nei narau raba kaoni 'inia i siha ha'a narau 'irisi'i. 'E ta'i na kaoni 'inia i rima merui korai silva, ma'e ta'i 'e rima 'arangi. ⁴²'Iraruai waira ruasi, ai'a ta ta'i 'iniraru naigui su'ua aho'i kaoni ana, suria raru ai'a to'o ha'a arari. Mana mareho na hauai noni toto'orasi, 'a kaku'a'i kaoni adaru'i ma 'adoma'i nugasiraru. Hoita, 'o 'adoma'inia do 'iatei 'iniraruai waira ruasi nai ta'ahia di'ua mo'o nararu kaoni beiasi?"

⁴³Mia Saemon 'a o'ani, "'Inau 'au 'adoma'inia do'ia mo'o na kaoni raha."

Mia Jisas 'agu o'ani 'inia Saemon, "'O odo ha'atai." ⁴⁴Mia Jisas 'a rihota'i wou, 'a wanasiai uraosi ma o'ani 'inia Saemon, "'O 'iraraai uraoni? 'I'oe 'o ai'a haa ta wai tanaau 'anai wasi'i uwagu na'i 'oha nau sirimai na'i ruma amua, me'ia 'a ha'abunibuni'i uwagu 'inia i wainai maana, ma ha'amaha'i 'inia i warihuna. ⁴⁵Mi'oe 'o ai'a ha'amaotoau 'inia ta haingoni. Me'ia 'a ai'a mamarota'i ngoonia moe'a mau i uwagu'i, taraawa'a mau na'i 'oha nau sirimai. ⁴⁶Ma ai'a rumu na'oi haua 'anai bwaugu, me uraoni 'a hauai rumu

na si'ini goro di'u 'anai uwagu'i. ⁴⁷Mawai 'unua tana'o, na mwane ora-ora'a ana'i ra 'adoma'i nugasi'i hako tanaa. Naia na ta'ahiau di'u 'iniasi. Mana nei na ai'a to'ora'i mwane ora-ora'a rago 'anai 'adoma'i nugasi'i, na heita'ahi ana 'ai kekerei moi.” ⁴⁸Mia Jisas 'agu o'ani 'iniaia uraosi, “Na ora-ora'a amu'i ra 'adoma'i nugasi'i hako tana'o.”

⁴⁹Miraau nei narau heinagu na'i dora ngaungau raugu o'ani haariraau, “E sae he'ua naani na matai 'adoma'i nugasi'i 'ini'i ora-ora'a adaa'i inoni?”

⁵⁰Mia Jisas 'agu o'ani 'iniaia uraosi, “I hinihinimu na 'ia God na ha'atahi'o 'inia. 'Oi 'ariwou dadara'a.”

Urao Narau Matai Hano Beia Jisas 'Anai 'A'auhia

8 ¹Na'i muri, 'ia Jisas 'agu 'aariha ro'u 'ari suri'i 'omaa raha mei gere 'omaa na'i Provensi Galili 'anai taroha'iniaia Taroha Goro 'iniaia heimarungi ana God. Mana waira ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari ana'i rau ro'u beia. ²Ma ro'u ra'i urao na 'ia Jisas 'a taari'i adaro baaniraau, ma ra'i nei na ha'agorohiraau ro'u baani'i daoha. Tara'i nei 'iniraau naasia Meri ni Magdala na 'ia Jisas 'a taariai biu adaro baania, ³mia Susana, mia Joana, i urao anai sae ra 'unua 'inia Kusa. 'Ia Kusa 'e sae na tatau'aro tanaa Herod 'anai 'omesuri'i mwane toto'ora ana'i. 'Iraau urao 'isi beiraau tara'i urao ro'u narau wate'i ha'a adaa'i 'anai 'a'auhia Jisas mana rongoiusuri ana'i 'ini'i taha narau 'irisi'i.

Ha'atee Heiha'auu 'Iniaia Sae Na Rarasanga'ini'i Korai Wiit

(Matiu 13:1-9; Mak 4:1-9)

⁴E ta'i dangi, 'e kae ruruhai inoni baani'i mwane 'omaa he'ete'i hairiu rau boi 'anai baturongoa Jisas. Mia Jisas 'agu haua tanaraau ha'atee heiha'auu na o'ani, ⁵“E ta'i 'oha na 'e ta'i sae na hura'a 'anai hasi korai wiit na'i mou ana. Ma na'i 'oha na rarasanga'ini'i kora, ra'i nei nara to'o na'i tara na sae ra buuri'i, mana gere manu ra dio mara ngaa'i. ⁶Ra'i kora ra to'o na'i ano hunganai hau. Ma na'i 'oha nara tahi ara'a nagu raongi'i sina, mana kora nara tahi ra mae moi aho'i, suria 'a maamaha i dora ra tahi ei. ⁷Ra'i kora ra to'o suri'i dora nara tahi suri'i waroraraki. Naasi na'i 'oha nara tahi ara'a, ra mae aho'i moi suria ni waroraraki ra agu ha'amaesi'i. ⁸Ma ra'i nei ra to'o na'i ano goro, mara tahi goro ara'a mara hungu. Mana hungu nara haa'i ra rago di'u'i ro'u wou i siha korai wiit na hasi'i.” Jisas 'agu ha'ahakoai hadahada ana o'ani, “Tei na to'o karinga 'anai rongo 'ai baturongoa, mai aidangi tarihana.”

Taranai Taha Jisas Na Haa'i 'Ini'i Ha'atee Heiha'auu

(Matiu 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁹Miraau na rongoiusuri ana'ia Jisas rau songa'inia 'iniaia 'ado'ado 'anai ha'atee heiha'auu na hauasi. ¹⁰Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “Na'i na'o, 'ia

God ai'a ha'arangasia he'ua i marungiraau nai haai noni ana'i. Me na'i 'ohani 'a ha'ata'inia tana'amou. Mei tanaraau nei narau ai'a hinihini mau, wai hau'i ha'atee heiha'auu tanaraau. Wai haua o'asi neina rei'uaa narai towa'i 'ome'ome marau bwa'i matai 'ome 'iraraa, ma'uasi rai towa'i bahurongo marau bwa'i aidangisia.”†

Jisas 'A Ha'atee Ruhasiai Heiha'auu

'Iniiai Sae Na Hasi Korai Wiit

(Matiu 13:18-23; Mak 4:13-20)

11“Naani 'ana 'ado'ado i ha'atee heiha'auu 'iniiai sae na hasi korai wiit: Ni korai wiit, naasi ha'atee ana'ia God. 12Mana kora na'i tara, naasi 'iraauu nei ra rongo'i ha'atee ana'ia God, mia Saetan 'a boi ma ha'akaku'araau aho'i 'ini'i, dorau gasi hinihini marau tahi. 13Ni kora na'i hunganai hau, naasi 'iraauu nei ra dau'i ha'i wa'ewa'e i ha'atee ana'ia God. Mara ai'a daa'i ore a 'inia na ha'atee ra ai'a ganu dio na'i tahingadaa'i 'onaai hasi'ei ra ai'a ganu i raridi. Tari 'oha raugu siri sado'i'i moi mareho bwara suri'i tahingadaa'i, marau gagata'ini'i hako aho'i mwane ha'atee. 14Ni kora nara awa suri'i warorarak, naasi 'iraauu nei rau rongo'i ha'atee ana'ia God ma ai'a ore a mana 'adoma'idaa'i ra torakoke 'ini taraani mareho marau 'adoma'i riu 'iniiai toto'ora mana mwane hei'irisi anai abe. Tarana naasi, 'a ai'a ta mareho nai goro do'ai hura'a mai baani'i tahingadaa'i. 15Mana kora na'i ano goro, 'a ura 'iniraauu nei ra rongo'i ha'atee ana'ia God mara nuga ha'agorohi'i suri'i tahingadaa'i nara goro mara odo-odo. Rau dau baabau tarau suri'i ha'atee ana'ia God mana mwane mareho goro ra hura'a mai baani'i tahingadaa'i.”

Marewa 'Ai Rara Hura'a

(Mak 4:21-25)

16Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “A bwa'i nei nai suu raita moi 'anai nugaa na'i bahainai rabo'o ma'ua bahainai bwea, 'ai nugaa ma'ata na'i dora ni toki raita 'anai bewaasiraauu inoni nara sirimai na'i ruma. 17'A o'asi ro'u. Na mwane mareho nara awa bainihu suri'i ha'atee agu'i, raigui ha'ata'i hura'a mau. 18Naasi moi bahubahu rongo goro suri'i taha namou rongo'i. Suria 'iatei na aidangisi'i mareho nau maani'i ma araisuri'i, 'ia God 'ai a'oiia tanaai aidangi na bwane to'oraa. Mia mo'o na 'adoma'inia do 'a aidangisi'i mareho nau maani'i magu ai'a araisuri'i, na gere aidangi na to'oraasi, 'ia God 'ai rahia baania.”

Huudi Nei Ana'ia Jisas

(Matiu 12:46-50; Mak 3:31-35)

19'Ia inana Jisas miraau do'orana'i rau 'ariwou 'anai 'omesia, mei suriai rago anai inoni, 'a bwara tanaraau taha beia na'i ruma na awa iei. 20Ma'e ta'i sae na o'ani 'inia Jisas, “Inamu miraau do'oramu'i neiraau hura'asi, maraugu raba re'i'o.”

²¹Ia Jisas 'agu ha'atee o'ani, “Na huunai inagu mana do'oragu'i naasi 'iraaui nei nara baturongo'i ha'atee ana'ia God marau ha'isuri'i.”

Jisas 'A Ha'apapaku'i Tabaosi

(Matiu 8:23-27; Mak 4:35-41)

²²Ma'e ta'i dangi 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau ta'e ara'a na'i ora ma ha'atee o'ani 'iniraaui, “Gaaui magai 'ari nata batarau 'iniaia bwera.” Miraaugui tahamora ha'arola'si 'ari. ²³Na'i 'oha narau 'a'ari mau, 'ia Jisas 'a dadao moi auru ma mauru'a. Raugu 'asu'a ma'e ro'a mana tabaosi raha na to'iraaui na'i bwerasi, mana ora 'a gaarangi moi maai dodo suria 'a honu 'iniaia wai.

²⁴Miraaui rongoiusuri rau 'ariwou ha'araia Jisas, rau ha'atee o'ani, “Saemaua, Saemaua! Gai dodo'a naani.”

'Ia Jisas 'a suruta'e ara'a ma ha'atee wetewete tanaai ro'a mana tabaosi do rarui papaku. Na'i 'ohasi, na ro'a mana tabaosi raru araisuria, ma biowaa goro aho'i. ²⁵Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “A 'ua? Nahei hinihinimoo'i?”

Miraaugui maaa'u marau kae heimwaota'i di'u, rau heisonga'i hairiu o'ani, “Romwane, 'e sae he'ua naasi? Na'i 'oha na ha'atee tanaai ro'a mana tabaosi, raru araisuria.”

Sae Na Ragoi Adaro Ra Bwaunia

(Matiu 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i raugu taha wou na'i dora ra 'unua 'iniaia Gerasa, na'i nata batarau 'iniaia kae bwera i Galili. ²⁷Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a siriwou na'i one, 'a heisadoi beiai sae ni dorasi na ragoi adaro na bwaunia. 'Iia 'a awa ha'i wa'aroko mai ore'a, ma ai'a awa na'i ruma, 'a awa moi suri'i wabwa nara toringi'i ei sae mae. ²⁸⁻²⁹'A ragoi 'oha na adaro 'isi ra ha'a-bweubweu'aa. Ma rei'uaa narai ho'osi'i uwana'i mana rimana'i 'ini'i arihau marai nuga'i sae 'ana'i 'omesuria, 'iia 'ai 'idira'i mosi'i moi arihau, mana adaro 'isi rai ha'a-'usu'usua 'ana'i 'ari 'ana'i awa na'i dora mangasara. Hoita, na'i 'oha na 'ome to'oana Jisas, 'a boi ma topiruru auru tanaa. Mia Jisas 'a o'ani, “Adaro, 'oi hura'a baaniai saeni!” Mana saesi 'a awara raha ma o'ani, “Jisas garena God ororiu ara'a, 'o raba 'uaauni? Nau ha'angoni'o, 'oi abui ha'a-mama'aiaui?”

³⁰Mia Jisas 'a songa'iniaia saesi o'ani, “'Iatei atamu?”

Mia aramia Jisas o'ani, “Ni atagu 'ia Kae Ruruha.” 'A 'unua o'asi suria 'e kae ruruhai adaro narau bwaunia. ³¹Marau ha'anongia wetewetea Jisas do'ai abui ha'a-taariraaui 'ari na'i dora ni rongomaata'i 'ana'i ha'a-mama'airaaui.

³²Ma na'i bobonai abaaba gaarangiraaui, ra'i mwane boo nara suasua 'isi. Mana adaro 'isi rau bonga'iniaia Jisas 'ana'i ha'a-taariraaui 'ana'i siri suri'i boo 'isi. Mia Jisas 'agu ha'awateraaui. ³³Na'i 'oha na adaro 'isi ra hura'a baaniai saesi, rau siri suri'i boo 'isi. Mana mwani boo 'isi ra 'eba dio suria ahana mara rege dio na'i wai mara dodo hako.

34Na'i 'oha 'iraau nei nara 'omesuri'i boo 'isi rau 'omesia o'asi, rau 'eba 'ari 'anai taroha'inia tanaraau inoni na'i 'omaa, mei tanaraau nei narau awa hura'a wou baaniai 'omaa. 35Na mwane inoni ra 'ari 'anai 'omesiai taha na to'o. Na'i 'oha narau ataha wou beia Jisas, rau 'omesiai sae na taari'i hura'a baania i adaro 'isi, 'a heheinagu gaarangia Jisas. 'A ho'o bwana aho'i mana aidangina 'a odo-odo aho'i. Na'i 'ohasi na inoni rau maaa'u hako. 36Miraau nei narau 'omesiai maho na hauasi a Jisas, rau taroha'inia hura'a hako tanaraau noni i he'ua nagu goro aho'i 'inia i saesi. 37Miraau saenai dorasi rau 'unua tanaa Jisas do 'ai hura'a baaniai dorasi, 'inia rau maaa'u raha di'u. Mia Jisas 'a ta'e ara'a na'i ora ma ha'aagau 'anai hano baaniai dorasi.

38Mana nei na 'ia Jisas 'a taari'i adaro baania, 'a ha'angonia wetewete 'anai hano beia, mia Jisas 'a o'ani 'inia, 39“Abu, ma'ata 'oi 'ari 'omaa ma'oi taroha'inia tanaraau inoni taha na 'ia God na haua tana'o.”

Naasi 'ia mo'osi 'agu aho'i 'ari 'omaa ma taroha'inia tanaraau mwane inoni hako i mareho na 'ia Jisas 'a haa'i tanaa.

**'E Gare Urao Na Mae
Mana Urao Na Adoiai 'Abu Raha**

(Matiu 9:18-26; Mak 5:21-43)

40Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ta'e ataha aho'i mai, 'e kae ruruhai inoni narau ha'amaotoa, suria rau 'iraraa do'iia 'ai aho'i mau mai. 41Ma'e ta'i 'iniraau na'otara na'i ruma ni ha'arahesi na'i 'omaasi 'a boi ma topiruru auru tanaa ma bongal'inia do rarui ta'i 'ari na'i ruma ana. Atanai saesi 'ia Jaeras. 42'Iia 'a bongal'inia Jisas, suria na gare urao ana na harisina 'e ta'i tangahuru mana rua, 'a gaarangi mae maagu naasi'a i ta'i gare urao'a ana.

Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a hano 'anai 'ari na'i ruma ana Jaeras, rau ha'asu'isu'ia di'u 'inia rago anai inoni. 43Ma'e urao na to'ia i 'abu raha suriai ta'i tangahurui harisi mana rua na awa ro'u na'i 'ohasi. Mana daohasi 'a bwara dona ta sae 'ai ha'agorohia baania.† 44Na uraosi 'a 'ariwou na'i murina Jisas ma karohiai gaonai to'oni tewa ana. Ma na'i 'oha na karohia mau wou, na'i mau i 'ohasi na 'abu 'a papaku.

45Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Ia tei 'ini'amou na karohiau?”

Miraau noni rau tohe hako, mia Pita 'a ha'atee o'ani, “Araha, 'a bwarai 'iraraa, 'inia na inoni ra rago mara ha'asu'isu'i di'u!”

46Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Magu 'e sae na karohiau 'inia 'au arungana do mena agua, 'e sae na goro aho'i 'inia baaniai daoha.” 47Na'i 'oha na uraosi 'a 'iraraa do 'a bwa'i matai bainihu mwada'u, 'a 'idi'idi 'inia maaa'u. 'A boi ma topira'i ruru auru tanaa Jisas. Ma na'i maadau hako inoni 'a ha'arangasia hura'a i taranai taha nagu karohia 'inia i to'oni ana Jisas, ma taroha'inia tanaraau i hasi goro aho'i ana moi na'i 'ohasi baaniai daoha.

8:43 Tara'i kopi bwani 'inia Baebol ra 'unua doni uraosi 'a gaasi'i hako ha'a ana'i 'anai horiraau sae nara bonasiai ha'agorohia.

48Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Ina, na hinihinimu na ha'agorohi'o aho'i. 'Oi 'ariwou dadara'a.”

49Mau na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha-hadahada mau, 'e sae na ataha mai baaniai ruma ana Jaeras na o'ani, “Jaeras, ni gare amua 'a hako'a. 'Oigu abu 'unua'a i ha'ausurisi 'anai 'ari!”

50'Oha na 'ia Jisas 'a rongoa o'asi, 'a ha'atee o'ani 'inia Jaeras, “'Oi abui maaaa'u, 'oi hinihini moi mana gare amua 'ai goro aho'i.”

51Na'i 'oha na ataha wou na'i ruma ana Jaeras, 'agu ai'a 'irisia'a do mwane sae rago rai siri ruma. Naasi 'a waia moia Pita, 'ia Jems mea Jon, mirarua'a i amana mana inana'i gare uraosi. 52Na'i 'ohasi na inoni ra angi mara ago-ago. Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraa'u, “Moi abui angi, na garesi 'a ai'a mae, 'iia 'a mauru moi.”

53Na'i 'ohasi na inoni ra da'ata'inia, suria rau 'iraraa doni garesi 'a bwane mae. 54Mia Jisas 'a siriwou, 'a dau na'i rimana ma ha'atee o'ani, “Garegu, 'oi suruta'e!” 55Na'i mau 'ohasi mana garesi 'a manawa aho'i ma ura ara'a. Mia Jisas 'a 'unua tanaa amana mia inana do rarui haua tanaa ta mahoingau. 56Na'i 'ohasi, 'ia amana mana inana'i garesi raru kae heimwaota'i di'u. Mia Jisas 'a ha'atee wetewete tanararua do rarui abui taroha'inia'a ro'u tanaa ta sae i marehosi.

Jisas 'A Ha'ataariraa'u Hura'a i Ha'ataari Ana'i

(*Matu 10:5-15; Mak 6:7-13*)

9¹Mia Jisas 'a soi goniraa'u mai Ha'ataari ana'i ma haua tanaraaui tatau'aro mana mena 'anai taari'i hura'a i adaro ma 'anai ha'agorohi'i mwani daoha. ²Ma ha'a-taariraa'u hura'a 'anai taroha'inia'i heimarungi ana God ma 'anai ha'agorohiraa'u aho'i nei ra daoha. ³'A o'ani 'iniraa'u, “Na'i hano namoi haua, abu tanei 'ini'amou nai waia ta mareho. Abu ta 'a'abi, ma'ua ta anga ni 'aariha, ta huai breidi, ta ha'a, ma'ua do ta to'oni madara ro'u. ⁴'E ruma rai ha'amaoto'amou na'iei 'oha moi ataha wou ta 'omaa, moi mauru iei tari 'oha moi hano baaniai 'omaasi. ⁵Me 'onaa 'iraaui inoni rau bwa'i ha'amaoto'amou 'anai rongo'i taha namoi hadanga'ini'i, moi hura'a baaniai 'omaasi. Ma na'i 'oha moi hura'a, moi tarohi'i kahua baani'i uwamoo'i. Naasi 'e ha'abasu tanaraa'u do'ia God 'ai ha'a-mama'airaa'u.”

⁶Miraa'u na Ha'ataari raugu hura'a marau 'ari suri'i 'omaa 'anai taroha'inia'i Taroha Goro, ma 'anai ha'agorohiraa'u aho'i nei ra daoha.

Herod 'A Rongo Tarohana Jisas

(*Matu 14:1-12; Mak 6:14-29*)

⁷Ma na'i 'ohasi 'ia Herod Antipas 'a rongo'i mwane mareho na 'ia Jisas 'a haa'i. Ma kae kakui ahuna, 'inia tara'i nei ra 'unua do'ia Jon Bwareomaea 'a suruta'e aho'i baaniai mae, ⁸ma tara'i nei ra 'unua do'ia rarabea Elaija na ha'amaranga, ma tara'i nei ro'u rau 'adoma'inia do'e nei 'iniraaui rarabea nara mae mau na'i 'oha bwani na tahi aho'i. ⁹Mia Herod 'a o'ani, “'Ia Jon

Bwareomaea 'a mae'a, 'inia 'inau bwane 'unua dorai horosiai 'u'una! Naasi 'iatei ro'u nagu hau'i mareho nara rongo o'asi ro'u 'isi?" Na'i 'ohasi 'ia Herod 'a bonasiai heisadoi beia Jisas.

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane

(Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰Na'i 'oha na 'iraau Ha'ataari rau aho'i mai, rau maani'i tanaa Jisas mwane mareho narau haa'i. Mia Jisas 'agu wairaa marau 'ari na'i dora na gaarangiai 'omaa nara 'unua 'inia Betsaeda, dora rai matai awa haariraa na'iei. ¹¹Miraui inoni rau 'iraraa moi marau 'ari haisuri. Mia Jisas 'a ha'amaotoraau ma taroha'inia tanaraui heimarungi ana God, ma ha'agorohiraui nei nara daoha.

¹²Na'i 'oha na sina 'a abari'i'a, i Ha'ataari ana'ia Jisas rau boi beia marau o'ani, "Oi ha'a-taariraa hako inoni hura'a, marai 'ari suri'i 'omaa 'isi mana ruma suriai dorasi, marai siba 'adaau mahoingau mana dora ni mauru, 'inia 'igaa gau awa na'i dora na bwarai mwane mareho naani."

¹³Mia Jisas 'agu aramiraa o'ani, "I'amou namoi ha'i 'adaau mahoingau." Miraau ha'atee o'ani 'inia Jisas, "E rima huai brede ma'e rua ii'a moi na bei'ameu. 'O 'irisia domei 'ari 'anai hori mahoingau 'anai kae ruruhasi?" ¹⁴Ma 'onaai rima merui mwane nara goni na'i dorasi.

Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "Moi 'unua tanaraui inoni marai heinagu suri'i ruruha, 'a ga'i rima tangahuru ta'i ruruha."

¹⁵Naasi miraui rongoiusuri rau haua 'onaai 'unua ana tanaraui. Ma na'i 'oha 'iraui inoni rau heinagu hako auru, ¹⁶'ia Jisas 'a dauai rima huai brede mana rua ii'a. 'A wana ara'ai aro ma ha'atee ha'agorohia God 'inia. Naasi ma uubi'i magu hau'i tanaraui rongoiusuri ana'i 'anai ha'atora'ini'i tanaraui inoni. ¹⁷Rau ngau hako, marau masu. Miraui rongoiusuri ana'i rau ha'ahonuai ta'i tangahuru mana rua abira 'ini'i taha narau ngau tahi'i.

'Ia Pita 'A 'Unu Ha'arangasia Hura'a

Do'ia Jisas Na Ha'atahi

(Matiu 16:13-20; Mak 8:27-30)

¹⁸Ma'e ta'i dangi 'oha 'ia Jisas 'a ha'arahesi haaria, 'iraui rongoiusuri ana'i rau boi beia. Miagu songa'iniraaui o'ani, "Iraui inoni rau 'unua do 'inau atei?"

¹⁹Miraui aramia o'ani, "Tara'i nei ra 'unua do i'oe a Jon Bwareomaea, ma tara'i nei ra 'unua do i'oe a rarabea Elaija, na ha'amaranga. Tara'i nei ra 'unua do'e rarabea ni 'oha bwani na suruta'e aho'i baaniai mae."

²⁰Mia Jisas 'agu songa'iniraaui ro'u o'ani, "Mi'amou, mou 'adoma'inia do 'inau atei?"

Mia Pita 'a aramia o'ani, "I'oe naasi Ha'atahi na 'ia God na duruduru 'inia 'anai ha'ataaria mai." ²¹Mia Jisas 'agu ha'abasuraui wetewete dorai abui maania ro'u tanaa tanei marehosi.

**Jisas 'A Maania Hura'a i Rongomaata'i
Mana Mae Ana**

(Matiu 16:21-28; Mak 8:31-9:1)

22Mia Jisas 'a 'unua ro'u o'ani, “I'Inau, Gare'i Inoni, rai ha'a-rongomaata'iau di'u. 'Iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraau'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemaua ro'u rai 'utai'au marai ha'amaesia'u. Ma 'e rua dangi nai hako mana'i oruna, waigu suruta'e aho'i.”

23Mia Jisas 'a ha'atee tanaraau ro'u o'ani, “I'atei na raba ha'i rongoiusuri agua, 'ai nugasiai hei'irisina haaria, 'ai mwa'emwa'e 'ado dangi 'anai suru'iai dadaahoro ana, † maai suriau. 24I'atei na raba dau baabau na'i tahingana na'i marewanani, 'a bwa'i to'oraai huunai tahi. Me 'iatei na mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aai tahingana 'inia'i suriau ana, 'ai to'oraai nana i tahi. 25'A 'ua? 'Onaa ta sae 'ai daa'i hako nana i mwani mareho na'i marewana, mana saesi 'ai mae ma'ai siri na'i dora ni rongomaata'i, ni mareho 'isi rai 'a'auhia? 'A bwa'i! 26'I'Inau na Gare'i Inoni, wai boi aho'i mau ta 'oha ha'i raraha beiraaui enjel ana'ia God beiai mena na ta'isada beia amagu. Mana 'oha wai boi, waigui 'utairaaui nei nara ninimata'iniau na'i 'ohani. Ma wai 'utairaaui ro'u i nei ra ninimata'i taroha'ini'i ha'atee agu'i. 27Nau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, ra'i nei 'ini'amou 'ini moi awa tari mau 'anai 'omesiai heimarungi ana God.”

Jisas 'A Aho'ita'i Raraha

(Matiu 17:1-8; Mak 9:2-8)

28'A ga'i 'onaai ta'i sade na hako, 'ia Jisas 'a waia Pita, 'ia Jon, mia Jems marau ta'eha ara'a na'i hungahunga 'anai ha'arahesi. 29Na'i madoraa na ha'arahesi, ni 'omeha na'i hauraena tari auru na'i 'u'una 'a orisi, mana bwana ana'i ra mamaahui wadora'i. 30Na'i 'ohasi 'e waira rua sae nararu mamaani beia, na rua saesi 'ia Moses mia Elaija. 31'Irarua raru ha'amaranga 'inia'i raraha nara to'oraai enjel na'i aro, mararu maania tanaa Jisas i mae nai haa na'i Jerusalem 'anai ha'ato'oai i ha'a-aratara na haua God na bwani awa.

32Na'i madoraasi 'ia Pita mana nata rua rongoiusurisi, rau mauru. Na'i 'oha narau rarai, rau 'omesiai rarahana Jisas mana rua sae nararu ura beia. 33Na'i 'oha na rua saesi raru taraawa'a hano baania Jisas, 'ia Pita 'a ha'atee o'ani 'inia Jisas, “Saemaua, 'a goro nagau awa 'ini! Mei ha'a-urasia ta oru hare, 'e ta'i tana'o, 'e ta'i tanaa Moses, ma ta ta'i tanaa Elaija.” 'Ia Pita 'agu to'o ha'atee o'asi moi.

34Na'i 'oha 'ia Pita 'a ha-hadahada mau, 'e rorodo na dio huniraaui ma marumarusiraaui. Na oru rongoiusurisi rau maaa'u raha di'u na'i 'oha na rorodosi 'a dio huniraaui. 35Na'i 'ohasi rau rongoai ringe na ao mai baaniai rorodosi, 'a o'ani, “Naani garegu nau 'ome sighthia, moi rongosuria.” 36Na'i

---

9:23 *Mwa'emwa'e 'anai suru'iai dadaahoro:* Ni 'ado'ado 'ana 'a o'ani. Gai mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i mana mae. 'Inia ni sae na suru'iai dadaahoro 'a hano 'anai mae.

'oha narau rongoa hako ringsesi, raugu 'ome mia moia Jisas nagu ura 'isi. Na'i 'ohasi rau papakunga'inia moi haariraui marehosi. 'Ariwou na orea'a maraugu tano maani'i mareho rau 'omesi'i tanaraau tara'i nei.

Jisas 'A Taariai Adaro

Baaniai Gare Mwane

(Matiu 17:14-18; Mak 9:14-27)

37Na'i nata dangi, 'oha narau aho'i dio baaniai hungahunga, rau heisadoi beiai kae ruruhai inoni nara goni mai 'anai mamasia Jisas. 38Ma'e ta'i 'iniraau na ha'atee hura'a o'ani, "Ha'ausuri, 'au 'irisia do'oi 'a'uhiai gare agua, naasi'a i ta'i gare agua. 39'E adaro ta'aa na bwaunia. Na'i 'oha 'ai hurasia, na gare agua 'ai awara raha mana abena 'ai 'idi'idi. 'Ai rahuta'i dio na'i ano, mana hutohuto ra hura'a mai na'i ngoona. Ni marehosi 'a bwarai hako baania, ma here ha'ata'aia di'ui abena. 40'Au bonga'iniraau rongoiusuri amu'i dorai taaria hura'a, magu bwara."

41Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniraau, "I'amou inoni na'i 'ohani mou ha'i sae ta'a'i, mamou bwarai hinihini! 'Ai orea he'uai maratanoa nawai haua bei'amou, ma'ua wai awa orea tari he'ua bei'amou mamou hinihini?"

Mia Jisas 'a o'ani 'iniai amanai garesi, "Oi waia mai gare amua."

42Na'i 'oha na garesi 'agu boboi mau beia Jisas, mana adarosi 'a ha'ahugea dio na'i ano ma 'idi'idi na'iei. Mia Jisas 'a ha'atee wetewete tanaai adarosi do'ai hura'a, magu hura'a baaniai garesi. Mia Jisas 'agu haua aho'i garesi tanaa amana. 43Na'i 'oha na 'iraui inoni rau 'omesiai ha'abu'oahu na 'ia Jisas na hauasi, rau ta'i kaeni heimwaota'i di'u 'iniai mena ana God na ha'agorohiai garesi.

Ruanai 'Oha Na 'Ia Jisas

'A Hadanga'iniai Mae Nai Haua

(Matiu 17:22-23; Mak 9:30-32)

Na'i 'oha 'iraui inoni rau heimwaota'i mau 'ini'i mareho na haal'ia Jisas, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraau rongoiusuri ana'i, 44"Moi bahurongoai taha nawai maania tana'amou. 'Inauai Gare'i Inoni, ta nei nai usuha'iniau tanaraui nei narau ha'imae beiau." 45Miraui rongoiusuri ana'i rau ai'a aidangisiai 'ado'ado 'anai maho na maania tanaraui. 'Ia God 'a girua baaniraui neina rai abui 'irara'i taha narai to'o, miraui ro'u i rongoiusuri rau maguguta'i songa'inia Jisas 'inia.

'Iatei Nai Ororiu?

(Matiu 18:1-5; Mak 9:33-37)

46'E heitohetohe na to'o beiraui rongoiusuri 'inia tei 'iniraui nai ororiu di'u. 47'Ia Jisas 'a 'irara'i 'ado'adodaa'i ma soia mai gare kekerei, 'a ha'aurasia na'i bobona 48magu o'ani 'iniraui, "Onaa 'o ha'amaotoa ta nei 'onaai gareni suria 'o ta'ahiau, 'a damana ro'u moi do'o ha'amaotoau. Ma 'onaa 'o ha'amaotoau, 'o ai'a ha'amaotoau moi, mia ro'ua God na ha'ataariau mai. Naasi, 'iatei na ha'a-anoanoa haaria, naasia mo'o na ororiu di'u 'ini'amou."

**Tei Na Ai'a Ura Bwarasi'amou,
'Ia Mo'osi 'Iaamoou**

(Mak 9:38-40)

49Mia Jon 'a ha'atee o'ani 'inia Jisas, “Saemaua, 'i'ameu meu 'omesiai sae na taari'i adaro baaniraau inoni 'iniai atamu mameu ha'aabua, suria 'ia 'a ai'a awa na'i ruruha agaau.”

50Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “Moi abui ha'aabua, 'inia 'iatei na ai'a ura bwarasigaau, 'iiasi 'e nei 'iniai ruruha agaau.”

**Ra'i Sae ni Samaria Rau Ai'a Raba
Ha'amaotoa Jisas**

51Na madoraa na 'ia God 'ai waia Jisas ara'a aho'i aro 'a raumwadu. Mia Jisas 'a 'irisia wetewete 'anai 'ari taha na'i Jerusalem.

52Naasi 'ia Jisas 'a ha'ataari'i 'ari na'i na'o tara'i sae na'i 'omaa adaau sae ni Samaria 'anai ha'aagau tarana Jisas. 53Miraau sae na'i 'omaasi rau ai'a 'irisia Jisas 'anai awa na'i 'omaa adaau, suria rau 'iraraa dorau hano 'anai ha'arahesi na'i Jerusalem, ai'a na'i Samaria. 54Na'i 'oha na 'ia Jems mea Jon raru rongoa do'iraau inoni nai 'omaasi rau kakawata'inia Jisas, rarugu o'ani 'inia Jisas, “'A 'ua Araha? Mirii ha'angonia God 'anai ha'adiohia 'eu 'anai suu gaasinga'iniraau?”

55Mia Jisas 'a rihota'i ma ha'a-aburarua wetewete, 56maraugu hano daara'i baaniai 'omaasi 'anai 'ari nata 'omaa.

**Ra'i Sae Narau Raba Suria Jisas
Magu Bwara**

(Matiu 8:19-22)

57Na'i 'oha 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau 'ariwou suriai tara, 'e sae na o'ani 'inia Jisas, “Inau wai suri'o rei'uaa ta dora na'oi 'ariiei.”

58Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Na mwane mwamwaa wasi ra to'o dora ni mauru, mana manu ra to'ora'i nu'i. Minau, na Gare'i Inoni, 'au ai'a to'o dora ni mono.”

59Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani ro'u 'iniai nata sae, “Oi suriau 'onaai rongoiusuri agua.”

Mana saesi 'agu o'ani, “Araha, wai 'ari ga'u mawai toringia amagu.”

60Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Nugasiraau nei ra suriai tara 'anai mae tarau marai toringiraau nei nara mae. Mi'oe 'oi hur'a ma'oi taroha'iniai heimarungi ana God.”

61Ma'e ta'i sae na o'ani 'inia Jisas, “Inau nawai suri'o Araha, ma'ata wai 'ari gau mawai haiha'ari beiraui sae agu'i.”

62Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, “Iatei na taraawa'a suriau, ma na'i muri 'a 'adoma'ini'i aho'i moi mareho na bwani nugasi'i, 'a ai'a arari 'anai awa na'i bahainai heimarungi ana God.”

**Jisas 'A Ha'ataariraa Hura'a
i Biu Tangahuru Mana Rua Rongoisuri**

10 ¹Na'i muri 'ia Araha 'agu 'ome sigihia ro'u i biu tangahuru mana waira rua 'anai tatau'aro suri'i 'omaa nai ataha suri'i. 'E waira rua ma ha'a-taarirarua hura'a 'ari na'i ta'i 'omaa. ²Na'i na'o magu ha'a-taariraa hura'a, 'a ha'atee o'ani 'iniraa, "Na nei nara ha'aagau 'anai hinihiniau ra rago di'u'a 'onaai mwane hua nara maua'a suri'i hasi'ei. Ma ai'a rago i nei 'anai husi'i. Naasi, moi ha'arahesi tanaa God maai ha'ataari'i hura'a tara'i mwane sae tatau'aro 'anai 'a'au na'i mou hasi'eisi. ³Moi 'ari'a, ma'ata moi mamataihere, suria 'i'amou mou 'onaai'i garei siip nau ha'ataari'i hura'a na'i 'uruhadi misu hahairete. ⁴A bwa'i tane'i 'ini'amou nai waa ta pwaosi, ma'uasi ta anga ni 'aariha, ma'ua ta sandol. Na'i 'oha namoi 'ariwou, moi abui mamaani ore'a bei'i sae namoi heito'oi bei'i suriai tara.

⁵"Na'i 'oha namoi siriwou ta ruma moi ha'atee o'ani, 'Gooroha ana God 'ai awa bei'amou na'i rumani.' Naasi mareho namoi 'unua tahamora. ⁶Onaa 'ia mo'o na to'oraai rumasi 'ai ha'amaoto'amou goro, na ha'agorohi ana God 'ai awa tarau na'i rumasi, ma 'onaa 'a bwa'i, mana ha'agorohisi 'a bwa'i awa ro'u. ⁷Suri'i mwane 'omaa namoi taha suri'i, moi mauru na'i ruma tahamora narai ha'amaoto'amou na'iei. Moi abui mauru ta ruma he'ete'i ro'u. Mana taha narai hau'i tana'amou 'anai ngaa'i mana gonohi'i, moi ngaa'i mamoi gonohi'i. Suria na inoni tatau'aro 'a arari dorai taharia 'ini'ai tau'aro na haua.

⁸"Onaa namoi 'ariwou ta 'omaa marai ha'amaoto'amou, taha narai ha'aagauhia tana'amou 'anai ngaua, moi ngaua. ⁹Moi ha'agorohirai nei ra daoha, mamoi taroha'inia tanaraaui inoni dona heimarungi ana God 'a raumwadu. ¹⁰Ma 'onaa namoi ataha wou ta 'omaa mana inoni na'i 'omaasi rau bwa'i ha'amaoto'amou, moi hura'a suri'i tara raha na'i 'omaasi mamoi o'ani, ¹¹'Rei'uaa na kahuanai 'omaa amoouni nara awa suri'i uwamee'i, meu tarohi'i hunimoo. 'E ha'ara ni ha'abasu tana'amou. Ma'ata, moi aidangisia do na heimarungi ana God 'a raumwadu'a.' ¹²Wai 'unua tana'amou, na'i dangi ni hihiiri na ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai haua tanaai 'omaasi 'ai di'u ro'u wou baaniai ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui sae ni Sodom."[†]

Oru 'Omaa Narau Ai'a Hinihini

(Matu 11:20-24)

¹³Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani ro'u, "I'amoui Koresin mi'amoui Betsaeda, 'ai ta'aa di'u tana'amou! 'Onaa ha'abu'oahu nau haa'i tana'amou 'au ga'i haa'i tanaraaui sae ta'a'i na'i 'omaai Taea mei Saedon, rau ga'i bwane rihosi ore'a mau tanaa God. Ra ga'i bwane ho'osi'i bwana do'odo'o'a mana nuga dohu 'ada'i bwaudaa'i 'anai ha'ata'inia do rau ahutotou 'ini'i ora-ora'a adaa'i. ¹⁴Ma na'i 'oha na 'ia God 'ai hiiriraui inoni hako, na ha'a-mama'ai nai haua tana'amou 'ai di'ua ro'u wou i ha'a-mama'ai nai haua tanaraaui Taea mei Saedon. ¹⁵A 'ua? 'I'amoui Kapaniam, mou 'adoma'inia do'ia God 'ai

---

10:12 'Oi 'ome na'i Jenesi 19 'anai 'oha'ini'ai mamaani 'inia Sodom.

wai'amou ara'ai aro 'anai ha'a-ahaaha'amou? 'A bwa'i! 'Iia 'ai gaasi'amou auru na'i 'eu na'i dora ni rongomaata'i.”

16Mia Jisas 'agu o'ani ro'u 'iniraau rongoiusuri ana'i, “Tatei na bahurongo'amou ma daa'i ha'atee amoo'i, 'iia 'a bahurongoau ma daa'i ro'u ha'atee agu'i. Mia tei na gagata'ini'amou, 'iia 'a gagata'iniau beia mo'o na ha'ataariau mai.”

**Aho'i Wa'ewa'e Narau Haua
i Biu Tangahuru Mana Rua Rongoiusuri**

17Ia Jisas 'agu ha'a-taariraa hura'a i biu tangahuru mana rua rongoiusuri ani. Ma na'i muri, rau aho'i mai ha'i wa'ewa'e marau ha'atee o'ani, “Araha, ni adaro mara araisuri'ameu ro'u na'i 'oha nameu taari'i hura'a 'inia atamu.”

18Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Ha'amomori. 'Inau 'au 'omesiai ahoda ana Saetan 'onaai mararea na dio baaniai aro. 19'Inau 'au haa tana'amoui mena 'anai ha'ahehoai mena ana Saetan, ma rei'uaa namoi buu hungadi mwaa mamaesi'i ma'ua suhari, mara bwa'i ha'amaesi'amou. 'A bwa'i mareho nai ha'a-ta'ai'amou. 20Naasi moi abui wa'ewa'e 'inia moi do 'iraau adaro rau araisuri'amou, ma'ata moi wa'ewa'e ro'u 'inia usu'i ana God atamoo'i na'i aro.”

Jisas 'A Honu 'Iniai Wa'ewa'e

(Matiu 11:25-27; 13:16-17)

21Na'i madoraasi 'ia Jisas 'a honura'i wa'ewa'e na boi baaniai Hi'ona Maea ma ha'atee o'ani, “Ama, i'oe na'o marungiai aro mana ano. 'Au ha'atee ha'agorohi'o suria 'o giru'i mareho 'isi ta'iniraau nei nara madoma mara aidangi, ma'o ha'ata'ini'i tanaraau nei 'ini nara 'onaai gare. 'Io Ama, 'a o'asi 'inia naasi huunai hei'irisimu.”

22Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'arahesi hako tanaa God, magu ha'atee o'ani 'iniraau inoni, “Na mwane mareho hako 'ia Amagu 'a hau'i hako tanaau. Ai'a tanei nai huunai aidangisiai garena God, me 'iia moia Amagu. Ma ai'a tanei nai huunai aidangisiai Ama, ma'ata 'iia moi garena, miraau nei na 'inau 'au sigihiraa 'anai ha'a-aidangisiraau 'inia.”

23Ia Jisas 'agu rihota'i ma ha'atee o'ani 'iniraau rongoiusuri ana'i haariraa, “Ha'amwaniraau nei narau 'omesi'i taha namou re'i'i. 24Mawai 'unua tana'amou, 'a ragoi rarabea mana mwaeraha nara mae hako'a narau raba 'omesi'i taha namou re'i'i, maraagu ai'a 'omesi'i. Marau raba rongo'i taha namou rongo'i, maraagu ai'a rongo'i.”

**Ha'atee Heiha'auu 'Iniai
Sae Raroma Goro ni Samaria**

25Ma'e ta'i 'oha 'e Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses na ura ara'a 'anai raba ha'imaania Jisas. 'A o'ani, “Ha'ausuri, 'e taha nawai haua nawai to'oraa 'inia i tahi tarau?”

26Mia Jisas 'a songa'inia aho'i o'ani, “E taha nara usua na'i Ringe ana'ia Moses? 'A he'ua i aidangisia amua?”

27Mana ha'ausurisi 'a aramia o'ani, “Oi ta'ahia Araha God 'inia tahingamu hako mana ahumu hako, me 'inia 'adoma'imu hako mana wetewete amua hako. Ma'oi ta'ahiraau noni amu'i 'onaai ta'ahi'o amua haari'o.”

28Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “A goro i hearami na'o haua. 'Onaa na'oi haua o'asi, 'oi to'oraa 'inia namua i tahi tarau.”

29Mana saesi 'a rabasia dorai 'unua do 'iia 'e inoni odo-odo. Naasi ma o'ani, “Ira tei inoni agu'i?”

30Mia Jisas 'a aramia 'inia ta'i mamaani. “E ta'i ai Jiu na hano baaniai Jerusalem 'anai aurui Jeriko. Na'i 'oha na auru wou suriai tara, 'iraui sae heingahu beri rau daua marau rahi'i hakoi bwana mana mwane mareho ana'i. Rau ha'amaara ha'ata'aia marau hano baania o'asi moi ha'i mae horo na'i bobonai tara.

31“Ma na'i 'ohasi, 'e Piriisi na hano ro'u suriai tarasi, 'iia ro'u 'e ai Jiu. Na'i 'oha na ataha wou na'i dorasi, 'a re'iai sae nara ngahuiasi ma tariri baania 'ari nata abai tara. 32Ma na'i ro'u moi muri, 'e sae tatau'aro na'i Ruma Maea ana God na auru mai ro'u suriai tarasi. Ma na'i 'oha na ataha na'i dorasi, 'a re'iai sae nara ngahuiasi, ma taha beira'i ro'u moi baania 'ari nata abai tara. 33Ma na'i muri, 'e ta'i sae ro'u na auru ro'u wou suriai tarasi. 'Iia 'e sae ni Samaria, 'e sae ni dora nara wana bodio 'iniraaui. Ma na'i 'oha na ataha wou na'i dorasi, 'a 'omesiai sae ni Jiu nara ngahuiasi, ma kae ahutotou di'u suria. 34Naasi 'a 'ariwou ma ringi rumu mana waen 'ada'i dora ra maara 'anai hunu'i, ma bibii bwarasi'i 'inia bwana. 'A suru'ia ara'a na'i dongki ana ma waia 'ari na'i ruma ni mahuara nagu taguma'inia iei. 35Na'i nata dangi 'a rahia hura'a i rua korai ha'a na arari 'anai tahariai ruma 'anai rua dangi. 'A haua tanaa mo'o na 'omesuriai rumasi, ma o'ani 'inia, ‘Oi 'omesuria mo'oni. 'Onaa 'oi gaasi ha'a di'uai siha nau haua tana'osi, mawaigui orisia aho'i tana'o i siha ha'a na'i 'oha nawaigui aho'i mai.’”

36Mia Jisas 'agu songa'inia ha'ausurisi o'ani, “A 'ua? 'O 'adoma'inia do 'iatei 'iniraaui waira orusi na here 'onaa do na to'oraa mo'o nara ngahuiasi?”

37Mia aramia Jisas o'ani, “Ia mo'o na 'a'auhia.”

Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Oi 'ariwou ma'oi haua o'asi ro'u.”

Jisas 'A Garihia Maata Mea Meri

38Na'i 'oha naraugu hano ro'u a Jisas mana rongoiusuri ana'i, rau taha na'i 'omaa na awaiei urao ra 'unua 'inia Maata. Mia Maata 'a ha'amaotoa siri na'i ruma ana. 39Ma'e do'orana Maata na awa na'i rumasi, atana 'ia Meri. 'Ia Meri 'a heinagu auru na'i gaarangiai uwana Jisas ma bahurongo'i mareho na 'ia Jisas 'a maani'i. 40Mia Maata 'a torakoke i 'adoma'ina 'ini'i mareho 'anai ha'aagau'i. Naasi 'a boi beia Jisas ma ha'atee o'ani 'inia, “Araha, 'a ai'a 'ua tana'o i nugasiau ana do'oragu 'anai haa'i mwane tagora 'ini haariau? 'Oi 'unua mai, maai 'a'auhiau.”

41Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Maata, Maata. I'oe 'a torakoke i 'adoma'imu, ma ta'abemu 'ini'i mwane mareho rago. 42Ma'ata 'e ta'i maho

moi na ororiu, mia Meri na sigihia nana. Mana marehosi ra bwa'i rahia mwada'u baania.”†

Jisas 'A Ha'ausuriraau Rongoiusuri Ana'i

'Iniiai Ha'arahesi

(Matiu 6:9-13; 7:7-11)

11 ¹E ta'i dangi 'ia Jisas 'a 'ari ha'arahesi na'i ta'i dora. Na'i 'oha na ha'arahesi hako, 'e rongoiusuri ana na boi ma o'ani 'inia, “Araha, 'oi ha'ausuri'ameu 'anai ha'arahesi 'onaai ha'ausuriraau ana Jon i rongoiusuri ana'i.”

²Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “Na'i 'oha moi ha'arahesi moi ha'atee o'ani: Amameeu, na atamu 'ai maea. Na houramu 'ai boi.

³Haa tana'ameu i mahoingau 'anai 'ado dangi.

⁴'Oi 'adoma'i nugasi'ameu 'ini'i ora-ora'a amee'i, 'onaai 'adoma'i nugasi'i amee'i nei ra haa'i 'ino bwarasi'ameu. Ma'oi 'a'auhi'ameu 'anai ura bwarasi'i heiohong'i.”

⁵Mia Jisas 'agu hauai mamaani 'anai ha'ausuriraau ro'u 'iniiai ha'arahesi. 'A o'ani, “'Onaa tanei 'ini'amou nai 'ari ataha beiai geresae goro amua na'i 'ubutanai rodo 'anai ha'angoni mahoingau. Gasi 'oi o'ani 'inia, 'Geresae, 'oi hasi waa mai ga'u ta oru huai bredi. ⁶E geresae agua na boi ha'atau na ataha beiau 'anai mauru na'i ruma agua, magu ai'a mahoingau nai agau 'anai hangania 'inia.’ ⁷'Ariwou mia mo'o na awa siri raronai rumasi 'ai ha'atee hurasi o'ani, “'Oi abui ha'ata'aabe, 'au bwane ha'ababauai honohono, minau bei'i gare agu'i meu dadao hako'a 'anai mauru. 'Au bwa'i suruta'e 'anai haua tana'o ta mareho.’

⁸“Wai 'unua tana'amou, rei'uaa na 'iia 'e geresae goro amua, 'iia 'ai 'ageta'i suruta'e 'anai haua tana'o ta mahoingau. Ma'ata 'onaa 'o bwa'i agoheta'i ha'angoni, 'aigui buna suruta'e 'anai hau'i hako tana'o i mareho na'o 'iris'i'i.

⁹“Naasi, wai 'unua tana'amou, moi abui agoheta'i ha'angoni. Ma naasi na mareho namoi ha'angonia, 'ia God 'aigui watea tana'amou. Moi abui agoheta'i siba. Ma naasi na mareho namou sibania, moigui sadoia. Moi abui agoheta'i pwepwee. Ma naasi 'ia God 'aigui tahangiai maraaruma tana'amou. ¹⁰'Inia 'iatei nai ha'angonia God 'ini'i taha na 'iris'i'i, 'ai hau'i tanaa. Mia tei nai siba, 'ia God 'ai haua tanaai taha na sibania. Mia tei nai pwepwee, 'ia God 'ai tahangia tanaai maraaruma.

¹¹“'Iatei 'ini'amoui ama, na'i 'oha na gare amua 'ai ha'angoni'o 'inia ta ii'a, 'oi haua tanaa ta mwaa. ¹²Ma'ua 'ai ha'angoni popoui kua ma'oi haua tanaa ta suhari. ¹³Rei'uaa na'o ta'aa he'ua, me ma'ata 'o 'irara'i taha na goro 'anai haua tana'i gare amu'i. 'Onaa na o'asi, 'a ha'ata'inia goro'a hura'a doni Amamouu ara'ai aro 'ai hauai Hi'ona Maea tanaraau nei narau ha'angonia.”

10:42 Ni mareho na 'ia Meri na sigihia, naasi 'anai bahurongo'i ha'atee ana'ia Jisas.

Jisas 'A Mena Di'ua Saetan
(*Matiu 12:22-30; Mak 3:20-27*)

14'E ta'i 'oha 'ia Jisas 'a taaria hura'a i adaro baaniai sae na baanguu. Na'i 'oha na adarosi 'a hura'a, na saesi 'agu ha-hadahada aho'i. Na'i 'oha na 'iraaui inoni rau 'omesia o'asi, rau kae heimwaota'i di'u. 15Ma tara'i nei 'iniraaui rau 'unua doni mwaeraha adaau adaro 'ia Saetan,^f na hauai menasi tanaa Jisas 'anai taari'i hura'a i adaro.

16Ma tara'i nei ra raba ha'imaania Jisas. Ra ha'angonia 'anai haua ta ha'abu'oahu ma dorai 'iraraa do'ia God na hauai mena tanaa. 17Jisas 'a 'iraraai 'adoma'idaa'i inoni ma o'ani 'iniraaui, "Onaa 'e kantri na 'iraaui inoni rai hei'oi haariraaui, na kantrisi 'ai ai'aa. Ma 'onaa na 'e ta'i ruruha na'i ruma ra awa heheihoha'a moi, ni ruruhasi 'ai 'adarara. 18'I'amou mou 'unua do 'inau 'au taari'i hura'a i adaro 'inia mena ana Saetan. Me 'onaa 'ia Saetan na haua tanaau mena 'anai ha'ata'ai ai ruruha ana haaria, ni ruruha ana 'ai hako raurau moi. 19Hoita, ma 'onaa na ga'i ha'a-momori do 'inau taari'i adaro hura'a 'inia mena ana Saetan, naasi mena ana tei na 'iraaui rongoiusuri amoo'i narau taari'i adaro 'inia? Ni mena ro'u ana Saetan? Ai'! 'Iraaui rongoiusuri amoo'i rau haua 'onaai haua agua, ma ha'ata'inia do 'i'amou mou taritari'a. 20Ma 'onaa nau taari'i adaro hura'a 'inia mena ana God, ma 'a ha'ata'inia doni heimarungi ana God 'a taha'a bei'amou."

21Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Ia Saetan 'a 'onaai sae wetewete nai ha'aagau 'ini'i mwane mareho hehei'oi ana'i 'anai 'omesuriai ruma ana mana mwane toto'ora ana'i, ma 'adoma'inia doni toto'ora ana'i ra awa goro. 22Ma'ata 'onaa tanei nai wetewete di'ua nai hei'oi beia maai ha'ahehoa, 'iia 'ai waa'i mwane mareho hehei'oi na 'ia mo'osi 'a 'u'uri'i, mai hoai'i bori ana'i beiraaui geresae ana'i.

23"iatei na ai'a aba beiau, 'a ha'imae beiau. Mia tei na ai'a 'a'auhiau 'anai wai'i inoni tanaa God, 'a adara'iniraaui inoni baania God."

Ni Awanganai Adaro

(*Matiu 12:43-45*)

24Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, "Na'i 'oha na adaro 'a hura'a baaniai inoni, 'iia 'a hano 'ari suriai dora mangasara 'anai siba dora ni mono. Ma 'onaa na bwa'i sadoia ta dora, 'iia 'aigui o'ani 'inia haaria, 'Wai aho'i 'ari mawai siri aho'i na'i sae nau hano baania ani.' 25Na'i 'oha na aho'i wou 'a re'ia doni tahinganai saesi 'a 'onaai ruma nara tatara 'orima'inia goro mara nuga ha'a-odoodo'i goro i mareho na'i raronai. 26Na'i 'oha na 'omesia o'asi, 'agu 'ari 'anai waia ro'u mai beia i biu adaro narau ta'aa di'u ro'u wou baania. Na'i 'oha narau siri 'anai mono na'i raronai saesi, ni saesi 'a ta'aa di'u ro'u wou baaniai na'o."

27Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a maani'i mareho 'isi, 'e urao na'i raronai kae ruruha narau bahurongoa Jisas 'a ha'atee raha ara'a o'ani, "Ha'amwania di'u i urao na ha'ahuta'o, ma ha'asuuhi'o."

11:15 *Saetan*: Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua Saetan 'inia Belsabul.

28Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "Ha'amomori, ma'ata 'a ha'amwania di'u ro'u woua mo'o na bahurongo'i ha'atee ana'ia God ma ha'isuri'i."

**Ra Raba 'Omesia Ta Ha'abu'oahu 'Anai
Ha'ata'inia Do 'Ia Jisas Naasi Ha'atahi**

(Matiu 12:38-42)

29'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'oha nara goni moe'a mai inoni beia, "I'amou inoni nai 'ohani mou ta'aa di'u. Mou raba 'omesia ta ha'abu'oahu magu 'a bwa'i nei nawai haua tana'amou. 'E ta'i ha'abu'oahu moi namoi re'ia, naasi ha'abu'oahu 'onaaiai nei na to'o tanaa Jona. 30Ni taha na to'o tanaa Jona 'e ha'ara tanaraau inoni na'i Ninive do'ia God na ha'ataaria mai. Ma o'asi ro'u, ni taha nai to'o tanaau, i Gare'i Inoni, 'e ha'ara tana'amou do 'inau 'au boi baania God. 31Na'i dangi ni hihiri, ni urao mwaeraha baania Shiba 'ai ura ara'a mai 'unua do 'i'amoui noni na'i 'ohani mou taritari'a mora. 'Inia rei'uaa na awa ha'atau 'ari nata aba 'iniaai marewana, me 'iia 'a boi 'anai bahurongo'i mwane ha'ausuringa'i ana'ia Mwaeraha Solomon. Minau wai 'unua tana'amou, 'e nei na ororiu di'ua ro'ua Solomon na ataha'a bei'amou mamou ai'a raba bahurongoa. 32Na'i dangi ni hihiri, 'iraaui saeni Ninive rai ura ara'a 'anai 'unua hura'a do 'i'amoui noni 'ohani mou taritari'a mora. 'Inia na'i 'oha na 'ia Jona 'a heitaroha'i tanaraau, 'iraaui rau rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i. Mawai 'unua tana'amou, 'e nei na ororiu di'ua ro'ua Jona na ataha'a bei'amou, mi'amou ai'a raba rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i."

Ni Ha'ausuringa'i Ana Jisas 'A 'Onaai Raita

(Matiu 5:15; 6:22-23)

33"‘A bwa'i tanei nai suungia ta raita 'anai girua, ma'ua 'ai nugaa na'i bahaina ta rabo'o. Ma'ata 'ai nugaa na'i dora ni toki raita 'anai bewaasiraui inoni nara sirimai na'i ruma. 34Ni maamu ra 'onaai raita tanaai abemu. Na'i 'oha na maamu ra goro, na abemu 'a honura'i marewa. Ma 'ona na maamu ra ta'a'i, na abemu hako 'a honura'i kuhi. 35'Oi herehere goro, 'o gasi 'adoma'inia do'o awa na'i marewa, me ni kuhita na awa bei'o. 36'Onaa na tahingamu 'a honu 'iniaai marewa ma ai'a kuhi na'ie'i, i'oe 'oi 'onaai nei na awa na'i dora na bewaasia i raita."

**Jisas 'A Ha'atee Ha'ata'airaaui
Saemaua Adaa'i Jiu**

(Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40)

37Na'i 'oha na hadahada hako Jisas tanaraui inoni, 'e Farisei na 'unua do rarui 'ari ngau na'i ruma ana. Na'i 'oha nararu siriwou 'anai heinagu auru 'anai ngau'a, 38na Farisei 'a heimwaota'i di'u na'i 'oha na 'omesia do'ia Jisas 'a ai'a dorima suriai ringe adaaui.

39Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, "I'amou Farisei, mou 'onaai sae na wasi ha'a-wadiwadi'i abedi panikeni mana abedi rabo'o, mana rarodi ra do'o'a moi. 'Inia 'omehamoou 'a kae goro na'i maadaui sae, ma na'i raromamoo'i,

naia haaria moi hairaurau mana 'ado'ado ta'a'i. ⁴⁰Oru bweu! Mou ai'a 'iraraa do'ia God na hauai abega, ma haua ro'u i raromaga? 'A rabasia do 'irarua hako rarui 'ome goro. ⁴¹Naasi, moi 'adoma'i ororiu 'iniraaui pohara baani'i mwane ringe namou suri'isi, mamougui wadiwadi hako na'i maana God.

⁴²“Ai ta'aa di'u tana'amoui Farisei. 'Inia rei'uaa namou wate'i tanaa God tangahurudi gere mareho rawa kekerei ta'a'i nara ha'angaugoroi mahoingau, ma'ua tara'i mareho ro'u suri'i mou amoo'i, mi'amou mou ai'a ta'ahia God mamou ai'a hauai here na odo-odo tanaraaui inoni. 'A goro domou wate'i mareho kekerei 'isi tanaa God, me mou ga'i ta'ahia ro'ua God mamou ga'i hauai here na odo-odo tanaraaui noni.

⁴³“Ai ta'aa di'u tana'amoui Farisei! 'Inia 'i'amou domoi heinagu moe'a suri'i dora ororiu na'i 'oha mou siri suri'i ruma ni ha'arahesi. Ma na'i 'oha namou 'ari suri'i dora ni maketi, mou 'irisia moe'a dorai ha'atee ha'ahaaha'amou.

⁴⁴“Ai ta'aa di'u tana'amou! 'I'amou mou 'onaai hera nara ai'a ha'ara'i, na 'iraaui inoni rau buu suri'i mareho ta'a'i ha'i ai'a 'iraraa.”

⁴⁵Ma'e ta'i 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses na ha'atee o'ani 'inia, “Ha'ausuri, 'ioe 'o ha'a-ta'ai'ameu ro'u 'oha na'o 'unu'i mareho 'isi.”

⁴⁶Mia Jisas 'agu aramia o'ani, “'Ai ta'aa di'u ro'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses! 'Inia 'i'amou mou ha'ausuriraaui inoni 'ini'i taha nara bwara tanaraau 'anai ha'isuri'i, mamougu bwa'i gere 'a'auhiraaui moe'a.

⁴⁷“Ai ta'aa di'u tana'amou! Suria 'i'amou mou tau'aro ha'agorohi'i barabaradaa'i rarabea na 'iraaui wauwa amoo'i rau ngahu ha'amaesi'i na'i 'oha bwani. Mou haua o'asi domou ha'ahouraaui mamougu ai'a awasuri'i mareho ra 'unu'i. ⁴⁸Naasi 'a ha'ata'inia do 'i'amou mou ahu aratara 'inia'i heingahu narau haasi. 'Iraau narau ngahu ha'amaesiraaui, mi'amou namougu tau'aro ha'agorohi'i barabaradaa'i. ⁴⁹Tarana naasi, 'ia God na madoma 'a ha'atee o'ani, ‘Inau wai ha'a-taariraaui 'ari rarabea mana Ha'ataari tanaraaui noni. Ra'i nei rai ngahu ha'amaesiraaui, ma ra'i nei rai norata'airaaui.’ ⁵⁰Inia'i o'asi ana, 'i'amoui inoni na'i 'ohani namougui dau ha'a-mama'ai 'ini'i rarabea nara ngahu ha'amaesiraaui mau mai na'i taraawa'anai marewana, ⁵¹taraawa'a mau na'i 'oha 'ia Kein 'a ngahu ha'amaesia Ebol, tari mai na'i 'oha nara ngahu ha'amaesia Sakaraea na'i ahoanai dora ni ho'asi mana Ruma Maea ana God. Ha'amomori! Wai 'unua tana'amou, 'i'amoui inoni na'i 'ohani namougui dau ha'a-mama'ai 'ini'i heingahu nara to'o 'isi.

⁵²“Ai ta'aa di'u tana'amoui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses! 'I'amou mou girua baaniraaui noni i tara 'anai aidangisia God. 'I'amou mou ai'a hano ro'u na'iei, mamougu ha'a-bwarasiraaui nei narau bonasiai hano na'iei.”

⁵³Mia Jisas 'a hano baaniai dorasi. Ma taraawa'a na'i 'ohasi, 'iraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses mana Farisei rau taraawa'a ura bwarasia Jisas marau songa'inia 'ini'i mwane heisonga'i bwara. ⁵⁴Rau bonasia do'ai 'unua ta mareho taritari'a nei narai here ha'ata'aia 'inia.

Ha'abasu 'Iniai Ringei Pwari'i*(Matiu 10:26-27)*

12 ¹Na'i mau 'ohasi, 'e taringai merui inoni narau goni mai 'anai bahurongoa Jisas. Me 'inia rago di'u adaau, rau haisu'isu'i di'u. Mia Jisas 'a ha'atee o'ani tahamora tanaraaui rongoiusuri ana'i, “Moi 'omesuri'amou haarimooou baaniai herehere adaa'i Farisei narau ai'a awa suriai taha ra ha'ausuriraau noni 'inia. ²Mwane maho hako nara awa bainihu suri'i tahingamoo'i mana taha namou giru'i, rai ha'ata'ini'i hura'a. ³Taha namou maani'i na'i dora kuhi, rai rongo'i na'i dora marewa, mana taha namou ha'a-natanga'ini'i na'i ahii rai totorong'a'ini'i hura'a tanaraaui inoni 'anai rongo'i.”

Gai Mamaa'usia God, Ai'a Inoni*(Matiu 10:28-31)*

⁴Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “Inau wai 'unua tana'amou mwani sae goro agu'i, moi abui mamaa'usiraau nei narai ngahu ha'amaesia moi abe mara bwa'i matai haua ta mareho 'anai ha'ata'ai'o na'i muri. ⁵Inau wai ha'ata'inia tana'amou a mo'o namoi mamaa'usia. 'Ia God namoi mamaa'usia, 'inia 'iia 'a to'o mena 'anai ha'amaesia abe, mai matai gaasi'o ro'u na'i dora ni ha'a-mama'ai. Ma wai 'unua aho'i tana'amou, 'ia God namoi mamaa'usia.”

⁶“Mou 'iraraai rima gere manu nara raonga'i rua sereni moi 'ini'i na'i maketi? Rei'uaa nara hori mwada'u o'asi, 'ia God 'a ai'a tanei 'ini'i garei manu 'isi nai kaku'aa. ⁷Naasi moi abui mamaa'u, 'inia 'i'amou namou ororiu di'u'i mwani manu rago. Na rei'uaa warihu suri'i bwaumoo'i, 'ia God 'a uduma'ini'i hako.”

Taroha'inia Kraest*(Matiu 10:32-33; 12:32)*

⁸Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Iatei nai ha'arangasia tanaraaui inoni do'iia 'e rongoiusuri agua, 'inau na Garee Inoni wai ha'arangasia ro'u na'i maadi enjel ana'ia God do'iia 'e rongoiusuri agua. ⁹Ma 'onaa 'iatei nai gagata'iniau, 'inau wai gagata'inia o'asi ro'u na'i maadi enjel ana'ia God.

¹⁰“Onaa 'iatei nai ha'atee ha'ata'ai'au i Garee Inoni, 'ia God 'a matai 'adoma'i nugasia. Ma 'onaa na ha'atee ha'ata'ai'au Hi'ona Maea, 'iia ra bwa'i 'adoma'i nugasia mwada'u.

¹¹“Ta 'oha rai wai'amou suri'i ruma ni gonigoniha agaa'i Jiu 'anai 'i'i'amou mamoi ura na'i maadi na'otara miraaui Primia. Na'i 'ohasi moi abui 'adoma'i raha 'ini'i taha namoi 'unu'i 'anai arami'i taha rai subuni'amou 'ini'i. ¹²'Inia na'i 'ohasi na Hi'ona Maea nai 'unu'i tana'amoui mareho 'anai 'unu'i.”

'E Sae Toto'ora Bweu

¹³Ma'e ta'i 'iniraaui sae narau ura 'anai bahurongoa Jisas na o'ani 'inia, “Ha'ausuri, 'oi 'unua tanaai do'oragu mai hoai'i na'i ahoaamiria i toto'ora na maeta'ini'i amamiria.”

14Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “Ei, ai'a aba agua 'anai ha'a-arataraa mahosi na'i ahoamurua i do'oramu.” 15Magu o'ani 'iniraaui inoni, “Moi 'ome'ome goro! Mou gasi naga 'ini'i mwani toto'ora ni marewana. 'Inia na huunai tahitahi anai inoni ra ai'a awa suri'i mareho na to'ora'i, rei'uaa na towa'i toto'ora he'ua.”

16Magu hauai ha'atee heiha'auu tanaraau, “E sae toto'ora na to'oraai ano nara hungu goro hakoi mwane mareho na hasi'i na'iei. 17Ariwou ma o'asi 'inia haaria, ‘E taha gasi nawai haua? 'Inau 'au ai'a to'o dora arari'i mahoingau nau to'ora'i.’ 18Naasi ma o'ani, 'Oo, 'augu 'iraraa, wai kaiiai ruma ni niga mahoingau agua mawai torai'i ara'a tara'i kae ruma narai arari 'anai nuga'i hako siri mwane mareho nau to'ora'i. 19Naasi ma waigui o'ani, ‘Mwaniau! 'Au to'o mwane mareho goro 'ada'i harisi narai boi mau. Wai mamarota'i tau'aro'a! Wai heinagu moi 'anai gono mana ngau, ma 'anai hauai taha nawai wa'ewa'e 'ini'i.’ 20Mia God 'a o'ani 'inia, ‘Bweubweu'a! Na'i rodoni 'oi mae, mia tei naigui to'ora'i mwane mareho na'o ha'aagau 'ini'isi?’”

21Mia Jisas 'a o'ani ro'u, “Naasi taha nai to'o tanaraau mwane narau nuga goni'i toto'ora nadaa'i haariraa maraugu ai'a toto'ora beia God.”

'U'uria God

(Matiu 6:25-34)

22'Ia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Naasi taranai taha nau 'unua 'inia do 'ai abui ta'aabemoo 'inia'i tahingamu 'ado dangi, 'inia'i taha 'anai ngaa mana bwana na'oi ho'osia. 23'Inia na tahingamu, ai'a moi 'anai ngaa'i mahoingau, mana abemu, ai'a moi 'anai ho'osiai bwana. 24Moisu 'adoma'i suri'i manu. Raau ai'a hasi mahoingau ma'ua ai'a 'e'eri, marau ai'a to'o ruma 'anai nuga mahoingau na'iei, me 'ia God 'a hanganiraaui. Mi'amou tanaa God, mou ororiu di'u baani'i manu 'isi. 25Ma rei'uaa na towa'i ta'aabemoo, me mareho nara ta'aabemoo 'ini'isi, ra bwa'i 'a'auhi'amou 'anai ha'atewaa 'ari tahi namou haa na'i marewana. 26Ma 'onaa na bwara tana'amou 'anai ha'atewaa 'ari tahitahi amoo, ma'ua na ta'aabemoo 'ini'i mwani mareho he'ete'i hairiu 'isi?

27“Moisu 'adoma'i suri'i raraaua ni hasimou nara 'ome goro di'usi. Rau ai'a haua ta tau'aro ma'ua tata nadaau bwana. Mawai 'unua tana'amou, rei'uaa 'ia Mwaeraha Solomon 'a toto'ora, ma'ata ai'a ta ta'i bwana ana nai 'ome goro ta'isada beia ta ta'i tagai raraaua. 28Na hinihinimoo'i ra kekerei! 'Onaa 'ia God na ha'a-'omegoro'i tagai raraaua nara ahurara moi gere madoraa maraigui suungi'i, ni 'ua ana na bwa'i haa'i bwana 'inia tana'amou?

29“Naasi moi abui 'adoma'i raha 'inia'i taha namoi gonohia mana taha namoi ngaa. 'Ai abui ta'aabemoo 'ini'i mareho 'isi. 30Na'isi mareho na 'iraaui inoni nara ai'a hinihini na'i marewanani rau 'adoma'i raha 'ini'i. Naasi 'ai abui ta'aabemoo, 'inia 'ia Amamoo 'a 'iraraa do 'i'amou mou 'irisi'i mareho 'isi. 31Maho na ororiu di'u domoi haua, naasi 'anai awa tarau bahainai heimarungi ana God mia God 'aigui haua tana'amou mwane mareho 'isi.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Toto'ora Na'i Aro

(Matiu 6:19-21)

32'Ia Jisas 'agu o'ani ro'u 'iniraa, "Moi abui mamaa'u, rei'uaa mou gere ruruha moi, me 'ia Amamoo'u 'a 'ome sigihi'amou 'anai heimarungi beia na'i hourana ana. 33Moi raonga'ini'i mareho namou to'ora'i, mamoi haa'i ha'a 'ada'i tanaraau pohara. 'Onaa moi haua o'asi, 'ai 'onaa domoi nuga'i toto'ora amoo'i ara'ai aro na'i anga na bwa'i 'oha nai ta'aa. Na toto'ora amoo'i rai awa na'i dora na bwa'i 'oha rai hako, 'inia 'a bwa'i sae nai beri'i, mana 'adi ra bwa'i here ha'ata'ai'i. 34Moi haua o'asi, 'inia na 'adoma'imu 'ai awa tarau na'i dora na toto'ora amu'i ra awa na'iei."

Sae Tatau'aro Na Ha'aagau Tarau

'Iniai Boi Aho'i Ana Araha

35-36"Moi ha'aagau tarau. Moi 'onaa'i sae tatau'aro nara totoriai saemaua adaau 'anai aho'i mai baaniai ha'aha'iwai. Rau suungiai raita marau ho'osi'i agaau bwana adaa'i. Ma na'i 'oha na ataha aho'i mai, 'a pwepwee na'i maraaruma marau tahangia raurau tanaa. 37Ha'amwaniraa di'ui sae tatau'aro narau rarai marau ha'aagau na'i 'oha ni saemaua adaau 'a aho'i mai. Wai 'unua tana'amou, na saemaua adaau 'ai siri suri'i bwana ni tagora, maai 'unua tanaraau 'anai heinagu, maai waa'i mai mahoingau tanaraau. 38Ha'amwaniraa di'ui sae tatau'aro narai ha'aagau rei'uaa na saemaua 'aigui boi na'i 'ubutanai rodo ma'ua gaarangiai wa'aria.

39"Moisu 'adoma'iniai taha nau maaniani. 'Onaa sae na to'oraai ruma 'ai 'iraraai 'oha na sae beriberi 'ai siri na'i ruma ana, 'a bwa'i mauru. 'Ai awa ha'aagau ma bwa'i ha'awatea doni saesi 'ai siri 'anai beri na'i ruma ana. 40Naasi 'i'amou ro'u moi ha'aagau tarau, 'inia 'inau na Gare'i Inoni wai aho'i mai na'i madoraa namou bwa'i 'iraraa ro'u."

Sae Tatau'aro Goro

(Matiu 24:45-51)

41Mia Pita 'a songa'inia Jisas o'ani, "Araha, ni ha'atee heiha'auusi 'o haua tana'ameu moi rongoiusuri, ma'ua tanaraau ro'u hakoi inoni?"

42Mia Jisas 'a aramia o'ani, "Sae tatau'aro he'ua ni saemaua 'ai ha'a-'omesuria 'ini'i mwane mareho na'i ruma ana, ma 'anai ha'atora'ini'i hura'a i mahoingau tanaraau sae tatau'aro na'i madoraa 'ana? Naia i sae tatau'aro na madoma ma here goro suri'i mwane mareho nara ha'a-'u'uria 'ini'i. 43Ha'amwaniai sae tatau'arosi na'i 'oha na saemaua ana 'ai boi sadoia do'ia 'a here ha'agorohiai tatau'aro ana. 44Mawai 'unua ha'a-momori tana'amou, ni saemauasi 'ai ha'a-'u'uria mo'osi 'ini'i mwane mareho na to'ora'i. 45Ma 'onaa ni sae tatau'arosi 'ai 'adoma'i o'ani, 'Ni saemaua agua 'a bwa'i aho'i raurau.' Naasi ma taraawa'a ngahu ngahuraau urao mana saemwane narau ta'i tau'aro, ma awa moi 'anai ngau mana gonogono raha 'ini wai ni bweu. 46'Aigui 'asu'a mana saemaua ana 'ai ataha na'i madoraa na saesi 'a bwa'i 'adoma'inia do 'a ga'i ataha. Na'i 'oha nai ataha, 'ai ha'a-mama'aia di'ui sae tatau'arosi, mai nuggaa 'anai mamaa'a beiraaui inoni hahairaesi.

47“Ni sae tatau'aro na 'iraraa moi taha na saemaua ana 'a 'irisia do'ai haa magu ai'a ha'aagau ma'ua hauai taha na ga'i haa, 'ia rai ha'a-mama'ia di'u. 48Mana sae tatau'aro na ai'a 'iraraa taha na saemaua ana 'a 'irisia magu hauai maho na taritari'a, 'ia 'a bwa'i raha tanaa ha'a-mama'ai. Mana nei nara ha'aragoa tanaa, ni saemaua 'a 'irisia do'ai ha'aragoa ro'u wou, mana nei nara ha'a-'u'uria 'ini'i mwane mareho rago, ni saemaua 'a 'irisia do'ai haa'i mwane mareho goro 'ini'i.”

Na Ha'ausuringa'i Ana'ia Jisas

'A Hoahoa'ai'araau Inoni

(Matiu 10:34-36)

49Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “Inau 'au waa mai tanaa marewana i hihiri ana God na 'onaai 'eu, mau 'irisia doni 'eusi 'a ga'i taraawa'a noro'a. 50Ma'ata na'i na'o wai siri ga'u na'i rongomaata'i. 'Ado 'oha moi na ta'aa 'inia i 'adoma'igu, tari 'oha nai di'uai madoraa nai to'o i marehosi. 51'A 'ua? 'I'amou mou 'adoma'inia do 'inau 'au boi 'anai ha'a-awagorohiraau goni inoni na'i marewana? Ai'a! Nau waa mai heihoa. 52Taraawa'a na'i 'ohani ma 'ari'a, na heihoa 'ai ta'eha mai suri'i ruruha 'ado ruma. 'Onaa na'i ta'i ruma 'e waira rima, 'e waira rua nararui ta'ahiau ma'e waira oru narau bwa'i, ma'ua waira oru narai ta'ahiau ma'e waira rua nararu bwa'i. 53Ni ama 'ai heihoa beiai gare mwane ana, mana ina 'ai heihoa beiai gare urao ana, mana ha'ihungo adai urao rai o'asi ro'u.”

Ra Ga'i Aidangisia Do'ia Jisas

Naasi Ha'atahi

(Matiu 16:2-3)

54Ma o'ani ro'u 'iniraau inoni, “Na'i 'oha mou re'iai rorodo na ara'a na'i dora na susuu jei sina, mou o'ani, ‘Oo, 'a bwa'i orema mai rangi'a.’ Naasi 'a bwa'i hasi orema maai rangi'a. 55Ma na'i 'oha na ro'a siri mai, mou 'iraraa do'ai raorao. Ma o'asi mora. 56Oru pwari'i ta'aa! 'I'amou mou matai aidangisiai 'ari na haai dangi. Ni 'uaana namou ai'a aidangisiai 'ado'ado 'ada'i mareho nau haa'i na'i madoraa 'ini?’”

Ha'a-odoodoai Taha Na'o Ha'atari'aa

(Matiu 5:25-26)

57'Ia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraau, “Ni 'uaana namou ai'a raba hiiria ro'u moi 'inia haarimoo i taha na odo-odo 'anai haua? 58'Onaa 'e nei na raba wai'o na'i kooti, 'oi bonasiai ha'a-odoodo beia i taha na'o ha'atari'aa na'i 'oha na'o ai'a taha mau na'i dora ni hihiri. 'Onaa 'o bwa'i, mea mo'o na hihiri 'ai wate'o tanaa pulis 'anai gaasi'o na'i rumaniho'o. 59'Inau wai 'unua tana'amou, 'oi awa 'isi tari 'oha 'oi horia hakoi siha ha'a narai 'unua tana'o do'oi horia.”

Rihota'i Baaniai Ora-ora'a

13 1Ma ra'i nei 'iniraau inoni narau awa 'isi rau maania tanaa Jisas 'iraau ai Galili na 'ia Paelat 'a ha'amaesiraau na'i 'oha narau hau'i

ho'asi adaa'i tanaa God. ²Ia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “A 'ua? Mou 'adoma'inia doni mae ta'aa narau haasi, 'a ha'ata'inia do 'iraa rau ta'aa di'u baaniraa tara'i sae ni Galili? ³Ai'a! Mou ai'a 'iraraa do 'i'amou moi mae ro'u 'onaa namou bwa'i rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i? ⁴Ma 'ua i waira ta'i tangahuru mana warui sae narau mae na'i 'oha na kokohu huniraaui kae ruma ahaaha na'i Saeloam? Mou 'adoma'inia do 'iraa rau ta'aa di'u'i tara'i nei ro'u narau ta'i awa ro'u na'i Jerusalem na'i madoraasi? ⁵Ai'a! Wai 'unua tana'amou. 'I'amou moi mae ro'u mau 'onaa namou bwa'i rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i!”

**Ha'atee Heiha'auu 'Iniiai Fig
Na Bwarai Hungu**

⁶Mia Jisas 'agu haa ro'u i ha'atee heiha'auuni, “E sae na hasiai hasi'ei nara 'unua 'iniiai fig na'i mou ana. 'Ado 'oha 'a 'ari 'anai garihia, ma bwa'i hua nai sadoia na'iei. ⁷Naasi ma o'ani 'inia mo'o na 'omesuriai mousi, ‘E oru harisi na hako'a ma ai'a hua mau nai haa i hasi'eisi. 'Oi ara gata'inia baaniai dorasi, 'ai abui ura 'isi 'anai ha'agata'iniiai gorohanai ano.’ ⁸Mana nei na 'omesuriai mou 'a o'ani, ‘Abu ga'u saemaa. Gai gere ha'atoria ga'u suria ta ta'i harisi ro'u mawai ha'imaaniai taguma'inia. Wai 'e'eri garigaria mawai nuga 'ana ano goro i wa'ana. ⁹Onaa 'ai hungu na'i harisi haoru, ma goro! Ma 'onaa 'a bwa'i, ma naasi waigui ara gata'inia.”

**Jisas 'A Ha'agorohiai Urao
Na'i Dangi ni Mamaro**

¹⁰Ma'e ta'i dangi ni mamaro, 'ia Jisas 'a ha'ausuriraaui inoni na'i ruma ni ha'arahesi. ¹¹Ma'e ta'i urao na awa 'isi, 'e adaro na ha'adaohaa suriai ta'i tangahurui harisi mana waru. Ni uraosi 'a rorosu, ma bwarai ura arasi. ¹²Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a 'omesia 'a 'unua do'ai ara'a mai beia ma o'ani 'inia, “Urao, 'o dadara'a baaniai daoha na here ha'tata'ai'o.” ¹³Ma dau wou beia. Na'i mau 'ohasi mana uraosi 'a goro'a aho'i. 'A ura arasi ara'a ma ha'aasaa God.

¹⁴Mana na'otara 'anai ruma ni ha'arahesi na'i 'omaasi 'a taesu'a di'u na'i 'oha na 'omesia do'ia Jisas 'a ha'agorohiai uraosi na'i dangi ni mamaro, ma ha'atee tanaraui inoni o'ani, “E ono dangi tatau'aro na'i ta'i sade. Na'isi dangi namoi boi bei'i daoha amoo'i neina rai ha'agorohi'i, ma 'ai abu na'i dangi ni mamaro.”

¹⁵Mia Araha 'agu ha'atee o'ani, “Oru pwari'i ta'aa! Rei'uaa na'i dangi ni mamaro mi'amou matai ruhasi'i kau mana dongki amoo'i baani'i dora namou hunasi'i suri'i, 'anai waa'i 'anai ha'agonohi'i. ¹⁶Naasi 'a ga'i goro ro'u 'anai ruhasiai uraoni na'i dangi ni mamaro baaniai daoha na ha'ata'aia! 'Inia 'iiani 'e warowarona ro'u a Ebrahim, mia Saetan 'a ha'adaohaa ore'a'a mai suriai ta'i tangahurui harisi mana waru.” ¹⁷Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'atee o'asi, 'a ha'a-ninimairaaui nei narau ha'imae beia, ma'ata 'iraaui noni hunga rau wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho goro na hau'i.

Raha Nai Hauai Heimarungi Ana God*(Matiu 13:31-33; Mak 4:30-32)*

18 Mia Jisas 'a songa'iniraa'u ro'u o'ani, "A he'u'ai 'adoma'imoou 'inia heimarungi ana God? 'E taha nawai heiha'auu 'inia namoi aidangisia 'inia? 19 Io, na heimarungi ana God 'a 'onaai koranai hasi'ei nara 'unua 'inia mastad nara hasia na'i mou. Rei'u'aa na korasi 'a kekerei ta'aa na'i na'o, ma na'i 'oha na tahi ara'a, 'a ha'i hasi'ei mana manu ra matai boi 'anai tagora nu'i suri'i raraana."

20 Ariwou ma heisonga'i ro'u, "E taha nawai heiha'auu 'inia namoi aidangisia 'inia i heimarungi ana God? 21 Na heimarungi ana God 'a 'onaai urao na dorariai gere dorai draebam beiai ta'i baegi flaoa bubu. Na'i muri, na gere dorai draebamusi 'a ha'asu'u'ai flaoa ma ha'arahaa'a."

Maraaruma Na 'Ogo*(Matiu 7:13-14, 21-23)*

22 Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a hano mau 'anai Jerusalem, 'a ha-ha'ausuriraau inoni suri'i 'omaa na taha horo suri'i. 23 Naasi ma'e ta'i sae na songa'inia o'ani, "Araha, 'e taringai sae moi nai dauai tahi tarau?"

Mia Jisas 'a aramia o'ani, 24 "Moi bonasiai siri na'i heimarungi ana God 'inia na maraaruma ana 'a 'ogo. Wai 'unua tana'amou, 'ai ragoi nei narai bonasiai siri maraugu bwa'i mwada'u. 25 Na'i 'oha na nei na to'oraai ruma 'ai ura 'anai honosiai maraaruma, 'i'amou moi ura hura'a i abau 'omaa 'anai pwepwee mamoi o'ani siri, 'Araha, 'oi tahangiai maraaruma tana'ameu mamei siriwou!' Mia mo'o na to'oraai ruma 'ai ha'atee o'ani hura'a mai, "Inau ai'a matai'amou, mau ai'a 'iraraai dora namou boi eisi.' 26 Mi'amou moigui o'ani, 'I'ameu me ngau mameu gono bei'o, ma'o ha-ha'ausuri suri'i 'omaa amee'i.' 27 Me'iia 'aigui arami'amou o'ani, "Inau ai'a matai'amou, moi su'a wou baaniau, oru hehere ta'aa."

28 "Moi angiangi mana rihomoo'i rai ngadingadi 'inia taesu'a na'i 'oha moi 'omesia Ebrahim, 'ia Aisak, mea Jekop, miraaui mwane rarabea na'i heimarungi ana God. Mi'amou 'ia God 'ai gaasi'amou hura'a. 29 Na inoni rai boi baani'i mwani dora hako na'i marewana 'anai hauai ngaugoni na'i heimarungi ana God. 30 Mawai 'unua tana'amou, 'iraaui nei nara ai'a 'adoma'i ororiu 'iniraa'u na'i marewanani, 'ia God 'ai ha'a-ororiuraau, miraaui nei nara 'adoma'i ororiu 'iniraa'u, 'ia God 'ai ha'a-auruhiraa'u."

Heita'ahi Ana Jisas Tanaai Jerusalem*(Matiu 23:37-39)*

31 Na'i 'ohasi ra'i Farisei ra boi mara o'ani 'inia Jisas, "Onaa na'o raba tahi ma'oi hano baaniai dorani, 'inia 'ia Herod Antipas 'a siba suri'o 'anai ngahu ha'amaesi'o."

32 Mia Jisas 'a aramiraa'u o'ani, "Mou 'ari mamoi 'unua tanaa mo'o na 'onaai misu tarisi, do 'inau wai tau'aro mau 'anai taari'i adaro baaniraau inoni, ma 'anai ha'agorohiraa'u baani'i daoha. Ma bwa'i ore'a mawaigui

ha'ahakoa goro i tau'aro agua. ³³Na'i dangini mana'i ho'oa ma tara'i dangi ro'u, wai haua mau i 'aariha agua tari 'oha waigui ataha na'i Jerusalem. Suria 'a ai'a ta'isada dorai ha'amaesiai rarabea ta dora he'ete'i, ma'ata na'i Jerusalem.”

³⁴Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “‘Ei, Jerusalem, Jerusalem! 'I'amou namou ngahu ha'amaesi'i rarabea mamou buta ha'amaesi'i sae heitaroha'i ana'ia God 'ini'i hau. 'A ragoi 'oha nau rabasia domoi boi beiau 'anai 'omesuri'amou 'onaai bi'ai kua na abwa bwarasi'i gare ana'i. Mi'amou ai'a rabasia. ³⁵Naasi moi rongoa! 'Ia God 'a hano'a baaniai 'omaa mana Ruma Maea amooou. Ma wai 'unua tana'amou, 'a bwa'i ta 'oha namoigui 'omesiau tari 'oha namoi ha'atee o'ani, 'Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!’”

**Jisas 'A Ha'agorohiai Sae Daoha
Na'i Dangi ni Mamaro**

14 ¹Ma'e ta'i dangi ni mamaro adaui Jiu na 'ia Jisas 'a 'ari ngau na'i ruma anai ta'i bwaudo adaa'i Farisei. Miraui inoni rau wanawana surisuria goro, ²inia na'i 'ohasi 'e sae na uwana mana rimana ra su'u na boi beia Jisas. ³Mia Jisas 'agu songa'iniraui Farisei miraui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses o'ani, “‘A 'ua? Na Ringe ana'ia Moses 'a ha'awategaau 'anai ha'agorohiai sae na daoha na'i dangi ni mamaro?”

⁴Ai'a ta ta'i nei 'iniraui nai 'unua ta ta'i maho. Mia Jisas 'a dau wou beiai saesi ma ha'agorohia baaniai daoha na to'ia magu ha'ahanoria. ⁵Mia Jisas 'agu songa'iniraui ro'u o'ani, “‘A 'ua? 'O ga'i rahia moi hura'a i gare amua, ma'ua ta kau amua nai ahoda dio ta girui wai na'i dangi ni mamaro?”

⁶Na'i 'ohasi rau nuga nguu hako, ma ai'a ta nei 'iniraui nai 'unua ta ta'i maho tanaa Jisas.

Ha'atee Ha'ausuringa'i 'Iniai Ha'a-anoano

⁷Mia Jisas 'a 'omesia do 'iraui sae nara boi 'anai ngau rau rabasia dorai heinagu moe'a suri'i dora ni heheinagu adaa'i saemaua. Ma hua tanaraui ha'atee heihauu na o'ani, ⁸“‘Onaa tanei nai ari'ahu'o 'inia ta rongo ni ha'iwai, 'oi abui bonasiai heinagu suri'i dora heheinagu adaa'i saemaua, 'inia 'a gasi 'idi ma'e sae nai ororiu di'u'o nara bwane ari'ahua ro'u mai. ⁹'Inia 'onaa nai o'asi, ni sae na hauai rongosi 'ai matai o'ani 'ini'o, '‘O'i su'a baaniai dorasi maai heinagu 'isi a mo'oni.’ Na'i 'ohasi 'ioe 'oi kae arunga ta'aa di'u na'i 'oha na'oi su'a auru 'anai heinagu na'i dora ha'ahako.

¹⁰“Ma'ata naani taha na'o ga'i hua na'i 'oha narai ari'ahu'o. 'O'i heinagu na'i dora heheinagu ha'ahako, neina 'oha nai boi sae na hauai rongosi, 'iia 'ai o'ani 'ini'o, '‘Ei geresae agua, 'oi ara'a mai heinagu na'i na'o, na'i dora goro.’ Na'i 'ohasi 'ai ha'a-ara'ahi'o na'i maadi inoni. ¹¹'Au ha'atee o'asi 'anai ha'a-aidangisi'amou do 'iatei nai ha'a-ara'ahia haaria, 'ia God 'ai ha'a-auruhia, mia tei nai ha'a-anoanoa haaria, 'ia God 'ai ha'a-ara'ahia.”

¹²'Ia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'iniai Farisei na ngau beiai, “Na'i 'oha na'oi hua ta ngaugoni, 'oi abui ari'ahuraui geresae goro amu'i, ma'ua 'iraui

do'oramu'i mana sae amu'i, ma'ua sae toto'ora namou awa heigaarangi'i. 'Inia 'iraaui rai matai ari'ahu'o aho'i 'anai orisia aho'i tana'o. ¹³Ma'ata na'i 'oha na'oi haua ta ngaugoni, 'oi ari'ahuraui pohara, miraui sae ta'ata'a'i, 'iraaui na pwaki, miraui na kuru. ¹⁴Naasi 'ia God 'aigui ha'agorohi'o, 'inia 'a bwa'i tanei 'iniraaui nai matai orisia aho'i tana'o. Ma'ata 'ia God naigui orisia tana'o na'i 'oha 'iraaui inoni odo-odo rai suruta'e aho'i baaniai mae."

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Kae Rongo

(Matiu 22:1-10)

¹⁵Ma'e ta'i beiraaui nei narau heinagu 'isi na ha'atee o'ani, "Ha'amwania di'ua mo'o nai heinagu 'anai ngauai rongo na'i heimarungi ana God."

¹⁶Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "E sae na hauai rongo, ma ari'ahuraui mai inoni 'anai boi na'i rongosi. ¹⁷Na'i 'oha na mwane mareho ra agau, 'a ha'ataaria hura'a i inoni tatau'aro ana 'anai 'unuraaui mai sae na ari'ahuraui. 'A hura'a wou ma o'ani, 'Moi boi! Na mwane mareho ra agau'a.' ¹⁸Na'i 'ohasi 'e nei ma 'unua ta mareho. Ma 'etanai sae na o'ani, 'Inau 'e dorai ano nau bura'i horia moi, naasi wai 'ari 'anai 'omesia ga'u. Ha'arohaia di'u! 'Inau 'au bwa'i boi, 'oigui 'unua moi tanaa.' ¹⁹Mana nata sae 'a o'ani, 'Inau 'au bura'i horia moi ta'i tangahurui kau 'anai tagora. Naasi wai 'ari 'anai ha'atagora'i mawai 'omesia 'onaa narai tagora goro ma'ua 'a bwa'i. Naasi 'oigui 'unua moi tanaa, ha'arohaia di'u, 'inau 'au bwa'i boi.' ²⁰Mana nata sae na o'ani, 'Inau 'au bura'i ha'iwai moi, tarana naasi nau bwa'i boi 'inia.'

²¹"Na'i 'oha na aho'i wou i sae tatau'arosi, 'a maani'i mareho 'isi tanaai saemaua ana. Na'i 'oha na rongoa o'asi, 'a kaeni taesu'a di'u, ma o'ani 'iniai sae tatau'aro ana, 'Oi raurau 'ari suriai tara raha mei suri'i gere tara suriai 'omaa, ma'oi wairaaui mai pohara, miraui sae ta'ata'a'i, miraui nei nara kuru mara pwaki.' Mana sae tatau'aro 'a hura'a ma haua 'onaa 'unua ana tanaa. Ma na'i 'oha na aho'i mai 'a o'ani, ²²'Saemaua, ni mareho na'o 'unua 'au bwane ha'ahakoa, magu na ruma 'a ai'a honu mau.' ²³Mana saemaua 'agu o'ani ro'u 'inia, 'Oi 'ari ma'oi 'unuraaui mai nei nara awa beira'i baaniai 'omaa, ma'oi 'ari suri'i mwane gere tara suriai hasimou, ma'oi 'unu'i hako mai inoni, neina 'ai honu i ruma agua. ²⁴Inau wai 'unua tana'o, 'a bwa'i tanei 'iniraaui nei nau ari'ahuraui ga'u na'i na'o ani naigui ngau mania ta mahoingau 'ini'i mahoingau nau ha'aagau'i tanaraau.'"

Wai'ado'ado Goro Ma'oigui

Ha'i Rongoiusuri Ana Jisas

(Matiu 10:37-38)

²⁵E ta'i 'oha na 'e kae ruruhai inoni narau surisuria Jisas. Mia Jisas 'a rihota'i ma ha'atee o'ani 'iniraaui, ²⁶"Iatei na suriau ma raba ha'i rongoiusuri agua, 'ai ta'ahiau di'uai inana mana amana. 'Ai ta'ahiau di'uai urao ana mana gare ana'i, ma'ua koana'i mana do'orana'i, ma'uasi tahingana haaria. ²⁷Ma 'onaa 'iatei na bwa'i suru'iai dadaahoro ana maai suriau, ai'a arari ro'u 'anai ha'i rongoiusuri agua.

28“Onaa tanei nai raba tagoraa ta ruma. Ni mareho tahamora nai haua, naasi 'ai heinagu mai wai'ado'ado suriai siha ha'a na matai arariai rumasi mana siha na bwane to'oraa. 29Ma 'onaa na bwa'i haua o'asi, rei'uaa na ha'a-urasi'i mwane auu, ma 'a bwa'i ha'aagaua mwada'u i rumasi, suria 'a pwapwaku 'iniiai ha'a. Me'iraau nei narai 'omesia rai da'ata'inia, marai o'ani, 30“Ome, 'ia mo'osi 'a taraawa'ana moi ruma, ma bwara'ai ha'ahakoa.’

31“Ma 'onaa 'e mwaeraha na ha'aagau 'anai hura'a beiai ta'i tangahuru merui sae hehei'oi ana, 'anai hei'oi beiai nata mwaeraha na to'oraa rua tangahuru merui sae hehei'oi. Ni mareho tahamora nai haua ga'u, 'ai heinagu mai wai'ado'ado goro suria, 'onaa ni ruruha ana 'a matai ha'ahehoai nata ruruha anai nata mwaerahasi ma'ua 'a bwa'i. 32'Onaa nai 'iraraa do'a bwara, ma'ai ha'ataari'i 'ari tara'i inoni heheitarohali ana'i na'i na'o 'oha narau awa ha'atau mau 'anai ha'a-aratarai taha na taritari'a na'i ahoadaau marai abui hei'oi. 33'A o'asi ro'u, moi wai'ado'ado goro suria mamoi'gui ha'i rongoiusuri agua. 'Inia 'a bwa'i nei nai ha'i rongoiusuri agua 'onaa na bwa'i nugasi'i mwani mareho na to'ora'i.”

Ni Rongoiusuri Na Murisia Jisas

'A 'Onaai Solt Ta'aa

34“Solt 'a goro 'anai ha'angaugoroai mahoingau. Me ma'ata 'onaa nagu ai'aa asi'ahana, ma naasi 'agu bwa'i here'a ro'u naraigui haua 'anai ha'a-asi'aa ro'u. 35'A bwa'i goro'a 'anai haa 'inia ta mareho'a ro'u, rei'uaa 'anai doraria beiai ano na'i mou ma'ua bei'i ha'aro'a 'anai ha'agorohiai ano ma bwa'i goro'a ro'u. 'A ta'isada dorai rasaha'inia moi. 'Iatei na to'o karinga 'anai rongo 'ai bahurongo, maai aidangi tarihana.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniiai Siip Na Ai'aa

(Matu 18:12-14)

15 1Miraau inoni si'ogoni takisi, ma tara'i inoni ta'a'i ro'u rau goni mai beia Jisas 'anai bahurongo'i mareho na maani'i. 2Miraau na Farisei miraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau ha'atee ha'ata'aia Jisas, rau o'ani, “Ia mo'osi 'a wa'ewa'e 'anai awa beiraau inoni ta'a'i ma ngau ro'u beiraau.”

3Mia Jisas 'a hauai ha'atee heiha'auu tanaraau o'ani, 4“Onaa ta ta'i 'ini'amou nai to'oraa ta ta'i 'arangi siip, ma'e ta'i nai ai'aa, 'e taha nai haua? 'Ai nugasiraau siwa tangahuru mana siwa na awa mausi na'i dora narau ngaungau ei, ma'ai hano 'anai sibaniai ta'i na ai'aasi tari 'oha nai sadoia. 5Ma na'i 'oha nai to'oana, 'ai wa'ewa'e di'u 'inia. 'Ai suru'ia ara'a na'i 'aba'abana, 6maai waia aho'i 'ari na'i 'omaa. Na'i 'oha nai ataha aho'i wou na'i 'omaa, 'ai 'unuraau mai geresae ana'i miraau inoni narau mono goni na'i ta'i dora mai o'ani 'iniraau, 'Naani 'au kaeni wa'ewa'e di'u suria 'au sadoia aho'i siip agua na ai'aa. Gaau magari wa'ewa'e goni 'inia.’

7“'Inau wai 'unua tana'amou, 'a o'asi ro'u na'i 'oha na'e ta'i inoni ta'aa nai rihosi baani'i ora-ora'a ana'i. 'Iraau nei ara'ai aro rai wa'ewa'e raha di'u 'inia

mo'osi. Na wa'ewa'e narai haua 'ai raha di'uai wa'ewa'e narau haua 'inia siwa tangahuru mana siwa sae narau odo-odo na ai'a ororiu dorai rihosi.”

**Ha'atee Heiha'auu
'Iniai Korai Ha'a Na Ai'aa**

8“Ma 'onaa 'e urao nai to'oraa ta ta'i tangahurui korai ha'a, maigui ha'a-ai'aa ta ta'i, 'e taha nai haua? 'Iia 'ai suungiai raita maai tatara 'orima'inia goro hako ha'atai ruma ana maigu sibanai tari 'oha nai to'oana. 9Ma na'i 'oha nai to'oana, 'ai soi goniraa hako mai gere urao ana'i miraui nei narau mono goni na'i ta'i dora mai o'ani 'iniraaui, 'Naani 'au kaeni wa'ewa'e di'u suria 'au sadoia aho'i korai ha'a agua na ai'aa. Gaau magai wa'ewa'e goni 'inia.’

10“Mawai 'unua ro'u tana'amou. Na'i beiraaui enjel ana'ia God na'i aro, 'e wa'ewa'e na raha di'u ro'u wou 'inia ta'i inoni ta'aa na rihosi baani'i ora-ora'a ana'i.”

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Geresae Na Ai'aa

11'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u, “'E ta'i sae na to'oraai rua gare. 12'A 'ariwou mana gare na hutai muri 'a o'ani 'inia amadarua, 'Ama, 'au 'irisia do'oi haua tanaui aba 'ohagu 'ini'i toto'ora amu'i na'o gal'i hoai'i tana'amiria i do'oragu.’ Mana amadarua 'a hoai'i toto'ora ana'i tanararu i rua gare anasi.

13“Na'i muri, na gare na hutai murisi 'a raonga'ini'i mwane mareho na to'ora'i ma waa'i ha'a ana'i ma hano 'anai awa na'i dora ha'ataui. Na'i 'oha na awa 'isi, 'a ha'agata'ini'i ha'a ana'i suri'i mwane here to'o bweubweu'a nara ai'a goro. 14Na'i 'oha na ha'agata'ini'i hako'i ha'a ana'i, 'e kae hioro raha na to'o hako 'ari suriai dorasi, maagu taraawa'a toho 'inia ha'a 'anai hori nana mahoingau. 15Naasi 'a 'ari ma ha'angoni tagora beiai ta'i sae toto'ora na'i dorasi. Mana saesi 'a ha'ataaria 'ari 'anai 'omesuri'i boo ana'i. 16'I geresaesi 'a naga di'u 'anai ngaa'i mareho na hangani boo 'ini'i, 'inia ai'a tanei nai haua tanaa ta mahoingau.

17“Na'i muri 'agu boi aho'i 'adoma'ina magu o'ani, 'Mwane! 'Iraui sae tatau'aro ana'ia amagu rau to'ora mahoingau di'u maugu awa moi 'anai hioroni. 18Wai suruta'e mawai 'ari aho'i beia amagu mawai o'ani 'inia, ‘Ama, 'inau 'au here ha'ata'ia God, mau here ha'ata'ai'o ro'u! 19Ai'a arari do'oigui 'unuau ro'u 'inia garemui. 'Oi here mara sae tatau'aro moi 'iniau.’”

20“Naasi na geresaesi 'a suruta'e ma hano 'anai 'ari aho'i beia amana. Ma na'i 'oha na amana 'a 'omesia ha'ataui mau, 'a kae ahutotou di'u suria, 'inia 'a 'ome ha'ata'ata'ahi. Naasi ma 'eba 'anai heisadoi beia, 'a 'agoia ma ngoonia. 21Mana gare anasi 'agu o'ani 'inia amana, 'Ama, 'inau 'au here ta'aa. 'Au hairaesii beia God, mau hairaesii bei'o ro'u. 'A ai'a ta'isada do'oigui 'unuau 'inia gare amua.’

22“Mana amanai garesi 'a o'ani 'iniraaui sae tatau'aro ana'i, 'Moi 'ari raurau na'i ruma mamoi waa mai ta to'oni nai 'omegoro di'u mamoi

ha'asirihia 'inia. Moi haua ta ringi mamoi daraha'inia na'i kaka'una mana sandol 'anai uwana. ²³Naasi moi 'ari mamoi sigihia ta garei kau nagau hangani ha'arahaa ani magai ngahuia 'anai ngau goni, magai wa'ewa'e beiai gare agua. ²⁴'Inia na gare aguani 'a 'onaa do'a mae ga'u, magu tahi aho'i ro'u. 'A 'onaa do'a ai'aa ma na'i 'ohani 'au adoia aho'i.' Na'i 'oha ra agau hakoi mwane maho, mana ngaugoni 'agu taraawa'a.

²⁵“Ma na'i 'ohasi na gare na hutai na'o 'a awa mau 'ari na'i mou. Na'i 'oha na gaarangi ruma 'inia aho'i'a ana mai baaniai mou, 'a rongo'i mareho nara ha'a-angiangi'i mana sae ra mao. ²⁶Naasi ma soia mai ta'i 'iniraau sae tatau'aro ma songa'inia 'inia taha na to'o na'i ruma. ²⁷Mana sae tatau'arosi 'a o'ani 'inia, 'I do'oramu na hano ani 'a ataha aho'i mai, mia amamu 'a 'unua dorai ngahuia garei kau nara hangani ha'arahaa ani 'anai ngaugoni beia 'inia, suria 'iia 'a hano ma ataha aho'i mai dadara'a.’

²⁸“Na'i 'ohasi ni gare na hutai na'osi 'a kaeni taesu'a di'u, ma kakawata'i siri ruma. Mana amana 'a hura'a wou ma bongani do rarui siri. ²⁹Miagu o'ani 'inia amana, 'O 'iraraa, 'ado harisi 'inau 'au tau'aro raha di'u tana'o, ma ai'a do ta ta'i 'oha nawai hairaesii bei'o. Ma ai'a do ta gere garei gout ro'u moi na do'oi haua tanaau 'anai ngau wa'ewa'e bei'i geresae agu'i! ³⁰Ma na'i 'oha na ataha i gare amua na ha'agata'ini'i toto'ora amu'i 'ini'i urao horihori, 'o ngahuia tanaa i garei kau nara hangani ha'agorohia 'anai ngaugoni beia.’

³¹“Mana amana 'a o'ani, 'Mama, 'o 'iraraa, 'io'e 'o awa tarau beiau mana mwane mareho nau to'ora'i 'iaamu'i. ³²Ma'ata 'a goro dogai ngau wa'ewa'e beiai do'oramu. 'Inia 'a 'onaa do'a mae ga'u magu tahi aho'i ro'u, ma 'onaa do'a ai'aa ma na'i 'ohani 'au sadoia aho'i.’”

Ha'atee Heiha'auu

'Iniai Sae Tatau'aro Na Aidangi

16 ¹'Ia Jisas 'a hauai mamaani tanaraau rongoiusuri ana'i o'ani, “E ta'i sae toto'ora na rongoa doni sae na 'omesuri'i tanaa i toto'ora ana'i 'a here ha'ata'ai'i ha'a ana'i. ²'Ariwou mana sae toto'orasi 'a 'unua mai sae tatau'aro anasi ma o'ani 'inia, 'A ha'a-momori gasi mareho nau rongoa 'ini'o' 'Oi usu'i dio i 'omesuri na'o haa mai 'ada'i ha'a mana toto'ora agu'i. 'Inia na'i 'ohani 'oi hako baaniai tau'aro amua.’

³“Mana sae tatau'arosi 'a wai'ado'ado ma o'ani 'inia haaria, 'E taha gasi nawai haua? 'Inia ni bwauodo agua 'a 'unua do'ai ha'ahakoau baaniai tau'aro agua, minau 'au ai'a wetewete arari 'anai 'e'eri tarea suri'i mou, mau ninimata'i ha'angoni ha'a ro'u. ⁴'Oo, 'au 'iraraai mareho nawai haa neina rei'uua nawai hako baaniai tau'aro agua me 'iraau noni rai matai ha'amaotoau siri moi suri'i ruma adaa'i.’

⁵“Naasi ma 'unuraau mai mwane narau kaoni ha'a beiai bwauodo ana ma o'ani 'inia sae tahamora, 'E siha na'o kaoni 'inia beiai bwauodo agua?’ Mia aramia o'ani, ⁶“E waru 'arangi galon rumui 'oliv.’ Mana sae tatau'arosi 'a o'ani 'inia, 'Naani pepa na ha'ata'iniia kaoni amua. 'Oi kaia ma'oi hasi usua auru do'e hai 'arangi moi.’

7“Naasi ma songa'inia ro'u i nata abe, 'Mi'oe 'e siha na'o kaoni 'inia?' Mia aramia o'ani, 'Inau 'au kaoni 'inia ta'i 'arangi baegi wiit.' Mana sae tatau'arosi 'a o'ani 'inia, 'Naani pepa na ha'ata'iniai kaoni amua. 'Oi kaia ma'oi hasi usua dio do'e waru tangahuru moi.'"

8“'Agu 'ariwou mana bwauodo 'agu 'iraraai mareho ta'aa na haua i sae tatau'aro anasi. Me ma'ata 'a ha'atee ha'agorohia mo'osi, 'inia 'a madoma di'u 'anai hau'i mwane here o'asi 'anai 'a'auhia haaria. 'A ha'a-momori do 'iraaui inoni ahurodo rau aidangisi'i mwane here o'asi di'uraaui inoni nara awa na'i bewaa.”

9Mia Jisas 'agu o'ani, “Naasi, 'inau wai 'unua tana'amou. Moi 'a'uhiai nata nei 'ini'i toto'ora amoo'i, neina na'i 'oha narai hako, raigui ha'amaoto'amou na'i dora ni tahi tarau. 10'Onaa ra matai 'u'uri'amou suri'i gere mareho, ra matai 'u'uri'amou ro'u suri'i kae mareho. Me 'onaa ra bwa'i 'u'uri'amou suri'i gere mareho, 'ai bwara ro'u tanaraau 'anai 'u'uri'amou suri'i kae mareho. 11Naasi 'onaa ra bwa'i 'u'uri'amou 'anai 'omesuri'i toto'ora na'i marewanani, 'ai he'ua igui 'u'uri'amou ada suri'i huudi toto'ora ana'ia God? 12Ma 'onaa ra bwa'i 'u'uri'amou 'anai 'omesuri'i toto'ora adaa'i sae he'ete'i na'i marewanani, ra bwa'i haua tana'amou i toto'ora namou ga'i to'oraa na'i aro.

13“'A bwara doni sae tatau'aro 'ai tau'aro goro tanaai rua bwauodo. 'Onaa nai o'asi, me 'iia 'ai 'lita ta nei maai ta'ahiai nata nei. Ma'ua 'ai 'adoma'i ha'ahoua tanei mana nata nei 'a bwa'i. Naasi 'a bwara 'anai tau'aro tanaa God ma do'oi'gui ta'ahia ro'u i ha'a.”

14Miraau na Farisei narau rongoa Jisas rau haikou 'inia, suria rau ta'ahia di'u i ha'a. 15Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau, “'I'amou mou here 'onaa domou goro na'i maadaui inoni, mia God 'a aidangisi'i hakoi taha nara awa suri'i tahingamoo'i. Moi 'ome'ome goro! 'Inia 'a ragoi mareho na 'iraaui inoni ra 'adoma'i ha'agorohi'i, me tanaa God ra'i mareho ta'a'i moi.”

Ha'ausuringa'i 'Iniai Ringe Ana'ia Moses

(*Matu 11:12-13; 5:31-32; Mak 10:11-12*)

16Mia Jisas 'agu o'ani ro'u, “Na'i na'o, gau suri'i Ringe ana'ia Moses bei'i ha'ausuringa'i adaa'i Rarabea. Me taraawa'a beia Jon Bwareomaea nara taraawa'a 'anai taroha'inia ro'u i heimarungi ana God, mana mwane inoni rau bonasia di'u dona rai siri na'iei. 17Ma'ata ai'a do ta gere dora 'iniai Ringe ana'ia Moses do'ai ai'aa. Ni aro mana ano rarui hako, ma'ata na Ringeringe 'isi ra bwa'i hako ta'oha.

18“'Iatei na gaasiai urao ana ma wainai urao he'ete'i, 'iia 'a ora-ora'a 'inia 'a taritari'a baaniai urao ana. Ma 'onaa 'e sae na wainai urao ha'iwai na mwane ana 'a gaasia, na sae na wainai uraosi 'a ora-ora'a, 'inia 'a taritari'a bei'ai urao ha'iwai.”

Ha'atee Heiha'auu 'Inia Lasarus

Mana Sae Toto'ora

19'Ia Jisas 'a o'ani ro'u, “'E sae toto'ora na ho'o bwana 'ome goro tarau, ma ngaungau goro, mana mwane mareho ra mwada'u tanaa na'i awa na haa na'i

marewanani. ²⁰Ma'e mwaeta'aa keokeo'a na atana 'ia Lasarus, ra waia wou 'ado 'oha 'anai ha'adaohia na'i maanai baraaruma anai saesi. ²¹Ia Lasarus 'a maesia ngaa'i dorai mahoingau nara ahoda baaniai dora ngaungau anai sae toto'orasi. I misu ra boi ro'u 'anai namiri'i keona Lasarus.

²²“Na'i 'oha na mwaeta'aasi 'a mae, 'irauui enjel rau waia 'anai awa beia Ebrahim. 'Ariwou mana sae toto'orasi 'a mae ro'u mara tolingia. ²³Iia 'a awa 'anai rongomaata'i na'i dora nara awaiei inoni ta'a'i nara mae. Na'i 'oha na wana ara'a 'a 'omesia Ebrahim ha'atau ma re'ia Lasarus na'i bobona.

²⁴Mana sae toto'orasi 'a totoro tanaa Ebrahim o'ani, ‘Ei, Ama Ebrahim, 'oi ta'ahiau. 'Oi ha'ataaria maia Lasarus maai ha'abuniai kaka'una mai boi ha'abunibuniai meameagu, 'inia 'au kaeni rongomaata'i di'u 'inia 'euni.’

²⁵“Mia Ebrahim 'a aramiai sae toto'orasi o'ani, ‘O 'iraraa garegu, I'oe 'o to'ora mwane mareho goro na'i 'oha na'o awa na'i marewana. Na'i 'ohasi 'ia Lasarus 'a to'ora'i mwane mareho ta'a'i. Ma na'i 'ohani 'iia 'a wa'ewa'e di'u mi'oe 'ogu rongomaata'i moe'a. ²⁶Mana nata mareho ro'u, 'e kaeni marawai ganu na awa hoaigaau, ma bwara do tanei 'ai tarau wou ma'ua tarau mai bei'amiria.’

²⁷“Mana sae toto'orasi 'agu o'ani 'inia Ebrahim, ‘Na o'asi ana Ebrahim, 'au ha'angoni'o, 'oi ha'ataaria 'aria Lasarus 'ari na'i ruma ana amagu. ²⁸'Ai 'ariwou maai ha'abasuraui rima do'oragu neina rai abui boi na'i dora ni rongomaata'ini.’

²⁹“Mia Ebrahim 'a o'ani, ‘Ni usu-usu na haa'ia Moses miraaui Rarabea ra bwani awa 'anai ha'abasuraau. 'Iraau rau ga'i rongo'i marai ha'isuri'i.’”

³⁰“Mana sae toto'orasi 'a aramia Ebrahim o'ani, ‘Ai'a Ama Ebrahim, rau bwa'i orisi 'onaa 'a bwa'i sae nai tahi aho'i baaniai mae nai 'ari 'anai mamaani tanaraau.’

³¹“Mia Ebrahim 'a o'ani, ‘Onaa narau bwa'i ha'isuri'i taha na 'ia Moses miraaui Rarabea narau 'unu'i, ma'ai bwara tanaraau ro'u i orisi rei'uaa nai 'ari mamaani tanaraau ta sae nai suruta'e aho'i baaniai mae.’”

Ora-ora'a

(*Matiu 18:6-7; 21-22; Mak 9:42*)

17 ¹Mia Jisas 'agu ha'atee ro'u o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Ni mareho narai hauai ora-ora'a tanaai inoni rai to'o. Ma'ata ha'arohaia di'ua mo'o nai ha'a-ahodariai sae na'i ora-ora'a. ²Onaa 'iatei nai raba ha'atehaa tanei 'iniraaui nei kekerei 'ini, 'a goro do ra ga'i ho'osia ta kae hau na'i 'u'una marai hura'a ha'adodohia dio na'i asi rodo. 'Inia na ha'a-mama'ai na 'ia God nai haua tanaai nei nai ha'atehaa tanei 'iniraaui, 'ai ta'aa di'u ro'u wou. ³Naasi, moi 'ome tarihadi mareho namoi haa'i!

“Onaa 'e nei muru hei'irara'i na hauai maho na ta'aa tana'o, 'oi ha'a-aidangisia 'inia taritari'asi. Ma 'onaa 'a 'adoma'i orisi, ma'oi 'adoma'i nugasia. ⁴Onaa na here ha'ata'ai'o ha'abiu na'i raroni moi ta'i dangi, ma na'i 'ado 'oha, 'a 'ariwou bei'o 'anai o'ani 'ini'o, ‘Au aidangisia do 'inau 'au taritari'a, 'ohani 'au orisi.’ I'oe 'oi 'adoma'i nugasiai taritari'a ana.”

Hinihini

⁵Miraa na Ha'ataari rau o'ani 'inia Aaha, “‘O'i ha'araha'i hinihinimee'i.”

⁶'Ia Jisas 'agu aramiraa u o'ani, “‘Onaa na hinihinimoo'i 'ai kekerei ta'aa 'onaai gere korai hasi'ei nara 'unua 'inia mastad, na kae hasi'ei 'ariani 'a ga'i araisuri'o moi 'onaa na'oi 'unua tanaa 'anai rangu'ia ara'a haaria maai hasia haaria hura'a i asi.”

⁷Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraa u, “‘Onaa tanei 'ini'amou nai to'oraa ta sae tatau'aro na tau'aro na'i mou ana, ma'ua 'omesuri'i mwamwaa ana'i. 'A 'ua? Na'i 'oha na bura'i aho'i mai baaniai tagora 'o 'adoma'inia do'oi o'ani 'inia? ‘‘O'i heinagu auru ma'oi ngau.’ ⁸'A bwa'i! Na mareho na'oi 'unua tahamora tanaa 'ai o'ani, ‘‘O'i ha'aagaua ga'u i mahoingau agua. 'Oha nai agau, 'oi ha'a-orisi goro ma'oi waa mai tanaa. Na'i 'oha nawai ngau hako ma 'oigui ngau ro'uta.’ ⁹Mana sae tatau'arosi 'a bwa'i 'adoma'inia do'oi tagio tanaa, 'inia 'iia 'a suri'i moi heiatenga'i amu'i. ¹⁰'Ai o'asi ro'u tana'amou. Na'i 'oha namou araisuri'i taha nau 'unua tana'amou 'anai haa'i, moi o'ani, ‘‘I'ameu ra'i inoni tatau'aro moi. 'A ai'a ta'isada do'oi ha'atee ha'agorohi'ameu, suria 'i'ameu meu uranga'ini'i moi taha na'o ha'atora'ameu 'ini'i.’”

Jisas 'A Ha'agorohiraa Aho'i

Ta'i Tangahurui Sae Lepa

¹¹Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a hano mau 'anai Jerusalem, 'a ataha wou na'i tarihanai Provensi Samaria mei Galili. ¹²Ma na'i 'oha na siri wou na'i ta'i 'omaa na'i raronai dorasi, 'a heisadoi beiai ta'i tangahurui sae lepa. Rau gere ura ha'atau ¹³marau totoro o'ani tanaa Jisas, “‘Jisas, saemau, 'oi ahu ta'ahi'ameu ma'oi 'a'auhi'ameu!”

¹⁴Mia Jisas 'a 'omesiraa u ma o'ani 'iniraa u, “‘Moi 'ari beiraaui Piriisi marai 'iraraa domou goro'a aho'i.” Na'i 'oha naraugu hano 'anai 'ari, rau 'omesia dona abedaa'i ra goro'a.

¹⁵Ma'e ta'i 'iniraa u 'a hasi aho'i mai 'oha na 'ome 'iraraa do'a goro aho'i. 'A ha'atee ha'agorohia God beiai ringe raha. ¹⁶'A topira'i ruru auru tanaa Jisas, ma tagio tanaa. Mana sae na aho'i maisi 'e sae ni Samaria.

¹⁷Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, “‘E waira ta'i tangahurui sae nau ha'agorohia ani, neiraaui hei nata waira siwa? ¹⁸Ni 'uaana na 'ia mo'o na ha'i sae mahuara moi nagu boi 'anai ha'aasaa God?” ¹⁹Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “‘O'i suruta'e ara'a ma'oi 'ari, na hinihinimu 'a ha'agorohi'o baaniai daoha.”

Heimarungi Ana God

(Matiu 24:23-28, 37-41)

²⁰Ma ra'i Farisei rau songa'inia Jisas 'inia 'oha he'ua na 'ia God 'ai taraawa'ai marungiraaui noni ana'i. Mia Jisas 'a aramiraa u o'ani, “‘Na heimarungi ana God gau bwa'i 'omesia 'ini'i maagaa'i. ²¹Ma bwa'i sae do'ai o'ani, ‘‘Naani'a' ma'uasi ‘‘Ome, na 'ari ani!’ Suria na heimarungi ana God na bei'amou.”

²²Magu o'ani ro'u 'iniraaui rongoiusuri ana'i, "E 'oha nai boi mau na 'i'amou moi raba 'omesiau i Gare'i Inoni rei'uua ta ta'i dangi moi. Ma'ata na'i 'ohasi mou bwa'i 'omesiau mau. ²³Ra'i nei rai o'ani, "Ome, na 'ari ani!" Ma'ua rai o'ani, "Na maini!" Rei'uua na o'asi ma'oi abui suriraaui 'anai wanasia. ²⁴Inia na'i 'oha na 'inau i Gare'i Inoni wai aho'i mai, wai ha'ata'i goro hura'a tanaraau hako inoni 'onaai mararea na 'ora ma marewasia hako ahoasara. ²⁵Ma'ata na'i na'o na Gare'i Inoni 'ai siri na'i rongomaata'i na raha, miraaui inoni na'i 'ohani rai gagata'inia.

²⁶"Ni mareho na 'iraaui inoni ra hahaa'i na'i madoraa ana Noa rai to'o ro'u na'i 'oha 'inau i Gare'i Inoni wai aho'i mai. ²⁷Mou 'iraraai 'oha ana Noa, 'iraaui sae rau poru ahuare moi 'iniaia ngaungau mana gonogono mana ha'aha'iwai tari na'i 'oha na 'ia Noa 'agu buna siri na'i raronai haka. 'Agu haa mana rangi raha 'a dio, mana ahe 'a ngahuiraaui hako.

²⁸"Ma 'ai 'onaa ro'u i madoraa ana Lot. Na'i 'ohasi, na inoni ra ngau mara gono, ra horihori, mara raoraonga'i, ra hasihasi mahoingau, mara tatagora ruma. ²⁹Ma na'i 'oha na 'ia Lot 'a hora hura'a baaniai Sodom, ni 'eu mana memei hau ngarungaru ra rasaha'i dio baaniai aro mara suungia hako 'omaasi goni bei'i inoni. ³⁰'Ai o'asi ro'u na'i 'oha 'inau i Gare'i Inoni nawai aho'i mai. 'Iraaui noni nara bwa'i ha'aagau rai 'asu'a 'inia."

³¹"Na'i 'ohasi 'ia mo'o nai awa hura'a na'i abau 'omaa baani'i mareho ana'i na'i raronai ruma, 'ai abui siri aho'i'a ro'u 'anai waa'i bori ana'i. Ma'ua 'ia mo'o nai awa na'i mou ana, 'aigu abui 'ari'a ro'u aho'i ruma do'aigui waa'i bori ana'i 'anai hora bei'i. ³²Moi wai'ado'ado suriai urao ana Lot. 'Iia 'a poruporu'a ma wana aho'i, mia God 'a ha'a-ai'aa.

³³"Iatei na raba dau baabau na'i tahingana na'i marewanani, 'a bwa'i to'oraa'i huunai tahi. Mia tei na mwa'emwa'e 'anai ha'a-ai'aa'i tahingana 'iniau, 'ia 'ai to'oraa nana i huunai tahi. ³⁴Mawai 'unua tana'amou, na'i madoraa nawai aho'i mai, 'onaa 'e waira rua nararui mauru na'i rodo na'i ta'i be'a, 'iraaui enjel agu'i rai waia ta nei mana nata nei 'ai awa mau. ³⁵'E rua urao nararui tau'aro mahoingau goni, 'e ta'i narai waia ma'e ta'i nai awa mau. ³⁶'E waira rua nararui tau'aro goni na'i mou, 'e ta'i narai waia ma'e ta'i nai awa mau."

³⁷Miraaui rongoiusuri ana'i raugu songa'inia o'ani, "Araha, na'i hei narai to'o i mareho 'isi?"

Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani 'iniaia heiha'auu, "Na'i dora na awaiei mareho mae, rai ruru wou ei manu nara matai ngaa'i mareho mae."[†]

Mamaani 'Iniai Nao Na Taha

Bei'ai Sae Haha'akooti

18 ¹Mia Jisas 'a hauai ha'atee heiha'auu tanaraaui rongoiusuri ana'i do nei narai abui maemae'a 'anai ha'arahesi. ²'A o'ani, "E sae

^{17:37} Ta'i 'ado'ado 'anai tatarani 'a o'ani: Na'i 'oha na 'ia Jisas 'ai aho'i mai, na mwani inoni hako rai 'omesia 'onaai 'omesi'i adaa'i manu narau roho garigariai dora na awa iei maho na mae.

haha'akooti na awa na'i 'omaa. 'Ia mo'osi 'a ai'a 'adoma'i ha'ahoua God ma ai'a rongo suriraau noni. ³Ma'e ta'i nao na'i dorasi na boi tarau beia ma ha'angonia wetewete do'ai 'a'auhia na'i kooti mai ha'ahehoai sae na here ha'ata'aia. ⁴Na'i na'o 'a kakawa ga'u, 'agu towa'i 'a'ariwou mana sae haha'akootisi 'a o'ani'a 'inia haaria, 'Rei'uaa nau ai'a ha'ahoua God, mau ai'a rongo suriraau noni, ⁵me ma'ata wai hauai taha na 'unua tanaau naosi 'inia 'a ha'ata'aabegu di'u'a. 'Inia 'onaa nau bwa'i ha'a-odoodoa tanaa, me 'aigui buna ha'abweuau 'inia here na haa guguasi.'"

⁶Mia Araha 'agu ha'atee o'ani, "Moisu 'adoma'i suriai mahosi. 'Onaa na sae haha'akooti ta'aasi ⁷'agu buna 'a'auhiai naosi, 'ia God 'ai 'a'auhiraau ma'ata i nei na bwane 'ome sigihiraau mau mai narau ha'angonia tarau i hei'a'auhi baania. Mou 'adoma'inia do 'ai poruporu'a 'anai 'a'auhiraau? ⁸'Inau wai 'unua tana'amou, 'iia 'ai raurau 'anai 'a'auhiraau. Ma 'ua? Na'i 'oha nawai aho'i mai, 'inau i Gare'i Inoni, 'e waira siha nawai sadoirau narai hinihiniau?"

Ha'atee Heiha'auu 'Iniai Farisei

Mana Sae Haha'atakisi

⁹Mia Jisas 'a haa ro'u i ha'atee heiha'auu tanaraau nei narau 'adoma'inia dorau odo-odo na'i maana God, maraugu 'adoma'i ha'a-auruhiraau inoni. Magu o'ani 'iniraau, ¹⁰"E waira rua nararu 'ari 'anai ha'arahesi na'i Ruma Maea ana God. 'E ta'i 'iniraru 'e Farisei, ma'e ta'i, 'e sae ha-ha'atakisi. ¹¹Na Farisei 'a ura haaria na'i na'o ma ha'arahesi o'ani, 'God 'au ha'atee ha'agorohi'o, 'inia 'inau 'au ai'a 'onaai'i tara'i sae nara beriberi mara taritari'a baaniai urao adaa'i, ma'ua haa'i tara'i here ta'a'i ro'u. Mau ha'atee ha'agorohi'o di'u do 'inau 'au ai'a 'onaai'i sae ha-ha'atakisi 'ariani. ¹²'Inau 'au ha'aririta'i ngau rua dangi na'i ta'i sade, mau matai wate'i tana'o i tangahurudi ha'a 'inia horihorigu.'

¹³"Mana sae ha-ha'atakisi 'a ura gere ha'atau moi baaniai Farisei ma totpwau auru, suria 'a 'iraraa haaria do'a ai'a ta'isada 'anai wana ara'ai aro. 'A hidai waiburuna 'inia 'a ahutotou 'ini'i taritari'a ana'i, ma ha'arahesi o'ani, 'God 'oi ahu ta'ahiau! 'Inau 'e inoni ora-ora.'"

¹⁴Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "'Inau wai 'unua tana'amou, na'i 'oha nararu ha'arahesi hako, ai'a Farisei, ma'ata na sae ha-ha'atakisi ani na 'ia God na ahugoro 'inia. 'Onaa na'oi ha'a-ororiu'o di'uraau inoni, 'ia God 'ai ha'a-auruhi'o, ma 'onaa na'oi ha'a-anoano'o haari'o, 'ia God 'ai ha'a-ororiu'o."

Jisas 'A Ha'agorohiraau i Gare Kekerei

(*Matiu 19:13-15; Mak 10:13-16*)

¹⁵Ma ra'i sae ra waa'i mai kakae adaa'i do'ia Jisas 'ai karohiraau maa ha'agorohiraau. Na'i 'oha na 'iraau rongoiusuri rau 'omesia o'asi, rau ha'aburaau sae. ¹⁶Mia Jisas 'a 'unuraau gare mai beia ma o'ani 'iniraau rongoiusuri, "Moi abui ha'a-bwarasiraau. Moi wateraau gare marai boi beiau. 'Inia 'iraau nei ra 'onaairausi, naasi nei nara arari 'anai awa

bahainai heimarungi ana God. ¹⁷Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou: 'Iatei na bwa'i 'u'uria God 'onaai gare, 'a bwa'i siri na'i heimarungi ana God."

'E Sae Na Toto'ora

(Matiu 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸'E saemaua na boi ma songa'inia Jisas o'ani, "Ha'ausuri. I'oe 'e sae goro. 'E taha nawai haua nawai daua 'inia tahi tarau?"

¹⁹Mia Jisas 'a aramia o'ani, "Ni 'uaana na'o 'unua 'inia do 'inau 'au goro? Ai'a tanei do 'ai goro, me 'iia moia God. ²⁰I'oe 'o bwani aidangisiai Ha'atora: Abui taritari'a baaniai urao amua ma'ua mwane amua, abui ngahu ha'amaesiai sae, abui beri, abui pware'i na'i kooti, ma'oi ha'ahoua amamu mea inamu."

²¹Mana saemauasi 'a o'ani, "Na mwane mareho 'isi 'au bwane ha'isuri'i mau mai na'i 'oha nau kekerei."

²²Na'i 'oha 'ia Jisas 'a rongoa o'asi, 'agu o'ani 'inia, "E ta'i mareho na i'oe 'o ai'a haua mau. 'Oi raonga'ini'i hako'i mareho na'o to'ora'i. Mana ha'a 'ada'i, 'oi hisungiraau 'ini'i pohara. 'Onaa 'oi haua o'asi, 'oi toto'ora na'i aro. Na'i muri 'oigui boi suriau." ²³Na'i 'oha na saesi 'a rongoa o'asi, 'a kaeni ahutotou raha di'u, 'inia 'iia 'a toto'ora di'u.

²⁴Mia Jisas 'a wanasia ma ha'atee o'ani, "Ai bwara di'u tanaraau sae ra toto'ora 'anai siri na'i heimarungi ana God. ²⁵'A 'ua? I mwamwaa nara 'unua 'inia kamel 'a matai siri daara'i na'i maanai nira? 'A bwara! Ma bwara di'u ro'u wou tanaai nei na toto'ora 'anai siri na'i heimarungi ana God."

²⁶Miraau inoni narau rongoai marehosi rau ha'atee o'ani, "Romwane, 'onaa na o'asi, ma 'ome 'onaa do 'a bwa'i ta sae nai dauai tahi tarau!"

²⁷Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, "I taha na bwara tanaai inoni 'anai haua, 'a mwada'u moi tanaa God."

²⁸Mia Pita 'a o'ani 'inia, "Ome Aaha, 'i'ameu meu nugasi'i hako'i mareho nameu to'ora'i mameu suri'o."

²⁹Jisas 'agu o'ani 'iniraau, "Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei na 'adoma'i orori 'inia heimarungi ana God ma nugasiai ruma ana, mana urao ana, mana do'orana'i, inana mana amana, ma'ua gare ana'i, ³⁰'ai dau'i mwane mareho na'i marewanani di'u'i mareho na nugasi'i. Ma na'i marewana nai boi ta'oha, 'ai daua nana i tahi tarau."

Orunai 'Oha Na 'Ia Jisas 'A Mamaani

Suriai Mae Nai Haua

(Matiu 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹'Ia Jisas 'a wairaau ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana beia ma o'ani 'iniraau, "Moi bahurongo goro. Na'i 'ohanisi gau hahano'a 'anai Jerusalem. Ma na'i 'oha nagai ataha wou, na mwane ha'atee duruduru narau haa'i rarabea na'i 'oha bwani, rai to'o ha'a-momori tanaa i Gare'i Inoni. ³²Rai usuha'iniau tanaraau nei narau ai'a Jiu 'anai haikou 'iniau. Rai 'isi'isiau, marai ngisuai abegu. ³³Rai rorochoau marai ha'amaesiau. Ma'ata 'e rua dangi nai hako mana'i oruna wai suruta'e aho'i baaniai mae."

³⁴Miraau i rongoiusuri ana'i rau ai'a aidangisi'i moe'a i mareho 'isi. Na 'ado'ado 'ada'i ha'atee na haa'isi ra bainihu, marau ai'a aidangisi'i taha na 'ia Jisas 'a hadanga'ini'i.

Jisas 'A Ha'a-wanawanaai Sae Na Kuru

(Matu 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵Na'i 'oha 'ia Jisas 'a 'ariwou gaarangiai 'omaai Jeriko, 'e sae na kuru na heinagu na'i bobonai tara 'anai haha'angoni ha'a. ³⁶Na'i 'oha na rongoai tahahoro adaui inoni, 'agu heisonga'i o'ani, "E taha na to'o?" ³⁷Rau 'unua tanaa do'ia Jisas ni Nasaret 'a tahahoro. ³⁸Miagu totoro ara'a o'ani, "Jisas, warowarona Deved, 'oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau!" ³⁹Miraau nei narau na'o 'inia Jisas rau 'unua tanaai sae na kurusi do'ai papaku, miagu awaawara raha baaniai na'o. "I'oe warowarona Deved, 'oi arunga ta'ahiau ma'oi 'a'auhiau!"

⁴⁰Mia Jisas 'a ura papaku, ma 'unua dorai urua maia mo'o na kurusi tanaa. Na'i 'oha na boi gaaranga, 'ia Jisas 'agu o'ani 'inia, ⁴¹"E taha na'o 'irisia dowai haua tana'o?"

Mana sae na kurusi 'a o'ani, "Araha, 'au raba 'ome'ome."

⁴²Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "O'i wana, na hinihinimu na ha'agorohi'o." ⁴³Na'i mau 'ohasi mana sae kurusi 'a wana'a. 'A suria Jisas ma 'unu ha'aasaa God. Ma na'i 'oha na 'iraau inoni rau 'omesia o'asi, rau 'unu ha'aasaa ro'ua God 'inia.

Sakias 'A 'Omesia Jisas

19 ¹Na'i 'oha 'ia Jisas 'a tahahoro wou na'i 'omaai Jeriko, ²'e sae na atana 'ia Sakias na awa 'isi. 'Ia Sakias 'e bwauodo adaui ruruha narau si'ogoni takisi, me 'iiasi 'e sae to'ora ha'a. ³'Ia Sakias 'e sae pwapwaku, magu raba 'omesia di'u a Jisas. Me suriai pwapwaku di'u ana 'a bwara tanaa do 'ai 'omesia, 'inia 'a rago di'tui sae narau surisuria Jisas. ⁴Hoita, mia Sakias 'a 'eba na'i na'o ma hane ara'a na'i hasi'ei nara 'unua 'iniaai Sikamo, do neina 'ai 'omesia goro a Jisas 'oha nai taha wou.

⁵Na'i 'oha 'ia Jisas 'a ataha wou na'i marunai hasi'eisi, 'a wana ara'a ma o'ani 'inia Sakias, "Sakias, 'oi dio mai'a, 'inia na'i dangini wai awa'a ma'ata'a na'i ruma amua."

⁶Mia Sakias 'a dio raurau baaniai hasi'eisi, ma waia Jisas 'ari ruma ana ha'i wa'ewa'e. ⁷Miraau nei narau 'omesia o'asi rau taesu'a marau o'ani, "Ome! 'Ia Jisas 'ai siri awa na'i ruma anai sae ora-ora'a na!"

⁸Hoita, 'ia Sakias 'a ura ma ha'atee o'ani, "Ome Araha. Naani 'au duruduru doni aba 'ini'i mareho hako nau to'ora'i wai haa'i tanaraui pohara, ma 'onaa 'e sae nau ha'a-bweubweu'aa, 'inau wai su'ua ha'ahai aho'i tanaai siha ha'a nau ha'a-bweubweu'aa 'inia."

⁹Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Dangini 'ia God 'a ha'atahi'o beirau hakoi nei na'i ruruha amua, suria i'oe 'o to'oraai hinihini na 'onaa hinihinina Ebrahim. ¹⁰Inau Gare'i Inoni, 'au boi 'anai sibaniraui nei nara teha ma 'anai ha'atahiraau."

**Na Ha'atee Heiha'auu 'Iniraaui
Sae Tatau'aro Mana Ha'a Aadaa'i**

(Matu 25:14-30)

11'Iraaui inoni rau bahurongo'i mau i ha'atee ha'ausuringa'i ana'ia Jisas. Me 'inia gaarangi ataha wou aadau na'i Jerusalem, 'ia Jisas 'a hua ro'u tanaraaui ha'atee heiha'auu 'anai ha'a-odoodoi 'ado'adodaaui. 'Inia 'iraaui inoni rau 'adoma'inia dona heimarungi ana God 'ai taraawa'a na'i 'oha 'ia Jisas 'ai ada na'i 'omaasi. 12'Naasi ma o'ani, "E saemaua na ha'aagau 'anai hano ha'atau 'ari na'i marau raha dorai ha'amwaeraha, maigui aho'i mai. 13'Ma na'i na'o magu hano, 'a soiraaui mai waira ta'i tangahurui sae tatau'aro ana, ma ha'a-'u'uriraaui 'ini'i kae ha'a' ma o'ani 'iniraaui, 'Moi ha'atagora'i ha'a 'isi mamoi ha'arago'i tari 'oha wai aho'i mai.' 14'Miraaui noni na'i dora ana rau 'itaai saemauasi. Naasi marau ha'ataari'i 'ari haisuri tara'i sae 'anai 'unua tanaa mwaeraha do'ai abui ha'amwaerahaai saemauasi, 'inia rau 'itaa do 'ai mwaeraha tanaraau.

15"Ma'ata rei'uaa na o'asi, ni mwaeraha 'a ha'amwaerahaai saemauasi do'ai heimarungi na'i dora na ha'a-'omesuria 'inia. Na'i 'oha na aho'i mai na'i 'omaa, 'a soiraaui mai sae tatau'aro ana'i 'anai sadoiai siha ha'a narau sadoi'i 'ini'i ha'a na haa'i tanaraau 'anai ha'atagora'i. 16'Mana sae tahamora 'a boi ma o'ani, 'Saemaua, ni ha'a amua nau ha'atau'aroa, 'au a'oi ara'a ha'atangahuru.' 17'Mana mwaeraha 'agu o'ani, 'A goro ha'atai sae tatau'aro agua. Suria 'o mangudisi'i gere mareho, 'inau wai ha'a-'omesuri'o 'inia ta ta'i tangahurui kae 'omaa.'

18"Na ruanai sae 'a boi ma o'ani, 'Saemaua, na ha'a amua nau ha'atau'aroa, 'au a'oi ara'a ha'arima.' 19'Mana mwaeraha 'agu aramia o'ani, 'I'oe 'o kae here goro di'u ro'u. I'oe wai ha'a-'omesuri'o 'inia ta rima kae 'omaa.'

20-21"Mana nata sae 'a boi ma o'ani, 'Saemaua, naani ha'a amua. 'Au maaa'usi'o, mau giru ha'agorohia na'i hangete, suria i'oe 'e sae hahungarimu. 'Au 'iraraa do 'oi rahi'i ha'a na 'iraaui sae tatau'aro amu'i nara a'oi'i ara'a 'ini'i ha'a na'o ha'a-'u'uriraaui 'ini'i, ma'o 'adoma'iniau dau ha'a baani'i mahoingau na 'iraaui sae tatau'aro amu'i ra hasi'i.'

22"Mana mwaeraha 'a o'ani, 'I'oe 'e sae tatau'aro ta'aa! Na ha'atee na'o haa'i wai hiiri'o aho'i 'ini'i! Ni 'iraraa amua do 'inau 'e sae o'asi, 23'o ga'i ha'atagoraai ha'a agua na'i ruma ni niga ha'a! Neina na'i 'oha nawai aho'i mai, wai matai daa goni beia ta gere ha'a narai a'oi ara'a ro'u na'i hungana.' 24'Naasi magu o'asi 'iniraaui nei narau ura 'isi, 'Moi rahiai ha'asi baania mamoi haua tanaa sae tatau'aro nara rago di'u i ha'a ana'isi.'

25"Miraaui aramia o'ani, 'Saemaua, 'iia ha'a ana'i ra bwani rago'a.'

26"Mana saemauasi 'a o'ani 'iniraaui, 'Inau wai 'unua tana'amou, tanaa mo'o na here ha'agorohiai taha nau haua tanaa, 'inau wai ha'arago'a ro'u wou tanaa. Mei tanaa mo'o na ai'a here ha'agorohiai mareho nau haua

---

19:13 *Kae ha'a:* Na ha'a nara haua tanaraau 'a ta'isada 'onaa ra ga'i tagora maena suria ta oru hura.

tanaa, rei'uaa mareho kekerei he'ua na to'oraa, wai rahia aho'i baania. ²⁷Mei tanaraaui nei narau ha'imaie beiau ani narau ai'a 'irisia dowai mwaeraha 'anai marungiraaui, moi wairaaui mai, mamoi ngahu ha'amaesiraaui 'ini na'i maagu.'”

Jisas 'A Ha'ata'inia Haaria

Do 'Iia Na Mwaeraha

(*Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19*)

²⁸Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a maani'i hakoi mareho 'isi, 'agu hano 'anai na'o 'ari 'anai Jerusalem. ²⁹Ma na'i 'oha na 'ia Jisas 'a gaarangia wou i 'omaai Betfeis mei Betani gaarangiai hungahungai 'Oliv, 'a ha'a-taarirarua 'ari na'i na'o i rua rongoiusuri ana. 'A o'ani 'inirarua, ³⁰“Murui hano mamurui 'ari nai 'omaa nagau 'ari wou 'ana. Na'i 'oha namurui tahawou na'i 'omaa, murui 'omesiai garei dongki nara ho'osia. Na dongkisi 'a ai'a ta sae mau nai ta'e na'iei. Naasi murui wagasia mamurui waia mai tanaau. ³¹Ma 'onaa ta sae nai songa'inimurua 'inia taranai taha namuru wagasia 'inia i mwamwaasi, murui 'unua tanaa do'ia Araha na 'irisia.”

³²Hoita, na'i 'oha na raru 'ariwou na'i 'omaasi, raru 'omesiai dongki 'onaai 'unua ana Jisas tanararua. ³³Na'i 'oha nararu wagasiai mwamwaasi, ni sae narau to'oraa rau o'ani 'inirarua, “E taha na muru wagasia 'ana i mwamwaasi?”

³⁴Miraru o'ani, “Ia Araha na 'irisia.” ³⁵Naasi ma rarugu waa mai dongkisi tanaa Jisas, raru nuga'i to'oni bo huru'a adaru'i na'i hungana, marau ha'ata'ehahia Jisas 'anai heinagu na'i hungana. ³⁶Na'i 'oha na ta'e 'anai 'ari Jerusalem, 'iraaui inoni rau haari'i to'oni adaa'i na'i tara.

³⁷Na'i 'oha narau gaarangia wou i Jerusalem narau taraawa'ai dio suriai hungahungai 'Oliv, na kae ruruhai sae narau rongoisuria Jisas rau ha'atee ha'agorohia ha'i wa'ewa'e marau ha'aasaa God beiai ringe raha 'ini'i mwane ha'abu'oahu na 'ia Jisas 'a haa'i narau 'omesi'i. ³⁸Rau o'ani,

“Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai 'anai mwaeraha! Goroha 'ai awa na'i aro.

Gau magai ha'aasaa God na awa ara'ai aro!”

³⁹Ma tara'i Farisei narau awa na'i 'ohasi, rau ha'atee o'ani 'inia Jisas, “Ha'ausuri, 'oi ha'a-papakuraui sae narau suri'osi.”

⁴⁰Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “Wai 'unua tana'amou, 'onaa 'iraaui rongoiusuri agu'i rai papaku, na mwane hau hako suriai tarasi naraigu ha'atee ha'aasaa God.”

Jisas 'A Angisiai Jerusalem

⁴¹Na'i 'oha na gaarangia wou i Jerusalem, 'a wanasia 'ari 'omaa ma angi, 'inia 'a ahutotou di'u suria. ⁴²Ma ha'atee ha'i angiangi o'ani, “Onaa namou ga'i aidangisiai taha na matai ha'ahagumou aho'i beia God, 'a ga'i goro, me na'i 'ohani ra girua baani'amou. ⁴³E 'oha nai boi mau na 'iraaui maerongamoo'i rai hei'oi bei'amou. Rai haa'i ariari ara'a na'i bara

'anai 'omaa amoo 'anai ta'eha suri'i marai siri wou na'i raronai 'omaa. Rai raroi'amou na bwa'i nei 'ini'amou nai matai hora. ⁴⁴Rai ngahu ha'a-ai'a'amou goni bei'i mwane mareho na'i raronai 'omaa amoo'usi mana mwane ruma amoo'i rai kokohu ro'u. 'Ai o'asi suria mou ai'a 'ome 'iraraa do 'ia God 'a boi 'anai ha'atahi'amou!"

**Jisas 'A Taariraa Hura'a i Sae
Baaniai Ruma Maea Ana God**

(Matiu 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵Ma na'i 'oha 'ia Jisas 'a ataha wou, 'a siri wou na'i dora a'ora na'i maanai Ruma Maea ana God ma taariraa hura'a i noni nara raoraonga'i na'i raronai. ⁴⁶Ma o'ani 'iniraa, "Na'i Usu-usu Maea 'ia God 'a o'ani, 'Na ruma agua 'e ruma 'anai ha'arahesi.' Mi'amou mou ha'i dora ni bainihu 'inia nadaaui sae beriberi."

⁴⁷Ado dangi 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuri na'i Ruma Maea. Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi, miraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, ma tara'i saemau adaa'i Jiu rau bonasia dorai sadoia ta here narai ngahu ha'amaesia 'inia. ⁴⁸Magu 'a bwara tanaraau, suria ra ragoi inoni narau goni wou 'anai bahurongo'i ha'ausuringa'i ana'i, 'inia rau ai'a rabasia dorai adarahia ta ta'i ha'atee.

Heisonga'i 'Iniai Mena Na To'oraa Jisas

(Matiu 21:23-27; Mak 11:27-33)

20 ¹Ma'e ta'i dangi na 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuri raui noni na'i Ruma Maea ana God, ma taroha'iniai Taroha Goro tanaraau. Miraau na Na'ohadaa'i Piriisi, miraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ma tara'i saemau'a ro'u, rau boi beia marau o'ani 'inia, ²"O'i 'unua tana'ameu, 'iatei na 'unua tana'o do'oi matai haa'i mareho 'isi?"

³Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, "Inau wai songa'ini'amou ga'u. Moi 'unua tanaau, ⁴'ia tei na 'unua tanaa Jon 'anai bwareomaearaui inoni? 'Ia God ma'ua inoni?"

⁵Miraagu hadahada haariraa hairiu o'ani, "Onaa nagai 'unua do'ia God, me'ia 'ai o'ani, 'Ma 'ua namou ai'a hinihinia 'inia Jon?' ⁶Ma 'onaa nagai 'unua do 'iraaui moi inoni nara 'unua tanaa, ma 'iraaui inoni rai buta ha'amaesigaaui 'iniai hau, 'inia 'iraaui hako'i inoni rau hinihini wetewete do'ia Jon 'e rarabea." ⁷Miraagu o'ani 'inia, "Meu ai'a 'iraraa mo'o na 'unua tanaa."

⁸Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraa, "Nau bwa'i rangasia ro'u tana'amou 'iatei na 'unua tanaau do wai matai haa'i mareho 'isi."

**Ha'atee Heiha'auu 'Ini'i Sae Ta'a'i
Nara 'Omesuriai Moui Grep**

(Matiu 21:33:46; Mak 12:1-12)

⁹Mia Jisas 'a haa ro'u i ha'atee heiha'auu o'ani tanaraaui inoni, "E ta'i sae na hasiai moui grep. Na'i 'oha na hasia hako, 'agu raonga'inia hura'a

tanaraau tara'i sae narau raba 'omesuria 'anai haa'i nadaa'i hua. Na'i 'oha na ha'a-'omesuriraaui 'inia, 'ia 'a hano ma 'ari awa orea na'i kantri he'ete'i. ¹⁰Na'i 'oha na tari mai madoraa 'anai husi, ni sae na to'oraai mousi 'a ha'ataaria 'ari ta'i 'iniraaui inoni tatau'aro ana'i 'anai 'ari waa'i mai hua narau ga'i haa'i tanaa baaniai moui grep anasi. Na'i 'oha na ataha wou, 'iraaui mwane narau 'omesuriai mousi rau ngahu ngahua moi, marau ha'ataaria aho'i 'ari ha'i pwaranga.

¹¹“Naasi 'a 'ariwou ma ha'ataaria ro'u 'ari ta'i inoni tatau'aro ana. Na'i 'oha na 'ariwou, 'iraaui sae 'isi rau ngahu ngahua ro'u marau here ha'ata'ia marau ha'ataaria aho'i ro'u 'ari ha'i pwaranga. ¹²Naasi ma ha'ataaria ro'u 'ari orunai sae tatau'aro ana, mana sae 'isi rau ha'amaaraa marau gaasia hura'a baaniai dorasi.

¹³“Hahakona mia mo'o na to'oraai mousi 'a o'ani, ‘E taha gasi nawai haua? Wai ha'ataaria 'ari gare agua nau huunai ta'ahia ororiu, 'ia gasi narai ha'ahoua.’

¹⁴“Na'i 'oha na 'ariwou i gare ana, 'iraaui sae ta'a'i 'isi rau hadanga'inia hairiu o'ani na'i ahoadaau, ‘Naasia mo'o naigu to'oraai mousi na'i 'oha nai mae amana. Gau magai ngahu ha'amaesia magai to'oraa nagaau i moui grepisi.’ ¹⁵Rau 'ariwou marau daua. Rau waia hura'a na'i murinai mou naraugu ngahu ha'amaesia na'iei.

“Hoita, 'e taha nai haua mo'o na to'oraai mou 'adaui mwane narau 'omesuriasi? ¹⁶'Iia 'ai boi, maai ngahu ha'amaesiraaui hako maai wateai mou tanaraau tara'i nei he'ete'i ro'u.”

Na'i 'oha na 'iraaui inoni rau rongoai ha'atee o'asi ana, raugu ha'atee o'ani, “Ai abui to'o o'asi!”

¹⁷Mia Jisas 'a wana wetewete 'iniraaui ma ha'atee o'ani, “Onaa 'a bwa'i o'asi, ma 'e taha naasi 'ado'ado 'anai dorai Usu-usu Maea na o'ani,

'Na hau na 'iraaui sae tatau'aro ruma rau 'itaa,
naia naagu ha'i hau na ororiu di'u na'i bani anai ruma.’[†]

¹⁸Mia tei nai agusu na'i hausi, 'ai maara ta'aa. Mia tei na hausi 'ai ahoda hunia, 'ai meme'a.”[†]

¹⁹Na'i 'ohasi 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi, miraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau siba herehere 'anai daua dorai ha'a-mama'aia, 'inia rau 'iraraa do na ha'atee heiha'auu na haua 'a to'iraaui. Maraugu ai'a buna daua suria rau magugu do ra gasigu ha'agogoru i noni.

Heisonga'i 'Iniai Hori Takisi

(Matiu 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰'Iraau na saemaua adaa'i Jiu rau bonasia moe'a mau 'anai sadoia ta here narai matai daua 'inia Jisas. Naasi rau ha'ataari'i sae tanaa Jisas dorai here 'onaai sae goro marai ha'imaania Jisas 'ini'i heisonga'i adaa'i. Rau

---

^{20:17} Psalm 118:22   ^{20:17-18} Ni hau na ororiu di'usi, 'a ura 'inia Jisas. 'Iraaui Jiu rau 'itaa Jisas marau ai'a raba hinihinia. Ma rei'uua na o'asi, 'ia Jisas naasi nei na ororiu di'u. 'Iraaui Jiu 'a 'onaa dorau agusu na'i hausi, 'inia 'a bwara tanaraau 'anai hinihinia do 'ia Jisas naasi Ha'atahi 'inia 'ia 'e noni moi 'onaairaaui.

bonasia do'ia Jisas 'ai 'unua ta mareho narai taarai waia 'inia 'ari tanaai sae ni Rom na Primia na'i 'ohasi, maai ha'a-mama'iaia. ²¹Miraaui nei nara raba ha'imaania Jisas rau 'ariwou beia marau o'ani, "Ha'ausuri, meu 'iraraa dona mwane ha'ausuringa'i amu'i ra ha'a-momori hako ma'o ha'ausuriraau noni 'ini'i taha 'ia God na 'irisiai noni 'anai haa. Ma na'i 'oha na'o ha'ausuriraau, rei'uaa na 'e sae he'ua nara bahurongo'o, mana ha'ausuringa'i amu'i ra ta'isada moi. ²²Naasi, 'oi 'unua tana'ameu. 'A 'ua? Na'i ringeringe agaau, 'a odo-odo dogai hori takisi tanaai mwaeraha raha na'i Rom ma'ua ai'a?"

²³'Ia Jisas 'a 'iraraa dorau raba pwarilia, ma o'ani 'iniraau, ²⁴"Moisu waa mai ta korai ha'a." Rau haua tanaa, magu o'ani 'iniraau, "Na atana mana nununa tei na awa na'i korai ha'ani?"

²⁵Miraaugu aramia o'ani, "I atana mana nununai Mwaeraha adaui Rom."

Miagu o'ani 'iniraau, "Onaa na o'asi, mamoi haua tanaai Mwaeraha i taha 'iia na to'oraa, mamoi haua tanaa God taha 'ia God na to'oraa." ²⁶Naasi, 'a bwara tanaraau dorai ha'aagauhia Jisas, rei'uaa narau bonasia do'ai 'unua ta maho taritari'a na'i maadaa'i noni. Raugu bahu moi 'inia heimwaosi hako adaui 'inia heiarani na haua.

Heisonga'i 'Iniai Suruta'e Aho'i

(*Matiu 22:23-33; Mak 12:18-27*)

²⁷Ma na'i muri, ra'i Sadiusi ra boi beia Jisas. 'Iraausi rau ai'a hinihinia do 'irai noni rai suruta'e aho'i baaniai mae, miraaui songa'inia Jisas o'ani, ²⁸"Ha'ausuri, 'ia Moses 'a nugaai Ha'atora tanagaau do 'onaa 'e sae ha'iwai nai mae baaniai urao ana mararu ai'a to'o gare, na do'orana 'ai orisia, mai waina ro'u i uraosi. Mana gare na rarui to'ora'i, rai 'unu'i 'ini'i gare ana'i do'orana na maesi, neina burungana 'a bwa'i hako. ²⁹Hoita, 'e heiha'auu naani. 'E ta'i 'oha 'e biu ha'ido'orada narau awa wou, mana gare na hutai na'o 'a ha'iwai. Raru ai'a to'o gare mau i urao anasi ma mae'a baania. ³⁰'Ariwou mana gare na hutai muri 'a waina ro'u i naosi. Raru ai'a to'o gare mau ma mae'a ro'u baaniai uraosi. ³¹'Ariwou mana orunai do'oradaui 'a waina ro'u. Raru ai'a to'o gare ro'u mau ma mae'a ro'u baaniai uraosi. 'A o'asi moe'a naraugu buna mae hako biu ha'ido'oradasi ha'i ai'a to'o gare beiai uraosi. ³²Na'i muri mana uraosi 'a mae ro'u. ³³Hoita, na'i 'oha na 'iraaui biu ha'ido'oradasi rau waina hako o'asi uraosi, 'iatei 'iniraau nararugui ha'iwai uraosi na'i 'oha na 'ia God 'aigui ha'a-suruta'eraui aho'i baaniai mae?"

³⁴Mia Jisas 'a aramiraui o'ani, "Na'i marewanani na mwane mana urao ra matai ha'iwai. ³⁵Mei tanaraui nei nara arari 'anai suruta'e aho'i baaniai mae 'anai awa na'i marewana nai boi ta'oha, ra bwa'i ha'iwai ³⁶mara bwa'i mae'a ro'u. 'Inia 'iraaui rai 'onaairaaui enjel nara bwa'i mae. 'Iraui ra'i garena God, 'inia 'ia God a ha'a-suruta'eraui baaniai mae. ³⁷'Ia Moses 'a ha'ata'inia goro moi hura'a tanagaui dona sae 'ai suruta'e aho'i baaniai mae. Na'i dora nara maaniai gere hasi'ei na ngarungaru ani, 'ia Moses 'a 'unua do 'ia Araha God 'e God ana Ebraham, Aisak, mea Jekop.† ³⁸Mana God naasi, ai'a God adaui nei ra mae, me 'e

God adaui nei ra tahi. Naasi 'a ha'ata'inia doni waira orusi rau tahi mau, rei'uua narau bwane mae. 'Inia na'i beia God, na mwane inoni ra tahi."

³⁹Ma tara'i Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses raugu o'ani, "Ha'ausuri, 'o heiarami goro ha'atai!" ⁴⁰Ma ai'a ta ta'i nei 'iniraa'u'a ro'u naigui raba haua ro'u ta ta'i heisonga'i.

Heisonga'i 'Iniai Ha'atahi

(*Matiu 22:41-46; Mak 12:35-37*)

⁴¹Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa'u, "'Iniai 'uaana naragu 'unua 'inia do ni Ha'atahi 'e warowarona moia Deved? ⁴²Na'i buka Psalm 'ia Deved 'a 'unu ha'arangasia hura'a o'ani,

'Ia Araha God a ha'atee tanaai Araha agua o'ani:

'Oi heinagu na'i aba odogu

'anai heimarungi beiau,

⁴³tari 'oha wai nugaraui maerongamu

na'i bahainai heimarungi amua."

⁴⁴Na'i 'oha na 'ia Deved 'a 'unua do 'ia Ha'atahi 'e Araha ana, 'a ha'ata'inia do 'ia Araha ai'a do'e warowarona moi, ma'ata 'iia Araha ro'u ana."

Ha'abasu 'Iniai Barongadi

Saemaua Adaa'i Jiu

(*Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54*)

⁴⁵Na'i 'oha na 'iraaui inoni rau bahurongo, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, ⁴⁶"Moi hehere goro 'iniraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses. 'A goro adaau hano hairiu na'i maketi bei'i to'oni ororiu adaa'i do neina 'iraaui inoni rai 'ome 'irararaau marai ha'ahouraaui. Na'i 'oha narau siri suri'i ruma ni ha'arahesi, mei suri'i ngau goni nara haa'i, rau 'irisia dorai heinagu moe'a suri'i dora ororiu. ⁴⁷Rau matai ha'a-bweubweu'araui nao 'ini'i ruma adaa'i mana mareho narau to'ora'i. Mana 'oha rai ha'arahesi, rau pwari'i ha'amaesiraaui inoni 'anai haa'i rihunga'i tewa. Moi 'iraraa do na ha'a-mama'ai, 'ia God 'ai ha'arahaa ro'u wou tanaraau."

Jisas 'A Ha'atee Ha'ata'eta'eai

Nao Na Pohara

(*Mak 12:41-44*)

21 ¹Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a awa mau na'i Ruma Maea ana God, 'a wana ara'a ma 'omesi'i sae toto'ora nara 'ariwou nuga ha'a na'i bakosi ni wawate. ²Naasi ma 'omesia ro'u i nao pohara na 'ariwou gaasia dioi rua gere korai ha'a. ³Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na naosi 'a nuga ha'a di'uraui hakoi mwane sae 'isi. ⁴Iraui mwane sae 'isi rau hisu moi 'ini'i taha nara madara suri'i toto'ora adaa'i. Mana uraosi, 'oha na wateai ha'a ana, 'agu ai'a to'oraa'a ro'u tanei."

Jisas 'A 'Unua Hura'a
Do Na Ruma Maea Ana God Rai Kaia
(Matiu 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵Miraau tara'i rongoiusuri rau hadanga'ini'ai 'ome goro na haai Ruma Maea, mana hau 'ome goro ra tagorahia 'ini'i ma 'ini'i mwane mareho 'ome goro na 'iraau noni ra wate'i 'anai ha'araunia 'ini'i. ⁶Mia Jisas 'a o'ani, "Mou 'omesi'i mwane mareho 'isi? 'E 'oha nai boi mau na bwa'i ta ta'i hau 'ini'i hau 'isi naraigui awa suri'i dora nara heinagu suri'i. Na mwane hau 'isi rai gaasi'i dio."

Ha'abasu 'Ini'i Maho Ta'a'i Narai Siri Mai
(Matiu 24:3-21; Mak 13:3-19)

⁷Miraau ha'atee o'ani 'inia, "Araha, na'i 'oha he'ua narai to'o i mareho 'isi? 'E ha'ara he'ua namei re'ia nameigu 'iraraa 'inia do 'a tari'a i madoraa 'ana?"

⁸Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, "Moi 'ome'ome goro, ra gasigu ha'ateha'amou tara'i sae. 'Ai ragoi nei narai boi heitaroha'i na'i atagu narai o'ani, "Iia'a ninauni. Ni ha'ahakonai dangi naani'a.' 'Oha nai o'asi, moi abui araisuriraau. ⁹Moi abui mamaa'u na'i 'oha namoi rongo'i tarohani hei'oi ma'ua taroha 'ini'ai marau nara hei'oi haariraau. Rei'uaa narai to'o i mareho o'asi, ma'ata ai'a do na ha'ahakonai dangi naasi'a." ¹⁰Ma o'ani 'iniraau, "Iraau sae na'i ta'i kantri rai 'ari 'anai heingahui bei'i sae na'i nata kantri. ¹¹Ra'i nunu raha mana mwane riunga ta'a'i rai to'o suri'i tara'i dora, ma tara'i dora na inoni rai mae 'ini'ai hioro. Mwane mareho ha'amamaa'u mana mwane mareho ha'abu'oahu rai to'o na'i ahoasara.

¹²"Ma'ata na'i na'o maraigui to'o i mareho 'isi, rai dau'amou 'anai nora ta'ai'amou. Rai 'i'i'amou suri'i ruma ni ha'arahesi marai gaasi'amou siri na'i rumaniho'o. 'Ini'ai hinihiniau amouu, rai wai'amou tanaraau Primia mana Mwaeraha 'anai hiiri'amou. ¹³Ma naasi madoraa goro 'anai taroha'inia hura'a i Taroha Goro tanaraau. ¹⁴Na'i na'o maraigui hiiri'amou, 'ai abui ta'aabemoou 'ini'ai taha moi 'unua 'anai taatahi bwarasi'amou. ¹⁵'Inia 'inau nawai haa'i tana'amoui heiarami nara madoma na 'a bwa'i ta ta'i nei 'iniraau maerongamoo'i naigu ura bwarasi'i ma'ua tohe'i. ¹⁶Ai'a do 'iraau moi narai here ha'a-ta'ai'amou, me ni ama mana ina mana do'oramoo'i, miraau sae amoo'i, ma'ua geresae amoo'i moi, narai usuha'ini'amou tanaraau maerongamou. Miraau na'otara rai ngahu ha'amaesi'i tara'i nei 'ini'amou. ¹⁷Na mwane inoni rai 'utai'amou, suria 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i. ¹⁸Ma'ata 'a bwa'i do ta ta'i warihu suri'i bwaumoo'i nai ai'aa ha'atai. ¹⁹'Onaa namoi ura baabau, moi daua namouu huunai tahi.

²⁰"Na'i 'oha namoi 'omesia do'iraau sae hehei'oi rai ura garigariai Jerusalem, 'a ha'ata'inia do naasi'a i 'oha narai here ha'ata'ai'ai 'omaasi. ²¹Na'i 'ohasi, 'i'amou inoni namou awa na'i Provensi Jiudea moi hora ta'eha suri'i hungahunga 'anai bainihu. 'I'amoui nei namou awa na'i Jerusalem moi hora hura'a baania, mi'amoui nei namou awa hura'a baaniai 'omaasi, moi abui siriwou. ²²'Inia naasi madoraa na 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau inoni

na'i dorasi, mana mareho na 'iraaui rarabea rau usu'i rai to'o ha'a-momori. ²³Ha'a-arohai'araau di'ui urao ra pote mana hasuuri'i, 'inia 'ai bwara tanaraau hora. 'E kae rongomaata'i nai raha di'u nai boi hungadaui inoni nai Israel, mana taesu'a ana God 'ai boi hungadaau. ²⁴Tara'i nei rai ngahui'i 'ini'i naihi, tara'i nei rai dauraau 'anai wairaaui 'ari suri'i marau he'tete'i 'anai ha'a-tau'aroraaui. 'Iraaui nei nara ai'a Jiu rai here ha'ata'aiiai Jerusalem 'aigui tari na'i ha'ahakonai madoraa adaaui."

Jisas 'A 'Unua Hura'a Do'ai Aho'i Mai

(Matiu 24:29-31; Mak 13:24-27)

²⁵Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Mwane mareho ha'amamaa'u rai to'o na'i sina, ma na'i hura, mana'i bei'i hee'u. Mana mwane inoni hako na'i marewana rai mamaa'usia aohanai asi mana mwane tabaosi raha ma'ai kakui ahudaa'i 'inia. ²⁶Na inoni 'ai sadoi'i 'oi'oimae 'ini mamaa'usia adaa'i mareho narai boi 'anai ha'ata'aiiai marewana. 'Inia na mwane mareho na'i ahoasara rai 'iha'iha. ²⁷Miraaui inoni raigui 'omesiau i Gare'i Inoni na'i 'oha nawai aho'i mai na'i rorodo beiai mena mana raraha na wetewete. ²⁸Na'i 'oha narai taraawa'a to'o i mareho 'isi, moi ura arasi mamoi wana ara'a! 'Inia na Ha'atahi amouu 'a gaarangi'a."

Ha'ausuringa'i Baaniai Hasi'ei

Nara 'Unua 'Iniai Fig

(Matiu 24:32-35; Mak 13:28-31)

²⁹Mia Jisas 'agu hauai ha'atee heiha'auu tanaraau o'ani, "Moisu 'adoma'i surisuriai hasi'ei nara 'unua 'iniai fig, ma'ua taraani hasi'ei moi. ³⁰Na'i 'oha namou 'omesia dora asuru, mou 'iraraa do madoraa rarao 'a gaarangi'a. ³¹'A o'asi ro'u, na'i 'oha namoi 'omesi'i mareho ha'amamaa'u o'asi, 'a ha'ata'inia do na madoraa na 'ia God 'ai marungiraaui inoni 'a gaarangi. ³²'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, maho 'isi rai to'o, miraaui sae nara awa na'i madoraaui ra bwa'i mae mau. ³³I ahoasara mana ano rarui anoro mana ha'atee agu'i rai awa tarau."

Jisas 'A Ha'abasuraui Rongoiusuri Ana'i

'Anai Ha'aagau

³⁴"Moi herehere goro. Moi abui gono raha 'iniai wai ni bweu namoi here 'ome to'obweubweu'a 'inia. Mamoi abui 'ado'ado raha 'ini'i mareho namou 'irisi'i 'anai tahitahi amouu na'i marewanani. 'Onaa moi o'asi, moi 'asu'a 'iniai boi aho'i agua. 'Ai 'onaai mwamwaa na 'asu'a 'iniai huna na to'o na'iei. ³⁵'Inia na boi nawai haa, 'ai ha'a-'asu'araui hako'i mwane inoni nai marewanani. ³⁶Moi 'ome'ome goro mamoi ha'arahesi tarau neina moi matai tahi dadara'a suri'i mareho ha'amamaa'u abe narai to'o, ma ro'u do na'i 'oha namoi ura gaarangi'au na'i maagu, 'inau i Gare'i Inoni, wai wa'ewa'e 'ini'o."

³⁷Suri'i dangi 'ia Jisas 'a ha-ha'ausuri raui noni na'i Ruma Maea ana God, ma su'urahi mai ma ta'eha 'anai mauru na'i hungahungai 'Oliv. ³⁸'Ado dangi

na'i haho'oa ta'aa, 'irai inoni ra goni wou na'i Ruma Maea 'anai bahurongo'i taha na 'ia Jisas 'a maani'i.

Giudas 'A 'Adoma'i Aratara 'Anai Watea

Jisas Tanaraui Na'ohadaa'i Piriisi

(*Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Jon 11:45-53*)

22 ¹Mana Rongo 'iniaai Bredi nara ai'a doraria 'iniaai draebam nara 'unua ro'u 'iniaai Rongo ni Roho Aharau 'a raumwadu. ²Miraui Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau bonasia siba 'inia ta here na bwa'i sae rago nai 'iraraa narai ha'amaesia 'inia Jisas. Rau 'irisia o'asi, suria rau magugu do 'a gasigu to'o ta ha'agogoru na'i 'oha narai daua.

³Naasi mia Saetan 'a tau'aro na'i 'adoma'ina Giudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraui ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari ana'ia Jisas. ⁴Ia Giudas 'a taha beiraui Na'ohadaa'i Piriisi miraui na'ohadaui hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea ana God 'anai ha'aradorado beiraui 'iniaai here nai haua narai daua 'inia Jisas. ⁵Miraui wa'ewa'e di'u na'i 'oha narau rongoa do'ia Giudas 'ai 'a'uhiraui, marau 'adoma'i aratara 'anai horia. ⁶Mia 'a 'adoma'i aratara beiraui, magu sibasiba madoraa goro 'anai usuha'inia Jisas tanaraui, na'i 'oha na 'iraui inoni ra bwa'i awa.

Ha'aagau 'Anai Ha'ato'oai Roho Aharau

(*Matiu 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30*)

⁷Na'i 'ohasi, 'a tari mai madoraa 'anai ha'ato'oai Rongo 'ini'i Bredi nara ai'a dorari'i 'ini'i draebam. Ma na'i dangisi ra ngahui'i tara'i garei siip 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. ⁸Mia Jisas 'a 'unua mai Pita mia Jon ma o'ani 'inirarua, "Murui 'ari mamurui ha'aagau tanagaui 'anai ngauai Rongo ni Roho Aharau."

⁹Miraru songa'inia o'ani, "Na'i hei na'o 'irisia do miri ha'aagauhia iei?"

¹⁰Mia o'ani 'inirarua, "Na'i 'oha namurui siriwou na'i Jerusalem, 'e sae na suru'iai bei wai nai heisadoi bei'amurua. Murui suria, ma murui siri suria na'i ruma nai siri na'iei. ¹¹Na'i 'oha namurui siriwou, murui songa'iniaai sae na to'oraai rumasi. Murui o'ani, 'I Ha'ausuri ameeu 'a raba 'iraraa, na hei ahii nai matai ngau iei beiraui rongoiusuri ana'i 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau?' ¹²Ia mo'osi 'aigui wai'amurua ta'eha 'anai ha'ata'inia tana'amuruai kae ahii nara bwane ha'a-aratara ha'agorohia. Na'i 'isi namurui ha'aagauhi'i ei mwane mareho." ¹³Na'i 'oha raru 'ariwou, raru 'omesia do na mwane mareho ra to'o 'onaai bwane 'unua ana Jisas tanararua. Mararu ha'aagauai ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau na'i rumasi.

Ngau 'Anai 'Adoma'i Aho'isiai

Roho Aharau

(*Matiu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korin 11:23-25*)

¹⁴Na'i 'oha na tari mai madoraa 'anai ngau, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau heinagu auru ha'aagau 'anai ngau. ¹⁵Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani

'iniraa, “A orea'a mai 'adoma'i raorao agua dowai ngau bei'amou 'anai ha'ato'oai Roho Aharau mawaigu rongomaata'i. ¹⁶Inia wai 'unua tana'amou, 'a bwa'i ta'oha ro'u na waigui awa 'anai ngaa i Roho Aharau bei'amou, tari 'oha na huunai 'ado'ado 'ana 'ai to'o ha'a-momori na'i hourana ana God.”

¹⁷Mia Jisas 'a dauai panikeni waen. Na'i 'oha na ha'atee ha'agorohia God 'inia 'a o'ani, “Moi daua mamoi gono hasura'i 'inia. ¹⁸Wai 'unua tana'amou, 'a bwa'i ta'oha ro'u nawai gonohiai waen, 'ai tari 'oha nai boi heimarungi ana God.”

¹⁹Naasi ma dauai huai breidi, ma ha'atee ha'agorohia God 'inia. 'A uubia ma haua tanaraaui rongoiusuri ana'i, 'a o'ani, “Naani abegu nawai watea 'ini'amou, moi haua o'ani 'anai 'adoma'i aho'isiau.” ²⁰Ma o'asi ro'u na'i murinai ngau. 'A dauai panikeni waen ma o'ani, “Ni waen naani 'e duruduru haoru ana God nawai ha'a-'o'oria 'inia 'abugu nai ahe 'anai ha'atahi'amou. ²¹Ma moisui 'ome, 'e ta'i abe na ngau goni beigaau 'ini nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu. ²²'Inau i Gare'i Inoni wai mae 'onaai 'irisia ana God, ma'ata 'a ha'arohaia di'u a mo'osi nai usuha'iniau!”

²³Miraa na rongoiusuri raugu heisosonga'i hairiu 'inia tei 'iniraa nai hauai heresi.

Tei Nai Ororiu

²⁴Ma'e heitohetohe na to'o ro'u na'i ahoaadaaui rongoiusuri 'inia tei nai ororiu 'iniraa. ²⁵Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraa, “'Iraaui mwaeraha 'anai marewanani, ni heimarungi nara haa 'a bwara tanaraaui inoni. Ma rei'uaa na towa'i o'asi, miraa rau 'unua do rau 'a'auhiraau inoni. ²⁶Mei bei'amou 'a gal'i bwa'i o'asi. 'Iatei na ororiu 'ini'amou, naasi nai ha'i sae haraaria, mia tei na na'otara 'ini'amou 'ai ha'i sae tatau'aro tana'amou. ²⁷Na'i 'ado'adomoou, 'ia tei na ororiu di'u? 'Ia mo'o na heinagu 'anai ngau moi, ma'ua 'ia mo'o na ha'aagau mahoingau tanaa? Mou 'adoma'inia do'ia mo'o na heinagu moi 'anai ngau, nita? Me 'inau 'au awa bei'amou 'onaai inoni tatau'aro.

²⁸“'I'amou bwane ura wetewete beiau suri'i madoraa bwara nau siri suri'i. ²⁹'Ia Amagu 'a haua tanaaui mena 'anai heimarungi, ma naasi 'inau wai haua ro'u o'asi tana'amou. ³⁰Neina 'i'amou moi heinagu 'anai ngau mana gono na'i dora ngaungau na'i dora ni heimarungi agua, mamoi heinagu suri'i dora ni mwaeraha 'anai marungiraui ta'i tangahuru mana rua burungai inoni nai Israel.”

Jisas 'A 'Unua Do 'Ia Pita 'Ai Tohea

(*Matu 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38*)

³¹Mia Jisas 'a o'ani 'inia Saemon Pita, “Saemon, Saemon, 'oisui rongo! 'Ia Saetan 'a ha'angonia God 'anai ohongi'amou 'anai 'iraraa tei 'ini'amou na wetewete i hinihinina. ³²Ma'ata Saemon, 'au bwane ha'arahesi doni hinihinimu 'a bwa'i ai'aa ha'atai. Ma na'i 'oha na'oi rihota'i aho'i mai tanaau, 'oi ha'a-'o'oriraui do'oramu'i 'ini marai wetewete ro'u suri'i hinihinidaa'i.”

³³Mia Pita 'a ha'atee o'ani, “Araha, 'inau 'au ha'aagau 'anai 'ari bei'o na'i rumaniho'o, ma 'anai mae bei'o.”

34Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Wai 'unua tana'o Pita, na kua 'a bwa'i tataraoke mau na'i wa'aria, mi'oe 'oi bwane tohe ha'a-oru do'o ai'a 'iraraau.”

Jisas 'A 'Unua Tanaraau 'Anai Ha'aagau

35Mia Jisas 'a songa'iniraaui rongoiusuri o'ani, “'A 'ua? Na'i 'oha nau ha'ataari'amou hura'a ani nau 'unua domoi abui waiwai anga mana pwaosi mana sandol, ra'i mareho he'ua namou toho 'ini'i?”

Miraaui o'ani, “'Ai'a ta mareho namei toho 'inia.”

36Magu o'ani 'iniraaui, “Me na'i 'ohani 'iatei na to'o pwaosi 'ai waa, ma 'onaa 'o to'o anga ma'oi waa ro'u, 'onaa 'iatei na ai'a to'o naihi ni hei'oi, 'ai raonga'iniai to'oni ana mai horia tana naihi. 37'Inia wai 'unua tana'amou: 'Ai to'o ha'a-momori mareho nara usua 'iniau na'i Usu-usu Maea na o'ani, 'Iia ra 'unugonia beiraaui inoni hehereta'a'i.’[†] Ha'amomori, ni mwane mareho na Usu-usu Maea na 'unu'i 'iniau, rai to'o ha'a-momori.”

38Miraaui rongoiusuri rau o'ani 'inia, “'Ome Araha, 'e rua naihi ni hei'oi naani.”

Mia Jisas 'a o'ani, “'Io, 'a goro'a!”

Jisas 'A Ha'arahesi Na'i Hungahungai 'Oliv

(Matiu 26:36-46; Mak 14:32-42)

39Mia Jisas 'a hura'a baaniai 'omaa ma ta'eha i hungahungai 'Oliv 'onaa bwane hahaa ana. Mana rongoiusuri ana'i 'iraaui ro'u beia. 40Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Moi ha'arahesi neina moi abui ahoda na'i 'oha moi siri na'i heiohongi.”

41Ma gere hano beira'i baaniraaui. 'A topiruru auru ma ha'arahesi o'ani, 42“'Ama, 'onaa 'ai suriai hei'irisimu, ma'oi abui wateau 'anai siri na'i rongomaata'ini. Me 'ai abu 'onaa 'irisia agua, ma'ata 'ai suriai hei'irisimu.” 43Ma'e enjel na diomai baaniai aro na ha'amaranga tanaa 'anai ha'a-wetewetea. 44Beiai ahutotou raha na'i tahingana, 'a ha'arahesi wetewete ro'u wou, mana mada'a na haua 'a 'onaa 'abu na udu dio na'i ano. 45'A suruta'e ara'a 'oha na ha'arahesi hako, ma 'ari aho'i wou beiraaui rongoiusuri ana'i. Ma sadoia dorau mauru hako, suria rau rahe 'ini ahutotou raha adaau. 46Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “'A 'ua namou mauru 'inia? Moi suruta'e mamoi ha'arahesi, neina moi abui ahoda na'i 'oha moi siri na'i heiohongi.”

Ra Boi 'Anai Daaui Jisas

(Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11)

47Na'i 'oha na ha-hadahada mau, ma ataha'a mai kae ruruhai inoni. 'Ia Jiudas 'e ta'i 'iniraaui Ha'ataari ana'ia Jisas na na'otaradaau. Mia Jiudas 'a 'ariwou odo-odo beia Jisas 'anai ngoonia. 48Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Jiudas, naia naasi here na'oi haa 'anai ha'ahaingahu 'iniau, 'inau i Gare'i Inoni?”

49Na'i 'oha na 'iraaui rongoiusuri nara awa 'isi rau 'ome 'iraraai taha nai to'o, rau o'ani 'inia Jisas, “'A 'ua Araha, mei haa'i naihi?” 50Ma'e ta'i 'iniraaui

na rahiai naihi ana ma taba taahiai karinga odonai sae tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi.

⁵¹Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "Abu'a!" Ma dau wou na'i karinganai inoni tatau'arosi ma ha'agorohia aho'i. ⁵²Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraau sae hehe'i oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God, miraau hakoi saemaua narau boi 'ana Jisas, "A 'ua? Mou 'adoma'inia do 'inau 'e sae hehere ta'aa namou boi 'inia bei'i naihi mana hasi'ei 'anai heingahu 'anai dauau? ⁵³Ado dangi 'au awa bei'amou na'i Ruma Maea ana God mamou ai'a raba dauau. Ma'ata naani 'oha na mena anai adaro 'a marungi'amou. Moi hauai taha namou 'adoma'inia."

Pita 'A Tohe Ha'a-oru Do Ai'a 'Iraraa Jisas

(Matiu 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴Miraau na hehe'i oi rau daua Jisas mara waia 'ari na'i ruma anai Na'ohadaaui Piriisi. Mia Pita 'a susuriraaui ha'atau moi. ⁵⁵Na'i 'oha narau taha wou, 'e 'eu ni waari'u nara togaa na'i 'ubutanai dora a'ora hura'a i abau 'omaa anai rumasi. Miraau heinagu totoa 'anai waari'u, mia Pita ro'u beiraaui. ⁵⁶Ma'e gere urao na tatau'aro na'isi 'a 'ome 'iraraa Pita ma wana wetewete 'inia. 'A o'ani, "Ia mo'oni 'au re'ia ro'u beia Jisas."

⁵⁷Mia Pita 'a tohea, 'a o'ani, "Gere urao, 'inau ai'a 'iraraa mo'osi."

⁵⁸Ai'a orema mau ma'e ta'i abe 'iniraaui na 'ome 'iraraa ro'u, 'a o'ani 'inia, "I'oe 'e ta'i 'iniraaui ro'u i rongoiusuri ana'i."

Mia Pita 'a o'ani 'inia, "Ei mwane, 'inau 'au ai'a."

⁵⁹A ga'i 'onaai ta'i 'aoa ro'u moi na'i muri ma'e ta'i nei 'iniraaui na ha'atee wetewete o'ani ro'u 'inia, "Ha'amomori di'u, 'ia mo'oni 'e ta'i ro'u 'iniraaui, 'inia 'iaani 'e ai Galili."

⁶⁰Mia Pita 'a ha'atee o'ani, "Ai'a ha'a-momori moe'a i maho na 'o 'unuasi." Na'i 'oha na ha-hadahada mau, na kua 'a tataraoke. ⁶¹Mia Jisas 'a rihota'i ma wana wetewete 'inia Pita. Mia Pita 'agu 'adoma'i aho'isiai maho na 'ia Jisas 'a 'unua tanaa na o'ani, "A bwa'i tataraoke mau i kua na'i wa'aria, mi'oe 'oi bwane tohe ha'a-oru do'o ai'a 'iraraaui." ⁶²Maagu hura'a na'i maanai bara anai rumasi ma ru'uhiai angi.

Jisas Ra Haikou 'Inia

⁶³Miraau nei narau awa beia Jisas 'anai 'omesuria, ra haikou 'inia. Ra hidaria mara rubu'ia 'ini'i rimadaa'i. ⁶⁴Rau hiri ha'abwarasiai maana 'inia i bwana marau hidaria maragu o'ani 'inia, "O'i 'unua 'iatei na ngahui'o! 'Inia i'oe 'e rarabea, nita?" ⁶⁵Miraau 'unu'i ro'u i mwane mareho ta'a'i 'ana Jisas 'anai here ha'ata'aia.

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaraaui Kansol

(Matiu 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶Na'i haho'oa ta'aa, 'iraaui saemaua beiraaui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses mana Na'ohadaa'i Piriisi rau goni na'i ta'i dora. Naasi ruruha nara

'unuraau 'iniai Kansol. Maragu waia Jisas mai tanaraau. ⁶⁷Miraaugu o'ani 'inia, "Oi 'unua tana'ameu: 'A 'ua? I'oe naasi Ha'atahi?"

Magu aramiraaug o'ani, "Rei'uaa nawai 'unua tana'amou, mamou bwa'i hinihini, ⁶⁸ma 'onaa nawai songa'ini'amou, mamou bwa'i matai aramiau ro'u. ⁶⁹Ma na'i 'ohani ma 'ari'a, na Gare'i Inoni 'ai heinagu na'i dora ororiu na'i odona God huunai mena."

⁷⁰Miraaugu songa'inia ro'u o'ani, "A 'ua? I'oe naasi garena God?"

Miagu aramiraaug o'ani, "Naia namou 'unua'asi."

⁷¹Naasi maraagu o'ani 'iniraaug haariraaug, "A goro'a! Gaugu bwa'i bonasiai sibaniana'a ro'u tanei 'anai 'unua ta mareho 'anai subunia 'inia. 'Inia 'igaaug haarigaug gau rongoa'a i 'unua ana do'iia naasi garena God!"

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa Paelat

(*Matiu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38*)

23 ¹Miraaug hakoi ruruha rau suruta'e ara'a marau waia Jisas 'ari tanaai Primia, 'ia Paelat, do'ai hiiria. ²Miraaugu taraawa'a ha'ahunia 'ini'i mareho, rau o'ani, "Ia mo'osi meu sadoia do'a na'otaradaaui inoni 'anai ura bwarasiai Gaumani anai Rom. Ma 'unua ro'u tanaraau dorai abui hori takisi tanaai Mwaeraha, ma 'unua do'iia naasi mwaeraha mana Ha'atahi."

³Mia Paelat 'agu songa'inia Jisas o'ani, "A 'ua? I'oe naasi Mwaeraha adaui Jiu?"

Mia Jisas 'a aramia o'ani, "Naia na'o 'unuasi."

⁴Mia Paelat 'a rihota'i ma o'ani 'iniraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana ruruha nara boi 'anai bahurongo, "Ai'a ta mareho wai to'oana beia mo'oni na do'ai hrosia 'inia ta ringe."

⁵Miraaugu ha'atee wetewete ro'u ara'a o'ani, "Ia mo'osi 'a ha'a awata'airaaui inoni suri'i mwane dora hako na'i Jiudea 'ini'i ha'ausuringa'i ana'isi. 'A taraawa'a na'i Provensi Galili, nagu buna boi tari 'ini beigaug."

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa Herod

⁶Na'i 'oha na 'ia Paelat 'a rongoa do 'a taraawa'a na'i Galili, 'agu songa'iniraaug ro'u o'ani, "A 'ua? 'Ia mo'osi 'e ai Galili?" ⁷Miraaug aramia do'ia Jisas baaniai Galili. Na'i 'oha na 'iraraa o'asi do'ia Jisas 'a boi baaniai aba na heimarungi ieia Herod, 'agu ha'ataaria 'ari tanaa Herod. Na'i madoraasi 'ia Herod 'a awa ro'u 'isi na'i Jerusalem.

⁸'Ia Herod 'a rongo tarohana Jisas mau mai orea magu kaeni raba 'omesia. Ma raba 'omesia ro'u 'oha na 'ia Jisas 'ai hau'i tara'i ha'abu'oahu. Naasi na'i 'oha na 'ia Paelat 'a ha'ataaria woua Jisas tanaa, 'a kaeni wa'ewa'e di'u. ⁹'A hau'i mwane heisonga'i tanaa Jisas, mia Jisas 'a ai'a raba arami'i.

¹⁰Miraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau ura gaarangi marau ha'ahunia wetewete a Jisas 'ini'i mwane mareho ta'a'i.

¹¹Mia Herod miraaui sae hehei'oi ana'i rau heiheia marau haikou 'inia. Rau ha'ato'onia Jisas 'onaai mwaeraha 'inia to'oni tewa 'ome goro, maraagu ha'ataaria aho'i 'ari tanaa Paelat. ¹²Taraawa'a mau mai, 'ia Paelat mia Herod

raru ha'ima'e hairiu, tari mai na'i madoraa nagu to'o i marehosi, ma rarugu hagu hagu goro'a.

Jisas Ra Hiiria 'Anai Mae

(*Matiu 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39—19:16*)

¹³Mia Paelat 'a 'unuraau goni Na'ohadaa'i Piriisi, 'iraaui saemaua adaa'i Jiu miraaui inoni, ¹⁴ma o'ani 'iniraaui, "I'amou mou waia mai a mo'oni mamou 'unua do'a na'otaradaaui inoni 'anai ura bwarasiai Gaumani anai Rom. Hoita, minau 'au songa'i hegahegaa na'i maamoou hako ma ai'a ta ta'i maho 'ini'i mareho namou subunia 'ini'i nawai to'oana beia. ¹⁵Ia Herod ma 'unua ro'u do 'a ai'a to'oana ta mareho taritari'a beia, tarana naasi na ha'ataaria aho'i 'inia mai. Ai'a ta mareho na 'ia mo'oni nai haua na ta'isada do'ai mae 'inia. ¹⁶Tarana naasi wai 'unua tanaraaui sae hehei'oi marai rohoa, mawai ha'ahura'ahia dadara'a." ¹⁷E ringe na awa do na'i 'ado 'oha nara ha'ato'oai Rongo ni Roho Aharau, 'iraaui inoni rau matai ha'angonia Paelat anai ha'ahura'ahia baaniai rumanih'o tanei na 'iraaui rai rabasia.†

¹⁸Miraaui hako i inoni raugu totoro aratara o'ani, "Ngahu ha'amaesia mo'osi! 'Ia Barabas nameu 'irisia do'oi ha'ahura'ahia baaniai rumanih'o!" ¹⁹Ia Barabas 'e sae ra gaasia na'i rumanih'o 'inia taraawa'ana ana i ha'agogoru na'i Jerusalem, ma 'ini ngahu ha'amaesia sae.

²⁰Ia Paelat 'a 'unua ro'u tanaraaui do'ai ha'ahura'ahia Jisas. ²¹Miraaui hako rau totoro aho'i tanaa Paelat o'ani, "Rabu ahita'inia na'i dadaahoro! Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!"

²²Mia Paelat 'a o'ani 'iniraaui, "Iniai 'uaana? 'E 'ino he'ua na haa? 'Inau ai'a to'oana ta mareho nai haua na ta'isada do'ai mae 'inia! Wai 'unua tanaraaui sae hehei'oi marai rohoa, mawai ha'ahura'ahia dadara'a." Naasi orunai 'oha na 'ia Paelat 'a ha'atee o'asi.

²³Miraaui totoro raha ara'a ro'u baaniai na'o dorai rabu ahita'inia ma'ata Jisas na'i dadaahoro. 'Ariwou naraugu buna ha'ahehoa Paelat. ²⁴Naasi 'ia Paelat 'agu 'adoma'i aratara beiraaui. ²⁵'A ha'ahura'ahia Barabas 'onaai 'irisia adaaui, 'ia mo'o nara gaasia ani na'i rumanih'o 'inia heingahu ma 'inia ha'ato'oa na haa i ha'agogoru na'i Jerusalem. Ma watea Jisas tanaraaui 'anai haua tanaa i maho narau 'irisiasi.

Jisas Ra Rabu Ahita'inia Na'i Dadaahoro

(*Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27*)

²⁶Na'i 'oha na 'iraaui hehei'oi rau waia Jisas, rau 'ariwou marau heisadoi beiai ai Saerin na atana 'ia Saemon. 'Agu boi baaniai dora na gere ha'ataui baaniai 'omaasi ma riutaha mai ro'u na'i tarasi. 'Iraaui hehei'oi rau ha'a-'usu'usua do'ai suru'iai dadaahoro, mai suria Jisas.

²⁷'E kae ruruha raha narau surisuria Jisas. Ma na'i ruruhasi tara'i urao nara ahutotou 'inia Jisas. Rau ago-ago marau angi hahano. ²⁸Mia Jisas 'a

---

23:17 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'orai tatarani.

rihota'i, ma ha'atee o'ani 'iniraaui, "Mwane urao ni Jerusalem, mou abui angisiau. Moi angisi'amou haari'amou miraaui gare amoo'i. ²⁹Inia 'e madoraa nai boi mau narai o'ani, 'Ha'amwaniraaui di'u i urao nara 'amara, mana nei nara ai'a to'ora gare mara ai'a matai ha'asusu gare.' ³⁰Na'i 'ohasi na inoni hako rai to'oro, marai o'ani 'ini'i hungahunga mana bo'obo'o, 'Moi ahoda auru hunimeeu, mamoi anoiaumeu!' ³¹Hoita, 'onaa narau here 'oniau, 'aigui he'ua tana'amou? 'Inia 'onaa ni 'eu 'ai noro ha'ata'iaiai hasi'ei mamarewa'a, 'ai noro ha'ata'iaia ro'u wou i hasi'ei na maria!"

³²Ma'e rua inoni hehere ta'aa nara wairarua ro'u 'anai ha'amaesirarua beia Jisas. ³³Na'i 'oha narau ataha wou na'i dora ra 'unua 'iniai Korai Bwau Sae raugu rabu ahita'inia ieia Jisas na'i dadaahoro, beiraruai rua inoni hehere ta'aasi. 'E ta'i na'i dadaahoro na'i odona, mana nata abe na'i dadaahoro na'i mahana. ³⁴Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "Ama, 'oi 'adoma'i nugasiai maho ra haua tanaauni, 'inia rau ai'a aidangisiai taha narau haua."

Miraaui sae hehei'oi rau gaasi ha'ara 'anai sadoia tei nai to'ora'i to'oni ana'i. ³⁵Iraau inoni rau ura maraugu boresuria, miraaui saemau adaa'i Jiu rau haikou 'inia. Rau o'ani, "'Iia na ha'atahi'i tara'i sae he'ete'i ani. Nugaa mai ha'atahia haaria 'onaa 'ia naasi Ha'atahi na 'ia God na 'ome sigihia!"

³⁶Miraaui hehei'oi rau haikou ro'u 'inia. Rau haua tanaai waen mahai, ³⁷marau o'ani 'inia, "'Onaa i'oe naasi Mwaeraha adaaui Jiu, ma'oi ha'atahi'o haari'o."

³⁸Mara usuai usu-usu na'i baba ma rau nugaa na'i bwaunai dadaahoro. Rau usua o'ani:

NAANI MWAERAHA ADAAUI JIU

³⁹Ma'e ta'i 'iniraruai rua inoni hehere ta'aasi na ha'atee ha'ata'iaia Jisas 'a o'ani, "'Onaa i'oe naasi Ha'atahi, ma'oi ha'atahigaau!"

⁴⁰Mana nata abe 'a ha'atee wetewete tanaa mo'osi, 'a o'ani, "'Ei. 'O ga'i ha'ahoua God, 'inia ma amua ro'u 'onaaia mo'osi! ⁴¹Igaraa 'a arari do garai mae, suria 'igaraa ra'i sae hehereta'a'i. Mia mo'oni, ai'a ta ta'i mareho nai ha'atari'aa." ⁴²'A ha'atee o'asi hako magu o'ani 'inia Jisas, "Jisas, 'oi 'adoma'iniau na'i 'oha 'oi mwaeraha!"

⁴³Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, "Wai 'unua tana'o, de'eni 'oi awa beiau na'i paradaes."

Jisas 'A Mae

(*Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30*)

⁴⁴Ma na'i angi ta'i tangahuru mana rua na'i dangisi, 'a kuhi bwarasiai kantri hako tari na'i angi oru. ⁴⁵Inia na sina 'a ai'a rara. Mana kae bwana ubu-ubu'a nara rohe bwarasia 'inia dora maea na'i Ruma Maea ana God, 'a maakari heihoa. ⁴⁶Mia Jisas 'a to'oro 'ini ringe raha o'ani, "Ama, na'i rimamu 'au nugaai tahingagu!" 'A ha'atee o'asi hako magu mae.

⁴⁷Na'i 'oha na na'ohadaaui hehei'oi 'a 'omesi'i mareho 'isi, 'a ha'aasaa God ma o'ani, "Ha'amomori, 'ia mo'oni 'e inoni odo-odo!"

⁴⁸Miraaui inoni nara goni wou na'i 'isi narau 'omesi'i taha nara to'o na'i madoraaui, rau hida suri'i waiburudaa'i 'inia ahutotou, marau aho'i 'ari suri'i

ruma adaa'i. ⁴⁹Me 'iraaui hakoi nei narau hei'irara'i goro beia Jisas, goni bei'i urao narau ta'i boi beia baaniai Galili, rau ura ha'atau moi marau 'omesi'i 'ari taha nara to'o na'i 'ohasi.

Josep Ni 'Arimatea 'A Toringia Jisas

(*Matiu 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹Ma'e ta'i sae na awa na'i Kansol na atana 'ia Josep. 'Iia 'e saeni 'Arimatea, 'e 'omaa na'i Jiudea. 'Ia Josep 'e sae goro ma odo-odo, me 'iia 'a totoriai 'oha na 'ia God 'ai boi na'i marewana 'anai marungiraaui inoni. Mia Josep 'a ai'a 'adoma'i aratara beiraaui Kansol 'inia mareho narau haua tanaa Jisas. ⁵²'Iia 'a ada beia Paelat ma ha'angoniai abena Jisas. ⁵³'A rahia dioi abena Jisas, ma ho'ua 'iniai bwana mamaahui. 'A aoraa na'i wabwa nara 'eria na'i abenai kae hau. Ma na'i wabwasi, 'a ai'a ta sae mau narai toringia iei. ⁵⁴Ni dangisi 'e rimana'i dangi. Naasi dangi na 'iraaui Jiu ra ha'aagau 'anai dangi ni mamaro adaaui, 'inia 'aigui taraawa'a na'i su'urahi.

⁵⁵Miraaui urao narau ta'i boi beia Jisas baaniai Galili, rau suria Josep. Rau 'omesiai wabwasi, marau 'omesiai nuga ra haa 'anai abena Jisas na'iei. ⁵⁶Maraugu aho'i 'ari 'omaa 'anai ha'aagau'i tara'i rumu si'ini goro 'anai roga'i na'i abena Jisas. Ma na'i dangi ni mamaro rau mamaro 'anai suriai taha na Ha'atora na 'unua.

Jisas 'A Suruta'e Baaniai Mae

(*Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10*)

24 ¹Na'i wa'aria i dangi sade, 'iraaui mwani urao 'ani rau ho'orai 'ari wabwa bei'i rumu si'ini goro narau bwane ha'aagauhi'i. ²Na'i 'oha narau ataha wou, rau 'omesia donu hau nara ha'abwarasia 'inia maanai wabwa ra bwane burusia beira'i. ³Na'i 'oha naraugu siri wou, maraugu ai'a 'omesia'ai abena Araha Jisas. ⁴Ma na'i 'oha narau wai'ado'ado mau suriai marehosi, raugu 'asu'a ma'e rua enjel nararu siri suri'i to'oni mamaahui wadowado raru ura na'i bobodaau. ⁵Na'i 'ohasi, rau maaa'u di'u marau topira'i ruru marau mwaoro dio aurui ano. Mana enjel raru o'ani, "A 'ua namou sibania 'inia na'i dora ni mae, 'ia mo'o na tahi'a aho'i? ⁶'Iia 'a ai'a awa 'ini. 'Iia 'a suruta'e aho'i baaniai mae. Moi 'adoma'inia aho'i taha na maania tana'amou na'i 'oha na awa bei'amou na'i Galili. 'A 'unua do ⁷na Gare'i Inoni rai watea tanaraaui inoni ora-ora'a 'anai rabu ahita'inia na'i dadaahoro, ma na'i orunai dangi murina'i mae na haa, 'ai suruta'e aho'i baaniai mae."

⁸Na'i 'ohasi, na urao 'isi raugu 'adoma'ini'i aho'i ha'atee 'isi. ⁹Rau aho'i 'ari baaniai wabwa, ma rau maani'i mwane mareho 'isi tanaraaui ta'i tangahuru mana ta'i Ha'ataari, mei tanaraau ro'u i haru nei. ¹⁰Mana atadaa'i urao narau 'ari heitaroha'i tanaraaui Ha'ataari, 'ia Meri ni Magdala, 'ia Joana, mia Meri inana Jems, ma tara'i urao ro'u. ¹¹Na'i 'oha na 'iraaui Ha'ataari rau rongo, rau ai'a hinihiniraaui 'inia rau 'adoma'inia dora'i mamaani to'obweubweu'a moi. ¹²Mia Pita 'a suruta'e ma 'eba 'ari wabwa.

Na'i 'oha na mwaoro 'anai wana siri, 'a 'omesia doni bwana moi nara ho'ua 'iniaia abena Jisas naragu awa. 'Oha na 'omesia o'asi, 'a aho'i 'ari 'omaa ma wai'ado'ado suriai mareho na to'osi.

**'Ia Jisas 'A Ha'ata'i Tanararuai Wairarua
Nararu 'Ari 'Anai 'Omaai Emeas**

(Mak 16:12-13)

¹³Mau na'i dangisi 'e rua rongoiusuri ana Jisas nararu auru 'anai 'omaai Emeas, mana ha'atau na hauai 'omaasi baaniai Jerusalem 'a ga'i 'onaai ta'i tangahuru mana ta'i kilomita. ¹⁴Oha nararu auru wou, raru maani'i hahano i mareho nara to'o 'isi. ¹⁵Na'i 'oha nararu ma-mamaani mau, 'ia Jisas 'a 'ariwou gaarangirarua ma hano beirarua. ¹⁶Ma'ata 'ia God 'a ha'abwaraa tanararua 'anai 'ome 'iraraa Jisas.

¹⁷Mia songa'inirarua o'ani, "E taha namuru maania mai suriai tarasi?" Miraru ura sua ha'i 'ome ahutotou'a.

¹⁸Ma'e ta'i 'inirarua na atana 'ia Kleopas na o'ani, "Gasi i'oe moi naasi ta'i sae na boi na'i Jerusalem na'o ai'a 'irara'i kae mareho nara to'o suri'i dangi nara hako'a 'ani."

¹⁹Mia Jisas 'a o'ani, "Mareho he'ua?"

Miraru aramia o'ani, "Here nara haua 'ana Jisas ni Nasaret! 'Iia 'e Rarabea, mana ha'atee ana'i mana mwane mareho na hau'i ra mena di'u na'i maadaaui inoni ma na'i maana God. ²⁰Me 'iraau'i Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua agaa'i rau daua marau haua tanaai Gaumani 'anai Rom dorai hiiria 'anai ha'amaesia. Ma rau rabu ahita'inia na'i dadaahoro. ²¹I'ameu meu 'adoma'inia do 'ia naasi Ha'atahi na ga'i boi 'anai ha'atahiraaui Israel baaniraaui maeronga. Mana nata mareho ro'u na ai'a goro, naani'a i orunai dangi murinai to'o na hauai marehosi. ²²Mameu ta'i kaeni heimwaota'i 'iniaia mareho narau maania i urao narau awa na'i ruruha ameeu. Nade'eni wa'aria rau 'ari wabwa nara nugaa iei a Jisas. ²³Ma na'i 'oha narau ataha wou na'i wabwasi, rau sadoia do ni abena Jisas 'a bwane ai'aa baaniai dora nara nugaa iei. Marau 'unua dora'i enjel narau re'i'i, nara 'unua tanaraau do'ia Jisas 'a tahi aho'i! ²⁴Ariwou ma tara'i abe ro'u na'i ruruha ameeu, rau 'ari ro'u na'i muri marau 'omesia do ni abena Jisas 'a bwane ai'aa 'onaai 'unua nara haa i urao 'isi."

²⁵Mia Jisas 'agu o'ani 'inirarua, "Muru bweu, ma muru ai'a raurau 'anai hinihini'i taha na 'iraau'i rarabea ra 'unu'i! ²⁶A 'ua? Muru ai'a aidangisia do na Ha'atahi 'ai mamaa'a ga'u, maigui heimarungi ara'ai aro beiai mena na raha?" ²⁷Mia Jisas 'a hadanga'i ha'agorohi'i tanararuai taha nara usu'i 'abaia na'i Usu-usu Maea. 'A taraawa'a bei'i buka na usu'ia Moses tari bei'i buka adaa'i Rarabea.

²⁸Na'i 'oha narau 'ariwou ada na'i 'omaa na 'iraruai rua mwanesi raru hano 'ana, 'ia Jisas 'a 'ome 'onaa do'ai hano daara'i. ²⁹Miraru bong'inia wetewete, raru o'ani 'inia, "Ei, 'a su'urahi'a, gai mauru ga'u moi." Miagu surirarua 'anai mauru beirarua. ³⁰Na'i 'oha narau ha'aagau 'anai ngau,

'ia Jisas 'a rahiai breidi, ma ha'atee ha'agorohia God 'inia. 'A uubia ma ha'atora'inia tanararua. ³¹Na'i 'ohasi 'ia God 'agu ha'awatea dorarui aidangisia do 'ia Jisas ma rarugu 'ome 'iraraa'a. Mia Jisas 'a hasi ai'aa baanirarua moi na'i 'ohasi.

³²Naasi mararu o'asi 'inirarua hairiu, "Na'i 'oha na 'unu tahanga'ini'i tanagaraai mareho nara usua na'i Usu-usu Maea 'oha gau boi suri tara ani, 'a 'onaai 'eu na noro suri'i tahingagara'i." ³³Raru suruta'e mau 'ohasi, mararu aho'i 'ari Jerusalem. Raru 'ariwou mararu sadoiraaui ta'i tangahuru mana waira ta'i rongoiusuri ana Jisas beiraaui ro'u tara'i nei nara goni wou beiraaui. ³⁴Miraaui o'ani 'inirarua, "Ha'amomori! 'Ia Araha 'a suruta'e aho'i baaniai mae ma ha'ata'i tanaa Pita." ³⁵Mirarua maania ro'u tanaraaui taha na to'o na'i tara 'oha nararu hano 'ana'i Emeas, mararu maania ro'u tanaraaui 'oha nararugu 'ome 'iraraa do'ia Jisas 'oha na uubia tanararua i breidi.

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaraaui Rongoiusuri Ana'i

(Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Buka Tatau'aro 1:6-8)

³⁶Raugu 'asu'a 'oha nararu ma-mamaani mau, mia Jisas 'a ura beiraaui na'i 'ubutadaau ma o'ani 'iniraaui, "Na gorohana God 'ai awa bei'amou."

³⁷Na'i 'ohasi rau kaeni 'asu'a marau maaa'u, suria rau 'adoma'inia do'e anoa. ³⁸Mia o'ani 'iniraaui, "A 'ua mou maaa'u mana 'adoma'imoo'i ra heiruarua'a? ³⁹Inau moina, moisu 'omesiai rimagu'i mana uwagu'i. Moi hatariaui, mamoi 'iraraa do 'inau ha'a-momori, 'inia na anoa ra ai'a to'o abe mana surisuri 'onaai'auni." ⁴⁰Maagu ha'ata'ini'i tanaraaui rimana'i mana uwana'i.

⁴¹Miraaui kae wa'ewa'e di'u, ma'ata beia mau i 'adoma'i heiruarua'a. 'Ia Jisas 'a 'iraraa o'asi, magu o'ani, "E mahoingau matota na bei'amou?"

⁴²Marau o'ani, "Io." Marau taranga'inia tanaai dorai ii'a matota. ⁴³Mia Jisas 'a rahia ma ngaa na'i maadaau hako.

⁴⁴Ma o'ani 'iniraaui, "Ni mareho na to'o tanaausi, 'au bwane 'unua mau na'i 'oha nau awa bei'amou doni mwane mareho nara usu'i 'iniau suri'i buka ana'ia Moses, mei suri'i buka adaa'i rarabea, ma na'i buka ni Psalm, rai to'o hako ma'ata." ⁴⁵Miagu tahangi'i 'adoma'idaa'i dorai aidangisi'i goro i usu-usu na'i Usu-usu Maea. ⁴⁶A o'ani, "Naani mareho na Usu-usu Maea 'a 'unua 'iniau. Ni Ha'atahi 'ai rongomaata'i maai mae. Ma 'e rua dangi nai hako mana'i oruna 'ai suruta'e aho'i baaniai mae. ⁴⁷Ma na'i atagu, rai taroha'inia do'ia God 'ai 'adoma'i nugasi'i 'inodaa'i nei narau rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i. Rai taraawa'a heitaroha'i na'i Jerusalem marai 'adarara 'ari suri'i 'ado marau na'i marewana hako. ⁴⁸'I'amou namoi hura'a taroha'ini'i mareho 'isi tanaraaui inoni suria 'i'amou namou re'i'i.

⁴⁹"Inau waigui ha'ataaria mai tana'amoui nei na 'ia Amagu 'a duruduru 'inia do'ai ha'ataaria tana'amou. Naasi moi awa hatara'i 'ini na'i Jerusalem, tari 'oha na Hi'ona Maea 'ai diomai hungamooi mamoi honu 'iniaai mena na boi baaniai aro."

'Ia Jisas 'A Ara'ai Aro

(Mak 16:19-20; Buka Tatau'aro 1:9-11)

50'Ia Jisas 'a wairaa hura'a baaniai Jerusalem marau 'ari Betani. Mia Jisas 'a taranga'ini'i ara'ai rimana'i ma ha'agorohiraau. 51'Na'i 'oha na ha'agorohiraau mau, 'ia God 'a waia baaniraau ara'ai aro. 52'Na'i 'ohasi, rau taraawa'ai ha'arahesia. Marau aho'i 'ari Jerusalem beiai wa'ewa'e na raha di'u. 53'Ado dangi rau siri awa na'i Ruma Maea 'anai ha'a-aneanea God.

Na Taroha Goro 'Onaai Usua Ana

St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ra'i taha nara awa na'i 'adoma'imu na'ogu taarai hinihinia 'inia Jisas? 'A 'ome he'ua i hagu na'o haa beia. 'Ia Jon 'a usuai Taroha Goro ana 'anai 'unu'i hura'a i taha na ororiu na'i hinihinia Jisas. 'Ia Jon naasi ta'i 'iniraau i ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ma'e ta'i 'ini'i geresae goro ana'i na'i 'oha na 'ia Jisas 'a tahi mau na'i marewanani. 'Ia Jon 'a hinihinia do 'iraau nei narai 'oha'iniai bukani ra bwane aidangisi'i taha nara ha'a-momori 'inia Jisas. 'Ia Jon 'a ai'a raba 'unu'i hako hura'ai mwane mareho na haa'ia Jisas, ma'ata 'a maania hura'a atei naasia Jisas. Na tarana naasi, 'ia Jon 'a 'adoma'i hihia 'anai usu'i dio i taha na 'ia Jisas 'a 'unu'i 'inia haaria ma'e taha na boi 'ana na'i marewanani.

'Ia Jisas 'a haa'i mwane ata he'ete'i 'inia haaria 'anai 'a'auhiraau noni 'anai aidangisia ma 'anai hinihinia. 'Ia Jon 'a usu'i dio hako i mwane ata 'isi, 'onaai Jisas naasi na brede ni tahi, 'iia na bewaa 'anai marewana, 'iia na sae 'omesuri siip goro mana maanai bara 'ada'i siip, 'iia naasi na tara, me 'iia naasi ha'a-momori, mana tahi, me 'iia naasi 'i abe odonai hasi'ei.

Tana'o haari'o, 'o 'adoma'inia do'ia tei naasi a Jisas? Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai bukani 'oi 'ome'ome 'ini'i mareho narai ha'ababauai hinihinimu.

'Ia Kraest Naasi Ha'atee

1 ¹Na'i taraawa'ana maragu pwa'ara i mwani mareho, ni Ha'atee 'a bwani awa'a. 'Iia 'a awa beia God, me 'iia naasi God. ²Na'i na'o maragu pwa'ara i mwani mareho, 'iia 'a bwani awa beia God. ³'Ia God 'a hauai Ha'atee 'anai ha'apwa'ara'i mwane mareho hako. Ha'amomori, 'ia God 'a ha'apwa'ara'i mwane mareho hako 'iniai Ha'atee naasi. ⁴Na huunai tahi 'a hura'a mai na'i Ha'atee naasi, mana tahi naasi 'e bewaa tanaraau mwani noni. ⁵Na bewaasi 'a marewa na'i kuhi, mana kuhi 'a bwa'i matai ha'a-ai'aa mwada'u.

⁶'Ia God 'a ha'ataaria maia Jon Bwareomaea 'onaai noni heheitaroa'ia ana, ⁷'anai taroha'iniai bewaasi tanaraau sae do neina rai rongo marai hinihini. ⁸Ai'a do 'iia Jon naasi bewaa, ma'ata 'iia 'a boi 'anai ha'arangasia hura'ai bewaa naasi. ⁹Na bewaasi, naasi huunai bewaa na boi na'i marewana anai bewaasirau hako noni nai marewanani.

10Ni Ha'ateesi 'a awa na'i marewana, ma rei'uua na 'ia God na ha'apwa'araai marewana 'inia Ha'ateesi, ma'ata 'iraau noni nai marewana rau ai'a 'ome 'iraraa do 'ia naasi Ha'atahi. 11'A boi beiraau noni ana'i, 'iraau ai Jiu, miraa inoni ana'i rau ai'a ha'amaotoa. 12Mei tanaraui nei narau ha'amaotoa marau hinihinia, 'iraau rau ha'i arai gare ana'ia God. 13Ai'a dorau huta 'onaai hutahuta adai noni, ma'ua suriai 'adoma'inai noni. Ma'ata rau huta haoru 'onaai gare ana'ia God suriai 'adoma'ina.

14Na Ha'ateesi 'a ha'i noni, ma awa na'i 'uruhagaau na'i marewanani. 'Iia 'a honu 'inia heita'ahi mana mwane mareho na 'unu'i ra ha'a-momori hako. Meu 'omesiai mena ana mana gorohana, 'inia 'ia naasi ta'i gare otohoo ana God. 15'Ia Jon 'a ha'arangasia hura'a tanaraui noni na'i 'oha na totoro o'ani, "Naani'a a mo'o nau bwane 'unua tana'amou ga'u na'i 'oha nau o'ani ani, "Iia 'ai boi na'i murigu, ma'ata 'ia 'a ororiu di'uau, 'inia 'ia 'a bwani awa maugu huta."

16Ni Ha'ateesi 'a ha'agorohigia ma bane waiori tanagia, 'inia 'ia 'a honu 'inia heita'ahi. 17'Ia Moses 'a waa'i mai ringe ana'ia God tanaraui noni, ma'ata ni heita'ahi mana ha'a-momori 'a boi baania Jisas Kraest. 18Ai'a tanei nai 'omesia God. Ma'ata na garena otohoo na awa beia ma 'ia haaria 'e God, na ha'ata'inia tanagia 'a he'uai barongana God.

Jon Bwareomaea 'A Taroha'inia

Hura'a Jisas Tanaraui Noni

(Matiu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

19'E ta'i 'oha 'iraui saemaua adaa'i Jiu na'i Jerusalem rau ha'a-taariraui Piriisi ma tara'i sae ro'u nara 'a'auhiraui Piriisi 'anai songa'inia Jon 'ona 'ia naasi Ha'atahi. 20Mia Jon 'a tohe ma o'ani, "Inau ai'a Ha'atahi."

21Miraagu o'ani 'inia, "Me i'oe atei, 'ia Elaija?"

Mia aramiraau o'ani, "Inau ai'a."

Miraagu o'ani ro'u 'inia, "Mi'oea teita? I'oe naasi Rarabea nameu mamasia?"

Mia o'ani 'iniraau, "Inau ai'a."

22Miraagu ha'atee o'ani 'inia, "Oi 'unua tana'ameu, i'oe 'iatei? Mamei 'unua tanaraui mwane narau ha'ataari'ameu maini. 'E taha na'oi 'unu'o 'ini'o haari'o?"

23Mia Jon 'a aramiraau 'ini'i ha'atee ana'ia rarabea Aisaea. 'A o'ani, "Inau nei na totoro na'i dora mangasara o'ani. Moi ha'aagau! 'Ia Araha 'a gaarangi boi'a. Moi ha'a-odoodoai tara tanaa!"

24-25Miraui nei na 'iraui Farisei rau ha'a-taariraui mai raugu songa'inia ro'u a Jon o'ani, "Onaa i'oe ai'a naasi Ha'atahi, ma'ua ai'a Elaija, ma'ua ni Rarabea nameu mamasia, ma 'iatei na 'unua tana'o 'anai bwareomaeeraui noni?"

26Mia Jon 'a aramiraau o'ani, "Inau 'au bwareomaeeraui noni 'inia wai. Ma'ata 'e nei namou ai'a 'iraraa na awa beigaau 'ini na'i 'ohani. 27'Iia 'a boi na'i murigu, ma'ata 'inau 'au ai'a arari ro'u do 'anai mwaoro auru 'anai wagasi'i sandol ana'i."

28Na marehosi 'a to'o na'i dora nara 'unua 'inia Betani, na'i nata batarau 'inia wai raha Jordan, dora na 'ia Jon 'a bwa-bwareomaearau iei sae.

Jisas 'A 'Onaai Garej Siip Ana God

29Na'i dangi ahora 'ia Jon 'a 'omesiai boi ana Jisas ma ha'atee o'ani, "Ome, naasi garej siip ana God na wai'i beira'i 'inodai noni nai marewana.

30Naasia mo'o nau 'unua na'i 'oha nau ha'atee o'ani, 'E nei nai boi mau na'i muri, 'a ororiu di'uaui, 'inia 'iia 'a bwani awa, maugu huta mai.' 31Na'i na'o, nau ai'a 'irirara 'iatei, ma'ata 'inau 'au bwareomaearaui saenai Israel 'inia wai 'anai ha'ata'inia hura'a mo'osi tanaraau."

32Mia Jon 'a taroha'i ha'arangasia hura'a o'ani, "Inau 'au 'omesiai Hi'ona Maea na dio mai baaniai aro 'onaai waibora, ma awa na'i hungana Jisas.

33Na'i na'o magu to'o i marehosi, 'inau 'au ai'a aidangisia mau do 'iia naasi Ha'atahi. Ma na'i 'oha na 'ia God na ha'ataariau mai 'anai bwareomaea 'inia wai, nagu 'unua tanaau o'ani, 'Na'i 'oha na 'oi re'iai Hi'ona Maea 'ai dio mai nai awa na'i hungana tanei, 'iia naasia mo'o na boi 'anai bwareomaea'amou 'inia Hi'ona Maea.' 34Inau 'au 'omesia, ma wai 'unua tana'amou, 'iia naasi Garena God."

Rongoiusuri Tahamora Ana'ia Jisas

35Mana'i nata dangi ro'u murinai dangisi, 'ia Jon 'a ura beiai waira rua 'ini'i rongoiusuri ana'i. 36'Oha na 'omesiai taha horo ana Jisas, 'a o'ani, "Ome, naasi garej siip ana God."

37Na'i 'oha na 'iraruai rua rongoiusuri anasia Jon rarugu rongo o'asi moi, mararu suria'a Jisas. 38'Ia Jisas 'a rihota'i ma 'omesirarua, raru suria, ma o'ani 'inirarua, "E taha muru rabasia?"

Miraru aramia o'ani, "Rabae, na'i hei na'o awaiei?" (Ni 'ado'ado 'anai Rabae naasi Ha'ausuri.)

39Mia o'ani 'inirarua, "Murui boi ma murui 'omesia." Na'i 'ohasi 'a ga'i 'onaai angi hai na'i dangisi. Naasi raru hano beia 'anai 'omesiai dora na awaiei, mararu awa beia na'i dangisi.

40Ma'e ta'i 'inirarua naasia Andru, do'orana Saemon Pita. 41Mana mareho tahamora na 'ia Andru 'a haua, 'a sibaniai do'orana, 'ia Saemon ma o'ani 'inia, "I'ameu meu 'omesiai Ha'atahi." (Ni 'ado'ado 'anai Ha'atahi naasi Kraest.) 42Magu waia 'aria Saemon tanaa Jisas.

Ia Jisas 'a wanasia Saemon ma o'ani, "Atamu 'ia Saemon, garena Jon. Mana'i 'ohani rai 'unu'o 'inia Keifas." ('Ado'ado 'ana, naasi hau. Ai'a he'ete'i baania Pita.)

Jisas 'A Soia Pilip Mea Nataniel

43Mana'i ro'u i nata dangi, 'ia Jisas 'a 'adoma'inia do'a raba 'ari Provens i Galili. Ma to'oana Pilip ma o'ani 'inia, "Pilip, 'oi suriau." 44Ia Pilip 'e saeni Betsaeda, 'onaia Andru mea Pita. 45Na'i 'ohasi 'ia Pilip 'a sibania Nataniel ma o'ani 'inia, "Na nei na 'ia Moses miraui Rarabea rau usu-usu 'abaia

na'i 'ohabwani, meu to'oana'a. 'Ia Jisas naasi atana, 'iia 'e garena Josep ni Nasaret.”

46Mia Nataniel 'agu ha'atee o'ani, “Na'i Nasaret! 'A bwa'i mareho goro nai hura'a mai baaniai 'omaasi!”

Mia Pilip 'a aramia o'ani, “'Oi boi ma'oi 'omesia.”

47Na'i 'oha na 'ia Nataniel 'a boboi gaarangia Jisas, 'ia Jisas 'a o'ani, “'Ia mo'osi 'e huunai saeni Israel, me 'iia 'e sae na ha'a-momori tarau.” 48Mia Nataniel 'a o'ani 'inia Jisas, “'A he'uai 'iraraa amua i barongagu?”

Mia Jisas 'a aramia o'ani, “'Inau 'au bwane 'omesi'o na'i marunai fig, 'oha na 'ia Pilip 'a ai'a soi'o mau.”

49'Ia Nataniel 'agu o'ani 'inia, “'Ha'ausuri, i'oe naasi garena God! Mi'oe naasi mwaeraha 'anai Israel!”

50Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “'A 'ua? 'O hinihini 'inia 'unua agua do'au 'omesi'o na'i marunai fig ani? 'Ai ragoi mareho ha'abu'oahu na'oi 'omesi'i narai di'u ro'u mau wou.” 51Magu ha'atee o'ani ro'u 'iniraau noni, “'T'amou moi 'omesiai aro 'ai heihoa ro'u, mana enjel ana'ia God rai tataa'eha marai didio mai na'i ahoranai Gare'i Inoni.”†

Ha'aha'iwai Na To'o Na'i Kena

2 1Murinai rua dangi, 'ia inana Jisas 'a 'ari 'anai ngau goni 'inia 'iia ha'iwai na to'o na'i Provens i Galili na'i 'omaa ra 'unua 'inia Kena. 2'Ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i ra ari'ahuraa ro'u wou 'anai ngaugonisi. 3'A 'ariwou mana waen 'a hakota'iniraau 'oha na ai'a hako mau i ngaugonisi. Mia inana Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, “'Ei, na waen 'a hako'a.”

4Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, “'Ina, ai'a aba amua, 'iaagua. 'A ai'a tari mau i madoraa agua.”

5Mana inana Jisas 'a ha'atee o'ani 'iniraau nei nara tau'aro na'i ngaugonisi, “'Moi ha'isuriai taha nai 'unua tana'amou.”

6Suri'i ringe adaa'i Jiu rau to'ora'i herehere 'anai dorima. Tarana naasi nara nugaa 'inia ono kae bei tataruwai na'i 'isi, ma na'i ta'i bei 'a matai awaiei rua tangahuru ma'ua oru tangahurui galon. Na bei 'isi ra tagoradi 'ini'i hau. 7Naasi 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraau nei narau tau'aro na'i ngaugonisi, “'Moi ha'ahonu'i bei 'isi 'ini'i wai.” Na'i 'oha narau ha'ahonu ha'agorohi'i hako, 8'ia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, “'Moi waa 'ari ta gere dora 'inia waisi tanaa mo'o na bwauodo 'inia ha'aha'iwai.” Naasi maraagu hau 'onaai 'unua ana tanaraau.

9Na'i 'oha na bwauodo 'anai ha'aha'iwai 'a gono maaniai wai ani, ma bwani aho'ita'i waeni'a. 'Ia 'a ai'a aidangisia na'i hei na boi waenisi, ma'ata 'iraau nei narau waa mai waisi rau aidangisia moi. Miagu soia maia mo'o nara ha'aha'iwaiasi magu o'ani 'inia, 10“'Ado 'oha, ni waen na goro nara ha'agonohiraau ga'u 'inia noni. Na'i 'oha nara gono ha'ahakoa wou, maragu hau tanaraau i waen na ai'a taraa goro na'i muri. Mi'oe, na waen na goro di'u na'ogu nugaa 'anai muri!”

¹¹Hoita, na'i 'omaai Kena na'i Provens i Galili'a na 'ia Jisas 'agu hauai 'etanai ha'abu'oahu ana, ma ha'ata'ini'ai mena ana na hauasa, miraau rongoiusuri ana'i raugu hinihinia.

¹²Na'i murinai ha'aha'iwaisi, 'ia Jisas mea inana miraau do'orana'i mana rongoiusuri ana'i rau 'ari 'omaai Kapaniam marau awa 'isi suriai taringai dangi.

**'Ia Jisas 'A Taarirauu Hura'ai Sae
Baaniai Ruma Maea Ana God**

(Matiu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³Ma gaarangi mai madoraa 'anai ha'ato'oai rongo 'ini 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau, mia Jisas 'a ta'ehai Jerusalem. ¹⁴Mana'i 'oha na siriwou na'i dora a'ora na'i maanai Ruma Maea ana God, 'a re'iraau noni narau raoraonga'i kau mana siip mana waibora, miraau sae 'anai orisi ha'a rau heinagu suri'i dora ni ori-orisi ha'a adaa'i. ¹⁵Naasi mia Jisas 'a hau'i hasiwaro ma tagorahiai roroho ma taarirauu hako hura'ai mwamwaa baaniai dorasi. 'A rihota'ini'i tebol 'anai ori-orisi ha'a mana ha'a ra asira'i 'ari suriai dorasi. ¹⁶Ma ha'atee wetewete o'ani 'iniraau nei narau raoraonga'i waibora, "Moi waa'i hura'a baaniai dorani. Moi abui ha'i dora ni raoraonga'i 'inia ruma ana Amagu!" ¹⁷Na'i 'oha na 'iraau rongoiusuri ana'i rau 'omesia o'asi, raugu 'adoma'i aho'isiai dorai Usu-usu Maea na o'ani, "Ni ta'ahia nau haua i ruma amua God, 'a 'onaai 'eu na noro na'i tahingagu."†

¹⁸Miraau saemau adaa'i Jiu rau songa'inia Jisas o'ani, "E ha'abu'oahu he'ua na'oi haua namei 'omesia, mameigui 'iraraa do'ia God na 'unua tana'o 'anai hauai heresi?"

¹⁹Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraau, "Onaa namoi kaiai Ruma Maeani, 'e oru dangi moi mau ha'a-urasia'a aho'i."

²⁰Na'i 'oha narau rongoa o'asi, rau o'ani 'inia, "O ga'i ha'a-urasia moi na'i raronai oru dangi? 'E hai tangahuru mana ono harisi ha'atai nara tagoraa suriai rumanisi!"

²¹Mana taha na 'ia Jisas na hadahada 'abaiasi, 'a hadanga'inia haariai abena. ²²Hoita, na'i murinai 'oha na 'ia Jisas 'agu suruta'e aho'i baaniai mae na 'iraau rongoiusuri ana'i raugu 'adoma'ini'i aho'i taha na 'unu'i. Na'i 'ohasi raugu hinihini'i ha'atee ana'ia Jisas mana taha na Usu-usu Maea ra 'unu'i 'abaia Jisas.

Jisas 'A Aidangisiai 'Ado'adonai Noni

²³Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a awa mau na'i Jerusalem na'i 'oha nara ha'ato'oai Roho Aharau, 'a ragoi nei nara hinihinia 'inia 'omesi'i adaa'i ha'abu'oahu na haa'i. ²⁴Ma'ata 'ia Jisas 'a ai'a taraa 'u'urirauu goro suria 'iia 'a aidangisi'i goroi 'adoma'idaa'i. ²⁵'A ai'a ta'isada do tanei nai ha'a-aidangisia Jisas 'ini'i barongadi noni, 'inia 'a bwane 'iraraa ha'agorohi'i.

Jisas Mea Nikodimas

3 ¹Ma'e ta'i na'otara adaau Jiu na atana 'ia Nikodimas, 'iia 'e ta'i 'iniraaui ruruha nara 'unuraaui 'inia'i Farisei. ²'E ta'i rodo 'a boi beia Jisas ma o'ani, "Ha'ausuri, meu 'iraraa do'ia God na ha'ataari'o do 'anai ha'ausuri'ameu. Na mwani ha'abu'oahu na'o haa'i 'a ha'ata'inia do'ia God 'a awa bei'o."

³Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, "Inau wai 'unua tana'o ha'a-momori, na inoni 'a bwa'i siri na'i heimarungi ana God 'onaa 'a bwa'i huta haoru."

⁴Mia Nikodimas 'agu o'ani 'inia Jisas, "A bwara do 'oha na mwanemaua i noni do'aigu siri aho'i ro'u na'i ahuna inana ma do'aigu huta haoru aho'i ro'u."

⁵Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'inia, "Inau wai 'unua tana'o ha'a-momori, na inoni 'a bwa'i siri na'i heimarungi ana God 'onaa na bwa'i huta 'inia'i wai mana mena ana Hi'ona Maea. ⁶I nei na huta beiai urao 'a huta 'onaa'i noni, ma'ata i nei na huta haoru 'inia'i mena anai Hi'ona Maea, 'iia 'a huta 'onaa'i garena God. ⁷Abui heimwaota'i 'inia'i 'unua agua tana'o do'oi huta haoru. ⁸Na'i 'oha na ro'a 'a uhi 'ari na'i dora na 'adoma'inia'i uhi 'ariei, 'o matai rongoai aohana. Ma'ata 'o bwa'i matai 'iraraai dora na boi iei mana dora na hano 'ana. Naasi 'a o'asi ro'u beiraaui nei nara huta haoru 'inia'i mena anai Hi'ona Maea."

⁹Mia Nikodimas 'a o'ani, "A he'ua naasi?"

¹⁰Mia Jisas 'a aramia o'ani, "I'oe 'e kae ha'ausuri bwarabwara na'i Israel. Ma 'ua na 'o ai'a aidangisi'i 'ini'i mareho 'isi? ¹¹Inau wai 'unua tana'o ha'a-momori, 'i'ameu meu hadanga'ini'i taha nameu aidangisi'i mameu 'omesi'i, magu ai'a tanei 'ini'amou nai mwa'emwa'e 'anai hinihini'i. ¹²Ma 'onaa mou ai'a hinihiniau 'oha nau maani'i mareho nara to'oto'o na'i marewanani, 'aigui he'uai hinihini'i amoo'i mareho ni aro nawai maani'i? ¹³Inau'i Gare'i Inoni, nau aidangisi'i mareho ni aro, 'inia 'inau nau dio mai baaniai aro. Ai'a tanei'a ro'u naigui dio mai baaniai aro.

¹⁴"Na'i 'oha na 'ia Moses miraau Jiu rau awa na'i dora mangasara, 'ia Moses 'a ha'a-urasia ara'ai hasi'ei na awa iei mwaa nara tagorahia 'inia'i bras. [†]'A o'asi ro'u, 'inau na Gare'i Inoni rai ha'a-urasiau ro'u ara'a, ¹⁵neina 'irai nei narai hinihiniau rai daua nadaau tahi tarau. ¹⁶Suria 'ia God 'a ta'ahiraaui hakoi noni nai marewana, 'a hisu 'inia'i ta'i garena otohoo, neina 'iraaui nei narai hinihinia rau bwa'i siri na'i mae tarau, ma'ata rai daua nadaau tahi tarau. ¹⁷Ia God 'a ai'a ha'ataaria mai garena 'anai hiiri ha'a-mama'airaaui inoni nai marewana, ma'ata 'anai ha'atahiraaui baaniai ha'a-mama'ai.

¹⁸"Iatei nai hinihinia'i garena God, 'ia God 'a bwa'i hiiri ha'a-mama'aia. Ma 'onaa 'iatei na bwa'i hinihinia, 'ia God 'a bwane hiiria, suria 'iia 'a ai'a hinihinia'i ta'i gare otohoo ana. ¹⁹Mana tarana'i maho na 'ia God 'ai hiiriraaui noni 'inia 'a o'ani. Na marewa 'a boi na'i marewana, maagu

'iraau noni nai marewanani ra ta'ahia di'u i kuhi baaniai marewa, suria na barongadaa'i ra ta'a'i. ²⁰Na sae hehere ta'aa 'a 'itaai marewa ma bwa'i gaarangia wou, suria 'a ai'a 'irisia doni ta'aa ana'i rai ha'ata'i. ²¹Me 'ia mo'o na hau'i mareho nara odo-odo 'a wa'ewa'e 'ana'i gaarangia woui marewa, do neina 'ai ha'ata'inia hura'a do na mwane mareho na haa'i ra suriai taha na 'ia God na 'irisia."

Jisas Mea Jon Bwareomaea

²²Ma na'i moi muri, 'ia Jisas miraaui rongoiusuri ana'i rau 'ari Provens i Jiudea. Rau awa 'isi ga'u marau bwareomaea'i tara'i sae. ²³Mia Jon 'a bwa-bwareomaeeraaui sae ro'u na'i 'omaai Aenon, gaarangiai Salim, suria na'i 'isi 'a ragoi hurahurai wai ma ragoi noni nara boboi 'ana'i bwareomaea. ²⁴Ma na'i 'ohasi 'ia Herod 'a ai'a nugaa maua Jon na'i rumanihoo.

²⁵Hoita, 'ohasi 'e ai Jiu na heita'ia beiraui rongoiusuri ana'ia Jon. Rau heita'ia suriai ringe adaui Jiu 'inia mwa'anuu narau haua 'ana'i ha'arariraaui na'i maana God. ²⁶Naasi miraaui rongoiusuri ana'ia Jon rau 'ariwou beia marau o'ani 'inia, "Ha'ausuri, 'o 'iraraa mo'o namuru heisadoi ani na'i nata batarau 'inia wai rahai Jordan na'o hadanga'inia ani? Na'i 'ohanisi 'a bwa-bwareomaea'a ro'u, mana mwane inoni ra 'ari hako beia!"

²⁷Mia Jon 'agu aramiraaui o'ani, "A bwa'i nei nai matai haua o'asi 'onaa na 'ia God 'a bwa'i 'ome sigihia. ²⁸I'amou mou rongoa hakoi 'unua agua tana'amou do 'inau ai'a i Ha'atahi, ma'ata 'inau ra ha'ataariau mai 'ana'i ha'aagauraaui noni tanaa. ²⁹Na'i ha'aha'iwai, ni urao na ha'aagau 'ana'i ha'iwai, 'ia anai mwane na ha'aagau 'ana'i waina. Ma rei'uaa na o'asi, na geresae anai mwane na ha'aagau 'ana'i ha'iwaisi, 'a wa'ewa'e moi 'ana'i 'a'auhia ma 'ana'i bahurongo'i ha'atee ana'i. Minau 'au wa'ewa'e o'asi ro'u 'ana'i bahurongo'i ha'atee ana'i Ha'atahi. ³⁰Au 'irisia do'ia rai ha'a-ororiua, minau wai ano-ano moi."

Na Nei Na Dio Mai Ara'ai Aro

³¹"Na nei na boi baaniai marewana, 'ia anai marewana me 'ia 'a hadanga'ini'i taha nara to'oto'o na'i marewana. Ma'ata 'ia mo'o na dio mai baaniai aro naasi na ororiu di'u. ³²'ia 'a maani'i taha na rongoi ma 'omesi'i, magu ai'a rago i nei narai mwa'emwa'e 'ana'i hinihini'i taha na maani'i. ³³Miraaui nei narau hinihini, rau ha'ata'inia doni mareho na 'ia God na 'unui ra ha'a-momori. ³⁴Na nei na 'ia God 'a ha'ataaria 'a ha'arangasi'i ha'atee ana'ia God, suria 'ia 'a honu 'inia Hi'ona Maea ana God. ³⁵Ia Ama 'a ta'ahiai garena, ma hauai mena tanaa 'ana'i marungi'i mwane mareho hako. ³⁶Iraui nei narau hinihiniai garena God rau daua'a i tahi tarau. Mei tanaraui nei nara bwa'i hinihinia, ra bwa'i dauai tahi tarau mia God 'ai hiiri ha'a-mama'airaaui."

Jisas Mana Urao Ni Samaria

4 ¹⁻³Ia Jisas 'a 'iraraa do 'iraui Farisei rau rongoa do 'ia 'a bwareomaeeraaui sae, ma waiwai rongoiusuri di'ua ro'ua Jon. Na'i 'oha

na 'ia Jisas 'a rongoai mareho narau 'unua 'inia, 'a hano baaniai Jiudea ma aho'i 'ari Galili. Ma'ata 'ia Jisas 'a ai'a bwareomaeaa tanei, 'iraaui moi rongoiusuri ana'i narau bwa-bwareomaearaau sae.

4'Oha na aho'i 'anai Galili, 'a taha horo na'i Provensi Samaria. 5'Mana'i Samaria 'a taha na'i 'omaa nara 'unua 'inia Saeka, gaarangiai dorai ano na 'ia Jekop na haua nanai gare ana 'ia Josep. 6'Mana giruiwai ana Jekop 'a awa mau 'isi. Mia Jisas 'a 'ariwou heinagu na'i bobonai giruiwaisi 'inia rahe ana 'inia hahano, mana madoraa i dangi 'a 'onaai atoa.

7-8'Ariwou ma'e uraoni Samaria na boi do'ai taru wai na'i giruiwaisi. Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau 'ari 'omaa 'anai hori nadaau mahoingau. Mia Jisas 'a o'ani 'inia uraosi, "A 'ua? 'O ga'i taru gugua wai mawai gono?"

9'Na'i 'ohasi, na uraosi 'a kaeni heimwaota'i di'u, suria 'iraaui Jiu rau ai'a matai hagu goro beiraaui Samaria. Mana uraosi 'agu o'ani 'inia Jisas, "I'oe 'e ai Jiu me 'inau 'e ai Samaria. Ni 'uaana na'ogu 'unua 'iniasi dowai taru mumua waini gono?"

10'Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "I'oe 'o ai'a 'ome 'iraraai bane ana God tana'o, ma'o ai'a aidangisia tei na ha'atora'o 'anai taru 'ana wai. 'Onaa na'oi aidangisia, 'o ga'i ha'angoniau mawai haua tana'o i wai nai hauai tahi tana'o."

11'Mana uraosi 'a o'ani 'inia Jisas, "Saemaua, na wai 'a awa ha'atau dio magu i'oe 'o ai'a to'oraa ta mareho 'anai taru wai hunia. Na'i hei na'oi taruhiai waini tahi naasi? 12'Ma ro'u, i'oe 'o 'adoma'inia do i'oe 'o ororiu di'uai wauwa agaaua Jekop na haua tanagaau girui wainisi? Naani'a 'i wai na 'ia Jekop mana gare ana'i, mana mwamwaa adaa'i narau gogonohiasi."

13'Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Iatei nai gono na'i waisi 'ai matai maesiai gono ro'u mau aho'i. 14'Ma'ata 'iatei nai gonohiai wai na 'inau wai haua tanaa, 'agu bwa'i maesiai gono'a ro'u ta'oha. 'Inia na wai nawai haua tanaa 'ai 'onaai hurahura nai haua tarau tanaa i waini tahi, mana waisi 'ai haua tanaa tahi tarau."

15'Mana uraosi 'a o'ani 'inia Jisas, "Ha'ausuri, 'oi haua tanaaui waisi nei nawai abui maesi gono'a ro'u ta'oha, ma'ua boi'a ro'u na'i 'ini 'anai taru wai."

16'Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "'O'i 'ari ma'oi waa mai mwane amua."

17'Mana uraosi 'a ha'atee o'ani, "'Inau ai'a ha'iwai."

'Ia Jisas 'agu o'ani 'inia, "Ha'amomori, i'oe 'o ai'a ha'iwai 'ohani, 18'ma'ata 'e rima mwane na'o bwane waina'a ga'u, mana mwane na'o awa beia 'ohanisi ai'a mwane amua."

19'Mana uraosi 'a ha'atee o'ani, "Ha'ausuri, nau 'iraraa'a do i'oe 'e rarabea. 20'Hoita, 'i'ameui Samaria meu ha'arahesi na'i hungahungai Gerisim 'onaairaaui wauwa amee'i, mi'amoui Jiu mou 'unua do na'i Jerusalem, naasi huunai dora 'anai ha'arahesi. 'O'i 'unua tanaau, nei he'ua na ha'a-momori?"

21-24'Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "'O'i hinihiniai mareho nawai 'unuani! Na madoraa 'ai boi ma naani'a i madoraa'i na 'iraaui noni ra bwa'i ha'arahesia

God na'i hungahungani ma'ua na'i Jerusalem. 'Inia 'ia God 'e hi'ona. Tarana naasi 'iraaui huudi noni ana'i rai ha'arahesia beiai hei'a'auhi anai Hi'ona Maea ma beiai ha'a-momori. Neiraausi nei na 'ia Amagu 'a 'irisia dorai ha'arahesia. 'I'amou sae ni Samaria mou haha'arahesi, mamou ai'a aidangisia goro atei namou ha'arahesia. Me 'i'ameui Jiu meu aidangisia goro, suria na'i bei'ameui Jiu na hura'a mai nei 'anai ruhasiraaui noni.”

25 Mana uraosi 'a o'ani, “Inau 'iraraa doni Ha'atahi 'ai boi, ni nei nara 'unua 'inia Kraest. Mana'i 'oha nai boi 'ai mamaani ruharuhasi'i hako hura'ai mwane mareho tana'ameu.”

26 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Ia mo'o na ha-hadahada bei'o 'ohanisi naasi Ha'atahi!”

27 Na'i moi 'ohasi miraaui rongoiusuri rau ataha aho'i mai. Rau kaeni heimwaota'i di'u na'i 'oha narau 'omesia do'ia Jisas 'a mamaani beiai urao ni Samariasi. Ma ai'a do tanei 'iniraaui na do'ai songa'inia 'inia taranai taha, ma'ua taha nararu maani'i.

28 Mana uraosi 'a hanota'inia bei tataruwai ana ma 'ari 'omaa 'anai soiraaui noni. 'A o'ani, 29 “Moi boi mamoi 'omesiai sae na 'unu'i hako hura'ai mwane mareho na 'inau 'au haa'i. 'Iia gasi naasi Ha'atahi?” 30 Na'i 'ohasi 'iraaui noni rau hura'a baaniai 'omaa, marau 'ari 'anai heisadoi beia Jisas.

31 Na'i 'oha na uraosi 'a hano 'anai 'ari 'unua tanaraaui noni nai 'omaasi, 'iraaui rongoiusuri ana'ia Jisas rau o'ani 'inia, “Araha, 'oi ngau'a!”

32 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “Ai'a tanei 'ini'amou nai 'iraraa gugua mahoingau.” 33 Miraaui rongoiusuri ana'i raugu heisosonga'i hairiu o'ani, “Nii? 'Iatei na ha'i nana mahoingau?”

34 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “Gugua mahoingau, naasi 'anai hauai hei'irisia God, ma 'anai ha'ahakoai tau'aro na ha'ataariau mai 'ana.

35 'I'amou 'iraraai ha'atee nara hahaa na o'ani, “E hai hura namau maraigui mauai wiit 'anai ha'igoni'i.’ Inau wai 'unua tana'amou, moi 'ome'ome goro na'i mou, 'inia na mou 'a bwane maua 'anai ha'igoni'i hua. 36 'Iraaui nei nara tagora 'anai ha'igoni'i hua na'i mousi rai dauai heitahari, mana hua narau ha'igoni'i 'isi, naasi 'iraaui noni nara wai'i mai 'anai dauai tahi tarau. Naasi 'ia mo'o na hasiai mou, mea mo'o na ha'igoni'i hua na'i mousi rarui wa'ewa'egoni! 37 Mana ha'atee na o'ani, 'a ha'a-momori 'ohani, “E nei na hasi mana nata nei nagu ha'igoni'i hua.’ 38 Inau 'au 'onaai nei na ha'ataari'amou 'ari 'anai ha'igoni'i hua na'i mou na 'i'amou mou ai'a hasia. Ra'i sae he'ete'i nara hasiai mou, mi'amou namoigui dau maenai tau'aro raha adaau.”

39 Ma ragoi noni Samaria na'i 'omaasi nara hinihini 'inia 'unua anai uraosi do'ia Jisas 'a 'unu'i hako hura'a mwane mareho na haa'i. 40 Na'i 'oha narau hura'a 'anai 'omesia Jisas, rau ha'angonia wetewete do'ai awa beiraaui na'i 'omaa adaau. Mia Jisas 'a awa beiraaui suriai rua dangi. 41 Ma rago ro'u i nei nara hinihini na'i 'oha ra rongo'i mamaani ana'i.

42 Miraaugu o'ani 'inia uraosi, “Naasi meugu hinihini, suria meu rongorongoa haarimeeu, ai'a do 'ini'i moi mareho na'o 'unu'i tana'ameu. Ha'amomori, 'iia'a naasi nei na boi 'anai ha'atahiraui noni nai marewana.”

**Jisas 'A Ha'agorohia Aho'i Baaniai Daoha
i Gare Anai Sae Mwanemaua**

⁴³Na'i muri, na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'ahakoai rua dangi na'i 'omaasi, 'iia 'a hano ma 'ari Galili. ⁴⁴'Ia Jisas 'a bwane 'unua mau do na rarabea ra ai'a ha'ahoua na'i huunai kantri ana. ⁴⁵Na'i 'oha na ataha wou na'i Provensi Galili, 'iraaui noni rau ha'amaotoa, suria rau bwane 'omesi'i ha'abu'oahu na haa'i na'i Jerusalem na'i 'oha narau 'ari 'isi 'iniai ngaugoni 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau.

⁴⁶Mana 'ariwou na haa na'i Provensi Galili, 'ia Jisas 'a taha na'i 'omaa Kena, i 'omaa na ha'a-aho'ita'inia wai ani 'inia waen. Hoita, na'i 'omaa raha na'i Kapaniam, 'e sae mwanemaua na'i gaumani na awa iei. Mana gare anai saemauasi 'a daoha. ⁴⁷Na'i 'oha na saemauasi 'a rongoa do'ia Jisas 'a hano baaniai Jiudea ma bwane ada aho'i na'i Galili, 'iia 'a 'ari na'i Kena. Na'i 'oha na ada beia Jisas, 'a bonga'inia dorai ta'i 'ari Kapaniam mai ha'agorohia aho'i gare ana na gaarang ma.

⁴⁸Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "A 'ua? Domo'i 'omesia moe'a ta ha'abu'oahu mamoi'ui hinihini?"

⁴⁹Mana saemauasi 'a ha'a-osaosaa di'u, 'a o'ani, "Oi boi, na gare agua 'ai mae'a!"

⁵⁰Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "Oi aho'i 'ari 'omaa, na gare amua 'ai tahi moi!" Mana saesi 'a hinihinia Jisas ma aho'i 'ari 'omaa.

⁵¹Na'i 'oha na 'a'ariwou mau suriai tara, ra'i sae tatau'aro ana'i rau boi 'anai heisadoi beia, marau 'unua tanaa doni gare ana 'a bwane 'awaa, ma awa goro'a aho'i.

⁵²Mia songa'iniraau 'inia madoraa he'ua na taraawa'a 'awaa, miraau o'ani 'inia, "A taraawa'a 'awaa mau na'i angi ta'i na'i atoaa nanora." ⁵³Mana amanai garesi 'agu 'iraraa do naasi madoraa na 'ia Jisas 'a o'ani 'inia, "Na gare amua 'ai tahi moi." Na'i 'ohasi, ni sae mwanemauasi mana ruruha ana hako rau hinihinia'a Jisas. ⁵⁴Naasi ruana'i ha'abu'oahu na 'ia Jisas 'agu haua na'i Galili. Mana rua ha'abu'oahusi 'a haua na'i 'oha na hano baaniai Jiudea magu taha aho'i na'i Galili.

Jisas 'A Ha'agorohiai Nei Na Pwaki

5 ¹Na'i muri 'ia Jisas 'a 'ari Jerusalem 'anai ta'i dangi ororiu adaui Jiu. ²Hoita, mana'i raronai 'omaa rahasi 'e oboi wai na awa iei nara 'unua 'inia Betsata na'i ha'ateeni Jiu. Mana obosi 'a awa na'i dora ra 'unua 'inia "Maana'i barai Siip." Na'i bobonai obosi, 'e rima ruma ni bwebwero na awa na'iei. ³A ragoi sae nara to'iraaui i mwani daoha he'ete'i hairiu narau dadao suri'i ruma 'isi. Tara'i nei ra kuru, tara'i nei ra pwaki, ma tara'i nei abedaa'i hako ra nugu. Ra mamasiai 'oha na 'iha'iha i wai. ⁴'Inia tara'i 'oha 'e enjel ana Araha 'ai boi 'anai ha'a-'iha'ihaa. Mana 'etana'i sae 'anai buu dio na'i raronai wai 'ai goro aho'i baaniai daoha na to'ia. ⁵Ma'e ta'i 'iniraau sae

---

5:4 Tara'i kopi bwani 'inia Baebol ra ai'a to'oraai tatarani.

nara dadao 'isi, 'a daoha suriai oru tangahuru mana waru harisi. ⁶Oha na 'ia Jisas 'a re'ia, 'a bwane aidangisia do'a bwane daoha ore'a mai. Mia Jisas 'a songa'inia o'ani, “O 'irisia do 'ai goro aho'i i abemu?”

⁷Mia aramia Jisas o'ani, “Saemaua, 'a bwara di'u, 'inia ai'a sae 'anai waiiau dio na'i obo na'i madoraa na 'iha'iha i wai. Na'i 'oha nawaiGUI bonasia dio, ma'e sae nai bwane dio'a na'i na'o baaniau.”

⁸Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “O'i ura ara'a ma'oi suru'iai be'amu ma'oi hahano!” ⁹Na saesi 'a goro mau na'i 'ohasi! 'A suru'iai be'ana ma hahano'a!

Mana dangi na to'o i ha'abu'oahusi, 'e dangi ni mamaro adaau Jiu.

¹⁰Miraau saemau adaa'i Jiu rau haungaridaau, marau o'ani 'inia mo'o na goro baaniai daohasi, “Ra ha'aabua 'anai waiwai hi'o na'i dangini, 'inia dangini 'e dangi ni mamaro!”

¹¹Mia mo'osi 'a o'ani, “Ia mo'o na ha'agorohiau baaniai daoha na 'unua tanaausi dowai rahiai hi'o agua mawai hahano.”

¹²Miraau ha'atee haungaridaau o'ani, “Iatei na 'unua tana'o 'i marehosi?”

¹³Mia mo'osi 'a ai'a 'iraraai atana mo'o na ha'agorohia baaniai daoha, suria 'a ragoi sae, mia Jisas 'a bwane hano'a.

¹⁴Na'i muri, na 'ia Jisas 'agu to'oana ro'u na'i Ruma Maea ana God ma o'ani 'inia, “Ome, i'oe 'o goro'a. Naasi 'oigui abui haua'a ro'u ta ora-ora'a. 'A gasigu to'i'o ta mareho nai ta'aa di'u ro'u wou.”

¹⁵Mia mo'osi 'a 'ari ma maania tanaraau saemau adaa'i Jiu do'ia Jisas na ha'agorohia aho'i baaniai daoha. ¹⁶Na'i 'ohasi, 'iraau saemau adaa'i Jiu raugu taraawa'a here ha'ata'aia Jisas, 'inia hahaa'i ana'i mareho o'asi na'i dangi ni mamaro.

¹⁷Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “I Amagu ai'a dangi do'ai agoheta'i tagora. Tarana naasi 'inau 'au o'asi ro'u.” ¹⁸Na'i 'oha naraugu rongoa o'asi, raugu 'adoma'i wetewete ro'u wou 'anai ha'amaesia, ai'a do 'inia moi horosia ana i ringe anai dangi ni mamaro, me 'inia ro'u i 'unua anasi do'ia God naasi amana, mana'i 'oha na 'unua o'asi, 'a here 'onaa do 'iia 'a ta'isada beia God.

Ni Mena Anai Garena God

¹⁹Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, “Inau wai 'unua tana'amou ha'a-momori, na Gare 'abwa'i haua mwada'u ta mareho suria moi 'adoma'ina haaria, ma'ata 'a ha'isuriai taha na Amana 'a haua. Ni taha na Ama 'ai haa, ni Gare 'ai haua ro'u. ²⁰Ia Ama 'a ta'ahiai Gare, ma ha'ata'ini'i hako tanaa i mwane mareho na 'iia 'a haa'i. Mana Ama 'ai ha'ata'inia tanaai Gare tara'i kae mareho raha 'anai haua narai di'u ro'u wou baaniai ha'agorohia na haa i saeni baaniai daoha. Mana mareho nai haa'i, moi heimwaota'i hako 'ini'i. ²¹Ia Ama 'a matai ha'a-suruta'eraau aho'i nei nara mae maai haua tanaraau tahi. I Gare 'ai o'asi ro'u. 'Iia 'ai hauai tahi tanaraau nei na 'ome sigihiraa. ²²Mana Ama 'a ai'a hiiria tanei, suria 'iia 'a bwane haua'a tanaai Gare 'i mena 'anai hiiriraa inoni. ²³'A haua o'asi do neina 'iraau noni rai ha'ahouai Gare, 'onaai ha'ahoua adaau Ama. 'Iatei na ai'a ha'ahouai Gare, 'a ai'a ha'ahouai Ama na ha'ataaria mai.

24“Wai 'unua tana'amou ha'a-momori, 'iatei nai hinihini'i ha'atee agu'i mai hinihinia ro'ua God na ha'ataariau mai, 'ai dauai tahi tarau. 'Iia 'au bwa'i hiiria 'ini'i ora-ora'a ana'i, suria 'iia 'a 'onaai nei na hano baaniai mae na 'ari na'i tahi. 25Ha'amomori. 'Inau wai 'unua tana'amou, ni madoraa 'ai boi ma naani'a i madoraa'i na 'iraau nei ra hano 'anai mae tarau rai rongoai ringenai garena God. 'Iraau nei narai bahurongoa rai dauai tahi tarau. 26'Inia i Ama naasi na to'o mena 'anai hauai tahi tanaraau noni. Me 'iia 'a watea ro'u i menasi tanaai garena neina garena 'ai haua ro'u i tahi tanaraau noni. 27Ma haua ro'u tanaai garena 'i mena 'anai hiirirai noni, 'inia 'iia naasi Gare'i Inoni. 28Moi abui heimwaota'i. 'E madoraa nai boi mau, 'iraau nei nara mae nara awa na'i hera rai rongoai ringenai garena God. 29Na'i 'ohasi raigu suruta'e baani'i hera. 'Iraau nei narau haa'i mwani mareho goro rai siri na'i tahi tarau, miraau nei ra haa'i mwani mareho ta'a'i rai siri na'i mae tarau.”

30'Ia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u 'iniraa, “'Inau 'au bwa'i matai haua mwada'u ta maho suriai 'adoma'igu haariau. 'Inau 'au hihiri suriai 'unua ana God tanaau. Naasi na hihiri nau haa 'a odo-odo, suria 'inau ai'a ha'isuriai 'adoma'igu haariau, ma'ata 'au hihiri suriai 'adoma'ina God na ha'ataariau mai.”

Nei Na Ha'arangasia Hura'a Jisas

31“'Onaa na 'inau moi wai ha'arangasiau haariau hura'a, na mareho nawai 'unu'i hura'a 'iniau haariau 'ai gere bwara tana'amou 'anai hinihini'i. 32Ma'ata 'e sae he'ete'i ro'u na ha'arangasiau hura'a tana'amou, ma wai 'unua tana'amou, na mwane mareho na maani'i hura'a 'iniau ra ha'a-momori. 33'I'amou mou bwani ha'ataari'i 'ari tara'i sae 'anai bahurongoa Jon Bwareomaea, mana mareho na maani'i hura'a 'iniau ra ha'a-momori. 34Ai'a do 'a ororiu tanaau dorai ha'arangasiau hura'a, ma'ata 'au ha'a-'adoma'i aho'isi'amou moi 'iniau heitaroha'i ana Jon nei namoi 'iraraai here namoi daua 'inia i tahi tarau. 35'Ia Jon 'a 'onaai raita na ha'amarewa'i 'adoma'imoo'i. Mi'amou mou wa'ewa'e moi 'inia, suriai gere 'oha. 36'Minau, 'e mareho na ha'ata'inia hura'a ha'a-momori do'ia God na ha'ataariau mai. Naia naasi tatau'aro nau haua na 'ia Amagu 'a 'irisia dowai haua. Marehosi 'a ha'arangasiau goro hura'a di'u'i ro'u i taha na 'ia Jon 'a maani'i 'iniau. 37Mia Amagu na ha'ataariau mai 'a bwane 'unu'i hako hura'ai mwane mareho 'iniau. 'I'amou mou ai'a rongoai ringena, mamou ai'a wanara'i maa 'inia, 38mamou ai'a hinihini'i ha'atee ana'i. 'Au 'iraraa o'asi suria mou ai'a hinihiniau, i nei na 'ia God na ha'ataariau mai. 39Mou siba suri'i usu-usu na'i Usu-usu Maea, 'inia mou hinihinia do na'i suri'i namoi sadoiai tahi tarau. Na'i 'isi nara ha'arangasiau hura'a suri'i! 40Mia mougu ai'a raba boi beiau mawai haua tana'amou tahi tarau.

41“'Au ai'a bonasia domoi ha'a-ta'eta'EAU, 42'inia 'au aidangisia do 'i'amou mou ai'a ta'ahia God suri'i tahingamoo'i. 43'Inau 'au boi bei'i ha'atee ana'ia Amagu, mi'amou ai'a ha'amaotoau. Ma 'onaa tanei he'ete'i nai boi

hadanga'ini'i mareho 'inia moi haaria, 'i'amou ga'i mwa'emwa'e goro 'anai ha'amaotoa. ⁴⁴To'oana moi mou bwarai hinihini! Mou 'irisia do'iraaui noni rai ha'a-ta'eta'e'amou, mamougu ai'a 'irisiai ha'a-ta'eta'e baania God. ⁴⁵Moi abui 'adoma'inia do 'inau nawai ha'ahuni'amou na'i maana Amagu. 'A bwa'! 'Ia Moses namou 'u'uria gorosi do 'iia nai 'a'auhi'amou, 'iia nai ha'a-huni'amousi. ⁴⁶Ma 'onaa namou hinihinia mora Moses, 'i'amou ga'i hinihiniau ro'u, 'inia na mareho na usu'i, 'a usu'i 'iniau. ⁴⁷Ma 'onaa namou ai'a hinihini'i mareho na usu'i, moigui hinihini'i he'uai mareho nau maani'i?"

Jisas 'A Hanganiai Rima Merui Mwane

(*Matu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17*)

6 ¹Mana'i muri, 'ia Jisas miraau rongoiusuri ana'i rau ta'e horo 'ari na'i nata batarau 'inia kae bwera i Galili, na tara'i 'oha ra 'unua 'inia bwera i Taebirias. ²Ma'e kae ruruhai noni narau susuria tarau 'inia rau 'omesi'i ha'abu'oahu na haa'i na'i 'oha na ha'agorohiraau aho'i nei nara daoha. ³Mana'i 'oha narau ataha 'ari nata batarau, 'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i rau ta'eha ara'a na'i gere hungahunga marau heinagu. ⁴Mana'i 'ohasi na dangi hauasa adaui Jiu 'anai ha'ato'oai Roho Aharau 'a gaarangi. ⁵Ia Jisas 'a wana 'ari ma 'omesia 'ari goni adaui mai mwane noni beia, ma rihota'i tanaa Pilip ma o'ani 'inia, "Na'i hei nagai matai hori bredi arari'i mwane sae 'ini?" ⁶A 'unuai marehosi, do 'a raba ha'imaania moia Pilip, me 'ia Jisas 'a bwane 'iraraai taha nai haua 'anai hanganiraui noni.

⁷Mia Pilip 'a o'ani 'inia, "Ei! Rei'uaa nagai to'oraa ta kae ha'a[†] ma bwa'i arari mau ro'u."

⁸Ma'e ta'i rongoiusuri ro'u na atana 'ia Andru, 'e do'orana Saemon Pita, na o'ani, ⁹"Ei! Ni gere gare mwaneni 'e rima huai bredi ma'e rua ii'a na beia. Magu 'a bwa'i arariraau hako'i mwane inoni 'ini."

¹⁰Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraui rongoiusuri, "Moi 'unua tanaraui inoni marai heinagu." Mana hahaarisi 'a rago na'i dorasi, miraui noni raugu heinagu auru hako. Mana goni nara haasi 'a gaarangi 'onaai rima merui mwane. ¹¹Mia Jisas 'a dauai rima huai bredisi ma ha'atee ha'agorohia God 'ini'i ma haa'i tanaraui noni. Ma haa o'asi ro'u 'ini'i ii'a. Na'i 'ohasi rau ngau, marau masu hako. ¹²Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraui rongoiusuri ana'i, "Moi si'o goni'i mareho na 'iraui noni rau ngau tahi'i neina abu ta mahoingau nagai ha'agata'inia." ¹³Na'i 'oha narau si'o goni'i dora narau ngau tahi'i baaniai rima huai bredi moi na 'ia Jisas na ha'atora'ini'i ani, rau ha'ahonuai ta'i tangahuru mana rua abira.

¹⁴Na'i 'oha na 'iraui noni rau 'omesiai ha'abu'oahusi, raugu ha'atee o'ani, "Ha'amomori, naia'a naasi rarabea nagau mamasiasi!" ¹⁵Ia Jisas 'a 'omesia do 'iraui noni rai waia 'anai ha'a-'usu'usua do'ai mwaeraha tanaraui. Naasi ma hano ma ta'eha bo ta'eha ro'u na'i hungahunga haaria.

---

^{6:7} Kae ha'a: Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua "200 denari." Mana ta'i denari 'a 'onaai horihorinai ta'i sae 'anai ta'i dangi.

Jisas 'A Hahano Na'i Hunganai Wai

(Matiu 14:22-33; Mak 6:45-52)

16Na'i su'urahi 'iraau rongoiusuri ana'i rau dio mamasia dioi bobonai bwera. 17Ma hanoria woui kuhi 'ohasi mia Jisas ai'a ataha mau beiraa. Naasi marau ta'e baania ara'a na'i ora, marau haruta 'ari 'anai 'omaai Kapaniam. 18Raugu 'asu'a ma diohiraaui ro'a raha mana wai 'a taraawa'a abwao. 19Na'i 'oha na 'iraau rongoiusuri rau bwane su'ara'i ha'atau hura'a 'onaai rima ma'ua ono kilomita, maraugu 'omesia Jisas hahano ana mai gaarangiraaui na'i hunganai wai. Na'i 'ohasi rau kae maaa'u di'u. 20Mia Jisas 'a ha'atee 'ari tanaraau o'ani, "Inau moi! Mou abui maaa'u." 21Na'i 'ohasi ragu wa'ewa'e do'ai ta'e ara'a beiraaui na'i ora. Raugu 'asu'a marau 'oto siriwou na'i dora narau hano 'ana.

'Iraau Noni Rau Siba Surisuria Jisas

22-23Na'i haho'oa, 'iraau noni 'ari nata batarau 'iniaai bwerasi rau goni na'i one 'anai totoria Jisas, 'inia rau 'adoma'inia do 'a awa mau na'i 'isi. Dorasi 'a awa gaangiai dora narau ngau iei na'i 'oha na 'ia Araha 'a ha'atee ha'agorohia God 'ini'i huai bredi mana ii'a 'ani. Rau 'iraraa do'ia Jisas 'a ai'a hano beiraaui rongoiusuri ana'i, 'inia ta'i ora'a na awa 'isi na 'iraau rongoiusuri rau bwane ta'e na'iei 'anai 'ari nata batarau. Hoita, na'i 'ohasi, tara'i ora ni Taebirias nara 'oto gaarangiraaui. 24Na'i 'oha na 'iraau noni hunga rau 'ome 'iraraa do'ia Jisas mana rongoiusuri ana'i raugu ai'a awa'a 'isi, rau ta'e suri'i ora marau 'ari Kapaniam 'anai sibania Jisas.

Jisas Na Bredi Ni Tahu

25Na'i 'oha narau ataha wou nata batarau, rau sadoia Jisas marau songa'inia o'ani, "Ha'ausuri, 'oha he'ua na'o boi 'ini?"

26Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, "Ai'a! Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'i'amou mou raba suriau 'inia 'au hangani'amou mamou masu, ai'a domou aidangisi'i ha'abu'oahu nau haa'i. 27Moi abui bona 'iniaai mareho na bwa'i matai awa ore'a 'onaai mahoingau, ma'ata moi bonasiai mareho nai matai awa tarau na 'inau i Gare'i Inoni nau matai haua tana'amou. 'Inia 'ia Amagu na haua tanaaui mena 'anai haua o'asi."

28Miraau ha'atee o'ani 'inia, "Ra'i taha na 'ia God 'a 'irisia domei haa'i?"

29Mia Jisas 'a aramiraaui o'ani, "Naani taha na 'ia God 'a 'irisia domoi haua. Moi hinihiniai nei na 'iia na ha'ataaria mai."

30-31Miraau ha'atee o'ani ro'u 'inia, "Onaa na'o 'irisia domei hinihini'o, ma'oi haua ta ha'ara mamei 'omesia ta. 'Ia Moses 'a hauai ha'abu'oahu tanaraaui wauwa agaa'i 'ohabwani na'i madoraa narau hano 'ari suriai dora mangasara. 'A hanganiraaui 'iniaai mahoingau nara 'unua 'iniaai Mana na dio mai baaniai aro! 'Onaai usua ada na'i Usu-usu Maea o'ani, 'Ni mahoingau na dio mai baaniai aro, naasi mahoingau na haua tanaraau 'anai ngaa.'† 'E ha'abu'oahu he'ua na'oi haua tana'ameu?"

³²Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'ia Moses 'a ai'a hauai mahoingau tanaraau wauwa agaa'i dio mai baaniai aro. I Amagu naasi na haua tanaraau. Mana'i 'ohani 'a haua tana'amoui huunai breidi na dio mai ara'ai aro. ³³Mana huunai breidi ana God naasi 'ia mo'o na dio mai ara'ai aro 'anai hauai huunai tahi tanaraau hakoi noni nai marewana.”

³⁴Miraaui o'ani 'inia Jisas, “Saemaua, 'oi haua tarau tana'ameu i bredisi.”

³⁵Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “Inau naasi breidi ni tahi. 'Iatei nai boi beiau, 'agu bwa'i hioro'a ro'u ta'oha. Mia tei na hinihiniau 'agu bwa'i raba gono'a ro'u. ³⁶Onaai bwane 'unua agua tana'amou, rei'uaa namou 'omesiau, me mou ai'a hinihini mau ro'u. ³⁷Ma'ata 'iraaui nei na 'ia Amagu na hau'i tanaau, rai boi beiau, mau bwa'i 'itaraau. ³⁸Inia 'inau 'au dio mai 'anai hauai taha na Amagu 'a ha'ataariau mai 'ana, ai'a 'anai suria moi 'adoma'igu haariau. ³⁹Ma naani hei'irisina God, do abu ta ta'i nei 'iniraaui nei na haa'i mai tanaau nawai ha'a-ai'aa, ma'ata na'i ha'ahakonai dangi wai ha'a-suruta'eraau hako baaniai mae. ⁴⁰I Amagu 'a 'irisia do 'iraaui nei ra 'ome 'iraraai garena marau hinihinia, rai to'oraai tahi tarau. Mana'i hahakonai dangi wai ha'a-suruta'eraau baaniai mae.”

⁴¹Na'i 'ohasi 'iraaui Jiu raugu taraawa'a mangurunguru 'inia 'unua ana do'ia naasi breidi na dio mai baaniai aro. ⁴²Marau o'ani ro'u, “'Iia moia Jisas garena Josep naasi! 'Igaau mataia amana mia inana. 'A he'ua na 'unua 'inia do 'ia 'a dio mai baaniai aro?”

⁴³Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “'Ei! Mou abui mangurunguru 'inia marehosi! ⁴⁴'A bwa'i nei nai boi beiau 'onaa na 'ia Amagu na ha'ataariau mai 'a bwa'i waia mai tanaau. Mia mo'o nai boi beiau, wai ha'a-suruta'ea baaniai mae na'i ha'ahakonai dangi. ⁴⁵Na'i buka adaa'i rarabea ra usua o'ani, 'Ia God 'ai ha'ausuriraa hako.’’ Naasi 'iraaui nei narau bahurongo marau ha'isuri'i taha na Ama na ha'ausuriraa 'ini'i, naasi narau boi beiau. ⁴⁶Ai'a do ta nei nai re'iai Ama. Ta'i, 'inau moi na 'ia Ama na ha'ataariau mai nau re'ia. ⁴⁷Ma wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei na hinihiniau 'a daua'a i tahi tarau. ⁴⁸Inau naasi breidi ni tahi! ⁴⁹Iraau na wauwa agaa'i na'i 'oha bwani, rau ngau Mana na'i dora mangasara maraugu buna mae mau. ⁵⁰Ma'ata 'iraaui nei narai ngauai breidi na dio mai baaniai aro, rai daua nadaui tahi tarau. ⁵¹Inau naasi breidi ni tahi nau dio mai baaniai aro. 'Iatei nai ngauai bredisi 'ai awa tarau, mana bredisi naasi abegu nau haua tanaraui mwane inoni nai marewana hako do 'iraaui rai tahi 'inia.”

⁵²Miraaui noni raugu heitohetohe hairiu 'inia 'ado'ado 'anai mareho na 'unuasi. Marau o'ani, “'Ai he'ua nai haa 'inia tanagaui abena 'anai ngaua?”

⁵³Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraa, “Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'onaa namou bwa'i ngauai abena mana gonohiai 'abunai Gare'i Inoni, mou bwa'i dauai tahi tarau. ⁵⁴Irai nei ra ngauai abegu mara gonohiai 'abugu, rau daua'a i tahi tarau, minau wai ha'a-suruta'eraau na'i ha'ahakonai dangi.

⁵⁵Suria na abegu naasi huunai mahoingau, mana 'abugu naasi huunai waini gono. ⁵⁶Iraaui nei nara ngauai abegu mara gonohia 'abugu rau ha'i ta'i beiau minau 'e ta'i beiraaui. ⁵⁷Ia Ama na tahitahi na ha'ataariau mai, me'ia na haua tanaaui tahi. 'A o'asi ro'u, 'iraui nei narau ngauai abegu wai hauai tahi tanaraau. ⁵⁸Inau naasi breidi na dio mai baaniai aro. 'Iatei nai ngauai breidi naasi, 'ai dauai tahi tarau. 'A bwa'i 'onaairaaui wauwa agaa'i narau ngauai Mana na'i dora mangasara maraugu mae ro'u mau."

⁵⁹Ni mareho 'isi 'ia Jisas 'a maani'i na'i 'oha na ha'ausuriraaui noni na'i ruma ni ha'arahesi na'i Kapaniam.

I Ha'ausuringa'i 'Iniai Tahi Tarau 'A Bwara 'Anai Aidangisia

⁶⁰'A ragoi nei 'iniraaui nei rau araisuria Jisas narau o'ani, "Araha, ni ha'ausuringa'i 'isi ra bwara di'u 'anai aidangisi'i. Bwa'i ta sae naigui mwa'emwa'e 'anai araisuri'i!"

⁶¹'Ia Jisas 'a aidangisia do 'iraui rongoiusuri rau mangurunguru hairu 'iniai marehosi, ma o'ani 'iniraaui, "A 'ua? Na mamaani nau hau'isi ra ha'awauni'i tahingamoo'i? ⁶²'Onaa na o'asi, ma'ai he'ua 'onaa namoi 'omesiau 'i Gare'i Inoni wai aho'i ara'ai dora na 'inau 'au boi baania? ⁶³Na Hi'ona Maea moi na matai hauai tahi tarau, inoni 'a bwa'i matai haua. Mana mwane mareho nau hadanga'ini'i tana'amou 'isi, ra boi baaniai Hi'ona Maea mara matai hauai tahi tarau tana'amou. ⁶⁴Ma'ata rei'uaa na o'asi, me tara'i nei 'ini'amou mou ai'a hinihiniau ro'u mau." 'Ia Jisas 'a bwane aidangisiraaui mau na'i na'o i nei narau bwa'i hinihinia mia tei nai usuha'inia tanaraui maerongana. ⁶⁵Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraaui, "Namoisi mareho nau bwane 'unua 'inia do 'a bwa'i nei nai matai boi beiau 'onaa na 'ia Amagu 'a bwa'i waia mai tanaau."

⁶⁶Na'i 'ohasi 'a ragoi nei rau suria ga'u a Jisas narau rihota'i aho'i maraugu ai'a raba suria'a ro'u. ⁶⁷Mia Jisas 'a rihota'i wou tanaraui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana ma o'ani 'iniraaui, "A 'ua? 'I'amou moi nugasiau o'asi ro'u?"

⁶⁸Mia Saemon Pita 'a aramia o'ani, "Araha, 'iatei ro'u nameigui suria, 'inia suri'i ha'atee amu'i'a naasi namei matai sadoiai tahi tarau. ⁶⁹Meu hinihini mameu 'iraraa do i'oe naasi noni maea na'o boi baania God."

⁷⁰Naasi mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, "A ha'a-momori, 'e waira ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri nau 'ome sigihi'amou. Magu 'e ta'i 'ini'amou 'e adaro." ⁷¹Na'i 'oha na ha'atee o'asi, 'a hadanga'inia Judas garena Saemon Iskariot. 'Iia 'e ta'i 'iniraaui ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri nai usuha'inia Jisas tanaraui maerongana.

Jisas Mana Do'orana'i

7 ¹Ma na'i muri 'ia Jisas 'a awa na'i Provensi Galili, ma 'a'ariha 'ari suri'i 'omaa. 'Iia 'a ai'a raba 'ari na'i Provensi Jiudea suria 'iraui saemaua adaai Jiu rau bonasiai ngahu ha'amaesia.

²Mana rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai 'oha na 'iraau wauwa adaa'i rau awa suri'i ruma saira na'i dora mangasara 'a gaarangi. ³Miraau do'orana'i a Jisas rau ha'ata'u'ua 'anai 'ari na'i Jiudea 'anai ha'ato'oai rongosi. Rau o'ani, "O'i hano ma'oi 'ari Jiudea miraau rongoiusuri amu'i rai 'omesi'i ha'abu'oahu na'oi haa'i! ⁴Onaa 'oi awa hatara'i moi 'ini, ma 'a bwa'i taro i atamu. 'Iniai to'oraa amua i mena 'anai hau'i mareho ha'abu'oahu o'asi, ma'oi ha'ata'ini'i tanaraau mwani noni hako marai 'iraraa!" ⁵Rau ha'atee o'asi, 'inia rei'uua na 'iraau ra'i huunai do'orana'i, me 'iraau rau ai'a hinihinia.

⁶Mia Jisas 'agu aramiraau o'ani, "Na'i 'ohani ai'a huunai madoraa goro tanaau 'anai 'ari Jiudea. 'I'amou rei'uua namoi 'ari namoiwou ta madoraa, ma bwa'i 'ua tana'amou. ⁷Iraau noni nai marewanani ra bwa'i 'itamou, me 'inau rai 'itaau suria 'au 'unua tanaraau doni barongadaa'i ra ta'a'i. ⁸Moi 'ari mamoi ha'ato'oai rongosi. 'Inau 'au bwa'i 'ariwou mau 'inia 'a ai'a tari mau i madoraa agua." ⁹Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a 'unu'i hako'i mareho 'isi, 'agu awa suriai taringai dangi na'i Provens i Galili.

Jisas 'A Ha'ausuriraui Noni Na'i Ruma Maea Ana God

¹⁰Mana'i murinai 'oha na 'iraau do'orana'ia Jisas rau 'ari 'anai ha'ato'oai rongosi, 'ia Jisas 'a 'ari ro'u, ma'ata 'iia 'a hano haaria do 'iraau sae rau gasi 'omesia. ¹¹Miraau na saemau adaa'i Jiu rau 'ome sibasiba 'inia marau heisosonga'i 'inia.

¹²Mei beiraui noni hunga, ra ragoi nei nara hadanga'inia Jisas. Tara'i nei rau o'ani, "E sae goro naasi." Ma tara'i nei rau o'ani, "Ai'a na! 'Ia mo'osi 'a pwari'iraui noni." ¹³Ma bwara do tanei nai ramoramo 'anai ha'atee ha'a-aneanea Jisas na'i maadau hako'i noni, suria rau maaa'usiraui saemau adaa'i Jiu.

¹⁴Murina tara'i dangi, 'oha narau gaarangi tari wou na'i 'ubutanai rongo narau hauasi, 'ia Jisas 'a 'ari na'i Ruma Maea ana God ma ha'ausuriraui noni. ¹⁵Mana'i 'oha na 'iraau saemau adaa'i Jiu rau rongo'i ha'ausuringa'i na haa'i, rau kaeni heimwaota'i di'u marau ha'atee o'ani, "A he'ua na aidangi di'u 'inia, 'inia 'iia ai'a ha'ausuringa'ini'i beigaui mareho na 'igaau gau ha'ausuringa'ini'i?"

¹⁶Mia Jisas 'a o'ani 'iniraau, "Ni taha nau maani'i ai'a mareho na dowai 'adoma'ini'i moi haariau, ma'ata ra'i 'adoma'ina'i a God na ha'ataariau mai. ¹⁷Iatei na mwa'emwa'e 'anai ha'isuriai hei'irisina God nai matai aidangisia 'onaa ha'ausuringa'i nau haa'i 'isi ra boi baania God, ma'uasi ra'i mareho na 'inau 'au 'adoma'ini'i moi haariau. ¹⁸Iatei na hadanga'ini'i taha na 'adoma'ini'i moi haaria, 'a 'irisia moi do 'iraui noni rai ha'a-aneanea. Ma'ata 'iatei na haa'i mareho 'anai ha'a-aneanea mo'o na ha'ataaria mai, ni ha'atee ana'i ra ha'a-momori, ma ai'a ta pwari'i na'i beia. ¹⁹Ia Moses 'a haa'i ringeringe tana'amou, magu ai'a ta ta'i nei 'ini'amou na do'ai araisuri'i hako. Naasi, ni 'uaana namou raba ngahu ha'amaesiau 'inia!"

²⁰Miraui noni raugu o'ani 'inia, "I'oe 'e adaro na bwauni'o gasi! Ai'a ta nei nai 'unua do'a raba ngahu ha'amaesi'o!"

21 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “E ta'i ha'abu'oahu moi nau haua na'i dangi ni mamaro namou 'omesia ani, mamou heimwaota'i di'ua 'iniau tau'aro nau hauasi. 22 Me 'i'amou mou haua ro'u i tau'aro na'i dangi ni mamaro na'i 'oha namou suriai ringei aha ha'ara 'onaai 'unua ana Moses. (Na ringesi 'a ai'a huunai boi baania Moses. 'A taraawa'a mau mai na'i madoraa ana Ebrahim.) 23 'Onaa na taha mai madoraa 'anai hauai ringei aha ha'ara tanaai gare ma to'o na'i dangi ni mamaro, moi haua'a 'onaai ringe ana Moses na 'unua. Hoita, 'onaa namou hauai ringei aha ha'ara na'i dangi ni mamaro, ma'ua mou haungarimoo 'inia na'i 'oha nau ha'agorohia aho'i noni na'i dangi ni mamaro? 24 'A ai'a goro 'anai hiiria raurau i noni na'i 'oha namou ai'a aidangisia goroi taha na haua, ma'ata 'a goro domoi sadoia ha'agorohia, neina 'ai odo-odo i hihiri namoi haua.”

Jisas i Nei Na 'Ia God Na 'Ome Sigihia

25 Miraau tara'i saeni Jerusalem rau o'ani, “Naasia mo'o nara raba ngahu ha'amaesiasi? 26 'Ome, 'iia 'a ha-hadahada hurasi tanaraau noni magu ai'a ta nei 'iniraaui na'otara agaa'i naigui heitohetohe beia. Gasi raugu 'iraraa do 'iia naasi Ha'atahi? 27 'A ga'i bwa'i o'asi, 'inia 'igaa hako gau 'iraraa dora na 'ia mo'osi 'a boi baania. 'Inia na Ha'atahi 'ai ha'amaranga moi, ma 'abwa'i tanei nai 'iraraa dora na boi iei.”

28 Mia Jisas 'a ha'atee raha ara'a na'i 'oha na ha-ha'ausuri raau noni na'i Ruma Maea ana God, 'a o'ani, “Ha'amomori! Mou 'adoma'inia domou 'iraraau mamou 'iraraa dora nau boi iei. Ma'ata, 'inau 'au ai'a boi suriai 'adoma'igu haariau, 'e nei na ha'ataariau mai me 'iia naasi na ha'a-momori tarau. 29 'Inau 'au aidangisia mo'osi suria 'inau 'au boi baania, me 'iia na ha'ataariau mai tana'amou.”

30 Miraau tara'i sae rau bonasiai daua 'anai ha'a-mama'aia magu bwara tanaraau suria 'a ai'a tari mau i madoraa. 31 Me 'a ragoi noni nara goni na'i 'isi narau hinihinia'a na'i 'ohasi marau ha'atee o'ani, “'Iia gasi Ha'atahi! 'Inia 'abwa'i ta sae'a ro'u naigui haa'i tara'i mwani ha'abu'oahu di'ua ro'ua mo'osi!”

Ra Bonasiai Daua Jisas 'Anai Ha'amama'aia

32 Na'i 'oha na 'iraaui Farisei rau rongoa do 'e mareho o'asi na 'iraaui noni rau hahaanata nga'inia 'inia Jisas, 'iraaui Farisei beiraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau ha'a-taariraaui hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea 'anai daua Jisas. 33 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “'Inau wai awa gere madoraa moi bei'amou mawai 'ari aho'i'a beia mo'o na ha'ataariau maini. 34 Moi towa'i sibaniau mamou bwa'i to'oagu, mana dora nawai awa iei, mou bwa'i matai taha iei.” 35 Miraau saemaua adaa'i Jiu ra kakui ahudau hako marau o'ani, “Na'i hei gasi naigui 'arieisi nai bwara 'inia tanagaau 'anai sadoia? Gasi 'ai 'ari beiraaui tara'i ai Jiu ta marau he'ete'i? 'Onaa 'abwa'i, ma'ai hanoriai awa beiraaui nei narau ai'a Jiu 'anai ha'ausuriraaui! 36 'E taha gasi 'ado'ado 'anai mareho na

'unuasi, do gai towa'i sibania magau bwa'i matai to'oana, mana dora nai awa iei, gau bwa'i matai taha na'iei?"

Waini Tahī

³⁷Na'i ha'ahakonai dangi anai rongosi, ma naasi dangi na ororiu di'u, 'ia Jisas 'a ura ara'a ma totoro tanaraau noni o'ani, "Onaa namou raba gono mamoi boi beiau! ³⁸Inia i Usu-usu Maea 'a o'ani, 'Iatei nai hinihiniau, na hurahurai waini tahi 'ai hurahura hura'a baania.'" ³⁹(Na'i 'oha na hadanga'iniai waini tahi, 'iia 'a hadanga'iniai Hi'ona Maea narai haua tanaraau nei narau hinihinia. Na Hi'ona Maeasi ra ai'a haua mau tanaraau, suria 'ia Jisas ai'a mae mau ma ai'a suruta'e 'anai ara'a mau i aro.)

Mwane Inoni Ra Ai'a To'oraai

Ta'i 'Ado'ado 'Inia Jisas

⁴⁰Na'i 'oha na 'iraau noni rau rongoa o'asi, raugu ha'atee o'ani, "Ha'amomori, 'ia mo'osi naasi rarabea nagau mamasia."[†] ⁴¹Tara'i nei rau o'ani, "Iia naasi Ha'atahi." Ma tara'i nei 'inirau rau heitohe ro'u mau, marau o'ani, "Mou 'adoma'inia do ni Ha'atahi 'ai hura'a mai baaniai Galili? ⁴²'Inia na'i Usu-usu Maea ra 'unu ha'agorohia do ni Ha'atahi 'ai huta mai baaniai burungana Deved i mwaeraha. Mana'i Betlehem naasi 'omaa na 'ia Deved na huta iei."⁴³Mana mwane inoni ra ai'a to'oraai ta'i 'ado'ado 'inia Jisas. ⁴⁴Ra'i nei rau raba daua 'anai ha'a-mama'aia maraugu ai'a ha'aagauhia.

'Iraau Na'otara Ra 'Utaia Jisas

⁴⁵Na'i 'oha narau aho'i mai sae hehei'oi na 'iraau Piriisi mana Farisei ra ha'a-taarirau 'ari 'anai daua maia Jisas, ra songa'inirau sae hehei'oi o'ani, "Ni 'uaana namou ai'a waia mai 'inia?"

⁴⁶Mirau aramirau o'ani, "Ei, ai'a ta sae namei rongoa mau do'ai mamaani tari o'asi."

⁴⁷Mirau haikou o'ani 'inirau sae hehei'oi, "A 'ua? 'A rihota'ini' ro'u 'adoma'imoo'i mamou hinihinia'a? ⁴⁸'A 'ua? 'E nei 'ini'ameu i na'otara ma'ua Farisei na hinihinia mo'osi? Ai'a na! ⁴⁹Na kaeni ruruha hako rau hinihinia 'inia rau ai'a huunai aidangisiai ringe ana'ia Moses. Nigaraau mia God 'ai ha'a-mama'airau!"

⁵⁰Ma'e ta'i 'inirau saemau adaa'i Jiu, naasi 'ia Nikodimas, 'ia mo'o na boi ga'u haaria ani beia Jisas. 'Iia 'a ha'atee o'ani 'inirau, ⁵¹"Na ringe agaau 'a 'unua do gau bwa'i matai hiiriai noni na'i 'oha nagau ai'a rongo ha'agorohia mau ta mamaani beia."

⁵²Mirau gau ha'atee o'ani 'inia, "I'oe 'e ai Galili ro'u? Onaa 'oi 'ome riariaa goroi Usu-usu Maea, 'o ga'i 'omesia do ai'a do ta rarabea nai boi baaniai Galili."

⁵³Miraaugu hano 'anai aho'i 'ari suri'i ruma adaa'i.†

Urao Na Horosiai Ringei Ha'iwai

8 ¹Mia Jisas 'a 'ari aho'i hungahungai 'Oliv, ²mana'i haho'oa ta'aa na'i nata dangi 'a aho'i 'ari Ruma Maea. Miraau mwane inoni rau goni hako mai. Mia Jisas 'a heinagu auru ma ha'ausuriraa. ³Na'i 'oha na ha-hadahada mau, 'iraau Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, miraaui Farisei rau waia mai urao ha'iwai narau sadoia na'i 'oha na taritari'a beiai sae he'ete'i, marau ha'a-urasia na'i maadau hako inoni.

⁴Naasi marau o'ani 'inia Jisas, “Ha'ausuri, na uraoni ra sadoia na'i 'oha na taritari'a beiai sae he'ete'i. ⁵Na'i ringe ana Moses, 'a 'unua do ra ga'i buta ha'amaesia mo'o nai haua o'asi. I'oe 'o 'adoma'i he'ua?”

⁶Rau hauai heisonga'isi suria rau raba sadoia ta maho dorai subunia Jisas 'inia. Mia Jisas 'a mwaoro auru ma usu-usu na'i ano 'inia kaka'una. ⁷Na'i 'ohasi rau songa'inia wetewete moe'a, mia Jisas 'a ura arasi ara'a ma o'ani, “Hoita, moi buta'ia, ma'ata 'iatei na 'iraraa do 'a ai'a haua ta ta'i ora-ora'a, nai buta'ia 'inia hau tahamora.” ⁸Mia Jisas 'a mwaoro aho'i auru ma usu-usu ro'u 'inia kaka'una na'i ano.

⁹Na'i 'oha na 'iraau mwane 'ani raugu rongoa o'asi, marau haihanori hako baaniai dorasi, taraawa'a beiraaui sae wari. 'Iia moia Jisas mana uraosi nararugu awa 'isi. ¹⁰Ia Jisas 'a ura arasi aho'i ara'a ma o'ani 'inia uraosi, “Neiraaui hei mwane 'ani? 'A 'ua? Ai'a tanei 'iniraaui naigui ha'a-mama'ai'o?”

¹¹Mana uraosi 'a o'ani, “Agu ai'aa'a Araha.” Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Inau bwa'i ha'a-mama'ai'o ro'u. 'Oi 'ariwou ma'oigu abui ora-ora'a'a ro'u.”

Jisas Na Bewaa 'Anai Marewana

¹²Ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui noni, “Inau naasi bewaa tanaraui saenai marewana. 'Onaa namoi suriau, mou bwa'i matai awa na'i kuhi, suria moi hano na'i bewaa nai wai'amou 'ari 'anai tahi tarau.”

¹³Miraaui Farisei rau ha'atee o'ani, “Na mwane mareho na'o 'unu'i 'ini'o 'o 'unu'i moi haari'o, naasi meu bwa'i hinihini'o!”

¹⁴Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “Rei'uaa na mareho nau 'unu'i 'isi 'au 'unu'i 'iniau haariau, ma'ata na mareho 'isi ra ha'a-momori. 'Inia 'inau 'au aidangisia na'i hei nau boi iei mana'i hei nau hano 'ana. 'I'amou ai'a 'iraraui dora nau boi iei, mana dora nawai 'ariei. ¹⁵'I'amou mou hiiriai noni na'i wanawana 'onaai noni ni marewana moi. 'Inau ai'a hihiri o'asi. ¹⁶Ma 'onaa 'inau wai hihiri, na hihiri agua 'a ga'i ha'a-momori, 'inia 'inau ai'a hiiriai noni haariau, ma'ata 'ia Amagu na ha'ataariau mai 'a awa beiau. ¹⁷Ni ringeringe amou 'a o'ani, “Onaa 'e waira rua rarui maaniai ta'i mamaani na'i kooti, ni marehosi 'a mena ma ha'a-momori.” ¹⁸Inau 'au 'unu'i mareho 'iniau haariau, mana ruana naasi 'i Amagu na ha'ataariau mai.”

¹⁹Miraaugu songa'inia o'ani, “Nahei'a amamu?”

7:53-8:11 Tara'i Baebol bwani ra ai'a to'ora'i mwani tatara 'ini.

Mia Jisas 'a aramiraa u o'ani, “Mou ai'a aidangisiau, me mou ai'a aidangisia ro'ua Amagu, 'inia 'onaa namoi aidangisiau, ma naasi moigui aidangisia ro'ua Amagu.”

20'Ia Jisas 'a 'unu'i mareho 'isi na'i 'oha na ha-ha'ausuri na'i raronai Ruma Maea ana God, gaarangiai dora ra nuga iei bakosi ni nuga ha'a. Ma ai'a tanei nai daua Jisas 'anai ha'amaesia, suria 'a ai'a tari mau i madoraa 'ana.

**Jisas 'A Ha'atee Ha'abasuraa
i Saemaua Adaa'i Jiu**

21Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraa u, “Inau wai hano. 'I'amou moi sibaniau mamou bwa'i sadoiau mamoi gu i buna mae bei'i ora-ora'a amoo'i. Na dora na 'inau wai 'ariei mou bwa'i matai ataha na'iei.”

22Miraau na saemaua adaa'i Jiu raugu o'ani 'iniraa u haariraa u, “'A 'ua gasi? 'Ai ngahuia haaria? 'E taha gasi na 'adoma'inia na'i 'oha na 'unua do gau bwa'i matai ataha na'i dora na 'iia 'ai 'ariei.”

23Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa u, “'I'amou baaniai ano, 'inau baaniai aro. 'I'amou anai marewana, 'inau ai'a anai marewana. 24Naasi tarana nau 'unua 'inia do 'i'amou moi mae bei'i ora-ora'a amoo'i. 'Onaa namou bwa'i hinihinia do 'inau 'iatei nau 'unua 'iniau, moi mae bei'i ora-ora'a amoo'i.”

25Miraau ha'atee o'ani 'inia, “'Oi 'unua tana'ameu, i'oe atei?”

Mia Jisas 'a aramiraa u o'ani, “Inaua mo'o nau bwane 'unua tana'amou ani. 26'A ragoi mareho na 'inau 'au ga'i 'unu'i 'ini'amou, ma 'anai hiiri'amou 'ini'i, ma'ata 'au bwa'i. 'Inia 'inau wai 'unu'i moi tanaraau i noni i taha nau rongo'i beia mo'o na ha'ataariau mai. Mana taha na 'iia na 'unu'i ra ha'a-momori hako.”

27Miraau ai'a aidangisia do'ia Jisas 'a mamaani 'abaiai Amana tanaraau.

28Mia Jisas 'a o'ani, “Na'i madoraa namoi nugaau ara'a i Gare Inoni na'i dadaahoro mamoi gu i aidangisia do 'inau i nei nau 'unua do 'inau, mamoi gu i aidangisia ro'u do 'inau ai'a ha'isuri'i 'adoma'igu haariau 'ini'i mareho nau haa'i. Mana mareho nau maani'i ra'i mareho na 'ia Amagu na 'unu'i tanaau.

29Mana nei na ha'ataariau mai 'a awa tarau beiau, 'iia 'a ai'a nugasiau. 'Inia 'inau 'au haa'i tarau i taha na rabasia dowai haa'i.”

30Mara ragoi nei narau hinihini na'i 'oha narau rongo'i mareho na 'ia Jisas 'a maani'i.

31Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa u i Jiu narau hinihinia, “'Onaa namoi ha'isuri'i tarau i ha'ausuringa'i agu'i, 'i'amou ra'i rongoiusuri ha'a-momori agu'i.

32Moi aidangisiai taha na ha'a-momori, mana taha na ha'a-momori 'ai ha'a-dadara'amou.”

33Miraagu o'ani 'inia Jisas, “'I'ameu ra'i warowarona'i a Ebrahim, ma ai'a ta nei na'i marewanani namei ha'i slev tanaa. 'E taha na'o 'adoma'inia na'i 'oha na'o 'unua do'ai ha'a-dadara'ameu?”

34Mia Jisas 'a aramiraa u o'ani, “Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei na hauai ta'aa, 'iia 'e slev tanaa ora-ora'a. 35Ni slev ra ai'a 'unua do 'iia 'e huunai gare anai bwauodo, ma'ata ni gare anai sae na bwauodo ra

'unua 'inia huunai gare ana tarau'a. ³⁶Naasi 'onaa ni Garena God 'ai ha'a-dadara'amou, 'i'amou moi dadara'a tarau'a. ³⁷Ha'amomori! 'Au 'iraraa do rei'uaa na 'i'amou ra'i warowarona'i a Ebrahim, me tara'i abe 'ini'amou mou raba ngahu ha'amaesiau, suria mou ai'a dau'i ha'ausuringa'i agu'i. ³⁸'Inau 'au maani'i tana'amou i mareho nau 'omesi'i na'i 'oha nau awa beia Amagu. Mi'amou mou suri'i ha'ausuringa'i ana amamooou."

³⁹Miraaugu 'unu ha'arangasia hura'a o'ani, "Ia Ebrahim naasi amameeu."

Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraa, "Onaa 'ia Ebrahim naasi amamooou, mou ga'i ha'isuri'i herehere goro ana'i. ⁴⁰'Inau 'au 'unu'i tana'amou mareho nara ha'a-momori nau rongoi beia Amagu, mamougu raba ngahu ha'amaesiau. 'Ia Ebrahim 'a bwa'i haa'i here o'asi. ⁴¹Naasi 'a ha'ata'inia domou suria amamooou na'i 'oha namou hau'i here 'isi."

Miraa ha'atee o'ani 'inia, "Ia God moi naasi huunai amameeu, mi'ameu ra'i huudi gare ana'i."

⁴²Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, "Onaa 'ia God naasi Amamooou, 'i'amou mou ga'i ta'ahiau, suria na dio mai nau haa bei'amou, 'au boi baania God. 'Inau ai'a boi suriai 'adoma'igu haariau, ma'ata 'ia Ama na ha'ataariau mai. ⁴³Ni 'uaana namou ai'a aidangisi'i 'ini'i mareho nau hadanga'ini'i? 'A o'asi suria mou ai'a raba ha'isuri'i ha'ausuringa'i agu'i! ⁴⁴'I'amou amamooou 'ia Saetan. Na mareho ta'a'i na haa'i, na'isi mareho namou raba haa'i. Taraawa'ana mau mai, 'iia 'e inoni hahingahu ma 'itaai taha na ha'a-momori suria 'iia 'a honu 'inia pware'i. Mana'i 'oha nai pware'i, 'e mareho goro moi tanaa, suria 'iia 'e sae 'anai pware'i, me 'iia 'e amadaaui mwane pware'i hako. ⁴⁵Naasi na'i 'oha nau hadanga'ini'i taha nara ha'a-momori, 'i'amou ai'a hinihiniau, suria 'i'amou ra'i gare ana'i! ⁴⁶'Iatei 'ini'amou nai matai ha'ata'inia hura'a do 'inau 'au ora-ora'a? Ma 'onaa nau ha'a-momori, ma 'ua namou ai'a hinihiniau 'inia? ⁴⁷'Iatei na ha'i garena God, 'a wa'ewa'e 'anai bahurongo'i ha'atee ana'ia God, mana'i 'oha namou ai'a, 'a ha'ata'inia do 'i'amou ai'a gare ana'ia God."

Jisas Mea Ebrahim

⁴⁸Miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu o'ani 'inia, "Agu ai'a 'ome bwara'a! 'I'oe 'e sae ni Samaria ma'e adaro na bwauni'o!" ⁴⁹Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, "Inau ai'a adaro nai bwaunia. 'Inau 'au ha'ahoua Amagu me 'i'amou mou ai'a ha'ahouau. ⁵⁰'Inau ai'a bonasia dorai ha'ahauasaau, ma'ata 'e nei na raba ha'ahauasaau, mia mo'osi naasia mo'o na hihiri odo-odo. ⁵¹'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei nai ha'isuri'i ha'ausuringa'i agu'i, 'a bwa'i mae!"

⁵²Miraaui noni raugu o'ani, "Naasi meugu 'iraraa goro do'e adaro mora na bwauni'o. 'Ia Ebrahim miraaui rarabea rau mae, mi'oe 'o 'unua do tanei nai ha'isuri'i ha'ausuringa'i amu'i, 'a bwa'i mae! ⁵³'O 'adoma'inia do i'oe 'o ororiu di'uai wauwa agaaua Ebrahim, miraaui rarabea narau bwane mae'a? 'I'oe 'o 'adoma'inia do i'oe atei?"

⁵⁴Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, "Onaa na 'inau haariau moi nau ha'ahauasaau haariau, ma ni mareho nau hauasi 'e mareho haaria moi. Me

'ia mo'o na ha'ahauasaau naasi Amagu, 'ia mo'o namou 'unua do 'iia naasi God amoo. ⁵⁵Ma rei'uaa namou 'unua do 'iia naasi God amoo, me 'i'amou ai'a gere aidangisia moe'a. 'Inau nau aidangisia goro. Ma 'onaa nawai 'unua do 'inau ai'a aidangisia, ma naasi 'inau wai pwari'i 'onaa'iamou'a na. Me 'inau 'au aidangisia Amagu, mau araisuri'i ha'atee ana'i. ⁵⁶I amamoo a Ebrahim 'a wa'ewa'e 'oha na 'adoma'inia'i 'oha do 'inau wai boi. Mana 'oha na 'omesiai boi agua, 'a wa'ewa'e 'inia.”

⁵⁷Miraau gu o'ani 'inia, “Na harisimu ai'a gere tari moe'a i rima tangahuru ma'o 'unua'asi do muru hairee'i!”

⁵⁸Mia Jisas 'a o'ani, “Ha'amomori, 'inau wai 'unua tana'amou, 'oha 'ia Ebrahim ai'a awa mau, 'inau bwani awa!”^f

⁵⁹Na'i 'ohasi 'iraau noni raugu si'o hau 'anai buta'ia. Mia Jisas 'a bainihu ta'niraa, ma kumusi hura'a baaniai Ruma Maea ana God.

Jisas 'A Ha'a-wanawanaa'i Sae Kuru

9 ¹Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a 'ari wou, 'a 'omesiai sae na huta ha'i kuru.

²Miraau rongoiusuri ana'ia Jisas raugu songa'inia o'ani, “Ha'ausuri, ni 'uaana nagu huta ha'i kuru 'inia mo'osi? 'E 'inona haaria nagu o'asi 'iniasi, ma'ua 'e 'inona amana mea inana?”

³Mia Jisas 'a aramiraa o'ani, “Ni kuru na to'iasi, ai'a do 'a kuru 'inia'i 'inona, ma'ua 'inona amana mia inana. 'Iia 'a kuru do neina 'ia God 'ai ha'ata'inia'i mena ana na'i tau'aro goro nai haua tanaa na'i tahitahi ana. ⁴Na'i 'oha na ai'a rodo mau, gai haa'i tatau'aro ana'ia mo'o na ha'ataariau mai, 'inia na rodo 'a raumwadu na bwa'i sae naigui haa ta tau'aro. ⁵Na'i 'oha na 'inau awa mau na'i marewanani, 'inau naasi bewaa tanaraau noni nai marewana.”

⁶Mana'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'atee o'asi hako, 'a ngisu dioi ano. 'A dorariai mwagi ro bei ai ngisungisuna, ma tarohiai maana'i mo'osi 'inia'i mwagirosi. ⁷Naasi ma o'ani 'inia, “‘O'i 'ari ma'oi aromaa na'i oboi wai ra 'unua 'inia Saeloam.” (Mana 'ado'ado 'anai Saeloam naasi “ra ha'ataaria 'ari.”)

Na'i 'oha na 'ia mo'osi 'a 'ari ma aromaa hako na'i oboi waisi, 'agu aho'i mai na'i 'omaa ana ma wanawana'a.

⁸Miraau nei rau mono gaarangia mo'osi, ma tara'i nei narau 'iraraa do 'iia naasi sae kuru na haha'angoni ha'a ani, raugu heisosonga'i hairiu o'ani, “Naasi sae na kuru na heheinagu 'anai ha'angoni ha'a ani?”

⁹Tara'i nei rau 'unua do 'iia, ma tara'i nei rau o'ani, “Ai'a, 'e sae he'ete'i na, magu 'ome 'onaaia moi!”

Mana nei na haha'angonisi 'agu o'ani, “‘Inau na, 'inau moi!”

¹⁰Maraugu songa'inia o'ani, “Ma 'a he'ua na'ogu wanawana 'inia? 'Iatei na ha'a-wanawana'o?”

¹¹Mia o'ani 'iniraa, “‘E sae nara 'unua 'inia Jisas na hauai mwagi ro ma tarohia suri'i maagu, ma 'unua tanaa 'anai 'ari arohia'i maagu na'i oboi wai

---

^{8:58} *Inau bwani awa:* 'Oha na 'ia Jisas 'a 'unua do “‘inau bwani awa,” 'iraau Jiu rau aidangisia do 'iia 'a 'unua haaria do 'iia naasi God. 'Inia na'i ha'ateeni Jiu, ni atana God na maea di'ua, naasi “Iawe.” Mana 'ado'ado 'anai Iawe, naasi “‘Inau awa.” Wana na'i Diutronomi 32:39.

na'i Saeloam. Hoita, na'i 'oha nau 'ari naugu aromaa na'i waisi, naasi mau wanawana'asi!"

¹²Miraaugu songa'inia ro'u o'ani, "Ma naheia mo'osi?"

Miagu aramiraaui o'ani, "Inaugu ai'a 'iraraa'a."

'Iraau Farisei Rau Mamaani Beiai Sae

Na Kuru Ga'u

¹³Naasi maraugu waia mo'osi 'ari tanaraaui Farisei. ¹⁴Mana'i dangi na 'ia Jisas 'a ha'agorohiai saesi, 'e dangi ni mamaro. ¹⁵Miraaui na Farisei raugu sosonga'inia 'inia taha na to'o. Mia o'ani 'iniraaui, "Na'i 'oha na tarohi'i maagu hako 'inia mwagi, 'a 'unua dowai 'ari arohiai maagu na'i oboi wai na'i Saeloam. Na'i 'oha nau 'ariwou mau aromaa hako, mau wanawana'asi."

¹⁶Ma tara'i Farisei rau o'ani, "Ia mo'osi 'a ai'a boi baania God, suria 'a tau'aro na'i dangi ni mamaro." Ma tara'i nei ra o'ani, "Onaa 'e sae ora-ora'a moi, ma'ua na haua 'inia i ha'abu'oahu o'asi?"

Na'i 'ohasi, 'e kae heihoha na to'o na'i ahoaadaui hairiu. ¹⁷Miraaugu songa'inia ro'ua mo'o na huta ha'i kurusi o'ani, "I'oe 'o 'unua do 'ia mo'osi na ha'a-wanawana'o. I'oe 'o 'adoma'i he'ua 'inia mo'osi?"

Miagu aramiraaui o'ani, "Inau 'au 'adoma'inia do 'ia 'e rarabea."

¹⁸Naasi miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu ai'a raba hinihini'a ro'u do'ia mo'osi 'a kuru ga'u. Naasi marau soia inana mana amana, ¹⁹rau songa'iniraru o'ani, "A ha'amori do'e gare amurua na huta ha'i kuru naanisi? Ma'ua nugu wanawana 'inia?"

²⁰Mia inana mana amana mo'osi raru o'ani, "Miria miri 'iraraa do'e gare amiria na huta ha'i kuru. ²¹Mana 'iraraai taha nugu taarai wanawana 'inia, ma'ua 'iatei nugu ha'agorohia, na miri ai'a mataia. 'Iia 'a mwanemaua'a, 'a matai hadahada haaria. Moi songa'inia mai mamaani haaria." ²²Raru ha'atee o'asi, suria raru maaa'usiraaui saemaua adaa'i Jiu, 'inia 'iraaui rau bwani 'unua do 'onaa tanei nai 'unua do'ia Jisas naasi Ha'atahi, rai ha'aabua 'anai siri suri'i ruma ni ha'arahesi 'anai rihunga'i. ²³Tarana naasi nararu 'unua 'inia dorai songa'inia maai mamaani haraaria.

²⁴Naasi marau 'unua aho'i ro'u siri maia mo'o na huta ha'i kurusi marau o'ani 'inia, "Oi duruduru na'i maana God doni mareho na'oi 'unu'i rai ha'a-momori, 'inia 'i'ameu meu 'iraraa do 'ia Jisas 'e inoni ora-ora'a."

²⁵Mia o'ani 'iniraaui, "Inau ai'a 'iraraa gasi 'e inoni ora-ora'a ma'ua ai'a. Ni mareho moi nau 'iraraa naasi, 'inau 'au huta ha'i kuru, mana'i 'ohani 'au matai wanawana'a!"

²⁶Miraaui o'ani 'inia, "E taha na haua, ma here he'ua 'oha na ha'agorohi'o?"

²⁷Mia mo'osi 'a o'ani 'iniraaui, "Mou ai'a bwane rongoai 'unua agua ani? Ni 'uaana namougu raba rongoa ro'u 'inia? 'A 'ua? Mou raba ha'i rongoiusuri ana ro'u?"

²⁸Naasi marau ha'atee ha'ata'aia mo'osi, marau o'ani, "I'oe naasi rongoiusuri ana, 'i'ameu ai'a! 'I'ameu ra'i rongoiusuri ana'ia Moses. ²⁹'I'ameu

'iraraa do'ia Moses naasia mo'o na 'ia God na hadahada beia, me 'ia mo'osi, ai'a ta ta'i maho namei 'iraraa 'inia. Rei'uaa dora na boi baania, meu ai'a 'iraraa ro'u."

³⁰Mana saesi 'a ha'atee o'ani, "Ini 'uaana? 'Au kaeni heimwata'i di'u 'ini'amou! 'Iia na ha'a-wanawanaausi, mamougu 'unua domou ai'a 'iraraa dora na boi baania! ³¹Igaau gau 'iraraa do'ia God 'a bwa'i matai arami'i ha'arahesi adaa'i noni ora-ora'a, ma'ata 'a wa'ewa'e 'anai aramiraaui nei ra ha'ahoua marau ha'isuriai hei'irisina. ³²Na'i taraawa'a na haua mai marewana, ai'a do ta sae nagai rongoa do'ai ha'a-wanawanaa aho'i tanei nai huta ha'i kuru. ³³Naasi 'ia mo'osi 'a bwa'i matai haua o'asi 'onaa na ai'a boi baania God."

³⁴Miraangu o'ani 'inia, "Taraawa'a mau mai 'oha na'o huta 'o honu 'ini ora-ora'a, ma'ogu raba ha'ausuri'ameu aho'i!" Naasi rau asihura marau taaria hura'a baaniai ruma ni ha'arahesi.

Kuru Ha'i Hi'ona

³⁵Oha na 'ia Jisas 'a rongoai mareho na to'osi, 'a heisadoi beia mo'osi ma songa'inia o'ani, "A 'ua? 'O hinihinia'i Gare'i Inoni?"

³⁶Mia mo'osi 'agu o'ani 'inia, "Saemaua, 'oi ha'a-aidangisiau 'inia mo'osi mawai hinihinia."

³⁷Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "Iia na'o 'omesia'asi, 'iia namuru ta'i ha-hadahada na'i 'ohanisi."

³⁸Na'i mau 'ohasi mana saesi 'a topira'i ruru auru tanaa Jisas ma o'ani, "Araha, 'inau hinihini'a!"

³⁹Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Inau 'au boi 'anai hiiriai marewana. 'Iraaui nei ra kuru rai 'ome'ome, miraui nei narau 'adoma'inia dorau 'ome'ome, raigui aidangisia do 'irauu rau kuru."

⁴⁰Miraui Farisei narau ura 'isi na'i 'ohasi raugu o'ani 'inia, "A 'ua? 'Ioe 'o 'unua do 'i'ameu meu kuru ro'u?"

⁴¹Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, "Onaa namou ga'i kuru, mou ga'i bwa'i haai ora-ora'a namou hauasi.† Mana 'unua amouu domou 'ome'ome nagu ha'ata'inia 'inia doni ora-ora'a amoo'i ra awa mau bei'amou."

Na 'Omesuri Siip Bei'i Siip Ana'i

10 ¹Mia Jisas 'a ha'atee o'ani, "Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei nai hane aharau na'i barai siip, ma ai'a siri na'i maanai bara, 'iia 'e sae beriberi! ²'Inia na nei na huunai 'omesuri siip, 'ai siri ma'ata'a na'i maanai bara. ³Na nei na 'omesuriai bara 'ai tahangiai maanai bara tanaa, miraui siip rau rongo 'iraraa ringena marau boi beia. 'A 'unu'i atadi siip ana'i ma wairaaui hura'a. ⁴Na'i 'oha na soi goniraaui hakoi siip ana'i, 'a na'otaradaau, miraui suria 'inia rau rongo 'iraraa ringena. ⁵Me 'onaa ta sae he'ete'i nai 'unuraui mai, rai horata'inia. 'Inia rau bwa'i taraa to'o suria moi sae he'ete'i narau ai'a matanga'i rongoai ringena."

9:41 *Ora-ora'a namou haasi*: Ni ora-ora'a narau haua, naasi 'anai kakawata'i hinihinia Jisas.

6'Ia Jisas 'a hauai heiha'auusi tanaraau, miraau noni rau ai'a aidangisiai taha na bonasiai ha'ausurirau 'inia.

7'Naasi magu ha'atee o'ani ro'u, "Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'inau naasi maanai barai siip. 8'Tara'i nei nara boi na'o 'iniau rau 'onaai sae beriberi, 'inia rau here ha'a-ta'airaau noni 'ini'i ha'ausuringa'i pwapwaari'i adaa'i. Me ni siip agu'i rau ai'a araisurirau. 9'Inau naasi maanai barai siip. 'Iatei nai boi beiau 'anai siri na'i raronai bara wai ha'atahia. 'Iia 'ai dadara'a 'onaai siip na matai hano hairiu 'anai siba 'ana mahoingau. 10'Na sae beriberi 'a boi moi 'anai beri, heingahu, ma 'anai hereta'aa. 'Inau 'au boi 'anai hauai huunai tahi tanaraau noni, tahitahi na honu 'ini'i mwane mareho goro.

11" 'Inau naasi 'omesuri siip goro. 'I nei na 'omesuri siip goro 'a mwa'emwa'e 'anai mae 'ini'i siip. 12'Na nei nara horia moi 'anai 'omesuri, 'a matai hora moi na'i 'oha nai 'omesiai misu tari na boi 'anai ngaa'i siip. 'Iia 'a matai hora moi baani'i, suria 'iia ai'a to'ora'i siip 'isi, me 'iia 'a ai'a huunai sae 'omesuri siip. Mana'i 'oha nai hora, na misu tari 'ai tariha'ini'i siip, mana siip rai 'adarara. 13'Na nei nara horia 'anai 'omesuri 'a hora suria 'iia ra horia moi 'anai 'omesuri, ai'a do 'a huunai 'adoma'i ororiu 'ini'i siip.

14-15" 'Inau naasi 'omesuri siip goro minau mwa'emwa'e 'anai mae 'ini'i siip agu'i. 'Inau 'au 'irara'i siip agu'i, mana siip agu'i ra 'iraraau ro'u. 'A 'onaai 'iraraau ana Amagu, minau 'iraraa ro'u a Ama. 16'Na'i raronai bara, ra'i siip agu'i ra ai'a awa mau na'ie'i na 'inau wai wairau ro'u mau mai. 'Iraau rai rongo 'iraraai ringegu. Rai ha'i ta'i ruruhai siip, marai to'oraai ta'i 'omesuri.

17" 'Ia Amagu 'a huunai ta'ahiau suria 'au mwa'emwa'e 'anai wateai tahingagu 'anai mae. 'Au wateai tahingagu neina 'inau wai matai tahi aho'i ro'u. 18' 'A bwa'i nei nai matai ha'amaesiau 'onaa 'inau 'au bwa'i wateau. 'Inau 'au wateai tahingagu dadara'a. 'Inau nau to'oraai mena 'anai watea, mau to'oraai mena 'anai tahi aho'i, 'inia naasi taha na 'ia Amagu 'a ha'atoraaui 'inia."

19'Na'i 'oha na 'unu'i mareho 'isi, 'iraau Jiu 'a heiruarua'a i 'ado'adodaa'i 'ini'i. 20'Tara'i nei 'iniraaui rau o'ani, "Ia mo'osi 'e adaro na bwaunia ma bweu'asi. Moi abui bahurongo'i mareho na maani'i."

21'Ma tara'i nei 'iniraaui rau o'ani, "Ra ai'a rongo o'asi sae ra bwaunira i adaro. Ni adaro 'a bwa'i matai ha'a-'ome'omeai sae na huta ha'i kuru!"

'Iraau Jiu Rau Bonasiai Ngahu Ha'amaesia Jisas

22'Ma tari mai madoraa ni wanusi. 'Ia Jisas 'a awa na'i Jerusalem na'i 'oha nara hauai rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai 'oha nara tahangiai Ruma Maea ana God. 23'Mana'i raronai Ruma Maea, 'ia Jisas 'a 'ariwou na'i dora nara 'unua 'inia Abaihare ana Solomon. 24'Miraau saemau adaa'i Jiu rau goni wou hunia marau o'ani 'inia, "I'ameu 'a kakui ahumeu orea'a mai 'ini'o. 'Onaa i'oe naasi Ha'atahi, ma'oi 'unua ha'a-momori tana'ameu."

25'Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, "Inau bwane 'unua tana'amou memou ai'a hinihiniau. Ni mwane mareho nau hau'i beiai mena ana Amagu naasi nara

ha'ata'inia hura'a do 'inaua tei. ²⁶Mou ai'a hinihiniau suria mou ai'a aba 'ini'i siip agu'i. ²⁷Na siip agu'i ra rongo 'iraraai ringegu. 'Inau 'irararaau, miraaau rau suria. ²⁸'Inau 'au hauai tahi tarau tanaraau, miraaau rau bwa'i siri na'i mae tarau. 'A bwa'i nei nai hasuiraau baaniau, ²⁹'inia 'ia Amagu na wateraau mai tanaau, me 'iia 'a wetewete ma mena di'u'i mwane mareho hako. Naasi, 'a bwa'i nei nai matai hasuiraau hura'a baania Amagu. ³⁰'Inau mea Amagu 'e ta'i."

³¹Na'i 'ohasi, 'iraau saemau adaa'i Jiu rau si'o hau ro'u dorai buta ha'amaesia. ³²Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, "Inau 'au hau'i mwane mareho goro na 'ia Amagu na 'unu'i tanaau. 'E nei he'ua 'ini'i tatau'aro goro 'isi namou raba ha'amaesia 'inia?"

³³Miraaau o'ani 'inia, "I'ameu ai'a raba buta'i'o 'ini'i mareho goro na'o haa'i, me 'o hadahada ha'ata'aia God. I'oe 'e taraani noni moi ma'ogu 'unua haari'o do i'oe God!"

³⁴Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraa, "Na'i Usu-usu Maea agaau ra usua dio do'ia God 'a o'ani 'iniraau tara'i na'otara, "I'amou ra'i god." ³⁵Mana mareho na awa dio na'i Usu-usu Maea 'a ha'a-momori tarau. Naasi, 'onaa 'iraau nei narau dau'i ha'atee ana'ia God ra 'unu god 'iniraa, ³⁶ni 'uaana namou 'unua 'inia do'au ha'atee ha'ata'aia God na'i 'oha na 'inau 'au 'unua do 'inau 'e gare ana moi? 'Inia 'inau naasi nei na 'ia God na 'ome sigihiau ma ha'ataariau mai na'i marewana. ³⁷'Onaa na 'inau ai'a hau'i taha na 'ia Amagu na haa'i, mamoi abui hinihiniau. ³⁸Ma 'onaa nau haa'i taha 'ia Amagu na hau'i, rei'uaa namou ai'a hinihini'i ha'atee agu'i, me moi hinihini'i taha nau haa'i mamoi'ui tano aidangisia do 'ia Ama 'e ta'i beiau, me 'inau 'e ta'i beiai Ama."

³⁹Na'i 'ohasi rau raba daua ro'u 'ana'i hiiria magu bwara, 'ia Jisas 'a hano moi baaniraa.

⁴⁰Mia Jisas 'a aho'i 'ari nata batarau wai rahai Jodan, ma awa na'i dora na 'ia Jon na bwa-bwareomaearaa ga'u i sae. ⁴¹Ma ra ragoi noni ra boi beia. Miraaugu o'ani 'iniraa hairiu, "Ia Jon 'a ai'a haa'i tara'i ha'abu'oahu, ma'ata na mwane mareho na 'unu'i 'inia mo'oni ra ha'a-momori hako."

⁴²Mana'i 'ohasi, rau ragoi nei narau hinihinia.

Lasarus 'A Mae

11 ¹Ma'e sae na atana 'ia Lasarus 'a daoha. 'Iia 'a awa na'i Betani beiraruai rua asina, 'ia Meri mea Maata. ²'Iiasi a Meri, naasi Meri na erisiai bei rumu na si'ini goro na'i uwana'ia Jisas, ma ha'amaha'i 'inia warihuna. ³Mia Meri mea Maata raru ha'ataari hadahada 'ari tanaa Jisas o'ani, "Araha, na nei na'o ta'ahia di'u 'a daoha."

⁴Na'i 'oha na'ia Jisas 'a rongoa, 'a o'ani, "Ni daoha na to'ia Lasarus 'a bwa'i maesia. 'Iia 'a daoha neina mena ana God 'ai ha'ata'i marai ha'aneaneai Garena 'inia." ⁵Ma rei'uaa na 'ia Jisas 'a ta'ahia Maata mea Meri

mea Lasarus, ⁶iia 'a awa ro'u mau suriai rua dangi na'i dora na awa 'ieisi. ⁷Ma o'ani 'iniraaui rongoiusuri ana'i, “Gau magai aho'i 'ari Jiudea.”

⁸Miraaui rongoiusuri ana'i rau ha'atee ha'abwarasia o'ani, “Ha'ausuri, na'i moi dangi ani narau raba buta ha'amaesi'o i saemaua adaa'i Jiu, ma'o 'unua'a do gai 'ari aho'i ro'usi?”

⁹Mia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “Na dangi 'a marewa suriai ta'i tangahuru mana rua 'aoa. Naasi 'onaa 'iatei nai hahano na'i dangi, 'a bwa'i tora'i, 'inia na sina 'a bewaasia. ¹⁰Me 'onaa nai hano na'i rodo, 'iia 'a matai tora'i suria 'a ai'a marewa.”[†] ¹¹Naasi ma ha'atee o'ani, “I geresae agaaua Lasarus 'a mauru'a, ma'ata 'inau wai 'ari mawai ha'araia.”

¹²Miraaui rongoiusuri ana'i rau o'ani 'inia, “Araha, 'onaa na mauru moi, me 'a ha'atal'inia do 'iia 'ai goro moi.”

¹³Rau ha'atee o'asi suria rau 'adoma'inia do 'ia Lasarus 'a mauru mora moi, ma'ata 'ia Jisas 'a 'iraraa do'a mae'a. ¹⁴Naasi magu 'unu ha'agorohia o'ani tanaraau, “Ia Lasarus 'a mae'a. ¹⁵Me 'ini'amou, 'a goro do'au ai'a awa 'oha na mae, 'inia naani'a i madoraa goro tana'amou 'anai nugaai hinihinimou beiau. Boi, magai 'ari 'omesia.”

¹⁶Mia Tomas, 'ia mo'o nara 'unua 'ini'ai 'Iu, 'a o'ani 'iniraaui hako'i rongoiusuri, “Gau magai 'ari, magai mae ro'u beia Jisas.”

¹⁷Na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ataha woui Betani, rau 'unua tanaa do'e hai dangi na hako'a murinai aoraa ada Lasarus na'i wabwa. ¹⁸I Betani 'a ga'i 'onaai oru kilomita moi baaniai Jerusalem. ¹⁹Ma naasi ra ragoi Jiu nara boi 'anai ada'imae mara bonasiai ha'a-aro'i ahudaru'i a Meri mea Maata 'ini'ai koadarua na mae.

²⁰Na'i 'oha na 'ia Maata 'a 'iraraa do'ia Jisas 'a gaarangi ataha, 'a hura'a 'anai heisadoi beia. Na'i 'ohasi 'ia Meri 'a awa moi siri na'i ruma. ²¹Mia Maata 'a o'ani 'inia Jisas, “Araha, 'onaa na'o ga'i bwane awa 'ini, ni koagua Lasarus 'a ga'i bwa'i mae. ²²Ma'ata rei'uaa na'i 'ohani, 'au 'iraraa do'ia God 'ai matai haua tana'o i taha na'oi ha'angonia 'inia.”

²³Mia Jisas 'a o'ani 'inia Maata, “Ia koamu 'ai suruta'e aho'i.”

²⁴Mia Maata 'a o'ani 'inia, “Io, 'au 'iraraa do'ai suruta'e aho'i beiraaui nei narai suruta'e aho'i na'i ha'ahakonai dangi.”

²⁵Mia Jisas 'a 'unua tanaa, 'a o'ani, “Inau naasi nei 'anai ha'a-suruta'eraau aho'i noni ma 'anai haua tanaraau i tahi tarau. 'iatei nai hinihiniau, rei'uaa nai mae, 'iia 'ai tahi mau. ²⁶Mia tei na tahi ma hinihiniau, 'ai dauai tahi tarau. 'O hinihiniai mareho nau 'unuasi Maata?”

²⁷Mia Maata 'a o'ani 'inia Jisas, “Io Araha, 'inau 'au hinihini do i'oe naasi Ha'atahi, 'i garena God nameu 'adoma'inia do'ai boi marewana.”

Jisas 'A Angi

²⁸Naasi mia Maata 'a hano baania Jisas, ma aho'i 'ari beia Meri. 'A siriwou na'i ruma ma waia beira'i a Meri ma o'ani 'inia, “Na ha'ausuri 'a

---

^{11:9-10} Ni 'ado'ado 'anai dorasi, 'iia God 'a sigihiai madoraa na 'ia Jisas 'ai mae. Ma na'i 'oha na ai'a tari mau madoraasi, 'a bwa'i maho nai ha'ata'aia Jisas. 'A 'onaai nei na hahano na'i dangi na bwa'i maara, 'inia 'a bwa'i tora'i.

ada'a magu raba re'li'o." 29-30 Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a awa mau bohura'a 'inia 'omaa na'i dora na 'ia Maata 'a heisadoi beia ei. Hoita, 'ia Meri 'a suruta'e raharaha moi ma hura'a 'anai 'ari heisadoi beia Jisas. 31 Na'i 'oha narau re'ia o'asi, 'iraau sae narau awa beia 'anai bonasiai ha'a-aroahuna, rau suruta'e ro'u marau suria hura'a, 'inia rau 'adoma'inia do 'ai 'ari hera 'anai angi na'iei.

32 'Ia Meri 'a hura'a ma 'ari odo-odo na'i dora na 'ia Jisas 'a awa iei. Mana'i 'oha na 'omesia Jisas, 'a 'ariwou ma topiruru auru tanaa ma o'ani, "Araha, 'onaa na'o ga'i bwane awa 'ini, ni koagua Lasarus 'a ga'i bwa'i mae!"

33 Mia Jisas 'a re'iai 'omehana Meri 'oha na angiangi, miraau ro'u i sae narau suria rau angi ro'u. 'Ia Jisas 'a ahutotou di'u, ma ta'aa tahingana, 34 ma o'ani, "Na'i hei namou nugaa ieia Lasarus?"

Miraau o'ani 'inia, "Araha, gai 'ari ma'oi 'omesia."

35 Mia Jisas 'a angi. 36 Miraau nei narau ura gaarangi rau o'ani, "Moisu 'omesiai ta'ahia na haua."

37 Ma tara'i nei ra o'ani, "Ia mo'osi 'a ha'a-'ome'omeai sae kuru. Ni 'uaana na ai'a boi 'inia 'anai ha'agorohia aho'i a Lasarus neina 'ai abui mae?"

Jisas 'A Ha'asuruta'ea Lasarus Baaniai Mae

38 Mia Jisas 'a ataha na'i dora nara toringia iei abena Lasarus ma ahutotou di'u. Mana dorasi, 'e wabwa nara ha'abwarasiai maana 'inia hau. 39 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, "Moi rahia baira'i hausi baaniai maanai wabwa."

Mia Maata, asina mo'o na maesi, 'a ha'atee o'ani, "Araha, 'ai si'ini ta'aa di'u'a, 'inia 'e hai dangi na hako'a murinai mae ana."

40 Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Nau bwane 'unua tana'o do'oi 'omesiai mena ana God, 'onaa na'oi hinihini!" 41 Naasi maraugu rahia baira'i hau baaniai maanai wabwa. Mia Jisas 'a wana ara'ai aro ma o'ani, "Ama, 'au ha'atee ha'agorohi'o 'ini rongoau amua. 42 Mau 'iraraa do 'ado 'oha 'o rongoau. Ma'ata 'iniraa mwane inoni 'ini, nau ha'atee raha 'inia hura'a, marai hinihini do i'oe na'o ha'ataariau mai." 43 Mia Jisas 'agu totoro o'ani, "Lasarus, 'oi hura'a mai!" 44 Mia Lasarus 'a hura'a mai bei'i mau i bwana ra ho'ua 'ini'i rima mana uwana'i mana bwana nara kukuhaia 'inia bwauna. Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, "Moi rahi'i baania i bwana ra ho'ua 'ini'i maai hahano a'ora!"

'E Ha'aradorado 'Anai Ngahu Ha'amaesia Jisas

(Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 'A ragoi nei 'iniraaui Jiu nara boi beia Meri narau hinihinia Jisas 'oha narau re'ia do 'a ha'a-suruta'ea Lasarus baaniai mae. 46 Ma tara'i nei he'ete'i, rau 'ari ataha beiraaui Farisei marau rangasia tanaraau taha na 'ia Jisas 'a haua. 47 Miraau Na'otara adaa'i Piriisi, miraau Farisei rau soiraa goni ruruha adaaui nara 'unua 'inia Kansol 'anai hadanga'inia marehosi. Rau songa'iniraaui hairiu o'ani, "E taha nagai haua? Ra'i mwane ha'abu'oahu

na bwane haa'i a mo'osi. ⁴⁸Ma 'onaa nagai nugasia moi o'asi, mana mwane inoni hako rai suria. 'Aigu 'ariwou miraaui bwauodo anai Gaumani anai Rom rai matai boi 'anai here ha'ata'aiai Ruma Maea ana God mana inoni agaa'i!"

⁴⁹⁻⁵⁰Ma'e ta'i 'iniraaui na atana 'ia Kaeafas 'a o'ani, "Oru bweu! Ai'a goro do rai urumota'iniraaui hako noni. Nigasia mo'osi mai mae dingadaau hako." Na'i harisisi, 'ia Kaeafas na Na'ohadaaui Piriisi. ⁵¹'Ia Kaeafas ai'a do 'a 'unuai marehosi suriai 'adoma'ina haaria. Na'i tatau'aro ana 'onaai Na'ohadaaui Piriisi, 'ia God na tau'aro na'i 'adoma'ina 'anai ha'arangasia hura'a do'ia Jisas 'a ga'i mae dingadaau hako noni. ⁵²Mana ha'atee duruduru naasi, ai'a do'ia Jisas 'ai mae 'iniraaui moi garenai Israel. Me 'ai mae ro'u 'iniraaui nei ana'ia God nara awa 'adarara 'ari suriai marewana marai boi goni beiraaui Jiu marai awa 'onaai ta'i ruruha.

⁵³Taraawa'a na'i dangisi 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau taraawa'a ha'aradorado 'anai ha'amaesia Jisas. ⁵⁴Naasi suriai o'asi ana, 'ia Jisas 'a mamaro 'anai haai tau'aro ana beiraaui Jiu ma hura'a baaniai Jerusalem. 'A hano beiraaui rongoiusuri ana'i marau 'ari awa na'i Efrem, 'e 'omaa gaarangiai kae dora mangasara.

⁵⁵Mana madoraa 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau 'a gaarangi'a. Ra ragoi noni baani'i mwane 'omaa he'ete'i hairiu nara 'ari Jerusalem 'anai hauai ringe 'anai ha'a-arariraaui na'i maana God maigui taraawa'a i rongosi. ⁵⁶'Iraaui noni 'isi rau wanawana sibasiba 'inia Jisas. Ma na'i 'oha ra goni mai na'i Ruma Maea rau songa'i hairiu o'ani, "Mou 'adoma'i he'ua? Mou 'adoma'inia do 'a ga'i boi na'i 'oha nagai ha'ato'oa i Roho Aharau?" ⁵⁷Rau 'unua o'asi suria 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi, rau bwane 'unua tanaraaui noni do 'onaa tanei 'iniraaui nai 'ome sadoia Jisas, 'ai 'unua raurau tanaraaui marai daua.

Meri 'A Ringisiai Rumu Na'i Uwana'i a Jisas

(*Matiu 26:6-13; Mak 14:3-9*)

12 ¹'E ono dangi namau maraigui ha'ato'oaui rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. 'Ia Jisas 'a aho'i 'ari na'i Betani, i 'omaa na 'ia Lasarus na awaiei, 'ia mo'o na 'ia Jisas 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae. ²Miraaui ha'aagauai mahoingau tanaa Jisas na'isi, 'ia Maata naasi na 'a'au 'anai ha'atora'iniai mahoingau tanaraaui. Mia Lasarus naasi ta'i 'iniraaui nei narau heinagu na'i dora ngaungau. ³Mia Meri 'a siri mai beiai gere bei na honu 'ini rumu na hori bwara di'u. [†]'A ringisia na'i uwana'i a Jisas 'anai ha'ahoua, magu ha'amaha'i 'iniai warihuna. Mana si'inihanai rumusi 'a adaahusia hako i rumasi. ⁴Mia Jiudas Iskariot, 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'i na awa ro'u 'isi. 'Ia Jiudas naasia mo'o nai usuha'inia Jisas tanaraaui maerongana. Mia Jiudas 'a ha'atee o'ani, ⁵"'Ei, 'a ga'i raonga'iniai rumusi, mana ha'a 'ana 'a ga'i 'a'auhiraau 'iniai pohara. Na rumusi ra ga'i horia 'iniai

^{12:3} Ni beisi, 'e ta'i abai lita na awai rarona.

oru 'arangi korai ha'a."† 6Rei'uaa na ha'atee o'asi a Judas, ai'a do'a huunai ta'aabena 'iniraaui pohara, me suria 'iia 'e sae beri. 'Iia naasi na 'omesuriai ha'a adaau rongoiusuri, magu tara'i 'oha 'a rahi ha'a moi nana haaria.

7Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani, "Nigaa! 'Ia Meri 'a haua o'asi 'anai ha'aagauau 'anai 'oha narai toringiau. 8'Iraaui nei pohara rai awa tarau moi bei'amou. 'Inau na bwa'i."

9Na'i 'oha na 'iraaui noni rau 'iraraa do'ia Jisas 'a ataha, rau goni hako mai 'anai 'omesia, ma 'anai 'omesia ro'ua Lasarus, mo'o na 'ia Jisas 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae. 10-11Na'i 'ohasi 'a ragoi Jiu naraugu ai'a raba suriraa'u a i Na'ohadaa'i Piriisi marau hinihinia Jisas 'iniaai maho na to'o beia Lasarus. Naasi miraaui Na'ohadaa'i Piriisi rau hauai ha'aradorado 'anai ha'amaesia ro'ua Lasarus.

Jisas 'A Ha'ata'inia Do 'Iia Na Mwaeraha

(Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12Mana'i nata dangi, 'iraaui noni nara boi 'anai ha'ato'oi Roho Aharau na'i Jerusalem rau rongoa do'ia Jisas 'a boi'a 'anai Jerusalem. 13Naasi rau hano marau haa'i hahai niu, marau 'ari suri tara 'anai heisadoi beia Jisas. Na'i 'oha narau 'ariwou suri tara, rau tooro o'ani,

"Ha'aasaa God!

Araha God, 'oi ha'agorohia mo'o na'o ha'ataaria mai!

'Oi ha'agorohiai mwaeraha ameeui Israel!"†

14Jisas 'a hauai dongki ma heinagu na'i hungana, 'a 'onaai taha na Ususu Maea na 'unua na o'ani,

15 "Mou abui mamaa'u i noni nai Jerusalem.†

'Ome, na mwaeraha amouu 'a ta'e mai na'i hungana'i garei dongki."†

16Na'i 'ohasi 'iraaui rongoiusuri ana'i rau ai'a aidangisia do ni mareho 'isi ra'i mareho na 'iraaui rarabea rau bwane 'unu'i na'i Ususu Maea. Mana'i 'oha na 'ia Jisas 'a suruta'ea aho'i ma ara'ai aro, naraugu aidangisia doni mareho nara usu'i dio na'i Ususu Maea ra to'o ha'a-momori.

17'Iraaui nei narau 'omesia Jisas 'oha na ha'a-suruta'ea Lasarus baaniai mae, rau taroha'inia ro'u tanaraau tara'i noni. 18Ma ragoi noni narau 'ariwou 'anai heisadoi beia Jisas 'iniaai rongoa ada i ha'abu'oahu na hauasi. 19Miraau Farisei raugu ha'atee o'ani hairiu, "Ome, gau heho'a! 'A bwa'i maho na gaigui haua. 'Inia 'a 'ome 'onaa doni mwane inoni hako rau suria'a!"

Jisas 'A Hadanga'inia Mae Nai Haa

20Ma tara'i ai Grik narau boi 'anai ha'ato'oi Roho Aharau na'i Jerusalem, 21rau 'ari ataha beia Pilip, 'e rongoiusuri na boi baania 'omaai Betsaeda na'i

12:5 Oru 'arangi korai ha'a 'a ta'isada beiai horihorinai ta'i sae na tagora suriai ta'i harisi.

12:13 Psalm 118:25-26 12:15 Na'i ha'ateeni Grik ra usuai Saeon, ai'a Jerusalem. Ma'ata raru ta'isada moi.

12:15 Sakaraea 9:9

Galili. Rau o'ani 'inia, “Saemaua, meu raba 'omesia Jisas.” 22 Mia Pilip 'a 'unua tanaa Andru mararu 'ari 'anai 'unua tanaa Jisas.

23 Na'i 'oha nararu 'unua tanaa, 'ia Jisas 'a ha'atee o'ani, “'Ohani 'a tari'a i madoraa 'anai Gare'i Inoni 'anai mae, neina 'ai ara'ai aro 'anai ha'ahoua. 24 Ha'amomori, wai 'unua ha'a-momori tana'amou, ni korai wiit 'ai ahoda aurui ano maai mae ma'ata'a, ma ta wiit haoru nai raboa ara'a maigui haa'i mwane kora haoru. Ma 'onaa na bwa'i mae, na korai wiitisi 'ai tara tata'isada moi. 25 Iatei nai ta'ahia di'u haariai tahingana na'i marewanani, 'ai ha'a-ai'aai huunai tahi. Mia mo'o na ai'a ta'ahia di'ui tahingana na'i marewanani, 'ai daua nana haariai tahi na bwa'i hako. 26 Iatei na raba ha'i noni tatau'aro agua, 'ai boi suriau, 'inia na inoni tatau'aro agua 'ai awa tarau na'i dora na 'inau wai awaiei. Ma 'onaa narai suriau, 'ia Amagu 'ai ha'ahouraa.”

27 Maagu o'ani ro'u, “Na 'adoma'igu 'a ha'a-arungata'aiau di'u. Wai 'ua? Wai ha'arahesi o'ani gasi? 'Ama, 'oi abui watea dowai rongomaata'i o'asi!' Ma'ata naasi taranai taha nau boi 'inia! 28 Wai ha'arahesi o'ani. 'Ama, 'oi hauai taha narai ha'aasaa 'inia i atamu.’”

Ma'e ringe na ao dio mai baaniai aro, 'a o'ani, “'Au bwane hauai taha narai ha'aasaa 'inia i atagu, mawai haua ro'u mau.”

29 Na'i 'oha 'iraau'i noni rau rongoai ringe, tara'i nei rau 'adoma'inia do'e hita, ma tara'i nei rau 'unua hura'a do'e enjel na ha'atee tanaa.

30 Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraa, “Na ringe nagau rongoa, ai'a do 'anai 'a'auhiau, me 'anai 'a'auhi'amou 'anai hinihiniau. 31 Na'i 'ohani 'ia God 'ai hiiriraa hako'i noni nai marewana, mai ha'ahehoa Saetan na marungiai marewanani. 32 Mana'i 'oha narai nugaa ara'a, wai taragoni'i mwane inoni hako tanaa.” 33 'A ha'atee o'asi 'anai ha'a-aidangisiraa 'inia here narai ha'amaesia 'inia na'i dadaahoro.

34 Miraau'i noni rau o'ani, “'I'ameu meu 'omesia na'i Usu-usu Maea doni Ha'atahi 'a bwa'i mae. Ni 'uaana na'o 'unua 'inia dorai nugaa ara'ai Gare'i Inoni? 'Iatei Gare'i Inoni na'o hadanga'iniasi?”

35 Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “Ni bewaa 'ai awa bei'amou ta gere madoraa moi. Naasi moi hahano na'iei na'i 'oha na awa mau bei'amou, neina mou bwa'i suapou, mana kuhi 'a bwa'i kuhisi'amou. 'Inia 'onaa namoi awa na'i kuhi, mou bwa'i aidangisiai dora namou hahano 'ana. 36 Moi hinihiniai bewaa na'i madoraa na awa mau bei'amou, naasi mamoi'gui ha'i gare ni bewaa.” Na'i 'oha na ha'atee o'asi hako tanaraa, 'ia Jisas 'a hano ma awa baira'i baaniraa.

'Iraau'i Jiu Rau Ai'a Hinihinia Jisas

37 Ma rei'uaa na 'ia Jisas 'a hau'i mwane ha'abu'oahu na'i maadaui noni, me 'a ragoi nei narau ai'a hinihinia ro'u mau. 38 Ma naasi taha na 'ia Rarabea Aisaea 'a bwane 'unua do'ai to'o. 'A o'ani,

“Araha God, 'e taringai sae moi nara hinihiniai taroha nameu maania. Ma ai'a ragoi nei nara 'ome 'iraraai mena amua na'o ha'ata'inia!”†

³⁹Mana taranai taha narau ai'a hinihini 'inia, 'ia Aisaea 'a 'unua hura'a o'ani,

⁴⁰“Ia Araha God 'a ha'akuru'i maadaa'i,
ma ha'ababau'i 'adoma'idaa'i.

'Onaa 'a ga'i bwa'i o'asi, rau ga'i 'ome 'irara'i mareho 'ini'i maadaa'i,
marau ga'i aidangisi'i mareho 'ini'i 'adoma'idaa'i,
marau ga'i rihota'i tanaau
mawai ha'agorohiraau baaniai taha na to'iraau.”[†]

⁴¹Na ha'atee duruduru na 'ia Aisaea na hauasi, 'a haua 'abaiai Ha'atahi, 'inia 'ia Aisaea 'a 'omesia na'i na'o i ha'ahou na 'ia Jisas 'ai daua 'oha nai tahi aho'i baaniai mae.

⁴²Hoita, rei'uaa rau ragoi nei narau ai'a hinihinia Jisas, me rau rago ro'u i nei narau hinihinia. Tara'i saemau adaa'i Jiu rau hinihinia ro'u, maraugu ai'a ha'arangasia hura'a 'inia'i mamaa'usiraau ada i Farisei, dora gasigu ha'a-aburaau 'anai siri suri'i rumani ha'arahesi 'anai rihunga'i. ⁴³Rau ta'ahia di'u i ha'atee ha'a-ta'eta'e baaniraau noni, marau ai'a ta'ahiai ha'atee ha'a-ta'eta'e baania God.

⁴⁴Mia Jisas 'a totoro o'ani tanaraau noni, “'Onaa namou hinihiniau, mou ai'a hinihiniau moi, memou hinihinia ro'ua God na ha'ataariau mai. ⁴⁵Na'i 'oha namou re'iau, 'i'amou re'ia ro'u a mo'o na ha'ataariau mai. ⁴⁶Inau 'au boi 'onaai raita na marewa na'i marewanani, neina 'iraau nei ra hinihiniau rai abui taraa awa-awa na'i kuhi. ⁴⁷'Onaa 'iatei na rongo'i ha'atee agu'i ma bwa'i ha'isuri'i, 'inau 'au bwa'i hiiria. 'Inia 'inau ai'a boi 'anai hiirirai noni nai marewana me 'au boi 'anai ha'atahiraau. ⁴⁸Me 'iraau nei nara 'itaau bei'i ha'atee agu'i, ni ha'a-momori nara haa'i ha'atee agu'i naasi narai hiiriraau na'i ha'ahakonai dangi. ⁴⁹Na mareho na 'inau 'au maani'i, ai'a do ra'i 'ado'adogu haariau, me ra'i ha'ausuringa'i baania mo'o na ha'ataariau 'anai 'unu'i tana'amou. ⁵⁰Mau 'iraraa doni ha'ausuringa'i ana'i rai wai'amou 'anai tahi tarau. Naasi, nau maani'i moi mwane mareho na 'ia Amagu na 'unu'i tanaau 'anai maani'i.”

Jisas 'A Wasi'i Uwadaa'i Rongoiusuri

13 ¹Na'i na'o magu to'o i rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau, 'ia Jisas 'a 'iraraa do madoraa ana 'a gaarangi 'anai hano baaniai marewanani 'anai aho'i 'ari beia Amana. Mana heita'ahi ana tanaraau nei narau suria na'i marewanani, 'a 'ari tari na'i mae ana.[†]

²Ma tari madoraa 'anai ngau su'urahi. Na'i 'ohasi 'ia Saetan 'a bwane tau'aro na'i 'ado'adona Judas, garena Saemon Iskariot, 'anai ha'ato'oai 'ado'adona 'anai usuha'inia Jisas tanaraau maerongana. ³Ia Jisas 'a 'iraraa do ni Ama 'a hau'i hako tanaai mena 'anai marungi'i mwane mareho hako, ma 'iraraa do'ia 'a boi baania God, ma'ai aho'i ro'u 'ari beia God. ⁴Naasi mia

^{12:40} Aisaea 6:10 ^{13:1} 'E nata herehere 'anai orisiai tatarani 'a o'ani. “Taraawa'a mau mai, 'ia Jisas 'a ta'ahiraau nei narau suria na'i marewanani. Ma na'i 'ohani, 'a ha'ata'inia tanaraau raha na haua i heita'ahi ana tanaraau.”

Jisas 'a ura ara'a na'i 'oha narau ngau ma rahiai to'oni bohura'a ana. 'A daai mamango ma hiri'ia na'i wa'ana. ⁵Naasi ma ringisiai wai auru na'i raronai rabo'o magu taraawa'a dori'i uwadaa'i rongoiusuri ana'i, ma ha'amamaha 'inia mamango na hiri'ia na'i wa'ana. ⁶Na'i 'oha na tari mai beia Saemon Pita, 'ia Pita 'a o'ani 'inia, "Araha, ni 'uaana na'oigui dori'i 'inia uwagu?"

⁷Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Na'i 'ohani 'o ai'a aidangisia mau tarana'i taha naugu haa o'asi 'inia, ma'ata ta 'oha 'oigui aidangisia mau."

⁸Mia Pita 'agu ha'atee ha'abwarasia o'ani, "Ai'a, 'inau 'o bwa'i dori'i uwagu!"

Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Onaa 'au bwa'i dori'i uwamu, i'oe ai'a ta'i 'iniraaui noni agu'i."

⁹Mia Saemon Pita 'a o'ani, "Araha, na'oi abui dori'i moi uwagu'i, 'oi dori'i ro'u i rimagu, mana bwaugu ro'u."

¹⁰Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "Ia mo'o na bwane mwa'anau wadiwadi'a, ai'a ta'isada do'aigui mwa'anau aho'i ro'u, ma'ata ni uwana'i moi naigu dori'i. 'I'amou mou wadiwadi, ma ai'a do 'i'amou hako." ¹¹'A ha'atee o'asi, suria 'a 'iraraa do'e ta'i 'iniraaui nai usuha'inia tanaraaui maerongana. Naasi tarana'i taha na o'ani 'inia, "Ai'a do 'i'amou hako namou wadiwadi."

¹²Na'i 'oha na wasi'i hakoi uwadaa'i, 'a siri aho'i na'i to'oni ana ma heinagu auru, magu songa'iniraaui o'ani, "Mou aidangisiai mareho nau hauasi? ¹³⁻¹⁴'I'amou mou 'unuau 'inia ha'ausuri mana Araha. Ma ha'a-momori, 'inia 'inau naasi Araha mana ha'ausuri amoo. Tarana naasi, 'i'amou moi wasi'i hairiu i uwamoo'i haari'amou, suria 'inau 'au wasi'i uwamoo'i. ¹⁵'Inau 'au ha'ata'inia tana'amou heiha'auu 'anai suria. Moi haua 'onaai haua agua tana'amou. ¹⁶Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'a bwa'i sae tatau'aro do'ai ororiu di'uai bwauodo ana, ma bwa'i sae heheitaroha'i nai ororiu di'ua mo'o na ha'ataaria hura'a. ¹⁷Na mareho 'isi mou bwane aidangisi'i hako. Naasi 'ia God 'ai ha'agorohi'amou 'onaa namoi ha'isuri'i.

¹⁸"Na mareho nau 'unu'i 'isi, ai'a do'au hadanga'ini'amou hako. 'Inau 'au aidangisi'amou nei nau 'ome sigihi'amou. Na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia hura'a o'ani, 'Na nei na ngau hasura'i beiau, 'iia nagu ha'imae beiau.'[†]

¹⁹'Inau 'au 'unua agau tana'amou do neina 'oha nai to'o, moigu 'iraraa do 'inau naasi Ha'atahi. ²⁰'Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'iatei na ha'amaotoraui noni heheitaroha'i agu'i, 'a ha'amaotoau ro'u. Ma 'onaa 'iatei na ha'amaotoau, 'iia 'a ha'amaotoa ro'u a mo'o na ha'ataariau mai."

Jisas 'A Ha'arangasia Hura'a Do 'Ia Judas

'Ai Usuha'inia Tanaraaui Maerongana

(Matiu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹'Ia Jisas 'a ha'atee o'asi, mana 'adoma'ina 'a ha'a-arungata'aia di'u ma ha'atee hura'a o'ani, "Inau wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'e ta'i 'ini'amou nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu!"

22Miraau rongoiusuri rau wanasiraaui hairiu marau 'ado'ado sibasiba 'inia tei 'iniraaui gasi na 'ia Jisas na 'unuasi. 23Ma'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri na 'ia Jisas 'a ta'ahia di'u.† Mana rongoiusurisi 'a heinagu na'i bobona Jisas na'i dora ngaungau. 24Mia Saemon Pita 'a hauai ha'ara 'inia rimana tanaai rongoiusurisi do'ai songa'inia Jisas 'inia tei nai hauai heresi.

25Mana rongoiusurisi 'a abesua wou beia Jisas ma o'ani 'inia, “Araha, 'iatei nai hauai heresi?”

26Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Ia mo'o na wai haua tanaai dorai bredi nawai toha'inia dio na'i rabo'o, naasia mo'o nai usuha'iniau tanaraaui maerongagu.” Mia Jisas 'a dauai dorai bredi ma toha'inia dio na'i rabo'o, magu haua tanaa Jiudas garena Saemon Iskariot. 27Na'i 'oha na 'ia Jiudas 'agu dauai bredisi, 'ia Saetan 'a rabe'a beia. Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Oi raurau beiai taha na'o 'adoma'iniasi.” 28Na'i 'oha na 'unua o'asi, ai'a ta ta'i 'iniraaui nei narau awa 'isi nai 'iraraai taranai taha nagu ha'atee o'asi 'inia tanaa Jiudas. 29Tara'i nei 'iniraaui rau 'adoma'inia do'ia Jisas 'a 'unua tanaa Jiudas 'anai 'ari hori'i ro'u tara'i mahoingau, ma'ua 'anai ha'i ha'a tanaraaui pohara. 'Inia 'ia Jiudas naasi na 'omesuriai ha'a adaau. 30Na'i 'oha na ngaua hakoi bredi, 'ia Jiudas 'a hasi suruta'e ma hura'a baaniraaui. 'Ohasi 'a rodo'a.

Ha'atora Haoru

31Murina moi hura'a na haa Jiudas baaniraaui, 'ia Jisas 'a o'ani 'iniraaui, “Naasi 'a tari'a i madoraa narai ha'ahauasaaui 'i Gare'i Inoni, mia God rai ha'ahauasaa 'ini'i mwane mareho nara to'o tanaau. 32Ma na'i 'oha narai ha'ahauasaa God 'inia garena, 'ia God 'a bwa'i mamasi orea 'anai ha'ahauasaa o'asi ro'u i garena.” 33Magu o'ani ro'u 'iniraaui, “Arai garegu, 'inau bwa'i awa orea bei'amou. Moi sibaniau mamou bwa'i to'oagu. 'Onaai bwane 'unua agua tanaraaui Jiu, mawai 'unua tana'amou ro'u. Na dora nawai 'ariei, mou bwa'i matai taha na'iei. 34Naasi 'au haua tana'amou i ha'atora haoru. Moi ta'ahi'amou hairiu. 'Onaai ta'ahi'amou agua, 'i'amou mou ga'i ta'ahi'amou hairiu o'asi ro'u. 35Na heita'ahi namou haua tana'amou hairiu, 'ai ha'ata'inia tanaraaui mwane inoni nai marewana hako do 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i.”

Jisas 'A 'Unua Tanaa Pita Do 'Ai Tohea

(*Matu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34*)

36'Ia Saemon Pita 'a songa'inia Jisas o'ani, “Araha, na'i hei na'oi 'ariei?” Mia Jisas 'a aramia o'ani, “Na'i 'ohani 'o bwa'i matai suriaui na'i dora na 'inau wai 'ari na'iei, ma'ata 'oigui haisuri mau na'i muri.”

37Mia Pita 'a ha'atee o'ani, “Ni 'uaana na'o 'unua 'inia do'au bwa'i suri'o 'ohani? 'Inau 'au ha'aagau 'ohani 'anai mae taramu!”

38Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Nii? 'Oi mae mora taragu? Wai 'unua ha'a-momori tana'o, na kua 'a bwa'i tataraoke mau na'i de'eni wa'aria mi'oe 'oi bwane tohe ha'a-oru do'o ai'a 'iraraui.”

13:23 Na'i Jon 21:24 'a 'unua do ni rongoiusuri na 'ia Jisas na ta'ahia di'u, naasi a mo'o na usuai bukani, ma rago i nei ra 'unua do 'ia naasi St. Jon.

Jisas Na Tara 'Anai Ama

14 ¹Mia Jisas 'a o'ani ro'u, "Mou abui ahutotou mai abui ta'aabemoou, ma'ata moi 'u'uria God, mamoi 'u'uriau. ²Na'i raronai ruma ana Amagu ra ragoi ahii, minau wai 'ari 'anai ha'aagau'i dora taramoou. 'Onaa na ga'i bwa'i o'asi, 'au ga'i bwa'i 'unua o'asi tana'amou. ³Na'i 'oha na mwane mareho rai agau, 'inau wai boi 'anai wai'amou 'ari neina moi awa tarau beiau na'i dora na 'inau awaei. ⁴I'amou 'iraraa dora na 'inau wai 'ari na'iei, mana tara he'ua namou ga'i ataha 'inia na'iei."

⁵Mia Tomas 'a o'ani, "Ai'a Araha, 'i'ameu ai'a aidangisiai dora na'oi 'ariei! 'Ai he'uaigu 'iraraa ameeui tara?"

⁶Mia Jisas 'a o'ani, "'Inau na tara, 'i ha'a-momori, mana tahi. 'A bwa'i nei nai taha beiai Ama 'onaa na bwa'i suriau. ⁷Tari 'ohani, mou ai'a aidangisia Amagu, 'inia mou ai'a huunai aidangisiau. Me taraawa'a na'i 'ohani ma 'ari'a, mou aidangisia mamou 'omesia'a."

⁸Mia Pilip 'a o'ani 'inia, "Araha, 'oi ha'ata'inia tana'ameu i Ama, maigu aro i ahume'e'i."

⁹Mia Jisas 'a o'ani, "Pilip, 'inau 'au awa ore'a'a bei'amou, ma'o ai'a aidangisiau mau? 'Iatei na 'omesiau, 'iia 'a 'omesiai Ama! Hoita, ni 'uaana na'o 'unua 'inia do wai ha'ata'inia tana'amou? ¹⁰Ma 'ua Pilip? 'O ai'a hinihini do 'inau mia Amagu 'e ta'i? Taha nau maani'i tana'amou, ai'a do ra'i 'ado'adogu haariau, ma'ata ra'i 'adoma'ina'i a Amagu na awa beiau. ¹¹Mou ga'i hinihiniau na'i 'oha nau 'unua do 'inau 'e ta'i be'inia Ama, mia Ama 'e ta'i beiau. 'Onaa bwa'i, mamoi hinihini 'ini'i mareho nau haa'i. ¹²Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, na nei na hinihiniau, 'ai matai hau'i mareho na 'inau haa'i, maai matai haa'i maho raha di'u'i ro'u wou, 'inia 'inau wai 'ari 'anai awa beia Ama. ¹³Iniai suriau amoou, 'inau wai 'a'auhi'amou 'anai haua ta mareho namoi ha'anongia, neina 'iraaui noni rai ha'ahauasaa Ama 'iniai tatau'aro anai garena. ¹⁴Ha'amomori, 'iniai suriau amoou, 'inau wai 'a'auhi'amou 'anai haua ta mareho namoi ha'anongia."

Jisas 'A Duruduru 'Iniai Hi'ona Maea

¹⁵"Onaa mou ta'ahiau, mamoi araisuri'i ha'atora agu'i. ¹⁶Minau wai ha'anongia Ama mai haua tana'amou ta hei'a'auhi nai awa tarau bei'amou. ¹⁷Iia naasi Hi'ona Maea, 'ia mo'o na ha'ata'ini'i hura'ai mwane mareho ha'a-momori. 'Iraaui nei nara ai'a hinihiniau rau bwa'i dauai Hi'ona Maea, suria rau ai'a 'ome 'iraraa marau ai'a aidangisia. Mi'amou mou aidangisia. 'Ohani, 'iia 'a awa'a bei'amou, ma 'ai mono na'i raromoou tarau.

¹⁸"Inau bwa'i nugasi'amou mamoi awa 'onaai gare a'osi, 'inia 'inau wai 'ari mawai aho'i ro'u mau mai bei'amou. ¹⁹'A bwa'i ore'a miraaui nei narau ai'a hinihiniau ra bwa'i 'omesiau'a, ma'ata 'i'amou moi 'omesiau, suria 'inau wai tahi aho'i. Mi'amou moi tahi aho'i ro'u. ²⁰Na'i 'oha nawai suruta'e aho'i baaniai mae, namoigui 'iraraa do 'inau 'e ta'i be'inia Ama. Mamoigui 'iraraa ro'u do 'inau 'e ta'i bei'amou, mi'amou ta'i beiau.

²¹"Iraaui nei narau ha'isuri'i ha'atora agu'i, naasi narau ta'ahiau, ma suria rau ta'ahiau, 'ia Amagu 'ai ta'ahiraau ro'u. 'Inau wai ta'ahiraau, mawai ha'a-aidangisiraau 'iniau."

²²Mia Jiudas, ai'a Jiudas Iskariot, ma'ata 'i nata Jiudas 'a o'ani, “Araha, ni 'uaana na 'i'ameu moi na 'oi ha'a-aidangisi'ameu 'ini'o, ma bwa'i tanaraau noni nai marewana hako?”

²³Mia Jisas 'a o'ani, “Iatei na ta'ahiau, 'ai araisuri'i ha'atee agu'i. Mia Amagu 'ai ta'ahia, me 'imiria miri boi 'anai awa beia. ²⁴Miraau nei narau ai'a ta'ahiau, rau bwa'i raba araisuri'i ha'atee agu'i. Mamoi 'iraraa do ni mareho nau 'unu'i ai'a ha'atee agu'i haariau. Ni mareho nau maani'i ra boi baania Ama na ha'ataariau mai.

²⁵“Nau 'unu'i tana'amoui mareho 'isi na'i 'oha nau awa mau bei'amou. ²⁶Ma'ata na'i 'oha nawai hano baani'amou, ni Hei'a'auhi 'ai boi 'anai ha'a-aidangisi'amou 'ini'i mwane maho, mai ha'a 'adoma'i aho'isi'amou tarau 'ini'i taha nau 'unu'i tana'amou. Mana Hei'a'auhisi naasi 'i Hi'ona Maea na 'ia Amagu 'ai ha'ataaria mai 'anai ura 'iniau. ²⁷'Ai abui ta'abemoou ma'ua moi abu maaa'u. 'Inia 'inau wai ha'apapaku'i 'adoma'imoo'i nara torakoke. 'Iraau noni nai marewana ra bwa'i matai ha'apapaku'i o'asi 'adoma'imoo'i. ²⁸Moi 'adoma'i aho'isiai taha nau 'unua tana'amou do 'inau wai 'ari baani'amou, ma'ata wai aho'i ro'u mau mai bei'amou. 'Onaa namou huunai ta'ahiau mou ga'i wa'ewa'e 'iniai hano nawai haua 'ari beia Ama, 'inia 'ia 'a ororiu di'u ro'u baaniau. ²⁹'Inau 'unu'i agau tana'amou i mareho 'isi, do nei namoi hinihini na'i 'oha narai to'o. ³⁰'Augu ai'a to'oraa'a ro'u ta madoraa tewa 'anai 'unu'i tara'i mareho ro'u tana'amou, 'inia na mwaeraha ta'aa anai marewanani 'a gaarangi'a. 'Iia ai'a to'o mena 'anai marungiau, ³¹ma'ata 'inau wai hauai mareho na 'ia Amagu 'a 'irisia dowai haua, miraau noni rai aidangisia do 'inau 'au ta'ahia. Hoita, moi suruta'e magai hano.”

Jisas Na Huunai Abe Odonai Hasi'ei

15 ¹Mia Jisas 'a ha'atee o'ani ro'u tanaraau rongoiusuri ana'i, “Inau naasi huunai abe odonai hasi'ei nara 'unua 'iniau grep, me 'ia Amagu naasi na odora'iniau mou. ²'Iia 'a ruhuusi'i raraa nara ai'a hungu ma taapuru orima'ini'i raraa nara matai hungu marai hungu goro ro'u wou. ³'I'amou, ni tahingamoo'i ra wadiwadi hako'a 'iniau dau'i amooou i ha'atee agu'i. ⁴Moi hasi tarau beiau, minau wai hasi tarau bei'amou. 'Inia na raraai hasi'ei 'a bwa'i matai hungu haaria 'onaa na bwa'i hasi wou na'i abe odo. 'A matai hungu moi 'oha na hasi wou na'i abena. Hoita, 'i'amou bwa'i matai hungu ro'u 'onaa namou bwa'i hasi mai beiau.

⁵“Io, 'inau naasi abe odonai hasi'ei, me 'i'amou naasi raraa. 'Iatei na hasi beiau minau hasi beia, 'ai hungu rago goro. 'Inia 'a bwa'i maho namoi matai haua ta'iniau. ⁶'Onaa 'iatei na ai'a hasi beiau, 'iia 'a 'onaai raraa nara taba gata'inia ma maria'a. 'Inia na raraa o'asi, rai gaasi goni'i na'i robo 'anai suu gata'ini'i. ⁷Ma 'onaa na'oi hasi tarau beiau, mana ha'atee agu'i rai awa tarau bei'o, 'ia God 'a matai haua tana'o ta maho na i'oe 'oi ha'anongia. ⁸'Onaa moi hungu goro, rai ha'ahauasaa i Amagu marai aidangisia do 'i'amou ra'i huudi rongoiusuri agu'i.

⁹“Inau 'au ta'ahi'amou 'onaai ta'ahiau na haa Amagu. Naasi moi hasi tarau beiau neina moi awa tarau na'i heita'ahi agua. ¹⁰Inau 'au araisuri'i

ha'atora ana'ia Amagu, mana heita'ahi ana 'a awa tarau beiau. 'A o'asi ro'u, 'onaa namoi araisuri'i ha'atora agu'i, na heita'ahi agua 'ai awa tarau ro'u bei'amou.

11“'Inau 'au 'unua o'asi tana'amou, do neina moi honu 'iniaia wa'ewa'e 'onaai'au, mana wa'ewa'e amouu 'ai honu aharau. 12Naani ha'atora agua tana'amou—moi ta'ahi'amou hairiu 'onaai ta'ahi'amou agua. 13'Oha na 'e sae na mae dingadi geresae ana'i, ai'a ta here'a ro'u naigui goro di'u'ai heresi 'anai ha'ata'iniaia heita'ahi ana tanaraau! 14'I'amou ra'i geresae agu'i 'onaa namoi araisuri'i ha'atora agu'i. 15'Ohani 'au bwa'i 'unu noni tatau'aro agu'i 'ini'amou. 'Inia na bwauodo 'a bwa'i ha'a-aidangisiraau noni tatau'aro ana'i 'ini'i mwani mareho na haa'i. Naasi 'inau wai 'unu'amou 'ini'i geresae agu'i, 'inia ni mareho na 'ia Amagu 'a 'unu'i tanaau, 'au ha'a-aidangisi'amou hako 'ini'i. 16'I'amou ai'a 'ome sigihiau. 'Inau nau 'ome sigihi'amou, mau haua tana'amou i tau'aro domoi hura'a 'anai hungu 'ini'i hua narai awa tarau. Naasi 'ia Amagu 'aigui haua tana'amou taha namoi ha'anongia, 'iniaia suriaau amouu. 17Naani ha'atora agua tana'amou—moi ta'ahi'amou hairiu.”

Jisas 'A Ha'abasuraau Rongoiusuri Ana'i

18“'Onaa 'iraaui nei narau ai'a hinihiniau ra 'utai'amou, moi 'iraraa do 'inau naasi nara 'utai'au na'i na'o maragu 'utai'amou ro'u na'i muri. 19'Onaa namoi awa moi 'onaairaausi, rau ga'i ta'ahi'amou, magu ai'a. 'Inau 'au sigihi'amou 'anai sigi baaniraaui, neina moi abui awa 'onaairaaui. Naasi tarana narau 'utai'amou 'inia. 20Moi aidangisiai taha nau bwane 'unua tana'amou. Na inoni tatau'aro 'a ai'a ororiu di'u'ai bwauodo ana. Naasi 'onaa namou 'iraraa do ra norata'iaui, 'ai o'asi ro'u tana'amou. Ma 'onaa nara araisuri'i ha'ausuringa'i agu'i, 'ai o'asi ro'u tana'amou! 21'Iraau nei narau ai'a hinihiniau rai haua o'asi, suria 'i'amou ra'i noni agu'i, miraaui ai'a aidangisia God na ha'ataariaui mai. 22'Onaa nau ga'i bwa'i boi 'anai hadahada tanaraau ani, 'iraaui rau ga'i bwa'i arunga 'ino'a na'i maana God 'iniaia 'utai'au narau haa. Me na'i 'ohani rau 'utai'au'a, maigu bwara tanaraau 'anai 'unua do rau ai'a taritari'a. 23'Iatei na 'utai'au, 'iia 'a 'utai'au ro'ua Amagu. 24'Onaa nau ga'i bwa'i hau'i ha'abu'oahu na ai'a tanei'a ro'u nai haa'i, rau ga'i bwa'i arunga 'ino'a ro'u. Me na'i 'ohani, rei'uaa narau 'omesi'i ha'abu'oahu nau hau'i, miraaui 'utaimiria moe'a mau i Amagu. 25Ma'ata 'a o'asi do neina 'ai to'o ha'a-momori Usu-usu Maea na o'ani, 'Ra to'o 'utai'au moi.’” 26'Inau wai ha'ataaria mai hei'a'auhi baaniai Ama. 'Iia naasi Hi'ona Maea, 'ia mo'o na ha'ata'ini'i hura'ai mwane mareho ha'a-momori. Mana'i 'oha nai boi, 'ai 'unu'i tana'amou i mwane mareho 'iniau. 27Mi'amou moigui hura'a 'anai taroha'iniau ro'u tanaraau noni, 'inia 'i'amou namou awa mau mai beiau 'oha nau taraawa'a hauai tatau'aro agua tari mau na'i 'ohani.”

16 1“'Inau 'au 'unu'i mareho 'isi tana'amou, do neina 'i'amou moi abui 'adoma'i wanusi 'iniau na'i 'oha narai here ha'a-ta'ai'amou. 2'Iraau

noni rai ha'a-abu'amou 'anai siri suri'i rumani ha'arahesi 'anai ha'arahesi, mana'i 'oha nai boi mau, 'iraaui nei narai ngahu ha'amaesi'amou rai 'adoma'inia do here narau hauasi rau haa tanaa God. ³Rai haa o'asi, suria rau ai'a aidangisia Ama, marau ai'a aidangisiau. ⁴Inau 'au 'unu'i tana'amou mareho 'isi, do na'i 'oha naraigui to'o, moigui aidangisia do 'inau 'au bwane ha'abas'u'amou 'ini'i. Nau ai'a bwane 'unu'i tana'amou mau na'i na'o, 'inia awa agua orea mau bei'amou.”

Na Tatau'aro Anai Hi'ona Maea

⁵“Mana'i 'ohani, wai 'ari aho'i'a beia mo'o na ha'ataariau mai, ma ai'a ta ta'i abe 'ini'amou nai songa'iniau 'inia dora na 'inau wai 'ariei. ⁶Au 'iraraa do mou ahutotou di'u 'ini'i mareho nau 'unu'i tana'amou. ⁷Ma'ata 'a goro di'u do 'inau wai hano, 'inia 'onaa nau bwa'i hano, na Hi'ona Maea 'a bwa'i boi 'anai 'a'auhi'amou. Me 'onaa nawai hano, naasi nawai ha'ataaria mai. ⁸Mana'i 'oha nai boi, 'ai ha'a-'ome 'irararaui noni nai marewana 'ini'i ora-ora'a adaa'i, ma he'ua i awaha na odo-odo ma 'inia hihiri nai boi ta'oha. ⁹Ai ha'a-'ome 'irararaui 'ini'i ora-ora'a adaa'i suria rau ai'a hinihiniau. ¹⁰Ai ha'a-aidangisiraui 'inia awaha na odo-odo, 'inia 'inau wai 'ari beia Ama mamougu bwa'i 'omesiaua' ro'u. ¹¹Ma'ai ha'a-aidangisiraui 'inia hihiri, 'inia 'ia God 'a bwani hiiria Saetan na heimarungi na'i marewanani.

¹²“A rago di'u i mareho 'anai maani'i tana'amou, maigui bwara tana'amou 'anai aidangisi'i hako. ¹³Ma'ata, na'i 'oha na Hi'ona Maea ni ha'a-momori 'ai boi, 'ia 'ai ha'a-aidangisi'amou 'ini'i mwane mareho nara ha'a-momori. 'Iia 'a bwa'i maani'i mareho moi suriai 'adoma'ina, ma'ata 'ai maani'i taha na rongo'i beia God. 'Iia 'ai maani'i tana'amou taha naraigui to'o mau. ¹⁴'Iia 'ai ha'ahauasaau, 'inia 'ia 'ai maani'i tana'amou taha na 'inau 'au maani'i tanaa. ¹⁵Na mwane mareho na 'ia Ama na to'ora'i, 'ia agu'i. Naasi mareho nau 'unua 'inia do ni Hi'ona Maea 'ai maani'i tana'amou taha na 'inau 'au maani'i.”

Ahutotou 'Ai Aho'ita'i Wa'ewa'e

¹⁶Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraui rongoiusuri ana'i, “A bwa'i orea mamou bwa'i 'omesiau ga'u, ma bwa'i orea mamoi 'omesiau aho'i ro'u.”

¹⁷Ma tara'i nei 'iniraui rongoiusuri ana'i raugu heisosonga'i hairiu o'ani, “Ini 'uaana na 'unua 'inia do ta gere madoraa gau bwa'i 'omesia ga'u, ma na'i muri gaigui 'omesia aho'i ro'u? Ma'ua na 'unua 'inia do 'ia 'ai 'ari beia Amana? ¹⁸Igaau gau ai'a aidangisiai 'ado'ado 'anai gere madoraasi.”

¹⁹'Ia Jisas 'a 'iraraa do 'iraaui rau raba songa'inia, magu o'ani 'iniraui, “A 'ua, 'a kakui ahumou 'ini 'unua agua do 'a bwa'i orea mamou bwa'i 'omesiau ga'u, ma bwa'i orea mamoi 'omesiau ro'u aho'i? ²⁰Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'i'amou moi angi mamoi ahutotou di'u 'inia here narai haua gugua, ma'ata 'iraaui noni nara ai'a hinihiniau rai wa'ewa'e 'inia. Moi ahutotou, ma'ata ni ahutotou namoi haa 'ai aho'ita'i wa'ewa'e 'ini 'omesia amou i boi aho'i agua. ²¹Ai 'onaui urao na maesi ahu 'anai ha'ahutaai

gare. Mana'i 'oha na gare ana 'a huta, 'a kaku'aai mata'i, ma wa'ewa'e, 'inia i gare 'a huta mai na'i marewana. ²²Ai o'asi ro'uta tana'amou. Na'i 'ohani mou ahutotou. Ma'ata na'i 'oha nagai hairee'i ro'u, 'i'amou moigui wa'ewa'e di'u ro'u wou, mana wa'ewa'e namoi to'oraa 'a bwa'i tanei nai ha'a-ai'aa baani'amou. ²³Na'i 'ohasi, 'a bwa'i mareho namoi ha'anongia beiau. Wai 'unua ha'a-momori tana'amou, 'ia Ama 'ai haua tana'amou taha namoi ha'angonia, 'inia 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i. ²⁴Tari mai 'ohani, ai'a ta mareho mau namoi ha'anongia mau 'onaai rongoiusuri agu'i. Moi ha'anongi, naasi mamoi'gui dauai taha namoi ha'anongia, mamoi'gui honu 'inia wa'ewa'e.”

**Jisas 'A Ha'aheho'i Hakoi Mwane Mena
Anai Marewanani**

²⁵Mia Jisas 'a o'ani ro'u 'iniraai rongoiusuri ana'i, “Inau 'au maani'i mareho 'isi tana'amou 'ini'i heiha'auu. Ma 'e 'oha nai boi mau 'au bwa'i hau'i heiha'auu, ma'ata wai mamaani odo-odo moi tana'amou 'inia Ama. ²⁶Naasi mamoi'gui ha'anongia haarimoo 'inia hagu amoo beiau. 'Inau 'augu bwa'i ha'anongi'a tana'amou, ²⁷'inia 'ia Ama 'a ta'ahi'amou suria 'i'amou mou ta'ahiau mamou hinihinia do'inau 'au boi baania God. ²⁸'Inau 'au boi baania Ama mau boi na'i marewana, mana'i 'ohani wai hano baaniai marewana mawai aho'i 'ari beia Ama.”

²⁹Miraai rongoiusuri ana'i rau o'ani 'inia, “Na'i 'ohani meugu aidangisi'i goro i mareho na'o 'unu'i, 'inia 'o ai'a haa'i ha'atee heiha'auu suri'i mamaani amu'i. ³⁰Naasi meu 'iraraa do i'oe 'o aidangisi'i mwane mareho hako, ma rei'uaa nameu ai'a songa'ini'o mau 'inia ta maho, me i'oe 'o bwane aidangisi'i 'adoma'imee'i. Naasi meugu hinihini do i'oe 'o boi baania God.”

³¹'Ia Jisas 'agu songa'iniraai o'ani, “Nii? Naasi moug hinihinia ha'a-momori'a? ³²'E madoraa nai boi, mana madoraa'i naani'a na 'i'amou hako moi 'adarara, 'e nei ma hano baaniau 'ari 'omaa ana. Ma'ata 'inau bwa'i awa haraariau, 'inia 'ia Ama na awa beiau. ³³'Inau 'au 'unu'i o'asi tana'amou mareho 'isi, neina 'inia hagu amoo beiau, rai abui torakoke 'adoma'imoo'i. Na'i marewanani moi to'oadi mwane mareho bwara. Ma'ata moi ura baabau! Suria 'inau bwane ha'ahehoai mena anai marewanani.”

Jisas 'A Ha'arahesi 'Iniraai Noni Hinihini

17 ¹Oha 'ia Jisas 'a 'unu'i hakoi mareho 'isi, 'a wana ara'ai Aro ma ha'atee o'ani,

“Ama, ni madoraa naani'a. 'Oi ha'ahauasaai Garemu, neina 'inau, 'i Garemu, waigui ha'ahauasa'o ro'u. ²I'oe na'o ha'awateau 'anai marungirau hakoi noni neina wai hauai tahi tarau tanaraai noni na'o haurau mai tanaau. ³Mana tahi tarau naani, do 'iraai noni rai aidangisi'o, 'i ta'i huunai God ha'a-momori, marai aidangisiau ro'ua Jisas Kraest na'o ha'ataariau mai. ⁴'Inau 'au ha'ahauasa'o na'i marewanani, 'inia 'au haa'i'a i tatau'aro na'o ha'ataariau mai 'anai haa'i. ⁵Ama, na'i 'oha nawai awa aho'i bei'o, 'au 'irisia

do'oi ha'ahauasaau 'onaai ha'ahauasaau ga'u amua na'i 'oha na 'inau awa ga'u bei'o mau mai maagu pwa'ara i marewana.

6'Inau 'au ha'ata'ini'o tanaraau mwane 'ini. Rau awa ga'u 'onaairaaui noni nai marewanani, ma'o hauraaui mai tanaau. 'Iraau ra'i noni amu'i ma'o hau'i mai tanaau. 'Iraau rau araisuri'i ha'atee amu'i. 7'Naasi rau aidangisia do ni mwane mareho hako nau 'unu'i mau haa'i, ra boi baani'o. 8'Ni mwane ha'ausuringa'i na'o hau'i mai tanaau 'au hau'i hako tanaraau, marau dau'i. Rau aidangisia goro do 'inau 'au boi baani'o, me i'oe na'o ha'ataariau mai.

9'Ni ha'arahesi aguani, 'au ai'a haua 'iniraaui noni nara ai'a hinihiniaui. Me 'au ha'arahesi 'iniraaui nei na'o hau'i mai tanaau, suria 'iraaui ra'i nei amu'i. 10'Miraaui nei amu'i 'ia agu'i, mana nei agu'i 'ia amu'i. Mei suri'i tahingadaa'i, na mena mana gorohagu ra ha'ata'inia hura'a tanaraau noni. 11'Naani wai hano'a baaniai marewana maugu bwa'i awa'a ro'u na'iei. Wai aho'i 'ariwou bei'o miraaui nei amu'i rai awa mau. Ama Maea, 'oi taatahi bwarasiraaui ma'oi 'omesuriraaui 'inia mena amua, 'i ta'i mena na'o haua mai tanaau. 'Oi haua o'asi neina rai ha'i ta'i 'onaagaraa. 12'Na'i 'oha na 'inau 'au awa beiraaui, 'au taatahi bwarasiraaui 'inia mena amua. 'Au 'omesuriraaui goro ma 'e ta'i nei moi 'iniraaui na ai'aa baaniau. Naasia mo'o na ta'aasi[†] na ta'isada do'ai siri na'i mae tarau, do neina 'i Usu-usu Maea 'ai to'o ha'a-momori.

13'Naani wai 'ari'a wou bei'o. 'Inau 'unu'i mwane mareho 'ini tanaraau na'i 'oha nau awa mau beiraaui, do neina rai honu 'inia wa'ewa'e 'onaai wa'ewa'e nau haa. 14'Au hau'i tanaraau ha'ausuringa'i amu'i, miraaui nei narau ai'a hinihiniaui ra 'itaraau suria 'iraaui ai'a ha'isuri'i barongadaa'i, 'onaai nau ai'a ha'isuri'i ro'u. 15'Nau ai'a ha'anongia do'oi wairaaui baaniai marewana, ma'ata 'au ha'angoni'o do'oi 'omesuriraaui baania mo'o na ta'aa di'usi, 'ia Saetan. 16'Iraau ai'a anai marewanani, 'onaai nau ai'a anai marewanani. 17'O'i ha'amaearaaui 'ini'i ha'ausuringa'i amu'i nei na rai hauai tau'aro amua. 'Inia na ha'ausuringa'i amu'i ra ha'ata'inia taha na ha'a-momori. 18'Inau 'au ha'a-taariraaui hura'a na'i marewana hako 'onaai ha'ataariau amua mai na'i marewanani. 19'Inau 'au wateau haariau tana'o 'anai 'a'auhiraau, do neina 'iraaui rai watearaui haraariraaui hako tana'o 'anai hauai tau'aro amua.

20'Hoita. Nau ai'a ha'arahesi 'iniraaui moi rongoiusuri 'ini, me 'iniraaui ro'u i nei narai hinihiniaui na'i 'oha rai maaniai tarohagu tanaraau. 21'Ama! 'Au ha'arahesi do 'iraaui hakoi nei narai hinihiniaui rai ta'i, 'onaai 'inau mi'oe gara ta'i, i'oe na'i beiau minau na'i bei'o. Mau ha'arahesi do 'iraaui rai ha'i ta'i beigaraa, neina inoni nai marewana hako raigui hinihinia do i'oe na'o ha'ataariau. 22'Au haua tanaraau mena mana goroha na'o haua tanaau. 'Au haua tanaraau do neina rai ha'i ta'i, 'onaai ha'i ta'i agaraa. 23'Inau na'i beiraaui, mi'oe na'i beiau, neina 'iraaui rai ha'i ta'i ha'a-momori. Naasi na mwane inoni nai marewana hako rai aidangisia do i'oe na'o ha'ataariau mai, ma'o ta'ahiraaui noni hinihini ta'isada moi 'onaai ta'ahiau na'o haa.

²⁴Ama. 'Au 'irisia do 'iraaui nei na'o hau'i mai tanaau rai awa beiau na'i dora na wai awa iei, neina rai 'omesiai rarahagu mana hauasa nau hua, ni raraha mana hauasa na'o haua tanaau 'inia ta'ahiau mai mau amua maagu pwa'ara i marewana. ²⁵Ama! I'oe 'o odo-odo. 'Iraaui noni narau ai'a hinihiniau, rau ai'a aidangisi'o. Ma'ata 'inau 'au aidangisi'o, miraaui nei agu'i rau 'iraraa do i'oe na'o ha'ataariau mai. ²⁶'Inau 'au ha'a-aidangiraau 'ini'o, mau bwa'i agohe 'anai hua o'asi, neina heita'ahi amua tanaau 'ai awa beiraau, minau ro'u beiraau."

Jisas Ra Daa

(*Matu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53*)

18 ¹Oha na 'ia Jisas 'a ha'arahesi hako, 'a wairaaui rongoiusuri ana'i 'ari na'i nata batarau 'inia marawai Kidron. Marau 'ariwou awa na'i dora ra hasi 'ana hasi'ei 'oliv. ²Mia Jiudas, 'ia mo'o na hano ani 'anai usuha'inia Jisas tanaraui maerongana, 'a 'iraraai dorasi, suria na'i dorasi 'ia Jisas 'a wairaaui tarau 'ariei rongoiusuri ana'i. ³Hoita, na'i 'ohasi 'ia Jiudas 'a wairaaui mai ruruhai hehei'oi ni Rom beiraau ro'u tara'i sae hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea na 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi mana Farisei rau ha'ataari'i. Rau waa'i mareho hehei'oi adaa'i, mana mareho ni ha'amarewa, marau ataha wou na'i dorasi. ⁴Jisas 'a bwane aidangisi'i hakoi taha narai to'o tanaa. Naasi ma 'ariwou 'anai heisadoi beiraau, ma o'ani, "Iatei namou sibania?"

⁵Miraaui o'ani, "Ia Jisas ni Nasaret."

Mia Jisas 'a o'ani, "Nei nauni."

Mana'i 'ohasi, 'ia Jiudas 'a ura ro'u moi beiraui sae hehei'oi. ⁶Hoita, mana'i 'oha na o'ani 'iniraaui, "Nei nauni," rau su'a marau ahurenga hako aurui ano! ⁷Magu songa'iniraaui ro'u o'ani, "Iatei namou sibania?"

Miraaui o'ani ro'u 'inia, "Ia Jisas ni Nasaret."

⁸Mia Jisas 'agu o'ani 'iniraaui, "Au bwane 'unua tana'amou niani do neinauni. Ma 'onaa na 'inau namou sibaniaui, mamoi nugasiraaui rongoiusuri agu'i 'ini marai hano." ⁹'A hua o'asi neina 'ai to'o ha'a-momori mareho na 'unua na'i 'oha na o'ani, "Ai'a ta ta'i 'iniraaui nei na'o hau'i tanaau nai ai'aa."†

¹⁰Mia Saemon Pita na awa beiai naihi. 'A rahia hura'a ma taba taahiai karinga odonai sae tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi. Na atana 'ia Malkas.

¹¹Mia Jisas 'a o'ani 'inia Pita, "O'i nuga aho'i naihi amua na'i dora 'ana! 'O ai'a 'iraraa do 'inau wai rongomaata'i 'onaai 'irisia ana Amagu?"

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa 'Anas

¹²Naasi miraaui hehei'oi mana bwauodo adaa'i, beiraui sae hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea ana God, rau daaui Jisas marau ho'o goni'i rimana'i. ¹³Na'i na'o rau waia ga'u tanaa 'Anas, i amana urao ana Kaeafas.

'Ia Kaeafas naasi Na'ohadaaui Piriisi 'anai harisi naasi mia 'Anas na Na'ohadaaui Piriisi ga'u na'i na'o. ¹⁴Mia Kaeafas naasia mo'o na bwane 'unua tanaraaui saemaua adaa'i Jiu do 'a ga'i goro do 'onaa ta ta'i nei 'ai mae dingadaaui mwane inoni hako.

'Etanai Tohe Na Haua Pita

(*Matiu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵'Ia Pita beiai ta'i rongoiusuri ro'u raru hano suria Jisas. Mana nata rongoiusurisi, raru haimatai'i Na'ohadaaui Piriisi naasi. Na tarana naasi 'iia ra ha'awatea 'anai siri na'i dora a'ora na'i maanai ruma anai Na'ohadaaui Piriisi nara waia siri eia Jisas. ¹⁶Mia Pita 'a ura moi hura'a na'i maanai bara. Mana nata rongoiusurisi 'a siri ma aho'i hura'a ma hadahada beiai gere urao na 'omesuriai maanai barasi magu waia siri a Pita. ¹⁷Oha nararu siri, na uraosi 'a wanasia Pita ma o'ani 'inia, "Ni'oe ro'usi ta'i rongoiusuri ana Jisas gasi!"

Mia Pita 'a tohe ma o'ani 'inia, "Ai'a, 'inau ai'a."

¹⁸Miraau noni tatau'aro na'i rumasi, miraau sae hehei'oi narau 'omesuriai Ruma Maea ana God rau ura garigariai 'eu narau togaa na'isi 'anai waari'u, 'inia na'i 'ohasi 'e madoraa na rodo 'a wanusi. Mia Pita 'a 'ariwou 'anai waari'u ro'u beiraa.

'Ia 'Anas 'A Sosonga'inia Jisas

(*Matiu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹Mia 'Anas 'agu songa'inia Jisas 'iniraau rongoiusuri ana'i, ma 'ini'i ro'u i ha'ausuringa'i ana'i. ²⁰Mia Jisas 'a aramia o'ani, "Ni mareho nau maani'i 'au maani'i hako hura'a tanaraaui noni. Suria 'ado 'oha 'au mamaani suri'i dora ni rurugoni agaa'i 'onaa ruma ni ha'arahesi, mana'i Ruma Maea ana God. Ai'a ta ta'i maho nawai girua ta'iniraau. ²¹Ni 'uaana na'ogu hau'i 'inia heisonga'i 'isi tanaau? 'Oi songa'iniraau nei narau rongo'i taha nau maani'i. 'Iraau narau 'irara'i mareho nau maani'i."

²²Ma'e ta'i 'iniraau sae hehei'oi na 'omesuriai Ruma Maea ana God 'a boi ma hidariai babana Jisas ma o'ani, "I'oe 'o ga'i bwa'i hadahada o'asi tanaai Na'ohadaaui Piriisi!"

²³Mia Jisas 'a o'ani, "Onaa 'e maho ta'aa nau 'unua hura'a ma'oi 'unua hura'a magai rongoa. Ma 'onaa 'a odo-odo i mareho nau 'unua, ma 'e taranai taha na'o hidariau 'inia?"

²⁴Mia 'Anas 'a ha'ataaria Jisas 'ari tanaa Kaeafas bei'i mau i ho'oho'o na'i rimana'i.

Ruana Mana Orunai Tohe Na Haua Pita

(*Matiu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62*)

²⁵Oha na 'ia Pita 'a ura mau 'isi 'anai waari'u, 'e ta'i 'iniraau sae 'isi na o'ani 'inia, "A 'ua? I'oe ro'u ta'i 'iniraau rongoiusuri ana'ia mo'osi?"

Mia Pita 'a tohe, 'a o'ani, "Ai'a, 'inau ai'a."

26Ma'e ta'i 'ini'i noni tatau'aro anai Na'ohadaaui Piriisi, 'e sae na heito'oranga'i beia mo'o na 'ia Pita na taba taahiai karingana ani, 'a o'ani, "Inau 'au 'omesi'o ro'u beia mo'osi na'i 'oha nara daua 'ari moui hasi'ei ani."

27Mia Pita 'a tohe ro'u mau. Raugu rongo mana kua 'a tataraoke'a.

Jisas Ra Waia 'Ari Tanaa Paelat

(*Matu 27:1-2, 11-31; Mak 15:1-20; Luk 23:1-25*)

28Na heisonga'i narau haa'i tanaa Jisas na'i ruma ana Kaeafas 'a wairaaui tari 'ari na'i haho'oa ta'aa. Naasi maraugu waia 'ari na'i kae ruma raha anai ai Rom na Primia 'anai Provensi naasi. Miraaui ai Jiu 'isi rau ai'a siri na'i rumasi, 'inia 'onaa narai siri na'i ruma anai nei na ai'a Jiu, rau 'adoma'inia dorai do'o'a na'i maana God marau bwa'igui ha'i ta'i'a beiraaui noni 'oha rai ha'ato'oi rongo ni Roho Aharau. 29Mana Primia, 'ia Paelat, 'a hura'a wou na'i abau 'omaa beiraaui ma o'ani 'iniraaui, "E taha namou ha'ahunia 'inia mo'oni?"

30Naasi marau aramia o'ani, "I'ameu ga'i bwa'i waia mai tana'o 'onaa na ga'i bwa'i ha'i sae hehere ta'aa!"

31Mia Paelat 'agu o'ani 'iniraaui, "Namoi waia mamoi hiiria suriai ringe amouu."

Miraaugu aramia Paelat o'ani, "I'amoui Rom mou ai'a ha'awatea domei ngahu ha'amaesia ta sae." 32Naasi 'a to'o ha'a-momori'a 'i mareho 'ia Jisas na 'unua 'iniai he'uai mae nai haa.

33Mia Paelat 'a siri aho'i ruma ma 'unua dorai waia siri a Jisas, ma o'ani 'inia, "A 'ua? I'oe naasi Mwaeraha adaui Jiu?"

34Mia Jisas 'a aramia o'ani, "A 'ua? I'oe na'o 'adoma'inia haari'o i heisonga'i na'o haua tanaausi, ma'ua 'e sae moi na 'unua tana'o?"

35Mia Paelat 'a o'ani, "Eii, 'inau ai'a ai Jiu! 'Iraau haariraaui nei amu'i narau wai'o maini nara raba 'iraraai mahosi. 'E taha na'o ha'atari'aa?"

36Mia Jisas 'agu aramia o'ani, "Inau ai'a mwaeraha anai marewanani. 'Onaa nawai mwaeraha anai marewana, 'iraaui nei agu'i rau ga'i heingahui beiraaui saemaua adaa'i Jiu narau boi 'anai dauau. Ma'ata ni dora ni heimarungi agua ai'a na'i marewanani."

37Ia Paelat 'a o'ani 'inia Jisas, "Naasi, i'oe 'e mwaeraha? Nita?"

Mia Jisas 'agu aramia o'ani, "I'oe na'o 'unua do 'inau 'e mwaeraha, ma'o ha'a-momori. Naasi tarana nau huta mai 'inia. 'Au boi na'i marewana 'anai taroha'iniai taha na ha'a-momori, miraaui nei narau ta'ahiai taha na ha'a-momori, rau araisuriau."

38Mia Paelat 'a songa'inia ro'u o'ani, "E taha naasi ha'a-momori?"

Magu aho'i ro'u hura'ai abau 'omaa beiraaui Jiu ma o'ani 'iniraaui, "Inau ai'a to'oana ta mareho taritari'a nai haua. 39Ma'ata 'i'amou mou to'oraaui ringe 'anai ha'anongiau 'anai ha'ahura'ahia ta sae baaniai rumanih'o 'ado harisi na'i madoraa ni Roho Aharau. Ma 'ua? Mou 'irisia dowai ruhasiai Mwaeraha amouu i Jiu?"

40Miraaui kae awara aho'i tanaa o'ani, "Ia mo'osi 'oi abui ruhasia, ma'ata 'ia Barabas nameu 'irisia!" ('Iiasia Barabas 'e sae hehere ta'aa na awa na'i rumanih'o).

19¹Mia Paelat 'a 'unua tanaraaui noni hehei'oi dorai waia Jisas marai rohoa 'iniai hasiwaro baabau. ²'Oha narau rohoa hako, rau tau'aronai hihiiiri bwau warorarakiki marau darasia na'i bwauna. Naasi marau ha'asirihia 'iniai bwana ni mwaeraha. Bwanasi 'a tewa magu raba 'ome wangawanga. ³Naasi marau boi gaarangia marau haikou 'inia, rau o'ani, "Ha'aasaai Mwaeraha adaui Jiu!" Maraugu awanga'i hidaria.

⁴Mia Paelat 'a hura'a ro'u i abau 'omaa ma o'ani 'iniraui noni, "Na'i 'ohani wai waia hura'a mai tana'amou, ma'ata moi aidangisia do 'inau ai'a to'oana ta mareho nai ha'atari'aa." ⁵Mia Jisas a hura'a mai beiai hihiiiri bwau warorarakiki na'i bwauna, mei beiai bwana tewa nara ha'asirihia 'inia. Mia Paelat 'a o'ani, "Naani'a mo'lo ani!"

⁶Manai 'oha na 'iraui Na'ohadaui Piriisi miraaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God rau 'omesia, raugu totoro ara'a o'ani, "Rabu ahita'inia na'i dadaahoro! Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!"

Mia Paelat 'a o'ani, "I'amou namoi waia mamoi rabu ahita'inia na'i dadaahoro, 'inia 'inau ai'a to'oana ta maho nai ha'atari'aa."

⁷Miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu ha'atee o'ani, "Na'i ringeringe ameeu, 'iia 'a ta'isada do'ai mae, suria 'a 'unua haaria do'iia garena God."

⁸Na'i 'oha nagu rongoa o'asi ro'ua Paelat, 'agu maaa'u ro'u di'u wou baaniai na'o. ⁹Naasi ma waia Jisas aho'i siri na'i ruma ma o'ani 'inia, "Na'i dora he'ua na'o boi baania?" Mia Jisas 'a ai'a aramia. ¹⁰Mia Paelat 'a ha'atee wetewete o'ani, "O'i aramiau! 'A 'ua? 'O ai'a 'iraraa do'inau nau to'o mena 'ini'o 'anai ruhasi'o ma 'anai rabu ahita'ini'o na'i dadaahoro?"

¹¹Mia Jisas 'agu ha'atee o'ani 'inia, "Ni mena moi na'o to'oraa 'iniau naasi mena na 'ia God na hau tana'o. Naasi 'ia mo'lo na waiau mai tana'osi, 'a haai ora-ora'a na raha di'u baaniai ora-ora'a amua."

¹²Na'i 'oha na 'ia Paelat 'a rongoa o'asi, 'a bonasia do'ai sibania ta here nai ruhasia 'inia Jisas mai hura'a dadara'a. Miraaui saemaua adaa'i Jiu raugu totoro raha ro'u o'ani, "Onaa na'oi ruhasia mo'osi mai hura'a dadara'a, ma ha'ata'inia do i'oe 'o ai'a aba beiai mwaeraha anai Rom. 'Inia 'iatei na 'unua hura'a haaria do'iia 'e mwaeraha, 'a ha'imae beiai mwaeraha anai Rom."

¹³Na'i 'oha na 'ia Paelat 'a rongoai 'unu o'asi adaaui, 'a waia aho'i hura'a maia Jisas, ma heinagu auru na'i dorani heihiiiri nara 'unua 'inia dorani hau bubuu. (Na'i ha'atee ni Jiu ra 'unua 'inia Gabata.) ¹⁴Ma 'ariwou'a 'anai atoa na'i dangi 'anai ha'aagau 'anai rongo ni Roho Aharau. Mia Paelat 'a o'ani 'iniraui Jiu, "Naani mwaeraha amoo!"

¹⁵Miraaugu awara aho'i wou tanaa o'ani, "Waia beira'i! Waia beira'i! Rabu ahita'inia na'i dadaahoro!"

Mia Paelat 'a o'ani, "A 'ua? Mei rabu ahita'inia mwaeraha amoo?"

Miraaui na Na'ohadaui Piriisi raugu totoro aho'i ro'u o'ani tanaa, "Ai'a ta mwaeraha he'ete'i'a ro'u nameigui to'oraa, 'iia moi 'etea Mwaeraha anai Rom."

¹⁶Mia Paelat 'agu watea Jisas tanaraaui hehei'oi 'anai rabua na'i dadaahoro.

Jisas Ra Rabu Ahita'inia Na'i Dadaahoro

(*Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43*)

Miraaui waia Jisas marau hano beira'i beia. 17Na'i 'ohasi 'ia Jisas 'a suru'ia haariai dadaahoro ana, marau ta'eha ara'a na'i gere hungahunga nara 'unua 'inia dora ni Korai Bwau Sae. (Na'i ha'ateeni Jiu, ra 'unua 'inia Golgota.)

18Na'i 'isi naraugu rabu ahita'inia iei na'i dadaahoro. Ma'e wairarua nara raburaru ro'u na'i dadaahoro adaru'i. Raru 'ado bobo 'inia Jisas.

19Mia Paelat 'a 'unua dorai usuai usu-usu na'i baba 'anai nugaa ara'a na'i bwaunai dadaahoro ana Jisas. 'A o'ani,

JISAS NI NASARET, MWAERAHA ADAAUI JIU

20Mana usu-usu naasi 'a usua 'inia ha'atee ni Jiu, Rom, mana Grik. Ma ragoi Jiu narau 'oha'iniai usu-ususi, 'inia ni dorasi 'a gaarangia moi 'omaa rahai Jerusalem. 21Mana 'oha na Na'ohadaaui Piriisi 'a 'omesia o'asi, 'a o'ani 'inia Paelat, "O'i orisia ma'oi usu 'oniaa, 'Iia 'a 'unua do 'iani 'e mwaeraha adaui Jiu." 22Mia Paelat 'a o'ani, "Ni taha nau usua dio, ragu bwa'i matai orisia'a."

23'E waira hai hehei'oi nara rabu ahita'inia Jisas na'i dadaahoro. 'Oha rau rabua hako, rau 'adodi bwana ana'i. Marau rahia ro'u i to'oni tewa ana nara tagoraa 'inia ta'i kae tahangai bwana. 24Marau o'ani, "Gai abui karia. Ma'ata gai gaasi ha'ara 'ana, magari 'omesia tei nai to'oraa." Naasi ma to'o ha'a-momori'a i taha na Usu-usu Maea na 'unu 'oniaa, "Ra hatora'ini'i bwana agu'i, mana to'oni tewa agua ra gaasi ha'ara 'ana."† Naasi taha na 'iraau noni hehei'oi rau haua.

25Hoita, neiraauni nei narau ura gaarangiai dadaahoro ana Jisas. Ni inana, mana do'orana inana, mea Meri urao ana Klopas, mea Meri ni Magdala. 26'Oha na 'ia Jisas 'a 'omesia inana mana rongoiusuri ana na ta'ahia 'a o'ani 'inia inana, "Iiasi 'a 'onaa do 'e garemu." 27Magu o'asi ro'u 'inia rongoiusurisi, "Iiasi 'a 'onaa do 'e inamu." Ma taraawa'a na'i 'ohasi, na rongoiusuri naasi 'agu ha'a-awahia inana Jisas na'i ruma ana.

Na Mae Ana Jisas

(*Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49*)

28'Ia Jisas 'a aidangisia do ni mwane mareho na boi 'anai haali 'a ha'a-arotaha'i goro hako, me ma'ata 'anai ha'a-ha'a-momoriai taha na Usu-usu Maea na 'unua, 'ia Jisas 'a o'ani, "Inau raba gono."†

29Ma'e bei wai na honu 'inia waen mahai na awa na'isi. Rau hauai mareho na matai omiai wai marau ha'ahonua 'inia waen. Naasi maraugu ha'ababaua na'i raraai hasi'ei nara 'unua 'inia Hisop, marau taranga'inia ara'a tanaai ngoona Jisas do'ai gono. 30Na'i 'oha na gono hako, 'a o'ani, "A agaau'a!" Na'i 'oha na ha'atee o'asi hako, 'a arabwau auru ma nuga manawa.

31Miraau saemau adaai Jiu rau ai'a rabasia doni abedaa'i waira orusi do raigui awa ro'u mau hunganai dadaahoro tari nata dangi, 'inia ni nata dangi

naasi dangi ni mamaro. (Na dangi ni mamarosi 'a ororiu di'u suria 'a to'o na'i sade nara 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau.) Naasi rau ha'angonia Paelat do'ai 'unua tanaraau hehei'oi 'anai raesi'i uwadaa'i marai rahi'i dioi abedaa'i baani'i dadaahoro. ³²Miraau hehei'oi rau 'ariwou marau raesi'i uwadaru'i rua mwane nararu 'ado bobo 'iniasi a Jisas. ³³Mana'i 'oha naraugu boi beia Jisas, rau sadoia do'ia 'a bwani mae, naasi marau ai'a raesi'i uwanai. ³⁴Ma'ata 'e ta'i 'iniraau hehei'oi na 'ariwou ma rubu'iai rageragena 'inia o'o'o, mana 'abu mana wai ra ahe hura'a. ³⁵Ni mareho na to'osi 'a ha'a-momori, 'inia 'ia mo'o na 'ome'ome haraaria 'inia maana na taroha'inia hura'a do neina moi hinihini. ³⁶Ni mareho 'isi ra to'o neina 'ai ha'a-ha'a-momoriai Usu-usu Maea na o'ani, "A bwa'i ta ta'i susuri na'i abena nai bwaro,"† ³⁷"marau bore suria mo'o nara rubu'ia 'inia o'o'o."†

Jisas Ra Toringia

(*Matiu 27:56-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸Na'i muri 'ia Josep ni 'Arimatea 'a taha beia Paelat ma songa'inia 'onaa 'a ga'i wateai abena Jisas 'anai rahia dio baaniai dadaahoro. ('Iiasia Josep 'e ta'i sae na suria Jisas, magu ai'a raba ha'ata'inia haaria, suria 'a maaa'usiraau saemaua adaa'i Jiu.) 'Ia Paelat 'a watea, mia Josep 'a 'ari ma rahia dioi abena Jisas ma waia. ³⁹Mia Nikodimas, 'ia mo'o na ataha ga'u beia ani a Jisas na'i rodo, 'a hano ro'u beia Josep. Mia 'a waai bibii nara awaiei merisini nara 'unua 'inia "Myrrh" mana "Alos" 'anai nuga'i na'i abena Jisas na'i 'oha rai ha'aagauai abena 'anai toringia. Mana hih'i'adi mareho 'isi ra ga'i 'onaai oru tangahurui kilo. ⁴⁰Miraruai rua mwanesi raru haa'i tahangai bwana mamaahui mararu ho'u'i 'inia abena bei'i merisini 'isi. Naasi here adaau Jiu 'anai ha'aagau'i abedi sae adaa'i nara mae 'anai toringi'i. ⁴¹Ni dora nara rabua eisia Jisas na'i dadaahoro 'a awa gaarangiai moui hasi'ei. Mana'i moui hasi'eisi, 'e wabwa na awa 'isi, mana wabwasi ai'a ta sae mau narai aoraa ei. ⁴²Hoita, me suria ra ha'a-osaosa 'inia tari'a ana i 'oha 'anai ha'aagau 'anai dangi ni mamaro ma naasi'a i wabwa na gaarangiai dorasi, rau waiai abena Jisas marau aoraa na'i wabwasi.

Na Suruta'e Aho'i Ana Jisas

(*Matiu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

20 ¹Mana'i 'oha na kuhi mau na'i haho'oai Sade, 'ia Meri ni Magdala 'a ho'orai 'ari hera, ma 'omesia do ni hau nara ha'abwarasia 'inia maanai wabwa ra bwane nigaa baira'i. ²Naasi ma 'eba aho'i ma sadoia Saemon Pita mana nata rongoiusuri na 'ia Jisas 'a ta'ahia. Mia Meri 'a o'ani 'iniraru, "Ei, ra rahiai abena Araha baaniai wabwa, maugu ai'a 'iraraai dora ra nугaa iei!"

³Na'i 'oha nararugu rongo o'asi, mararu 'eba moe'a 'anai 'ari 'omesiai wabwa. ⁴Na'i 'oha raru 'eba mau wou, mana nata rongoiusurisi 'a 'eba di'ua

Pita ma ataha 'ari na'i na'o na'i wabwa. ⁵Oha na 'ariwou na'i maanai wabwa 'a mwaoro dio magu wana siri na'i dora ra ha'adaohia eia Jisas. 'A 'omesi'i bwana ra ho'ua 'ini'i, ma'ata 'a ai'a siri. ⁶Na'i 'oha na 'ia Saemon Pita 'agu ataha, 'a siri daara'i ma re'i'i dadao ada'i bwana, ⁷ma 'omesia doni bwana ra bibiia 'inia'i bwauna 'a awa sigi haaria, ma 'ome 'onaa dora roku taguma'inia goro. ⁸Naasi mana nata rongoiusurisi na ada na'i na'o 'inia Pita 'agu siri ro'u haisuri. Na'i 'ohasi 'a 'ome ma hinihini do 'ia Jisas 'a suruta'e'a aho'i. ⁹Rei'uaa tari mai 'ohasi raru ai'a aidangi tarihanai Usu-usu Maea na 'unua hura'a do'ia Jisas 'ai suruta'e aho'i baaniai mae. ¹⁰Naasi ma rarugu aho'i 'ari ruma.

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaa Meri Ni Magdala

(Matiu 28:9-10; Mak 16:9-11)

¹¹Mia Meri 'a awa mau hura'ai maanai wabwa, magu angiangi. Mana'i mau i 'oha na angiangisi 'a mwaoro auru do'ai wana siri raronai wabwa.

¹²Na'i 'oha nagu wana siriwou na'i dora ra nuga iei abena Jisas, 'a 'omesiai heheinagu adaruai rua enjel nararu siri suri'i to'oni mamaahui, 'e ta'i tanaai dora na awai bwauna, ma'e ta'i tanaai dora ra awaiei uwana. ¹³Mana rua enjelisi raru songa'inia Meri o'ani, "E taha na'o ang'i 'inia?"

Mia Meri 'a o'ani, "Ra waiai abena Araha agua, maugu ai'a 'iraraai dora ra nugaa iei."

¹⁴Na'i 'oha nagu agario aho'i, ma re'iai sae na ura na'i murina. Na saesi 'ia Jisas, ma'ata 'a ai'a 'ome 'iraraa do'ia Jisas. ¹⁵Mia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia, "E taha 'o ang'i 'inia? 'Iatei na'o sibania?"

'Ia Meri 'a 'adoma'inia do'ia mo'o na 'omesuriai moui hasi'eisi, magu o'ani 'inia, "Saemaua, 'onaa i'oe na'o waia, ma'oi 'unua tanaaui dora na'o nugaa iei, mawai 'arihia."

¹⁶Mia Jisas 'agu o'ani, "Meri!"

Mia Meri 'a rihota'i wou tanaa ma o'ani, "Raboni!" Ni 'ado'ado 'anai ha'ateesi naasi, "Ha'ausuri."

¹⁷Mia Jisas 'a o'ani 'inia, "Oi abui dau mai beiau, suriai 'inau ai'a ara'a mau beia Amagu. Ma'ata 'oi 'ari beiraau rongoiusuri agu'i ma'oi 'unua tanaraau do 'inau wai ara'a beia Amagu, 'e Amamouu ro'u, i God agua, ma'e God amouu ro'u."

¹⁸Mia Meri ni Magdala 'a aho'i 'ari ma o'ani 'iniraau rongoiusuri, "Inau 'omesia Araha!" Ma maani'i hakoi mwane mareho na 'unu'ia Jisas.

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaraau

Rongoiusuri Ana'i

(Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹Mwane mareho 'isi ra to'o na'i dangi sade. Mana'i mau su'urahinai dangisi, 'iraau rongoiusuri rau awa na'i raronai ruma narau honohono ha'ababaua, suria rau maaa'usiraau saemaua adaa'i Jiu. Raugu 'asu'a mia Jisas 'a ura beiraau ma o'ani 'iniraau, "Na gooroha ana God 'ai awa

bei'amou!" 20'Oha na ha'atee o'asi, 'a taranga'ini'i hura'ai rimana'i dorai 'omesi'i, ma ha'ata'inia tanaraau rageragena. 'Oha na 'iraau rongoiusuri rau 'ome 'iraraai Araha adaa, rau honu 'inia wa'ewa'e. 21'Magu ha'atee aho'i ro'u o'ani 'inirau, "Na gooroha ana God 'ai awa bei'amou. 'Onaai ha'ataarai mai ana Ama, 'inau 'au ha'ataari'amou ro'u." 22'Ma manawasirau magu o'ani, "Moi dauai Hi'ona Maea. 23'Onaa namoi 'unua tanaa tanei domou 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i, 'ia God 'ai 'adoma'i nugasi'i ma'ata'a. Ma 'onaa namou bwa'i 'unua, 'ia God a bwa'i 'adoma'i nugasi'i."

Jisas 'A Ha'ata'inia Haaria Tanaa Tomas

24'Ma'e ta'i 'inirau rongoiusuri na atana 'ia Tomas nara 'unua ro'u 'inia 'Iu, na ai'a awa na'i 'oha na 'ia Jisas 'a ha'ata'i tanaraau. 25'Na'i 'oha nagu boi aho'i, 'iraau rongoiusuri rau o'ani 'inia, "I'ameu meu 'omesia Araha!"

Mia Tomas 'a o'ani 'inirau, "Inau ai'a hinihinimoo. Wai hinihini 'onaa wai re'i'i ma'ua karohi'i dora ra maara na'i rimana'i, ma 'onaa wai karo siri na'i dora na maara na'i rageragena."

26'Mana'i nata sade haisuri, 'iraau rongoiusuri ana'ia Jisas rau goni na'i ta'i ruma ro'u mausi, mia Tomas 'a awa ro'u beirau na'i 'ohasi, mana maraaruma rau honohono ha'ababau'i goro. Raugu 'asu'a mia Jisas 'a ura ro'u na'i beirau ma o'ani 'inirau, "Na gooroha ana God 'ai awa bei'amou." 27'Naasi ma o'ani 'inia Tomas, "O'i nugaai kaka'umu na'i 'ini, ma'oi 'omesi'i rimagu. 'O'i karo siri na'i dora na maara na'i rageragegu. 'O'i hinihini, ma'oi abu 'adoma'i heiruarua'a!"

28'Mia Tomas 'a o'ani, "I'oe Araha agua, mana God agua!"

29'Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, "I'oe 'o hinihini suria 'o re'iau. Ma'ata ha'amwanirau di'u i nei ra hinihini ha'i ai'a 'omesiau."

'Ado'adona Jon Nagu Taarai

Usua 'Inia i Bukani

30'Ra rago di'ui ha'abu'oahu na 'ia Jisas na haali na 'iraau rongoiusuri rau 'omesi'i, maragu ai'a nuga'i dio na'i bukani. 31'Ma'ata ni mareho nara nuga'i dio 'isi, ra nuga'i dio do neina moi hinihini do'ia Jisas naasi Ha'atahi, me 'iia naasi Garena God. Ma 'onaa moi hinihini o'asi, moi daua namooui tahi tarau.

Jisas 'A Ha'ata'i Tanaraau

Biu Rongoiusuri

21 1'Na'i muri, 'ia Jisas 'a ha'ata'i ro'u tanaraau rongoiusuri ana'i na'i bobonai kae bwera i Galili. 2'Ra'i nei 'ini'i rongoiusuri ana'i narau awa 'ohasi. 'Ia Saemon Pita, 'ia Tomas nara 'unua ro'u 'inia 'Iu, 'ia Nataniel baanai 'omaai Kena na'i Provensi Galili, mana rua garena

21:1 *Galili*: Tara'i 'oha ra 'unua Galili 'inia Taebirias.

Sebedi, beiai nata rua rongoiusuri ro'ou. ³Mia Pita 'a o'ani 'iniraa, “Inau wai hanoriai ahuasi.”

Miraa hako raugu o'ani 'inia, “Gai ta'i hano.” Rau hano marau ta'e hura'a na'i ora. Na'i rodo bubusi ai'a ta ta'i ii'a narai ngahuia. ⁴Mana'i 'oha na dangi 'a hane mai, rau 'omesia Jisas ura-ura ana na'i one, ma'ata rau ai'a 'ome 'iraraa do'ia Jisas. ⁵Mia Jisas 'agu awara hura'a o'ani 'iniraa, “Mwane geresae, ra'i ii'a namou ngahui'?”

Miraa o'ani 'inia, “Ai'a.”

⁶Miagu o'ani ro'ou 'iniraa, “Moi gaasia aurui hu'o na'i aba odo 'inia ora mamoi to'i'i tara'i nei!” Na'i 'oha naragu gaasia auru 'onaai 'unua ana, ma naasi ma bwara'a tanaraau rau aho'i 'inia honu'a ana 'inia ii'a.

⁷Naasi mana rongoiusuri na 'ia Jisas na ta'ahia 'a o'ani 'inia Pita, “Ia Arahanaasi!” 'Oha na rongoa o'asi a Pita, 'a hasi siri aho'i na'i bwana bo hura'a ana ma rege dioi wai, ma arasi siri one. ⁸Miraa haru rongoiusuri rau awa moi na'i ora 'anai ogea siri one 'i hu'o na honu 'inia ii'a. Mana'i dora narau awaieisi ai'a taraa ha'atau, 'a ga'i 'onaa moi ta'i 'arangi mita baaniai one. ⁹Na'i 'oha narau ataha siriwou, rau 'omesiai ii'a matota na awa na'i hunganai mwagaraha na'i 'eu. Ma ra'i breidi ra awa ro'ou. ¹⁰Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “Moi waa'i mai tara'i ii'a namougu bura'i ngahui'i 'isi.”

¹¹Mia Saemon Pita 'a ta'eha na'i ora ma 'a'auhiraau 'anai ogea siri one 'i hu'o na honu 'inia ii'a. Rau ngahui'ai ta'i 'arangi rima tangahuru mana oru kae ii'a, mana hu'o ai'a do'ai ohogao. ¹²Mia Jisas 'a o'ani 'iniraa, “Mou boi mamoi ngau.” Ma ai'a do ta ta'i 'iniraa naigui songa'inia o'ani, “Iatei nei'oesi?” Suria rau bwane aidangisia hako do 'ia Arahana. ¹³Jisas 'a hua tanaraau breidi 'anai ngaa, ma hua ro'ou i ii'a tanaraau.

¹⁴Naasi orunai 'oha na 'ia Jisas 'a ha'ata'i tanaraau rongoiusuri ana'i murinai suruta'e aho'i ana baaniai mae.

Jisas 'A Ha'atee Wetewete Tanaa Pita

¹⁵Na'i 'oha narau ngau hako, 'ia Jisas 'a ha'atee o'ani 'inia Pita, “Saemon, garena Jon. 'A 'ua? I heita'ahi amua tanaau 'a raha di'uai heita'ahi narau hua i mwane 'ini tanaau?”

Mia Pita 'a aramia o'ani, “Io Arahana, 'o 'iraraa do'au ta'ahi'o.”

Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Oi hangani'i garei siip agu'i.”

¹⁶Mia Jisas 'a songa'inia ro'ou aho'i a Pita o'ani, “Saemon, garena Jon. 'A 'ua? 'O ta'ahiau?”

Mia Pita 'a aramia ro'ou o'ani, “Io Arahana, 'o 'iraraa do'au ta'ahi'o.”

Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Oi 'omesuri ha'agorohi'i siip agu'i.”

¹⁷Mia Jisas 'a songa'inia aho'i ro'ua Pita o'ani, “Saemon, garena Jon. 'A 'ua? 'O ta'ahiau?”

Na'i 'ohasi mia Pita 'a arunga ta'aa'a, suria 'ia Jisas 'a songa'inia ha'a-oru 'inia ta'i heisonga'i moi. Mia Pita 'agu o'ani 'inia, “Arahana, ni mwane mareho 'o aidangisi'i hako'a, 'o 'iraraa do 'inau 'au ta'ahi'o.”

Mia Jisas 'a o'ani 'inia, “Oi hangani'i siip agu'i. ¹⁸Wai 'unua ha'a-momori tana'o, na'i 'oha 'o haoru, 'o matai ho'osia haari'o i bwana amua, ma'o matai

'ari na'i dora na'oi raba 'ari na'iei. Ma'ata na'i 'oha 'oi wari, 'oi taranga'ini'i rimamu'i hura'a ma ra'i sae he'ete'i narai tosi'o marai wai'o 'ari na'i dora na'o bwa'i raba 'ari na'iei.” 19'Ia Jisas 'a hadahada o'asi 'inia Pita, do neina 'ia Pita 'ai aidangisiai mae he'ua nai haua 'anai ha'ahauasaa God. Mia Jisas 'agu o'ani 'inia, “'Oi suriau tarau.”

Na Rongoiusuri Na 'Ia Jisas

Na Ta'ahia Di'u

20'Ia Pita 'a rihota'i ma 'omesiai haisuri anai rongoiusuri na 'ia Jisas na ta'ahia. (Naasi ni rongoiusuri na abesua wou beia Jisas na'i 'oha narau ngau ani ma songa'inia 'inia mo'o nai usuha'inia tanaraau maerongana.) 21'Hoita, mia Pita 'a songa'inia Jisas o'ani, “Mia mo'osi 'ai 'ua Araha?”

22'Mia Jisas 'a aramia o'ani, “'Onaa na wai 'irisia do'ai tahi tari na'i 'oha nawai aho'i mai, 'e taha na ta'aabemu 'inia? I'oe 'oi suriau.”

23'Na maho na 'unuasi 'a 'adarara 'ari tanaraau noni hinihini marau 'adoma'inia doni rongoiusurisi 'agu bwa'i mae'a. Ma'ata 'ia Jisas 'a ai'a 'unua o'asi. Ni mareho na 'unua Jisas 'a o'ani, “'Onaa nawai 'irisia do'ai tahi tari na'i 'oha nawai aho'i mai, 'e taha na ta'aabemu 'inia?”

Ha'ahakona

24'Inau naasi rongoiusuri nau re'i'i mwane mareho nau usu'i dio 'ini. Mi'ameu hako meu 'iraraa doni mareho nau usu'isi ra ha'a-momori.

25'A rago di'u i mareho na haa'ia Jisas nau ai'a usu'i dio na'i bukani. Ma 'onaa nawai usu'i hako dio, 'au 'adoma'inia do ni marewana hako 'a bwa'i 'ohadi buka nawai usu'i 'ini'i mwane mareho 'isi.

Na Tatau'aro Adaa'i Ha'ataari

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'Ira tei nara 'a'auhi'o 'anai aidangisiai ha'atee ana God ma 'anai raha ara'a na'i tahitahi amua beia Jisas Kraest. 'O'i 'adoma'i surisuriai he'ete'i naga'i haa i tahitahi amua 'onaa nara ga'i bwa'i ha'ausuri'o ma'ua 'a'auhi'o.

Na'i Buka Tatau'aro 'a mamaani 'abai'i ha'ausuri 'anai heiso'i. 'A hadanga'iniraau noni hinihini tahamora, miraau'i na'otara tahamora, miraau'i sae tahamora narau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro. 'Iraau rau haa'i hako i madoraa adaa'i mana ha'a adaa'i mana wetewete adaa'i 'anai tau'aro tanaa God, 'anai 'a'auhiraau'i nei narau rabasiai hei'a'auhi, ma 'anai maania tanaraau'i haru sae i taha na 'ia Jisas 'a hau'i tanaraau.

'Iraau'i sae hinihini na'i madoraa'i rau wa'ewa'e di'u ana'i taroha'inia Jisas. Tara'i sae 'onaaia Pol mia Banabas raru hano ha'atau 'anai waa i Taroha Goro. 'Iraau'i nei narau awa hatara'i moi na'i 'omaa 'onaaia Pita mia Jems raru heitaroha'i suri'i 'omaa bobodaau.

'Igaau ro'u gau to'o madoraa 'anai taroha'inia Jisas tanaraau'i haru nei. Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Buka Tatau'aro adaa'i Ha'ataari 'oi 'adoma'i suriraau'i mwane narau ha'ausuri'o 'inia Jisas, ma 'oi 'adoma'i suriraau'i nei na 'o ga'i taroha'inia Jisas tanaraau.

---

1 ¹Tana'o Tiofilas:

Na'i buka tahamora agua, 'au usu'i mwani maho na 'ia Jisas 'a haa'i ma ha'ausuringa'ini'i, na'i madoraa na taraawa'a hauai tau'aro ana ²tari dangi nara waia ara'ai aro. Na'i na'o maragu waia ara'ai aro, 'a heiatenga'i 'iniai mena anai Hi'ona Maea tanaraau'i Ha'ataari ana'i na 'ome sigihiraau. ³Na'i murinai mae ana, 'e hai tangahurui dangi na ha'ata'inia haaria tanaraau na'i 'ado herehere 'anai ha'ata'inia mora do'ia 'a tahi aho'i ha'a-momori. Rau re'ia ma hadanga'inia tanaraau'i heimarungi ana God. ⁴Na'i 'oha na awa mau beiraau, 'a o'ani, "Moi abu hano baaniai Jerusalem. Moi mamasiai Hi'ona Maea na 'ia Amagu na duruduru 'inia, me'inou ro'u 'au bwane maania tana'amou. ⁵Ia Jon 'a bwareomaea'amou 'iniai wai, ma bwa'i ore'a mia God 'ai bwareomaea'amou 'iniai Hi'ona Maea."

'Ia Jisas 'A Ara'ai Aro

6'Oha 'iraaui Ha'ataari rau awa goni beia Jisas, rau songa'inia o'ani, "Araha. 'A 'ua? I'oe 'oi haua aho'i heimarungi na'i 'ohani tanagaau ai Jiu?"

7'Mia Jisas 'a o'ani, "'Iia moi Amagu na to'oraai mena 'anai ha'a-aratarai madoraa 'ana. Ma ai'a 'iaamoo 'anai 'iraraa 'oha he'ua nai to'o. 8'Ma'ata 'i'amou moi honu 'inia mena anai Hi'ona Maea na'i 'oha nai dio maai sirih'i'amou. Ma moi taroha'iniau na'i Jerusalem, ma na'i hako'i Provensi Jiudea ma na'i Provensi Samaria mana 'ari suria hako'i marewana." 9'Agu ha'atee hako mia God 'a waia ara'a 'oha rau wanasia maua Jisas. Mana rorodo 'a kukuha bwarasia maraugu ai'a re'ia'a.

10'Miraaui rau wana to'o buu mau ara'ai aro. Raugu 'asu'a ma'e rua sae raru to'oni 'ini to'oni mamaahui raru ura na'i bobodaaui. 11'Raru o'ani, "'A 'ua na 'i'amou saeni Galili mou ura 'inia na'i 'ini mamougu wana ara'ai aro? 'Ia Jisas nara waia ara'ai aro ani, 'ai boi aho'i ro'u mau 'onaai herehere namou re'ia na'i 'oha 'ia 'a aho'i ara'ai aro."

Sae 'Anai Orisia Jiudas

12'Na'i muri 'iraaui Ha'ataari rau hano baaniai hungahungai 'Oliv marau 'ari aho'i 'omaai Jerusalem. I hungahungai 'Oliv 'a ga'i 'onaai moi ta'i kilomita baaniai Jerusalem. 13'Rau ta'eha na'i ahii na'i ruma ahaaha narau bwane awa-awa na'iei. 'Iraaui Ha'ataari narau awa 'isi, 'ia Pita, Jon, Jems, Andru, Pilip, Tomas, Batolomiu, Matiu, Jems garena Alfias, Saemon—'ia mo'o na raba ha'ahakoai Mwaeraha adaui Rom, mea Jiudas garena Jems.

14'Iraaui Ha'ataari rau boi goni tarau na'i 'isi beiai ta'i 'ado'ado 'anai ha'arahesi. 'Iraau tara'i urao ro'u beia Meri inana Jisas, miraaui do'orana'ia Jisas, rau matai boi goni ro'u beiraaui.

15'E ta'i 'oha, 'a gaarangi 'onaai ta'i 'arangi mana rua tangahuru 'iniraaui noni hinihini rau rurugoni ro'u. Mia Pita 'a ura ara'a ma ha'atee tanaraau. 16-17'A o'ani, "'Arai do'ora, na'i 'oha bwani 'ia Deved 'a ha'atee 'inia mena anai Hi'ona Maea 'anai 'unuai maho 'abaia Jiudas. Mana maho na 'unua 'a to'o'a. 'Ia Jiudas 'e ta'i 'inigaau ma tau'aro beigaau miagu waia mai ruruha 'anai daua Jisas.

18"'Mia Jiudas 'agu horiai dorai ano 'inia ha'a nara haua tanaa 'inia hereta'aa na haua. Ma na'i 'isi nagu ahoda abwa-abwa na'iei mana ahuna 'a pusu mana mwane maho na'i raronu ragu teteho hura'a. 19'Ma na'i 'oha 'iraaui sae na'i Jerusalem rau sadoia o'asi, rau 'unua 'inia dorasi Akeldama. 'Ado'ado 'ana 'e Ano ni 'Abu.

20"'Na'i buka ni Psalm, 'ia Deved 'a usua o'ani,

'Ruma ana 'ai awa bwaranga moi mamoi abu watea ta sae nai mono na'iei.'[†]

Ma o'ani ro'u,

'A goro 'onaai ta sae he'ete'i naigu tagora orisiai saesi.'[†]

21-22 “Naasi gau rabasia ta sae he'ete'i nai 'a'auhigaau 'anai taroha'inia do 'ia Jisas 'a suruta'e aho'i baaniai mae. Tarana naasi gai 'ome sigihia ta ta'i 'iniraau nei narau bwane awa-awa beigaau taraawa'a mau na'i madoraa 'ia Jon 'a bwareomaeaa Jisas tari madoraa 'ia God 'a waia aho'i ara'ai aro.”

23 Hoita, 'e rua sae narau wai'ado'ado 'inia, 'ia Mataeas mia Josep Basabas, nata atana 'ia Jastas. 24 Marau ha'arahesi o'ani, “Araha, i'oe 'o aidangisi'i 'ado'ado adaa'i mwani noni hako. 'Oi ha'ata'inia tana'ameui nei na'o 'ome sigihia 25 'anai ha'i Ha'ataari orisia Jiudas, 'ia mo'o na rihota'i baanigaau ma 'ari na'i huunai dora na araria.” 26 Maraugu gaasi ha'ara ma auru na'i hungana Mataeas. 'Iia ro'u naagu siri beiraau ta'i tangahuru mana ta'i Ha'ataari.

Boi Anai Hi'ona Maea

2 ¹Ma na'i dangi na 'iraau Jiu ra ha'ato'oai Rongo nara 'unua 'inia Pentikos,[†] 'iraau hakoi sae hinihini rau rurugoni na'i ta'i dora. ²Raugu 'asu'a marau rongo'ai maho na rongo raha na dio mai baaniai aro. 'A rongo 'onaai kae ro'a raha. Mana aohanai ro'asi 'a rongo raha hako 'ari raronai ruma narau awa 'ieisi. ³Miraau re'i'i maho ra 'ome 'onaai gere ngarungaru 'eu ra 'adarara na'i raronai rumasi. Ra dio na'i hungadau hako. ⁴Mana Hi'ona Maea 'agu sirihiraau maraugu taraawa'a hadahada 'ini'i mwani hadahada he'ete'i hairiu na Hi'ona Maea na hau'i tanaraau.

⁵Ma na'i 'ohasi, 'a ragoi saeni Jiu na'i Jerusalem narau boi baani'i mwani kantri he'ete'i hairiu na'i marewana narau ai'a aidangisia maua Jisas, ma'ata ra 'adoma'i ha'ahihia'aa God. ⁶Na'i 'oha rau rongoai maho na rongo 'onaai ro'a rahasi, rau goni ro'u mai beiraau noni hinihini. Marau heimwaota'i, 'inia 'iraau noni hinihini rau hadahada 'ini'i hadahada adaa'i. ⁷Rau heimwaota'i ma bu'o i ahudaa'i marau o'ani, “Romwane! Sae 'inisi ra'i saeni Galili moi neiraunisi! ⁸'A he'ua naraugu 'irara'i 'ini'i hadahada agaa'isi? ⁹Tara'i sae gau boi baaniai Patia, Midia, ma na'i Elam. Tara'i abe baaniai Mesopotemia, Jiudea, Kapadosia, Pontas, Eisia, ¹⁰Frijia, Pamfilia, Ijip, mana'i Libia gaarangiai Saerin. Ma tara'i abe gau boi ro'u baaniai Rom. ¹¹Tara'i nei ra'i sae ni Jiu ha'a-momori ma tara'i nei ra awa suria moi ringeringe agaui Jiu. Tara'i sae gau boi baaniai Krit mana'i Araibia. Me'igaau hako gau rongoai hadahada adaa'u 'ini'i hadahada agaa'i 'abai'i kae maho na hau'ia God.” ¹²Rau heimwaota'i ma kakui ahudaa'u ro'u, marau taraawa'a songa'iniraau hairiu o'ani, “E taha gasi naasi romwane?”

¹³Tara'i abe rau ha'ada'ada'a 'iniraau, rau o'ani, “Rau gonogono gasi marau bweu'a.”

Hadahada Ana Pita

¹⁴Miraau hakoi ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari rau ura ara'a mia Pita 'a ha'atee raha tanaraui sae narau goni mai 'isi o'ani, “'I'amoui sae ni

---

2:1 Rongo nara 'unua 'inia Pentikos: Wanasia na'i Diksonari.

Jiu me 'I'amou ro'u i sae namou awa na'i Jerusalem, moi bahurongo goro mawai ha'a-aidangisi'amou 'inia i maho na to'o na'i 'ohanisi. ¹⁵I'amou mou 'adoma'inia do 'iraaui sae 'ini rau gonogono marau bweu'a. Magu ai'a! 'Agu ang i siwa moi haho'oa 'ohanisi. ¹⁶Ma'ata maho namou re'ia na to'o na'i 'ohanisi, 'ia Rarabea Joel 'a bwane taroha'inia mai ga'u na'i 'oha bwani. ¹⁷Ia God 'a o'ani,

'Na'i 'oha nai raumwadu mai hahakonai dangi,
wai ha'ataaria dio i Hi'ona Maea agua maai sirihiai tahinganai 'ado sae.
Miraau gare amoo'i rai haa'i ha'atee rarabea.

'Iraau sae haoru amoo'i rai re'i'i ha'amaranga,
miraau noni wari amoo'i rai re'i'i ha'amaranga na'i mauru.

¹⁸Ha'amomori! Na'i 'ohasi wai ha'ataaria dio i Hi'ona Maea agua maai sirihiraui noni tatau'aro agu'i, rei'uaa sae mwane ma'ua urao, marai haa'i ha'atee rarabea.

¹⁹Mamoi re'i'i ha'ara mana ha'abu'oahu nawai haa'i na'i ahoasara mana'i ano.

I 'abu, ma 'eu mana kaeni asuasua raha rai ha'ata'i.

²⁰Na sina 'abwa'i rara, mana hura 'ai wangawanga 'onaai 'abu, maigu to'o i dangina Araha na ororiu di'u ma hauasa.

²¹Miraui nei rau ha'arahesia God rai tahi.'[†]

²²"Moi rongoi ha'atee 'ini noni nai Israel! Mou 'iraraa goro do 'ia Jisas ni Nasaret 'a haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara, 'inia mareho 'isi ra to'o na'i kantri agaauni. Ni mwani ha'abu'oahu na haa'isi, ra ha'ata'inia goro hura'a do'ia God naasi na ha'ataaria mai. ²³Me suriai hei'irisina mau mai, 'ia God 'a ha'awatea do moi daua Jisas. Mamou ha'amaesia 'oha mou taranga'inia tanaraui noni ta'a'i 'anai rabu ahita'inia na'i dadaahoro.

²⁴Mia God 'a ruhasia baaniai mena anai mae ma ha'atahia aho'i. 'Iniai mae, 'abwa'i ha'abwarasia baaniai tahi aho'i. ²⁵Na'i buka ni Psalm, 'ia Deved 'a hadanga'inia mae ana Jisas o'ani,

'A bwa'i ta 'oha'a ro'u nawaigu mamaa'usia ta maho,
'inia i'oe a Araha God na'o awa tarau beiau. I'oe 'o na'otaragu.

²⁶Naasi, 'au wa'ewa'e raha,
mau hadahada ha'i wa'ewa'e ro'u.

'Inau 'au 'iraraa dowai tahi aho'i,

²⁷'inia 'o bwa'i wateai abenai noni maea amua 'anai ngabo na'i ano,
mana aungagu do'ai awa tarau na'i dora adaui nei nara mae.

²⁸I'oe 'o ha'ata'inia tanaau i tara 'anai tahi tarau,
minau wa'ewa'e 'inia awa amua beiau.'[†]

²⁹"Inau raba 'unua tana'amou mwani sae agu'i, 'abaiai wauwa agaau na'i 'oha bwani, 'ia Mwaeraha Deved. 'Iia 'a bwani mae mara bwani toringia ore mana barabarana 'a awa mau tari dangini. ³⁰Ia Deved 'e Rarabea, ma 'iraraa do 'ia God 'a haua tanaa i duruduru hih'i'a do baaniai burungana

haaria nai ha'amwaeraha iei ta sae 'onaaia haaria. ³¹Ia Deved 'a bwane 'iraraai maho na'ia God nai haua. Naia na ha'atee rarabeanga'iniiai suruta'e nai haa Ha'atahi ma ro'u do 'iia 'a bwa'i awa tarau na'i dora adaa'i nei nara mae, mana abena 'a bwa'i ngabo.

³²“Ia God 'a ha'a-suruta'ea ha'a-momori a Jisas baaniai mae. 'I'ameu hako meu re'ia 'ini'i maamee'i. ³³Ia Godi Ama 'a waia ara'a ma ha'aheinagua na'i aba odona 'anai ha'a-ororiua. Mana Ama 'a ha'awatea Jisas 'anai ha'ataariai Hi'ona Maea tana'ameu 'onaai bwane durua ana God. Ma naasi maho namou rongoa mamou re'ia na'i 'ohanisi. ³⁴Ma'ata 'ia Deved 'a ai'a ara'ai aro 'anai heinagu na'i aba odona God, me 'iia 'a o'ani,

'Ia Araha God 'a o'ani 'inia Araha agua,

“Oi heinagu na'i aba odogu,

³⁵tari 'oha wai nugaraau dio i maerongamu na'i bahainai heimarungi amua.”^f

³⁶“Ma naasi 'i'amou hakoi sae ni Israel, mou ga'i aidangisia dona 'ia Jisas na mou ngahu ha'amaesia na'i dadaahoro ani, 'ia God 'a 'ome sigihia na Araha mana Ha'atahi.”

³⁷Na'i 'oha raugu rongoa o'asi, rau ta'i kaeni arunga ta'aa di'u marau songa'inia Pita miraaui tara'i Ha'ataari ro'u o'ani, “Romwane! 'E taha meigu haua?”

³⁸Mia Pita 'a aramiraaui, 'a o'ani, “Moi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i mamoi bwareomaea 'iniiai atana Jisas Kraest. Mia God 'a duruduru 'inia do 'ai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a amoo'i maai watea mai Hi'ona Maea tana'amou. ³⁹Na durudurusi, 'a haua tana'amou beiraui gare amoo'i, miraaui ro'u i nei rau awa ha'ataui. Ha'amomori, na durudurusi 'a haa tanaraau hako ro'u i nei na 'ia God na 'unuraau.”

⁴⁰Ia Pita 'a hadahada orea tanaraau ma ha'ata'u'uraui wetewete o'ani, “Moi 'ome'ome goro, mou gasigu siri na'i ha'a-mama'ai na'i dangi ni hihiri 'onaairaaui sae ta'a'i na'i 'ohanisi.”

⁴¹Naasi 'iraui nei rau rongo'i ha'atee ana'ia Pita marau hinihini, ra bwareomaeeraui na'i 'ohasi. Na'i madoraasi, 'a ga'i 'onaai oru merui sae narau aho'ita'i sae hinihini. ⁴²Miraaui rau mwa'emwa'e goro 'anai bahurongo'i ha'ausuringa'i adaa'i Ha'ataari marau 'a'auhiraui hairiu. Marau matai boi goni ro'u 'anai ngau^f mana ha'arahesi.

Tahingadaui Noni Hinihini

⁴³'Iraui Ha'ataari rau haa'i mwani ha'ara mana ha'abu'oahu 'iniiai mena na'ia God 'a haua tanaraui. Miraaui noni hunga rau heimwaota'i di'u. ⁴⁴Me 'iraui noni hinihini rau ruru goni tarau marau taraawa'a hisu hairiu 'ini'i bori adaa'i 'ini'i 'ado maho rau rabasi'i. ⁴⁵Marau raonga'ini'i ro'u i toto'ora adaa'i, ma tara'i maho ro'u 'anai 'a'auhiraui ro'u i nei rau awa ha-ha'aroha'a. ⁴⁶Rau boi goni 'anai ha'arahesi 'ado dangi na'i Ruma Maea ana God marau

---

2:34-35 Psalm 110:1 2:42 Ngau: Rau boi goni 'anai ngau mana'i muri rau hauai ngau maea.

mwa'emwa'e goro 'anai 'ari goni ro'u suri'i ruma adaa'i 'anai ngaugoni beiai ahu wa'ewa'e. ⁴⁷Ado 'oha moi narau 'unu ha'aasaa God, miraaui noni rau 'adoma'i ha'ahouraa. Mana ruruha adaa'u 'a rago hanehane ara'a moe'a 'ado dangi 'iniraui nei na 'ia God 'a ruhasiraa baani'i ora-ora'a adaa'i.

Sae Pwaki

3 ¹E ta'i dangi na'i angi oru abaidangi, 'ia Pita mea Jon raru 'ari Ruma Maea ana God, 'inia naasi madoraa nara matai ririhunga'i. ²Ado dangi 'e sae na pwaki mau mai 'oha na huta, ra suru'ia mai 'anai ha'aheinagua na'i bobonai maraaruma anai bara na'i Ruma Maeasi 'anai ha'angoni ha'a beiraaui sae rai siri 'anai ha'arahesi. Na maraarumasi ra 'unua 'inia "Maanai Bara 'Ome Goro." ³Ma na'i 'oha na re'ia Pita mea Jon raru boi 'anai siri Ruma Maea, ma ha'angoni ha'a beiraru'a. ⁴Mia Pita mea Jon raru wanasia mia Pita 'a o'ani, "Osu wana ga'u mai 'ini." ⁵Mia mo'osi 'a wanasirua ma 'adoma'inia do rarui hisungia 'inia ta maho. ⁶Mia Pita 'agu o'ani moi 'inia, "Inau ai'a to'o ha'a. Ma'ata 'e maho he'ete'i moi nau to'oraa, ma naia nawai haua tana'o. Wai 'unua tana'o na'i atana Jisas Kraest ni Nasaret, 'oi ura ara'a ma'oi hahano!"

⁷Ma dau na'i rima odona ma ha'a-suruta'ea. Na'i mau 'ohasi na rua uwana rarugu wetewete aho'i, ⁸ma ura ara'a ma taraawa'a hahano. Marau ta'i siri wou na'i Ruma Maea mia mo'osi 'a regerege ma 'unu ha'aasaa God.

⁹Ma na'i 'oha 'iraaui sae rau re'iai hahano ana ma 'unu ha'aasaa God, ¹⁰rau 'ome 'iraraa do'ia mo'osi na heinagu tarau na'i bobonai maraaruma anai bara na'i Ruma Maea 'anai ha'angoni ha'a ani. Ra bu'o hakoi ahudaa'i 'inia hahano aho'i na haa mo'osi.

Hadahada Na Haua Pita

Na'i Ruma Maea ana God

¹¹'Iraui sae rau heimwaota'i di'u marau 'eba mai beiraaui na'i Ruma Maea na'i dora ra 'unua 'inia "Abaihare ana Solomon." Na'i 'ohasi, na sae na pwaki ga'u ani, 'a dau mau wou beia Pita mea Jon. ¹²Ma na'i 'oha 'ia Pita 'a re'ia do rau goni mai beia, 'a o'ani 'iniraui, "Mwani noni ni Israel, 'a 'ua namou heimwaota'i mamou wana wetewete 'ini'amiria? Mou 'adoma'inia do miri ha'ahahanoa mo'oni 'inia mena amiria haarimiria ma'uasi mou 'adoma'inia do miri odo-odo na'i maana God na miri ha'ahahanoa 'inia mo'oni? Ai'a! ¹³God adaaui wauwagaa'i, 'iraaui Ebrahim mea Aisak mea Jekop, na hauai maho namou re'iani, neina 'igaaui gai ha'aasaa atanai noni tatau'aro ana, 'ia Jisas. Mi'amougu taranga'inia Jisas tanaraui saemaa adaa'i Rom 'anai ha'amaesia. Rei'uaa na'ia Paelat 'a raba ruhasia dadara'a mi'amou mou ai'a rabasia o'asi. ¹⁴I'amou mougu ha'angonia do'ai ruhasia dadara'a i sae hahaingahu. Mamougu 'itaai sae na awa mae ma odo-odo. ¹⁵Mougu ha'amaesia mo'o na matai haua tana'amou huunai tahi. Ma'ata 'ia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae. 'I'ameu nameu 'omera'i maa 'inia mahosi. ¹⁶I'amou mou re'iai sae pwakini mamou aidangisia ro'u. 'I'amiria

miri ha'ahahanoa mo'oni 'inia mena ana Jisas. Meu hinihiniai atana Jisas ma naia nagu hahano aho'i 'inia i sae pwakini.

17“Mwani sae agu'i, 'au 'iraraa do 'imoo mana na'otara amoo'i mou hauai maho ta'aa tanaa Jisas 'inia mou ai'a aidangisia do'ia God na ha'ataaria mai. 18Ma'ata 'ia God 'a bwane ha'ateenga'inia tanaraau Rarabea doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i, ma naanigu ha'ato'oanai maho na bwane ha'atee duruduru 'inia ani. 19Naasi moi orisi mamoi rihota'i tanaa God mia God 'ai ha'a-ai'a'i ora-ora'a amoo'i. 20'Onaa moi haua o'asi, 'ia Araha God 'ai ha'a-'o'ori'i 'adoma'imoo'i maigui ha'ataaria aho'i maia Jisas Kraest tana'amou. 'Ia naasia mo'o na 'ome sigihia 'anai Ha'atahi aga. 21Ma'ata 'ia Jisas 'ai awa ga'u na'i aro tari madoraa na'ia God 'ai ha'ahaoru'i hakoi mwani maho, 'onaai bwani 'unua adaui Rarabea maea na'i 'oha bwani. 22Ma 'onaai bwani 'unua ana Moses. 'A o'ani, 'Ia God 'ai 'ome sigihia ta Rarabea 'onaaiu baaniraui sae amoo'i, 'iraui Jiu. Moi rongosuri'i mwani mareho nai 'unu'i. 23Mia tei na bwa'i rongosuriai Rarabeasi, 'a bwa'i awa bei'amou na'i ta'i ruruha mia God 'ai ha'a-ai'aa.’

24“Maho naragu to'oto'o na'i madoraanisi, 'ia Samiuel miraaui Rarabea naraugu awa ro'u na'i muri, rau bwani maani'i hako'a. 25'I'amou ra'i gare adaa'i Rarabea 'isi, ma naasi ni duruduru na'ia God 'a haua tanaraau wauwa amoo'i 'ai 'ari ro'u tana'amou. 'Inia God 'a duruduru tanaa Ebrahim do 'iraui hakoi sae ni marewana rai dauai ha'agorohi baaniai burungana Ebrahim. 26Ma naasi, 'ia God 'a 'ome sigihiai sae tatau'aro ana, 'ia Jisas, ma ha'ataaria mai neina moi dauai ha'agorohi ana mamoi rihosi mamoi nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i.”

'Ia Pita Mea Jon Raru Ura

Na'i Maadaui Kansol

4 1'Ia Pita mea Jon raru hadahada mau tanaraau noni hunga, me 'iraui tara'i Piriisi beiai bwauodo adaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea ana God, miraaui ro'u tara'i Sadiusi rau ada'a. 2Rau taesu'a di'u 'ana Pita mea Jon 'inia maania adarua doni suruta'e aho'i ana Jisas 'a ha'ata'inia do 'iraui sae rai matai suruta'e aho'i ro'u baaniai mae. 3Raugu ha marau dauraru'a. Ma 'inia 'a su'urahi'a marau nugararu na'i rumaniho'o tari haho'oa. 4Ma ragoi nei rau bahurongorarua rau aho'ita'i sae hinihini. Ma naasi goni beiraui nei narau bwani hinihini, 'a 'onaai rima merui sae.

5Na'i moi nata dangi, me 'iraui bwauodo miraaui saemau adaa'i Jiu, beiraui Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses rau goni'a mai na'i Jerusalem. 6'Ia 'Anas, i Na'ohadaui Piriisi, mea Kaeafas, mea Jon, mea Aleksanda miraaui ro'u tara'i nei na'i burungana 'Anas rau boi ro'u. 7Marau waia maia Pita mea Jon. Rau ha'a-urasiraru na'i 'ubutadaui maraugu songa'iniraru o'ani, “Mena ana tei mana mena he'ua namuru haua 'anai ha'agorohia aho'i a mo'oni?”

8Mia Pita i Hi'ona Maea 'a rabe beia ma aramiraaui o'ani, “Tana'amou bwauodo adaa'i Jiu, mi'amou tara'i saemau ro'u, 9na'i 'ohani mou raba

kootimiria 'inia haa amiriai maho na goro tanaai sae na pwaki uwana. Mamou raba aidangisia ro'u i here miri haa nagu goro aho'i 'inia. ¹⁰Mawai rangasia tana'amou miraaui hako ro'u sae ni Israel do sae na ura na'i maamouu nisi, 'a goro aho'i 'inia mena ana Jisas Kraest ni Nasaret namou ngahu ha'amaesia na'i hunganai dadaahoro ani, mia God 'a ha'atahia aho'i ro'u moi. ¹¹Mia Jisas naasi na Usu-usu Maea 'a hadanga'inia o'ani,

'Na hau 'i'amou sae tatau'aro ruma mou 'itaa,

'agu buna ha'i hau ororiu di'u na'i bani anai ruma.'[†]

¹²'Iia moia Jisas na matai ruhasigia baaniai ora-ora'a. 'A bwa'i ta sae'a ro'u na'i marewana nagaigui 'u'uria!"

¹³'Iraaui sae rau ha'akootia Pita mea Jon, rau heimwaota'i, 'inia raru ai'a maaaa'usiraaui, rei'uaa raru ai'a sae ororiu mararu ai'a skuru goro. Ma'ata 'iraaui sae 'isi, raugu 'adoma'i aho'isia do 'iraruasi raru matai 'aariha beia Jisas. ¹⁴Mana sae na goro aho'isi, rau ta'i ura ro'u. Ma bwara'a 'anai 'unua ro'u ta maho. ¹⁵Raugu bairaaui moi wera orusi hura'a, 'inia dorasi 'iaadaaui Kansol' 'Iraaui moi haariraaui naraugu tara mamaaniai mahosi. ¹⁶Rau o'ani, "Gai'gu ha'ah'e'uararua rua mwanesi? 'Inia 'iraaui hakoi sae ni Jerusalem rau bwane 'iraraa'ai haa adaruai ta'i ha'abu'oahu ani, rau bwa'i hinihinigaau 'onaa gai 'unua do 'a ai'a ha'a-momori. ¹⁷Magu ai'a goro i ha'ausuringa'i 'osi, rau gasi rongoa ro'u tara'i sae. Gai ha'atee ha'abasurarua wetewete mararuui abu taroha'inia'a a Jisas." ¹⁸Miraaui 'unurarua aho'i mai marau ha'atee wetewete tanararua do rarui abu maania ma'uasi ha'ausuria ro'u ta sae 'inia Jisas.

¹⁹Mia Pita mea Jon raru aramiraaui o'ani, "Moi wai'ado'ado goro. Nei he'ua na odo-odo? Mirii araisuri'amou ma'uasi araisuria God? ²⁰'I'amiria miri bwa'i agoheta'i maani'i maho namiri re'i'i mamiri rongo'i."

²¹Miraaui saemaaui na'i Kansol rau ha'abasurarua wetewete di'u ro'u wou. Maraugu nugasirarua. 'Inia 'a bwara di'u 'anai ha'a-mama'airarua, 'inia rau 'ome 'iraraa do 'iraaui noni hunga rau ha'aasaa moe'a God 'inia maho narau re'ia ani. ²²Mana sae pwaki na to'o tanaa i ha'abu'oahusi, na harisina 'a di'ua'ai hai tangahuru.

Ha'arahesi Adaaui Sae Hinihini

²³Rau nugasirarua woua Pita mea Jon mararu 'ari aho'i beiraaui sae hinihini mararu maani'i mwani maho 'iraaui Na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaaui rau 'unu'i tanararua. ²⁴Ma na'i 'oha rau rongoai maho raru maaniasi, 'iraaui hako rau ha'arahesi goni o'ani, "God, i'oe na'o Mwaeraha, mi'oe na'o ha'apwa'araai ahoasara mana ano mana asi mana mwani maho na'i rarodi. ²⁵Mana Hi'ona Maea amua na ha'atee hura'a na'i ngoonai wauwa ameeu, i sae tatau'aro amua Deved. 'A ha'atee o'ani,

'Ni 'uaana 'iraaui sae rau ai'a Jiu rau taesu'a 'inia?

Ni 'uaana narau hau'i 'inia i ha'aradorado nara bwa'i uranga'ini'i?

26 'Iraau mwaeraha ni marewanani rau ha'aagau 'anai hei'oi.

Miraaui nei rau marungiai marewanani rau hauai ta'i ruruha marau ha'aagau 'anai hei'oi beia God mana nei na 'ome sigihia 'anai Ha'atahi.'[†]

27“Ma naasi taha na to'o na'i 'omaanisi! 'Ia Herod Antipas mea Pontias Paelat raru hauai ta'i ruruha beiraauui nei rau ai'a Jiu mei beiraau ro'u i Israel 'anai ura bwarasia Jisas, sae tatau'aro maea amua na'o 'ome sigihia 'anai Ha'atahi. 28Ni here raugu hauasi, 'a 'ari moi suriai maho na'o bwane ha'arangasia mau mai 'oha bwani do 'ai o'asi suriai hei'irisi mana mena amua. 29God, 'oi 'ome riariaa goro na'i 'ohani hadahada wetewete adaui saemaua tana'ameu. 'Oi 'a'auhi'ameu sae tatau'aro amu'i, mei abui mamaa'u 'anai taroha'iniai ha'atee amua. 30'Oi ha'ata'iniai mena amua mamei ha'agorohi'i aho'i nei ra daoha, mamei haa'i ha'abu'oahu mana ha'ara ro'u 'iniai atana Jisas, sae tatau'aro maea amua.”

31Raugu ha'arahesi hako moi wou, mana ruma narau awa na'ieisi 'a 'ihara'i'a. Mana Hi'ona Maea 'agu sirihiraaui hako ma na'i muri raugu wetewete 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'inia Araha.

'Iraau Noni Hinihini Rau Hisu Hairiu

32Na'i 'ohani, 'iraauui sae hinihini rau to'oraai ta'i 'ado'ado, ma ai'a ta ta'i nei beiraau nai 'adoma'inia 'anai to'ora haaria ta maho. Na maho rau to'ora'i 'iaadaa'i goni hako. 33'Iraauui Ha'ataari rau wetewete di'u 'anai maaniai suruta'e aho'i ana Araha Jisas baaniai mae. Mia God 'a ha'agorohiraaui di'u. 34Ma ai'a ta nei ro'u beiraauui noni hinihini nai pwapwaku 'inia ta maho. 'Inia 'iraauui nei rau to'o dorai ano ma'ua to'o ruma rau matai raonga'ini'i ro'u mana ha'a ra hori'i 'ini'i 35raugu haa'i tanaraui Ha'ataari. 'Iraau naraugu ha'atora'ini'i tanaraui i nei narau 'irisiai hei'a'auhi.

36Ma 'e ta'i sae baaniai burungana Livae na huta na'i marau Saepas na atana 'ia Josep. Ma'ata 'iraauui Ha'ataari rau matai 'unua ro'u 'inia Banabas, ni 'ado'ado 'anai atasi “Sae na ha'a-'o'oriai 'ado'adonai sae.” 37'Iia ro'u 'a raonga'iniai dorai ano ana mana ha'a 'a hua tanaraui Ha'ataari.

'Ia Ananaeas Mea Safaera Raru Pwari'iraui Ha'ataari

5¹E ta'i 'oha, 'e sae na atana 'ia Ananaeas beiai urao ana, 'ia Safaera, raru raonga'inia ro'u ta'i dorai ano adarua. 2Raru 'adoma'i aratara 'anai pwari'iraui Ha'ataari mararu giruai dora 'iniai ha'asi do raruigu to'ora haairirua. Mana nata dora raru hua tanaraui. 3Mia Pita 'a o'ani 'inia Ananaeas, “'Iniai 'uaana na'o ha'awatea 'inia Saetan 'anai tau'aro na'i 'adoma'imu? 'Iniai 'uaana na'o pwari'ia 'iniai Hi'ona Maea, na'ogu girua 'iniai nata aba 'iniai ha'a nara horia 'iniai dorai ano na'o raonga'iniasi? 4Na'i 'oha 'o ai'a raonga'inia mau i dorai anosi, dorai anosi 'iaamua haari'o. Ma rei'uaa no'o raonga'inia mana ha'a ra horia 'inia 'iaamua ro'u mau. Naasi, ni

'uaana no'ogu raba pwari'i 'inia? I'oe 'o ai'a pwari'iraaui moi inoni, ma'ata 'o pwari'ia ro'ua God.”

⁵Na'i 'oha 'ia Ananaeas 'agu rongoa moi 'unu o'asi ana Pita, ma rahuta'i dioi ano ma mae'a. Miraau'i nei rau rongoai maho na to'osi rau mamaa'u raha di'u. ⁶Tara'i gere sae rau siri mai marau hiri ho'uai abena Ananaeas marau waia hura'a wou marau 'ari toringia.

⁷A gaarangi 'onaai oru 'aoa na hako maagu siri mai ro'u urao ana Ananaeas na'i rumasi. 'Iia 'a ai'a 'iraraai maho na to'o beiai mwane ana. ⁸'Ia Pita 'a o'ani 'inia, “A 'ua? Naia hako'ai ha'a nara horia 'inia dorai ano amurua ani naanisi?”

Mia aramia o'ani, “Naia moi naasi.”

⁹'Ia Pita 'agu o'ani 'inia, “Ni 'uaana namuru 'adoma'i aratara 'inia 'anai pwari'iai Hi'ona Maea ana God 'anai sadoia 'onaa 'ai ha'a-mama'ai'amou ma'ua bwa'i? 'Ome, 'iraaui gere sae narau toringiai mwane amua neiraaui'a hura'a wou maraarumasi. 'Iraau rai suru'i'o hura'a ro'u'ana!” ¹⁰Na'i moi 'ohasi 'a rahuta'i dio na'i maana Pita ma mae'a. Miraau'i gere sae rau siri mai marau 'omesia do 'a mae'a ro'u. Rau suru'ia hura'a marau toringia na'i bobonai mwane ana. ¹¹Miraau sae hinihini beiraaui nei rau rongoai maho na to'osi, rau mamaa'u hako.

Mwani Ha'abu'oahu Mana Ha'ara

¹²'Iraau sae hinihini rau matai boboi goni na'i “Abaihare ana Solomon,” 'e ta'i dora na'i Ruma Maea ana God. Miraau'i Ha'ataari rau haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara na'i maadaaui noni hunga. ¹³'Iraau'i nei rau ai'a noni hinihini rau mamaa'u 'anai boi goni beiraaui. Rei'uaa na o'asi, 'iraaui sae 'isi rau 'adoma'i ha'a-hihi'araui nei hinihini. ¹⁴Ma rago ro'u i sae mwane mana urao rau aho'ita'i sae hinihini marau siri wou 'anai ha'i ta'i ruruha beiraaui sae hinihini. ¹⁵Suriai re'ia adaaui mwani ha'abu'oahu narau haa'i Ha'ataari, 'iraaui sae rago rau waa'i mai sae daoha marau ha'adaohi'i suri'i hi'o mana be'a na'i bobonai tara. Na'i 'adoma'idaa'i do na'i 'oha 'ia Pita 'ai tahahoro mai mana nununa 'ai marumarusiraaui sae daoha 'isi marai goro'a aho'i. ¹⁶'A rago di'u i sae suri'i gere 'omaa gariai Jerusalem narau goni mai ro'u. Rau waa'i mai sae daoha mana nei ra bwauni'i adaro marau goro hako aho'i.

Ra Kootiraaui Ha'ataari

¹⁷I Na'ohadaaui Piriisi miraau nei rau tau'aro beia na'i ruruha adaaui Sadiusi, rau taesu'a di'u 'inia rago anai sae nara boi 'ado 'oha beiraaui Ha'ataari. ¹⁸Marau dauraaui mara nugaraui na'i rumanih'o'o. ¹⁹Ma na'i moi rodo, 'ia God 'a ha'ataariai enjel ana ma tahangiai maraaruma anai rumanih'o'o tanaraui Ha'ataari. 'A na'otaradaui hura'a ma o'ani, ²⁰“Moi 'ari Ruma Maea ana God mamoi maani'i mwani maho hako 'abaiai tahinga haorusi tanaraui sae.” ²¹Na'i mau haho'oa ta'aa miraau Ha'ataari rau 'ari'a na'i Ruma Maea 'onaai 'unua anai enjel tanaraui marau ha'ausuriraaui'a i noni hunga.

Mana Na'ohadaaui Piriisi miraaui nei rau tau'aro beia, rau 'unuraaui mai hako'i sae mwanemaui ni Jiu narau awa na'i ruruha nara 'unua 'iniaui Kansol. Marau ha'a-taariraau sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea 'ari rumanih'o 'anaui wairaaui aho'i mai Ha'ataari. ²²Raugu 'ari wou marau ai'a sadoiraau'a. Marau aho'i mai marau heimaani o'ani, ²³“Meu ada wou na'i rumanih'o mana maraaruma ra honohono baabau mau, miraaui hehei'oi narau 'omesurili maraaruma rau ura-ura mau ro'u. Ma na'i 'oha meugu tahangi'i maraaruma nameugu siri wou 'ome, ma ai'a ta sae nameigu re'ia.”

²⁴Na'i 'oha na bwauodo adaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea miraaui Na'ohadaa'i Piriisi raugu rongoa o'asi, ma kakui ahudaui marau wai'ado'ado 'iniaui taha naigu to'o ro'u na'i muri. ²⁵Ma na'i 'ohasi, 'e ta'i sae na boi ma o'ani 'iniraui, “Romwane! 'Iraui sae namou nugaraui na'i rumanih'o ani, na'i 'ohanisi raugu ha'ausuriraui moe'ai sae na'i Ruma Maea!”

²⁶Mana bwauodo adaui sae hehei'oi nara 'omesuriai Ruma Maea beiraui sae tatau'aro ana'i rau 'ari marau 'abenga'i wairaaui moi hura'a i Ha'ataari, 'iniaui rau maaa'usiraui noni hunga. Rau gasigu buta'iraui 'ini'i hau.

²⁷Mara wairaaui mai Ha'ataari mara ha'a-urasiraui na'i maadaui Kansol. Mana Na'ohadaaui Piriisi 'agu o'ani, ²⁸“Meu bwane 'unua tana'amou domoi abu ha'ausuri 'iniaui ha'ausuringa'i ana Jisas, mana ha'ausuringa'isi 'a garia hako'ai Jerusalem. Mamou subuni'ameu ro'u 'iniaui mae na haua ani a Jisas.”

²⁹Mia Pita na heiarau tanaraui Ha'ataari, 'a o'ani, “'I'ameu mei araisuriai taha 'ia God na 'irisia, meu bwa'i araisuriai hei'irisidai inoni. ³⁰'I'amou namou rabu ahita'inia Jisas na'i dadaahoro mamou ha'amaesia, mia God adaui waua agaa'i, 'a ha'atahia aho'i baaniai mae. ³¹Ma waia ara'a ma ha'ahainagua na'i aba odona 'anaui marungigaui mana ruhasigaui inoni nai Israel baaniai ora-ora'a. 'A haua o'asi do 'igaui gai nugasii banonga ta'a'i agaa'i maai 'adoma'i nugasii ora-ora'a agaa'i. ³²'I'ameu naasi 'anaui ha'arangi'i maho 'ini tana'amou, mana Hi'ona Maea 'a ha'arangasia ro'u do ra ha'a-momori. Mana Hi'ona Maeasi, 'ia God 'a haua tanaraui nei rau araisuria.”

³³Na'i 'oha 'iraui Kansol rau rongoai ha'atee o'asi ana Pita, rau kae taesu'a di'u marau raba ha'amaesiraui Ha'ataari. ³⁴Ma'e ta'i beiraui Kansol na atana 'ia Gamaliel, 'a ura ara'a ma 'unua dorai ha'a-hura'ahiraui ga'u i Ha'ataari. 'Iiani 'e Farisei ma'e ta'i 'iniraui Ha'ausuri adaa'i Ringe nara ha'ahoua. ³⁵Maagu ha'atee tanaraui o'ani, “'Igaui saeni Jiu, gai wai'ado'ado goro ga'u suriai maho mou raba hauasi! ³⁶'E ta'i 'oha, 'e sae nara 'unua 'inia Tiudas 'a 'adoma'inia do 'iia 'e ta'i sae ro'u, ma gaarangi 'onaui hai 'arangi sae narau suria. Ma na'i moi murinaui ngahuia ada, miraaui sae ana'i rau 'adarara'a aho'i mana ruruha ana 'a ai'aa moi. ³⁷Na'i muri, 'oha na to'o i usu ata, 'ia Jiudas saeni Galili, 'a rago ro'u i nei na ogeraui 'anaui suria. Ma na'i 'oha ragu ngahuia, 'iraui sae ana'i raugu ha marau 'adarara'a aho'i ro'u moi.

³⁸“Naasi gai nugasiraui wou. 'Onaa ni maho rau hauasi 'a suria moi 'adoma'idaui haariraui, mana mahosi 'a bwa'i orea mai ai'aa'a aho'i ro'u.

³⁹Ma 'onaa rau hauai hei'irisina God, ma mou bwa'i matai ha'a-bwarasiraau mwada'u. Mou gasi ura bwarasia God.”

⁴⁰Miraau hako rau 'adoma'i aratara 'inia'i maho na 'unua Gamaliel. Rau 'unuraau aho'i sirimai Ha'ataari, mara 'unua tanaraau sae tatau'aro adaa'i dorai rohoraau'a. Marau ha'abasuraau wetewete dorai abu maania'a ro'ua Jisas. Naasi maraugu ha'a-hura'ahiraau. ⁴¹Na'i 'oha rau hura'a rau wa'ewa'e di'u, 'inia 'ia God 'a ha'ata'inia do'a arari rai here ha'a-ninimairaau o'asi 'inia'i suria adaa'u Jisas. ⁴²'Ado dangi rau ai'a agoheta'i ha'ausuriraau noni hunga na'i Ruma Maea ana God ma na'i ro'u suri'i moi ruma adaa'i. Rau maaniai Taroha Goro 'inia Jisas, 'ia na Ha'atahi.

Biu Sae 'Anai 'A'au Na'i Heisoi

6 ¹Rau rago hanehane moe'a ara'a i nei rau hinihinia Jisas. Miraaui Jiu hinihini narau boi baani'i dora nara mamaramara Grik rau taraawa'a 'ubwa tanaraaui Jiu hinihini narau huta na'i Israel. Rau o'ani, “'Ado 'oha mou 'a'auhiraau nei ra pwapwaku 'inia'i mahoingau, ma'ata 'i'amou mou ai'a 'a'auhiraau goroi nao amee'i.” ²Naasi 'iraau ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari rau 'unuraau goni mai noni hinihini marau o'ani 'iniraau, “'A ai'a goro domei mamarota'i ha'ausuriraau noni 'inia'i ha'atee ana God, mameigu poru moi 'inia'i 'omesuriraau pohara. ³Naasi arai do'ora, 'a ga'i goro 'onaa moi 'ome sigihia ta biu sae madoma namou ha'ahouraa'u. Me'iraau mwane 'isi na Hi'ona Maea 'ai rabe ro'u beiraau, mamei nugasia tau'arosi tanaraau. ⁴'I'ameu mei matai awa moi 'anai ha'arahesi mana taroha'inia'i Taroha Goro 'inia Araha.”

⁵'Iraau hako rau 'adoma'i aratara beiraau Ha'ataari. Rau 'ome sigihia Stivin, 'ia mo'o na hinihinina 'a wetewete di'u ma rabe beia'i Hi'ona Maea. Marau 'ome sigihia ro'ua Pilip, mea Prokoras, mea Nikeno, mea Timon, mea Pamenas mea Nikolas. 'Ia Nikolas 'e saeni Antiok ma awa suriai ringeringe adaa'i Jiu. ⁶Rau ha'a-urasiraau wera biusi na'i maadaau Ha'ataari, maragu dau'i bwaudaa'i marau ha'arahesi 'adaau.

⁷Mana tarohana Araha 'a 'adarara'a 'ari suri'i mwani 'omaa. Miraaui noni hinihini na'i Jerusalem rau rago hanehane ro'u moe'a ara'a. Ma rago ro'u i Piriisi narau taraawa'a hinihiniai ha'ausuringa'i 'inia Jisas.

Ra Daa Stivin

⁸Mia God 'a ha'agorohia Stivin mana mena ana God 'a awa beia. 'Ia Stivin 'a haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara rago na'i maadaau sae. ⁹Ma tara'i sae baaniai ruma ni ha'arahesi nara 'unua 'inia'i “Ruma ni ha'arahesi adaaui Slev nara Awa Dadara'a,” rau taraawa'a ura bwarasia Stivin. 'Iraau sae 'isi rau boi baaniai 'omaai Saerin mana Aleksandria, mana'i Provensi Silisia mana Eisia. Rau heita'ia beia Stivin. ¹⁰Maragu ai'a gere arari moe'a 'anai heiraeraesi beia, 'inia 'ia 'a madoma di'u mana Hi'ona Maea 'a 'a'uhia.

¹¹Rau 'unuraau giruguru tara'i sae marau bonasiraau dorai pwar'i 'ana o'ani, “Meu rongoa mo'oni na ha'atee ha'ata'aia Moses ma ha'atee ha'ata'aia

ro'ua God.” ¹²Suriai haua adaa'u o'asi, 'iraau sae rago miraa'u saemaua adaa'i Jiu miraa'u Ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses, rau taesu'a di'u 'ana Stivin. Rau daua marau waia 'ari na'i rurugoni adaaui Kansol. ¹³Rau waa'i mai tara'i abe 'anai pwari'i 'ana o'ani, “Ia mo'oni 'ado 'oha'a na ha'atee ha'ata'iaiai Ruma Maea agaau mana ringeringe ana'ia Moses. ¹⁴Meu rongoa ro'u na 'unua do'ia Jisas ni Nasaret 'ai kaiai Ruma Maea agaau, mai orisi'i ringeringe agaa'i na haa'ia Moses.” ¹⁵Miraa'u hakoi ruruhai Kansol, rau wana wetewete 'inia Stivin marau re'iai hauraena auru tari na'i 'u'una, 'a 'ome 'onaai enjel.

Hadahada Ana Stivin

7 ¹Mana Na'ohadaaui Piriisi 'a songa'inia Stivin o'ani, “A 'ua? Maho rau maani'isi, ra ha'a-momori ma'ua ai'a?”

²Mia Stivin 'a o'ani, “Mwani sae agu'i mana mwani sae mwanimaua, moisu rongoa'i maho wai maaniani. 'Ia wauwa agaaua Ebrahim 'a awa mau na'i Mesopotemia na'i madora'a 'ia God, na hauasa, 'a ha'ata'inia haaria tanaa. Na'i muri 'agu sara 'ari 'omaai Haran. ³Ia God 'a o'ani, “Oi hano baaniraaui sae amu'i mana dorani, ma'oi 'ari na'i dora nawaigu ha'ata'inia tana'o.” ⁴Naasi, 'ia Ebrahim 'a hano baaniai Mesopotemia, dora adaaui Kaldia, ma hano ma awa ga'u na'i Haran. Ma na'i murinai mae na haua amana, 'ia God 'agu 'unua tanaa do'ai sara mai na'i dora nagaugu mono na'iei 'ohanisi. ⁵Na'i madoraasi, 'ia God 'a ai'a haua ta dorai ano tanaa Ebrahim, rei'uaa ta gere dora ma ai'a ro'u. Ma'ata 'ia God 'a duruduru tanaa do na'i muri, 'ia Ebrahim 'ai to'oraai dorasi. Rei'uaa na 'iia 'a ai'a to'oraai mau ta gare, mia God 'a bwane duruduru tanaa do 'iraau warowarona'i narai to'oraai dorasi. ⁶Ia God 'a ha'atee o'ani ro'u, “Iraau warowaromu'i rai 'ari marai awa na'i dora narau ai'a to'oraai. Miraa'u sae na'i dorasi rai ha'i slev 'iniraa'u. Rai awa ha'ata'airaa'u suria ta hai 'arangi harisi. ⁷Minau wai ha'a-mama'iaiai kantrisi 'inia ha'i slev adaa'u 'iniraaui burungamu. Na'i muri raigu hura'a baaniai kantrisi maraigu boi 'anai ha'arahesiau na'i 'ini.’

⁸“Hoita, 'ia God 'a 'unua ro'u tanaa Ebrahim 'anai aha ha'araraaui gare mwane, 'e ha'ara 'inia duruduru na haua tanaraaui warowarona'i. Naia na 'ia Ebrahim 'a aha ha'araa 'inia Aisak na'i warunai dangi murinai huta ana. Mia Aisak 'a aha ha'araaui garena, 'ia Jekop, mia Jekop 'a aha ha'araraaui ro'u i ta'i tangahuru mana rua gare ana. 'Iraau naasi ta'i tangahuru mana rua wauwa agaau.

⁹“Miraa'u gare ana'ia Jekop rau kakawa 'omesiai do'oradaaui 'ia Josep marau 'ubwania. Marau raonga'inia tanaraaui tara'i sae maraigu waia auru Ijip 'anai ha'i slev 'inia. Mia God 'a awa beia Josep ¹⁰ma taatahi bwarasia suri'i madora'a bwara na siri suri'i. 'Ia God 'a ha'amadomaa Josep mana mweraha na'i Ijip 'a 'ome taenia ma ha'abwauodoa 'anai 'omesiraaui saeni Ijip bei'i toto'ora ana'i. ¹¹Ma'e ta'i kaeni hiroo raha na to'o 'ari suria hakoi Ijip tari Kenan. 'A bwara hako tanaraaui sae rago. 'Iraau wauwa agaa'i rau ai'a to'o mahoingau ro'u na'i madoraasi. ¹²Mia Jekop 'a rongoa do ra'i mahoingau ra awa na'i Ijip

ma ha'a-taariraau wauwa agaa'i 'ari 'isi. ¹³Na'i ruanai boi adaau mia Josep 'a ha'arangasia'a haaria do'ia naasi do'oradau ani. Na'i 'ohasi 'ia Mwaeraha adaau Ijip 'agu 'irararaui sae ana'ia Josep. ¹⁴Ia Josep 'a ha'ataariai taroha tanaa amana miraau sae ana'i ma 'unua dorai auru hako na'i Ijip. 'Iraausi 'a tari biu tangahuru mana rima goni adaau hako. ¹⁵Naasi 'ia Jekop 'a auru ma awa na'i Ijip. 'Iia goni beiraau gare ana'i rau awa marau mae na'i 'isi. ¹⁶Mana'i 'oha rau mae, na abedaa'i ra wai'i aho'i 'ari na'i Sekem naragu aora'i na'i wabwa na'ia Ebrahim 'a horia baaniraau gare ana'ia Hamo.

¹⁷“Ari wou mana madora na 'ia God 'a duruduru 'inia tanaa Ebrahim 'anai ruhasiraui Jiu baania Ijip 'a gaarangi'a. Na'i 'ohasi, 'iraa sae agaa'i na'i Ijip rau kaeni rago hanehane moe'a ara'a. ¹⁸Ma na'i 'ohasi 'e sae he'ete'i na mwaeraha na'i Ijip. Sae na ai'a 'irara Josep. ¹⁹A ha'a-bweubweu'araui wauwa agaa'i ma here ha'ata'airaa di'u 'oha na ha'a-'usu'usuraa dorai nuga'i gere gare ada'a'i hura'ai abau 'omaa marai mae.

²⁰“Na'i madoraasi na huta maia Moses, 'iia 'e gare na 'ome goro di'u. 'E oru hura narau 'omesuria moi na'i ruma. ²¹Raugu nugaa hura'ai abau 'omaa mana gare urao anai mwaeraha ni Ijip 'a waia'a ma 'omesuria 'onaai huunai gare ana. ²²Rau ha'ausuri ha'agorohia 'ini'i maho rau 'irara'i ma here goro di'u suri'i mwani maho na hadanga'ini'i ma haa'i.

²³“Na'i 'oha na tari hai tangahurui harisi, 'a raba 'ari garihiraui saeni Israel, 'iraa sae ana'i. ²⁴Na'i madoraasi, 'a re'iai saeni Ijip na ngahu ha'ata'ai saeni Israel ma 'a'auhia saeni Israel ma ngahu ha'amaesiai saeni Ijip. ²⁵Ia Moses 'a 'adoma'inia do 'iraa sae ana'i rai 'ome 'irara do 'ia God 'a 'ome sigihia 'anai ruhasiraui maraagu ai'a 'ome 'irara moe'a.

²⁶“Na'i nata dangi ma re'ia ro'u rua saeni Israel naruru heingahui ma bonasia do rarui abu heingahui. 'A o'ani 'iniraru, 'I'amurua ra'i saeni Israel hako moi neimuruasi. Ni 'uaana namurugu heingahui 'inia? ²⁷Mia mo'o na taraawa'anai heingahuisi 'a burusia beira'i a Moses ma o'ani 'inia, 'Iatei na niga'o 'anai saemau ma'ua 'anai hiiri'amiria? ²⁸A 'ua? 'O raba ngahu ha'amaesia 'onaai saeni Ijip na'o ngahu ha'amaesia nanora ani?' ²⁹Na'i 'oha 'ia Moses 'agu rongoa o'asi, ma hora'a baaniai Ijip ma 'ari na awa 'onaai mahuara na'i Midia ma ha'iwai na'iei na to'oraai rua gare mwane.

³⁰“E hai tangahurui harisi na hako mana enjel 'a ha'amaranga tanaa na'i dora mangasara gaarangiai hungahungai Saenai. 'A ha'amaranga na'i urunai gere hasi'ei na noro. ³¹Oha 'ia Moses 'a re'iai 'eusi, 'a heimwaota'i di'u ma 'ari wou gaarangi 'anai wana ha'agorohia. Ma rongoai ringena Araha God na o'ani, ³²“Inau God adaau wauwa amu'i. God ana Ebrahim mea Aisak mea Jekop.' Ia Moses 'a 'idi'idi ma maaa'uta'i wanasiai 'eu.

³³“Mia God 'a o'ani 'inia, 'Oi rehi'i sandol amu'i baaniai uwamu, 'inia dora na'o awa 'ieisi, 'e dora maea. ³⁴Inau re'iai rongomaata'i narau haai noni agu'i na'i Ijip mau rongoai ohooho adaau mau dio mai 'anai ruhasiraui. Naasi wai ha'ataari'o aho'i 'ari Ijip.’”

³⁵Mia Stivin 'a o'ani ro'u, “Ia God 'a ha'ataariai enjel ana 'anai hadahada beia Moses baaniai gere hasi'ei na norosi. Ma 'unua tanaa do'ia God 'ai

ha'ataaria 'anai ruhasiraa ma 'anai marungiraaui inoni ana'i. 'Iia mau a Moses narau 'itaa ani naanisi nararu 'unua do 'iatei na nigaa 'anai saemaua ma'ua 'anai hiiriraru. ³⁶Mia Moses 'a aho'i 'ari ma na'otaradaaui sae ana'i hura'a baaniai Ijip ma haa'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara rago na'i Ijip ma na'i asi meramera'a ma na'i 'omaa mangasara suriai hai tangahurui harisi.

³⁷"Ia Moses na 'unua tanaraaui Israel do'ia God 'ai 'ome sigihia ta Rarabea 'onaia baani'i warowarodaa'i. ³⁸Ma na'i 'oha 'iraaui wauwa agaa'i rau awa na'i 'omaa mangasara na'i hungahungai Saenai, 'ia Moses 'a awa beiraaui me 'iia naasi i enjel na ha'atee tanaa ma haa'i tanaai ha'atee ni tahi nagu haa'i mai tanagia.

³⁹"Me 'iraaui wauwa agaa'i rau ai'a raba araisuria Moses. Rau 'itaa moi marau raba aho'i 'ari Ijip. ⁴⁰Na'i 'oha 'ia Moses 'a awa mau ta'eha na'i hungahunga, rau 'unua tanaa Eron do'ai tagora'i tadaa'i god 'anai na'otaradaaui. 'Inia raugu ai'a 'iraraa'ai taha na to'o beia Moses na wairaaui hura'a baaniai Ijip. ⁴¹Na'i madoraasi narau araaranunuai garei kau marau suu ho'asi tanaa. Marau hauai kae ngaugoni wa'ewa'e 'iniiai god adaui narau tagorahia. ⁴²Mia God 'a rihota'i beira'i baaniraaui ma ha'awateraaui rai ha'arahesi'i hee'u mana hura mana sina 'onaai ha'arangasia ana na'i Usu-usu Maea adaui Rarabea na o'ani,

'I'amou saeni Israel, na'i raronai hai tangahurui harisi namou awa na'i 'omaa mangasara, mou ai'a suu ho'asi tanaaui.

⁴³ 'Ado 'oha mougu suru'ia moi ruma saira ana god Molek mana araaranunuai god hee'u 'ia Refan.

'I'amou namou tagoradi araaranunu 'isi 'anai ha'arahesi'i.

Ma naasi 'inaui wai ha'awatea dorai wai'amou ha'ataui 'ari di'uai Babilon 'anai ha'a-rongomaata'i'amou.'^f

⁴⁴"Na'i madoraai 'iraaui wauwa agaa'i rau awa na'i 'omaa mangasara rau waa ro'u i ruma saira na awa iei God. Naia mau i rumu saira na'ia God 'a 'unua tanaa Moses 'anai tagoraa, mia Moses 'a tagorahia ma suria goro i nunu na'ia God na ha'ata'inia tanaa. ⁴⁵Na'i muri 'oha nagu na'otara Josua, 'iraaui wauwa agaa'i rau saguai dorai ano na'ia God 'a tariha'iniraaui sae he'ete'i baania. Ma na'i 'oha narau siri wou na'i dorasi, rau waia mau i ruma sairasi na wauwa adaui rau haua mai tanaraaui. Na ruma sairasi rau ha'arahesia moe'a mau a God na'iei tari madoraai ana Mwaeraha Deved.

⁴⁶"Ia God 'a 'ome taenia Deved. Mia Deved 'a ha'angonia God do 'ai watea tanaa maai tagoraa ta Ruma Maea tanaraaui saeni Israel. ⁴⁷Mia God 'a ai'a ha'awatea. 'Ia Solomon nagu tagorahiai Ruma Maea ana God na'i 'oha 'iia nagu mwaeraha.

⁴⁸"Ma'ata, 'ia God na ororiu ara'ai aro, 'a ai'a matai awa suri'i ruma ra tagorahi'i sae. 'Onaai Rarabea na 'unua o'ani,

⁴⁹ "Ia Araha God 'a ha'atee o'ani,

"I aro naasi dora heheinagu agua 'anai heimarungi

mana ano naasi dora ni buubuu agua.

Naasi 'e ruma taha namoi tagorahia naigu marasigu?

'A bwara tana'amou 'anai tagorahia ta dora nawai mamaro iei.

50 'Inia 'inau nau ha'apwa'ara'i mwani mareho hako.'”””

51 Mia Stivin 'a o'ani ro'u, “Romwane! 'I'amou mou rongoasa di'u. 'Adoma'imoo'i ra 'onaairaaui ahurodo mamou ai'a raba araisuri'i ha'atee ana'ia God. Mou hairaesii tarau beiai Hi'ona Maea 'onaairaaui wauwa amoo'i na'i 'oha bwani. 52 Gaarangi 'iraaui hako'i Rarabea na'i 'oha bwani, 'iraaui wauwa amoo'i rau norata'airaaui. Rau ngahu ha'amaesi'i sae ana'ia God narau taroha'iniiai boi nai haua mo'o na odo-odo hako na'i maana God. 'Iia naasi Ha'atahi namou ha'awatea tanaraaui maeronga, mamou ngahu ha'amaesia. 53 'Onaai 'iraraa amooi, 'iraaui enjel rau waa'i mai ringeringe agaa'i Jiu tanaa Moses nagu haa'i ro'u tana'amousi. Ma rei'uaa na o'asi, 'i'amou mou ai'a araisuri'i.”

Ra Ngahu Ha'amaesia Stivin

54 Na'i 'oha 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau rongoai ha'atee o'asi ana Stivin, rau 'ara ha'a-ngadingadi'i rihodaa'i 'inia na ahudaa'i 'a honu 'iniiai taesu'a. 55 Mia Stivin na Hi'ona Maea 'a rabe beia. 'A wana ara'ai aro ma rei'iai rarahana God, ma rei'ia Jisas na ura na'i aba odona God. 56 Mia Stivin 'a o'ani, “'Au rei'iai aro 'a heihoa mana Gare'i Inoni 'a ura na'i aba odona God.”

57 Miraau saemaua rau awaawara marau here ponopono'i karingadaa'i marau 'eba wou 'anai daua. 58 Rau ogea hura'a na'i murina'i 'omaa mara taraawa'ai buta ha'amaesia na'iei. 'Iraau mwane narau ha'ahunia ania Stivin, rau rahi'i to'oni bohura'a adaa'i marau haa'i tanaai geresae ra 'unua 'inia Sol maraangu buta'ia ro'ua Stivin.

59 Na'i 'oha rau buta'ia Stivin, 'a ha'atee o'ani, “'Araha Jisas, 'oi waia wou i aungagu bei'o.” 60 Ma topira'i ruru dioi ano ma awara o'ani, “'Araha, 'oi abu su'ua tanaraaui ora-ora'a rau hauani,” maagu mae.

8 ¹ 'Ia Sol 'a 'adoma'inia do 'a goro moi ngahuia ada Stivin.

'Ia Sol 'A Norata'airaaui Saeni Heisoi

Taraawa'a na'i madoraa na 'ia Stivin 'a mae, ra taraawa'a norata'airaaui sae ni heisoi na'i Jerusalem. Miraau hako rau hora 'ari suri'i tara'i dora na'i Jiudea ma na'i Samaria. 'Iraau moi Ha'ataari naraangu awa na'i Jerusalem. 2 Tara'i sae narau 'adoma'i ha'ahihi'aa God rau waai abena Stivin marau toringia. Rau angisia marau ahutou di'u 'inia.

3 Mia Sol 'a bonasia do'ai ha'a-ai'aa'i heisoi. 'A siri suri ruma ma daa'i sae mwane mana urao ni heisoi ma nuga'i na'i rumaniho'o.

**Taroha Goro 'A Taha
Na'i Provensi Samaria**

⁴Iraau sae hinihini narau hora baaniai Jerusalem rau 'adara'inia 'ari tarohana Araha suri'i mwani 'omaa narau taha suri'i. ⁵Ia Pilip 'a 'ari ro'u na'i 'omaa raha i Samaria, ma taroha'inia ro'u ieia mo'o na Ha'atahi. ⁶Iraau sae rau raba bahurongoa di'u na'i 'oha rau rongoi maho na maani'i marau re'i'i ha'abu'ohu na haa'i. ⁷Iraau nei na bwauniraau adaro, 'iraau adaro rau awaawara marau hura'a. 'Iraau nei ra pwaki mana nei ra ngadi abedi ra goro aho'i ro'u. ⁸Iraau sae rau awa na'i kae 'omaasi rau wa'ewa'e di'u.

⁹Na'i 'omaasi, 'e ta'i sae na awa iei, atana 'ia Saemon. 'Ia mo'osi 'a matai haa'i ha'abu'ohu 'inia mena anai adaro miraau saeni Samaria rau heimwaota'i di'u 'ini'i. 'Ia mo'osi 'a 'unua ro'u haaria do'ia 'e saemaua. ¹⁰Iraau hakoi sae na'i 'omaasi goni beiraau saemaua rau bahurongo'i maho na 'unu'i a mo'osi, marau 'unua do'ia 'a to'oraai mena. I menasi rau 'unua 'inia ta'i kaeni mena ana God. ¹¹Rau suria 'inia 'a ore ma haa'i ana'i mwani maho rau heimwaota'i 'ini'i. ¹²Na'i 'oha 'ia Pilip 'a maaniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest mana tahinga 'ia God na marungia, 'iraau sae mwane mana urao rau hinihinia marau 'ari wou ma bwareomaea'araau. ¹³Mia Saemon ro'u 'a hinihini ma 'ari ro'u wou na bwareomaea. 'Ado 'oha 'a awa beia Pilip ma heimwaota'i di'u 'ini'i ha'abu'ohu mana ha'ara na haa'i.

¹⁴Iraau Ha'ataari na'i Jerusalem rau rongoa do 'iraau Samaria rau hinihinia'ai tarohana Araha. Naasi marau ha'ataaria Pita mea Jon 'anai garihiraau. ¹⁵Na'i 'oha raru taha beiraau nei ra hinihini, raru ha'arahesi 'adaau neina Hi'ona Maea 'ai sirihiraau. ¹⁶Rei'uaa narau bwane bwareomaea 'inia atana Araha Jisas, mana Hi'ona Maea 'a ai'a awa mau beia tanei 'iniraau. ¹⁷Naasi 'ia Pita mea Jon raru dau'i bwaudaa'i mana Hi'ona Maea 'a sirihiraau'a.

¹⁸Na'i 'oha 'ia Saemon 'a re'ia dona Hi'ona Maea 'a sirihiraau sae na'i 'oha 'ia Pita mia Jon raru dau'i bwaudaa'i, 'agu ha ma waia'a mai ha'a tanararu ma o'ani, ¹⁹“Murui hau ro'u tanaau mena, neina 'iatei sae nawai dau na'i bwauna, na Hi'ona Maea 'ai sirihia ro'u.”

²⁰Mia Pita 'a ha'atee wetewete tanaa o'ani, “T'oe 'adoma'inia do'o ga'i matai horia moi maho na watea dadara'a God tanaraau sae? 'A goro do'o ga'i mae na'i dora ni rongomaata'i bei'i ha'a amu'isi. ²¹I'oe 'o bwa'i aba 'inia ruruha ameeu na'i tau'aroni, suria na 'adoma'imu 'a ai'a odo-odo na'i maana God. ²²Oi rihosi ma'oi nugasi'i herehere amu'i nara ai'a goro, ma'oi ha'arahesi tanaa God maai 'adoma'i nugasiai 'ado'adomu na ta'aa. ²³Inau 'iraraa 'o ta'i kaeni naga di'u 'inia to'oraai menasi, me ni ora-ora'a 'a marungi'o.”

²⁴Mia Saemon 'a 'unua tanaa Pita mea Jon do rarui ha'arahesi 'a'auhia mana maho raru 'unu'i rai abu to'ia.

²⁵Na'i 'oha 'ia Pita mea Jon raru taroha'inia hakoi tarohana Araha mararu maani'i taha nararu re'i'i na haa'i, naasi ma rarugu aho'i 'ari Jerusalem. Na'i 'oha nararu hano 'anai 'ari Jerusalem, raru taroha'inia mau ro'u i Taroha Goro suri'i tara'i 'omaa na'i Samaria.

'Ia Pilip 'A Mamaani Beiai Saeni Itiopia

26^E ta'i 'oha, i enjel ana God 'a ha'atee tanaa Pilip o'ani, “Oi hura'a suriai tara na tahamora na'i Jerusalem ma dio na'i dora mangasara ma 'ari 'anai Gasa.” 27^{Mia} Pilip 'a hura'a suria ma re'iai saeni Itiopia. 'Ia mo'osi 'e sae mwanemaua na 'omesuri'i ha'a anai urao mwaeraha na'i Itiopia. 'Iia 'a 'ari Jerusalem 'anai ha'arahesi 28ma aho'i 'ari 'omaa ana. 'A heinagu na'i bwea na'e hoosi na ogea, magu 'oha'inia'i buka anai rarabea Aisaea. 29^{Mana} Hi'ona Maea 'a o'ani 'inia Pilip, “Oi 'ari wou beia mo'osi ma'oi hahano na'i bobona.” 30^{Na'i} 'oha nagu 'eba wou gaarangia ma rongoai 'oha'inia anai Usu-usu Maea ana Aisaea, mia Pilip 'a o'ani 'inia, “A 'ua? 'O aidangisiai maho na'o 'oha'iniasi?”

31^{Mia} mo'osi 'a o'ani 'inia Pilip, “Ai he'ua nawai aidangisia 'inia 'onaa na ai'a ta sae nai ha'a-aidangisiau 'inia?” Ma 'unua tanaa Pilip do'ai hane ta'eha maai heinagu beia na'i bwea. 32^{Maho} na 'oha'inia mo'osi na'i Usu-usu Maea 'a o'ani,

“Ra waia 'onaai siip nara waa 'anai ngahuia.

Ma 'onaaiai garei siip na ai'a angi na'i 'oha ra taapuruai warihuna, 'iia 'a agohe moi.

33^{Ra} ha'atee ha'ata'aia ma na'i 'oha ra hiiria ra ai'a haua beiai here na odo-odo.

'Abwa'i ta sae nai hadanga'ini'i gare ana'i,

'inia na tahingana ra ha'a-ai'aa moi baania 'oha 'iia 'a ai'a to'o gare mau.”[†]

34^{Mana} saemauasi 'a songa'inia Pilip o'ani, “Iatei na 'ia Aisaea na hadanga'iniasi? 'A hadanga'inia haaria ma'uasi 'e sae he'ete'i?” 35^{Mia} Pilip 'a taraawa'a maania tanaai Taroha Goro 'inia Jisas. 'A maania ga'u tanaa i gere dora baaniai buka ana Aisaea, magu maani'i tanaa ro'u tara'i dora he'ete'i ro'u. 36^{Rarugu} ha mararu taha'a na'i wai mana saesi 'a o'ani'a 'inia Pilip, “Wai naani'a, 'e taha na ha'abwarasiau nau bwa'i matai bwareomaea 'inia?” 37^{Mia} Pilip 'a aramia o'ani, “Onaa na'o hinihini beiai tahingamu hako, ma'oi bwareomaea.” Mana saemauasi 'a o'ani, “Au hinihini do'ia Jisas Kraest naasi Garena God.”[†]

38^{Mana} saemauasi 'a 'unua dorai ha'apapakuai maho raru ta'e na'ieisi, mararu dio na'i wai mea Pilip 'agu bwareomaeaa saesi. 39^{Na'i} 'oha raru tarau baaniai wai, na Hi'ona Maea ana God 'a waia Pilip mana saemauasi 'agu ai'a re'ia'a. 'Agu haa ma hano'a ro'u ma wa'ewa'e raha di'u. 40^{Agu} 'asu'a Pilip ma ada na'i 'omaai Asotas. 'A maaniai Taroha Goro na'i 'omaasi ma ro'u suri'i mwani 'omaa na taha suri'i tari 'oha na ada na'i 'omaai Sisaria.

'Ia Sol 'A Aho'ita'i Sae Hinihini

9 1^{Mana} 'i 'ohasi, 'ia Sol 'a 'unua wetewete moe'a mau 'anai ngahu ha'amaesiraaui nei narau suria Araha. 'A 'ari beiai Na'ohadaaui Piriisi

2ma ha'angonia do'ai usu'i tara'i usu-usu tanaraaui bwauodo suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu na'i 'omaai Damaskas. 'A haua o'asi marai aidangisia do'ia Sol ra haua tanaa i mena 'anai dauraaui urao mana sae mwane nara hinihinia Jisas 'anai wairaau 'ari na'i Jerusalem.

3Mia Sol 'a 'ari Damaskas ma na'i 'oha na gaarangia wou i 'omaa, 'e raraha na boi baaniai aro na raangia. 4Ma ahoda aurui ano ma rongoai ha'atee na o'ani, "Sol, Sol, 'inia i 'uaana na'o norata'aiau 'inia?"

5Mia Sol 'a o'ani, "Saemaua, i'oe atei?"

Mia o'ani, "Inaua Jisas na'o norata'aiausi. 6Ma'ata, 'oi ura ara'a ma'oi 'ari 'omaa 'ariani. 'E sae na'iei naigui 'unua tana'o i maho na'oi haua."

7'Iraau hakoi mwane rau hano beia Sol, 'a bu'o i ahudaau marau ai'a 'unua ta mareho. Rau rongoa moi ha'atee marau ai'a re'ia ta sae. 8Mia Sol 'a ura ara'a ma ragata'inia maana ma ai'a 'omesia'a ta maho. Rau dau na'i rimana marau urua 'ari Damaskas. 9'E oru dangi na ai'a 'ome'ome ma ai'a ngau mana gono.

10Na'i Damaskas 'e ta'i sae hinihini na awa na'iei na atana 'ia Ananaeas. Ma na'i 'omesia na haua Araha 'a 'onaai maho na mauru'aa. 'Ia Araha 'a o'ani, "Ananaeas!"

Mia Ananaeas 'a o'ani 'inia, "Inau neinauni Araha."

11Mia Araha 'agu o'ani, "Oi 'ari suriai tara nara 'unua 'inia Tara Odo-odo ma'oi taha na'i ruma ana Jiudas ma'oi songa'i 'inia saeni Tasas na atana 'ia Sol. 'Iia 'a ha'arahesi na'i madoraanisi. 12Mia Sol 'a 'onaa do 'a mauru'aa maho. 'A re'iai saena 'ome 'onaaiai sae ra 'unua 'inia Ananaeas na boi ma nugaai rimana hungana do'ai 'ome'ome aho'i."

13Mia Ananaeas 'a o'ani 'inia, "Araha, 'inau bwane rongo'i mwani mamaani 'inia mo'osi 'inia here ha'ata'airau 'anai sae amu'i na'i Jerusalem. 14Ma na'i 'ohani 'iraau Na'ohadaa'i Piriisi rau ha'awatea 'anai daa'i sae ra hinihini'o."

15Mia Araha 'a o'ani, "Oi 'ari! 'Inau nau 'ome sigihia 'anai hauai tau'aro agua, 'anai taroha'inau tanaraaui sae nara ai'a Jiu miraaui mwaeraha mei tanaraau ro'u i Jiu. 16Mawai ha'a-aidangisia 'inia rongomaata'i nai to'o tanaa na'i 'oha nai taroha'inia atagu."

17Mia Ananaeas 'a 'ari ma siri wou na'i ruma ma nugaai rimana hungana Sol ma o'ani, "Do'oragu Sol, 'ia Araha Jisas na ha'ataariau mai. 'Iia na ha'ata'i tana'o ani na'i tara. 'A ha'ataariau do'oi wanawana aho'i mana Hi'ona Maea 'ai sirihio." 18Na'i mau 'ohasi, ra'i maho nara 'ome 'onaai unai ii'a ra ahoda baaniai maana maagu wanawana aho'i. Ma ura ara'a mara bwareomaeaa. 19Na'i muri 'agu ngau mana abena 'a wetewete aho'i.

'Ia Sol 'A Heitaroha'i Na'i Damaskas

'A ga'i 'onaai rua ma'ua oru dangi na'ia Sol 'a awa na'i Damaskas beiraau sae hinihini. 20Ma siri odo-odo suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu na heitaroha'i tanaraaui sae do'ia Jisas naasi huunai Garena God.

21'Iraau nei rau bahurongoa rau heimwaota'i di'u marau o'ani, "Ia mo'oni gasi na norata'airaaui nei rau hinihinia Jisas na'i Jerusalem? Magu boi 'ini

'anai dauraau sae hinihini 'anai wairaa tanaraau Na'ohadaau Piriisi! 'Agu he'ua naani?"

²²Hadahada ana'ia Sol 'inia Jisas ra wetewete di' u ro' u wou. Ma rei' uaa narau bwarai hinihini, 'iraaui Jiu na' i Damaskas ra bwarai tohea 'inia ta maho, 'inia Sol 'a ha'ata' inia goro tanaraau do 'ia Jisas naasi huunai Ha'atahi.

²³'A rago'ai dangi ra hako miraau saemau adaa' i Jiu raugu rurugoni 'anai siba herehere narai matai ha'amaesia 'inia Sol. ²⁴'Ado rodo mana dangi rau matoo 'ana suri' i maadi bara na' i barahau anai 'omaasi. Mia Sol 'a rongoai ha'aradorado adaa ²⁵ma na' i ta' i rodo 'iraaui rongoiusuri ana' i rau ha'ahura'ahia na' i riwa na' i abenai barahau na' i 'omaasi. Rau toto'oa dio hura' ai abau 'omaa na' i kae abira.

'Ia Sol 'A Awa Na' i Jerusalem

²⁶Na' i 'oha na ada aho' i a Sol na' i Jerusalem, 'a bonasia do 'iraaui sae hinihini na' i 'isi rai aidangisia do' iia 'e ta' i' a ro' u beiraaui, maraugu ai' a hinihinia marau maaa' usia. ²⁷Mia Banabas, 'e ta' i 'iniraaui noni hinihini, 'a waia 'aria Sol beiraaui Ha'ataari ma maania tanaraau re' ia na haua Araha na' i tara. Mia Banabas 'a maania ro' u i taha na 'unua Araha tanaa Sol mana ramoramo na haua Sol 'anai taroha' inia Jisas na' i Damaskas. ²⁸Naasi maraugu hinihinia, mia Sol 'agu awa tarau beiraaui. 'A 'ari suri' i mwani dora na' i Jerusalem. 'Iiasi 'a ramoramo 'anai taroha' inia Araha. ²⁹Ma heiraeraesi beiraaui Jiu narau matai maramara Grik, marau bonasia dorai sadoia ta herehere narai ha'amaesia 'inia Sol. ³⁰Na' i 'oha 'iraaui noni hinihini rau rongo sadoiai ha'aradorado narau hauasi, rau waia' a Sol dio na' i Sisaria naragu ha'ataaria 'ari Tasas.

³¹Na' i 'ohasi, na mwani mareho ragu papaku mara goro tanaraau sae hinihini na' i Provens na' i Jiudea mei Galili ma na' i Samaria mara ragoi nei nara hinihinia Jisas. Rau ha'ahoua Araha mana Hi'ona Maea 'a ha' a- 'o' ori' i 'adoma' idaa' i.

Pita 'A Ha'agorohia Aho' i Sae Na Daoha

³²Na' i 'oha 'ia Pita 'a 'aariha suri' i 'omaa, 'a ada beiraaui sae ni heisoi na' i Lida. ³³Ma na' i 'omaasi 'a sadoia iei sae na nugu i abena. Suriai waru harisi 'a taraa dadao moi na' i be' a. Na atanai saesi, 'ia Aenias. ³⁴Mia Pita 'a o' ani 'inia Aenias, "Ia Jisas Kraest 'ai ha'agorohi' o aho' i. 'Oi ura ara' a mo' oi ha' a- arataarai be' amu!" Mia Aenias 'agu haa ma ura ara' a. ³⁵Miraau saeni Lida mei Saron rau taraawa' a hinihinia Araha na' i 'oha rau re' iai taha na to' o tanaa Aenias.

Pita 'A Ha'atahia Aho' i Urao Na Mae

³⁶Ma na' i Jopa 'e ta' i urao hinihini na awa na' iei na atana 'ia Tabita, atani Grik ana 'ia Dokas. Ni uraosi 'a haa' i mwane herehere goro ma 'a' auhiraau tarau ro' u i pohara. ³⁷Na' i 'ohasi, 'a daoha raha ma mae' a. Mara taguma' iniai

abena mara nugaa na'i ta'i ahii na'i ruanai bwea anai rumasi. ³⁸I 'omaai Jopa 'a gaarangia moi Lida. 'Oha 'iraau sae hinihini rau rongoa do'ia Pita 'a awa na'i Lida, rau ha'ataariai rua sae 'anai bong'a'inia do'ai raurau mai.

³⁹Mia Pita 'a 'ari beirarua na'i Jopa. Na'i 'oha rau ada wou na'i 'omaa, rau waia ta'eha na'i ahii na awa iei urao maesi. 'A ragoi nao rau ura garia Pita marau ago-ago marau ha'ata'ini'i tanaai bwana na tai'i a Tabita na'i 'oha na tahi mau. ⁴⁰Mia Pita 'a ha'a-hura'ahiraa baaniai ahii. Magu topira'i ruru ma ha'arahesi. Ma rihota'i wou tanaai urao maesi ma 'unuai atana, "Tabita, 'oi ura ta'e!" 'Agu haa ma ragata'iniai maana ma re'ia Pita ma heinagu ara'a. ⁴¹Mia Pita 'a dau na'i rimana ma ha'a-urasia maagu 'unuraa aho'i siri mai nao miraa ro'u i sae hinihini. 'Ia Pita 'a ha'ata'inia tanaraaua Tabita na tahi aho'i baaniai mae.

⁴²Taroha 'iniai maho na to'osi 'a 'adarara 'ari suriai 'omaai Jopa ma ragoi nei raugu hinihinia ro'ua Araha. ⁴³'Ia Pita 'a gere awa orea na'i ruma ana Saemon na'i 'omaasi. 'Iiasi 'e sae na matai tatau'arodi mareho 'ini uri-uri mwamwaa.

Pita Mea Konilias

10 ¹Na'i Sisaria 'e ta'i saeni Rom na atana 'ia Konilias, 'iiani 'e na'ohadaaui ruruha hehei'oi ni Itali. ²'Ia Konilias mana urao ana beiraaui gare adaru'i rau 'adoma'i ha'ahihi'aa marau ha'arahesia God. Ma hisungiraa tarau i Jiu pohara ma ha'arahesia tarau a God. ³Ta'i 'oha na gaarangia mai angi oru na'i abaidangi, 'a re'iai maho na 'onaa do 'a mauru'aa moi. 'A re'iai enjel ana God na arai ai atana. 'A o'ani, "Konilias!"

⁴Mia Konilias 'a maaa'u raha ma wana wetewete 'inia ma o'ani, "E taha saema?"

Mana enjel 'a o'ani, "Ia God 'a rongo'i ha'arahesi amu'i ma re'iai 'a'auhiraau amuai pohara ma wa'ewa'e 'inia. ⁵Oi ha'ataari'i 'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unua mai sae na atana 'ia Saemon Pita. ⁶Iia 'a awa beiai sae nara 'unua ro'u 'inia Saemon na ruma ana 'a awa na'i bobonai asi. Saesi 'a tatau'arodi mareho 'ini uri-uri mwamwaa."

⁷Na'i 'oha nagu ha'atee hako o'asi moi enjel ma ai'aa'a. Naasi mia Konilias 'a 'unua mai rua sae tatau'aro ana beiai ta'i sae hehei'oi. Ni sae hehei'oisi, 'a tau'aro 'a'auhia Konilias mana saesi 'a 'adoma'i ha'ahihi'aa ro'ua God. ⁸'Ia Konilias 'agu 'unua hako moi tanaraaui maho na to'osi ma ha'a-taariraa'u 'ari Jopa.

⁹Na'i nata dangi na'i atoa, 'iraau wera orusi rau gaarangi ada'a wou na'i Jopa. Na'i madoraasi, 'ia Pita 'a ta'ehai hunganai ruma 'anai ha'arahesi. Hunganai rumasi 'a sada moi. ¹⁰'Ohasi 'ia Pita 'a hioro ma raba ngau. Ma'ata na mahoingau ana ra tau'arodi moe'a na'i 'ohasi, mia re'iai maho na ha'amaranga tanaa. ¹¹'A 'omesiai aro na heihoa ma re'iai maho na 'ome 'onaai kae bwana bwabwanahora. Ma na'i hai di'una hairiu bwanasi, ra toto'oa dio baaniai aro ma dio tari na'i ano. ¹²Na'i hunganai bwanasi, 'a re'i'i mwani taraani mwamwaa he'ete'i, ra'i mwaa mana popo'usuri mana mwani

manu hehe'ete'i. ¹³Ma rongoai ha'atee na o'ani, "Ura ara'a Pita, 'oi ngahui'i ma'oi ngaa'i."

¹⁴Mia Pita 'a o'ani, "Araha, 'a bwa'i. Ai'a ta 'oha mau wai ngaa ta mareho na ai'a arari 'anai ngaa."

¹⁵Ma rongoa ro'u i ha'atee na o'ani, "Ni maho 'ia God 'a 'unua dora arari 'anai ngaa, 'ogu bwa'i 'unua'a ro'u do ra ai'a arari." ¹⁶'A rongoa ha'a-oru i ha'ateesi mana bwana kakasi na re'iasi 'agu ara'a aho'i aro.

¹⁷Ia Pita 'a wai'ado'ado suriai maho na ha'ata'i tanaasi, taha huunai 'ado'ado 'ana. Ma na'i 'ohasi, i waira oru na ha'a-taariraausi a Konilias raugu sadoiai ruma ana Saemon marau ura na'i maanai bara anai ruma. ¹⁸Marau awara siri, rau songa'iniraaui sae na'i rumasi 'inia Saemon Pita, 'onaa 'a awa 'isi ma'ua ai'a.

¹⁹Ia Pita 'a wai'ado'ado mau suriai taha naasi 'ana 'ado'ado i maho na re'iasi, mana Hi'ona Maea 'a o'ani'a 'inia Saemon, "E wera oru rau sibani'o. ²⁰Oi dio raurau ma'oi abu 'adoma'i heiruarua'a 'anai hano beiraaui, suria 'inau nau ha'a-taariraaui mai." ²¹Mia Pita 'a dio wou ma o'ani 'iniraaui, "Inau naasi namou sibaniausi. 'E taha namou rabasia?"

²²Miraaui wera orusi rau o'ani, "E na'ohadaaui hehe'oi ra 'unua 'inia Konilias na ha'ataari'ameu. 'Ia mo'osi 'e sae odo-odo ma ha'arahesia God miraaui Jiu rau ha'ahoua di'u ro'u. 'E enjel ana God na 'unua tanaa do'ai 'unu'o 'ari na'i ruma ana maai rongo'i maho no'oi maani'i." ²³Mia Pita 'a 'unuraaui siri na'i ruma ma dorai mauru ga'u na'i rodosi. Na'i nata dangi, 'iia ma tara'i sae hinihini ro'u ni Jopa rau ta'i hano beiraaui waira orusi.

²⁴Mana'i nata dangi'a ro'u, naraugu ataha na'i Sisaria. 'Ia Konilias 'a 'unuraaui hako mai na'i ruma ana 'iraaui nei narau heito'oranga'i, beiraaui gere sae goro ana'i narau tatoria Pita. ²⁵'Oha na ataha Pita, 'ia Konilias 'a 'ari wou ma topira'i ruru tanaa 'anai ha'a-ororia. ²⁶Mia Pita 'a ha'aurata'ea ara'a ma o'ani, "Inau 'e sae ro'u moi 'onaai'osi." ²⁷Mararu mamaani hahano siri na'i ruma. Mia Pita 'a re'i'i mwani sae rau goni mai na'i rumasi ²⁸ma o'ani 'iniraaui, "I'amou bwani 'iraraa do'a horosiai ringeringe amee'i Jiu do mei garihiraui nei ra ai'a Jiu ma'uasi haguhaui beiraaui. Ma'ata 'ia God 'a ha'ata'inia tanaau do 'a odo-odo 'anai haguhaui beiraaui mwani sae hako. ²⁹Tarana naasi, na'i 'oha 'o ha'ataari'i wou sae 'anai 'unuaui mai, 'au ai'a kakawa, 'au boi moi. Hoita, mau raba songa'ini'o. Ni 'uaana na'o rabasia 'inia dowai boi?"

³⁰Mia Konilias 'a o'ani, "Naani hainai dangi murinai 'oha nau ha'arahesi na'i ruma agua na'i angi oru 'onaai 'ohanisi. 'Agu 'asu'a mana sae na ho'osiai bwana na wadowado di'u 'a ura'a na'i maagu. ³¹Ma o'ani, 'Konilias, 'ia God 'a rongo'i ha'arahesi amu'i ma re'iai 'a'auhiraui amuai pohara. ³²Oi ha'ataaria 'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unuaui mai sae ra 'unua 'inia Saemon Pita. 'Iia 'a awa beiai sae nara 'unua ro'u 'inia Saemon na ruma ana 'a awa na'i bobonai asi. Saesi 'a tatau'arodi mareho 'ini uri-uri mwamwaa.' ³³Ma naasi naugu ha'ataari'i raurau wou 'ini'i sae 'ani ma goro di'u na'o boi. Na'i 'ohanisi, 'i'ameu sae nameu goni 'ini na'i maana God, meu ha'aagau 'anai rongo'i taha 'ia Araha na 'unu'i tana'o do'oi maani'i tana'ameu."

Hadahada Ana Pita

34^{Ia} Pita 'a o'ani, “Naasi 'augu aidangisia do mwani sae hako ra ta'isada moi na'i maana God. 35^{Iatei} nai ha'ahoua maai haa'i maho ra odo-odo, 'ia God 'ai wa'ewa'e 'inia, rei'uaa dora he'ua na'i marewana na boi baania. 36^{Mou} bwane 'iraraai taroha goro na 'unua tanaraau Israel do gau matai hagu goro beia God 'inia hinihinia agaaua Jisas Kraest, i Araha aga hako. 37^{Au} 'iraraa domou aidangisiai taha na to'o na'i Jiudea. 'A taraawa'a na'i Galili murinai 'unua ana Jon tanaraau sae dorai bwareomaea. 38^{Ni} mareho na to'osi, 'a o'ani: 'Ia God 'a hauai Hi'ona Maea mana mena tanaa Jisas ni Nasaret. 'Ia God 'a awa beia mia Jisas 'a 'ari suri'i mwani dora 'anai haa'i tau'aro goro mana ha'agorohiraau aho'i nei ra awa na'i bahainai mena ana Saetan.

39^{I'ameu} Ha'ataari meu re'iai taha na haua na'i Israel ma na'i 'omaai Jerusalem. Ra ha'amaesia na'i hunganai dadaahoro. 40^{Ma'ata} 'e rua dangi mana'i oruna 'ia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i ma ha'a-omesiraui sae 'inia. 41^{Ma ai'a} 'iraaui hako sae rau re'ia, 'i'ameu moi nei na 'ome sigihi'ameu a God, nameu ngau mameu gono beia na'i murinai suruta'e aho'i ana. 42^{Ia} God 'a 'unua wetewete tana'ameu domei maania tanaraau noni do'ia Jisas naasi nei na 'ome sigihia 'anai hiiriraui nei ra tahi mau mana nei ra mae. 43^{Miraaui} rarabea rau bwani ha'arangasia do 'iatei nai hinihinia Jisas rai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a ana'i.”

Na Hi'ona Maea 'A Sirihiraui Nei

Ra Ai'a Jiu

44^{Ia} Pita 'a mamaani mau mana Hi'ona Maea 'a sirihiraui sae rau bahurongoa. 45^{Miraaui} ai Jiu hinihini narau ta'i boia Pita, rau heimwaota'i di'u 'iniraui sae ra ai'a Jiu, i daua adaaui ro'u i Hi'ona Maea. 46^{Rau} rongoraaui, rau haa'i ha'atee hehe'ete'i hairiu marau 'unu ha'aasaa God. Mia Pita 'a o'ani, 47^{Iraau} sae 'ini, 'ia God 'a haua'a tanaraui Hi'ona Maea 'onaai haua ana tanagaau. 'A bwa'i sae naigu ha'aabua dorai abu bwareomaearaui.” 48^{Mia} Pita 'a 'unua tanaraui dorai bwareomaea 'inia hinihinia adaaui Jisas Kraest. Miraaui ha'angonia Pita do'ai awa ro'u ga'u beiraaui suria ta taringai dangi.

'Ia Pita 'A Mamaani Na'i Jerusalem

11 ¹Iraui Ha'ataari mana sae hinihini na'i Jiudea rau rongoa do tara'i sae ra ai'a Jiu rau hinihinia'ai tarohana Araha. ²Na'i 'oha na ataha Pita na'i Jerusalem, 'iraaui tara'i Jiu hinihini narau 'adoma'i ororiu 'inia aha ha'ara rau 'unu'unu ha'ata'aia. ³Marau o'ani, “T'oe 'o awa beiraaui nei narau ai'a aha ha'ara ma'o ngau ro'u beiraaui!”

⁴Mia Pita 'a maania goro tanaraui maho na to'o. 'A o'ani, ⁵“Inau awa na'i Jopa, ma na'i madoraa nau ha'arahesi, 'e mareho na ha'amaranga

---

11:1 *Tarohana Araha*: Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua moi “Ha'atee ana God.” Ma'ata ni huunai 'ado'ado 'ana na'i bukani, naasi Taroha Goro 'inia Jisas.

tanaau. 'Au 'omesiai aro na heihoa mau re'iai maho na 'ome 'onaai kae bwana bwabwanahora. Ma na'i hai di'una hairiu bwanasi, ra toto'oa dio baaniai aro ma tari dio na'i bobogu. ⁶'Au wanawana mau 'omesi'i mwani mwamwaa, nei wasi mana mwaa mana popo'usuri mana manu na'i hungana. ⁷Mau rongoai ha'atee na o'ani, 'Ura ara'a Pita, mo'oi ngahui'i ma'oi ngaa'i.'

⁸"Minau o'ani, 'Araha, 'au bwa'i matai haua o'asi. Ai'a ta 'oha mau wai ngaa ta mareho na ai'a arari 'anai ngaa.'

⁹"Mana ha'atee na boi baaniai aro 'a o'ani ro'u, 'Ni maho 'ia God 'a 'unua dora arari 'anai ngaa, 'ogu bwa'i 'unua'a ro'u do ra ai'a arari.'

¹⁰"'Au rongoa ha'a-oru i ha'ateesi maragu ara'a aho'i aroi maho 'isi. ¹¹'Augu 'asu'a ma'e oru saeni Sisaria rau ataha na'i ruma nau awa na'ieisi. ¹²Mana Hi'ona Maea 'a 'unua dowai abu 'adoma'i heiruarua'a, wai hano beiraa. 'Iraau waira ono do'oragu'i beia Kraest 'ini, nameu ta'i 'ari ruma ana Konilias. ¹³Mia Konilias 'a maania tana'ameu do'e enjel na ha'ata'i tanaa na'i ruma ana. Mana enjel 'a o'ani 'inia, 'O'i ha'ataaria 'ari tara'i sae na'i Jopa marai 'unua mai sae ra 'unua 'inia Saemon Pita, ¹⁴maai maania tana'o miraaui sae na'i ruma amua i herehere moi tahi 'inia.'

¹⁵"Hoita, 'augu taraawa'a hadahada moi, mana Hi'ona Maea 'a sirihiraa'u 'onaai here na to'o tanagaau na'i na'o ani. ¹⁶Mau 'adoma'i aho'isiasi ha'atee na haua Araha o'ani, 'Ia Jon 'a bwareomaearaau inoni 'inia wai mi'amou rai bwareomae'amou 'inia Hi'ona Maea.' ¹⁷Na'i 'ohasi naugu aidangisia do 'ia God 'a banea ro'u tanaraau nei ra ai'a Jiu i ta'i bane na haua tanagaau na'i 'oha gau hinihinia Araha aga Jisas Kraest. Naasi, 'inau 'au bwa'i ura bwarasiasai hei'irisina God tanaraau."

¹⁸Na'i 'oha 'iraau Jiu 'isi rau rongoai mamaani na haua Pita rau haa marau agoheta'i heiraeraesi'a beia, marau taraawa'a 'unu ha'aasaa God. Rau o'ani, "Ohani, 'ia God 'a ha'awatea do 'iraau nei ra ai'a Jiu rai rihosi marai dauai tahi tarau."

Heisoi Na'i Antiok

¹⁹Murinai ngahuaia ada Stivin ani, ra taraawa'a norata'airaaui di'u i sae hinihini na'i Jerusalem. Me ni 'adarara rau haa i sae hinihini na'i madoraasi, 'a taha na'i Ponisia ma na'i marau Saepras ma na'i 'omaa rahai Antiok. Rau taroha'inia Taroha Goro, ma'ata rau heitaroha'i moi tanaraau Jiu. ²⁰Ma'ata tara'i sae hinihini ni Saepras mei Saerin naraugu 'ari 'omaai Antiok marau taroha'inia Taroha Goro 'inia Araha Jisas tanaraau sae ra ai'a Jiu. ²¹Na mena ana God 'a awa beiraaui, mara rago i sae narau hinihini marau rihota'i tanaa Araha.

²²Na'i 'oha na taroha 'inia mahosi 'a tari beiraaui saeni heisoi na'i Jerusalem, rau ha'ataaria Banabas 'ari Antiok. ²³Na'i 'oha na ada wou 'a re'ia do'ia God 'a goro di'u 'iniraaui ma wa'ewa'e raha 'inia. Ma ha'ata'u'uraui dorai ura baabau na'i tahingadaa'i beia Araha. ²⁴Ia Banabas 'e sae goro na hinihinina 'a wetewete di'u, mana Hi'ona Maea 'a rabe beia. Na tarana naasi, 'a rago ro'u i nei rau hinihinia Araha na'i madoraasi.

25'Ia Banabas 'a 'ari sibania Sol na'i Tasas 26'ma waia mai na'i Antiok mararu awa beiraaui sae hinihini na'isi. Suriai ta'i harisi bubu raru awa 'isi ma ragoi nei nararu ha'ausuriraaui. Antiok naasi 'omaa tahamora narau 'unuraui sae hinihini 'ini'i "Kristin."

27'Na'i madoraasi tara'i rarabea rau boi na'i Antiok baaniai Jerusalem. 28'E ta'i 'iniraaui naasia Agabas. 'Iniai mena anai Hi'ona Maea 'a 'unua huru'a do'e hioro raha nai to'o suria 'ari hako marewana.† (Ni hioro rahasi 'a to'o na'i madoraai na heimarungi a Klodias.) 29'Miraui sae hinihini na'i Antiok rau 'adoma'inia dorai haua ta gere hei'a'auhi tanaraui nei hinihini na'i Jiudea. 'E nei ma hisu 'iniaia ha'a tari dora na matai hisu tari na'iei. 30'Naasi 'ia Banabas mia Sol nararugu waiai wawate adaui tanaraui bwauodonai heiso'i na'i Jerusalem.

Herod 'A Here Ha'ata'aiai Heiso'i

12 1'Na'i madoraasi, i Mwaeraha Herod 'a daa'i tara'i sae ni heiso'i 'anai ha'a-rongomaata'iraaui. 2'Ia Herod 'a 'unua tanaraui hehei'oi dorai ha'amaesia Jems, do'orana Jon, 'iniaia naihi. 3-4'Na'i 'oha 'ia Herod 'a re'ia do 'iraaui sae mwanemaua adaa'i Jiu rau wa'ewa'e 'iniaia maho na hauasi, ma daua ro'ua Pita ma nugaa na'i rumanih'o. ('A haua na'i 'oha 'iraaui Jiu ra ha'ato'oai rongo ni Roho Aharau.)† 'E hai ruruha'i hehei'oi narau 'omesuria Pita. 'E hai sae hehei'oi ta'i ruruha. 'Ia Herod 'a 'adoma'inia do 'aigui hiiria Pita na'i maadaui noni hunga na'i murinai rongo ni Roho Aharau. 5'Na'i 'oha na awa Pita na'i rumanih'o, na heiso'i 'a ha'arahesi 'a'auhia wetewete.

Pita 'A Hura'a Baaniai Rumanih'o

6'E ta'i dangi moe'a namau mia Pita 'ai siri'a na'i hihiri. Na'i rodo 'a mauru mana rua hehei'oi raru 'omesuria, raru 'ado bobo 'inia. Raru 'ado arihau nararu tosi'i suri'i rimadaru'i ma rarugu tosi'i beia Pita. Ma tara'i hehei'oi ro'u rau 'omesuriai maraaruma anai rumanih'o. 7'Mana enjel ana Araha 'a boi mana rarahana 'a marewa hako 'ari suriai ahiisi. 'A tatakiria 'aba'abana Pita ma ha'araia, 'a o'ani, "Urata'e! Raurau!" Mana arihau ra tosi'i beia ra ahoda baaniai rimana'i 8'mana enjel 'a o'ani, "Oi siri na'i to'oni amua ma'oi nuga'i sandol amu'i na'i uwamu." Mia Pita 'a haua 'onaai 'unua anai enjel mana enjel 'a o'ani ro'u, "Oi siri ro'u na'i to'oni bohura'a amua mo'oi boi suriau." 9'Ma suria mana maho na to'osi 'a 'onaa moi do'a mauru'aa. 'A ai'a 'iraraa 'onaa 'a to'o ha'a-momori ma'ua ai'a. 10'Raru di'ua huru'ai rua dora nara matai ura-ura iei sae hehei'oi mararu ataha na'i honohono 'aeana na'i maana'i bara anai rumanih'o'osi. Na'i 'oha nararu ataha wou, na honohono 'a wawaa haaria mararu huru'a'a wou i abau 'omaa. Raru 'ari suri tara mana enjel 'agu ai'aa baania Pita.

11'Mia Pita 'agu aidangisiai maho na to'o ma o'ani, "Naani 'augu 'iraraa, 'ia God 'a ha'ataariai enjel ana 'anai ruhasiau baania Herod mei baani'i maho 'iraaui na'otara adaa'i Jiu rau bonasia haa'i tanaau."

11:28 Mwani sae madoma ra 'adoma'inia do na'i 'oha nara 'unuai marewana hako, ai'a do naia hako i marewana, ma'ata na'i moi dora na Gaumani anai Rom na marungia. 12:3-4 Na'i ha'ateeni Grik ra o'ani, "A haua na'i 'oha 'iraaui Jiu ra ngau goni 'inia i bredi nara ai'a ha'asu'ua."

12'A wai'ado'ado wou ma 'ari ruma ana Meri, inana Jon Mak. Ma ragoi nei hinihini rau awa na'i rumasi, rau ha'arahesi. 13Mia Pita 'a boi ma pwepwee na'i honohono anai bara nara bara garia 'inia rumasi. Mana urao na tagora na'i rumasi, 'a hura'a wou 'anai tahangiai honohono. Atanai uraosi 'ia Roda. 14'Oha na rongoai ringena Pita, 'a wa'ewa'e di'u ma kaku'aa tahangiai maraaruma. Ma 'eba aho'i siri ruma ma o'ani, "Ia Pita na ura hura'asi!"

15Miraau hako rau o'ani, "I'oe 'o bweu gasi!" Mia 'unua moe'a do'ia Pita. Miraau 'unua do ni enjel na 'omesuria gasia Pita na pwepweesi.

16Mia Pita 'a pwepwee moe'a tari 'oha narau tahangia tanaa i maraaruma. Ma na'i 'oha narau re'ia, rau heimwaota'i di'u. 17Mia Pita 'a haai ha'ara 'inia rimana 'anai ha'a-papakuraa ma maania tanaraui here na haua Araha tanaa ma ha'ahura'ahia baaniai rumaniho'o. Ma 'unua tanaraui dorai maania tanaa Jems mei tanaraui hakoi sae hinihini 'abaiai maho na to'osi. Miagu hura'a ma 'ari dora he'ete'i.

18Na'i haho'oa, 'iraaui sae hehei'oi na'i rumaniho'o, 'a ta'aabedaa ma kakui ahudaaui 'inia maho na to'o tanaa Pita. 19'Ia Herod 'a 'unua tanaraui sae hehei'oi ana'i dorai sibania Pita maraugu ai'a sadoia. Ma songa'iniraaui sae hehei'oi rau 'omesuria Pita magu 'unua dorai ha'amaesiraaui.

Mia Herod 'a hano baania Jiudea ma 'ari na awa ga'u na'i Sisaria.

'Ia Herod 'A Mae

20'Ia Herod 'a taesu'a di'u 'adaaui saeni Taea mei Saedon. 'Iraau sae 'isi, mahoingau adaa'i ra boi baaniai dora na heimarungi ieia Herod. Naasi rau ha'ataariai ruruhai sae 'ari beia Herod 'anai ha'a-arataarai heihoa na awa na'i ahoadaaui neina rai matai to'oraa mahoingau aho'i. Ma na'i na'o, rau ataha beia Blastas, 'e saemaa na tatau'aro tanaa Herod. Rau mamaani beia ma 'adoma'i aratara 'anai 'a'auhiraaui. 21Marau duruai dangi beia Blastas 'anai hauai ha'a-aratara beia Herod. Ma na'i dangisi, 'ia Herod 'a siri suri'i to'oni hauasa ana'i ma heinagu na'i dora ni mwaeraha ana magu hadahada. 22Miraau sae rau awara o'ani, "I'oe 'o ai'a hadahada 'onaai inoni, 'o rongo hauasa 'onaai hi'ona." 23Mana enjel ana God 'a ha'adaohaa Herod suria 'a wa'ewa'e 'inia ha'a-ta'eta'e ada magu ai'a rabasia dorai ha'aasaa God. 'Ari wou mana mwamwaa ni ahu ra ha'amaesia.

24Na tarohana Araha 'a 'adarara 'ari suriai mwani dora ma ragoi nei nara aho'ita'i sae hinihini.

25Hoita, 'ia Banabas mia Sol raru haua hakoi wawate tanaraui sae hinihini na'i Jerusalem, mararu aho'i 'ari Antiok. Raru waia Jon Mak beiraru.

Ra 'Ome Sigihia Banabas Mia Sol

Mara Ha'ataariraua

13 I heisoi na'i Antiok, ra'i rarabea mana ha'ausuri ra awa na'iei. 'Ia Banabas mia Simion nara 'unua ro'u 'inia mo'o na abeburu, mia Lusias baaniai Saerin, mia Sol mia Manaen. 'Ia Manaen 'a raha ara'a goni

beia Herod Antipas na'i ruma adaa. † 2Hoita, 'e ta'i 'oha na'i madoraa rau ha'arahesi marau ha'aririta'i ngau, i Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraau dorai 'ome sigihia Banabas mea Sol 'anai hauai tau'aro na 'unururua 'ana.

3'Oha na ha'arahesi mana ha'ariri 'a hako, marau dau na'i bwaudaru'i a Banabas mia Sol marau ha'a-taarirarua hura'a 'anai hauai tau'aro adarua.

'Ia Banabas Mea Sol Na'i Marau i Saepras

4Ma naasi na Hi'ona Maea 'a ha'a-taarirarua Banabas mea Sol mararu 'ari Selusia. Na'i 'isi nararugu ta'e iei 'anai maraui Saepras. 5Na'i 'oha raru taha na'i 'omaai Salamis raru taraawa'a taroha'inia tarohana Araha suri'i ruma ni ha'arahesi adaa'i Jiu. 'Ia Jon Mak 'a hano ro'u beirarua 'anai 'a'auhirarua.

6Rau 'ari tari na'i 'omaa rahai Pefos na'i nata ngongoo 'inia marau. Na'isi rau heisadoi beia ta'i ai Jiu na atana 'ia Bajisas. 'Iiasi 'e rarabea pwapwaari'i na matai haa'i ha'abu'oahu 'inia mena anai adaro. 7'A hagu goro beia Sejias Polas, 'iiani 'e sae aidangi na Primia 'anai marausi. Na Primia 'a raba rongoai tarohana Araha ma 'unua Banabas mia Sol. 8Mia Bajisas, nata ata ro'u 'ia Elimas, † 'a ura bwarasia Banabas mia Sol, 'a ai'a rabasia Sejias Polas do'ai hinihinia Jisas.

9Mia Sol, 'iiasi ra 'unua ro'u 'inia Pol, i Hi'ona Maea 'a rabe beia. 'A wanasia Elimas 10ma o'ani 'inia, "I'oe 'e gare ana Saetan! 'O pwari'iraa tarau noni 'anai ha'a-bweubweu'araau, mi'oe 'e maeronga 'ada'i mwani maho goro. 'Oha he'ua na'oigui agoheta'i hiosi'i ha'ausuringa'i odo-odo ana'ia Araha? 11Na'i 'ohani, 'ia God 'ai ha'a-mama'ai'o! Naasi, ta madoraa 'o bwa'i wanawana. Rei'uaa marewahanai sina, ma 'o bwa'i re'ia ro'u."

'Agu 'asu'a Elimas mana maana ra gahu'a mara kuhi ma to'o karokaro 'inia ta sae do'ai urua. 12Na'i 'oha 'ia Sajias Polas 'a re'iai maho na to'osi 'a hinihinia'a Araha, 'inia 'a heimwaota'i di'u 'inia ha'ausuringa'i 'inia Araha.

'Ia Pol Mea Banabas Raru 'Ari Pisidia

13'Ia Pol miraaui nei rau hano beia, rau hano baaniai Pefos marau ta'e na'i haka 'ari Provens nara 'unua 'inia Pamfilia marau siri na'i 'omaai Paga. Na'isi nagu aho'i eia Jon Mak baania Pol mea Banabas 'ari Jerusalem. 14Rau hano baaniai Paga marau hatare 'anai Antiok. Antiok 'e 'omaa na'i Provensi Pisidia. Ma na'i dangi ni mamaro rau siri heinagu na'i ruma ni ha'arahesi adaaui Jiu.

15Na'i murinai 'oha'inia ada i Ringeringe ana'ia Moses mana Usu-usu Maea adaa'i rarabea, 'iraaui na'otara 'anai ruma ni ha'arahesi rau ha'ataari ha'atee 'ari tanaa Pol mea Banabas. Rau o'ani, "Rua do'ora, 'onaa muru raba maania ta maho 'anai 'a'auhiraui sae, ma murui mamaani'a."

16Mia Pol 'a hauai ha'ara 'inia rimana do'a raba 'unua ta maho ma o'ani, "Igaau saeni Israel mi'amou sae he'ete'i namou ha'arahesia God, moi

---

13:1 *Herod Antipas*: Herod Antipas, 'a he'ete'i baania Mwaeraha Herod. 'Ia Herod Antipas 'a heimarungi na'i Provensi Galili mana Paraea me 'iia na ngahuia ania Jon Bwareomaea. 13:8 *Elimas*: Na 'ado'ado 'anai atasi "Sae na matai haa'i ha'abu'oahu 'inia mena anai adaro."

rongobahuau. ¹⁷I God agaau Israel 'a 'ome sigihiraau wauwa agaa'i ma ha'awaterau dorai tabara na'i Ijip. 'Iniai mena ana na wetewete 'a wairau hura'a baaniai dorasi. ¹⁸Rei'uaa narau hau'i here nara ta'a'i di'u, me 'iia 'a oosi surirau moi na'i 'omaa mangasara suriai hai tangahurui harisi. ¹⁹Ma here ha'ata'ai ai biu burungai noni na awa na'i Kenan ma ha'a-to'oraraui wauwa agaa'i 'iniai dorasi. ²⁰Taraawa'a mau na'i 'oha rau ataha i wauwa agaa'i na'i Ijip, tari na'i 'oha na gare adaa'i raugu awa goro na'i Kenan 'a 'onaai hai 'arangi mana rima tangahurui harisi.

“Na'i muri, 'a nuga'i sae hihiri 'anai marungirau tari mai madoraa ana Rarabea Samiuel. ²¹Mirau rabasia ta mwaeraha. Mia God 'a ha'amwaerahaa Sol, garena Kis. 'Ia Sol baaniai burungana Benjamin, ma heimarungi suriai hai tangahurui harisi. ²²Mia God 'a nuggaa dioa Sol ma orisia 'inia Deved. 'A o'ani, 'Ia Deved, garena Jesi, naasia mo'o na suriai barongagu. 'Iia nai haa'i mwani mareho nau 'irisi'i.’

²³“Ma durua do ta sae baaniai burungana Deved 'ai huta, ma'ai ruhasirau saeni Israel. Mana saesi naasi 'ia Jisas. ²⁴Na'i na'o maagu boia Jisas, 'ia Jon 'a 'unua tanaraui hako'i saeni Israel dorai rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i marai bwareomaea. ²⁵'A gaarangi ha'ahakoa'ai tagora ana maagu songa'inirau o'ani, 'I'amou 'adoma'inia do'inu naasi Ha'atahi? Ai'a! 'Iia 'ai boi mau na'i muri. 'Inau ai'a arari 'anai dunasi'i sandol ana'i.’”

²⁶Mia Pol 'a 'unua o'ani ro'u, “Arai do'ora, na'i 'ohani moi bahurongo goro, 'I'amou warowarona'i a Ebrahim mi'amou ro'u i nei namou ai'a Jiu namou ha'arahesia God. 'Igaau hako na haua God 'i taroha tanagaau do'ai ruhasigaau baaniai ora-ora'a. ²⁷Iraui saeni Jerusalem mirau bwaudo adaa'i rau ai'a 'ome 'iraraa do'ia Jisas naasi Ha'atahi aga. Marau ai'a aidangisi'i Usu-usu Maea adaa'i Rarabea nara 'oha'ini'i 'ado dangi ni mamaro. Ma rei'uaa na o'asi, rau hiiri ha'amaesia 'onaai bwane ha'arangasia adaui Rarabea. ²⁸Ma rei'uaa rau ai'a sadoia ta maho ta'aa nai haua nai arari 'inia 'anai mae, maraugu buna ha'angonia Paelat do'ai ha'amaesia.

²⁹“Na'i 'oha nara ha'ato'o'i tanaa hako i mwani mareho na Usu-usu Maea na 'unua 'inia, ra rahia dioi abena baaniai dadaahoro mara aoraa na'i wabwa. ³⁰Mia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae. ³¹'A ragoi 'oha na ha'ata'i tanaraui nei narau bwane ta'i hano ani baaniai Galili 'anai 'ari Jerusalem 'oha na tahi mau. Ma na'i 'ohani rau taroha'inia tanaraui sae agaa'i.

³²⁻³³“Miria Banabas miri boi 'ohani 'anai maaniai Taroha Goronisi tana'amou. Ni maho na 'ia God na bwane durua tanaraui wauwa agaa'i 'anai haua, 'a haua na'i madoraa agaaui 'oha na ha'atahia aho'i ania Jisas. 'A 'onaai 'unua ana na'i ruanai Psalm o'ani,

'Toe gare agaaui.

Dangini wai ha'ata'inia tanaraui noni do 'inau naasi amamu.’”

13:33 Psalm 2:7 Nata herehere 'anai orisia 'a o'ani, “Toe gare agaaui. Taraawa'a na'i dangini, 'inau naasi amamu.”

34'Ia God 'a ha'a-suruta'ea Jisas baaniai mae 'inia 'a ai'a rabasia do'ai mae'a ro'u ta 'oha. 'A 'onaai 'unua anai Usu-usu Maea na o'ani,

'Wai haua tana'amoui ha'agorohi maea nau durua tanaa Deved.'[†]

35Ma na'i nata Psalm 'ia Deved 'a 'unua ro'u o'ani,

'Ia God 'a bwa'i wateai abenai noni maea ana nai ngabo.'[†]

36Na'i Psalm naasi, 'ia Deved 'a ai'a hadanga'inia haaria. 'Oha na tahi mau Deved, 'a araisuria goro i he'i'irisina God. Ma na'i 'oha na mae, ra toringia na'i hera adaau burungana mana abena 'a ngabo. 37Ma'ata, 'ia mo'o na mae mia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i, 'a ai'a ngabo i abena.

38-39“Sae agu'i, 'inau rabasia domoi aidangisia do'ia Jisas 'a matai 'adoma'i nugasi'i 'inomoo'i. Rei'uaa namoi suri'i mwani Ringe ana'ia Moses, 'ia God 'a bwa'i matai 'unua domou odo-odo na'i maana. Ma'ata 'iatei nai hinihinia Jisas, 'ia God 'ai 'unua do 'a odo-odo'a na'i maana. 40Naasi moi 'ome'ome goro, 'a gasi to'i'amou i maho rau 'unua i rarabea o'ani,

41 'I'amou nei mou haikou 'inia God,

'ai bu'oi ahumoo'i mamoi mae!

'Inia na'i madoraa amoo,

'inau wai hauai maho namou bwa'i hinihinia,

rei'uaa rai maania tana'amou.'"[†]

42Hoita, 'ia Pol mea Banabas raru taraawa'ai hura'a baaniai ruma ni ha'arahesi miraau sae rau ha'angonirarua 'anai aho'i mai ro'u na'i nata dangi ni mamaro 'anai maani'i tara'i maho ro'u. 43Na'i murina'i rihunga'i, rau ragoi ai Jiu mana nei ra ai'a Jiu narau boi 'anai ha'arahesi rau surisuria Pol mea Banabas. Mararu ha'atee ha'ata'u'uraau hako dorai ura baabau na'i hinihinidaau beia God 'inia 'iia 'a goro 'iniraa.

44Na'i nata dangi ni mamaro, gaarangi 'iraa hako sae na'i 'omaasi rau boi 'anai rongoai tarohana Araha. 45Na'i 'oha 'iraa bwauodo adaa'i Jiu raugu re'ia o'asi, rau taesu'a di'u 'inia'i rago anai sae nara boboi beirarua. Rau hadahada ha'ata'aia Pol marau 'unu'unu'i maho na maani'isi.

46Mia Pol mea Banabas raru ai'a maaa'usiraa, raru o'ani, “Ia God 'a 'irisia do miri taroha'inia'i tarohana Araha tana'amoui Jiu na'i na'o. Mi'amou mou 'itaa. Naasi ha'ata'i ana do 'i'amou mou ai'a 'adoma'inia domou arari 'anai dauai tahi tarau. 'Imiria mirii 'ari'a beiraaui nei rau ai'a Jiu. 47'Inia 'ia Araha na 'unua tana'amiria. 'A o'ani,

'Au nuga'o 'onaai raita na marewasiraaui nei ra ai'a Jiu,

ma'oi ha'ata'inia'i tara 'anai tahi tarau tanaraau hako i sae suriai marewana hako.'"[†]

48Na'i 'oha 'iraaui sae ra ai'a Jiu rau rongoai tarohasi, rau wa'ewa'e di'u 'inia, marau ha'atee ha'agorohiai tarohana Araha. Miraau nei na 'ome sigihiraaui God 'anai dauai tahi tarau, rau nugaai hinihinidaau beia.

49Ni tarohana Araha 'a 'adarara 'ari suria hako mwani dora na'i 'isi.

50Miraau bwauodo adaa'i Jiu rau 'ari beiraaui tara'i saemaua mana urao

mwanemaua na'i 'omaasi narau 'adoma'i ha'ahihi'aa God. Rau mamaani ha'a-taesu'araau ma do neina rai ura bwarasia Pol mea Banabas. 'Agu haa marau taraawa'ai haa'i here ta'a'i tanararua. Marau tariha'inirarua hura'a baaniai Antiok.

⁵¹'Ia Pol mea Banabas raru tarohi'i moi kahua baani'i uwadaru'i, 'anai ha'ata'inia tanaraau doni here narau hauasi, 'a taritari'a. Ma rarugu 'ari 'anai 'omaai Aekoniam. ⁵²'Iraaui sae ni heiso'i na'i Antiok rau wa'ewa'e di'u mana Hi'ona Maea 'a rabe beiraaui.

'Ia Pol Mea Banabas Na'i Aekoniam

14 ¹'Ia Pol mea Banabas raru siri ruma ni ha'arahesi adaau'i Jiu na'i Aekoniam mararu heitaroha'i na'iei 'onaai bwane haua adarua ga'u na'i Antiok. Mana hadahada nararu haua, raru mataihere mamaani di'u. Ma ragoi Jiu miraaui nei nara ai'a Jiu narau aho'ita'i sae hinihini. ²Miraaui Jiu narau kakawata'i hinihinia Jisas, rau 'ari beiraaui nei ra ai'a Jiu nara ai'a hinihini ro'u, marau mamaani ha'a-taesu'araau, ma dorai 'itaraaui sae hinihini. ³'Ia Pol mea Banabas raru awa ore'a ga'u na'i 'isi. Raru ramoramo 'anai taroha'iniai Taroha Goro tanaraaui sae 'i goro ana God tanagia. 'Ia Araha God 'a hauai mena tanararua 'anai haa'i mwani ha'abu'oahu ma 'anai ha'ata'inia doni ha'atee adaru'i ra ha'a-momori. ⁴Miraaui noni hunga rau heihoa marau hauai rua ruruha. 'E ta'i ruruha rau aba beiraaui saemaua adaa'i Jiu mana nata ruruha rau aba beia Pol mea Banabas.

⁵Ma tara'i Jiu mana nei ra ai'a Jiu beiraaui na'otara adaa'i, rau hauai ha'aradorado 'anai ngahua Pol mea Banabas dorai buta'irarua 'ini'i hau. ⁶⁻⁷Na'i 'oha raru rongo sadoiai ha'aradorado rau hauasi, mararu hora'a 'ari na'i Provensi Likeonia. Rarugu taroha'iniai Taroha Goro na'i Listra ma na'i Debe mei suri'i 'omaa garigariai rua 'omaasi.

Na'i Listra Mei Debe

⁸Na'i Listra 'e sae na awa na'iei na huta ha'i pwaki ma ai'a hahano. ⁹'A rongobahua Pol 'oha na maaniai Taroha Goro. Mia Pol 'a wanasia mo'osi ma 'ome 'iraraa do 'a hinihiniai heitaroha'i na haasi, ma ga'i matai goro aho'i moi. ¹⁰Mia Pol 'a awara tanaa, 'a o'ani, "O'i ura ara'a!" Mia mo'osi 'a kae suruta'e raha moi ara'a ma taraawa'ai hahano hairiu.

¹¹'Oha 'iraaui noni hunga rau re'iai maho na haua Pol, rau awara 'iniai ha'ateeni Likeonia o'ani, "I rua hi'ona agaau, raru aho'ita'i sae mararu dio mai'a beigaau!" ¹²Rau 'unua Banabas 'iniai Sus, 'e hi'ona adaau'i Grik, mia Pol 'ia Hamis, suria 'ia naasi sae 'anai 'unu'i hura'ai maho.

¹³Na ruma ni suu ho'asi tanaa Sus 'a awa moi na'i gaarangiai 'omaasi. Mana Piriisi 'anai rumasi mana noni hunga rau raba suu ho'asi tanaa Banabas mea Pol. Naasi rau waa'i mai kau nara ha'arauni'i 'ini'i tagai hasi'ei marau ataha na'i maanai bara 'anai 'omaa.

¹⁴Na'i 'oha raru rongoai mareho rau raba haua, raru kari'i to'oni adaru'i 'anai ha'ata'inia do raru ai'a 'adoma'i aratara 'iniai marehosi. Mararu 'eba

wou huniraau ni noni hunga mararu awara o'ani, ¹⁵“Romwane, ni 'uaana mou haua o'asi 'inia? 'Imiria ra'i sae ro'u moi 'onaaïmou! Miri boi 'anai waa mai Taroha Goro tana'amou. Moi abui ha'arahaesi'i hi'ona nara bwa'i 'a'auhi'amou, ma'ata moi rihota'i tanaai God tahitahi na ha'apwa'araai ahoaa mana ano mana asi mana mwani maho na'i rarodi. ¹⁶Taraawa'a mau mai, 'ia God 'a nugasiraau ni dorai suri'i hinihinidaa'i haariraau. ¹⁷Ma'ata rei'uua na o'asi, 'ia 'a ha'ata'inia ro'u mau haaria tana'amou suri'i maho goro na haa'i. 'A ha'adiohiaï rangi baaniai aro 'anai ha'atahi'i maho mou hasi'i, ma haa'i mahoiŋau tana'amou mamou wa'ewa'e 'ini'i.” ¹⁸Rei'uua na'ia Pol mea Banabas raru 'unu'i maho 'isi, ma rarugu buna wetewete mau ro'u 'anai bonasia dorai abu suu ho'asi tanararua.

¹⁹Ma tara'i na'otara adaa'i Jiu na'i Antiok ma na'i Aekoniam rau boi marau mamaani ha'a-taesu'araau ni noni hunga 'anai ura bwarasia Pol. Naasi marau buta'ia Pol 'ini'i hau marau oge tatarasia hura'a baaniai 'omaasi. Rau 'adoma'inia do'a mae'a. ²⁰Na'i 'oha 'iraau sae hinihini rau boi ura garigaria Pol, mia 'a urata'e ma siri aho'i na'i 'omaa. Ma na'i nata dangi, 'ia Pol mea Banabas raru 'ari Debe.

'Ia Pol Mea Banabas Raru Aho'i 'Ari Antiok

²¹'Ia Pol mea Banabas raru taroha'iniaï Taroha Goro na'i Debe ma ragoi nei ra siri ro'u na'i heisoi. Mararu aho'i 'ari Listra mei Aekoniam mei Antiok na'i Provensi Pisidia. ²²Raru mamaani ha'a-'o'oriraau sae ni heisoi na'i 'isi dorai ura baabau hinihinidaau beia Jisas. Mararu o'ani, “Ai ragoi maho rai ha'abooboo abe na'i tahiŋagaa'i nagai siri suri'i magaigu matai siri na'i hourana ana God.” ²³Mararu 'ome sigihi'i tara'i saemwane narau bwane hinihinia Araha 'anai bwauodo na'i heisoi suri'i 'omaa 'isi. Rau ha'aririta'i ŋgau marau ha'arahaesi maraugu wate'i woui sae 'isi tanaa Araha 'anai na'otara na'i heisoi.

²⁴'Ia Pol mea Banabas raru hano baaniai Antiok na'i Provensi Pisidia mararu 'ari Provensi Pamfilia ²⁵mararu taroha'iniaï Taroha Goro na'i 'omaai Paga. Raru dio 'anai Atalia ²⁶ma na'i 'isi nararugu ta'e iei 'anai 'omaa ra 'unu Antiok ro'u 'inia. 'A awa na'i Provensi Siria. Na'i Antiok na'i Provensi Siria, naasi dora ra waterarua ani na'i bwabwahenai rimana God, 'anai hauai tau'aro nararu bura'i ha'ahakoasi.

²⁷'Oha raru ada na'isi, raru soigoniraau mai sae ni heisoi, mararu maani'i tanaraau mwane mareho na haa'ia God suri'i mwane 'aariha nararu bwane haa'i. Mararu maania ro'u do'ia God 'a ha'awateraau nei nara ai'a Jiu do 'anai hinihinia ro'ua Jisas. ²⁸Raru awa ore na'i 'omaasi beiraau sae hinihini.

Gonigoniha Adaaui Bwauodo Na'i Heisoi Na'i Jerusalem

15 ¹Tara'i Jiu hinihini na'i Jiudea rau boi na'i Antiok marau maania tanaraau sae ni heisoi na'isi do 'onaa rau bwa'i dauai ringei aha

ha'ara 'onaai 'unua ana Moses, 'ia God 'a bwa'i ruhasiraau baani'i ora-ora'a adaa'i. ²Pol mea Banabas raru ai'a 'adoma'i aratara beiraaui 'inia mahosi mararu hauai kaeni heiraeraesi beiraaui. Naasi mara 'ome sigihirua bei'i tara'i sae ro'u 'anai 'ari aho'i Jerusalem 'anai hadanga'inia mahosi beiraaui Ha'ataari ma tara'i na'otara ro'u na'i heiso'i.

³Iraaui sae hinihini na'i Antiok rau ha'a-taariraaui 'ari, marau riuhoru na'i Ponisia mana Samaria. Rau maania tanaraaui sae ni heiso'i 'isi, do tara'i nei nara ai'a Jiu rau hinihinia'a Jisas. Miraau sae ni heiso'i rau wa'ewa'e di'u 'inia tarohasi 'oha rau rongoa.

⁴Na'i 'oha 'iraaui ruruha ana Pol rau ada na'i Jerusalem, 'iraaui sae ni heiso'i na'isi goni beiraaui Ha'ataari miraau na'otara rau ha'amaotoraau. Mia Pol mea Banabas raru maani'i mwani maho na haa'ia God suri'i mwane 'aariha nararu bwane haa'i. ⁵Tara'i Farisei nara siri mai na'i heiso'i rau ura ara'a marau o'ani, "Iraaui sae ra ai'a Jiu narau siri mai na'i heiso'i rai daua ma'ata 'i ringe aha ha'ara, marai ha'isuri'i Ringe ana'ia Moses."

⁶Miraau Ha'ataari mana na'otara rau rurugoni marau hadanga'inia haiu'au'a na to'o beiraaui nei ra ai'a Jiu. ⁷Rau hadanga'inia orea di'u i mahosi. Mia Pita 'a ura ara'a ma o'ani, "Arai do'ora, mou aidangisia do'ia God 'a bwane 'ome sigihiau mau mai baaniai ruruhani 'anai taroha'inia Taroha Goro tanaraaui nei ra ai'a Jiu. 'Ia God 'a haa'ia o'asi dorai rongoi Taroha Goro marai hinihinia. ⁸Mia God 'a 'ome 'iraraa do rau hinihinia ha'a-momori, 'inia 'ia 'a 'irara'i hakoi 'adoma'igaa'i. Ma ha'ata'inia do'a 'ome sigihiraaui ro'u i nei ra ai'a Jiu na'i 'oha na banea tanaraaui Hi'ona Maea 'onaai banea ana ro'u tanagia. ⁹Mana here na haa'ia tanaraaui 'a ta'isada beiai here na haa'ia nagaau. 'Inia 'oha raugu hinihinia ma ha'a-ai'a'i ora-ora'a adaa'i 'onaai bwane haa'ia ana beigaau. ¹⁰Naasi, ni 'uaana namou raba ha'ataesu'aa 'inia God na'i 'oha namou ha'a-'usu'usuraui nei nara ai'a Jiu 'anai suri'i mwane ringe ana'ia Moses? Ai'a odo-odo 'anai ha'a-hihi'araui sae hinihini nara ai'a Jiu 'ini'i ringe na 'igaaui miraau wauwa agaa'i rau bwara ro'u 'anai ha'isuri'i! ¹¹Igaau gau hinihinia do 'ia Araha aga Jisas 'a ruhasigia 'inia goro ana 'inigia, 'onaai ruhasiraaui ana ro'u i nei narau ai'a Jiu."

¹²Iraau hako rau ngotoburu marau rongobahua Banabas mea Pol, maania adaruai mena na haa'ia God tanararua nararugu haa'i 'ini'i mwani ha'abu'oahu mana ha'ara tanaraaui nei ra ai'a Jiu.

¹³Oha raru mamaani hako, mia Jems 'a o'ani, "Arai do'ora, moisu rongoi maho wai maaniani. ¹⁴'Ia Saemon Pita 'a bura'i maania moi tanagaau do'ia God 'a ta'ahiraaui nei narau ai'a Jiu ma 'ome sigihi'i tara'i nei 'anai ha'i noni ana'i. ¹⁵'A ta'isada 'onaai maho narau usuai rarabea o'ani,

¹⁶"Inaaui God wai aho'i mai
mawai ha'a-urasia aho'i ruma ana Deved[†] na kokohu.

15:16 Ruma ana Deved: 'Oha ra 'unua "ruma ana Deved," 'ana i 'ado'ado 'iraaui i sae na'ia Mwaeraha Deved na marungiraaui.

Wai tagoraa aho'i 'ini'i hau 'ana nara 'adarara.

17 Wai haua o'asi neina 'iraau'i nei narau ai'a Jiu rai matai rihosi mai tanaau,
marai ha'i inoni agu'i.

'Ia God na ha'atee o'asi,[†]

18 'iia 'a bwane 'unu'i mau mai doni mwane mareho 'isi rai to'o.'"

19 Mia Jems 'a o'ani ro'u, "Naasi, na'i 'ado'adogu, gai abu ha'a-hihi'araau'i nei narau ai'a Jiu narau rihota'i tanaa God 'anai araisuri'i hakoi ringe

agaa'i Jiu. 20 Gai usu-usu moi tanaraau magai 'unua tanaraau dorai abui wawaasua'a ma'ua ngaa'i mahoingau ra ho'asi'i 'inia'i araanunuu. Marai abu ngaa'i 'abudi mwamwaa ma'uasi ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i.

21 Rai abui hau'i mareho o'asi, suria na ringe 'isi, ra'i ringe ana'ia Moses nara bwane maani'i tarau suri'i mwani 'omaa hako mara 'oha'ini'i 'ado 'oha gau boi goni suri'i dangi ni mamaro."

Usu-usu Baaniai Heisoi Na'i Jerusalem

22 'Iraau'i Ha'ataari miraau'i na'otara miraau hakoi sae hinihini na'i Jerusalem, rau 'adoma'inia dorai ha'ataari'i tara'i sae beia Pol mea Banabas 'ari Antiok. Rau 'ome sigihia Saelas mea Jiudas Basabas, 'irarua 'e rua na'otara na'i heisoi. 23 Ra hauai usu-usu 'anai ha'ataaria beirarua. Ma na'i raronai usu-ususi 'a o'ani,

'Iameui Ha'ataari miraau'i na'otara, meu haua woui ha'atee wa'ewa'e ameeu tana'amoui nei mou ai'a Jiu na'i 'omaai Antiok mei Siria mana'i Silisia namou aho'ita'i sae hinihini.

Arai do'oramee'i na'i Kraest, 24 meu rongoa do ra'i sae nara hano 'ini, rau 'ari wou marau maani'i mareho tana'amou nara torakoke 'ini'i 'adoma'imoo'i. 'Iameu meu ai'a ha'ataari'i sae 'isi.

25 Meu rurugoni mameu 'adoma'i aratara hako 'anai 'ome sigihii' sae 'anai ha'ataari'i wou tana'amou. Rai hano beiraruai rua gere sae goro ameeu, 'ia Banabas mea Pol, 26 nararu bwane siri'a ga'u na'i maemaeha 'inia'i tau'aro adarua tanaa Araha aga Jisas Kraest. 27 Naasi mei ha'ataaria woua Jiudas mea Saelas, 'irarua rarui maani'i ro'u mau tana'amoui maho nameu maani'i na'i usu-usuni.

28 I Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia tana'ameu mameu 'adoma'i aratara beia domei abu ha'ahihi'amou 'ini'i mwani ringeringe. Ma'ata 'a ga'i goro do moi ha'isuri'i mareho 'ini. 29 Moi abui ngaa'i mahoingau nara ho'asi'i 'inia'i araanunuu, mana ngaa'i 'abudi mwamwaa, ma'uasi ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i, mamoi abui wawaasua'a. 'Onaa moi ha'isuri'i ringeringe 'ini, 'i'amou mou suriai taha na odo-odo.

'Io, moigui mauru goro'a.

³⁰Miraaui waira haisi rau hano baaniai Jerusalem marau ada na'i Antiok. Rau soigoniraaui mai sae hinihini marau taranga'inia tanaraaui usu-usu. ³¹'Oha rau 'oha'iniausu-usu, rau wa'ewa'e di'u, 'inia 'a ha'a-'o'ori'i tahingadaa'i. ³²'Ia Juidas mea Saelas 'e rua sae nararu matai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God, raru hadahada orea tanaraaui sae hinihini mararu ha'a-weteweteai hinihinidaau.

³³Raru awa gere orea ga'u na'i Antiok. Mana'i 'oha raru ha'aagau 'anai 'ari aho'i Jerusalem, 'iraaui sae hinihini rau hauai ha'atee ha'agorohi mana haiha'ari adaaui tanararua. ³⁴Mia Saelas 'agu 'adoma'inia do'ai awa moi. ³⁵Mia Pol mea Banabas raru awa mau na'i Antiok. 'Iraau goni tara'i sae ro'u, rau ha'ausuri marau taroha'iniaui Taroha Goro ana Araha tanaraaui sae.

'Ia Pol Mea Banabas Raru Heihoia

³⁶Na'i muri, mia Pol 'a 'unua tanaa Banabas do rarui 'ari gaariri suri'i 'omaa raru bwane taroha'iniaui tarohana Araha suri'i mararu aidangisia 'a he'uai tahingadaa'i sae hinihini. ³⁷Mea Banabas 'a rabasia do rarui waia Jon Mak. ³⁸Mia Pol 'a ai'a rabasia o'asi, 'inia Mak 'a aho'i moi baanirarua na'i 'oha rau taha ga'u na'i Pamfilia, maagu ai'a tagora'a beirarua.

³⁹Raru kae heiraeraesi suria mararu heihoahoa'a. 'Ia Banabas 'a waia Mak mararu ta'e na'i haka 'anai hura'ai Saepras. ⁴⁰Mia Pol 'a 'ome sigihia Saelas 'anai 'a'auhia. Miraaui sae hinihini rau ha'arahesi 'a'auhirarua marau ha'angonia God 'anai 'omesurirarua. ⁴¹Naasi, raru 'ari daara'iniaui Siria mei Silisia, raru hadahada ha'a-'o'oriraaui sae ni heiso'i.

'Ia Timoti 'A Hano Beirarua Pol Mea Saelas

16 ¹'Ia Pol mea Saelas raru 'ari Debe mei Listra, mararu sadoiai sae hinihini na atana 'ia Timoti. 'Ia inana 'e urao hinihini ni Jiu mia amana 'e ai Grik. ²'Iraaui sae hinihini na'i Listra mei Aekoniam rau haa'i mamaani ronggo goro 'inia Timoti. ³Naasi mia Pol 'a rabasia dorai ta'i hanoa Timoti. Ma aha ha'ara ga'ua Timoti, 'inia 'ia Pol 'a rabasia do 'iraaui Jiu na'i dorasi rai wa'ewa'e 'anai bahurongoa Timoti. 'Iraau Jiu 'isi rau 'irarara do 'ia Timoti, ai'a 'oha nai aha ha'ara, 'inia amana 'e ai Grik. ⁴Na'i 'oha 'iraaui Pol rau 'aariha suri'i 'omaa, rau maani'i tanaraaui sae hinihini ringe 'iraaui Ha'ataari miraaui na'otara na'i Jerusalem rau 'unua tanaraaui sae 'anai araisuri'i. ⁵Mana hinihinidaa'i sae hinihini 'agu wetewete di'u ro'u wou. Ma ragoi nei rau hinihinia Jisas 'ado dangi.

'Ia God 'A 'Unua Tanaa Pol

Do 'Ai 'Ari Provensi Masidonia

⁶'Iraaua Pol rau riuho na'i Provensi Frijia mana Galesia 'iniaui Hi'ona Maea 'a ai'a ha'awateraaui dorai heitaroha'i na'i Provensi Eisia na'i 'ohasi. ⁷Na'i 'oha rau ada na'i tariha anai Provensi Mesia, rau taraawa'ai siri na'i

---

15:34 Suri'i tara'i kopi bwani 'iniaui Baebol, ra ai'a nugaa dio i tatarani.

Provensi Bitinia mana Hi'ona Maea 'a ai'a ha'awateraau. ⁸Marau riuhoru na'i Mesia naraugu boi na'i 'omaai Troas.

⁹Na'i rodo mia Pol 'a 'omesia na'i mauru'aa do'e saeni Masidonia na ura ma bongal'inia do'ai 'ari beiraaui na'i Masidonia maai 'a'auhiraau. ¹⁰Na'i moi murinai mauru na hauasi, mameu ha'ataura'i'a 'ana'i 'ari Masidonia. 'Inia meu aidangisia ha'a-momori do'ia God 'a 'irisia domei taroha'inia'i Taroha Goro na'isi.

'Ia Lidia 'A Aho'ita'i Sae Hinihini

¹¹Meu ta'e na'i haka na'i Troas mameu hano daara'i 'ana'i Samotres. Na'i nata dangi mameu ada na'i Niapolis. ¹²Meu hano na'i 'isi mameu 'ari Pilipae, 'e 'omaa ororiu na'i Provensi Masidonia na 'iraau'i Rom ra tagorahia mana saemaua adaa'i ra marungia. Meu awa suriai taringai dangi na'i Pilipae.

¹³Ma na'i dangi ni mamaro adaaui Jiu, meu hano beira'i hura'a baaniai 'omaa mameu dio na'i bobonai wai. Meu 'adoma'inia do'e dora narau matai goni ei saeni Jiu 'ana'i ha'arahesi. Meu heinagu mameu mamaani beiraui urao narau goni 'isi. ¹⁴'E ta'i 'iniraaui naasia Lidia. 'Iia 'e urao ni Taeataera na 'adoma'i ha'ahihi'aa God. Mana tau'aro ana 'ana'i raoraonga'i bwana wangawanga nara hori bwara di'u. Hoita, na'i 'oha na rongobahua Pol, 'ia God 'a ha'amarewaai 'adoma'ina ma hinihini'i maho na maani'ia Pol. ¹⁵Mia Lidia miraaui hakoi ruma ana ra bwareomaearaaui. Ma taringai 'unua tana'ameu 'onaa meo 'adoma'inia do 'iia 'a hinihinia ha'a-momoria Arahaha mamei 'ari awa na'i ruma ana. Mameugu buna 'ari mameu awa na'i ruma ana.

'Ia Pol Mea Saelas Ra Nugararua Na'i Rumanih'o

¹⁶'E ta'i dangi, nameu 'ari na'i dora ni ha'arahesi ani ma meu heisadoi beiai gare urao nara ha'i slev 'inia. 'E adaro na bwaunia ma matai maani'i maho nara ai'a to'o mau. Ma tatari kae ha'a 'inia'i mahosi tanaraui saemaua narau ha'atau'aroa. ¹⁷Mana gare uraosi 'a suri'ameua Pol ma awaawara o'ani, "Iraui sae 'ini, ra'i sae tatau'aro ana'ia God na ahaaha. Rai maani'i tana'amoui here namoi tahi 'inia."

¹⁸'A hauai heresi suria'ai taringai dangi. Mia Pol 'a wai'ate'a nga'inia'i here na hauasi, ma rihota'i ma ha'atee tanaai adaro o'ani, "Na'i atana Jisas Kraest, 'oi hura'a baaniai gare uraoni!" Na'i mau 'ohasi, mana adaro 'a hura'a baania.

¹⁹Na'i 'oha 'iraui sae narau tatari ha'a 'inia'i gare uraosi raugu 'iraraa doni garesi 'agu bwa'i tatari ha'a-'a ro'u nadaau, rau taesu'a di'u marau daua Pol mea Saelas. Naasi marau wairarua 'ari tanaraui sae hihiri nara awa na'i dora ni rurugoni. ²⁰Rau o'ani, "Iraruai rua ai Jiuni, raru ha'a-awata'airaaui noni na'i 'omaa agaauni. ²¹Raru 'unu'i tanagaui ai Rom dogai haa'i maho ra ai'a ha'awategaui 'ana'i haa'i."

22'Iraau sae rau 'ari wou, rau goni 'ana Pol mea Saelas, rau regehirarua. Miraau sae hihiri rau 'unua tanaraau sae hehei'oi dorai rahi'i bwana adaru'i marai rabusirarua 'inia hasi'ei. 23Na'i 'oha ra roho ha'ata'airarua hako maragu nugararua na'i rumanih'o. Rau 'unua tanaa mo'o na 'omesuriai rumanih'o do'ai ha'a-bwarasi'ararua goro. 24Mia araisurirau, 'a nugararua ha'atau siri raronai rumanih'o. Ma ha'abwarasi'i uwadaru'i suri'i riwa na'i rua kae wahidai baba hih'i'a.

25Na'i gaarngiai 'ubutanai rodo, 'ia Pol mia Saelas raru rihunga'i mararu gana ha'aasaa God. 'Iraau tara'i sae rau awa ro'u na'i rumanih'o rau bahurongorarua. 26Raugu 'asu'a mana ta'i kaeni nunu raha 'a 'ihara'inia'ai rumanih'o. Ni maraaruma ra wawaa hako mana arihau nara ho'osirau 'ini'i sae na'i rumanih'o ra ahoda hako. 27'Ia mo'o na 'omesuriai rumanih'o 'a rarai ma re'ia dona honohono ra wawaa hako. Ma 'adoma'inia doni mwani sae na'i rumanih'o ra hora hako'a ma rahiai naihi ana do'ai ngahua haaria. 28Mia Pol 'a awaraia, 'a o'ani, "O'i abu ngahu'i'o haari'o! Ai'a ta abe nai hura'a!"

29Mia mo'osi 'a ha'angoniai raita ma 'eba siri raronai rumanih'o. Ma topira'i ruru tanaa Pol mea Saelas ha'i 'idi'idi. 30Ma wairarua hura'a baaniai rumanih'o ma songa'inirarua o'ani, "Rua saemaua, 'e taha nawai haua nawai tahi 'inia?"

31Mirarua aramia o'ani, "O'i hinihinia Araha Jisas, mia God 'ai ha'atahi'o baani'i ora-ora'a amu'i mirau hako'i ruma amua rai o'asi ro'u."

32Naasi 'ia Pol mea Saelas raru maaniai Taroha Goro 'inia Araha tanaa mo'osi mirau hako'i sae na'i ruma ana. 33Na'i mau i rodo, mia mo'osi 'a waia Pol mea Saelas 'anai wasi ha'a-wadiwadi'i maaradaru'i. Ma na'i 'ohasi ro'u, 'iia mirau hako'i sae na'i ruma ana rau bwareomaea. 34Marau wa'ewa'e di'u 'inia hinihinia adaaua God. Mia mo'osi 'a waia Pol mea Saelas 'ari ruma ana ma hanganirarua.

35Na'i muri rau aho'i 'ari rumanih'o. Ma na'i nata haho'oa, 'iraau sae hihiri rau ha'ataari'i tara'i pulis 'anai 'unua tanaa mo'o na 'omesuriai rumanih'o do'ai ha'ahura'ahia Pol mea Saelas. 36'Ia mo'osi 'a 'unua tanaa Pol mea Saelas do 'iraau hihiri rau 'unua tanaa do'ai ha'a-hura'ahirarua baaniai rumanih'o. Magu o'ani 'inirarua, "Murugui awa goro'a."

37Mia Pol 'a 'unua tanaraau pulis o'ani, "I'amiria ra'i sae auhenua ni Rom neimiriani. Ma rei'uaa na o'asi, rau ai'a 'i'i'amiria ga'u. Rau rohoamiria moi na'i maadaui noni hunga marau nugamiria na'i rumanih'o. Ma na'i 'ohani rau raba ha'a-hura'ahi'amiria girugiru moi! 'A bwa'! 'Iraau sae hihiri rai boi haarirau marai ha'a-hura'ahi'amiria."

38'Oha 'iraau pulis rau maaniai mahosi tanaraau noni hihiri 'a rigi ahudaa'i 'inia rongo adaa do'ia Pol mea Saelas ra'i ai Rom. 39Rau boi marau sore tanararua, maraugu wairau hura'a baaniai rumanih'o. Marau ha'angonirarua do rarui hura'a baaniai 'omaasi. 40Raru 'ari aho'i ruma ana Lidia. Raru rurugoni beiraui sae ni heiso'i mararu hadahada ha'a-'o'orirau ma rarugu hano.

**'E Kae Heita'ia Raha Na To'o
Na'i Tesalonaeka**

17 ¹Ia Pol mea Saelas raru riuhoru na'i 'omaai Amfipolis mana'i Apolonia 'anai Tesalonaeka. Na'i Tesalonaeka 'e ruma ni ha'arahesi adaau Jiu na awa na'iei. ²Ma 'onaai bwane hahaua ana, 'ia Pol 'a 'ari ruma ni ha'arahesi 'anai rihunga'i. 'E oru dangi 'ini'i dangi ni mamaro na 'oha'inia Usu-usu Maea tanaraau sae ma ha'ausurirau 'inia. ³A ha'a-aidangisirau 'ini'i dora ra hadanga'i ha'arawamataa na'iei doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i ma'ai suruta'e aho'i ro'u baaniai mae. Mia Pol 'a maania ro'u tanaraau do'ia Jisas naasi Ha'atahi. ⁴Tara'i Jiu rau hinihinia Jisas marau aba beia Pol mea Saelas. Ma 'e kae ruruhani ai Grik narau bwane 'adoma'i ha'ahihi'aa God, goni bei'i tara'i urao mwanimaua na'i 'omaasi, 'irau hako rau hinihinia ro'ua Jisas.

⁵'Iraau bwauodo adaa'i Jiu rau taesu'a di'u 'inia rago anai sae nara boboi beia Pol. Rau soi gonirau sae hehere ta'aa narau awa pwaranga moi na'i maketi 'anai taraawa'ana ta ha'agogoru. 'Iraau hako i sae 'isi rau 'ari ruma ana Jeson ma tara'i abe rau rubu tahangiai honohono marau siri wou 'anai sibania Pol mea Saelas dorai wairarua hura'a tanaraau noni hunga. ⁶Maraugu ai'a sadoirarua, raugu daua moia Jeson bei'i tara'i sae hinihini mara wairau tanaraau bwauodo na'i 'omaasi. Rau awara o'ani, "Ia Pol mea Saelas raru ha'a-awata'airau noni suri'i mwani 'omaa. Ma na'i 'ohani raru ada'a ro'u mai 'ini. ⁷Mia mo'oni, 'ia Jeson, 'a ha'awaterarua 'anai awa na'i ruma ana. 'Iraau hako rau horosiai ringeringe ana'i Mwaeraha ni Rom. Rau 'unua do 'e sae he'ete'i na huunai Mwaeraha, ma do sae naasi 'ia Jisas."

⁸'Oha 'irau saeni 'omaasi mirau bwauodo rau rongoa o'asi, 'a ha'atorakoke'i di'u i 'adoma'idaa'i. ⁹Mirau bwauodo rau ha'agaasi ha'a[†] a Jeson beirau tara'i sae hinihini ro'u maragu nugasirau.

**'Iraau Saeni Berea
Rau Aho'ita'i Sae Hinihini**

¹⁰Na'i rodo mirau sae ni heiso rau ha'ahanoria Pol mea Saelas 'ari Berea. 'Oha raru ada na'i 'omaasi, raru 'ari ruma ni ha'arahesi adaau Jiu. ¹¹'Iraau sae na'i 'omaasi rau ai'a rongoasa 'onaairau saeni Tesalonaeka. Rau mwa'emwa'e di'u 'anai bahurongo'i mamaani ana'ia Pol. 'Ado dangi rau sibani'i mamaani na ha'ia Pol na'i Usu-usu Maea, 'onaa ra'i mareho ha'a-momori ma'ua ai'a. ¹²'A rago saeni Jiu rau taraawa'ai hinihinia Jisas. Mirau ro'u i Grik, 'a rago urao mwanimaua mana sae mwane adaa'i nara hinihini ro'u.

¹³Na'i 'oha 'irau bwauodo adaa'i Jiu na'i Tesalonaeka rau rongoa do'ia Pol 'a taroha'inia tarohana Araha na'i Berea, rau 'ari marau mamaani ha'a-taesu'araau sae na'i 'isi 'anai ura bwarasia Pol. ¹⁴⁻¹⁵Naasi mirau sae ni

---

^{17:9} *Ha'agaasi ha'a*: 'E duruduru tanaraau bwauodo do 'onaa 'ia Pol mea Saelas rarugu bwa'i haua'a ta mareho mana ha'a rai ha'a-aho'isia. Ma 'onaa na rarui bwa'i agohe, mana ha'a ragu bwa'i ha'a-aho'isia'a tanaa Jeson.

heiso'i na'i Berea rau ha'ataaria Pol dioi one 'anai ha'ahanoria 'ari 'omaai Atens. Tara'i sae hinihini narau atongia Pol, 'ia Saelas mea Timoti raru awa moi na'i Berea. Na'i 'oha narau taha wou na'i Atens, 'iraa'u sae 'isi raugu aho'i baania Pol 'ari Berea marau maania tanaa Saelas mea Timoti do'ia Pol 'a 'irisia do rarui ada 'ari raurau beia.

'Ia Pol Na'i Atens

16Na'i 'oha 'ia Pol 'a mamasi 'inia Saelas mea Timoti na'i Atens, 'a arunga ta'aa di'u 'inia'i re'i'i ana'i mwani araaranunu na'i 'omaasi. 17Naasi 'a siri ruma ni ha'arahesi adaau Jiu ma heitohetohe beiraa'u miraa'u ro'u i nei ra ai'a Jiu nara 'adoma'i ha'ahihi'aa God. 'Ado dangi 'a hadahada tanaraau sae na heisadoi bei'i na'i maketi.

18Tara'i ha'ausuri baani'i ruruha narau 'unuraa'u 'inia'i Epikiurian mana Stoik rau taraawa'a heitohetohe beia Pol 'ini'i hinihini adaa'i. Na'i 'oha 'ia Pol 'a maania Jisas ma maania ro'u i suruta'e aho'i ana, tara'i nei rau o'ani, "Ia mo'osi 'a taraa to'o hadahada moina. 'E taha na raba maaniasi?" Ma tara'i nei rau o'ani, "Gasi 'idi 'a rabasia dogai ha'arahesi'i tara'i hi'ona ni dora he'ete'i."

19Marau waia 'ari beiai ruruhai Kansol adaa'u nara 'unuraa'u 'inia'i Ariopagas, rau o'ani 'inia, "I'ameu meu raba aidangisiai ha'ausuringa'i haoru na'o hadanga'iniasi. 20Tara'i maho no'o maani'isi ra rongo he'ete'i di'u, meu ai'a aidangisi'i." 21(Rau ha'atee o'asi, 'inia 'iraa'u saeni dorasi miraa'u sae narau boi awa beiraa'u na'i 'omaasi, rau rabasia moi 'anai rongo'i marau raba maani'i mwani 'ado'ado haoru na'i marewana.)

22Mia Pol 'a ura ara'a na'i maadaau Kansol ma o'ani, "I'amou saeni Atens, 'au 'iraramou do 'i'amou ra'i sae namou ha'ahou'i di'u i hi'ona namou ha'arahesi'i. 23Na'i 'oha nau hano gariai 'omaa amoouni, 'au 'omesi'i mwane araaranunu namou ha'arahesi'i, mau sadoiai ta'i dora maea amoo'u nara usuai usu-usu na'iei na o'ani, "Tanaai hi'ona na ai'a sae nai 'iraraa.' I hi'ona namou ha'arahesia mamou ai'a 'iraraasi, 'au raba ha'a-'irara'amou goro 'inia.

24"‘Iia na ha'apwa'araai marewana mana mwani maho na'i rarona. 'A marungi'i mwani maho na'i aro mana ano, ma ai'a mono suri'i ruma maea nara tagorahi'i sae. 25'Ia God 'a ai'a toho 'inia ta maho neina do gai 'a'auhia. Me 'iia haaria na hauai tahi mana mwane mareho tanaraau mwane noni hako. 26Baania moi ta'i sae, na ha'apwa'ara'i hako 'ini'i mwani burungai noni 'anai awa suri'i mwani dora hako na'i marewanani. 'Iia haaria na nugaa mau mai madoraa 'ada'i 'anai heimarungi, mana tariha 'ada'i dora ra awa suri'i. 27'Ia God 'a haa o'asi do 'iraaui noni rai sibania. Ma 'onaa rai sibania, rai matai sadoia, 'inia 'iia ai'a ha'atau baanigia. 28'Iia na hauai tahi tanagia neina gai matai awa mana hahano hairiu na'i marewana. 'A 'onaai usu ha'arangasia adaa'i tara'i sae madoma amoo'i o'ani, "Igaau ra'i warowarona'i."

29"Naasi, suria 'igaa'u ra'i warowarona'i a God, 'igaa'u gai abu 'adoma'inia do ai'a tahitahi 'onaai araaranunu nara tagorana 'inia'i gol ma'ua silva

ma'ua huai hau. 'Iia 'a ai'a 'onaai araaranunu na 'adoma'inia moi sae ma tagorahia'a. ³⁰Na'i na'o, 'ia God 'a ai'a ha'a-mama'airaui sae nara ha'arahesi'i araaranunu, suria rau ai'a aidangisia God. Ma'ata na'i 'ohani, 'a 'unua do 'iraau hakoi sae rai rihota'i tanaa. ³¹'Inia 'iia 'a bwani nugaa madoraa nai hauai hihiri odo-odo tanaraau hakoi noni na'i marewana. 'A 'ome sigihia ro'ua mo'o nai hauai hihiri naasi. 'Oha na ha'a-suruta'ea aho'i mo'osi baaniai mae, 'a ha'ata'inia tanagia do 'iia naasi nei na'ia God na 'ome sigihia."

³²Na'i 'oha 'iraui sae rau rongoai 'unua ana Pol do'e sae na suruta'e aho'i baaniai mae, tara'i sae raugu haa marau taraawa'a da'ata'inia'a. Ma tara'i sae rau o'ani 'inia, "Oigu maaniai marehosi tana'ameu ta madoraa he'ete'i ro'u."
³³'Oha nagu hanoa Pol baaniraui Kansol, ³⁴marau ta'i hano'a tara'i sae, marau taraawa'ai hinihinia Araha. 'E ta'i abe naasi 'e ta'i 'iniraui ruruhai Kansol na atana 'ia Daeoniasia, ma'e ta'i 'e urao na atana 'ia Damaris, ma tara'i sae ro'u.

'Ia Pol 'A 'Ari Korin

18 ¹Na'i murinai hadahada ana Pol beiraau i Kansol, 'ia Pol 'a hano baaniai Atens ma 'ari Korin. ²Na'i 'isi 'a heisadoi beia Akuila, 'e ai Jiu na huta na'i Provensi Pontas. 'Iia mana urao ana, 'ia Prisila, rarugu bura'i boi baaniai 'omaai Rom na'i Itali, suria na mwaeraha anai Rom na atana 'ia Klodias, 'a 'unua do 'iraau hakoi saeni Jiu na'i dorasi rai hura'a. Mia Pol 'a 'ari garihia Akuila mea Prisila, ³ma sadoia do 'iraruasi raru matai tai'i ro'u i ruma saira 'onaaia. 'Irarua raru hauai mahosi 'anai tatari ha'a mia Pol 'a awa beiraru 'anai 'a'auhiraru.

⁴'Ado dangi ni mamaro 'a 'ari ruma ni ha'arahesi adaui Jiu ma mamaani tanaraui Jiu miraa ro'u i nei ra ai'a Jiu, 'a bonasia dorai hinihini.

⁵Na'i murinai boi ana Saelas mea Timoti baaniai Masidonia, 'ia Pol 'a mamaro'a 'anai tau'aro beia Akuila. Ma 'ado dangi 'a awa moi 'anai maania tanaraui Jiu do 'ia Jisas naasi Ha'atahi. ⁶Raugu haa marau ura bwarasia'a marau ha'atee ha'ata'aia. Mia kakahuru nga'ini'i kahuadi bwana ana'i, 'e ha'ara do'ai su'amuriraa ma o'ani, "Onaa namoi mae mamoi 'ari na'i dora ni rongomaata'i, 'e taritari'a amoo haari'amou. Moi abui ha'ahuniau 'inia. Taraawa'a na'i 'ohani ma 'ari'a, wai heitaroha'i moi tanaraui sae ra ai'a Jiu."

⁷Naasi ma sara 'ari ruma anai sae na atana 'ia Titias Jastas. 'Ia mo'osi 'a 'adoma'i ha'ahihia'aa ro'ua God. Ni ruma ana 'a awa moi na'i bobonai ruma ni ha'arahesi adaui Jiu. ⁸'Ia Krispas naasi bwauodo anai ruma ni ha'arahesisi. 'Ia Krispas miraa hakoi ruma ana rau hinihinia Araha. Ma rago ro'u i nei na'i Korin narau bahurongoa Pol marau hinihini. Naasi marau dauai bwareomaea.

⁹'E ta'i rodo, 'ia Araha 'a ha'atee tanaa Pol na'i mauru'aa. 'A o'ani, "Oi abui maaa'u, 'oi heitaroha'i moi. 'Oi abu agohe! ¹⁰Inau 'au awa bei'o, 'abwa'i sae nai ha'amaara'o, 'inia rau ragoi sae agu'i na'i 'omaani narai 'a'auhi'o." ¹¹Naasi mia Pol 'a awa moi na'i Korin suriai ta'i harisi mana aba 'anai ha'ausuriraaui sae 'inia ha'atee ana God.

¹²Na'i madoraasi, 'ia Galio na ha'i Primia na'i Provensi Akaea. Ma tara'i Jiu rau 'adoma'i aratara 'anai daua Pol. Rau waia 'ari tanaa Galio 'anai hiiria. ¹³Rau o'ani, "Ia mo'oni 'a bonasiraau sae dorai ha'arahesia God na'i here na horosiai ringeringe anai gaumani."

¹⁴Ia Pol 'agu raba aramiraau Jiu mia Galio 'a o'ani'a, "Onaa moi ha'ahunia mo'oni 'inia maho taritari'a ma'uasi ta maho ta'aa na haua, 'au ga'i matai rongosuri'amou moi. ¹⁵Me mou heita'ia moi 'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee mana ata mana ringeringe amoo'i. Naasi moi hiiria moi haari'amou. 'Inau 'au bwa'i haua." ¹⁶Ma ha'a-hura'ahiraau baaniai ruma ni hihiri. ¹⁷Miraau noni hunga rau dauai bwauodo anai ruma ni ha'arahesi adaau Jiu, 'ia Sostenes, marau ngahuia na'i moi maanai ruma ni hihiri. 'Ia Galio 'a ai'a ta'aabena 'inia maho narau hauasi.

'Ia Pol 'A Aho'i 'Ari Antiok

¹⁸Ia Pol 'a gere awa ore beiraau sae ni heiso'i na'i Korin, magu haiha'ari beiraau ma hano beia Akuila mea Prisila marau 'ari Kenkria. Na'i 'isi, 'ia Pol 'a risi pou 'anai ha'ata'inia do 'a hauai duruduru tanaa God. Na'i muri, rau ta'e na'i haka 'anai 'ari Siria. ¹⁹Rau siri ga'u na'i Efesas. Na'i 'omaasi 'ia Pol 'a 'adoma'inia do'ai hano baania Akuila mea Prisila mararu awa ga'u. Ma'ata 'ia Pol 'a 'ari ga'u i ruma ni ha'arahesi adaau Jiu na mamaani beiraau. ²⁰Rau 'unua tanaa do'ai gere awa ga'u, me 'iia 'a 'unua tanaraau dona 'abwa'i. ²¹A haua moi ha'atee haiha'ari tanaraau ma 'unua do 'onaa 'ia God 'ai ha'awatea, maai aho'i ro'u mau mai. Na'i muri, 'a sadoiai haka ma hano baania Efesas ²²ma 'ari Sisaria. Naasi 'a hano ma ta'eha i Jerusalem na garihiraau sae ni heiso'i magu hano ro'u 'anai Antiok. ²³A awa ga'u suriai gere madoraa maagu gaariri suri'i tara'i 'omaa na'i Galesia ma na'i Frijia. 'A hadahada ha'a-'o'ori'i hinihinidaa'i sae ni heiso'i na'isi.

Tagora Na Haua Apolos

²⁴Na'i mau 'ohasi, 'e ta'i ai Jiu na huta na'i Aleksandria 'a boi na'i Efesas, na atana 'ia Apolos. 'Iiani 'e sae na matai mamaani di'u ma aidangisia goroi Usu-usu Maea. ²⁵Ra bwane ha'ausuria 'inia Taroha Goro 'inia Araha ma goro ana di'u 'anai maania. Mana maho na maani'i 'inia Araha ra ha'a-momori. Na'i 'ohasi, 'a ai'a mataia do 'iraau noni hinihini rai bwareomaea 'inia hinihinia adaaua Jisas. Na bwareomaea moi ana Jon na aidangisia. ²⁶Na'i 'oha na mamaani na'i ruma ni ha'arahesi adaau Jiu, 'a mamaani ramoramo'a di'u. Mia Akuila mea Prisila raru rongobahua mararu waia 'ari ruma adarua nararu ha'a-aidangisia ro'u di'u wou 'inia Taroha Goro 'abaia Araha.

²⁷Mia Apolos 'a raba 'ari Akaea miraaui sae ni heiso'i na'i Efesas rau ha'a-weteweteai 'adoma'ina 'anai hano marau hauai usu-usu tanaraau sae hinihini na'i 'omaasi. Rau ha'ata'u'uraau dorai ha'amaotoa Apolos. 'Iraau sae 'isi na'i Akaea rau bwane hinihinia Jisas 'inia i goro na haua God tanaraau. Hoita, na'i 'oha na ada Apolos na'i Akaea, 'a 'a'auhiraau di'u. ²⁸Inia na'i 'oha

'ia Apolos 'a heitohetohe beiraaui Jiu na'i maadaaui noni hunga, 'a ha'ata'inia tanaraaui taha ra awa na'i Usu-usu Maea na ha'ata'inia ha'a-momori do'ia Jisas naasi Ha'atahi.

'Ia Pol 'A Awa Na'i Efesas

19 ¹Na'i 'oha na 'ia Apolos 'a awa na'i Korin, 'ia Pol 'a tahahoro na'i 'ubutanai Provensi Eisia maagu hura'a na'i Efesas ma heisadoi bei'i tara'i sae ni heisoi na'i 'omaasi. ²Ma songa'iniraaui o'ani, "Na'i 'oha mou hinihinia Araha, mou daua ro'u i Hi'ona Maea?"

Miraaui o'ani, "Ai'a. 'I'ameu meu ai'a rongoa ro'u ta mamaani 'inia mahosi."

³Mia Pol 'a o'ani, "Bwareomaea he'ua namou daua?"

Miraaui o'ani, "Meu dauai bwareomaea na 'ia Jon na maania."

⁴Mia Pol 'a o'ani, "Ia Jon 'a bwareomaearaui nei narau rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i. Ma 'unua tanaraau do 'e sae nai boi mau rai hinihinia. 'Ia Jisas naasia mo'o na 'ia Jon 'a hadanga'iniasi."

⁵Na'i 'oha rau rongo'i ha'atee ana'ia Pol maraagu bwareomaea 'anai ha'ata'inia dorau hinihinia Araha Jisas. ⁶'A dau'i bwaudaa'i mana Hi'ona Maea 'a sirihiraaui. Rau hadahada 'ini'i tara'i ha'atee he'ete'i hairiu marau ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God. ⁷'A 'onaai ta'i tangahuru mana rua mwane na'i ruruhasi.

⁸'E oru hura na'ia Pol 'a hadahada ramoramo tanaraaui Jiu na'i ruma ni ha'arahesi adaaui 'abaiai heimarungi ana God. 'A bonasia dorai hinihini. ⁹Tara'i sae ra rongoasa di'u mara kakawa hinihini. Ra ha'atee ha'ata'aiai Taroha Goro na'i maadaa'i noni hunga. Mia Pol 'a wairaaui hura'ai noni hinihini 'ari rumani skuru ana Tiranasi. Na'i 'isi naagu mamaani na'iei 'ado dangi tanaraau ¹⁰suriai rua harisi. Ma naasi, 'a gaarangi 'iraaui hakoai ai Grik mana ai Jiu na'i Provensi Eisia narau rongoai Taroha Goro 'inia Araha.

Gare Mwane Ana'ia Skiva

¹¹Ia God 'a hauai mena tanaa Pol ma haa'i kae ha'abu'oahu raha.

¹²Rei'uaa na hangete mana bwana na 'ia Pol 'a karohi'i, 'oha nara waa'i tanaraaui nei ra daoha mana nei na adaro 'a bwauni'i, na daoha ra goro mana adaro ra hura'a.

¹³Tara'i ai Jiu ra taraawa'a hano hairiu 'anai taari'i hura'ai adaro baanirai sae 'inia atana Araha Jisas. Ra o'ani 'inia adaro, "Na'i atana Jisas na taroha'inia Pol, 'oi hura'a!" ¹⁴Ma'e Na'ohadaaui Piriisi na atana 'ia Skiva 'a to'oraai biu gare mwane narau haua o'asi ro'u.

¹⁵Ma na'i 'oha rau ha'imaania taariai adaro, ni adaro 'a o'ani 'iniraaui, "Inau 'iraraa Jisas mau rongo tarohana Pol. Mi'amou 'iatei?"

¹⁶Mia mo'o na bwauniai adaro, 'a asihura ma diohiraaui. Miraaui hora hura'a baaniai ruma ha'i wa'aroko, na abedaa'i ra maara hako.

¹⁷Oha 'iraaui Jiu mana ai Grik narau awa na'i Efesas rau rongoa, rau maaa'u di'u marau 'adoma'i ha'ahouai atana Araha Jisas. ¹⁸Miraaui nei

raugu bura'i hinihinia Jisas rau taraawa'a ha'arangasi'i here ta'a'i narau haa'i. ¹⁹Iraaui nei ra hahai'uaasi ra waa'i mai buka ni hahai'uaasi adaa'i mara suungi'i na'i maadaa'i noni hunga. Ni horihoridi buka 'isi 'a 'onaai rima tangahurui merui korai silva. † ²⁰Suriai to'o ada'i mwani maho 'isi, na tarohana Araha 'a 'adarara 'ari suriai mwani dora mara rago i sae narau hinihini.

'E Ha'agogoru Raha Na To'o

Na'i Efesas

²¹Na'i muri, 'ia Pol 'a 'adoma'i wetewete 'anai 'ari Jerusalem. Ma 'adoma'inia do 'ai tahahoro na'i Provensi Masidonia ma na'i Provensi Akaea maigui taha na'i Jerusalem. Ma na'i muri 'aigu 'ari ro'u i Rom. ²²Mia ha'ataariai rua hei'a'auhi ana na'i na'o 'ari Masidonia, 'ia Timoti mea Erastus. 'Iia 'a awa ga'u suriai gere madoraa na'i Eisia.

²³Na'i madoraasi, tara'i saeni Efesas rau ha'ato'oa'i kae ha'agogoru. Rau taesu'a suria ra ragoi nei nara taraawa'ai hinihinia Jisas. ²⁴'E ta'i sae, atana 'ia Dimitrias, 'iia 'a taarai ha'a 'ini'i gere ruma na tau'arodi 'ini'i silva, nununai ruma maea anai godi urao ra 'unua 'inia Atemis. 'Iraau nei rau tau'aro tanaa, rau dau ha'a raha di'u. ²⁵Mia Dimitrias 'a 'unuraau goni mai sae tatau'aro ana'i beiraui nei rau taarai ha'a 'iniai ta'i tagora ma o'ani 'iniraaui, “Romwane! Moi aidangisia do 'igaau gau kae to'o ha'a 'iniai tau'aro gau hauani. ²⁶Mi'amou mou re'ia mamou rongoai maho na haua Pol. 'A ha'ataihi'i 'adoma'idaa'i sae rago, ai'a do na'i moi Efesas, me gaarangi hakoi mwani dora na'i Eisia. 'A 'unua dona araanunu na sae moi nara tagoradi ra ai'a huunai god! ²⁷Raigu haa marai taraawa'a ha'atee ha'ata'ai maho gau taarai ha'a 'inia. Maragu bwa'i ha'ahoua'ai ruma maea anai urao god Atemis nara ha'arahesia na'i 'ini na'i Eisia ma na'i marewana hako. Ni godi urao hauasa agaasi, 'aigui 'ariwou marai 'adoma'i mara maho haaria moe'a 'inia!”

²⁸Na'i 'oha 'iraau sae tatau'aro 'isi raugu rongoai maho na 'unuasia Dimitrias, marau taesu'a di'u'a, rau taraawa'ai awara o'ani, “'Ia Atemis, i godi urao agaau Efesas, na ororiu di'u'i mwane god.” ²⁹Gaarangi 'iraau hakoi kae 'omaasi rau siri na'i ha'agogorusi. Miraau hakoi sae rau 'eba 'ari na'i kae dora ni gonigoniha. Tara'i sae ra daua Gaeas mea Aristakas marau wairarua ro'u 'ari. 'Iraruani rau ta'i boia Pol baaniai Masidonia. ³⁰'Ia Pol 'a raba 'ari 'anai hadahada tanaraau i noni hunga, miraau sae ni heiso'i rau ura bwarasia. ³¹Tara'i saemaui na'i Provensi naasi narau hagu hagu goro beia Pol, rau ha'ataari hadahada tanaa marau ha'abasua do'ai abu 'ari na'i dora ra goni na'ieisi.

³²'Iraaui sae rau goni 'isi, rau rongo raha di'u. Ta'i ruruha ra awaranga'inia ta'i maho mana nata ruruha ra awaranga'iniai nata maho 'etea ro'u. 'A kakui ahudaau, 'inia 'a ragoi nei ra ai'a aidangisiai maho ra goni wou 'ana. ³³Ma

tara'i bwauodo adaa'i Jiu rau burusia hura'ai sae nara 'unua 'inia Aleksanda na'i maadaaui noni hunga marau 'unua tanaa i taha nai maania. 'Oha 'iraaui i noni rau 'omesia, rau 'adoma'inia do 'ia mo'osi na taraawa'anai ha'agogorusi. Mia Aleksanda 'a hauai ha'ara 'inia rimana dorai papaku, 'inia 'a raba mamaani ruhasia tanaraau do 'iraaui Jiu na'i Efesas rau ai'a aba beia Pol. 34Me na'i 'oha rau 'ome 'iraraa do'ia 'e ai Jiu, rau awara o'ani suriai rua 'aoa, "Ia Atemis, i godi urao ameeu Efesas na ororiu di'u'i mwane god!"

35'E ta'i sae mwanimaui ni 'omaasi nagu ha'a-papakuraau, 'a o'ani, "I'amou saeni Efesas, mwani sae hako rau 'iraraa doni ahuinai dora anai ha'arahesia ei godi urao Atemis na'i 'omaa agaunisi. Marau aidangisia ro'u doni araaranununa na ahoda baaniai aro 'a awa na'i 'ini. 36'A bwa'i sae nai matai tohe huniai mahosi! Naasi moi papaku mamoi abu haa'i maho bweubweu'a. 37'I'amou namou wairarua mai rua mwaneni, ma ai'a ta maho rarui rahia baaniai ruma maea agaau ma'uasi rarui ha'atee ha'ata'ai ai god agaau. 38'Onaa 'ia Dimitrias miraaui sae tatau'aro ana'i rau raba ha'ahunia ta sae 'inia ta maho, 'iraaui 'irara'i moi dora agaa'i 'anai kooti miraaui sae hihiri ra awa moi 'anai baurongo. 39'Ma 'onaa mou raba 'unua ta maho ro'u mamoi'gu ha'a-aratara na'i 'oha rai hauai gonigonihia raha 'anai 'omaani. 40'I ha'agogoru na to'o na'i danginisi, gaumani na'i Rom ra ga'i matai ha'ahunigaaui moi 'inia do 'igaaui nagau taraawa'ana. Ma bwa'i maho nagaigu 'unua 'inia taranai taha nagau ha'agogoru 'inia."

41'A ha'atee hako ma 'unua tanaraau do rai 'ari aho'i suri'i ruma adaa'i.

'Ia Pol 'A 'Ari Masidonia

20 1Na'i murinai ha'agogoru, 'ia Pol 'a 'unuraau goni noni hinihini ma hadahada ha'a-'o'oriraaui. Ma hauai ha'atee haiha'ari tanaraau magu hano 'anai Provensi Masidonia. 2Na'i Masidonia 'a haa'i mwani hadahada ha'a-'o'ori tanaraau noni hinihini suri'i 'omaa na ada suri'i. Magu 'ari Gris 3na awa na'i 'isi suriai oru hura. Mia raba ta'e na'i haka 'anai 'ari Siria magu rongo sadoia moi do 'iraaui saemaua adaa'i Jiu rau ha'a-radonga'inia 'anai ngahu ha'amaesia, ma 'adoma'inia do'ai aho'i ga'u 'ari na'i Masidonia maigui tano'i 'ari Siria.

4Tara'i sae rau ta'i hanoa Pol, 'ia Sopata garena Piras baaniai Berea, mia Aristakas mea Sekandas baaniai Tesalonaeka. Mia Gaeas saeni Debe rau ta'i hano ro'u, mia Timoti mana rua saeni Eisia, 'ia Tikikas mia Trofimas. 5Iraausi rau na'o 'ari Troas na'i haka naraugu mamasi'ameu na'isi. 6Mi'ameua Pol meu 'ari Pilipae. Ma na'i murinai rongo 'inia breidi nara ai'a doraria 'inia draebam, meu hano baaniai Pilipae na'i haka suriai rima dangi mameugu ada ro'u beiraaui na'i Troas. Meu awa na'i 'isi suriai ta'i sade.

'Ia Pol 'A Ha'atahia Aho'i a Iutikas

Na'i Troas

7Na'i su'urahi dangi sade meu goni 'anai ngau maea na'i ta'i dora. Mia Pol 'a taraawa'a skuru hadahada na'i su'urahi tari 'ubutanai rodo, 'inia na'i

haho'oa maai hano'a. ⁸I ahii nameu goni na'iei, 'a awa na'i orunai bwea na'i ruma ahaaha. Ra'i mwani raita ra marewa na'isi. ⁹Ma 'e ta'i geresae na atana 'ia Iutikas, 'a heinagu na'i windo magu rongobahua Pol 'oha na mamaani ma mamauru'a'a. 'Agu haa ma mauru ma ahoda'a na to'lo na'i ano. Raugu suru'ia, mia bwane mae. ¹⁰Mia Pol 'a dio ma topira'i ruru auru ma 'agoia ma o'ani, "Ai abu ta'aabemoou, 'a tahi'a aho'i." ¹¹Naasi meu ta'eha aho'i na'i ahiisi mameu hauai ngau maea mameu ta'i ngau. Mia Pol 'agu mamaani aho'i ro'u 'ari tari haho'oa mameugu hano. ¹²Miraau noni hinihini rau wai Iutikas 'ari ruma ana mana 'adoma'idaa'i ragu goro aho'i 'inia tahi aho'i ana.

'Ia Pol 'A 'Ari Maelitas

¹³'Iameu meu ta'e na'i haka 'ari Asos, mia Pol 'a hatare. Na'i na'o mameugu hano, 'ia Pol 'a bwane 'unua do meigui heisadoi aho'i na'i Asos. ¹⁴Oha na ada magu ta'e bei'ameu mameu 'ari Mitilini. ¹⁵Meu huru'a baaniai Mitilini mana'i nata dangi meu boi gaarangi marau Kios. Mana'i nata dangi haisuri meu ada na'i marau Samos. Na'i moi nata dangi ahora mameu ada ro'u na'i Maelitas. ¹⁶'Ia Pol 'a 'unua domei di'ua moi Efesas, suria 'a ai'a raba awa orea na'i Provensi Eisia. 'A rabasia do 'onaa nai mwada'u, mei ataha na'i Jerusalem na'i dangi na 'iraau Jiu rau ha'ato'oai Rongo nara 'unua 'inia Pentikos, tarana naasi na ha'a-osaosa 'inia.

'Ia Pol 'A Ha'atee Haiha'ari Beiraaui

Bwauodo Adaa'i Heisoi Na'i Efesas

¹⁷Na'i Maelitas 'ia Pol 'a ha'ataariai taroha tanaraui bwauodo adaa'i heisoi na'i Efesas dorai boi re'ia. ¹⁸Oha rau ada, 'a o'ani 'iniraaui, "I'amou mou 'irara'i hakoi mwani maho nau haa'i 'oha nau awa bei'amou taraawa'a na'i 'oha nau ada tahamora na'i Eisia. ¹⁹Rei'uaa na 'iraau Jiu rau haa'i mwane ha'aradorado ta'a'i nara ha'a-rongomaata'iau, 'inau 'au tau'aro moi tanaa Araha ha'i manego ma ragoi madoraa na wai ra udu baaniai maagu. ²⁰Onaai 'iraraa amoo, nau ha'ausuri'amou 'inia Taroha Goro na'i maadi noni hunga ma ro'u suri'i ruma amoo'i. Ma na'i 'oha nau haa, 'au ai'a girua ta'ini'amou ta maho do nau ga'i maania 'anai 'auhi'amou. ²¹Mau 'unua tanaraui Jiu miraui nei ra ai'a Jiu dorai rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i tanaa God marai hinihinia Araha aga Jisas. ²²Ni Hi'ona Maea 'a 'unua tanaa dowai 'ari Jerusalem. Ma rei'uaa nau ai'a 'iraraa taha nai to'iau na'i 'oha wai ada 'isi, wai araisuria moi. ²³'Ado 'omaa nau gaariri suri'i, Hi'ona Maea 'a ha'abasuau moe'a do 'inau rai nugaau na'i rumanih'o marai ha'a-rongomaata'iau na'i 'oha wai ada na'i Jerusalem. ²⁴Ma'ata 'inau 'a ai'a ta'aabegu 'inia taha nai to'iau. Maho moi nau rabasia, naasi dowai ha'ahakoai tau'aro na ha'a-'u'uriau 'inia Araha Jisas—'anai taroha'inia Taroha Goro 'inia goro ana God 'inigia.

²⁵"Ni maho nau awa ga'u 'inia bei'amou ani, naasi 'anai taroha'inia heimarungi ana God tana'amou. Mana'i 'ohani nau 'iraraa do 'a bwa'i abe

'ini'amou naigu 'omesiau'a ro'u ta 'oha. ²⁶Naasi wai 'unua tana'amou, 'onaa tanei 'ini'amou na ai'a daua nanai tahi tarau, 'a ai'a taritari'a agua, ²⁷'inia 'inau 'au bwane maani'i hako'ai maho na 'irisia God domoi aidangisi'i.

²⁸“Naasi moi 'omesuri'amou haari'amou, beiraa ro'u i nei na Hi'ona Maea 'a ha'a-'u'uri'amou 'iniraa. Moi 'onaa 'omesuri siip nara 'omesuri ha'agorohi'i siip na'i heisoi ana God na horia 'inia 'abunai garena. ²⁹'Au 'iraraa do na'i 'oha wai hano, tara'i ha'ausuri pwapwari'i rai siri mai bei'amou 'onaa misutari marai bonasiai ha'ata'ai'i siip amoo'i. ³⁰Ma ro'u, tara'i sae hinihini ro'u moi na'i 'omaa amooou narai hiosiai huunai ha'ausuringa'i neina tara'i nei rai suriraa haariraa. ³¹Naasi moi 'ome'ome goro! Moi 'ado'adoai 'oha nau awa bei'amou ani. Suri rodo mana dangi suriai oru harisi nau ha'abasu'amou ha'i angiangi.

³²“Naani 'au nuga'amou na'i bwabwahlenai rimana God. Mana taroha 'inia goro ana God 'inigia 'ai 'a'auhi'amou ro'u. Ni tarohasi, 'ai 'a'auhi'amou 'anai ha'a-wetewete'amou suri'i hinihinimoo'i maai haa'i tana'amoui maho goro na'ia God nai wate'i tanaraau hakoi inoni ana'i.

³³“Ai'a 'oha nawai naga 'ini'i ha'a ma'uasi bwana ana ta sae. ³⁴'I'amou mou 'iraraa do 'inau 'au tau'aro 'inia rimagu 'anai hori'i taha nau rabasi'i, miraaui sae nameu ta'i hano. ³⁵'Au tau'aro raha o'asi 'anai ha'ata'inia tana'amoui herehere namou ga'i haua 'anai 'a'auhiraau nei ra ha-ha'aroha'a. Ma moi 'ado'adoai ha'atee ana Araha Jisas na o'ani, “Ia mo'o na hisu, 'a wa'ewa'e di'ua mo'o na daai mareho nara hisungia 'inia.’”

³⁶'Ia Pol 'agu ha'atee o'asi ma topira'i ruru auru beiraa ma ha'arahesi. ³⁷'Iraau hako rau angi marau 'agoia marau ngoonia. ³⁸Mana maho rau ahutotou di'u 'inia, i 'unua ana Pol do'a bwa'i ta 'oha'a ro'u raigu re'ia. Marau ta'i hano dioi one 'anai ha'ahanoria na'i haka.

'Ia Pol 'A 'Ari Jerusalem

21 ¹Meu haiha'ari mameu ta'e odo-odo 'anai marau Kous. Na'i nata dangi meu ada na'i marau Rodis, mameugu hano ro'u 'anai 'omaai Patara. ²Na'i 'isi meu adoiai haka na 'ari Ponisia mameu ta'e'a iei. ³'Oha meu boi na'i marau Saepras, meu taha na'i aba bo hura'a 'inia mameugu siri na'i Taea, 'e 'omaa na'i Siria. Na haka 'ai gaasi bori na'i 'isi. ⁴Meu siri one mameu siba suriraui sae ni heisoi na'i 'omaasi, mameu awa beiraa suriai ta'i sade. Rau ha'abasua Pol do'ai abu 'ari Jerusalem, 'inia na Hi'ona Maea 'a bwane ha'ata'inia tanaraau i taha nai to'o tanaa Pol na'i 'isi. ⁵'A hakoi ta'i sade mameu hano ro'u. 'Iraau hakoi sae ni heisoi na'i 'omaasi, 'iraui mwane mana urao mana gare, meu ta'i hura'ai one. Meu topira'i ruru auru na'i nunu'u mameu ha'arahesi. ⁶Meu haiha'ari mameugu hura'a aho'i haka, miraa rau siri aho'i suri'i ruma adaa'i.

⁷Meu hano baaniai Taea 'anai 'omaai Tolemes. 'Oha meu ada, meu bae beiraui sae ni heisoi na'i 'isi. 'E ta'i dangi nameu awa beiraa. ⁸Na'i dangi ahora meu 'ari Sisaria mameu awa beia Pilip, 'e sae na matai taroha'inia ro'u i Taroha Goro. 'Iia 'e ta'i 'iniraui waira biu nara 'ome sigihia 'anai

'a'auhiraau Ha'ataari. ⁹A to'oraai hai gare urao nara ai'a ha'iwai mau narau matai ha'atee rarabeanga'ini'i mareho.

¹⁰Meu awa na'i Sisaria suriai taringai dangi. Ma'e Rarabea na atana 'ia Agabas 'a boi bei'ameu, 'iiani baaniai Jiudea. ¹¹'A hauai rorowa'a ana Pol ma ho'osi'i 'inia rimana mana uwana haaria. Ma o'ani 'ini'ameu, "I Hi'ona Maea 'a ha'arangasia do ra'i bwauodo adaa'i Jiu na'i Jerusalem rai ho'osia mo'o na to'oraai rorowa'ani. Marai usuha'inia tanaraau nei ra ai'a Jiu."

¹²Na'i murinai ha'atee o'asi ana Agabas, 'i'ameu miraaui sae ni heisoi na'i 'omaasi, meu bonga'inia Pol do'ai abu 'ari Jerusalem. ¹³Mia Pol 'a o'ani, "Ni 'uaana na mou angi ha'a-ahutotouau 'inia? 'Onaa rai ho'osiau na'i rumanih'o na'i Jerusalem 'inia hinihinia agua Araha Jisas, 'inau 'au mwa'emwa'e moi. Mau mwa'emwa'e ro'u moi 'onaa nawai mae."

¹⁴Meugu ai'a matai rihosia'ai 'adoma'ina Pol, mameu agohe'a. Mameu o'ani, "A goro moi. 'Oi haua suriai hei'irisina Araha."

¹⁵Mameu ha'aagau 'anai 'ari Jerusalem. ¹⁶Tara'i sae hinihini na'i Sisaria meu ta'i hano ro'u. Rau wai'ameu 'ari ruma ana Nason nameu awa na'iei. 'Ia mo'osi 'e saeni Saepras na bwane hinihinia mau mai a Jisas.

'Ia Pol 'A Garihia Jems

¹⁷Iraau sae ni heisoi na'i Jerusalem rau ha'amaoto'ameu goro. ¹⁸Na'i nata dangi mia Pol 'a hano bei'ameu 'anai 'ari garihia Jems. 'Iraau bwauodo na'i heisoi ni Jerusalem rau awa ro'u na'i 'isi. ¹⁹Mia Pol 'a bae beiraaui ma maania tanaraau mwani mareho na'ia God na haua suri'i tahingadaa'i nei ra ai'a Jiu 'oha na'ia Pol 'a heitaroha'i tanaraau.

²⁰Rau ha'aasaa God 'inia maho na maani'i Pol marau o'ani 'inia, "Do'ora, i'oe 'iraraa do'e taringai merui Jiu narau hinihinia'a Jisas marau hinihini'i wetewete ro'u mau i Ringe ana'ia Moses. ²¹Maraugu rongo ha'atari'aa do i'oe 'o ha'ausuriraau Jiu narau awa beiraaui nei ra ai'a Jiu dorai abu suri'i Ringe ana'ia Moses, marau 'unua do i'oe 'o ha'aabua dorai aha ha'ara'i gare mwane adaa'i mana suri'i ringeringe adaa'i wauwa agaa'i.

²²"Hoita naasi, 'e taha gaigu haua? 'Inia 'a bwa'i adara'a rai rongoa do 'o awa'a 'ini. ²³Naani maho nameu 'adoma'inia do'oi haua. I waira haini rau hauai duruduru tanaa God. ²⁴Moi ta'i 'ari Ruma Maea ana God mamoi hauai herehere 'anai ha'a-wariwari'amou na'i maana God^f 'inia awa namou haua beiraaui nei ra ai'a Jiu. Na'i muri, 'oigu hori'i hakoi mareho 'anai suu ho'asi 'ini'i. Miraaui waira haisi, raigui risi pou'i bwaudaa'i. 'Oha rai re'iai haua amua o'asi, maraugu bwa'i hinihinia'ai maho ra maani'i 'ini'o do ra ha'a-momori. Rai 'iraraa do i'oe 'o daa'i baabau mau i Ringe ana'ia Moses.

²⁵"Miraaui nei ra ai'a Jiu narau hinihini, meu bwane haua hura'ai usu-usu tanaraau 'ini'i ringeringe narai suri'i. Meu ha'abasuraau dorai abu ngaa'i

---

^{21:24} *Ha'a-wariwari'amou na'i maana God:* 'Iraau Jiu ra 'unua i ringesi 'inia "Ringei Ha'awariwari." Ma'ata a he'ete'i baaniai Ringei Ha'awariwari narau hahaa na'i heisoi Anglian. 'Iraau Jiu rau 'adoma'inia dorau do'o'a na'i maana God 'oha nara haigauni beiraaui nei ra ai'a Jiu. Naasi, 'onaa rai awa ga'u beiraaui nei ra ai'a Jiu, rai hauai ringesi marai wadiwadi aho'i na'i maana God.

mahoingau nara ho'asi'i 'ini'i aaraanunu. Mameu 'unua tanaraau dorai abui wawaasua'a marai abui ngau 'abu mana ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara ri'oi'i."

²⁶Na'i nata dangi 'ia Pol 'a hano beiraau wera hai marau hauai ringei ha'a-wariwarisi. Na'i muri 'a siri Ruma Maea ana God ma ha'arongoraui Piriisi 'inia'i madoraa naigu hakoi biunai dangi 'anai ha'ahakoai duruduru adaui waira haisi, neina rai suu ho'asi tanaraau na'i 'ohasi.

Ra Daa Pol

²⁷Na'i 'oha na biu dangi ni ha'ahakoai duruduru 'a gaarangi hako'a, tara'i Jiu baaniai Eisia rau re'ia Pol na'i Ruma Maea ana God. Rau hauai ruruha raha marau daua Pol. ²⁸Marau awara o'ani, "I'amou saeni Israel, moi 'a'auhi'ameu! 'Ia mo'oni 'a 'ari suri'i mwani 'omaa rago na mamaani ha'a-ta'aigaui Jiu mana Ringe ana'ia Moses mana Ruma Maeani. Ma ha'ado'oa ro'u i Ruma Maea, 'a waa siri sae nara ai'a Jiu na'iei." ²⁹Rau ha'atee o'asi, 'inia tara'i abe rau 'adoma'inia do'ia Pol 'a waia Trofimas, saeni Efesas, siri na'i Ruma Maea ana God. 'Inia rau re'iai ta'i hahano goni adarua na'i 'omaasi.

³⁰Mana 'omaa hako rau rongo raha'a, rau 'eba mai marau goni na'i dorasi. Rau daua Pol, rau oge ra'ira'i'a hura'a baaniai Ruma Maea ana God. Raugu 'asu'a mana maraaruma ra honohono'a. ³¹Rau taraawa'a ngahuia Pol 'anai ha'amaesia mana na'ohadaui hehei'oi-ni Rom 'a rongoa do 'iraaui hakoi Jerusalem rau taraawa'a ha'agogoru'a. ³²Ma 'unuraui tara'i hehei'oi ma tara'i bwauodo adaui narau 'eba 'ari na'i dora ra goni na'iei. 'Oha rau re'iai na'ohanai hehei'oi beiraui hehei'oi ana'i maraugu mamarota'i rubua Pol. ³³Mana na'ohanai hehei'oi 'a 'ariwou ma daua Pol ma 'unua dorai tosia 'inia'i rua arihau. Ma songa'iniraui noni 'inia 'iatei naasia mo'osi ma 'e taha na haua. ³⁴'E ta'i aba 'inia'i ruruhasi rau awaranga'inia'i ta'i maho mana nata aba rau awaranga'inia'i maho he'ete'i ro'u. Rau rongo raha di'u na na'ohadaui hehei'oi 'agu ai'a rongo taha'a. Ma 'unua tanaraui sae hehei'oi dorai waia Pol 'ari ruma baabau adaui hehei'oi. ³⁵'Oha rau waia Pol tari na'i buuhane anai dora adaui hehei'oi, me 'iraaui noni hunga rau wetewete di'u ro'u wou. Na'i 'ohasi 'iraaui hehei'oi raugu suru'ia Pol. ³⁶Mana kae ruruhasi, rau haisuri rau awaawara o'ani, "Ha'amaesia, ha'amaesia!"

'Ia Pol 'A Hadahada Tanaraui Noni Hunga

³⁷Na'i 'oha ra gaarangi wai'a Pol siri ruma adaui sae hehei'oi, 'a ha'atoho beiai na'ohadaui sae hehei'oi do'a raba 'unua ta maho tanaa.

Mana na'ohadaui sae hehei'oi 'a o'ani 'inia, "I'oe 'o matai maramara Grik! ³⁸Nau 'adoma'inia ga'u do i'oe naasi ai Ijip na taraawa'anai ha'agogoru beiai Gaumani na'i 'ohaani, ma na'otaranai hai merui sae ta'aa ana'i 'anai awa na'i dora mangasara."

³⁹Mia Pol 'a aramia o'ani, "Inau ai'a! 'Inau 'e ai Jiu baaniai Tasas, 'e 'omaa ororiu na'i Silisia. 'Oi ha'awateau mawai hadahada tanaraui sae 'ini."

⁴⁰Mana na'ohadaaui sae hehei'oi 'a ha'awatea do'ai hadahada. Mia Pol 'a ura ara'a na'i buuhane maagu hauai ha'ara 'iniaia rimana tanaraaui noni hunga dorai papaku. 'Oha rau papaku maagu hadahada tanaraau, 'a maramara Jiu.

22 ¹“Mwani sae agu'i, moisu rongobahuau mawai ha'a-aidangisi'amou 'iniaia taha nau haua!” ²Na'i 'oha rau rongoai maramara Jiu ana Pol maraagu papaku ha'atai. Magu o'ani,

³“Inau 'e ai Jiu nau huta na'i 'omaai Tasas na'i Silisia. Me 'au raha ara'a na'i 'ini na'i Jerusalem. 'Au awa 'anai ha'ausuringa'i baania Gamaliel ma ha'ausuriau 'ini'i mwani ringeringe adaa'i wauwa agaa'i neina wai araisuri'i. Mau ha'isuri'i ha'a-momori 'iniaia rabasia agua dowai araisuria God 'onaai rabasia amouu 'anai araisuria ro'u na'i 'ohani. ⁴Au norata'airaui nei rau hinihinia Jisas. Tara'i nei 'au ha'ahaingahu 'iniraau, ma tara'i nei 'au daa'i mau gaasi'i na'i rumanih'o. 'Au ai'a hihiri. Urao mana mwane ra ta'isada hako moi. ⁵I Na'ohadaaui Piriisi miraui ruruhai Kansol rau matai maania moi tana'amou do maho nau maaniasi 'a ha'a-momori. 'Inia 'iraau narau haa'i usu-usu nau waa'i tanaraaui bwauodo adaa'i Jiu na'i Damaskas neina wai matai daa'i mana ho'osi'i sae hinihini na'isi 'anai wai'i mai 'anai ha'a-mama'ai'i.”

**'Ia Pol 'A Maaniai 'Oha
Na Taraawa'a Hinihini**

⁶“E ta'i dangi na'i atoaa, 'au gaarangia'a wou i Damaskas. 'Augu 'asu'a mana marewa na boi baaniai aro 'a wadoriau'a. ⁷Mau ahoda aurui ano mau rongoai ha'atee na o'ani, 'Sol, Sol. 'A 'ua 'o norata'iaiu 'inia?”

⁸“Minau o'ani, 'Saemaua, 'ioe atei?’ Mia o'ani, 'Inaua Jisas ni Nasaret na'o norata'iaiusi.’ ⁹Iraui sae meu ta'i hano, rau re'ia moi marewa marau ai'a rongoa ta ha'atee.

¹⁰“Mau o'ani, 'Araha, 'e taha na'o rabasia dowai haua?’ Mia o'ani, 'Oi urata'e ma'oi 'ari Damaskas. 'E sae na'i 'isi naigu 'unua tana'oi maho nau bwane 'adoma'i nunuga 'inia tana'o 'anai haua.’

¹¹“Ni marewasi 'a wadora'i di'u, 'a ha'akurua'ai maagu ma bwara'a do waigu wana. 'Iraui nei nameu ta'i hanosi, raugu uruau moe'a 'ari Damaskas. ¹²Na'i Damaskas 'e sae na awa 'isi, atana 'ia Ananaeas, 'iia 'a ha'isuri'i goroi Ringe ana'ia Moses. 'Iraui Jiu narau awa 'isi rau ha'ahoua di'u. ¹³A boi ma ura na'i bobogu ma o'ani, 'Do'ora Sol, 'oi wanawana aho'i. Na'i 'ohasi 'augu 'ome'ome aho'i, mau wanasia.

¹⁴“Mia Ananaeas 'a o'ani 'iniau, 'Ia God narau ha'arahesia i wauwa agaa'i, 'a 'ome sigihi'o 'anai aidangisiai hei'irisina. 'A 'ome sigihi'o ro'u do'oi re'iai garena na odo-odo hako na'i maana ma'oi rongoai ringena. ¹⁵Ma'oi maania tanaraau hakoi mwani sae i taha na'o rongoa ma'o re'ia.’ ¹⁶Ma o'ani ro'ua Ananaeas, 'E taha na'ogu mamasia? 'Oi ura ara'a ma'oi bwareomaea mia Araha 'ai ha'a-ai'a'i ora-ora'a amu'i 'iniaia ha'angonia amua 'anai 'adoma'i nugasi'o.’

17“Hoita, na'i muri 'oha nau boi aho'i na'i Jerusalem, 'e ta'i dangi nau siri na'i Ruma Maea ana God 'anai ha'arahesi. Mana'i 'omesia agua Araha 'a 'onaai maho nau mauru'aa. 18'A o'ani 'iniau, ‘Oi hura'a raurau baaniai Jerusalem! 'Inia 'iraau sae 'ini rau bwa'i raba rongoi maho na'oi maani'i 'iniau.’

19“Mau o'ani 'inia, ‘Araha, 'iraau sae 'ini rau 'iraraa do'au siri suri'i mwani ruma ni ha'arahesi amee'i Jiu 'anai dauraau sae ra hinihini'o 'anai gaasiraau na'i rumaniho'o marai rohoraau. 20'Mana'i 'oha ra ha'amaesia Stivin, i sae heheitaroha'i amua, 'inau 'au awa ro'u, mau 'adoma'i aratara beiraau. 'Au 'omesuri'i bwana adaa'i mwane rau buta ha'amaesiasi.’

21“Mia Araha 'a o'ani 'iniau, ‘Oi hura'a! Wai ha'ataari'o hura'a ha'atau beiraui nei ra ai'a Jiu.’”

22'Iraui noni hunga rau rongobahua Pol tari 'oha nagu ha'atee o'asi, marau taraawa'a awara'a 'iniau ringe raha, rau o'ani, “Ha'amaesia! 'Ia mo'osi 'a ai'a arari 'anai tahi.” 23'Rau awara marau rahi'i bwana bohura'a adaa'i marau ra'u ano narau gaasi'i 'ari aro.

24'Mana na'ohanai sae hehei'oi adaaui Rom 'a 'unua dorai waia Pol siri ruma adaaui sae hehei'oi marai rohoa na'iei. 'A haua o'asi do'ia Pol 'ai ha'arangasiai tarana'i taha naraugu awaraia 'inia. 25'Na'i 'oha 'iraui sae hehei'oi raugu tosia Pol 'anai rohoa, ma songa'inia'ai ta'i saemau adaaui na ura na'i bobona. 'A o'ani, “'A 'ua? 'A odo-odo na'i ringe dorai rohoai sae auhenua ni Rom maraigu 'i'ia?”

26'Oha nagu rongoa o'asi ma 'ari beiai na'ohanai sae hehei'oi ma o'ani 'inia, “'E taha na'o hauani? 'Ia mo'oni 'e sae auhenua ni Rom naani!”

27'Mia mo'osi 'a 'ari beia Pol ma songa'inia, “'Oi 'unua tanaau. 'I'oe 'e sae auhenua ni Rom?”

Mia Pol 'a aramia o'ani, “'Inau 'e nei.”

28'Mana na'ohanai sae hehei'oi 'a o'ani, “'Inau 'e kae ha'a nau horia maugu ha'i sae auhenua ni Rom.”

Mia Pol 'a o'ani, “'Inau 'au huta ha'i ai Rom.”

29'Miraui nei rau raba songa'inia Pol 'oha rau gaarangi rohoa ani, raugu hano baania. Mana na'ohadaui sae hehei'oi 'a maaa'u di'u, 'iniau ho'osia ana Pol magu aidangisia na'i muri do 'iia 'e sae auhenua ni Rom.

Ra 'I'ia Pol

30'Na'i nata dangi, i na'ohanai sae hehei'oi 'a raba aidangisia goro taha na 'iraui bwauodo adaa'i Jiu raugu ha'ahunia 'inia Pol. 'A wagasia Pol ma 'unuraui mai na'ohadaui Piriisi miraui Kansol, magu waia maia Pol na ha'a-urasia na'i maadaui.

23 1'Mia Pol 'a wanasiraui Kansol magu o'ani, “Mwani sae agu'i, 'inau 'au ai'a ninima na'i maana God, 'inia mwani 'oha tari dangini 'au haa'i moe'ai maho na 'irisia dowai haa'i.” 2'Mia Ananaeas, Na'ohadaui Piriisi, 'a 'unua tanaraui nei rau ura na'i bobona Pol dorai hidariai ngoona. 3'Mia Pol 'a rihota'i tanaui Na'ohadaui Piriisi ma o'ani 'inia, “'Ia God

'ai hidari'o ro'u. I'oe 'o 'onaai bani na bwani ngabo ta'aa maragu peda ha'ahaorua moi. 'O hiiriau suriai Ringe ana Moses magu i'oe 'o horosia ro'u moi ringesi. Ni ringe 'a ha'aabua do'oi 'unua tanaraau mwane 'ini dorai hidariau.”

4Miraau nei rau ura gaarangia Pol, rau o'ani 'inia, “Ni 'uaana no'o ha'atee ha'ata'aia 'inia Na'ohadaau Piriisi ana God?”

5Mia Pol 'a o'ani, “'Au ai'a aidangisia do 'iia 'e Na'ohadaau Piriisi. Ni Ususu Maea 'a 'unua dogai abu ha'atee ha'ata'ai'i na'otara agaa'i.”

6Na'i 'oha 'ia Pol 'a re'ia do ra'i abe 'iniraau Kansol ra'i Sadiusi ma ra'i nei ra'i Farisei, ma ha'atee raha'a, 'a o'ani, “Romwane! 'Inau 'e Farisei miraau wauwa agu'i ra'i Farisei ro'u. Maragu 'i'iau 'inia hinihinia agua do 'irai nei ra mae rai ha'a-suruta'era aho'i ro'u.”

7Na'i 'oha naagu ha'atee o'asi a Pol, miraau Farisei mana Sadiusi rau taraawa'a haita'ia'a. Mana Kansol 'a heihoa 'inia rua ruruha. 8'Iraau Sadiusi narau ai'a hinihini'i enjel mana adaro mana aunga mana suruta'e aho'i adaa'i sae baaniai mae, miraau Farisei narau hinihini'i hako'i maho 'isi. 9'Iraau rua ruruhasi, raugu haa marau awaawara'a. Tara'i ha'ausuri 'anai Ringe ana'ia Moses ra'i Farisei, rau ura marau ha'atee wetewete o'ani'a, “Ai'a maho taritari'a mei sadoia beia mo'oni. Gasi 'idi 'e aunganai sae ma'ua enjel na hadahada ga'u tanaa.”

10Ni heita'ia narau hauasi 'agu haa ma kae raha'a. Mana na'ohanai sae hehei'oi 'a magugu'a do rau gasi 'ado dorana Pol. Ma 'unua tanaraau sae hehei'oi dorai siri marai waia hura'a'a Pol. Marau sirihia Pol narau waia aho'i 'ari ruma baabau adaau.

11Na'i moi rodo mia Arah'a 'a boi na ura na'i bobona Pol magu o'ani 'inia, “'Oi abu maaa'u. 'Onaai taroha'iniau amua na'o haa na'i Jerusalem, i'oe 'oi haua o'asi ro'u na'i Rom.”

Ha'aradorado 'Anai Ha'amaesia Pol

12-13Na'i haho'oa, 'a di'uai hai tangahurui sae mwane ni Jiu rau rurugoni marau duruduru dorau bwa'i ngau ma'ua gono tari 'oha rai ha'amaesia Pol. 14Tara'i abe 'iniraau ra 'ari beiraau Na'ohadaau Piriisi ma tara'i saemaua ro'u marau o'ani 'iniraau, “'I'ameu meu tohe tanaa God domeu bwa'i ngau tari 'oha mei ha'amaesia Pol. 15'I'amou hako beiraau Kansol moi ha'ataariai taroha tanaai na'ohanai sae hehei'oi mamoi pwari'ia domou raba sado'i goroi maho taritari'a na haa'ia Pol. Mamoi ha'angonia marai waia mai tana'amou 'anai 'i'ia. 'I'ameu mei matoo 'ana na'i tara 'anai ngahu ha'amaesia.”

16Ma'e ta'i gare mwane anai asina Pol 'a rongo sadoiai ha'aradoradosi ma 'ari dora adaui hehei'oi ma maaniai mahosi tanaa Pol. 17Mia Pol 'a o'ani 'inia ta'i 'iniraau na'ohadaui hehei'oi, “'Oi waia 'ari gere saeni tanaai bwauodo amoo. 'E maho na raba 'unua tanaa.” 18Mana sae hehei'oisi 'a waia 'ari'a garesi ma o'ani 'inia bwauodo ana, “'Ia Pol, mo'o na awa na'i rumaniho'o agaaui ani, 'a 'unua tanaau dowai waia maia mo'oni tana'o. 'E mareho na raba 'unua tana'o.”

¹⁹Mana bwauodosi 'a dauai rimana ma gere waia beira'i ma o'ani 'inia, “E taha na'o raba maania tanaau?”

²⁰Mia aramia o'ani, “Ra'i Jiu rau ha'a-radonga'inia dorai ha'angonia do'oi waia dioa Pol tanaraaui Kansol adaau ho'oa. Rai pwari'i'o dorau raba sadoi'i goroi maho taritari'a na haa'i. ²¹Ma'ata 'oi abu araisuriraau! 'Inia 'a di'uai hai tangahurui sae rau matoo 'ana Pol na'i tara 'anai ngahu ha'amaesia. Rau tohe tanaa God dorau bwa'i ngau ma'ua gono tari 'oha rai ha'amaesia Pol. Na'i 'ohanisi rau mamasi moe'a, 'inia rau 'adoma'inia do i'oe 'oi 'adoma'i aratara 'anai ha'ataaria Pol tanaraau.”

²²Mana bwauodosi 'a ha'ataaria gere saesi hura'a ma o'ani 'inia, “O'i abu maania tanaa ta sae do'o rangasia tanaau i mahosi.”

'Ia Pol Ra Waia 'Ari

Tanaa Primia Filiks

²³Mana bwauodonai hehei'oi 'a 'unua mai rua na'ohadaa'i hehei'oi ma o'ani 'inirarua, “Murui ha'aagaua ta rua 'arangi sae hehei'oi 'anai 'ari Sisaria na'i angi siwa de'eni rodo. Mamoi ha'aagaua ro'u ta biu tangahurui sae hehei'oi narai ta'e suri'i hoosi, ma ta rua 'arangi sae hehei'oi 'ini'i oo'o. ²⁴Mamoi ha'aagau'i tara'i hoosi ro'u tanaa Pol. Moi ha'a-adahia dadara'a beia Primia Filiks.” ²⁵Mana bwauodonai hehei'oi 'a hauai usu-usu ma o'ani,

²⁶Tana'o Primia Filiks. 'Inau moia Klodias Lisias nau hauai usu-usuni.

²⁷Io, tara'i ai Jiu rau daua mo'oni marau taraawa'a 'anai ngahu ha'amaesia. Na'i 'oha naugu aidangisia do 'iia 'e sae auhenua ni Rom, 'au wairaau sae hehei'oi agu'i mameugu waia Pol baaniraau. ²⁸Hoita, 'au waia 'ari beiai Kansol adaau 'inia 'au raba aidangisiai taha rau ha'ahunia 'inia. ²⁹Mau sadoia do maho rau ha'ahunia 'ini'i ra'i maho moi 'abai'i ringeringe adaa'i haariraau. 'A ai'a haua ta maho nai arari do mei ha'amaesia 'inia ma'uasi do mei nugaa 'inia na'i rumaniho'o. ³⁰Mana'i 'oha naugu aidangisia do rau hauai ha'aradorado 'anai ha'amaesia, mau ha'ataaria'a wousi. 'Au 'unua tanaraaui bwauodo adaa'i do taha rai ha'ahunia 'ini'i raigu maani'i tana'o na'i madoraa na'oi 'i'ia.

³¹Hoita, miraaui hehei'oi rau haa'i maho na bwauododaa'u 'a atenga'ini'i. Na'i mau rodosi marau wai'a Pol 'ari 'omaai Antipatris. ³²Na'i nata dangi, 'iraau hehei'oi narau hahano ra'i uwa-uwa rau aho'i, 'iraau moi nei rau ta'e suri'i hoosi naraugu waia Pol daara'i 'ari. ³³Oha rau ada na'i Sisaria rau hauai usu-usu tanaa Primia, marau waia woua Pol tanaa. ³⁴'A 'oha'ini'ai usu-usu ma songa'inia Pol ma sadoia do'ia Pol 'e saeni Provensi Silisia. ³⁵Ma o'ani 'inia, “Na'i 'oha narai ada mai mwane narau ha'ahunios'i, mawaigui rongo'i mamaani amoo'i.” Mana Primia 'a 'unua tanaraau hehei'oi dorai ha'abwarasia goroa Pol na'i raronai kae ruma ana.

**'Ia Primia Filiks 'A Bahurongoai Mareho
Nara Ha'ahunia 'Inia Pol**

24 ¹E rima dangi na hako mana Na'ohadaaui Piriisi, 'ia Ananaeas, miraaui tara'i bwauodo adaa'i Jiu mana sae madoma 'anai hadahada na'i kooti na atana 'ia Tetalas, rau dio mai baania Jerusalem marau ada na'i Sisaria. Rau boi 'anai 'unu'i tanaa Primia Filiks i mareho narau ha'ahunia 'ini'i a Pol. ²Ra 'unua siria Pol, mia Tetalas 'a maani'i hura'ai taha rau ha'ahunia 'ini'i. 'A o'ani 'inia Filiks,

“Saemaua ameeu, i'oe 'o madoma di'u na'i heimarungi na'o haua tana'ameu ma'o ha'a-awagoro goni'ameu mai ore'a. 'O ha'a-aratarata'i ro'u i mwani maho nara to'o bei'ameu Jiu nara ai'a odo-odo. ³I'ameu hako meu kae wa'ewa'e 'iniai here na'o haua. ⁴Ma'ata 'inau 'au ai'a raba ha'ata'abemu, mau ha'angoni'o 'oi maraahutanoa beiau ma'oi rongobahuau ta gere madoraa moi. ⁵Ia mo'oni ra sadoia do 'a awata'i ha'a-hairosiraau tarau moi ai Jiu nara awa 'ari suriai marewana ma ragoi ha'agogoru na ha'ato'o'i. 'Iia 'e bwauodo ro'u na'i ruruha ta'aa anai saeni Nasaret ani. ⁶Oha nagu bonasiai haa'i here ra ai'a goro tanaa Ruma Maea ana God mameu dau'a. 'I'ameu meu raba hiiria suriai ringeringe ameeu. ⁷Mia Lisias, ni na'ohanai hehei'oi, 'a boi bei'i mwani sae hehei'oi ana'i marau daua Pol marau waia baani'ameu. ⁸Mia Lisias 'a 'unua tana'ameu doni mareho nameu raba ha'ahunia 'ini'i, mei ha'arongo'o ga'u 'ini'i. 'Onaa 'oi songa'inia 'o ga'i sadoia haari'o doni mareho meu ha'ahunia 'ini'i ra ha'a-momori.” ⁹Miraaui hako ruruha adaaui Jiu rau ha'atee raha o'ani, “Ra ha'a-momori maho na maani'ia Tetalas.”

'Ia Pol 'A Ura Bwarasia Haaria

¹⁰Mia Primia Filiks 'a hauai ha'ara tanaa Pol do'ai hadahada mia Pol 'a o'ani, “Filiks, 'au aidangisi'o, do i'oe na'o hihiri na'i Israel suri mwani harisi'a. Naasi, 'au wa'ewa'e 'anai ura bwarasiau haariau na'i maamu.

¹¹'A ai'a di'ua mau i ta'i tangahuru mana rua dangi murinai 'ari agua na'i Jerusalem 'anai rihunga'i. 'Onaa 'oi siba suria 'a ai'a bwarai sadoiai mahosi.

¹²'Iraau bwauodo amee'i rau ai'a sadoia do ta sae nawai heiraeraesi beia na'i Ruma Maea ana God ma'uasi dowai taraawa'ana ta ha'agogoru suri'i ruma ni ha'arahesi amee'i Jiu, ma'uasi ta dora moi na'i raronai 'omaa. ¹³Rau bwarai ha'ata'inia tana'o doni maho ra ha'ahuniau 'ini'i ra ha'a-momori.

¹⁴“Ma'ata wai ha'arangasia tana'o saemaua, 'inau 'au hinihinia Jisas miraaui sae 'isi rau 'adoma'inia do 'a taritari'a. Me'e ta'i God moi mau nara ha'arahesia wauwa amee'i na 'inau 'au ha'arahesia ro'usi. Mau hinihini'i hakoi Ringe ana'ia Moses mana maho ra usu'i Rarabea. ¹⁵Mau hinihinia ro'u 'onaai hinihinia adaau, do'ia God 'ai ha'a-suruta'eraau nei ra odo-odo mana nei ra ai'a baania mae. ¹⁶Mana 'adoma'inia agua o'asi, 'au bonasia dona awangagu 'ai odo-odo tarau na'i maana God mei maadai noni.

¹⁷“Na'i murinai hano agua baania Jerusalem suriai taringai harisi, 'au ada aho'i mai bei'i maho nau raba hisungiraau 'ini'i Jiu nara pohara ma 'ana

---

24:7 Tara'i kopi bwani 'iniai Baebol ra ai'a to'oraai tatarani.

ro'u i suu ho'asi. ¹⁸Ma naasi, raugu re'iau na'i Ruma Maea ana God na'i 'oha nau hauai ringe 'anai ha'a-wariwariau aho'i na'i maana God 'inia i awa agua beiraaui nei ra ai'a Jiu. Na'i 'ohasi, 'a ai'a ta kae ruruha nawai awa beia, ma'uasi ai'a do ta ha'agogoru nawai ha'ato'oa. ¹⁹Ma'ata tara'i ai Jiu narau boi baaniai Eisia, rau awa na'i 'ohasi. 'Onaa rau ga'i ha'ahuniau 'inia ta maho rau ga'i awa ro'u 'ini na'i 'ohanisi. ²⁰Ma'ua 'onaa 'oi songa'iniraaui mwane 'ini, rau ga'i maania tana'o do ai'a ta maho taritari'a na wai 'ino'a 'inia 'oha na Kansol adaau 'a 'i'iau. ²¹'E ta'i maho moi narau ga'i ha'ahuniau 'inia nau haa naasi. 'Au awara o'ani, 'Dangini, 'i'amou mou 'i'iau suriai hinihinia agua doni nei nara mae, 'ia God 'ai ha'a-suruta'eraau aho'i.'"

²²Mia Filiks 'a bwane aidangisia goroi hinihinidaa'i sae hinihini. Naasi 'a ha'ahakoai 'i'i narau hauasi ma o'ani, "Waigu ha'ahura'ahiai 'ado'adogu 'inia i 'i'i gau hauani na'i 'oha naigu ada a Lisias, i bwauododaui hehei'oi." ²³Ma 'unua tanaraau tara'i sae mwanimaua na'i ruruhai hehei'oi do rai waia Pol marai nugaa na'i rumanih'o. Ma'ata rai abui here ha'ata'aia ma'ua ha'a-bwarasiraui gere sae ana'i baania marai taguma'inia.

²⁴Taringai dangi na'i muri, 'ia Filiks mana urao ana, 'ia Drusila, raru 'ari dora ra 'omesuria ieia Pol. 'Ia Drusila 'e ai Jiu. Hoita, raru 'unua maia Pol 'anai mamaani tanararu 'abaiai tahingadaa'i sae nara hinihinia Jisas Kraest. ²⁵Mia Filiks 'a maaa'u na'i 'oha 'ia Pol 'a maania tanaa do'iraui sae ra ga'i awa odo-odo mara ga'i 'omesuriraaui haariraaui baaniai ora-ora'a mana dangi ni hihiri 'ai boi mau ta 'oha. Ma o'ani 'inia Pol, "A goroa. 'Oi hura'a'a. Waigu 'unu'o ro'u mai ta 'oha nawai to'oraa ta madoraa." ²⁶Na'i muri, 'ado 'oha 'ia Filiks 'a 'unua mai a Pol 'anai mamaani beia. 'A haa o'asi 'inia 'a 'adoma'inia do'ia Pol 'ai horia, maai 'a'auhia 'inia ha'ahunia nara haa.

²⁷Hoita, na'i murinai rua harisi, 'ia Posias Festas nagu Primia orisia Filiks. Me suria Filiks 'a raba ha'a-wa'ewa'eraui Jiu, 'agu ai'a raba ha'ahura'ahia Pol baaniai rumanih'o.

'Ia Festas 'A 'I'ia Pol

25 ¹'E oru dangi moi murinai ada ana Primia Festas na'i Sisaria 'anai taraawa'anai tau'aro ana, 'a hano ma 'ari Jerusalem. ²Miraaui Na'ohadaui Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu, rau maani'i tanaa i maho rau ha'ahunia 'ini'i a Pol. ³Rau ha'angonia wetewete do 'onaa 'ai mwada'u ma ga'i ha'abohia Pol na'i Jerusalem. Rau ha'angonia o'asi 'inia rau raba matoo 'ana Pol dorai daua 'anai ha'amaesia na'i tara na'i 'oha nai 'ari 'anai Jerusalem. ⁴Mia Festas 'a o'ani, "Ia Pol ra nugaa na'i rumanih'o na'i Sisaria, ma bwa'i orea mawai aho'i'a 'ari. ⁵'Onaa 'e maho taritari'a na haa, miraaui saemaua amoo'i mei ta'i hano mawaigu rongoai taha rau ha'ahunia 'ini'i a Pol 'ari 'ani."

⁶'Ia Festas 'a awa ga'u na'i Jerusalem suriai waru ma'ua ta'i tangahuru dangi magu aho'i 'ari Sisaria. Na'i nata dangi, 'a heinagu na'i dora-ni-hihiri ana maragu waia siria Pol tanaa 'anai 'i'ia. ⁷Na'i 'oha na siri a Pol, 'iraaui

saemaua adaa'i Jiu baania Jerusalem, rau ura garigaria marau 'unua do 'a 'ino'a 'ini'i mwani maho rago ra ta'a'i di'u. Mana mwani maho ra ha'ahunia 'ini'i, ra bwarai ha'ata'inia do ra ha'a-momori. ⁸Mia Pol 'a ura bwarasia haaria, 'a o'ani, "Inau 'au ai'a horosia ta ringe adaa'i sae agu'i. Mau ai'a haua ta maho taritari'a tanaai Ruma Maea ana God, ma'uasi tanaai Mwaeraha ni Rom."

⁹Me suria 'ia Festas 'a raba ha'a-wa'ewa'eraaui saemaua adaa'i Jiu, 'a o'ani 'inia Pol, "'A 'ua? I'oe 'o mwa'emwa'e moi 'anai 'ari Jerusalem mawaigu rongo'i iei taha ra ha'ahuni'o 'ini'isi?"

¹⁰Mia Pol 'a aramia o'ani, "Na'i 'ohanisi, 'au ura na'i dora ni 'i'i anai Mwaeraha ni Rom ma na'i 'ini nara ga'i 'i'iau iei. I'oe 'o aidangisia goro do ai'a ta maho ta'aa nawai haua tanaraaui Jiu. ¹¹Onaa wai haua ta maho taritari'a nai arari 'inia domoi ha'amaesiau, 'au ga'i mwa'emwa'e moi 'anai mae. Ma'ata, suria 'au ai'a haua ta maho nai taritari'a, ai'a odo-odo do I'oe ma'ua ta sae he'ete'i ro'u nai taranga'iniau tanaraaui mwane 'ini. Naasi, 'au ha'angonia dona Mwaeraha ni Rom 'ai bahurongoai taha nara ha'ahunia 'ini'i."

¹²Primia Festas 'a hadanga'iniai mahosi beiraui saemaua ana'i, magu o'ani 'inia Pol, "Iniai rabasia amua do Mwaeraha ni Rom nai bahurongoai taha nara ha'ahuni'o 'ini'i, wai ha'ataari'o 'ari tanaa."

'Ia Mwaeraha Agripa 'A Raba Re'ia Pol

¹³'E taringai dangi na'i muri, i mwaeraha ni Jiudea, 'ia Agripa, mia asina 'ia Benis, raru boi garihia Festas na'i Sisaria. ¹⁴Raru awa 'isi suriai taringai dangi. 'Oha narau awa 'isi, 'ia Festas 'a mamaani tanaai mwaeraha 'inia Pol. 'A o'ani, "'E ta'i sae 'ia Filiks 'a nugaa na'i rumanih'o magu hako baaniai Primia. ¹⁵Ma na'i 'oha nau 'ari Jerusalem, 'iraui na'ohadaa'i Piriisi miraaui saemaua adaa'i Jiu rau ha'ahunia Pol 'ini'i mwani maho marau ha'angoniau dowai hiiria 'anai ha'a-mama'aia. ¹⁶Mau 'unua tanaraau do 'a ai'a suriai herehere adaa'i Rom 'anai ha'a-mama'aiai sae 'onaa ra ai'a 'i'ia mau. 'Ia mo'o nara ha'ahunia, 'ai to'oraa ma'ata ta madoraa 'anai ura bwarasia haaria na'i maadaa'i nei ra ha'ahunia. ¹⁷Hoita, na'i 'oha raugu ada mai saemaua adaa'i Jiu, maugu ai'a mamasia. Na'i moi nata dangi, mau 'ari heinagu na'i dora-ni-hihiiri mau 'unua'a dorai waia siri maia Pol. ¹⁸Na'i 'oha 'iraui saemaua adaa'i Jiu raugu ura ara'a 'anai mamaani, ma ai'a ta maho ta'aa 'onaa 'adoma'inia agua dora ga'i ha'ahunia 'ini'i narai maani'i. ¹⁹Rau heiraeraesi moi beia 'ini'i maho rau hinihini'i Jiu mana 'abaiai sae na bwane mae na atana 'ia Jisas. Mia Pol 'a 'unua do 'a tahi mau i saesi. ²⁰Me suria ai'a 'iraraa aguai here wai haua nawai matai 'iraraa goro 'inia do maho 'ini ra ha'a-momori, 'au songa'inia Pol do 'onaa 'ai mwa'emwa'e marai 'ari Jerusalem naraigu 'i'ia iei. ²¹Mia Pol 'a ha'angonia do'ai awa na'i rumanih'o tari 'oha na Mwaeraha ni Rom naigu hiiriai taha ra ha'ahuni'i 'inia. Naia naugu heresia 'inia na'i rumanih'o tari madoraa nawaigu ha'ataaria 'ari tanaai Mwaeraha."

22'Oha nagu rongo o'asi a Agripa, ma o'ani 'inia Festas, “Au raba rongoai taha nai maania mo'osi.”

Mia Festas 'a o'ani, “Oigu bahurongoa ho'oa.”

23'Na'i nata dangi, 'ia Agripa mea Benis, raru ho'osi'i mwani bwana 'ome goro nara ha'a-wanariuraa 'ini'i sae ma rarugu siri na'i kae ruma ra goni na'iei. 'Iraaui sae bwauodo na'i ruruhai hehei'oi miraau saemaua na'i 'omaasi, rau ta'i siri mai ro'u na'i 'ohasi. Mia Festas 'a 'unua dorai waia siri a Pol. 24Ma o'ani, “Mwaeraha Agripa mi'amou hako noni, moisu wanasia mo'oni! 'Iraau hako Jiu na'i Jerusalem mei Sisaria rau boi beiau 'anai ha'abonga'inia dowai ha'amaesia. 25Maugu ai'a sadoia ta maho taritari'a nai haua nai arari 'inia 'anai mae. Me rabasia ana doni Mwaeraha ni Rom nai hiiria, naia naugu 'adoma'inia 'inia dowai ha'ataaria 'ari Rom. 26Mau ga'i usu ha'arangasi'i tara'i maho 'inia mo'oni tanaai mwaeraha. Ma naani 'au waia siri mai na'i maamou, ororiu na'i maanai mwaeraha Agripa, neina na'i murinai hadanga'iniai taha ra ha'ahunia 'inia, mau ga'igu to'ora ta maho 'anai usu taroha'inia 'inia. 27'A ai'a 'ome odo-odo i ha'ataariai sae na awai rumanih'o tanaai Mwaeraha ni Rom ha'i ai'a ha'a-aidangisia 'iniai taha ra ha'ahunia 'inia.”

Ia Pol 'A Ura Bwarasia Haaria

Na'i Maana Agripa

26 1Mia Agripa 'a o'ani 'inia Pol, “Ohani 'au ha'awate'o 'anai ha'atee 'ini'o haari'o.”

Mia Pol 'a hauai ha'ara 'iniai rimana ma o'ani, 2“Mwaeraha Agripa, 'au wa'ewa'e na'i 'ohani 'iniai ura agua na'i maamu 'anai taatahi bwarasiau haariau baaniai taha 'iraaui saemaua agu'i rau ha'ahuniau 'ini'i. 3'Au wa'ewa'e raha suria 'oe 'o 'irara'i herehere amee'i Jiu mana hinihina nara hoaimuu. 'Au ha'angoni'o, 'oi 'abenga'i bahurongo'i maho wai maani'i tana'o.

4“'Iraaui Jiu rau aidangisiau mau mai taraawa'a na'i 'oha nau gare nau raha ara'a na'i 'omaa agua tari 'oha nau awa na'i Jerusalem. 5'Onaa rau ga'i raba maania, rau ga'i matai maania moi tana'o do 'inau 'e Farisei. Naasi ruruha nara dau'i baabau ringeringe di'uraau mwani ruruha. 6Ma naani ra 'i'iau 'iniai hinihinia aguai duruduru na haua God tanaraui wauwa amee'i na'i 'oha bwani. 7'O 'iraraa, suriai rodo mana dangi 'iraaui ta'i tangahuru mana rua burungamee ra ha'arahesia God, mamasia adaui duruduru na haua tanaraui naigu ha'ato'oa. Naia na hinihinia aguai duruduru na 'iraaui Jiu 'ini rau ura bwarasiau 'inia, Mwaeraha Agripa. 8'Ni 'uaana namou bwarai hinihinia 'inia do'ia God 'a matai ha'atahira aho'i nei ra mae?

9“Na'i na'o ga'u, nau 'adoma'inia dowai bonasiai ura bwarasia Jisas ni Nasaret beiai 'amaui agua hako. 10'Suriai 'unua adaui na'ohadaa'i Piriisi, 'a ragoi sae hinihina nau gaasi'i siri na'i rumanih'o na'i Jerusalem. Ma na'i 'oha ra ha'amaesiraaui, 'inau 'adoma'i aratara ro'u 'inia. 11'A ragoi 'oha 'au 'ari suri'i ruma ni ha'arahesi 'anai ha'a-mama'ai'i sae hinihina 'isi, 'au

bonasia dorai ha'atee ha'ata'aia Jisas. 'Au kae taesu'a di'u nadaau mau siba suriraau suri'i 'omaa he'ete'i ro'u wou, rei'uaa kantri he'ua.

12“Mwaeraha Agripa, 'e ta'i dangi 'iraau Na'ohadaaui Piriisi rau ha'ataariau 'ari Damaskas, rau ha'awatea dowai dau'i sae hinihini na'i 'omaasi. 13Ma na'i atoa, 'oha meu 'ariwou suriai tara, 'au re'iai marewa na wadora'i di'uai sina. 'A wadoriau mai baaniai aro beiraau ro'u i nei rau hano beiau. 14Meu ahoda dioi ano, mau rongoai ringe na ao mai. 'A maramara Jiu, 'a o'ani, 'Sol, Sol, 'inia 'uaana 'o norata'aiu 'inia? 'O hereta'ai'o haari'o moi 'oha na'o bonasiai ura bwarasiau.’

15“Mau heisonga'i o'ani, 'Saemaua, i'oe atei?’

“Mia o'ani, 'Inaua Jisas na'o norata'aiausi. 16Ma'oi ura ara'a! 'Inau 'au ha'ata'i tana'o 'inia 'au 'ome sigihi'o 'anai ha'i sae tatau'aro agua. 'Oi taroha'ini'i tanaraau sae i maho na to'o tana'o na'i 'ohanisi mana taha waigu ha'ata'ini'i ro'u mau tana'o.’ 17Mia o'ani ro'u 'iniau, 'Wai taatahi bwarasi'o baaniraau Jiu miraaui nei ra ai'a Jiu nawai ha'ataari'o 'ari beiraau. 18'Oi ha'a-ragata'ini'i maadaa'i marai rihota'i baaniai kuhi tanaa marewa, mei baaniai mena ana Saetan tanaa God. Wai 'adoma'i nugasii ora-ora'a adaa'i maraigui ha'i ta'i beiraau noni na'ia God na bwane 'ome sigihiraaui 'inia hinihinia adaaui.’

19“Ma naasi Mwaeraha Agripa, 'au araisuriai taha na ha'amaranga mai tanaa baaniai aro. 20'Au heitaroha'i tahamora tanaraau sae na'i Damaskas maugu 'ari Jerusalem mei suri'i 'omaa hako na'i Provensi Jiudea, maugu 'ari hahako beiraau nei ra ai'a Jiu. 'Au 'unua tanaraau dorai abu ora-ora'a'a, rai rihosi tanaa God. Marai ha'ata'inia rihosi adaaui na'i awahadaaui na odo-odo. 21Naia na heitaroha'i o'asi agua naraugu taarai dauu 'inia i Jiu na'i Ruma Maea ana God marau bonasiai ha'amaesiaui. 22Ma tari mai madoraani, 'ia God 'a taatahi bwarasiau mau. Naia naugu taarai ura 'inia na'i 'ini 'anai heitaroha'i tanaraau hakoi noni, rei'uaa saemaua ma'ua sae haraaria moi. I maho nau taroha'inia 'a ta'isada ro'u moi beiai taha 'ia Moses miraaui Rarabea rau maani'i dorai to'o— 23doni Ha'atahi 'ai rongomaata'i me 'ia ro'u 'ai suruta'e aho'i tahamora baaniai mae, mai hauai bewaa tana'ameui Jiu beiraau nei ra ai'a Jiu.”

24Na'i na'o magu hauai hadahada ha'ahako ana Pol 'anai ura bwarasia haaria, 'ia Festas 'a awaraia Pol, 'a o'ani, “I'oe 'o bweu'a na! Naia na 'oha'i tarau amua na'o bweu'a 'iniasi!”

25Mia Pol 'a o'ani, “Primia Festas, 'inau 'au ai'a bweu! Maho nau maani'ini ra ha'a-momori mara ha'amadomaahu. 26Mau aidangisia do'ia Mwaeraha Agripa 'a bwane rongoai tarohana Jisas. 'Inia na mareho na 'ia Jisas na haa'i mana mae na haua na'i dadaahoro ra ai'a to'o na'i dora bainihu. Naasi tarana nau arunga a'ora 'inia 'anai hadahada na'i 'ohani. 27Mi'oe Mwaeraha Agripa, 'au 'iraraa do i'oe ro'u 'o hinihini'i mareho rau usu'i Rarabea.”

28Mia Agripa 'a o'ani 'inia Pol, “'A 'ua? 'O 'adoma'inia dowai taraawa'ai hinihinia Kraest na'i moi gere madoraani 'inia mamaani na 'o haasi?”

29Mia Pol 'a o'ani, “Rei'uaa na madora 'a pwapwaku ma'ua 'a tewa, 'au ha'arahesi tanaa God taramu miraaui nei rau bahurongoau domoi hinihinia

Kraest 'onaaiau. Ma'ata na arihau moi 'ini nau ai'a rabasia dorai tosi'i bei'amou.”

³⁰Mia Mwaeraha Agripa mia Primia Festas mia Benis miraaui hako'i nei rau ta'i awa, rau ura ara'a ³¹marau hura'a. Marau ha'atee o'ani hairiu, “Ia mo'oni 'a ai'a ta maho nai 'inosia. 'A ai'a arari 'anai mae ma'uasi dorai nugaa 'inia na'i rumaniho'o.” ³²Mia Agripa 'a o'ani 'inia Festas, “Ia mo'oni ra ga'i bwane ruhasia naani, 'onaa 'ai abui raba mamasiai Mwaeraha ni Rom do'ai 'i'ia.”

'Ia Pol Ra Waia 'Ari Rom

27 ¹Na'i 'oha 'iraaui saemaua ra ha'awatea, meu ha'aagau 'anai ta'e na'i haka 'anai 'ari Itali. Ra taranga'inia Pol tanaa Jiulius, i saemaua na'i ruruhai hehei'oi 'anai Mwaeraha ni Rom. Do 'iia naasi nai 'omesuria Pol miraaui ro'u tara'i sae narau ta'i awa Pol na'i rumaniho'o. ²Mia Aristakas baaniai 'omaai Tesalonaeka na'i Masidonia, meu ta'i ta'e ro'u na'i haka. Ni haka nameu ta'e eisi, 'e haka nagu bura'i boi moi baaniai Adramitiam ma ha'aagau 'anai 'ari suri'i 'omaa na'i Eisia.

³Na'i nata dangi, meu siri na'i Saedon. 'Ia Jiulius 'a goro di'u 'inia Pol. 'A ha'awatea moi na 'ari garihiraau'i geresae ana'i na'i 'omaasi, neina rai matai 'a'auhia 'ini'i maho nai 'irisi'i. ⁴Oha meu hano baania Saedon, meu hano suaai ro'a. Meu 'ari na'i nata aba 'inia maraui Saepras, dora na ai'a taraa wetewete i ro'a. ⁵Meu tahahoro mameugu taha suriai bobonai marau na'i Provens na'i Silisia mei Pamfilia mameugu siri na'i 'omaai Maera na'i Provens na'i Lisia. ⁶Na'isi na saemaua 'anai hehei'oi, 'agu sadoiai haka na boi baaniai Aleksandria na'i Ijip ma ha'aagau 'anai 'ari Itali. Na'i hakasi na saemaua 'anai hehei'oi nagu ha'ata'e'ameu na'iei.

⁷'E taringai dangi na haka 'a 'abenga'i ono moi suaai ro'a. Meu bona matoo mameugu gaarangiai 'omaai Nidas. Na'i 'isi ma bwara di'u'a tana'ameu 'anai su'a ro'u nameugu buna rihota'i 'anai maraui Krit. Na'i marausi meu gaira'i na'i sura'ina nara 'unua 'inia Salmoni, mameu 'ariwou suriai aba na ai'a taraa ro'a wetewete di'u. ⁸Meu 'abenga'i hano moi suriai bobonai marau. Meu bona matoo mameugu ada na'i su'u nara 'unua 'inia Su'u Goro. 'A gaarangia moi 'omaai Lasea. ⁹Na'i 'ohasi, 'a rago'a i dangi nameu bwane awa na'i asi. Ma na'i madoraasi, 'e madoraa ta'aa 'anai hano na'i asi, suria 'a tari'a mai madoraa ni awarosi. [†]

Mia Pol 'a ha'abasuraau o'ani, ¹⁰“Romwane! 'Inau 'ome 'iraraai hano gau raba hauani, 'a ai'a goro. Gai ha'a-ai'aai haka mana bori nagau waa'i, ma'uasi ra gasi ai'a'i ro'u tara'i abe 'inigaau.” ¹¹Mana saemaua 'anai hehei'oi 'a ai'a rongosuria Pol, 'a rongosuria moia mo'o na waai haka mea mo'o na to'oraa. ¹²Na'i su'usi, 'a ai'a ta dora goro ro'u 'anai ohi na'iei na'i madoraa ni awarosi. Ma naasi, gaarangi 'iraaui hako'i sae nameu ta'i ta'e, rau rabasia

---

^{27:9} *Madoraa ni awarosi:* Na'i ha'atee ni Grik ra o'ani, “Mana dangi ra suu ho'asi 'ada'i ora-ora'a adaa'i Jiu 'a di'u'a.” 'Iraaui Jiu ra ha'ato'oai dangi hauasa naasi na'i madoraani awarosi. Naasi 'ia Pol 'a ha'atee o'asi 'anai ha'ata'inia tanaraau sae do 'iraaui rau awa'a na'i madoraani awarosi.

moe'a domei hano daara'i moi. Rau rabasia domei ada ma'ata'a na'i 'omaai Finiks, neina mei matai ohi goro baaniai dangi ta'aa. Suria na'i 'isi, 'e ta'i su'u na'i Krit na goro i ohi baaniai ro'a. Suria ni maanai su'u 'a awa tanaai dora na suu ei sina.

Awarosi Raha Na'i Asi

¹³E ro'a na ai'a taraa wetewete na uhi hura'a mai miraaui sae tatau'aro na'i haka rau 'adoma'inia do naasi 'a goro 'anai ha'aro'asi na'iei. Rau raua ara'ai huna mameu ha'aro'asia suriai marau Krit. ¹⁴Meugu 'asu'a ma'e ro'a raha[†] na hura'a mai'a baaniai marau ¹⁵ma to'iai haka. Meu bona matoo 'anai hano suaai ro'a nameugu buna agohe hako. Na'i 'ohasi meu mamasi do ta dora moi naigui ro'asi'ameu 'ari na'iei beiai haka.

¹⁶Oha meu boi gaarangi'ai gere marau Kaoda, meu taha na'i aba na gere ohi. Meu bonasia do mei nuga ha'agorohiai bwauta anai haka, ¹⁷mameugu 'usura'i nugaa moe'a na'i dora ana. Miraau sae tatau'aro na'i haka, rau roro'i'i ari gariai haka. Rau magugu 'inia do 'a gasi hakaka. Rau ha'adiohia'i ha'aro'asi mameugu tare, 'inia rau magugu do 'a gasi hane i haka ara'ai hungana ta o'u too na'i odohanai Libia.

¹⁸Na'i nata dangi mana awarosi 'a wetewete di'u mau, marau gaasi'i bori na'i asi baaniai haka. ¹⁹Ma na'i nata dangi ro'u, rau gaasi'i mwani maho rau tagora 'ini'i na'i haka. ²⁰E taringai dangi nameu ai'a re'i'i hee'u mana sina. Ni awarosi 'a wetewete di'u moe'a mau, meugu ai'a 'adoma'inia'a domei tahi.

²¹A orea'a mana sae ra ai'a raba ngau, mia Pol 'a 'unuraaui mai sae na'i haka ma o'ani, "Onaa mou ga'i rongosuriau ani, magari awa moi na'i Krit, 'a ga'i bwa'i ta'aa 'oni haka ma bwa'i bori rai gaasia. ²²Ma'ata, moi wa'ewa'e, 'inia 'a bwa'i abe 'ini'amou nai mae. Ni haka moi nai ta'aa. ²³Inau 'e sae ana God. Na bongi, i enjel ana Godi agua nau tau'aro tanaa 'a ha'amaranga tanaa ²⁴ma o'ani 'iniau, "Oi abu mamaa'u Pol. 'Oi ura mau na'i maanai Mwaeraha ni Rom. Me 'inia'i gorohana God, 'a bwa'i ta ta'i nei na'i hakani nai dodo.' ²⁵Naasi moi wa'ewa'e mwani sae! 'Au aidangisia do'ia God 'ai haua ha'a-momori maho na duruduru 'inia. ²⁶Ma'ata 'igaau gai abe ta marau."

²⁷E rua sade na ro'a hairiunga'ini'ameu moi na'i Asi Mediterenian. Na'i ta'i tangahuru mana hainai dangi na'i 'ubutanai rodo, 'iraau sae tatau'aro na'i haka rau 'adoma'inia'a domeu gaarangi'ai dora mamata. ²⁸Rau tohongiai dodo na haua marau sadoia do'e rua tangahuru tahanga. Meu gere awa ro'u wou marau tohongia ro'u ma'e ta'i tangahuru mana rima tahanga moe'a. ²⁹Marau magugu do haka 'a gasi hane ara'a na'i hungana ta mwaro, marau ha'adiohia'ai hai hauni huna aurui murinai haka. Maraugu ha'arasesi do'ai dangi raurau. ³⁰Iraau sae tatau'aro na'i haka, rau raba hora baaniai haka. Rau ha'adiohia'i bwauta na'i asi maraugu ha'i nununa dorai ha'adiohia ta huna ara'ai na'o. ³¹Mia Pol 'a o'ani 'inia Jiulius miraaui tara'i sae hehei'oi,

---

^{27:14} Ro'a raha: Ra 'unuai ro'a rahasi 'inia'i "furokuila" na'i ha'atee adaau.

“Onaa 'iraaui mwane 'ini rau bwa'i awa hatara'i na'i haka, ma bwa'i abe 'ini'amou nai tahi.” ³²Miraaui hehei'oi rau taba mosi'i ari ra ho'osia 'inia bwauta mana bwauta 'a ai'aa'a wou.

³³Na'i wa'aria, mia Pol 'a ha'a-ta'u'uraui sae dorai ngau. 'A o'ani, “E ta'i tangahurui dangi mana hai namou taraa awa-awa moi mamou ai'a ngau. ³⁴Naasi moi ngau neina mou bwa'i mae 'inia hioro, 'inia 'a bwa'i abe 'ini'amou nai maara ma'ua maesia dangi ta'aasi.” ³⁵Mia Pol 'a dauai dorai breidi magu ha'atee ha'agorohia God 'inia na'i maadaau hako. 'A uubia magu ngaua. ³⁶Miraaui hako rau arunga goro 'inia maho na hauasia Pol marau ngau ro'u. ³⁷E rua 'arangi mana biu tangahuru mana ono sae nameu awa na'i haka. ³⁸Na'i 'oha narau masu hako, rau gaasi'i wiit dioi asi 'anai ha'a-mwaheaheai haka.

Haka 'A Abe

³⁹Na'i haho'oa, miraaui sae tatau'aro na'i haka rau re'ia'ai marau maraugu ai'a 'ome 'iraraa. Ma'ata rau re'ia siri su'u na awa iei nunu'u. Marau 'adoma'inia do na'i 'isi narai ha'asirihia iei haka na'i nunu'usi. ⁴⁰Rau taba mosi'i ari ra daa'i huna mana huna ra ai'a'i wou marau ha'a-auruhi'i baba 'ada'i ta'e muri. Rau ha'a-ara'ahiai bwana anai na'o mameugu taraawa'ai ha'aro'asi siri 'anai one. ⁴¹'Oha nameu siri wou mau, na haka 'a arabuu na'i o'u na too ma hasi baabau na'iei. Na na'onai haka 'a ganu dioi nunu'u mana murinai haka 'a hakaka hako 'inia taraa hihidaria anai naho.

⁴²Miraaui hehei'oi rau 'adoma'inia dorai ha'amaesiraui nei ra wai'i baaniai rumanih'o, dora gasi oro taraau siri one marai hora. ⁴³Mia Julius, suria 'a raba ha'atahia Pol, 'a ha'a-abu'araui 'inia maho rau raba hauasi. Ma atenga'inia do 'iraaui nei ra matai oro rai rege dioi asi marai oro siri one. ⁴⁴Miraaui nei ra bwabwae oro rai haa'i tara'i wahidai baba ma'uasi tara'i dora 'inia haka marai oro taraau siri one suri'i. Ma naasi here meu haa nameugu ada goro hako 'inia siri na'i one.

Na'i Marau i Molta

28 ¹Na'i 'oha meu ada goro hako na'i one mameugu aidangisia doni marausi ra 'unua 'inia Molta. ²'Iraui sae ni marausi, rau goro di'u 'ini'ameu. Rau ha'amaoto'ameu marau togaai 'eu tana'ameu, 'inia na'i 'ohasi 'a rangi ma wauni.

³'Oha 'ia Pol 'a rahi'i dunga ma nuga'i ara'ai 'eu, 'e mwaa na kakaro hura'a 'inia arunganai raorao anai 'eu ma rete'a na'i rimana Pol. ⁴Na'i 'oha 'iraaui sae ni marausi rau re'iai kurukuru anai mwaasi na'i rimana Pol, marau o'ani 'iniraaui hairiu, “Ia mo'oni 'e sae hahaingahu naani! Magu rei'uaa na ai'a dodo hura'ai asisi, magu i hi'ona ra 'unua 'inia Hi'ona ni Hihiri, 'a bwa'i ha'awatea do'ai tahi.” ⁵Mia Pol 'a namuta'inia rimana mana mwaa 'a ahoda ara'ai 'eu. Ma ai'a ta maho nai taritari'a beia Pol. ⁶'Iraui sae 'isi, rau 'adoma'inia'a do raigu 'ome moi mea Pol 'ai rahuta'i ha'i mae'a dioi ano ma'uasi 'ai su'ui abena. Raugu mamasi wou ma ai'a maho nai to'o marau 'adoma'inia'a do 'ia Pol 'e hi'ona.

⁷Gaarangiai dora na gaasi taraunga'ini'ameu eisi, 'e saemaua anai marausi na atana 'ia Pablias 'a to'ora'i mwani mou na'isi. 'Ia mo'osi 'a goro di'u 'ini'ameu, 'a wai'ameu 'ari ruma ana nameu awa beia suriai oru dangi. ⁸'Ia mo'osi, amana 'a awa moi na'i be'a, 'a mata'i goni beiai daraniahu. 'Ia Pol 'a 'ariwou beia ma ha'arahesi 'ana. 'A dau wou beia ma goro'a aho'i. ⁹Ma taraawa'a na'i 'ohasi, 'iraaui hako'i sae ni marausi nara daoha, ra boi beia Pol ma ha'agorohiraau aho'i baaniai daoha. ¹⁰Iraaui sae ni marausi rau ha'ahou'ameu di'u marau hisungi'ameu 'ini'i mwane maho. Ma na'i 'oha nameu ha'aagau 'anai hano baaniraau na'i haka, rau 'a'auhi'ameu 'ini'i mwane mareho nameu 'irisi'i na'i hahano ameeu.

**'Ia Pol 'A Hano Baaniai Molta
'Anai Rom**

¹¹Meu awa suriai oru hura na'i maraui Molta mameugu ta'e na'i haka. Mana haka nameu ta'e eisi 'e haka na ohi na'i Molta na'i madoraa ni awarosi. Ni hakasi 'a boi baaniai Aleksandria na'i Ijip, mara aranununai 'iu hi'ona adaaui na'i na'ona. ¹²Meu ada ga'u na'i Sirakius mameu awa 'isi suriai oru dangi. ¹³Naasi meu hano baaniai Sirakius mameu hano 'anai dora ra 'unua 'inia Rejiam. Na'i nata dangi ma naasi ma ro'a'a hura'a mai, na'i ruanai dangi naasi nameu ada na'i Piutiola. ¹⁴Na'i 'isi meu heisadoi bei'i tara'i sae hinihini marau 'unua tana'ameu do mei awa ga'u beiraau. Meu awa 'isi ta'i sade mameugu taraawa'a hatare 'anai Rom.

¹⁵Tara'i sae hinihini na'i Rom rau rongo tarohamee ma tara'i nei rau boi heisadoi bei'ameu na'i maketi raha na'i Apias ma tara'i nei na'i dora ra 'unua 'inia Oru Rumani Mahuara. Ma na'i 'oha 'ia Pol 'a re'iraau, 'a ha'a-'o'oriai 'adoma'ina ma ha'atee ha'agorohia God.

'Ia Pol 'A Awa Na'i Rom

¹⁶Na'i 'oha meu ada na'i Rom, ra ha'awatea Pol do 'ai awa na'i ruma haaria beiai sae hehei'oi na 'omesuria.

¹⁷Na'i murinai oru dangi, 'ia Pol 'a soigoniraau tara'i saemaua adaa'i Jiu nara awa 'isi ma o'ani 'iniraau, "Mwani sae agu'i, 'inau ra ha'ahuniau 'inia do 'au here ha'a-ta'airaui sae agaa'i ma do 'au horosi'i ringeringe adaa'i wauwa agaa'i. Maagu 'inau 'au ai'a. Naia na mahosi 'iraui sae na'i Jerusalem raugu dauu 'inia marau taranga'inau'a tanaraui saemaua adaa'i Rom. ¹⁸Me 'iraui Rom rau wana riariai taha ra ha'ahuniau 'ini'i marau raba ruhasiau aho'i, 'inia rau ai'a sadoia ta maho ta'aa nawai hau nau ga'i arari 'inia 'anai mae. ¹⁹Magu 'iraui saemaua agaa'i Jiu rau ai'a rabasia o'asi. Me suriai o'asi ana, naia nau ha'angonia 'inia doni Mwaeraha ni Rom nai hiiriau. Ai'a do 'au raba ha'ahuniraui sae agu'i na'i Israel 'inia ta maho. ²⁰Naia nau rabasia 'inia domoi boi mawai maania tana'amoui mahosi. Naia na hinihinia aguai sae na 'igaui Israel gau hinihinia do'ai boi naragu ho'osiau 'inia 'ini'i arihau 'ini."

²¹Miraui saemaua adaa'i Jiu na'i Rom rau o'ani, "Ai'a ta maho ta'aa nameu rongoa 'ini'o ma'uasi do ta ai Jiu nai boi 'anai mamaani ha'ata'ai'o.

Ma ai'a ta usu-usu ro'u 'ini'o baaniai Jiudea mei daua. ²²Ma'ata 'i'ameu meu raba rongo'i maho na'o hinihini'i. 'Inia 'i'ameu meu aidangisia do 'a ragoi sae suri'i mwani dora hako nara ha'atee ha'ata'ai ai ruuha na'o awa na'ieisi."

²³Naasi marau duruai madoraa naraigu boi beia Pol. Ma na'i dangisi, 'a ragoi sae nara taha beia na'i ruma na awa iei. Taraawa'a na'i haho'oa tari su'urahi, 'ia Pol 'a mamaani 'anai bonasia dorai hinihinia Jisas. 'A hadanga'inia tanaraaui heimarungi ana God ma ha'ata'ini'i ro'u tanaraaui dora ra hadanga'inia ieia Jisas na'i rima buka na usu'ia Moses ma suri'i usu-usu adaa'i Rarabea. ²⁴Tara'i nei 'iniraaui ra hinihinia, ma'ata tara'i nei ra ai'a. ²⁵Marau taraawa'ai heita'ia haariraaui. Ma na'i na'ona maraugu haihanori, 'ia Pol 'a hauai hadahada ha'ahako ana tanaraaui, 'a o'ani, "Maho na 'unua i Hi'ona Maea tanaa Aisaea 'anai 'unua tanaraaui wauwa agaa'i ra ha'a-momori di'u. 'A o'ani 'inia Aisaea,

²⁶'Oi 'ari beiraaui sae ma'oi 'unua tanaraaui o'ani.

Rei'uaa moi bahurongo mamoi bahurongo,
mamou bwa'i aidangisi'i maho moi rongo'i.

Mamoi wana mamoi wana,
mamou bwa'i wana 'irara'i maho mou wanasii'i.

²⁷Suria 'iraaui sae 'isi, na 'ado'adodaa'i ra baabau mana karingadaa'i ra ai'a raba rongo'i ta maho mana maadaa'i ra kuruha'ini'i.

'Onaa nara ga'i bwa'i o'asi, rau ga'i 'ome 'irara'i maho rau re'i'i 'ini'i maadaa'i,

marau ga'i 'adoma'i tarihadi maho rau rongo'i 'ini'i karingadaa'i,
mana 'adoma'idaa'i 'a ga'i aidangisi'i,

marau ga'i rihota'i mai tanaau
mawai ha'agorohiraaui aho'i."†

²⁸Magu o'ani a Pol, "Moi aidangisia do taroha goro 'anai tahi tarau beia God 'ai 'ari ro'u tanaraaui nei ra ai'a Jiu, miraaui rai hinihinia." ²⁹Oha 'ia Pol 'agu ha'atee o'asi, 'iraaui Jiu raugu hano marau hauai kae heita'ia haariraaui.†

³⁰'Ia Pol 'a awa na'i 'isi suriai rua harisi na'i ruma ra hohoria ma ha'amaotoraui nei ra bwabwabwahe mai beia. ³¹'Iia ai'a maaa'u 'anai hadanga'inia tanaraaui Taroha Goro 'abaiai heimarungi ana God ma ha'ausuriraaui ro'u 'inia Araha aga Jisas Kraest. Ai'a ta ta'i sae nai ha'abwarasia.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Rom

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ra'i heisonga'i he'ua na'o to'ora'i na'i taha na'o hinihini? Na'i Buka Rom 'ia Pol 'a arami'i tara'i kae heisonga'i 'ini'i mareho nagau hinihini'i.

'Ia Pol 'a usuai bukani tanaraaui noni hinihini narau awa na'i Rom. Ai'a 'oha na do 'ia Pol 'ai heisadoi beirau, ma'ata 'a kae rabasia do'ai garihiraau. Rom naasi kae 'omaa raha na awaiei mwaeraha na marungia hako i gaumani 'anai Rom. Ra ragoi saeni Rom narau hinihini'i mwane hi'ona he'ete'i hairiu. Ma'ata haru nei rau hinihini Jisas. 'Iraau rau to'ora'i mwane heisonga'i 'iniai tahitahi adaau 'onaa sae hinihini ma 'iniai taha narai haua 'anai raha ara'a na'i tahingadaau beia Jisas Kraest.

Nara 'ini tara'i kae heisonga'i na 'ia Pol na arami'i. 'A 'ua? Na mwane sae hako 'a arari do 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau? Ma 'ua? 'Onaa gai haa'i mwani here goro, gau matai daua i tahi tarau 'ini'i? 'E taha nai ha'ata'inia do 'igaau ra'i sae hinihini mora? 'E taha nai 'a'auhigaau 'anai ura bwarasi'i maho ta'a'i nagau 'adoma'iniai haa'i? 'A 'ua? 'Ia God 'agu bwa'i ta'ahigaau'a na'i 'oha nagau haa i maho na ta'aa di'u? 'Ai he'ua i barongagaa'i tanaai nata sae hinihini? Ma 'ai he'ua tanaai nei na ai'a hinihini?

Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Buka Rom, 'oi sibani'i heiarami 'ada'i heisonga'i 'isi, ma'ua tara'i heisonga'i ro'u na 'oi to'ora'i. 'Oi ha'arahesi ma 'oi ha'angonia God mai 'a'auhi'o 'anai aidangisi'i heiarami 'ada'i heisonga'i 'isi.

Ha'atee Ha'agorohi Ana Pol

1 ¹Inaua Pol, sae tatau'aro ana Jisas Kraest, nau hauai usu-usuni. 'Ia God 'a sigihiau 'anai ha'i Ha'ataari, ma ha'ataariau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro. ²Mana Taroha Gorosi naasi Taroha Goro narau bwane ha'atee duruduru mau mai 'inia na'i 'ohabwani narau ha'ateenga'inia i rarabea na'i Usu-usu Maea. ³⁻⁴Ni Taroha Goro naasi 'e Taroha Goro 'inia Araha aga Jisas Kraest, i garena God na huta mai 'onaa inoni na'i burungana Mwaeraha Deved. Ma 'anai ha'ata'inia do 'iia 'e garena God ha'a-momori, 'ia God 'a ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae 'iniai mena 'anai Hi'ona Maea na wetewete. ⁵Tarana 'inia Kraest, naasi na 'ia God nagu goro 'iniau ma soiau 'inia

dowai ha'i Ha'ataari 'anai heitaroha'i tanaraaui sae suri 'ado marau, marai hinihinia mana araisuria marai ha'aasaai atana. ⁶I'amou sae hinihini na'i Rom, 'ia God 'a sigihi'amou ro'u 'anai ha'i sae ana'ia Jisas Kraest.

⁷Hoita, i usu-usuni 'au haua tana'amou hakoi sae hinihini mou awa na'i Rom. 'Ia God 'a huunai ta'ahi'amou ma 'ome sigihi'amou mamoi ha'i huudi sae ana'i. 'Au ha'arahesi mia God i Amaga, mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'amou mararui ha'a-awa ha'agorohi'amou.

'Ia Pol 'A Raba Gaariri Na'i Rom

⁸Tahamorana, 'au raba ha'arangasia ga'u tana'amou do atamoo 'a taro 'ari suriai mwane dora na'i marewana 'inia ha'i sae hinihini amoo. Naasi 'au ha'atee ha'agorohia God 'inia 'adonai nei 'ini'amou na'i atana Jisas Kraest. ⁹Inau 'au tau'aro mangudi tanaa God 'anai taroha'inia Taroha Goro 'abaiai Garena. Mia God naasi 'a 'iraraa do 'ado 'oha nau ha'arahesi 'au 'adoma'ini'amou tarau suri'i ha'arahesi agu'i.

¹⁰Ta'i maho nau ha'arahesi waiori 'inia naani, do 'ia God 'ai wateau 'anai 'ari wou gaariri'amou. ¹¹Au kaeni 'irisia dowai ada bei'amou neina wai maani'i tara'i mamaani 'inia God tana'amou 'anai ha'arahaa hanehanea ara'a i hinihinimoo. ¹²Inau 'irisia di'u do suri'i hinihinigaa'i 'inau wai 'a'auhi'amou mi'amou moi 'a'auhiau o'asi ro'u.

¹³Arai do'ora mana asigu'i, 'au rabasia domoi 'iraraa do ra rago i 'oha nau 'adoma'inia dowai gaariri bei'amou, ma 'au bwara moe'a mau tari 'ohani. 'Au raba 'ari wou bei'amou neina wai heitaroha'i tanaraaui sae 'isi marai hinihini 'onaai haua agua ro'u suri'i tara'i 'omaa adaa'i nei ra ai'a Jiu 'onaaimousi. ¹⁴'Ia God 'a nugaa tanaa i tau'arosi, ma naasi 'au 'adoma'i wetewete dowai taroha'inia ma'ata i Taroha Goro tanaraaui hakoi mwane noni. Wai heitaroha'i tanaraaui nei ra maramara Grik miraui nei ra ai'a maramara Grik, mawai heitaroha'i ro'u tanaraaui nei ra skuru goro miraui nei rau ai'a. ¹⁵Tarana naasi nau 'adoma'i raorao 'inia 'anai ada bei'amou na'i Rom neina wai taroha'inia ro'u i Taroha Goro tana'amou.

¹⁶Inau 'au ai'a arunga ninima 'anai taroha'inia Taroha Goro. 'Inia naasi'a i ta'i herehere wetewete na 'ia God 'a haua 'anai ruhasiraui nei ra hinihini. I Taroha naasi 'a ataha ga'u bei'ameu Jiu maagu taha wou bei'amou. ¹⁷I Taroha Gorosi 'a ha'ata'inia tanagiai here na 'ia God na haua 'anai ha'a-odoodoraui noni na'i maana. I hereheresi 'a taraawa'a beiai hinihini ma ha'ahako beiai hinihini 'onaai ha'arangasia ada na'i Usu-usu Maea o'ani, "Iraui nei narau odo-odo na'i maana God suria rau hinihinia, rai to'oraa i huunai tahi."[†]

'Ia God 'A Taesu'a 'Adaui Sae Ora-ora'a

¹⁸Mia God ara'ai aro 'a ha'ata'inia taesu'a ana 'adaui inoni ora-ora'a mana inoni ta'a'i narau ha'a-bwarasiraui haariraui baaniai huunai

---

1:17 Habakuk 2:4

ha'ausuringa'i 'inia God. ¹⁹A ga'i mwada'u tanaraau 'anai 'irara'i tara'i mareho 'inia God, 'inia 'ia God 'a bwane ha'ata'inia haaria tanaraau. ²⁰Taraawa'ana mau mai 'iraaui inoni rau 'omesiai aro mana ano mana ngarutanai mareho na'i raroda na 'ia God na ha'apwa'ara'i. I mena mana barongana God nagau bwa'i matai 'omesia, ra ha'ata'i hako suri'i mwane mareho na ha'apwa'ara'i. Naasi 'a bwa'i sae nai pwari'i do ai'a 'iraraa God.

²¹Ha'amomori, rau 'iraraa God maraugu ai'a ha'arahesia ma'ua ha'atee ha'agorohia 'ini'i bane na haa'i tanaraau. Rau hau'i mwane 'adoma'i to'obweubweu'a 'inia God. Naasi ra kuhi wou i 'adoma'idaa'i marau bwara'a i aidangisiai taha na 'ia God 'a rabasia dorai aidangisia. ²²Rau 'unua dorau madoma maraugu bweu. ²³Rau nugasiai huunai God na hauasa ma awa tarau maraugu ha'arahesi'i moi mareho narau aranunudi 'ini'i sae nara matai mae moi. Rau ha'arahesi'i ro'u mareho narau aranunudi 'ini'i manu mana mwaa mana taraani mwamwaa ro'u moi.

²⁴Naasi 'ia God 'a nugasiraa ma dorai ha'isuri'i 'ado'adodaa'i. Mana 'adoma'idaa'i naasi 'anai hau'i mareho nara ha'aninimai inoni, mana hau'i mwane here wawaasua'a moi 'ini'i abedaa'i hairiu. ²⁵Rau 'ita'i mareho nara ha'a-momori 'inia God maraugu hinihini'i mareho ra pwari'i moi. Mara ha'arahesi'i mana araisuri'i mareho na 'ia God ro'u moi na ha'apwa'ara'i. Rau ai'a ha'arahesiai huunai God na ha'apwa'ara'i mwane mareho 'isi, na 'iia naasi na ta'isada 'anai ha'aasaa tarau. Amen.

²⁶Na tarana naasi na 'ia God nagu taarai nugasiraa 'inia dorai suri'i moi hei'irisidaa'i nara ha'aninimai abe. 'Iraaui urao ra ai'a raba 'ari bei'i saemwane, rau raba 'ari moi bei'i urao. ²⁷'Iraaui mwane rau o'asi ro'u, ra ai'a raba 'ari bei'i urao, ra 'adoma'i sisiwa moi 'iniraau saemwane. Rau hau'i mareho ha'aninimai noni beiai nata saemwane. Ni ha'a-mama'ai na to'iraausi, naasi heitahari na arariraa 'ada'i here taritari'a narau haa'i.

²⁸Na'i 'oha na 'ia God 'a 'iraraa do rau ai'a 'adoma'i ororiu 'anai aidangisia, 'iia 'a nugasiraa'u. Naasi ni 'adoma'idaa'i ra honu 'iniai ta'aa marau haa'i mareho nara ai'a ta'isada 'anai haa'i. ²⁹Na tahingadaa'i ra honu 'ini'i ora-ora'a mana mwani maho ta'a'i. Rau hairaurau, rau haa'i here ra arunga ta'a'i 'ini'i nata sae, rau hai'ubwani, rau heingahu, rau awa heheita'ia'a, rau pwapwaa'i, rau ha'ata'airaaui hairiu, rau hadanga'iniai nata abe, ³⁰rau mamaani ha'ata'aiai nata sae, rau ha'imae beia God, rau ai'a to'oraai ha'ahou, rau ha'a-ororiuraau haariraaui di'uraui nata sae, rau ha'a-ta'eta'eraau haariraaui, rau haa'i herehere haoru 'anai haa'i here ta'aa, rau ai'a raba rongo suriraaui amadaa'i mana inadaa'i, ³¹rau haa'i here nara 'ome to'obweubweu'a, rau hau'i duruduru maraugu ai'a ha'isuri'i, rau ai'a ta'ahiai nata sae mana 'a'auhia ro'u. ³²Rei'uaa narau aidangisia moi doni heitahari na 'ia God na nugaa nadaa'i sae o'asi, naasi mae tarau, miraaui ai'a nugasii herengada nara ai'a goro, mara ha'atee ha'a-ta'eta'eraaui sae nara haa'i mareho 'isi.

Hihiiri Ana God 'A Odo-odo

Tanaraau Hakoi Inoni

2 ¹Gasi tara'i nei 'ini'amou mou 'adoma'inia do 'iraaui nei nara haa'i ora-ora'a 'isi rau ta'aa di'u mara ga'i ha'a-mama'airaaui. Ma'ata 'i'amou

mou ta'aa o'asi ro'u ma bwara tana'amou 'anai tohe 'inia. 'Oha namou hiiriai nata nei 'ini'i ora-ora'a na haa'i, na hihiiri namou hauasi mou haua ro'u moi tana'amou haari'amou. 'Inia 'imooou mou haa'i ro'u i ora-ora'a namou hiiria 'ini'isi. ²Gau 'iraraa do suria 'ia God 'e God 'anai hihiiri odo-odo, 'ia 'ai ha'a-mama'airaaui nei narau hau'i taritari'a nara tari o'asi. ³A 'ua? Na'i 'oha na 'ia God 'a ha'a-mama'airaaui haru nei 'ini'i taritari'a o'asi nara haa'i, mou 'adoma'inia do 'a bwa'i ha'a-mama'ai'amou na'i 'oha namou hau'i ro'u i taritari'a nara tari o'asi? ⁴Ia God 'a goro 'ini'amou ma 'abenga'i mamasi'amou domoi orisi magu mou 'adoma'i mara maho haaria moi 'inia i goro na haa tana'amou. 'A 'ua? Mou 'iraraa'i taranai taha na 'ia God na taarai goro 'ini'amou 'inia? 'Inia 'a 'irisia domoi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i!

⁵Ma'ata 'i'amou mou rongoasa mamougu ai'a raba rihosi. Naasi, na'i here namou hauasi, mou ha'araharaha'a ara'a tana'amou haari'amou i ha'a-mama'ai 'anai madora'a na 'ia God 'ai ha'ata'iniai taesu'a ana. Na'i madoraasi 'iraui mwane inoni raigui aidangisiai hihiiri odo-odo na 'ia God nai haa tanaraau hakoi mwane inoni. ⁶Ia 'ai taharigiai 'adonai inoni suriai taha gau haa'i. ⁷Ai hauai tahi tarau tanaraui nei ra ura wetewete 'anai hauai taha na odo-odo. Ra awa odo-odo o'asi suria ra rabasia do'ia God 'ai ha'a-ororiuraau maai ha'atee ha'agorohiraau maai haua tanaraui tahitahi nai awa tarau. ⁸Miraui nei narau 'adoma'iniraau moi haraariraau, marau 'itaai taha na odo-odo 'anai hauai taha na taritari'a, 'ia God 'ai ha'adiohia'i taesu'a mana ha'a-mama'ai ana hungadaau. ⁹Ia 'ai haa'i mwane mareho ta'a'i mana rongomaata'i tanaraui sae ta'a'i, rei'uaa i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a. ¹⁰Miraui nei ra haa'i here odo-odo, 'ia God 'ai ha'a-ororiuraau ma'ai ha'atee ha'agorohiraau ma'ai ha'a-awahiraau goro. 'Ia God 'ai haua o'asi tana'ameui Jiu ma ro'u tana'amou ro'u i nei mou ai'a Jiu. ¹¹'Inia na'i maana God, gau ta'isada hako.

¹²'Irai nei ra ai'a Jiu, 'ia God ai'a hauai Ha'atora tanaraau. Ma rei'uaa na o'asi, 'ia God 'ai ha'a-taariraui nei nara ora-ora'a na'i dora ni rongomaata'i. Ma'ai hiiriraau ro'u i Jiu 'ini'i ora-ora'a adaa'i ma'ai hiiriraau suriai Ha'atora. ¹³Na inoni 'a odo-odo na'i maana God na'i 'oha na ha'isuria hako i taha na Ha'atora na 'unua. Ai'a do 'iraraa ana i Ha'atora na odo-odo 'inia na'i maana God. ¹⁴'Irai nei ra ai'a Jiu ra ai'a haua tanaraau i Ha'atora 'anai awasuria. Rei'uaa na o'asi, tara'i nei 'iniraau ra matai ha'isuria moi taha na 'unua. Naasi 'a ha'ata'inia do ra aidangisia i goro mana ta'aa rei'uaa nara ai'a haua tanaraui Ha'atora. ¹⁵'A ha'ata'inia do Ha'atora ra awa na'i tahingadaa'i. Ma na'i 'adoma'idaa'i ro'u, rau matai hiiria 'onaa maho rau haua 'a odo-odo ma'ua 'a taritari'a. ¹⁶Inau 'au bwane ha'arangasia tanaraui sae na'i 'oha nau taroha'inia tanaraui Taroha Goro do'ia God 'ai ha'a-mama'airaaui nei ora-ora'a. 'Ai haua na'i madora'a nai haua tanaa Jisra'el i mena 'anai hiiriraui sae 'ini'i taha rau haa'i mana mareho ta'a'i nara awa bainihu suri'i tahingadaa'i.

'Iraui Jiu Mana Ha'atora

¹⁷Io. 'I'amoui ai Jiu, mou 'u'uriai Ha'atora do naasi mareho na ha'ahagu'amou beia God. Mou ha'aba'o do mou aidangisia goroa God.

18'I'amou mou 'unua domou aidangisiai hei'irisina mamou aidangisia i goro mana ta'aa suria 'i'amou nara ha'ausuri'amou 'inia Ha'atora. 19Mou 'adoma'inia do 'i'amou naasi namoi na'otaradaaui nei narau ai'a 'iraraa God, ma mou 'onaai marewa tanaraaui nei ra awa na'i kuhi. 20Mou 'adoma'inia do 'i'amou naasi namoi ha'ausuriraau nei ra ai'a aidangisia God, miraaui nei nara ai'a aidangisi'i mwani maho 'onaai gare. 'Inia mou 'adoma'inia dona mwane aidangi mana taha na ha'a-momori ra boi baaniai Ha'atora namou to'oraasi.

21Hoita. 'Onaa namou ha'ausuriraau noni o'asi, 'a 'ua namou ai'a ha'isuri'i taha namou ha'ausuriraau 'ini'i? Mou 'unua do 'a ta'aa i beri. Ma 'ua? 'I'amou mou ai'a beriberi? 22Mou 'unua tanaraaui noni ha'iwai dorai abui taritari'a beia ta nei. Ma 'ua? 'I'amou mou ai'a taritari'a baani'i urao amoo'i? Mou 'unua domou 'ita'i hi'ona nara aranunudi. Mi'amou mou 'ari beri moi suri'i ruma maea adaa'i sae ahurodo na araaranunu 'isi ra awa suri'i! 23Mou wa'ewa'e 'inia Ha'atora mamougu ha'aninimaia God na'i 'oha namou ai'a araisuria. 24To'oana na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani, "I'amoui Jiu, 'iraau nei ra ai'a Jiu rau taarai ha'atee ha'ata'aia God 'inia haa'i amoo'i here nara ai'a odo-odo."†

25I aha ha'ara 'a ha'ata'inia do 'igaui Jiu ra'i inoni ana'ia God. 'Onaa 'o ha'isuriai Ha'atora, ni aha ha'ara 'e mareho goro na matai 'a'auhi'o. Me 'onaa 'o ai'a ha'isuria, 'o ai'a he'ete'i baaniraau nei narau ai'a dauai ringei aha ha'ara. 26'Onaa 'iraau nei ra ai'a dauai aha ha'ara ra ha'isuriai Ha'atora, 'ia God 'ai 'unua do 'iraau ra'i inoni ana'i ro'u 'onaairaui nei rau dauai ringei aha ha'ara. 27Naasi, ni tahingadaa'i nei ra ha'isuriai Ha'atora maraugu ai'a dauai ringei aha ha'ara, ra ha'ata'inia do 'ia God 'ai ha'a-mama'ai'amou. 'Inia 'i'amou namou dauai aha ha'ara mara haua tana'amoui Ha'atora, mamougu ai'a araisuria.

28Ai'a do awa amua 'onaai ai Jiu ma'o dauai aha ha'ara na'o ha'i huunai saeni Jiu 'inia. 29'Anai ha'i huunai saeni Jiu na'i maana God, ni tahingamu nai orisi beiai hei'a'auhi anai Hi'ona Maea. Ma naia ro'u naasi huunai here 'anai ha'i noni ana'ia God, ai'a aha ha'ara nara haua moi 'anai abe hasi'o. 'Iraau sae na tahingadaa'i ra orisi o'asi, ra 'irisia do 'ia God naasi nai ha'atee ha'agorohiraau; ai'a 'iraau sae.

'Ia God 'A Ha'amomori Tarau Suri'i Duruduru Ana'i

3 1Hoita naasi, 'e taha na goro 'inia ha'i saeni Jiu? Ma 'e taha na goro 'inia aha ha'ara? 2Ra'i mwane maho na goro 'inia ha'i saeni Jiu. 'Etana, 'ia God 'a hau'i ha'atee ana'i tanaraui Jiu.

3'A ha'a-momori do 'iraau Jiu rau duruduru 'inia dorai araisuri'i ha'atee ana'i magu tara'i nei ra ai'a. Ma 'ua? Ni o'asi anasi 'ia God 'agu bwa'i haua'a i taha na duruduru 'inia? 4Ai'a do 'a o'asi! 'Ia God 'a ha'a-momori tarau

suri'i duruduru ana'i rei'uaa na inoni hako ra pwapwaari'i. I Usu-usu Maea 'a ha'ateenga'inia God o'ani, "I ha'atee amu'i, rai aidangisia dora ha'a-momori. Ma 'onaa rai ha'ahuni'o 'inia ta maho, 'oi ha'ata'inia goro hura'a do 'a pwari'i i mareho nara ha'ahuni'o 'inia.'"†

5 Gasi tara'i nei 'ini'amou rai taraa to'o ha'atee o'ani, "Na'i 'oha 'igaau Jiu gau hau'i mareho ta'a'i, 'a ha'ata'inia goro hura'a do 'ia God 'a odo-odo. Naasi, 'ia God 'a taritari'a na'i 'oha na ha'a-mama'aigaau 'ini'i ora-ora'a agaa'!" 6 Minau wai o'ani, "Ai'a o'asi! 'Onaa na bwa'i ha'a-mama'aigaau Jiu, ma 'ai he'ua na 'ia God 'aigui arari 'anai hiiriraaui noni nai marewana?"

7 Gasi tara'i nei 'ini'amou rai taraa to'o ha'atee o'ani ro'u, "Na pwari'i gau haa'i 'a ha'ata'inia goro tanaraui sae do 'ia God 'a ha'a-momori tarau miraaui sae 'isi raigui ha'atee ha'aasaa God 'inia. Naasi 'a ai'a odo-odo do 'ia God 'aigu hiiri ha'a-mama'aigaau ro'u 'ini'i ora-ora'a agaa'i, 'inia 'e mareho goro na hura'a mai baani'i pwari'i na gau haa'!" 8 'Onaa 'o 'adoma'i o'asi, gasi 'oi taraa to'o ha'atee o'ani ro'u, "Gai haa'i here ta'a'i neina maho goro 'ai hura'a mai." Tara'i sae ra subuniau do 'inau 'au ha'ausuriraaui sae o'asi. 'A odo-odo do 'ia God 'ai ha'a-mama'airaaui.

Mwani Inoni Hako Ra Ora-ora'a

9 'A 'ua? 'Igaau Jiu gau goro baaniraaui nei nara ai'a Jiu? Ai'a do 'a o'asi! 'Onaa bwane 'unua agua, gasi i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a, 'igaau hako gau awa na'i bahainai mena anai ora-ora'a. 10 'Onaa ha'arangasia ada o'ani na'i Usu-usu Maea,

"Ai'a ta sae nai odo-odo.

Ai'a! Ai'a ta ta'i sae!

11 Ai'a ta ta'i sae nai huunai aidangisia God,
ma'ua bonasiai aidangisia God.

12 'Iraau hakoi sae ra murisia God.

Ra ha'i sae ta'a'i.

Ai'a do ta ta'i 'iniraaui na do'ai haua ta maho nai goro.

Ai'a! Ai'a ta'i nei.†

13 Maho ra 'unu'i ra ta'a'i di'u 'onaai si'ini ta'a'i nara haa'i sae mae nara ai'a ahuni'i.

Mana mamaani adaa'i, ra pwari'i hari'ete.

Ha'atee adaa'i ra matai ha'a-ta'airaaui sae,

'inia ra 'onaai maho haha'amaesi nara awa suri'i ngoodi mwaa ta'a'i.†

14 Na ngoodaa'i ra honu 'ini'i hei'isi'isi,
mana ha'atee 'anai ha'ata'aiatai nata sae.

15 Rau raurau di'u 'anai ha'amaesi'i sae.

16 Ta dora rai 'ariei rai ha'a-ta'airaaui sae,
ma'ua ha'a-arungata'airaaui.

17 Rau ai'a 'iraraai here 'anai awa goro beiraaui sae.†

18 Rau ai'a ginata'inia God,
ma'uasi ha'ahoua.”†

19Gau 'iraraa do mwane maho nara awa na'i Ha'atora, ra usu'i tanaraaui nei ra awa na'i bahainai Ha'atora. Naia na odo-odo 'inia do'ia God 'ai hiiriraau hakoi mwane sae na'i marewana ma bwara do ta sae 'ai 'unua do 'iia 'a ai'a ta'aa. 20'Inia 'a bwa'i sae nai odo-odo na'i maana God do 'inia suria ana i ha'ausuringa'i 'anai Ha'atora. 'Ia God 'a hauai Ha'atora 'anai ha'a-'ome 'iraraai sae 'ini'i ora-ora'a ana'i.

Herehere Na Haua God 'Anai Ha'a-odoodoi Sae

21Mana'i 'ohani 'ia God 'a ha'ata'iniiai nata herehere 'anai ha'a-odoodoi sae na'i maana. Ai'a 'iniiai suria ana i Ha'atora, ma'ata 'e herehere nara bwani ha'arangasia mau mai na'i Usu-usu Maea. 22'Ia God 'a ha'a-odoodogia na'i maana na'i 'oha gau hinihinia do'ia Jisas Kraest 'a to'o mena 'anai ruhasi'i ora-ora'a agaa'i baanigia. Namoiwou ta sae nai matai hinihinia Jisas, 'inia 'igaau gau ta'isada hako na'i maana God.

23'Iraau hakoi mwane inoni ra ora-ora'a mana barongadaa'i ra ai'a gere gaarangi tari beiai barongana God na hauasa. 24Rei'uaa na o'asi, suriai goro na haua God 'inigia na 'onaai bane, 'a 'unua dogau odo-odo na'i maana, 'inia Jisas Kraest na ruhasigaau baaniai ora-ora'a. 25-26Mia God 'a ha'ataaria Jisas 'anai mae 'inigia neina 'ia God 'ai matai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a agaa'i. 'Ia God 'a ha'a-odoodogia na'i maana na'i 'oha gau hinihinia do'ia Jisas 'a ha'aaheai 'abuna, ma wateai tahingana 'inigia. Na'i 'oha i na'o, 'ia God 'a ahumaratanoa beiraau sae ma ai'a ha'a-mama'airaaui 'ini'i ora-ora'a adaa'i. Mana'i 'ohani 'a 'onaa do'ia God 'a ha'a-mama'aia Jisas Kraest 'ini'i ora-ora'a agaa'i. 'Ia God 'a haua o'asi 'anai ha'ata'inia doni hihiri na haua 'a odo-odo hako ma ro'u 'anai ha'a-odoodogia na'i maana 'inia hinihinia agaaua Jisas.

27Naasi 'e taha nagai matai ha'aba'o 'inia? 'A bwa'i ta maho! 'Inia 'ia God 'a ai'a ha'atahigia baaniai ora-ora'a do 'inia suria agaau Ha'atora, me 'inia hinihinia agaaua Jisas Kraest. 28Naia na hinihini nagau odo-odo 'inia na'i maana God, ai'a do 'inia suria agaau Ha'atora. 29'A 'ua? 'Ia God 'e God ameeu moi Jiu ma'ua 'e God agaau hako? 'Iia 'e God agaau hako, 30'inia 'e ta'i God moi na awa. 'A to'oraa moi ta'i herehere na'oi matai odo-odo 'inia na'i maana, naasi hinihini, rei'uaa na i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a. 31'A 'ua? 'Iniai 'unua agaau doni hinihini moi na ha'atahigaau, gaugu bwa'i rabasia'a i Ha'atora? 'Abwa'i! Gai ha'ahouai Ha'atora 'inia 'i Ha'atora 'a ororiu mau.

'Ia Ebrahim 'A Hinihinia God

4 1Ma naasi gai 'adoma'i surisuria Ebrahim, i wauwa ameeui Jiu. 'A he'ua i herehere nagu odo-odo 'inia na'i maana God? 2'Onaa ni here goro na haa'i naasi na odo-odo 'inia na'i maana God, me 'iia 'a to'o marehota 'anai

ha'a-ta'eta'ea haaria 'inia. Ma'ata 'ia God 'a ga'i bwa'i matai ha'a-ta'eta'ea 'inia. ³Inia ni Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, “Ia Ebrahim 'a hinihinia God. Naasi suriai hinihinina 'iia 'a odo-odo na'i maana.”[†]

⁴I ha'a nara horia 'inia sae na tagora, ai'a ha'a narai hisu pwaranga 'inia, ma'ata 'e ha'a nara taharia 'inia 'inia tagora na haa. ⁵Ma na'i beia God, 'a ai'a haua o'asi tanagaau sae ora-ora'a. 'Inia ai'a do 'inia tatau'aro goro agaa'i nagu 'unua 'inia God dogau odo-odo na'i maana, me 'inia hinihinigaau beia. 'Inia 'ia naasi a mo'o na matai ha'a-odoodoi sae ora-ora'a.

⁶Ia Deved 'a ha'arangasia na'i Usu-usu Maea do'ia God 'a ha'a-wa'ewa'eraui nei ra odo-odo na'i maana, rei'uaa narau ai'a haa'i mwane tatau'aro goro 'anai ha'a-wa'ewa'ea God 'ini'i. 'Ia Deved 'a o'ani,

⁷“Wa'ewa'e tanaraui nei na 'ia God 'a 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i, ma kaku'a'i mareho taritari'a narau haa'i.

⁸Ha'amomori! Wa'ewa'e di'u tanaa mo'o na 'ia God 'agu ai'a 'adoma'ini'i'a aho'i ora-ora'a ana'i.”[†]

⁹Ma 'ua? Ni wa'ewa'e na 'ia Deved 'a hadanga'iniasi ra haua moi tanaraui Jiu? Ai'a! Ni wa'ewa'esi tanaraui ro'u i nei ra ai'a Jiu. Gai 'adoma'i surisuria ro'u mau i dorai Usu-usu Maea ani na ha'arangasia do 'ia Ebrahim 'a odo-odo na'i maana God 'inia hinihinia ana God. ¹⁰Na'i 'oha he'ua na 'ia God 'a ha'arangasia do'ia Ebrahim 'a odo-odo na'i maana? Na'i na'o magu dauai aha ha'ara ma'ua na'i muri? Mau na'i na'o, ai'a na'i muri. ¹¹Ni aha ha'ara nagu daua na'i murisi, 'e ha'ara moi 'anai ha'ata'inia do 'iia 'a odo-odo na'i maana God 'inia hinihinia ana 'oha na ai'a aha ha'ara mau. Naasi 'ia Ebrahim 'a ga'i 'onaa do'e ama ma'ua na'otara adaaui hako'i nei ra ai'a dauai aha ha'ara nara hinihinia God neina rai odo-odo na'i maana. ¹²Ma'e amadaui ro'u i Jiu nara dauai aha ha'ara. Ai'a do 'iia 'e amadaui 'inia moi daua adaaui aha ha'ara, me 'inia hinihinia adaaui God 'onaaia Ebrahim na bwani hinihini magu tano'i dauai aha ha'ara.

Ni Duruduru Ana God 'Ai 'Ari Tanaraui Hakoi Nei Nara Hinihini

¹³'Oha 'ia God 'a duruduru tanaa Ebrahim 'anai hauai marewana hako tanaraui warowarona'i, i durudurusi ra ai'a haua tanaa Ebrahim do 'inia ha'isuria ana i Ha'atora me 'inia odo-odo ana na'i maana God suriai hinihinina. ¹⁴Do 'onaa na inoni 'a dauai taha na 'ia God na duruduru 'inia suriai ha'isuria ana i Ha'atora, naasi 'a ha'ata'inia do hinihini 'e maho haaria moi, mana duruduru ana God 'a ai'a ororiu. ¹⁵Ni Ha'atora 'a bwa'i waa mai tanagia i taha na 'ia God na duruduru 'inia. Me 'a matai haua moi ha'a-mama'ai tanaraui nei narau horosia. 'Onaa na ha'atora 'a ga'i bwa'i awa, 'a bwa'i sae nai horosia ta ha'atora.

¹⁶Naasi na hinihinina moi noni na matai daua 'inia i taha na 'ia God na duruduru 'inia. 'A o'asi, neina 'ai hisungigaui kongari moi 'inia taha na

duruduru 'inia. I durudurusi 'iaadaau hako i warowarona'i a Ebrahim. Ai'a do 'iaadaau moi warowarona'i a Ebrahim nara awa suri'i Ringe ana'ia Moses. 'Iaadaau ro'u i nei narau ai'a awa na'i bahaidi ringe 'isi maraugu hinihini 'onaia Ebrahim. 'Inia 'ia Ebrahim 'e wauwa agaau hako. 17Naasi 'ado'ado 'anai taha na Usu-usu Maea na 'unua na'i 'oha na 'ia God 'a o'ani 'inia, "Inau wai hau'o 'anai amadaau i mwane burunga hako na'i marewana."† Naasi 'ia God 'a ha'a-'o'oriai duruduru ana, 'inia Ebrahim 'a hinihinia God na ha'a-suruta'era i nei ra mae, ma matai ha'apwa'ara'i mareho ra ai'a awa ga'u.

18Na'i 'oha na 'ia God 'a duruduru tanaa Ebrahim do'ai ha'i ama tanaraau hakoi mwane burunga, 'ia Ebrahim 'a hinihinia. Naasi magu o'ani ro'u 'inia Ebrahim, "Na warowaromu'i rai rago 'onaai'i hee'u."† Rei'uua na 'ome 'onaa do 'abwai' to'o i durudurusi, 'ia Ebrahim 'a 'u'uria God do mareho 'isi rai to'o'a ma'ata. 19Hinihinina Ebrahim ai'a maemae'a rei'uua na harisina 'a gaarangi tari'a i ta'i 'arangi, ma rei'uua nagu ai'a 'ome arari'a do 'aigu matai haua'a ta gare, mana urao ana 'ia Sera 'a 'amara. 20'Iia ai'a 'adoma'i heiruarua'a moe'a 'iniai duruduru na haua God tanaa. Ma'ata, na hinihinina 'a raha hanehane ara'a ma ha'atee ha'aasaa God 'iniai duruduru ana. 21'Inia 'ia Ebrahim 'a huunai 'iraraa goro do'ia God 'ai ha'ato'oa ma'ata i durudurusi. 22Naia naragu usua 'inia na'i Usu-usu Maea do 'iia 'a odo-odo na'i maana God.

23Hoita, mana mareho nara usuasi, ai'a do 'anai 'a'auhia moia Ebrahim, 24me 'anai 'a'auhigaau ro'u. Ra usua 'anai ha'a-aidangisigaau do 'igaau hakoi nei nagau hinihinia God na ha'a-suruta'ea Araha aga Jisas baanai mae, gai odo-odo ro'u na'i maana. 25'Ia God 'a ha'awatea Jisas 'anai mae 'ini'i ora-ora'a agaa'i ma ha'a-suruta'ea baanai mae 'anai ha'a-odoodogia na'i maana.

Hinihini 'A Haua Tanagiai Wa'ewa'e

5 1Hoita naasi, 'iniai odo-odo agaau na'i maana God 'iniai hinihinia agaau, na'i 'ohani gau hagu goro beia 'iniai maho na 'ia Araha aga Jisas Kraest na haua 'inigia. 2Ma suriai hinihinia agaaua Kraest, gau aidangisia'a i goro ana God 'inigia nagau daua na'i 'ohanisi. Magau wa'ewa'e 'iniai 'adoma'i heitotori nagau haua 'anai awa beia God na'i rarahana ta'oha.

3Gau wa'ewa'e ro'u 'ini'i mwane mareho ha'abooboo abe mana rongomaata'i nagau siri suri'i, 'inia baani'i mareho 'isi gau to'oraai ahumaratanoa. 4Mana to'oraa agaau ahumaratanoa na 'ia God naigu ahugoro 'inia 'inigia. Mana'i 'oha 'ia God 'a ahugoro 'inigia, gau to'oraai 'adoma'i heitotori 'ini'i mareho nai haa'i tanagia. 5Ma na'i 'oha nagau to'oraai 'adoma'i heitotori, gau bwa'i totori pwaranga. 'Inia 'a bwane ha'ata'inia goro i heita'ahi ana tanagia 'oha na ha'ataaria mai Hi'ona Maea 'anai ha'ahonusigia 'iniai heita'ahi ana.

6Mau na'i 'oha gau ora-ora'a magau ha-ha'aroha'a na 'ia God 'a ha'ataaria maia Kraest na'i madoraa na sigihia 'anai mae 'inigia. 7'E mareho na bwara

naasi do ta sae nai mae 'inia ta sae odo-odo, gasi 'ai matai mae moi 'inia ta sae nai huunai odo-odo. ⁸Ma'ata 'ia God 'a ha'ata'inia tanagai heita'ahi ana na raha. 'A ha'ataariai garena na mae 'inigi ai inoni ora-ora'a.

⁹Ma suriai ha'a-odoodogaa ana Kraest na'i maana God 'inia ai ahe na haai 'abuna, 'agu ai'a 'ome bwara do 'iia 'ai ha'a-dadara'agaau baaniai ha'a-mama'ai ana God. ¹⁰Na'i na'o, 'oha 'ia Kraest ai'a boi mau, 'igaau gau 'onaai maeronganai'ia God. Mia God 'a ha'a-hagugonigaau beia haaria 'inia mae na haua i garena. Ma naasi, 'ia Kraest 'ai ha'a-dadara'agaau ma'ata'a baaniai ha'a-mama'ai 'inia tahi aho'i ana. ¹¹Naasi gai wa'ewa'e, ai'a do 'ini'i moi mareho 'isi, ma ro'u do 'ia God 'a ha'ataaria mai Araha aga Jisas Kraest 'anai ha'a-hagugonigaau beia God.

'Ia Adam Mia Kraest

¹²I ora-ora'a 'a sirimai na'i marewana suriai here ta'aa na haua Adam. Mana'i ora-ora'a naasi na sirimai mae. Tarana 'inia na mwane sae hako rai mae ma'ata, suria ni 'adonai sae hako ra ora-ora'a. ¹³Oha ni Ha'atora ai'a boi mau, 'iraau sae ra bwane ora-ora'a. Mia God 'a ai'a hiirirau, suria na Ha'atora 'a ai'a awa mau. ¹⁴Ma rei'uaa na o'asi, sae 'a to'i'araau moi mae, taraawa'a beia Adam tari beia Moses, rei'uaa narau ai'a horosiai ringe na 'ia God haaria na 'unua 'onaai haua ana Adam.

'Ia Adam, na huta na'i na'o, 'e damana maua Kraest nagu huta mai na'i muri. ¹⁵Ma'ata raru ai'a ta'isada, 'inia i ora-ora'a ana Adam 'a he'ete'i di'u baaniai bane ni 'adoma'i nugasi. 'Inia 'a ha'a-momori doni ora-ora'a ana Adam 'a waia mai mae tanaraau noni. Ma ha'a-momori di'u ro'u wou do ra rago i nei na 'ia God 'a goro 'inirau ma hauai bane naasi tanaraau. Mia God 'a matai haua o'asi 'inia goro ana Jisas Kraest 'inirau. ¹⁶Wai 'unua ro'u, ni bane ana God 'a ai'a 'onaai ora-ora'a ana Adam. Ni ta'i ora-ora'a ana Adam 'a haai hihiri mana ha'a-mama'ai tanaraau sae, mana bane ana God 'a ha'a-odoodoraau sae na'i maana, rei'uaa nara rago di'ui ora-ora'a narau haa'i. ¹⁷A ha'a-momori do ora-ora'a ana moi ta'i sae na hauai mae tanaraau hakoi noni. Ma'ata 'a ha'a-momori di'u ro'u wou do 'iraau nei narau wa'ewa'e 'inia goro ana God 'inirau marau dauai bane anasia God naasi na ha'a-odoodoraau na'i maana, rai dauai tahi tarau 'inia Jisas Kraest marai heimarungi beia.

¹⁸Hoita, ora-ora'a na haua Adam 'a hauai hihiri mana ha'a-mama'ai tanaraau hakoi inoni. Ma'ata, i here odo-odo na haua Kraest 'a ha'a-odoodoraau noni na'i maana God ma haua tanaraau huunai tahi. ¹⁹Hairaesi na hauai ta'i sae beia God, na haua 'inia i ora-ora'a tanaraau hakoi mwane inoni. Naasi 'a o'asi ro'u, 'inia 'e ta'i sae na araisuria God, 'a rago i nei narai odo-odo na'i maana God.

²⁰'Ia God 'a haua mai Ha'atora do 'iraau noni rai 'ome 'irara'i ora-ora'a adaa'i. Ma'ata rei'uaa na ora-ora'a adaa'i ra rago hanehane ara'a, ni goro ana God 'inirau 'a raha aharau ro'u ara'a. ²¹Naasi, na'i na'o, 'iraau sae rau awa na'i bahainai mena anai ora-ora'a ma wairau 'anai mae. Ma na'i 'ohani, gau

awa na'i bahainai heita'ahi ana God nagaugu taarai odo-odo 'inia na'i maana ma naia nagaigui taarai daua 'inia tahi tarau. 'Ai o'asi 'inia here na 'ia Jisas Kraest, i Aراها aga, na haua 'inigia.

Tahi Beia Kraest

6 ¹Naasi, 'e taha nagai haua? 'A 'ua? Gai ora-ora'a moe'a mai raha hanehane ara'a i goro ana God 'inigia 'oha nai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a 'isi? ²'Abwa'i! 'Onaa nagaugu ai'a awa'a na'i bahainai mena anai ora-ora'a, ni 'uaana nagaigui ora-ora'a moe'a ro'u mau 'inia? ³'A 'ua? Mou kaku'aa doni bwareomaea nagau daua 'a ha'ata'inia dogau ha'i ta'i beia Jisas Kraest? Ma na'i 'oha gau dauai bwareomaea, gau 'onaa dogau mae beia. ⁴Ha'amomori, 'onaa gau ha'i ta'i beia na'i bwareomaea, 'a 'onaa dora toringigia beia ro'u na'i madoraa na mae, neina rai ha'a-suruta'egia 'anai to'oraai tahinga haoru 'onaa ha'a-suruta'ea ada Kraest baaniai mae 'inia mena na raha ana God i Ama.

⁵Suria 'igaau 'e ta'i beia Kraest na'i mae na haua, 'ia God 'ai ha'a-suruta'egia ro'u 'onaa haua ana tanaa magai to'oraai tahinga haoru. ⁶Inia 'a 'onaa dora rabu'i tahinga bwani agaa'i beia na'i dadaahoro neina baronga ta'a'i agaa'i rai ai'a'i, neina gaugu bwa'i ha'i sae tatau'aro'a tanaa ora-ora'a. ⁷Inia na'i 'oha gau mae beia Kraest, 'a ruhasigia baaniai mena anai ora-ora'a. ⁸Ma gau hinihini do suriai mae agaa'u beia Kraest, 'igaau gai tahi ro'u beia. ⁹Gau 'iraraa o'asi 'inia 'ia Kraest 'a suruta'e baaniai mae, magu bwa'i mae'a ro'u ta 'oha. I mae, 'agu ai'a to'o mena'a ro'u do 'anai marungia ro'ua Kraest. ¹⁰Iia 'a mae ha'atai moi magu bwa'i mae'a ro'u ta 'oha. Mana mae na haua 'a mae 'anai ha'a-ai'aa'i mena anai ora-ora'a, mana'i 'ohani 'a awa 'anai tau'aro tanaa God. ¹¹Hoita, 'i'amou mou o'asi ro'u. Mou ga'i aidangisia do 'i'amou mougu ai'a awa'a na'i bahainai mena anai ora-ora'a, mamou awa 'anai tau'aro tanaa God 'inia Jisas Kraest.

¹²Moi abui ha'awateai ora-ora'a 'anai marungiai tahingamouu 'anai hau'i hei'irisii ta'a'i 'anai abe hasi'o. ¹³Abu ta ta'i dora na'i abemu na'oi watea 'anai haa'i here ta'a'i mana ora-ora'a. Moi ha'awate'amou ha'ibubu tanaa God 'onaa nei na mae ma suruta'e ma dauai tahinga haoru. Na abemoo'i hako moi wate'i tanaa 'anai hauai taha na odo-odo. ¹⁴Ora-ora'a 'agu ai'a marungi'amou'a, suria 'i'amou mougu ai'a awa'a na'i bahaidi Ringe ana'ia Moses nara ha'abwaraa tana'amou 'anai agoheta'i ora-ora'a. Na'i 'ohani, mou awa na'i bahainai heita'ahi ana God mia God 'a 'a'auhi'amou 'anai awa odo-odo.

Sae Tatau'aro Nara Hauai Taha

Na Odo-odo

¹⁵Naasi gai 'ua? Suria i ai'a marungigaau'a 'anai Ringe ana'ia Moses magau awa'a na'i bahainai heita'ahi ana God, gai ora-ora'a moi? 'Abwa'i! ¹⁶'A 'ua? Mou ai'a aidangisia do 'oha mou sigihiai taha 'anai ha'isuria, naasi taha namou ha'i slev tanaa? 'Onaa mou sigihiai ora-ora'a 'anai awasuria,

mamoi dauai mae tarau. Ma 'onaa mou 'ome sigihia God 'anai awasuria, mamoi hauai awaha na odo-odo. ¹⁷Au ha'atee ha'agorohia God, 'inia na'i na'o mou tau'aro 'onaai slev tanaai ora-ora'a, mana'i 'ohani mou huunai suriai ha'ausuringa'i na haua tana'amoua God. ¹⁸Na'i 'ohani 'ia God 'a ruhasi'amou baaniai ora-ora'a, mamou ha'i sae tatau'aro ana'i nara tau'aro raha 'anai haa'i here nara odo-odo.

¹⁹Au hauai heiha'auu 'iniaai slev, 'inia 'onaa nau bwa'i, 'ai bwara di'u tana'amou 'anai aidangi tarihanai mareho nau maaniani. Na'i na'o mou wate'i abemoo'i 'anai ha'i slev tanaai ora-ora'a. Mou haa'i mwane here wawaasua'a mamou haa'i mwane mareho ta'a'i he'ete'i hairiu. Naasi, na'i 'ohani mou ga'i wate'i abemoo'i tanaa God 'anai hau'i maho odo-odo neina moi awa maea.

²⁰Na'i na'o, 'oha namou 'onaai slev tanaai ora-ora'a, mou ai'a 'adoma'i raha 'anai hauai taha na odo-odo. ²¹Ma ai'a ta ta'i maho nai goro namoi daua 'ini'i mareho ta'a'i namou haa'i ga'u na'i na'o. Na'i 'ohani mougu ninima 'ini'i mareho 'isi nara matai wai'i sae 'anai mae tarau. ²²Mana'i 'ohani 'ia God 'a ruhasi'amou baaniai mena anai ora-ora'a mamou ha'i sae tatau'aro'a tanaa. Mou haa'i'a i mareho namou awa maea 'ini'i, mana heitahari naasi tahi tarau. ²³I heitaharinai ora-ora'a naasi mae tarau, mana bane ana God na watea dadara'a tanagia, naasi tahi tarau 'inia Jisas Kraest, 'ia Aراها aga.

Heiha'auu 'Iniai Ha'iwai

7 ¹Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'iraraa domoi aidangisiai mareho na 'inau wai maani'ini, suria 'i'amou hako mou aidangisi'i ringeringe 'anai gaumani. Mou 'iraraa do na sae 'a awa na'i bahainai ringe na'i madoraa na tahi mau na'i marewana. ²Wai haua ta heiha'auu tana'amou 'iniai ha'iwai. Na'i 'oha na urao 'a wainai mwane, ni ringe 'a 'unua do 'ai awa tarau beiai mwane ana. Tari na'i 'oha na mwane ana 'a mae, naasi 'agu dadara'a aho'i baaniai ringei ha'iwai. ³Ma 'onaa na urao ha'iwaisi 'a awa beiai mwane he'ete'i 'oha na mwane ana 'a tahi mau, 'iia 'a taritari'a baaniai mwane ana. Ma'ata 'onaa mwane ana 'a mae, 'iia 'a dadara'a baaniai ringei ha'iwai. Ma 'onaa 'ai ha'iwai he'ete'i, 'a ai'a here taritari'a baaniai mwane ana.

⁴Naasi 'a o'asi ro'u tana'amou, arai do'ora mana asigu'i. Na'i 'ohani mou dadara'a baaniai Ringe ana'ia Moses, 'inia 'a 'onaa domou mae beia Kraest na'i dadaahoro. Ma naasi, mou matai hasi wou beiai nata sae, 'ia Kraest nara ha'a-suruta'ea baaniai mae. 'Ia God 'a ha'a-dadara'agia neina gai haa'i mwane here goro marai ha'aasaa God 'ini'i. ⁵Na'i na'o gau araisuri'i hei'irisi ta'aa agaa'i. Mana mareho na Ringe ana'ia Moses ra ha'aabu'i, naasi mareho ta'a'i nagau 'adoma'i wetewete 'anai haa'i 'ini'i abegaa'i. Mana mareho ta'a'i 'isi ra hoaigia baania God. ⁶Me na'i 'ohani 'ia God 'a ruhasigia baani'i Ringe nara ho'osigia magau dadara'a baani'i, 'inia ni tahinga bwani agaa'i ra mae'a. Na'i 'ohani, gau tau'aro tanaa God suriai herehere haoru. Gau tau'aro suriai hei'irisinai Hi'ona Maea, ai'a suriai Ringe ana'ia Moses.

Ni Ringe Ra Ha'ata'inia Ora-ora'a

⁷Naasi, 'a 'ua? Mou 'adoma'inia do 'inau 'au 'unua doni Ringe ana'ia Moses ra ta'a'i? Ai'a do 'a o'asi! Naia na Ringe naasi na ha'ata'inia do 'inau 'e ora-ora'a nau haa. 'Au ga'i bwa'i 'iraraa do naga 'a taritari'a 'onaa ni Ringe 'a ga'i bwa'i rangasia o'ani, "O'i abui naga." ⁸Ma'ata, 'oha nau aidangisia do 'ia God 'a ha'aabuai naga, na'i 'ohasi 'a 'onaa doni ora-ora'a 'a ha'asirihi'i mai mwane hei'irisi ta'a'i na'i 'adoma'igu mau naga'a. 'Onaa ni Ha'atora 'a ga'i bwa'i awa, ni 'ado'ado 'anai hauai ora-ora'a 'a ga'i bwa'i awa ro'u.

⁹Na'i na'o, 'oha nau ai'a 'iraraa mau i taha naasi Ha'atora, nau ai'a arunga 'ino'a 'inia ta maho. Ma'ata na'i 'oha naugu aidangisiai Ha'atora, ni ora-ora'a 'a taraawa'a tau'aro wetewete na'i tahingagu ma hoai'au baania God 'onaai sae na mae. ¹⁰Naasi Ha'atora ana God na ga'i ha'ata'inia tanaau i tara 'anai tahi tarau, nugu hoai'au baania God. ¹¹A 'onaa doni ora-ora'a 'a pwari'iau do 'inau 'au matai araisuria moi Ha'atora rei'uaa na 'ia God 'a bwa'i 'a'auhiau. I ora-ora'a 'a ha'ata'uroai Ha'atora 'anai ha'a-'ino'a'au neina wai heihoa baania God. ¹²Ma'ata, ni Ringe ana'ia Moses mana Ha'atora ra maea mara goro mara odo-odo.

¹³Ma 'ua? Naia na Ha'atora gorosi na hoai'au baania God? Ai'a do 'a o'asi! Naia na ora-ora'a na ha'ata'uroai Ha'atora naugu taarai heihoa 'inia baania God. Naasi gau re'iai he'uai ta'aa anai ora-ora'a. 'A ha'ata'uroai Ha'atora ana God 'anai hauai hereta'aa ma ha'ata'inia doni ora-ora'a 'e mareho na ta'aa di'u ro'u wou.

Hei'oi Beiai Ora-ora'a

¹⁴Ni Ringe ana'ia Moses ra goro 'inia ra boi baaniai Hi'ona Maea. Me 'inau 'au matai hauai ta'aa 'inia 'inau 'e inoni moi. 'Au awa na'i bahainai heimarungi anai ora-ora'a mau tau'aro tanaa 'onaai slev. ¹⁵Inau 'au ai'a huunai aidangisia taranai taha naugu taarai hau'i 'ini'i mareho nau haa'i, 'inia 'au 'adoma'i wetewete 'anai haa'i maho ra odo-odo maugu ai'a haa'i. Mana here na 'inau 'au 'ita'i, naasi naugu hahaa'i. ¹⁶'Au 'iraraa goro do here nau haa'i ra ai'a odo-odo, naasi 'a ha'ata'inia do 'inau 'au 'adoma'i aratara ro'u 'inia doni Ringe ana'ia Moses ra goro. ¹⁷Naasi, ai'a do naia na 'adoma'igu haraariau nau hua 'inia, ma'ata naia na ora-ora'a na awa na'i raromagu na ha'ahauau 'inia.

¹⁸Inau 'au 'iraraa do 'a bwa'i ta maho goro nawai haua 'oha nau suri'i hei'irisigu'i haariau. Rei'uaa nawai raba haua ta maho goro ma 'au bwa'i matai haua mwada'u. ¹⁹Na'i 'oha nau 'adoma'i wetewete 'anai hauai maho goro, 'a bwara di'u tanaau 'anai haua. Mana'i 'oha nau bonasia do wai abui hauai here na ta'aa, naia naugu hahaa 'inia. ²⁰Ma'ata, 'onaa nau hauai here nau ai'a raba haua, ai'a do 'inau nau haua, naia na ora-ora'a na awa beiausi na ha'ahauau 'iniasi.

²¹Naasi 'e maho na o'asi'a. 'Oha nawai 'adoma'i wetewete 'anai haai maho goro nau ga'i haua, 'augu haua moi maho ta'aa nau ga'i bwa'i haua. ²²Ni tahingagu hako 'a wa'ewa'e 'ini'i Ha'atora ana'ia God mau raba araisuri'i

mora. ²³Maagu 'e mareho he'ete'i ro'u na tau'aro na'i tahingagu na ha'a-bwarabwaraai 'adoma'igu 'anai araisuri'i Ha'atora 'isi. Naia na ora-ora'a na hei'oi bwarasiai goro, ma naia naugu taarai tau'aro 'onaai slev 'inia tanaai ora-ora'a na awa na'i tahingagu. ²⁴Ha'arohai'au di'u! 'Iatei naigu ruhasiau baaniai ora-ora'a na awa na'i abegu na wai'au'ni 'anai mae tarau? ²⁵'Au ha'atee ha'agorohia God, 'inia na hei'arami 'anai mahosi a Jisas Kraest, Araha aga.

Naasi mou aidangi tarihana'a. Na'i 'adoma'igu hako 'au raba araisuri'i Ha'atora ana'ia God. Me 'iniai hei'irisi ta'aa nara awa beiau, naugu taarai ha'i slev 'inia tanaai ora-ora'a.

Awasuriai Hei'irisina'i Hi'ona Maea

8 ¹Naasi, tanaga'au nei nagau hagu beia Jisas Kraest, 'ia God 'a bwa'i hiiri ha'a-mama'aigia. ²'Iniai hagu aga'au beia Jisas Kraest, na Hi'ona Maea 'a haua tanagia i tahinga haoru ma ruhasigia baaniai mena anai ora-ora'a na waigia 'anai mae tarau.

³I Ringe ana'ia Moses ra bwa'i ruhasiga'au mwada'u suria ra ai'a wetewete arari 'anai ha'aheho'i hei'irisi ta'aa agaa'i. Ma'ata 'ia God 'a 'adoma'inia here he'ete'i 'anai ruhasigia. 'A ha'ataaria mai ta'i garena 'ia Jisas Kraest na boi 'onaai noni. 'A watea mai do'ai mae 'onaai ho'asi 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a agaa'i. Ma 'inia heresi, 'a ha'a-ai'aai mena anai ora-ora'a na marungigia. ⁴'Ia God 'a haua o'asi dogai hauai awaha na odo-odo na Ha'atora 'a atenga'inia. Na'i 'ohani gau matai awa odo-odo o'asi suria gau ai'a araisuri'i'a i hei'irisi ta'aa agaa'i, gau awasuriai Hi'ona Maea.

⁵'Ira'au nei nara araisuri'i hei'irisi ta'aa adaa'i, rau 'adoma'i ra'oro 'anai hau'i moi mareho ta'a'i na abe hasi'o na 'irisia. Mira'au nei rau awasuriai Hi'ona Maea, rau 'adoma'i ra'oro 'anai haa'i mareho na Hi'ona Maea na 'irisia. ⁶'Iatei na wateai hei'irisi ta'aa 'anai na'otarana, i heitahari naasi mae tarau. Mia tei na wateai Hi'ona Maea 'anai na'otarana, 'ai daua nana i tahi tarau ma 'ai hagu goro aho'i beia God. ⁷'Iatei na wateai hei'irisi ta'aa 'anai na'otarana, 'a ha'imae beia God, 'inia 'a kakawata'i araisuriai Ha'atora ana God. Me 'onaa naigui raba araisuriai Ha'atora ana God, 'ai bwara ro'u tanaa 'anai araisuria. ⁸Tarana naasi, 'irai nei nara araisuriai hei'irisi ta'aa adaa'i, ra bwa'i matai ha'a-wa'ewa'ea God.

⁹Ma'ata 'i'amou mougu ai'a araisuri'i'a i hei'irisi ta'aa amoo'i, mou awasuriai Hi'ona Maea 'onaa 'a ha'a-momori doni Hi'ona Maea ana God na awa suri'i raromoo'i. Ma moi aidangisia do 'iatei na ai'a to'oraai Hi'ona Maea na ha'ataaria maia Kraest, 'ia Kraest 'a ai'a to'oraa mo'osi. ¹⁰Ma'ata 'i'amou, suriai to'oraa amoua Kraest suri'i tahingamoo'i, rei'u'aa na abemoo'i ra mae 'inia ora-ora'a na haua Adam, ma'ata ni aungamoo'i rai tahi mau, 'inia 'ia God 'a bwane 'unua domou odo-odo'a na'i maana. ¹¹'Ia God 'a ha'a-suruta'ea Jisas baaniai mae mana Hi'ona Maea ana 'a awa na'i raromoo'i. Ha'amomori, 'ia God 'a ha'atahia aho'i a Kraest baaniai mae. Ma naasi 'ai ha'atahi'i aho'i ro'u i abemoo'i nara matai mae 'inia mena anai Hi'ona Maeasi na awa bei'amou.

¹²Naasi arai do'ora mana asigu'i, 'e mareho na awa tanagaau 'anai haua tanaa God. Naasi 'anai awasuriai Hi'ona Maea, ai'a 'anai suri'i hei'irisi ta'aa agaa'i. ¹³'Onaa namoi arasuriai hei'irisi ta'aa amoo'i, mamoi dauai mae tarau. Ma 'onaa moi ha'awateai Hi'ona Maea maai 'a'auhi'amou 'anai nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i, mamoi to'oraai tahi tarau. ¹⁴'Iraaui nei na Hi'ona Maea ana God 'a na'otaradaau, rai ha'i gare ana'ia God. ¹⁵Hi'ona Maea nagau daua na'i tahingaga 'a ai'a 'anai ha'a-mamaa'usigaau 'onaai sae tatau'aro na mamaa'usiai bwauodo ana. Ma'ata, na Hi'ona Maea 'a haugia 'anai ha'i gare ana'ia God. Ma 'iniaai awa ana beigaau nagau matai totoro 'inia hura'a tanaa God o'ani, "Mama." ¹⁶I Hi'ona Maea naasi na ha'a-'o'ori'i 'adoma'igaa'i do 'igaau ra'i gare ana'ia God. ¹⁷Ma suria 'igaau ra'i gare ana'i, gai dau'i mwane mareho goro na duruduru 'ini'i a God tanaraaui noni ana'i. Magai daua ro'u i taha na 'ia God 'a duruduru 'inia tanaa Kraest. Me 'iniaai rongomaata'i agaau 'onaai rongomaata'i ana Kraest, 'ia God 'ai waigia ara'a ro'u 'anai ha'ahauasagia goni beia Kraest.

Tahinga Haoru Ta'oha

¹⁸'Au 'iraraa doni rongomaata'i nagau haua na'i 'ohanisi 'e maho haaria moi 'oha nau 'adoma'i suria do'ia God 'aigui waigaau ara'a 'anai ha'ahauasagia ta 'oha. ¹⁹Mwane mareho na 'ia God 'a ha'apwa'ara'i na'i marewanani ra mamasi beiai 'adoma'i wetewete moe'a mau 'anai 'omesiai 'oha na 'ia God 'ai ha'a-hauasaraau'i gare ana'i. ²⁰Me na'i 'ohani, mwane maho na 'ia God 'a ha'apwa'ara'i ra matai mae ma'ua ta'a'i. Ma ai'a do 'a o'asi suriai hei'irisi adaa'i haari'i, 'ia God na 'irisia o'asi. Mana mwane mareho 'isi ra 'adoma'i heitotori 'iniaai madoraa ²¹na 'ia God 'ai ruhasi'i baaniai mae mana ta'aa marai awa dadara'a 'onaai awa dadara'a nara haa'i huudi gare ana'ia God. ²²'Onaai aidangisia aga, taraawa'a mau mai tari 'ohani, mwane maho na ha'apwa'ara'i a God na'i marewana 'a 'onaa dora mamasi ha'i rongomaata'i, 'onaai urao pote na mamasi ha'i rongomaata'i 'anai ha'ahutaai gare. ²³Ma ai'a do marewana moi haaria na mamasi ha'i rongomaata'i o'asi. 'Igaau ro'u i nei nagau dauai Hi'ona Maea 'onaai 'etanai bane na duruduru 'inia God tanagia, gau mamasi ha'i rongomaata'i ro'u. Gau 'adoma'i wetewete 'iniaai madoraa 'ia God 'ai ha'arangasia hura'a do 'igaau huudi gare ana'i, ma'ai haa'i ro'u abe haoru tanagia. ²⁴Ma naasi 'iniaai ruhasigaau ana God, 'igaau gau to'oraai 'adoma'i heimamasi 'iniaai 'oha narai to'o i mareho goro 'isi. Ma 'onaa gau ga'i bwane dauai taha gau 'adoma'i heimamasi 'inia, naasi ai'a ta'isada do gai 'adoma'i heimamasi mau 'inia. 'Inia 'a bwa'i nei nai 'adoma'i heimamasi 'iniaai taha na 'ia 'a bwane daua. ²⁵Ma'ata 'igaau ai'a daua mau i taha nagau 'adoma'i heimamasi 'ana, naasi 'igaau gai 'abenga'i mamasi moi tari 'oha nagaigui daa.

²⁶Mana Hi'ona Maea 'a awa 'anai 'a'auhigia ro'u suri'i maemae'a agaa'i. Rei'uaa gau ai'a 'iraraai ha'arahesi he'ua nagai haua, ma'ua 'e taha gai ha'arahesi 'ana, me na Hi'ona Maea nai ha'arahesi wetewete taraga. 'A bongal'inia God 'ini'i ha'atee na sae 'a bwa'i matai haa'i. ²⁷Ia God 'a aidangisi'i hako i 'adoma'igaa'i

ma 'iraraa ro'u i 'adoma'inai Hi'ona Maea. 'A 'iraraa doni Hi'ona Maea 'a ha'arahesi wetewete taragaau i noni maea ana'i, suriai hei'irisina God.

²⁸Gau 'iraraa do mwane mareho nara to'o tanaraaui nei nara ta'ahia God, 'ia God 'a tatau'aro suri'i 'anai 'a'auhiraau. Neiraausi nei na 'ome sigihiraau suriai 'ado'ado na to'oraa nadaau. ²⁹Ia God 'a bwane 'irararaau mau mai nei ana'i, ma 'adoma'i nunuga 'iniraaui dorai 'onaai Garena. 'A haua 'oasi, neina Garena 'ai 'onaai gare tahamora 'iniraaui mwane ha'ido'orada mana ha'iasida. ³⁰Ma naasi 'iraaui nei na 'ia God 'a bwane 'adoma'i nunuga 'iniraaui, 'ia God 'a 'ome sigihiraau ma ha'arangasia hura'a dorau odo-odo'a na'i maana ma durua do ta 'oha 'ai wairaaui ara'ai aro 'anai ha'ahauasaraau.

'A Bwa'i Ta Maho Nai Hoaigaaui Baaniai Heita'ahi Ana God

³¹'Oha gau 'adoma'i surisuri'i mwane maho goro 'isi, gau aidangisia do 'onaa 'ia God na aba beigaau, 'a bwa'i ta sae nai matai ha'ahehogaau. ³²'Ia ai'a ha'aabuai ta'i garena otohuu, ma'ata 'a watea dadara'a 'anai mae 'inigia. Naasi 'a ha'ata'inia do na mwane mareho goro 'a matai wate'i hako ro'u o'asi tanagia!

³³'A 'ua? 'Iatei na ga'i matai ha'ahunigaau nei na 'ia God 'a 'ome sigihigaau 'inia ta maho? 'A bwa'i ta sae, suria 'ia 'a bwane ha'arangasia hura'a do gau odo-odo'a na'i maana. ³⁴Ma 'ua? 'Iatei na ga'i matai hiiri ha'a-mama'aigia? 'A bwa'i ta sae! 'Inia 'ia Jisas Kraest 'a mae taraga mara ha'a-suruta'ea aho'i ma heinagu na'i dora ororiu na'i aba odona God ma bonga'inia 'anai 'a'uhigia. ³⁵'E taha na matai hoaigia baaniai heita'ahi ana Kraest? 'A bwa'i ta maho! 'Ia Kraest 'ai ta'ahigia tarau rei'uaa gau awa na'i madoraa bwara, ma'ua na'i raronai rongomaata'i, ma'ua na'i 'oha ra norata'aigia, ma'ua na'i madoraa ni hioro, ma'ua na'i 'oha gau pohara, ma'ua na'i 'uruhanai maemaeha ma'ua na'i 'oha ra ha'a-mamaa'usigia 'inia mae! ³⁶Rai ha'ata'aigaau o'asi, 'inia Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani, "Tarana i'oe nameugu waiburuhia 'inia mae 'ado dangi, mara here 'onaai'ameu 'onaai siip nara ha'aagau 'anai ngahua."† ³⁷Na'i 'uruhanai mwane mareho ta'aa nagau siri suri'i, 'igaau gau bwa'i heho, 'inia 'ia Kraest na ta'ahigia. ³⁸'Inau 'au huunai 'iraraa goro do 'a bwa'i ta maho nai matai hoaigia baaniai heita'ahi ana God. Rei'uaa gau tahi ma'ua mae ma bwa'i ro'u. 'A bwa'i do ta maho nai to'o dangini ma'ua maho nai to'o mau nai matai hoaigia baaniai heita'ahi ana God. Bwa'i ta enjel ma'ua adaro ma'ua mareho nara mena. ³⁹Bwa'i ta maho na to'o mena ara'ai aro marawa ma'ua dioi ano, ma bwa'i ta maho'a ro'u na'i raronai ha'apwa'ara nai matai hoaigia baaniai heita'ahi ana God na ha'ata'inia beia Araha aga 'ia Jisas Kraest.

'Iraaui Inoni Nai Israel Ra Gagata'inia Kraest

9 ¹'Inau 'au ha'a-momori, 'au ai'a pware'i 'inia 'inau 'iaana Kraest. I Hi'ona Maea 'a marungiai tahingagu, naasi nau 'unua 'inia do 'au ai'a pware'i

'oha nau 'unua do ²'au ahutotou di'u ma ta'aa di'u i 'adoma'igu 'iniraau do'oragu'i mana asigu'i, 'iraau Jiu, suria ra gagata'inia Kraest. ³'Onaa 'a ga'i mwada'u, 'au 'adoma'inia do'ia God 'a ga'i ha'a-mama'aiu ma'ua 'ai hoaiu baania Kraest 'onaa naasi here na ga'i matai 'a'auhiraau 'inia i Jiu, 'iraau noni agu'i, 'anai hinihinia Kraest. ⁴'Iraau saeni Israel 'isi naasi na 'ia God na 'ome sigihiraau ma wairau 'onaai huunai gare ana'i. 'Iraau naasi narau re'iai rarahana mana mena ana God. Miraau na 'ia God na haa'i duruduru beiraau ma hau'i Ringe ana'i tanaraau. Miraau na 'ia God 'a ha'a-aidangisiraau 'iniai huunai herehere 'anai rihunga'i ma haa'i duruduru tanaraau do'ai 'a'auhiraau. ⁵Miraau wauwa adaa'i, ra'i saemaua 'onaaiasi a Ebrahim, Aisak, mia Jekop. Mia Kraest ro'u 'a huta mai 'onaai noni na'i burungadaau. 'Ia naasi God na marungi'i mwane mareho hako. Gaau magari ha'a-aneanea taraua God. Amen!

⁶Hoita. Rei'uaa ra ragoi Jiu nara gagata'inia Kraest, 'a ai'a do 'ia God 'a kaku'aai duruduru ana tanaraau 'anai ha'agorohiraau. 'A ha'ato'oa, ma'ata ai'a do 'iraau hakoi nei ra huta na'i burungadaau Jiu narau ha'i huunai Jiu. ⁷Ma ai'a do 'iraau hakoi pwirana'i a Ebrahim narau ha'i huunai pwirana'i. 'Inia rei'uaa na 'ia Ebrahim 'agu to'ora'i tara'i gare ro'u, 'ia God 'a o'ani 'inia, "I huudi pwiramu'i rai hura'a mai baaniai burungana Aisak." ⁸Ma naasi 'a ai'a do 'iraau hakoi nei ra huta na'i burungana Ebrahim narau ha'i huunai gare ana'ia God. 'Iraau moi nei narau to'oraai hinihini 'onaai hinihiniasi a Ebrahim 'oha na hinihiniai duruduru ana God tanaa, narau ha'i huunai pwirana'i a Ebrahim. ⁹Naani duruduru na 'ia God 'a haua tanaa Ebrahim 'abaia Aisak. 'A o'ani, "Na'i huunai madoraa 'ana, wai boi aho'i bei'o mia Sera 'ai to'ora'a ta gare mwane."

¹⁰Ma ai'a do namoisi ta'i mamaani na ha'arangasia hura'a i 'ome sigihi na haa God na'i 'oha na sigihiraau noni. Moisu 'adoma'inia ro'u i mamaani 'iniai rua 'iu anasi wauwa agaaua Aisak mana urao ana, 'ia Rebeka. ¹¹⁻¹²Na'i na'o ma rarugu huta i rua gare mwanesi, 'ia God 'a o'ani 'inia Rebeka, "I gare na hutai na'o nai tau'aro tanaai gare na hutai muri."† Na'i 'ohasi raru ai'a haua mau ta here goro ma'ua ta here ta'aa. Naasi 'a ha'ata'inia do na nei na 'ia God 'a 'ome sigihia, 'a 'ome sigihia suriai hei'irisina haraaria, ai'a do 'a 'ome sigihia 'iniai taha na haua na goro ma'ua ta'aa. ¹³Tarana naia na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani 'inia, "Inau 'au 'ome sigihia Jekop, mau dingaia Iso."

¹⁴E taha nagai matai 'unua 'iniai here na hauasi a God? 'A odo-odo ma'ua 'a ai'a? 'A odo-odo ha'atai ¹⁵'inia 'ia God 'a ha'atee o'ani 'inia Moses, "Inau wai 'ome sigihiai nei nawai raba sigihia, minau wai 'ome sigihiai nei nawai arunga ta'ahia."† ¹⁶Ma naasi gau re'ia do 'ia God 'a ai'a 'ome sigihiraau noni suri'i hei'irisidaa'i ma'ua suri'i here nara haa'i. 'Ia God 'a 'ome sigihiraau suriai arunga ta'ahiraau na haua. ¹⁷'Inia na'i Usu-usu Maea 'ia Moses 'a usua do'ia God 'a 'unua tanaai Mwaeraha ni Ijip

o'ani, “Inau 'au 'ome sigihi'o 'anai mwaeraha do 'inia rongoasa na'o haa, ni mena agua 'ai ha'ata'i hura'a mana atagu 'ai taro 'ari suriai marewana hako.”† 18 Naasi na mwane maho hako 'a 'ari suriai hei'irisina God. 'Onaa 'ai raba arunga ta'ahiraau sae ma'ai arunga ta'ahiraau, ma 'onaa 'a rabasia dorai rongoasa, ma'ai ha'a-rongoasaraau 'onaai Mwaeraha ni Ijip ani.

Heita'ahi Mana Taesu'a Ana God

19 Gasi tanei 'ini'amou 'ai taraa to'o ha'atee o'ani, “Onaa mwane mareho hako gau haa'i ra 'ari moi suriai hei'irisina God, 'a ga'i bwa'i hiirigaau ro'u 'ini'i taritari'a agaa'i! 'Inia taritari'a agaa'i ra 'ari moi ro'u suriai hei'irisina.” 20 Wai 'unua tana'o do'ora. 'O 'adoma'inia do 'ioe 'iatei na'o ha'atee o'asi 'inia tanaa God? 'Igaau ra'i inoni moi ai'a ta'isada 'anai ha'atee o'asi. I rabo'o 'a bwa'i matai ha'atee o'ani 'inia mo'o na tau'arona, “'A 'ua na'o ai'a tau'arogu 'onaai nei wou 'ani?” 21 'Ia mo'o na tau'arodi rabo'o 'a 'ari moi suriai 'adoma'ina haaria. 'Onaa 'ai raba tau'arona ta rua rabo'o he'ete'i hairiu 'inia moi ta'i bahoroi bou ma'ai matai haua moi 'onaai 'irisia na haa. Gasi ta ta'i nei nai reoreoa maai haua 'ada'i mareho ororiu mana nata nei 'anai here namoiwou 'inia.

22 'A ta'isada goro o'asi ro'u beia God. 'Iia 'a matai haua moi taha na 'adoma'iniai haua. 'Iia 'a matai ha'ata'iniai taesu'a ana mana mena ana tanaraau nei nara haa'i here ta'a'i. Ma'ata 'iia 'a matai ahumaratanoa ro'u beiraau nei na taesu'a 'adaa na ha'aagau 'anai ha'a-ai'araau. 23 'A matai haua o'asi 'anai ha'ata'iniai goro ana na raha tanaraau nei na arunga ta'ahiraau ma bwane 'adoma'i nunuga 'iniraau do 'ai ha'ahausaraau ara'ai aro. 24 'Igaau naasi inoni na 'ia God na 'ome sigihiraau. 'A ai'a 'ome sigihi moi baaniraau Jiu, me 'a 'ome sigihi baaniraau ro'u i nei nara ai'a Jiu. 25 Tana'amoui nei namou ai'a Jiu, naani taha na 'unua God na ha'arangasia Rarabea Hosea. 'A 'unua o'ani,

“Iraau nei nau ai'a 'ome sigihiraau ani 'anai ha'i noni agu'i,
na'i 'ohani wai 'unuraau 'ini'i noni agu'i,
mawai ta'ahiraau nei nau ai'a ta'ahiraau ga'u na'i na'o.”†

26 Mia Hosea 'a o'ani ro'u,

“Na'i mau i ta'i dora na 'ia God 'a 'unua ga'u do 'i'amou ai'a noni
ana'i,
rai 'unua hura'a do 'i'amou ra'i gare ana'ia God na tahitahi.”†

27 Ma naani maho na 'ia Rarabea Aisaea 'a 'unua 'iniraau saeni Israel.

“Iraau Israel rau rago 'onaai nunu'u ni one,
maagu 'e gere aba moi 'iniraau na 'ia God 'aigui ha'atahiraau.

28 'Inia 'ia God 'ai raurau ta'aa moi tanaa 'oha nai ha'a-mama'airau hako noni nai marewana.”†

29 'Ia Aisaea 'a ha'arangasia ro'u hura'a o'ani,

“Onaa Araha God huunai mena 'a ga'i bwa'i ha'awatea do tara'i warowarogaa'i rai tahi baaniai ha'a-mama'ai nai haua tanagaau, 'a ga'i bwane ai'agaau 'onaai 'omaai Sodom mana 'omaai Gomora.”†

Iraau Israel Rau Bwarai Hinihinia Kraest

30Taha naasi 'ado'ado 'ada'i maho 'ini? 'Ado'ado 'ada'i 'a o'ani. 'Iraau nei nara ai'a Jiu rau ai'a bonasia sadoia ta here do naraigui odo-odo 'inia na'i maana God. Me raugu ara'a mai odo-odo na'i maana God na'i 'oha naraugu to'oraai hinihini beia Kraest. 31Miraau Jiu narau bonasia suriai Ringe, rau ha'imaania dorai odo-odo na'i maana God maraugu ai'a. 32Ni 'uaana naraugu ai'a odo-odo 'inia na'i maana God? Rau ai'a odo-odo na'i maana God, suria rau 'adoma'inia dorai odo-odo 'inia taguma'inia adaui Ringe ana'ia Moses. 'Iraau ai'a nugaai hinihinidaau beia Kraest. 'A 'onaa do rau tora'i na'i kae hau nara matai tora'i ei. 33'Ia God 'a bwani ha'arangasia tanaraau na'i Usu-usu Maea o'ani,

“Moi bahurongo goro!

'Inau 'au nugaai huai hau na'i Jerusalem, na'i hungahungai Saeon.

Hau nara matai tora'i ei mara agusu 'inia.

Ma'ata 'iatei nai 'u'uria, 'a bwa'i ahutotou ta 'oha 'inia 'u'uri na nugaa beia.”†

10 1Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'irisia di'u, mau ha'arahesi waiori tanaa God 'anai ha'atahiraui sae agu'i na'i Israel baani'i ora-ora'a ada'i. 2'Au 'iraraa dorau bonasiai ha'a-wa'ewa'ea God, maraugu ai'a 'iraraai huunai here 'anai ha'a-wa'ewa'ea. 3'Suria rau ai'a aidangisiai here narai matai odo-odo 'inia na'i maana God, rau 'itaai heresi marau bonasiai ha'a-odoodoraau haariraau 'inia araisuriai Ringe ana'ia Moses. 4'Maagu na Ringe 'isi rau bwa'i matai odo-odo 'inia na'i maana God, suria 'ia Kraest 'a bwane orisia'a. Naia moi na hinihini naasi na matai ha'a-odoodoraui noni na'i maana God.

God 'A Raba Ruhasiraau Hakoi Sae

5I herehere na 'ia Moses 'a 'unua tanaraui sae 'anai odo-odo 'inia na'i maana God naasi 'anai araisuri'i ringe ana'i. 'A ha'arangasia o'asi na'i Usu-usu Maea na 'unua o'ani, “'Onaa 'o raba dauai tahi tarau, 'oi araisuri'i hakoi Ringe na hau'i maia God tanagia.” 6Ma'ata, i herehere nagai odo-odo 'inia suriai hinihinia agaaua Kraest 'a ai'a bwara o'asi. 'Inia na Usu-usu Maea 'a o'ani, “'Oi abui o'ani, 'Iatei nai ta'ehai Aro?” 'Inia 'a ai'a ororiu do ta sae 'ai tau'aro raha 'anai waia dioa Kraest 'anai ha'a-odoodogia. 7Mana Usu-usu Maea 'a o'ani ro'u, “'Oi abui heisonga'i o'ani, 'Iatei nai 'ari dora adaui nei ra mae?” 'Onaa do 'ai 'ari 'anai ha'atahia aho'ia Kraest. 8I herehere nagai odo-odo 'inia suriai hinihini 'a ai'a bwara o'asi 'anai sadoia. 'Inia ni Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, “I taroha baania God 'a ada'a bei'o, 'iia'a na'i

ngoomu ma awa'a na'i tahingamu.”† Ma naasi taroha 'abaiai hinihini nameu taroha'inia.

9'Onaa na 'oi ha'arangasia 'inia ngoomu do'ia Jisas na Araha ma'oi hinihini do'ia God 'a ha'a-suruta'ea Jisas baaniai mae, 'oi daua namuai tahi tarau. 10'Naasi, naia moi na hinihini na 'oi matai odo-odo 'inia na'i maana God, ma naia na ha'arangasia amua hura'ai taha na'o hinihinia na 'ia God naigui ruhasi'o 'inia. 11'Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani tanagia, “Iatei nai hinihinia, 'a bwa'i ahutotou ta 'oha 'inia 'u'uri na nugaa beia.”† 12'Rei'uaa i'oe 'e ai Jiu ma'ua 'o ai'a, 'i'amou hako mou matai hinihinia, 'inia na'i 'adoma'ina God 'i'amou mou ta'isada hako. Mou to'oraai ta'i Araha na huunai 'a'auhi'amou na'i madoraa namou ha'angoniai hei'a'auhi. 13'Inia ra ha'arangasia na'i Usu-usu Maea do “Iatei nai ha'angonia Araha God 'anai ruhasia, 'ia Araha God 'ai ruhasia.”†

14'Marai ha'angonia he'ua God 'anai ruhasiraaui 'onaa narau ai'a hinihinia? Marai hinihini he'ua 'onaa narau ai'a rongoai tarohana? Marai rongoa he'ua i taroha 'onaa ai'a nei 'anai taroha'inia? 15'Marai taroha'inia he'ua 'onaa ra ai'a ha'ataaria tanei 'anai taroha'inia? Ma'ata, ai'a do ra ai'a ha'ataaria tanei 'anai heitaroha'i. Naia nara ha'arangasia o'ani 'inia na'i Usu-usu Maea, “A goro di'u i 'omesiraaui nei ra boi 'anai taroha'inia Taroha Goro.”†

16'Rei'uaa na o'asi, ai'a do 'iraaui hako saeni Israel narau mwa'emwale 'anai dauai Taroha Goro 'inia Kraest suri'i tahingadaa'i. 'Onaa 'unua ana Aisaea na'i Usu-usu Maea o'ani, “Araha God, 'a 'ome 'onaa do ai'a nei nai hinihinia taha nameu maani'i.”† 17'Naasi, hinihini 'a boi na'i rongoai Taroha Goro, mana Taroha Goro 'a boi baaniraaui nei narau taroha'inia Kraest.

18'Naasi wai heisonga'i. 'A 'ua? 'Iraaui noni nai Israel rau ai'a rongoai tarohana Kraest? Ai'a! Rau rongoa! 'Inia i Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, “I ha'atee adaa'i sae heheitaroha'i ana'ia God ra 'adarara hura'a suriai marewana,

mara taha 'ari suri'i mwane dora hako.”†

19'A 'ua? 'Iraaui saeni Israel rau aidangisia hako tarohasi ma'ua ai'a? Rau aidangisia moi. Naia narau taesu'a 'inia na'i 'oha na 'iraaui nei ra ai'a Jiu rau hinihinia. Naani ha'atee ana'ia God na 'ia Moses 'a maani'i hura'a tanaraui Jiu. 'A o'ani,

“Inau wai 'a'auhiraaui nei nara ai'a huunai noni agu'i, mamoi kakawa 'omesiraaui 'inia, mawai ha'agorohiraaui nei nara ai'a aidangisiau ga'u, mamoi taesu'a 'inia.”†

20'Ma na'i muri, 'ia Aisaea 'a ai'a maaa'uta'i ha'arangasia ro'u hura'a do'ia God 'a ha'atee o'ani,

“Iraaui nei narau ai'a bonasiai aidangisiau naraugu aidangisiau, mau ha'ata'iniiai barongagu tanaraaui nei ra ai'a songa'i suriau.”[†]

²¹Mei tanaraaui Israel 'ia God 'a ha'atee o'ani 'iniraaui,

“Ado 'oha 'au ura mamasiraaui nei ra rongoasa mara hairaesii 'anai rihota'i mai tanaau.”[†]

'Ia God 'A Ta'ahiraau Jiu

11 ¹Naasi, 'a 'ua? 'Ia God 'a gagata'iniraaui Jiu? 'A ai'a, 'inia 'inau 'e ai Jiu ro'u, 'e ta'i 'iniraaui pwirana'ia Ebrahim nau huta mai na'i burungana Benjamin. ²'Ia God 'a ai'a gagata'iniraaui nei ana'i na bwane 'ome sigihiraaui mau mai na'i na'o. Mou 'iraraa ha'agorohiai dora i Usu-usu Maea na maaniai 'oha na 'ia Elaija 'a ha'atee ha'a-ta'airaui Israel. 'Ia Elaija 'a o'ani 'inia God, ³“Araha God, ra ngahu ha'amaesiraaui hako'a i rarabea amu'i, marau here ha'ata'ai'i hako i dorani ho'asi amu'i. 'Inauni naasi ta'i rarabea hahako naugu tahi mau, mana'i 'ohanisi raugu ha'aagau ro'u moi 'anai ngahu ha'amaesiau.”[†]

⁴Mia God 'a aramia Elaija o'ani, “Ai'a do i'oe moi na'ogu awasi. 'Inau 'e biu merui saeni Israel narau rongo suriau nau to'oraa mau, mana biu merui sae naasi rau ai'a ha'arahesiai araaranunu nara 'unua 'inia Baal.”[†]

⁵Na'i 'ohani 'a o'asi ro'u. 'E gere aba moi 'iniraaui Jiu narau hinihinia Kraest. Neiraausi nei na 'ia God na 'ome sigihiraaui suriai goro ana 'iniraaui.

⁶Naasi 'onaa 'ia God 'a 'ome sigihiraaui 'iniiai goro ana 'iniraaui, naasi 'a ha'ata'inia do 'a ai'a 'ome sigihiraaui 'ini'i here goro narau haa'i. 'Onaa 'a gal'i 'ome sigihiraaui 'ini'i here goro narau haa'i, me gaugu bwa'i 'unua'a do 'a 'ari suriai goro ana God 'iniraaui.

⁷Naasi 'a ha'ata'inia do 'iraau hako'i noni nai Israel rau bonasia sadoiai here narai odo-odo 'inia na'i maana God, ma'e gere aba moi 'iniraaui naraugu sadoia. 'Iraaui moi nei na 'ome sigihiraaui a God. Nata aba 'iniraaui 'ia God 'a ha'a-rongoasa'araau. ⁸'Onaai ha'arangasia anai Usu-usu Maea o'ani,

“'Ia God 'a ha'akuhi'i 'adoma'idaa'i.

Ma naasi, taraawa'a mau mai tari 'ohani, rau ai'a aidangisi'i mareho rau 'omesi'i 'ini maadaa'i, mana mareho rau rongo'i 'ini'i karingadaa'i.”[†]

⁹'Ia Deved 'a ha'arangasia ro'u mau i ta'i mahosi. 'A o'ani,

“God, 'au rabasia do rai 'onaai ii'a nara raua 'iniiai baa nara gaasia 'ana, ma'ua 'onaai mwamwaa na kawi na'i huna.

Na'i 'oha narai wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho goro na'o wate'i tanaraau, 'iraau rai 'asu'a 'iniiai ha'a-mama'ai narau arari 'anai daua.

¹⁰'Au ha'arahesi marai kuru i maadaa'i,

neina rai abui aidangisia ta mareho 'ini'i,

mau ha'arahesi do neina rai arunga hihi'a tarau 'ini'i mwane mareho bwara narai to'iraau.”[†]

11'A ha'a-momori do 'iraau Jiu rau taritari'a 'oha narau gagata'inia Kraest, me ai'a do raugu bwa'i rihota'i'a aho'i ro'u tanaa. Naia na taritari'a adaausi na 'ia God 'agu hauai madoraa tanaraau nei nara ai'a Jiu 'anai dauai tahi tarau, do neina 'iraau Jiu rai naga 'inia tahi haorusi marai arunga rabasia ro'u. 12'Ia God 'a haua i ha'agorohisi tanaraau nei nara ai'a Jiu 'inia taritari'a adaau Jiu ma 'inia nugasias adaau here narai tahi 'inia. Ma naasi, 'a bwa'i adara do 'ai huunai ha'agorohiraau di'u i saenai marewana 'oha 'iraau Jiu rai 'adoma'i aratara 'inia heresi marai hinihinia.

'Ia God 'Ai Ruhasiraau Nei Rau Ai'a Jiu

13'Io, 'au raba hadahada tana'amoui sae mou ai'a Jiu, 'inia 'inau naasi Ha'ataari nara ha'ataariau mai 'anai heitaroha'i tana'amou. 'Au 'adoma'i ororiu 'inia tau'aro aguani, 14'inia 'au 'irisia do 'iraau noni agu'i rai naga 'inia tahi haoru namou to'ora marai matai rihosi aho'i tanaa God marai tahi. 15'Na'i 'oha 'ia God 'a nugasiraau Jiu, 'a hauai madoraa tanaraau sae he'ete'i na'i marewana 'anai hagu beia God. Ma 'ua? 'E taha na ga'i to'o 'onaa 'ia God 'a ga'i wa'ewa'e aho'i 'iniraau Jiu? Rau ga'i 'onaai sae na suruta'e aho'i baaniai mae. 16'Oha ra wateai 'etana hui bred tanaa God, 'a ha'ata'inia do mwane hua hako 'iaana'i a God. Ma 'onaa na rarinau hasi'ei ra maea, na raraa rai maea ro'u. 'A o'asi ro'u, suria 'ia Ebrahim, Aisak mea Jekop ra'i sae maea ana'ia God, na pwiradaa'i 'iaana'i God ro'u.

17'Iraau Jiu ra 'onaai hasi'ei nara 'unua 'inia 'oliv na 'ia God 'a hasia. Miraau Jiu nara ai'a hinihini ra 'onaai raraa ra ruhuusi'i baaniai abe odonai hasi'eisi. Mi'amoui nei namou ai'a Jiu namou 'onaai raraadi hasi'ei 'oliv na to'o tahi moi na'i hasimou. Mia God 'a ha'a-hasira'ini'i wou suri'i dora na ruhuusi'i raraa baani'i. Naia namougu daa'i 'ini'i bane na 'ia God na duruduru 'ini'i tanaa Ebrahim miraau warowarona'i. 18'Ma'ata moi abui 'adoma'inia domou goro di'u'i raraa ra ruhuusi'i baaniai abe odonai 'oliv. Suria 'i'amou mou ai'a hauai tahi tanaai abenai hasi'ei, naia na abenai hasi'ei na hauai tahi tana'amou.

19'Mamoi matai ha'atee o'ani, "Ia God 'a ruhuusi'i raraa 'isi 'anai ha'i tarameeu 'anai rado'ameu wou na'i abenai hasi'ei." 20'Ha'amomori! I raraa 'isi, 'ia God 'a ruhuusiraau baaniai abenai hasi'ei suria rau ai'a hinihinia Kraest. Mi'amou na rado'amou wou na'i abenai hasi'ei 'inia moi hinihinia amou. Naasi moi abui ha'aba'o, ma'ata moi arunga magugu. 21'Inia 'onaa 'ia God 'a ruhuusi'i huunai raraanai hasi'ei, mou 'adoma'inia do 'ai bwara tanaa 'anai ruhu gata'ini'amou 'onaa namou bwa'i hinihini?

22'Naasi, moi wai'ado'ado goro 'inia barongana God. 'Iia 'a matai goro 'iniraau noni ma 'a matai haua ro'u tanaraau ha'a-mama'ai. 'A ha'a-mama'airaau nei ra gagata'inia, ma matai goro 'ini'amoui nei mou 'u'uria, 'onaa namoi 'u'uria tarau. Ma 'onaa namou bwa'i 'u'uria tarau, 'iia 'ai ruhuusi'amou ro'u. 23'Ma 'onaa 'iraau Jiu rai rihosi marai hinihinia Kraest, 'ia God 'ai matai radoraau aho'i suri'i dora na rahiraau baani'i. 'Iia 'a to'oraai mena 'anai haua o'asi. 24'Ia God 'a rado'amou wou na'i huunai 'oliv, rei'uaa

'I'amou ra'i raraana moi 'oliv na taraa to'o tahi moi na'i hasimou. Naasi 'a ha'ata'inia do 'a mwada'u moi tanaa 'anai radoraau aho'i Jiu na'i abenai 'oliv na ruhusiraau baania.

'Ia God 'A Ta'ahiraau Hakoi Mwani Inoni

25 Arai do'ora mana asigu'i, 'au rabasia domoi aidangisiai taha na ha'a-momori na awa bainihu ga'u, neina moi abui to'oraai arunga ha'aba'o mana ha'a-ta'eta'e na'i tahitahi amoo. 'Iraaui Jiu narau kakawata'i hinihinia Kraest ra bwa'i do rai kakawata'i hinihinia tarau'a o'asi. Rai kakawata'i hinihinia moi tari na'i madoraa na 'iraau sae hinihini nara ai'a Jiu rai rago tari 'onaai 'irisia ana God. 26 Ma naasi 'ia God 'aigui ruhasiraau hakoi saeni Israel. 'Inia ni Usu-usu Maea 'a o'ani,

“E sae 'anai ruhasiraau noni 'ai hura'a mai baaniai dora adaau Jiu. †
'Ai rihosiraau warowarona'i a Jekop baani'i baronga ta'a'i adaa'i.

27 Naasi waigui ha'ato'oai duruduru nau haua tanaraau,
mawai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i.”†

28 'A ragoi nei 'iniraau Jiu narau 'itaai Taroha Goro 'abaia Kraest miraaui 'onaa do ra'i maerongana'i a God. Me 'inia o'asi ana, i nei namou ai'a ha'i saeni Jiu mou to'o madoraa 'anai hagu beia God. Rei'uaa na o'asi, 'ia God 'a ta'ahiraau mau i Jiu suria 'iia na 'ome sigihiraau 'onaai ha'atee duruduru ana 'inia tanaa Ebrahim, Aisak mea Jekop.

29 'Ia God 'agu bwa'i orisiai 'adoma'ina 'iniraau nei na 'ome sigihiraau ma bwa'i matai rahili aho'i baaniraau taha na bane'i tanaraau. 30 Na'i na'o, 'I'amou namou hairaesii beia God. Ma na'i 'ohani 'ia God 'a goro 'ini'amou ma 'a'auhi'amou, 'inia 'iraau Jiu rau hairaesii beia. 31 'A o'asi ro'u beiraau Jiu. Na'i 'ohani, 'iraau Jiu rau hairaesii beia God. Ma'ata ta 'oha 'ai goro 'iniraau mai 'a'auhiraau ro'u 'onaai 'a'auhi'amou na haa. 32 'A 'onaa do'ia God 'a ho'osiraau mwane inoni hako na'i rumanihoo 'inia hairaesii adaaui beia, ma do na'i muri 'aigu goro 'iniraau mai 'a'auhiraau.

33 Ei romwane, 'igaau gau to'oraai God na huunai goro. 'A huunai madoma ma bwa'i sae nai aidangi 'onaai. Gau bwa'i matai 'iraraai 'adoma'ina magau bwa'i aidangi tarihana i herengana. 34 Ra ha'arangasia o'ani na'i Usu-usu Maea,

“Iatei na mataiai 'adoma'ina God?

'Iatei na ga'i matai ha'ausuria aho'i?

35 'Iatei na hisungia ga'ua God 'inia ta maho,
neina 'ia God 'ai su'ua aho'i tanaa?”†

36 'Ia God na ha'apwa'ara'i mwane mareho hako, mara ura 'inia mena ana. Mana mareho 'isi ra awa neina gai ha'aasaa God 'ini'i. Gau magari ha'atee ha'agorohia waiori a God. Amen.

Barongani Sae Hinihini

12 ¹Naasi arai do'ora mana asigu'i, suriai goro ana God 'inigia ma ta'ahigia, wai ha'a-ta'u'u'amou. Moi ha'awate'amou tanaa God 'onaai ho'asi tahitahi, neina moi awa odo-odo mamoi ha'a-wa'ewa'ea. Naasi huunai here namou ga'i haua 'anai ha'a-aneanea God. ²Moi abu ha'isuri'i baronga ta'a'i adaa'i sae ahurodo na'i marewana. Moi ha'awatea God mai orisi'i 'adoma'imoo'i mamoi to'oraai baronga haoru. Ma naasi namoigui 'iraraa 'iniaia taha na 'irisia God domoi haua, mamoi 'irara'i maho nara goro mara odo-odo na wa'ewa'e 'ini'i a God.

³Suria 'ia God 'a goro 'iniau ma 'ome sigihiau 'anai ha'i Ha'ataari, 'e mareho nau raba 'unua tanaai 'adonai nei 'ini'amou. Moi abui 'adoma'i ha'ata'e'amou haraari'amou. Ma'ata na 'adoma'i na'oi to'oraa 'ini'io haari'o 'ai suriai bane ni tatau'aro na 'ia God na haua tana'o suriai hinihinimu. ⁴I abega 'a to'ora'i mwane dora he'ete'i hairiu, mana 'ado dora 'a to'oraa haaria i tau'aro ana. ⁵'A o'asi ro'u beigaau sae hinihini. Rei'uaa nagau rago, 'igaau 'onaai ta'i abe 'iniaia hagu agaau beia Kraest. Mana 'adonai nei 'inigaau 'a to'oraa haaria i tau'aro ana 'anai 'a'auhigaau hairiu.

⁶Naasi 'ia God 'a haa'i tanagiai mwane bane ni tatau'aro he'ete'i hairiu suriai goro ana 'inigia. 'Onaa 'ia God 'a haua tana'o i bane 'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adonai a God, 'oi maani'i hura'ai taha na'o hinihinia do 'ia God na 'unu'i tana'o. ⁷Ma 'onaa 'ia God 'a haua tana'o i bane 'anai 'a'auhiraau noni, 'oi 'a'auhiraau goro. 'Onaa 'o to'oraai bane 'anai ha'ausuri, 'oi ha'ausuri goro. ⁸'Onaa na bane amua naasi 'anai ha'a-'o'ori, ma'oi ha'a-'o'oriraau sae. Ma 'onaa bane amua naasi 'anai hisuhisu, 'oi hisu raha. 'Onaa 'ia God 'a haua tana'o i bane 'anai na'otara, 'oi haua beiai mangudi, ma 'onaa 'o to'oraai bane 'anai ha'ata'iniiai heita'ahi tanaraau sae ha'aroha'a, 'oi haua ha'i wa'ewa'e.

⁹Na'i 'oha namoi ta'ahiraau inoni, moi ta'ahiraau ha'a-momori. Mou abui haa'i moi here na 'ome 'onaa 'inia domou ta'ahiraau mamougu ai'a. Moi 'itaa i mareho ta'aa, mamoi dau baabau suri'i mareho ra odo-odo. ¹⁰Moi ta'ahi'amou hairiu 'onaai ha'ido'orada mamoi 'adoma'i raorao 'anai ha'ata'iniiai ha'ahou tana'amou hairiu. ¹¹Moi abui wai'ate'a, moi tau'aro wetewete tanaa Araha bei'i tahingamoo'i hako. ¹²Moi wa'ewa'e, 'inia mou 'iraraa do 'ia God 'ai ha'ato'o'i duruduru na haa'i tana'amou. Moi ahumaratanoa suri'i madoraa ni rongomaata'i, mamoi ha'arahesi tarau. ¹³Moi hisu tanaraau sae ana'ia God na'i 'oha ra rabasiai hei'a'auhi mamoi 'omesuriraau goro i sae ra boi na'i 'omaa amouu.

¹⁴Moi abui ha'angonia God 'anai here ha'a-ta'airaau nei ra nora ta'ai'amou. Moi ha'arahesi 'a'auhiraau mia God 'ai ha'agorohiraau. ¹⁵Moi wa'ewa'e na'i 'oha mou awa beiraau nei ra wa'ewa'e, mamoi ahutotou na'i 'oha mou awa beiraau nei ra ahutotou. ¹⁶Moi hagu goni goro. Moi abui ha'apa'o mamoi abui to'oraai arunga ha'a-ta'eta'e do'o aidangi di'uraau nata nei. Ma'ata moi wa'ewa'e 'anai hagu beiraau sae rau ai'a ororiu.

¹⁷Moi abui su'uai ta'aa tanaai nata sae, ma'ata moi haa'i moi maho ra odo-odo na'i 'ado'adodaa'i sae. ¹⁸Na'i aba amouu, moi bonasiai awa hagugoni hako beiraau mwane inoni.

¹⁹Arai do'ora mana asigu'i, moi abu bonasiai su'uai ta'aa tanaai nata sae. Moi nugaa tanaa God, 'iia naigu hauai aba ana. 'Inia na'i Usu-usu Maea 'ia God 'a 'unua o'ani,

“Aba agua 'anai ha'a-mama'airaaui nei nara hauai ta'aa.

'Inau nawaigui su'ua tanaraaui taha rau haua tana'amou.”[†]

²⁰Moi araisuriai dorai Usu-usu Maea na o'ani,

“'Onaa maerongamu 'a hioro, 'oi hangania.

Ma 'onaa 'a raba gono, 'oi ha'agonohia.

'Inia 'onaa 'oi haua o'asi, 'ai mae 'iniai ninima.”[†]

²¹'Onaa moi su'uai ta'aa 'iniai ta'aa, mamou ha'awateai ta'aa 'anai ha'aheho'amou. Me 'onaa moi su'uai ta'aa 'iniai goro, ma naasi namoi ha'ahehoai ta'aa.

Ha'ahou Tanaraaui Saemaua Na'i Gaumani

13 ¹Igaau hako gai araisuriraaui ma'ata i saemaua na'i gaumani, 'inia 'iraaui na 'ia God na haua tanaraaui mena 'anai 'omesurira i noni, ma nugaraau 'anai heimarungi. ²Naasi 'onaa tanei nai ura bwarasiraaui saemaua o'asi, 'iia 'a ura bwarasia God na nugaraau, mia 'a arari dorai ha'a-mama'aia. ³Iraaui nei nara haa'i taha nara odo-odo ra ai'a ta'isada 'anai maaaa'usiraaui saemaua na'i gaumani. 'Iraau moi sae hehere ta'aa naasi nara matai maaaa'usiraaui. Naasi 'onaa namou ai'a raba maaaa'usiraaui saemaua na'i gaumani, mamoi abui hairaesii. Moi haa'i maho ra odo-odo neina rai ha'atee wa'ewa'e 'ini'amou. ⁴'Inia 'iraaui saemaua 'isi ra'i sae tatau'aro ana'ia God 'anai 'a'auhi'amou. Me 'onaa moigu haa'i maho taritari'a, mamoi matai maaaa'usiraaui, 'inia rau to'oraai mena 'anai hauai ha'a-mama'ai tana'amou. 'Iraau ra'i sae tatau'aro ana'ia God 'anai ha'a-mama'ai'i sae ra haa'i here ta'ai. ⁵Naia na goro 'inia domoi araisuri'i saemaua o'asi. Ma'ata moi abui araisuriraaui do 'inia moi maaaa'usi'i amoo'i ha'a-mama'ai, ma'ata moi araisuriraaui 'iniaidangisia amooi do naasi mareho na odo-odo 'anai haua.

⁶Naasi tarana 'inia namou hori takisi 'inia tanaai gaumani. 'Inia 'a ta'isada do 'iraaui rai hori'i ro'u i sae tatau'aro adaa'i. 'Inia 'iraaui sae tatau'aro na'i gaumani rau hauai tau'aro na 'ia God na nuga'i tanaraau, me 'iraaui rau tau'aro raha 'anai 'omesuriraaui noni. ⁷Mana taha na ta'isada domoi watea tanaai gaumani, moi watea. Taha narau 'unua tana'amou 'anai gaasi ha'a 'ada'i, moi gaasi ha'a. Moi hori takisi tanaraau, mamoi 'adoma'i hihii'a mana ha'ahouraaui.

⁸Abui kaoni ore beiai nata sae. Na kaoni moi na ta'isada domoi to'oraa tarau, naasi heita'ahi amooi tanaraau hakoi mwane noni. 'Iatei na ta'ahiraaui hakoi mwane inoni, 'a araisuriai taha na 'irisia i Ha'atora ana God. ⁹'Inia na Ha'atora 'a 'unua dogai abui taritari'a baani'i urao agaa'i ma'ua mwane agaa'i, gai abui beri, abui heingahu, abui naga, ma tara'i mareho ro'u.

Ma'ata, mwane mareho 'isi ra awa hako na'i bahainai ha'atora na 'unua do'oi ta'ahiai nata sae 'onaai ta'ahi'o amua haari'o. ¹⁰Iatei na to'oraai heita'ahi 'a bwa'i matai haua ta maho taritari'a tanaai nata sae. 'Inia 'oha na 'o ha'ata'iniai heita'ahi suri'i mwani maho na'o haa'i, 'o ha'isuri'i hako'a i mwani Ha'atora.

¹¹Nau 'unua o'asi tana'amou 'inia mou aidangisia do 'a bwa'i orea mia Kraest 'ai aho'i mai 'anai ha'atahigaa baaniai marewanani. Na'i madoraa nagau bura'i hinihini, ni madoraa ana 'anai aho'i mai 'a gere ha'atau. Me na'i 'ohani 'a gere gaarangi. Naasi mou ga'i awa odo-odo mamoi 'ome'ome 'onaai sae na rarai tarau 'ado 'oha. ¹²Rodo 'a gaarangi maai di'u'a mana dangi 'a gaarangi'a. Naasi gai nugasi'i tatau'aro 'anai kuhi magai awa odo-odo neina gai ura bwarasiai ta'aa. ¹³Gai awa odo-odo 'onaai sae na awa na'i dora marewa. Gai abui gono raha 'ini'i waini bweu mana haa'i ngaugoni nara hau'i mwane mareho to'obweubweu'a suri'i. Gai abui taritari'a baani'i urao agaa'i ma'ua mwane agaa'i, ma'ua haa'i taraani here wawaasua'a ro'u. Gai abui heita'ia ma'ua hai'ubwani. ¹⁴Moi bonasia doni barongamoo'i rai 'onaai barongana Araha aga Jisas Kraest neina moi matai ha'aagau 'anai hei'oi bwarasi'i maho ta'a'i. Moi abui 'adoma'inia moi haa'i hei'irisiri ta'aa amoo'i.

**Abui Ha'atee Ha'ata'airaui Nei
Nara Maemae'a i Hinihinidaa'i**

14 ¹Moi mwa'emwae 'anai hagu beiraui sae hinihini nara maemae'a i hinihinidaa'i, mamoi abui heitohetohe beiraui 'ini'i maho rau 'adoma'ini'i do ra taritari'a ma'ua ra odo-odo. ²Iraui nei nara wetewete i hinihinidaa'i, rau 'adoma'inia do mwane mahoingau ra goro hako 'anai ngaa'i. Miraui nei nara maemae'a i hinihinidaa'i, rau 'adoma'inia do 'a taritari'a 'anai ngaa'i hasi'odi mwamwaa nara wate'i tanaai araanunu nara raonga'ini'i na'i maketi. ³Ma'ata, 'iraui nei ra matai ngaa'i mwane taraani mahoingau moi, rai abui wana bodio 'iniraui nei narau ai'a, miraui nei ra ai'a, rai abui hiiriraui nei narau matai ngaa'i moi taraani mahoingau. 'Inia 'ia God 'a bwane wairau ro'u na'i ruruha ana. ⁴O 'adoma'inia do 'ioe 'iatei na'o hiiria 'inia i noni tatau'aro anai sae he'ete'i? 'Ia moia Araha na tau'aro tanaasi nai 'iraraa dona here na haua 'a goro ma'ua 'a ta'aa. Mana here nai haua rai goro, 'inia 'ia Araha nai 'a'auhia.

⁵Tara'i sae ra 'adoma'inia do tara'i dangi ra ororiu di'u'i tara'i dangi ro'u, ma tara'i sae ra 'adoma'inia do mwane dangi ra ta'isada hako moi. Naasi 'adonai nei 'ai wai'ado'ado suriai mahosi maai ura baabau na'i taha na 'adoma'inia. ⁶Iraui nei narau 'adoma'inia do 'e ta'i dangi na ororiu di'u, rau haua o'asi 'anai ha'ahoua Araha. Miraui nei narau matai ngaa'i mwane mahoingau hako, rau haua o'asi 'anai ha'ahoua Araha, 'inia 'iraui rau ha'atee ha'agorohia God maraugu ngau. Miraui nei rau ai'a matai ngaa'i hasi'odi mwamwaa, rau o'asi ro'u. ⁷Na'i tahitahi agaa sae hinihini na'i marewana, gau ai'a awa 'anai ha'a-wa'ewa'egaau haarigaau, ma o'asi ro'u na'i mae

nagai haua. ⁸Na'i 'oha gau tahi, gau tahitahi 'anai ha'a-wa'ewa'ea Araha. Ma na'i 'oha gai mae, gai bonasia dogai ha'a-wa'ewa'ea ro'u Araha. Naasi 'oha gau tahi ma'ua 'oha gau mae 'igaau 'iaana'ia Araha. ⁹Ia Kraest 'a mae ma suruta'e aho'i do 'ai ha'i Araha maai marungiraui nei ra mae mana nei ra tahi.

¹⁰Naasi, 'inia 'uaana na'o hiiria 'inia i do'oramu beia Kraest? Me i'oe, 'inia 'uaana na'o wana bodio 'inia do'oramu? Moi aidangisia do 'igaau hako gai ura na'i maana God na'i 'oha nai hiiriraui noni. ¹¹'Inia na'i Usu-usu Maea 'ia God 'a 'unua o'ani,

“Inau 'au tahi ha'a-momori,
ma ha'a-momori o'asi ro'u do 'iraui mwane sae hako rai topira'i ruru
tanaau,
marai ha'arangasiau hura'a do 'inau naasi God.”^f

¹²Naasi gau aidangisia do 'adonai nei 'inigaau 'ai ha'arangasi'i hura'a tanaa God i taranai taha na haa'i 'ini'i mwane maho na haa'i na'i marewanani.

¹³Naasi gai agohe 'anai hiiriai nata sae hinihini. Gai 'adoma'i wetewete do gai abui hau'i mareho 'anai ha'asirihia mo'osi na'i ora-ora'a. ¹⁴'Iniai hagu agua beia Araha Jisas, 'inau 'au aidangisia do ai'a ta ta'i mahoingau nai taritari'a 'anai ngaa. Ma'ata 'onaa ta sae hinihini nai 'adoma'inia do tara'i mahoingau ra ai'a goro 'anai ngaa'i, naasi 'a ha'ata'inia do'e ora-ora'a tanaa na'i 'oha nai ngaa'i. ¹⁵Ma 'onaa 'o ha'a-arungata'aia ta sae hinihini 'inia mahoingau na'o matai ngaa, 'a ha'ata'inia do i'oe, ai'a heita'ahi nai awa bei'o. 'Oi abui kaku'aa do'ia Kraest na mae ro'u taranai saesi. Naasi 'oi abui ha'ata'aiai hinihinina 'inia moi mahoingau. ¹⁶Rei'uaa na'o aidangisia doni mareho na'o haua 'a odo-odo moi, 'oi abui haua 'onaa na nata sae hinihini 'a 'adoma'inia do 'a ta'aa. 'A gasi 'unua ta sae doni barongadi sae hinihini ra ta'a'i. ¹⁷Oha na 'ia God 'a marungi'i tahingagaa'i, ni mareho na ororiu, ai'a do ni taha nagau matai ngaa ma'ua gonohia. Ni mareho na ororiu, naasi 'anai awa odo-odo, hagugoni goro beiraui noni, ma 'anai to'oraai wa'ewa'e na boi baaniai Hi'ona Maea. ¹⁸'Onaa 'oi here o'asi na'i tau'aro na'o haua tanaa Kraest, 'ia God 'ai wa'ewa'e 'ini'o, miraui noni rai ha'ahou'o ro'u.

¹⁹Naasi gai bonasiai haa'i mareho nara ha'a-hagugonigaau goro mana mareho nara ha'a-wetewete'i hinihinigaa'i. ²⁰Moi abui ha'ata'aiai tau'aro na haua God na'i tahinganai sae 'inia moi mahoingau. Ai'a ta mahoingau nai taritari'a 'anai ngaa. Ma'ata 'a taritari'a 'anai ha'atehaai nata sae hinihini 'inia mahoingau na'o matai ngaa. ²¹Naasi 'a goro domoi abui ngaa'i mwamwaa nara wate'i tanaa araaranunu mana gono waeni mana haa'i tara'i maho ro'u nai matai ha'ateharaui 'ini'i tara'i sae hinihini.

²²Ni 'ado'adomu 'ini'i mareho 'isi, naasi aba amua'a haari'o beia God. 'A ai'a goro 'anai to'o maani'i. Wa'ewa'e tanaraui nei rau ai'a 'adoma'i heiruarua'a 'ini'i haa'i adaa'i maho rau 'adoma'ini'i dora odo-odo. ²³Ma 'onaa 'ia tei sae na

'adoma'i heiruarua'a 'inia ta mahoingau magu ngaa moi, 'iia 'a taritari'a. Suria 'iia 'a ai'a hinihini wetewete doni mareho na hauasi 'a odo-odo. 'Oha nagau hauai maho nagau ai'a taraa hinihinia do 'a odo-odo, naasi gau hauai ora-ora'a.

Suriai Awangana Kraest

15 ¹Igaau nei na hinihinigaau 'a wetewete, 'a goro dogau gal'i 'abengali 'a'auhiraau nei nara suria Araha nara maemae'a i hinihinidaa'i. Gai abui hau'i moi taha 'anai ha'a-wa'ewa'egaau haarigaau, ²ma'ata gai hau'i maho na 'iraaui rai wa'ewa'e 'ini'i mana maho narai ha'a-wetewete'i hinihinidaa'i. ³Rei'uua 'ia Kraest, ma ai'a 'adoma'inia moi haraaria 'anai hauai taha nai wa'ewa'e 'inia haaria. 'Inia na'i Usu-usu Maea 'a ha'arangasia o'ani, "God, 'iraaui nei ra ha'atee ha'ata'ai'o, 'a 'onaa do rau ha'atee ha'ata'ai'au ro'u."[†] ⁴Mwani maho na'i raronai Usu-usu Maea ra usu'i 'anai ha'ausurgia. Ma na'i 'oha na gai 'oha'ini'i, rai 'a'auhigia 'anai ahumaratanoa marai ha'a-'o'origaau. Ma naasi, gaigui to'oraai 'adoma'i heitotori 'ini'i taha na duruduru 'ini'i a God tanagia.

⁵Au ha'arahesi, do 'ia God na matai haua tana'amoui ahumaratanoa mana ha'a-'o'ori, 'ai 'a'auhi'amou 'anai hagugoni beiai ta'i 'ado'ado suriai barongana Jisas Kraest. ⁶Naasi 'i'amou moigui boi goni beiai ta'i 'ado'ado 'anai ha'atee ha'agorohia God i Amana Araha aga Jisas Kraest.

⁷Hoita, moi wa'ewa'e 'anai hagu bei'amou hairiu 'onaia ro'u wa'ewa'e mana hagu ana Kraest bei'amou. 'Onaa moi haua o'asi, 'iraaui noni rai ha'atee ha'agorohia God. ⁸Wai 'unua tana'amou. Na'i 'oha na boia Kraest, 'a boi 'onaai sae tatau'aro tanaraui Jiu 'anai ha'ata'inia do'ia God ai'a kaku'aa'i duruduru na haua tanaraui wauwa adaa'i. ⁹Ia Kraest 'a boi ro'u do 'iraaui nei ra ai'a ha'i saeni Jiu rai ha'a-aneanea God 'iniaai goro ana 'iniraaui. 'Onaai ha'arangasia ada na'i Psalm o'ani,

"Inau wai ha'a-aneane'o na'i 'uruhadaui nei ra ai'a Jiu, mawai gana ha'ahauasaa i atamu."[†]

¹⁰Na'i nata dora ra usua o'ani ro'u,

"Moi wa'ewa'e, 'i'amoui nei namou ai'a Jiu, moi wa'ewa'e beiraaui inoni ana'ia God; 'iraaui Jiu!"[†]

¹¹Na'i nata dora 'a 'unua ro'u mau o'ani,

"I'amoui nei mou ai'a Jiu, moi ha'a-aneanea Araha God. 'I'amou hako inoni nai marewana, moi ha'a-aneanea."[†]

¹²Mia Aisaea 'a 'unua ro'u o'ani,

"E nei baaniai burungana Jesi[†] 'ai boi, ma'ai marungiraaui nei ra ai'a Jiu. 'Iraau rai nugaai 'u'uridaui na'i hungana."[†]

15:3 Psalm 69:9 15:9 Psalm 18:49 15:10 Diutronomi 32:43 15:11 Psalm 117:1 15:12 Jesi: 'iia naasi amana Mwaeraha Deved. 15:12 Aisaea 11:10

¹³Ia God naasi ahuinai mwani mareho nagau 'adoma'i heitotori 'ini'i. Naasi 'au ha'arahesi mia God 'ai ha'a-wa'ewa'e'amou ma'ai haua tana'amoui gooroha 'inia'i 'u'uria amouu. 'Onaa nai o'asi, na mena anai Hi'ona Maea 'ai ha'a-weteweteai hinihinimouu 'anai dau'i taha namou 'adoma'i heitotori 'ini'i.

Tau'aro Ana Pol

¹⁴Arai do'ora mana asigu'i, 'inau 'au 'iraraa domou goro. Mou aidangisi'i baronga nara goro 'anai ha'isuri'i, mamou arari 'anai ha'ausuri'amou hairiu 'ini'i. ¹⁵Rei'uaa na o'asi, na'i usu-usuni 'inau 'au ha'atee wetewete 'ini'i tara'i maho do 'anai ha'a-'adoma'i aho'isi'amou 'ini'i. 'Au matai haua o'asi, 'inia 'ia God 'a goro 'iniau ¹⁶ma 'ome sigihiau dowai ha'i sae tatau'aro ana Jisas Kraest 'anai tau'aro tana'amoui nei na mou ai'a Jiu. Na'i tatau'aro agua 'au tau'aro 'onaai Piriisi 'anai waia woui Taroha Goro tana'amou mawai wate'amou tanaa God 'onaai wawate na Hi'ona Maea na ha'amaeaa mia God 'ai wa'ewa'e 'inia.

¹⁷Naasi, 'inia'i hagu agua beia Jisas Kraest, 'a arari dowai ha'aba'o 'inia'i tau'aro nau haua tanaa God. ¹⁸'E ta'i maho moi nawai ha'a-ta'eta'eau 'inia, naia na tau'aro na 'ia Kraest na 'a'auhiau 'anai haua 'oha nau wairaaui nei ra ai'a Jiu tanaa God. Rau hinihinia God 'inia'i rongoa adaau'i heitaroha'i agua mana 'omesi'i adaa'i mareho nau haa'i, ¹⁹'onaai ha'abu'oahu mana ha'ara nau haa'i 'inia'i mena anai Hi'ona Maea. Ma naasi, taraawa'a na'i Jerusalem tari Provensi Ilirikam, 'au ha'a-arosia goro i tau'aro agua 'anai taroha'inia'i Taroha Goro ana Kraest suri'i dora 'isi. ²⁰'Au bonasia dowai taroha'inia'i Taroha Goro suri'i dora ra ai'a taroha'inia mau iei a Kraest. Nau 'onaai sae na ai'a raba tagorahiai ruma na 'e sae he'ete'i na bwane taraawa'ana, 'inia 'inau ai'a raba heitaroha'i suri'i dora na 'e sae he'ete'i na bwane heitaroha'i suri'i. ²¹Nau ai'a haua o'asi. Me 'au ha'isuriai taha nara ha'arangasia 'abaia Kraest na'i Usu-usu Maea na o'ani,

“Iraaui nei ra ai'a taroha'inia mau tanaraau, rai 'ome 'iraraa. Miraauui nei ra ai'a rongo tarohana rai aidangisia.”†

'Ia Pol 'A Raba 'Ari Rom

²²'Aariha nau raba haua bei'amou 'au ai'a haua mau, suriai heitaroha'i agua mau suri'i mwane dora 'ini. ²³Ma'ata, na'i 'ohani 'au ha'ahako'a i tau'aro nau haua suriai dorani. Suri'i harisi nara hako'a 'au bwane raba ada wou bei'amou. ²⁴Naasi 'au 'adoma'inia do 'oha wai hano 'anai Spein wai garihi'amou ga'u na'i Rom. Na'i 'oha nagai wa'ewa'e goni hairiu ga'u, mamougui ha'ataariau ro'u 'anai Spein beiai gere 'a'au namou matai haua tanaau. ²⁵Ma'ata na'i na'o mawaigui 'ari wou bei'amou, wai aho'i ga'u 'ari Jerusalem 'anai 'a'auhiraau sae hinihini na'isi. ²⁶Wai waa'i 'ari ha'a narau goni'i sae hinihini na'i Provensi Masidonia mana'i Akaea. Rau haa'i

tanaraau sae hinihini nara pohara na'i Jerusalem. ²⁷Rau wa'ewa'e 'anai haua o'asi me 'a marasina ro'u dorau ga'i haua o'asi. 'Inia 'a 'onaa dorau kaoni beiraau Jiu hinihini na'i Jerusalem. 'Inia 'iraau Jiu hinihini rau hisungiraau 'inia'i Taroha Goro ma marasina do 'iraau rau ga'i hisungiraau aho'i 'ini'i toto'ora adaa'i. ²⁸Waigui ha'a-atahaa moi ha'a ra ha'a-'u'uriau 'inia, mawai 'ari wou re'i'amou'a 'oha wai hano 'anai Spein. ²⁹Au 'iraraa goro do 'oha wai 'ari wou bei'amou, wai boi beiai ha'agorohi ha'ibubu ana Kraest tana'amou.

³⁰Arai do'ora mana asigu'i, 'inia'i hagu agaau hako beia Jisas Kraest i Araha aga, 'au ha'angoni'amou wetewete 'anai 'a'auhiau 'ini ha'arahesi tanaa God taragu. Moi haua o'asi 'anai ha'ata'inia'i heita'ahi amouu tanaau na haua tana'amou i Hi'ona Maea. ³¹Moi ha'arahesi tanaa God maai taatahi bwarasiau baaniraau sae na'i Provensi Jiudea narau ai'a raba araisuria God. Moi ha'arahesi 'a'auhiraau ro'u i sae hinihini na'i Jerusalem marai wa'ewa'e 'anai dauai ha'a nawai waia tanaraau. ³²Na'i muri, 'onaa 'a suriai hei'irisina God, waigui boi ha'i wa'ewa'e bei'amou magari ha'a-wetewete'i hairiu 'adoma'igaa'i. ³³Au ha'arahesi tanaa God na hauai gooroha 'ai awa bei'amou hako. Amen.

Ha'atee Wa'ewa'e Ana Pol

16 ¹Au ha'atee wa'ewa'e 'inia'i koagaau a Fibi, 'e urao na tau'aro 'a'auhiraau sae ni heisoi na'i 'omaai Kenkria. 'Iia 'a bwa'i orema mai 'ari wou gaariri'amou. ²'Oha nai 'ari wou, moi ha'amaotoa 'onaai nei na hinihini ro'u Araha, 'inia naasi here na ta'isada dorai haua i noni ana'ia God. Moi 'a'auhia 'ini'i taha na 'irisii'i, 'inia 'a ragoi sae na 'ia 'a 'a'auhiraau, mia 'a'auhiau ro'u.

³Moi 'unua ro'u i ha'atee wa'ewa'e agua tanaa Prisila mia Akuila nararu 'a'auhiau na'i tau'aro agua tanaa Kraest Jisas. ⁴'E ta'i 'oha, raru gaarangi mae 'inia'i 'a'auhiau adarua. Ma naasi, ai'a do 'inau moi nau ha'atee ha'agorohirarua, me 'iraau ro'u i inoni hinihini nara ai'a Jiu, rau ha'atee ha'agorohirarua ro'u.

⁵Moi 'unua ro'u i ha'atee wa'ewa'e agua tanaraau sae hinihini nararu matai boboi 'anai ha'arahesi goni na'i ruma adarua.

Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaa gere sae goro agua, 'ia Epaenitas. 'Iia naasi 'etanai sae na hinihini tahamora na'i Provensi Eisia.

⁶Ha'atee wa'ewa'e tanaa Meri. 'Iia 'a tau'aro raha di'u 'anai 'a'auhi'amou.

⁷Ha'atee wa'ewa'e tanaa Andronikas mana urao ana 'ia Jiunia, 'e rua ai Jiu 'onaai nameu ta'i awa ga'u na'i rumanihio. 'Irarua raru hinihinia na'i na'o a Kraest 'iniau me 'irarua 'e rua Ha'ataari nararu here goro di'u.

⁸Ha'atee wa'ewa'e tanaa Ampliatas, 'e huunai sae goro agua na hinihinia ro'ua Araha.

⁹Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaa Abanas. 'Iia 'a tau'aro ro'u beigaau tanaa Kraest. Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaa Stakis, 'e huunai sae goro agua.

¹⁰Ha'atee wa'ewa'e tanaa Apelis. 'Iia 'e ta'i sae na ha'ata'inia haaria do'a mangudi na'i tau'aro tanaa Kraest. Ha'atee wa'ewa'e tanaraaui ruruha ana Aristobiulas.

¹¹Ha'atee wa'ewa'e tanaa Herodion, 'iia 'e ai Jiu ro'u 'onaaiau. Ha'atee wa'ewa'e tanaraaui sae hinihini na'i ruruha ana Nasisas.

¹²Ha'atee wa'ewa'e tanaa Trefaena mia Traefosa, rua urao tatau'aro ana Araha. Ha'atee wa'ewa'e tanaa Pesis, 'e urao goro na tau'aro raha ro'u tanaa Araha.

¹³Ha'atee wa'ewa'e tanaa Rufas, 'e huunai sae ororiu na'i tau'aro ana Araha. Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaa nanae ana. 'A huunai 'omesuriau goro 'onaa do 'inau 'e huunai gare ana.

¹⁴Ha'atee wa'ewa'e tanaa Asinkritas, 'ia Fligon, 'ia Hamis, 'ia Patrobas, 'ia Hamas, miraa ro'u tara'i sae hinihini nara awa ro'u beiraa.

¹⁵Ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaa Filologas, 'ia Jiulia, 'ia Nerias mana asina, mei tanaa Olimpas miraa tara'i sae hinihini nara awa ro'u beiraa.

¹⁶Oha moi awa goni noni hinihini 'onaa ta'i ruruha, moi here beiai nata nei[†] 'anai ha'ata'iniai heita'ahi amou tana'amou hairiu.

'Iraau hakoi sae na'i heisoi ana Kraest rau ha'ataari'i woui ha'atee wa'ewa'e adaa'i tana'amou.

Hadahada Ha'ahako Ana Pol

¹⁷Arai do'ora mana asigu'i, wai ha'a-ta'u'u'amou. Moi 'ome'ome goro 'iniraau nei nara raba ha'a-heita'iamou hairiu marau raba ha'ateha'amou baania God 'ini maani'i adaa'i maho nara ai'a ta'isada bei'i ha'ausuringa'i namou bwane rongo'i. Moi abui hagu bei'i sae o'asi. ¹⁸Rau raba suri'i moi hei'irisidaa'i haraariraa. Rau ai'a raba suriai hei'irisina Kraest, na Araha aga. Rau pwari'iraau nei nara matai hinihini'i mwada'u i mamaani rongo goro mana mamaani ha'agorogoro nara hahaa'i. ¹⁹Ma'ata 'inau 'au wa'ewa'e raha suria 'iraau hakoi mwane sae rau 'iraraa domou awasuriai Taroha Goro. Ma rei'uaa na o'asi, 'au 'irisia domoi aidangisi'i taha ra goro mamoi abui hau'i taha nara ai'a goro. ²⁰Ma naasi, 'ia God ni gooroha, 'ai raurau 'anai 'a'auhi'amou mamoi ha'ahehoa Saetan.

Mau ha'arahesi neina 'ia Araha Jisas 'ai goro 'ini'amou.

²¹'Ia Timoti na tau'aro beiau 'a haa ro'u i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou. Mia Lusias mia Jeson, mia Sosipata, ra'i ai Jiu ro'u 'onaaiau, rau 'unu'i wou i ha'atee wa'ewa'e adaa'i tana'amou.

²²'Inaua Tatias, i do'oramoou beia Araha, nau usuai usu-usu anani a Pol. 'Au ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e agua tana'amou.

²³⁻²⁴'Ia Gaeas 'a 'unua ro'u i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou. 'Iia na ha'a-awahiau na'i ruma ana ma ha'awateraau ro'u i sae hinihini 'anai ha'arahesi

---

16:16 *Here beiai nata nei:* Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi." Na'i madoraasi, 'iraau sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraau urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

na'i ruma ana. 'Ia Erastus, mo'o na 'omesuri ha'a 'anai 'omaani mia do'oragaaua Kuatas, raru 'unu'i ro'u i ha'atee wa'ewa'e adaru'i tana'amou.

Ha'arahesi Ana Pol

²⁵Gai ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'iia na matai ha'a-'o'oriai hinihinimoou 'iniai Taroha Goro nau taroha'inia tana'amou, 'e taroha 'abaia Jisas Kraest. Ni tarohasi 'a awa bainihu mau mai. ²⁶Ma'ata na'i 'ohani, 'a ha'ata'i goro hura'a tanagaau suri'i Usu-usu Maea adaa'i rarabea. Mia God na awa mau mai, 'a ha'atorameu 'anai taroha'inia hura'a do neina 'iraaui mwane inoni hako rai hinihinia marai araisuria.

²⁷Naasi 'inia moi ta'i God na madoma, gai ha'atee ha'aasaa tarau tarau 'inia Jisas Kraest. Amen.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pol Tanaraau Noni Hinihini Na'i Korin

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Tara'i 'oha 'o wai'ado'ado suria 'onaa na maho na'o haa'i ra odo-odo ma'ua ra ai'a? 'E kae aba na'i Buka Rom 'a maania tanagaau taha nagai hinihina. Ma na'i 'etanai Buka Korin 'ia Pol 'a ha'ausurigia 'iniai he'ua i here nagai haa ma'ua 'ai he'ua i barongagaa'i na'i 'oha gau hinihina Jisas.

Korin 'e kae 'omaa ororiu na'i 'oha na 'ia Pol 'a usuai usu-usuni. Mana dorasi 'e dora na ragoi saeni dora he'ete'i hairiu, goni beiraau sae narau boboi na'i 'isi 'anai horihori ma 'anai raoraonga'i. Ra 'unua do ni 'omaasi 'e 'omaa ta'aa suria 'iraau sae ra hahaa'i mwani ora-ora'a ta'a'i.

'E 'aariha na 'ia Pol na haa na ura 'inia 'i heiso'i na'i 'omaasi. 'Ariwou ma rongoa do 'iraau tara'i sae hinihini rau taraawa'a haa'i ro'u i mareho ta'a'i na 'iraau sae na'i 'omaasi rau haa'i. 'Ariwou me 'iraau sae hinihini rau usu-usu tanaa marau songa'inia 'ini'i tara'i mareho. Mia Pol 'a orisiai usu-usu adaau ma arami'i tara'i heisonga'i narau songa'inia 'ini'i, ma ha'ata'u'uraau 'anai ha'a-odoodoraau nei narau haa'i mareho ta'a'i.

'A o'asi ro'u tanaraau mwane noni hinihini na'i 'ohani. 'A ororiu 'anai ha'ausuringa'ini'i taha na 'ia Pol 'a ha'ausuriraa'u 'ini'i noni na'i Korin. Na'i 'oha na 'oi 'oha'i, 'oi wai'ado'ado suri'i mareho na 'oi matai haa'i 'anai ha'ata'inia hura'a i taha na'o hinihina.

---

1 ¹Inaua Pol na 'ia God na sigihiau 'anai Ha'ataari ana Jisas Kraest, mea Sostenes i do'oragaau na'i Kraest, ²namiri hauai usu-usuni tana'amoui sae ni heiso'i na'i Korin. 'Ia God 'a sigihi'amou 'anai ha'i noni maea ana'i neina mou matai hagu beia Jisas Kraest. 'Ia God 'a haa o'asi ro'u tanaraau hakoi noni nara hinihina Araha aga Jisas Kraest suri'i mwani dora. 'Ia Jisas naasi Araha aga hako.

³Au ha'arahesi mia Godi Amaga mea Jisas Kraest, Araha aga, rarui ha'agorohi'amou mararui ha'a-awa ha'agorohi'amou.

Pol 'A Ha'atee Ha'agorohia God

⁴Au ha'atee ha'agorohia God 'ado 'oha 'ini'i mwani bane rago na haa'i tana'amou 'iniai hagu amou beia Kraest Jisas. ⁵Suriai o'asi ana, na

tahingamoo'i ra honu 'ini'i mwani mareho goro, 'onaa huunai aidangisia amoua God ma ro'u 'iniaidangi namou to'oraa 'anai maania ro'u tanaraau haru nei. ⁶A ha'ata'inia doni ha'ausuringa'i amee'i tana'amou 'inia Kraest ra ha'a-momori. ⁷Naasi na mwani bane ni tatau'aro tanaa God, mou dau'i hako na'i mamasia namou haa i boi aho'i mai ana Araha aga 'ia Jisas Kraest. ⁸Iia 'ai 'a'auhi'amou 'anai ura baabau na'i hinihinimoou neina 'a bwa'i mareho taritari'a namoi haua narai hiiri'amou 'inia na'i 'oha nai aho'i mai Araha aga, 'ia Jisas Kraest. ⁹Mia God 'ai 'a'auhi'amou 'anai ura baabau, 'inia 'iia 'a mangudi suri'i duruduru ana'i. Me 'iia ro'u na soi'amou 'anai hagu goni beiai garena, 'ia Jisas Kraest, i Araha aga.

Heiho Na To'o Na'i Heiso

¹⁰Arai do'ora mana asigu'i, na'i atana Araha aga Jisas Kraest wai ha'a-ta'u'u'amou. Moi 'adoma'i aratara neina heiho 'abwa'i awa na'i ahoamou hairiu. Moi ahu aratara goni goro 'anai haai ta'i 'ado'ado. ¹¹Arai do'ora mana asigu'i, ra'i nei 'iniraui ruruha ana Kloui narau 'unu ha'agorohia tanaa do ra'i ha'atee heiraeraesi nara to'o na'i ahoamou hairiu. ¹²E nei ma o'ani, "Inau 'au suria Pol," ma'e nei ma o'ani, "Inau 'au suria Apolos." E nei ma o'ani, "Inau 'au suria Pita," ma'e nei ma o'ani, "Inau 'au suria Kraest." ¹³I'amou mou hoahoai abena Kraest 'iniaidangi taringai dora. 'A 'ua? 'Inaua Pol nau mae 'ini'o na'i dadaahoro ani? 'A 'ua? 'Inau nara bwareomae'amou 'iniaidangi atagu?

¹⁴Au ha'atee ha'agorohia God 'inia ai'a tanei 'ini'amou nawai bwareomaeaa na'i murina bwareomaeaarua agua Krispas mea Gaeas. ¹⁵Naasi 'a bwa'i nei nai 'unua do 'i'amou mou bwareomaeaa 'anai ha'i rongoiusuri tanaa. ¹⁶Au 'iraraa do ruruha ana ro'u moia Stefanas nau bwareomaeaarau, ma ai'a tanei'a nawaigui 'iraraa ro'u do'au bwareomaeaarau. ¹⁷'Inia 'ia Kraest 'a ai'a ha'ataariu mai 'anai bwareomaeaarau sae, me 'anai taroha'iniidangi Taroha Goro. Mau ai'a heitaroha'i 'ini'i mwani ha'atee nara rongo aidangi di'u. Ra gasigu hinihinia Kraest 'inia moi hadahadagagu nara rongo goro di'u. 'Onaa 'ai o'asi, ni mae na haua Kraest na'i dadaahoro 'ai 'ari pwaranga moi.

Na Huunai Madoma Ana God

¹⁸Na taroha 'iniaidangi mae na haa Kraest 'ini'i ora-ora'a agaa'i na'i dadaahoro, 'e maho na rongo to'obweubweu'a tanaraui nei ra suriai tara 'anai mae. Me tanagiai nei na 'ia God na ruhasigia, ni tarohasi 'e mena 'anai ruhasigia baaniai ora-ora'a. ¹⁹Na Usu-usu Maea 'a o'ani,

"Inau wai ha'a-ai'a'i aidangidi nei ra madoma, mawai ha'ata'ai'i taha nara 'adoma'iniidangi haa'i."[†]

²⁰Ma naasi ragui 'ua, 'ira nei ra madoma ma'ua 'iraui nei ra madomasi'i Ringe ana'ia Moses ma'ua 'iraui nei ra mataihere heitohetohe? 'Ia God

'a ha'a-'ome to'o bweubweu'araau ma ha'ata'inia hura'a doni madomani marewana 'a to'o bweubweu'a.

²¹'Inia na'i madoma ana God 'a ha'abwarasia baaniraaui noni 'anai aidangi tarihana God suri'i madoma adaa'i. Ma'ata tanaraui nei ra hinihiniai taroha nameu taroha'inia na rongo to'obweubweu'a tanarai saeni marewana, 'ia God 'ai ruhasiraaui. ²²'A rongo to'obweubweu'a tanaraui Jiu 'inia rau 'irisia di'u 'anai 'omesi'i ha'abu'oahu miraaui na Grik rau hinihinia moi maho na rongo madoma. ²³Mi'ameu meu ha'arangasia hura'a i mae na haa Kraest na'i dadaahoro. 'Iraau na Jiu rau 'itaa'i taroha naasi, miraaui nei narau ai'a Jiu, rau 'adoma'inia do ra'i ha'atee rongo to'obweubweu'a moi. ²⁴Ma'ata tanagaui nei na 'ia God na soigaui 'anai ha'i noni ana'i, rei'uaa Jiu ma'ua ai'a, 'ia Kraest 'a ha'ata'iniai mena mana madoma ana God. ²⁵'Inia ni 'ado'adona God na 'ome to'obweubweu'a tanaai noni, 'e aidangi na di'uai aidangina noni, mana taha na haa God na 'ome maemae'a tanaai noni, 'a mena di'uai taha na noni na matai haua.

²⁶Arai do'ora mana asigu'i, moisu 'adoma'iniai madoraa na 'ia God na soi'amou 'anai suria Kraest. Na'i 'ado'adodaui ahurodo, taringai nei moi 'ini'amou nara 'adoma'inia domou madoma. Taringai nei moi namou ha'i na'otara, ma'uasi huta suri'i ruruha ororiu. ²⁷Mia God 'a sigihiraaui nei nara ai'a madoma do neina 'iraaui nei ra madoma rai ninima, ma sigihiraaui ro'u i nei ra 'adoma'i hunihuniraaui moi, neina rai ninima i nei narau 'adoma'inia dorau ororiu. ²⁸God 'a sigihiraaui nei na 'iraaui inoni na'i marewanani ra 'adoma'i hunihuniraaui moi mara 'adoma'inia do rau ta'aa, neina 'iraaui nei nara 'adoma'inia do rau ororiu, rai ha'i inoni nara ai'a ororiu moi. ²⁹Naasi 'a ha'ata'inia do 'a bwa'i nei nai matai ha'a-ta'eta'ea haaria na'i maana God. ³⁰'Ia God haaria na wai'amou 'anai hagu beia Jisas Kraest. Mia Kraest 'a ha'ata'inia tanagiai huunai madoma ana God. 'A horigia hura'a baaniai ora-ora'a, ma 'iniai hagu agaui beia, gau ha'i inoni ana'ia God ma ha'odoodogaui na'i maana. ³¹Tarana naasi na Usu-usu Maea 'a o'ani,

“Iatei na raba ha'atee ha'aba'o,

'ai ha'atee ha'aba'o moi 'iniai taha 'ia Araha na haua.”[†]

Taroha 'Iniai Mae Na Haa Kraest

2 ¹Arai do'ora mana asigu'i, na'i 'oha nau boi bei'amou 'anai taroha'iniai taroha 'inia God tana'amou,[†] 'inau ai'a haal'i ha'atee bwara tana'amou, ma'uasi dowai ha'atee 'onaai sae na madoma. ²'Inia nau 'adoma'inia do ai'a ta mareho he'ete'i'a ro'u dowai'ui hadanga'inia, me 'iia moia Jisas Kraest mana mae na haua na'i dadaahoro. ³Na'i 'oha nau taha bei'amou, na abegu 'a maemae'a mau mamaa'u ha'i 'idi'idi. ⁴Me suri'i hadahada agu'i mana ha'ausuringa'i agu'i, 'au ai'a bonasi'amou domoi hinihini 'ini'i mwani ha'atee nara rongo madoma di'u. Ma'ata 'oha nau hadahada, mou re'iai mena anai Hi'ona Maea na ha'ata'inia doni taroha naasi, 'e taroha na boi baania God.

1:31 Jeremaea 9:24 2:1 Tara'i Baebol ra o'ani, “Taroha Goro 'inia God na bainihu ga'u.”

⁵Au haua o'asi, 'inia 'au 'irisia domoi hinihini 'inia re'ia amouui mena ana God, ma 'ai abu do 'inia rongoa amouui madoma anai noni.

Madoma Ana God

⁶Ma'ata tanaraau nei ra wetewete mara baabau goroi hinihinidaa'i, 'i'ameu meu hadahada beiai madoma, mana madoma naasi, ai'a madomani marewanani, ma'ua ai'a madoma adaa'i mwaerahani marewanani narai hako moi. ⁷I'ameu meu hadanga'inia 'ado'ado madoma ana God na ai'a ha'ata'i ga'au tanaraau noni. 'Ia God na hauai 'ado'adosi 'anai 'a'auhigia dogai taha beia, ma 'adoma'inia mau mai na'i madoraa na marewana 'a ai'a pwa'ara mau. ⁸Ai'a ta ta'i mwaeraha ni marewanani nai aidangisiai 'ado'ado madoma naasi. 'Inia 'onaa narai aidangisia, rau ga'i bwa'i rabuai Araha hauasa na'i hunganai dadaahoro. ⁹Na Usu-usu Maea 'a o'ani,

“Taha na ai'a noni nai re'ia ma'ua rongoa,

mana taha na ai'a noni nai 'adoma'inia do'ai to'o,

naasi taha na 'ia God na 'adoma'i ha'aagau 'inia tanaraau nei rau ta'ahia.”[†]

¹⁰Ma'ata na Hi'ona Maea ana God 'a ha'ata'ini'i maho 'isi tanagia, 'inia ni Hi'ona Maea 'a 'irara'i hakoi mwani maho, rei'uua taha ra awa bainihu na'i 'ado'adona God. ¹¹Na inoni haaria na aidangisia haariai taha na awa na'i 'adoma'ina. Ma o'asi ro'u, na Hi'ona Maea ana moia God na matai aidangisiai 'adoma'ina God. ¹²I'gaau noni hinihini gau ai'a to'oraai 'adoma'idi noni ahurodo, ma'ata gau to'oraai Hi'ona Maea na 'ia God na ha'ataaria mai. 'A nugaa beigia magai aidangisi'i mwani mareho 'ia God na haa'i tanagia.

¹³Naasi 'oha meu ha'ateenga'ini'i maho 'ini, meu ai'a ha'atee suriai madoma ni noni. Ma'ata meu ha'atee 'ini'i ha'atee na Hi'ona Maea na haa'i tana'ameu. Meu ha'atee 'ini'i ha'atee ni Hi'ona 'anai ha'asuriraau noni 'ini'i mareho ni Hi'ona.

¹⁴Me 'iatei na Hi'ona Maea ana God 'a ai'a awa beia, 'a bwa'i raba rongo'i mareho ni Hi'ona. Na nei nara o'asi, ra bwarai aidangi tarihadi mwane maho o'asi, 'inia na mareho o'asi ra rongo to'obweubweu'a moi tanaraau. Ni Hi'ona Maea naasi nai 'a'auhigia 'anai aidangisi'i mareho ni Hi'ona. ¹⁵I'giai nei na Hi'ona Maea 'a awa beigia, gau matai aidangisi'i mwane maho, mei tanaraau inoni ahurodo 'a bwara tanaraau aidangisi'i barongagaa'i. ¹⁶Na Usu-usu Maea 'a o'ani,

“Iatei na aidangisiai 'adoma'ina Araha?

'Iatei na matai ha'ausuria?”[†]

Me 'igaau gau matai aidangisi'i mareho ni Hi'ona, 'inia 'igaau naasi na awa beigia i 'adoma'ina Kraest.

Inoni Tatau'aro Ana'ia God

3 ¹Arai do'ora mana asigu'i, na'i 'oha nau awa bei'amou ani, 'au ai'a ha'atee 'onaa ha-ha'atee agua tanara i nei na Hi'ona Maea na marungi'i tahingadaa'i. Ma'ata 'au ha'atee tana'amou 'onaa moi noni nara ai'a aidangisia God, 'inia na tahingamou beia Kraest 'a 'onaa mau i gare. ²Na

ha'ausuringa'i agu'i tana'amou ra 'onaai wai susu nau hanangi'amou 'ini'i, ai'a 'inia mahoingau baabau. 'Au haa o'asi, suria 'i'amou mou ai'a arari mau 'ana'i ngau mahoingau baabau. Ma rei'uaa na'i 'ohanisi mamou ai'a arari ro'u mau, ³'inia na barongamoo'i ra ta'isada mau 'onaai barongani ahurodo. Na'i 'oha namou hai'ubwani hairiu mamou heita'ia hairiu, 'a ha'ata'inia do 'i'amou mou here ro'u mau 'onaairaaui sae ahurodo. ⁴'Oha na tara'i nei 'ini'amou ra o'ani, "I'ameu meu suria Pol," ma tara'i nei ra o'ani, "I'ameu meu suria Apolos," naasi 'a ha'ata'inia domou suria mau i barongani ahurodo.

⁵'A 'ua? 'Iatei naasia Apolos, mia tei 'inau? 'I'amiria ra'i noni tatau'aro moi namiri 'a'auhi'amou ani 'ana'i hinihinia Araha. Mamiri suriai tatau'aro na 'ia Araha na nugaa tana'amiria. ⁶'Inaua Pol nau 'onaai sae na hasi'i kora na'i mou, 'inia 'inau nau maania tahamora tana'amou'i Taroha Goro. 'Ia Apolos na 'onaai nei na ringi 'ada'i wai, 'inia 'iia na boi na'i murigu ma ha'a-weteweteai hinihinimou. Ma'ata ai'a 'i'amiria, mia God moi na ha'atahi'i. ⁷Naasi na nei na hasi, mana nei na ringi 'ada'i wai raru ai'a ororiu. 'Ia God naasi na ororiu di'u, suria 'iia na ha'atahi'i. ⁸'Ia mo'o na hasi mea mo'o na ringi 'ada'i wai raru ta'isada moi. 'Ia God naigui taharirua 'ohadi tatau'aro adaru'i. ⁹'I'amiria hakosi ra'i noni tatau'aro ana'ia God, mi'amou namou 'onaai mou ana.

'I'amou 'onaai ro'u ruma ana God. ¹⁰'Iniai goro ana God 'iniau, 'inau 'au 'onaai nei na goro na'i tau'aro ruma. Nau 'onaai nei na 'ome sigihiai ano goro na ha'ababauai ruma ma tara'i nei he'ete'i nara tora ha'ahakoa wou. Me 'iatei nai tau'aronai ruma na'i anosi 'ai 'ome'ome goro. ¹¹Ra gasi orisiai anosi 'inia ta ano he'ete'i, 'inia 'iia moia Kraest naasi ta'i ano'a na goro. ¹²Hoita, na'i tau'aro nara haa'i, tara'i nei rai tau'aro 'ini'i mwani maho goro 'onaai gol, silva ma'ua mwani hau 'ome goro. Ma tara'i nei rai haa'i maho 'onaai hasi'ei, hahaarisi, ma'ua ao. ¹³Mana mwani mareho narau tatau'aro 'ini'i 'isi raigui ha'ata'i hura'a na'i dangi ni hihiri. Ni hihiri ana God 'ai 'onaai 'eu nai ha'imaani'i, 'onaa ra goro ma'ua ra ta'a'i. ¹⁴'Onaa tei na bwa'i noro i taha na tau'arona na'i hunganai anosi, naasi 'iia 'ai daua nana i heitahari. ¹⁵Ma 'onaa 'iatei nai noro i taha na tau'arona, na mwani mareho ana'i rai ai'a'i ma bwa'i dau heitahari. Ma'ata rei'uaa na o'asi, 'ia God 'a bwa'i hiiri ha'amaesia. 'Ai 'onaai nei nara ha'atahia baaniai 'eu na'i ruma na noro.

Ha'abasu 'Iniai Ha'ata'aiai Ruma Maea Ana God

¹⁶'A 'ua? Mou ai'a 'iraraa do 'i'amou naasi Ruma Maea ana God mana Hi'ona Maea 'a awa bei'amou? ¹⁷Naasi 'onaa 'ia tei nai boi maai ha'ata'aiai Ruma Maea ana God, 'ia God 'ai ha'ata'aia. 'Inia na Ruma Maea ana God 'a maea, mi'amou naasi Ruma Maea.

¹⁸'O'i abui pwari'i'o haari'o. 'Onaa 'o 'adoma'inia do'o madoma suri'i maho ni marewana, 'a goro do 'o ga'i 'onaai noni haaria moi na ai'a madoma na'i marewana, ma naasi 'oigui huunai madoma. ¹⁹'Inia 'ia God 'a 'omesiai madoma ni marewana, 'e maho haaria moi. Na Usu-usu Maea 'a o'ani,

“Ia God 'a ha'ata'inia hura'ai bweu adaau nei ra madoma suri'i madoma adaa'i haariraau.”†

20Ma o'ani ro'u,

“Ia Araha 'a 'iraraa doni 'adoma'idi nei ra madoma, 'e mareho haaria moi.”†

21Naasi, 'oi abui ha'apa'o 'inia bwaudo na'o suria. 'Inia na mwani mareho hako, 'ia God 'a haa'i tana'amou. 22'A hauameua Apolos mea Pita 'anai 'a'auhi'amou. 'A haua tana'amoui marewanani, 'a haai tahi mana mae, 'a haa tana'amoui dangini mana mwani dangi narai boi mau. Ni mwani maho hako 'isi 'iaamoo'i. 23Ma'ata, 'i'amou 'ia ana'ia Kraest, mia Kraest 'ia ana God.

Ha'ataari Ana'ia Kraest

4 1Naasi na mwani noni hako rau ga'i 'adoma'ini'ameu 'onaai inoni tatau'aro ana'ia Kraest nara ha'a-'u'uri'ameu 'anai ha'atee ruhasi'i 'ado'adona'i a God nara ai'a ha'ata'i ga'u hura'a. 2Hoita, taha na ororiu na noni tatau'aro nai haua, naasi 'anai ha'isuri'i mareho na bwaudo ana na 'unu'i. 3'Inau, ai'a 'ua moe'a tanaa do 'i'amou ma'ua tara'i sae ro'u domoi hiiriai tau'aro agua tanaa Kraest. 'Inau mau ai'a hiiria ro'u i tau'aro agua haariau. 4'Inia rei'uaa nau ai'a 'ome 'iraraa ta maho nawai haua na taritari'a, gasi 'ia Araha 'a 'ome 'irara'i tara'i maho. 'Iia moi Araha aga na ta'isada 'anai hiiriau. 5Naasi, abui hiiriai nata nei. Moi mamasia moi 'oha 'ia Araha 'ai aho'i mai. 'Iia nai ha'ata'ini'i hura'a i taha nara awa bainihu mana 'ado'ado ta'a'i nara awa na'i tahingana hakoi noni. Ma na'i 'ohasi 'ia God naigui hadahada taeniraau noni suri'i tatau'aro adaa'i.

6Naasi 'anai 'a'auhi'amou arai do'ora mana asigu'i, 'inau 'au heiha'auu 'inimiria Apolos tana'amou mamoi aidangisia goro i ha'atee na o'ani, “Moi ha'isuriai taha na Usu-usu Maea na 'unua.” 'Onaa moi haua o'asi, ma naasi namou bwa'i 'adoma'i ha'a-ororiua ta na'otara di'uai nata nei. 7Ai'a tanei 'ini'amou nai ororiu di'uai nata nei. Na mwani maho namou to'ora'i, 'ia moia God na haa'i tana'amou. Ma 'onaa na o'asi, ma ai'a ta'isada domoi ha'aba'o 'ini'i, 'inia na mareho 'isi mou ai'a daa'i suri'i wetewete amoo'i haari'amou.

8'A 'ua? Mou 'adoma'inia dona mwani mareho namou 'irisi'i na'i tahingamoo beia Kraest mou daa'i hako'a? Mou 'adoma'inia domou toto'ora'a 'ini'i mwani bane ni Hi'ona Maea? Ma 'ua? Mou 'adoma'inia doni hinihinimoo'i ra wetewete di'u 'onaai wetewete na haa i mena na to'ora'a i mwaeraha, mi'ameu ai'a? 'A ga'i goro do mou ga'i ha'i mwaeraha moi, neina mei heimarungi goni ro'u bei'amou. 9Ma'ata na'i 'ado'adogu, 'a 'ome 'onaa do 'ia God 'a sigihi'ameui Ha'ataari 'anai siri suri'i mwani maho bwara. 'I'ameu meu 'onaai nei ra hiiria 'anai ha'amaesia ma 'anai ha'areirei 'inia na'i maadau hakoi noni mana enjel.

10'A 'ome 'onaa do 'i'amou mou 'adoma'inia domeu bweu 'ini hinihinia ameeua Kraest. Ma he'ua namou 'adoma'inia do 'i'amou mou madoma 'ini

hinihinia amoua Kraest? Mou 'adoma'inia domeu maemae'a, mi'amou mou 'adoma'inia domou mena di'u! 'A he'ua nara ha'ahou'amou, mi'ameu ra 'itameu! ¹¹Tari mai 'ohanisi meu awa hihioro'a ma maesi'ameui gono, mameu ho'o ngangatai bwana. Ra hidaari'ameu mameu ai'a to'ora ruma. ¹²Meu tau'aro raha haarimeeu 'anai hori'i maho nameu rabasi'i. Meu ha'agorohiraau nei ra 'isi'isi'ameu mameu ahumaratanoa 'oha ra nora ta'ai'ameu. ¹³Na'i 'oha ra ha'atee ha'a-ta'ai'ameu, meu 'abenga'i ha'atee goro tanaraau. Ma tari mai 'ohani, 'a ragoi noni na'i marewanani ra 'adoma'i mara ha'aro'a ma'ua mareho ta'aa 'ini'ameu.

¹⁴Na usu-usuni 'au ai'a haua do 'anai ha'a-arungata'ai'amou, me 'anai ha'ausuri'amou suria 'au ta'ahi'amou 'onaai ama na ta'ahi'i gare ana'i. ¹⁵Au ha'atee o'asi, 'inia rei'uaa na 'e tangahuru merui noni narau ha'ausuri'amou 'inia Kraest, me 'i'amou mou to'oraa moi ta'i ama. Na'i tahingamou beia Kraest, 'inau nau 'onaai amamou 'inia waia mai aguai Taroha Goro tana'amou. ¹⁶Naasi 'au ha'a-ta'u'u'amou 'anai awasuriau. ¹⁷Tarana naasi nawai ha'ataaria wou 'inia Timoti. [†] 'Iia 'ai ha'a 'adoma'i aho'isi'amou 'ini'i ha'ausuringa'i agu'i mana awaha odo-odo nau haua 'onaai Ha'ataari ana Jisas Kraest. Mana mareho nai ha'ausuri'amou 'ini'i, naasi mareho nau bwane ha'ausurirau ro'u i noni hinihini 'ini'i suri'i mwani dora hako nau taha suri'i. 'Ia Timoti 'e noni na mangudi suri'i tatau'aro ana'i tanaau, mei tanaau 'a 'onaa do 'iia 'e gare agua nau ta'ahia di'u.

¹⁸Au 'iraraa do tara'i nei 'ini'amou mou ha'aba'o na'i 'ohani, 'inia mou 'adoma'inia do 'augu bwa'i ataha'a bei'amou. ¹⁹Ma'ata 'onaa 'ia Araha 'a 'irisia, ma 'a bwa'i orea mawai ataha'a bei'amou ma waigui 'iraraa 'onaa 'i'amou nei namou ha'aba'o di'usi, mou hadahada rago kongari moi, ma'ua mou hadahada bei'a mena. ²⁰Mou 'iraraa, 'oha 'ia God 'a marungiai tahingamu, 'a ai'a ha'ata'i moi na'i hadahadangamu, me 'a ha'ata'i ro'u suri'i taha na'o haa'i beia i mena ana. ²¹Hoita, 'e taha namou rabasia dowai haa 'oha wai ataha wou? Wai ataha wou 'anai ha'a-mama'ai'amou, ma'ua wai ataha wou beiai raromani heita'ahi mana awa 'abenga'i?

Here Wawaasua'a Na'i Heiso

5 ¹Inau 'au heimwaota'i di'u 'inia rongoa agua do 'e nei 'ini'amou na hauai here na ta'aa di'u. Ni here naasi, rei'uaa nei ra ai'a hinihinia God ma bwara ro'u dorai haua! 'Au rongoa do 'e nei 'ini'amou na mamurau beiai ruanai urao ana mama ana. ²Ai'a ta'isada domoi ha'aba'o, ma'ata mou ga'i arunga ahutotou 'inia marehosi. Mia mo'o na hauai heresi, 'a ta'isada domou ga'i ha'ahura'ahia baaniai ruruha amouu.

³⁻⁴Rei'uaa nau awa ha'atau, ma'ata na'i tahingagu hako 'inau bei'amou. Naasi 'a 'onaa do 'inau 'au awa moi bei'amou, ma 'inia mena ana Jisas, 'au bwane hiiria mo'o na hauai heresi. Naani maho namoi haua. Moi boi goni 'onaai noni hinihini mamoi 'iraraa ro'u do 'inau 'au awa ro'u bei'amou. Hoita

4:17 Tara'i Baebol ra o'ani "Tarana naasi nau ha'ataaria wou 'inia Timoti."

naasi, 'iniaia mena ana Araha Jisas ⁵moi watea mo'o na hauai heresi tanaa Saetan mai ha'a-rongomaata'ia na'i tahitahi ana. Ma 'onaa 'ai rihosi, 'ia Araha 'ai ha'atahia na'i dangi nai aho'i mai 'anai hiiriraau noni.

⁶I'amou mou watea mo'osi 'anai awa mau na'i ruruha amou. Ai'a ta'isada domoi ha'aba'o 'iniaia mahosi! 'I'amou bwani 'iraraai ha'atee na o'ani, "E gere meme i draebam kekerei ta'aa moi na matai ha'asu'ua hakoi flaoa." ⁷Naasi moi nugaa hura'a i draebam baani'amou mamoi awa odo-odo. Ha'amomori di'u, na'i 'ado'adona God, 'i'amou mou odo-odo'a na'i maana. 'A o'asi suria 'ia Kraest 'a mae 'inigia 'onaai garei siip nara ho'asi 'inia ani 'anai ha'abwarasiai mae na'i Roho Aharau. ⁸Naasi, 'oha gai boi goni 'anai ha'ato'oai Rongo ni Roho Aharau, gai abui boi beiai draebam ni ta'aa mana ora-ora'a, ma'ata beiai tahinga na ha'a-momori tarau.

⁹Na'i usu-usu agua tana'amou ani, nau bwane usua dio domoi abui mamaani bei'i nei ra awa moi 'anai wawaasua'a. ¹⁰Nau ai'a 'unua domoi abui mamaani beiraau nei ra ahurodo nara wawaasua'a mara naga, ma'ua nara beri mara ha'arahesi'i araaranunu. 'Onaa 'o raba hora baani'i sae o'asi, ma'oi hanota baaniai marewana. ¹¹Ma'ata, 'inau 'au 'unua domoi abui mamaani beiraau nei narau 'unuraau dora'i sae hinihini maragu awa moi 'anai wawaasua'a mara naga 'ini'i mareho adaa'i sae he'ete'i, nei ra ha'arahesi'i araaranunu mara ha'atee ha'ata'ai ai nata nei, nei ra gono raha 'iniaia waini bweu mara beri raha. Na inoni hinihini o'asi, moi abui haigaauni beiraau. Rei'uaa domoi heinagu moi 'anai ngau hasura'i beiraau, mamoi abu ro'u.

¹²⁻¹³Io, 'inau ai'a tanaau 'anai hiiriraau nei nara ai'a awa na'i heisoi, 'inia 'ia God naasi 'anai hiiriraau. Mi'amou naasi 'anai hiiriraau nei nara awa na'i heisoi. Na Usu-usu Maea 'a o'ani, "Iatei na ta'aa bei'amou, moi ha'ahura'ahia baaniai ruruha amou."

Herehere 'Anai Ha'a-aratara'i Heita'ia

6 ¹Na'i 'oha na 'e nei 'ini'amou na heita'ia beiai nata sae hinihini, 'a 'ua namou 'irisia moe'a 'anai taranga'inia tanaraau sae hihiri nara ai'a hinihinia God 'anai ha'a-arataraa? Marehosi, 'e maho namou ga'i taranga'inia tanaraau noni ana'ia God 'anai ha'a-arataraa. ²A 'ua? Mou ai'a 'iraraa do'igaau noni ana'ia God nagai hiiriraau hakoi noni ni marewana na'i madoraa nai boi mau? Ma 'onaa 'i'amou namoi hiiri'i hakoi noni nai marewana, ma'ua na bwara moi 'inia tana'amou i ha'a-aratara'i gere haiu'au'a o'asi? ³Mamou ai'a 'iraraa do'igaau noni ana'ia God nagai hiiriraau ro'u i enjel? 'Onaa na o'asi, 'a ga'i bwa'i bwara 'anai ha'a-aratara'i haiu'au'a ni marewanani. ⁴Oha nara to'o i heita'ia bei'amou, mou ga'i bwa'i taranga'ini'i tanaraau ahurodo na 'iraau sae hinihini ra ai'a ha'ahouraa na'i aba 'anai ha'a-aratara'i mareho o'asi. ⁵Romwane, mou ga'i ninima suriai heresi! 'A 'ua? 'Agu ai'a ta ta'i sae'a ro'u bei'amou naigui gere aidangi goro 'anai ha'a-aratara'i haiu'au'a nara to'oto'o o'asi na'i ahoamou? ⁶A

^{6:4} I nata herehere 'anai orisiai tatarani 'a o'ani, "Rei'uaa ta sae namoiwou 'ini'amou sae hinihini, ma 'a ga'i matai ha'a-aratara'i moi taha nara taritari'a na'i ahoamou hairiu."

ga'i goro 'onaa 'ai o'asi. Ma'ata mareho na to'oto'o na'i 'ohanisi, 'e noni hinihini ma waiai nata noni hinihini na'i kooti na'i maadaau hako ahurodo!

⁷Na'i 'oha namou waiai nata noni hinihini na'i kooti, 'i'amou mou bwane heho'a na'i maana God. 'A ga'i goro 'onaa moi 'adoma'i nugasia moi here ta'aa anai nata sae, ma'ua moi nugasia moi marai ha'a-bweubweu'amou 'ini'i ha'a amoo'i. ⁸Mi'amou, rei'uaa na mou ha'i inoni hinihini, mou here ha'a-ta'ai'amou moi hairiu mamou ha'a-bweubweu'amou hairiu 'ini'i ha'a amoo'i.

⁹Moi aidangisia do 'iraau nei ra ta'a'i ra bwa'i siri mwada'u na'i hourana ana God. Abu pwari'i'amou haarimoo 'inia mahosi. 'Iraau nei ra wawaasua'a mana nei ra ha'arahesi'i araanunu, mana nei nara taritari'a baani'i mwane ma'ua urao adaa'i, mana mwane nara wawaasua'a bei'i ro'u moi sae mwane, ¹⁰miraau nei ra beriberi mana nei ra naga 'ini'i mwane maho, 'iraau nei ra gono raha 'ini'i waini bweu mana nei ra ha'atee ha'ata'ai'ai nata nei mana nei ra ha'a-bweubweu'araau noni 'anai rahi'i baaniraau mareho narau to'ora'i, 'a bwa'i nei 'iniraau nei o'asi nai siri mwada'u na'i hourana ana God. ¹¹Tara'i nei 'ini'amou mou o'asi ga'u na'i na'o. Mana'i 'ohani, na mena ana Araha aga Jisas Kraest mana Hi'ona Maea ana God 'a ha'a-wariwari'amou baaniai ora-ora'a mamouga ha'i noni ana'ia God, naasi namougu odo-odo 'inia na'i maana.

Hora Baaniai Ora-ora'a Ni Wawaasua'a

¹²Gasi, ra'i nei 'ini'amou moi 'adoma'i o'ani, "Inau wai matai haua moi ta maho nawai 'adoma'inau haua." Ha'amomori. Ma'ata 'inau wai 'unua tana'amou, ai'a do mwane mareho ra goro hako tanagia 'anai haa'i. Naasi 'inau 'a bwa'i mareho nawai watea na'i tahingagu 'anai slev tanaa. ¹³Mamoi o'ani ro'u, "Ni mahoingau ra haa'i 'ada'i ahugaa'i, mana ahugaa'i ra awa 'ada'i mahoingau. 'A o'asi ro'u, ni abegaa'i naasi 'anai wawaasua'a 'ini'i." Ma'ata 'inau wai 'unua ro'u tana'amou, na'i 'oha nagai to'oraai abe haoru ara'ai aro, 'ia God 'ai ha'a-ai'aa'i ahu mana mahoingau. Ni abegaa'i, 'ia God 'a ai'a haa tanagia do 'anai wawaasua'a, ma'ata 'a haua tanagia 'anai tau'aro tanaai Araha aga. Mia Araha naasi 'anai marungiai abega. ¹⁴Mana abegaa'i ra bwa'i ai'a'i tarau 'onaai mahoingau ani, 'inia 'ia God 'ai ha'a-suruta'egaau baaniai mae 'inia mena ana, 'onaai ha'a-suruta'ea ana aho'ia Araha.

¹⁵'A 'ua? Mou ai'a 'iraraa do 'oha namou ha'i ta'i beia Kraest 'a 'onaa do abemoo'i ra hasi beiai abena? Ma 'ua? 'A goro dowai haa ta aba 'inia Kraest mawai ha'ahasia wou na'i abenai urao rebirebi? 'A bwa'i! ¹⁶'Onaa 'iatei na hasi beiai urao rebirebi, 'ia 'e ta'i beia na'i abe. 'Inia na Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, "Irarua rarugui ha'i ta'i abe." ¹⁷Ma'ata na nei na hagu beia Kraest, 'ia 'a ha'i ta'i beia na'i tahingana.

¹⁸Naasi, moi hora baaniai ora-ora'a ni wawaasua'a. Mwane taraani ora-ora'a ra matai ha'ata'ai'ai abe, ma'ata ra ai'a ha'ata'aia di'u 'onaai ora-ora'a ni wawaasua'a. ¹⁹'A 'ua? Mou ai'a 'iraraa dona abemoo'i 'e Ruma Maea anai Hi'ona Maea na haua tana'amou a God do 'anai awa na'i raromoo? Na abemu 'a ai'a 'iaamua, ma'ata 'iaana God. ²⁰Suria ni hori'o na haua 'a di'u

baani'i hakoi mwani maho. Naasi 'oi haai abemu 'anai haua moi taha 'anai ha'a-wa'ewa'ea God.

Ha'ausuringa'i Na'i Ringei Ha'iwai

7 ¹I'o. 'Au raba arami'i maho namou songa'iniau 'ini'i na'i usu-usu namou haua ani, na'i aba 'inia ha'iwai. 'A goro moi 'onaa ni mwane 'ai abui ha'iwai. ²Me suria 'a raha di'u i here wawaasua'a, naasi na goro 'inia do na mwane 'ai to'oraai urao ana haaria, mana urao 'ai to'oraai mwane ana haaria. ³Na mwane 'ai watea haaria tanaai urao ana mana urao 'ai watea haaria tanaai mwane ana. Ma rarui wa'ewa'e suri'i hei'irisidaru'i. ⁴Na abenai urao ai'a do 'iaana haaria, ma'ata 'iaana ro'u i mwane ana. Mana abenai saemwane ai'a do 'iaana haaria, ma'ata 'iaana ro'u i urao ana. ⁵Murui abui kakawata'i watemurua tana'amurua haarimurua. Ma'ata, 'a goro moi 'onaa murui 'adoma'i aratara 'anai mamarota'i mauru goni 'anai nuga madoraa 'anai ha'arahesi. Me murui haua suriai gere madoraa moi ma murugui tano mauru goni aho'i. 'A gasi ohongi'amurua Saetan 'anai taritari'a beiai nata nei, suria 'i'amou mou ai'a wetewete arari 'anai ura baabau bwarasi'i 'adoma'i ta'a'i suri'i tahingamoo'i.

⁶Nau 'unuai mahosi ai'a do'e ha'atora tana'amou, ma'ata 'anai ha'a-aidangisi'amou do 'inau 'au 'adoma'i ha'agorohia 'anai haua o'asi. ⁷'Au 'adoma'inia do 'a ga'i goro domou ga'i bwa'i ha'iwai 'onaaiau. Ma'ata 'ia God 'a haa'i tanagiai mwane bane he'ete'i hairiu, tara'i nei ra to'oraai bane 'anai ha'iwai ma tara'i nei ra to'oraai bane 'anai awa o'asi moi ha'i bwa'i ha'iwai.

⁸Hoita, tana'amoui nei namou ai'a ha'iwai mana nao, 'au 'adoma'inia do'a goro domou ga'i awa o'asi moi 'onaaiau. ⁹Ma'ata 'onaa na bwara tana'amou i ura bwarasi'i hei'irisi ta'a'i na'i tahingamoo'i ma 'a goro domou ga'i ha'iwai moi. Mou gasi awa moi 'anai 'adoma'i sisiwa 'inia nata nei.

¹⁰Mau raba 'unua tana'amoui nei namou ha'iwai, ai'a mareho dowai 'unua moi suriai 'ado'adogu, ma'ata 'e ha'atora baania Araha. Na urao 'a ga'i bwa'i gaasiai mwane ana. ¹¹Ma'ata 'onaa na gaasia, ma 'iia 'ai awa haaria o'asi'a 'onaa na bwa'i hagu aho'i beiai mwane ana. Ma o'asi ro'u, na mwane 'a ga'i bwa'i gaasiai urao ana.

¹²⁻¹³Mei tana'amou tara'i nei, 'e maho nawai 'unua tana'amou. Mana mahosi ai'a ha'atora baania Araha, ma'ata 'e maho nau 'adoma'i ha'agorohia moi. 'Onaa 'e rua sae raru ha'iwai nararu ai'a hinihini. Ma 'ari wou mana mwane 'a hinihini mana urao 'a ai'a, na mwane ana 'ai abui gaasia 'onaa uraosi 'a 'adoma'i aratara mau 'anai awa beia. Ma 'onaa 'e urao hinihini na to'oraai mwane na ai'a hinihini mana mwanesi 'a 'adoma'i ta'isada mau 'anai awa beia, ni urao 'ai abui gaasiai mwane ana. ¹⁴Suria na mwane na ai'a hinihini, 'a matai ha'i ta'i na'i ruruha ana God 'inia awa ana beiai urao ana na hinihini. Mana urao na ai'a hinihini, 'a matai ha'i ta'i ro'u na'i ruruha ana God 'inia awa ana beiai mwane ana na hinihini. 'Onaa na ga'i bwa'i o'asi, na gare amoo'i ra ga'i 'onaa'i'i gare ahurodo. Ma'ata 'a ai'a o'asi! 'Ia God 'a wairau ro'u na'i ruruha ana. ¹⁵Me ma'ata 'onaa na nata abe na ai'a hinihini

'inirarua nai raba haigaasi, nugaa moi mai o'asi. 'Ia God 'a ha'awatea moi, 'inia 'iia ai'a soi'amou 'anai awa ta'aa me 'a soi'amou 'anai awa goni goro. 16Ma rei'uua na rarui awa goni tarau, 'a bwarai 'iraraa 'onaa ni nei na ai'a hinihini 'ai hinihini mau ma'ua bwa'i.

Awa Suriai Hei'irisina God

17Ahutana hakoi noni ra ga'i wa'ewa'e 'iniaai awa he'ua na 'ia Araha na nugaa tanaraau na'i 'oha na 'ia God 'a soiraau 'anai hinihinia Kraest. Naasi mareho nau ha'ausuriraaui 'inia i noni hinihini suri'i mwani dora nau taha suri'i. 18'Onaa 'e nei na bwani dauai ringei aha ha'ara maagu hinihinia Kraest, 'ai abui torakoke i 'adoma'ina 'inia. Ma 'onaa na ai'a haua mau ringei naasi, ma'ai abui ha'isuria. 19'Inia 'a ai'a ororiu 'onaa na'o suriai ringei aha ha'ara ma'uasi ai'a. Taha na ororiu di'u, naasi 'anai ha'isuri'i maho na 'ia God na 'unu'i.

20Rei'uua awaha he'ua ma'ua tau'aro he'ua namou awasuria na'i 'oha 'ia God na soi'amou 'anai hinihinia Kraest, moi abu bonasiai orisi baania. 21'Onaa na 'ioe 'e slev na'i 'oha na'o taraawa'a hinihinia Kraest, ma'ai abui ta'aabemu 'iniaai awa amua 'onaai slev. Ma'ata 'onaa bwauodo amua 'a raba ha'a-awa dadara'a'o, ma'oi ha'awatea moi. 22Mamoi aidangisia, 'onaa 'e slev na 'ia Araha na soia, 'iia 'a awa dadara'a'a baaniai mena ni ora-ora'a. Ma 'onaa 'e sae na ai'a slev na'i 'oha nara soia, 'iia 'a ha'i slevi'a tanaa Kraest. 23Na mae na haua Kraest 'a hori raha 'ini'amou. Naasi mou abui bahurongoraui nei nara 'unua domoi orisiai awa-awa namou bwani hahaa'i. 24Naasi arai do'ora mana asigu'i, rei'uua awaha he'ua ma'ua tau'aro he'ua namou awasuria na'i 'oha na 'ia God na soi'amou, moi abu bonasiai orisi baania.

Heisonga'i 'Iniraui Nei Ra Ai'a Ha'iwai

25'Io, 'au raba aramiai heisonga'i amouu 'iniraui nei nara ai'a ha'iwai. 'A ai'a ha'atora baania Araha nawai 'iraraa 'inia 'anai maania tana'amou, ma'ata wai 'unua tana'amou 'adoma'igu 'iniaai marehosi. Mou matai 'u'uriau, 'inia 'ia Araha 'a ahu ta'ahiau ma haua tanaau i madoma. 26'Au 'adoma'inia do, 'iniaai awa agaau inoni hinihini na'i madoraa bwara na'i 'ohani, 'a goro domoi awa moi 'onaai awa namou bwane hahaa. 27'Onaa 'ioe 'e sae na'o bwani ha'iwai, 'oi abui bonasia gaasiai urao amua, ma 'onaa na'o ai'a ha'iwai mau, ma'oi abui bonasiai ha'iwai. 28Me ma'ata 'onaa 'oi ha'iwai, 'o ai'a ora-ora'a bwarasia God. Ma ai'a ora-ora'a ro'u tanaai gere urao na ai'a ha'iwai mau ma do'aigui ha'iwai. Na mareho nau 'adoma'iniasi, naasi 'anai ha'abwarasi'i baani'amou i mwane mareho bwara narai to'o tana'amou i nei namoi ha'iwai.

29Na mareho na ororiu domoi aidangisia, do na madoraa 'anai hau'i tau'aro ana'ia Araha 'a pwapwaku tanagaau. Naasi, 'a goro do 'iraui nei nara ha'iwai rai tau'aro raha tanaa Araha 'onaai nei na ai'a ha'iwai 'onaai. 30'A o'asi ro'u, ai'a goro doni ahutotou ma'ua wa'ewa'e ma'ua toto'ora amua

'ai ha'abwarasi'o 'anai hauai tau'aro ana Araha. ³¹Suri'i mwani maho nagai haa'i ma'ua to'ora'i na'i marewanani, gai abui 'adoma'i ororiu di'u 'ini'i. 'Inia na marewanani 'a bwa'i orea mai hako.

³²'Au ai'a 'irisia domoi 'adoma'i ororiu 'inia ta maho na'i marewanani. Na nei na ai'a ha'iwai 'a matai 'adoma'i riu 'anai ha'a-wa'ewa'ea Araha na'i tatau'aro ana na haua tanaa. ³³Ma'ata, na nei na ha'iwai 'a 'adoma'i riu moi 'ini'i tatau'aro ana'i haaria na'i marewanani ma 'anai ha'a-wa'ewa'eai urao ana. ³⁴Na 'adoma'ina 'a heiruarua'a. 'A ta'isada ro'u o'asi i urao ha'iwai. 'Iia 'a 'adoma'i riu moi 'ini'i tatau'aro ana'i na'i marewana ma 'anai ha'a-wa'ewa'eai mwane ana. Ma'ata, na gere urao ma'ua urao raha na ai'a ha'iwai, 'a 'adoma'i riu 'anai wateai tahingana hako 'anai ha'a-wa'ewa'ea God na'i tatau'aro ana na haua tanaa.

³⁵Nau 'unu'i mareho 'isi tana'amou suria 'au raba 'a'auhi'amou, ai'a dowai ha'a-bwarasi'amou baaniai ha'iwai. Me 'au 'irisia domoi wate'amou dadara'a 'anai tau'aro tanaa God ma 'anai hauai taha na goro ma odo-odo.

³⁶'Onaa 'e mwane na 'adoma'inia do'ai taritari'a beiai urao nararu hagu'hagu 'anai ha'iwai, ma 'onaa ni harisinai uraosi 'a ta'isada 'anai ha'iwai, 'a goro do'ai waina. Ai'a mareho nai taritari'a 'inia. ³⁷Me 'onaa ai'a sae nai ha'a-'usu'usua do'ai ha'iwai ma 'onaa 'a matai 'omesuria haaria baaniai ora-ora'a ma 'adoma'i wetewete do'a bwa'i ha'iwai, 'a goro do rarui abui ha'iwai. ³⁸Naasi, na'i 'ado'adogu, 'a goro moi 'onaa rarui ha'iwai. Ma'ata 'a goro di'u baania 'onaa nararu bwa'i ha'iwai.

³⁹Na urao ha'iwai 'ai awa tarau beiai mwane ana, 'ai abui gaasia. Ma'ata na'i 'oha na mwane ana 'ai mae, naasi 'ai matai waina ta sae he'ete'i nai 'adoma'inia, 'onaa ni saesi 'e sae hinihini. ⁴⁰Ma'ata 'onaa na ga'i bwa'i ha'iwai aho'i, 'au 'adoma'inia do 'a ga'i wa'ewa'e di'u ro'u wou. Naasi 'ado'adogu, me 'au 'adoma'inia doni Hi'ona Maea ana God 'a 'adoma'i o'asi ro'u.

Heisonga'i 'Ini'i Mahoingau Nara Wate'i

Tanaai Araaranunu

8 ¹I'o, nau raba aramiai heisonga'i amoo'u 'inia'i mahoingau nara ho'asi'i 'ini'i tana'i araaranunu. Ha'amomori, 'igaa'u hakoi noni gau 'adoma'inia dogau aidangisiai taha ra ha'a-momori mana maho ra ai'a. Na 'ado'adosi 'a haua moi ha'a-ta'eta'e na'i tahinganai noni. Ma'ata na heita'ahi 'a 'a'auhiai nata nei. ²Tei na o'ani, "Inau 'au aidangisia goro doni mahosi 'a odo-odo moi 'anai haua." Na noni o'asi 'a ai'a huunai aidangisia mau i mahosi. ³Ma'ata 'ia God 'a aidangisiraau'i nei narau ta'ahia.

⁴Hoita, naani 'ado'adogu 'ini'i mahoingau nara ho'asi 'ini'i tana'i araaranunu, 'onaa ra odo-odo moi tanagaau 'anai ngaa'i ma'ua ai'a. Gau 'iraraa doni araaranunu ai'a huunai hi'ona. Magau 'iraraa do'e ta'i Hi'ona moi na awa. ⁵Ha'amomori, 'a ragoi nei nara ha'arahesi'i maho na'i ahoasara ma na'i marewana nara 'unu hi'ona mana araha 'ini'i. Ma'ata rei'uaa na o'asi, ⁶'igaa'u gau hinihinia moi ta'i God. 'Iia naasi amaga hako, na ha'apwa'ara'i

'ahutadi mareho na'i ahoasara ma na'i marewana nagau awa 'anai tau'aro tanaa. Ma'e ta'i Araha, 'ia Jisas Kraest. 'Tia na 'a'auhia God 'anai ha'apwa'ara'i mwani mareho hako, me 'iia na haua tanagia i huunai tahi.

⁷Ma'ata ai'a dona mwani noni hinihini hako narau aidangisiai mareho naasi. 'Inia taraawa'a mau mai 'oha rau kekerei, rau 'adoma'inia doni araanununu 'e huunai hi'ona. Naasi na'i 'ohani, na'i 'oha narau ngaa'i mahoingau na 'irai ahurodo ra ho'asi'i tanaai araanununu, rau arunga 'ino'a, suria rau 'adoma'inia dorau ngaa'i maho nara ho'asi 'ini'i tanaai hi'ona ta'aa. ⁸Na mahoingau nagau ngaa'i, 'a bwa'i ha'ata'ai ai hagu hagu agaau beia God. Rei'uaa nagai ngaa'i ma'ua bwa'i, me na'i maana God, gau 'ome ta'isada moi.

⁹Ma rei'uaa na o'asi, 'i'amou namou aidangisiai mahosi, moi 'ome'ome goro. Mou gasi ngaa'i mahoingau nara ho'asi 'ini'i tanaai araanununu, mamougu ha'ata'ai'i hinihinidaa'i nei na hinihinidi ra maemae'a. ¹⁰Inia 'onaa na'oi ngau na'i ruma nara ha'arahesia iei araanununu, mana nei nai maemae'a i hinihinina 'ai 'omesi'o, 'aigui ha'a-weteweteai 'adoma'ina 'anai ngaa'i mahoingau nara ho'asi 'ini'i tanaai araanununu maai matai arunga 'ino'a 'inia. ¹¹Naasi na aidangi na'o to'oraa do mwani mahoingau hako ra odo-odo 'anai ngaa'i, 'ai ha'a-ai'aa'i hinihinina mo'o na ai'a wetewete i hinihinina beia God. Maagu 'iia ro'u 'e ta'i 'inigaau noni na 'ia Kraest na mae 'anai ha'atahigia. ¹²Naasi na'i 'oha na'o ha'a-weteweteai 'adoma'inai nata inoni hinihini 'anai hauai maho na arunga 'ino'a 'inia, 'io'e 'o here ha'ata'aia mo'osi ma'o here ha'ata'aia ro'ua Kraest. ¹³Naasi 'onaa nawai ngaa ta maho nai ha'ata'aiai hinihinina nata inoni hinihini, ma naasi 'a bwa'i ta 'oha'a ro'u nawaigu'i ngau ta mahoingau o'asi. 'Au gasigu taarai haua moi ta maho tanaai do'oragu nai ha'a-wetewetea 'anai haua ta maho nai 'adoma'inia moi do ai'a goro.

Pol Mana Tatau'aro Adaau Ha'ataari

9 ¹Inau 'au dadara'a 'anai suriai hei'irisina Kraest, minau 'e Ha'ataari, me 'inau 'au 'omesia Araha aga 'ia Jisas Kraest. Mana huanai tatau'aro agua tanaa Araha, naia i hinihini namou haua beia. ²Rei'uaa ra'i nei ra 'adoma'inia do 'inau ai'a Ha'ataari, ma'ata mou 'iraraa do 'inau 'e nei. 'Inia 'oha nau rihosi'amou 'anai hinihinia Kraest, 'a ha'ata'inia do 'inau ro'u 'e ta'i nei 'iniraau Ha'ataari.

³Naani heiarani nau haa tanaraau nei narau 'unu'unuau. ⁴Suria 'inau 'e Ha'ataari, 'inau 'au ta'isada 'anai ha'angoniraau noni hinihini 'anai 'a'auhiau 'ini'i taha nau 'irisi'i, 'onaai mahoingau mana waini gono. ⁵Minau matai waina ro'u moi ta urao hinihini, ma 'iia 'ai matai 'aariha ro'u beiau na'i 'oha nau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro, 'onaai'i tara'i Ha'ataari mia Pita, miraau do'orana'ia Araha. ⁶Ma 'ua? 'A odo-odo do 'i'amiria moia Banabas namiri haa'i tara'i tau'aro he'ete'i 'anai siba ha'a 'anai hori'i maho namiri 'irisi'i, miraau haru Ha'ataari, moi hihisungiraau moi? ⁷Onaai 'iraraa amou, ai'a tanei nai awa na'i ruruhani hehei'oi maai hori'i haariai taha na hau'i 'anai tatau'aro ana. Mia mo'o na tau'aronai mou 'ai matai ngaa moi

taha na hasia na'i mou ana. Mia mo'o na 'omesuri siip naasi na matai rosi wai susu baani'i siip ana'i 'ana'i gono.

8Na mareho 'isi 'au ai'a 'unu'i suria moi 'adoma'inai noni. Na Ringe ana'ia Moses 'a bwane 'unu'i ro'u mareho 'isi. 9Ra usua o'ani na'i Ringe ana'ia Moses, "Oha na'o ha'atau'aroai kau 'ana'i rahi'i kahokahodi korai wiit, 'abu hunasiai ngoona. 'Oi nugasia mai ngau." Ma 'ua? Mou 'adoma'inia doni kau moi na 'ia God na hadanga'iniasi? 10Ai'a! 'A hadanga'inimeu ro'u i nei nameu tatau'aro tanaa. Na nei na tatau'aro tanaa Araha 'a ga'i dauai heitahari ana baaniraaui noni hinihini. 'A 'onaaiai nei na hasi mana nei na 'e'eri, 'irarua rarui hasura'iniai taha nararu tau'aro goni 'inia.

11Na'i 'oha namiri taroha'iniai Taroha Goro tana'amou, miri 'onaa nei na hasiai kora bei'amou. Naasi 'a arari do miri ga'i daa'i tara'i mareho baani'amou 'ana'i 'a'auhi'amiria. 12'Onaa 'a arari domoi hauai heresi tanaraui tara'i ha'ausuri nara 'a'auhi'amou, me 'a arari di'u ro'u wou do mou ga'i haua o'asi ro'u tana'amiria.

Ma'ata 'i'amiria miri ai'a rabasia domoi haua o'asi tana'amiria. Rei'uaa na mwane mareho ra bwara tana'amiria, 'i'amiria miri wa'ewa'e moi, ma miri ai'a ha'angoni'amou 'inia ta maho. Miri gasi haua ta here na 'iraaui inoni rau bwa'i taarai raba hinihinia 'inia i Taroha Goro 'inia Jisas Kraest.

13'I'amou 'iraraa do 'iraaui Piriisi nara tatau'aro na'i Ruma Maea ana God na'i Jerusalem, rau ngangaa'i mahoingau na 'iraaui noni ra waa'i mai 'ana'i wate'i tanaa God. Miraui nei ra tatau'aro na'i dora hoho'asi ana God rau hasura'ini'i taha narau ho'asi 'ini'i tanaa God. 14'A o'asi ro'u, 'ia Araha 'a bwane 'unua wetewete hura'a do 'iraaui nei ra taroha'iniai Taroha Goro, rai tahariraaui na'i tatau'aro adaau.

15Ma'ata rei'uaa na o'asi, ai'a ta 'oha nawai ha'angonia ta ta'i korai ha'a. Mana usu-usu nau usuani, 'au ai'a haua 'ana'i ha'angoni'amou 'inia ta maho. 'Inau 'au arunga wa'ewa'e 'iniai here agua o'asi. Naasi 'a goro dowai mae 'iniai hioro mawaigui ha'angoni maho bei'amou, 'inia nau ai'a 'irisia doni arunga wa'ewa'e aguasi 'ai ai'aa. 16Nau ai'a 'unua do'au ha'ata'eaui haariau 'iniai taroha'inia nau haa i Taroha Goro, suria 'e tau'aro na 'ia Araha na ha'a-'u'uriau 'inia. Ma 'onaa nau bwa'i haua, me 'ia Araha 'ai hiiriau 'inia. 17'Onaa na tau'aro nau haani 'au 'ome sigihia moi haariau, naasi nau ga'i 'irisia dorai tahariau 'inia. Me ai'a. 'Ia God na 'ome sigihiau 'ana'i hauai tau'aroni, ma naasi 'au haua moi maho na ha'a-'u'uriau 'inia. 18Naasi, 'e taha i heitahari agua? Ni heitahari agua, naasi wa'ewa'e nau to'oana 'oha nau taroha'iniai Taroha Goro ha'i bwa'i 'irisia ta horihori baania tanei, rei'uaa na 'inau matai haua moi o'asi.

19'Inau ai'a slev ana tanei, ma'ata 'au tau'aro raha 'onaai slev 'ana'i 'a'auhiraaui noni hako do neina wai matai waa ta siha inoni nawai matai waia tanaa Kraest. 20'Oha nau awa beiraaui Jiu, 'au awa 'onaai Jiu neina rai bahurongo'i ha'ausuringa'i agu'i mawai wairaaui tanaa Kraest. Rei'uaa nau ai'a awa na'i bahaidi Ringe ana'ia Moses, ma'ata 'inau 'au araisuri'i ringe 'isi na'i 'oha nau awa beiraaui nei narau awa na'i bahaidi ringe 'isi, do neina

wai wairaau tanaa Kraest. ²¹Ma na'i 'oha nau awa beiraaui nei narau ai'a Jiu narau ai'a awa na'i bahaidi Ringe ana'ia Moses, 'inau awa ro'u 'onaairaaui, do neina wai wairaau tanaa Kraest. Ma ai'a do 'au ai'a suri'i Ringe ana'ia God, 'inia 'inau 'au suri'i mwane mareho na 'ia Kraest na 'unu'i. ²²Na'i 'oha nau awa beiraaui nei ra maemae'a i hinihinidaa'i, 'inau awa 'onaairaaui ro'u do neina wai 'a'auhiraaui 'anai ha'a-weteweteraaui suri'i hinihinidaa'i. Nau 'au ha'ata'isadaau bei'i mwani tahingai noni he'ete'i hairiu 'anai ha'imaaniai waa'i mai tara'i nei tanaa Kraest. ²³Nau haua o'asi 'anai 'adara'inia'i Taroha Goro hako 'ari suriai mwane dora, mia God 'ai ha'agorohiau 'inia beiraaui nei narau hinihinia.

²⁴Mou 'iraraa do na'i 'eba heiohooho ra ragoi nei ra 'eba, ma'ata na nei nai ataha na'i na'o naasi nai daua i heitahari. Naasi moi bona na'i tahingamoo beia Kraest 'onaai nei na 'eba odo-odo neina moi dauai heitahari amoo. ²⁵'Iraau hako na sae 'eba'eba ra ha'ausuringa'inia'i ha'ahirihiri na'i ha'aagauraaui narau haa 'anai 'eba 'anai dauai heitahari na matai ai'aa moi. Ma'ata 'igaau gau 'eba 'anai dauai heitahari na bwa'i ai'aa mwada'u ta'oha. ²⁶Tarana naasi nau 'eba odo-odo 'inia 'onaai nei na aidangisiai taha na 'ebasia. Mau 'onaai ro'u i nei na hahai ruburubu na ai'a ha'agata'ini'i rubu na haal'i na'i 'oha na siri 'anai hainonora. ²⁷'Au ura bwarasi'i mwane hei'irisi ta'a'i na'i tahingagu. 'Au haua o'asi, 'inia 'au gasigu ha'a-aidangisiraui noni 'inia'i here 'anai dauai heitahari ana God tanaraau, minau haariau 'au bwa'i dauai nei agua.

Ha'abasu 'Iniai Ha'arahesi'i Araaranunu

10 ¹Arai do'ora mana asigu'i, moi 'adoma'i aho'isiai taha na to'o tanaraui wauwa agaa'i na'i 'ohabwani 'oha narau suria Moses. 'Iraau hako rau hahano na'i bahainai rorodo marau ataha dadara'a na'i nata batarau 'inia'i asi nara 'unua 'inia'i Asi Meramera'a. ²Na'i 'oha narau suria Moses bahainai rorodosi marau riu horo na'i asi 'a 'onaa dorau bwareomaea. 'Inia rau ha'ata'inia hura'a dorau mwa'emwa'e 'anai suria Moses 'onaai rongoiusuri ana'i. ³Rau hasura'i na'i ta'i mahoingau na haua God tanaraau, ⁴marau gono na'i ta'i wai na 'ia God na ha'ahura'ahia mai baaniai hau, † mana hausu 'a ura 'inia Kraest na awa tarau beiraaui. ⁵Ma rei'uaa na 'a'auhiraaui o'asi, 'a ragoi nei narau hairaesi moi beia God. Mia God 'a ai'a wa'ewa'e 'iniraui ma ha'awatea dorai mae 'adarara 'ari suriai dora mangasara.

⁶Hoita, na mareho 'isi ra'i heiha'auu 'anai ha'abasugia dogai abui ta'ahi'i maho ta'a'i 'onaairaaui. ⁷Gai abui ha'arahesi'i araaranunu 'onaai haua ada tara'i nei. Ra usua 'iniraui na'i Usu-usu Maea o'ani, "Iraui rau heinagu auru 'anai ngaungau mana gonogono, na'i muri rau suruta'e marau wawaasua'a."† ⁸Gai abui wawaasua'a 'onaai tara'i nei 'iniraui. 'Inia 'ia God 'a ha'a-mama'airaaui ma'e rua tangahuru mana oru meru 'iniraui na mae moi na'i

ta'i dangi. ⁹Gai abui haa'i mareho ta'a'i 'anai bonasia 'iraraa do 'ia Araha 'a ahumaratanoa ma'ua ai'a. Naasi here narau haua tara'i abe mana mwaa ra rete'iraa marau mae. [†] ¹⁰Gai abui mangurunguru 'onaai haua ada tara'i abe na enjel ni mae na ha'amaesiraa. [†]

¹¹Hoita, na mareho nara to'o 'isi tanaraaui wauwa agaa'i 'ohabwani, ra'i heiha'auu naragu usu'i 'anai ha'abasugia. 'Inia na'i 'ohani na ha'ahakonai dangi 'a raumwadu.

¹²Naasi 'onaa 'o 'adoma'inia do'o ura baabau bwarasi'i heiohongi o'asi, ma'oi herehere goro, 'o gasigu ahoda. ¹³Na heiohongi na'o siri suri'i, ra'i heiohongi nara bwane to'oto'o o'asi'a tanaraaui noni. Mia God 'a awa tarau 'anai 'a'auhi'o, 'iia 'a bwa'i wate'o dorai ohongi'o di'uai wetewete na'o to'oraa 'anai ura bwarasi'i heiohongi. Ma na'i 'oha heiohongi 'ai sirimai tana'o, 'ia God 'ai ha'ata'inia tana'o i here na i'oe 'oi ura baabau 'inia.

¹⁴Naasi arai do'ora mana asigu'i, moi abui ha'arahesi'i araaranunu. ¹⁵'I'amou ra'i noni aidangi. Naasi, moi hiiri'i haarimoou i mareho nau 'unu'i, 'onaa ra odo-odo ma'ua ai'a. ¹⁶Na'i 'oha nagau gonohiai waen na'i ngaumaea nagau ha'atee ha'agorohia God 'inia, 'a ha'ata'inia dogau ta'i beia Kraest 'iniai 'abuna na ahe 'inigia. Mana bredi nagau uubia, 'a ha'ata'inia ro'u dogau ta'i beia Kraest 'iniai mae na haua 'inigia. ¹⁷Naasi rei'uaa nagau rago, 'igaau 'onaai ta'i abe, 'inia 'igaau gau hasura'i na'i ta'i bredi.

¹⁸Moisu 'adoma'iniraa aho'i inoni ni Israel. Na'i 'oha narau ngaai taha nara ho'asi 'inia na'i dora hoho'asi, 'a ha'ata'inia do 'iraa rau 'adoma'i aratara hako 'anai ha'arahesia God. ¹⁹Na'i 'oha nau 'unua o'asi, 'au ai'a 'unua do ho'asi na 'iraaui ahurodo rau haa'i 'ada'i araaranunu ra goro. Ni araaranunu ra'i mareho haari'i moi. ²⁰Ni mareho narau ho'asi 'ini'i sae narau ai'a hinihinia God, rau 'adoma'inia dorau ho'asi'i moi tanaai araaranunu, ma'ata rau huunai ho'asi'i tanara i adaro, ai'a tanaa God. 'Inau ai'a 'irisia domoi ha'i ta'i beiraui adaro. ²¹'A ai'a odo-odo domoi gono na'i o'i ana Araha mamoi gono ro'u na'i o'i anai adaro, ma ai'a odo-odo domoi ngaai bredi na'i ngau maea 'anai ha'a-ororiua Araha, mamoi gono ro'u i mahoingau 'anai ha'a-ororiuai adaro. ²²Gai abui haua o'asi! 'A gasi taesu'a gagaau Araha! 'A 'ua? Gau 'adoma'inia dogau wetewete di'ua Araha maai bwara tanaa 'anai ha'a-mama'aigaau? Ai'a!

²³Tara'i sae ni heisoi ra o'ani, "Gau dadara'a 'anai haua namoiwou ta here nagau 'irisia." Ma'ata ai'a do nai'i hako ra goro, ma ai'a do mwane herehere hako narai 'a'auhigia. ²⁴Naasi 'oi abui 'adoma'ini'o moi haari'o, ma'ata gai 'adoma'inia ro'u i taha nai goro 'anai 'a'auhiai nata nei.

²⁵Na'i 'oha na'oi hori mahoingau na'i maketi, ma'oi abui 'adoma'i rago 'ini'i 'anai bonasiai 'iraraa 'onaa ra ho'asi 'inia tanaai araaranunu ma'ua ai'a. ²⁶Ai'a ta mahoingau nai taritari'a 'anai nga, 'inia na Usu-usu Maea 'a o'ani, "Ni marewana mana mwane mareho hako na'i raron, 'ia ana'ia Araha."[†]

27'Onaa 'e noni ahurodo na ari'ahu'o 'ari ruma ana 'anai ngau beia ma'o mwa'emwa'e, 'oi ngaa'i taha nai waa'i mai tana'o 'anai ngaa'i. Ma'oi abui 'adoma'i rago 'ini'i 'anai bonasiai 'iraraa 'onaa ra ho'asi 'ini'i tanaai araaranunu ma'ua ai'a. 28'Ma 'onaa 'e nei nai o'ani 'ini'o, "Ni mahoingausi ra ho'asi 'inia tanaai araaranunu." Naasi 'oi abui ngaa, suriai 'unua ana o'asi tana'o, me 'inia ro'u moi 'adoma'i nai haa 'ini'o na'i 'oha 'oi ngaa. 29'Na'i 'adoma'imu haari'o 'a ai'a 'ua, ma'ata ni 'ado'adona mo'osi na'oi abui ha'ata'aia.

Ma 'oi o'ani, "Ni 'uaana doni 'ado'adonai sae he'ete'i naigu ha'abwarasiau 'inia 'anai hauai taha na odo-odo 'anai haua? 30'Ma 'onaa nau matai ha'atee ha'agorohia God 'ini'i mahoingau nau ngaa'i, ni 'uaana narai hiiriau 'inia mahoingau nau ha'atee ha'agorohia God 'ini'i?"

31'Oi abui 'adoma'i o'asi. Ma'ata, suri'i mwane mareho na'oi haa'i, rei'uaa ngau ma'ua 'o gono, 'oi haa'i neina 'iraaui noni rai ha'a-aneanea God 'ini'i. 32'Na'i awangamu, 'oi abui hauai here nai here ha'ata'aiai hinihiniai nata nei beia Kraest, rei'uaa 'iia 'e ai Jiu ma'ua ai'a, ma'ua tanaraui noni hinihini. 33'Onaaiau, 'au ha'imaania doni mwani noni hako rai wa'ewa'e 'iniau. Nau ai'a hauai taha nai 'a'auhiau haariau, ma'ata 'au hauai taha nai 'a'auhiraau marai daua nadaui tahi tarau.

11 1'Naasi moi ha'isuriai herengagu, 'onaa ha'isuria aguai herengana Kraest.

Herehere Ni Urao Ni Heiso

2'Au ha'atee ha'agorohi'amou suria mou 'adoma'i aho'isiau tarau, mamou ha'isuri'i ha'ausuringa'i nau haa'i tana'amou. 3'Ma'ata, 'au 'irisia domoi aidangisia do'ia God naasi na bwauodona Kraest, mia Kraest naasi na bwauodonai sae mwane, mana mwane naasi na bwauodonai urao ana. 4'Onaa 'e sae mwane nai bobohiai bwauna na'i 'oha na ha'arahesi na'i Ruma Maea ma'ua 'oha na ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, 'iia 'a ai'a ha'ahoua Kraest. 5'Ma 'onaa 'e urao na ai'a bobohiai bwauna na'i 'oha na ha'arahesi, ma'ua 'oha na ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, 'iia 'a ai'a ha'ahouai mwane ana. 'Iia 'a ai'a he'ete'i baaniai urao ta'aa nara taapuru poua 'anai ha'aninimaia. 6'Onaa 'e urao na ai'a bobohi bwau, 'a ta'isada do'ai taapurua gata'iniai warihuna. Ma'ata, 'e mareho ni-ninima 'inia tanaai uraosi 'anai risipou ma'ua taapuru gata'iniai warihuna. Naasi 'iia 'a ga'i bobohi bwau. 7'Na mwane 'a ai'a ta'isada 'anai bobohi bwau, 'inia 'ia God 'a ha'apwa'araa do'ai 'onaaia ma do'ai ha'ata'inia hura'a i ororiu na haua God, mana urao 'a ha'ata'iniai ororiu na haua i mwane ana. 8'Inia 'ia God 'a ai'a ha'apwa'araa saemwane baaniai urao, ma'ata ni urao baaniai saemwane. 9'Ma ai'a do 'ia God na ha'apwa'araa saemwane 'anai 'a'auhiai urao, ma'ata 'a ha'apwa'araa urao 'anai 'a'auhiai saemwane. 10'Taranai o'asi ana, na urao 'a ta'isada 'anai bobohiai bwauna miraui enjel rai 'ome 'iraraa ro'u do'ia 'a awa na'i bahainai heimarungi anai mwane ana.

11'Ma'ata, na'i beiraaui noni ana'ia Araha, na mwane mana urao raru ororiu ta'isada tanararua hairiu. 12'Inia ra ha'apwa'araa urao baaniai

saemwane, mana saemwane ra huta beiraaui urao. Ma'ata, mwane mareho hako ra hura'a mai baania God.

¹³Moi 'adoma'i surisuria haari'amou. 'A 'ua? 'A odo-odo doni urao 'ai abui bobohi bwau na'i 'oha na ha'arawesi goni beiraaui mwani noni rago ma'ua 'a ai'a? ¹⁴Na arunga nagau to'oraa 'oha gau re'iai saemwane na ha'a-agu warihu 'onaai urao, 'a ha'ata'inia tanagia do'e mareho ni-ninima 'inia tanaai saemwane 'anai haua. ¹⁵Ma'ata tanaraaui urao, ni warihu 'e mareho goro 'anai taeniraaui 'inia, 'inia 'ia God na haa tanaraau 'anai bobohi bwau. ¹⁶Ma 'onaa 'iatei sae na raba heiraeraesi beiau 'ini'i mareho 'isi, naani heiarami agua tanaa. 'I'ameu beiraaui sae ni heisoi suri'i mwani 'omaa, meugu ai'a ha'isuria'a ro'u ta here he'ete'i'a ro'u.

Ringeringe Na'i Ngau Maea

¹⁷'E mareho ro'u nau raba 'unua tana'amou 'ohani, me 'inau 'au bwa'i ha'atee ha'ata'e'amou 'inia. Suria na'i 'oha na mou goni 'anai ha'arawesi, mou ai'a haa'i mwane mareho goro. Ai'a! Mou haa'i moi mwane mareho ta'a'i! ¹⁸Na 'etanai maho nau rongoa 'a o'ani. Na'i 'oha namou rurugoni mou awa heihoa. Mau gere hinihini doni mahosi 'a ha'a-momori. ¹⁹Na'i marewanani ni heihoa rai to'o ma'ata. Me ni maho nai goro 'ini'i, do gaigui 'ome 'irararaaui nei narau odo-odo.

²⁰Hoita, na'i 'oha namou goni 'onaai ta'i ruruha 'anai ngaugoni ma 'anai hauai ngau maea, mou ai'a boi beiai huunai 'ado'ado 'anai 'adoma'i aho'isiai mae ana Araha. ²¹Ai'a! Mou boi moi 'anai 'adoma'ini'amou haarimoo. 'Inia na'i 'oha 'anai ngau, mou ngau 'ome ta'aa mamou ai'a mamasiraaui tara'i nei. Tarana naasi tara'i nei ra bweu 'inia'i gono waen, ma tara'i nei ra hioro moi. ²²'I'amou mou ga'i ngau masu mana gono ga'u suri'i ruma amoo'i mamoi'gui boi goni 'anai ngau maea. 'A 'ua? Mou ai'a aidangisia do na'i 'oha namou haua o'asi mou ha'ata'ai ai heisoi ana God mamou ha'arungata'airaaui mwaeta'a'i narau pohara? Mou 'adoma'inia do'e taha nawai 'unua tana'amou? 'Inau 'au bwa'i ha'atee ha'ata'e'amou!

²³Na ha'ausuringa'i nau bwane haua tana'amousi 'inia'i ngau maea, 'e ha'ausuringa'i na 'ia Araha na haua tanaau. 'A o'ani: Na'i rodo na 'ia Jiudas 'a usuha'inia Jisas tanaraaui maerongana'i, 'ia Jisas 'a dauai huai breidi, ²⁴ma na'i 'oha na ha'atee ha'agorohia hako a God 'inia, 'a uubia magu ha'atee o'ani, "Naani abegu nawai watea 'ini'amou. Moi haua o'ani 'anai 'adoma'i aho'isiau." ²⁵Ma o'asi ro'u na'i murinai ngau. 'A dauai panikeni waen ma ha'atee o'ani, "Ni waen naani 'e duruduru haoru ana God nawai ha'a-'o'oria 'inia'i 'abugu. Moi haua o'ani 'ado 'oha mou gonohia 'anai 'adoma'i aho'isiau." ²⁶'Inia na'i 'oha namou ngaai breidi naasi mamou gono na'i panikeni naasi, mou ha'arangasia hura'ai mae ana Araha tari 'oha 'ai aho'i mai.

²⁷Naasi 'onaa 'iatei nai ngaai breidi ana Araha maai gono na'i o'i naasi ma ai'a haua beiai 'adoma'i ha'ahou, 'iia 'a ha'ata'aia Araha, 'inia 'a ai'a ha'ahouai abena mana 'abuna. ²⁸Tarana naasi gai siba ha'a-odoodo'i goro i tahingagaa'i magai'gui boi 'anai ngaai breidi, mana gono na'i o'i naasi. ²⁹'Iatei na ngaai breidi ma gono na'i o'i ma ai'a 'adoma'i ha'ananau do'e abena ma'e 'abuna Kraest na

watea 'inigia, 'ia God 'ai ha'a-mama'aia. ³⁰Tarana naasi, 'a ragoi nei 'ini'amou namou maemae'a, mamou daoha, ma tara'i nei ra mae. ³¹Ma'ata 'onaa gau siba ha'a-odoodo'i goro ga'u i tahingagaa'i, 'ia God 'a bwa'i ha'a-mama'aigia. ³²Me 'onaa 'ia Araha 'ai ha'a-mama'aigia, 'a haua 'anai ha'a-odoodogia, magai abui siri na'i ha'a-mama'ai ro'u ta'oha beiraui inoni ahurodo nai marewana.

³³Naasi arai do'ora mana asigu'i, na'i 'oha namoi goni 'anai ha'ato'oai ngau 'anai 'adoma'i aho'isia Araha, moi totori tari 'oha moi ada hako. ³⁴'Onaa 'e nei na hioro, 'a goro do'ai ngau ga'u na'i ruma ana maigui tano boi 'anai ha'ato'oai ngau maea. 'A gasi hereta'aa 'oha namoi gonigoni 'anai ngau mia God 'aigui ha'a-mama'ai'amou 'inia.

'Io, ra'i mareho ro'u nau raba ha'ausuri'amou 'ini'i. Me waigui 'unu ha'agorohi'i 'oha nawai ada bei'amou.

Bane Ni Hi'ona Maea

12 ¹Arai do'ora mana asigu'i, nau 'irisia domoi aidangisi'i taha ra ha'a-momori 'ini'i bane na Hi'ona Maea na haa'i tanaraui noni hinihini.

²Na'i 'oha mou ahurodo mau, mou 'iraraa do 'a ragoi mwani maho nara ha'ateha'amou 'anai ha'arahesi'i araanunu na ai'a tahi nai awa suri'i.

³Naasi 'au 'irisia domoi aidangisia do 'iatei na Hi'ona Maea na marungia, 'a bwa'i ha'atee su'amuria Jisas. Ma 'a bwa'i nei nai ha'arangasia mwada'u hura'a do'ia Jisas na Araha, 'onaa na Hi'ona Maea 'a bwa'i marungia.

⁴'A ragoi mwani bane ni Hi'ona Maea nara he'ete'i hairiu, ma'ata ra hura'a mai baania moi ta'i Hi'ona Maea. ⁵'A ragoi tatau'aro he'ete'i hairiu na'i heisoj, ma'ata 'e ta'i Araha moi 'anai tau'aro tanaa. ⁶Ma ragoi herehere 'ada'i mwani tatau'aro 'isi, ma'ata 'e ta'i God moi na haa'i aidangi 'isi tanaraui noni 'anai tau'aro.

⁷Gau 'ome 'iraraa doni Hi'ona Maea 'a awa beigia suri'i mwani bane he'ete'i hairiu na haa'i tanagia. Mana bane 'isi, 'anai 'a'auhiraui mwani inoni hinihini hako. ⁸Tara'i nei, na Hi'ona Maea 'a haa tanaraui bane 'anai hadahada beiai madoma, ma tara'i nei beiai aidangi. ⁹Na ta'i Hi'ona Maea naasi 'a hauai hinihini na wetewete tanaa tanei, mana nata nei, 'a haa tanaai bane 'anai ha'agorohi'i nei ra daoha. ¹⁰Ma tara'i nei 'a haa tanaraui bane 'anai hau'i ha'abu'oahu. Tara'i nei na Hi'ona Maea 'a haa tanaraui bane 'anai ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, ma tara'i nei 'a haa tanaraui bane 'anai 'ome 'iraraa 'onaa ni maho na ha'arangasi'i hura'a i nata nei, ra boi baania God ma'ua ai'a. Tara'i nei na Hi'ona Maea 'a haa tanaraui bane 'anai hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu, ma tara'i nei 'a haai bane tanaraui 'anai ha'atee ruha-ruhasi'i hura'a. ¹¹Ma'e ta'i Hi'ona Maea moi na haa'i mwani bane he'ete'i hairiu 'isi tanagia suriai hei'irisina.

Mwane Dora Na'i Ta'i Abe

¹²Ni abenai noni 'a to'ora'i mwane dora he'ete'i hairiu, ma'ata 'e ta'i abe mau. 'A ta'isada ro'u beigaui sae hinihini nagau 'onaai abena Kraest.

¹³Rei'uua i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a, rei'uua i'oe 'e slev ma'ua 'o ai'a, 'igaaui

hako gau bwareomaea 'inia ta'i Hi'ona Maea moi na'i ta'i abe naasi. Mia God 'a haa tanagai ta'i Hi'ona Maea naasi suri'i tahingagaa'i.

¹⁴Mia God 'a ai'a tau'aronai abe 'inia moi ta'i dorai abe, ma'ata 'a tau'arona 'ini'i mwane dorai abe he'ete'i hairiu. ¹⁵'Onaa ni uwa-uwa 'ai o'ani, "Suria 'inau ai'a rimarima, 'inau ai'a dora 'inia abe." Rei'uaa na ha'atee o'asi, 'ia 'a hasi ro'u mau wou na'i ta'i abesi. ¹⁶Ma 'onaa na karinga 'ai o'ani, "Suria 'inau ai'a ha'i maa, 'inau ai'a dora 'inia abe." Ma rei'uaa na ha'atee o'asi, 'ia 'a hasi ro'u mau wou na'i ta'i abesi. ¹⁷Na abe 'ai rongorongo he'ua 'onaa ni abe 'ai aho'ita'i maa hako moi? Ma 'ai matai si-si'ini he'ua 'onaa 'ai aho'ita'i karinga hako moi? ¹⁸'A ai'a o'asi! 'Ia God 'a nuga'i mwane dora he'ete'i hairiu na'i abe suriai 'adoma'ina. ¹⁹'Inia 'onaa 'a bwa'i nuga'i mwane dora he'ete'i hairiu na'i abe, 'a bwa'i 'ome 'onaa abenai sae'a. ²⁰Naasi 'anai hauai ta'i abei noni bubu, na mwane dorai abe he'ete'i hairiu rai hasigoni. ²¹Naasi ni maa 'a bwa'i matai o'ani 'inia rimarima, "Inau 'au 'ita'o." Ma'uasi na bwau 'a bwa'i matai 'unua tanararuai rua uwa-uwa do'a 'itararu.

²²Hoita naasi, rei'uaa na gau 'adoma'inia do ra'i dora suri'i abegaa'i ra maemae'a, ma'ata ra ororiu di'u tanagia. ²³Mana dora nara ai'a taraa 'ome goro magau ni-ninima 'ini'i, nagaugu here taguma'ini'i goro magau ha'abwarasi'i. ²⁴Me ni dora nagau ai'a ni-ninima 'ini'i, ra ai'a taraa ororiu 'anai ha'abwarasi'i goro. 'Oha 'ia God 'a ha'apwa'ara'i abegaa'i, 'a haa'i tau'aro ororiu tanarai dora suri'i abegaa'i nagau ni-ninima 'ini'i. ²⁵'A haua o'asi, neina na mwane dora na'i abe rai abui 'itaraau hairiu, ma'ata rai taguma'iniraa hairiu. ²⁶'Onaa 'e ta'i dorai abe nai rongomaata'i, na mwani dorai abe hako rai rongomaata'i ro'u beia, ma 'onaa 'e ta'i dorai abe narai ha'ahoua, na mwane dorai abe hako rai wa'ewa'e ro'u beia.

²⁷Naasi, 'i'amou hako ra'i dora 'inia abena Kraest. ²⁸Ma na'i heisoi, na 'adonai nei 'a dauai tau'aro na 'ia God na nuga tanaa. 'Etana, 'ia God 'a nugaraui Ha'ataari. Na'i ruana, 'a nugaraui nei narau ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God. Na'i oruna, 'a nugaraui ha'ausuri. Tara'i nei 'a nugaraui 'anai hau'i ha'abu'oahu, ma tara'i nei 'anai ha'agorohiraa aho'i nei ra daoha, ma ra'i nei 'anai hei'a'auhi. Ra'i nei 'ia God 'a nugaraui 'anai na'otaranai heisoi, ma tara'i nei 'anai ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu. ²⁹Ai'a nugaraui hako dorai ha'i Ha'ataari, ma'ua ha'i sae 'anai ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, ma'ua dorai ha'ausuri. Ma ai'a dorau to'oraa hako bane 'anai hau'i ha'abu'oahu, ³⁰mana bane 'anai ha'agorohiraaui nei ra daoha, ma'ua bane 'anai ha-hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu, ma'ua bane 'anai ha'atee ruha-ruhasi'i hura'a. ³¹Naasi, suri'i mwani bane 'isi, moi bonasiai daa'i nei nara ororiu di'u.

Heita'ahi Na Ororiu Di'u

Ma naani mareho na ororiu di'u'i ro'u i mwane bane 'isi.

13 ¹'Onaa nau matai ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu, ma'ua 'ini'i ha'atee adaa'i enjel, minau ai'a to'orai heita'ahi, ni hadahada agu'i ra 'onaa 'o'o ma'ua belo nara tabatabaa na rongo raha kongari moi. ²'Onaa wai to'orai bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i

a God, ma'ua wai aidangisi'i mwane mareho hako mana mwane mareho na ai'a sae nai 'irara'i mau, minau ai'a to'oraai heita'ahi, 'inau 'e mareho haaria moi. Ma 'onaai wai to'oraai hinihini nai wetewete 'anai ha'atee tanaai hungahunga maai su'a, minau ai'a to'oraai heita'ahi, 'inau 'e mareho haaria ro'u. ³Rei'uaa nawai hisungiraaui pohara 'ini'i bori agu'i hako, ma'uasi wai ha'awatea dorai suu ha'amaesiau na'i 'eu 'inia suria agua Kraest, minau ai'a to'oraai heita'ahi, 'a bwa'i mareho goro nawai daua 'ini'i.

⁴Na huunai heita'ahi 'a ha'ata'i hura'a na'i ahumaratanoa mana hei'a'auhi. Na heita'ahi ai'a 'anai kakawa 'omesiai nata nei 'ini'i mareho na to'ora'i, ma ai'a 'anai 'adoma'i ha'a-ta'eta'e ma'ua ha'aba'o. ⁵Na heita'ahi ai'a 'anai hauai taha nai arunga ta'aa 'inia i nata nei, ai'a 'anai 'adoma'ini'o moi haraari'o, ma'ua taesu'a mwada'u. Ni heita'ahi ai'a 'anai taraa nunuga'i na'i 'ado'adomu i mareho ta'a'i nara hau'i tana'o. ⁶Ni heita'ahi ai'a 'anai wa'ewa'e 'ini'i mareho ta'a'i, ma'ata 'anai wa'ewa'e 'ini'i mareho nara ha'a-momori. ⁷Ni heita'ahi 'anai ta'ahia tarau nata nei rei'uaa na he'ua. Ni heita'ahi ai'a 'anai hinihini ha'ata'aiatai nata nei, ma'ata 'anai hinihinia mana mangudisia rei'uaa mwani mareho ha'abooboo abe rai sirimai.

⁸Ni heita'ahi 'a ai'a to'o ha'a-arosina. Ma'ata, ra'i bane rai matai ai'a'i moi, 'onaai bane 'anai ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, bane 'anai ha-hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu, mana bane 'inia aidangi. ⁹'Inia ni aidangi nagau to'oraa mana mareho nagau ha'arangasi'i hura'a ra ai'a tari dora nara ga'i tari iei. ¹⁰Ma na'i 'oha nagai awa na'i aro, 'oha na mwani mareho rai goro hako, na bane 'isi rai ai'a'i moi.

¹¹Na'i 'oha nau kekerei, na hadahadangagu, 'adoma'igu, mana aidangi agua 'a 'onaai gare. Ma tari mai 'oha nau rahunimwane, na mwane here ni gare 'au nugasi'i hako. ¹²Hoita, na'i 'ohani gau ai'a taraa aidangisia goro a God. 'A 'onaai wana nagau haa na'i gilaasi iroiro na gahu. Na'i 'oha nagaigu heisadoi beia, gaigui aidangisia goro 'onaai aidangisigaau na haua. ¹³Naasi 'e oru mareho narai awa tarau, na hinihini, 'adoma'i heitotori, mana heita'ahi. Mana nei na ororiu di'u 'iniraa, naasi heita'ahi.

'E Mamaani 'Ini Rua Bane Ni Hi'ona Maea

14 ¹Moi bonasiai awa tarau na'i heita'ahi, mamoi 'irisili' ro'u i bane anai Hi'ona Maea, ororiu i bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a God. ²'Ia mo'o na to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i ha'atee he'ete'i hairiu, 'a ha-hadahada moi tanaa God, ai'a tanaraaui noni. Suria na mareho na 'unu'i 'a bwa'i sae nai aidangisi'i. Na Hi'ona Maea na haua tanaai bane 'anai hadanga'ini'i mareho nara bwarai aidangisi'i. ³Ma'ata na nei na ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a God, 'a hadahada tanaraaui noni 'anai 'a'auhiraau dorai wetewete suri'i hinihinidaa'i. 'A hadahada tanaraaui 'ini'i hadahada ha'a-'o'ori mana ha'a-aroahu. ⁴Na nei na to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu, 'a 'a'uhia moi hinihinina haraaria. Mia tei na to'oraai bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a God, 'iia 'a 'a'uhi'i hakoi hinihinidaa'i noni na'i heisoi.

⁵Inau 'au 'irisia domoi matai ha-hadahada hako 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu, ma'ata 'au huunai 'irisia domoi to'oraai bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a God. 'Inia na nei na haua o'asi, 'a rago i noni hinihini na 'a'uhiraau di'uraau nei narau ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu. Me 'onaa 'e nei 'anai ha'a-aidangisiraau noni 'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee he'ete'i o'asi, ma ni marehosi 'a matai 'a'uhiraau ro'u i noni nai heisoi.

⁶Naasi arai do'ora mana asigu'i, 'onaa wai boi mawai hadahada tana'amou 'ini'i ha'atee he'ete'i nagau ai'a rongo 'irara'i, 'ai he'uaigui 'a'auhi'amou adaa'i mareho 'isi? Ma'ata, 'onaa wai boi mawai ha'a-aidangisi'amou 'inia mahi na 'ia God na ha'ata'inia tanaau, ma'ua wai ha'ausuri'amou 'inia mahi nau aidangisia 'abaia God, ma'ua wai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'ado ana'i tana'amou, ni mareho 'isi rai 'a'auhi'amou di'u. ⁷Na mareho 'onaa gitaa mana 'au na ai'a tahi awa suri'i ra o'asi ro'u. 'Onaa na sae 'a to'o uuhia moi 'au, 'ai he'ua nagai rongo 'iraraa 'inia i gana na uuhia? ⁸Ma 'onaa 'ia mo'o na ha'arongo 'inia tarohani hei'oi 'a bwa'i taba ha'agorohiai 'ahai, 'a bwa'i nei nai aidangisia do'e hei'oi nai to'o. ⁹A o'asi ro'u, 'onaa na'o hadahada 'inia ha'atee he'ete'i na ai'a sae nai rongo 'iraraa, ma bwa'i sae nai aidangisi'i mareho na'o maani'i mana ha'atee amu'i rai hura'a pwaranga moi.

¹⁰Na'i marewanani ra ragoi ha'atee he'ete'i hairiu, mana 'adonai ha'atee 'a to'o 'ana 'ado'ado. ¹¹'Onaa 'e ha'atee nara ha-hadahada 'inia nau ai'a aidangisia, ma 'inau 'onaa sae mahua tanaraau nei narau ha-hadahada 'inia ha'atee naasi, ma'uasi 'iraau rai 'onaa mahua tanaau. ¹²Naasi, suriai 'adoma'i wetewete amoo 'anai daa'i bane anai Hi'ona Maea, moi ha'angonia taraua God 'ini'i bane narai ha'a-weteweteai heisoi.

¹³Naasi, 'iatei na to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu, 'ai ha'angonia God 'inia bane 'anai hadahada ruhasi'i hura'ai taha na maani'i tanaraau noni. ¹⁴Na'i 'oha nau ha'arahesi 'inia ha'atee nau ai'a aidangisia, ni tahingagu na ha'arahesi, ma'ata nau ai'a aidangisi'i taha nau 'unu'i. ¹⁵Naasi 'e taha nawai haa? 'A goro do'au ga'i haa'i hako. Wai ha'arahesi 'inia ha'atee he'ete'i, mawai ha'arahesi ro'u 'inia ha'atee nau aidangisia. Ma 'onaa nawai gana ha'aasaa God 'inia ha'atee he'ete'i, wai gana ha'aasaa ro'u 'inia ha'atee nau aidangisia. ¹⁶Na'i 'oha na'o ha'atee ha'aasaa God na'i ha'atee he'ete'i na Hi'ona Maea na haa tana'o, 'a bwa'i tanei 'iniraau nei narau goni wou 'anai ha'arahesi nai matai Amen 'anai 'adoma'i aratara 'ini'i hadahada amu'i, suria rau ai'a aidangisi'i taha na'o maani'i. ¹⁷Rei'uaa na ha'arahesi amua 'anai ha'atee ha'aasaa God 'a rongo tahitahi goro, me na ha'arahesi naasi 'a ai'a 'a'uhiai nata nei, suria 'a ai'a aidangisia bei'o.

¹⁸Nau 'au ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'au matai hadahada 'ini'i ha'atee he'ete'i di'umoo hako. ¹⁹Ma'ata na'i 'oha 'anai ha'arahesi goni beiraau noni, rei'uaa 'e rima ha'atee ha'amadomaahu moi nau matai 'unua hura'a 'anai ha'ausuriraau, 'a goro baaniai 'unua hura'ai taringai merui ha'atee na'i ha'atee he'ete'i nai kakui ahudaau 'ini'i.

²⁰Arai do'ora mana asigu'i, na 'adoma'imoo'i rai abui 'onaai gare 'ini'i mareho 'isi. Na 'adoma'imoo'i rai 'onaai saemaua. Ma'ata na'i aba anai ora-ora'a, moi awa odo-odo 'onaai gare mweramwera'a. ²¹'Ia Araha God 'a 'unua o'ani na'i Usu-usu Maea,

“Inau wai ha'a-taarirauu woui noni mahuara nara hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i 'anai hadahada tanaraaui noni agu'i.

Ma rei'uaa nai o'asi, 'iraaui noni agu'i rau bwa'i raba rongo'i hadahada agu'i.”[†]

²²Naasi ni bane 'anai ha-hadahada suri'i ha'atee he'ete'i hairiu, 'e ha'ara tanaraaui nei narau ai'a hinihini, ai'a tanaraaui noni hinihini. Mana bane 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a God, 'e bane na 'a'auhiraui noni hinihini, ai'a 'ada'i nei narau ai'a hinihini.

²³'Onaa na noni hinihini hako rai boi goni marai hadahada 'ini'i ha'atee he'ete'i hairiu, ma ra'i nei nara ai'a aidangisi'i ha'atee o'asi ma'ua ra'i sae ahurodo rai siri ro'u wou, na'i 'oha rai rongo'amou, rai 'adoma'inia domou bweu. ²⁴Ma 'onaa 'imoou hako mou ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God na'i 'oha narau siriwou, 'iraaui raigu 'ome 'irara'i ora-ora'a adaa'i 'ini'i taha narau rongo'i, mana mareho rau rongo'i rai hiiri'i tahingadaa'i. ²⁵Na mwani mareho ta'a'i nara bainihu suri'i tahingadaa'i rai ha'ata'i hura'a. Naasi raigui topiruru auru 'anai ha'arahesia God marai ha'arangasia hura'a o'ani, “Ha'amomori! 'Ia God 'a awa 'ini bei'amou.”

Herehere 'Anai Rihunga'i

²⁶Arai do'ora mana asigu'i, maho nau 'unua tana'amousi 'a o'ani. Na'i madoraa namoi boi goni 'anai rihunga'i, 'e nei beiai gana, 'e nei 'anai ha'ausuriraaui noni, 'e nei 'anai maani'i hura'ai taha na 'ia God na ha'ata'ini'i tanaa, 'e nei 'anai ha-hadahada 'ini'i mwani ha'atee he'ete'i hairiu, ma'e nei 'anai ha'atee ruhasi'i hura'ai taha na 'unu'i. Ma na'i 'oha namoi haa'i mareho 'isi, moi haa'i hako 'anai ha'a-wetewete'i hinihinidaa'i sae ni heiso'i. ²⁷Hoita, 'onaa tara'i nei narau raba hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu, 'e waira rua ma'ua oru moi narai matai haua. Ma na'i 'oha narai hadahada, rai abui hadahada ta'i 'oha. 'Onaa ta'i abe nai hadahada, ma ta'i nei nai ha'aagau 'anai ha'atee ruhasi'i hura'a tanaraaui noni taha na 'unu'ia mo'o na hadahadasi. ²⁸Ma 'onaa na bwa'i sae 'anai orisi hadahada, me'ia mo'o na ha-hadahada na'i ha'atee he'ete'i 'ai papaku. 'A goro do'ai hadahada haaria tanaa God.

²⁹Na'i aba 'anai ha'arangasi'i hura'ai 'ado'adona'i a God, 'e waira rua ma'ua oru moi narai matai hadahada miraaui noni hinihini raigui wai'ado'ado goro suri'i mareho narau 'unu'i. ³⁰Ma 'onaa 'e abe 'iniraaui nei narau bahurongo na 'ia God 'ai ha'ata'inia tanaa mareho 'anai maania, 'ia mo'o na hadahada 'ai papaku ga'u maai ha'awateai nata abe 'anai hadahada. ³¹'Onaa moi suriai heresi, 'i'amou hako moi matai to'o madoraa 'anai

ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God. Ma naasi moi matai ha'ausuringa'i baani'amou, mamoi matai ha'a-'o'ori'amou hairiu. ³²'Iraaui nei narau to'oraai bane 'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God, rau matai ha'a-bwarasiraau haariraau 'anai hadahada na'i madoraa na nata sae 'a hadahada. ³³'Inia 'ia God 'a 'irisia do mwani mareho rai abui sikoha'i, me dogai awa aratara goni goro. Ma naasi herehere adaa'i noni hinihini suri'i mwane 'omaa.

³⁴'Io, 'iraau urao ra ga'i bahu na'i 'oha nara goni hako mai noni hinihini 'anai ha'arahesi. 'A ai'a ta'isada dorai hadahada, ma 'onaai 'unua ana tanagaau na'i Ringe ana'ia Moses, rai awa na'i bahaidi heimarungi adaa'i saemwane. ³⁵'Onaa 'e mareho narau raba aidangisia, 'a goro dorai songa'iniraau mwane adaa'i 'oha narai aho'i 'ari suri'i ruma adaa'i. Ai'a 'ome arari tanaai urao do'ai 'unu'i hura'ai taha na 'adoma'ini'i na'i 'oha nara goni mai na'i ruma maea 'anai ha'arahesi.

³⁶'Onaa mou ai'a 'adoma'i aratara beiau, 'a 'ua? Mou 'adoma'inia dona Taroha Goro ana God 'a taraawa'a bei'amou ma do 'i'amou moi na taha bei'amou? ³⁷'Onaa 'e nei na 'adoma'inia do 'iia 'e sae 'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God ma'ua 'e bane anai Hi'ona Maea na daua, 'a ga'i aidangisia doni maho nau usua dio tana'amou, ra'i ha'atora baania Araha. ³⁸Ma 'onaa 'a 'ageta'i rongoai ha'ateeni, 'i'amou moi abui rongo'i ro'u i taha na maani'i.

³⁹Hoita naasi arai do'ora mana asigu'i, moi 'adoma'i wetewete 'anai dauai bane 'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'adona'i a God. Ma'ata mou abui ha'a-bwarasiraau nei narau to'oraai bane 'anai ha-hadahada 'ini'i mwane ha'atee he'ete'i hairiu. ⁴⁰Ma'ata moi 'iraraa do na mwane mareho hako namoi haa'i, moi haa'i suriai huunai herehere na goro ma odo-odo.

Na Suruta'e Aho'i Ana Kraest

15 ¹Arai do'ora mana asigu'i, nau raba ha'a-'adoma'i aho'isi'amou aho'i 'inia Taroha Goro nau bwani taroha'inia tana'amou. Mou bwani daua'a ma naasi mareho na ha'a-wetewete'i hinihinimoo'i. ²Ma 'onaa mou dau baabau na'iei, moi dau namoou i tahi tarau. 'Onaa mou ai'a, mana hinihinimoo 'ai 'ari pwaranga moi.

³'Inau maania tana'amoui taha nara maania tanaau na ororiu di'u. Naasi mae na haua Kraest na'i dadaahoro 'ini'i ora-ora'a agaa'i 'onaai usua ada i rarabea na'i Usu-usu Maea na'i 'oha bwani. ⁴Ra aoraa na'i wabwa, 'e rua dangi na hako mana'i oruna 'a suruta'e aho'i 'onaai ha'arangasia ada na'i Usu-usu Maea. ⁵Ma ha'ata'i tanaa Pita, ma na'i muri 'agu ha'ata'i ro'u tanaraau hakoi ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari. ⁶Ma na'i muri 'e rima meru madara 'iniraau noni hinihini na ha'ata'i ro'u tanaraau moi na'i ta'i 'oha, ma ragoi nei 'iniraau nara tahi mau rei'uaa haru nei ra maea. ⁷Naasi 'a ha'ata'i ro'u tanaa Jems, na'i muri 'agu ha'ata'i ro'u tanaraau hakoi Ha'ataari.

⁸Na'i ha'ahakona 'agu ha'ata'i ro'u tanaau, 'inia 'inau 'onaai nei nau ai'a huta na'i huunai madoraa 'ana. ⁹Nau ai'a ororiu di'u 'onaairaui tara'i Ha'ataari, ma ai'a ta'isada dorai 'unuau 'inia Ha'ataari, suria 'au norata'aia

heiso ana God. ¹⁰Ma'ata suriai goro ana God 'iniau, na hauau o'asi 'inia 'onaai Ha'ataari, mana goro na haa 'iniau 'a ai'a 'ari pwaranga. 'Inau nau tau'aro raha di'u baaniraau mwane Ha'ataari hako, ma ai'a do 'inau haariau, me 'iniai hei'a'auhi ana God 'a awa beiau. ¹¹Ma ai'a 'ua, rei'uaa 'inau ma'ua 'iraau narau taroha'iniai Taroha Goro. Taha na ororiu, naasi do 'i'amou mou hinihinia'a moi ta'i Taroha Goro naasi.

Na Suruta'e Aho'i Adaau Noni Hinihini

¹²'Onaa namou hinihiniai taroha'inia ameeu i suruta'e aho'i ana Kraest baaniai mae, ma he'ua i 'unua amooou do 'iraau nei nara mae ra bwa'i suruta'e aho'i? ¹³'Onaa nara bwa'i suruta'e aho'i, ma ha'ata'inia do'ia Kraest ai'a suruta'e aho'i ro'uta baaniai mae. ¹⁴Ma 'onaa 'ia Kraest 'a ai'a suruta'e aho'i baaniai mae, me 'i'ameu meu heitaroha'i pwaranga, mana hinihinimooou 'a 'ari pwaranga ro'u moi. ¹⁵⁻¹⁶Mana nata mareho ro'u, 'onaa 'iraau nei ra mae ra bwa'i suruta'e aho'i, mana maho nameu taroha'inia 'inia God do'a ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae 'a ai'a ha'a-momori. Ma 'onaa 'a ha'a-momori do 'iraau sae ra mae ra bwa'i suruta'e baaniai mae, me 'ia Kraest 'a ai'a suruta'e baaniai mae. ¹⁷Ma 'onaa 'ia God 'a ai'a ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae, na hinihinimooou 'a 'ari pwaranga moi mamou awa ro'u mau suri'i ora-ora'a amoo'i, ¹⁸mana nei nara hinihinia Kraest nara bwane mae'a rau ai'a ataha beia God! ¹⁹Ma 'onaa gau 'adoma'inia doni hinihinigaau beia Kraest do 'ana moi tahitahi agaau na'i marewanani, ma ha'arohaigaau di'u, suria na hinihinigaau 'e maho haaria moi.

²⁰Ma'ata 'a ai'a o'asi! 'Ia God 'a bwani ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae, ma ha'ata'inia do'ia God 'ai ha'a-suruta'eraau ro'u baaniai mae 'i nei nara mae. ²¹Mou 'iraraa, suria ni mae 'a boi moi baaniai ta'i sae, na suruta'e aho'i 'a boi ro'u moi baaniai ta'i sae. ²²'Igaau hako gai mae suria 'igaau ra'i warowarona Adam, miraau nei narau hinihinia Kraest rai suruta'e aho'i baaniai mae. ²³Ma'ata 'e nei ma to'oraai madoraa ana 'anai suruta'e baaniai mae. 'Ia Kraest na suruta'e na'i na'o, mana nei ana'i raigui suruta'e ro'u na'i 'oha nai aho'i mai. ²⁴Na'i muri 'aigui tari ha'ahakonai marewana. 'Ia Kraest 'ai hei'oi, maai ha'aheho'i mwani adaro mana mwani mareho ta'a'i nara to'o mena. Ma na'i 'ohasi, 'ia Kraest 'aigui taranga'inia tanaa Godi Amana i hourana 'anai marungia. ²⁵Ma na'i na'o, 'ia Kraest 'ai heimarungi tarau tari 'oha 'ai ha'ahehoraau hakoi maerongana. ²⁶Mana mae, naasi maeronga ha'ahako 'anai ha'a-ai'aa. ²⁷⁻²⁸'Inia na Usu-usu Maea 'a o'ani, "Ia God 'a nuga'i mwane mareho hako na'i bahainai heimarungi ana Kraest." Hoita, na'i 'oha nara 'unua do mwane mareho hako 'ia God na nuga'i na'i bahainai heimarungi ana, gau aidangisia goro do'ia God 'a ai'a nugaa haaria na'i bahainai heimarungi ana Kraest. Ai'a! 'Ia God haaria na hauai mena tanaa Kraest 'anai marungi'i mwane mareho hako. Ma na'i 'oha na 'ia God 'a nuga'i mwane mareho hako na'i bahainai heimarungi anai garena 'ia Jisas Kraest,

'ia Kraest 'aigui nugaa auru haaria na'i bahainai heimarungi ana God. Ma naasi 'ia God naigui marungil'i mwani mareho hako.

29^oOnaai bwani 'iraraa amouu, tara'i nei ra bwareomaea 'anai 'a'auhiraau sae ra mae. 'A 'ua narau daua 'inia bwareomaea naasi, 'onaa narau 'iraraa do'iraau sae ra mae ra bwa'i suruta'e aho'i? 30^oMa 'onaa gau bwa'i suruta'e aho'i baaniai mae, 'i'ameu meu ga'i bwa'i mwa'emwa'e 'anai taroha'inia Kraest 'ado 'oha rei'uaa namei mae! 31^oAdo dangi 'au hano suaai mae! 'A ha'a-momori naasi. 'Onaa 'a ai'a ha'a-momori, 'a ai'a ha'a-momori ro'u do 'inai 'au wa'ewa'e di'u 'inia hagu amouu beiai Arahaga 'ia Jisas Kraest. 32^oNa'i Efesas 'iraau nei narau aba gugua rau 'onaai mwamwaa wawauru narau raba ha'ata'aiu di'u. 'E taha na goro 'inia rongomaata'i 'onaa nagau bwa'i suruta'e aho'i baaniai mae? 'Onaa nagau bwa'i suruta'e aho'i baaniai mae, 'a goro gasi dogai ha'isuriai ha'atee na o'ani, "Gai ngaungau magari gonogono, 'inia na'i ho'oa gai mae."[†]

33^oRa gasi pwari'i'amou 'ini'i mwane mamaani o'asi. 'I'amou mou aidangisiai ha'atee ra 'u'unua na o'ani, "Abui hagu beiraau nei na barongadi ra ta'a'i, rau gasi ha'ata'ai ai barongamu na goro." 34^oMoi wai'i aho'i mai 'adoma'imoo'i mamoi hura'a mai baaniai ora-ora'a. Ra'i nei 'ini'amou, mou ai'a huunai aidangisia God. Ni mareho nau 'unua tana'amousi 'e mareho namou ga'i ninima suria.

'Omehanai Abe 'Oha Nai Suruta'e Aho'i

35^oRa'i nei rai o'ani, "Ai he'ua ni sae ra mae raigui suruta'e aho'i ro'u baaniai mae? Mana abeda rai 'ome he'ua?" 36^oOru bweu! Na heiarami 'oi sadoia na'i baronganai kora. Na'i 'oha na'o hasiai kora na'i mou amua, na kora 'ai mae ga'u maigui tano'i raboa. 37-38^oNa korai wiit ma'ua namoiwou ta kora na'o hasia 'a 'ome he'ete'i baaniai mareho na raboa, suria 'ia God na haa tanaai 'omeha na'i 'oha na raboa ara'a ma suriai 'omeha na 'ia God na 'irisia.

39^oNa mwane maho nagau hasi'i, na abedaa'i ra 'ome he'ete'i hairiu na'i 'oha ra tahi ara'a. 'A ta'isada ro'u bei'i mwane mareho tahitahi na'i marewana, 'onaagiai noni, ma'ua mwamwaa, manu, mana ii'a.

40^oIa God 'a ha'apwa'ara'i mwani mareho na'i marewana ma na'i aro marawa. Mana 'ome goro ni maho ni aro 'a he'ete'i baaniai 'ome goro ni maho ni marewanani. 41^oNa sina 'e 'ome goro ana haaria, na hura 'e 'ome goro ana ro'u haaria, mana hee'u ra'i 'ome goro adaa'i ro'u haari'i. Mana hee'u ra'i 'ome goro adaa'i ro'u he'ete'i hairiu.

42°'Ai o'asi ro'u i abegaa'i na'i 'oha 'ia God 'ai ha'a-suruta'egia baaniai mae. Na abe nagau toringia na'i 'oha nagai mae 'a bwa'i ore ma'i ngabo, ma'ata ni abe na 'ia God nai ha'a-suruta'ea aho'i 'ai awa tarau. 43^oNi abe na 'ome ta'aa ma maemae'a ga'u, 'ia God 'ai ha'a-'omegoroa maai ha'a-wetewetea na'i 'oha 'ai ha'a-suruta'ea baaniai mae. 44^oNi abe nagau toringia, 'e abe moi 'anai

marewanani, mana abe nai suruta'e aho'i, 'e abe 'anai aro. 'Onaai to'oraa agaau abe 'anai marewana, 'a o'asi ro'u, na'i nata aba 'e abe 'anai aro.

⁴⁵Na'i Usu-usu Maea ra usua dona 'etanai sae, 'ia Adam, 'ia God 'a ha'apwa'araa ma hauai tahi tanaa. Mana ruanai Adam, 'ia Kraest, 'e Hi'onaa na matai hauai tahi tanagia. ⁴⁶Naasi mou 'omesia doni abe 'anai aro 'a ai'a boi na'i na'o, ma'ata na abe ni marewana ga'u, maagu boi na'i muri 'i abe 'anai aro. ⁴⁷Na 'etanai Adam 'ia God 'a tau'arona mai baaniai ano, mana ruanai Adam 'a boi baaniai aro. ⁴⁸Igaau hako inoni nai marewanani, gau to'oraai abe 'onaai abenai nei na boi baaniai ano. Migaau nei nagai taha mau ara'ai aro, na abega rai 'onaai abenai nei na boi baaniai aro. ⁴⁹Ha'amomori! Na abega na'i 'ohani 'e abe ni marewanani moi 'onaai abena Adam, ma na'i muri na abega 'ai ta'isada mau ro'u 'onaai abena Kraest na boi baaniai aro.

⁵⁰Nau wai 'unua tana'amou arai do'ora mana asigu'i, na abe hasi'o mana 'abu 'a ai'a arari 'anai siri na'i hourana ana God. Ni abega 'ai ngabo ai'aa moi ma ai'a ta'isada 'anai awa tarau na'i aro.

⁵¹'Io. Wai 'unua tana'amou mareho na bainihu namou ai'a aidangisia. 'Igaau gau bwa'i mae hako. 'Inia na'i 'oha nagai rongoa rai uuhiai ahuri ha'ahako, na abegaa'i rai orisi 'ini'i abe haoru ⁵²mana orisi nagai haua 'ai raurau di'u 'onaai mategugu anai maa. Na'i 'ohasi, ni nei ra mae raigui suruta'e mana abedi rai orisi mara bwa'i mae'a ro'u ta 'oha, mana nei nara tahi na'i 'ohasi na abedi rai orisi o'asi ro'u. ⁵³'Inia 'a ororiu doni abe na matai ngabo 'ai orisi 'inia abe na bwa'i matai ngabo, mana abe na matai mae 'ai orisi 'inia abe na bwa'i matai mae.

⁵⁴Ma na'i 'oha naigui to'o o'asi, naasi 'aigui to'o ha'a-momori taha nara usua na'i Usu-usu Maea na o'ani, "Ni mae naasi 'ia God 'a ha'a-ai'aa ma bwane ha'ahaoa'a!"[†]

⁵⁵"Gaugu bwa'i mamaa'usia'a i mae,
mana mae 'agu ai'a to'o mena'a 'anai ha'ata'aigaa!"[†]

⁵⁶'Irai noni ra mamaa'usiai mae 'ini'i ora-ora'a adaa'i. Marau ora-ora'a suriai horosi'i adaa'i Ringe ana'ia Moses. ⁵⁷Ma'ata gau ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'a ha'ahaoa tanagaau mae mana ora-ora'a 'inia mae ana Araha aga, Jisas Kraest!

⁵⁸Naasi arai do'ora mana asigu'i, moi ura baabau mamoi abui su'a mwada'u baaniai taha na odo-odo. Moi abui agohe 'anai hau'i tau'aro amoo'i tanaa Araha, 'inia mou 'iraraa do 'abwa'i tau'aro namoi haua tanaa Araha nai 'ari pwaranga.

Goni Ha'a Nadaaui Inoni Hinihini Na'i Jerusalem

16 ¹'Io. Na'i 'oha namoi goni ha'a 'anai 'a'auhiraau noni ana'ia God na'i Jerusalem, moi haai here nau 'unua tanaraau noni hinihini na'i Provensi Galesia. ²Suri'i 'ado dangi sade, 'ahutanai noni 'ai nuga sigiai siha ha'a na matai haa mai taguma'inia. 'Ai suria moi siha na matai sadoia na'i sadesi. Moi haua o'asi neina 'oha nawai ataha mai bei'amou, ni ha'asi 'ai

bwane awa agau'a, mamou bwa'i bonasiai soi ha'a ro'u'a baani'amou. ³Na'i 'oha nawai ataha wou, 'au rabasia domoi sigihiraaui tara'i sae 'anai waai bane amouu 'ari Jerusalem. Minau wai haua ta usu-usu 'anai ha'ataaria beiraaui maai ha'a-aidangisiraau sae hinihini na'i Jerusalem 'iniraau. ⁴Ma 'onaa na 'ariwou mawai 'omesia do'a arari do 'au ga'i 'ari ro'u, me 'iraaui ga'i hano ro'u moi beiau.

'Ado'adona'i a Pol 'Anai Haal'i

⁵Na'i 'aariha agua, nau 'adoma'inia dowai taha ga'u na'i Provensi Masidonia mawaigui ataha bei'amou. ⁶A 'ome 'onaa do 'au ga'i gere awa ore a bei'amou, gasi tari 'oha nai hako i madoraani awarosi. Naasi mamougui 'a'auhiau ro'u na'i 'aariha agua 'ari suri'i dora nawaigui 'ari ro'u suri'i. ⁷Au ai'a rabasia dowai garihi'amou moi suriai gere madora a mawaigui hano ro'u 'ari ta dora he'ete'i, me 'au rabasia dowai awa bei'amou gere ore a 'onaa 'ia Araha 'a 'irisia.

⁸Ma'ata 'inau wai awa ga'u moi 'ini na'i Efesas, tari dangi na 'iraaui Jiu rai ha'ato'oai Rongoi Pentikos. ⁹Inia na'i 'ini 'au to'oraai kae madora a goro 'anai hau'i mwane tau'aro goro, rei'uaa na ragoi nei ra ura bwarasiau.

¹⁰Na'i madora a na 'ia Timoti 'ai ataha bei'amou, moi ha'amaotoa goro, 'inia 'iia 'e noni tatau'aro ro'u ana Araha 'onaaiaui. ¹¹Abu tanei 'ini'amou nai 'ome heiheia, ma'ata moi 'a'auhia maai 'ari daara'i goro na'i 'aariha ana tari 'oha nai ataha aho'i mai beiau. 'Inia 'inau 'au totoriai aho'i mai ana beiraaui ro'u haru noni hinihini narau hano beiasi.

¹²Hoita, i do'oragaaua Apolos 'au ha'ata'u'ua wetewete moe'a do'ai hano beiraaui haru noni hinihini narai 'ariwou garihi'amou, ma'ata 'a ai'a 'adoma'inia do'ai hano beiraaui na'i 'ohanisi. Ma'ata 'oha nai 'omesia ta madora a goro, ma 'ai 'ariwou mau.

Ha'atee Ha'ahako Ana'ia Pol

¹³Moi 'ome'ome goro, mamoi ura baabau suri'i hinihinimoo'i. Mou abui maaa'u, moi wetewete. ¹⁴Na mwane mareho namoi haal'i moi hau'i beiai heita'ahi.

¹⁵Mousu 'adoma'inia Stefanas miraau nei narau ta'i awa na'i ruma ana. 'Iraau naasi 'i noni hinihini narau rihosi tahamora na'i Akaea, marau wateraau haariraau 'anai 'a'auhiraau noni ana'ia God. Mau ha'a-ta'u'u'amou arai do'ora mana asigu'i, ¹⁶'anai suriraau sae o'asi, ma'ua 'iatei na tatau'aro raha tanaai heiso'i 'onaairaaui.

¹⁷Au ta'i kae wa'ewa'e di'u 'inia ataha mai adaaua Stefanas, Fotiunatas mea Akaekas. Rei'uaa namou ai'a ataha mai, me 'iraaui narau ataha 'ini'amou ¹⁸marau ha'a-wetewete di'u i 'adoma'igu, 'onaa ha'a-wetewete adaui 'adoma'imoo'i na'i na'o. Na inoni o'asi, moi 'adoma'i ha'ahou'i.

¹⁹'Irai inoni hinihini suri'i 'omaa na'i Provensi Eisia rau 'unua wou ha'atee wa'ewa'e adaui tana'amou. 'Ia Akuila mea Prisila, miraau inoni hinihini narau goni tarau wou 'anai ha'arahesi na'i ruma adarua, rau 'unua

ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e adaau tana'amou na'i atana Araha aga. ²⁰Miraaau hako i noni hinihini na'i 'ini rau 'unua ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e adaau tana'amou. 'Oha moi awa goni noni hinihini 'onaai ta'i ruruha, moi here beiai nata nei' 'anai ha'ata'iniiai heita'ahi amou tana'amou hairiu.

²¹'Inau haariau a Pol nau usu ha'ahakoai usu-usuni 'iniiai rimagu 'anai 'unuai ha'atee wa'ewa'e agua tana'amou.

²²'Iatei na ai'a ta'ahia Araha, na ha'a-mama'ai ana God 'ai auru na'i hungana. Araha, 'oi boi raurau!

²³'Au ha'arahesi mia Araha aga 'ia Jisas 'ai ha'agorohi'amou.

²⁴'Au ta'ahi'amou hako i nei namou hagu beia Jisas Kraest. Amen.

16:20 *Here beiai nata nei:* Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi." Na'i madoraasi, 'iraaui sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraaui urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'ata'iniiai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

Na Ruanai Usu-usu Ana Pol Tanaraau Noni Hinihini Na'i Korin

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Na'i 'oha na'o siri suri'i mwane mareho bwara, 'o arungana do'a goro do nata sae 'ai aidangisi'i ro'u bei'o i taha na'o siri na'iei? Na'i 'oha na 'ia Pol 'a usu'i usu-usu ana'i 'a matai ha'a-'o'oriraau nei narau awa bwara, 'inia 'iia haaria 'a bwane siri suri'i mwane maho bwara na'i tahitahi ana.

Na'i 'oha na ha'ataarai 'etana'i usu-usu ana tanaraau noni hinihini nai Korin, gasi na'i muri 'ia Pol 'a taha ga'u beiraau. Ma na'i 'oha na aho'i, 'a hauai nata usu-usu nagu raongiraa'u na'iei neina rai araisuria God. Miraau noni na'i Korin rau arunga ta'aa marau taesu'a 'iniai raongiraa'u ana. Ma tara'i sae hinihini na'i Korin rau pwari'i 'ana Pol do 'iia ai'a huunai Ha'ataari.

Ni buka nagau 'unua 'iniai ruanai Korin 'a ga'i 'onaa do naasi oruna'a i usu-usu na 'ia Pol na haua tanaraau noni hinihini nai Korin. Na'i raronai usu-usunisi 'ia Pol 'a raba ha'agorohi'i aho'i 'adoma'idaa'i marai aidangisiai heita'ahi na haua Pol tanaraau. Mia Pol 'a maani'i mwani mareho nara to'o na'i tahingana nara ha'ata'inia do 'iia 'e huunai ha'ataari. 'Iraau noni nai Korin rau siri suri'i mwane madoraa bwara suri'i tahingadaa'i. Naasi 'ia Pol 'a maani'i tanaraau tara'i mareho bwara nara to'o na'i raronai tatau'aro ana 'anai ha'a-aro'i ahudaa'i.

'Oha na 'oi 'oha'iniai ruanai Korin 'oigui 'omesia doni mareho bwara na 'ia Pol na siri suri'i, ra 'a'auhia 'anai ahu ta'ahiraaui nei narau siri suri'i mareho o'asi ro'u. 'Oi wai'ado'ado suriai taha na 'oi matai haua 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraau nei narau siri suri'i mareho bwara.

---

1 ¹Tana'amoui noni ana'ia God na'i 'omaai Korin, mei tanaraau hako inoni hinihini na'i Provens amou na'i Akaea. 'Inaua Pol na 'ia God na sigihiau 'anai Ha'ataari ana Jisas Kraest, mea Timoti 'i do'oragaau, namiri hauai usu-usuni. ²Mau ha'arahesi mia God mea Araha aga 'ia Jisas Kraest, rarui goro 'ini'amou mararui ha'a-awa ha'agorohi'amou.

Pol 'A Ha'atee Ha'agorohia God

³Ha'atee ha'agorohia God, i amana Araha aga Jisas Kraest. 'E Ama ni heita'ahi, ma'e God ni ha'a-'o'ori. ⁴Iia na ha'a-'o'ori'ameu suri'i madoraa nameu siri suri'i rongomaata'i, neina 'i'ameu mei ha'a-'o'oriraa ro'u i nei narai rongomaata'i, 'onaai ha'a-'o'ori'ameu ana God. ⁵I'ameu me rongomaata'i di'u 'ini suria ameeua Kraest, mana'i madoraa nameu rongomaata'i di'u o'asi, na ha'a-'o'ori ana God 'a raha di'u ro'u tana'ameu 'ini hagu ameeu beia Kraest. ⁶Na rongomaata'i nameu siri suri'i, 'e mareho 'anai ha'a-'o'ori'amou ma 'e mareho na bwane 'a'auhi'amou 'anai aidangisia Kraest. 'Ia God 'a ha'a-'o'ori'ameu neina 'i'ameu mei ha'a-'o'ori'amou ro'u mamoi ahumaratanoa 'anai siri daara'ini'i rongomaata'i na 'i'ameu me siri daara'ini'i ro'u. ⁷Naasi 'i'ameu me ai'a 'adoma'i heiruarua'a 'ini'amou, suria me 'iraraa do na'i madoraa moi siri suri'i rongomaata'i 'onaai rongomaata'i nameu siri suri'i, moi daa'i ro'u i ha'a-'o'ori nameu daa'i.

⁸Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'irisia domoi aidangisiai maho nameu siri sadoia na'i Provens na'i Eisia. 'A arunga ta'aa, ma hihi'a di'u tana'ameu, mameu 'adoma'inia do meugu bwa'i tahi'a. ⁹Ado 'oha me arunga 'iraraa ra ha'aagau moi 'anai ha'amaesi'ameu! Ma'ata 'a o'asi do 'i'ameu mei abui 'u'uri'ameu haari'ameu me domei 'u'uria God, 'inia 'iia naasi nai ha'a-suruta'eraaui noni baaniai mae. ¹⁰God 'a ha'atahi'ameu baaniai maemaeha naasi, ma'ai ha'atahi'ameu ro'u moe'a. Me hinihini wetewete do 'iia 'ai ha'atahi'ameu mau ro'u, ¹¹suriai 'a'auhi'ameu amoo suri'i ha'arahesi amoo'i. 'Ia God 'ai 'a'auhi'ameu 'ini rago adai noni nara ha'arahesi 'a'auhi'ameu. Ma 'ai ragoi nei rai ha'atee ha'agorohia God na'i 'oha rai 'omesiai hei'a'auhi na haua tana'ameu.

Pol 'A Orisiai Maho Na 'Adoma'inia

¹²I'ameu me mari'ori'o, 'inia me 'irara ha'agorohia doni barongamee'i ra odo-odo tanaraaui mwani noni hako 'onaai 'irisia ana God, me ororiu tana'amou. Ni awa odo-odo nameu haua, me haua suriai goro ana God 'ini'ameu, ai'a suriai aidangina noni. ¹³⁻¹⁴Suri'i usu-usu agu'i tana'amou, 'au ai'a ha'atee bibii ma'ua usu'i dio i taha narai bwara di'u tana'amou 'anai aidangisi'i 'onaai 'unua adaa tara'i nei. 'Au 'iraraa do mou ai'a aidangisi'i hako barongamee'i, ma'ata me huunai rabasia domoi aidangisi'i goro mau. Ma naasi na'i 'oha Araha Jisas 'ai aho'i mai, moigui mari'ori'o 'ini'ameu, mi'ameu meigui mari'ori'o ro'u 'ini'amou.

¹⁵Iniai 'iraraa agua domoi mari'ori'o 'ini'ameu, nau 'adoma'inia 'inia ani dowai ataha ha'arua bei'amou, neina wai 'a'auhi'amou ha'arua ro'u. ¹⁶'Au 'adoma'inia dowai taha bei'amou na'i 'oha nawai hano 'anai 'ari Provensi Masidonia, mana'i 'oha nawai aho'i mai. Ma na'i 'ohasi, moigui 'a'auhia na'i 'aariha nawai haa 'ari na'i Provensi Jiudea.

¹⁷'A 'ua? Gasi, mou 'adoma'inia do 'inau 'au orisia raurau moi 'adoma'igu 'iniai ai'a taha agua bei'amou 'onaai 'unua agua ani. Ai'a! 'Inau ai'a 'onaairaaui sae ahurodo nara haa 'io maraugu orisi'i aho'i 'adoma'idaa'i na'i

muri. ¹⁸Mwane mareho nameu 'unu'i tana'amou ra ha'a-momori 'onaaia God na ha'a-momori tarau. 'Oha nameu haa 'io tana'amou meugu bwa'i orisi'a i 'ado'adomee'i 'onaa na bwa'i tarana. ¹⁹A o'asi suria 'ia Jisas Kraest i garena God na 'i'ameu a Saelas mea Timoti nameu taroha'inia tana'amou, 'a ai'a 'anai haa 'io na'i 'ohani ma do'aigui orisia aho'i 'ado'ado na'i muri. 'Ia Jisas 'a haua tarau i mareho na duruduru 'inia. ²⁰Na mwane duruduru ana'ia God, 'ia Kraest na ha'ato'o'i. Ma naasi gau matai ha'aasaa God o'ani, "Ha'amomori, 'ia God 'a haua tarau i maho na duruduru 'inia. Amen." ²¹Ia God naasi na 'a'auhigia 'anai ura baabau na'i hinihinigaau beia Kraest. 'A sigihigia 'anai ha'i inoni ana'i, ²²ma ha'ataaria mai Hi'ona Maea 'anai mono na'i raroga. 'A 'onaa ha'ara 'anai ha'ata'inia do'ia God na to'oragia ma ha'ata'inia doni duruduru ana'i rai ha'a-momori tanagia.

²³'Io, waigui ha'ata'inia tana'amou i taranai taha nau ai'a taha aho'i mai 'inia na'i Korin, mia God na 'iraraa doni mareho nau maaniani 'a ha'a-momori! Nau ai'a taha mai bei'amou ani suria 'au ai'a 'irisia domoi arunga ta'aa di'u 'oha wai hadahada ha'a-ta'ai'amou 'ini'i barongamoo'i nara ai'a goro. ²⁴Ai'a domeu raba ha'a-'usu'usu'amou moi 'anai hinihini'i mareho nameu hinihini'i, 'inia meu 'iraraa do mou ura baabau na'i hinihinimoo'i. 'I'ameu meu raba 'a'auhi'amou moi 'anai ha'a-wa'ewa'e'amou.

2 ¹'Oha nau awa bei'amou na'i na'o ani, 'au ha'atee wetewete tana'amou mau ha'a-arungata'ai'amou. Na tarana naasi naugu orisia 'inia i 'adoma'igu 'anai boi garihi'amou ro'u. 'Au gasigu ha'a-arungata'ai'amou ro'u. ²'Inia 'onaa nawai ha'a-ahutotou'amou, ma bwa'i nei'a ro'u naigui ha'a-wa'ewa'eau. Suria 'i'amou moi namou matai ha'a-wa'ewa'eau. 'Inia 'onaa nawai ha'a-ahutotou'amou, ma'ai bwara tana'amou 'anai ha'a-wa'ewa'eau! ³Naasi tarana nau raongi'amou 'inia na'i nata usu-usu ani. 'Au ai'a 'irisia do 'iraau mwane narau ga'i ha'a-wa'ewa'eau, naraigui ha'a-ahutotouau na'i 'oha nawai 'ari wou. Ma'ata 'inau 'au hinihini domou araisuri'i mareho nau usu'i tana'amou ani, ma naasi 'inau wai wa'ewa'e, mi'amou ro'u moi wa'ewa'e. ⁴Na usu-usu nau haua ani 'au haua beiai ahutotou. Na wainai maagu ra ahe 'iniai raha di'u anai ahutotou na'i tahingagu. Ma ai'a do 'au raba ha'a-ahutotou'amou, me 'au 'irisia domoi aidangisiai raha na haua i heita'ahi agua tana'amou.

'Adoma'i Nugasia Mo'o Na Hauai Taritari'a

⁵'Io. 'Ia mo'o 'ini'amou na taritari'a ani, 'a ai'a ha'a-arungata'aiau moi ma'ata 'a ha'a-arungata'ai'amou hako. Me 'a ai'a do 'a ha'a-arungata'ai'amou di'u hako. Nau 'au 'unua o'asi, suria 'au ai'a raba mamaani ha'ata'aia di'u a mo'o na taritari'asi. ⁶Ni ha'a-mama'ai na ragoi nei 'ini'amou namou haua tanaa 'a arari'a. ⁷Hoita, na mareho namou ga'i haua 'ai o'ani. Moi 'adoma'i nugasiai 'inona mamoi ha'a-'o'oria na'i tahingana, 'a gasigu arunga ta'aa magu ta'aa di'u wou tanaa. ⁸Naasi 'au ha'a-ta'u'u'amou 'anai ha'ata'inia tanaa domou ta'ahia mau.

⁹Naani taranai taha nau usua 'iniai usu-usu ani tana'amou. 'Au usu-usu 'anai ohooho'amou mawai sadoia 'onaa namoi araisuriai heiatenga'i agua

tana'amou 'anai ha'a-mama'aia mo'osi. ¹⁰Ma naani, 'au 'iraraa domou araisuria'a, ma naasi 'iatei namou 'adoma'i nugasia 'inia taritari'a ana, 'inau 'au 'adoma'i nugasia ro'u 'inia, 'onaa na ha'a-momori do 'a hauai mareho na ta'isada do 'au ga'i 'adoma'i nugasia 'inia. 'Ia Kraest 'a 'iraraa do 'au 'adoma'i nugasia neinai 'a'auhi'amou. ¹¹'Au haua o'asi, suria 'onaa nagau bwa'i 'adoma'i nugasia, 'ia Saetan 'ai siri mai 'anai ha'ata'aigaau. Migaau gau aidangisia do 'ia 'a honu 'ini'i mwane ha'aradorado ta'a'i.

¹²'Io. Na'i madoraa nau 'ari na'i Troas 'anai taroha'inia Taroha Goro 'inia Jisas Kraest, 'au 'ome 'iraraa do'ia Araha 'a haua tanaau i madoraa goro 'anai heitaroha'i na'iei. ¹³Ma'ata 'a ai'a goro i 'adoma'igu 'inia ai'a heisadoi agua beiai do'oragaau a Taetas, 'inia 'ia na ga'i waa mai taroha 'ini'amou. Naasi 'au ha'atee haiha'ari beiraaui noni hinihini na'i Troas, mau daara'i mai 'ini na'i Masidonia 'anai sibia Taetas.

¹⁴Ma'ata meu ha'atee ha'agorohia God! 'Inia 'ia Kraest 'a 'a'auhi'ameu 'anai ha'ahoea Saetan suri'i mwani dora na 'ia God 'a na'otarameeu 'ari suri'i. Mia God 'a ha'ataari'ameu hura'a 'anai taroha'inia Kraest suria 'ari mwane dora 'onaa 'adarara na haa i si'inihanai insens hako 'ari suriai mwani dora. ¹⁵⁻¹⁶Na heitaroha'i nameu haua 'inia Kraest, 'a 'onaa insens na si'ini mamagi na ha'a-wa'ewa'ea God ma 'adarara hako 'ari si'inihana beiraaui mwani inoni. Tanaraau nei narai tahi beia God, na Taroha Goro 'a haua tanaraau si'ini na mamagi, ma hauai tahi tarau tanaraau. Mei tanaraau nei nara suriai tara 'anai mae, na si'inihana 'a ta'aa tanaraau, ma haua tanaraau mae tarau. Hoita naasi, 'a 'ome 'onaa do ai'a ta nei nai arari 'anai hauai tau'aro na ororiu di'u o'asi! ¹⁷Ma'ata 'i'ameu ra'i inoni tatau'aro ana'ia Kraest na 'ia God na ha'ataari'ameu hura'a 'anai taroha'inia Taroha Goro beiai huunai 'adoma'i ni heitaroha'i na odo-odo na'i maana. 'I'ameu ai'a 'onaairaaui nei nara taroha'inia ha'atee ana God 'anai dau ha'a 'inia.

Duruduru Haoru Ana God

3 ¹A 'ua? 'Oha nau usu-usu o'asi mou 'adoma'inia do 'au ha'imaania ha'a-ta'eta'e'ameu 'inia tatau'aro ameeu? Ai'a! Tara'i sae heitaroha'i nara huhura'a, ra to'ora'i usu-usu baaniraau sae hinihini suri'i 'omaa adaa'i 'anai ha'arangasia hura'a do 'iraaui ra'i sae tatau'aro goro ana'ia God. Ma na'i 'oha nara hura'a 'anai garihiraau tara'i sae hinihini ro'u rai ha'ata'ini'i usu-usu 'isi tanaraau. 'I'ameu ai'a haua o'asi. 'I'ameu ai'a 'irisia ta usu-usu baania tanei 'anai ha'a-aidangisi'amou 'ini'ameu ma'ua baani'amou 'anai ha'a-aidangisiraau inoni 'ini'ameu. ²Inia 'i'amou naasi namou 'onaa usu-usu 'anai hadanga'ini'ameu tanaraau noni. Na 'adona hakoi noni ra matai re'i'i tahingamoo'i marai aidangisia do 'i'ameu ra'i sae tatau'aro goro ana'ia God. ³Na hinihini amoo beia Kraest 'ohani, 'a 'onaa usu-usu na ha'ata'inia doni tatau'aro ameeu be'i'amou 'a goro. 'Ia Kraest na usuai usu-ususi, 'inia 'ia na ha'ataari'ameu tana'amou. 'Ia Kraest 'a ai'a usu-usu 'inia ta mareho 'onaa ingki 'anai ha'a-aidangisiraau noni 'inia hinihini amoo beia, ma'ata rau aidangisia 'inia Hi'ona Maea ana God tahitahi na awa be'i'amou. Ma ai'a usu-usu na'i dorai hau papaheta'a, me ma'ata suri'i tahingamoo'i.

⁴Ia Kraest na ha'a-'o'ori'i 'adoma'imee'i mameu 'iraraa ha'agorohia doni tatau'aro ameeu bei'amou 'a 'a'auhi'amou, mia God 'a 'iraraa do meu ha'atee ha'a-momori. ⁵Ai'a do meu 'adoma'inia domeu wetewete arari haarimeeu 'anai hauai tatau'aro naani, ma'ata 'ia moia God na ha'a-arari'ameu 'anai haa. ⁶Iia na ha'a-arari'ameu 'anai ha'ausuriraau noni 'inia duruduru haoru ana. Meu ai'a 'unua tanaraau dorai araisuri'i mwani Ha'atora ana'ia Moses 'anai dauai tahi tarau, ma'ata na Hi'ona Maea naasi nai haua tanaraau. 'Onaa gai 'u'uri'i Ha'atora ana'ia Moses 'anai ha'atahigia, 'ai hauai mae tanagia, ma'ata na Hi'ona Maea 'ai hauai tahi tarau.

⁷Na Ha'atora na 'ia God na usu'i dio na'i rua dorai hau papaheta'a na hauai mae tanaraau noni. 'Inia 'iatei na bwa'i araisuri'i hako 'ai dauai mae tarau. Ma'ata rei'uua na o'asi, ni Ha'atora 'a boi beiai rarahana God na wadoriai bwauna Moses. Ma rei'uua na bwara tanaraau noni nai Israel 'anai wana orea 'inia Moses, ma'ata ni raraha naasi 'agu buna ai'aa mau. ⁸Naasi, 'onaa 'ia God 'a ha'ata'iniai ororiu anai Ha'atora o'asi, 'e taha i 'ado'adomoo'i 'iniai ororiu na haa i duruduru haoru na boi beiai Hi'ona Maea? ⁹Onaa na mareho nai haua tanagai mae 'a ororiu, 'a ha'ata'inia doni mareho nai hauai tahi tanagia 'a ororiu di'u! ¹⁰Na'i 'oha bwani na Ha'atora 'a 'ome ororiu, ma na'i 'ohani ni ororiu anai duruduru haoru 'a di'uai ororiu anai Ha'atora. ¹¹Ma 'onaa na Ha'atora nara bwa'i awa tarau ra ororiu, 'a ha'ata'inia doni duruduru haorusi 'a ororiu di'u, 'inia 'ai awa tarau.

¹²Suriai 'iraraa ameeu doni duruduru haoru naasi 'a ororiu di'u, 'a ha'a-ramoramomeu 'anai taroha'inia hura'a i Taroha Goro. ¹³Ni heitaroha'i nameu haua, meu ai'a girua ta maho. Meu ai'a 'onaaia Moses na ha'abwarasiai bwauna 'iniai bwana baaniraau inoni nai Israel dorau gasi 'omesia i 'oha na rarahanai bwauna 'a hanoria wou i ai'aa. ¹⁴Na'i 'ohasi, ni 'adoma'idaa'i ra kuhi. Ma tari mai 'ohani, na'i madoraa na 'iraau Jiu rau 'oha'iniai Buka Duruduru Bwani, rau bwarai aidangisia, suria na 'adoma'idaa'i ra kuhi mau. 'A 'onaa bwana na ha'abwarasi'i. Ma'ata ni bwana naasi 'a matai ai'aa moi 'onaa rai hinihinia Kraest. ¹⁵Ha'amomori, rei'uua na'i 'ohani, suri'i 'oha ra 'oha'ini'i buka na usu'ia Moses, na bwana naasi 'a ha'akuhi'i mau i 'adoma'idaa'i. ¹⁶Mia tei nai rihota'i tanaa Araha baani'i ora-ora'a ana'i, na bwana na ha'akuhiai 'adoma'ina, 'ai ai'aa. ¹⁷Ni Araha nau 'unua ani, naasi Hi'ona Maea. Mia tei na Hi'ona Maea 'a awa beia, 'iia 'a awa dadara'a'a. ¹⁸Naasi, 'igaau noni hinihini ai'a bwana nai ha'akuhi'i 'adoma'igaa'i. 'Igaau gau wanawana suriai raraha mana gorohana Araha, mana Hi'ona Maea 'a 'abenga'i orisigia 'onaaia. 'Ari wou mana raraha mana gorohaga 'ai ta'isada beia.

Mangudi Na'i Taroha'iniai Taroha Goro

4 ¹Ia God 'a goro 'ini'ameu ma ha'a-'u'uri'ameu 'iniai tatau'aro ana 'anai taroha'iniai Taroha Goro. Tarana naasi nameu ai'a wai'ate'a 'inia 'anai hauai tatau'aro naasi. ²Mana heitaroha'i nameu haua, meu ha'imaania domei abui haua ta mareho namei ninima 'inia ma'uasi domei girua ta maho

ta'iniraaui noni dorai abui 'iraraa. Meu bwa'i ha'a-bweubweu'aa tanei, ma'ua domei hiosi'i ha'atee ana'ia God. 'Ia God 'a 'iraraa do 'i'ameu meu taroha'inia hura'ai taha na ha'a-momori na'i ha'atee ana, neina 'iraaui noni rai matai 'u'uriai taha nameu ha'ausuriraaui 'inia. ³Ma 'onaa na Taroha Goro nameu taroha'iniasi 'a bwarai aidangi tarihana, me 'a bwara tanaraau moi nei narau suriai tara 'anai mae tarau. ⁴A bwara tanaraau hinihini suria na hi'ona ta'aa na'i marewanani na ha'akuhi'i 'adoma'idaa'i, ma ha'abwarasiasai marewa baaniraaui, do'a gasigu bewaasiraaui. Na bewaasi, naasi marewa na boi baaniai Taroha Goro 'inia Kraest na hauasa ma ta'isada beia God.

⁵Mareho nameu taroha'inia, meu ai'a taroha'ini'ameu haarimeeu, ma'ata meu taroha'inia do'ia Jisas Kraest na Araha mi'ameu ra'i noni tatau'aro ana'i na ha'ataari'ameu 'anai 'a'auhi'amou. ⁶Oha 'ia God 'a ha'apwa'araai marewa 'a ha'atee o'ani, "Ni marewa 'ai rara na'i kuhi." Na ta'i God mau naasi na hauai marewa na rara suri'i tahingagaa'i, ma ha'a-aidangisigaaui 'inia gorohana mana mena ana na gau re'ia beia Kraest.

⁷I'ameu meu 'onaai taraani huai bei moi na awa i toto'ora na'i rarona, 'inia 'ia God 'a ha'a-'u'uri'ameu i sae haari'i moi 'inia Taroha Goro ana. 'A haua o'asi 'anai ha'ata'inia doni mena hauasa 'anai hauai tatau'aro naasi, ai'a 'iia ameeu me 'iia ana God. ⁸Meu hano sua'i mwane mareho ta'a'i, ma'ata meu ai'a maemae'a. Tara'i 'oha 'a kakui ahumee'i mameu ai'a 'iraraai taha 'anai haa, ma'ata meu ai'a agohe. ⁹Ra nora ta'ai'ameu, ma'ata 'ia God 'a ai'a nugasi'ameu. Ra ha'a-maata'i'ameu ma'ata ra ai'a ngahu ha'a-ai'ameu. ¹⁰⁻¹¹'Ado madoraa na'i tahitahi ameeu, meu awa na'i bahainai maemaeha 'inia tau'aro ameeu tanaa Kraest, do neina tahingana 'ai ha'ata'i hura'a ro'u suri'i abemee'i nara matai mae moi ta'oha. ¹²Naasi meu hano sua tarau i mae, ma'ata tana'amou 'e tahi tarau.

¹³Ra usua o'ani na'i Usu-usu Maea, "Au ha'atee, suria 'au 'u'uria God."⁷ Hoita, 'i'ameu meu o'asi ro'u, meu taroha'inia moe'a ro'u i Taroha Goro, suria 'i'ameu 'u'uria ro'ua God. ¹⁴'Inia meu aidangisia do ni God na ha'a-suruta'ea Araha aga Jisas Kraest baaniai mae, 'ai ha'a-suruta'e'ameu o'asi ro'u, maai wai'ameu goni bei'amou 'anai 'ari beia. ¹⁵Na mwane rongomaata'i nara to'i'ameu, ra'i rongomaata'i 'anai 'a'auhi'amou neina rai rago i nei narai aidangisiasai heita'ahi ana God tanaraau. Ma naasi 'aigui rago ro'u i nei 'anai ha'atee ha'agorohia ma 'anai ha'ahauasaa.

¹⁶Naasi tarana nameu ai'a wai'ate'a 'iniasi 'anai tau'aro. Rei'uaa na abemee'i ra hanoria woui wari'a mameu maemae'a, ma'ata na tahingani hi'ona bei'ameu 'a wetewete raha ara'a tarau 'ado dangi. ¹⁷Na rongomaata'i nameu siri suri'i suriai gere madoraa ra ai'a taraa ta'aa di'u na'i 'oha nameu aidangisia dorai 'a'auhi'ameu 'anai dauai mareho nai goro di'u ro'u wou. Naasi mwane bane goro narai awa tarau namei daua ara'ai aro. ¹⁸Naasi 'i'ameu meu ai'a 'adoma'iniasi maho nameu matai 'omesia 'ohani, ma'ata meu 'adoma'iniasi maho nameu ai'a 'omesia. Ni rongomaata'i nagau siri suri'i ra bwa'i awa ore'i, ma'ata ni maho nagau ai'a matai 'omesia 'ai awa tarau.

Abe Haoru

5 ¹Gau 'iraraa do na'i 'oha gai mae mana abega na'i marewanani 'ai ngabo ai'aa wou, 'igaau gai awa beia God na'i aro beiai abe haoru nai haua tanagia. 'Ia God nai haua tanagiai abe haorusi, ma ai'a abe na inoni nai tau'arona, ma'ata 'e abe na 'ia God na tau'arona 'anai awa tarau. ²Me na'i 'ohani gau huunai raba hano baaniai marewanani neina gai awa ara'ai aro beiai abe haoru. ³Inia gau rabasia doni aungagaa'i rai to'o dora taradi marai abui 'onaai nei na ore-ore. ⁴Na'i awa nagau haa na'i marewanani, gau arunga hihia 'ini'i mwane mareho magau arunga wai'ate'a 'inia. Ma ai'a dogau rabasiai mae neina gai bwa'i to'o abe. Ai'a! Gau rabasia dogai dauai abe haoru nai tahi tarau, mana abe haoru naasi 'ai orisiai abe na matai mae moi. ⁵'E 'ado'adona ma'e he'i'irisina God 'anai orisigia 'inia abe haorusi, ma haua tanagiai Hi'ona Maea 'anai ha'ata'inia tanagia doni taha na durua 'ai to'o ha'a-momori.

⁶Naasi na 'ado'adogaa'i ra wetewete. Gau 'iraraa do na'i 'oha nagau awa beiai abe ha'i hasi'o na'i marewanani, gau awa ha'atau baaniai 'omaa ana Araha. ⁷Ma'ata gau 'iraraa dogai taha mau na'iei, suria na hinihini na na'otaragaau, ai'a do 'e mareho nagau 'omesia. ⁸Ha'amomori, na 'adoma'iga ra wetewete magau 'adoma'inia do 'a ga'i goro dogau ga'i nugasiai abega anai marewanani, 'anai awa beia Araha ara'ai aro. ⁹Naasi rei'uaa nagau awa na'i marewana ma'ua na'i aro, gai ha'imaania do'ia Araha 'ai wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho hako nagai haa'i. ¹⁰Suria 'igaau mwani inoni hako gai ura na'i maana Kraest 'anai hiirigaau. 'Iia 'ai taharigia hako aho'i inoni 'ini'i mwane mareho hako nagau haa'i, rei'uaa ra goro ma'ua ta'aa.

Hagu Beia God Na'i Garena

'Ia Jisas Kraest

¹¹'Onaai aidangisia ameeu doni hihiri ana Araha 'e mareho na ha'amamaa'u, naia nameu bonasia 'inia doni mwane inoni rai hinihinia Taroha Goro. 'Ia God 'a aidangisia domeu heitaroha'i beiai 'adoma'i na odo-odo, ma 'au huunai 'irisia do 'i'amou moi aidangisia o'ai ro'u. ¹²Ai'a domeu bonasiai ha'a-ta'eta'e'ameu ro'u na'i maamoou, ma'ata meu rabasia domoi 'omesi'i mareho nameu haa'i mamoi mari'ori'o 'ini'ameu. Ma naasi moi matai aramiraau nei narau ha'atee ha'a-ta'ai'ameu. 'Inia 'iraausi, rau 'adoma'i ororiu moi 'inia tatau'aro adaa'i nara ha'ata'i hura'a, maraugu ai'a taraa 'adoma'i ororiu 'inia taha na awa na'i tahingadaa'i. ¹³'Ona na meu 'ome to'o bweubweu'a 'onaai 'unua ada tara'i sae, naia i tau'aro raha nameu haua tanaa God na ha'a-'osi'ameusi. Ma 'onaa nameu 'ome odo-odo, ma naasi 'e goro tana'amou. ¹⁴Na tau'aro nameu haua, meu haua 'inia heita'ahi ana Kraest tana'ameu. Meu aidangisia do 'iia naasia mo'o na mae 'inigia hako mwane inoni, ma naasi 'a 'onaa do 'igaau hako gau mae ro'u. ¹⁵'Ia Kraest 'a mae 'inigia, do'igaau 'i nei nagau dauai tahinga haoru, gai abui ha'isuri'i 'adoma'igaa'i, ma'ata gai suriai nei na mae ma suruta'e aho'i 'inigia.

¹⁶Naasi, na'i 'ohani, ni 'adoma'i nagau ga'i haua 'anai nata sae, 'a ga'i bwa'i 'ari suriai ororiu na haua i saesi na'i marewana. Naasi 'adoma'i nagau

to'oraa ga'u 'ana Kraest, 'oha gau 'adoma'inia do 'iia 'e noni haaria moi. 17Naasi 'a ha'ata'inia do 'iatei na hinihinia Kraest, 'iia 'e inoni haoru. Ni baronga bwani ra ai'a'i, mana baronga haoru ra sirimai.

18Ni baronga haoru 'isi, ra boi baania God. Me 'iia na ha'ataaria Kraest 'anai totoa aho'i heihoa na inoni na haa beia God, do 'iraaui rai matai hagu aho'i beia. 'Iia 'a haua tana'ameui tatau'aro 'anai wairaaui mai noni 'anai hagu aho'i beia. 19Na mareho nameu taroha'inia, naasi do 'ia God 'a ha'ahaguraui mwane inoni beia 'inia Kraest. Mia God 'a matai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i. 'Iia 'a haua tana'ameui tatau'aro 'anai taroha'inia marehosi tanaraui noni.

20Naasi 'i'ameu nameu ura 'inia Kraest, ma 'onaa do'ia God na hau'i tana'ameui hadahada ana'i 'anai 'unu'i tana'amou. Naani maho na 'ia Kraest na 'irisia domei 'unua tana'amou, "Moi hagu aho'i beia God!" 21'Ia Kraest 'a ai'a ora-ora'a. Ma'ata 'anai 'a'auhigia, 'ia God 'a rahi'i ora-ora'a agaa'i, ma hau'i tanaa Jisas 'anai waa'i baanigia. Ma haua o'asi do 'igiai nei ga hagu beia Kraest, gai ha'i inoni odo-odo na'i maana God.

6 1Tarana i tau'aro goni ameeu beia God, meu ha'a-ta'u'amou i nei namou aidangisiai heita'ahi ana God tana'amou, do mou gasi 'adoma'i mara maho haaria moi 'inia. 2Moi rongoai taha God na 'unua na'i Usu-usu Maea, 'a o'ani, "'Oha na tari madoraa 'anai 'a'auhi'amou, 'au rongo'amou. Ma na'i madoraa 'anai ha'atahi'amou, 'au 'a'auhi'amou." Mou rongoa! Naani madoraa na 'ia God 'a raba 'a'auhi'amou, mana madoraa na raba ha'atahi'amou.

'Ia Pol 'A Siri Suri'i Mwani Rongomaata'i

3Meu ha'imaania do mei abu haua ta maho nai 'ome ta'aa na'i maadai noni, suria meu ai'a rabasia do tanei 'ai ha'atee ha'ata'ai ai tatau'aro ameeu tanaa Araha. 4Ma'ata suri'i mwane mareho hako nameu haa'i, meu ha'ata'inia do 'i'ameu ra'i inoni tatau'aro ana'ia God. Meu ahumaratanoa suri'i 'oha nameu siri suri'i rongomaata'i, suri'i 'oha nameu bwara, mei suri'i 'oha nameu siri suri'i mwane mareho ta'a'i. 5Tara'i 'oha ra roho'ameu, ma tara'i 'oha ra ngameu na'i rumaniho'o, ma tara'i 'oha ra hauai ha'agogoru 'anai ha'a-ta'ai'ameu. Meu tau'aro raha, tara'i 'oha meu awa ha'i hioro ma tara'i 'oha meu ai'a to'o madoraa 'anai mauru. 6Ra'i mareho ro'u nara ha'ata'inia do 'i'ameu ra'i inoni tatau'aro ana'ia God. Meu awa odo-odo, meu aidangisia God, meu ahumaratanoa, mameu goro 'iniraui inoni. Na Hi'ona Maea 'a awa bei'ameu, mana heita'ahi ameeu 'a ha'a-momori. 7Meu taroha'inia taha na ha'a-momori, mana mena ana God na bei'ameu. Ni awahameu na odo-odo 'a 'onaai naihi mana taatahi 'anai ura bwarasiraui maerongamee'i. 8Na'i tau'aro ameeu tanaa God, tara'i nei ra ha'ahou'ameu, ma tara'i nei ra ai'a. Tara'i nei ra taeni'ameu, ma tara'i nei ra ha'atee ha'a-ta'ai'ameu. Tara'i nei ra 'unua domeu pwapwaari'i, ma'ata 'i'ameu meu taroha'inia taha na ha'a-momori. 9Tara'i nei ra aidangisia do 'i'ameu ra'i huudi sae tatau'aro ana'ia God, ma'ata tara'i nei ra heitohe. Tara'i 'oha meu

gaarangi mae, ma'ata meugu buna tahi mau. Ra ha'a-mama'ai'ameu, ma'ata me ai'a mae. ¹⁰Oha nameu siri suri'i rongomaata'i nameu ga'i ahutotou 'ini'i, meu wa'ewa'e moi. Meu pohara, ma'ata 'a ragoi nei nameu ha'a-toto'oraraau. Ma rei'uaa nameu ai'a to'ora mareho, ma'ata na mwane mareho 'iia amee'i.

¹¹Mwane sae goro agu'i na'i Korin, meu maani ha'agorohi'i hakoi mwane mareho tana'amou. Na heita'ahi ameeu tana'amou 'a hura'a mai baani'i hakoi tahingamee'i. ¹²I'ameu meu ta'ahi'amou mau, 'i'amou namougu ai'a ta'ahi'ameu'a. ¹³Na hadahada nau haani, 'au hadahada tana'amou 'onaa do 'i'amou ra'i gare agu'i. Naasi 'au rabasia domoi ta'ahi'ameu aho'i 'onaai ta'ahi'amou ameeu.

Ha'abasu 'Iniai Baronga Ta'aa Adaa'i Nei Nara Ai'a Hinihini

¹⁴I'amou moi abui gaguniraau nei ra ai'a hinihini, suria na goro 'a bwa'i matai hagu beiai ta'aa. 'A 'ua? Na marewa 'a matai hagu beiai kuhi? ¹⁵Mou 'adoma'inia do'ia Kraest 'a matai 'adoma'i aratara beia Saetan ma'uasi na nei na hinihini Kraest 'a matai 'adoma'i aratara beiai nei na ai'a hinihini? ¹⁶'A 'ua? 'A goro doni Ruma Maea ana God, 'ai aho'ita'i ruma ni araanunu? 'Igai inoni hinihini naasi Ruma Maea ana God na tahitahi! 'Inia God haaria 'a ha'atee o'ani,

“Inau wai mono beiraau noni agu'i
mawai tatariori na'i 'uruhadaau.
'Inau wai ha'i God adaau,
me 'iraau rai ha'i inoni agu'i.”[†]

¹⁷Tarana naasi na 'ia God na o'ani 'inia,

“Moi sigi baaniraau inoni o'asi,
mamoi awa beira'i baaniraau.
Mou abui hau'i here ta'a'i 'onaairaa,
ma naasi 'inau waigui wai'amou siri mai na'i ruruha agua.”[†]

¹⁸'Inau wai ha'i ama tana'amou,
mi'amou moigu ha'i arai garegu.
'Inau Araha God huunai mena nau 'unua o'asi.”[†]

7 ¹Mwane sae goro agu'i, na duruduru 'isi 'ia God na hau'i tanagia. Tarana naasi gai gaasi'i baanigiai mwane 'adoma'i ta'a'i mana mareho ta'a'i nagau matai ha'a'i 'ini'i abega'a'i. Gai bonasia doni tahingaga'a'i rai odo-odo hako 'iniai ha'ahoua agaau a God.

Wa'ewa'e Ana Pol

²'Au ha'angoni'amou ma'ata'a domoi ha'ata'iniai heita'ahi amoou tana'ameu. 'Inia ai'a ta ta'i nei 'ini'amou na 'i'ameu mei here ha'ata'aia,

6:16 Levitikas 26:12; Jeremaea 32:38; Esikiel 37:27   6:17 Aisaea 52:11; Esikiel 20:34
6:18 2 Samiuel 7:14

ma ai'a do tanei namei ha'atehaa 'anai hauai ta'aa, ma'uasi domei ha'a-bweubweu'aa tanei 'anai rahi'i ha'a ana'i. ³A ha'a-momori do tara'i nei 'ini'amou mou subuni'ameu 'ini'i mareho 'isi. Me 'au ai'a hadanga'ini'i maho 'isi 'anai hiiriraaui 'ini'i. 'Inau 'au bwane 'unua doni heita'ahi ameeu 'a raha di'u tana'amou mamei ta'ahi'amou rei'uaa mei tahi ma'ua mei mae. ⁴Inau 'au 'iraraa ha'agorohia do mou aidangisia Kraest, mau mari'ori'o 'ini'amou! 'Oha nameu siri'ori'i mwane mareho ta'a'i mou ha'a-weteweteai 'adoma'igu, mau honu 'inia'i wa'ewa'e.

⁵Io, waigui ha'ahakoa wou i mamaani 'inia'i 'aariha nau maania tana'amou ani. Na'i 'oha nameu ataha mai 'ini na'i Provensi Masidonia, me ai'a arunga maarihu. Mwane mareho ta'a'i ra to'i'ameu na'i dorasi. Ra rago i nei ra heiraeraesi bei'ameu mara wairikoi ro'u i 'adoma'imee'i 'ini'amou. ⁶Mia God na matai ha'a-'o'oriraaui nei nara wairikoi 'adoma'ida, 'a ha'a-'o'ori'ameu 'inia'i ataha mai na haua Taetas bei'ameu. ⁷Ai'a do 'inia moi boi ana na ha'a-'o'ori'ameu, ma'ata me u wa'ewa'e ro'u 'inia'i maania ana tana'ameu domou ha'a-'o'oria ro'u. 'A 'unua ro'u tana'ameu i raba 'omesiau amou, mana arunga ahutotou namou haua 'ini'i baronga ta'a'i amoo'i, mana heita'ahi raha amou tanaau. 'Inau 'au kae wa'ewa'e di'u ro'u wou.

⁸Au 'iraraa domou arunga ahutotou suriai usu-usu nau haua tana'amou ani, ma'ata ni ahutotou amou 'a ai'a orea. Na'i na'o, 'inau 'au arunga ta'aa ga'u 'inia'i usu-usu nau haua ani. ⁹Ma na'i 'ohani 'au wa'ewa'e! Ai'a do 'au wa'ewa'e 'inia'i ha'a-ahutotou'amou agua, ma'ata suriai arunga ahutotou amou mou rihosi baani'i baronga ta'a'i amoo'i. Ni ahutotou namou haa, 'e hei'irisina God tana'amou. Na tarana naasi, ni usu-usu nau usua ani 'a ai'a ha'a-ta'ai'amou. ¹⁰Inia na ahutotou na suriai hei'irisina God 'a hauai orisi na'i tahinganai inoni 'anai waia 'anai tahi tarau. Magau bwa'i 'itaai ahutotou o'asi. Mana ahutotou anai noni na ai'a hinihini, 'e ahutotou na matai haua tanaai mae, suria 'e ahutotou na ai'a matai orisiai tahingana.

¹¹Mousui 'omesiai 'a'auhi'amou na hauai ahutotou namou haa na suriai hei'irisina God. 'Ohani, mou bonasiai ha'ata'ini'amou haari'amou hura'a domou odo-odo, mou ha'ata'inia'a i taesu'a amou tanaa mo'o na hauai taritari'a ani, mamou mamaa'usiai ha'a-mama'ai ana God. Mou 'irisia di'u dowai 'ariwou bei'amou mamou raba 'a'auhia tarau, mamou mwa'emwa'e 'anai ha'a-mama'ai ai nei na hauai taritari'a na'i ahoaamou. Suri'ori'i mwane mareho 'isi, mou bwane ha'ata'inia'a do 'i'amou mou ai'a 'adoma'i aratara beia mo'o na hauai taritari'a ani. ¹²Naasi, na'i 'oha nau usuai usu-usu ani tana'amou, 'au ai'a haua moi 'anai hiiria mo'o na ha'a-taritari'aai mareho tanaa nata mo'o, ma'ua 'anai 'a'auhia mo'o nara here ha'ata'aia. Ma'ata na usu-usu ani 'au haua ro'u 'anai ha'a-aidangisi'amou goro 'inia doni ha'ahou mana heita'ahi amou tana'ameu 'a kaeni raha di'u. Mia God 'a 'iraraa o'asi ro'u. ¹³Na here namou haa memeeu, mou ha'a-wa'ewa'e'ameu.

Ha'amomori. Mou ha'a-wa'ewa'e'ameu, mameu wa'ewa'e di'u ro'u wou 'inia'i 'a'au amou 'anai ha'a-'o'oriai 'adoma'ina Taetas. ¹⁴Au bwani mamaani ha'a-ta'eta'e'amou tanaa Taetas, naasi mi'amou mou ai'a

ha'aninimaiau, 'inia 'a re'ia doni barongamoo'i ra goro. Na barongamoo'i ra ha'ata'inia do na mwane mareho nameu ha'a-ta'eta'e'amou 'ini'i tanaa Taetas ra ha'a-momori 'onaai ha'a-momori ro'u adaa'i mwane mareho nameu maani'i tana'amou ani. ¹⁵Na'i 'oha 'ia Taetas 'a 'adoma'i suriai mwa'emwa'e amouu 'anai ha'isuri'i mareho na 'unu'i, mana ha'ahou mana ginagina na mou haua tanaa na'i 'oha mou 'omesuria, na heita'ahi ana tana'amou 'a wetewete di'u ro'u wou. ¹⁶Au kaeni wa'ewa'e di'u, suria 'au 'iraraa ha'agorohia domoi haa'i mwani mareho nara odo-odo 'anai haa'i.

Wawate Nadaau Noni Hinihini Na'i Jerusalem

8 ¹Arai do'ora mana asigu'i, 'au 'irisia domoi aidangisiai here na 'ia God na haua 'anai ha'ata'iniai goro ana 'iniraaui noni hinihini na'i Provensi Masidonia. ²Ra ragoi mwane mareho ta'a'i narau siri suri'i, marau pohara di'u. Ma'ata na wa'ewa'e narau to'oraa 'a raha di'u marau hisu rago. ³Ma wai 'unua tana'amou, na hisu narau haa, ai'a dorau hisu tari moi na'i dora na arari dorau ga'i hisu tari iei. Rau hisu di'u'ai siha taha narau ga'i hisu 'inia ha'i ai'a nei nai ha'a-'usu'usuraa 'inia. ⁴Rau ha'anongi'ameu wetewete domei wateraaui marai 'a'auhiraau ro'u inoni ana'ia God na'i Jerusalem. ⁵Mana here narau haa, rau di'u'ai taha nameu 'adoma'inia dorai haua. 'Inia ni mareho tahamora narau haa, rau wateraaui haariraau ga'u tanaa Araha maraugu wateraaui ro'u o'asi tana'ameu suriai hei'irisina God.

⁶Naasi meu ha'ata'u'ua Taetas 'anai aho'i wou bei'amou. 'Inia 'iia naasi nei na ha'a-wetewete'i ani 'adoma'imoo'i 'anai hisungiraau noni hinihini na'i Jerusalem. Ma na'i 'ohani, 'ai 'a'auhi'amou mamoi ha'ahakoa goroi tau'aro goro naasi. ⁷I'amou mou goro suri'i mwane mareho. Na hinihinimoo 'a wetewete, mou mataihere heheitaroha'i, mou to'oraai huunai aidangi, mou mwa'emwa'e 'anai 'a'auhiai nata nei, mana heita'ahi amouu tana'ameu 'a raha di'u. Hoita naasi meu 'irisia domoi goro ro'u o'asi na'i aba 'anai hisu. ⁸Nau ai'a nugaa ta ringe tana'amou domoi suria ma'ata'a. Ma'ata 'au maania tana'amou 'i tahingani hisu nara to'oraa na'i heiso'i na'i Masidonia, 'inia 'au raba 'iraraa 'onaa ni heita'ahi amouu 'a matai tari o'asi ro'u.

⁹I'amou aidangisia i goro ana Araha aga 'ia Jisas Kraest 'inigia. Rei'uaa na toto'ora, 'iia 'a ha'a-poharaa haaria 'ini'amou, do 'i'amou moi toto'ora beia God.

¹⁰Ni 'adoma'igu 'a o'ani. 'A goro domou ga'i ha'a-arotahaa goro i taha namou 'adoma'inia na'i harisi na hakoani. 'Inia 'i'amou'a naasi 'etanai ruruha namou mwa'emwa'e 'anai hisungiraau noni pohara, mana 'etanai ruruha namougu hasura'i beiraau 'ini'i mareho namou to'ora'i. ¹¹Naasi moi 'ari daara'i beiai tatau'arosi mamoi ha'ahakoa. 'I'amou mou mwa'emwa'e di'u 'anai hadanga'inia, mamoi mwa'emwa'e o'asi ro'u 'anai hisu suriai taha namou to'oraa. ¹²Onaa 'o mwa'emwa'e 'anai hisu suriai taha na'o to'oraa, 'ia God 'ai wa'ewa'e 'inia. 'A bwa'i taesu'a mumua, 'onaa 'o bwa'i hisu 'iniai ai'a to'oraa mareho amua. ¹³⁻¹⁴Mareho nau 'unuasi, ai'a do 'anai ha'ahihi'amou

di'u baaniraau tara'i sae, do neina 'iraaui rai awa goro mi'amou mou bwa'i. Me suriai to'ora mareho rago amouu 'anai hisu, 'a goro domou ga'i 'a'auhiraau sae ra 'irisai hei'a'auhi. Naasi na'i 'oha namoigu rabasia ro'u i hei'a'auhi, raigu 'a'auhi'amou ro'u na'i 'oha narai to'ora mareho. Naasi suriai heresi, 'aigu ta'isada hako tana'amou. ¹⁵A suriai mareho ra usua na'i Usu-usu Maea na'i 'oha bwani. 'A o'ani, "Ia mo'o na si'o rago, ai'a nei naigu madara, mia mo'o na ai'a si'o rago, 'a bwa'i toho."[†]

Pol 'A Ha'ataaria Taetas 'Ari Korin

¹⁶I'ameu meu ha'atee ha'agorohia God 'iniaia ha'a-wetewetea ana i 'adoma'ina Taetas 'anai 'a'auhi'amou 'onaai raba 'a'auhi'amou ameeu. ¹⁷Ma ai'a do suriai 'unua ameeu moi, ma'ata 'iia 'a mwa'emwa'e na'i tahingana hako 'anai 'a'auhi'amou, ma bwane 'adoma'inia mau do'ai taha bei'amou. ¹⁸Meu raba ha'ataaria ta'i do'oragaau ro'u beia Taetas. 'Ia mo'osi 'e sae nara 'adoma'i ha'ahoua na'i heiso'i 'ado 'omaa 'iniaia tatau'aro ana 'anai taroha'iniaia Taroha Goro. ¹⁹Ma ai'a do namoisi, ma'ata 'iia 'iraaui sae ni heiso'i rau bwane sigihia mau 'anai 'aariha bei'ameu 'anai waa'i ha'a nara wawate 'ini'i 'ari tanaraau noni hinihini na'i Jerusalem. Meu haua i tau'aro naasi 'anai ha'aasaa Araha, ma 'anai ha'ata'iniaia wetewete adaa'i 'ado'adomee'i 'anai 'a'au.

²⁰Meu hano goni na'i ta'i ruruha do neina abu tanei nai subuni'ameu 'iniaia 'omesuri nameu haa 'anai kae ha'a naasi. ²¹Na 'ado'adomeusi, doni taha namei haua 'ai goro na'i maana Araha, maai o'asi ro'u na'i maadaui inoni.

²²Mamei ha'ataaria ro'u ta'i do'oragaau beirarua, me 'iia meu bwane taringai ha'imaania'a ga'u mameu 'iraraa do 'iia 'a 'adoma'i wetewete 'anai 'a'au. Ma na'i 'ohani, 'a wetewete di'u i 'adoma'ina 'anai 'a'au, suria 'a 'adoma'i 'u'uri'amou 'anai hisu beiai ahu mwa'emwa'e. ²³Onaa ta nei nai heisonga'i 'inia Taetas, 'iia 'e sae goro agua namiri bwane tatau'aro goni 'anai 'a'auhi'amou. Na rua do'oragaau nararui hano beia Taetas, raru hano na'i aba anai heiso'i, miraaui noni ra ha'aasaa Kraest 'iniaia tatau'aro adarua. ²⁴Naasi moi ha'ata'iniaia heita'ahi amouu tanaraau 'anai ha'ata'ini'amou tanaraau sae ni heiso'i na'i 'ini, marai 'iraraa do 'i'ameu meu ai'a ha'atee ha'a-ta'eta'emou kongari.

Herehere 'Anai 'A'auhiraau Noni Hinihini

9 ¹A ai'a taraa ororiu di'u dowai usu-usu ro'u tana'amou 'iniaia bane nagai ha'ataaria 'ari Jerusalem 'anai 'a'auhiraau noni ana'ia God na'isi. ²Inau 'au aidangisia do 'i'amou mou mwa'emwa'e 'anai 'a'au, mau bwane ha'atee ha'a-ta'eta'e'amou 'inia tanaraau sae hinihini mai 'ini na'i Masidonia. 'Au o'ani 'iniraaui, "Iraaui do'oragaa'i na'i Provensi Akaea rau bwane ha'aagau mau na'i harisi na hakoani 'anai hisu." Mana 'adoma'i wetewete namou to'oraa 'anai hisu, 'a 'ihara'ini'i tahingadaa'i sae hinihini na'i 'ini 'anai hisu.

³Rei'uua na o'asi, wai ha'a-taariraa woui waira orusi 'anai 'omesia domou ha'aagau'a 'inia bane amoo 'onaai bwane 'unua agua ani tanaraau sae hinihini na'i 'ini na'i Masidonia. Nau ai'a rabasia doni ha'atee ha'ata'e'amou nameu haua 'ai 'ari kongari. ⁴Ma 'onaa ra'i saeni Masidonia rai hano beiau na'i 'oha wai boi bei'amou, marai 'omesia domou ai'a ha'aagau, 'e ninima nai raha na'i hungameeu, mi'amou moi ninima di'u ro'u. Mei ninima, suria meu bwane 'unu'i hako tanaraau i mwane mareho goro 'ini'amou. ⁵Naia nawai ha'a-taariraa wou 'inia na'i na'o i waira orusi do 'anai 'a'auhi'amou mamoi ha'aagau 'inia bane amoo namou duruduru 'anai haua. Neina na'i 'oha nawai ataha wou, moigui haua tanaau beiai ahu wa'ewa'e, ai'a beiai arunga na 'onaa dora ha'a-'usu'usu'amou.

⁶Moi 'iraraa do na nei nai hasi rago, 'ai ragoi hua nai husia, mana nei na ai'a hasi rago, 'a bwa'i hua rago nai husia. ⁷Naasi 'e nei nai hisu 'ai hisu suriai 'adoma'ina haaria. Abu beiai 'adoma'i heiruarua'a, ma'ua do'ai hisu suriai ha'a-'usu'usua ada. 'Inia God 'a ta'ahiai nei na hisu beiai ahu wa'ewa'e. ⁸'Onaa moi hisu o'asi, 'ia God 'a matai bane ha'aruani tana'amou. Mana mwane mareho na ta'isada domoi to'ora'i, 'ai bane'i hako tana'amou, neina 'i'amou moi matai 'a'auhiraa tarau i nei nara 'irisiai hei'a'auhi. ⁹'A 'onaai taha nara usua na'i Usu-usu Maea na o'ani, "Na nei na hisungiraaui nei ra pohara beiai ahu mwa'emwa'e, 'ia God 'a bwa'i kaku'aa i here goro na haa."^f

¹⁰Mia God na haa'i tanagiai kora 'anai hasi mana mahoingau 'anai ngau, 'ai ha'arago'i mareho namou to'ora'i neina moi matai ha'arahaa ro'u i hei'a'auhi namou haua tanaraau inoni. ¹¹'Ia God 'ai ha'agorohi'amou mana bane ana'i rai rago tarau tana'amou 'anai hisu 'ado 'oha. Miraau nei nara daa'i bane amoo'i namei hau'i tanaraau rai ha'atee ha'agorohia God 'ini'i. ¹²Na hisu namou haua, 'a ai'a do 'ana moi 'a'auhiraaui noni hinihini na'i Jerusalem 'ini'i mareho narau pwapwaku 'ini'i, ma'ata moi 'a'auhiraaui ro'u 'anai ha'atee ha'agorohia waiori a God. ¹³Mana bane namou haua 'ai ha'ata'inia tanaraau domou suriai Taroha Goro ana Kraest namou 'unua domou hinihinia. Rai ha'atee ha'agorohia God 'inia mwa'emwa'e amoo 'anai hasura'i beiraaui, mei beiraaui hako mwane inoni hinihini. ¹⁴Miraau rai ha'arahesi 'a'auhi'amou marai 'adoma'ini'amou tarau 'ini'i mwane mareho goro na 'ia God na hau'i suri'i tahingamoo'i. ¹⁵Gau magau ha'atee ha'agorohia God 'inia banea ana tanagia i Garena. Nau ai'a to'o ha'atee goro 'ana 'anai 'unu ha'agorohia hura'a i goro na hauai bane naasi.

Pol 'A Taatahi Bwarasiai Tatau'aro Ana 'Onaai Ha'ataari

10 ¹⁻²Ra'i nei rau 'adoma'inia do 'au ha-ha'atee wetewete moi na'i 'oha nau awa ha'ataui, mana'i 'oha nau awa bei'amou 'au maaa'uta'i ha'atee wetewete tana'amou. Rau 'adoma'inia doni tatau'aro nameu haa, meu haua moi 'anai dau ha'a 'inia 'onaai'i tara'i sae. 'Inau wai ha'atee ha'a-maata'iraaui i nei

nara 'adoma'i o'asi. Me 'ia Kraest 'a maratanoa beiraau noni ma ai'a raba awa ahaaha. Naasi, 'inaua Pol 'au ha'angoni'amou beiai ta'i 'ado'adosi ro'u do moi abui haa'i mareho nawai taarai raongi'amou 'ini'i na'i 'oha nawai ataha bei'amou. ³Ha'amomori, 'i'ameu meu awa na'i marewana, ma'ata na'i hei'oi nameu haa na'i marewanani, meu ai'a hei'oi suriai 'ado'ado ni marewana. ⁴Na mareho ni heheingahu nameu heingahui 'ini'i, ai'a ta mareho ni marewana na inoni nai tau'arodi, ma'ata meu heingahui 'ini'i mareho ni heheingahu ana'ia God nara mena mara wetewete 'anai ha'aheho'i maerongagaa'i. ⁵Bei'i mareho ni hehei'oi 'isi, meu matai ha'a-ai'a'i mwane 'ado'ado mana ringei ha'a-ta'eta'e nara haa'i nara ha'abwarasiai noni 'anai aidangisia God. Mana 'ado'ado ta'a'i adaa'i, meu 'a'auhiraau 'anai orisi'i neina rai araisuriai taha na 'ia Kraest na 'irisia. ⁶Mana'i 'oha moi mwa'emwa'e 'anai araisuria taraua Kraest, 'i'ameu mei ha'a-mama'aia tei nai hairaesii mau.

⁷I'amou mou wanawana moi na'i 'omehani abau 'omaa. Mou ga'i 'iraraa do 'i'ameu ra'i sae nameu ura 'inia ro'ua Kraest ta'isada beia tei 'ini'amou na ha'a-ta'eta'ea haaria do 'iia 'a ura 'inia Kraest. ⁸'A 'ome 'onaa do'au ha'a-ta'eta'ea 'inia tatau'aro na 'ia Arahā na nugaa tana'ameu i Ha'ataari. Na tatau'aro naasi, 'ia Arahā 'a haua tana'ameu 'anai ha'a-wetewete'i hinihinimoo'i, ai'a 'anai ha'a-ta'ai'amou. Naasi rei'uaa na 'ome 'onaa do'au ha'atee 'ege'egeau, me 'inau 'au bwa'i ninima. ⁹Ai abui 'onaa do 'au bonasiai ha'a-mamaa'usi'amou suri'i usu-usu agu'i. ¹⁰'Inia tara'i nei 'ini'amou ra o'ani, "Na usu-usu ana'ia Pol ra rongo ha'a-'usu'usu mara rongo wetewete, me na'i 'oha 'iia 'a awa beigaau, na ha'atee ana'i ra rongo to'o maemae'a moi mara rongo 'onaa dora'i mareho haari'i moi." ¹¹'Irai nei nara 'adoma'i o'asi, rai aidangisia do taha nameu usul'i na'i usu-usu, naasi taha namei haa'i na'i 'oha namei awa bei'amou.

¹²Meu ai'a raba 'unua domeu ororiu ta'isada beiraau nei 'ini'amou narau 'adoma'inia haraariraua dorau ororiu. 'Iraausi rau wana hegahegaraau hairiu moi marau 'adoma'inia do rau ororiu. Rau ai'a aidangisia ta maho! ¹³I'ameu meu bwa'i matai ha'a-ta'eta'e'ameu di'ua taha na arari 'anai ha'a-ta'eta'e'ameu 'inia. Ma'ata 'a 'ari moi suriai tatau'aro na 'ia God na haua tana'ameu, ma ro'u, na'i tatau'aro nameu haa bei'amou. ¹⁴Naasi meu ai'a di'uai taha na arari na'i 'oha meu ha'a-ta'eta'e'ameu 'inia tatau'aro nameu haua bei'amou. 'Inia 'i'ameu meu taha bei'amou tahamora beiai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest. ¹⁵I'ameu ai'a 'anai ha'a-ta'eta'e'ameu 'inia tau'aro na hauai nata sae. Ma'ata meu 'irisia dona hinihinimoo'i rai wetewete di'u ro'u wou, neina moi matai 'a'uhii'ameu 'anai hau'i mwane tatau'aro goro rago. ¹⁶Naasi meigu matai hura'a 'anai taroha'inia Taroha Goro suri'i tara'i kantri he'ete'i ro'u wou na'i aba bo wou 'ini'amou. Meu raba 'ari suri'i dora na ai'a sae nai taroha'inia mau iei Taroha Goro, suria meu ai'a raba ha'a-ta'eta'e'ameu 'inia tau'aro nara haa'i sae he'ete'i. ¹⁷Meu raba suriai mareho nara usua na'i Usu-usu Maea. 'A o'ani, "Iatei na raba ha'atee ha'aba'o, 'ai ha'atee ha'aba'o 'inia taha na 'ia Arahā na haua."[†] ¹⁸Suria na nei na 'ia Arahā 'a 'adoma'i ha'agorohia, naasi nei na 'ia God na wa'ewa'e 'inia, ai'a i nei na ha'a-ta'eta'ea haaria.

'Ia Pol Miraau Na Ha'ataari Pwapwaari'i

11 ¹Nau 'irisia domou ga'i ahumaratanoa beiau 'inia gere heiha'auu rongo to'o bweubweu'a nawai haua. ²Inau 'au ta'ahi'amou 'onaai ta'ahi'amou na haa God. Mi'amou mou 'onaai gere urao nau bwane durua tanaa Kraest 'anai waina. Ma naasi 'au raba 'omesuri ha'agorohi'amou neina waigui wate'amou tanaa 'onaai gere urao na awangana 'a odo-odo tarau. ³Ma'ata 'inau 'au magugu do ra gasigu pwari'i'amou mamoi'gui su'a aho'i baaniai heita'ahi amou na odo-odo tanaa Kraest. 'Ai 'onaai 'oha na mwaa 'a pwari'ia Iv 'ini'i mwane ha'atee pwapwaari'i nara rongo goro. ⁴Suria 'a 'ome 'onaa do 'i'amou mou mwa'eta 'anai hinihinia atei na taroha'inia Jisas na he'ete'i baaniai Jisas nameu taroha'inia. Ma rei'uaa ra maaniai Hi'ona Maea ma'ua Taroha Goro na he'ete'i di'u baaniai Hi'ona Maea mana Taroha Goro namou heresia baani'ameu, mou mwa'eta 'anai hinihinia ro'u.

⁵Iraau ha'ataari pwapwaari'i 'isi narau 'adoma'inia do ra'i Ha'ataari hauasa, nau ai'a arungana do rau ororiu di'ua. ⁶Ma rei'uaa nau ai'a goro na'i aba 'anai hadahada 'onaairau, ma'ata 'au aidangisia goro i huunai ha'ausuringa'i. Ma naasi mareho nameu ha'ausuri'amou tarau 'ini'i 'ado 'oha.

⁷Na'i madoraa nau taroha'inia Taroha Goro tana'amou, nau ai'a ha'angonia ta mareho baani'amou. 'Au ha'a-anoanoau, do 'i'amou moi awa ahaaha. 'A 'ua? Na mareho nau hauasi 'a taritari'a? ⁸Iraau sae ni heiso'i suri'i tara'i 'omaa 'isi nau arunga 'onaa do'au berirau 'inia dau'i agu'i ha'a narau 'a'uhiau 'ini'i, neina wai tatau'aro bei'amou. ⁹Mana'i 'oha nau awa bei'amou, 'au ai'a ha'ahih'i'amou 'anai hori'i tanaa i taha nau 'irisi'i. 'Inia na mareho nau 'irisi'i, 'iraau do'oragaa'i narau boi baaniai Masidonia narau hau'i tanaa. Naasi 'onaai haua agua mau mai tari 'ohani ma 'ari'a, 'a bwa'i ta mareho do 'inau wai 'irisia nawai ha'ahih'i'amou 'inia. ¹⁰Ma bwa'i tanei na'i Provens amou na'i Akaea nai ha'apakuai ha'atee ha'a-ta'eta'e nau haua 'inia haua agua o'asi. 'A ha'a-momori 'onaai ha'a-momori adaa'i mareho nau maani'i 'inia Kraest. ¹¹'Au ai'a raba ha'angoni'amou 'inia ta mareho, ai'a do 'inau ai'a ta'ahi'amou. 'Ia God 'a 'iraraa do 'inau 'au ta'ahi'amou.

¹²Inau wai haua mau moe'a i here naasi nau bwane hahaua mau mai, maai bwara tanaraau ha'ataari pwapwaari'i 'isi 'anai ha'a-ta'eta'eraau do na tatau'aro adaa 'a ta'isada beiai tatau'aro nameu haua. ¹³Inia 'iraau ai'a moranai ha'ataari. 'Iraau ra'i ha'ataari pwapwaari'i moi, narau pwari'iraau noni 'inia tau'aro adaa, marau here 'ome 'onaa do ra'i huudi morai Ha'ataari ana'ia Kraest. ¹⁴Magau bwa'i heimwaota'i, 'ia Saetan ma here 'ome o'asi ro'u do'ia 'e huunai enjel ni bewaa. ¹⁵Naasi gau bwa'i heimwaota'i 'onaa 'iraau inoni tatau'aro ana'i rai here o'asi ro'u 'onaa do 'iraau ra'i huudi inoni tatau'aro goro ana'ia God. Na'i ha'ahakonai dangi naasi raigui daa'i ha'a-mama'ai 'ada'i here ta'a'i adaa'i.

**'Ia Pol 'A Hadanga'ini'i
Rongomaata'i Na Haa'i**

¹⁶Mawai 'unua aho'i ro'u, moi abui 'adoma'inia do 'inau 'au bweu. Ma'ata 'onaa namou 'adoma'i o'asi, mamoi bahurongo mara sae bweu moi 'iniau,

mawai mamaani ha'a-ta'eta'EAU ga'u ro'u. ¹⁷Mana ha'a-ta'eta'EAU nawai haa, ai'a do'ia Araha na 'unu'i mareho nawai 'unu'i. Ni ha'a-ta'eta'EAU nawai haa, 'au morai rongo 'onaai sae bweu. ¹⁸'Onaa 'iraaU ha'ataari pwapwaa'i 'isi ra ha'a-ta'eta'eraau 'ini'i mareho narau haa'i, 'inau wai haua o'asi ro'u. ¹⁹Gasi moi bahurongo'i ha'atee ha'a-ta'eta'e agu'i, 'inia mou bwane bahurongo'i sae bweu nara awa bei'amou 'isi, rei'uaa namou 'adoma'inia domou aidangi di'u. ²⁰'Ome! Mou wateraau 'anai here mara slev 'ini'amou, ma 'anai here ha'a-bweubweu'amou, ma 'anai beri'amou ro'u. Ra wana bodio 'ini'amou mara pweengi'i bwaumoo'i. ²¹Ra goro di'u'ameu gasi, 'inia 'i'ameu meu ai'a wetewete arari 'anai haa'i here ta'a'i o'asi tana'amou!

Ma'ata ni taha narau matai ha'atee ha'a-ta'eta'eraau 'ini'i, 'inau 'au matai haua o'asi ro'u, rei'uaa nau ha'atee rongo to'o bweubweu'a. ²²'Onaa 'iraaU ra'i ai Jiu, me 'inau o'asi ro'u. 'Onaa 'iraaU ra'i ai Israel, me 'inau o'asi ro'u. 'Onaa 'iraaU ra'i warowarona'i a Ebrahim, me 'inau o'asi ro'u. ²³Ma 'onaa 'iraaU ra'i noni tatau'aro ana'ia Kraest, me 'inau naasi noni tatau'aro ana Kraest nau goro di'u baaniraaU. Rei'uaa nau rongo 'onaai sae bweu, ma'ata 'inau nau tau'aro raha di'uraau. 'A ragoi 'oha nara gaasiau na'i rumanih'o di'uraau. Ra taringai rohoau ma ragoi 'oha nau gaarangi mae. ²⁴'E rima 'oha na 'iraaui na'otara adaa'i Jiu rau rohoau. 'Ado 'oha narau rohoau, rau haua tanaau i oru tangahuru mana siwa roroho. ²⁵Oru 'oha ra tabariau 'ini'ai hasi'ei, ma'e ta'i 'oha ra bonasiai buta ha'amaesiaU 'ini'ai hau. 'E oru 'oha ro'u nau hano suri'i haka nara ta'aa na'i asi, ma'e ta'i 'oha nau tare suriai dangi mana rodo bubu na'i asi dadara'a. ²⁶Suri'i mwane hano nau haa'i 'au siri suri'i mwane maemaeha rago. Ra'i 'oha suri'i wai ra ahe, tara'i 'oha beiraaui sae beriberi, ra'i 'oha beiraaU moi inoni agu'i, 'iraaU na Jiu, ma ra'i 'oha beiraaui nei narau ai'a Jiu. Tara'i 'oha 'au sado'i maemaeha suri'i 'omaa, tara'i 'oha na'i 'omaa mangasara, tara'i 'oha na'i asi, ma tara'i 'oha beiraaui nei narau 'unuraaU dora'i sae ni heiso'i maraugu ai'a. ²⁷'Au tau'aro raha mau rahe, ma ragoi rodo nau ai'a mauru. 'Au hioro ma maesiaU i gono tara'i 'oha. Tara'i 'oha 'au baraato'o 'oha nau mauru, ma tara'i 'oha 'au pohara 'ini'ai bwana. ²⁸Ma goni bei'i mareho nau bura'i 'unu 'isi, 'e ta'i mareho ro'u nau 'adoma'i hihia suria tarau 'ado dangi, naasi 'i noni hinihini hako suri'i 'ado 'omaa. ²⁹'Onaa 'e nei 'ini'amou nai maemae'a na'i hinihinina, 'inau wai arunga ta'ahia. Ma 'onaa 'e nei narai ha'atehaa 'anai hauai ora-ora'a, 'inau wai taesu'a di'u.

³⁰'Onaa nawai raba ha'a-ta'eta'EAU, 'inau wai ha'a-ta'eta'EAU 'ini'i mareho narai ha'ata'iniAU do 'inau 'au ai'a wetewete 'onaai 'adoma'inia ada tara'i nei. ³¹⁻³³'Oha nau awa na'i Damaskas, ni Primia na tau'aro tanaai Mwaeraha 'Aretas 'a ha'a-'ado'i hakoi maana'i bara hau 'anai 'omaasi 'ini'i sae hehei'oi 'anai dauau. Ma rei'uaa na o'asi, 'iraaU rau ai'a ha'aagauhiau. Ra'i noni hinihini narau ha'ahura'ahiau na'i diwawa na'i kae bara hau 'anai 'omaasi. 'Au heinagu na'i kae abira marau toto'oau dioi ano, mau hora'a. 'Ia God 'i amanai Araha aga Jisas Kraest 'a 'iraraa do 'inau ai'a pwari'i. Na atana rai ha'a-aneanea tarau.

**Ra'i Mareho Na 'ia God
Na Ha'ata'ini'i Tanaa Pol**

12 ¹A ororiu dowai ha'a-ta'eta'eau mau ro'u 'ini'i maemae'a agu'i, 'inia 'i'amou na mou ha'a-'osiausi. 'Au 'iraraa do 'abwa'i mareho nai goro na'i ha'aba'o. Ma'ata 'inau wai ha'arangasi'i mareho na 'ia Araha na ha'ata'ini'i tanaau. ²⁻³Au 'iraraa do na'i ta'i tangahuru mana hai harisi na hako, 'inau i noni tatau'aro ana Kraest, 'ia God 'a waiuu ara'a beia na'i aro. [†] Ma 'au ai'a aidangisia goro 'onaa 'ia God 'a waia moi aungagu ma'ua 'a waia ro'u i abegu. Ta'i 'iia moia God na 'iraraa. ⁴Mau 'iraraa do'ia God 'a waiuu 'ari paradaes mau rongo'i mareho baania God nara bwarai hadanga'ini'i suri'i ha'ateeni marewanani, mara abu di'u 'anai 'unu'i. ⁵Naasi 'inau wai ha'atee ha'a-ta'eta'e 'ini'ai maho na to'o tanaausi, mau bwa'i ha'a-ta'eta'eau haariau. Ma'ata wai ha'a-ta'eta'eau 'ini'ai taha na ha'ata'inia haariau do 'inau 'e inoni nau maemae'a. ⁶Ma rei'uaa nawai ha'a-ta'eta'eau me 'inau 'au bwa'i 'ome to'o bweubweu'a, suria na mareho nawai maani'i ra'i mareho mora. Ma'ata 'inau 'au bwa'i ha'a-ta'eta'eau, suria 'au ai'a 'irisia do 'iraaui inoni rai 'adoma'i ha'a-aneaneau di'uai taha na arari dorai ha'a-ta'eta'eau 'inia. 'A goro do ra ga'i ha'a-aneaneau 'ini'i taha nara rongo'i nau hadanga'ini'i, mana mareho nara re'i'i nau haa'i.

⁷Ma 'anai ha'abwarasiau do 'au gasigu honu 'ini'ai ha'a-ta'eta'e 'ini'i mwane mareho goro na 'ia God na ha'ata'ini'i tanaau na'i aro, ra haua tanaau gere mareho na taritari'a na'i abegu. Mana marehosi 'a 'onaai noni tatau'aro ana Saetan na ha'a-rongomaata'ia. ⁸'E oru 'oha nau ha'arahesi mau ha'angonia Araha 'anai rahia baaniau i marehosi. ⁹Mana heiramami ana naani, "Ni hei'a'auhi agua 'ai ohamu 'ado 'oha. 'Inia na mena agua 'a wetewete na'i 'oha 'o maemae'a." Ma naasi 'au wa'ewa'e 'anai ha'a-ta'eta'eau 'ini'i maemae'a agu'i, neina na mena ana Kraest 'ai awa beiau. ¹⁰Rei'uaa nau maemae'a, ma'ua ra ha'atee ha'ata'iaiu, rei'uaa ra nora ta'iaiu mau siri suri'i rongomaata'i, ma rei'uaa na bwarra tanaau mwane maho, 'inau 'au wa'ewa'e moi na'i tau'aro nau haua tanaa Kraest. 'Inia na'i 'oha nau maemae'a, 'ia Kraest 'a ha'a-weteweteau.

Pol 'A Ta'aabena 'Iniraui Korin

¹¹Naani 'au here mora'a 'onaai sae na bweu 'oha nau ha'a-ta'eta'eau haariau. Ma'ata 'i'amou namou ha'a-'osiausi. 'Inia, 'i'amou namou ga'i ha'a-ta'eta'eau 'ini'ai tatau'aro nau haa mamougu ai'a. 'Inia rei'uaa 'au ai'a 'onaa ta maho, ma'ata 'au ai'a taraa ta'aa baabaa di'u ro'u baaniraui nei namou 'adoma'inia do ra'i Ha'ataari hauasa. ¹²Na'i madoraa nau awa bei'amou, 'au 'abenga'i bei'amou, mau haa'i mwane ha'abu'oahu mana mwane ha'ara 'anai ha'ata'inia tana'amou do 'inau 'e Ha'ataari. ¹³Mwane 'a'au nau haa'i tanaraui sae ni heiso'i suri'i mwani 'omaa, 'au bwane haa'i ro'u tana'amou.

12:2-3 Aro: Na'i ha'ateeni Griik 'ia Pol 'a 'unua "oruna heven." Tara'i 'oha 'iraui Jiu ra hadanga'inia heven o'asi. Ra hoia heven na'i oru ma'ua biu ma'ua tangahuru dora.

'E ta'i maho moi nau ai'a haua. Nau ai'a ha'ahihi'amou 'anai hori'i tanaau i taha nau 'irisi'i. 'Onaa mou 'adoma'inia do 'au taritari'a, mamoi 'adoma'i nugasiau 'inia here goro nau hauasi.

¹⁴Naani 'au 'adoma'inia dowai'gui haa i orunai 'aariha agua bei'amou. Ma 'a bwa'i mareho nawai ha'ahihi'amou 'inia, suria 'inau ai'a 'irisi'i ha'a amoo'i, ma'ata 'i'amou nau 'irisi'amou. Na gare kekerei 'a bwa'i wate'i mareho tanaai amana, ma'ata ni ama nai wate'i mareho tanaai gare ana. Minau 'onaai amamoo. ¹⁵Inau 'au wa'ewa'e di'u 'anai wateau haariau mana mwane mareho nau to'ora'i 'anai 'a'auhi'amou suri'i tahingamoo'i. 'Onaa na heita'ahi agua tana'amou 'a raha di'u o'asi, 'a 'ua? Na heita'ahi amoo tanaau 'ai kekerei moi?

¹⁶Hoita, 'i'amou 'iraraa'a do ai'a ta mareho nawai ha'a-hihi'amou 'inia. Ma rei'uaa na o'asi, tara'i nei mou 'adoma'inia do 'au ha'a-gorogoro'amou suria 'au raba ha'a-bweubweu'amou moi. ¹⁷'A 'ua? 'Iraai mwane nau ha'a-taarirau wou ani, rau ha'a-bweubweu'amou? 'Inau 'au 'iraraa do ai'a. ¹⁸Inau 'au ha'ata'u'ua ani a Taetas 'anai taha wou bei'amou mau ha'ataariai ta'i do'oragaau beia. 'A 'ua? Mou 'adoma'inia do'ia Taetas 'a ha'a-bweubweu'amou? Moi aidangisia do 'imiria Taetas miri to'ora mo'i ta'i 'ado'ado, mana barongamiri'i ra ta'isada moi!

¹⁹Gasi mou 'adoma'inia domeu bonasiai 'unu'i mareho 'isi 'anai taatahi bwarasi'ameu. Ai'a! 'I'ameu meu 'unu'i mareho 'isi na'i maana God 'onaai sae tatau'aro ana'ia Kraest. Mana mwane mareho hako nameu haa'i, mwani sae goro agu'i, meu haa'i 'anai ha'a-wetewete'amou! ²⁰'Au magugu do 'au gasigu ataha wou, mana barongamoo'i ra bwa'i goro 'onaai 'adoma'inia agua. Ma 'onaa naigui o'asi, 'inau 'augu bwa'i ha'atee goro'a tana'amou 'onaai 'adoma'inia amoo. 'Au magugu dora gasigu to'o tara'i mareho na'i ahoamoo, 'onaai awa heheita'ia'a, hai'ubwani, ma'ua awa tataesu'a'a, ma'ua ringei ha'a-ta'eta'e, ma'ua 'adoma'ini'o moi haari'o, ma'ua ha'atee ha'ata'ia'i nata nei, ma'uasi hadanga'iniai nata nei, ma'ua 'anai heita'ia hairiu suri'i 'oha mou boi goni 'ada'i ha'arahesi. ²¹Mau magugu do'au gasi boi, mi'amou moigui here ha'aninimaa'au na'i maana God 'ini'i here ta'a'i namou haa'i. 'Inia 'onaa nawai 'ariwou, 'inau wai angi, suria 'a ragoi nei mou dau baabau mau suri'i ora-ora'a amoo'i 'onaai taritari'a beiai nata nei mana here wawaasua'a ma'ua awa 'onaai mwamwaa.

**Hadahada Wa'ewa'e Ha'ahako
Mana Ha'abasu**

13 ¹Ha'amomori, 'au 'adoma'inia dowai'gui haa i orunai 'aariha agua bei'amou. Na Usu-usu Maea 'a o'ani, "Onaa 'e nei na ha'ahuniai nata nei 'inia ta maho, 'e waira rua ma'ua oru narai awa 'anai maani'i taha narau 'omesi'i marau 'irara'i 'inia mo'o nara ha'ahunia, naasi maraigui ha'a-mama'aia."[†] ²Na'i ruanai 'oha nau ataha bei'amou, 'au ha'abasu'amou

nei namou bwarai rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i. Na'i 'ohani, rei'uaa nau awa ha'atau, 'au ha'abasu'amou ro'u goni beiraaui nei narau ora-ora'a ro'u na'i 'ohani. Na'i 'oha nawaigui ataha bei'amou, wai ha'a-mama'ai'amou hako na bwa'i nei 'ai dadara'a. ³Mawai haua o'asi mamoi aidangisia do'ia Kraest na haa'i tanaau i ha'atee nawai ha'a-odoodo'amou 'ini'i. 'Iia 'a bwa'i maemae'a na'i 'oha nai ha'a-odoodo'amou, ma'ata 'ai ha'ata'iniiai mena ana bei'amou hairiu. ⁴Na'i abena 'onaai inoni 'a maemae'a na'i 'oha ra rabua na'i dadaahoro. Me 'a tahi aho'i baaniai mae 'iniiai mena ana God. 'I'ameu meu maemae'a o'asi ro'u na'i abe 'onaaia Kraest, me na mena ana God 'a awa bei'ameu 'iniiai hinihinia ameeu a Kraest, ma ha'a-wetewete'ameu 'anai ha'a-odoodo'amou.

⁵Adonai nei 'ai wana riariaa i tahingana ma'ua ha'imaania haaria 'anai 'iraraa 'onaa 'a nugaai hinihinina mora beia Kraest ma'uasi ai'a. Mou ga'i 'iraraa do'ia Jisas Kraest 'a awa suri'i tahingamoo'i. 'Onaa namou ai'a 'iraraa o'asi, ma 'a ha'ata'inia do mou ai'a nugaai hinihinimoo beia Kraest. ⁶Au 'adoma'inia domou aidangisia'a doni hinihinimeeu meu nugaa beia Kraest.

⁷Meu ha'arahesi mameu ha'angonia God maai 'a'auhi'amou, mamoi awa odo-odo. Ai'a domei ha'arahesi domoi odo-odo neina 'iraaui inoni rai mwaosi'ameu. Ai'a! Meu 'irisia moi domoi odo-odo, rei'uaa rai mwaosi'ameu ma'ua bwa'i. ⁸I'ameu meu bwa'i matai ha'a-mama'ai'amou 'onaa moi suriai taha na ha'a-momori, ma'ata mei hauai mareho 'anai 'a'auhi'amou. ⁹Rei'uaa nameu maemae'a, ma'ata meu wa'ewa'e suria 'i'amou mou ura wetewete. Ni mareho nameu 'irisia naasi, domoi raha ara'a wetewete suri'i tahingamoo'i beia Kraest. ¹⁰Naasi tarana nau usua 'iniiai usu-usuni na'i 'oha nau ai'a awa mau bei'amou. Neina 'oha nawaigui ataha bei'amou, 'inau 'au bwa'i ha'atee ha'a-maata'i'amou beiai mena na 'ia Araha na haua tanaau. Ni mena naasi 'ia Kraest 'a haa tanaau 'anai ha'a-wetewete'amou, ai'a do 'anai ha'a-ta'ai'amou.

¹¹Io, arai do'ora mana asigu'i, moi wa'ewa'e! Moi ha'a-odoodo'i tahingamoo'i. Moi 'adoma'ini'i tarau i ha'ata'u'u nau haa'i tana'amou. Moi ahu aratara, awa goroha, mana gooroha mana heita'ahi ana God 'aigui awa bei'amou.

¹²Oha moi awa goni noni hinihini 'onaai ta'i ruruha, moi here beiai nata nei[†] 'anai ha'ata'iniiai heita'ahi amoou tana'amou hairiu.

'Iraaui mwane noni hinihini na'i 'ini rau 'unua ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e adaa tana'amou. ¹³Au ha'arahesi mia Araha aga 'ia Jisas Kraest 'ai goro 'ini'amou, mana heita'ahi ana God, mana hagu anai Hi'ona Maea 'ai awa bei'amou hako.

13:12 *Here beiai nata nei:* Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi." Na'i madoraasi, 'iraaui sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraui urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'tata'iniiai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraau Noni Hinihini Na'i Galesia

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ni 'ua ana na'ogu taarai araisuri'i 'ini'i ha'atee ana'ia God? 'O araisuri'i suria 'i Hi'ona Maea naasi na 'a'auhi'o 'anai awasuriai barongana Jisas? Ma'ua 'o araisuri'i 'iniai 'adoma'inia amua do'ia God 'ai ta'ahi'o di'u na'i 'oha na'oi haa'i tatau'aro goro?

Na'i 'oha na 'ia Pol 'a 'aariha na'i Galesia 'anai heitaroha'i, 'a ragoi noni naraugu hinihinia Kraest na'i 'ohasi. Ra'i nei 'iniraa ra'i ai Jiu nara bwane ha'isuri'i mau mai Ringe ana'ia Moses. Na'i 'oha na 'ia Pol 'a hano baaniraa, 'iraaui Jiu hinihini 'isi rau taraawa'ai ha'ausuriraaui noni do na inoni 'a bwa'i dauai tahi tarau 'onaa na bwa'i araisuri'i ringeringe na'i Buka Duruduru Bwani. Ororiu, rau ha'ausuriraaui dorai hauai ringe i aha ha'ara.

Na'i 'oha na 'ia Pol 'a rongoa o'asi 'a arunga ta'aa di'u. Naasi 'ia Pol 'a usuai usu-usuni tanaraau 'anai ha'a-aidangisiraaui aho'i do 'ia God 'a bwa'i matai ha'atahiraaui baaniai ora-ora'a 'iniai haua adaau i taha na goro ma'uasi 'iniai ha'isuri'i adaa'i tara'i mwane ringeringe. 'Ia Pol 'a ha'atee wetewete tanaraau, suria rau kaku'aa do 'ia God 'a bwane ha'atahiraaui 'iniai hinihinia adaau a Kraest, ai'a do 'iniai araisuri'i adaa'i mwane ringeringe o'asi.

Naasi na'i 'oha na 'oi 'oha'i, 'oi sibania ma 'oi sadoiai taha nai huunai ha'a-odoodogia na'i maana God.

---

1 ¹Inaua Pol nara soiau 'anai Ha'ataari, ai'a baaniai noni mei baania God i Ama, mea Jisas Kraest, na'ia God na ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae. ²'I'ameu hakoi noni hinihini na'i 'ini, meu 'unua wou i ha'atee wa'ewa'e ameeu tana'amoui noni hinihini na'i Galesia. ³Mau ha'arahesi mia God i Amaga mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'amou ma rarui ha'a-awahi'amou goro. ⁴'Ia Kraest 'a suria tarau i he'i'irisina God. Na tarana naasi na mae 'ini'i 'inoga 'anai ruhasigia baaniai ta'aa ni marewanani. ⁵Naasi gai ha'a-aneanea taraua God 'inia, Amen.

Na Huunai Taroha Goro

⁶'Au heimwaota'i di'u 'iniai 'asu'ani rihota'i moi amouu baania God na soi'amou 'anai awa na'i bahainai heita'ahi ana Kraest, mamou ha'isuri'i

ha'ausuringa'i he'ete'i. ⁷Agu ai'a ha'ausuringa'i'a ro'u naigu 'onaaiai Taroha Goro 'inia Kraest. Ra kakui ahumoo'i, 'inia tara'i nei nara raba hiosiai Taroha Goro narau boi bei'amou 'anai ha'a-bweubweu'amou. ⁸Wai 'unua tana'amou, 'onaa ta nei 'ini'ameu ma'ua 'e enjel baaniai aro nai taroha'inia ta Taroha Goro na he'ete'i baaniai nei nameu taroha'inia tana'amousi, 'ia God 'ai ha'a-mama'aia tarau na'i 'eu na bwa'i kuru mwada'u. ⁹Meu bwane 'unua, mawai 'unu aho'isia ro'u tana'amou. 'Onaa ta nei nai taroha'inia tana'amou ta Taroha Goro na he'ete'i baaniai nei namou bwane hinihinia, 'ia God 'ai ha'a-mama'aia tarau na'i 'eu na bwa'i kuru mwada'u.

¹⁰Ma 'ua? 'Au 'irisia moi do 'iraaui noni rai wa'ewa'e 'iniau? Ai'a! 'Ia God nau raba ha'a-wa'ewa'ea. 'Onaa na ha'a-momori do 'inau 'au ha'akareraau moi inoni, naasi 'a ha'ata'inia do 'inau 'augu ai'a noni tatau'aro'a ana Kraest.

God 'A 'Ome Sigihia Pol 'Anai Ha'ataari

¹¹Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'au rabasia do moi aidangisia doni Taroha Goro nau maania tana'amou ani, ai'a baaniai noni. ¹²Ai'a tanei 'ai 'unua tanaau ma'ua 'ai ha'ausuriau 'inia, me'ia Jisas Kraest haaria na ha'ata'inia tanaau.

¹³I'amou mou bwani aidangisiai herengagu na'i 'oha nau dau baabau mau suri'i ringeringe amee'i Jiu. 'Au norata'airaaui noni na'i heiso'i ana God mau bonasia dowai ha'a-ai'araau. ¹⁴Minau 'au dau baabau suri'i ha'ausuringa'i adaa'i wauwa amee'i di'uraau ro'u i nei meu haoru ta'isada.

¹⁵⁻¹⁶Mei 'iniau goro ana God 'iniau, 'ia 'a 'ome sigihiau mau mai 'oha nau toto na'i ahuna inagu. Ma na'i madoraa 'ia na 'irisia, 'a ha'ata'inia tanaau i Garena neina wai taroha'inia Taroha Goro tana'amoui nei mou ai'a Jiu. Ma na'i 'ohasi, ai'a tanei 'ai ha'ausuriau ma'ua 'a'auhiau. ¹⁷Ma ai'a do wai 'ari ro'u i Jerusalem 'anai 'omesiraaui nei rau Ha'ataari na'i na'o 'iniau. Ma'ata 'au hano daara'i 'anai Araibia. 'Au awa-awa wou maugu aho'i 'ari Damaskas. ¹⁸Oru harisi na hako murinai ha'ata'i na haua Jisas tanaau, 'au taha beia Pita na'i Jerusalem mau awa beia suriai ta'i tangahurui dangi mana rima. ¹⁹'E ta'i Ha'ataari ro'u moi nau re'ia, 'ia Jems do'orana Araha aga. ²⁰Wai 'unua tana'amou na'i maana God. Na mareho nau usu'i 'isi ra ha'a-momori. Nau ai'a pwari'i! ²¹Hoita, na'i muri 'augu 'ari Provensi Siria ma na'i Provensi Silisia.

²²Na'i 'ohasi, ai'a tanei 'iniraaui noni hinihini na'i Provensi Jiudea nai 'omesiau ga'u. ²³Rau rongoa moi taroha'inia ada 'ari do 'ia mo'o na norata'airaaui noni hinihini, 'a taraawa'a taroha'inia Taroha Goro na raba ha'a-ai'aa ga'u. ²⁴Miraaui hako raugu ha'atee ha'agorohia God 'iniau taha na haua na'i tahingagu.

'Iraau Na Ha'ataari Rau 'Adoma'i Aratara 'Inia Pol

2 ¹Ma hakoi ta'i tangahurui harisi mana hai, 'au waia Taetas mea Banabas mameu aho'i 'ari Jerusalem. ²'Au aho'i 'ari, 'inia 'ia God na 'unua o'asi tanaau. Ma na'i goni nameu haua na'i Jerusalem beiraaui moi na'otara na'i heiso'i, 'au maani ha'agorohia tanaraau Taroha Goro nau taroha'inia tana'amoui nei namou ai'a Jiu. 'Au haua o'asi suria ra gasigu 'unua doni

ha'ausuringa'i agu'i ra ai'a odo-odo, mana tau'aro nau bwani haua mai tari 'ohani ma 'ari'a 'ai 'ari pwaranga. ³Ma'ata, 'iraa na'otara 'isi rau 'adoma'i aratara moi beiau. Rau ai'a ha'a-'usu'usua Taetas 'anai hauai ringei aha ha'ara, rei'uaa na 'iia 'e ai Grik. ⁴Meu hadanga'inia marehosi, 'inia tara'i nei ra siri na'i heiso'i ana Kraest mara pwari'i do 'iraa ra'i noni hinihini. 'Iraausi narau ha'a-'usu'usua Taetas 'anai hauai ringei aha ha'ara. 'Iraau rau boi 'anai bonasiai ha'ata'aiai awa dadara'a nagau haua baani'i ringe o'asi 'inia suria agaaua Jisas Kraest. Rau 'irisia dogai awa mau bahaidi ringe amee'i Jiu. ⁵Meu ai'a nuga madoraa tanaraau 'anai bahurongoraa, 'inia meu ai'a 'irisia tanei 'ini'amou nai kakui ahuna 'inia huunai Taroha Goro nameu taroha'inia tana'amou.

⁶Tara'i nei ra 'adoma'inia do 'iraaui na'otara agaa'i na'i Jerusalem, rau ororiu di'u. Ai'a he'ete'i moe'a tanaau rei'uaa 'ioe atei. 'Inia na'i maana God gau ta'isada hako. Miraau na'otara 'isi, rau ahu aratara 'inia ha'ausuringa'i agua ma ai'a tanei do'aigu a'oia ro'u ta maho na'iei. ⁷Rau 'ome 'iraraa 'ia God na 'ome sigihiau 'anai taroha'inia Taroha Goro tana'amoui nei mou ai'a Jiu, 'onaai 'ome sigihia ana Pita 'anai taroha'inia Taroha Goro tana'ameui Jiu. ⁸Onaia God 'a 'ome sigihia Pita 'anai Ha'ataari tana'ameui Jiu, 'a o'asi ro'u, 'a 'ome sigihiau 'anai Ha'ataari tana'amoui nei mou ai'a Jiu. ⁹Ia Jems mea Pita mea Jon, rau 'ome 'iraraa ro'u do'ia God na 'ome sigihiau 'anai taroha'inia ha'atee ana. 'Iraau naasi oru na'otara na 'iraaui noni hinihini ra ha'ahouraa di'u. Ma naasi, rau here bei'amiria Banabas 'anai ha'ata'inia do 'i'ameu 'e ta'i ruruha. Mameu 'adoma'i aratara 'inia do'imiria Banabas miri tatau'aro bei'amoui nei namou ai'a Jiu, miraau bei'ameui Jiu. ¹⁰Mana ta'i mareho narau ha'a-ngoni'amiria 'inia, naasi 'anai 'a'auhiraau tarau i noni hinihini pohara na'i Jerusalem, ma naasi ta'i maho nau bonasiai haua.

Ia Pol 'A Ha'atee Wetewete Tanaa Pita

¹¹E ta'i 'oha, 'ia Pita 'a taha wou bei'ameu na'i Antiok, mau ha'atee wetewete tanaa na'i maadau hako noni hinihini. 'Inia 'au 'omesia doni mareho na haua 'a ai'a odo-odo. ¹²Na'i na'oi, 'a here goro 'oha na ngau goni beiraaui nei nara ai'a Jiu. 'A haua o'asi tari 'oha 'ia Jems 'a ha'a-taariraa tara'i Jiu 'ari na'i Antiok. 'Iraau Jiu 'isi ra 'irisia do'igaau hako noni hinihini gai dauai ringei aha ha'ara. 'Ia Pita 'a maaa'usiraa ma sigi baaniraaui nei ra ai'a Jiu magu ai'a ngau'a beiraaui. ¹³Taranai haua o'asi ana Pita, 'a ragoi Jiu na'i 'omaasi narau suria Pita 'inia here ta'aa na hauasi, tari beia Banabas. ¹⁴'Oha nau 'omesia doni here rau haa 'a ai'a suriai huunai ha'ausuringa'i anai Taroha Goro, 'augu ha'atee tanaa Pita o'ani na'i maadau hako, "I'oe 'e 'ai Jiu ma'ogu awa 'onaairaaui sae nara ai'a Jiu. Naasi 'a ai'a odo-odo do'oi ha'a-'usu'usuraaui nei rau ai'a Jiu 'anai suriai ringe agaui Jiu. ¹⁵Igaau ra'i ai Jiu 'onaairaaui amagaa'i magau ai'a 'onaairai nei ra ai'a Jiu nara ai'a suriai ringe agaa'i Jiu. ¹⁶Ma'ata gau aidangisia doni noni 'a odo-odo na'i maana God, ai'a do 'inia suri'i ana i ringe agaa'i Jiu me 'inia moi hinihinina beia Jisas Kraest. Migaau nugaa ro'u hinihinigaau beia Jisas Kraest, magau odo-odo'a

na'i maana God. Ai'a 'inia suri'i agaau ringe. ¹⁷Igaau gau hagu beia Kraest magau 'u'uria 'anai ha'a-odoodogaau na'i maana God. 'A 'ua? 'Ia Kraest 'a ha'a-oraora'agaau 'oha gaugu ai'a suri'i hako ringe? Ai'a o'asi! ¹⁸Ma'ata na'i 'oha nau aho'i 'anai suri'i aho'i i ringe nau bwane nugasi'i, naasi 'agu ha'ata'inia do 'inau 'au haua mora 'i ora-ora'a. ¹⁹Inau awa ga'u na'i bahainai heimarungi anai ringe agaai Jiu. Mana 'oha nau aidangisia do ra bwarai ha'a-odoodoau na'i maana God, 'au nugasi'i hako mau suria God."

²⁰A 'onaai 'inau 'au wateai tahingagu 'anai mae beia Kraest na'i dadaahoro. Ma na'i 'ohani nau ai'a marungiau haariau, me'ia Kraest na awa beiau ma marungiai tahingagu. Mana 'ado dangi, na hinihinigu 'au nugaa na'i garena God na ta'ahiau ma watea haaria 'anai mae taragu. ²¹Nau bwa'i agoheta'i hinihini do'ia God 'a ruhasiau baaniai ora-ora'a 'inia goro ana 'iniau. 'Inia 'onaa ni ringe naasi nara ha'a-odoodoai noni beia God, naasi 'a ha'ata'inia doni mae na haua Kraest, 'a 'ari pwaranga moi.

Suri'i Ringe Ana'ia Moses

Ma'ua Hinihinia Kraest

3 ¹Oru bweu, 'i'amou ai Galesia! Nau bwane 'unua tana'amoui mae ana Jisas na'i dadaahoro. 'Iatei na ha'a-bweubweu'amou na kuhi 'inia 'adoma'imou? ²E ta'i maho moi nau 'irisia domoi 'unua tanaau. Na'i 'oha he'ua namou dauai Hi'ona Maea ana God? Na'i madoraa namou suri'i ringe amee'i Jiu, ma'ua na'i madoraa mou hinihiniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest? ³A 'ua mou bweu 'inia? Na'i na'o, mou taraawa'anai tahinga haoru amou beia Kraest 'inia hei'a'auhi ana Hi'ona Maea. Ma 'ua? Na'i 'ohani mou 'adoma'inia do mou ga'i 'ari daara'i tari ha'a-arosina beiai tahinga haorusi, suri'i wetewete amoo'i haari'amou? ⁴A rago i mareho namou bwane siri suri'i. Ma 'onaa moi aho'i 'anai suri'i aho'i ringe, mana mareho 'isi rai 'ari pwaranga moi! Ma'ata 'au ai'a 'adoma'inia do'ai o'asi! ⁵Ia God 'a ai'a haua tana'amou i Hi'ona Maea ana mana ha'abu'oahu namou 'omesi'i do 'inia suri'i amoo'i ringe amee'i Jiu, me 'inia hinihinia amouu Taroha Goro.

⁶Na Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, "Ia Ebrahim 'a odo-odo na'i maana God, suriai hinihinina beia." ⁷Naasi mou ga'i 'iraraa do 'ira i huudi gare ana'ia Ebrahim, naasi 'iraaui nei ra nugaai hinihinida beia God. ⁸Mau na'i 'oha bwani, na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia ro'u mau do 'i'amou nei mou ai'a Jiu, moi matai odo-odo na'i maana God 'onaa moi hinihinia. Na tarana naasi na'ia God 'a 'unua 'inia taroha goroni tanaa Ebrahim, 'a o'ani, "Baani'o 'ia God 'ai ha'agorohira hako mwani noni na'i marewana." ⁹Naasi gau 'iraraa do 'iraaui nei ra hinihinia Kraest, 'ia God 'ai ha'agorohiraaui 'onaai ha'agorohia ana Ebrahim.

¹⁰Mia tei na 'adoma'i 'u'uri'i ringe amee'i Jiu do naasi nai ha'a-odoodo na'i maana God, 'ia God 'ai ha'a-mama'aia. 'Inia na Usu-usu Maea 'a 'unua ro'u do 'onaa 'iatei na'o bwa'i suri'i tarau i mareho ni ringe ra 'unu'i, 'ia God 'ai ha'a-mama'ai'o. ¹¹A ha'ata'inia goro doni suria agaau i ringe amee'i Jiu, 'a bwa'i ha'a-odoodogaau na'i maana God. 'Inia na Usu-usu Maea 'a 'unua

dona 'iatei na hinihinia God, 'iia naasi nei nai odo-odo na'i maana ma'ai to'oraai huunai tahi. ¹²Na'i madoraa na'ia God 'a 'unu'i ringe ana'i tanaa Moses, 'a 'unua do 'iatei nai ha'isuri'i hako 'ai tahi tarau. Ai'a 'unua do 'iatei nai hinihini'i nai tahi tarau. Naasi 'a ha'ata'inia doni ringe ra ai'a 'ari goni beiai hinihini.

¹³A bwarai suri'i hako'i ringe 'isi. Naasi, 'ia Kraest 'a rongomaata'i na'i dadaahoro 'anai ruhasigia baaniai ha'a-mama'ai na ringe amee'i Jiu ra haua mai tanagia. Naia na Usu-usu Maea na ha'atee o'ani 'inia, "Iatei nara rabua na'i hasi'ei, 'a ha'ata'inia do'ia God 'a hiiria 'anai mae." ¹⁴Ia Kraest 'a haua o'asi, doni ha'agorohi na 'ia God 'a haua tanaa Ebrahim, 'ai haa ro'u tana'amoui nei mou ai'a Jiu namou 'u'uria. Ma ro'u, do 'igaau nei nagau hinihinia, gau matai dauai Hi'ona Maea na'ia God na durua tanagia.

Na Duruduru Ana God

¹⁵Arai noni ana'ia God, wai haua ta heiha'auu 'ini'i taha ga hahaa'i moi 'ado dangi. 'Oha na 'e wairarua nararu aratara nga'iniai duruduru, 'a bwa'i nei 'ai horosia mwada'u, ma'ua 'ai ha'asirihia ro'u wou i 'adoma'ina. ¹⁶Na'i 'oha bwani 'ia God 'a hauai duruduru beia Ebrahim ma beia ro'u ta'i 'iniraaui warowarona'i. Mana Usu-usu Maea ai'a hadanga'inia hako'i warowarona'i a Ebrahim. 'A hadanga'inia moi ta'i 'iniraaui. Na 'ado'ado 'ana, naasi 'ia Kraest. ¹⁷Mana 'ado'adogu 'a o'ani. 'Ia God 'a hauai duruduru beia Ebrahim. Ma'e hai 'arangi mana oru tangahurui harisi na hako murina, magu haa'i ringe tana'ameui Jiu. Tarana naasi na ringe ra bwa'i ha'a-ai'aa mwada'u i taha 'ia God na bwane durua na'i na'o 'inia. ¹⁸Ia God ai'a ha'agorohigaau 'iniai suri'i agaa'i ringe ana'ia Moses. 'A ha'agorohigaau suriai duruduru ana, 'onaai ha'agorohia ana Ebrahim suriai durua ana tanaa.

¹⁹O'asi ana, 'e taha i 'ado'ado 'ada'i ringe? Na ringe ra awa 'anai ha'a-'ome 'irararaui noni 'ini'i taritari'a adaa'i. Mana ringe ra awa tari madoraa na 'ia God na ha'ataaria mai i Garena, na bwane ha'atee duruduru 'inia tanaa Ebrahim. Ni ringe 'isi, 'ia God 'a 'unu'i tanaraaui enjel marau haa'i tanaa Moses 'anai maani'i tanaraaui noni. ²⁰Mia Moses naasi na awa i ahoaanai noni mia God. Mana'i 'oha 'ia God 'a hauai duruduru ana beia Ebrahim, 'ia God ai'a 'irisia tanei 'anai awai ahoadarua, 'a haua moi haaria. Naasi gau 'ome 'iraraa doni duruduru na haua beia Ebrahim na ororiu di'u.

Na 'Ado'ado 'Ada'i Ringe

²¹Ma 'ua? Na ringe ra ura bwarasiai duruduru ana God? Ai'a! 'Onaa 'ia God 'a ga'i bwane haua tanagaau ta ringe dogai tahi tarau 'inia, me'igaau gau ga'i bwane odo-odo'a na'i maana, 'iniai suria agaau i ringesi. ²²Ma'ata, 'ia God ai'a haua o'asi. 'Inia na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia do 'iraaui hako'i noni ra awa na'i bahainai heimarungi anai ora-ora'a. 'Iniai o'asi ana, 'ia God 'a duruai huunai tahi tanaraaui nei narau nugaai hinihinidaau beia Jisas Kraest.

²³Ma na'i 'oha ni hinihini ai'a boi mau, 'igaau gau awa na'i bahainai heimarungi ada'i ringe. Ma o'asi tari 'oha 'ia God 'a ha'ata'ini ai huunai here 'ana'i dauai tahi tarau, naasi hinihini. ²⁴Naasi ni ringe ra marungigaau tari 'oha na 'ia Kraest 'a boi. Ma na'i 'ohasi gau nugaai hinihinigaau beia magau odo-odo'a na'i maana God. ²⁵Ha'amomori! Na madoraa 'ana'i hinihini naani'a, na ringe ra bwa'igui marungigaau'a ro'u.

²⁶I'amou ra'i gare ana'ia God 'inia hinihinia amoua Jisas Kraest. ²⁷I'amou mou ha'i ta'i beia Kraest na'i 'oha mou bwareomaea, mamou to'oraai barongana bei'amou. ²⁸Naasi 'i'amou mou ta'isada hako na'i maana God. Rei'uaa Jiu ma'ua nei namou ai'a Jiu, rei'uaa slev ma'ua bwauodo, rei'uaa mwane ma'ua urao, 'i'amou hako 'e ta'i na'i ruruha ana Kraest. ²⁹Ma 'onaa 'i'amou 'e ta'i beia Kraest, ma 'i'amou 'e ta'i ro'u 'iniraui warowarona'i a Ebrahim. Ma naasi moi daua ro'u i taha 'ia God na duruduru 'inia tanaa.

4 ¹Mawai 'unua ro'u tana'amou o'ani. Na gare, 'oha na kekerei mau, 'a 'onaa moi ro'u slev, rei'uaa 'iia naigui daai toto'ora ana'i amana. ²Inia 'oha na kekerei, 'iia mana toto'ora ana'i rau awa na'i bahainai heimarungi adaui nei ra 'omesuria, tari madoraa ni amana 'aigui sigihia. ³A o'asi ro'u, na'i 'oha gau ai'a aidangisia maua Kraest, 'igaau awa na'i bahainai heimarungi adaa'i adaro na'i marewanani. ⁴Ma tari mai madoraa 'ia God na sigihia, 'a ha'ataaria mai Garena ma huta bei ai urao. 'A huta mai ma araisuri'i ringe amee'i Jiu. ⁵Tarana naasi, 'a matai ruhasigiai nei na ringe ra marungigia, neina 'igaau gau matai ha'i arai garena God.

⁶'Ia God 'a ha'ataaria mai Hi'ona Maea anai Garena tana'amou do'ai mono na'i raromou. Me 'inia ai awa ana bei'amou namou tooro 'inia hura'a tanaa God o'ani, "Mama" 'ana'i ha'ata'inia do 'imou ra'i gare ana'i. ⁷Hoita naasi 'ohani 'imou mougou ai'a 'onaai'a i slev, ma'ata 'imou ra'i huunai gare ana'ia God. Ma 'inia o'asi ana, 'ia God 'ai wate'i tana'amou i taha na bwane duruduru 'ini'i.

Na Heita'ahi Ana Pol

Tanaraui Noni Hinihina Na'i Galesia

⁸Na'i madoraa mou ai'a aidangisia maua God, mou awa na'i bahainai heimarungi adaa'i hi'ona nara ai'a ha'a-momori. ⁹Na'i 'ohani, mou aidangisia God, ma'uasi 'ia God 'a aidangisi'amou. Naasi, ni 'uaana namou raba aho'isi'i mareho ta'a'i 'isi? 'A 'ua? Mou raba awa hunasia aho'i bahainai heimarungi adaa'i? ¹⁰'Au rongo to'oana domou ha'ato'o'i mau i dangi mana hura mana harisi hauasa namou taguma'ini'i. ¹¹Mau kae magugu, 'a gasigu 'ari pwaranga moi tau'aro nau haua bei'amou.

¹²Mau ha'a-ta'u'u'amou arai do'ora mana asigu'i, moi dadara'a baani'i ringe 'onaai haua agua, 'inia 'inau 'au 'onaaimou 'oha mou dadara'a ga'u baaniai heimarungi adaa'i ringe. Ai'a do'e mareho namou ha'atari'aa tanaau nau usu-usu o'asi 'iniani. ¹³'Onaai bwane 'iraraa amou, 'au awa bei'amou ani 'inia daoha na to'iai abegu. Ma 'a goro, 'inia 'a haua tanaau i madoraa

'anai taroha'inia Taroha Goro tana'amou. ¹⁴Na daoha na hauai abegu, 'e mareho tana'amou 'anai wana bodio 'iniau ma'ua gagata'iniau. Ma rei'uaa na o'asi, 'i'amou mou ha'amaotoau 'onaai nei na ha'amaotoai enjel ana God, ma'ua 'ia Jisas Kraest haaria. ¹⁵Na'i 'ohasi mou wa'ewa'e raha 'iniau. Na wa'ewa'e namou haua, rei'uaa ni maamoo'i mamou ga'i rahi'i moi 'anai haa'i tanaau. 'E taha na taritari'a na mougu ha'a-ai'aa 'iniaia wa'ewa'esi? ¹⁶Ma 'ua? Mou ha'imae 'iniau'a, 'iniaia taroha'inia agua tana'amou taha na ha'a-momori? ¹⁷Iraaui nei ra raba suri'i ringe amee'i Jiu, rau bonasia domoi suriraaui, ma'ata ai'a do rau haua 'anai 'a'auhi'amou. Rau 'irisia moi domoi nugasiau mamoi hagu beiraaui. ¹⁸A goro 'onaa rau to'oraai 'adoma'i wetewete 'ini'amou na'i ringe na goro ma odo-odo. 'A ga'i o'asi tarau, ai'a do 'inia moi awa agua bei'amou. ¹⁹Arai noni agu'i, naani ruana'i 'oha na arunga nau haa 'ini'amou 'a 'onaai arunga na haa i urao na ha'aagau 'anai ha'ahutaai gare. Mana arunga maata'i nau haua 'ai tari 'oha namoi huunai suria'i barongana Kraest. ²⁰Mau 'adoma'inia do 'a ga'i goro do'au ga'i awa bei'amou 'anai 'abenga'i mamaani bei'amou, 'inia 'a kae kakui ahugu di'u 'ini'amou.

Ha'atee Heiha'auu 'Inia Hega Mea Sera

²¹I'amou nei mou raba dau baabau suri'i taha na ringe ra 'unu'i. 'A 'ua? Mou ai'a aidangisiai taha na Usu-usu Maea na 'unua 'inia Ebrahim? ²²Ia Ebrahim 'e rua gare na to'oraa, 'ia Ismael mea Aisak. 'Ia Ismael 'a huta beia Hega, 'e urao na awa na'i bahainai heimarungi, 'iiasi 'e urao tatau'aro ana Ebrahim. 'Ia Aisak 'a huta beia Sera. 'Ia Sera 'a dadara'a baaniai heimarungi, 'inia 'iia 'e urao ana Ebrahim. ²³Ni gare ana beia Hega, 'a huta suria moi 'ado'ado ni noni. Mana gare ana beia Sera, 'a huta suria'i duruduru na haua God tanaa. ²⁴⁻²⁵Hoita, na mareho 'isi ra'i nunu tanagia 'iniaia rua duruduru na'ia God na haua. Ta'i nei naasi ringe na haa'i tanaa Moses na'i hungahungai Saenai na'i Araibia. 'Iraaui noni nara awa bahaidi ringe 'isi ra 'onaa ra'i garena Hega, 'inia 'iia 'a awa ro'u bahainai heimarungi. Naasi, 'ia Hega 'a ura 'iniraaui noni narau awa na'i hungahungai Saenai, ma ro'u 'iniaia Jerusalem. 'Inia noni nara awa iei 'ohani, rau suri'i mau i ringe. ²⁶Migaau ra'i garena Sera, mana 'omaa agaau naasi Jerusalem ara'ai aro na dadara'a baani'i ringe. ²⁷Na Usu-usu Maea 'a o'ani, "Mou wa'ewa'e 'i'amou 'amara. Mou totoro raha 'ini wa'ewa'e nei mou ai'a arunganai maata'i ni ha'ahuta gare. 'Inia na gare ana'i nei na 'amara rai rago di'u baani'i mwani urao hako."†

²⁸Arai do'ora mana asimee'i, 'i'amou naasi ra'i gare na 'ia God 'a duru'i tanaa Ebrahim ani, 'onaaia Aisak. ²⁹Na'i 'ohasi, na garena Hega na huta suria'i hei'irisina Ebrahim, 'a awa ha'ata'ai'ai gare na huta suria'i hei'irisina anai Hi'ona Maea. 'A ta'isada 'onaai here ha'ata'aigaau adaui nei ra awasuri'i ringe. ³⁰Ma'ata na Usu-usu Maea 'a o'ani, "Mou ha'ataaria beira'i i urao

tatau'aro beiai garena. 'Inia na garena 'a bwa'i dauai toto'ora na amana 'ai watea. Na garenai urao na awa dadara'a naigui to'oraa."† 31Hoita, ma naasi arai do'ora mana asigu'i, 'igaau 'onaai ra'i arai garenai urao na awa dadara'a ma ai'a i urao na awa na'i bahainai heimarungi. 'Inia 'igaau gau awa dadara'a baani'i ringe.

Kraest 'A Ruhasigia

5 1'Ia Kraest 'a ruhasigia do'igaau gai awa dadara'a tarau baani'i ringe! 2Moi ura baabau, abu tanei 'ini'amou 'aigui watea ro'u do'ai hunasia aho'i ro'u.

2Moi bahurongoau! 'Inaua Pol wai 'unua tana'amou, 'onaa mou wate'amou 'anai aha ha'ara 'anai ha'a-odoodo'amou na'i maana God, me 'a bwa'i hei'a'auhi namoi to'oana beia Kraest. 3Mawai 'unu ha'agorohia hura'a wou ro'u tana'amou. 'Iatei na raba dauai ringei aha ha'ara, 'ai ha'isuri'i hako taha na ringe amee'i Jiu ra 'unu'i. 4'I'amoui nei mou 'adoma'inia domou odo-odo na'i maana God 'inia'i suri'i amou i ringe, mou ha'atau baania Kraest. Mou adarahiai gorohana God tana'amou. 5Me 'i'ameu nameu 'u'uria Kraest, na Hi'ona Maea 'a ha'a-weteweteai hinihinimeeu mameu 'iraraa ha'agorohia do'ia God 'ai ha'a-odoodo'ameu na'i maana. 6'Anai ha'i ta'i beia Jisas Kraest, ai'a he'ete'i rei'uaa na 'o dauai ringei aha ha'ara ma'ua ai'a. Ni mahosi ai'a ororriu. Taha na ororriu naasi, hinihinimu na ha'ata'i hura'a na'i heita'ahi.

7'I'amou mou here goro moe'a ga'u mai na'i tahingamou beia Kraest. 'Iatei na siri mai na pwari'l'amou, namougu ai'a suria'a 'inia'i taha na odo-odo? 8'Onaa na 'ia God na soi'amou, ma 'iia 'a bwa'i matai pwari'l'amou o'asi. 9Moi herehere goro! Gere dorai ha'ausuringa'i pwapwaari'i 'ai matai ha'ata'ai'i hinihini na'i kae ruruha 'onaai gere memei draebam na ha'asu'ua hako'i flaoa. 10Rei'uaa na o'asi, 'inau 'au hinihini wetewete do'ia Araha 'ai 'a'auhi'amou mamoi abui suri'i ha'ausuringa'i he'ete'i o'asi. 'Ia God 'ai ha'a-mama'aia tei na siri mai 'anai ha'ata'ai'i 'adoma'imoo'i, rei'uaa 'ia tei.

11Arai do'ora mana asimee'i, 'onaa 'a ha'a-momori do 'inau 'au taroha'inia moe'a mau i ringei aha ha'ara, ni 'uaana 'iraaui Jiu rau nora ta'ai'au moe'a mau 'inia? 'Onaa nau taroha'inia mau, 'a ga'i bwa'i 'ua tanaraaui Jiu. Ma'ata, nau taroha'inia'i mae ana Kraest taragaau na'i dadaahoro. Tarana naasi narau nora ta'ai'au mau 'inia. 12Mei tanaraaui nei ra ha'ata'ai'i 'adoma'imoo'i 'anai dauai ringei aha ha'ara, 'a goro dorau ga'i aha ha'ata'airaaui wou haariraau!

13Arai do'ora mana asimee'i. Ha'amomori, 'ia God 'a soi'amou domoi dadara'a baaniai heimarungi 'ada'i ringe. Ma'ata 'a ai'a domou dadara'a 'anai haa'i mwani hei'irisi ta'a'i 'anai abe, ma'ata mou hari taguma'ini'amou hairiu beiai heita'ahi. 14Na mwani ringe ana'ia Moses, ra awa hako moi bahainai ta'i ha'atora, "O'i ta'ahiai nata sae 'onaai ta'ahi'o amua haari'o." 15Ma 'onaa moi awa 'onaai mwamwaa hahaingau na raba haidiohi tarau, mamoi herehere goro, mou gasi ha'a-ta'ai'amou hairiu.

**Na Hi'ona Maea Ana God
Mana Hei'irisi Anai Abe**

¹⁶Mawai 'unua tana'amou, mou wate'amou tanaai Hi'ona Maea 'anai marungi'i tahingamoo'i, neina moi abui ha'isuriai taha na hei'irisi ta'aa anai abe na 'irisia. ¹⁷Iniai hei'irisi ta'aa anai abe, 'a ai'a ta'isada beiai taha na Hi'ona Maea 'a 'irisia. Mana taha na Hi'ona Maea 'a 'irisia, ai'a ta'isada beiai hei'irisi ta'aa anai abe. 'Iraruasi raru ha'imae hairiu, tarana naasi 'o bwa'i haua mwada'u i taha 'o 'irisia. ¹⁸Ma 'onaa na Hi'ona Maea na na'otaramoou, na ringe ragu bwa'i marungi'amou.

¹⁹Na baronganai nei na suriai hei'irisi ta'aa anai abe ra ha'ata'i goro moi. Ra ha'ata'i hura'a na'i heikamori, haa'i here wawaasua'a, 'adoma'i sisiwa mana awa 'onaa mwamwaa, ²⁰ho'asi'i araanununu, mana hai'uaasi, ha'imae hairiu mana awa heheita'ia'a mana hai'ubwani. Ma ha'ata'i hura'a ro'u na'i taesu'a mwako, 'adoma'ini'o moi haari'o, ha'a-heihoaraui noni, ²¹naga 'inia'i taha na to'ora'i nata sae, mana gono raha 'ini'i waini bweu, haa'i ngau goni nara hau'i mwani mareho to'obweubweu'a suri'i, mana taraani mareho ta'a'i ro'u o'asi. 'Au bwane ha'abasu'amou mawai ha'abasu'amou ro'u i 'ohani. 'Ira tei narai suri'i ringe ta'a'i o'asi, rau bwa'i taha na'i hourana ana God.

²²Ma'ata, ni Hi'ona Maea 'a ha'ata'ini'i hua goro na'i tahinganai noni. 'A 'a'uhiai sae 'anai ta'ahirai noni hako, awa wa'ewa'e, awa goni goro beiraui noni, 'a'uhiai nata nei, ahumaratanoa, haa'i mwani maho goro, mangudisiai taha na 'unua, ²³awa 'abenga'i, ma 'anai 'omesuria haaria baaniai ora-ora'a. Ai'a ta ta'i ringe nai awa nai ura bwarasi'i mareho goro 'isi. ²⁴'Iraui nei ana'ia Jisas Kraest ra ha'a-ai'a'i hakoi baronga mana mwane hei'irisi ta'aa na'i hunganai dadaahoro. ²⁵Ma 'onaa ni Hi'ona Maea na haua tanagiai tahinga haoru, gaau magari suria tarau i taha na Hi'ona Maea na 'irisia. ²⁶Gai abui 'adoma'i ha'a-ta'eta'egia haarigia, abui ha'ataesu'aai nata nei, ma'ua kakawa 'omesia.

Gai 'A'auhiraui Noni

6 ¹Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'onaa tanei 'ini'amou 'ai siri na'i ora-ora'a, 'i'amou nei na baabau i hinihinimoo beia Kraest namoi 'abenga'inia 'anai ha'a-odoodoa. Ma'ata moi herehere goro, mou gasigu ahoda ro'u na'i ta'i heihongi. ²'A'uhia tei na hih'i'a i tahingana 'ini'i mwani mareho bwara. 'Onaa moi haua o'asi, naasi moigui hauai taha 'ia Kraest na 'irisia. ³'Onaa 'iatei sae na ai'a raba 'a'uhiai nata nei, 'inia 'a 'adoma'i ha'ata'ea do'ia 'a ororiu, 'ia 'a pwari'ia haaria 'inia 'ia 'e sae haaria moi. ⁴'Adonai nei 'ai 'ome hegahega haariai tahingana. 'Onaa 'a goro, naasi 'a goro do'ai wa'ewa'e haaria 'inia, mai abui 'adoma'i ha'ata'ea do'ia 'a goro di'uai nata nei. ⁵Inia 'adonai noni 'ai taguma'inia haariai tahingana.

⁶Ma'ata, 'iraui nei nara ha'ausuri'amou 'ini'i ha'atee ana'ia God, 'a goro do moi hasura'ini'i beiraui mwani mareho goro na mou to'ora'i.

⁷Mou abui 'adoma'i ha'atari'aa. 'A bwa'i sae nai matai ha'a-bweubweu'aa God. 'Adonai noni 'ai dauai taha na hasia na'i tahingana. ⁸'Onaa 'a hasi'i

mareho ta'a'i na'i tahingana 'ana'i ha'a-wa'ewa'ei abe, 'ai daua nana i mae tarau. Ma 'onaai taha na hasia na'i tahingana 'ana'i ha'a-wa'ewa'ei Hi'ona Maea, baaniai Hi'ona Maea 'ai daua nana i tahi tarau. ⁹Naasi gai abui maema'e'a 'ana'i hauai taha na goro tanaai nata nei. 'Inia 'onaa gai wetewete moe'a, gai dauai taha na ha'aagau totorigia 'ini'i na'i huunai madoraa 'ana. ¹⁰Tarana naasi, 'oha nagau to'o madoraa goro mau, gai 'a'auhiraau tarau i mwani noni hako, ororiu 'ira i nei hinihini nagau awa na'i ruruha ana God.

Pol 'A Ha'abasuraau Aho'i Ro'u

¹¹Moisu 'omesi'i usu-usu raha nau haa'i, 'oha nau usuai usu-usuni tana'amou 'inia'i rimagu haariau. ¹²'Irai nei nara ha'a-'usu'usu'amou 'ana'i dauai ringei aha ha'ara, rau 'irisia moi do 'iraau Jiu rai wa'ewa'e 'iniraau. Rau ai'a taroha'inia'i mae ana Kraest na'i dadaahoro, 'inia rau ai'a 'irisia do 'iraau Jiu rai norata'airaau. ¹³Ma rei'uaa narau suria mau i ringei aha ha'ara, ai'a ta ta'i 'iniraau nai ha'isuri'i hakoi ringe amee'i Jiu. Rau 'irisia domoi dauai ringei aha ha'ara dorai ha'apa'o 'inia'i suria amoo'u i ringesi. ¹⁴Mei tanaau, 'inau wa'ewa'e moi 'inia'i mae na haua Araha aga, 'ia Jisas Kraest, na'i dadaahoro. 'Inia'i mae ana Kraest na'i dadaahoro, nau ai'a 'adoma'i ororiu 'ini'i mareho ni marewanani, mana noni ni marewana ra ai'a 'adoma'i ororiu ro'u 'iniau. ¹⁵Namoiwou 'o aha ha'ara ma'ua 'o bwa'i, taha na ororiu, naasi dauai tahinga haoru beia Jisas Kraest. ¹⁶Mei tanaraau nei rau suriai 'ado'adosi na'i tahingadaa'i, 'au ha'arahesi do'ia God 'ai ha'a-awagoniraau goro ma'ai ta'ahiraau hako. 'Iraau naasi huunai noni ana'ia God.

¹⁷Naasi, moi abui ha'a-arungata'aiau'a ro'u, 'inia na wareware 'ini'i mwari nara awa na'i abegu 'a ha'ata'inia do'inau 'e noni tatau'aro ana Jisas.

¹⁸Arai do'ora mana asimee'i, 'au ha'arahesi mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'ai ha'agorohi'amou hako. Amen.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Efesas

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'E taha na 'o ha'angonia 'inia God na'i 'oha na'o ha'arahesi 'a'auhiraau haru sae? Tara'i 'oha 'a kakui ahugaau 'ini'i taha nagai 'unu'i. Gau o'ani moi, "God, 'oi awa beiraa ma 'oi 'a'auhiraau." Na'i Buka Efesas 'ia Pol 'a ha'ata'inia tanagaau i herehere goro 'anai ha'arahesi.

I mareho na 'ia Pol 'a 'irisia naasi, do 'iraui noni nai heiso i rai taguma'iniraau hairiu. Ma 'irisia dorai aidangisiai taha narai haua 'anai ha'a-wa'ewa'ea God. 'Iia 'a 'adoma'i ororiu di'u ro'u 'iniai hagu hagu hairiu narau haua i sae ha'iwai. Ma 'idi nara 'isi gasi mareho na ha'arahesi wetewete 'ini'i.

'Ia Pol 'a 'irara'i ororiu nara haa'i ha'arahesi agaa'i. 'A 'iraraa do 'ia Saetan miraui adaro, ra'i mareho ha'a-momori. Na'i ha'arahesi, gau matai ha'aheho'i maeronga 'isi nara hei'oi beigaa. 'Ia Pol 'a usu'i dio tanagiai ha'ataura'i nagai haa 'anai hei'ois.

Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai Buka Efesas 'oi wai'ado'ado suriai ororiu na haua i ha'arahesi. Ma 'oi 'ome'ome 'ini'i taha na'o matai ha'arahesi 'ada'i 'anai 'a'auhiraui nei na'i ruruha amua ma'ua na'i 'omaa amua.

---

1 ¹Tana'amoui noni ana'ia God na'i Efesas namou hagu beia Jisas Kraest mamou mangudi 'anai suria. 'Inaua Pol na'ia God na sigihiau 'anai Ha'ataari, nau hauai usu-usuni 'anai usu-usu garihi'amou wou. ²'Au ha'arahesi mia Godi Amaga, mana Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'ai ha'agorohi'amou maai ha'a-awahi'amou goro.

Na Mwani Mareho Goro Ra Boi Baania Kraest

³Gai ha'atee ha'agorohia Godi Amana Araha aga Jisas Kraest, 'ini'i mwani bane ni aro na wate'i mai tanagiai nei gau hagu beia Jisas Kraest. ⁴Mau mai 'oha God ai'a haua mau i marewana, 'ia 'a bwane sigihigaau dogai ha'i noni ana'i 'iniai hagu agaau beia Jisas Kraest. 'A haua o'asi do 'igaau gai odo-odo na'i maana mana ta'aa 'a bwa'i awa beigia.

⁵Mei 'ini heita'ahi ana tanagia, 'ia 'a 'adoma'i nunuga 'inia do'igaau gai ha'i garena, 'iniai mae ana Jisas Kraest tanagia. Naasi huunai hei'irisina

mana 'adoma'ina God. ⁶Gau magau ha'aasaa God 'iniaia goro ana 'inigia. 'A watea dadara'a tanagia i Garena na ta'ahia ororiu.

⁷⁻⁸'Ia Kraest 'a watea haaria 'anai mae 'inigia. Mana 'abuna na ahe 'a ruhasigia baaniai ora-ora'a. Ha'amomori, na 'inoga hako 'a 'adoma'i nugasi'i. 'Ia God 'a goro 'inigia suriai 'adoma'ina na goro ma madoma. ⁹'Ia God 'a suriai he'i'irisina ma ha'ata'inia tanagiai 'adoma'ina na awa bainihu ga'u. Naasi maho na 'adoma'i nunuga 'inia mau mai 'anai haua na'i Garena, 'ia Jisas Kraest. ¹⁰Ma naani mareho God na 'adoma'i nunuga 'anai haua. Na'i 'oha nai tari mai huunai madoraa 'ana, na mwani mareho na'i aro mana ano 'ai taragoni'i hako mai na'i bahainai heimarungi ana Kraest.

¹¹Mwane mareho hako 'ia God 'a haua suriai he'i'irisina haaria. Mau mai, 'ia God 'a suriai he'i'irisina. Na tarana naasi na 'ome sigihigaau 'inia 'anai ha'i noni ana'i suriai hagu agaau beia Kraest. ¹²'A haua o'asi do 'i'ameui Jiu nameu 'u'uria na'i na'o a Kraest mei ha'aasaa God 'iniaia gorohana.

¹³Mi'amou ro'u i nei namou ai'a Jiu, 'i'amou ra'i noni ana'ia God na'i madoraa mou rongoai huunai ha'ausuringa'i, naasi Taroha Goro na haua tana'amou i tahi tarau. Na'i 'oha mou hinihinia Kraest, 'ia God 'a haua tana'amou i Hi'ona Maea na durua, 'e ha'ara do 'i'amou ra'i arai gare ana'i. ¹⁴'Iniaia awa ana Hi'ona Maea beigia, gau 'iraraa ha'agorohia do gai daa'i mwani mareho na'ia God na durua tanaraaui noni ana'i. Mana Hi'ona Maea 'ai awa beigia tari madoraa God 'ai aho'isiraaui mai noni ana'i marai awa dadara'a tarau. Mawai 'unua ro'u, gaau magau ha'aasaa God 'inia 'iia 'a goro.

Ha'arahesi Ana Pol

¹⁵'Iniaia o'asi ana, taraawa'a na'i 'oha nau rongoai hinihinimoo beiai Araha aga Jisas Kraest, mana heita'ahi amoou tanaraau hako'i noni ana'ia God, ¹⁶'au ai'a mamaro 'anai ha'atee ha'agorohia God 'ini'amou suri'i ha'arahesi agu'i. ¹⁷Mau ha'angonia God ana Araha aga Jisas Kraest, i Ama na hauasa, 'anai haa tana'amoui aidangi baaniai Hi'ona Maea, mai ha'ata'ini'i barongana'ia God tana'amou mamoi aidangisia goro di'u wou. ¹⁸Mau ha'arahesi mia God 'ai ha'amararaa i 'adoma'imoo'i mamoi 'ome 'irara'i mwani maho goro na'ia God nai haa'i tanagia na'i aro. Mamoi aidangisi'i ro'u i bane ororiu na'ia God na duru'i tanarai noni ana'i. ¹⁹'Au ha'arahesi mamoi aidangisia ro'u i mena ana na hauasa na 'a'auhigaau nei gau hinihini. Mana ta'i mena mausi, ²⁰naasi na ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae ma ha'a-heinagua ara'ai aro na'i dora na ororiu na'i aba odona God. ²¹Na'i aro, 'ia Kraest 'a marungiraaui hako'i mwani mwaeraha, mana enjel mana mwani taraani mena hako ro'u na'i aro. Mia Kraest 'a dauai ata na ororiu di'u'i mwani ata nara to'o mena na'i marewanani ma na'i marewana nai boi ta'oha. ²²Mwani mareho hako, God 'a nuga'i na'i bahainai heimarungi ana Kraest. Ma nugaa Kraest na bwauodonai heisoi 'onaai bwauodo ana ada'i mwani mareho hako. ²³Na heisoi 'e abena Kraest, ma honu 'iniaia mena ana Kraest na marungi'i mwani mareho hako suri'i mwani dora 'iniaia mena ana.

Tahinga Haoru Beia Kraest

2 ¹Na'i na'o, tahingamoo'i ra mae, 'inia mou awa na'i ora-ora'a mamou ai'a suriai hei'irisina God. ²Mou suri'i baronga ta'a'i 'anai marewana mamou araisuria Saetan na marungiraau adaro na'i ahoaa. Na mena ana 'a marungiraau hakoi nei ra ai'a araisuria God na'i marewanani. ³Na'i na'o, 'igaau gau 'onaairaa ro'u i noni 'isi. Gau suria moi hei'irisigaa'i haarigia, gau ha'isuriai 'adoma'igaa'i mana taha na abegaa'i na 'irisia. 'Iniai o'asi ana, 'a ta'isada 'ia God 'ai ha'a-mama'aigia 'onaai haua ana tanaraau hakoi nei rau ai'a suria.

⁴Ma'ata 'iia 'a ahu ta'ahigia, mei 'iniai heita'ahi ana tanagia ⁵'a ha'ahaoru'i tahingaga beia Kraest, rei'uaa na tahingaga ra mae 'ini'i ora-ora'a agaa'i. Ha'amomori, 'ia God 'a ha'atahi'amou 'iniai goro ana 'ini'amou! ⁶Hoita, ma 'iniai hagu agaau beia Kraest, 'ia God 'a ha'atahigia baaniai mae 'onaai ha'atahia aho'i ana Kraest. Mei ta'oha 'ai ha'a-suruta'egia 'anai heinagu 'anai heimarungi beia Kraest ara'ai aro. ⁷Ia God 'a haua o'asi 'anai ha'ata'inia tarau tanaraui noni i raha na haa i goro ana tanagia 'iniai hagu agaau beia Jisas Kraest. ⁸⁻⁹God 'a ruhasi'amou, ai'a do 'ini'i tatau'aro goro amoo'i, mei 'ini hinihinimoo beia mana goro ana na banea tana'amou. Naasi 'a bwa'i nei 'ai ha'ata'ea haaria 'inia. ¹⁰Ia God 'a ha'ahaoru'i'a i tahingaga 'iniai hagu agaau beia Kraest, neina gai ta'isada 'anai hau'i mwani mareho goro na bwane ha'aagau'i tanagia.

'Igaau 'E Ta'i 'Inia Kraest

¹¹Mou 'iraraa, 'i'ameu Jiu me u ha'a-ta'eta'e'ameu 'oha me u'unumeeu haarimeu 'ini'i noni aha ha'ara, 'inia na gare mwane hako me u haa tanaraui ringei aha ha'ara. Ma'ata, marehosi 'e mareho moi na 'i'ameu inoni me u haa'i 'ada'i abeme'e'i, ai'a 'ia God. Mi'ameu 'unu'amou 'ini'i noni nara ai'a aha ha'ara, 'ini mou ai'a huta 'onaai Jiu. ¹²Na'i na'o, mou ha'atau baania Kraest mamou ai'a aba 'iniai ruruha God na sigihia 'anai noni ana'i. Na'i 'ohasi, mou awa hura'a baaniai duruduru God na haa tanaraui noni ana'i. Mou ai'a aidangisia God mamou ai'a to'oraai 'adoma'i heimamasi 'ini'i mwane mareho goro na'ia God na raba haa'i tana'amou. ¹³Ha'amomori! Na'i na'o namou ha'atau baania God, ma'ata na'i 'ohani mou hagu beia Kraest. God 'a wai'amou mai gaarangi 'iniai ahe anai 'abuna Kraest na'i dadaahoro.

¹⁴Ia moia Kraest na ha'a-awagonigaa goro. Ni watea haaria na haa 'anai mae, 'a daugonimeu i Jiu, mi'amou nei namou ai'a Jiu 'onaai ta'i ruruha. 'Ia Kraest 'a gaasi'i baanigaau i mwani 'adoma'i 'anai sigia i nata nei. Na 'ado'adogaa'i 'anai 'utaigaau hairiu 'a 'onaai bani hau na hoaigaau. ¹⁵Na'i 'ohani, ai'a ororiu do 'anai suri'i hakoi mwani heiatenga'i ana'ia Moses mana mwani ringe na'i rarodi. 'Inia 'ia Kraest 'a orisiai herehere 'anai dauai tahi tarau. 'Ia Kraest 'a haua o'asi 'anai ha'a-hagugonimeu i nei me u suri'i heiatenga'i 'isi bei'amou nei mou ai'a. Naasi 'ia Kraest 'a wairaaui goni mai rua ruruhai noni beia, marai awa goni goro 'onaai ruruhai noni haoru. ¹⁶Na mae na haua Kraest hunganai dadaahoro, 'a ha'ahakoa baaniraruai herehere

'anai 'itararua hairiu. 'A ha'ahagurarua 'onaai ta'i ruruha 'anai wairaa aho'i mai tanaa God. ¹⁷Ia Kraest 'a boi 'anai maania tanaraau noni hako dorai awa goni goro, tana'amoui nei mou ai'a Jiu namou ha'atau ga'u baania God, mei tana'ameui Jiu nameu gaarangia God. ¹⁸Na'i 'ohani, 'inia hagu agaau beia Kraest, 'agu mwada'u tanagaau hako 'anai boi goni na'i maana Godi Amaga 'inia hei'a'auhi anai ta'i Hi'ona Maea.

¹⁹Tarana naasi, 'i'amou nei namou ai'a Jiu mougu ai'a mahuara'a. 'I'amou ra'i sae auhenua anai aro 'onaairaa hako noni ana'ia God. Mi'amou ro'u ra'i garena. ²⁰'I'amou 'onaai ruma God na toraia na'i ano baabau. Mana anosi, 'ia Jisas Kraest. Miraau na Ha'ataari mana Rarabea rau 'onaai'i auu nara ha'ababauai rumasi. ²¹Ia Kraest na daugoni'i hako mwani dora na'i rumasi, ma ha'arahaa do'ai ha'i ruma maea ana Araha God. ²²'Iniai hagu amouu beia Kraest, 'i'amou hagu o'asi ro'u bei'ameui Jiu nameu hinihini, magari 'onaai ruma na Hi'ona Maea ana God na awai raron.

Tatau'aro Ana Pol Beiraaui Nei Ra Ai'a Jiu

3 ¹Inaua Pol, 'au awa na'i rumanio'ho 'inia tau'aro nau haa tanaa Jisas Kraest 'anai 'a'auhi'amoui nei mou ai'a Jiu. ²Mau 'iraraa, mou rongoa do'ia God 'a banea tanaau tau'aroni 'anai 'a'auhi'amou. ³'Onaai usua agua ga'u na'i usu-usuni, 'ia God 'a ha'ata'inia tanaau taha na 'adoma'i nunuga 'inia 'anai haua na 'iraaui noni nara ai'a aidangisia na'i na'o. ⁴Ma 'onaa moi 'oha'inia goro i usu-usu nau haani, mou ga'i 'iraraa do 'inau aidangisi'i mwane mareho 'inia Kraest na mwani noni nara ai'a aidangisi'i na'i na'o. ⁵Na'i na'o, 'ia God 'a giruai 'adoma'ina baaniai noni. Ma na'i 'ohani, na Hi'ona Maea 'a bwane ha'ata'inia hura'a tana'ameui i Ha'ataari mana Rarabea ana'ia God.

⁶Mana taha God na 'adoma'i nunuga 'inia naani. God 'a 'irisia do 'i'amou nei namou ai'a Jiu bei'ameui Jiu gai ha'i ta'i na'i heisoi ana Kraest. Mana mwani maho 'ia God 'a duruduru 'ini'i tana'ameui Jiu rai 'ari tanagaau hako nei gau hinihiniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest. ⁷Na tau'aro nau haa 'anai taroha'iniai Taroha Goro, 'e bane na'ia God na haua tanaau 'inia mena ana.

⁸Rei'uaa nau ano-ano di'u baanirai noni ana'ia God, 'ia God 'a banea tanaau tau'aroni. 'A ha'ataariau bei'amoui nei mou ai'a Jiu 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'ini'i mwani mareho goro na bwarai uduma'i tarihadi na'ia Kraest na matai haa'i suri'i tahingagaa'i. ⁹Me 'iia 'a 'ome sigihiau ro'u 'anai ha'ata'inia tanaraau noni i 'adoma'ina na bainihu. 'Inia mau mai taraawa'ana, 'ia God na ha'apwa'ara'i hako mwani mareho, 'a giruai 'adoma'ina baanirai noni. ¹⁰Ma'ata 'a hauai heisoi 'anai ha'ata'ini'i mwani madoma he'ete'i hairiu ana tanaraau enjel mana mwani mareho nara to'o mena na'i aro. ¹¹Naasi taha God na 'adoma'i agau 'inia 'anai haua na'i madoraa na ai'a haua mau i marewanani. Mia God 'a ha'ato'oai mahosi, na'i 'oha na ha'ataaria maia Kraest, i Araha aga. ¹²Naasi, 'inia hagu agaau beia Kraest ma 'ini hinihinigaau, 'a ha'a-ramoramogia mana 'adoma'iga 'a wetewete 'anai 'ariwou na'i maana God. ¹³Naasi wai 'unua tana'amou, moi

abui maemae'a 'oha mou re'iai rongomaata'i nau haa 'ini'amou, 'inia 'inau 'au haua 'anai 'a'auhi'amou mamou ga'i arunga wa'ewa'e 'inia.

Na Heita'ahi Ana Kraest

¹⁴Tarana naasi, 'oha nau 'adoma'i suriai madoma ana God mana hei'irisina, 'au topira'i ruru auru tanaai Amaga 'anai ha'arahesi. ¹⁵'Inia 'iia na Amadaau i mwani ruruha hako na'i aro ma na'i ano nara hinihinia. ¹⁶'Au ha'angonia God, na to'ora'i mwani bane rago ara'ai aro, 'ai ha'a-wetewete'amou suri'i tahingamoo'i 'iniai mena ana Hi'ona Maea. ¹⁷Mau ha'arahesi mia Hi'ona Maea ana Kraest 'ai mono na'i tahingamoo'u 'iniai hinihinia namou haa. Mau ha'arahesi ro'u doni mwani mareho moi haa'i, moi haa'i beiai heita'ahi na boi baania God. ¹⁸Neina 'i'amou beiraaui hako noni ana'ia God, moi aidangisia i bwabwahora mana tewa ma'ua ahaaha mana ganu na haa i heita'ahi ana Kraest. ¹⁹Ma rei'uua na ai'a mwada'u 'anai aidangisia hako heita'ahisi, ma'ata 'au ha'angonia God mamoi to'oraai heita'ahi suri'i tahingamoo'i. Ma naasi, na barongamoo'i rai 'onaaii barongana God mamoi honu 'ini mena ana.

²⁰⁻²¹Gaaui magau ha'aasaa God! 'Iniai mena ana na tau'aro na'i raroga, 'a matai hau'i mwane mareho di'uui taha gau ha'angoni'i ma'ua 'adoma'ini'i. 'Igaau noni na'i heiso'i nagau hagu beia Jisas Kraest, gai ha'aasaa God tarau tarau! Amen.

Gaaui 'E Ta'i 'Inia Kraest

4 ¹'Inau nau awa na'i rumaniho'o 'iniai tau'aro agua tanaa Kraest, 'au ha'a-ta'u'u'amou, moi awa suriai tahinga na arariraui nei na'ia God na soiraaui. ²Moi awa ano-ano, awa 'abenga'i, moi ahumaratanoa beiraui noni, mamoi ta'ahi'amou hairiu. ³Moi bonasiai hagu hagu goro 'iniai mena anai Hi'ona Maea. 'Onaa 'ai o'asi, na gooroha ana God 'ai dau goni'amou. ⁴'Igaau 'e ta'i abe moi, mana Hi'ona Maea 'e ta'i. Mia God 'a soigia hako 'anai mamasiai ta'i mareho na goro na durua tanagia 'anai daua. ⁵'Igaau to'oraai ta'i Araha, ta'i hinihini, magau suriai ta'i bwareomaea. ⁶'E ta'i God i Amaga hako. 'A marungigia hako, 'a awa beigia hako, ma tatau'aro suri'i tahingagaa'i hako.

⁷'Ia Kraest 'a wate'i tanagiai mwani bane ni tatau'aro hehe'ete'i hairiu suriai 'adoma'ina. Mana bane 'isi rai 'a'auhigia 'anai tau'aro tanaa God.

⁸Tarana naasi na Usu-usu Maea 'a o'ani,

“Oha na ara'a na'i dora na ahaaha,

'a wairaaui nei ra hunasiraaui 'anai gawasiraaui,

ma haa'i bane tanaraui noni 'anai tau'aro tanaa.”†

⁹Ma'e taha naasi 'ana 'ado'ado i “ara'a na'i dora na ahaaha?” Na 'ado'ado 'ana naani, 'ia Kraest 'a bwane dio mai'a na'i marewanani. ¹⁰Ha'amomori! Nei na dio mai, naasi nei na ara'a na'i dora na ahaaha baani'i mwani dora.

'A haua o'asi neina heimarungi ana 'ai 'adarara hako 'ari suriai mwani dora. 11'Iia naasi na haa'i tanagiai bane 'anai tau'aro tanaa God. 'A 'ome sigih'i tara'i nei 'anai Ha'ataari, tara'i nei 'anai ha'arangasi'i hura'a i 'ado'ado ana'ia God, tara'i nei 'anai taroha'iniiai Taroha Goro 'ari hako suri'i mwani dora, ma tara'i nei 'anai ha'ausuriraaui mana 'omesuriraaui noni hinihini. 12'A haua o'asi 'anai ha'aagau'agau i noni ana'ia God 'anai hau'i tatau'aro ana'i, mana heiso'i ana Kraest 'ai wetewete. 13'A 'irisia doni heiso'i ana Kraest 'ai wetewete ara'a tari 'oha gai ha'i ta'i na'i hinihiniga ma gai ha'i ta'i na'i aidangi gau to'oraa 'abaiai Garena God. Ma na'i muri, tahingaga 'aigui 'onaai tahingana Kraest haaria.

14'Na'i 'ohasi gaugu bwa'i 'onaaia'a i gare na hinihini mwada'u. Rei'uaa rai sirimai mwani ha'ausuringa'i pwapwaari'i ma'ua rai mamaani hiosiai taha na ha'a-momori, gau bwa'i matai su'a beira'i baaniai tara odo-odo. 15'Ma'ata, gai maaniai mareho na ha'a-momori beiai tahinga ni heita'ahi, mana tahingaga beia Kraest, na bwauodonai heiso'i, 'ai wetewete di'u ro'u wou. 16'Ia Kraest 'a daugoniraaui hakoi noni ana'i, 'onaai' hasi'o suri'i abega nara daugoni'i mwani dora na'i abega 'anai haai ta'i abe. 'Onaa na mwani dora 'anai abe rai haa'i tau'aro nara nuga'i 'ada'i, na abe 'aigu wetewete. 'A o'asi ro'u, 'onaai 'adonai sae hinihini 'ai hauai tau'aro God na haua tanaa, na heiso'i 'ai ta'eha mai wetewete beiai heita'ahi.

Baronga Haoru 'Ai Orisiai Baronga Bwani

17'Na'i atana Araha 'au ha'atee wetewete tana'amou, moi abui awa 'onaairaaui ahurodo na 'adoma'ida ra ai'a 'onaai ta maho. 18'Na 'adoma'idaa'i ra kuhi, ra baabau i tahingadaa'i marau bwau. Tarana naasi rau ha'atau baaniai huunai tahi na boi baania God. 19'Na'i 'oha ra haa'i ora-ora'a rau ai'a arunga nimia suri'i. Rau wateraaui haariraaui 'anai haa'i mwani maho ta'a'i mana mwani here ta'a'i naasi narau 'irisi'i.

20'Ni mareho 'isi meu ai'a ha'ausuri'amou 'ini'i na'i 'oha nameu ha'ausuri'amou 'inia Kraest. Ai'a. 21'I'amou bwane rongoai Taroha Goro mana mwani mareho ha'a-momori nameu ha'ausuri'amou 'inia Jisas Kraest. 22'I'ameu meu ha'ausuri'amou 'anai nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i namou suri'i na'i na'o. Mareho 'isi ra matai ha'a-ta'ai'amou 'inia ra ta'a'i di'u mara honu 'ini'i pwar'i. 23'Meu ha'ausuri'amou 'anai wate'amou tanaa God maai ha'ahaoru'i 'adoma'imoo'i mana tahingamoo'i. 24'Meu ha'ausuri'amou do 'i'amou moi awa na'i tahinga haoru na suriai tahingana God haaria. 'Onaa namoi haua o'asi, 'i'amou moi ha'ata'inia hura'ai awaha na maea ma odo-odo.

25'Igaau hako ra'i aba 'inia abena Kraest. Naasi moi abui pwapwaari'i'a. Moi ha'atee ha'a-momori moi tanaraaui sae hinihini. 26'Onaa 'o taesu'a, 'oi abui hereta'aa. Mana sina 'ai abui suuta'ini'o beiai taesu'a na'o haa. 27'O gasi nuga madoraa tanaa Saetan 'anai ha'ata'ai'o. 28'Iatei noni hinihini na awa moi 'anai beri, 'ai agheta'i beri maai tau'aro. Neina mareho nai to'ora'i ra'i mareho na tau'aro maedi, maai matai 'a'auhiraui pohara 'ini'i. 29'Abui

'unu'i ha'atee nara rongo ta'a'i. Ma'ata 'oi 'unu'i moi ha'atee nara ta'isada mara goro 'anai rongo'i, neina mareho na'oi 'unu'i rai 'a'auhi'i 'adoma'idaa'i nei narau rongo'i. ³⁰O abui ha'a-ahutotoua i Hi'ona Maea ana God. 'Inia na Hi'ona Maea 'e ha'ara ana God bei'o, do'ia na to'ora'o, me 'ia God 'ai ha'atahi'o na'i ha'ahakonai dangi. ³¹Nuga'i beira'i mwani taesu'a bwara baaniai tahingamu, abui taesu'a 'anai nata nei, abui awa hahungarimu, ma'ua 'unu ha'ata'aia i nata nei, ma'uasi 'itaa di'u i nata sae. ³²Ma'ata 'a goro do'oi 'a'auhia'i nata nei ma'oi awa heita'ahi. 'Oi 'adoma'i nugasias ro'u i 'inonai nata nei 'onaa God na 'adoma'i nugasias 'inomu 'inia hinihinimu beia Kraest.

Awa Na'i Bewaa

5 ¹I'amou ra'i gare ana'ia God na ta'ahi'amou. Naasi moi bonasia doni barongamoo'i rai 'onaai barongana God. ²Moi ha'ata'iniai heita'ahi suri'i mwane maho mou haa'i, 'onaai ha'ata'inia ana Kraest heita'ahi ana tanagia, 'ini mae ana na'i dadaahoro. 'A wateai tahingana tanaa God 'onaai ho'asi mia God 'a wa'ewa'e 'inia.

³I'amou ra'i inoni ana'ia God. Naasi 'a ai'a ta'isada domoi taritari'a beiai nata nei, ma'ua haa'i mwani here wawaasua'a ma'ua hairaurau. ⁴Ma ai'a ta'isada domoi hadanga'ini'i maho ta'a'i mana mareho ra rongo wawaasua'a, mana haa'i mwane haikou ta'a'i. Ma'ata 'a goro domoi ha'atee ha'agorohia God. ⁵Moi aidangisia do nei nai taritari'a beiai nata nei ma'ua haa'i here wawaasua'a, 'abwa'i siri mwada'u na'i hourana ana God mea Jisas Kraest. Ma'ai o'asi ro'u tanaai nei na naga 'iniai mareho anai nata sae, 'inia na mareho 'isi ra ororiu na'i tahingana di'ua God.

⁶Abu ha'awatea tanei 'ai pware'i'amou 'ini'i maho nara ai'a ha'a-momori. 'Ia God 'ai ha'a-mama'airai nei ra ai'a araisuria mara haa'i moi here ta'a'i 'isi. ⁷Naasi mou abui hagu beiraau noni o'asi. ⁸Na'i na'o, 'i'amou awa na'i kuhi, ma na'i 'ohani mou awa na'i bewaa, 'ini 'i'amou ra'i inoni ana'ia Araha. Naasi tahingamoo'i mana here amoo'i rai 'onaai'i noni nara awa na'i bewaa. ⁹Inia na'i 'oha gau awa na'i bewaa, na mwani mareho gai haa'i rai goro, rai odo-odo, marai ha'a-momori. ¹⁰Moi bonasia domoi aidangisi'i taha na'ia Araha 'ai ahugoro 'ini'i. ¹¹Abui hagu beiraau nei nara awa na'i kuhi 'anai haa'i mareho ta'a'i nara ha'ata'ai'i tahingadaa'i noni. Ma'ata moi ha'ata'inia hura'a tanaraau dona mareho narau haa'i ra ta'a'i. ¹²Gau ga'i arunga ninima moi 'anai 'unu ha'agorohi'i mareho ta'a'i nara giru'i na'i tahingadaa'i. ¹³Ma'ata, na'i 'oha 'a marewasiraaui bewaa, raigui 'ome 'irara'i mareho ta'a'i narau haa'i. ¹⁴Inia na bewaa 'a ha'ata'ini'i hura'ai mwani maho. Tarana naasi ra ha'atee o'ani,

“Moi rarai nei namou mauru! Moi suruta'e baaniai mae mia Kraest 'ai marewasi'o.”

¹⁵Naasi moi 'ome'ome goro 'iniai awa namou hahaa'i. Abui 'onaai noni na ai'a aidangisia ta maho, ma'ata moi 'onaai noni aidangi. ¹⁶Na madoraa 'ini ra'i madoraa ta'a'i, naasi na mareho moi haa'i rai odo-odo tarau. ¹⁷Moi

abui bweu, ma'ata moi ha'imaania domoi sibaniai taha 'ia Araha na 'irisia domoi haua. ¹⁸Abui gono 'anai bweu 'inia waini bweu, 'inia 'ai ha'ata'iaiai tahingamu. Ma'ata 'oi wate'o haari'o tanaai Hi'ona Maea maai marungiai tahingamu hako. ¹⁹Ma na'i 'oha moi goni na'i ta'i dora, moi gana ha'aaasa God suri'i tahingamoo'i 'ini'i Psalm, mana hymn, ma tara'i gana ro'u na Hi'ona Maea na haa'i tana'amou. ²⁰Ma na'i atana Araha aga Jisas Kraest, moi ha'atee ha'agorohia taraua Godi Amaga 'ini'i mwani mareho hako.

Ha'ausuringa'i Tanaai Mwane

Mana Urao Ana

²¹'Ini 'adoma'i ha'ahoua amoua Kraest, moi mwa'emwa'e 'anai awa bahaidi heimarungi amoou hairiu. ²²'I'amoui urao ha'iwai moi mwa'emwa'e 'anai awa bahainai heimarungi adaa'i mwane amoo'i, 'onaai mwa'emwa'e amoou 'anai awa bahainai heimarungi ana Araha. ²³Mou haua o'asi, 'inia na mwane naasi na bwauodonai urao ana, 'onaa Kraest na bwauodonai heisoi. Na heisoi naasi i abena Kraest, na 'ia Kraest na ruhasia baaniai ora-ora'a. ²⁴Naasi 'onaai mwa'emwa'e anai heisoi 'anai awa bahainai heimarungi ana Kraest, 'a o'asi ro'u bei'amoui urao ha'iwai, moi mwa'emwa'e 'anai awa bahainai heimarungi adaa'i mwane amoo'i.

²⁵⁻²⁶Mi'amoui mwane ha'iwai, moi ta'ahi'i urao amoo'i 'onaia Kraest na ta'ahiai heisoi. 'A wateai tahingana 'anai mae 'inigia neina gai ha'i noni ana'i, ma ro'u 'anai ha'a-wadiwadigia baaniai ora-ora'a. 'A ha'a-wadiwadigia 'inia wai ni bwareomaea mana ha'atee ana. ²⁷'A mae 'anai waia mai heisoi tanaa haaria 'onaai sae na wainai urao na 'ome ha'agorohia di'u. 'A mae neina ni heisoi 'ai awa mae maai odo-odo, mai abu ta ta'i maho ta'aa nai awa na'iei. ²⁸Ma o'asi ro'u, na mwane 'ai ta'ahiai urao ana 'onaai ta'ahia ana haaria. Na mwane na ta'ahiai urao ana, 'a ha'ata'inia do'ia 'a ta'ahia haaria. ²⁹'A bwa'i nei 'ai 'itaa mwada'u haariai abena. Ma'ata gau ngaungau goro 'ada'i, magau taguma'i ha'agorohi'i. Ma naasi here na 'ia Kraest na haua 'anai heisoi ³⁰'inia 'igia ra'i aba 'inia abena.

³¹Na Usu-usu Maea 'a o'ani, "Iniasi na mwane 'ai nugasia amana mea inana ma'ai hagu beiai urao ana. Ma 'iraruasi rarugui 'onaai ta'i abe."

³²'E kae 'ado'ado na bainihu na'i raronai ha'atee naasi. Nau 'iraraa do'a hadanga'inia Kraest mana heisoi. ³³Mana ha'ateesi 'a 'ari tana'amou ro'u. Naasi, 'adonai mwane ha'iwai 'ai ta'ahiai urao ana 'onaai ta'ahia ana haaria, mana 'adonai urao ha'iwai 'ai 'adoma'i ha'ahouai mwane ana.

Ha'ausuringa'i Tanaai Gare

Mana Ina Mana Ama

6 ¹'I'amoui mwane gare hako, naani here na odoni 'anai suria. Moi araisuri'i amamoo'i mana inamoo'i, suria 'i'amou 'iaana'ia Araha. ²Na 'etana'i ha'atora beiai duruduru 'a o'ani, "O'i 'adoma'i ha'ahoua amamu mea inamu, ³ma naasi 'oi awa ore'a na'i marewanani mana mwani maho rai goro tana'o." ⁴'I'amoui ama, moi abui haa'i here 'anai ha'ataesu'a'i gare amoo'i. Ma'ata moi ha'a-odoodo'i mamoi ha'ausuri'i suriai hei'irisina Araha.

Ha'ausuringa'i Tanaraaui Slev

5¹ʻAmoui slev, moi araisuri'i mamoi 'adoma'i ha'ahou'i bwauodo amoo'i namou tau'aro tanaraau na'i marewanani. Moi araisurirau beiai 'adoma'i na goro 'onaai araisuria amouua Kraest. 6²Abui tau'aro wetewete moi na'i madoraa narau 'ome'ome do neina rai taeni'o. Ma'ata na'i baaniai tahingamu hako, 'oi tau'aro 'onaai sae tatau'aro tanaa Kraest na'o raba araisuria tarau i hei'irisina God. 7³Oi hauai tau'aro amua ha'i wa'ewa'e ma'oi tau'aro 'onaa do'o tau'aro tanaa Araha, ai'a tanaai noni. 8⁴Mamoi 'iraraa do'ia Araha 'ai tahariraaui nei ra tau'aro goro, rei'uaa 'iia 'e slev ma'ua ai'a. 9⁵Mi'amoui bwauodo 'ada'i slev, moi here ha'agorohi'i ro'u sae tatau'aro amoo'i. Moi abui ha'atee ha'a-mamaa'usirau 'anai ha'a-mama'airau. Mou aidangisia do 'i'amou hako, 'e ta'i bwauodo moi namou to'oraa na'i aro, mana heita'ahi ana God tana'amou hako, 'a ta'isada moi.

Hei'oi Beia Saetan

10¹I maho hahako nau raba 'unua naani. 'Iniai hagu amouu beia Araha, moi ura baabau ara'a beiai mena ana na wetewete. 11²Oi ha'aagauhi'o haari'o 'ini'i mwani taura'i ni hei'oi na 'ia God na haa'i tana'o, mai mwada'u tana'o 'anai taatahi bwarasi'o baani'i mwani ha'aradorado ta'a'i ana'ia Saetan.

12³Inia 'igaau gau ai'a hei'oi beiai noni ni marewanani, ma'ata gau hei'oi beia Saetan mana mena ana. Ha'amomori, gau hei'oi bei'i adaro mana bwauodo adaa'i nara heimarungi na'i marewanani na awa na'i kuhi.

13⁴Tarana naasi 'oi ha'aagauhi'o haari'o 'ini'i taura'i ni hei'oi na 'ia God na haa'i tana'o. Neina 'onaa na maeronga 'ai boi 'anai here ha'ata'ai'o, i'oe 'oi wetewete 'anai ura bwarasia. Ma na'i 'oha nai hakoi hei'oi, i'oe 'oi ura baabau mau. 14⁵Oi ura baabau beiai ha'ausuringa'i na ha'a-momori. 'Ai 'onaai rorowa'a na'o roro garia 'iniai wa'amou, mana awaha odo-odo 'ai 'onaai to'oni baabau na'o ho'osia 'anai hei'oi.

15⁶Mana ha'aagau na'oi haua 'anai taroha'iniai Taroha Goro 'abaiai hagu goro aho'i agaau beia God, 'ai 'onaai sandol na'o siri suri'i 'anai hei'oi. 16⁷Na hinihinimu beia Kraest 'ai 'onaai taatahi na'o taatahi bwarasi'o 'inia baani'i higai omo ngarungaru nai hanaasi'o 'ini'i a Saetan. 17⁸Mana mena ni ha'atahi ana God tana'o 'ai 'onaai didimaa hau 'anai ha'abwarasiai bwaumu. Ma'oi dauai ha'atee ana God 'onaai naihi na haa mai Hi'ona Maea. 18⁹Mei suri'i mwani mareho 'isi, moi ha'arahesi tarau na'i mena anai Hi'ona Maea mamoi ha'angonia God 'iniai hei'a'auhi ana. Moi 'ome'ome goro mamou abui maemae'a 'anai ha'arahesi 'a'auhiraui noni ana'ia God.

19¹⁰Moi ha'arahesi 'a'auhiau ro'u mia God 'ai ha'a-aidangisiau 'iniai taha nawai maani'i na'i madoraa nawai taroha'iniai Taroha Goro. Ma naasi 'au bwa'i mamaa'u 'anai ha'a-aidangisiraui noni 'iniai taha na bainihu ga'u na'i rarona. 20¹¹Ia Kraest 'a 'ome sigihiau 'anai taroha'iniai Taroha Goro naasi. Tarana naasi nara gaasiau 'inia na'i rumanih'o. Naasi moi ha'arahesi mawai abui mamaa'u 'anai taroha'inia ro'u i Taroha Goro 'ini, 'onaai ga'i haua agua.

Ha'atee Wa'ewa'e Ha'ahako Ana Pol

21-22¹²Inau wai ha'ataaria woua Tikikas tana'amou, i do'oragaau na'i Kraest nagau ta'ahia. 'Iia 'e noni tatau'aro goro na mangudi na'i tau'aro ana Araha.

'Iia naigui maani'i tana'amoui mwani mareho ra to'o tana'ameu na'i awa nameu haa na'ini mamougui aidangisiai awa nameu haa. Naasi tarana nau ha'ataaria wou 'iniasi, ma ro'u do 'anai ha'a-'o'ori'i 'adoma'imoo'i.

²³Mau ha'angonia Godi Amaga mea Araha aga 'ia Jisas Kraest, 'ai ha'a-awagorohi'amoui noni hinihini. Ma'ai 'a'auhi'amou mamoi ta'ahi'amou hairiu goni beiai hinihini beia Kraest. ²⁴Mau ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou hakoi nei mou ta'ahia taraua Araha aga 'ia Jisas Kraest.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraau Noni Hinihini Na'i Pilipae

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'E taha na 'oi nugasia 'anai suria Kraest? 'A 'ua? 'Oi nugasiai urao amua ma'ua mwane amua ma'ua gare amu'i? 'A 'ua? 'Oi nugasiai ha'a-ororiu'o nara hauai sae? 'Oi nugasi'i ha'a amu'i mana tau'aro amua, ma'ua tahitahi goro na'o haa na'i marewana?

'Ia Pol 'a nugasi'i hako i mwane mareho 'isi 'anai suria Kraest. 'Ia Pol 'a hura'a mai baaniai burunga na 'iraau mwane sae hako rau wana bo ta'eha 'inia. 'Iia 'e sae na ara'a na'i skuru ahaaha me 'iia 'e ta'i sae nara ha'ahoua suri'i 'ado rumani ha'arahesi adaui Jiu.

Mana'i madoraa na 'ia Pol 'a watea haraaria tanaa Jisas, 'iia 'a mamarota'i ha'ausuri na'i aba 'ada'i ringeringe adaa'i Jiu. 'Iraui Jiu raugu ai'a ha'ahoua'a, mia Pol 'a aidangisia do ni mwane mareho nara wana bo ta'eha 'ini'i ra'i mareho haari'i moi. Hoita, na'i 'oha na taraawa'a ha'ausuriraui noni 'inia Jisas, rau rohoa marau norata'aia.

'Ia Pol 'a hauai usu-usu tanaraau noni hinihini na'i Pilipae ma 'unua tanaraau do ai'a ta mareho'a ro'u naigui goro tari 'onaai he'i'irara'i na haua beia Jisas. Ni huunai 'ado'ado na to'oraa na'i tahingana, naasi 'anai 'iraraa ha'agorohia Jisas, ma do 'anai 'onaaia. 'Ia Pol 'a nugasi'i hako i mwane mareho 'anai ha'ato'oai 'ado'adosi.

'E taha na 'o raba haua na'i tahitahi amua na'i marewanani? 'O raba 'iraraa ha'agorohia Jisas 'onaaia Pol ma'ua 'o raba ha'a-wa'ewa'e'o moi haari'o? Na'i 'oha na 'oi 'oha'i na'i Buka Pilipae 'oi wai'ado'ado suriai taha na 'oi matai haua 'anai 'iraraa ha'agorohia Jisas ma 'anai tau'aro tanaa.

---

1 ¹Inaua Pol beia Timoti namiri tatau'aro tanaa Jisas Kraest, miri haua i usu-usuni tana'amou hako i noni ana'ia God namou hinihinia Jisas Kraest na'i 'omaai Pilipae. Ma ai'a do tana'amou moi, mei tana'amou ro'u i na'otara mi'amou i nei mou 'a'au suri'i tatau'aro ni heiso'i na'i 'omaasi. ²Ma miri ha'arahesi do'ia God i Amaga, mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'amou mararui ha'a-awahi'amou goro.

Ha'arawesi Ana Pol

³Au ha'atee ha'agorohia God tarau 'ado 'oha nau 'adoma'ini'amou. ⁴Mau honu 'inia i wa'ewa'e 'ado 'oha nau ha'arawesi 'ini'amou. ⁵Au wa'ewa'e 'ini'amou 'inia i 'a'au amouu 'anai taroha'inia i Taroha Goro mau mai na'i madoraa mou taraawa'a hinihinia Jisas Kraest ma tari mai 'ohani. ⁶Mau 'iraraa ha'agorohia do na tau'aro goro God na taraawa'ana bei'amou 'ai 'ari daara'i tari 'oha naigui agaau, na'i dangi 'ia Kraest 'ai aho'i mai.

⁷A arari do 'au ga'i wa'ewa'e 'ini'amou o'asi, suria 'au ta'ahi'amou di'u mi'amou hako mou 'a'au na'i tau'aro God na banea tanagia. 'I'amou 'a'auhiau na'i madoraa nau taatahi bwarasiai Taroha Goro mau ha'ata'inia tanaraaui noni i ha'a-momori ana, rei'uaa na'i 'oha nau awa i rumanih'o ma'ua awa dadara'a. ⁸Au kae tarisi'amou di'u 'inia 'au ta'ahi'amou 'onaai ta'ahi'amou ana Jisas Kraest. 'Ia God na 'iraraa 'onaa 'au ha'a-momori ma'ua ai'a.

⁹Au ha'arawesi dona heita'ahi amouu 'ai raha hanehane ara'a beiai huunai aidangi, ¹⁰neina moi matai sigihiai maho na odo-odo. Naasi mougui wadiwadi baaniai ora-ora'a mara bwa'i sadoia ta maho narai hiiri'amou 'inia na'i madoraa Kraest 'ai aho'i mai. ¹¹Au ha'arawesi mi'amou moi hau'i mwani maho goro nara odo-odo 'inia i hei'a'auhi ana Jisas Kraest, mana mwani inoni rai ha'aasaa marai ha'atee ha'agorohia God 'inia.

Rongomaata'i 'A Ha'agorohiai Tatau'aro

¹²Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'au 'irisia domoi 'iraraa i madoraa bwara nau siri na'iei 'ohani, 'a 'a'auhiau 'anai taroha'inia Taroha Goro. ¹³Iraau na hehei'oi narau 'omesuriai ruma anai Mwaeraha adaui Rom miraaui tara'i sae ro'u 'ini, rau aidangisia do 'inau 'au awa na'i rumanih'o 'inia tatau'aro nau hua tanaa Kraest. ¹⁴Ma 'inia i awa agua na'i rumanih'o'oni, 'a rago i noni hinihini nau ha'a-wetewetea i hinihinidaau beia Kraest. Raugu ai'a maaa'u'a 'anai taroha'inia hura'ai Taroha Goro na boi baania God.

¹⁵⁻¹⁷Io, tara'i nei ra taroha'inia Kraest beiai ahugoro na'i tatau'aro adaui. Rau ta'ahiau 'inia rau aidangisia do'ia God na 'ome sigihiau 'anai ha'ata'inia i ha'a-momori na hua i Taroha Goro. Ma'ata, 'a ha'a-momori do ra'i nei ra taroha'inia Kraest 'inia ra kakawa 'omesiau marau rabasia moi do 'iraaui sae hinihini rai suriraaui. Rau ai'a to'oraai huunai 'ado'ado 'anai heitaroha'i, 'inia rau raba ha'a-ororiurau moi haariraaui. Rau hua o'asi dorai ha'a-arungata'aiu 'oha nau awa na'i rumanih'o. ¹⁸Ma'ata ai'a 'ua! Maho moi na ororiu, 'iraaui hako rau taroha'inia Taroha Goro 'inia Kraest. 'Inau wa'ewa'e moi, rei'uaa tara'i nei ra ai'a to'oraa ma'uasi ra to'oraai huunai 'ado'ado 'anai heitaroha'i.

Na wa'ewa'e agua 'ai 'ari daara'i, ¹⁹'inia 'au aidangisia dona ha'arawesi amoo'i 'iniau mana hei'a'auhi anai Hi'ona Maea ana Jisas Kraest 'ai ha'ahura'ahiau dadara'a baaniai rumanih'o. ²⁰Au rabasia mau hinihini wetewete dowai abui ninima 'anai ha'ata'inia i gorohana Kraest na'i tahingagu tanarai noni. Ma'ata, 'onaai bwane hahua agua, 'au 'irisia dowai

ramoramo 'ado 'oha 'anai ha'ata'inia, rei'uaa wai tahi ma'ua mae. ²¹Mei tanaau, na tahi na'i marewana, naasi 'anai ha'ata'inia i gorohana Kraest, ma na'i mae 'ai haua tanaau i mareho nai goro di'u ro'u wou. ²²'Onaa na wai awa mau, 'au ga'i hau'i mwani tatau'aro goro tanaraaui noni. Ma 'au ai'a 'iraraa 'i nei he'ua na goro. Tahi ma'ua mae? ²³Na 'adoma'igu 'a heiruarua'a. 'A goro dowai hano baaniai marewanani 'anai awa beia Kraest na'i aro, 'inia i tahingasi 'a goro di'u ro'u wou. ²⁴Ma'ata, 'a ororiu ro'u dowai awa mau bei'amou 'anai 'a'auhi'amou. ²⁵Mau aidangisia do neisi 'a ororiu di'u. Naasi, 'au aidangisia dowai awa mau bei'amou 'anai 'a'auhi'amou mamoi 'u'uria taraua Kraest beiai wa'ewa'e na'i hinihinimoo. ²⁶Ma na'i 'oha wai aho'i mai bei'amou, moigui huunai ha'atee ha'agorohia Jisas Kraest 'inia awa aho'i aqua bei'amou.

²⁷Maho na ororiu na moi 'iraraa, dona awangamou 'ai suriai ha'ausuringa'i anai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest. Ma naasi, rei'uaa wai ataha wou bei'amou ma'ua bwa'i, wai rongoa do 'i'amou mou ura baabau na'i ta'i 'ado'ado, mamou tau'aro goni 'anai 'a'auhirai noni 'anai hinihiniai Taroha Goro. ²⁸Moi abui mamaa'usiraaui nei nara ura bwarasi'amou marai 'ome 'iraraa do 'ia God 'ai ha'a-ai'araau me 'i'amou 'ia God haaria nai ha'atahi'amou. ²⁹'I'amou 'ia God 'a ha'awate'amou 'anai hinihinia Kraest, ma ha'awate'amou ro'u 'anai rongomaata'i 'inia. ³⁰'Oha nau awa bei'amou ani, mou 'omesiai tau'aro raha nau haa 'anai taatahi bwarasiai Taroha Goro. Ma na'i 'ohani mou rongoa do 'au tau'aro raha ro'u mau 'anai taatahi bwarasia. Hoita, mau 'iraraa do na'i 'ohani 'i'amou mou haua o'asi ro'u.

Suriai Barongana Kraest

2 ¹'A 'ua? Ni hagu agaau beia Kraest 'a matai ha'a-'o'ori'i 'adoma'igaa'i? 'A 'ua? Ni heita'ahi ana 'a matai ha'a-aro'i ahugaa'i? 'A 'ua? Gau hagu beiai Hi'ona Maea? Ma 'ua? Gau matai ta'ahiraau mana 'a'auhiraaui noni? ²Ma 'onaa na o'asi, moi ahu aratara mamoi ta'ahi'amou hairiu. Moi ha'i ta'i na'i ahumoo'i ma na'i 'adoma'imoo'i 'anai 'adoma'i aratara, mawaigui wa'ewa'e di'u 'ini'amou.

³Abui haa'i maho dorai ha'a-ororiu'o 'ini'i, ma'ua haa'i mareho moi beiai ahu ha'a-ta'eta'e. Ma'ata 'oi ha'a-anoano'o haari'o ma'oi 'adoma'iniraaui noni hako ra ororiu baani'o. ⁴Abui 'adoma'i ororiu moi 'ini'i mareho na'o 'irisi'i haari'o. Ma'ata 'oi 'adoma'ini'i ro'u i taha nara 'irisi'i noni 'etea. ⁵Na 'adoma'imoo'i mana awangamoo'i 'ai 'onaai 'adoma'i mana awahana Kraest.

⁶Rei'uaa 'iia 'a ta'isada beia God,

me'iia ai'a bonasia do 'ai ura baabau na'i ta'isada na haua beia God.

⁷Ma'ata 'a ha'a-anoanoa haaria 'onaai noni tatau'aro.

'A huta ha'i noni

ma boi na'i marewana 'onaai sae haaria.

⁸'A ha'a-anoanoa haaria

ma araisuria God tari mae,

'a mae 'onaai sae hehere ta'aa na'i dadaahoro.

- ⁹ Tarana naasi, 'ia God 'a ha'a-suruta'ea ara'a ma nugaa na'i dora na ororiu,
 ma haua tanaa i ata na ororiu baani'i hako i mwani ata.
- ¹⁰ Ma na'i atana Jisas 'adonai nei rai topira'i ruru tanaa,
 'iraaui nei na'i aro mana ano,
 ma na'i dora adaa'i nei ra mae'a.
- ¹¹ 'Iraau hako rai ha'arangasia hura'a do'ia Jisas Kraest na Araha marai ha'atee ha'agorohia God i Ama.

Hauai Taha God Na 'Irisia

¹² Naasi arai noni agu'i, moi bonasiai araisuria God beiai ha'ahou suriai herehere na arariraaui nei na 'ia God 'a bwani ha'atahiraau baaniai ora-ora'a. 'Onaai araisuriau amou na'i madoraa nau awa bei'amou ani, mou abui agoheta'i araisuriau ro'u mau rei'uaa nau ai'a awa bei'amou. ¹³ 'Ia God na tau'aro na'i ahumoo'i, 'ai ha'a-mwa'emwa'e'amou mai 'a'auhi'amou 'anai suriai hei'irisina.

¹⁴ Moi abui heitohetohe ma'ua hei'unu'unu suri'i mwani maho moi haa'i. ¹⁵ Naasi moigui wadiwadi baaniai ora-ora'a mara bwa'i sadoia ta maho narai ha'ahuni'amou 'inia. Rei'uaa mou awa 'uruhadaaui noni nara awa na'i kuhi mana ora-ora'a, 'i'amou moigui awa 'onaai ra'i garena God mana tahingamoo'i rai goro na bwa'i ta'aa nai awa suri'i. Na tahingamoo'i rai rara na'i 'uruhadaaui 'onaai'i hee'u nara rara dio baaniai aro na'i kuhi, ¹⁶ 'oha moi haua tanaraaui taroha rai tahi 'ini'i. 'Onaa 'ai o'asi, 'inau wai wa'ewa'e 'ini'amou na'i 'oha Kraest 'ai aho'i mai, suria na tau'aro raha nau haua, ai'a 'ari pwaranga.

¹⁷ Na tatau'aro mana hinihinimoo 'a 'onaai ho'asi namou watea tanaa God. Ma 'onaai narai ha'amaesiau, na tahingagu 'ai 'onaai ho'asi nara nuga gonia beiai ho'asi amou. 'Onaa 'ai o'asi, 'inau wai wa'ewa'e goni bei'amou. ¹⁸ Mi'amou mou ga'i wa'ewa'e ro'u 'inia beiau.

Timoti Mea Epafrodaetas

¹⁹ 'Onaa 'ai suriai hei'irisina Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'a bwa'i ore mawai ha'ataaria'a woua Timoti 'anai garihi'amou, neina 'ai wa'ewa'e 'i 'adoma'igu 'oha wai rongoa ta taroha goro 'ini'amou. ²⁰ Ai'a tanei ro'u 'aigu 'adoma'i ororiu ma'ua ta'ahi'amou 'onaai Timoti. 'Iia 'a 'adoma'i raorao 'ini'amou dona mwani mareho rai 'ari goro tana'amou. ²¹ 'Iia ai'a 'onaai mwani nei nara 'adoma'i raha moi 'ini'i hei'irisidaa'i marau ai'a bonasiai aidangisiai hei'irisina Jisas Kraest. ²² 'I'amou mou bwane aidangisiai barongana Timoti. 'Iia 'a tau'aro beiau 'anai taroha'inia Taroha Goro, ma 'onaai gare na 'a'auhia amana. ²³ Hoita, na'i madoraa wai 'omesiai taha nai to'o tanaau, 'au rabasia do waigu ha'ataaria wou. ²⁴ Mau hinihini wetewete do 'a bwa'i ore mia Araha 'ai wateau 'anai ataha mau wou bei'amou.

²⁵ I do'oragaaui Epafrodaetas namou ha'ataaria mai 'anai 'a'auhiaui ani, nau 'adoma'inia dowai ha'ataaria aho'i 'ariwou bei'amou na'i na'o. 'Iia 'a

tau'aro beiau ma 'a'auhiau 'anai ura bwarasiraau maerongagaa'i. ²⁶'Iia 'a 'adoma'ini'amou ma kae raba 'omesi'amou. 'Iia 'a 'ado'ado raha 'ini'amou 'inia rongoa amou i daoha na haa. ²⁷Ha'amomori, na daoha na haa 'a gaarangi maesia. Ma'ata, 'ia God 'a ahu ta'ahia ma ha'agorohia aho'i. Ma ai'a do 'iia moi, 'iia 'a ahu ta'ahiau ro'u. 'Inia 'onaa 'a ga'i mae, ni ahutotou nawai haua 'ai raha di'u baaniai na'o. ²⁸Naasi 'au 'adoma'i raorao 'anai ha'ataaria aho'i wou mamoi wa'ewa'e 'oha moi 'omesia aho'i, minau wai abui 'ado'ado raha di'u'a 'inia 'onaa na'i na'o. ²⁹Na'i 'oha nai aho'i wou, moi wa'ewa'e 'inia mamoi ha'amaotoa 'onaai do'oramou beia Arahā. 'A goro 'anai ha'ahou'i noni o'asi, ³⁰'inia 'iia 'a gaarangi mae 'oha na tau'aro tanaa Kraest. 'A siri na'i maemaeha 'inia i 'a'au na haa tanaau 'ini'amou, 'inia awa ha'ataua amou.

Odo-odo Na'i Maana God

3 ¹Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, moi wa'ewa'e 'inia hagu amou beia Arahā. Ai'a 'ua moe'a tanaau 'anai 'unu aho'isi'i taha nau bwane 'unu'i tana'amou, 'inia na'isi taatahi 'ada'i hinihinimoo'i.

²Mou 'omesuri'amou baanirau i nei nara 'unua dogai dauai ringei aha ha'ara 'anai ha'i noni ana'ia God. Na barongadi ra 'onaai boo wasi nara sibania moi hau'i here ra ta'a'i. ³Gau 'iraraa do 'igaau naasi huudi noni ana'ia God. 'Inia rei'uaa nagau ai'a aha ha'ara, na Hi'ona Maea 'a awa na'i raroga ma 'a'auhigia 'anai ha'arahesia God. Gau wa'ewa'e 'ini'i maho na 'ia Jisas Kraest na hau'i tanagaau magau ai'a 'u'uriai maho nagau hau'i haarigaau 'anai ha'i noni ana'ia God.

⁴'Inau 'e ta'i 'iniraaui nei nau ga'i 'u'uri'i taha nau haa'i haariau, mau ga'i di'ua ro'u atei na matai haua o'asi. 'Inia 'inau 'a tarana do 'au ga'i haua o'asi. ⁵'Inia 'inau 'e ai Jiu baaniai burungana Benjamin. Na wauwa agu'i ra'i ai Jiu, tarana naasi 'inau 'e huunai Jiu. 'Inau 'au dauai ringei aha ha'ara na'i warunai dangi murinai dangi nau huta. Minau ha'isuri'i goro i ringe amee'i, 'inia 'inau 'e ta'i 'iniraaui Farisei nameu taguma'ini'i goro i ringe. ⁶Minau 'au dau baabau suri'i ringe amee'i do 'ia God 'ai ahugoro 'iniau. Tarana naasi nau ha'a-mama'airaaui 'inia i nei rau suria Kraest. Mana 'adonai herehere mana ringeringe amee'i Jiu, 'au ha'isuri'i hako. Ma bwa'i nei nai ha'ahuniau do'au horosia ta nei.

⁷Na'i na'o nau 'adoma'inia doni mareho 'isi ra'i mareho goro. Me na'i 'ohani, 'au hinihinia Kraest, mau aidangisia dona mwani mareho 'isi, ra'i mareho haari'i moi. ⁸Ha'amomori! Na'i 'ome riarā nau haa, 'au sadoia doni mwani mareho nau haa'i na'i na'o, ra'i mareho haraari'i moi. Mana mareho na ororiu di'u, naasi 'anai aidangisia goro i Arahā agua, 'ia Jisas Kraest. Me tarana 'inia 'iia, na mwani mareho 'au nugasi'i hako mau 'adoma'i mara ha'aro'a moi 'ini'i neina 'inau wai aidangisia Kraest ⁹mawai ha'i ta'i beia. Ma naasi, ai'a 'inia suria agu'i ringe amee'i Jiu nau odo-odo 'inia na'i maana God, ma na'i moi hinihinigu beia Jisas Kraest. ¹⁰Taha nau 'irisia, naasi do 'inau wai aidangisia goro a Kraest mana mena na ha'a-suruta'ea aho'i 'ai

awa beiau. Mau 'irisia wai rongomaata'i 'onaai rongomaata'i na haa mawai 'onaaia na'i mae ana. ¹¹Ma naasi nau 'adoma'inia dowai suruta'e aho'i ro'u baaniai mae 'onaaia.

'Eba Tari Ha'a-rosina

¹²Mau ai'a 'unua do 'inau 'au aidangisia hako a Kraest ma'ua 'au tari mau na'i dora na 'ia God na 'irisia dowai tari iei. Ma'ata 'au bonasia do 'inau wai tari 'isi, 'inia naasi tarana na 'ome sigihiau 'inia. ¹³Arai do'ora mana asimee'i, nau ai'a 'adoma'inia mau do'au ataha'a. Ma'ata ni here nau haa, 'a 'onaai sae na 'eba hei-ohooho. Nau ai'a 'adoma'ini'i mwani maho na'i murigu, ma'ata 'au bonasia i ataha na'i dora nau ai'a ataha mau na'iei. ¹⁴Au bonasia dowai dauai heitahari, 'onaai nei na 'eba hei-ohooho. Ma naasi nagua heitahari, 'ia God 'ai soiau ara'a i aro 'inia hinihinigu beia Jisas Kraest.

¹⁵Ma 'igaau i nei na hinihinigaa 'a wetewete, 'a goro dogai to'ora i ta'i 'ado'ado 'ini'i mareho 'isi. Ma 'onaa 'ia tei na ai'a 'adoma'i aratara beiau 'ini'i tara'i mareho, 'ia God 'ai ha'ata'inia tanaa dona mareho 'isi ra ha'a-momori. ¹⁶Rei'uaa, taha na ororiu naasi, 'ana'i awa suriai mareho God na bwane ha'ata'ini'i tanagia.

¹⁷Arai do'ora mana asimee'i, moi ha'isuriani awangagu mamoi ha'isuria ro'u atei na awa suriai ha'ausuringa'i nameu haua tana'amou ani. ¹⁸Au ha'atee o'asi, 'inia ra ragoi nei nara here 'onaa do rau hinihinia Kraest, mana barongadaa'i ra ai'a goro. 'A ha'ata'inia do rau ura bwarasai tarohanai mae ana Kraest na'i dadaahoro miraa'u ra'i maerongana ro'u. Nau bwane taringai 'unua ga'u tana'amou, mawai 'unua ro'u tana'amou beiai ahutotou. ¹⁹Nei ra o'asi, rai sadoia nadaau i mae tarau, 'inia na hei'irisi 'ana'i abe narau 'adoma'i ororiu 'inia. Na mareho narau ga'i ninima 'inia i haa'i, narangu ha'apa'o 'ini'i. Marau 'adoma'i riu moi 'ini'i mareho ni marewana. ²⁰Migaa'u ra'i noni auhenua ana'i aro, magau totori ha'i wa'ewa'e 'inia i aho'i ana mai Ha'atahi, 'ia Araha aga, Jisas Kraest. ²¹Ma na'i madoraasi, na abega na maemae'a moi ma 'ome ta'aa, 'ai orisia maai 'onaai abena na hauasa. 'Ai orisi'i abegaa'i 'inia mena ana na marungi'i 'ini'i mwane mareho hako.

Pol 'A Ha'abasuraui Noni Hinihini

4 ¹Arai do'ora mana asimee'i, 'au tarisi'amou mau ta'ahi'amou di'u. Mou ha'a-wa'ewa'ea'u minau ha'atee ha'agorohia God 'ini'amou. Naasi, moi ha'isuri'i mareho nau 'unu'i 'isi neina moi ura baabau na'i hinihinimou beia Araha.

²Mau ha'a-ta'u'u'amurua rua urao, i'oe a luodia mea Sinidiki, murui ha'arataraa i haiu'au'a na to'o na'i aho'amurua ma murui 'adoma'i aratara, 'inia murua muru suria hako Araha. ³Mau ha'angoni'o mo'o no'o mangudi 'ana'i tatau'aro beiau ani, 'oi 'a'auhirarua, 'inia rarua raru tau'aro 'a'auhia'u 'ana'i taroha'iniai Taroha Goro. Ma ai'a do 'irarua moi rua uraosi nararu 'a'auhia'u, miraa'u ro'u tara'i nei beia Klemen. 'Iraau na atadaa'i ra awa na'i buka nara usu'i atadi nei rai dauai tahi tarau.

⁴Moi wa'ewa'e tarau 'inia hagu amou beia Arahā. Mawai 'unua ro'u, moi wa'ewa'e! ⁵Moi awa 'abenga'i beiraa hako i noni, 'inia Arahā 'a gaarangi mai boi. ⁶Abui ta'aa i 'adoma'imoo 'ini'i mwani maho. Mei suri'i mwani maho mou siri suri'i, mou ha'arahesia God. Mou ha'angonia 'ini'i taha mou 'irisi'i mamou ha'atee ha'agorohia ro'u. ⁷Ma naasi 'ia God 'ai ha'apapaku'i 'adoma'imoo'i mana ahumoo'i nara torakohe, 'inia 'u'uria amou a Jisas Kraest. Mana herengana God 'anai ha'apapaku'i 'adoma'igaa'i 'a bwarai aidangi tarihana.

⁸Mana maho hahako, arai do'ora mana asimee'i, 'a goro domoi 'adoma'ini'i tarau mareho 'ini. Moi 'adoma'inia tarau i maho na ha'a-momori ma arari 'anai ha'ahoua, i maho na odo-odo ma wariwari baaniai ora-ora'a, mana maho na goro, mana maho na mwani noni hako ra 'adoma'i ha'agorohia. ⁹Moi ha'isuri'i ha'ausuringa'i nau hau'i tana'amou ma moi hau'i ro'u mareho mou rongoi nau 'unu'i ma mou 'omesi'i nau haa'i. Ma naasi 'ia God na ha'apapaku'i 'adoma'imoo'i nara torakohe 'ai awa bei'amou hako.

Ha'atee Ha'agorohi Ana Pol

¹⁰Au wa'ewa'e di'u mau ha'atee ha'agorohia Arahā 'ini'amou. 'Inia rei'uaa na gere ore'a, mou ha'ata'inia ro'u i 'adoma'i ororiu namou haua 'anai 'a'auhiau. 'Au 'iraraa moi do 'i'amou mou 'adoma'i ororiu 'iniau, magu ai'a madoraa tana'amou 'anai 'a'auhiau. ¹¹Au ha'atee o'asi, ai'a do'au 'irisi'i tara'i mareho baani'amou. Rei'uaa nau ai'a to'ora mareho, 'inau matanga'i awa na'i 'uruhadi mwani tahinga hehe'ete'i o'asi, mana mareho nau to'ora'i ra aro'a 'inia ahugu. ¹²'A matanga'i aro'a i ahugu, rei'uaa na mwani maho ra he'ua tanaau. Rei'uaa nau pohara ma'ua toto'ora, rei'uaa nau awa hihioro'a ma'ua 'au masu, rei'uaa nau to'ora mareho arari ma'ua na ai'a. ¹³Beiai wetewete na'ia Kraest na haua tanaau, 'inau 'au matai awa suri'i mwani tahinga he'ete'i hairiu.

¹⁴Ma'ata 'a goro i 'a'auhiau amou na'i madoraa nau bwara o'ani. ¹⁵'I'amou noni hinihini na'i Pilipae, mou 'iraraa na'i madoraa nau awa bei'amou na'i Provensi Masidonia 'anai taroha'inia Taroha Goro tari 'oha nau hura'a, ai'a ta ruruha i noni hinihini ro'u nai 'a'auhiau. 'I'amou moi namou 'a'auhiau na'i aba 'anai ha'a 'inia tatau'aro agua. ¹⁶Mamou taringai 'a'auhiau'a na'i awa nau haa na'i 'omaa i Tesalonaeka. ¹⁷Au ha'atee o'asi, ai'a do'au 'irisi'i tara'i mareho ro'u baani'amou, me 'au 'irisia do 'ia God, 'ai tahari'amou 'inia tau'aro goro amou.

¹⁸'Io, na mwani mareho mou ha'ataari'i mai tanaau ani beia Epafrodaetas ra taha hako beiau. Mana hisu mou hau'i tanaau ra rago arari, ma ai'a ta mareho nawaigui pwapwaku 'inia. Na hisu mou haa'i ra 'onaai ho'asi na si-si'ini goro na 'ia God 'a ahugoro 'inia. ¹⁹Na mwane mareho hako, 'iaana'i a God nau tau'aro tanaa. Naasi, mana mareho na ta'isada do'oi to'ora'i, 'ai haa'i tana'o, 'inia hagu amua beia Jisas Kraest. ²⁰Gau magau ha'aasaa God i Amaga tarau tarau. Amen.

Ha'atee Ha'ahako

²¹'Io, 'oi 'unuai ha'atee wa'ewa'e agua tanaraaui noni ana'ia God 'isi nara hinihinia Jisas Kraest. 'Iraaui noni hinihini nameu ta'i awa 'ini, rau 'unua

wou i ha'atee wa'ewa'e adaa'u ro'u tana'amou. ²²Miraa'u hako'i noni ana'ia God na'i 'omaani rau 'unua ro'u i ha'atee wa'ewa'e adaa'u tana'amou. Ororiu 'ira i nei ra tau'aro tanaai Mwaeraha adaaui Rom.

²³'Au ha'arahesi mia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaraau Noni Hinihini Na'i Kolosae

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A ga'i 'ome he'ua i tahinganai sae hinihini? Na Baebol 'a 'unua tanagia do na'i madoraa nagau hinihinia Kraest, 'iia 'a awa beigia. Na'i Buka Kolosae 'ia Pol 'a maania taha nagau to'oraa na'i madoraa na 'ia Jisas 'a awa suri'i tahingagaa'i.

'Ia Pol 'a 'unua do na'i 'oha nagau ai'a waia Jisas mau suri'i tahingagaa'i, gau ha'atau di'u baania God. Ma'ata 'ia Jisas 'a waigia mai gaarangia God. Gau to'oraa'a i tahinga haoru mana ora-ora'a agaa'i 'a 'adoma'i nugasi'i hako. 'Iia 'a bwane ha'-dadara'agia baani'i mwane ha'ausuringa'i ni marewana nara 'unua dogai suri'i mwani ringeringe 'anai sadoiai tahi tarau.

Ni hagu nagau haua beia Kraest 'e kae mareho raha di'ua. 'Oi wana na'i bukani 'anai sadoi'i taha narai to'o na'i tahingamu na'i madoraa na'o hagu beia Jisas.

---

1 ¹⁻²Tana'amoui noni ana'ia God na'i 'omaa i Kolosae namou hinihinia wetewete a Jisas Kraest. 'Inaua Pol, Ha'ataari ana Jisas Kraest 'onaai 'irisia ana God, mea Timoti, 'i do'oragaa'u beia Jisas Kraest, miri haua i usu-usuni. Miri ha'arahesi mia God i Amaga 'ai ha'agorohi'amou ma'ai ha'a-awa goro'amou.

Ha'arahesi Ni Ha'atee Ha'agorohi

³Ado 'oha nameu ha'arahesi 'a'auhi'amou, meu ha'atee ha'agorohia Godi Amana Araha aga 'ia Jisas Kraest. ⁴Inia meu rongoai hinihinia amooua Kraest mana ta'ahiraau amoou hakoi noni ana'ia God. ⁵Mou haua o'asi, suria mou hinihini wetewete domoi dauai tahinga haoru na goro di'ua na 'ia God na ha'aagaua tana'amou na'i Aro. Mana mahosi mou bwane rongoa na'i madoraa ra taroha'inia tana'amou i Taroha Goro. Na tarohasi 'a ha'-momori ⁶ma 'adarara hura'a suriai marewana ma ada ro'u bei'amou. Na Taroha Gorosi na orisi'i moe'asi tahingadaa'i noni. Ma naia ro'u naasi na orisi'i tahingamoo'i taraawa'a mau na'i 'oha namou bura'i rongoa mamou bura'i 'irara ha'agorohiai goro na haua God 'ini'amou. ⁷Ia Epaforas, i

geresae goro agaau na tau'aro bei'ameu, naasi na taroha'inia tana'amou tahamora i Taroha Gorosi. Me 'iia 'a mangudi 'anai tau'aro tanaa Kraest 'anai 'a'auhi'amou. ⁸'Iia na maania tana'ameu i heita'ahi anai Hi'ona Maea na awa bei'amou namougu taarai ta'ahiraau 'inia i noni hinihini nara awa suriai mwani dora.

⁹Tarana naasi, taraawa'a na'i 'oha meugu rongo mamaani 'ini'amou, me ai'a agoheta'i ha'arahesi 'a'auhi'amou. Me ha'arahesi waiori tanaa God 'ini'amou ma 'ai ha'ata'iniat taha na 'irisia domoi haua, mamoi to'oraai aidangi mana madoma baania God neina moi aidangisi'i barongana'i. ¹⁰'Onaa nai o'asi, moi matai awa na'i tahinga na arari na'i maana Araha ma 'ai wa'e'wa'e 'ini'i mwane mareho goro moi haa'i. Ma ro'u, moi aidangisia goro di'u ro'u woua God. ¹¹Meu ha'arahesi mana mena ana God na raha 'ai ha'a-ahumaratanoa'amou ma 'ai ha'a-'o'ori'amou 'anai ura baabau ha'i wa'e'wa'e na'i madoraa ni rongomaata'i. ¹²Meu ha'arahesi neina moi ha'atee ha'agorohia God 'ini'ai watea ana tana'amoui noni ana'i 'anai dau'i mwani mareho na duruduru 'ini'i tana'amou i sae namoi awa na'i dora marewa ara'ai aro. ¹³'Ia God 'a waigaau hura'a baaniai mena ana Saetan na marungiraaui nei nara awa na'i kuhi, ma nugagia bahainai heimarungi anai garena na ta'ahia. ¹⁴Mana garena 'a bwane 'adoma'i nugasigia ma ruhasigia baani'i ora-ora'a agaa'i 'ini'ai 'abuna.

**'Ia Kraest 'A Ahaaha
Baani'i Mwani Maho Hako**

¹⁵'Ia Kraest na aho'i ta'i noni 'a ta'isada beia God, sae 'iia 'a ai'a aho'i ta'i noni. 'Iia 'a ahaaha baani'i hakoi mwani ha'apwa'ara. ¹⁶'Ia Kraest 'a ha'apwa'ara'i mwane mareho hako na'i aro mei ano suriai hei'irisina God. 'A ha'apwa'ara'i maho ga re'i'i mana nei ga ai'a re'i'i, 'onaai'i enjel mana mareho ra to'o mena ni heimarungi. Mwani taraani maho hako 'ia Kraest na ha'apwa'ara'i suriai hei'irisina God, neina rai ha'aasaa 'ini'i. ¹⁷'Ia Kraest 'a awa'a maragu pwa'ara ro'u i mwane maho hako, 'iia na daugoni'i. ¹⁸'Iia naasi na bwauodonai heisoi, mana heisoi naasi na 'onaai abena. 'Iraaui sae ni heisoi rai dauai huunai tahi baania, 'inia 'iia naasi nei tahamora na tahi aho'i baaniai mae nagu bwa'i mae'a ro'u ta'oha. 'A o'asi neina 'ai ahaaha baani'i mwane taraani maho hako. ¹⁹Na'i 'oha na 'ia Kraest 'a boi marewana, 'a ta'isada hako beia God, 'inia naasi taha na 'ia God na 'irisia. ²⁰Ma ha'ahagugoni'i aho'i beia 'i mwane taraani maho hako na'i aro mei ano 'ini'ai 'abunai garena na ahe na'i dadaahoro.

²¹Na'i na'o 'i'amou mou ai'a hagu ga'u beia God. 'I'amousi mou ha'imae beia 'ini'i mareho ta'a'i namou 'adoma'ini'i mamou haa'i. ²²Mana Garena God 'a aho'ita'i noni ma mae, naia namougu hagu goni aho'i ro'u 'inia beia God. 'A haua o'asi nei namoi matai ura na'i maana 'onaai noni odo-odo na ai'a ta ta'i ta'aa nai awa beia. ²³Me ma'ata moi ura baabau na'i hinihinimoo. Moi abui 'adoma'i wanusi 'ini'i mwani mareho na 'ia God na duruduru 'ini'i tana'amou na'i Taroha Goro namou rongoa ani. Mana Taroha

Gorosi ra taroha'inia ro'ou 'ari suriai marewana hako. Minaua Pol naasi 'e sae tatau'aro na 'ia God na sigihiau 'anai taroha'iniai Taroha Gorosi.

Tau'aro Na Haua Pol Na'i Heisoi

²⁴Rei'uaa wai rongomaata'i 'inia tau'aro nau haua, mau wa'ewa'e moi, suria 'a 'a'auhi'amou. 'Ia Kraest 'a rongomaata'i ga'u 'anai 'a'auhiai heisoi na 'onaai abena. Minaua 'au mwa'emwa'e 'anai rongomaata'i o'asi ro'ou 'anai 'a'auhiai heisoi. ²⁵'Ia God 'a 'adoma'i nunuga 'inia do 'inau wai tau'aro tanaa na'i heisoi 'anai taroha'inia hako'i Taroha Goro tana'amou. ²⁶Na'i 'ohabwani, tarohasi 'a awa bainihu baaniraa'u hako'i sae. Mana'i 'ohani 'ia God 'a ruhasia tanaraaui noni ana'i. ²⁷'A haua o'asi, 'inia 'a 'irisia do 'i nei mou ai'a Jiu moi aidangisia doni taroha hauasa naasi 'a matai ha'ahonusiai tahingamoo'i 'ini'i mwani mareho goro. Mana tarohasi naia naani. 'Ia Kraest 'a awa na'i tahingamoo'i, naia namou to'oraa 'inia i 'adoma'i heimamasi 'anai awa goni beia God ara'ai Aro. ²⁸Naasi, meu ha'arangasiai tarohana Kraest suri'i mwani dora meu ataha suri'i. Meu haua beiai ha'abasu mameu ha'ausuriraui sae hako beiai madoma, neina na'i 'oha nai boi mau, rai matai ura na'i maana God 'onaai inoni nara odo-odo'a suriai hagu adaau beia Kraest. ²⁹Tarana naia nau tau'aro wetewete 'inia beiai mena na haua Kraest tanaau.

2 ¹'Au rabasia domoi aidangisiai tau'aro raha agua 'ini'amou me 'iniraa'u ro'ou i sae ni heisoi na'i Leodisia beiraaui nei rau ai'a re'iau mau 'onaaiamou. ²'Au tau'aro raha o'asi 'anai ha'a-'o'ori'i 'adoma'imoo'i ma 'au rabasia domoi hagu goni beiai heita'ahi. Ma naasi, 'i'amou moi aidangi tarihana doni taroha na awa bainihu ga'u beia God 'a ha'a-momori. Mana taroha naasi 'ia Jisas Kraest. ³'Iia naasi mamaai tara 'anai ha'ata'inia he'ua 'anai dauai huunai madoma mana aidangi.

⁴Nau ha'atee o'asi suria nau ai'a rabasia domoi ha'awatea tanei 'ai ha'abweu'amou 'ini'i mamaani pwari'i, rei'uaa nara rongo goro he'ua. ⁵Rei'uaa nau ai'a awa bei'amou na'i 'ohani, ma'ata 'inau 'ado'adomou tarau. 'Au wa'ewa'e 'inia rongoa aguai awaha odo-odo amoo'u mana ura baabau amoo'u na'i hinihinimoo'u beia Kraest.

Huunai Tahinga Beia Kraest

⁶'I'amou mou waia Kraest hako'a na'i tahingamoo'i do 'iia nai Araha amoo'u. Naasi moi awasuria tarau. ⁷Moi nugaai rari odomou beia, me 'iia nai ahuina i tahingamoo'u. Moi wetewete na'i hinihinimoo'u 'onaai ha'ausuri'amou ada, mamoi ha'atee ha'agorohia tarau 'ini'i mwani mareho goro na haa'i tana'amou.

⁸Moi abui watea tanei 'ai rau'amou baania Kraest 'ini'i moi ha'ausuringa'i pwari'i nara rongo goro me ra matai ha'ateha'amou baania. Ha'ausuringa'i 'isi ra ai'a boi baania Kraest, me ra'i ringeringe ni marewanani moi ma'uasi ra'i mareho nara mamaani usuringa'ini'i moi sae wari. ⁹Ra gasi pwari'i'amou, 'inia 'ia Kraest 'a to'oraa hako'i barongana mana mena ana

God rei'uua na aho'itali sae 'onaaigia. ¹⁰Me 'inia hagu amou beia, mwani mareho na 'ia Kraest na to'ora'i, mou to'ora'i ro'u. Moi aidangisia do 'ia Kraest 'a ahaaha baani'i hako'i mwane enjel mana adaro mana mareho ra to'o mena ni heimarungi.

¹¹'Oha mou rado wou beia Kraest, 'a 'onaa do mou dauai aha ha'ara. Ma'ata ai'a do mou daai aha ha'arasi baaniraaui noni. [†] Ai'a! Me 'a 'onaa do 'ia Kraest na haai aha ha'ara tana'amou 'oha na ha'agata'ini'i heil'irisi ta'a'i amoo'i nara haua tana'amou i ora-ora'a. ¹²Na'i 'oha mou bwareomaea, 'a 'onaa do 'ia God 'a toringiai tahinga bwani amou beia Kraest mamougu suruta'e aho'i ro'u 'anai dauai tahinga haoru. 'A o'asi suria mou hinihinia i mena ana God na ha'a-suruta'ea Kraest baaniai mae.

¹³Na'i na'o, 'i'amou mou suriai tara 'anai mae tarau, 'inia mou awa moi 'anai haa'i here ta'a'i mana ora-ora'a amoo'i ra ai'a ha'agata'ini'i mau. Me na'i 'ohani 'a 'onaa domou suruta'e aho'i beia Kraest 'anai dauai tahinga haoru, 'inia 'ia God 'a 'adoma'i nugasii hako i ora-ora'a agaa'i. ¹⁴'Ia God 'a 'onaa do'a kaia'i pepa nara awa iei mwane ora-ora'a agaa'i nara ga'i hiiri ha'amaesigaau 'ini'i. 'A waa ma rabua na'i hunganai dadaahoro. ¹⁵Na'i mae na haa na'i dadaahoro 'ia Kraest 'a rahi'i mena adaa'i adaro mana mareho ra to'o mena ni heimarungi. 'A ha'a-ninimairaau na'i maadaa'i sae rago na'i 'oha na ha'ata'inia haaria do 'a ha'ahedoraau.

¹⁶Naasi moi abui rongo suriraau Jiu narau ha'atee ha'a-ta'ai'amou 'inia ai'a suri'i amoo'i ringe adaa'i. Ringe 'onaai taha namoi ngaua mana gonohia, ma'ua ringe 'ini'i dangi hauasa adaa'i 'onaai dangi ni mamaro mana dangi 'anai ha'ahouai hura gare. ¹⁷Ringe 'isi ra'i nunu moi 'inia huunai maho nai boi mau. I huuna naasi 'ia Kraest. ¹⁸Tara'i sae ra ha'ausuri'amou domoi awa ano-ano 'onaairaau mamoi ha'arahesi'i enjel 'inia mauru'a'i ada tara'i mareho. Ra 'unua domoi araisuri'i mareho 'isi 'anai dauai tahi tarau. Ma'ata moi abu wate'i sae o'asi do rai pwari'i'amou, 'inia ra ha'aba'o 'ini'i moi 'ado'adodaa'i haariraau. Mou gasi bwa'i dauai heitahari amou. ¹⁹Iraau sae o'asi ra ai'a hasi beia Kraest, i bwauododaaui hako'i sae hinihini. 'Iia na marungia hako'i sae hinihini ma 'a'auhigia 'anai awa goni goro 'onaai'i wawaro'i raha mana rado nara daugoni'i mwane doranai abe 'onaai ta'i. Ma 'onaa gai hasi tarau beia Kraest, 'ia God 'ai 'a'auhigia magari wetewete ara'a mai na'i tahingagaa'i beia Kraest.

Kraest Na Waa Mai Tahinga Haoru

²⁰'I'amou 'a 'onaa doni tahinga bwani amou 'a mae goni beia Kraest na'i dadaahoro, ma na'i 'ohani mougu ai'a awa'a na'i bahaidi ringeringe adaa'i sae nara ai'a awasuria Kraest. Naasi, 'a 'ua namougu awa 'inia 'onaai sae ahurodo na suri'i ringe nara niga'i sae na 'unua o'ani, ²¹“Abu dauai marehoni, ma'ua abu ngauai marehosi, ma'ua abu karohi'i mareho 'isi.”

2:11 *Aha ha'ara*: 'Oha 'iraau Jiu ra hauai aha ha'ara, ra ha'agata'ini'ai gere uri-uri baaniai sae mwane. Wanasia “aha ha'ara” na'i Diksonari.

22Ringe o'asi ra'i 'ado'adodi sae moi 'ini'i mareho nagau ngaa'i mara hako raurau moi. 23Araisuri'i ringe o'asi 'a 'onaa do'e mareho 'anai ha'amadomaa i sae. 'Inia na nei na suri'i ringe o'asi, tara'i 'oha 'a ha'a-rongomaata'ia i abena 'anai ha'a-wa'ewa'ea God ma 'ome 'onaa do'a ta'ahia di'u ma ha'a-auruhia haaria. Ma'ata 'anai 'a'auhia 'anai awa ha'ahirihiri bwarasi'i hei'irisi ta'aa anai abe, ai'a!

3 1'I'amou 'a 'onaa do 'ia God 'a ha'a-suruta'e'amou baaniai mae beia Kraest 'anai to'oraai tahinga haoru. Naasi moi 'adoma'i wetewete 'anai haa'i mareho nara ha'a-wa'ewa'ea God na awa ara'ai Aro, dora na heimarungi iea Kraest na'i aba odona God. † 2Moi nuga'i 'ado'adomoo'i suri'i mahoni Aro, abu suri'i maho ni marewana moi. 3'Inia 'a 'onaa domou bwani mae'a, mana sae na mae 'agu bwa'i haa'i'a i here ta'a'i. Mana huunai tahitahi namoi haua beia Kraest na heinagu na'i bobona God, 'a ai'a ha'ata'i goro mau hura'a. 4'Ia Kraest naasi ahuina i tahinga haoru amou. Ma na'i 'oha 'ia Kraest naigui aho'i mai 'anai ha'ata'inia haaria tanaraui noni, 'i'amou moi ha'ata'i ro'u mai beia. Na'i 'ohasi, moi odo-odo ha'atai mamoi dadara'a baani'i mwani ora-ora'a hako.

Baronga Bwani Mana Baronga Haoru

5Naasi moi nugasi'i mwane here ta'a'i namou hahaa'i ga'u. Abui taritari'a beiai nata sae mana haa'i here wawaasua'a, abui 'adoma'i sisiwa 'inia nata nei mana haa'i hei'irisi ta'a'i. Abui hairaurau, 'inia na mahosi 'a ta'isada ro'u mau 'onaa ha'arahesi'i araaranunu. 'Inia na nei nara haua o'asi ra 'adoma'i ororiu 'inia marehoni marewana di'ua God. 6'Ia God 'a taesu'a di'u 'ada'i sae ra hairaesii mara haa'i here ta'a'i o'asi. 7Nara 'isi here namou haa'i ga'u na'i 'oha mou ai'a aidangisia mau Kraest. 8Naasi moi agoheta'i haa'i here o'asi. Moi agoheta'i taesu'a mana awaha haungari mana hereta'aa 'anai ha'ata'aiiai nata sae. Moi abui ha'atee ha'ata'ai'i sae, ma'uasi hei'isi'isi. 9Moi agoheta'i pwari'i'amou hairiu, 'inia mou bwane nugasia'a i tahinga bwani amou mana here ta'a'i o'asi. 10Na'i 'ohani 'i'amou mou dau'a i tahinga haoru. Mia God na haua tana'amou i tahinga haorusi, 'ai ha'ahaoru'i barongamoo'i tarau tari 'oha na barongamoo'i rai ta'isada 'onaaiai barongana mamoi aidangisia hako a God. 11Naasi, beigaui nei nagau to'oraai tahinga haoru, 'igaa'u 'e ta'i moi na'i 'ado'adona God. 'A ai'a 'ua 'onaa i'oe 'e ai Jiu ma'ua ai'a, ma'ua 'o dauai ringei aha ha'ara ma'ua ai'a, ma'ua i'oe 'e sae na'o bwaahere maramara Grik ma'ua 'e sae na'i burungadaui nei nara awa hahaingahui'a, † ma'ua 'e slev ma'ua ai'a. 'Inia 'ia Kraest na ahaaha baani'i mwani maho, me 'iia na awa hako suri'i tahingagaa'i.

12'Ia God 'a ta'ahi'amou ma 'ome sigihi'amou. 'I'amou ra'i huunai sae ororiu ana'i. Naasi moi ta'ahiraui nei nara awa ha-ha'aroha'a, moi goro 'iniraui noni, moi awa manego, awa 'abenga'i, mamoi ahumaratanoa.

3:1 Aba odona God naasi dorani ha'ahou. 3:11 Na'i ha'ateeni Grik ra ai'a 'unuai "sae na hahaingahui'a." Ra 'unuai "saeni Sitia." 'Iraau 'ai Sitia ra mataihere heingahui ma goro adaa di'u.

¹³Moi abui taesu'a mwada'u bei'amou hairiu, mamoi 'adoma'i nugasi'amou hairiu 'ini'i maho taritari'a namou haa'i tana'amou hairiu 'onaai 'adoma'i nugasi'amou ana Araha. ¹⁴Heita'ahi na ororiu di'u'i hako mwani maho. Naasi maho na daugonigaau 'anai awa goni goro 'onaai ta'i abe. ¹⁵Adomooou ra'i aba 'inia ta'i ruruha, mia God 'a 'ome sigihi'amou 'anai hagu goni goro. Naasi moi watea Kraest 'anai marungi'i 'adoma'imoo'i, 'inia 'ia 'a matai 'a'auhi'amou 'anai hagu goro o'asi. Mamoi abui kaku'aa 'anai ha'atee ha'agorohia ro'u a God.

¹⁶Moi ha'awate'i ha'atee ana'ia Kraest rai honusi'i 'adoma'imoo'i neina moi ha'ausuri'amou mana ha'a-odoodo'amou hairiu beiai madoma. 'Oha namoi gana, moi ganari'i Psalm mana hymn mana gana mae'i 'anai ha'atee ha'agorohia God 'ini'i mwani mareho na haa'i tana'amou. ¹⁷Mana mwane mareho namoi 'unu'i ma'ua haa'i, moi haa'i 'onaai ra'i noni nara ura 'inia Araha. Ma 'inia hagu amoo beia Araha, moi ha'atee ha'agorohia taraua God i Ama.

Tara'i Ringeringe 'Ada'i Saeni Heisoi

¹⁸Urao ha'iwai moi mwa'emwa'e 'anai awa bahainai heimarungi adaa'i mwane amoo'i. Naasi maho namou ga'i haua 'onaai rongoiusuri ana Araha.

¹⁹Mi'amoui mwane, moi ta'ahi'i urao amoo'i. Moi abui haa'i ha'atee haungari tanaraau, moi 'abenga'i moi beiraua.

²⁰Mi'amoui gare moi araisuri'i tarau i inamoo'i mana amamoo'i, 'inia 'ia God 'ai wa'ewa'e 'onaa namoi haua o'asi.

²¹I'amoui ama moi abui ha'a-taesu'araau gare amoo'i 'oha moi ha'a-aidangirau. Rau gasi arunga ahutotou tarau maraugu 'age'age tana'amou.

²²I'amoui slev moi araisurirau tarau i bwauodo amoo'i. Moi abui araisurirau moi na'i 'oha rau wanawana do nei nara taeni'amou. Ma'ata moi ha'isuri'i tarau i heiatenga'i adaa'i, rei'uaa 'oha ra awa ma'ua ai'a. Moi haua o'asi 'inia ha'ahoua amoo Araha. ²³Moi here raorao 'inia tagora 'onaa domou tau'aro tanaa Araha, ai'a tanaa inoni. ²⁴Moi abui kaku'aa do 'ia Kraest ma'ata namou tau'aro tanaasi. 'Iia nai tahari'amou 'ini'i mwani mareho goro na duruduru 'ini'i tanaraau noni ana'i. ²⁵Mei moi aidangisia ro'u do 'ia God 'a ai'a matai aba dingana ta sae. 'A matai ha'a-mama'ai'i mwane sae hako nara haa'i here ta'a'i.

4 ¹I'amoui nei mou bwauodo 'inirau slev, moi goro tatarasi 'inirau hako mamoi here goro tanaraau. Mamoi abui kaku'aa do 'e nei na bwauodo 'ini'amou, 'ia ro'u mau na'i Aro.

Here Goro Nara Ga'i Haa'i Saeni Heisoi

²Moi ha'arahesi waiori mana 'adoma'imoo'i ra ga'i bwa'i teha baani'i mareho namou ha'arahesi 'ini'i. Mamoi ha'atee ha'agorohia ro'u a God 'ini'i mwani maho na haa'i tana'amou. ³Moi ha'arahesi 'a'auhi'ameu ro'u mia God 'ai ha'amwada'ua tana'ameu 'anai 'adara'inia tarohana Kraest na bainihu baanirau noni na'i 'ohabwani. Naia na taroha'inia agua Kraest

naragu nugaau 'inia na'i rumanihoni. ⁴Moi ha'arahesi nei nawai maani ha'arawamataa i tarohasi, 'inia naasi taha nau ga'i haua.

⁵Na'i 'oha moi awa beiraaui nei narau ai'a hinihinia Kraest moi awa odo-odo goro suriai awa namoi haa'i. Ha'amomori, moi awa ha'aagau 'ado 'oha 'anai haa'i here nara goro neina rai hinihini ro'u. ⁶Moi mamaani goro beiai heita'ahi tanaraau marai mwa'emwa'e tarau 'anai bahurongo'amou. 'Onaa moi haa'i mareho 'isi, mou matai arami'i goro i taha rai songa'ini'amou 'ini'i.

Ha'atee Ha'ahako

⁷⁻⁸Inau wai ha'ataaria woua Tikikas bei'amou 'anai mamaani ha'a-wa'ewa'e'amou 'inia taha nameu haua na'i 'ohani. 'Ia Tikikas 'e sae goro agaau na tau'aro mangudi bei'ameu tanaa Araha. ⁹Ia ro'ua Onesimas, na awa na'i ruruha amou, nawai ha'ataaria ro'u wou. 'Iiasi 'e sae goro ma mangudi ro'u. 'Irarua rarui maani'i tana'amoui taha ra to'o mai 'ini.

¹⁰Ia Aristakas namiri ta'i awa na'i rumanihoni, 'a ha'ataaria wou i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou. Mia ro'ua Mak, gere do'orana Banabas. 'Onaai bwani 'unua agua tana'amou, moi ha'amaotoa Mak 'onaa nai gaariri'amou.

¹¹Ia Jisas, mo'o ra 'unua ro'u 'inia Jastas, 'a ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou. Neiraaui moisi oru ai Jiu hinihini narau tau'aro beiau 'anai ha'a-aidangisiraau inoni 'iniaai hourana ana God. Rau ha'a-wetewetea di'u i 'adoma'igu.

¹²'E ta'i 'ini'amou ro'u na tau'aro tanaa Jisas Kraest 'a ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou, 'ia Epafaras. 'Ado 'oha 'a ha'arahesi wetewete taramou neina moi ura baabau na'i hinihinimoo'i mamoi 'iraraa ha'agorohiai taha na 'irisia God domoi haua. ¹³'Au 'iraraa do 'ia mo'osi 'a tau'aro raha di'u 'anai 'a'auhi'amou miraaui sae hinihini na'i Leodisia mana Hierapolis.

¹⁴I sae goro agaaua Dokita Luk, 'a ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou. Mia ro'ua Dimas.

¹⁵Moi 'unuai ha'atee wa'ewa'e agua tanaraau sae hinihini na'i Leodisia, mei tanaai urao ra 'unua 'inia Nimfa miraaui nei rau matai boi goni 'anai rihunga'i na'i ruma ana. ¹⁶Na'i 'oha moi 'oha'inia hakoi usu-usuni, moi ha'ataaria ro'u 'ari na'i Leodisia marai 'oha'inia na'i ruma maea. Mi'amou ga'i 'oha'inia ro'u i usu-usu nau usua tanaraau. ¹⁷Moi 'unua tanaa Akipas maai hauai tau'aro 'ia Araha 'a 'unua tanaa do'ai haua.

¹⁸Inaua Pol nau usu'i tatara ha'ahako 'ini 'iniaai rimagu haariau. I sae na usu-usu tanaau 'a ai'a usu'i.

Moi abui kaku'aa do 'inau 'au awa na'i rumanihoni. 'Au ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pol Tanaraaui Noni Hinihini Na'i Tesalonaeka

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Na'i tahingamu 'o 'omesia do ra'i sae ra ha'ata'ini'i hura'a i baronga goro suri'i tahingadaa'i tana'o 'anai suri'i? Ra'i baronga he'ua na 'o ha'ata'ini'i tanaraaui geresae amu'i miraau do'oramu'i mana asimu'i 'anai suria? Na'i madoraa na 'ia Pol 'a usuai 'etanai usu-usu ana tanaraaui sae hinihini na'i Tesalonaeka, 'a 'unua tanaraau do 'iraaui ra'i ha'ausuringa'i goro tanaraaui noni hinihini na'i Provens adaau.

'Ia Pol naasi na taraawa'anai heiso'i na'i Tesalonaeka na'i ruanai 'oha na 'aariha 'anai taroha'iniai Taroha Goro. Na'i madoraasi 'iraaui sae ahurodo na'i 'omaasi rau taraawa'a norata'airaaui sae hinihini. 'Ariwou mana heiso'i 'a ha'ataaria hura'a Pol baaniai 'omaa 'iniai magugu adaau 'inia, mia Pol 'a 'adoma'i wetewete di'u mau 'iniraaui.

Naasi mia Pol 'a ha'ataaria 'ari a Timoti neina 'ia 'ai matai waa'i mai taroha 'ini'i taha nara to'o na 'omesi'i ma rongo'i. Naasi na'i 'oha na 'ia Timoti 'a aho'i 'ari, 'a maani'i mwane mareho tanaa Pol 'ini'i taha nara to'o na 'omesi'i ma rongo'i. Mana'i mamaani na haua 'a 'unua do 'iraaui noni hinihini na'i Tesalonaeka rau awa na'i tahitahi na 'ia God 'ai wa'ewa'e 'inia. Naia naasi 'anai heitaguma'i hairiu, ma 'anai hasura'ini'i hinihinidaa'i beiai nata nei. Taranai o'asi ana na 'ia Pol 'a usu-usu 'inia tanaraau ma 'unua do 'iraaui ra'i ha'ausuringa'i goro tanaraau tara'i sae hinihini ro'u na'i Provens adaau.

Na'i usu-usu ana, 'ia Pol 'a ha'a-wetewete'i 'ado'adodaa'i noni hinihini na'i Tesalonaeka. Mia Pol 'a ha'ausuriraaui ro'u 'ini'i dora narau maemae'a suri'i, ma aramia'i heisonga'i adaau 'iniai aho'i mai nai haua Jisas. Naasi na'i 'oha na'o 'oha'iniai Tesalonaeka 'oi sibaniai here na'oi suria 'inia i heih'a'auu goro na 'iraaui noni hinihini na'i Tesalonaeka rau ha'ata'inia neina 'ioe ro'u 'oi ha'ata'iniai taha nai goro tanaraau ro'u i haru nei.

---

1 ¹Inaua Pol, 'ia Saelas mea Timoti na meu haua i usu-usuni tana'amou i sae hinihini na'i 'omaa i Tesalonaeka, 'i'amou i sae ana'ia God Amaga mia Araha aga Jisas Kraest. Meu ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou ma'ai ha'a-awahi'amou goro.

**'Iraau Tesalonaeka 'E Ha'ausuringa'i
Tanaraau Tara'i Sae He'ete'i Ro'u**

²Meu ha'atee ha'agorohia taraua God 'ini'amou, ma meu 'adoma'ini'amou tarau suri'i ha'arahesi amee'i. ³Meu ha'atee ha'agorohia God i Amaga 'ini'i mwani mareho goro namou haa'i na ha'ata'ini'ai hinihinimooou mana heita'ahi amooou tanaa. Meu ha'atee ha'agorohia ro'u 'ini'ai 'adoma'i heitototi amooou 'ini'ai boi aho'i ana Araha aga, Jisas Kraest, na ura baabau.

⁴Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu 'iraraa do'ia God 'a ta'ahi'amou ma 'ome sigihi'amou nana. ⁵Inia 'oha nameu 'ari wou ani 'anai maania tana'amou i Taroha Goro 'inia Jisas Kraest, ai'a domeu hadahada moi, ma'ata meu ha'ata'inia tana'amou i mena anai Hi'ona Maea. Ma na'i madoraa meu taroha'ini'ai Taroha Goro tana'amou, meu ha'ata'inia ro'u do meu huunai hinihinia Taroha Gorosi. Ma na'i 'oha nameu awa bei'amou, mou 'omesi'i hako i taha na meu haa'i. Meu awa odo-odo 'anai ha'ausuri'amou 'anai haua o'asi ro'u. ⁶Na'i 'ohasi, mougou taraawa'a awa suri'i barongamee'i nara goro mana baronga goro ana Araha. Rei'uaa nara ha'a-mama'ai'amou ma mou rongomaata'i di'u, me mou dauai Taroha Goro beiai wa'ewa'e na haa tana'amou i Hi'ona Maea. ⁷Naasi 'i'amou 'e ha'ausuringa'i tanaraaui sae hinihini na'i Provensi Masidonia ma na'i Provensi Akaea. ⁸Iniai hinihini amooou, 'a ragoi nei nara rongoai Taroha Goro 'inia Araha. Ai'a do na'i moi Provensi Masidonia mana Akaea narau rongo tarohana do mou hinihinia God, me gaarangi 'iraaui hako i sae hinihini suri'i mwani dora. Naasi 'agu ai'a arari'a ro'u do meigui maani'amou tanaraau. ⁹Inia 'iraaui haariraaui rau maani'amou tana'ameua Saelas mea Timoti, do mou ha'amaoto'ameu na'i 'oha tahamora na meu taha bei'amou. Ma ro'u do mou rihosi baaniai ha'arahesi'i araanununu mamou suriai huunai God na tahitahi. ¹⁰Ma rau maania ro'u tana'ameu do mou totoriai Garena God, 'oha 'ai boi aho'i baaniai aro. Naasi 'ia Jisas, na 'ia God 'a ha'a-suruta'ea ani baaniai mae. 'E madoraa nai boi mau na'ia God 'ai ha'a-mama'airaaui noni 'ini'ai taesu'a ana 'adaau 'ini'i ora-ora'a adaa'i. Mia Jisas 'ai ha'atahigaaui baaniai ha'a-mama'aisi.

Na Tau'aro Ana Pol Na'i Tesalonaeka

2 ¹Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, mou 'iraraa 'oha na meu taha bei'amou tahamora ani, ai'a do meu ha'a-gata'ini'i madoraa amee'i. 'Inia 'oha meu awa bei'amou, ra rago i mwani maho goro nara to'o. ²Mou 'iraraa do ra bwane ha'atee ha'a-ta'ai'ameu mara ha'a-mama'ai'ameu na'i Pilipae ma meugu boi ani bei'amou na'i Tesalonaeka. 'Oha meu awa bei'amou na'i Tesalonaeka, ra rago i sae ra ura bwarasi'ameu ro'u. Ma rei'uaa na o'asi, 'ia God 'a 'a'auhi'ameu do mei abui maaaa'u mameugu taroha'inia hura'a i Taroha Goro ana tana'amou. ³'Oha nameu taroha'ini'ai Taroha Goro tana'amou, meu rabasia do moi hinihinia. Naasi, na ha'ausuringa'i amee'i ra ai'a pwari'i mameu ai'a to'ora'i 'ado'ado ta'a'i ma ai'a do meu raba ha'a-bweubweu'amou.

⁴God 'a 'omesi'i tahingamee'i do ra odo-odo, tarana naasi nagu 'u'uri'ameu 'inia 'anai taroha'inia Taroha Goro tanaraau noni. Mana 'oha meu taroha'inia Taroha Goro, meu ai'a maani'i maho do 'ira i noni rai wa'ewa'e 'ini'i. Ai'a! Meu 'unu'i moi mareho 'ia God 'a 'irisia do mei maani'i. Me 'ia naigui wa'ewa'e 'ini'ameu. 'Iia moia God na matai aidangisi'i 'ado'adomee'i, 'onaa ra goro ma'ua ta'aa. ⁵Mou 'iraraa i 'oha na meu awa bei'amou, meu ai'a ha'a-gorogoro'amou do moi haa'i taha nameu rabasi'i. Mana heitaroha'i nameu haa tana'amou ai'a do 'anai ha'a-bweubweu'amou 'ini'i maho namou to'ora'i. 'Ia God 'a aidangisia do 'i'ameu meu ai'a haua o'asi! ⁶⁻⁷'A mwada'u tana'ameu 'anai ha'angoni'i tara'i mwani maho baani'amou ma'ua 'unua do 'i'amou beiraaui mwani noni rai ha'a-aneane'ameu, 'inia 'i'ameu ra'i Ha'ataari ana'ia Kraest, mi'ameu ra'i na'otara amoo'i ro'u. Me na'i 'oha nameu awa bei'amou, meu ai'a haua o'asi. 'I'ameu meu ta'ahi'amou 'onaa ina na ta'ahiraaui gare ana'i. ⁸Meu ta'ahi'amou di'u! Na tarana naasi na meu taroha'inia 'inia tana'amou i Taroha Goro, mameu wa'ewa'e 'anai 'a'auhi'amou rei'uaa namei mae.

⁹Mou 'iraraa meu ta'ahi'amou, 'inia na'i 'oha nameu awa bei'amou 'anai taroha'inia Taroha Goro tana'amou, meu tagora raha ro'u suri rodo mana dangi 'anai siba nameu ha'a. Neina mei abui ha'ahihi'amou 'anai hori'i tana'ameu i taha nameu 'irisi'i. ¹⁰Ia God mi'amou hako i sae hinihini, mou 'iraraa tahingameu bei'amou 'a maea, 'a odo-odo na'i maana God, ma 'a bwarai ha'ahuni'ameu 'inia ta maho. ¹¹Mou 'iraraa ro'u doni here nameu haua tana'amou 'a 'onaa here na ama 'a haua tanaraau huudi gare ana'i. ¹²Meu ha'a-ta'u'u'amou mameu bongalini'amou 'anai awasuriai tahinga na arariraaui noni ana'ia God. 'Iia na 'ome sigihi'amou 'anai ta'i beiraaui nei na marungiraaui mana heimarungi ana 'a hauasa.

¹³Nata maho ro'u na meu ha'atee ha'agorohia God tarau 'inia, naani. 'Oha nameu taraawa'a taroha'ini'i ha'atee ana'ia God tana'amou, 'i'amou mou hinihini'i. Mamou 'adoma'i o'ani, "Na ha'atee 'ini ai'a boi baani'i noni, me ra'i huudi ha'atee ana'ia God!" Ha'amomori! Na ha'atee 'isi 'iaana'ia God, marai 'a'auhi'amou 'anai orisi ha'agorohi'i tahingamoo'i.

¹⁴Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, na maho na to'i'amou 'a to'iraaui ro'u i noni hinihini ana'ia God na rau awa na'i Jiudea. 'Iniai suria adaaua Jisas Kraest, 'iraaui moi noni adaa'i, 'iraaui Jiu, nara ha'a-mama'airaaui. 'A 'onaa ha'a-rongomaata'i'amou adaui huudi sae amoo'i na'i kantri amoo. ¹⁵Na'i 'oha bwani, 'iraaui Jiu ra ha'amaesiraaui tara'i rarabea ana'ia God. Ma ro'u rau ha'amaesia Jisas, Araha aga. Me na'i 'ohani, 'iraaui Jiu rau ha'hura'ahi'ameu baaniai kantri adaau ma rau ha'a-mama'ai'ameu. 'Ia God 'a taesu'a 'adaau 'ini'i here ta'aa adaa'i, miraaui ura bwarasiai taha na matai 'a'auhiraaui mwani noni. ¹⁶'Inia na'i 'oha meu tatariori 'anai heitaroha'i tanaraui nei na ra ai'a Jiu do neina rai daua nadaau tahi tarau, 'iraaui Jiu rau bonasiai ha'a-papaku'ameu. 'Oha rau hau'i here 'isi, 'iraaui rau ha'arago'i ro'u i ora-ora'a adaa'i. Mana ha'a-mama'ai ana God 'ai auru na'i hungadaau'a 'inia taesu'a ana 'adaau.

**'Adoma'ina Pol 'Adaui Sae
Na'i Tesalonaeka**

¹⁷Arai do'ora mana asimee'i, mou 'iraraa do ra ha'a-hura'ahi'ameu tara'i sae baaniai 'omaa amooou. 'A ai'a orema ma me tarisi'amou'a. Meu bonasia do mei garihi'amou maagu bwara tana'ameu. Rei'uaa na meu awa ha'atau baani'amou, mi'ameu meu 'adoma'ini'amou moe'a mau. ¹⁸Ha'amomori, 'inuu ro'ua Pol, 'a rago i madoraa nau raba ada wou bei'amou maagu 'ia Saetan na ha'a-bwarasi'ameu hako. ¹⁹⁻²⁰Me na'i 'oha 'ai boi aho'i Araha aga Jisas Kraest, meigu wa'ewa'e mamei mari'ori'o 'ini'amou 'iniai hinihinia amooou taraua Jisas. 'I'ameu mei mari'ori'o 'ini'amou 'onaai sae na dauai heitahari na'i 'eba hei-ohooho. Ha'amomori! 'I'amou moi ha'a-wa'ewa'e'ameu di'u mamei mari'ori'o 'ini'amou! Naia nameu raba ada aho'i 'iniasi bei'amou.

3 ¹'I'ameu hako meu 'ado'ado raorao ani 'anai adai'amou, 'inia meu tarisi'amou di'u maagu bwara tana'ameu. Na'i 'ohasi meu arunga ta'aa di'u mameu 'adoma'inia do 'i'amiria Saelas mirii awa ga'u moi na'i 'omaa i Atens ²mamiri ha'ataaria wou ania do'oragaa na'i Kraest, 'ia Timoti. 'Iiasi 'e ta'i sae tatau'aro ro'u ana God neani, me'iaa 'a 'a'auhimiria Saelas ro'u 'anai taroha'inia Taroha Goro 'inia Jisas Kraest. Miri ha'ataaria wou ania Timoti 'anai ha'a-'o'ori'amou ma 'anai ha'a-'o'ori'i hinihinimoo'i. ³Miri ha'ataaria wou bei'amou, 'inia 'a gasi rihota'i aho'i tanei baania God 'ini'i mwani rongomaata'i namou siri suri'i 'ohani. Mou ga'i 'iraraa moi doni noni rai ha'a-rongomaata'igaau 'inia hinihinigaau beia Kraest. ⁴Oha meu awa ga'u bei'amou ani, meu bwane 'u'unua tana'amou do 'ira i noni rai ha'a-mama'aigaau 'inia suria agaaua Kraest. Ma na'i 'ohani, na maho na meu 'unua ani, 'a to'o'a. ⁵Au 'adoma'i raha di'u 'ini'amou 'oha nau rongoa do 'ira i noni rau ha'a-rongomaata'i'amou. 'Au 'adoma'inia, gasi 'ia Saetan 'a ohongi'amou 'anai ha'atehamou. Naasi maho nau ha'ataaria wou 'inia ania Timoti tana'amou, neina 'iaa 'ai boi aho'i maigu'i maania tanaau 'onaa namou suria maua God. Ma 'onaa 'ia Saetan 'a ha'atehamou, ma 'a ha'ata'inia doni heitaroha'i nameu haua tana'amou 'inia i Taroha Goro, 'a 'ari pwaranga moi.

⁶Ma'ata, na'i 'ohani 'ia Timoti 'a taha aho'i mai beiai taroha na goro 'ini'amou. Do 'i'amou mou hinihinia maua God mamou ta'ahi'amou hairiu. 'A 'unua ro'u i 'adoma'i goro namou haua 'ini'ameu, mamou raba 'omesi'ameu ro'u 'onaai raba 'omesi'amou ameeu.

⁷Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, rei'uaa meu rongomaata'i mana maho ra bwara tana'ameu 'ini, 'i'ameu meu wa'ewa'e moi. 'Inia meu 'iraraa do 'i'amou mou ura baabau suri'i hinihinimoo'i. ⁸Mara aroi ahume'e'i 'inia mou 'u'uria tarau Araha. ⁹Madoraa meu ha'arahesi, na ha'atee ha'agorohi ameeu tanaa God 'a bwarai hako, 'inia wa'ewa'e ameeu 'ini'amou.

¹⁰Ha'amomori, meu ha'arahesi wetewete suri rodo mana dangi 'anai boi garihi'amou aho'i. 'Inia meu raba ha'ausuri'amou 'ini'i tara'i mareho nara matai ha'a-wetewete'i hinihinimoo'i.

¹¹Hoita, naani ha'arahesi ameeu tanaa God i Amaga mea Araha aga Jisas Kraest. "God i Ama, meu ha'arahesi dona mwani maho rai 'ari odo-odo maai

mwada'u tana'ameu 'anai garihiraau noni hinihini na'i Tesalonaeka. ¹²Oi 'a'auhiraau neina heita'ahi adaau hairiu mei tanaraau noni 'ai raha di'u ro'u 'onaai heita'ahi ameeu tanaraau. ¹³Ma 'onaa rai ta'ahiraau hairiu o'asi, me ha'arawesi ma'oi ha'a-'o'ori'i 'adoma'idaa'i marai awa odo-odo. Ma naasi, na'i 'oha 'ia Arahaga 'ia Jisas Kraest 'ai aho'i mai goni beiraau noni maea ana'i, 'iraau rai 'onaairaa ro'u. Na'i madoraa rai ura na'i maamu, i'oe 'oigui 'unua do 'iraau rau odo-odo."

Naasi ha'arawesi ameeu 'ini'amou.

Na Tahinga 'Ia God 'A Wa'ewa'e 'Inia

4 ¹Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'au raba 'unu'i ro'u tara'i maho tana'amou. Mou 'iraraa do meu bwane ha'ausuri'amou 'ini'i baronga na 'ia God 'a wa'ewa'e 'ini'i. Ma tari mai dangini, mamou susuri'i mau. Meu ura 'inia Arahaga 'ia Jisas Kraest, ma naasi meu ha'a-ta'u'u'amou 'anai suri'i moe'a i ha'ausuringa'i 'isi. ²Mou bwane aidangisi'i ringe nameu 'unu'i tana'amou. Na ringe 'isi ai'a baani'ameu moi, mei baania ro'u Arahaga, 'ia Jisas Kraest. ³Nara 'ini maho 'ia God 'a rabasi'i do moi suri'i. 'A 'irisia do moi awa maea ma mou abui haa'i mwane here wawaasua'a. ⁴Moi abui ha'awate'i heil'irisia ta'aa anai abe 'anai na'otaramoou, ma'ata moi ha'ahou'i abemoo'i mamoi haa'i 'ini'i here nara odo-odo. ⁵Abui 'adoma'i sisiwa tarau 'onaai'i sae nara ai'a hinihini. ⁶Abui ha'ata'ai'ai nei na hinihini 'anai mauru beiai urao ana ma'ua i mwane ana. 'Oha na'o haua o'asi, 'a 'onaa do 'o beriai maho na'o ai'a to'oraa. Meu bwane ha'abasu'amou wetewete 'ia God 'ai ha'a-mama'airaa i nei rau haua o'asi. ⁷⁻⁸'Ia God ai'a 'ome sigihigaau 'anai hau'i mwani here wawaasua'a. Me 'a 'ome sigihigaau 'anai ha'i noni ana'i neina gai awa maea. Ma haua tanagaau i Hi'ona Maea 'anai 'a'auhigaau 'anai awa maea. 'Onaa tei na gagata'iniai ha'ausuringa'isi, 'ia 'a gagata'inia God, ai'a i noni. 'Inia ni ha'ausuringa'isi 'a boi baania God.

⁹'Io, 'a ai'a arari'a ro'u do meigu usu-usu tana'amou do moi ta'ahi'amou hairiu. 'Inia 'ia God 'a bwane ha'ata'inia tana'amou i here 'anai ta'ahi'amou hairiu. Ma'ata, rei'uaa na o'asi, mamei gere usu-usu tana'amou mau 'inia. ¹⁰Meu aidangisia do mou ta'ahiraau sae hinihini na'i Provens amoo i Masidonia. Mameu 'irisia doni heita'ahi amoo 'ai raha di'u ro'u. ¹¹'Onaa bwane 'unua ameeu tana'amou, moi bonasia awa 'abenga'i, hau'i odo-odo i tau'aro amoo'i mamoi abui heiheiai tau'aro anai nata sae. ¹²'Onaa moi hau'i maho nameu 'unu'i 'isi, naasi 'iraau nei rau ai'a hinihini raigui ha'ahou'amou. Ma ro'u, 'i'amou mou bwa'i 'u'uria'a ta sae 'anai ha'i ha'a tana'amou ma'ua mahoi'gau.

Na Boi Aho'i Ana Jisas Kraest

¹³Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu raba ha'a-aidangisi'amou 'inia i taha nai to'o tanaraau noni hinihini nara mae'a. Meu ai'a 'irisia do moi ahutotou 'iniraa 'onaai nei na ai'a hinihina'i suruta'e aho'i baaniai mae. ¹⁴Gau 'iraraa, 'ia Jisas 'a mae ma suruta'e aho'i. Ma naasi, gau 'iraraa

do 'ira i nei ra 'u'uria Jisas na'i marewanani, rai suruta'e aho'i ro'u baaniai mae. Ma gau hinihinia do'ia God mea Jisas rarui taragoniraa beirarua. 15-17'E ta'i maho ro'u na 'unua tana'ameu a Jisas, 'a o'ani. Do 'iia haaria 'ai dio mai baaniai aro, ma na'i 'ohasi gaigui rongoai na'ohadaui enjel, 'ai awara. Ma gaigui rongoa ro'u i trampet ana God narai 'uhia na rongo 'onaai ahuri. Na'i 'ohasi 'iraaui noni hinihini narau mae'a, raigu tahi aho'i na'i na'o. Murina, 'onaa gau tahi mau na'i 'ohasi, 'ia God 'ai waigaau hako ara'a suri'i rorodo 'anai heisadoi beia Jisas 'anai awa beia tarau. 18'Na'i 'oha moi ahutotou 'inia nei hinihini na mae baani'amou, moi ha'a-'o'ori'amou hairiu 'ini'i mareho 'isi.

Gai Ha'aagau 'Iniai Boi Ana Araha

5 1Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, ai'a arari do mei 'unua ro'u tana'amou i 'oha 'ia Araha 'ai aho'i mai. 2'Inia mou bwane 'iraraa do 'ai boi ta 'oha moi. 'Ai boi 'onaai sae beriberi na ha'aagau 'anai sirihiai ruma amua na'i rodo 'oha na'o ai'a 'iraraa. 3'Na'i 'oha maigui boi Araha, 'ira i noni rai ha'atee o'ani, "Na'i 'ini na ohi ma papaku, 'a bwa'i maho ta'aa nai to'igaau." Raigui 'asu'a mai to'iraaui ta kae ha'a-mama'ai na bwa'i tanei'a nai hora baania. 'Ai 'onaai urao pote nagu 'asu'ani maesi ahu moi 'anai ha'ahutaai gare.

4Arai do'ora mana asimee'i, mou ai'a 'onaaira i nei ra awa na'i kahi narau ai'a ha'aagau 'anai boi ana Jisas. Naasi mou bwa'i 'asu'a 'oha 'ia Jisas 'ai boi raurau 'onaai sae beriberi na boi na'i 'oha na ai'a sae nai 'omesia. 5'I'amou hako mou awa na'i marewa. 'Igaau ai'a awa na'i kahi magau ai'a haali maho ta'a'i 'onaaira i noni ra awa na'i dora kahi. 6'Naasi gai abui 'onaai sae na mauru. Ma'ata gai awa ha'aagau mana 'ado'adogaa'i rai odo-odo tarau 'onaai sae na rarai. 7'Na'i rodo tara'i sae ra mauru, ma na'i rodo tara'i sae ra bweu 'ini'i waini bweu. 8'Me'igaau gau ai'a 'onaairaui sae 'isi. 'Igaau gau awa na'i marewa. Na tarana naasi nagai 'omesurigaau haarigaau 'inia baaniai ora-ora'a. Gai 'u'uria God, gai ta'ahia, gai ta'ahira i mwani noni, magai hinihinia tarau do'ia God 'ai ruhasigaau baaniai ora-ora'a. 'Onaa gai haua o'asi, gai 'onaai sae hehe'oi na nugaai didimaa hau 'anai ha'abwarasiai bwauna ma ho'osiai to'oni baabau 'anai ha'abwarasiai waiburuna. 9'Ia God ai'a 'ome sigihigaau 'anai ha'a-mama'aigaau. Ai'a! 'A 'ome sigihigaau do'ia Jisas 'ai ruhasigaau baani'i ora-ora'a agaa'i. 10'Ia Jisas 'a mae 'inigia do gai awa tarau beia. Na'i 'oha 'ia Jisas 'ai aho'i mai, rei'uua nagau tahi mau ma'ua mae'a, 'igaau hako gai awa tarau beia. 11'Hoita, 'onaa tanei 'ini'amou 'ai ahutotou 'inia ta nei hinihini na mae, moi ha'a-'o'ori'amou hairiu 'ini'i mareho 'isi 'onaai bwane hahau amouu.

Ha'atee Ha'ahako Ana'ia Pol

12Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu ha'a-ta'u'u'amou 'anai 'adoma'i ha'ahouraaui na'otara amoo'i narau tatau'aro bei'amou 'anai ha'a-'o'ori'amou na'i tahingamou beia Kraest. 13'Moi 'adoma'i ha'ahouraaui

mamoi ta'ahiraau 'ini tatau'aro adaau. Moi awa goni goro ma abu 'ini ringei heihoa.

¹⁴Arai do'ora mana asimee'i, meu ha'a-ta'u'u'amou ro'u 'anai ha'atee wetewete tanaraau nei rau awa ahuare moi nara ai'a raba tau'aro. Moi ha'a-'o'ori'i 'adoma'ida i nei ra maaa'u mara wairikoi'a i 'adoma'idi 'ini'i taraani maho moi. Moi 'a'auhira i nei ra bwarai 'a'auhiraau haariraau, mamoi ahumaratanoa beiraau mwani noni hako. ¹⁵Onaa 'e nei na haai ta'aa tanaa tanei 'ini'amou, 'ai abui su'ua aho'i 'inia ta'aa. Mamoi bonasia do moi haa'i mwani maho goro tana'amou hairiu mei tanaraau ro'u i mwani noni.

¹⁶Moi wa'ewa'e waiori, ¹⁷mamoi ha'arahesi tarau, ¹⁸ma rei'uaa ra hehe'ua i maho tana'amou, moi ha'atee ha'agorohia taraua God 'inia. Na'isi maho 'ia God na 'irisi'i do moi haa'i, suria 'i'amou 'iaana'ia Kraest.

¹⁹Io, moi abui ha'abwarasiai Hi'ona Maea 'anai tatau'aro suri'i tahingamoo'i. ²⁰Onaa tei nai 'unua do 'a raba ha'arangasi'i hura'a i 'ado'ado ana'ia God, moi abui rongo agoheta'iniai taha rai 'unua. ²¹Ma na'i na'o, moi wai'ado'ado goro ga'u suriai taha rai 'unua. Ma 'onaa ra odo-odo, ma naasi moigui hinihini'i. ²²Ma'ata moi nugasi'i mwani maho ta'a'i.

²³Meu ha'arahesi tanaa Godi ni gooroha, 'ai ha'amaea'i tahingamoo'i maai bwarai ha'ahuni'amou 'inia ta maho tari 'oha nai aho'i mai Araha aga, 'ia Jisas Kraest. ²⁴Ia God na 'ome sigihi'amou, me 'iia moi nai 'a'auhi'amou 'anai awa odo-odo. 'Inia 'iia 'a haua tarau i taha na 'unua.

²⁵Arai do'ora mana asimee'i, moi ha'arahesi 'a'auhi'ameu ro'u.

²⁶Oha moi awa goni noni hinihini 'onaai ta'i ruruha, moi here beiai nata nei⁷ 'anai ha'ata'iniai heita'ahi amouu tana'amou hairiu.

²⁷Inaua Pol 'au 'unua tana'amou na'i atana Araha aga Jisas Kraest, 'anai 'oha'iniai usu-usuni tanaraau noni hinihini na'i 'isi.

²⁸Io, mameu ha'arahesi 'ini'amou, 'ia Araha aga Jisas Kraest 'ai ha'agorohi'amou hako.

5:26 *Here beiai nata nei:* Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua "ngooniai nata nei beiai heingooni ni heita'ahi." Na'i madoraasi, 'iraau sae mwane rau ngooniai babanai nata sae mwane, miraui urao rau ngooniai babanai nata urao 'anai ha'ata'iniai heita'ahi tanaraau hairiu. 'A ta'isada beiai herehere agaau na'i 'ohanisi 'oha gau here beiai nata nei.

Na Ruanai Usu-usu Ana Pol Tanaraau Noni Hinihini Na'i Tesalonaeka

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'Ai wetewete tari he'ua i 'adoma'imū 'anai ura baabau na'i hinihinimu? 'Io, na'i 'omaai Tesalonaeka 'iraau noni ahurodo rau awa ha'ata'airaa di'u i sae hinihini 'iniai suria adaa Kraest. 'Ia Pol 'a ha'atee ha'agorohiraa di'u i noni hinihini nai Tesalonaeka, suria rei'uaa narau siri suri'i mwane mareho ta'a'i, me 'iraau ma'ata rau ura wetewete suri'i hinihinidaa'i beia Kraest.

'Ia Pol 'a usuai usu-usuni 'anai ha'a-weteweteraa 'anai ta'ahia God miraa ro'u i noni, marai abui rihota'i aho'i na'i hinihinidaa. 'Ia Pol 'a 'unua tanaraau do rai 'iraraa do 'iraau nei narau haa'i mareho ta'a'i 'ia God 'ai ha'a-mama'airaa, rei'uaa sae ahurodo ma'ua sae hinihini. Naasi 'iraau noni hinihini rau ga'i bwa'i arunga ta'aa 'oha rau rei'iai sae na haa'i here nara taritari'a maagu ai'a daua ta ha'a-mama'ai 'ini'i na'i marewanani.

Mia Pol 'a 'unua ro'u tanaraau dorai abui agohe 'anai tau'aro. Tara'i nei ra 'age'age di'u mara ai'a raba tau'aro 'anai siba ha'a nadaau, 'inia rau 'adoma'inia do 'ia Jisas 'ai boi aho'i raurau.

Na'i 'oha na'o bonasiai ura baabau na'i hinihinimu 'oha na'o siri na'i madoraa bwara, 'oi 'adoma'iniraa tarau i noni hinihini na'i Tesalonaeka. Na'i 'oha na'o 'iraraa do ra here ha'ata'ai'o 'iniai suria amua Kraest, ma'ua 'o siri na'i heiohongi, 'oi 'iraraa do 'ia Kraest 'a awa tarau 'anai 'a'auhi'o. 'O'i sibaniai here na 'oi ura baabau 'inia 'oha na 'oi 'oha'iniai ruanai usu-usu tanaraau Tesalonaeka.

---

1 ¹Inaua Pol, 'ia Saelas mea Timoti nameu hauai usu-usuni tana'amoui sae hinihini na'i 'omaai Tesalonaeka, 'i'amoui sae ana'ia God Amaga mana Araha aga Jisas Kraest. ²Meu ha'arahesi mia God Amaga mea Araha aga Jisas Kraest rarui ha'agorohi'amou ma rarui ha'a-awagorohi'amou.

God 'Ai Hiiriraaui Noni 'Oha Nai Aho'i Mai a Kraest

³Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu rongoa doni hinihinimoou beia God mana heita'ahi amouu hairiu 'a goro di'u ro'u baaniai na'o. Mameu

hadahada wa'ewa'e tarau tanaa God 'ini'amou, 'inia 'a goro ma odo-odo do mei haua o'asi. ⁴Ma naasi, na'i 'oha meu garihiraau ro'u tara'i noni hinihini, meu hadahada wa'ewa'e tanaraau 'inia ura baabau amouu mana 'u'uria amouua Kraest, rei'uua namou siri suri'i mwani madoraa bwara mana rongomaata'i 'inia suria amouua Kraest.

⁵Suria mou ura baabau suri'i rongomaata'i namou haa'i 'inia awa amouu na'i bahainai heimarungi ana God, 'a ha'ata'inia doni heihiiri nai haua God 'a odo-odo. 'Inia na'i 'ohasi 'ai 'unua hura'a do mou arari 'anai awa tarau na'i hourana ana beiraau noni ana'i. ⁶Ha'amomori! 'Ia God 'ai haua tarau i maho na odo-odo. Naasi, 'ia God 'ai ha'a-rongomaata'iraau nei ra ha'a-rongomaata'i'amou. ⁷Maai ha'a-ai'a'i baanigaau ro'u i rongomaata'i agaa'i na'i 'oha 'ia Jisas Kraest 'ai dio mai baania aro na'i raronai ngarungarui 'eu beiraau enjel wetewete ana'i. ⁸'Iia 'ai boi 'anai ha'a-mama'airaau nei nara ai'a raba suria God ma rau ai'a hinihiniai Taroha Goro 'inia Araha aga Jisas Kraest. ⁹'Ia God 'ai ha'a-taariraau 'ari na'i dora ni rongomaata'i tarau maai ha'a-mama'airaau. Rai awa ha'atau baania Araha marau bwa'i 'omesia mwada'u i mena ana na hauasa. ¹⁰Maho 'isi rai to'o na'i 'oha 'ia Jisas 'ai aho'i mai miraau mwani noni ana'i rai ha'atee ha'a-ahaahaa beiai heimwaota'i nai raha di'u. Me 'i'amou moi awa ro'u beiraau, 'inia mou hinihini'i ro'u i maho meu taroha'ini'i 'abaia Jisas Kraest.

¹¹Hoita naasi, suria moi awa goni beiraau na'i 'ohasi, meu ha'arahesi tarau 'ini'amou, do na'i 'ohasi 'ia God 'ai 'unua hura'a domou awasuriai tahinga na rabasia do gai awasuria. Meu 'iraraa moi do mou raba hau'i maho goro, 'inia 'u'uria amouua God. Na tarana naasi nameu ha'arahesi 'inia, mea God 'ai haua tana'amou i mena 'anai hau'i maho. ¹²Miraau hako i nei hinihini raigu ha'atee ha'agorohia Araha aga Jisas Kraest 'ini 'omesi'i adaa'i baronga goro suri'i tahingamoo'i. Marai ha'atee ha'agorohi'amou ro'u 'inia hinihinia amouua Kraest. 'Ai o'asi, ai'a do 'igaau gau arari, me 'inia goro ana God mea Kraest 'inigia.

Sae Ta'aa Ana Saetan

2 ¹Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, meu raba maania tana'amou aho'i mai ana Araha aga, 'ia Jisas Kraest, mana 'oha gai goni hako wou beia. ²Ra gasi pwari'i'amou tara'i sae do 'ia Jisas 'a bwane boi'a aho'i. Marai matai 'unua ro'u doni Hi'ona Maea na ha'arangasia tanaraau, ma'uasi do rau rongoa baani'ameu, ma'ua do rau 'oha'ini'i ro'u suri'i usu-usu nameu haa'i. Ma'ata 'inau 'au 'unua tana'amou do 'ai abui kakui ahumoo ma'ua ahutotou 'oha moi rongo'i maho 'isi, 'inia maho 'isi ra ai'a ha'a-momori! ³Moi abu watea tanei 'ai pwari'i'amou o'asi, 'inia 'e rua maho nai to'o ga'u maigui tano'i aho'i mai Araha. 'Etana, 'ai ragoi noni rai rihosi baania God, mana ruana, i sae ta'aa ana Saetan[†] 'ai ha'ata'i. Ma'ata, 'ia God 'a bwane 'adoma'i nunuga 'inia 'anai ngahu ha'a-ai'aa. ⁴Hoita, na sae ta'aasi 'ai ha'atee ha'ata'ai'i mwani hi'ona ma'ua

2:3 *Sae ta'aa ana Saetan*: Naasi sae nara 'unua 'inia Antichrist.

araaranunu na 'iraaui noni rau ha'arahesi'i, mai 'unua do 'iia na ororiu di'u. Ma'ai siri heinagu na'i Ruma Maea ana God mai 'unua do 'iia naasia God.

5'A 'ua? Mou kaku'aa do 'inau bwane 'unu'i hako i maho 'isi tana'amou 'oha nau awa bei'amou? 6Mou bwane aidangisiai taha na ha'abwarasia 'inia i boi anai sae ta'aasi. 'Iia 'ai boi moi na'i huunai madoraa 'ana. 7Suri'i dangi 'ini, 'ia Saetan 'a tau'aro na'i marewana 'anai ha'a-bweubweu'araui sae 'anai hau'i maho ta'a'i. 'Au 'iraraa o'asi suria 'ia God na ha'ata'inia tanagaau. Ma'ata na sae ta'aa ana Saetan 'a bwa'i ha'ata'i mau tari 'oha 'ia God 'ai waiai nei na ha'abwarasiasi. 8Na'i 'ohasi, na sae ta'aasi 'aigu ha'ata'i. Ma na'i 'oha nai aho'i maia Jisas, 'aigu ha'a-ai'aai sae ta'aasi 'inia manawana mana rarahana na hauasa. 9Ma'ata, na'i na'o 'ia Saetan 'ai hauai mena tanaai sae ta'aasi maai haa'i mwani ha'abu'oahu ma tara'i maho ro'u 'anai ha'ata'iniai mena ana. 'Oha na 'iraaui noni rai re'i'i mareho 'isi, 'iraaui raigu 'adoma'inia do'ia God na hauai mena tanaa. 10Na saesi 'ai haa'i mwani mareho ta'a'i mai ha'a-bweubweu'araui noni narau suriai tara 'anai dora ni rongomaata'i. 'Ia God 'a ga'i ha'atahiraaui 'onaa rau ga'i hinihiniai Taroha Goro. Me na'i 'oha narau rongoa, rau ai'a raba araisuria marau ai'a hinihiniai ro'u. 11Naasi 'ia God 'ai ha'akuhi'i ahudaa'i marai hinihini'i pwari'i na haa'i sae ta'aasi. 12Ma na'i dangi ni heihiiri, 'ia God 'aigu 'unua do'iraaui rai sae ta'a'i, suria rau wa'ewa'e 'ini'i maho ta'a'i na rau haa'i marau ai'a hinihini'i maho ra ha'a-momori.

Moi Ura Baabau Suri'i Hinihinimoo'i

13Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, 'ia Araha 'a ta'ahi'amou. Taraawa'a mau mai, 'ia God 'a 'ome sigihi'amou 'anai ruhasi'amou baani'i ora-ora'a amoo'i. 'A ruhasi'amou 'oha mou hinihiniai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest mana Hi'ona Maea 'a taraawa'ai tau'aro suri'i tahingamoo'i 'anai ha'amaea'amou. Naasi 'a arari do mei hadahada wa'ewa'e tarau tanaa God 'ini'amou. 14Ha'amomori, 'ia God 'a 'ome sigihi'amou 'anai daua namou i tahi tarau. Mamou bwane daua mau na'i 'oha meu taroha'inia tana'amoui Taroha Goro. 'Ia God 'a 'ome sigihi'amou do ta'oha moigu rara ro'u 'onaaia Araha aga Jisas Kraest. 15Naasi arai do'ora mana asimee'i, moi ura baabau mamoi hinihini'i tarau i mareho nameu ha'ausuri'amou 'ini'i suri'i usu-usu amee'i ma ro'u mareho mou rongo'i baani'i ngoomee'i.

16-17Mameu ha'arahesi do'ia Araha aga Jisas Kraest mea God Amaga, rarui ha'a-o'ori'i 'ado'adomoo'i mararui 'a'auhi'amou neina ha'atee amoo'i mana maho namou haa'i rai goro. 'Ia God 'a ta'ahi'amou mai 'a'auhi'amou 'iniai goro ana 'inigia. Ma ha'a-wetewete'i tarau i 'adoma'igaa'i magau 'iraraa do rei'uaa gai mae me 'igaau gai awa ro'u beia.

'Ia Pol 'A Ha'angoniraau

'Anai Ha'arahesi 'A'auhia

3¹Io, arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, moi ha'arahesi 'a'auhimeu. Moi ha'arahesi neina Taroha Goro 'ai 'adarara raurau hura'a 'ari tanaraui mwani noni suri'i mwani dora. Mamoi ha'arahesi marai 'adoma'i raorao 'iniai

Taroha Goro, marai hinihinia 'onaai hinihinia amoo. ²'Onaai 'iraraa amoo, 'a ragoi sae ta'a'i nara raba ha'a-mama'ai'ameu suria rau ai'a hinihiniai Taroha Goro. Naasi moi ha'arahesi ro'u, mea God 'ai taatahi bwarasi'ameu baaniraa.

³'Ia Araha 'a haa'i tarau i mareho na 'unu'i. 'Iia 'ai ha'a-wetewete'i 'adoma'imoo'i maai taatahi bwarasi'amou baania Saetan. ⁴'Ia Araha 'a ha'a-'o'ori suri'i 'adoma'imee'i do 'i'amou mou suri'i taha nameu bwane 'unu'i tana'amou mamoi suri'i tarau.

⁵Mameu ha'arahesi mea Araha 'ai ha'a-aidangisi'amou goro ro'u wou 'iniaia heita'ahi ana God tana'amou, me 'iniaia here 'anai ura baabau suri'i rongomaata'i namou siri suri'i 'onaia Kraest.

Moi Abui 'Age'age

⁶Arai do'ora mana asimee'i na'i Kraest, na'i atana Araha aga Jisas Kraest, me 'unua wetewete tana'amou 'anai awa beira'i baaniraaui sae ni heiso'i nara 'age'age. 'Iraau nei nara awa moi 'anai to'o hano, rau ai'a araisuriai ringe nameu 'unua tanaraau 'anai suria. ⁷'Onaai bwane 'iraraa amoo, 'i'ameu me ai'a 'age na'i 'oha me awa bei'amou. Naasi mou ga'i tau'aro wetewete ro'u 'onaimee. ⁸'I'ameu meu tahariraaui noni 'oha rau hangani'ameu. Meu tau'aro tarau neina mei abui ha'ahihi'amou 'anai hori maho memee. ⁹'A mwada'u di'u 'anai 'unu'i maho me 'irisi'i tana'amou 'anai 'a'auhi'ameu pwaranga moi 'ini'i, suria 'i'ameu ra'i na'otara amoo'i. Me 'i'ameu me ai'a haua o'asi, suria me raba ha'ata'inia tana'amou huunai baronga 'anai awaawaha. ¹⁰Ma na'i 'oha me awa bei'amou ani, me u'ani 'ini'amou, "Iatei na ai'a raba tau'aro, moi abui haa'i 'ana mahoingau."

¹¹Meu 'unu'i mareho 'ini, suria meu rongoa do tara'i nei bei'amou ra 'age 'anai haa'i tagora, rau hano hairiu moi 'anai ha'a-ta'aabedaaui nei narau raba tau'aro. ¹²Na'i atana Araha aga Jisas Kraest, meu ha'atee wetewete o'ani tanaraui sae o'asi, "Moi awa hatara'i mamoi tau'aro 'anai 'omesuri'amou haarimoo." ¹³Mei tana'amou nei namou ai'a 'age'age, me u'ani, "Moi abui agoheta'i hauai taha na odo-odo."

¹⁴Hoita, ma 'onaa 'iatei na ai'a araisuri'i taha nameu 'unu'i tana'amou na'i usu-usuni, moi aidangisia goro'a mo'osi mamoi abui hagu beia maigu ninima 'iniaia 'age'age ana. ¹⁵Ma rei'uaa namou bwa'i hagu beiai sae o'asi, moi abui here mara maeronga 'inia. Ma 'a ga'i goro do moi ha'abasua 'ini'i maho ta'a'i na haa'i, 'inia 'iia 'e do'oramoo mau beia Kraest.

Ha'atee Ha'ahako

¹⁶'Io, me ha'arahesi mea Araha 'ai awa bei'amou hako maai ha'apapaku'i 'adoma'imoo'i nara torakoke, rei'uaa narai to'oto'o tara'i maho bei'amou. ¹⁷'Io, 'inau haariau a Pol nawai usu ha'ahakoai usu-usuni 'iniaia rimagu, 'onaai bwane haua agua suri'i usu-usu agu'i. Ma na'i madoraa moi rei'ai usu nau haua 'ana, moigui aidangisia do 'inau haariau nau usuai usu-usuni, ai'a ta sae'a ro'u. ¹⁸Meu ha'arahesi mia Araha aga Jisas Kraest, 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pol Tanaa Timoti

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'E taha na ororiu na'i aba 'anai na'otaranai heisoi? Na'i madoraa adaau Ha'ataari, 'e taha i tau'aro adaau na'otara 'anai heisoi ma'e taha i tau'aro adaau noni hinihini? Ra'i gere mareho nagau 'irara'i 'abaia na'i 'etanai usu-usu ana Pol tanaa Timoti.

'Ia Timoti 'e geresae goro ana Pol ma tatau'aro mai ore'a beia suriai taringai harisi. Ma tara'i 'oha raru hano goni 'anai taroha'iniai Taroha Goro. 'Ia Pol 'a ha-ha'ausuria Timoti ma sigihia 'anai na'otara ma 'anai ha'ausuri suri'i tara'i heisoi nararu taraawa'adi suri'i tara'i 'omaa. Na'i raronai usu-usunisi ra'i ha'ausuringa'i tanaa Timoti 'iniai taha nai ha'ausuriraaui 'ini'i noni hinihini na'i Efesas na'i madoraa na 'ia Pol 'a bwa'i awa beiraaui.

Tara'i ha'ausuri pwapwaaari'i ra ha'ausuriraaui noni 'ini'i taha nara ai'a ha'a-momori 'inia Jisas. Tatau'aro ana Timoti naasi 'anai ha'ausuriraaui noni hinihini 'iniai taha na ha'a-momori neina rai abui hinihini'i taha nara ai'a ha'a-momori. Taha na 'ia Pol 'a ha'ausuria ro'u 'inia Timoti, naasi na'i aba 'anai rihunga'i mana ha'arahesi.

Ni usu-usuni, ni aba raha 'inia naasi na hadanga'iniai he'ua i baronganai na'otara na'i heisoi. 'Ia Pol 'a hadanga'inia ro'u he'ua i 'omehanai barongadi noni hinihini.

Ni ha'ausuringa'i ana'ia Pol tanaraaui sae ni heisoi na'i madoraaui ra ha'a-momori ro'u mau tanagaau sae ni heisoi na'i madoraaui. 'Oha na 'oi 'oha'iniai 'etanai Timoti 'oi 'ome'ome 'ini'i tara'i ha'ausuringa'i na 'ia Pol 'a hau'i na'oi matai ha'isuri'i.

---

1 ¹⁻²Tana'o Timoti:
'Inaua Pol, i Ha'ataari ana Jisas Kraest. 'Ia God i ha'atahi aga mia Jisas Kraest nagau 'u'uria 'anai haa tanagia i tahi tarau, raru ha'ataariau hura'a 'anai tau'aro tanararua. Timoti, i'oe 'o 'onaa do'e huunai garegu 'inia gara to'oraa i ta'i hinihini. Mau ha'arahesi mia God i Amaga mana Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'o, arunga ta'ahi'o ma rarui ha'a-awagorohi'o.

Ha'abasu 'Iniraui Nei Ra Heitaroha'i Pwapwaaari'i

³Oha nau hano 'anai 'ari na'i Provens i Masidonia mau awa ga'u bei'o ani na'i Efesas, 'au ha'ata'u'u'o do'oi awa ga'u 'isi 'anai ha'a-papakuraaui i sae rau

maani hiosi'i huudi ha'ausuringa'i 'inia Kraest. Ma na'i 'ohani 'au ha'ata'u'u'o ro'u! ⁴Oi 'unua tanaraau marai abui pwarero 'anai maani'i mamaani ni 'ohabwani nara ai'a ha'a-momori mana bonasiai sadoi'i 'ado'ado adaa'i atadi burungadaa'i. Ni mareho 'isi ra ha'a-heiraeraesi'i moi noni, maragu ai'a 'auhiraau 'anai hauai taha 'ia God na 'irisia tanaraau. Naia moi na hinihini nagau matai haua 'inia i mareho God na 'irisia. ⁵Timoti, 'au 'unua do'oi ha'a-papakuraausi, 'inia 'au 'irisia do 'i'amou i nei hinihini na'isi, moi ta'ahi'amou hairiu. Me 'anai ta'ahi'amou hairiu, moi awa odo-odo tarau na'i maana God, na tahingamoo'i rai wadiwadi, mana hinihinimoo'u 'ai odo-odo ro'u. ⁶Me 'onaai bwani 'iraraa agaau, tara'i nei rau teha baani'i baronga goro 'isi marau tarisu moi 'anai hadanga'ini'i mareho ra bwa'i 'auhiraau. ⁷Rau raba ha'ausuriraau noni 'ini'i Ringe ana'ia Moses, miraau haariraau rau ai'a aidangisi'i ro'u. Rau here 'onaa do rau madoma, marau ai'a 'iraraa do rau to'o hadahada moi.

⁸Me'igaau gau 'iraraa doni Ringe ana'ia Moses ra goro tanaraau i noni, 'onaa rai araisuri'i suria i herehere na odo-odo. ⁹Ma gau 'iraraa 'i ringe 'isi, 'ia God 'a ai'a haa'i 'anai ha'a-odoodoraau i nei ra bwane odo-odo'a, me 'anai ha'a-odoodoraau i nei ra ta'a'i. 'Onaairaaui nei ra horosia i ringe, 'iraaui sae hehereta'a'i, 'iraaui ahurodo, 'iraaui nei ra awa na'i ora-ora'a, 'iraaui nei ra 'itaa God mana mwani mareho maea, 'iraaui nei ra ha'amaesi'i amadi mana inadi mana taraani sae ro'u moi, ¹⁰'iraaui nei ra wawaasua'a, 'iraaui sae mwane nara 'ari ro'u moi beiai mwane, mana urao na 'ari ro'u moi beiai urao, 'iraaui nei ra beri'i sae 'anai raonga'ini'i 'anai ha'i slev 'ini'i, 'iraaui nei ra pwari'i raha mana nei ra matai pwari'i na'i 'ohani kooti, mei 'iraaui hako ro'u i nei ra hau'i mareho nara ai'a suriai huunai ha'ausuringa'i. ¹¹Mana huunai ha'ausuringa'i, naasi ha'ausuringa'i na suriai Taroha Goro 'abaia God na hauasa. Mia God 'a ha'a-'u'uriau 'anai taroha'inia hura'a i Taroha Goro naasi.

Pol 'A Ha'atee Ha'agorohia God 'Iniai Heita'ahi Ana

¹²'Au ha'atee ha'agorohia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, 'inia 'a 'ome sigihiau ma ha'a-'u'uriau ma ha'a-weteweteau 'anai tau'aro tanaa. ¹³Na'i na'o, ha'arago 'au ha'atee ha'ata'aia Kraest, mau manuraau mau ha'a-rongomaata'iraaui nei rau suria. Rei'uaa na o'asi, ma'ata 'ia God 'a ta'ahiau mau ma ai'a ha'a-mama'aiau, 'inia na'i madoraasi 'au ai'a aidangisiai maho nau haua, mau ai'a hinihinia ro'ua Kraest. ¹⁴Me'ia God 'a goro di'u 'iniau ma haua tanaa i hinihini mana heita'ahi nararu boi baania Jisas Kraest. ¹⁵Inau wai 'unua tana'amou, 'ia Jisas Kraest 'a boi marewanani 'anai ruhasiraau noni ta'a'i baaniai ora-ora'a. Na ha'ateesi 'a ha'a-momori di'u. Naasi 'a goro dona noni hako rai aidangisia marai daua mana hinihinia. Me 'inaua Pol 'au 'iraraa do 'inau naasi mo'o nau ta'aa di'u'a na'i marewanani. ¹⁶Rei'uaa na o'asi, ma'ata 'ia God a arunga ta'ahiau ma ha'ataaria maia Jisas Kraest 'anai ruhasiau baaniai ora-ora'a. Mia Jisas 'a haua o'asi 'anai ha'ata'inia tanaraau

noni ta'a'i do 'iia 'a ahumaratanoa di'u 'iniraaui, miraaui rai hinihini marai daua nadaau i tahi tarau. ¹⁷Io, gaau magau ha'aasaa God! Rei'uaa gau bwa'i re'ia, me 'iia 'a mwaeraha tarau tarau ma bwa'i mae ta 'oha! 'Iia moi naasi ta'i God! Gaau magai ha'aasaa tarau! Amen.

Tatau'aro Ana Pol

¹⁸Timoti, nau ta'ahi'o 'onaai ama na ta'ahiai gare ana. Mau 'irisia do'oi aidangisia doni ha'atee nau usu'i na'i usu-usuni, ra suri'i moi mareho na 'iraaui sae hinihini narau matai ha'arangasi'i 'ado'ado ana'ia God rau bwani 'unu'i 'ini'o. Ma 'onaa 'oi ha'isuri'i, na mareho 'isi rai 'a'auhi'o 'anai ura baabau na'i tahingamu beia Kraest. ¹⁹Oi dau baabau na'i taha na'o hinihina ma'oi bonasia do'oi awa odo-odo tarau na'i maana God. Tara'i nei ra ai'a raba awa odo-odo mana hinihinidi beia Kraest ra ai'a'i. ²⁰Tara'i nei 'iniraaui mwanesi naasia Haemeneas mea Aleksanda. 'Au raba ha'a-mama'airarua'a. Naasi 'au waterarua na'i bwabwahlenai rimana Saetan. Mana'i 'oha nararui rongomaata'i, rarui 'ome 'iraraa doni ha'atee ha'ata'ia adarua God ai'a goro.

Huunai Herehere 'Anai Ha'arahesi

2 ¹Io. 'Au ha'a-ta'u'u'amou hako i nei mou hinihini, moi ha'arahesi 'iniraaui noni hako. Moi ha'arahesi 'a'auhiraau mamoi ha'atee ha'agorohia God 'ini'i mwani mareho. ²Mamoi ha'arahesi 'iniraaui saemaua na'i Gaumani ma tara'i na'otara agaa'i ro'u 'anai na'otara goro magai awa 'abenga'i mana awa odo-odo suriai hei'irisina God. ³A goro dogai ha'arahesi 'iniraaui mwani noni hako, mia God, ni Ha'atahi aga, 'ai ahugoro 'inia. ⁴Inia God 'a 'irisia do 'iraaui inoni hako rai daua nadaau tahi tarau marai aidangisi'i mareho nara ha'a-momori. ⁵⁻⁶Nara 'ini mareho nara ha'a-momori: 'E ta'i God moi na awa.

Ma 'e ta'i nei moi na awa i ahoaanai noni mia God, 'ia mo'o ra 'unua 'inia Jisas Kraest.

'Iia 'a watea haaria 'anai mae 'anai ruhasigia baaniai ora-ora'a.

'A mae na'i madoraa 'ia God na 'adoma'i nunuga 'inia.

Mana mae na haa, 'a ha'ata'inia goro do'ia God 'a 'irisia do'iraaui hako i noni rai dauai tahi tarau.

⁷Ia God 'a 'irisia dowai taroha'iniai tarohasi tanaraaui nei nara ai'a Jiu marai hinihiniai huunai ha'ausuringa'i. Tarana naasi na 'ome sigihiau 'inia 'anai Ha'ataari ma ha'ataariau tanaraau. Nau ha'a-momori, nau ai'a pwari'i!

⁸Mau 'irisia do'iraaui sae mwane hinihini suri'i mwani dora rai ha'arahesi. Na tahingadaa'i rai odo-odo marai abui heihoa ma'ua taesu'a 'ana tanei na'i madoraa rai taranga'ini'i rimadaa'i ara'a 'ini ha'arahesi. ⁹A o'asi ro'u, 'iraaui mwani urao rai ha'arahesi suriai here ro'u na odo-odo. Rai abui ho'osi'i bwana na do 'iraaui sae rai wana tonabuu 'iniraaui. 'A ta'isada dorau ga'i ho'osi'i bwana na 'ome arari dorau ga'i ho'osi'i. Rai abui here riaria'i abedaa'i 'onaai hiohio ra haa'i 'ada'i warihudaa'i, ma'ua ha'araurauni 'ini'i gol mana pal, ma'ua dorai ho'osi'i moe'a i bwana ra hori bwara. ¹⁰Ma'ata, na urao

hinihini, 'ai ha'a-'omegoroai tahingana 'ini'i moi tau'aro goro na haa'i. Naasi here na ta'isada dorai haa.

11-13 Suri'i madoraa ni rihunga'i, 'iraaui urao rai awa papaku bahurongo'i ha'ausuringa'i adaa'i saemwane. 'Inau 'au ai'a watea do 'iraaui urao rai ha-ha'ausuri na'i heiso'i, 'inia 'ia Adam naasi nara ha'apwa'araa na'i na'o, maragu ha'apwa'araa Iv na'i muri. Nau ai'a watea ro'u dorai marungiraaui mwane. 'Ini 'uaana? 14 'Inia Saetan ai'a pwari'ia Adam, 'ia Iv naasi na pwari'ia ma horosiai ringe ana God. 15 Na tarana naasi nara rongomaata'i 'inia urao 'oha ra ha'ahutahuta. Ma'ata, 'ia God 'ai ha'atahiraau 'onaa rai hinihinia taraua God, awa heita'ahi, awa maea marai 'omesuriraaui haariraaui baaniai ora-ora'a.†

'I Awaha Na Ga'i To'oraa i Bwauodo Na'i Heiso'i

3 1 Mawai 'unua tana'o Timoti, 'iatei na raba bwauodo na'i heiso'i, 'a sigihiai tatau'aro na goro di'u. 2 Me 'anai hauai tau'arosi, abu ta maho nai taritari'a na'i tahingana, maigu arari 'anai na'otaradaaui noni na'i heiso'i. Na tahingana beia Kraest 'ai odo-odo neina 'a bwa'i sae nai hiiria mwada'u 'inia ta maho. 'Ai to'oraa moi ta'i urao, mai abui ha'ata'aiai ha'iwai ana. 'Iia 'ai 'omesuria haaria baaniai ora-ora'a mai abui haua i awa 'ome to'o bweubweu'a. 'Iia 'ai wa'ewa'e 'anai taguma'iniraaui mahuara ma'ai ha'i sae ha-ha'ausuri goro. 3 'Iia 'ai abui gono raha 'ini'i wai ni bweu 'anai ha'abweua. 'Ai abui awa hahaingahui'a, me 'ai awa 'abenga'i beiraaui noni. 'Ai abui awa ha'a-heita'iaraua i noni mai abui ta'ahia di'u i ha'a. 4 'Iia 'ai matai 'omesuri ha'agorohi'i gare ana'i mana urao ana. Miraau i gare adaru'i rai ha'ahoua marai abui hahairaesi. 5 'Onaa 'ai bwara tanaa i 'omesuria haariai ruruha ana, 'ai bwara o'asi ro'u tanaa 'anai 'omesuri'i noni ana'ia God. 6 Na nei na bura'i hinihini, 'ai abui bwauodo ga'u na'i heiso'i. 'A gasigu ha'ata'ea haaria 'inia'i sigihia raurau ada, magu 'onaaia Saetan na'ia God 'a ha'a-mama'aia 'inia'i ha'ata'ea ana haaria. 7 'A goro doni tahinganai sae nai na'otara na'i heiso'i 'ai odo-odo na'i maadaaui noni nara ai'a hinihinia Kraest, marai 'ome 'iraraa do 'iia 'e sae goro. Ma 'onaa na tahingana 'a bwa'i odo-odo, 'iia 'ai ninima 'oha rai hiiria 'inia'i taha na ha'atari'aa, mea Saetan 'ai wa'ewa'e 'inia'i haua ana i taha na 'irisia.

'I Awaha Na Ga'i To'oraa i Nei Na 'A'au Na'i Heiso'i

8 'Onaa 'iatei na raba 'a'au suri'i tatau'aro ni heiso'i, 'iraaui i noni ra ga'i ha'ahoua ro'u 'inia'i awahana na goro, ma'aigu tagora na'i heiso'i. 'Iia 'ai abui pwapwaa'i'i mai abui wai gono'a 'inia'i wai ni bweu. 'Ai abui ha'a-bweubweu'araaui noni 'ini'i ha'a adaa'i. 9 'Iia 'a ga'i dau baabau suri'i

---

2:15 Na'i ha'hatee ni Grik ra o'ani, "Suria 'iraaui urao nara ha'ahutahuta, 'ia God 'ai ha'atahiraau 'onaa rai hinihinia taraua God, awa heita'ahi, awa maea marai 'omesuriraaui haariraaui baaniai ora-ora'a."

huudi ha'ausuringa'i na'ia God na ha'ata'ini'i tanagaau mai abui 'adoma'i heiruarua'a 'ini'i. ¹⁰Tei na raba 'a'au na'i heiso'i, gau ga'i 'ome surisuria goro ga'u i awahana. 'Onaa na awa odo-odo ma bwa'i maho i ha'atari'aa, naasi 'iaa 'a arari 'ana'i hauai tau'arosi. ¹¹'A o'asi ro'u, 'iraau'i noni rai ha'ahouai urao ana 'inia'i awangana na goro. 'Iia 'a ga'i bwa'i to'o mamaani ma'uasi awa to'o bweubweu'a. Ma'e urao na gau ga'i 'u'uria 'ini'i mwani maho hako. ¹²Na nei na 'a'au na'i heiso'i 'a ga'i to'oraa moi ta'i urao mai abui ha'ata'aia i ha'iwai ana. 'Iia 'ai 'omesuria goro i urao ana bei'i gare adaru'i. ¹³Na nei na 'a'au goro na'i heiso'i, 'iraau'i noni rai ha'ahoua mana 'adoma'ina 'ai wetewete ma bwa'i mamaa'u 'ana'i taroha'inia'i hinihinina beia Jisas Kraest.

Na Huunai Ha'ausuringa'i 'Inia Kraest

¹⁴⁻¹⁵I'o Timoti, rei'uaa nau 'adoma'inia dowai 'ariwou mau 'ana'i garihi'o, me 'a goro i haua agua i usu-usuni tana'o. 'Inia 'onaa nau bwa'i boi raurau, mi'amou ga'i bwane aidangisiai awaha nai goro tanagaau hairiu na'i heiso'i ana God na tahi tarau. Mana heiso'i naasi 'ana'i 'o'oridi huudi ha'ausuringa'i ana'ia God 'onaai'i auu nara ha'a-'o'oriai ruma. ¹⁶Ma ha'a-momori di'u, na ha'ausuringa'i ana'i heiso'i na'ia God na ha'ata'ini'i tanagia, ra ororiu di'u. Naani taha nagau ha'a-momoria:

'Ia Kraest 'a boi marewana 'onaai inoni.

Mana Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia tanagia doni awangana 'a odo-odo.

'Iraau na enjel rau 'omesia.

Mia Kraest ra bwane taroha'inia 'ari gariai marewana hako.

Mana mwani noni suri'i mwani 'omaa rau hinihinia.

Mia God 'a waia ara'a i aro.

Ha'abasu 'Iniraau'i Nei

Rau Heitaroha'i Pwapwaari'i

4 ¹Na Hi'ona Maea 'a 'unu tahanga'inia goro hura'a do suri'i dangi ha'ahako tara'i nei rai su'a aho'i baania Kraest. Rai suri'i mwani ha'ausuringa'i ta'a'i adaa'i adaro ta'a'i 'ana'i pware'i'iraau'i noni. ²'Iraau sae 'isi, rau here 'onaa do 'iraau ra'i sae hinihini maraugu ai'a. Rau pware'i'i suri'i ha'ausuringa'i adaa'i! Marau ai'a sigihia i goro mana ta'aa suria ra kuhi i 'adoma'idaa'i ³⁻⁵Rau ha'a-bwarasiraau'i noni baaniai ringe i ha'iwai ma 'ana'i ngaa'i tara'i mahoingau. Ma'ata, 'ado'adosi 'a ai'a suriai 'ado'adona God. Na'i 'oha 'ia God na ha'apwa'ara'i mwani mareho na'i marewana, 'a 'unua dora goro hako. Ai'a ta mareho nai ta'aa! Mea God 'a ha'apwa'ara'i mahoingau tanagaau'i nei na gau hinihinia'i huunai ha'ausuringa'i. Naasi, 'onaai bwane 'unua ana God, mwani mahoingau ra goro hako ma 'a goro 'ana'i ngaa'i taha gau 'adoma'inia 'ana'i ngaa'i. Ma'ata na'i na'o magai'gui ngau, gai ha'arahesi ga'u 'ana'i ha'atee ha'agorohia God 'ini'i.

Sae Tatau'aro Goro Ana Jisas Kraest

⁶Timoti, 'onaa na'o haa i ha'ausuringa'i 'ini tanaa hako i 'adonai noni hinihini, i'oe 'oi ha'i sae tatau'aro goro tanaa Jisas Kraest. Mai ha'ata'inia

do'o raha ara'a wetewete na'i ha'ausuringa'i anai hinihinigaau mana mwani ha'ausuringa'i goro na'o ha'isuri'i. ⁷Abui bahurongo'i mwani mamaani rongo to'o bweubweu'a ni marewana nara ai'a ha'a-momori. Ma'ata 'oi bonasia dona tahingamu beia Kraest 'ai wetewete ro'u wou. ⁸Mawai 'unua tana'o, haa'i here 'anai ha'a-weteweteai abemu 'a goro, ma'ata here 'anai ha'a-weteweteai tahingamu beia Kraest 'a goro di'u ro'u wou. 'Inia na'i 'ohani 'ai 'a'auhi'o na'i marewanani, mei na'i ta'oha nai boi mau 'ai haua tana'o i tahi tarau. ⁹A goro gai hinihini'i ha'atee 'isi magai ha'isuri'i. ¹⁰Ia God na awa tarau, 'a ha'ataaria mai garena 'anai mae 'anai ruhasiraa hako i noni baaniai ora-ora'a, ororiu 'igaau nei gau hinihinia. Tarana naasi nagau tau'aro raha 'inia tanaa Jisas, suria 'igaau gau 'u'uria do 'iia nai ruhasigia.

¹¹Naasi 'oi ha'ausuriraau noni hinihini 'ini'i mareho 'isi, ma'oi 'unua tanaraau 'anai ha'isuri'i. ¹²Abui tanei 'ai 'adoma'i ha'adiohi'o 'inia haoru amua. Ma'ata na ha'atee amu'i mana barongamu, na heita'ahi amua mana hinihinimu mana tahingamu na odo-odo, 'e ha'ausuringa'i tanaraau noni hinihini 'anai suria. ¹³Tari 'oha wai taha aho'i mai bei'amou, 'oi abui agoheta'i 'oha'inia hura'a i Usu-usu Maea tanaraau noni 'anai ha'ausuriraau mana ha'a-'o'oriraa 'inia. ¹⁴A 'ua? 'O 'adoma'inia mau i madoraa 'iraa na rarabea ra ha'ateenga'ini'o ani, mana na'otara na'i heiso'i ra nuga'i rimadaa'i hungamu 'anai daubohi'o? Na'i 'ohasi 'ia God 'a haua tana'o i bane na ororiu di'u ma rabasia do'oi tau'aro tarau 'inia. ¹⁵Abui kaku'a'i ma'oi abui agoheta'ini'i mareho nau 'unu'i tana'o 'isi. Me'iraaui noni rai 'omesia do'o here ha'agorohiai tatau'aro amua tanaa God. ¹⁶'Oi 'omesuri ha'agorohiai tahingamu mana ha'ausuringa'i amu'i. 'Onaa 'oi haua o'asi tarau, 'ia God 'ai ha'atahi'o beiraau nei rau bahurongo'o.

Barongamu Tanaraau Noni

5 ¹Abui ha'atee haungarimu tanaai nei na wari, 'onaa ra'i mareho na ha'atari'a'i. 'Oi 'abenga'i ha'atee tanaa 'onaa do'iia 'e huunai amamu. Tanaraau geresae rau ga'i 'onaa do ra'i do'oramu, ²'iraaui urao wari 'onaa do ra'i inamu, miraaui gere urao rau ga'i 'onaa do ra'i koamu. Tanaraau gere urao 'oi haua beiai 'adoma'i na odo-odo.

³Moi taguma'iniraau nao nara bwarai taguma'iniraau haariraau. ⁴Ma'ata 'onaa 'e nao na to'ora gare, 'iraaui gare ana'i ma'uasi 'iraaui wawae ana'i narai taguma'inia. Naasi taharia aho'i adaau inadaau ma'ua wae adaau 'ini'i taguma'i na hau'i tanaraau na'i 'oha narau kekerei. 'Ia God 'ai wa'ewa'e 'inia mahosi. 'A ororiu do 'iraaui nei rau 'unua haariraau do ra'i sae hinihini rai ha'ata'ini'i na'i tatau'aro adaa'i taha rau hadanga'ini'i. ⁵'Irai nei nara rabasiai hei'a'auhi naasi 'iraaui nao nara ai'a to'o nei 'anai 'a'auhira. Na 'u'uridaau 'a awa hako beia God mara ha'arahesi waiori tanaa God 'anai 'a'auhiraau. ⁶Ma'ata 'onaa 'e nao na suria moi hei'irisi ta'aa anai abe, 'a ai'a ta'isada do moi taguma'inia, 'inia rei'uaa na abena 'a tahi, ma na'i tahingana beia Kraest 'a bwani mae'a. ⁷Nera 'isi mareho na'oi ha'ausuriraau goro i nao 'ini'i 'anai ha'isuri'i. 'Onaa 'ai o'asi, mara bwa'i sadoia ta maho narai ha'ahuniraau

'inia. ⁸Me 'onaa 'ia tei na ai'a haua ta mareho 'anai 'a'auhiraau nei na'i burungana ma'ua na'i ruruha ana haaria, na hinihinina beia God 'a ai'aa, ma ta'aa di'u ro'u wou baanira i nei ra ai'a hinihinia God.

⁹'A goro do'o ga'i usu'i dio i atadi nao na ta'isada 'anai 'a'auhi'i. Ma'ata 'oi aidangisia dorai tari ono tangahuru harisi ma ara'a, ma'oi aidangisia ro'u do 'iraaui rau ai'a ha'ata'ai'i ha'iwai adaa'i. ¹⁰'O'i usu'i dio i atadi nao na 'iraaui noni rau 'ome 'irara'i mwani tau'aro goro adaa'i. 'A 'ua? Rau 'omesuri ha'agorohi'i gare adaa'i? Rau ha'amaotoraau mahuara suri'i ruma adaa'i? Rau ha'a-anoanoraau haariraau 'anai 'a'auhiraau noni hinihini? 'A 'ua? Rau matai 'a'auhiraau noni narau bwara suri'i tahingadaa'i? 'Iraau ra'i urao nara bonasia haa'i tarau i mwane mareho goro? 'Onaa rau here goro o'asi, naasi 'a ta'isada 'anai usu'i dio i atadaa'i.

¹¹'O'i abui usu'i dio i atadi nao ra ai'a tari ono tangahuru harisi. 'Inia na'i 'oha nai wetewete i 'adoma'idaa'i 'ini raba ha'iwai aho'i, ra matai kaku'aa moi duruduru nara haua beia Kraest 'anai tau'aro tanaa. ¹²'Oha na o'asi, 'ia God 'ai hiiriraau 'inia horosia adaaui duruduru naasi. ¹³Ma ro'u, rau gasi wai'age'a 'onaa rai awa moi 'anai hano hairiu suri ruma 'anai mamaani. Ma gasigu 'ariwou maraugu taraawa'a 'anai hadanga'iniatai nata nei, bonasiai rongo sibasiba nga'ini'i maho na nata sae na haua, mana hadanga'ini'i mareho nara ai'a ta'isada 'anai hadanga'ini'i. ¹⁴⁻¹⁵'O 'iraraa, tara'i nao ra haoru nara bwane murisia Kraest 'anai suria Saetan. Naasi 'a goro do'iraaui i nao nara haoru mau rai ha'iwai aho'i, neina rai to'o gare marai matai 'omesuriraau gare adaa'i. Ma naasi, na maerongagaau rau bwa'i 'unu ha'a-ta'ai'agaau, 'inia na nao ra awa to'o 'inia ha'iwai adaaui. ¹⁶Naani ha'ahakonai mareho nau raba 'unua 'iniraui nao. 'Onaa 'e urao hinihini na to'oraai nao na'i ruruha adaaui, 'a goro do 'iia na ga'i taguma'inia. 'A ai'a goro do'ai ha'a-'u'uria 'inia heisoi, neina heisoi 'a bwa'i hihia di'u tanaa 'anai taguma'ini'i nao na ai'a ta sae 'anai 'omesuri'i.

Ha'ausuringa'i Tanaraau

Na'otara 'Anai Heisoi

¹⁷Timoti, 'a goro dona bwauodo na'i heisoi, moi 'adoma'i ha'ahouraaui mamoi tahariraau goro 'inia tau'aro goro adaaui. Ororiu 'iraaui nei rau tau'aro raha 'anai taroha'iniatai Taroha Goro marau ha'ausuriraau noni 'inia. ¹⁸Ni 'uaana nau 'unua 'inia domou ga'i tahariraau goro? 'Inia na Usu-usu Maea 'a o'ani, "Oha na'o ha'atauroai kau 'anai buu kahoi'i koradi wiit, 'abu hunasiai ngoona, maai ngau." Ma o'ani ro'u, "Iatei na tau'aro, 'a arari do rai taharia."

¹⁹Abui bahurongoai mamaani na ha'ata'aia i na'otara 'anai heisoi 'onaa 'a hura'a baania moi waira ta'i. 'Onaa 'e waira rua ma'ua oru, naasi na odo-odo 'anai bahurongoa. ²⁰Ma 'onaa 'e na'otara na'i heisoi na haua mareho na ai'a goro ma ai'a raba agoheta'inia, 'oi ha'atee wetewete tanaa na'i maadaui

noni hunga neina rai 'omesia. Naasi raigui mamaa'u 'anai ha'isuria ro'u i taha na haua.

²¹Na'i maana God mea Jisas Kraest mei maadaau hako i mwani enjel maea wai 'unua tana'o. 'Oi 'adoma'ini'i tarau i mareho 'isi ma'oi ha'isuri'i. 'Oi ha'ata'isadaa hako i tatau'aro amua tanaraui noni ma'oi abui aba beia tanei. ²²'Oi abui to'o sigihia raurau moi sae 'anai tatau'aro na'i heiso'i. 'Inia 'onaa 'e maho ta'aa nai haua, 'ai 'ome 'onaa do i'oe 'o 'adoma'i aratara beia 'inia'i maho na hauasi. 'A goro do'oi bonasiai awa beira'i baani'i mwane mareho ta'a'i. ²³Ma'ata, 'a ai'a ta'aa 'onaa 'oi gonohia ta gere waen 'anai ha'agorohiai daoha na to'o tarau na'i ahumu. 'Oi abui gono wai tarau moi.

²⁴Timoti, 'oi aidangisia doni 'inodi tara'i sae ra ha'ata'i goro moi hura'a mana noni 'a mwada'u 'anai hiiriraaui 'ini'i. Mana 'inodi tara'i nei ra bainihu tari 'oha raigui ha'ata'i mau ro'u hura'a. ²⁵'A o'asi ro'u na'i tatau'aro goro. Tara'i sae gau re'i'i tatau'aro goro ra hau'i. Ma tara'i nei gau ai'a re'i'i tatau'aro goro ra haa'i. Ma'ai tari mau mai madoraa rai ha'ata'ini'i hura'a i tau'aro goro adaa'i.

Tanaraui Slev

6 ¹Iraau i slev nara hinihini, 'a goro dorai 'adoma'i ha'aasaa mana ha'ahouai nei na marungiraaui. Ma naasi 'iraau noni rau bwa'i ha'atee ha'ata'aia mwada'ua God mana ha'ausuringa'i ana'i heiso'i. ²'Onaa i'oe 'e slev mana bwauodo amua 'e sae hinihini, 'oi abui 'ado'ado o'ani, "Bwauodo agua, 'e sae hinihini ro'u. Naasi wai abui ha'ahoua ma'ua tau'aro raha tanaa." 'Ado'adosi ai'a goro! 'O ga'i tau'aro raha di'u 'anai 'a'auhia ma 'o ga'i tau'aro goro tanaa, 'inia 'iia 'e sae hinihini ro'u na'o ta'ahia.

Timoti, 'oi ha'ausuri ma'oi ha'ata'u'uraui hako i noni hinihini 'anai ha'isuri'i mwani mareho 'isi.

Huunai Toto'ora

³Ra'i nei ra haa'i ha'ausuringa'i he'ete'i tanara i noni. Marau ai'a suriai huunai ha'ausuringa'i 'inia Araha aga, 'ia Jisas Kraest, na ha'ausurigaui 'inia'i awaha na odo-odo. ⁴Iraui nei ra o'asi, ni 'adoma'ida 'a honu moi 'inia'i ha'a-ta'eta'e maraugu ai'a aidangisia'a ta maho. Rau awa moi 'anai heitohetohe nga'ini'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee. Ma naasi ra kakawa 'omesiai nata nei mara heihoa, ra hei'isi'isi mara hinihini ha'ata'ai'i sae. ⁵Rau awa moi 'anai heita'ia mana 'adoma'ida ra ai'a odo-odo. Ma bwara tanaraui 'ome 'iraraui taha na ha'a-momori. Rau 'adoma'i do 'onaa rai hinihinia God rai toto'ora.

⁶Ma'ata, na nei na hinihinia God ma wa'ewa'e 'ini'i mareho na to'ora'i, naasia mo'o na huunai toto'ora. ⁷'Oha gau huta mai marewanani, ai'a mareho gai huta beia. Mana 'oha gai mae, 'a bwa'i mareho ro'u gai waa. ⁸Naasi 'onaa gau to'o mahoingau 'anai ngau mana bwana 'anai ho'osi'i na'i awa gau haa, ma 'ai o'asi'a. Gau ga'i wa'ewa'e 'ini'i. ⁹Mana nei ra bonasiai toto'ora, ra siri na'i heihongi mara 'onaai sae na to'o na'i hu'o na bwaraui

hura'a baania. Na mwani 'adoma'i ta'a'i mana 'adoma'i bweubweu'a nara siri suri'i, rai ha'ata'ai'i hako i tahingadaa'i, mea God 'ai ha'a-mama'airaau 'ini'i. ¹⁰A rago i mareho ta'a'i ra siri mai 'ini 'adoma'i riu 'inia ha'a. Tara'i nei nara rabasia di'u i ha'a, ra bwane teha baaniai hinihinidi beia Kraest mana ahutotou 'ai maata'i 'onaai naihi na ganu taturaga suri'i to'ohunudaa'i.

Maho Timoti Nai Haua

¹¹Me i'oe, i'oe 'iia ana God, 'oi awa beira'i baani'i maho ta'a'i o'asi. Bonasia awa suriai maho na odo-odo na'i maana God. Na'i tahingamu beia Kraest 'oi awa suriai hei'irisina, 'oi ura baabau na'i hinihinimu, ma'oi 'u'uria tarau a God. 'Oi ta'ahia God mana mwani noni hako, 'oi ura baabau suri'i rongomaata'i na'o siri suri'i, ma'oi 'abenga'iniraaui noni. ¹²Oi bona ma'oi here goro na'i hahano amua beia Kraest. 'Oi 'onaai sae na 'eba wetewete 'anai dauai heitahari. Mana heitahari, naasi 'i tahi tarau. 'Inia naasi tahi 'ia God na soi'o 'ana, na'i madoraa na'o taroha'inia hura'a i hinihinimu na'i maadaau hako i mwani noni rago. ¹³Na'i maana God na haa'i tahi tanaa hako i 'ahutanai mareho, ma na'i maana Jisas Kraest na ha'ateenga'inia hura'a i hinihinina tanaa Pontias Paelat, wai 'unua tana'o. ¹⁴Oi ha'isuri'i odo-odo maho God na ha'ata'u'u'o 'ini'i ma'oi 'omesuri'i goro daara'i tari 'oha 'ia Jisas Kraest, i Aراها aga, 'ai aho'i mai. ¹⁵Mia God 'ai ha'ataaria maia Jisas Kraest na'i madoraa 'iia haaria na sigihia. 'Ia God na hauasa, 'iia haaria na marungi'i mwani maho na'i marewana ma mena di'u'i mwani mwaeraha mana araha hako. ¹⁶'Ia God moi na awa tarau ma bwa'i mae ta'oha. 'A awa na'i bewaa na bwa'i sae 'ai taha mwada'u iei. Ai'a ta sae 'ai re'ia God ma bwa'i sae nai matai 'omesia. Gaau magau ha'a-aneanea God, 'inia 'iia 'a mena tarau ma bwa'i hako! Amen.

¹⁷Io, 'oi ha'a-ta'u'uraau sae ni heiso'i nara toto'ora 'ini'i bori ni marewana. Rai abui ha'ata'eraau haariraau. Rau ga'i bwa'i 'u'uri'i toto'ora adaa'i, 'inia mareho 'isi rai ai'a'i moi, ma'ata rai 'u'uri moi beia God. 'Inia 'iia na bane'i tanagai mwani maho 'anai ha'a-wa'ewa'egia. ¹⁸Oi ha'ata'u'uraau mana here rai haa'i rai goro 'anai 'a'auhiraau hako i noni. 'Unua tanaraau toto'ora 'anai ha'i inoni hisuhisu beiai ahu mwa'emwa'e. Na here goro o'asi, naasi huunai toto'ora adaa'i. ¹⁹Onaa narai haua o'asi, 'iraau rai ha'igoni'i nadaa'i ara'ai aro i toto'ora na matai 'a'auhiraau na'i madoraa nai boi ta'oha. Ma naasi raigu'i sadoia nadaaui huunai tahi.

²⁰Io Timoti, 'omesuri ha'agorohiai maho God na ha'a-'u'uri'o 'inia. Abui bahurongo'i mwani mamaani rongo to'obweubweu'a ni marewana. Tara'i nei ra rongo madoma 'onaa dora ha'a-momori maragu pwari'i moi. ²¹Tara'i nei ra suri'i ha'ausuringa'i 'isi mara bwani ha'a-ai'a'i hinihinidaa'i.

'Io, 'au ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Ruanai Usu-usu Ana Pol Tanaa Timoti

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Tara'i 'oha 'o arunga 'onaa do i'oe 'o ai'a arari 'anai haa ta mareho goro tanaa God? 'Ia Timoti 'e heihai'auu goro tanagaau 'inia'i he'ua God na matai tau'aro beia namoiwou moi ta sae 'anai haa'i tara'i mareho ororiu.

'I amana Timoti 'e ai Grik mana inana naasi 'e ai Jiu. Naasi 'a 'ome 'onaa do 'iraau'i Jiu, goni beiraau'i Grik rau bwa'i taraa wa'ewa'e 'anai bahurongoa Timoti. Mana nata mareho ro'u, 'ia Timoti 'e sae na haoru di'u.

Mana'i herehere adaau na'i madoraasi, 'iraau'i saemaua naasi nara ha'ahou'i di'u'i sae haoru. Taringai 'oha na 'ia Pol 'a 'unua tanaa do 'ai abui mamaa'usiraau'i noni 'anai ura 'anai hadahada na'i maadi. 'A 'ua? Sae o'asi 'a matai hauai tatau'aro na ororiu tanaa God ma'ua ai'a?

'Io. Na'i muri 'ia Timoti 'agu buna ha'i na'otara goro na 'a'auhia goro a Pol na'i tatau'aro ana, ma 'a'auhiraau di'u ro'u i noni hinihini suri'i ro'u tara'i 'omaa. 'Ia Timoti 'a hauai tatau'aro na ororiu tanaa God rei'uaa na 'ia Timoti 'a ai'a taraa goro suri'i tara'i mareho. Na'i usu-usunisi 'ia Pol 'a ha'a-weteweteai 'ado'adona Timoti mai ramoramo 'anai ha'ausuriraau'i noni hinihini 'inia'i taha na ha'a-momori.

---

1 ¹⁻²'Inaua Pol, nau usuai usu-usuni tana'o Timoti. 'Ia God 'a sigihiau 'anai Ha'ataari, mawai taroha'inia'i tahi tarau na durua tanaraau nei ra hagu beia Jisas Kraest. Timoti, i'oe 'o 'onaa do'e huunai gare agua. 'Au ha'arahesi mia Godi Amaga, mea Araha aga Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'o, rarui goro 'ini'o, mararui ha'a-awagorohi'o.

Abui Ninima

'Anai Taroha'inia'i Taroha Goro

³'Au ha'atee tagio tanaa God nau tau'aro tanaa beiai awaha na odo-odo 'onaairai wauwa agu'i. 'Au ha'atee tagio tarau tanaa 'ini'o suri'i ha'arahesi agu'i suri rodo mana dangi. ⁴'Au 'adoma'inia'i angisiau na'o haa na'i madoraau nau hano baani'o, maugu kae raba re'i'o aho'i. 'Au ga'i kae wa'ewa'e 'onaa garai hairee'i ro'u. ⁵'Au 'adoma'inia ro'u i hinihinimu na wetewete 'onaia'i hinihinina'i waeamu, 'ia Lois, mia inamu, 'ia 'Iunis. Mau hinihini wetewete

dona hinihinimu 'a ta'isada ro'u o'asi. ⁶Tarana naasi nawai 'unua ro'u 'inia tana'o. 'O'i tau'aro tarau 'iniai bane ni tatau'aro na 'ia God na haua tana'o na'i madoraa nau nuga'i rimagu na'i hungamu mau daubohi'o. ⁷Na Hi'ona Maea na'ia God na haua tanagia ai'a 'anai ha'a-mamaa'usigia. Me 'a haa tanagaau i mena, heita'ahi, mana wetewete 'anai 'omesurigaau haarigaau baaniai ora-ora'a.

⁸Naasi, 'o abui ninima 'anai taroha'inia Araha aga, ma'o abui ninima 'iniai awa agua na'i rumaniho'o 'iniai suria agua Kraest. Ma'ata garai ta'i rongomaata'i 'anai taroha'iniai Taroha Goro. Ma'o abui mamaa'u, 'inia 'ia God 'ai ha'a-wetewete'o 'iniai mena ana. ⁹Iia 'a ruhasigaau baaniai ora-ora'a ma soigaau dogai ha'i noni ana'i, ai'a do 'ini'i tau'aro goro gau haa'i. Me 'a suriai hei'irisina mana heita'ahi ana tanagia. Ni heita'ahi ana, 'a haua tanagia na'i garena, 'ia Jisas Kraest, mau na'i na'onai pwa'ara na haa i marewana. ¹⁰Ma na'i 'oha 'ia Jisas Kraest 'a huta mai, 'agu buna ha'ata'inia tanagiai heita'ahi anasi. Mana Taroha Goro 'a ha'ata'inia tanagia do'ia Jisas 'a ha'a-ai'aai mae tarau ma ha'ata'inia ro'u i tara 'anai dauai tahi tarau.

¹¹Ia God 'a sigihiau 'anai Ha'ataari mana ha'ausuri 'anai taroha'iniai Taroha Goro naasi. ¹²Tarana naasi nau rongomaata'i o'ani 'inia na'i rumaniho'o. Ma rei'uaa na o'asi, 'inau ai'a ninima, 'inia 'au aidangisia Jisas Kraest nau 'u'uria. Mau 'iraraa do'iia 'ai 'omesuriai taha na ha'a-'u'uriau 'inia, 'aigui tari 'oha 'ai aho'i mai. ¹³Timoti, ni ha'ausuringa'i nau 'unu'i tana'o 'oha nau awa bei'o, 'oi daa'i baabau, 'inia mareho 'isi ra ha'a-momori. Ra'i heiha'auu goro tana'o na'i here na'oi ha'ausuriraau noni. Ma 'oi haa'i mareho 'isi beiai hinihini mana heita'ahi nagau to'oraa 'iniai hagu agaau beia Jisas Kraest. ¹⁴O'i taguma'inia goro i Taroha Goro 'ia God na ha'a-'u'uri'o 'inia. Na Hi'ona Maea na awa bei'o nai 'a'auhi'o.

¹⁵Onaai bwane 'iraraa amua, 'ia Fijelas mea Hemojenis miraaui noni hinihini na'i Provensi Eisia ra gagata'iniau 'iniai awa agua na'i rumaniho'o. ¹⁶⁻¹⁷Me 'au ha'angonia Araha 'anai ha'agorohia Onesiforas mana urao ana bei'i gare adaru'i. Rei'uaa nau awa na'i rumaniho'o, mia 'a ai'a gagata'iniau. Na'i madoraa na ataha wou i Rom, 'iia 'a siba suriaau nagu buna sadoiaau na'i rumaniho'o. 'Iia 'a ha'a-weteweteai 'adoma'igu 'ado 'oha. ¹⁸I'oe 'o 'iraraa ha'agorohia ro'u i tatau'aro goro na haua tanaau na'i Efesas. Naasi, 'au ha'arahesi mea Araha 'ai goro 'inia na'i madoraa nai aho'i mai.

Sae Hehei'oi Goro Ana Jisas Kraest

2 ¹Garegu Timoti, 'oi ura baabau beia i wetewete na'ia Kraest na haa tanagia 'iniai ta'ahigia ana. ²Ni mareho na'o bwane rongo'i nau ha'ausuriraau 'ini'i inoni 'isi, 'oi taroha'ini'i hura'a tanaraau nei na'oi 'u'uriraau, marai taroha'ini'i hura'a ro'u tanaraau tara'i nei.

³O'i awa ha'aagau 'anai rongomaata'i beiau, 'onaai sae hehei'oi goro ana Jisas Kraest. ⁴Ni sae hehei'oi goro 'ai ha'a-wa'ewa'ea tarau i mwaeraha ana, tarana naasi 'a bwa'i bwarabwara'a 'ini'i mwane tatau'aro ni abau 'omaa. ⁵A o'asi ro'u, 'iatei na 'eba heiohoo ma bwa'i suri'i ringe ra nuga'i, 'a

bwa'i daa mwada'u ta heitahari. ⁶Mea tei na tagora raha 'inia mou, naasia mo'o na ta'isada 'anai ngau tahamora na'iei. ⁷Io, 'oi wai'ado'ado suriai oru heiha'auusi, mea Araha 'aigui ha'a-aidangisi'o 'ini'i.

⁸Timoti, 'oisu 'adoma'i suria Jisas Kraest. 'Iia 'a hura'a mai na'i burungana Deved ma ha'ata'inia do 'iia 'e noni. Mana mae mana suruta'e na haua 'a ha'ata'inia do 'iia 'ia God. Naasi Taroha Goro nau taroha'inia tanaraau noni.

⁹Mei suriai taroha'inia o'asi agua, ra hunasiau na'i rumaniho'o 'anai ha'a-mama'aiau 'onaai sae hehere ta'aa. Rei'uaa na o'asi, na ha'atee ana God ra bwa'i hunasi'i mwada'u. Na Taroha Goro 'ai 'adarara hako 'ari suriai mwane dora. ¹⁰Tarana naasi, rei'uaa nau rongomaata'i, 'au bwa'i agoheta'i tau'aro tanaa God. Nau raba 'a'auhiraau nei 'ia God na bwani 'ome sigihiraau marai hagu beia Kraest. Mia God 'ai ha'atahiraau baaniai ora-ora'a marai daua nadaau i tahi tarau. ¹¹'E ha'atee na huunai ha'a-momori na o'ani,

Rei'uaa gau mae 'inia suria agaau Kraest,
'igaau gai tahi tarau beia.

¹²Rei'uaa na bwarai mwani maho magau ura baabau na'i hinihinigaau,
'igaau gai heimarungi beia.

Ma 'onaa gau 'unua dogau ai'a 'iraraa,
'iia 'ai 'unua do ai'a 'iraragaau ro'u.

¹³Rei'uaa gau ai'a dau baabau suri'i duruduru agaa'i,
me 'iia 'a dau baabau suri'i duruduru ana'i, 'inia 'iia 'a bwa'i horosiai
taha na durua.

Sae Tatau'aro Goro Ana God

¹⁴Timoti, 'o abui agohe 'anai maani'i mareho 'isi tanaraau noni hinihini na'i 'isi. Na'i maana God 'oi ha'atee wetewete tanaraau do rai abui awa moi 'anai heiraeraesi suri'i 'ado'ado 'ada'i ha'atee suri'i ha'ausuringa'i agaa'i. 'A bwa'i mareho goro rai sadoia na'i heiraeraesi. Mareho 'isi rai ha'ata'ai'i 'adoma'ida i nei ra bahurongo. ¹⁵Oi bonasia doni tatau'aro amua tanaa God 'ai goro, mia God 'ai taeni'o 'inia. 'O'i ha'ausuriraau noni 'inia ha'atee ana na'i huunai ringe goro ma odo-odo. 'Onaa 'ai o'asi, i'oe 'o bwa'i arunga ninima 'inia tatau'aro amua na'i maana God. ¹⁶Oi abui bahurongo'i mwani mamaani rongo to'obweubweu'a ni marewana. 'Inia mamaani o'asi ra ha'atehaa i noni baania God. ¹⁷Mareho ra maani'i ra ta'a'i di'u 'onaai keo ta'ata'aa na ngangau. 'Ia Haemeneas mea Filitas nararu haa'i mamaani o'asi. ¹⁸Raru bwane ha'a-ai'aa'i huunai hinihinidarua na odo-odo. Mararu taroha'inia 'ari do gau bwa'i tahi aho'i ro'u ta'oha baaniai mae, 'inia 'igaau noni hinihini gau bwane to'oraai tahi haoru 'oha gau hinihini Kraest. 'Inia ha'ausuringa'isi, raru bwane ha'ata'ai'i hinihinidi tara'i nei ro'u.

¹⁹Ma rei'uaa na o'asi, na huunai ha'ausuringa'i ana God 'ai ura baabau 'onaai kaeni hau na bwarai su'a. Ma na'i hunganai hausi ra usua o'ani, "Ia Araha 'a aidangisiraau noni ana'i." Ma ra o'ani ro'u, "Iraau nei ra 'unuraau do ra'i noni ana'ia Araha rai rihosi baani'i barongadaa'i nara ta'a'i."

²⁰Na'i raronai ruma raha ra'i rabo'o ma ra'i oba ra awa iei, 'e nei ma'e 'omehana. Ra'i nei ra tagora'i 'ini'i gol ma'ua silva, ra'i nei 'ini'i hasi'ei, ma ra'i

nei 'ini'i mwago. Ra'i nei 'ada'i dangi ororiu ma ra'i nei 'ada'i dangi haari'i. 21'Ia tei nai sigia haaria baani'i ta'a'i nau 'unu'isi, 'iia 'ai 'onaai rabo'o ra haa 'ana'i dangi ororiu. Na tahingana 'ai odo-odo mia Araha 'ai matai sigihia 'ana'i haa'i mwani tatau'aro goro tanaa. 22'Timoti, 'oi sigi baani'i mwani 'adoma'i ta'aa ada'i sae haoru. 'Oi bonasia awa odo-odo ma'oi 'u'uria taraua God. 'Oi ta'ahiraau noni, ma'oi hagu goro beiraau sae nara wariwari baaniai ora-ora'a. 23'Onaai 'unua agua tana'o, 'oi abui baturongoi mwani heitohetohe rongo to'obweubweu'a. 'Inia mareho 'isi ra ha'asirihi'i mai moi heita'ia tanaraau noni. 24'Na noni tatau'aro ana God ai'a 'ana'i ha'aheita'ia, ma'ata 'ana'i 'a'auhiraau noni. 'Iia 'ai ha'ausuri goro mai abui taesu'a mwada'u. 25'AI 'abenga'i beiraau nei nara ai'a 'adoma'i aratara bei'i ha'ausuringa'i ana'i. 'Onaa 'ai o'asi, 'ia God 'ai matai rihosiai 'adoma'idaa'i marai aidangisiai huunai ha'ausuringa'i. 26'Ma na'i 'oha na 'adoma'ida 'ai odo-odo, rai hora baania Saetan na dauraau ma ha'a-araisurirauu 'inia'i hei'irisina.

Ta'a'i Suri'i Dangi Ha'ahako

3 1'Oi aidangisia, do na'i gaarangi'ai madoraa na'ia Kraest 'ai aho'i mai, 'ai bwara di'u tanaraau noni hinihini. 2'Na noni rai 'adoma'inirauu moi haarirauu marai ta'ahia di'u i ha'a. Rai 'adoma'i ha'a-ororiurauu baaniai nata nei marai ha'ata'erau haarirauu. Rai ha'atee ha'ata'aiatai nata sae, marai hairaesii bei'i amadaa'i mana inadaa'i. Ra bwa'i ha'atee tagio tanaai nata nei, mara bwa'i 'adoma'inia God. 3'Ra bwa'i to'oraai heita'ahi mana 'adoma'i nugasi tanaai nata nei. Rai to'o haisubuni, rai awa heheingahui'a mana sibania moi haa'i here ta'a'i. Rai 'ita'i mwani mareho goro. 4'Rai ha'ahaingahu 'ini'i nei adaa'i marau bwa'i matai 'ome taradi mareho ra haa'i. Na 'adoma'idaa'i rai honu 'inia'i ha'a-ta'eta'e. Rai mwa'emwa'e di'u 'ana'i hau'i taha 'ana'i ha'a-arungagoroai abe, mana ta'ahia God 'a bwa'i. 5'Rai here 'onaa do ra'i noni hinihini maragu ai'a, 'inia rau ai'a 'irisiai mena ana God 'ana'i marungirauu.

Timoti, 'oi sigi baani'i noni o'asi. 6'Tara'i nei o'asi, rau siri suri'i ruma adaa'i urao nara matai hinihini mwada'u. Rau raba pwari'irauu moi 'ini'i mwani ha'ausuringa'i he'ete'i. Urao 'isi rau arunga 'ino'a 'ini'i mareho ta'a'i rau bwane hahaa'i maraugu raba araisuria moi hei'irisina'i abe. 7'Nei ra o'asi, namoiwou ta ha'ausuringa'i rai rongosuri'i, maraugu bwa'i aidangisia moe'a i huunai ha'ausuringa'i. 8'Nei ra hano hairiu suri'i ruma adaa'i urao 'isi, ra ha'atee ha'ata'aiatai huunai ha'ausuringa'i, 'onaai Janis mea Jambris 'oha raru ha'atee ha'ata'ia Moses. Na 'adoma'ida i noni o'asi ra ta'a'i hako, mana hinihinidi ra o'asi ro'u. 9'Ma'ata 'a bwa'i orea mirauu noni rai 'ome 'iraraai here bweubweu'a adaausi, 'onaai 'oha 'irauu noni rau 'ome 'iraraai here bweubweu'a na haua Janis mea Jambris.^f

Heiatenga'i Ana'i Pol Tanaa Timoti

10'Timoti, i'oe 'o aidangisi'i hako i ha'ausuringa'i agu'i mana awangagu. 'O aidangisi'i ro'u mareho nau raba haa'i. 'O aidangisiai hinihinigu beia

Kraest mana ahumaratanoa nau haa tanaraaui noni. 'O aidangisiai heita'ahi nau haa tanaraaui noni mana ura baabau nau haa mai suri'i mwani rongomaata'i. ¹¹O aidangisiai norata'aiiau mana ha'a-rongomaata'iau nara haa 'inia suria agua Kraest. Ha'amomori! Na'i madoraa nau awa suri'i 'omaa raha na'i Antiok ma na'i Aekoniam mei Listra na maerongagu ra norata'aiiau di'u. Ma'ata 'ia Araha na 'a'auhiau ma ha'atahiau baani'i mwani rongomaata'i o'asi. ¹²Ma ha'a-momori di'u! 'Ira i nei ra hagu beia Jisas Kraest mara awa suriai hei'irisina, rai norata'airaaui o'asi ro'u. ¹³Mana nei ra heitaroha'i pwapwaaari'i miraui noni ta'a'i rai ta'aa di'u ro'u wou. 'Ia Saetan 'ai awanga'i pwari'iraaui moi 'anai pwari'iraaui noni. ¹⁴Mi'oe, 'oi dau baabau suri'i ha'ausuringa'i nameu haa'i tana'o na'o hinihini'i. 'Inia 'i'ameu, 'o aidangisi'ameu goro nameu ha'ausuri'o 'ini'i. ¹⁵Taraawa'a na'i 'oha 'o kekerei mau, 'o bwane aidangisiai Usu-usu Maea. Mana Usu-usu Maea 'a matai haa tana'o i madoma 'anai daua namua i tahi tarau, 'inia hinihinimu beia Jisas Kraest. ¹⁶Ni mwani usu-usu raronai Usu-usu Maea, ra hura'a mai baaniai 'adoma'ina God maraugu usu'i dio i noni. Mana Usu-usu Maea 'a ororiu di'u 'anai ha'ausurigaui 'inia taha na ha'a-momori, ma 'anai ha'a-aidangisigaaui 'ini'i awaha odo-odo. 'A ororiu ro'u 'anai ha'ata'ini'i tanagiai ha'ausuringa'i mana barongagaa'i nara ai'a odo-odo neina gai ha'a-odoodo'i. ¹⁷Ma naasi, 'igaui noni ana'ia God, gaigui huunai arari 'anai haa'i mwani tau'aro goro.

4 ¹Na'i atana God ma na'i atana Jisas Kraest, mo'o nai boi aho'i 'anai marungiraui noni ana'i ma 'anai hiiriraui nei ra tahi mana nei narau mae'a, 'au ha'ata'u'u'o ²do'oi abui agohe 'anai taroha'inia ha'atee ana God. 'Oi wetewete 'anai taroha'inia, rei'uaa rai raba rongoa ma'ua bwa'i. 'Oi ha'atee wetewete tanaraui nei ra taritari'a, ma'oi ha'a-aidangisiraui noni 'anai 'ome 'irara'i 'inodaa'i. 'Oi ha'ata'u'uraui 'anai hauai taha na odo-odo ma'oi ha'ausuriraui beiai ahumaratanoa. ³Ta madoraa wou 'isi, 'iraui noni ra bwa'i raba rongoi huudi ha'ausuringa'i. 'Inia rai raba suri'i moi 'adoma'idi 'anai suri'i taha ra 'irisi'i. Rai hano hairiu 'anai sibaniraui ha'ausuri narai maani'i mareho narai arunga goro 'ini'i. ⁴Rai 'ita'i huudi ha'ausuringa'i 'abaia Kraest marai suri'i hinihinidi noni 'ohabwani nara ai'a ha'a-momori. ⁵Mi'oe Timoti, 'oi taguma'inia tarau i 'adoma'imu na goro. 'Oi ura baabau suri'i rongomaata'i na'oi siri suri'i. 'Oi wetewete 'anai taroha'inia Taroha Goro ma 'anai ha'a-arotahaa i tau'aro God na haa tana'o.

'A Pwapwaku i Tahingana Pol

⁶Na madoraa agua 'anai mae, naani'a. 'A bwa'i orema mana 'abugu 'ai ahe 'onaai waen nara ringisia na ahe na'i dora hoho'asi 'anai ho'asi 'inia. ⁷Au tau'aro raha tanaa Araha, mana tagora na haa tanaau, 'au ha'ahakoa goro. Mana hinihinigu beia, 'a wetewete tari mau mai 'ohani. ⁸Naasi na heitahari nai haa tanaau 'inia tau'aro goro nau haa, 'a bwani ha'aagau totoriau 'inia. Na'i dangi ni hihiri, 'ia Araha na hihiri odo-odo, 'ai 'unua do 'inau 'au odo-odo na'i maana, naasi heitahari agua. Ma ai'a tanaau moi, mei tanaraui ro'u i nei ra mamasiai aho'i ana mai.

Ha'atee Ha'ahako Ana'ia Pol

⁹Oi bonasia do'oi taha raurau mai beiau. ¹⁰Inia 'o 'iraraa, 'ia Dimas 'a nugasiau ma 'ari Tesalonaeka baaniau, 'inia 'a ta'ahiai tahinga ni marewana. 'Ia Kresens 'a bwani 'ari ro'u na'i Provensi Galesia, mea Taetas 'a bwani 'ari Provensi Dalmesia. ¹¹⁻¹²Ia moia Luk na awa mau beiau, 'inia 'ia Tikikas 'au bwane ha'ataaria 'ari Efesas. Na'i 'oha 'oi boi, 'oi 'unua Mak mamurui ta'i boi, 'inia 'ia na matai 'a'auhiau ro'u. ¹³Mana nata maho ro'u, 'oha murui boi, murui waa mai to'oni tewa agua nau nugaa ani beia Kapus na'i 'omaai Troas. 'O abui kaku'a'i buka agu'i, ororiu nei ra tagoraa 'inia'i uri-uri mwamwaa.

¹⁴O 'iraraa Aleksanda, na nei na mataihere tau'arodi mareho 'ini'i 'aeon, 'ia 'a ha'a-arungata'aiau di'u. 'Ia Araha 'ai su'ua tanaa here na haa gugua. ¹⁵Oi herehere goro 'inia, 'inia 'ia mo'osi 'a huunai ura bwarasi'i ha'ausuringa'i nagau haa'i.

¹⁶Na'i 'oha tahamora nara hiiriau na'i kooti, ra hora hako baaniau. Ai'a ta ta'i nei 'ai gaarangiau 'anai 'a'auhiau. Ma'ata 'au ha'arahesi mea God 'ai abui su'ua tanaraaui taritari'a adaau. ¹⁷Rei'uaa ra nugasiau hako, 'ia Araha 'a awa beiau ma ha'a-weteweteau 'inia'i mena ana, do 'inau wai taroha'inia'i Taroha Goro hako 'ari tanaraaui noni nara ai'a Jiu marai rongoa. 'Iia 'a'auhiau baaniraau noni rau gasi hiiri ha'amaesia. ¹⁸Ia Araha 'ai taatahi bwarasiau baaniai mwani maho ta'aa, mai waiu taha i hourana ara'a i aro. Gau magai ha'aasaa tarau tarau. Amen.

¹⁹Ha'atee wa'ewa'e agua tanaa Prisila mea Akuila, mei tanaa Onesiforas mana hasiwae ana bei'i gare adaru'i. ²⁰Ia Erastus ai'a hano beiau 'ini, 'ia mau na'i Korin. Mia Trofimas na mata'i, mau hano baania mau i Maelitas. ²¹Timoti, 'oi ha'imaania ataha mai, maigui tari madoraa ni awarosi.

'Ia Iubiulas, mea Piudens, 'ia Laenas mea Kilodia miraau hako i noni hinihini na 'ini, rau 'unua wou i ha'atee wa'ewa'e adaau tana'o.

²²Io, Timoti, 'au ha'arahesi mia Araha 'ai awa bei'o na'i tahingamu mia God 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaa Taetas

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i 'oha ni baronga ta'a'i agaa'i ra 'onaa do ra'i mareho nagau haa'i tarau ma gau 'adoma'inia do 'a gere bwara 'anai gaasi'i. Naasi ta'i mareho na taritari'a beiraaui noni hinihini na'i maraui Krit.

'Iraaui noni nai Krit rau to'ora'i gere herehere adaa'i haraariraaui. 'Iraaui ra'i sae nara pwari'i raha, ra'i sae 'ada'i 'agerosu, mara awa hahaingahui'a. Na'i madoraa na tara'i noni nai Krit raugu ha'i sae hinihini rau siri ro'u na'i heiso'i bei'i baronga ta'a'i adaa'isi. 'Ia Pol 'a usuai usu-usuni tanaa Taetas 'inia 'iia naasi na tatau'aro beiraaui sae hinihini na'i Krit. 'A usu-usu tanaa Taetas 'anai ha'a-aidangisia 'ini'i taha na ta'isada dorai aidangisi'i ma 'anai haa'i. 'Onaa narau huunai hinihinia Jisas rau ga'i ha'ata'inia hura'a suri'i tahitahi adaa'i.

Ma'ata 'a bwara 'anai orisi'i baronga ta'a'i agaa'i 'inia moi wetewete agaau haarigaau. Naasi 'ia Pol 'a usu-usu ro'u 'abaiai tatau'aro anai Hi'ona Maea. Na'i 'oha nagau waia Jisas suri'i tahingagaa'i, na Hi'ona Maea 'a ha'a-wariwarigia baaniai ora-ora'a ma ha'ahaoru'i tahingagaa'i. Ni Hi'ona Maea na 'a'auhigia 'anai orisi'i barongagaa'i nara ta'a'i 'anai awa suriai taha na 'ia God na 'irisia.

'A 'ua? 'Ioe 'o ha'a-haingahui'ai orisi'i barongamu'i nara ta'a'i? Na'i 'oha na 'oi 'oha'iniai buka Taetas 'oi 'omesi'i hei'a'auhi na matai haua i Hi'ona Maea ana God tana'o.

1¹ Tana'o Taetas:

'Inau a Pol, sae tatau'aro ana God ma'e Ha'ataari ana Jisas Kraest. 'Iia 'a ha'ataariau 'anai 'a'auhiraau nei na 'ia God 'a bwane 'ome sigihiraaui. 'Au 'a'auhiraau dorai hinihinia Jisas ma rai 'iraraai taha na ha'a-momori 'inia. Mana maho ha'a-momori 'isi rai 'a'auhiraau 'anai awa suriai hei'irisina God.

²Gau 'iraraa do na'i 'oha gai hinihiniai taha na ha'a-momori gai to'oraai 'adoma'i wetewete 'anai daua nagau i tahi tarau. 'Ia God 'a bwane durua tanagaau tahi tarau na'i madoraa na marewana ai'a awa mau, mea God 'a bwa'i pwari'i. ³Ma na'i huunai madoraa na 'ia God 'a sigihia, 'agu ha'ata'inia hura'a i taroha gorosi tanaraui sae. Mea God na ha'atahigaau baaniai ora-ora'a, na ha'a-'u'uriau 'anai taroha'inia hura'a. ⁴Taetas, 'ioe 'o 'onaa huunai gare agua suria garaa to'oraai ta'i hinihini. 'Au ha'arahesi tanaa Godi

Amaga mea Jisas Kraest i Ha'atahi aga, rarui ha'agorohi'o ma rarui ha'a-awagorohi'o.

Baronga Ni Na'otara Na'i Heiso

⁵Au niga'o na'i marau i Krit do i'oe 'oi ha'a-rosiai tatau'aro ana Araha nau ai'a ha'ahakoa mau. Ma 'au rabasia do'oi sigihi'i tara'i sae 'anai na'otaranai heiso suri'i 'omaa na'i Krit nara hinihini. Ma'oi haa 'onaai bwane 'unua agua tana'o. ⁶Au 'unua tana'o do na'otara 'anai heiso, 'e sae na awangana 'ai odo-odo na'i maana God, neina 'iraau noni ra bwa'i ha'ahunia mwada'u 'inia ta maho. 'Iia 'ai awa moi beia ta ta'i urao mai abui ha'ata'ai ai ha'iwai ana. Mana gare ana'i rai hinihinia Jisas Kraest ma rai suriai barongana. Neina bwa'i ta sae 'ai matai 'unua do 'iraau ra'i gare ta'a'i ma'ua 'unua do rau hairaes di'u. ⁷Na na'otara 'anai heiso, 'ia God na 'ome sigihia 'anai 'omesuriai tatau'aro ana. Tarana naasi nai goro 'inia i awangana, neina bwa'i ta sae nai ha'ahunia 'inia ta maho. Ni bwauodo 'e sae na bwa'i ha'ata'ea haaria ma'ua taesu'a mwada'u. 'E sae na bwa'i gono raha 'ini'i waini bweu mana awa hahingahui'a ma'ua pwari'i'i sae 'anai ha'a-bweubweu'araau 'ini'i ha'a adaa'i. ⁸'Iia 'ai abui haa'i maho ta'a'i 'isi, ma'ata 'iia 'ai ha'i sae baronga goro. 'Ai ha'amaotoraau mahuara nara boi na'i 'omaa ma'ua ruma ana. 'Iia 'ai wa'ewa'e 'anai awa odo-odo. 'Ai wetewete 'anai ura bwarasi'i 'ado'ado ta'a'i na'i tahingana. 'Ai awa odo-odo beirau i noni ma'ai awa odo-odo na'i maana God.

⁹Mana ha'ahakona, 'iia 'ai dau baabau suri'i huudi ha'ausuringa'i na garaa hau'i tanaraau ani. Ma naasi 'aigui arari 'anai ha'a-wetewete'i hinihinidaa'i noni 'ini'i ha'ausuringa'i nara odo-odo. Ma na'i 'oha na sae 'a ai'a 'adoma'i aratara 'ini'i huudi ha'ausuringa'i, 'iia 'ai ha'ata'ini'i hura'a i taritari'a ana'i.

¹⁰O 'iraraa, 'a rago i nei na'i Krit nara ai'a raba rongosuriai Taroha Goro 'inia Jisas Kraest, ororiu 'iraau i Jiu nara ha'i sae hinihini mara rabasia do gai ha'isuri'i mau i ringe adaa'i. 'Iraausi rau pwari'iraau moi inoni 'ini'i ha'atee ra rongo to'o bweubweu'a narau haa'i.

¹¹Taetas, 'oi ha'a-papakuraau nei ra heitaroha'i pwapwari'i, 'inia ra rago'a i nei narau ha'ata'ai'i hinihinidi beia Jisas Kraest. Tara'i sae ha'iwai bei'i gare adaa'i rau rihosi hako'a. Ra pwari'iraau noni 'ini'i ha'ausuringa'i pwapwari'i 'anai rahi'i pwaranga i ha'a adaa'i.

¹²Na'i 'oha bwani, 'e sae ni Krit narau 'adoma'inia do'e sae madoma, 'a ha'atee o'ani, "Iraau sae ni Krit ra'i sae 'ada'i pwari'i! Ra hehere ta'aa 'onaai'i mwamwaa wawauru. Rau 'age'age marau ngangaura'a." ¹³Mana ha'atee 'isi ra ha'a-momori di'u! 'Iraau Krit rau o'asi mora, ma rai o'asi'a. Hoita, naasi nau 'irisia 'inia do'oi ha'atee wetewete tanaraau nei rau suri'i ha'ausuringa'i pwapwari'i, marai hinihini'i huudi ha'ausuringa'i! ¹⁴Marai abui suri'i moi mamaani 'oni'oni adaa'i ha'ausuri 'ada'i Jiu, ma'ua ringeringe adaa'i nei ra ai'a rabasi'i huudi ha'ausuringa'i. ¹⁵Mwani maho hako ra goro tanaai sae na odo-odo na'i maana God. Me tanaai nei na do'o'a na'i maana God ma ai'a hinihinia Kraest, 'a 'adoma'inia dona mwani maho ra ta'a'i.

'Iraaui sae o'asi, na 'adoma'idaa'i ra ta'a'i mara ai'a 'iraraai maho na goro mana maho na ta'aa. ¹⁶Rau 'unua do rau aidangisia God magu barongadaa'i mana tatau'aro adaa'i 'a ha'ata'inia do 'iraaui rau ai'a aidangisia God. Rau honu 'inia ta'aa marau ai'a suri'i ringe ana'i a God. Rau ai'a arari 'anai haa'i maho goro.

Awanga Ni Sae Hinihini

2 ¹Taetas, 'oi abui 'onaairaaui sae ra heheitaroha'i pwapwaar'i. Ma'ata na ha'ausuringa'i amu'i tanaraaui sae hinihini rai odo-odo 'onaai ha'ausuringa'i ana'i a God. ²Oi ha'ausuriraaui sae wari marai 'omesuriraaui haariraaui baaniai ora-ora'a. Na awahadaaui 'ai odo-odo neina 'iraaui noni rai ha'ahouraaui. Mana hinihinidaaui 'ai odo-odo ro'u marai ta'ahiraaui sae suri'i maho rau haa'i. Mana hinihinidaaui 'ai hano daara'i, rei'uaa na mwani maho ta'a'i rai to'oto'o.

³A o'asi ro'u, 'oi ha'ausuriraaui urao wari marai ha'ata'inia ha'ahou tanaa God suri'i mwani maho narai hau'i. Rai abui to'o haisubuni marai abui gono raha 'ini'i wai ni bweu. Rai abui haa o'asi, ma'ata rai ha'ausuriraaui noni 'ini'i baronga goro. ⁴Iraaui urao wari rai ha'ausuriraaui urao haoru 'anai ta'ahiraaui mwane mana gare adaa'i. ⁵Rai ha'ausuriraaui marai 'omesuriraaui haariraaui baaniai ora-ora'a marai awa suri'i mwane adaa'i. Rai ha'ahou'i mwane adaa'i marai araisuriraaui ro'u. Rai 'omesuri ha'agorohi'i mwane adaa'i bei'i gare adaa'i marai 'a'auhiraau ro'u i noni 'etea. 'Onaa rai ha'isuri'i ha'ausuringa'i 'isi, 'a bwa'i nei 'ai 'unu ha'ata'aia mwada'u i awangadi sae hinihini.

⁶Taetas, 'oi ha'ausuriraaui ro'u i sae mwane haoru. 'Oi ha'a-'o'oriraaui marai 'omesuriraaui haariraaui baaniai ora-ora'a. ⁷Nai'i suri'i mwani maho, 'oi ha'ata'ini'i tanaraaui taha nara goro ma odo-odo 'anai suri'i. Mana ha'ausuringa'i amu'i ra ga'i odo-odo tarau 'anai ha'ata'inia do'o 'adoma'i ha'a-ororiu'i. ⁸Mana ha'atee amu'i ra ga'i ha'a-momori tarau neina abu ta sae 'ai ha'atee ha'ata'ai'i ha'ausuringa'i amu'i. Ma 'onaa 'ai o'asi, 'iraaui nei narau ura bwarasi'o raigui ninima 'oha rau bwa'i sadoia ta here 'anai 'unu ha'a-ta'aigaau sae hinihini 'inia.

⁹Ma 'oi ha'ausuriraaui ro'u i slev. Rai araisuriraaui bwauodo adaa'i suri'i mwani maho rau 'unu'i tanaraaui. Marai haa'i maho na bwauodo adaa'i rai wa'ewa'e 'ini'i. Rai abui heiraeraesi beiraaui ¹⁰ma'uasi beriraaui. Ma'ata rai tau'aro goro, neina 'iraaui bwauodo adaa'i rai ha'a-'u'uriraaui. Miraau sae rai 'ome 'iraraa i tau'aro mana barongadaaui na goro. Mana awahadaaui na goro rai re'ia marai raba suria ha'ausuringa'i ana'ia God na ruhasigaaui baaniai ora-ora'a.

¹¹Taetas, 'oi ha'ausuriraaui noni hinihini 'anai awa odo-odo, 'inia 'ia God 'a goro 'inigia rei'uaa gau ai'a arari. 'A ha'ata'inia goro ana 'inigia 'oha na ha'ataaria mai a Jisas 'anai ruhasiraaui noni baaniai ora-ora'a. ¹²Mea God 'a ha'ausurigaau 'anai rihosi baaniai ringe i ahurodo mana 'adoma'i ta'a'i ni marewana. 'A ha'ausurigaau magai to'oraai wetewete 'anai 'omesurigaau

haarigaau baaniai ora-ora'a, ma 'anai awa odo-odo mana awa suriai hei'irisina God na'i marewanani. ¹³Gai awa odo-odo o'asi, 'oha gau totoriai boi aho'i ana God aga, 'ia Jisas Kraest, beiai mena mana raraha. Magai wa'ewa'e 'oha gai 'omesiai boi anai Ha'atahi. ¹⁴'Ia Jisas 'a watea haaria 'anai mae taragaau 'anai ruhasigaau baaniai ora-ora'a ma ro'u 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a agaa'i neina 'igaau gai ha'i inoni ana'i magai 'adoma'i raorao 'anai hau'i mwani mareho goro.

¹⁵Nara 'isi mareho nau 'irisi'i do'oi ha'ausuriraaui 'ini'i noni hinihini na'i Krit. 'Oi ha'a-'o'oriraaui 'anai araisuri'i marai ha'isuri'i ha'ausuringa'i amu'i. 'Oi ha'atee wetewete tanaraaui nei nara ai'a raba araisuri'o 'inia i'oe naasi na'otara adaau. 'Oi abui watea do rai wana bodio 'ini'o.

**Ha'ausuringa'i 'Ada'i
Barongadaa'i Sae Hinihini**

3 ¹Taetas, 'oi ha'a-'adoma'i aho'isiraau ro'u i noni hinihini marai 'adoma'i ha'ahouraaui mana araisuriraaui nei rau na'otara miraaui nei ra to'oraai mena ni 'omesuri na'i gaumani. Rai 'adoma'i aratara ro'u 'anai hauai taha ra goro mara odo-odo 'anai 'a'auhiraui noni. ²Abu ta sae 'ai ha'atee ha'ata'aiatai nata sae, ma'ua awa ha'a-heita'ia'i noni. Ma'ata rai awa 'abenga'i beiraaui sae marai ahumwa'eta 'anai 'a'auhiraau. ³Gau ga'i 'a'auhiraui noni, 'inia na'i na'o, 'igaau gau ahurodo ga'u mia God 'agu ruhasigaau. Gau bweu magau hairaesia beia God. Miraaui sae rau pware'i'igaau dogai haa'i here ta'a'i. Gau bwarai ura bwarasiai hei'irisi anai abe mana awangagaau 'ado dangi 'anai hau'i moi mareho ta'a'i mana kakawa 'omesiraui sae 'ini'i mareho narau to'ora'i. 'Iraui sae rau 'utaigaau migaau 'utairaaui ro'u. ⁴⁻⁵Rei'uaa na gau o'asi, 'ia God, na ruhasigia baaniai i ora-ora'a, 'a ha'ata'iniiai heita'ahi ana tanagaau na'i madoraa na ha'aboikia Jisas. 'A ruhasigia, ai'a do mareho gau haa'i ra odo-odo, me suriai heita'ahi ana tanagaau. 'A haua tanagaau Hi'ona Maea ana 'anai ha'a-wariwarigaau baaniai ora-ora'a ma gai to'oraai tahinga haoru. ⁶God 'a watea dadara'a mai Hi'ona Maea ana tanagaau mai awa na'i raroga, 'inia Jisas Kraest 'a mae 'inigaau. ⁷Rei'uaa gau ai'a arari, 'ia God 'a goro 'inigia ma 'unua do gau odo-odo na'i maana. Ma haua tanagaau Hi'ona Maea magai ha'i gare ana'i neina gai 'iraraa ha'a-momori do gau daua'a i tahi tarau. ⁸Ni mareho nau 'unu'isi, ra odo-odo mara ha'a-momori.

'Io, 'au rabasia do'oi hadahada wetewete tanaraaui noni hinihini na'i Krit, neina 'iraui nei ra 'u'uria God rai 'adoma'i raorao 'anai wate'i madoraa adaa'i 'anai hau'i mwani maho goro tanaraui noni. 'Inia na mareho nau 'unu'i 'isi, ra goro hako mara matai 'a'auhiraui noni. ⁹Taetas, tara'i sae ra ai'a here goro moe'a. Tara'i madoraa ra to'o heitohetohe moi, ma tara'i 'oha ra heitohetohe nga'ini'i burungadaa'i, ma tara'i 'oha ra heitohetohe nga'ini'i ringe ro'u na usu'i a Moses. I'oe 'oi abui awa beiraaui noni o'asi, 'inia mareho 'isi ra ai'a goro mara bwa'i 'a'auhia ta sae. ¹⁰Onaa ta sae hinihini 'ai heitohetohe tarau 'ini'i maho o'asi, 'oi ha'aabua. 'Onaa 'o 'unua tanaa ha'arua do'ai papaku mana saesi 'ai heitohetohe mau, 'oi abui ha'apapakua'a

ro'u. Ma na'i 'ohasi, 'oi abui watea do'ai hadahada na'i ruma maea amouu. ¹¹Taetas, gau 'iraraa doni sae o'asi, ra mamaani hiosi'i huudi ha'ausuringa'i. Mana barongadaa'i ra ha'ata'inia goro do'ia God 'ai ha'a-mama'airaa 'ini'i ora-ora'a adaa'i.

Ha'atee Ha'ausuringa'i Ha'ahako Ana Pol

¹²Inau wai awa na'i 'omaa i Nikopolis suri'i hura ni awarosi. Mawaigui 'ari Nikopolis, wai ha'ataaria ga'u wou a Atemas ma'ua Tikikas bei'o na'i Krit. Madoraa ta nei 'inirarua nai ataha bei'o, 'oi ha'imaania ma'ata'a do'oi ataha mai beiau na'i Nikopolis. ¹³Ma 'au rabasia ro'u do'oi ha'imaania 'omesurirarua goro i rua mwaneni, 'ia Apolos mea Sinas, 'e loea. Na'i 'omesuri na'oi haua 'oi ha'imaania dona awa na rarui haa, abu ta mareho rarui pwapwaku 'inia na'i 'aariha adarua. ¹⁴Taetas, 'oi ha'ausuriraa moe'a i sae hinihini na'i Krit do rai tagora raha 'anai haa'i maho goro. Neina rai 'a'auhiraau nei ra rabasiai hei'a'auhi ma rai abui awa pwaranga.

¹⁵Io, 'iraa hako i noni hinihini 'ini rau ha'atee wa'ewa'e tana'o. 'Oi 'unuai ha'atee wa'ewa'e ameeu ro'u tanaraau nei hinihini narau ta'ahi'ameu. 'Au ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Usu-usu Ana Pol Tanaa Pilimon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'Oha na 'e sae na haa i taha nagau arunga ta'aa di'u 'inia, 'a gere bwara 'anai 'adoma'i nugasias. Ni marehosi 'ia Pol 'a aidangisia na'i 'oha na hauai usu-usuni tanaa Pilimon.

'Ia Pilimon 'e ta'i sae toto'ora na awa na'i 'omaai Kolosae. 'Iia 'a to'oraai kae ruma ma to'ora'i ro'u i mwani slev nara tau'aro tanaa. Hoita, 'a 'ariwou ma'e ta'i 'iniraau slev ana'isi 'a beriai ha'a ma hora'a. Mia Pilimon 'a taesu'a 'ana 'iniai here na hauasi.

'Ariwou ma'e ta'i 'oha na 'ia Pilimon 'a daa i usu-usu baania Pol. Na'i 'ohasi 'a kae heimwaota'i di'u na'i 'oha na aidangisia do 'ia Pol 'a heisadoi beia Onesimas na horasi. 'Irarua raru awa goni na'i rumanih'o, ma na'i madoraa nararu awa 'isi 'ia Onesimas 'a rihosi ma hinihini. 'Ariwou ma garangi'ai 'oha nara ga'i ha'ahura'ahia Onesimas baaniai rumanih'o. 'Ia Pol 'a hadahada wetewete tanaa do'ai 'ari aho'i beia Pilimon. 'Ia Pol 'a 'irisia do'ia Pilimon 'ai 'adoma'i nugasias Onesimas, mai waia aho'i siri na'i raronai ruruha ana. 'Ia Pol 'a 'unua do 'ia 'ai taha mau beia Pilimon na'i muri 'anai 'omesia do mwane maho ra 'ari odo-odo.

Na'i Baebol 'a ai'a ha'arangasia goro hura'a taha nagu haua Pilimon na'i murinai 'oha na 'oha'iniai usu-usuni. Ma'ata ni taha na'ia Pol 'a usu'i na'i usu-usuni ra rawamataa goro. 'Ia Pol 'a 'unua do na'i 'oha nagai ha'atari'aa ta maho tanaa ta sae gai aho'i 'ari beia 'anai ha'angonia 'anai 'adoma'i nugasias. Mana'i 'oha narai haa'i taha na taritari'a tanagia, gai to'oraai 'adoma'i nugasi tanaraau nei nara haa'i taritari'a tanagia. Na'i 'oha na'oi 'oha'iniai Pilimon, 'oi 'adoma'i sibasiba 'inia tei na 'o ga'i 'adoma'i nugasias 'inia ta maho.

---

¹Tana'o Pilimon, sae goro agua na garaa tatau'aro tanaa God:

'Inaua Pol nau hauai usu-usuni na'i madoraa nau awa i rumanih'o 'iniai taroha'inia agua i Taroha Goro 'inia Jisas Kraest. Mia Timoti, do'oragaau na'i Kraest, 'a awa beiau ro'u 'ohani. ²Oi 'unuai ha'atee wa'ewa'e ameeu tanaai asimeeu beia Kraest, 'ia Apia, ma ro'u tanaa Akipas, na wetewete 'anai ura bwarasiraau maerongagaa'i. Ha'atee wa'ewa'e ameeu tanaraau hako ro'u i noni hinihini nara ririhunga'i na'i ruma amua. ³Mau ha'arahesi mia God i Amaga, mea Araha aga, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohi'amou mararui ha'awahi'amou goro.

Heita'ahi Mana Hinihinina Pilimon

4'Oha nau ha'arahesi 'a'auhi'o Pilimon, 'au ha'atee ha'agorohia taraua God. 5'Inia 'au rongo to'oana i heita'ahi na'o haa tanaraau hako i noni hinihini mana hinihinimu beia Jisas, Araha aga. 6'Mau ha'arahesi dona hinihinimu beia Kraest 'ai 'a'auhi'o 'anai hauai taha na odo-odo. 'Onaa 'ai o'asi, 'ai ha'a-aidangisi'o ro'u wou 'ini'i mwani maho goro 'ia God na haa'i tanagia na'i tahingaga beia Kraest. 7'Au ha'atee ha'agorohia ro'ua God 'inia heita'ahi amua tanaraau noni ana'i na ha'a-wetewete'i 'adoma'idaa'i. 'Au wa'ewa'e di'u 'inia, ma ha'a-wetewete di'u ro'u wou i 'adoma'igu.

Pol 'A Ha'angonia Pilimon

Do 'Ai 'Adoma'i Nugasai 'Inona Onesimas

8-9'Tarana naasi, 'au raba ha'angoni'o 'anai hauai maho na odo-odo do'o ga'i haua. 'Onaa 'au rabasia, 'au ga'i matai ha'a-'usu'usu'o moi, 'inia 'inau 'e Ha'ataari ana Kraest. Ma'ata, wai ha'angoni'o moi 'inia heita'ahi agaraa hairiu. 'Onaa 'iraraa amua, 'inau 'au wari'a, mau awa na'i rumaniho'o 'inia i tatau'aro agua tanaa Kraest. 10'Naasi, 'au ha'angoni'o do'oi arunga ta'ahia Onesimas,[†] 'inia 'iia 'au waia mai tanaa Kraest na'i madoraa nau awa 'ini na'i rumaniho'o, ma 'iia 'a 'onaa do 'e gare agua. 11'Iia ai'a 'a'auhi'o ga'u na'i na'o, me na'i 'ohani 'iia 'a matai 'a'auhigaraa di'u.

12'Ma rei'uaa nau ta'ahia di'u, me wai ha'ataaria'a aho'i wou tana'o. 13'Au 'irisia do 'a ga'i awa moi 'ini beiau mai 'a'auhiau na'i 'oha nau awa i rumaniho'o 'inia taroha'inia agua i Taroha Goro. Me 'inia ai'a awa amua 'ini, 'iia 'a ga'i hauai tau'aro na i'oe 'o ga'i haua. 14'Ma'ata, 'a ai'a goro do'ai 'a'auhiau 'oha nau ai'a ha'a-tohonga'inia bei'o. 'A goro 'onaa 'oi ha'awatea, ma'ata 'oi watea beiai 'adoma'imu hako, 'a gasi 'onaa do'au ha'a-'usu'usu'o moi 'inia.

15'Gasi 'ia God 'a ha'awatea Onesimas do'ai hora baani'o suria ta gere madoraa moi, neina 'oha nai aho'i mai, naasi 'aigui awa tarau'a bei'o. 16'Iia ai'a do'e slev moi tana'o, ma'ata 'ohani 'iia 'e huunai do'oramu na'i Kraest nau ta'ahia di'u. Ma na'i 'ohani, ni heita'ahi amua tanaa 'ai di'ua ro'u i heita'ahi agua. 'Inia 'oi ta'ahia, ai'a do 'onaa moi sae tatau'aro me 'ai 'onaa do 'iia 'e do'oramu ro'u beia Kraest.

17'Inau 'e ta'i bei'o na'i ruruha ana Kraest. Naasi 'au rabasia do'oi ha'amaotoa aho'ia Onesimas 'onaa ha'amaotoau na'o ga'i haa. 18'Onaa 'e mareho na ha'atari'aa tana'o ma'ua 'e ha'a na ai'a su'ua, 'inau na waigui orisia aho'i tana'o. 19'Anai ha'ata'inia do 'inau Pol wai su'u'i aho'i tana'o i mareho 'isi, 'au usua dio i tatarani 'inia i rimagu haariau. Sae tatau'aro agua 'agu ai'a usu-usu'a tanaau. Hoita, ma'oi aidangisia do'e maho na i'oe 'o ai'a su'ua ro'u mau tanaau na raha di'uai kaoni ana Onesimas. Naasi i 'a'auhi'o nau haa 'anai ha'a-aidangisi'o 'inia i tahinga haoru beia Kraest.

20'Hoita, do'oragu beia Kraest, 'au ha'angoni'o 'anai ha'amaotoa aho'i. 'A goro 'oi ha'a-wa'ewa'ea'u na'i tahingagu, 'inia 'igaraa 'e ta'i beia Kraest. 21'Au

10 Ni 'ado'ado 'anai Onesimas na'i ha'atee ni Grik naasi hei'a'auhi.

hauai usu-usuni 'inia 'au 'iraraa do'oi ha'isuriai maho nau ha'angoni'o 'inia. Mau 'iraraa ro'u do'oi goro 'inia Onesimas di'u'i maho nau 'unu'i 'isi.

22Ma'e ta'i mareho ro'u nau raba 'unua tana'o. 'Au 'irisia do 'oi ha'aagaua ta dora taragu na'i ruma amua, 'inia 'au hinihini do'ia God 'ai arami'i ha'arahesi amoo'i 'iniau. Ma bwa'i ore a mawai ataha aho'i bei'amou.

Ha'atee Ha'ahako

23'Io. 'Ia Epafaras 'a 'unuai ha'atee wa'ewa'e ana tana'o. 'Iia 'a awa ro'u beiau na'i rumani ho'oni, 'iniau hua ana ro'u i tatau'aro ana Jisas Kraest.

24'Ia Mak, 'ia Aristakas, 'ia Dimas mea Luk, mwane rau 'a'auhiau 'anai taroha'iniau Taroha Goro, rau 'unua tanaau dowai ha'ataaria ro'u wou i ha'atee wa'ewa'e adaa tana'o.

25'Au ha'arahesi mia Jisas Kraest, i Araha aga, 'ai ha'agorohi'amou hako.

Na Usu-usu Tanaraaui Hibru

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i sae rau 'adoma'inia do'oi ha'isuri'i ma'ata i Ringe ma'oigui matai ha'i sae hinihini. Rau ai'a aidangisia do 'a 'ari moi suriai hinihini na'o haua beia Jisas.

Ni Hibru 'e usu-usu nara haua tanaraaui Jiu narau hinihini maragu ura wetewete di'u mau suri'i ringeringe mana ha'atora na'ia Moses na 'unu'i tanaraau. 'Ia mo'o na usuai usu-usuni 'a 'unua hura'a do ni mareho na ororiu di'u naasi 'anai 'irara ha'agorohia Jisas, 'inia 'iia naasi God. 'Ia Jisas naasi na ha'a-arotaha'i duruduru mana ha'atee rarabea nara haa'i rarabea 'ohabwani. Ma 'unua ro'u do ai'a ta'isada do gaigui suu ho'asi tarau'a ro'u, 'inia 'ia Jisas 'a watea haraaria 'onaai ho'asi 'ana'ai mwane 'oha 'anai horigia baani'i ora-ora'a agaa'i. 'Ia Jisas 'a tahangiai tara tanagiai noni 'anai 'ari daara'i beia God. Na'i ringeringe adaau Jiu, gau 'iraraa do 'iraaui moi tara'i sae ororiu 'onaai Piriisi narau matai siri na'i raronai Ruma Maea adaau 'anai ataha beia God.

'Ia mo'o na hauai usu-usuni, 'a raba ha'a-aidangisiraau Jiu do naia moi na hinihini naasi na'ia God nai wanawana na'iei. 'A ai'a rabasia do 'iraaui sae hinihini rai suria aho'i mwani ringeringe ana'ia Moses. 'A 'irisia moi dorai ura baabau na'i hinihini adaau beia Kraest.

Jisas Kraest Garena God

1 ¹Na'i 'oha bwani 'a ragoi 'oha ma ragoi herehere na 'ia God na haa'i 'anai hadahada tanaraaui wauwa agaa'i. Ma sigihiraau rarabea 'anai ha'arangasi'i hura'ai hadahada 'isi. ²Mei suri'i dangi ha'ahako nagau awa suri'i madoraa 'inisi, 'ia God 'a ha'ataaria mai Garena 'anai 'unu'i hura'ai ha'atee ana'i tanagiai inoni. Mia God 'a 'ome sigihiai Garena 'anai to'ora'i mwane mareho hako, mana Garena 'a ha'apwa'araai marewana mana ahoasara mana mwane mareho hako na'i raroda suriai hei'irisina God. ³'Ia na ha'ata'inia hura'ai rahana mana gorohana God, mana barongana'i ra ta'isada hako bei'i barongana'ia God. 'A dau goni'i hako i mwane mareho 'iniai mena anai ha'atee ana na wetewete. 'A mae 'anai ha'a-wariwarigia baaniai ora-ora'a magu 'ari heinagu auru na'i dora ni mwaeraha na'i aba odona God na mena di'u'i mwane mareho hako.

Kraest 'A Ororiu Di'u'i Enjel

4Ni mareho 'isi ra ha'ata'inia do'ia Kraest 'a ahaaha di'uraau i enjel. Ma na'i 'oha na 'ia God 'a 'unua Kraest 'iniaia Garena ma ai'a 'unua 'inia i enjel 'a ha'ata'inia ro'u i ahaaha ana Kraest. 5Gau 'iraraa do 'ia Kraest 'a ahaaha di'uraau suria 'ia God 'a ai'a o'ani 'inia ta ta'i 'ini'i enjel ana'i,

“I'oe naasi gare agua,
na'i 'ohani 'inau naasi Amamu.”[†]

Mia God ai'a do 'iia 'ai o'ani 'inia ta enjel,

“Inau naasi Amamu,
me i'oe naasi gare agua.”[†]

6Mana'i 'oha na 'ia God 'a ha'ataaria mai huunai ta'i Garena na'i marewana 'a o'ani,

“I'amoui enjel hako, moi ha'aasaa.”[†]

7Mia God 'a ha'atee o'ani 'ini'i enjel ana'i,

“I'amou mou tau'aro tanaau,
ma 'onaa wai 'irisia, moi hura'a 'onaai ro'a,
ma'ua 'onaai ngarungarui 'eu.”[†]

8Mei tanaai Garena 'ia God 'a o'ani,

“I'oe God, na hourana amua 'ai awa tarau tarau.
'O heimarungi beiai ahu odoni na'i hourana amua.

9'O ta'ahiai mareho na odo-odo na inoni na haa'i,
ma'o 'ita'i maho nara ai'a odo-odo.

Na tarana naasi nau 'ome sigihi'o 'inia,
mau haua tana'o i wa'ewa'e mana ha'ahou na di'u baaniraaui nei namou
poru goni goro.”[†]

10Mia God 'a 'unua o'ani ro'u 'iniaia Garena,

“Araha, mau mai taraawa'ana, i'oe 'o ha'apwa'araai marewanani.
Baaniai rimamu na'o tau'aronai ahoasara mana mwane mareho na'i
rarena.

11 Na mwane mareho 'isi rai ai'a'i moi, ma'ata i'oe 'oi awa tarau.

Rai hanoriai ta'aa 'onaai'i bwana bwani.

12 'Oi here rumirumi'i 'onaai to'oni ta'aa,

ma'oi orisi'i moi 'onaai sae na orisi 'iniaia bwana na ho'osia.

Mi'oe 'o bwa'i orisi,
ma'o bwa'i matai mae'a ta 'oha.”[†]

13'Ia God 'a ai'a o'ani 'inia ta ta'i enjel ana'i,

“'Oi heinagu auru na'i aba odogu,
tari 'oha wai nugaraui maerongamu'i
na'i bahainai heimarungi amua.”[†]

14Ni enjel 'isi ra'i sae tatau'aro moi. Ra'i mareho tahitahi na 'ia God 'a ha'a-taariraaui mai 'anai 'a'uhiraaui nei naraai dauai tahi tarau.

'E Ha'abasu

2 ¹Iniai ororiu na haa i Garena, gai dau baabau suri'i ha'ausuringa'i ha'a-momori nagau bwane rongo'i, neina gau bwa'i matai su'a hairiu suri'i hinihinigaa'i. ²Ha'atora na 'ia God 'a ha'a-taariraaui mai enjel 'anai maani'i tanaraaui wauwa agaa'i, ra'i mareho 'anai 'adoma'i hihia 'ini'i. 'Inia 'ia mo'o na ai'a araisuri'i, 'ai daua ma'ata'a i ha'a-mama'ai ohanai taha na ha'atari'aa. ³Naasi, 'a ha'ata'inia do 'ia God 'ai ha'a-mama'aigaau ma'ata, 'onaa nagau bwa'i 'adoma'i ororiu 'iniai 'ado'ado ana 'anai ha'atahigia. Mana here na haua 'anai ha'atahigia 'a goro di'u. 'Ia Araha na ha'arangasia tahamora hura'a i 'ado'ado naasi, miraaui nei narau awa beia marau rongoa rau ha'ata'inia hura'a tanagia do 'a ha'a-momori. ⁴Ma 'anai ha'ata'iniai ha'a-momori adaa'i tanagia, 'ia God 'a hauai mena tanaraaui 'anai hau'i mwane ha'abu'oahu mana ha'ara ma ha'atora'ini'i bane ni tatau'aro baaniai Hi'ona Maea tanaraaui noni hinihini suriai hei'irisina.

'Ia Jisas 'A Aho'ita'i Noni

⁵'Ia God 'a ai'a 'ome sigihiraui enjel 'anai heimarungi na'i marewana haoru nai boi ta'oha. Naasi marewana nagau hadanga'inia ani. ⁶'E dorai Ususu Maea na o'ani,

“God, 'a 'ua 'o 'adoma'i ororiu 'iniraui noni ma'o raba taguma'iniraui?

⁷Na'i na'o ga'u 'o ha'a-anoanoraui baaniraui enjel.

Mana'i 'oha nai boi mau, 'oi ha'a-ororiuraui ma'oi haua tanaraui ha'ahou na raha.

⁸Mana mwane mareho hako 'oi nuga'i na'i bahainai heimarungi adaui noni.”[†]

Hoita, ra 'unua na'i dorai Ususu Maea naasi do 'e 'oha nai boi na 'iraui inoni rai marungi'i mwane mareho hako na bwa'i do ta ta'i mareho na do 'aigui doe. Me na'i 'ohani, gau ai'a 'omesia mau doni inoni ra marungi'i hako'i mwane mareho. ⁹Ma'ata, 'ia Jisas gau 'omesia do na'i na'o ga'u, 'ia God 'a ha'a-anoanoa baaniraui enjel do neina 'ai ha'ata'iniai goro ana God na'i mae na haua 'iniraui hako i noni. Ma 'iniai mae na haa 'inigia, 'ia God 'a ha'a-ororiua ma haua tanaai ha'ahou na raha. ¹⁰'Ia God 'a ha'apwa'ara'i mwane mareho hako neina gai ha'aasaa 'ini'i. Naasi 'a odo-odo do 'ai ha'awatea do 'ia Jisas 'ai rongomaata'i. 'Inia na mae na haua, 'a ha'a-araria 'onaai na'otara odo-odo 'anai na'otaranai kae ruruhai noni 'anai daua nadaui ha'ahou mana tahi tarau.

¹¹Naasi 'ia Jisas miraaui noni na ha'amaearaui 'e ta'i ruruha narau to'oraai ta'i Ama. Mia Jisas ai'a ninimata'i 'unuraui 'ini'i do'orana'i mana asina'i. ¹²Mia o'ani 'inia God,

“Inau wai taroha'inia hura'a tanaraui do'oragu'i mana asigu'i tau'aro hauasa na'o haa'i.

Wai gana ha'aasa'o na'i 'oha rai boi goni 'anai ha'arahesi'o.”[†]

13Mia o'ani ro'u, "Inau wai 'u'uri na'i hungamu," magu o'ani ro'u, "Ninauni, beiraaui gare na'o hau'i mai tanaau."†

14Ni gare na 'unu'isi ra'i inoni moi. Naasi 'ia Jisas 'a boi ha'i inoni 'onaairaaui. 'A haua o'asi do 'iniaia ha'i inoni ana, 'iia 'ai matai mae, mana'i mae nai haua 'ai matai ha'a-ai'aa i mena ana Saetan na to'oraai mena ni ha'amaesi. 15Mana'i moi here naasi na matai ruhasiraauui nei na 'onaa doni 'ado'ado ni maaaa'usiaa mae 'a ho'osiraau taraawa'a mau mai 'oha rau kekerei. 16Gau hako gau aidangisia do boi na haua Jisas 'a ai'a boi 'anai 'a'auhiraauui enjel, ma'ata 'a boi 'anai 'a'auhiraauui warowarona'i a Ebrahim. 17Naasi 'anai 'a'auhigia goro, 'a ororiu do'ia Jisas 'ai ha'ata'isadaa beiraaui do'orana'i mana asina'i. 'A haua o'asi neina na'i tatau'aro ana tanaa God, 'iia 'ai 'onaai Bwauododaauui Piriisi nai mangudi nai ahu ta'ahiraauui inoni ana'i. Ma ro'u, 'ai matai mae 'onaai ho'asi 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a adaa'i noni. 18Ma naasi 'a matai 'a'auhiraauui nei na 'ia Saetan 'ai ohongiraaui, 'inia 'iia haaria Jisas 'a siri na'i rongomaata'i mana heihonghi.

Jisas 'A Ororiu Di'ua Moses

3 1Mwane do'ora mana asigu'i na 'ia God 'a soi'amou 'anai ha'i noni ana'i ma 'anai awa beia ara'ai Aro! Moi wai'ado'ado surisuria Jisas nagau hinihinia do'ia God na ha'ataaria mai 'onaai noni heitaroha'i ana ma 'onaai Bwauododaauui Piriisi. 2'Iia 'a mangudi na'i tatau'aro ana tanaa God na sigihia 'ana, 'onaai mangudi na haua Moses tanaa God 'oha na 'ia God 'a ha'a-'u'uria 'iniraauui nei ana'i nara 'onaai ta'i ruruha.† 3'A 'ua? 'Onaa ta sae nai tagorahiai ruma 'anai ruruha ana, 'a odo-odo do gai ha'ahouai ruma ana di'ua mo'o na tagorahias? 'A o'asi ro'ua Jisas. 'Iia naasi nagau ga'i ha'ahoua di'u baania Moses. 4'Adona hakoi ruma ra to'o sae na tagorahi'i, ma'ata 'ia God naasi na tagorahi'i mwane mareho. 5'Ia Moses 'e inoni tatau'aro moi magu mangudi na'i tau'aro ana beiai ruruha ana God. Mana tatau'aro ana, naasi 'anai ha'ata'inia tanaai ruruha ana God i taha na 'ia God 'aigui 'unu'i mau ro'u na'i muri. 6'Ia Kraest 'a mangudi ro'u na'i tatau'aro ana. Ma'ata 'iiasa ai'a inoni tatau'aro me 'iia naasi bwauodo, suria 'iia 'e Garena God. Migaau naasi ruruha ana God 'onaa gai dau baabau tarau suri'i hinihinigaa'i, marai raorao i 'adoma'igaa'i 'iniaia 'adoma'i heitotori 'ini'i duruduru ana'ia Kraest tanagia.

Dora ni Mamaro

Tanaraauui Inoni Ana'ia God

7Naasi 'a 'onaai ha'atee anai Hi'ona Maea na o'ani,

“Dangini moi bahurungoai taha 'ia God amou na 'unua tana'amou.

8 Moi abui rongoasa 'onaairaaui wauwa amoo'i 'ohabwani narau hairaesii beia God,

2:13 Aisaea 8:17,18 3:2 'Iniraauui nei ana'i: Na'i ha'atee ni Grik ra 'unua “'iniaia ruma ana God.” Ma'ata ni 'ado'ado 'ana 'a ta'isadaa moi.

marau haa'i mareho ta'a'i na'i dora mangasara 'anai sadoia 'onaa God 'a ahumaratanoa ma'ua ai'a."

9 Mia God 'a o'ani, "Rau bonasiai ha'imaaniau rei'uua narau bwane 'omesi'i mareho nau hau'i tanaraau suriai hai tangahurui harisi.

10 Tarana naasi nau taesu'a 'inia 'adaau mau o'ani, "Iraau 'ageta'i awa suriau tarau marau kakawa suri'i ha'atee agu'i."

11 'Au taesu'a 'adaau mau hauai duruduru na wetewete o'ani, 'Rau bwa'i tari mwada'u beiau na'i dora ni mamaro!'"†

12 Naasi moi 'ome'ome goro, arai do'ora mana asigu'! Moi abu ha'awatea dona tahingamoo'i rai honu 'ini'i mareho ta'a'i ma'ua 'adoma'i heiruarua'a. Mou gasigu rihota'i baania God na tahitahi. 13 Ma naasi, na'i dangini, 'oha namou to'o madoraa mau 'anai bahurongoa God, 'a goro domoi ha'a-ta'u'u'amou hairiu 'ado dangi. Moi haua o'asi 'anai ha'a-bwarasi'amou baaniai ora-ora'a. Mou gasi pware'i'amou haarimoou doni ora-ora'a 'e mareho goro mamougu bwarai rihosi tanaa God. 14 'Onaa nagai wetewete 'anai 'u'uria God 'ari tari na'i ha'ahakona 'onaai bwane haua agaau na'i 'oha gau taraawa'a hinihini, 'igaaui gai hagu tarau ro'u beia Kraest. 15 Ma'ata moi 'adoma'inia tarau i ha'abasu na o'ani,

"Dangini moi bahurongoai taha 'ia God amoou na 'unua tana'amou.

Moi abui rongoasa 'onaairaaui wauwa amoo'i 'ohabwani narau hairaesii beia God."†

16 'A 'ua? 'Iraau atei narau hairaesii beia God na'i 'oha narau rongoai ringena? 'Iraaui gareni Israel na 'ia Moses na wairaaui hura'a baaniai Ijip.

17 'A 'ua? 'Iraau atei na 'ia God 'a taesu'a 'adaau suriai hai tangahurui harisi?

'Iia 'a taesu'a 'adaaui nei narau ora-ora'a. 'Ari wou marau haimaesii hako moi na'i dora mangasara. 18 Miraau atei 'ia God na duruduru wetewete

tanaraau do'iraaui rau bwa'i matai tari beia na'i dora ni mamaro ana? 'Iia 'a hadanga'iniraaui sae narau hairaesii beia. 19 Naasi gau aidangisia do suria ai'a hinihini adaau, rau ai'a matai ataha beia God na'i dora ni mamaro ana.

4 1 Hoita naasi, ni duruduru ana God tanagia 'anai siri beia na'i dora ni mamaro ana, 'a ta'isada 'onaai mau. Naasi gai herehere goro, ra gasigu bwa'i siri tara'i nei 'ini'amou. 2 'Inia 'i Taroha Goro 'inia dora ni mamaro nara taroha'inia tanagaasi, ra taroha'inia o'asi ro'u tanaraau na'i 'oha bwani. Maagu rei'uua narau rongoai marehosi, ma'ata 'a ai'a 'a'auhiraau. 'A ai'a 'a'auhiraau, suria 'oha narau rongoa, rau ai'a hinihinia. 3 Me 'igaaui nei nagau hinihinia naasi nagai siri na'i dora ni mamaro na 'ia God na duruduru 'inia tanagia. Mei tanaraaui nei narau bwa'i hinihini 'ai 'onaai 'unua ana God o'ani,

"'Au taesu'a 'adaau mau hauai duruduru na wetewete o'ani,

'Rau bwa'i tari mwada'u beiau na'i dora ni mamaro.'"†

'Ia God na 'unua o'asi rei'uua na dora ni mamarosi 'a bwani ha'aagaaui mau na'i 'oha na hauai marewanani. 4 Gau 'iraraa o'asi, 'inia 'e dora na'i Uusu-maea 'a hadanga'iniai biunai dangi o'ani,

“Na'i biunai dangi 'ia God 'a mamaro baani'i tagora ana'i.”†

5Ma o'ani ro'u na'i dora ani na'i Usu-usu Maea, “Rau bwa'i tari mwada'u beiau na'i dora ni mamaro!” 6Naasi, ni dora ni mamarosi gau matai siri mau ro'u na'iei. Miraaui nei narau bwane rongoa mau mai orea i Taroha Goro maraugu hairaesi beia God, rau ai'a siri na'i dorasi. 7Naasi mia God 'a nigaa ro'u i madoraa he'ete'i 'anai siri na'i dorasi, mana madoraasi naasi na'i dangini. Gau 'iraraa o'asi suria 'a ragoi harisi nara hako'a murinai 'oha narau ai'a siri na'i dora ni mamarosi, mia God 'agu tau'aro na'i 'adoma'ina Deved 'anai usuai mareho nau bura'i 'unua tana'amou ani. 'A o'ani,

“Dangini moi bahurongoai taha 'ia God amouu na 'unua tana'amou.

‘Moi abui rongoasa.’”†

8Gau 'iraraa do ni dora na 'ia Josua na wairaaui saeni Israel 'ana, ni dorasi ai'a dora ni mamaro. 'Inia 'onaa naasi'a i dora ni mamaro, 'ia God 'agu bwa'i 'unua'a ro'u ta 'oha he'ete'i 'anai siri ro'u na'i dora ni mamarosi. 9Me suriai o'asi ana, 'e 'oha ni mamaro namau nadaaui inoni ana'ia God, 'onaai mamaro na haua God na'i biunai dangi murinai ha'apwa'araa na haa i marewana. 10Miraaui nei narai siri na'i dora ni mamarosi rai mamaro baani'i tau'aro adaa'i 'onaai 'oha 'ia God 'a mamaro baaniai tagora ana.

11Gau magari bonasiai tari na'i dorasi. 'Inia 'onaa 'iatei na bwa'i araisuri'i ha'atee ana'ia God 'onaairaaui noni nai Israel, 'iia 'a bwa'i tari na'isi.

12Moi abui rongo agoheta'iniai Ha'atee ana God, 'inia ni Ha'atee ana God 'a honu 'inia tahi mana mena na wetewete. 'A mwamwakarua di'u'i naihi ni hei'oi nara mwamwakarui rua aba hairiu, 'inia 'a matai ganu daara'i siri na'i dora na awaiei tahinga mana 'adoma'inai inoni. Na Ha'atee ana God naasi nai hiiriai 'ado'ado mana hei'irisinai inoni. 13'A bwa'i do ta ta'i maho na'i marewanani na do'ai bainihu ta'inia God. Na mwane mareho hako ra dadao hako na'i dora marewa na'i maana, me 'iia naasi gaigu'i 'unu'i hura'a tanaa i taradi mwani mareho hako gau haa'i.

Jisas Naasi Huunai Bwauododaau Piriisi

14Naasi, gai daua baabau i hinihini nagau hadanga'inia tarau hura'asi. 'Inia 'igaau gau to'oraai huunai Bwauododaau Piriisi 'anai 'a'auhigia. 'Iia naasia Jisas, garena God na bwane ara'ai aro 'anai awa beia God. 15Na Bwauododaau Piriisi naasi 'a aidangisiai maemae'a nagau haa. Na'i 'oha na awa na'i marewanani, 'iia 'a siri ro'u o'asi suri'i mwane heiohongi 'onaaigaau, ma'ata 'a ai'a haua ta ora-ora'a. 16Naasi, gau magari ramoramo 'anai boi gaaranga God na goro 'inigia. 'Iia 'a matai ahu ta'ahigia, maai 'a'auhigia na'i 'oha nagai 'irisiai hei'a'auhi.

5 1Adonai Bwauododaau Piriisi ra 'ome sigihia baaniraaui noni 'anai ura 'iniraaui noni na'i tatau'aro ana tanaa God, 'anai hau'i bane tanaa God, ma 'anai hau'i tanaa i ho'asi adaa'i noni 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a. 2Ma suria 'iia 'e inoni moi na matai hauai ora-ora'a tara'i 'oha, 'iia 'a maratanoa

beiraau nei nara taritari'a maraugu ai'a aidangisia dorau taritari'a marau teha baania God. ³Ma suria 'iraau Bwauododaau Piriisi rau maemae'a ro'u moi 'onaairau noni, na ho'asi narai haa'i 'ada'i ora-ora'a adaa'i inoni, rai haa ro'u 'ada'i ora-ora'a adaa'i haraarirau. ⁴Anai ha'i Bwauododaau Piriisi, 'e tau'aro na hauasa. 'A bwa'i sae nai matai ha'i Bwauododaau Piriisi suriai hei'irisina haaria. Naasi 'adonai Bwauododaau Piriisi, 'ia God na soirau 'ana, 'onaai soia na haa Eron, i 'etana Bwauododaau Piriisi.

⁵'A o'asi ro'ua Kraest. 'Iia 'a ai'a 'ome sigihia haraaria 'anai hauai tau'aro hauasa naasi. 'Ia God naasi na 'ome sigihia. 'Ia God a ha'atee o'ani,

“'Ioe naasi gare agua. Na'i 'ohani 'inau naasi Amamu.”[†]

⁶Ma na'i ta'i dorai Usu-usu Maea ro'u, 'ia God 'a o'ani, “'Ioe 'e Piriisi 'onaai Melkisedek ma'oi ha'i Piriisi nai 'ari moe'a na bwa'i hako.”[†]

⁷Na'i 'oha 'ia Jisas 'a awa na'i marewanani, 'a ha'arahesi ha'i angiangi tanaa God do'ai 'a'uhia baaniai mae. 'Ia God 'a rongoai ha'arahesi ana, 'inia 'ia 'a ha'ahoua God. ⁸Ma rei'uaa na 'ia Jisas 'e garena God, me 'ia 'a rongomaata'i di'u. Mana'i rongomaata'i na haua naasi nagu ha'ausuringa'inia 'iniai huunai herehere 'anai araisuria God. ⁹Ma 'iniai araisuria ana God, 'ia God 'a ha'a-araria 'anai hauai tahi tarau tanaraau nei narau araisuria. ¹⁰Mia God 'a sigihia Jisas 'anai Bwauododaau Piriisi 'onaai Melkisedek.

Ha'abasu 'Iniai Teha Baaniai Hinihini

¹¹Ra ragoi mareho nau ga'i 'unu'i ro'u mau 'iniai he'ua Jisas nagu taarai ha'i huunai Bwauododaau Piriisi 'inia 'onaai Melkisedek magu bwara, suria mou bwarai aidangisi'i raurau i mareho. ¹²'I'amou mou ha'i sae hinihini orea'a ma ta'isada domou ga'i bwane ha'ausurirau'a ro'u tara'i nei 'ini'i mareho nagau hinihini'i. Me 'a 'ome 'onaa do 'a ta'isada dora ga'i ha'ausuri'amou moe'a ro'u mau 'ini'i ha'atee ana'ia God nara mwada'u 'anai aidangisi'i. 'I'amou mou 'onaai gare na ta'isada do 'a ga'i bwane ngau mahoingau baabau, magu tara go-gonogono wai susu moi 'onaai kakae. ¹³I nei na 'onaai gare na go-gonogono wai susu moi, na aidangina 'a kekerei mau 'onaai gare ma ai'a aidangisiai taha na goro ma odo-odo. ¹⁴Mia mo'o na matai ngaa'i mahoingau baabau 'a ha'ata'inia do'ia 'a mwanema'ua. 'Iia 'a matanga'i 'usu haraaria, 'anai 'ome 'iraraa i goro mana ta'aa.

6 ¹Naasi gai abui hadanga'ini'i waiori i ha'ausuringa'i 'inia Kraest nara mwada'u 'anai aidangisi'i. Gai su'a ara'a suri'i ha'ausuringa'i 'abaia Kraest na ta'isada beiraau nei ra mau suri'i hinihinidi. Ai'a ta'isada dogai taraawa'a he'ete'i aho'i ro'u bei'i mareho nagau bwane rongo'i'a 'onaai herehere 'anai hinihinia God mana herehere 'anai rihosi baani'i baronga ta'a'i nara matai waigia 'anai mae tarau. ²Magau ga'i bwa'i 'ari aho'i suri'i ha'ausuringa'i 'ini'i mwani bwareomaea he'ete'i hairiu,[†] mana

---

^{5:5} Psalm 2:7   ^{5:6} Psalm 110:4; 'Oha'iniai mamaani 'inia Melkisedek na'i Jenesis 14:17-24.
^{6:2} *Bwareomaea*: 'A 'ome 'onaa do ra ai'a hadanga'iniai bwareomaea 'onaai sae hinihini. Me ra hadanga'ini'i mwane herehere he'ete'i hairiu adaau Jiu 'anai ha'a-wadiwadiraau baaniai ora-ora'a 'iniai wai.

ha'ausuringa'i 'inia taranai taha nagau nuga'i 'ini'i rimagaa'i na'i hunganai sae, mana ha'ausuringa'i 'inia suruta'e aho'i baaniai mae nagai haua, mana ha'ausuringa'i 'inia hihiri na 'ia God 'ai haua na'i ha'ahakonai dangi. ³Gau magai 'ari daara'i magai maua suri'i hinihinigaa'i. Naasi here nagai haua, 'onaa 'ia God 'ai ha'awatea o'asi.

⁴Iraaui nei narau hinihinia ga'ua Kraest maraugu rihota'i baania, 'ai bwara di'u tanaraaui do raigu'i rihosi aho'i ro'u tanaa. 'Inia 'ia God 'a bwane ha'amarewa'i 'adoma'idaa'i, marau bwane arunganai goro ana God 'iniraaui, marau bwane daua ro'u i Hi'ona Maea. ⁵Rau aidangisia marau arungana i goro na haa i ha'atee ana God mana mena ana nai ha'ata'i hura'a na'i marewana nai boi mau. ⁶Naasi na'i 'oha narau daa'i mwane mareho goro o'asi, maraugu rihota'i baania Kraest, 'a bwara do raigu'i orisi ro'u, 'inia 'a 'onaa dorau rabu ahita'inia aho'i ro'u i garena God na'i dadaahoro ma do 'iraaui inoni rai haikou ro'u aho'i 'inia.

⁷Tara'i sae ra 'onaai dorai ano goro. Na rangi 'a didio na'i hungana mana mahoingau ra hungu goro mana sae nara ngaa'i ra tahi goro 'ini'i. 'Ia God 'ai ha'agorohiai nei na 'onaai dorai anosi. ⁸Ma tara'i nei ra 'onaai dorai ano na honu moi 'ini'i hahaaris ta'a'i mana warorarak. 'A bwa'i mareho nai goro nai hura'a baania. Ni sae na to'oraai dorai ano, 'ai ha'atee ha'ata'aiai mousi maai suu ha'a-ai'aa.

⁹Mwane sae goro agu'i, rei'uaa nau ha'atee o'asi, ma'ata 'inau ai'a hinihinia domoi 'onaai dorai ano na ta'aasi. Ma'ata 'au hinihini raorao do 'iamou moi suri'i baronga goro nara arariai nei na 'ia God 'a ruhasia baaniai ora-ora'a. ¹⁰'Ia God, ai'a God 'anai ha'a-bweubweu'a. 'Iia 'ai haua ma'ata i heitahari tana'amou 'inia tau'aro raha namou haa tanaa, ma 'ini ha'ata'inia amou mau mai, i heita'ahi amou tanaa na'i 'oha namou 'a'auhiraui inoni hinihini. ¹¹'Au kae 'irisita do 'adomou hako moi ta'ahi'amou hairiu o'asi tari 'oha na 'ia Kraest 'ai aho'i mai. Ma naasi moigui 'iraraa do ni taha namou 'adoma'i heitotori 'ini'i rai to'o ha'a-momori. ¹²'Inau ai'a rabasia domoi 'age, ma'ata moi here suriraui nei ra hinihini beiai ahumaratanoa. 'Iraau rau dau'i taha na 'ia God na duruduru 'ini'i tanaraau.

Duruduru Ana God 'A Haa Tanagia i 'Adoma'i Heitotori

¹³Ai'a tanei'a ro'u naigui ahaaha di'ua God. Naasi suriai o'asi ana, ai'a do tanei'a ro'u na 'ia God do'aigui duruduru na'i atana, ma'ata 'a tohe na'i atana haaria beiai duruduru na haua. 'A duruduru wetewete tanaa Ebrahim o'ani, ¹⁴"Inau wai ha'agorohi'o mawai ha'aragoraui warowaromu." ¹⁵'Ia Ebrahim 'a mangudi 'anai totoriai taha na 'ia God na duruduru 'inia tanaa, mana'i ha'ahakona 'a to'o 'onaai durua ana God tanaa.

¹⁶'Oha na 'iraaui inoni rai duruduru wetewete, 'iraaui rai tohe na'i atana nei na ahaaha di'uraui. Na'i 'oha na o'asi, 'ai matai ha'abwarasiai heiraeraesi miraaui sae rau 'iraraa doni duruduru 'ai to'o ha'a-momori. ¹⁷Naasi, 'ia God

'a tohe na'i atana beiai duruduru na haua, do neina 'iraaui nei narai dauai taha na duruduru 'inia tanaraau, rai 'iraraa ha'agorohia do 'ia God a bwa'i matai orisiai 'ado'adona. ¹⁸Ia God 'a hauai rua mahosi 'anai ha'ata'inia doni durudurusi 'ai boi ha'a-momori ma'ata. 'Etana, 'a hauai duruduru. Ma ruana, 'a tohe na'i atana beiai duruduru na haua. Rua mahosi raru bwa'i matai orisi, 'inia God 'a bwa'i matai pwari'i. Tarana naasi 'igaau nei nagau 'ariwou beia nagau ha'i dorani ohi 'inia, 'a ha'a-wetewete'i 'ado'adogaa'i dogai dauai taha nagau 'adoma'i heitotori 'ini'i. ¹⁹Ni 'iraraa agaau dogai dauai taha na 'ia God na duruduru 'inia tanagia, 'a 'onaai hauni huna ada'i tahingagaa'i na bwarai su'a. Mana hinihinia agaau o'asi, 'a 'onaa do 'a waigaau siri na'i dora na awaiei a God. 'A 'onaai 'oha na 'iraaui Piriisi rau siri di'uai dora na awaiei bwana ubu-ubu'a nara rohea na'i Ruma Maea marau siri na'i ahii na maea di'u. ²⁰Ia Jisas na bwane siri na'i na'o beia God taragaau. Me'ia na Bwauododaui Piriisi tanagia 'onaia Melkisedek me 'ia 'ai ha'i Piriisi nai 'ari moe'a na bwa'i hako.

Melkisedek

7 ¹⁻³Ia Melkisedek naasi na Mwaeraha na'i 'omaa nara 'unua 'inia Salem me 'ia 'e Piriisi ana God ororiu ara'ai Aro. Na 'ado'ado 'anai atana, naasi "Mwaeraha Raroma Goro," marau 'unua ro'u 'inia "Mwaeraha ni Ha'ahagu," suria naasi 'ado'ado 'anai Salem. Ai'a ta ta'i mamaani narai 'iraraa na dorai usua dio 'inia tei naasi amana mia inana, ma'ua 'iiasi baaniai burungana tei. Ma ai'a tanei nai mataia 'oha na huta, mana 'oha na mae. Naasi 'a 'onaa do 'ia 'e Piriisi tarau'a 'onaai garena God.

Hoita, 'e ta'i 'oha 'ia Ebrahim 'a hei'oi bei'i mwane mwaeraha ma ha'ahoho'i hako. 'Oha na aho'i 'anai 'omaa ana, 'ia Melkisedek 'a heisadoi beia ma ha'agorohia Ebrahim. Mia Ebrahim 'a hau'i tanaa Melkisedek tangahurudi mwane mareho na sagu'i suri'i hei'oi 'isi.

⁴Gau magai 'adoma'i surisuriai ororiu na haa Melkisedek. Rei'uaa 'ia Ebrahim i 'etanai amadaa'i burungagaa'i nagau 'adoma'i ha'a-ahaaha 'inia, mia hau'i tanaa Melkisedek i tangahurudi mwane mareho na sagu'i suri'i hei'oi na siri suri'i. ⁵Na'i Ringe ana Moses 'a ha'atoraraui Jiu 'anai hau'i tanaraui Piriisi narau awa na'i burungana Livae i 'adodi tangahurudi mareho narau to'ora'i. 'Iraui Piriisi 'isi rau daa'i mareho 'isi baaniraui inoni adaa'i, rei'uaa na 'iraaui hako ra'i warowarona'i a Ebrahim.

⁶Me 'ia Melkisedek ai'a baaniai burungana Livae, me 'ia Ebrahim 'a haa'i tanaa i tangahurudi mwane mareho na to'ora'i. Mia Melkisedek 'a ha'agorohia Ebrahim, 'ia mo'o na 'ia God na bwane duruduru tanaa. ⁷Ma 'onaai 'iraraa agaau, na nei na haua i ha'agorohi tanaai nata nei, naasia mo'o na ahaaha di'u baania mo'o na dauai ha'agorohi.

⁸Na'i aba beiraui Piriisi narau dau'i tangahurudi mareho adaa'i Jiu, 'iraaui Piriisi rai matai mae moi. Me 'ia Melkisedek na dau'i tangahurudi mareho ana'ia Ebrahim, na Usu-usu Maea 'a ai'a ha'arangasia hura'a do'ia 'a mae. ⁹Magai 'unu 'oniaa. 'Ia Livae miraui warowarona'i narau matai dau'i

tangahurudi mareho adaa'i Jiu, 'a 'onaa do 'iraaau rau haa'i tanaa Melkisedek tangahurudi mareho adaa'i na'i madoraa na 'ia Ebrahim 'a haa'i tanaa Melkisedek tangahurudi mareho ana'i. ¹⁰Inia rei'uaa na 'ia Livae 'a huta i muri, me 'ia 'e warowarona Ebrahim na hau'i tangahurudi mareho ana'i tanaa Melkisedek.

¹¹Hoita, gau 'iraraa do na'i 'oha na 'ia God 'a hau'i Ringe tanaraaui Jiu, 'a 'ome sigihiraau nei baaniai burungana Livae 'anai taguma'ini'i Ringe 'isi. 'Iraaui Piriisi 'isi rau bwa'i matai ruhasiraau inoni baani'i ora-ora'a adaa'i. Naia na ororiu 'inia do 'ia God 'ai ha'ataaria mai ta Piriisi he'ete'i nai 'onaaia Melkisedek, ma'ai abui 'onaaia Livae na boi baaniai burungana Eron. [†]

¹²'Onaa 'ia God 'a orisiraau Piriisi o'asi, 'a ha'ata'inia do ni ringeringe 'anai sigihiai Piriisi 'ai orisi ro'u. ¹³Inia 'ia Araha aga na gau hadanga'iniasi, 'a hura'a mai baaniai burunga he'ete'i na ruuha adaaui ra ai'a sigihiraau 'anai tatau'aro 'onaa Piriisi na'i dora ni ho'asi. ¹⁴Gau 'iraraa do'ia 'a hura'a mai baaniai burungana Jiuda, ma gau 'iraraa do 'ia Moses 'a ai'a hadanga'iniai burungasi na'i 'oha na hadanga'iniraau Piriisi.

Jisas 'E Damana Melkisedek

¹⁵Ni orisi na haua i ringe ana God gau aidangisia goro'a, suria 'e Piriisi he'ete'i nagu boi ro'u, mana Piriisi naasi 'a 'onaaia Melkisedek. ¹⁶'A he'ua nagu ta'eha mai 'inia 'onaa Piriisi? Ai'a do 'iniai ringeringe na 'unua do 'iraaui Piriisi rai hura'a mai baaniai burungana Livae, me 'iniai mena ana, suria 'ia 'a bwa'i matai mae ta'oha. ¹⁷Inia ni Usu-usu Maea 'a o'ani, "I'oe 'e Piriisi 'onaaia Melkisedek mi'oe 'oi ha'i Piriisi nai 'ari moe'a na bwa'i hako."[†] ¹⁸Na ringe bwanisi 'anai sigihi Piriisi ra nugaa beira'i, suria 'a maemae'a ma ai'a 'a'auhigia. ¹⁹Ha'amomori. Na Ringe ana'ia Moses ra bwa'i matai ruhasigia baani'i ora-ora'a agaa'i. Naasi 'ia God 'a ha'ata'inia tanagiai tara nagau matai 'u'uri na'iei, ma goro di'ua ro'u woui Ringe ana'ia Moses, ma matai waigia wou gaarangia God.

²⁰⁻²¹Mana nata mareho ro'u, 'ia God 'a hauai duruduru na wetewete tanaa Jisas. 'A o'ani,

“Inau Araha God, 'au duruduru tana'o na'i atagu
ma 'au bwa'i horosiai taha nau duruduru 'inia
do i'oe 'oi ha'i Piriisi nai 'ari moe'a na bwa'i hako.”[†]

Ma na'i madoraa na 'iraaui burungana Livae ra sigihiraau 'anai Piriisi, 'ia God 'a ai'a duruduru wetewete o'asi. ²²Hoita, na'i 'oha na 'ia God 'a duruduru na'i atana tanaa Jisas 'a ha'ata'inia doni duruduru haoru ana 'a ororiu di'u baaniai duruduru bwani.

²³Mana nata mareho ro'u na ha'ata'iniai ororiu na haua Jisas baaniraau Piriisi 'a o'ani. Ra rago di'u i sae nara tatau'aro 'onaa Piriisi, ma 'onaa na 'ariwou ma'e Piriisi nai mae, 'e nei he'ete'i narai orisia 'inia. ²⁴Ma'ata

---

^{7:11} 'Ia Eron naasi 'etana'i Bwaoudoi Piriisi. Me 'ia na'i burungana ro'ua Livae. ^{7:17} Psalm 110:4
^{7:21} Psalm 110:4

'ia Jisas 'a awa tarau. Mana tatau'aro ana 'onaai Piriisi 'a bwa'i matai hako. ²⁵Ma naasi, 'iraaui nei ra boi beia 'anai 'ari beia Ama, 'iia 'a matai ha'atahiraaui odo-odo'a baaniai mae tarau. 'Iia 'a matai haua o'asi suria 'iia 'a ha'aagau tarau 'anai aba dingadaaui nei ra boi beia God.

²⁶'Ia Jisas naasi Bwauododaui Piriisi na arari 'anai 'a'auhigia. 'Iia 'a maea, 'a ai'a haua ta ta'i ora-ora'a ma ai'a mareho nai taritari'a na'i aba ana dorai subunia 'inia. 'A he'ete'i baanigiai inoni ora-ora'a mia God 'a ha'a-ororiua ara'ai aro. ²⁷'Iia ai'a ta'isada do'ai ho'asi ha'ataringa 'onaairaaui haru Piriisi nara ho'asi ga'u na'i na'o 'ada'i ora-ora'a adaa'i haariraaui, maraugu ho'asi na'i muri ro'u 'ada'i ora-ora'a adaa'i noni. Mia Jisas, ni ho'asi na haa 'inia abena haaria 'a haua ha'atai moi, mana ho'asi naasi 'a haua 'ana'ai mwane 'oha 'anai ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a adaa'i noni. ²⁸Na'i Ringe ana'ia Moses ra 'unua doni Bwauododaui Piriisi rai sigihiraaui baaniraaui inoni, rei'uaa rau ora-ora'a. Ma na'i duruduru wetewete ana ani a God na boi murinai Ringe ana'ia Moses, 'ia God 'a sigihiai garena na odo-odo tarau.

Kraest, Na Bwauododaui Piriisi Agaau

8 ¹Na huunai mareho nau ha-hadadanga'iniasi naani. 'Igaau gau to'oraai Bwauododaui Piriisi na heinagu na'i dorani mwaeraha ara'ai aro na'i aba odona God. ²'Iia 'a tatau'aro 'onaai Bwauododaui Piriisi na'i huunai dora maea na 'ia God haaria na tau'arona, ai'a do 'iraaui inoni.

³Ma 'onaai 'iraraa agaau do 'adonai Bwauododaui Piriisi ra hau'i bane mara ho'asi tanaa God, na Bwauododaui Piriisi agaau 'ai haua ro'u i ho'asi mana bane ana. ⁴Do 'onaa na'i marewanani 'ia Jisas 'a ga'i bwa'i ha'i Piriisi, suria ra'i Piriisi nara bwane awa na'i marewana narau ha'isuri'i Ringe ana'ia Moses 'anai ha'i bane tanaa God. ⁵Mana tatau'aro adaaui 'onaai Piriisi na'i marewana 'a 'onaa do'e ha'linununa moi taha na to'o ara'ai Aro. 'A ta'isada o'asi ro'u 'oha na 'ia God 'a ha'atee o'ani 'inia Moses 'oha na ha'aagau 'anai ha'a-urasia ara'ai Ruma Maea Saira. 'Ia God 'a ha'abasua ma ha'atee o'ani 'inia,

“O'i here suria goro, ma'oi 'iraraa do'oi tagora suria ma'ata i nunu nau ha'ata'inia tana'o na'i hungahunga ani.”[†]

⁶Ma'ata na'i 'ohani 'ia God 'a haua tanaa Jisas i tatau'aro ni Piriisi na ororiu di'u'i ro'u wou i tatau'aro adaa'i Piriisi narau tau'aro na'i marewana. Mana duruduru haoru na 'ia God na haua tanaa Jisas 'anai haua tanaraui inoni 'a ororiu di'u baaniai duruduru bwani. 'Inia ni mareho na 'ia God na duruduru 'ini'i tanagia na'i duruduru haorusi, ra goro di'u ro'u wou baani'i mareho na duruduru 'ini'i na'i duruduru bwani.

⁷'Onaa ai'a ta mareho nai taritari'a na'i duruduru bwani, ra ga'i bwa'igui orisia'a 'inia ta duruduru he'ete'i ro'u. ⁸Me 'ia Araha God haraaria na 'omesiai mareho na taritari'a 'inia, na'i 'oha na ha'atee o'ani,

“E 'oha nai boi mau na 'inau wai haua ta duruduru he'ete'i beiraaui inoni nai Israel mei Jiuda.

- ⁹ Mana duruduru naasi 'a bwa'igui 'onaaia'a i duruduru bwani nau haua beiraaui wauwa adaa'i 'oha bwani, na'i 'oha nau wairaaui hura'a baaniai Ijip.
Suria ai'a awa suria adaui duruduru nau haa beiraaui, naugu taarai murisiraui 'inia."
- ¹⁰Ma ha'atee o'ani ro'u,
"Naani duruduru haoru nawaigui haua ro'u na'i murinai nei bwani beiraaui noni nai Israel.
'Inau wai nuga'i ringeringe agu'i suri'i 'adoma'idaa'i mana tahingadaa'i, neina rai ha'isuri'i.
'Inau wai ha'i God adaaui, miraaui rai ha'i inoni agu'i.
- ¹¹Ai'a ororiu do ta sae nai 'unua'a ro'u tanaraui noni na'i 'omaa, ma'ua tanaraui nei ana'i, do 'anai aidangisia Araha.
'Inia taraawa'a beiraaui hasihasi inoni, ara'a tari beiraaui sae mwanemaua rai aidangisiau hako.
- ¹²'Inau wai 'adoma'i nugasi'i taha nara taritari'a narau haa'i, mau bwa'i 'adoma'ini'i aho'i ora-ora'a adaa'i."†
- ¹³Hoita, 'oha na 'ia God 'a 'unua do ni duruduru naasi 'e duruduru haoru, 'a ha'ata'inia do duruduru na'i na'osi, 'a bwani'a. Mana mareho na bwani, 'onaai 'iraraa agaau, 'a hahanoria'a wou i ta'aa 'anai ai'aa.

Herehere Bwani Na'i Rihunga'i

9 ¹Na'i duruduru tahamora, 'ia God 'a hau'i tanaa Moses tara'i herehere do 'anai suri'i na'i rihunga'i ma 'unua tanaa 'anai tau'arona ta ruma saira 'anai Ruma Maea na'i marewanani 'anai rihunga'i na'iei. ²Mana'i raronai Ruma Maeasi, 'e rua ahii na awaiei. Mana'i 'etanai ahii 'e raita, ma'e tebol na awaiei, mana'i hunganai tebol naasi na awaiei bredi maea, mana ahiisi ra 'unua 'inia dora maea.† ³E kae bwana ubu-ubu'a nara rohe bwarasia 'inia ruanai ahii. Na ruanai ahii ra 'unua 'inia dora na maea di'u.† ⁴Na'i raronai ahii naasi nara nugaa ei dora ni ho'asi nara matai suungi'i ei insens, mana dora ni ho'asi naasi ra tau'arona 'inia gol. Na'i ahii ro'usi na awaiei bakosi nara 'unua 'inia "Bakosi Duruduru ana God," mana abena hakoi bakosi naasi ra kuhaia 'inia gol. Mana'i raronai bakosi naasi 'e bei nara tagoraa 'inia gol nara awa i mahoingau nara 'unu'i 'ini'i "Mana," i 'a'abi ana Eron nara pwirai rawa na'iei, ma nai'l'ai hau hetaheta'a nara usua ei ta'i tangahurui ha'atora.† ⁵Mana'i hunganai bakosisi 'e rua cherubim, ra'i mareho gahogaho'a nara aranunudi nararu ura na'iei 'anai ha'ata'inia do ni rarahana God na awa 'isi. Mana gahogahodi rua cherubimisi ra adaahusia hako i dora na'i hunganai bakosi nara 'unua 'inia dora ni ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a adaa'i inoni.† Na'i 'ohani, 'inau ai'a to'o madoraa arari 'anai 'unu tahanga'ini'i goro hako i mwane maho.

8:8-12 Jeremaea 31:31-34   **9:2** Eksodas 26:1-30; 25:23-30, 31-40   **9:3** Eksodas 26:31-33
9:4 Eksodas 30:1-6; 25:10-16; 16:33; Nambas 17:1-11; Eksodas 25:16; Diutronomi 10:35   **9:5** Eksodas 25:18-22

⁶Hoita naasi na'i 'oha nara ha'a-aratarali hako o'asi mareho 'isi, 'iraaui Piriisi rau matai siri na'i 'etanai ahii 'ado dangi 'anai hauai tau'aro adaa'i. †
⁷Ma'ata na'i ruantai ahii naasi, na Bwauododaaui moi Piriisi na matai siriei, ma matai siri ha'atai moi 'ado harisi. 'Oha nai siri 'ai waa ma'ata'a i 'abunai mwamwaa, ma waa siri 'anai ho'asi 'inia tanaa God 'ini'i ora-ora'a ana'i haaria mana ora-ora'a adaa'i inoni nara haa'i maraugu ai'a aidangisi'i. †
⁸Suri'i herehere 'isi, na Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia tanagia doni mwani inoni na'i 'oha bwani ra bwa'i matai ataha siri beia God na'i dora na maea di'usi. 'A bwara, suriai awa ana mau i 'etanai ahii na'i Ruma Maea Saira mana mwani herehere bwani na ura 'ana.

⁹Ni mareho 'isi ra ha'ata'inia tanagiai noni nagau tahi na'i madoraani, doni bane mana ho'asi nara wate'i tanaa God, ra bwa'i matai ha'a-wariwari'i tahingadaa'i ma'ua ha'a-ai'a'i 'inodaa'i nei narau waa'i mai. ¹⁰Inia ni bane mana ho'asi nara haa'i, rau haa'i moi 'ada'i ringeringe 'ada'i mahoingau, mareho 'onaai gono, ma tara'i herehere 'anai ha'a-wadiwadi'i abedaa'i. Mana ringeringe 'isi ra'i ringe 'ana moi abe. 'Ia God 'a niga'i tanagia 'anai suri'i tari na'i 'oha na nigaa i herehere haoru.

Kraest Na Huunai Ho'asi

¹¹Naasi 'ia Kraest 'a boi'a ma tatau'aro 'onaai Bwauododaaui Piriisi agaau. Me 'iia 'a waa'i mai mwane mareho goro nagau to'ora'i'a suri'i tahingagaa'i. 'Iia 'a siri 'ari na'i huunai dora maea ara'ai aro, mana dora maea naasi, ai'a dora na inoni nai tau'arona, ma'uasi do'e aba 'iniai ha'apwa'ara na'i marewanani.

¹²'Iia 'a siri ha'atai moi na'i dora na maea di'u magu bwa'i hura'a ro'ua ta'oha. 'A wateai 'abuna tanaa God mana 'abu naasi, ai'a 'abui gout ma'ua 'abui kau. 'Iia 'a hauai 'abuna haaria, me 'iniai 'abuna 'a ruhasigia tarau'a baaniai ora-ora'a.

¹³Na'i herehere bwani, na 'abunai kau mana gout, dohudohunai garei kau bwabwa nara suu ho'asi 'inia, ra tamusia huniraau nei rau ora-ora'a. † Naasi 'anai ha'a-wadiwadiraau aho'i baani'i taha nara ha'ado'o'araau. ¹⁴Onaa na o'asi, moi 'adoma'i suriai wetewete na haai 'abuna Kraest. Ni 'abuna Kraest 'ai ha'a-wariwari'i tahingagaa'i baani'i here nara matai waigia 'anai mae tarau do nei nagai matai tau'aro tanaa God na tahitahi. Beiai mena anai Hi'ona Maea na awa tarau, 'ia Kraest 'a watea haaria tanaa God 'anai ho'asi 'inia haaria, 'e ho'asi na goro ma odo-odo hako.

¹⁵Tarana naasi 'ia Kraest na waa mai duruduru haoru ana God tanaraau inoni, neina 'iraaui nei na 'ia God na 'ome sigihiraau, rai dauai taha na 'ia God 'a duruduru tanaraau 'inia mana mareho 'isi rai awa tarau. Rai daa'i mareho 'isi, 'inia 'ia Kraest 'a mae 'anai ruhasi'i ora-ora'a adaa'i nei rau haai ta'aa na'i 'oha narau awa mau na'i bahainai heimarungi anai duruduru bwani.

16-17Hoita, 'onaa 'e nei nai hauai duruduru, mai duruduru tanaa tanei do 'ai daa'i toto'ora ana'i na'i 'oha nai mae, na durudurusi ai'a wetewete na'i 'oha na 'ia mo'osi 'a ai'a mae mau. Ma'ata 'aigui wetewete na'i murinai mae ana. 18Na tarana naasi narau haa 'inia'i 'abu na'i duruduru bwani, 'anai ha'ata'inia hura'a do'e mae na to'o. 19Na'i 'oha na 'ia Moses 'a aoha'ini'i hako i ha'atora tanaraaui inoni, 'a hiri'iai warihui siip nara ha'a-wangawangaa na'i gere raraa baaniai pwirapwirai hasi'ei nara 'unua 'inia'i hisop, ma ruha'inia dio na'i wai nara doraria 'inia 'abui kau mana gout. Naasi ma tamusia 'inia'i bukani ha'atora, magu tamusiraaui ro'u inoni 'inia. 20'A haua o'asi magu ha'atee o'ani, "Naasi 'abu 'anai ha'a-'o'oriai duruduru na 'ia God na ha'atora'amou 'anai suria."† 21Naasi magu tamusia ro'u i Ruma Maea Saira, mana mwane mareho na'i raroni na 'iraau'i Piriisi rau tatau'aro 'ini'i, 'a tamusi'i hako.† 22Na'i Ringe ana'ia Moses, gaarangi 'adonai mareho hako rai tamusi'i 'inia'i 'abu, ma naasi 'agu ha'ata'inia do 'agu wadiwadi baaniai ora-ora'a. Ma 'onaa na 'abu 'a bwa'i ahe, 'ia God 'a bwa'i 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i inoni.†

23Naasi 'a ororiu doni Ruma Maea Saira mana mwane mareho na'i raroni nara ha'inunudi mareho ni aro, rai ha'a-wariwari'i 'inia'i 'abu. Ma'ata na huudi mareho ni aro, rai ha'a-wariwari'i 'inia'i ho'asi na ororiu di'ua baani'i ho'asi nara bwani hahaa'i na'i marewanani. 24'Ia Kraest 'a aho'i ara'ai aro 'anai ura 'inigaau'i noni na'i maana God. 'Iia 'a ai'a siri na'i dora na maea di'ua na'i Ruma Maea na'i marewanani na inoni moi nara tagoraa, 'inia ni Ruma Maeasi 'e nunu moi 'anai huunai nei na'i aro. 25Mana ara'a na haua na'i aro, ai'a do'ai ho'asi 'inia haaria 'ado 'oha 'onaairaaui Piriisi agaa'i Jiu nara siri 'ado harisi na'i Ruma Maea 'anai ho'asi 'inia'i 'abui mwamwaa. 26'Onaa na ga'i o'asi, 'ia Kraest 'a ga'i bwane taringai mae mau mai taraawa'anai marewana. Me 'a ai'a. Na'i madoraa na raumwadu i hahakonai dangi, 'iia 'a boi ha'atai moi 'ana'ai mwane 'oha 'anai waia beira'i ora-ora'a 'inia'i ho'asi ana 'inia haaria.

27'Adonai inoni 'ai mae ha'atai moi, mana'i murinai mae 'e hihiiiri. 28Naasi 'ia Kraest 'a o'asi ro'u, 'iia 'a mae ha'atai moi 'anai wai'i beira'i ora-ora'a adaa'i hakoi mwane inoni. Mana aho'i mai nai haua, ai'a do 'anai mae ro'u 'ada'i ora-ora'a, ma'ata 'ai boi 'anai hauai tahi tarau tanaraaui nei narau ha'aagau mamasia.

10 1Ni mwani herehere na'i raroni Ringe ana'ia Moses ra'i nunu moi 'ada'i huudi mareho goro narai boi ta 'oha, ai'a do nara 'isi'a i huudi mareho. Ni ho'asi na Ringe ana'ia Moses na 'unu'i nara hahaa'i 'ado harisi, ra ai'a huunai ha'a-wariwariraaui nei narau boi 'anai rihunga'i. 2'Onaa na ga'i huunai ha'a-wariwariraaui, na ho'asi naasi ra ga'i bwa'igui haua'a ro'u, marau ga'i bwa'i arunga 'ino'a mau 'ini'i ora-ora'a adaa'i. 3Me ai'a o'asi. Ni ho'asi narau hau'i 'ado harisi, ra ha'a 'adoma'i aho'isiraau tarau 'ini'i ora-ora'a adaa'i. 4Suria na 'abui kau mwane mana 'abui gout 'a bwa'i matai ha'a-gaasinga'inia'i ora-ora'a.

⁵Tarana naasi 'ia Kraest 'a ha'atee o'ani tanaa God na'i 'oha na boi na'i marewana,

“I'oe 'o ai'a rabasi'i ho'asi mana wawate nara haa'i.

Me i'oe 'o hauai abe tanaau dona 'inau wai wateau haariau tana'o 'onaai ho'asi.

⁶I'oe 'o ai'a ahugoro 'iniaai mwamwaa nara ho'asi susuu 'inia mana ho'asi 'anai ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a.

⁷Naasi mau o'ani, ‘God. 'Ome, ninauni. 'Inau 'au boi 'anai hauai taha na'o 'irisia 'onaai usu 'abaiiau ada na'i Usu-usu Maea.’”[†]

⁸Na Ringe ana'ia Moses 'a 'unua do 'iraau Piriisi rai suu ho'asi marai haa'i tara'i wawate tanaa God. Ma rei'uaa na o'asi, na'i dorai Usu-usu Maea ani, 'ia Kraest 'a ha'atee o'ani 'inia God, “I'oe 'o ai'a rabasi'i ho'asi mana wawate nara haa'i, ma'o ai'a ahugoro 'ini'i ho'asi susuu, mana ho'asi 'anai ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a.” ⁹Naasi magu o'ani ro'u na'i muri, “Ninauni. 'Inau 'au boi 'anai hauai taha 'o 'irisia.” Naasi ma ha'ahakoai duruduru bwani 'anai nugaai nata nei. ¹⁰Ia Jisas Kraest 'a araisuriai hei'irisina God ma wateai abena 'anai mae ha'atai moi 'inigia 'onaai ho'asi. Ma naasi, 'igaau gau ha'i noni maea ana'ia God.

¹¹Na'i duruduru bwani 'iraau Piriisi adaa'i Jiu ra ura 'ado dangi 'anai taraa hahaa'i moi ta'i ho'asi nara bwane hahaa'i mau mai nara ai'a matai ha'ahakoai ora-ora'a. ¹²Me 'ia Kraest, ni ho'asi na haua ha'atai moi 'ada'i ora-ora'a 'a goro daara'i 'ana'ai 'ado 'oha. Naasi magu heinagu na'i dora ni ha'ahou na'i odona God. ¹³Ma totori tari madoraa na 'ia God 'ai nugarau maerongana'i na'i bahainai heimarungi ana. ¹⁴Me 'iniaai ta'i ho'asi naasi, 'a huunai ha'a-ararigaau i noni maea ana'ia God 'anai 'ari wou beia.

¹⁵Na Hi'ona Maea 'a ha'ata'inia ro'u hura'a tanagia do 'a o'asi ha'a-momori. 'Inia na'i Usu-usu Maea ra usua o'ani,

¹⁶“Ia Arah God 'a o'ani, 'Naani duruduru haoru nawai haua beiraai inoni na'i huunai madoraa 'ana.

Wai nuga'i ha'atora agu'i suri'i 'adoma'idaa'i mana'i tahingadaa'i marai aidangisi'i.’”[†]

¹⁷Maagu o'ani ro'u,

“‘Augu bwa'i 'adoma'ini'i'a i ora-ora'a adaa'i mana taha nara taritari'a narau haa'i.’”[†]

¹⁸Hoita, 'onaa na bwane 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a, ai'a talisada do raigui hau'i ro'u tara'i ho'asi 'anai ha'a-gaasinga'iniaai ora-ora'a.

'Anai Dau Baabau Na'i Duruduru Ana God

¹⁹Naasi arai do'ora mana asigu'i, suriai 'abuna Jisas 'a ahe 'inigia, 'igaau gau mwaridanga'a 'anai ataha siri beia God na'i dora na maea di'usi. ²⁰Gau matai haua o'asi, suria gau to'oraai tara haoru na hano 'anai tahi tarau na 'ia Kraest na tahangia tanagia 'iniaai mae na haa na'i dadaahoro. Mana mae na

haa 'a 'onaa do'a rahiai kae bwana ubu-ubu'a nara rohe bwarasia 'iniaia dora maea.

21'Igaau gau to'oraai Bwauododaaui Piriisi hauasa 'anaia 'omesurigaau inoni ana'ia God. 22'Naasi, gau magai boi gaarangia God beiaia huunai tahinga na ha'a-momori ma huunai 'u'uria. 'Iia 'a bwane ha'a-wariwari'i tahingagaa'i 'iniaia 'abuna, do neina gaigui abui arunga 'ino'a'a ro'u, ma 'onaa do'a ha'a-wariwarigia 'iniaia wai na goro. † 23'Igaau gau bwane maania hura'a tanaraaui noni do ra'i mareho na gau 'adoma'i heitotori 'ini'i. Gai dau baabau magai abui 'adoma'i heiruarua'a 'ini'i mareho 'isi. 'Inia 'igaaui gau matai 'u'uria taraua God suri'i duruduru ana'i tanagia.

24'Gai 'adoma'i raha 'iniaia taha na gau matai haua 'anaia 'a'auhiaia nata nei, neina 'ia 'ai ha'ata'iniaia heita'ahi tanaa ro'u i nata nei, ma 'ai hau'i mwane mareho goro. 25'Gai abui mamarota'i boi goni 'anaia rihunga'i, rei'uaa na tara'i nei ra bwane mamaro'a. Ma'ata moi boi goni 'anaia ha'a-'o'ori'amou hairiu. 'A ororiu di'u domoi haua o'asi tarau, 'inia na dangi nai aho'i mai Araha 'a raumwadu.

26'Onaa nagau ta'ahia mau i ora-ora'a magau bwa'i agoheta'i haa'i mareho ta'a'i na'i 'oha nagau bwane aidangisiai huunai ha'ausuringa'i, me 'a bwa'i ho'asi'a ro'u naigui awa ro'u nai matai ha'a-gaasinga'ini'i ora-ora'a 'isi.

27'Me 'igaaui gai mamasi moi ha'i maaaa'u 'anaia 'oha na 'ia God 'ai ha'a-mama'aigia na'i 'eu raha na matai noro ha'a-dorohuraaui nei narau ha'imaie beia. 28'Onaai bwane 'iraraa amou, 'onaa 'e waira rua ma'ua oru narai ha'arangasia hura'a do 'e sae na kakawata'i araisuri'i Ringe ana'ia Moses, 'ia mo'osi ra bwa'i arunga ta'ahia, rai ngahu gata'inia moi. † 29'Naasi, moi 'adoma'iniaia maaaa'a nai hauai ha'a-mama'ai tanaai nei na here bodio 'iniaia Garena God, ma ai'a 'adoma'i hihia 'iniaia 'abuna, rei'uaa na 'abu naasi na ahe 'anaia ha'a-'o'oriai duruduru haoru ana God ma ha'a-wariwaria baaniai ora-ora'a. 'Ia mo'osi 'a here ha'ata'iaia Hi'ona Maea na ha'ata'iniaia goro ana God 'inigia. 30'Magau 'iraraa do'ia God na o'ani,

“Inau wai ha'a-mama'airaui sae hehereta'a'i.

'Inau wai su'ua aho'i tanaraau.”

Magu ha'atee o'ani ro'u,

“Inau a Araha God, 'inau wai hiiriraui inoni agu'i.” †

31'E maho na ha'amagugu abe di'u naasi do'ia God na tahitahi, 'ai hiiri'o.

32'Abui kaku'aaia 'oha namou taraawa'a hinihiniaia Taroha Goro 'inia Kraest mamou siri mai na'i marewa. Moi 'adoma'i suria aho'i ura wetewete namou haua suri'i hinihinimoo'i, rei'uaa tara'i 'oha mou siri suri'i rongomaata'i nara raha di'u. 33'Ra'i 'oha ra ha'atee ha'a-ta'ai'amou mara here ha'a-maata'i'amou suri'i maadi inoni. Tara'i 'oha mou 'a'auhiraui nei ra ha'a-maata'iraau ro'u o'asi. 34'Mou arunga ta'ahiraui mamou 'a'auhiraui nei ra gaasiraui na'i rumaniho'o. Ma rei'uaa ra waa'i baani'amou mareho namou to'ora'i, 'i'amou

10:22 Tara'i sae ra 'adoma'inia do ra hadanga'iniaia bwareomaea. 10:28 Diutronomi 17:6; 19:15
10:30 Diutronomi 32:35-36

wa'ewa'e moi. Mou wa'ewa'e suria mou aidangisia do 'e mareho nai goro di'u ro'u wou nai awa tarau namoi dau'i mau ro'u ta'oha. ³⁵Rei'uaa mwane mareho rai to'oto'o he'ua, me moi abui ha'a-ai'aai 'ado'ado wetewete 'anai 'u'uria Araha. 'Inia 'e kaeni heitahari raha namoi daua 'inia. ³⁶Moi wetewete mamoi mangudi neina moi hauai hei'irisina God mamoi dauai taha na 'ia God na duruduru tana'amou 'inia. ³⁷Inia na Usu-usu Maea 'a o'ani,

“'A bwa'i orema mia mo'o nai boi 'ai boi'a,
'iia 'agu bwa'i mamasi'a ro'u.

³⁸Miraau nei narau odo-odo na'i maagu narau hinihinia rai to'oraai i huunai tahi,

mia tei nai rihota'i aho'i baaniau 'au bwa'i ahugoro 'inia.’’[†]

³⁹Me 'igaau gau ai'a 'onaairaaui nei narau rihota'i aho'i narai ha'a-mama'airaaui na'i dora ni rongomaata'i. Ai'a. 'Igaau ra'i inoni nagau hinihinia God, mia God 'ai haua tanagaau i tahi tarau.

Tara'i Heiha'auu 'Iniai Taha Naasi Hinihini

11 ¹Taha naasi hinihini? Hinihini, naasi 'adoma'i wetewete nagau to'oraai do na mareho nagau 'adoma'i heitotori 'ini'i rai to'o ha'a-momori, rei'uaa nara ai'a to'o mau. ²Ma na'i 'oha i na'o, 'ia God 'a taeniraaui inoni suriai hinihinia adaaui.

³Suriai hinihini, naasi nagau aidangisia 'inia do na marewanani 'a pwa'ara moi 'iniai ha'atee ana God, do neina baaniai taha nagau ai'a matai 'omesia rai hura'a mai taha nagau matai 'omesi'i.

⁴Suria Ebol 'a hinihinia God, 'ia Ebol 'a hauai ho'asi na arari goro na 'ia God na wa'ewa'e 'inia baaniai ho'asi na 'ia Kein na haa. Mia God 'a wa'ewa'e 'iniai ho'asi na haua, ma 'unua do 'iia 'e inoni odo-odo. Ma rei'uaa na 'iia 'a bwane mae, ma'ata ni hinihini na haua beia God 'e ha'ausuringa'i tanagiai noni mau tari mai na'i dangini.

⁵Suria 'ia Inok 'a hinihinia God nara waia ha'i tahi 'inia ara'ai aro. 'Agu 'asu'ani ai'aa moi, suria 'ia God na waia. [†]Na'i Usu-usu Maea 'a 'unua do 'ia God 'a waia Inok, 'inia 'ia God 'a wa'ewa'e 'inia. ⁶Naasi mou 'omesia do 'abwa'i nei nai matai ha'a-wa'ewa'ea God 'onaa na bwa'i to'oraai hinihini. 'Inia 'iatei na raba boi beia God, 'ai hinihini ma'ata'a do 'ia God 'a awa ha'a-momori ma matai tahariraaui nei narau siba suria.

⁷Suria 'ia Noa 'a hinihinia God, 'ia Noa 'a araisuriai ha'abasu na haa God tanaa 'iniai mareho narau ai'a 'omesia do'ai to'o ga'u ta 'oha. 'Iia 'a araisuria God ma tagoraai haka 'anai ha'atahiraau ruuha ana. 'Iniai hinihinina beia God, 'iia 'e ta'i 'ini'i nei nara odo-odo na'i maana God. Mana barongana Noa 'a ha'ata'inia doni inoni na'i 'ohasi ra ta'aa ma arari do'ia God 'ai hiiri ha'amaesiraaui.

⁸Suria 'ia Ebrahim 'a hinihinia God, 'ia Ebrahim 'a araisuria God 'oha na soia ma 'unua tanaa do'ai hura'a maai hano 'anai dora na duruduru 'inia

tanaa do'ai haa tanaa. Na'i 'oha na hura'a na hano, 'ia 'a hano ha'i ai'a aidangisiai dora na 'ia God na duruduru tanaa 'inia. ⁹Ma na'i 'oha na ataha na'i dorasi, 'ia 'a awa na'i 'isi mana hinihinina 'a awa mau na'i hungana God. 'Ia 'a awa suri'i ruma saira 'onaai mahuara. Mana garena, 'ia Aisak, mana wauwana, 'ia Jekop, raru awa o'asi ro'u rei'uaa na 'ia God na duruduru tanararua ro'u 'inia dorasi. ¹⁰Ia Ebrahim 'a mwa'emwa'e 'anai awa o'asi 'inia 'a 'adoma'i heitotori 'inia 'omaa nai awa tarau. 'Omaasi 'ia God nai hauai nununa, me 'ia ro'u nai tagoraa.

¹¹Suria 'ia Ebrahim mea Sera raru hinihini, rei'uaa raru wari di'u'a, mia Sera 'a 'amara ro'u, me rarugu buna to'o gare mau. 'A o'asi 'inia 'ia Ebrahim 'a hinihinia do'ia God 'a bwa'i horosia mwada'u i duruduru ana. ¹²Rei'uaa na 'ia Ebrahim 'a wari di'u'a 'anai haa ta gare, me baania 'a hura'a mai kae ruruha raha na bwa'i nei nai matai uduma'i arariraa. Na rago rau haa 'a 'onaai'i hee'u nai aro mana nunu'u nai one.

¹³Iraai inoni 'isi, rau hinihinia God tari mae, rei'uaa narau ai'a daa'i na'i marewanani taha na 'ia God na duruduru tanaraau 'ini'i. Ma'ata 'a 'onaa do rau wanasi'i 'ariwou i taha narai dau mau ta'oha, marau wa'ewa'e 'ini'i. Naasi, rau ha'ata'inia hura'a do 'iraau ra'i mahuara, ma ra'i inoni nara gaariri moi mai na'i marewanani. ¹⁴Irai nei nara here o'asi, 'a ha'ata'inia dorau siba suria nadaau i huunai 'omaa. ¹⁵Onaa narau ga'i 'adoma'inia doni 'omaa narau hano baania naasi huunai 'omaa, rau ga'i suria aho'i tara narau boi suria. ¹⁶Me ai'a! Rau siba suriai 'omaa na goro di'u ro'u wou, 'e 'omaa goro na'i aro. Tarana naasi 'ia God 'a mari'ori'o 'iniraa 'oha narau 'unua do'ia 'e God adaau. Gau 'iraraa o'asi, 'inia 'ia na tagoraa 'omaa tanaraau na'i aro.

¹⁷⁻¹⁸Suria 'ia Ebrahim 'a hinihini na taarai mwa'emwa'e 'anai ho'asi 'inia Aisak, 'oha na 'ia God 'a ohongiai hinihinina Ebrahim. 'Ia Aisak naasi'a i ta'i gare ana, ma'ata 'a mwa'emwa'e 'anai ho'asi 'inia tanaa God rei'uaa na 'ia God 'a bwane duruduru o'ani tanaa, "Baania Aisak naasi narai hura'a mai inoni 'anai ha'arago'i warowaromu."† ¹⁹Ia Ebrahim 'a hinihini do 'onaa 'ai mae a Aisak, 'ia God 'ai matai ha'a-suruta'ea aho'i baaniai mae. Naasi na'i 'ohasi, 'ia Ebrahim 'a 'onaa do 'a waia aho'i garena na mae ga'u.

²⁰Suria 'ia Aisak 'a hinihinia God nagu taarai ha'agorohirarua 'inia i rua gare ana, 'ia Jekop mia Iso. 'A maania tanararua i ha'agorohi na 'ia God 'ai haa mau tanararua.†

²¹Suria 'ia Jekop 'a hinihinia God nagu taarai ha'agorohirarua 'inia i rua wauwa ana, ni rua gare mwane ana Josep. Na'i 'ohasi 'ia Jekop 'a wari di'u'a ma gaarangi mae'a, ma dau wou na'i 'a'abi ana ma ha'aasaa God.†

²²Suria 'ia Josep 'a hinihinia God, 'oha na gaarangiai 'oha ana 'anai mae, 'a hadanga'iniai hura'a wairaa nai haa God inoni nai Israel baaniai Ijip, ma 'unua tanaraui here narai haa 'ada'i surisurina'i 'oha nai mae.†

11:17-18 Genesis 21:12 11:20 Genesis 27:27-29, 39-40 11:21 Genesis 47:31-48:20 11:22 Genesis 50:24-25; Eksodas 13:19

²³Suria inana mana amana Moses raru hinihinia God, naranugu taarai girua 'inia Moses suriai oru hura murinai huta ana. Ni 'omesia adarua do'iia 'e gare 'ome goro, rau ai'a araisuriai taha i mwaeraha na 'unua.

²⁴Suria 'ia Moses 'a hinihinia God, 'oha na raha ara'a, 'a ai'a rabasia dorai 'unua do 'iia 'e gare anai gare urao anai Mwaeraha ni Ijip. ²⁵Iia 'a 'adoma'i nunuga na'i tahingana hako 'anai rongomaata'i goni beiraaui inoni ana'ia God. 'A 'iraraa doni heresi 'a goro di'u baaniai awa wa'ewa'e moi na'i gere madoraa na'i ora-ora'a. ²⁶Iia 'a 'adoma'inia do, 'anai rongomaata'i 'inia hinihinina do 'ia God 'ai ha'ataariai Ha'atahi 'anai ha'atahiraau Jiu, 'a goro baaniai to'ora'i mwane mareho goro na'i Ijip. Suria 'iia 'a wana 'ari na'i 'oha nai boi mau 'anai kae heitahari raha na 'ia God nai haua tanaa.

²⁷Suria 'ia Moses 'a hinihinia God, nagu taarai hano 'inia baaniai Ijip ha'i ai'a maaa'usia Mwaeraha. 'Iia 'a hano moi ma ai'a raba rihota'i aho'i, 'inia na'i 'adoma'ina 'a 'onaa do'a rere'ia'a woua God, rei'uua na ai'a ta sae mau nai wana to'ia beia. ²⁸Suria 'ia Moses 'a hinihini nagu taarai haua 'inia tanaraau inoni nai Israel i ringei Roho Aharau, ma 'unua tanaraau 'anai tamusi'i bwaudi maraaruma adaa'i 'iniai 'abui mwamwaa, do neina enjel 'anai ha'amaesi 'a bwa'i matai ha'amaesi'i garemwane hutai na'o adaa'i.

²⁹Suria rau hinihinia God, 'a hoiai asi meramera'a taradaau inoni nai Israel marau hano horo na'i dora mamata. 'Oha na 'iraau Ijip raugu ataha wou na'i 'isi 'iniai hano haisuri adaaui, na asi 'a toto goni aho'i huniraau, marau dodo hako.

³⁰Suria rau hinihinia God, 'e biu dangi na 'iraau inoni nai Israel rau hano gariai Jeriko, mana'i murinai biu dangisi, na banihau 'anai 'omaasi 'a kokohu. ³¹Ia Rehab 'e urao rebirebi na'i 'omaasi. Me suria 'a hinihinia God, ra ai'a ngahu ha'amaesia beiraaui inoni narau hairaesi beia God na'i 'omaa anasi. 'Inia 'iia naasi na ha'a-maotoraruai rua saeni Israel nara ha'a-taariraru wou 'anai wana girugiru na'i 'omaasi.

³²'A goro'a ga'u! 'Au ai'a to'o madoraa 'anai mamaani surisuria 'aria Gidion, 'ia Barak, 'ia Samson, 'ia Jefta, 'ia Deved, 'ia Samiuel, miraau rarabea. ³³Suriai hinihinia adaaui God, rau ha'ato'o'i kae mareho. Rau ha'aheho'i tara'i kantri narau hei'oi bei'i. Rau heimarungi beiai here odo-odo ma rau daa'i taha na 'ia God na duruduru tanaraau 'ini'i. Tara'i nei 'iniraau, na laeon ai'a ngauraau suria 'ia God 'a ha'abwarasi'i ngoodi. ³⁴Tara'i nei ra gaasirau na'i kae 'eu mara ai'a noro. Tara'i nei, na naihi adaa'i maerongadaa'i ra ai'a to'iraau. Tara'i nei, rei'uua narau maemae'a na'i na'o, na'i muri rau wetewete. Tara'i nei, rau ramo suri'i hei'oi marau ha'aheho'i maerongadaa'i marau ha'ahorahiraau. ³⁵Suriai hinihinia adaaui God, ra'i urao na gare adaa'i ra mae, mara tahi aho'i.

Ma'ata, tara'i sae hinihini na maerongadaa'i ra here ha'a-rongomaata'iraau. 'Onaa rau ga'i nugasi'i hinihinidaa'i, ra ga'i ha'a-hura'ahiraau dadara'a, me rau wa'ewa'e moi 'anai rongomaata'i o'asi tari mae. 'Inia rau 'irisia do rai suruta'e aho'i 'anai dauai tahi na goro di'u ro'u wou. ³⁶Tara'i nei ro'u ra haikou 'iniraau mara rabusi'i, ma tara'i nei

ra tosi'i 'ini'i arihau mara gaasiraau siri na'i rumanih'o. ³⁷Tara'i nei ra buta ha'amaesi'i 'ini'i hau, ra'i nei ra horosi'i abedi 'ini rua aba, ra'i nei ra ha'amaesiraau 'ini'i naihi hehei'oi. Ra'i nei ra'i hasihasi inoni ma rau ho'osi'i moi uri-uri siip mana gout suria rau ai'a to'o bwana. 'Iraaui sae ra here ha'a-mama'airaau mara norata'airaau. ³⁸Rau hano hairiu 'ari suriai dora mangasara mei suri'i hungahunga 'anai bainihu suri'i giru mana wabwa. 'Iraau ra'i inoni goro na ai'a ta'isada dorai awa goni beiraau inoni ta'aa anai marewana.

³⁹Hoita, 'ia God 'a taeniraau inoni o'asi 'ini'i hinihinidaa'i, magu ai'a tanei 'iniraau nai daua mau i taha na 'ia God na duruduru 'inia tanaraau. ⁴⁰'Inia 'ia God 'a to'oraai 'ado'ado na goro di'u ro'u wou. 'A rabasia dorai totorigaau, neina na'i ta'i 'oha 'igaau hako gai ha'i sae narau huunai arari 'anai 'ari wou beia God.

God Amagaau

12 ¹Naasi suriai wanasigaau adaui kaeni ruruha narau ha'ata'inia tanagaau i taha naasi hinihini, gau magai nuga'i beira'i taha nara matai ha'abwarasigia suri'i hinihinigaa'i beia God magai nugasi'i ro'u i ora-ora'a nara awa baabau suri'i tahingagaa'i, magai 'eba wetewete na'i 'eba heiohoo na 'ia God na haua tanagaau 'anai 'eba na'ie'i.

²Na 'adoma'igaa'i hako rai awa beia Jisas, 'onaai nei na wana wetewete 'anai dora na 'eba 'ana. 'Inia 'ia Jisas naasi ahuinai hinihinigaau me 'iia na ha'a-'o'oriai hinihinigaau tari 'oha nagai ura baabau. 'Iia 'a mwa'emwale 'anai rongomaata'i tari mae ana na'i dadaahoro, 'inia 'a 'adoma'iniai wa'ewa'e nai to'oraa na'i muri. Mana ninima na ga'i haa 'iniai mae ana na'i dadaahoro, 'a 'adoma'i mara mareho haaria moi 'inia. Mana'i 'ohani 'a heinagu na'i odona God na'i dora ni Mwaeraha ara'ai aro.

³'Adoma'i aho'isia Jisas. Rei'uaa na 'iraau inoni ta'a'i ra hauai ta'aa tanaa, 'iia ai'a maemae'a. Naasi 'i'amou ro'u moi abui wai'ate'a ma'ua maemae'a na'i 'eba heiohohosi. ⁴'Inia na'i haisuasua mana heingahui namou haa beiai ora-ora'a, ai'a tanei 'ini'amou mau 'ai gaarangi mae. ⁵'A 'ua? Mou kaku'a'i ha'atee ha'a-'o'ori na 'ia Araha God na haa'i tana'amou 'onaai gare ana'i? 'Iia 'a o'ani,

“Garegu, 'oi abui 'adoma'i mara mareho haari'i moi 'ini'i taha nau ha'a-odoodo'o 'ini'i na'i madoraa nau ha'a-odoodo'o, ma'oi abui arunga ta'aa na'i 'oha nau ha'a-aidangisi'o 'ini'i taritari'a amu'i.

⁶'Inia 'inau 'au matai ha'a-odoodoraui nei nau ta'ahiraau, mau matai ha'a-mama'airaui nei nau 'unuraau 'ini'i gare agu'i.”†

⁷Naasi suri'i rongomaata'i namou siri suri'i, moi wa'ewa'e 'onaa do ni mareho o'asi, ra'i ha'a-odo-odo na 'ia God na hau'i tana'amoui gare ana'i. 'Inia 'adonai Ama, ra haha'a-odoodo'i gare adaa'i. ⁸'Onaa na 'ia God 'a ai'a

haha'a-odoodo'o 'onaai here na hau'i 'ada'i gare ana'i, naasi 'a ha'ata'inia do i'oe 'e gare na'o ai'a to'o amamu, ma'o ai'a ta'i beiraaui huudi gare ana'ia God. ⁹Ni amagaa'i na'i marewanani, na'i 'oha narau haha'a-odoodogaau, gau ha'ahouraaui. Naasi 'a ororiu di'u do gai mwa'emwa'e 'anai awa na'i bahainai heimarungi ana Amagaaui ara'ai aro ma naasi nagaigui dauai huunai tahi.

¹⁰Na'i madoraa na amagaa'i rau ha'a-odoodogia, rau haua moi 'anai gere madoraa suriai herehere narau 'adoma'i ha'agorohia. Me 'ia God 'a ha'a-odoodogia 'anai goro agaau do neina 'igaau ro'u gai awa odo-odo 'onaai. ¹¹Na'i 'oha nara ha'a-odoodogia, 'a arunga ta'aa di'u. Ai'a do 'e mareho na abe nai arunga goro 'inia. Ma'ata na'i muri, ra'i hua goro narai ta'eha mai na'i tahingagaa'i, 'igaau nei na 'ia God na ha'a-odoodogia. Mana ha'a-odoodo ana'ia God rai 'a'auhigia 'anai awa odo-odo mana awa goro beiai nata sae.

Tahitahi Na 'Adonai Inoni Hinihini Rai Suria

¹²Na 'eba heiohoohe namou haua, moi ha'a-wetewete'i aho'i 'i uwamoo'i mana rimamoo'i nara mamaera'a. ¹³Moi hahano suriai tara na odo-odo neina 'iraauui nei na hinihinidaau ra maemae'a rai abui maemae'a di'u ro'u wou, ma'ata rai ara'a mai wetewete.

Ha'abasu 'Iniai Rihota'i Baania God

¹⁴Moi bonasiai awa goni goro beiraaui hakoi inoni ma 'anai awa odo-odo tarau. Mou bwa'i matai 'omesia Araha 'onaai namou bwa'i haua o'asi. ¹⁵Moi 'omesuri'amou hairiu neina abu tanei 'ini'amou 'ai hauai taha nai matai rihota'inia haaria baania God na bwane ha'ata'iniai goro ana tanaa. 'A gasi to'o o'asi mana tahitahi ana 'ai 'onaai hahaa'risi ta'aa na tahi ara'a bei'amou. Suria ni ta'aahana 'ai matai here ha'a-ta'ai'amou. ¹⁶Moi aidangisia do abu tanei 'ini'amou nai awa wawaasua'a, ma'uasi awa ahurodo'a 'onaai Iso. 'Iia 'a raonga'iniai mena ni heimarungi ana 'onaai gare na hutai na'o 'inia moi rabo'o i mahoingau. ¹⁷Na'i muri, 'oha nagu raba dauai ha'agorohi baania amana 'onaai gare hutai na'o, ma bwara'a. Rei'uaa nagu angi ha'ata'ata'ahi he'ua, me 'a bwara'a do raigui sadoia ta here naigui orisia 'iniai hereta'aa na haua na do'aigui daua aho'i 'inia i ha'agorohi baania amana.

¹⁸Ni boi na gau haua beia God na'i 'ohani, 'a ai'a 'onaairaaui wauwa agaa'i na'i 'ohabwani narau boi beia God na'i hungahungai Saenai. Na'i hungahungasi rau re'iai ngarungarui 'eu mana kuhi ma uhi ro'a raha na'iei. ¹⁹Nai 'ohasi rau rongoai aohanai biugil goni beiai ringe na hadahada tanaraau. Na'i 'oha narau rongoai ringesi, rau ha'angoni wetewete do'aigui abui ha'atee'a ro'u tanaraau ²⁰suria ni mareho na 'unua 'a kae rongo ha'amamaa'u abe di'u. 'A o'ani, "Onaa ta sae, ma'uasi ta mwamwaa nai hatariai hungahungani, moi buta ha'amaesia ma'ata'a." ²¹Rei'uaa 'ia Moses,

ma mamaa'usia ro'u i taha narau 'omesia ma o'ani, “Inau 'au 'idi'idi 'inia mamaa'u.”[†]

²²Na'i 'ohani gau bwa'i mamaa'u o'asi. 'Inia 'igaau 'a 'onaa do gau boi beia God na'i hungahungai Saeon, na awa iei 'omaa raha ana God tahitahi, naasi Jerusalem na'i aro narau awaiei meru ma'e merui enjel nara rurugoni 'anai ha'aasaa God ha'i wa'ewa'e. ²³A 'onaa do gau rurugoni beiraaui nei nara 'onaai'i gare hutai na'o ana'ia God nara bwane usu'i atadaa'i na'i aro. 'Igaau gau ataha'a beia God, mo'o nai hiirirai mwani inoni hako. Gau taha na'i dora adaa'i aungadi noni hinihini nara bwani mae na 'ia God na ha'a-wariwariraaui hako baani'i ora-ora'a adaa'i. ²⁴Gau taha beia Jisas, mo'o na waa mai duruduru haoru ana God tanaraaui inoni. Ni 'abuna na ahe 'anai ha'a-wariwarigia baaniai ora-ora'a 'a goro baaniai 'abuna Ebol. 'Inia na 'abuna Ebol 'a waa mai ha'a-mama'ai.

²⁵Naasi moi herehere goro, mou gasigu 'ageta'i araisuria God na hadahada tana'amou na'i 'ohanisi. 'Onaa na bwara tanaraaui inoni nai Israel 'anai horata'inia ha'a-mama'ai 'inia ai'a bahurongoa adaui ha'abasu na haa God tanaraaui na'i marewanani, 'ai he'ua tanagiai nei nagau ai'a raba bahurongoa God na ha'abasu dio mai baaniai aro? ²⁶Na'i 'oha na 'ia God 'a ha'atee na'i hungahungai Saenai na'i 'oha bwani, na ringena 'a 'ihara'inia ano. Mana'i 'ohani 'a haa ro'u i duruduru na o'ani, “Ta 'oha, wai 'ihara'inia ro'u i ano. Ma na'i 'ohasi, wai 'ihara'inia hakoi ano mana ahoasara.”[†] ²⁷Oha na 'ia God 'a 'unua do'ai 'ihara'inia ro'u i ano mana ahoasara, 'a ha'ata'inia do na mwane mareho na ha'apwa'ara'i rai ai'a'i. Mana taha nara bwa'i 'ihara'i naasi narai awa tarau.

²⁸Gau magari ha'atee ha'agorohia God. 'Inia 'igaau gai awa na'i hourana ana God na bwa'i matai 'iha'ia ma'ua ai'aa. Gai ha'a-aneanea na'i here nai wa'ewa'e 'inia, magari haa beiai ha'ahou mana ginagina. ²⁹'Inia ni God agaau 'a matai ha'a-mama'airaui nei nara ai'a araisuria, 'onaai 'eu na matai suu gata'ini'i ha'aro'a.

13 ¹Mou ta'ahi'amou waiori 'onaai ha'ido'orada mana ha'iasida beia Kraest. ²Abui kaku'aa 'anai ha'amaoto'i mahuara nara boi suri'i 'omaa amoo'i. Ra'i nei nara haa o'asi, raugu buna ha'amaoto'i enjel suri'i ruma adaa'i ha'i ai'a 'iraraa. ³Abui kaku'araui nei ra awa na'i rumanih'o. Ni arunga namoi to'oraa 'adaui, 'ai 'onaa domou awa ro'u beiraaui na'i rumanih'o. 'Ado'adoraui nei narau rongomaata'i, mamoi arunga 'onaa domou rongomaata'i ro'u beiraaui.

⁴Ringei ha'iwai 'e mareho na 'iraui inoni hako ra ga'i ha'ahoua, mana mwane 'ai abui taritari'a baaniai urao ana mana urao 'ai o'asi ro'u. 'Inia 'ia God 'ai hiiri ha'a-mama'airaui nei ra wawaasua'a, miraui nei narau taritari'a baani'i urao adaa'i ma'ua mwane adaa'i. ⁵Oi ha'imaania do na'i tahitahi amua 'oi abui ta'ahia di'ui ha'a. Ma'oi ha'imaania do na mareho na'o to'ora'i, rei'uaa raha ma'ua kekerei, 'oi arunga goro moi 'ini'i. 'Inia 'ia God 'a

o'ani, “Inau bwa'i nugasi'o, mau bwa'i murisi'o.” ⁶Naasi nagau to'oraa 'iniaia 'adoma'i wetewete 'anai o'ani, “Ia Araha naasi na hei'a'auhi agua, 'inau bwa'i maaaa'usiaa taha na 'iraaui moi inoni rai haua tanaau.”[†]

⁷Moi 'adoma'i suri'i na'otara amoo'i na'i heisoa 'ohai na'o narau taroha'iniaia Taroha Goro tana'amou. Moi 'adoma'i suri'i hua goro nara hura'a mai baani'i tahingadaa'i, mamoi suriaa hinihinidaau beia Jisas. ⁸Inia 'ia Jisas 'a ta'isada 'onaa mau i 'ohabwani, mei 'ohani, mai 'ari moe'a na bwa'i 'ohai hako. ⁹Naasi moi abui suri'i mwane ha'ausuringa'i haoru namou rongo'i nara sisiri mai 'anai ha'ateha'amou baaniaa huunai ha'ausuringa'i. Ni huunai mareho 'anai ha'a-wetewetea hinihinigaau, naasi i goro na haua God 'inigia. 'A ai'a 'ini'i mwane ringeringe 'ini'i mahoingau. 'Iraaui nei nara suri'i o'asi ringeringe 'ada'i mahoingau, na ringeringe 'isi ra bwa'i 'a'auhiraau.

¹⁰Igaau gau to'oraa dora 'anai ho'asi na'i aro na 'iraaui Piriisi nara tagora na'i Ruma Maea ana God ra bwa'i matai ngaai taha nara ho'asia na'i hungana. [†] ¹¹Na'i ringeringe adaui Jiu na'i raronai herehere 'anai ho'asi, 'iraaui Piriisi ra waa'i siri 'abudi mwamwaa na'i ahii na maea di'u 'anai ho'asi 'ada'i ora-ora'a. Mana abedi mwamwaa naasi nara suungi'i hura'ai abau 'omaa baaniaa raronai 'omaa. ¹²'A o'asi ro'ua Jisas, 'iia 'a rongomaata'i ma mae hura'ai abau 'omaa baaniaa 'omaa raha 'anai ha'a-wariwariraui mwane inoni hako baani'i ora-ora'a adaa'i 'iniaia 'abuna haaria. ¹³Naasi gau magai hura'a beira'i baaniaa 'omaa 'anai heisadoi beia Jisas magai arungana ro'u beia i ninima na siri na'iei. ¹⁴Inia na'i marewananisi, gau ai'a to'oraa ta 'omaa do nai awa tarau. Na huunai 'omaa agaau nai boi mau, gau 'adoma'i mamasia mau.

¹⁵Naasi, 'iniaia ho'asi na haua Jisas 'inigia, gau magai ha'a-aneanea taraua God. Ni ha'a-aneane nagai haua 'ai 'onaai ho'asi agaau tanaa 'anai ha'arangasia hura'a do'ia Jisas naasi Araha aga. ¹⁶Abui kaku'aa 'anai goro tanaa nata nei ma 'anai hasura'i nga'ini'i beiraui mareho na'o to'ora'i. Nai'i nara 'isi ho'asi na 'ia God na ahugoro 'ini'i.

¹⁷Ha'isuri'i taha na 'iraaui na'otara amoo'i na'i heisoa nara 'unuli tana'amou. 'Iraau naasi narau awa 'anai 'omesuri'i tahingamoo'i beia Kraest. Mana'i muri rai ura 'anai ha'arangasi'i tanaa God i tatau'aro adaa'i. Moi araisuriraui neina 'iraaui rai haua ha'i wa'ewa'e i tatau'aro adaaui, ma abu beiai ahutotou. 'Onaa rai ahutotou, 'aigui bwara tanaraui 'anai 'a'auhi'amou.

¹⁸Moi ha'arahesi 'a'auhi'ameu waiori. 'I'ameu meu 'iraraa do meu ai'a haua ta maho nai ta'aa, 'inia meu 'irisia do mei hau'i tarau i mwane mareho odo-odo. ¹⁹Mau ha'angoni'amou wetewete 'anai ha'arahesi do'ia God 'a bwa'i orema maai ha'ataariau aho'i wou bei'amou.

²⁰⁻²¹'Ia God 'a ha'a-suruta'ea Araha aga Jisas baaniaa mae, 'inia 'a ahugoro 'iniaia 'abuna na ahe. 'A mae 'anai ha'ato'oa i duruduru haoru

---

^{13:6} Psalm 118:6 ^{13:10} Tara'i sae ra 'adoma'inia do ni tatarani 'a hadanga'inia Jisas. Ni dora 'anai ho'asi 'a 'onaai dadaahoro ma'ua Jisas. 'Iraaui nei narau 'u'uri'i mwane ringeringe 'anai ruhasiraui baaniaa ora-ora'a, 'ia God 'a bwa'i matai 'adoma'i nugasi'o. Naasi 'ado'ado 'anai dora na o'ani, “Ra bwa'i matai ngaai taha nara ho'asia na'i hungana.”

beiraau noni na bwa'i 'oha nai hako. Ma na'i mae na haua, 'ia Jisas 'a 'onaa do 'a ha'i 'omesuri siip goro tanagaau. Hoita, 'au ha'arahesi mia God ni gooroha, 'ai hau'i tana'amoui taha namou ga'i to'ora'i 'anai araisuriai hei'irisina. Mau ha'arahesi ro'u do na'i mena ana Jisas Kraest, 'ia God 'ai tau'aro suri'i tahingamoo'i mamoi hau'i taha namoi ha'a-wa'ewa'ea 'ini'i. Naasi gau magai ha'ahauasaa Kraest tarau tarau. Amen.

²²Arai do'ora mana asigu'i, 'au ha'a-ta'u'u'amou, moi bahurongo ha'agorohi'i ha'atee ha'a-'o'ori nau usu'i dio na'i gere usu-usuni.

²³Au rabasia domoi 'iraraa do ni do'oragaau a Timoti ra ha'a-hura'ahia'a baaniai rumaniho'o. 'Onaa nai ada mai raurau, ma wai 'unua tanaa mamiri ta'i boi 'anai 'omesi'amou.

²⁴Moi 'unuai ha'atee wa'ewa'e agua tanaraau na'otara amoo'i, miraa haru sae hinihini narau awa 'isi bei'amou. 'Iraau noni hinihini na'i Itali rau 'unuai ha'atee wa'ewa'e adaau tana'amou.

²⁵Ia God 'ai goro 'ini'amou hako.

Na Usu-usu Ana Jems

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? Ai'a ta 'oha narai 'unua tana'o 'anai ha'ata'ini'i hura'ai ha'a-momori adaa'i mareho na'o hadanga'ini'i? Ma'ua, ai'a ta 'oha na'oi 'unua tanaa tanei 'anai ha'ata'iniai awaha odo-odo mana 'amaua ma'ua aidangi ana? Taha na 'irisia Jems na'i usu-usu na hauani, do 'iraau nei narau 'unua haraarirau dora'i sae hinihini, rai ha'ata'inia hura'a suri'i barongadaa'i mana mareho nara haa'i.

Na'i na'o, 'iraau nei nara dauai usu-usunisi rau suri'i ga'u i mwane ringeringe adaa'i Jiu maraugu tano'i ha'i sae hinihini. Na'i madoraa narau ha'i sae hinihini narau mwaridanga baani'i ringeringe 'isi, rau 'adoma'inia do rau matai ha'isuri'i moi 'ado'adodaa'i. 'Iniai aidangisia adaau do'ia God 'a ha'atahirau 'iniai hinihinia adaau Kraest, ma ai'a do 'ini'i mareho goro narau haa'i, rau 'adoma'inia do ai'a ta'isada do raigui bonasia do raigui hau'i ro'u i mareho goro.

Na'i usu-usu na hua Jems, 'a 'unua do ni here 'anai ha'ata'inia hura'a do i'oe 'e sae hinihini, naasi 'anai ha'ata'iniai heita'ahi 'onaai ha'atoragia na hua God. Ni huunai sae hinihini 'ai 'u'uria God suri'i 'oha na siri suri'i madoraa bwara. 'A bwa'i here ha'agorohirau moi nei narau toto'ora, ma'ata 'ai 'a'auhirau ro'u i pohara. 'Ai 'ome'ome goro 'ini'i taha nai maani'i ma 'ai to'ora ro'u i madoma ana God. Na'i madoraa na 'iraau noni hinihini rau to'oraai heita'ahi o'asi 'a ha'ata'inia do 'irausi ra'i huudi sae hinihini.

'A 'ua? Suri'i mareho na'o haa'i na'i tahitahi amua, 'o ha'ata'inia hura'a ha'a-momori do i'oe 'e huunai sae hinihini? Na'i 'oha na'oi 'oha'iniai bukani 'oi wai'ado'ado surisuri'i dora narai 'a'auhi'o neina barongamu 'ai ta'isada beiai hinihinimu.

---

1 ¹Wa'ewa'e tana'amou hakoi ai Jiu namou hinihini namou awa 'adarara 'ari suriai marewana hako. 'Inaua Jems, i noni tatau'aro ana God mia Araha aga Jisas Kraest nau hauai usu-usuni.

Hinihini Mana Madoma

²Arai do'ora mana asigu'i beia Kraest, moi wa'ewa'e na'i 'oha moi siri suri'i mwani heihongi mana mwani mareho bwara. ³Inia mou 'iraraa dona mareho nara ohongi'i hinihinimoo'i o'asi, rai 'a'auhi'amou 'anai ura baabau.

⁴Moi bonasiai ura baabau na'i hinihinimoo'i, neina 'i'amou moi odo-odo mana barongamoo'i rai goro hako na'i maana God. ⁵Onaa tanei 'ini'amou nai kakui ahuna 'inia here nai haua nai ura baabau 'inia, ma 'ai ha'arahesi mai ha'angonia God, mia God 'ai haua tanaa i madoma. 'Inia 'ia God 'e God hisuhisu ma 'abwa'i ha'animaia tanei nai ha'angonia. ⁶Ma'ata 'iatei nai ha'angoni, 'ai hinihini, ma'ai abui 'adoma'i heiruarua'a. 'Iatei na 'adoma'i heiruarua'a na'i tahingana, 'a 'onaai'i tabaosi nara ro'a hairiunga'ini'i na'i asi. ⁷Na nei na o'asi 'ai abui 'adoma'inia do'ai daua ta maho nai ha'angonia Araha God 'inia. ⁸Suria na 'adoma'ina 'a ai'a hatara'i na'i ta'i maho ma 'adoma'i heiruarua'a 'ini'i mwani maho na haa'i.

⁹Io. Na sae hinihini na awa mwamwaeta'aa na'i marewanani 'a ga'i wa'ewa'e, 'inia 'ia God 'a 'adoma'i ha'a-ororiua. ¹⁰Mia tei na toto'ora na'i marewanani 'a ga'i goro 'onaa 'ai wa'ewa'e na'i 'oha 'ia God 'ai ha'a-auruhia. 'Inia rei'uaa na toto'ora, mia mo'osi 'ai hako raurau ro'u moi 'onaai tagai raraaua. ¹¹Na'i 'oha na ara'ai sina mana rarahana 'a raangiai raraaua, na taga 'a nugu ma ahoda, mana 'omegorohana 'agu ai'aa. 'A o'asi ro'u i noni toto'ora, 'ia 'ai matai mae ro'u moi na'i 'oha na tagora mau 'anai siba ha'a.

Heiohong

¹²Ha'amwania di'u a mo'o na ura baabau na'i uruhadi mwani heiohong ma'ua suri'i mwani mareho bwara, 'inia 'ai dauai heitahari ni tahi tarau na 'ia God na durua tanaraau nei rau ta'ahia. ¹³Onaa tei na siri na'i heiohong, 'ai abui 'unua doni heiohongisi 'a boi baania God, 'inia 'ia God 'abwa'i ohongiai noni 'anai haa i maho na ta'aa. Ma 'abwa'i tanei ro'u nai matai ohongia God do 'ai hauai maho ta'aa. ¹⁴Na noni 'a siri na'i heiohong na'i madoraa na 'ia 'a wai'ado'ado suriai 'ado'ado ta'aa mana 'ado'ado ta'aasi 'a ha'a-bweubweu'aa 'anai ahoda na'i ora-ora'a. ¹⁵Na 'adoma'i ta'aa 'a hauai ora-ora'a, mana ora-ora'a 'a hauai mae.

¹⁶Arai do'ora mana asigu'i, 'oi abui pwari'i'o haari'o do 'ia God 'a matai ohongi'o 'anai hauai ta'aa. ¹⁷Inia na mwani bane goro hako ra dio mai aro baania God na ha'apwa'araai sina mana hura mana mwani hee'u. 'Iia 'abwa'i orisia mwada'u i barongana, 'onaai ori-orisi ada'i mwani mareho na ha'apwa'ara'i na'i ahoasara. ¹⁸Ia God 'a haua tanagiai tahinga haoru 'inia hinihinia agaau i Ha'atee ana na ha'a-momori. 'A haua o'asi suriai hei'irisina neina 'igaau gai ororiu baani'i mwani mareho hako na ha'apwa'ara'i.

Bahurongo Mana Haiaraisuri'i

¹⁹Arai do'ora mana asigu'i, moi aidangisia domoi mwa'emwa'e 'anai bahurongo, mamoi abui raurau 'anai ha'atee ma'ua taesu'a. ²⁰Na taesu'a 'a bwa'i 'a'auhiai sae 'anai awa odo-odo 'onaai 'irisia ana God. ²¹Naasi moi nuga'i beira'i mwani baronga ta'a'i mana here ta'a'i nara raha di'u bei'amou. Moi ha'a-auruhi'amou mamoi suri'i ha'atee ana'ia God na nuga'i suri'i tahingamoo'i nara matai ha'atahi'amou.

²²Moi ha'isuri'i mareho na Ha'atee ana God na ha'ausuri'amou 'ini'i. 'O'i abui pwari'i'o haari'o do 'oi dauai tahi tarau 'onaa 'o taraa babahurongo

moi ma'ogu ai'a ha'isuria. ²³Iatei na rongoai Ha'atee ana God ma ai'a ha'isuria, 'a 'onaai nei na wania haariai nununa na'i gilaasi. ²⁴Oha na wana na'iei, 'a 'ome ha'agorohia haariai nununa. Hoita, 'oha nagu hura'a wou, ma kaku'aa'a aho'i 'omehana maagu ai'a haua'a ro'u ta here 'ana ha'a-'omegoroa. ²⁵Ma'ata, moi abui haua o'asi. 'Onaa moi wana hegaheгаа mana ha'isuriai Ha'atee ana God, 'ia God 'ai ha'agorohi'amou suri'i mwani mareho hako namoi haa'i. 'Inia 'i'amou mou bahurongo mamou ha'isuriai Ha'atee ana God mamou ai'a matai kaku'aa raurau. 'Onaa 'iraraa amou, i Ha'atee ana God 'a odo-odo hako ma matai ha'adadara'aa noni.

²⁶Iatei na 'adoma'inia do 'iia 'e sae ni heiso'i ma ai'a 'ome taranai hadahadangana, 'iia 'a hinihini kongari ma pwari'ia haaria. ²⁷Mana huunai ha'i sae ni heiso'i na odo-odo na'i maana God i Amaga, naasia mo'o na 'omesuria haaria baani'i mwani mareho ta'a'i ni marewana, ma ro'u a mo'o na 'a'auhirai gare a'osi mana nao nara 'irisia'i hei'a'auhi.

'Adoma'i Ha'ahouraaui Pohara

2 ¹Arai do'ora mana asigu'i, 'oi abui 'unua do 'ioe 'o hinihinia Jisas Kraest, 'i Arahaua, 'oha na 'ioe 'o 'adoma'i ha'a-ororiuai nata sae baaniai nata nei. ²'Onaa 'e sae toto'ora na siri suri'i to'oni hori bwara nara 'ome goro mana ringi gol na'i kaku'una nai sirimai na'i ruma-ni-ha'arahesi amou. Ma na'i moi ro'u i 'ohasi, ma siri ro'u mai sae na pohara na siri suri'i bwana ngangata'a. ³Naasi me 'ioe 'oi o'ani 'inia sae na toto'ora, "Oi boi 'ini ma'oi heinagu 'ini na'i dora heheinagu." Mia mo'o na pohara 'o o'ani 'inia, "Oi ura wou 'isi, 'onaa bwa'i ma'oi heinagu auru wou i anosi." ⁴'Onaa 'oi o'asi, 'ioe 'o taritari'a, 'inia 'o ha'ata'inia doni nata nei 'a ororiu di'u baaniai nata nei. Beiai 'adoma'i ta'aa na'i tahingamu 'o 'adoma'inia do ra'i noni ra ororiu di'u baani'i tara'i nei.

⁵Moi bahurongo arai do'ora mana asigu'i. 'Ia God 'a sigihiraaui pohara dorai toto'ora suri'i hinihinidaa'i. Mana dora na 'ia God na marungia, rai awa ro'u na'iei, 'inia naasi taha na 'ia God na duruduru 'inia tanaraaui nei narau ta'ahia. ⁶Mi'amou mou 'adoma'i ororiu 'iniraau noni toto'ora mamou ha'a-ta'airaaui nei ra pohara. 'A 'ua? Mou 'irararaaui noni toto'ora namou 'adoma'i ha'ahouraaui? Neiraaui nei narau here ha'a-ta'ai'amou marau wai'amou na'i kooti! ⁷'A 'ua? 'Iatei na haikou 'inia ma ha'atee ha'ata'ai ai atana Jisas, Arahaua aga? 'Iraau na toto'ora!

⁸Ma'ata, naani ha'atora na ororiu di'u na'i Usu-usu Maea, "Oi ta'ahiraaui mwani noni hako 'onaai ta'ahi'o amua haari'o." ⁹'Onaa mou suriai ha'atorasi, 'i'amou mou hauai mareho na odo-odo. ⁹Ma 'onaa mou 'adoma'i ha'a-ororiu'i tara'i noni baaniraaui tara'i nei, 'i'amou mou bwane ora-ora'a'a mamou horosiai ha'atora ana God. ¹⁰Mou 'iraraa, na nei na araisuri'i mwani ha'atora hako maagu horosiai ta'i, 'a ta'isada moi beia mo'o na horosi'i hako. ¹¹'Inia God na o'ani, "Abui taritari'a baaniai mwane amua ma'ua urao amua," [†] ma

o'ani ro'ua, “‘O abui heingahu.”’ 'Onaa 'o ngahu ha'amaesia noni, i'oe 'o horosiai ha'atora, rei'uaa na'o ai'a taritari'a baaniai urao amua.

¹²Naasi na ha'atee mana mwani mareho hako mou haa'i ra ga'i odo-odo, 'inia 'ia God 'ai hiiri'amou na'i bahainai ha'atora na 'unua dogai ta'ahiai nata nei 'onaai ta'ahigia agaau haarigia. Naasi ha'atora na matai ha'adadara'aa noni. ¹³Ma na'i 'oha na 'ia God nai hiiriraau noni, 'ia 'abwa'i goro 'ini'o 'onaa i'oe 'o ai'a goro 'iniraau nei narau awa ha-ha'aroha'a. Mei 'onaa 'oi goro 'iniai nata nei, ai'a ta'isada do'oi maaa'usia ha'a-mama'ai ana God.

Hinihini Mana Awaha

¹⁴Arai do'ora mana asigu'i, 'a ai'a goro do'o 'unua do i'oe 'e noni hinihini ma 'ogu ai'a ha'ata'iniai hinihinimu 'anai hau'i mareho goro. Na hinihini o'asi 'abwa'i haua tana'o 'i tahi tarau! ¹⁵'Onaa 'e noni hinihini na 'irisiai hei'a'auhi 'iniai bwana mana mahoingau, ¹⁶ma'ogu o'ani moi 'inia, “‘Io, 'oigu hano moe'ata, 'ia God 'ai ha'agorohi'o. 'Oi ha'abwarasi'o baaniai aruwai ma'oi ngaungau goro.” 'A 'ua? Mou 'adoma'inia doni ha'atee pwaranga o'asi 'ai 'a'auhia 'onaa namou bwa'i haua tanaai taha na 'irisia? 'A bwa'i! ¹⁷Ni hinihini na'o haua beia Kraest 'a o'asi ro'u. 'Onaa 'o hinihinia, ma'ogu ai'a ha'ata'iniai hinihinimu 'anai hau'i mareho goro, na hinihinisi 'e mareho haaria moi ma bwa'i ha'atahi'o.

¹⁸'Iatei na ai'a 'adoma'i aratara mai o'ani, “‘Ra ragoi tara 'anai dauai tahi tarau. Tara'i nei ra to'oraa moi hinihini, ma tara'i nei ra to'oraa moi here goro adaa'i.” Minau 'unua tana'amou, 'onaa 'o to'oraa moi hinihini ma'ogu ai'a haa'i here nara goro, 'e taha nai ha'ata'iniai ha'a-momori anai hinihinimu? Minau wai ha'ata'iniai ha'a-momori anai hinihinigu 'ini'i here goro nau haa'i.

¹⁹Mou hinihinia do 'e ta'i God moi na awa. Hinihinisi 'a goro, ma'ata 'oi aidangisia doni adaro ra hinihini o'asi ro'u, marau maaa'usia hihiri ana God ha'i 'idi'idi. ²⁰Oru bweu! 'A 'ua? Mou rabasia dowai ha'ata'inia goro tana'amou doni sae na hinihini moi ma ai'a haa'i mwani mareho goro, na hinihini naasi 'e mareho haaria moi? ²¹Ni 'uaana na 'ia God 'a 'unua 'inia doni wauwa agaaua Ebrahim 'e noni odo-odo? 'Ia God 'a 'unua o'asi suriai here na haua Ebrahim, na'i 'oha do 'ai ho'asi tanaa God 'iniai garena 'ia Aisak. ²²Naasi mou 'omesiai 'ari goni anai hinihinina mana here ana Ebrahim. Ni here na haua 'a ha'ata'inia doni hinihinina 'a ha'a-momori. ²³Mana taha na Usu-usu Maea na 'unua 'agu ha'a-momori, 'oha na o'ani, “‘Ia Ebrahim 'a hinihinia God mia God 'a 'unua do 'ia Ebrahim 'a odo-odo'a na'i maana,” mara 'unua do'ia Ebrahim 'e sae goro ana God. ²⁴Naasi mou 'omesia doni noni 'a odo-odo na'i maana God 'ini'i here goro na haa'i, ma ai'a 'inia moi hinihinina.

²⁵'E ta'i heiha'auu ro'u naasi 'inia Rehab. 'Iia 'e urao rebirebi, mia God 'a 'unua do'a odo-odo na'i maana 'iniai waterarua ana i rua saeni Israel 'anai

bainihu na'i ruma ana, ma 'inia 'a'auhirarua ana 'anai hano giruguru baani'i maerongadaru'i suriai tara he'ete'i.

²⁶Naasi na nei na hinihini moi ma ai'a hau'i mareho goro, na hinihinina 'a mae ma 'onaai noni na ai'a to'o aunga.

Ngooga

3 ¹Arai do'ora mana asigu'i, 'a ai'a goro do 'ai rago i nei 'ini'amou moi ha'i ha'ausuri na'i heisoi. 'Inia mou 'iraraa doni hihiri na 'ia God 'ai haua tana'ameu i ha'ausuri 'ini'i ora-ora'a amee'i 'ai raha di'u baaniai hihiri nai haua tanaraai nei narau ai'a ha'ausuri. ²Igaau hako gau matai ha'atari'a'i mareho 'ado dangi. Me 'onaa 'iatei na matai 'ome taranai hadahadangana, 'iia 'e noni odo-odo, me 'iia 'a matai 'omesuria haaria ro'u baani'i mwani mareho ta'a'i na'i marewana.

³E gere dorai 'aeon moi 'anai ho'osia na'i ngoonai hoosi, 'anai rihota'inia 'ari na'i dora na'o 'irisia do'ai 'ari ei. ⁴E kae ro'a nai wetewete maigui ono i kae haka ha'aro'asi, ma'ata 'ia mo'o na ta'e muri 'a rihota'inia 'anai waia 'ari dora na 'irisia 'inia moi gere dorai baba. ⁵A o'asi ro'u i ngoogaa'i. 'E gere dora moi na'i abega, maagu wetewete di'u. Mamoisui 'adoma'iniai gere mwagarahai 'eu kekerei ta'aa moi. 'Oha ra ha'ahodaria na'i hasimou ma noro, 'a matai haa i kae 'eu. ⁶Ma o'asi ro'u, na ngoogaa'i 'a 'onaai 'eu na 'ia Saetan na suungia. Na ngoogaa'i 'a honu 'inia ta'aa ma matai oge'i mwani dora suri'i abega 'anai hauai ta'aa. Ha'amomori, 'a matai ha'ata'aia hako tatingaga.

⁷Ngarutani mwamwaa wawauru, mwani manu, mana mwani ii'a, mana mwani maho 'onaai mwaa nara kakaro 'ini'i ahudi, gau matai ha'amanata'i. ⁸Ma'ata 'a bwa'i noni 'ai ha'amanataa mwada'u i ngoo. 'Ado 'oha 'a ha'aagau 'anai ha'ahura'ahiai mareho na ta'aa 'anai ha'ata'ai ai noni 'onaai mwaa mamaesia. ⁹Na ngoo, tara'i 'oha gau ha'aasaa Arah God i Amaga 'inia, ma tara'i 'oha gau haua ro'u 'anai ha'atee murisiai noni na 'ia God na ha'apwa'araa do'ai 'onaai.

¹⁰Arai do'ora mana asigu'i, na ha'atee nara goro mana ha'atee ta'a'i ra gal'i bwa'i hura'a goni na'i ta'i ngoo! ¹¹Na wai mana asi raru bwa'i matai hura'a na'i ta'i hurahura. ¹²Mana kokoke i asi ra bwa'i matai taruhiai wai baania. Na hasi'ei nara 'unua 'inia fig 'a bwa'i matai hungu 'ini huai 'oliv mana hasi'ei grep 'abwa'i matai hungu 'ini huai fig.

Huunai Madoma

¹³'Iatei 'ini'amou na'o 'adoma'inia do'o madoma ma'o aidangisiai taha na odo-odo 'anai haua, ma'oi ha'ata'ini'i hura'a i mareho goro na'o haa'i mamei 'ome 'iraraai madoma na'o haa. 'Onaa 'o ai'a ha'aba'o 'ini'i mareho goro na'o haa'i, naasi 'ioe 'o madoma ha'a-momori. ¹⁴Ma 'onaa na tatingamoo'i ra honu 'iniai hai'ubwani, ma 'onaa mou 'adoma'ini'amou moi haarimoo'u, ma ai'a ta'isada domoi ha'ata'e'amou domou madoma, 'inia mou pwapwaari'i. ¹⁵'Onaa na 'adoma'imu 'a o'asi, na madoma amua 'a ai'a boi baania God,

ma'ata 'e madoma ni marewana na boi baanira i adaro, ai'a baanai Hi'ona Maea. ¹⁶Inia 'onaa na tahinganai sae 'a honu 'iniai hai'ubwani mana saesi 'a 'adoma'inia moi haaria, na mwani mareho ra bwa'i hano goro, mana mwani mareho ta'a'i rai awa. ¹⁷Mana nei na honu 'iniai madoma ana God, na tahingana 'a odo-odo goro. 'A raba awa goni goro beiraau mwani noni, 'a awa 'abenga'i ma mwa'emwa'e 'anai bahurongoai nata nei. 'Iia 'a 'a'auhiraau nei nara 'irisiai hei'a'auhi ma hau'i mwani here goro. 'A ai'a aba 'anai 'a'auhi'i moi tara'i noni, ma ha'a-momori tarau na'i awangana. ¹⁸Na nei na 'a'auhiraau noni 'anai awa goni goro, 'ai 'a'auhiraau 'anai suriai awaha na odo-odo.

Abu Ta'ahi'i Mareho Ni Marewana

4 ¹'A 'ua? 'E taha nara ha'ataarau 'ini'i heita'ia nara to'oto'o tarau na'i ahoaamou? Ni mareho 'isi ra to'o, suria na mwani hei'irisi ta'a'i nara awa suri'i tahingamoo'i ra ura bwarasi'i hei'irisi goro amoo'i. ²Mou naga 'ini'i mareho anai sae he'ete'i maagu bwarai domoi to'ora'i. 'Agu haa mamou heingahu'a. Mana'i 'oha namou 'irisi'i mareho mamougu ai'a to'ora'i, mou heita'ia. Ni 'uaana namou ai'a to'ora'i 'ini'i mareho namou 'irisi'i? Mou ai'a to'ora'i suria mou ai'a ha'angonia God 'ini'i! ³Ma rei'uaa namoi ha'angonia God, mia God 'abwa'i wate'i tana'amou, 'inia na huudi 'adoma'imoo'i 'ada'i mareho namou ha'angoni'i ra taritari'a. Mou ha'angoni'i moi taha namoi goro 'ini'i moi haarimoo.

⁴'I'amou mou 'onaai urao na taritari'a baanai mwane ana, suria mou murisia God 'anai ta'ahiai maho he'ete'i. 'A 'ua? 'I'amou ai'a 'iraraa dona nei na ta'ahi'i mareho ta'a'i na'i marewanani, 'a ha'imae beia God? Mawai 'unu aho'isia ro'u tana'amou, 'onaa mou raba hagu goro bei'i mwani maho ta'a'i na'i marewana, ma 'i'amou ra'i maerongana God. ⁵'A 'ua? Mou 'adoma'inia dona Usu-usu Maea 'a to'o hadahada moi 'oha na o'ani, "Ia God 'a huunai 'irisia dogai ta'ahia moi haaria, 'inia 'iia na ha'apwa'aragia."[†] ⁶Ma rei'uaa na bwarai haua o'asi, 'iia 'a goro 'inigia ma 'a'auhigia. Na tarana naasi na Usu-usu Maea 'a 'unua ro'u o'ani, "Ia God 'a ura bwarasiraau nei narau ha'ata'eraau haariraau, ma goro 'iniraau nei rau ha'a-auruhiraau."

⁷Naasi moi wate'amou haari'amou tanaa God. Mamoi ura wetewete bwarasia Saetan mai hora baani'amou. ⁸Moi boi gaarangia God mia God 'ai gaarangi'amou. 'I'amoui noni ora-ora'a, moi nugasi'i baronga ta'a'i amoo'i. Mi'amoui nei namou 'adoma'i heiruarua'a, moi ha'a-wariwari'amou baanai ta'aa na awa suri'i 'adoma'imoo'i! ⁹Ai'a ta'isada domoi da'a ma ai'a ta'isada domoi wa'ewa'e. Ma'ata, mou ga'i angi mamou ga'i ahutotou 'ini'i mareho taritari'a namou haa'i. ¹⁰Mana'i 'oha moi ha'a-auruhi'amou haarimoo na'i maana Araha God, 'iia 'aigui ha'a-ororiu'amou.

4:5 Tara'i Baebol ra o'ani, "Na Hi'ona Maea na'ia God 'a nugaa beigia 'a 'irisia do 'igaau 'iaana moi haaria."

Abu Hiiriai Nata Sae Hinihini

¹¹Arai do'ora mana asigu'i, mou abui hiihiri ma'ua ha'atee ha'ata'aiiai nata nei. 'Onaa namou hiihiri ma'ua mou ha'atee ha'ata'aiiai nata noni hinihini, 'i'amou mou hiiria mamou ha'atee ha'ata'aiiai ha'atora ana God tanagia 'anai ta'ahiai nata nei. 'Onaa moi 'unua doni ha'atorasi 'a ai'a goro, 'a ha'ata'inia domou ai'a araisuria'a. ¹²'Ia moi 'etea God na matai haa'i ha'atora tanagia ma ta'isada 'anai hiirigia. 'Iia 'etea na 'iraraa, 'ai ha'atahigia ma'ua 'ai ha'amaesigia? Naasi ai'a tana'amou 'anai hiiria ma'ua ha'atee ha'ata'aiiai nata nei.

Ha'abasu 'Ini 'Unuai Taha Nai To'o Ho'oa

¹³Moisu baturongo, 'i'amoui nei namou o'ani, "Na'i de'eni, ma'ua na'i ho'oa, gai hano magari 'ari awa na'i taon suria ta ta'i harisi 'anai siba here nagai toto'ora 'inia." ¹⁴'I'amou mou bwa'i 'iraraai taha nai to'o ho'oa! 'Inia ni awangagaau na'i marewana 'a 'onaai moi waha na ha'ata'i moi gere madoraa ma ai'aa aho'i. ¹⁵Ni mareho namoi 'unua 'ai o'ani, "Onaa 'ia Araha God 'a 'irisia, naasi gai tahi mau magari hauai taha nagau 'adoma'ini'i." ¹⁶Mi'amou mou ha'apa'o mamou ha'ata'e'amou, 'inia mou 'adoma'inia domou bwani 'iraraai taha nai to'o ho'oa. Mou taritari'a 'inia heresi. ¹⁷Hoita, moi aidangisia. 'Iatei na 'iraraai taha na odo-odo 'anai haua maagu ai'a haua, 'iia 'a bwane ora-ora'a.

Ha'abasu Tanaraai Sae Toto'ora

5 ¹Moisu baturongo, 'i'amoui sae toto'ora. Mou gal'i angi uru-uru 'inia ahutotou 'ini'i mwani mareho ta'a'i namoi siri suri'i. ²⁻³Na'i marewanani mou boribori'i toto'ora amoo'i. Ma'ata moi 'iraraa doni marewanani 'a bwa'i orea mai hako. Na toto'ora amoo'i ra ta'a'i, mana 'adi ra ngaa'i hako i bwana goro amoo'i. Na silva mana gol amoo'i ra he'a'a, mana he'a 'isi 'a ha'ata'inia hura'a tanaa God i kikipau amoo'u. Mana kikipau namou haua 'ai ha'a-ta'ai'amou 'onaai 'eu na suu gata'ini'i ha'aro'a. ⁴Moi baturongo, mamoi rongoraai sae mou ha'ata'aro'i suri'i mou amoo'i namou ha'a-bweubweu'araai suri'i horihoridaa'i. 'Iraau rau ha'angonia wetewete Araha God huunai mena 'anai hiiiri'amou, mia Araha God 'a rongoraau. ⁵Na tahitahi amoo'u na'i marewanani 'a mwada'u di'u 'inia moi toto'ora amoo'u, mamou haa'i mwani mareho namou arunga goro 'ini'i. Mou 'onaai boo ra hangani ha'abwi'aa 'anai ngahuia, 'inia mou 'adoma'inia ro'u do 'a bwa'i maho ta'aa nai to'i'amou ta 'oha. ⁶'I'amou mou hiiriraai sae goro na bwara tanaraai ura bwarasi'amou, mamou ha'amaesiraau.

'Abenga'i Mamasi Moi

⁷Naasi arai do'ora mana asigu'i, tari 'oha nai boi aho'i Araha, moi mamasi beiai ahumaratanoa 'oha nara here ha'a-ta'ai'amou. Moi ahumaratanoa 'onaai nei na 'abenga'i totoriai mou ana dorai hungu goro i mareho na 'odora'ini'i. 'Iia 'a 'abenga'i totoriai rangi 'anai rangi ha'atahiai mou ana mai

hua'a goro. ⁸I'amou ro'u mou ga'i ahumaratanoa mamoi abui maemae'a, 'inia 'ia Araha 'a gaarangi mai boi'a.

⁹Arai do'ora mana asigu'i, abui 'unu'unuai nata nei. 'Ia God 'a gasi hiiri'amou, 'inia 'ia 'a ha'aagau'a 'anai hiiriraau noni hako. ¹⁰Moi 'adoma'ini'i mamoi ha'isuri'i barongadaa'i rarabea na'i 'oha bwani narau taroha'iniai ha'atee ana God. Rau ahumaratanoa suri'i mwani rongomaata'i narau siri suri'i. ¹¹Magau 'iraraa, gau 'adoma'i ha'a-ororiuraau nei narau ura wetewete tari ha'ahakodi rongomaata'i o'asi. 'I'amou mou bwane 'iraraai noni ra 'unua 'inia Job. Na'i tahitahi ana, 'a siri suri'i mwani madoraa bwara mana rongomaata'i, ma'ata 'a ura wetewete na'i hinihinina. Ma 'onaa 'iraraa amou, 'ia Araha God 'a ha'agorohia na'i ha'ahakonai rongomaata'i na haa. 'Inia 'ia God 'e God na honu 'iniai heita'ahi mana hei'a'auhi.

¹²Ta'i maho na ororiu ro'u arai do'ora mana asigu'i, mou abui tohe 'iniai aro mana ano, ma'ua namoiwou ta maho. 'Oha na ta'isadai 'unuai "Io," 'oi haa 'io odo-odo, mana'i 'oha na ta'isadai 'unuai "Ai'a," 'oi 'unua odo-odo moi "Ai'a," 'inia God 'a gasi hiiri'amou.

Ha'arahesi Beiai Hinihini

¹³'Onaa tanei 'ini'amou na rongomaata'i, ma 'ai ha'arahesi. Ma 'onaa tei na awa wa'ewa'e, 'ia 'ai gana ha'aasaa God. ¹⁴Ma 'onaa tei nai daoha 'ini'amou, mamoi soiraau bwauodo anai heisoi marai ha'arahesi 'ana, marai rotohia 'iniai rumu na'i atana Araha. ¹⁵'Onaa mou hinihini na'i madoraa namou ha'arahesi 'anai nei na daoha, 'ia Araha 'ai ha'atahia baaniai daoha na sadoia. Ma 'onaa 'e daohani 'ino, 'ia Araha 'ai 'adoma'i nugasiai 'inona. ¹⁶Naasi, 'onaa ra'i ora-ora'a namou to'ora'i mamoi ha'arangi'i tana'amou hairiu, mamoi ha'arahesi 'a'auhi'amou hairiu ro'u. Moi haua o'asi, mia God 'ai ha'agorohi'amou baani'i daoha. Na ha'arahesi adaa'i noni odo-odo, ra to'oraai mena na wetewete 'anai 'a'auhiraau noni.

¹⁷Ia Elaija 'e noni 'onaaigia moi, mana'i 'oha na ha'arahesi wetewete tanaa God do 'a bwa'i rangi nai to'o, 'e oru harisi mana ono hura na ai'a rangi nai to'o na'i dorasi. ¹⁸Na'i muri 'agu ha'angonia God do'ai rangi. Ma na'i 'ohasi 'agu rangi ha'atahi'i mwane mareho na'i ano.

¹⁹Arai do'ora mana asigu'i, 'onaa tanei 'ini'amou nai teha baaniai huunai ha'ausuringa'i, 'a goro domou ga'i 'a'auhia 'anai aho'i mai. ²⁰Moi 'iraraa do na'i 'oha namou waia aho'i mai nei na teha na'i hinihinina, 'ia God 'ai ha'atahia baaniai mae tarau ma'ai 'adoma'i nugasi'i mwani ora-ora'a ana'i.

Na 'Etanai Usu-usu Ana Pita

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ra'i mwane here he'ete'i hairiu nagau matai raharaha ara'a suri'i. Gau raha ara'a na'i abegaa'i tari 'oha gau maua. Gau raha ara'a suri'i aidangigaa'i na'i 'oha nagau ha'ausuringa'ini'i mareho na'i skuru. Nata mareho na 'igaau gau matai raha ro'u ara'a na'iei, naasi suri'i tahitahi agaa'i beia Kraest.

Na'i usu-usu naanisi 'ia Pita 'a 'unua do 'anai raha ara'a suri'i tahitahi agaa'i beia Kraest 'e mareho nagai bonasia 'onaa gau raba ara'a mai wetewete na'iei. 'A 'onaa ha'ausuringa'i na'i skuru. 'Onaa 'o bwa'i bona, 'a bwara do'oi here goro na'iei. 'I wa maea mana ano-ano, naasi mareho narai 'a'auhiai sae 'anai raha ara'a na'i tahitahi ana beia Kraest. Na'i usu-usuni 'ia Pita 'a maan'i hura'ai tara'i herehere 'anai awa maea, ma 'anai ano-ano.

'Ia Pita 'e ta'i 'iniraaui rongoiusuri ana'ia Jisas me 'iia 'e ta'i na'otara ororiu beiraaui noni hinihini na'i 'ohai na'o. 'Ia Pita 'a usuai usu-usuni tanaraaui noni hinihini 'anai ha'abasuraau 'iniraaui sae narai norata'airaaui 'iniai suria adaaui Kraest. 'A 'unua tanaraau dorai ura wetewete na'i hinihinidaa'i neina 'ia God 'ai wa'ewa'e 'iniraaui. 'Ia Pita 'a 'irisia do 'iraaui noni hinihini rai raha ara'a goro suri'i tahitahi adaa'i beia Kraest maraigui siri suri'i mareho ta'a'i na 'iraaui maerongadaa'i rai haa'i tanaraau. 'Igaau gau ga'i matai bonasiai haua ro'u moi heresi 'anai raha ara'a suri'i tahitahi agaa'i beia Kraest.

Na'i 'oha na'oi 'oha'i na'i 'etanai buka ana Pita 'oi matai sado'i here narai 'a'auhi'o 'anai raha ara'a na'i tahitahi amua beia Kraest.

---

1 ¹Inaua Pita, Ha'ataari ana Jisas Kraest, nau usu-usu tana'amou sae ana'ia God namou awa 'onaa mahuara 'adarara suriai Provens na'i Pontas, Galesia, Kapadosia, Eisia ma na'i Bitinia. ²'Ia Godi Ama na 'ome sigihi'amou suria i hei'irisina. 'A ha'amaea'amou 'iniai Hi'ona Maea ana, neina moi araisuria Jisas Kraest mana tahingamoo'i rai wadiwadi 'iniai 'abuna. Mau ha'arawesi mia God 'ai huunai ha'agorohi'amou mai ha'a-awahi'amou goro.

'Adoma'i Heimamasi

³Gau ha'a-aneanea God Amana Araha aga Jisas Kraest. 'Iniai ahu ta'ahigia di'u ana, 'a haua tanagiai tahinga haoru 'iniai ha'a-suruta'ea ana

Jisas Kraest baaniai mae. 'Iniai haua o'asi ana nagau to'ora a 'iniai 'adoma'i heimamasi 4'anai daa'i mwani mareho goro na'ia God na nuga'i tanaraau sae ana'i. 'A nuga'i tana'amou na'i aro, dora ra bwa'i matai ngabo ma'ua ta'a'i ma'ua ai'a'i. 5Me 'iniai hinihinia amoua God, 'ia 'ai taatahi bwarasi'amou 'iniai mena ana tari dangi hahako, 'oha nai ha'atahi'amou.

6Moi wa'ewa'e 'iniai mahosi, rei'uaa moi ahutotou ta gere madoraa 'ini'i mwani rongomaata'i he'ete'i hairiu namou siri suri'i na'i 'ohani. 7Mareho 'isi ra'i maho moi 'anai ha'a-oohoohoi hinihinimou beia Kraest, 'onaa namou hinihini ha'a-momori ma'ua ai'a. 'A 'onaa 'oha 'iraa sae ra raangiai gol 'iniai raorahana'i 'eu 'anai ha'agata'inia i do'o baania ma 'anai sadoia ha'a-momori 'onaa 'e gol ha'a-momori ma'ua ai'a. Ma rei'uaa ra haua o'asi, i gol 'a bwa'i matai awa tarau. Mea God 'a 'adoma'inia dona hinihinimou 'e maho na ororiu di'ua i gol. Ma 'onaa rai sadoia domou hinihini ha'a-momori, ma naasi, na'i 'oha nai aho'i maia Jisas Kraest, 'ia 'ai ha'a-aneane'amou mai ha'ahou'amou. 8Rei'uaa namou ai'a re'ia, 'i'amou mou ta'ahia mamou hinihinia. Ma na'i 'ohani, na wa'ewa'e namou haua, 'e wa'ewa'e na raha di'u na bwarai sadoia ta ha'atee goro 'anai huunai ha'arangasia goro hura'a, 9'iniai daua amou i tahi tarau suriai hinihinia namou haa.

10Naia na tahi tarausi na 'iraaui Rarabea na'i 'oha bwani, rau ha'atee rarabeanga'inia do'ia God 'ai banea tana'amou. Ma rei'uaa na o'asi, rau ai'a aidangisia mora maraugu siba suriai huunai 'ado'ado anai mahosi. 11Mana Hi'ona Maea ana Kraest na awa beiraa 'a ha'arangasia do'ia Kraest 'ai siri na'i rongomaata'i raha maigu dauai mena mana raraha. Ma naasi ra bonasiai sadoiai 'oha he'ua mai he'ua i to'o nai haua. 12'Ia God 'a ha'ata'inia tanaraau Rarabea do tau'aro adaau ai'a do 'anai 'a'auhiraau haariraau, me 'anai 'a'auhi'amou. Ma na'i 'ohani, tara'i sae rau maaniai Taroha Goro tana'amou 'iniai mena anai Hi'ona Maea na'ia God 'a ha'ataaria dio mai baaniai aro. Ma 'ohani na mamaani narau haua, 'a ta'isada beiai mamaani ra haua Rarabea. Maho 'isi, ra'i mareho na 'iraaui enjel rau raba aidangisi'i ro'u.

Ha'ata'u'u 'Anai Awa Maea

13Hoita naasi, moi ha'aagau suri'i tahingamoo'i 'anai suria Araha mamoi 'omesuri'amou haarimou ro'u baaniai ora-ora'a. Moi 'adoma'i heimamasi 'iniai tahi tarau na'ia God 'ai banea tana'amou na'i 'oha nai aho'i maia Jisas Kraest. 14Moi araisuria God mamoi abu haa'i'a i here ra ta'a'i namou haa'i ga'u na'i na'o, 'oha mou ai'a aidangisia maua God. 15'Ia God na 'ome sigihi'amou, 'a maea. Ma naasi, 'i'amou moi awa maea ro'u suri'i mwani maho moi haa'i. 16Naia na Usu-usu Maea 'a ha'arangasia 'inia o'ani, "Moi awa maea, 'inia 'inau 'au maea."†

17'Ia God, namou 'unua 'inia Ama na'i 'oha mou ha'arahesi, 'a bwa'i 'adoma'i ha'a-ororiua ta noni 'oha nai hiiriraau 'ini'i taha ra haa'i. Naasi moi

ha'ahoua God na'i madoraa mou awa mau na'i marewanani. ¹⁸Inia 'ia God 'a hori'amou 'anai ruhasi'amou baaniai tahinga ta'aa namou ha'ausuringa'inia baaniraau wauwa amoo'i. Na tahingasi 'a bwarai 'a'auhi'amou. 'Ia God 'a ai'a hori'amou 'inia maho na matai ta'aa moi 'onaai silva ma'ua gol, ¹⁹ma'ata 'inia huunai 'abuna Kraest na hauasa. 'Ia Kraest 'a 'onaai garei siip nara ha'aagaua 'anai suu ho'asi na ai'a ta ta'i maho nai ta'aa beia. ²⁰Na'i na'o mia God 'agu ha'apwa'araai marewana, 'a bwane 'ome sigihia Kraest do'ai ruhasi'amou. Mia Kraest ai'a boi mau na'i marewana 'ohasi. 'Agu boi na'i 'ohani, gaarangiai hahakonai dangi, neina 'ai 'a'auhi'amou. ²¹Iniai maho na haua Jisas, 'i'amou mou hinihinia God. 'Iia na ha'a-suruta'ea Jisas Kraest baaniai mae ma ha'a-ororiua. Na tarana naasi, na hinihini mana 'u'uri amoo 'ai awa tarau beia God 'anai haua o'asi ro'u tana'amou.

²²Iniai araisuria amooi huunai ha'ausuringa'i 'inia Jisas Kraest, 'i'amou mou ha'a-wadiwadi'i haarimooi tahingamoo'i mamou ta'ahiraau ro'u i noni hinihini. Naasi, moi ta'ahi'amou hairiu tarau 'ini'i tahingamoo'i hako. ²³Mou matai haua o'asi, 'inia mou to'oraai tahinga haoru. Ma ai'a do mou to'oraai tahinga haorusi baanira i noni nara matai mae moi, ma'ata baaniai ha'atee ana God. Na ha'ateesi 'a tahitahi ma 'ai awa tarau. ²⁴Inia na Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani,

“Iraau hakoi sae ra 'onaa moi raraaua,
mana mwani mareho goro ra hahaa'i ra 'onaai moi tagai raraaua.

Raraaua na matai maria mana taga na matai anunu.

²⁵Ma'ata, ha'atee ana Araha God 'a awa tarau.”†

Mana ha'ateesi, naasi Taroha Goro nara bwane taroha'inia tana'amou.

'Ia Kraest 'A 'Onaai Hau Na Ororiu

2 ¹Iniai o'asi ana, moi nugasi'i mwani maho ta'a'i. Moi abui pwapwaari'i ma'ua here 'onaa domou goro. Abui kakawa 'ome ma'ua ha'atee ha'ata'aiatai nata nei. ²⁻³'I'amou mou aidangisai gorohana Araha. Naasi, moi hioronga'inia ha'atee ana God neina moi raha ara'a mamoi tahi 'inia. Moi 'onaai'i gare mweramwera'a ra hioronga'inia suuhai wai susu haoru.

⁴Moi boi beia Araha. 'Iia na haua tanagia i tahi tarau. 'A 'onaai hau na 'iraau sae tatau'aro ruma rau 'itaa. Ma'ata, 'ia God 'a 'adoma'i ha'a-ororiua di'u ma 'ome sigihia. ⁵'I'amou namou dauai tahi tarau, mou 'onaai'i hau na 'ia God na hau'i 'anai ha'a-uriasai ruma anai Hi'ona Maea, naasi heiso. Me 'inia hei'a'auhi ana Jisas Kraest, moi tau'aro 'onaai piriisi mae nara tau'aro beiai mena anai Hi'ona Maea mara wate'i mareho tanaa God 'anai ha'a-wa'ewa'ea. ⁶Na Usu-usu Maea 'a o'ani,

“Au 'ome sigihiai hau na ororiu di'u
mau ha'a-urasa na'i di'unai bani na'i 'omaa i Saeon.

'Iatei nai nugaa i 'u'uri ana beia, 'agu bwa'i ahutotou'a ta 'oha 'inia
'u'uri na nugaa beiasi.”†

⁷A ororiu di'u i hausi tana'amoui nei mou hinihini.

Mei tanaraaui nei ra ai'a hinihini,

“Na hau 'iraau sae tatau'aro ruma narau 'itaa,
naia nagu 'onaai hau na ororiu di'u.”[†]

⁸Mana nata dora na'i Usu-usu Maea 'a o'ani ro'u,

“Naani hau ra matai tora'i ei
mara matai agusu 'inia.”[†]

Ra agusu, 'inia ra ai'a araisuriai ha'atee ana God. Ra agusu, 'inia 'ia God 'a bwane 'adoma'inia mau mai do 'ai to'o o'asi.

⁹Ma'ata 'i'amou 'e ruruhai sae na'ia God na 'ome sigihia. 'I'amou ra'i Piriisi anai Mwaeraha God ma ra'i noni maea ana'i. 'A wai'amou hura'a baaniai kuhi na'i dora marewa ma 'ome sigihi'amou domoi taroha'inia mwani mareho goro na haa'i. ¹⁰Na'i na'o ga'u, 'i'amou ai'a noni ana'ia God, mia God ai'a ahu ta'ahi'amou. Ma na'i 'ohani, 'i'amou ra'i noni ana'i na 'ia God 'a ahu ta'ahi'amou.

Awa 'Onaai Sae Tatau'aro Ana God

¹¹Arai do'ora mana asigu'i, 'i'amou mou awa moi 'onaai mahuara na'i marewanani, suria ni marewanani 'a ai'a huunai 'omaa amou. Wai ha'atee wetewete tana'amou! Moi abu suriai hei'irisai ta'aa anai abe hasi'o, 'inia abe hasi'o 'a hei'oi bwarasiai tahinga haoru namou awa iei na'i 'ohani. ¹²Moi haa'i here nara goro neina 'oha 'iraau sae ahurodo rai ha'ahuni'amou, rai rei'i mareho goro mou haa'i marai ha'atee ha'agorohia God na'i 'oha nai aho'i mai.

¹³Anai ha'a-wa'ewa'ea Araha, moi araisuriraui nei ra marungi'amou, ororiu Mwaeraha ni Rom, 'inia 'ia na bwauodo na ororiu di'u na'i marewana. ¹⁴Moi araisuriraau ro'u Primia, 'inia neirausi sae tatau'aro anai mwaeraha 'anai ha'a-mama'ai'i sae ta'a'i mana ha'atee ha'agorohi'i sae goro. ¹⁵Ia God 'a 'irisia domoi haa'i mwani here goro maai ha'apapaku'i ha'atee bweubweu'a adaa'i sae bweu nara ha'atee ha'a-ta'ai'amou. ¹⁶Bwa'i ta sae nai matai ha'a-abu'amou 'inia ta maho namoi raba haua, 'inia 'ia Kraest 'a bwane ha'a-dadara'amou. Ma'ata rei'uaa na o'asi, me 'i'amou ra'i sae tatau'aro mau ana'ia God. Mou gasi 'adoma'inia domou dadara'a mamoi'gu haa'i here nara ai'a odo-odo. ¹⁷Moi ha'ahouraaui hako'i mwani sae mamoi ha'ata'inia huunai heita'ahi tanaraaui nei ra hinihini. Moi 'adoma'i ha'ahoua God mamoi ha'ahouai Mwaeraha 'anai Rom.

Kraest 'A Ha'ata'inia Huunai Herehere 'Iniai Rongomaata'i Ana

¹⁸'I'amou slev, moi awa na'i bahaidi heimarungi adaa'i na'otara amoo'i mamoi ha'ahouraaui tarau. Moi haua o'asi, rei'uaa tara'i nei 'iniraau ra goro 'ini'amou ma tara'i nei ra here ha'a-ta'ai'amou. ¹⁹'Inia 'onaa na 'oi

siri na'i rongomaata'i na ai'a arari dorai haua tana'o, ma 'o mwa'emwa'e 'inia'i 'adoma'inia amua tarau a God, 'ia God 'ai ha'agorohi'o. ²⁰A 'ua? 'O 'adoma'inia do'oi dauai ha'agorohi 'onaa ra ha'a-mama'ai'o 'inia'i maho ta'aa na'o haa ma'o mwa'emwa'e moi 'inia? 'Ia God 'ai matai ha'agorohi'o moi 'onaa ra ha'a-mama'ai'o 'inia'i maho goro na'o haua ma'o mwa'emwa'e 'inia. ²¹Naia na 'ia God 'a soi'amou 'inia, 'inia 'ia Kraest 'a rongomaata'i 'ini'amou ma ha'ata'inia tana'amoui huunai herehere domoi suria. ²²'Ia Kraest 'a ai'a haua ta ora-ora'a ma ai'a ta pwari'i nai hura'a na'i ngoona ta 'oha. ²³Na'i 'oha ra ha'atee ha'ata'aia, 'a ai'a heiarami 'inia ta ha'atee ta'aa. 'Oha na rongomaata'i 'a ai'a 'unua do'ai su'ua aho'i ta'aa. 'A 'u'uria moia God, 'ia mo'o na hihii'i odo-odo. ²⁴'Ia Kraest 'a waa'i ora-ora'a agaa'i na'i abena 'oha na hano 'anai mae na'i dadaahoro, neina gai nugasiai ora-ora'a magari awa odo-odo. 'Ini'i maara na'i abena nagaugu goro aho'i 'inia. ²⁵Na'i na'o, 'i'amou mou 'onaaia ga'u i siip na teha ma na'i 'ohani mou aho'i mai beia mo'o na 'omesuri'amou ma taguma'ini'i tahingamoo'i.

Iraaui Sae Ha'iwai

3 ¹A o'asi ro'u, 'i'amou urao ha'iwai moi awa bahaidi heimarungi adaa'i mwane amoo'i. 'Inia 'onaa tara'i nei 'iniraa'u rau ai'a hinihinia'i ha'atee ana God, marai matai rihosi 'anai hinihini 'inia'i re'ia adaa'i barongamoo'i nara goro. 'A ai'a ororiu domoi hadahada, ²'inia 'iraa'u rai re'i'i barongamoo'i ra goro mana ha'ahoua amoua God. ³'A ai'a taraa ororiu domoi haa'i here do rai 'ome goro 'inia'i abemoo'i, 'onaa'i hiohio warihu mana nuga ringi wadowado suri'i karingamoo'i mana ha'aha'abii mana ho'o bwana 'ome goro. ⁴Ma'ata 'a ororiu di'u doni barongamoo'i rai 'ome goro. Moi awa manego, 'inia naasi maho na matai awa tarau mana maho na'ia God 'a 'adoma'i ha'a-ororiua. ⁵Na tahingadaa'i urao nara awa maea na'i 'oha bwani ra 'ome goro o'asi. Rau 'u'uria God marau awa bahaidi heimarungi adaa'i mwane adaa'i. Naasi maho nara haua 'anai ha'a-'omegororaa'u haariraa'u. ⁶'Ia Sera 'a haua o'asi. 'A araisuri'i taha na 'unu'ia Ebrahim ma ha'abwauodoa. Ma naasi 'onaa moi abu maaa'u mamoi haa'i mwani mareho goro, mou ga'i 'onaa'i huunai gare ana'i. ⁷'I'amou ro'u i saemwane ha'iwai, 'oha mou awa bei'i urao amoo'i moi aidangisia do 'iraaui urao ra ai'a wetewete 'onaa'imou. Moi ha'ahouraa'u, 'inia 'i'amou hako moi daua baania God i ta'i bane, naasi i tahi tarau. 'Onaa moi haua o'asi, 'a bwa'i ta maho nai ha'abwarasi'i ha'arahesi amoo'i.

Rongomaata'i 'Iniai Hauai Mareho Na Goro

⁸Maho hahako, 'au rabasia domoi to'oraai ta'i 'ado'ado mamoi ahu ta'ahi'amou hairiu ro'u. Moi ta'ahi'amou hairiu 'onaa'i ha'ido'orada, moi hauai here na goro tanaraaui noni hako, ma ro'u, moi ha'a-anoano'amou haari'amou. ⁹Moi abu su'uai ta'aa 'inia'i ta'aa ma'ua su'uai ha'atee ta'aa 'inia'i ha'atee ta'aa. Ma'ata, moi ha'angonia God maai ha'agorohiraa'u. 'Inia 'oha na'ia God na soi'amou 'anai suria, 'a durua do'ai ha'agorohi'amou ro'u. ¹⁰'A 'onaa'i ha'arangasia anai Usu-usu Maea o'ani,

“Onaa 'o raba to'oraai tahinga goro
mana awa wa'ewa'e tarau,
'oi abu haa'i ha'atee ta'a'i
mana pwapwaari'i.

11 'Oi nugasi'i baronga ta'a'i

ma'oi haa'i mwani baronga goro.

'Oi bonasia do'oi awa goro beiraaui mwani noni hako.

12 'Inia 'ia Araha 'a wanasiraaui nei ra odo-odo

ma rongo'i ha'arahesi adaa'i,

ma ura bwarasiraaui nei ra ta'a'i.”^f

13 'Iatei nai matai ha'a-ta'ai'amou 'onaa moi bonasiai haa'i here goro?

Bwa'i ta sae'a! 14 Ma'ata 'onaa moi rongomaata'i 'ini'i haa'i amoo'i maho odo-odo mamou ga'i wa'ewa'e! Moi abu ta'aabemoou ma'ua mamaa'usiraaui sae,

15 ma'ata moi ha'abwauodoa Kraest suri'i tahingamoo'i. Moi awa ha'aagau

'anai arami'i heisonga'i adaa'i nei rai songa'ini'amou 'inia'i taranai taha

namou hinihinia 'inia Jisas. 16 Ma'ata moi haua beiai ahu manego mana

ha'ahou. Moi awasuri'i taha namou aidangisi'i do ra odo-odo neina 'oha rai

ha'atee ha'a-ta'ai'amou 'ini'i maho goro mou haa'i 'inia'i suria amooa Kraest,

rai ninima 'ini'i maho rau 'unu'i. 17 'Onaa 'ia God 'a 'irisia dogai rongomaata'i

'ini'i mareho goro gau haa'i, 'a goro baania rongomaata'i 'ini'i mareho ta'a'i

nagau haa'i. 18 Mou wai'ado'ado ga'u suria Kraest. 'Iia 'a odo-odo na'i maana

God maagu mae 'ini'i ora-ora'a agaa'i sae nagau ai'a odo-odo. Rei'uaa na

ai'a ora-ora'a, 'a mae 'inigiai noni ora-ora'a 'anai wai'agaau 'ari beia God. 'A

mae ha'atai moi, ma 'agu bwa'i mae'a ro'u 'ini'i ora-ora'a agaa'i ta 'oha. Ra

ha'amaesia'i abena, ma'ata ni aungana 'a tahi mau. 19 Mana aungana 'a 'ari

heitaroha'i tanaraaui aunga na'i rumanih'o'o. 20 Aunga 'isi, naasi aungadaa'i

nei ra hairaesia beia God na'i 'oha na mamasiraaui dorai rihosi, na'i madoraa

na'ia Noa 'a tagoraai haka. Ma'e waira waru moi narau ta'e na'i haka narau

tahi 'inia'i wai. 21 Mana waisi 'e heiha'auu 'inia'i wai na'i bwareomaea na

matai ha'atahigaau baaniai ha'a-mama'ai. Mana bwareomaea, 'a ai'a 'anai

dori gaasinga'ini'i do'o ni abe, me'e duruduru gau haua tanaa God 'anai

awasuri'i taha nagau aidangisi'i do ra odo-odo. Ma gau matai to'oraai tahi

'inia, suriai suruta'e aho'i ana Jisas Kraest baaniai mae. 22 'Ia Jisas 'a ara'ai

aro ma awa na'i aba odona Godi Ama ma marungi'i enjel hako mana mwani

maho ra heimarungi mara mena na'i aro.

Tahinga Haoru Adaa'i Noni Hinihini

4 1 'Ia Kraest 'a rongomaata'i na'i madoraa na awa na'i marewanani.

Naasi 'i'amou ro'u moi ha'aagau 'anai rongomaata'i 'onaai rongomaata'i

na haua. 'Inia 'onaa moi rongomaata'i, 'a ha'ata'inia do 'i'amou mou

nugasiai ora-ora'a. 2 Ma naasi, 'oha mou awa na'i marewanani, moi nugasi'i

hei'irisimoo'i mamoi suriai maho na'ia God na 'irisia. 3 Na tahingamoo na'i

na'o mou awa 'onaai sae ahurodo. Na'i 'ohasi, mou to'ora'i mwani hei'irisi ta'a'i, mou awa 'onaai mwamwaa, mamou hano hairiu 'anai gonogono mana haa'i kae ngaugoni 'anai haa'i here wawaasua'a. Mana mareho na ta'aa di'u na mou haa, mou ha'arahesi'i araaranunu. ⁴Na'i 'ohani 'iraau nei namou ta'i haa'i ga'u i here o'asi, 'a kakui ahudaau 'inia taranai taha namougu nugasi'i 'ini'i here 'isi marau 'unu'unu'amou 'inia haa amou o'asi. ⁵Ma'ata 'iraau rai ha'arangasi'i haariraa taha rau haa'i tanaa God na ha'aagau 'anai hiiriraaui nei ra tahi mana nei nara bwani mae. ⁶'Inia naia nara taroha'inia ro'u 'inia Taroha Goro tanaraau nei ra bwani mae, ⁷neina rei'uaa abedaa'i ra mae 'onaai mae nai to'o beigaau hakoi noni, ni aungadaa'i rai tahi marai awa beia God.

⁷Na hahakodi mwani maho 'a gaarangi'a. Naasi moi 'omesuri'amou haarimou baaniai ora-ora'a mamoi wai'ado'ado goro neina mou matai ha'arahesi goro. ⁸Maho na ororiu di'u, moi ha'ata'inia heita'ahi na raha tana'amou hairiu, 'inia heita'ahi 'a matai 'a'auhi'o 'anai 'adoma'i nugasiai ora-ora'a nara haa tana'o. ⁹Moi ha'amaoto'amou hairiu suri'i ruma amoo'i mamoi haa beiai wa'ewa'e mana ahu mwa'emwa'e. ¹⁰Adonai nei 'ini'amou 'ia God 'a banea tanaa 'e ta'i 'ini'i bane ana'i. Naasi moi tau'aro goro 'ini'i bane 'isi 'anai 'a'auhiraui noni mamoi haa suriai ringe na odo-odo. ¹¹'Iraui nei ra to'oraai bane 'anai heitaroha'i, rai heitaroha'i 'onaai nei na taroha'ini'i huudi ha'atee ana'ia God. 'Iraui nei nara to'oraai bane 'anai hei'a'auhi, rai 'a'auhiraui noni 'inia wetewete na haa God tanaraau. Neina 'ado mareho namoi haa'i, rai ha'atee ha'agorohia God 'inia, na'i atana Jisas Kraest. Gau magari ha'a-aneanea God, 'ia mo'o na to'o mena tarau tarau. Amen.

Rongomaata'i 'Iniai Ha'i Sae Hinihini

¹²Arai do'ora mana asigu'i beia Kraest, moi abu heimwaota'i 'inia siri amou na'i rongomaata'i, 'onaa do'e maho haoru tana'amou. Mahosi 'a boi 'ana moi ha'a-ohoo'omou. ¹³Ma'ata moi wa'ewa'e, 'inia mou rongomaata'i 'onaai rongomaata'i ana Kraest, neina wa'ewa'e amou 'ai honu aharau na'i 'oha na 'ia Kraest 'ai boi aho'i beiai mena mana raraha. ¹⁴Mou ga'i wa'ewa'e 'onaa ra here ha'a-ta'ai'amou 'inia suria amou Kraest, 'inia 'a ha'ata'i dona Hi'ona Maea ana God na mena di'u, 'a awa bei'amou. ¹⁵Inau 'au ai'a raba rongoa domou rongomaata'i 'inia heingahu ma'ua beri, ma'ua raesia ringe, ma'ua hadahada rago siri suri'i mareho na ai'a ta'isada do'oi 'a'au siriwou suri'i. ¹⁶Ma 'onaa mou rongomaata'i 'inia 'i'amou ra'i sae ana'ia Kraest, ma ai'a ta'isada domoi ninima 'inia mahosi. Mou ga'i ha'atee ha'agorohia God, 'inia 'i'amou ra'i sae ana'ia Kraest.

¹⁷Na madoraa anai taraawa'a hihiri 'a boi'a, miraaui sae tahamora na 'ia God nai hiiriraa, 'iraui sae ana'ia God. Ma 'onaa 'ai taraawa'a beigaau,

---

^{4:6} *Nei ra bwane mae:* 'Iraui noni hinihini nara rongoa i Taroha Goro ga'u maraui mae, ma'ua 'iraui sae nara mae na'i ahe raha na'i madoraa anai Noa.

'ai 'ome he'ua 'oha nai hako beiraaui nei ra ai'a hinihiniai Taroha Goro ana God? ¹⁸Mana Usu-usu Maea 'a o'ani,

“Onaa 'a ai'a mwada'u tanaraaui sae goro 'anai dauai tahi tarau, ma'ai he'ua tanaraaui ahurodo narau ora-ora'a?”[†]

¹⁹Naasi 'onaa namou rongomaata'i suriai hei'irisina God, mamoi abu agoheta'i haa'i maho ra goro. Moi 'u'uria taraua God na ha'a-pwa'ara'amou, 'iia 'a bwa'i kakua'amou mwada'u.

Tanaraaui Na'otara Na'i Heisoi

5 ¹Tana'amou na'otara na'i heisoi, 'au raba ha'a-ta'u'u'amou. 'Inau 'e na'otara na'i heisoi ro'u, mau 'omesia 'inia maagu i rongomaata'i ana Kraest. Ma na'i maadi mwani noni hako rai ha'ahouau ro'u bei'amou na'i 'oha na 'ia Kraest 'ai aho'i mai. ²Naasi wai ha'a-ta'u'u'amou. 'Onaai 'omesuri siip na 'omesuriraui siip ana'i, 'i'amou ro'u moi 'omesuriraui nei na 'ia God na ha'a-'u'uri'amou 'iniraaui. Moi haua ha'i mwa'emwa'e 'inia naasi hei'irisina God. Moi abu haua 'onaai nei nara ha'a-'usu'usua moi. 'A ai'a goro domoi hauai tau'arosi 'inia 'irisina moi amou i ha'a. Moi abui haua o'asi, ma'ata moi haua 'inia mou raba 'a'auhiraaui nei ra ha'a-'u'uri'amou 'iniraaui. ³Moi abu na'otara beiai ha'a-ta'eta'e, ma'ata na'otara 'anai ha'ata'iniiai huunai herehere tanaraau 'anai suria. ⁴Ma na'i 'oha nai aho'i mai 'i bwauododaui 'omesuri siip, 'ai tahari'amou 'inia heitahari na bwa'i ai'aa mwada'u. Moi awa tarau na'i rarahana ma na'i gorohana.

Tanaraaui Sae Mwane Haoru

⁵'I'amoui sae mwane haoru, moi awa bahaidi heimarungi adaa'i sae wari amoo'i, mamoi ha'a-anoano'amou haarimooi 'anai 'a'auhi'amou hairiu. 'Iniai Usu-usu Maea 'a 'unua o'ani, “Ia God 'a 'itaai nei na ha'aba'o, ma 'a'auhi nei na ha'a-anoanoa haaria.”[†] ⁶Moi ha'a-anoano'amou haarimooi 'anai awa na'i rimana God na mena di'u, neina 'ia God 'ai ha'a-hauasa'amou na'i 'oha nai tari madoraa 'ana. ⁷Moi nuga'i hako tanaa God i taha ra torakoke 'ini'i 'adoma'imoo'i, 'inia 'iia na 'adoma'ini'amou ma 'omesuri'amou.

⁸Moi awa ha'aagau tarau mamoi 'ome'ome goro. 'Iniai maerongamooi, 'ia Saetan, 'a hano hairiu 'anai 'ome'ome 'inia tanei do'ai ha'ata'aia. 'A 'onaai laeon na ngurunguru 'anai raba haingau. ⁹Moi ura baabau na'i hinihinimooi mamoi ura bwarasia. 'Inia 'onaai 'iraraa amou, ai'a do 'i'amou moi, me'iraaui ro'u i sae hinihini hako na'i marewana narau siri ro'u na'i raronai rongomaata'i o'asi. ¹⁰Ia God 'ai 'a'auhigaui tarau 'inia heita'ahi ana na raha di'u. Ma 'inia hagu amou beia Kraest, 'a soi'amou 'anai to'oraa beia Kraest i ha'ahou mana ha'aasaa na matai awa tarau. Ma na'i 'oha naigui hako rongomaata'i namou haua 'ohani suriai gere madoraa, 'ia God 'ai ha'a-haoru'i tahingamoo'i, 'ai ha'ababauai hinihinimooi ma'ai ha'a-wetewete'i 'adoma'imoo'i. ¹¹Gaui magai ha'aasaa God 'inia mena ana na awa tarau tarau. Amen.

Mareho Hahako

¹²Ia Saelas na 'a'auhiau 'anai usuai gere usu-usuni. 'Iia 'e do'oragaau na'i Kraest nau 'u'uria. Hoita, 'inau 'au hauai usu-usuni 'anai ha'a-wetewete'i hinihinimoo'i ma 'anai ha'arangasia tana'amou dona mwani mareho nau usu'i na'i usu-usuni rai ha'ata'ini'ai huunai goro na haa God 'ini'amou. Naasi, moi ura baabau na'i gorohana God.

¹³Ha'atee wa'ewa'e tana'amou baaniraaui sae hinihini na'i Babilon na 'ia God 'a 'ome sigihiraaui 'onaai 'ome sigihi'amou ro'u ana. 'Ia Mak 'a haua ro'u i ha'atee wa'ewa'e ana tana'amou. 'Iiasi 'a 'onaa do'e gare agua. ¹⁴Moi ha'atee wa'ewa'e tana'amou hairiu beiai haingoni ni heita'ahi ni heisoi.

'Io, mau ha'arahesi mia God 'ai ha'a-awahi'amou goro, 'i'amou hakoi nei analia Kraest.

Na Ruanai Usu-usu Ana Pita

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Tara'i 'oha 'a goro 'anai ha'a-'adoma'i aho'isi'o haari'o 'iniai taha na ororiu. 'A 'ua? Ha'asiha nara ha'a-'adoma'i aho'isi'o 'ini'i taha nara ororiu do'o ga'i haa'i?

'Ia Pita 'a hauai ruanai usu-usu ana 'anai ha'a-'adoma'i aho'isiraau inoni hinihini 'ini'i tara'i ha'ausuringa'i. 'Iraau noni hinihini narau daua i usu-usuni, rau bwane rongo'i ga'u'a i mwane ha'ausuringa'i 'isi na'i na'o. Ma'ata tara'i nei 'iniraau ra ai'a matai bahurongo goro ma 'ariwou mara hau'i aho'i ro'u moi taha na'ia God 'a ai'a wa'ewa'e 'ini'i.

Na'i usu-usuni 'ia Pita 'a ha'a-'adoma'i aho'isiraau wetewete inoni hinihini do 'a ororiu di'u tanaraau do rai abui agohe 'anai bonasiai aidangisia goroa God. Ma 'unua tanaraau do 'iia 'a bwa'i agoheta'i 'unua tanaraau. 'A ororiu di'u 'anai ha'ausuringa'inia tarau i Ha'atee ana God 'anai ha'ahaoru'i tarau i 'adoma'igaa'i 'inia tei naasia Jisas ma'ai he'ua nagai ha'a-wa'ewa'ea 'inia. Mana taha na ororiu di'u naasi, ai'a do'oi bahurongo moi; ma'ata 'oi bahurongo ma'oi ha'isuriai taha na'o rongoa na'i Ha'atee ana God.

'Oha na'oi 'oha'iniai ruanai usu-usu ana Pita, 'oi ha'a-'adoma'i aho'isi'o 'ini'i taha nara ha'a-momori 'inia Jisas.

---

1 ¹Inaua Saemon Pita, sae tatau'aro mana Ha'ataari ana Jisas Kraest, nau hauai usu-usuni tana'amoui nei namou dauai hinihini hauasa na ta'isada be'iniai hinihinimeeu. 'Ia Jisas Kraest, i Ha'atahi mana God aga, na haua tanagiai hinihinisi, 'inia 'iia 'a odo-odo tarau.

²Mau ha'arahesi mia God 'ai ha'agorohi'amou ma'ai ha'a-awahi'amou goro tarau 'iniai aidangisia amoua God mia Araha aga Jisas.

Taha 'Ia God Na 'Irisia

³Beiai mena ana God, 'ia Kraest 'a hau'i tanagiai mwani mareho nagau ga'i to'ora'i 'anai awa 'inia na'i tahitahi na matai ha'a-wa'ewa'ea God. Ni mwane mareho 'isi 'iaagaa'i suria gau aidangisia goroa God na soigaau 'iniai goro ana na hauasa. ⁴'Iniai o'asi ana, ra'i kae duruduru raha na 'ia God na hau'i tanagia neina 'i'amou moi to'oraa ro'u i barongana mamoi matai awa dadara'a baani'i hei'irisii ta'a'i na'i marewana nara ha'a-ta'airaaui noni.

⁵Naasi 'inia hau'i ana'i mwani maho goro 'isi tanagia, moi tau'aro wetewete 'anai ha'a-weteweteai tahingamoo beia Kraest. Beiai hinihini namou to'oraa, moi a'oia 'inia tahinga goro. Ma 'onaa moi to'oraa tahinga goro mamoi bonasia aidangisia God. ⁶Ma 'onaa moi aidangisia God, mamoi bonasiai 'omesuri'amou haarimoo baanai ora-ora'a. Ma 'onaa moi 'omesuri'amou baanai ora-ora'a mamoi bonasia domoi ahumaratanoa 'oha ra nora ta'ai'amou. Ma 'onaa moi ahumaratanoa, mamoi bonasiai hauai tahitahi na matai ha'a-wa'ewa'ea God. ⁷Ma 'onaa moi hauai tahitahi o'asi, mamoi bonasiai 'a'auhiraui sae hinihini. Ma 'onaa moi 'a'auhiraui sae hinihini mamoi bonasiai ta'ahiraui noni hako. ⁸'Onaa ni baronga goro 'isi rai raha hanehane ara'a suri'i tahingamoo'i, naasi 'a ha'ata'inia do taha mou aidangisia 'abaia Araha aga Jisas Kraest 'a 'a'uh'i'amou 'anai haa'i mwane mareho goro. ⁹Mia tei na ai'a to'ora'i baronga goro o'asi na'i tahingana, 'iia 'a 'onaai nei na bwa'i wana ha'atau ma'ua nei na kuru, ma kaku'aa do ora-ora'a ana'i ra bwani 'adoma'i nugasi'i.

¹⁰Arai do'ora mana asigu'i beia Kraest, moi bonasia to'ora'i baronga goro 'isi suri'i tahingamoo'i neina moi ha'ata'inia goro do 'ia God na 'ome sigihi'amou 'anai ha'i noni ana'i. 'Onaa moi haua o'asi, mou bwa'i matai ahoda mwada'u na'i hinihinimoo. ¹¹Mia Araha mana Ha'atahi aga Jisas Kraest 'ai wa'ewa'e 'oha nai ha'amaoto'amou na'i hourana na awa tarau.

¹²I'amou mou bwani dau'i baabau i huudi ha'ausuringa'i nara hau'i tana'amou. Rei'uaa na o'asi, 'inau wai ha'a-'adoma'i aho'isi'amou tarau ro'u mau 'ini'i. ¹³Au 'adoma'inia do 'au ga'i ha'a-'adoma'i aho'isi'amou 'ini'i tarau tari 'oha wai mae.

¹⁴Ia Araha aga Jisas Kraest 'a ha'arangasia tanaau do ni tahi nawai haa na'i marewanani 'a bwa'i orea. ¹⁵Naia nau bonasia 'inia domoi 'adoma'i aho'isi'i tarau 'inia i mareho 'isi, neina mou bwa'i kaku'a'i na'i murinai mae nawai haua.

Taha Rau Re'i'i Ha'ataari 'Ini'i Maadaa'i

¹⁶Na'i 'oha meu maania tana'amou i aho'i mai nai haua Araha aga Jisas Kraest beiai mena, meu ai'a suriai mamaani adaa'i sae madoma nara taraa to'o mamaani moi. Ai'a! Meu re'iai rarahana Jisas 'ini'i maamee'i. ¹⁷⁻¹⁸I'ameu meu awa beia Jisas na'i hungahunga maea na'i 'oha na 'ia God 'a haua tanaai raraha ma ha'a-ororiua. Ma na'i madoraasi, na ha'atee 'a ao mai baanai aro. 'Ia Godi Ama na hauasa 'a o'ani, "Naani gare agua nau ta'ahia mau wa'ewa'e 'inia."

¹⁹Maho 'isi ragu ha'a-wetewete'i di'u ro'u wou i hinihinimee'i, do maho rau 'unu'i Rarabea ra ha'a-momori. Naasi moi wanawana riariaa goro i ha'atee adaa'i Rarabea, 'inia ra 'onaai raita na marewa na'i dora kuhi. Na raitasi 'ai marewa tari 'oha na 'ia Jisas Kraest 'ai aho'i mai. Na'i 'ohasi, 'ia Kraest na 'onaai hee'u ni dangi, 'ai boi mana marewahana 'ai marewasi'i 'adoma'imoo'i. ²⁰A ororiu di'u domoi aidangisia do mwani ha'atee rarabea na'i Usu-usu Maea 'iraui Rarabea rau ai'a 'unu'i mareho 'isi suri'i moi 'adoma'idaa'i haraarirau. ²¹'Inia ai'a ta ha'atee rarabea nai hura'a mai baania moi 'adoma'inai noni, ma'ata na Hi'ona Maea naasi na na'otaradau 'ini'i.

1:20 Nata here 'anai orisiai tatarani 'a o'ani, "A ororiu di'u domoi aidangisia do 'a bwa'i sae nai 'iraraa haaria ta ha'atee rarabea ra awa na'i Usu-usu Maea."

Ha'ausuri Pwapwaari'i

2 ¹Na'i 'oha bwani ra'i Harabea pwapwaari'i ra pwa'ara ara'a beiraaui Israel. Na'i 'ohani ra'i ha'ausuri pwapwaari'i rai pwa'ara ara'a ro'u bei'amou. Rai ha'a-sirimaihi'i ha'ausuringa'i nara matai ha'ata'aiiai hinihinimou ma na'i 'oha narai haua o'asi 'i'amou mou bwa'i 'ome 'iraraa. Rei'uaa na 'ia Araha 'a ruhasi'i 'inodaa'i, miraaui rai su'amuria Araha. 'Iniai haua adaau o'asi, 'a bwa'i ore a mia God 'ai ha'a-mama'airaaui. ²Rai ragoi sae hinihini narai suri'i herengadaa'i nara ta'a'i di'u mara ha'ananimai abe, miraaui ahurodo rai taraawa'ai ha'atee ha'ata'aiiai ha'ausuringa'i agaa'i nara ha'a-momori. ³'Iniai 'irisia di'u adaau ha'a, 'iraaui ha'ausuri 'isi rai haa'i ha'ausuringa'i pwapwaari'i 'anai rahi ha'a baani'amou. Here narau hauasi 'ia God 'a bwani hiiriraaui mau mai ore a 'inia, mana ha'a-mama'ai adaau 'ai boi mau ma'ata'a.

⁴Mou 'iraraa do'ia God ai'a wana agoheta'iniraaui moi enjel narau ora-ora'a. 'A gaasiraaui hura'a baaniai aro 'ari dora ni rongomaata'i. 'A ho'osiraaui 'ini'i arihau marai awa na'i kahi mamasiai madoraa ni hihiri. ⁵Ma na'i madoraa ana Noa, 'ia God 'a ai'a wana agoheta'iniraaui ro'u moi sae ta'a'i. 'A ha'ataariai ahe raha 'anai ngahu gata'iniraaui. 'E wera biu moi beia Noa naraugu tahi, 'inia 'ia Noa naasi na 'unua tanaraaui noni dorai awa odo-odo. ⁶Mia God 'a suu ha'ata'aia ro'u i 'omaai Sodom mana 'omaai Gomora 'inia 'eu, 'e ha'ara 'inia ha'abasu tanaraaui nei ra ora-ora'a. ⁷⁻⁸Ma ha'atahia Lot, 'e sae goro na arunga ta'aa 'ini'i here wawaasua'a narau haua i sae. 'Ado dangi 'a rongomaata'i 'inia ahutotou 'ini rongol'i mana re'i'i ana'i here ta'a'i narau haa'i sae na awa beiraaui.

⁹Hoita naasi, mareho 'isi ra ha'ata'inia do'ia God 'a matai ha'atahiraui nei ra arauria baani'i maho bwara nara siri suri'i. Ma matai ha'a-mama'airaaui nei ra ora-ora'a tari dangi ni hihiri ma 'ari'a. ¹⁰Na ha'a-mama'ai 'ai hihia di'u tanaraaui nei ra haa'i hei'irisi ta'a'i anai abe hasi'o mana nei ra ai'a ha'ahouraaui na'otara adaa'i.

'Iraui ha'ausuri pwapwaari'i rau wetewete 'anai haa'i here ta'a'i, rau raba suri'i moi hei'irisidaa'i marau ai'a maaa'uta'i ha'atee ha'a-ta'airaaui nei hauasa na'i aro. ¹¹Rei'uaa 'iraaui enjel rau wetewete marau to'o mena di'uraui ha'ausuri pwapwaari'i 'isi, marau ai'a ha'atee ha'a-ta'airaaui nei hauasa na'i maana Araha God.

¹²'Iraui ha'ausuri pwapwaari'i rau ha'atee ha'ata'ai'i maho narau ai'a aidangisi'i. Rau ai'a he'ete'i baani'i mwamwaa nara ai'a aidangi nara awasuria moi arunga. Ra huta mai 'ana moi daa'i mara ngahui'i'a. Miraaui ha'ausuri ta'a'i 'isi, rai mae ro'u 'onaai'i mwamwaa 'isi 'oha 'ia God 'ai hiiriraaui 'anai ha'amaesiraaui. ¹³'Iniai haa'i adaa'i here nara ha'a-ta'airaaui noni, 'ia God 'ai ha'ata'airaaui o'asi ro'u. Rei'uaa na'i dangi, ma goro adaau moi haa'i here wawaasua'a mana ngangaura'a na'i maadaa'i noni. 'Oha

---

1:20 Nata here 'anai orisiai tatarani 'a o'ani, "A ororiu di'u domoi aidangisia do 'a bwa'i sae nai 'iraraa haaria ta ha'atee rarabea ra awa na'i Usu-usu Maea."

rau boi 'anai ngaugoni bei'amou suri'i ngaungau mou haa'i, rau ha'apa'o 'inia rau awa moi 'anai pwari'i'amou. Ni awa adaau bei'amou 'e mareho na ha'a-ta'ai'amou mana mareho namou ga'i ninima 'inia. ¹⁴Ni 'adoma'idaa'i ra honu 'ini wawaasua'a na'i 'oha ra wanasii' urao mana here ta'a'i rau haa'i ra bwarai hako. Rau ha'a-bweubweu'araau ro'u i nei ra maemae'a i 'adoma'idaau dorai haa'i ro'u i here ta'a'i narau haa'i. 'Iraaui ha'ausuri pwapwaari'i ra'i sae 'ada'i hairaurau. Ma'ata 'ia God 'ai ha'a-mama'airaau 'ini'i here rau hau'isi. ¹⁵Rau teha baaniai tara odo-odo marau suriai tara ta'aa na suria Belam, gare ana Beo. 'Ia Belam 'a wa'ewa'e 'anai dauai ha'a 'anai hauai mareho na ai'a odo-odo. ¹⁶Ma na'i 'ohasi, na dongki ana 'a ha'atee tanaa 'onaai inoni do'ai abui hauai here ta'aa na hauasi. Mia Belam 'a araisuria maagu ai'a haua'ai here bweubweu'a na raba haua ga'u.

¹⁷'Iraaui ha'ausuri pwapwaari'i rau ai'a 'a'uhia tanei 'onaai hurahurai wai na mamata mana rorodo na ro'asia hairiu ro'a na bwa'i wai nai hura'a baania. 'Ia God 'a ha'aagauai dora na kuhi baabau tanaraau. ¹⁸Rau ha'atee 'ege'ege'araau maagu mareho narau 'unu'i ra ai'a 'onaa moi'a ta maho. Rau 'unua tanaraau nei narau bura'i rihosi baaniraau ahurodo do rau matai suri'i moi hei'irisi ta'a'i anai abe. 'Iniai heresi, rau ha'a-bweubweu'araau 'anai haua aho'i ora-ora'a. ¹⁹Rau durua do 'onaa 'e sae nai awasuri'i ha'ausuringa'i adaa'i, 'ai awa dadara'a. Ma'ata 'iraaui haariraau ha'ausuri pwapwaari'i rau ai'a dadara'a, 'inia rau awa mau bahainai mena ni ora-ora'a nai ha'ata'airaau. 'A o'asi, suria 'i sae 'ai suria ma'ata i maho na marungia. ²⁰Na'i 'oha rau nugasi'i here ta'a'i ni marewana 'iniai aidangisia adaaui Jisas Kraest, na Araha mana Ha'atahi aga, maraagu aho'isi'i ro'u i here ta'a'i 'isi marau ha'awate'i 'anai marungiraau, na talingadaa'i rai ta'aa di'u baaniai na'o. ²¹Naasi 'a goro 'onaa rau ga'i bwa'i aidangisiai awaha na odo-odo. 'A o'asi, suria na'i 'oha rau aidangisiai awahasi, maraagu si'omuriai taha na 'ia God na 'unua tanaraau 'anai haua, ni ha'a-mama'ai 'ai raha di'u tanaraau. ²²Maho rau hauasi 'a ha'ata'inia do maho nara 'unu'i ha'atee 'ini ra ha'a-momori. "I misu na 'a'ana 'a ngaua aho'i ro'u i 'a'anana mana boo na mwa'anu wadiwadi'a 'a aho'i 'ari 'anai idu-idu na'i su'usu'u."

'Ia Araha 'Ai Aho'i Mau Mai

3 ¹Mwane sae goro agu'i, naani ruanai usu-usu agua tana'amou. Na'i usu-usu agu'i 'au bonasia domoi 'adoma'i aho'isi'i tara'i mareho narai 'a'uhii'amou 'anai to'ora'i mwane 'ado'ado goro suri'i 'adoma'imoo'i. ²'Au 'irisia domoi 'adoma'i aho'isi'i tarau i maho rau maani'i Rarabea ana'ia God na'i 'oha bwani mana heiatenga'i ana'ia Araha, na Ha'atahi aga, narau maani'i Ha'ataari tana'amou.

³'A ororiu domoi aidangisia do gaarangiai madoraa na 'ia Kraest 'ai aho'i mai, ra'i sae rai suri'i moi hei'irisidaa'i nara ta'a'i marai haikou 'ini'amou. ⁴Rai o'ani, "Ia Araha 'a durua do'ai aho'i ro'u mau mai. Na'i hei na awa iei 'ohani? 'Iraau sae wari amee'i ra mae hako'a ma ai'a mareho nai he'ete'i, taraawa'ana mau mai pwa'ara na haai marewana."

⁵Ma'ata 'a ai'a ha'a-momori do ai'a maho nai orisi, 'inia rau raba 'adoma'i kaku'aa moi do ahoasara mana ano 'a pwa'ara 'inia ha'atee ana God. Na ano 'a pwa'ara na'i wai ma pwa'ara 'inia wai. ⁶Ma na'i muri na ano na awa na'i 'ohasi 'a ai'aa 'inia ahe raha. ⁷Mia God 'a bwane ha'ateenga'inia ro'u hura'a doni ahoasara mana ano nararu awa na'i 'ohanisi, rarui awa tari madoraa nai ha'a-ai'ararua 'inia 'eu. Na'i 'ohasi 'ia God 'ai hiiriraa ma 'ai ha'a-ai'araau i nei ra ai'a araisuria.

⁸'E ta'i maho namoi abu kaku'aa sae goro agu'i. Na'i beia Araha God 'e ta'i merui harisi 'a 'onaa moi ta'i dangi, mana ta'i dangi 'a 'onaa ta'i merui harisi. ⁹Naasi, 'ia God 'a ai'a poruporu'a 'anai ha'ato'oai duruduru ana 'anai ha'ataaria aho'i maia Kraest 'onaa 'adoma'inia ada tara'i sae. 'Iia 'a 'abenga'i mamasi'amou, 'inia 'a ai'a 'irisia do tanei 'ai siri na'i mae tarau, ma'ata 'a 'irisia do mwane inoni hako rai rihosi baani'i ora-ora'a adaa'i.

¹⁰Dangina Araha 'ai boi 'onaa sae beriberi. Na'i dangisi ahoasara 'ai ai'aa beiai aoha na rongo raha 'onaa 'eu na nanara, mana mwani maho na'iei rai noro marai ta'a'i. I ano mana mwani maho na'iei rai anoro.^f

¹¹'Onaa mwani maho hako rai ha'a-ai'a'i o'asi, 'e taha namou ga'i haa? Moi awa maea mamoi haa'i mareho na 'ia God nai wa'ewa'e 'ini'i ¹²na'i 'oha mou mamasiai aho'i mai ana. Gai bona neina dangisi 'ai to'o raurau. Na'i dangisi, na ahoasara 'ai noro mai ai'aa mana mwani maho na'iei rai dorohu 'inia raorao. ¹³Me 'igaau gau mamasiai ahoasara na haoru mana ano haoru na 'ia God na duruduru 'inia tanagia, na 'iraa moi nei ra odo-odo narai awa iei.

¹⁴Naasi mwani sae goro agu'i, 'inia mamasia amoo i dangisi, moi bonasiai awa ha'atau baaniai ora-ora'a neina 'ia God 'a bwa'i ha'ahuni'amou 'inia ta maho mamoi awa goro beia. ¹⁵⁻¹⁶Moi abui kaku'aa do'ia Araha 'a 'abenga'i mamasi, 'inia 'a raba nuga madoraa tanaraau noni do neina rai rihosi marai tahi. 'Ia Pol, 'i do'oragaau nagau ta'ahia, na maani'i ro'u i mareho 'ini suri'i mwani usu-usu na haa'i. 'Oha na usu-usu tana'amou, 'a usu-usu beiai madoma na 'ia God na haua tanaa. Tara'i dora suri'i maho na maani'i 'a bwara dorai aidangisi'i. Tarana naasi na tara'i sae bweu nara maemae'a i hinihinidaa'i, rau maani hiosi'i mareho 'isi marau maani hiosi'i ro'u tara'i dora na'i Usu-usu Maea. Suriai haua adaa o'asi, 'ia God 'ai hiiri ha'a-mama'airaa.

¹⁷Sae goro agu'i, mou aidangisia'a i here adaausi. Naasi, moi 'ome'ome goro. Mou gasigu hinihini'i ha'ausuringa'i pwapwari'i adaa'i sae ta'a'i o'asi mamoi sui baaniai hinihinimoo na baabau. ¹⁸Moi raha hanehane ara'a na'i gorohana mana aidangisia namou haa Araha Jisas Kraest, i Ha'atahi aga. Gaau magai ha'aasaa tarau. Amen.

---

^{3:10} I ano mana mwani maho na'iei rai anoro: 'E nata here 'anai orisia 'a o'ani, "I ano mana mwani mareho na'iei rai noro" Ma 'e nata here ro'u 'a o'ani, "I ano mana mwani mareho na'iei rai sadoi'."

Na 'Etanai Usu-usu Ana

St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Ha'atora he'ua na bwara di'u tana'o 'anai ha'isuria? 'A 'ua? 'E 'oha nara ha'atora'o 'anai haua ta kae maho na rongo goro amu? Na'i 'etanai usu-usu ana Jon 'e kae maho na ororiu di'u nara ha'atoragaau 'anai haua. Ra ha'atoragaau 'anai ha'ata'inia hura'ai heita'ahi.

'Ia Jon 'a 'irisia do 'iraaui 'adonai sae hinihini rai ha'ata'inia hura'ai heita'ahi ana Jisas tanaraau hakoi noni. Huunai 'ado'adona Jon naasi do 'iraaui nei narau ta'ahia Jisas rai ta'ahiraau ro'u i haru nei. 'Onaa nara ai'a ta'ahiai nata nei 'a ha'ata'inia dorau ai'a huunai ta'ahia ro'ua Jisas. Na ha'atora 'anai heita'ahi naasi 'a boi baania Jisas haraaria, mia haaria 'a ha'isuria 'onaai ha'atoragia ana. Tara'i herehere na'ia Jisas 'a ha'ata'inia hura'ai heita'ahi ana suri'i, ra 'unu'i hura'a na'i raronai usu-usu nisi.

'Ia Jon na usuai usu-usu naanisi 'ia ro'u mau i ta'i Jon na usuai Taroha Goro ana St. Jon, Ruanai Usu-usu ana Jon, Orunai Usu-usu ana Jon, beia ro'u i Buka Ha'ata'i. 'Ia Jon 'e ta'i 'ini'i rongoiusuri ana'ia Jisas me 'iia haraaria 'a 'iraraa goro do 'ia Jisas 'a ta'ahia.

'Oha na'oi 'oha'inia 'etanai usu-usu ana Jon, 'oi wai'ado'ado surisuriai taha na'o matai haua 'anai ha'ata'inia heita'ahi tanaai nata nei.

'Ia Jisas Naasi Ha'atee Ni Tahī

1 ¹Nau usu-usu tana'amou 'inia Ha'atee ni Tahī. 'Iia 'a bwane awa maagu pwa'ara i marewana. 'I'ameu meu rongoa'a i hadahada ana tana'ameu mameu wanara'i maa'a ro'u 'inia. Ha'amomori, meu re'ia'a mameu karohia ro'u i abena. ²Na nei na ha'ata'inia i huunai tahi, 'a ha'i noni. Meu re'ia mora'a mameu maaniai saesi tana'amou mameu ha'arangasia tana'amou dona saesi 'ai awa tarau. Taraawa'a mau mai, 'iia 'a bwane awa beia Amana. Ma na'i 'ohani 'ia Amana 'a ha'ata'inia'a mai tana'ameu. ³Na maho nameu bwane re'i'i mameu rongo'i, naasi maho nameu 'unu ha'arangasi'i tana'amou neina moi hinihinia ro'u me 'igaau hako gaugui hagu goni beia Amaga mea Jisas Kraest i garena. ⁴Ma naani 'au usu-usu 'abai'i mareho 'ini tana'amou mamoi hinihini goni bei'ameu magai honu 'inia wa'ewa'e.

Gai Hagu Beia God

⁵Ia God naasi marewa ma na'i beia ai'a ta kuhi. [†] Naasi mareho na 'ia Jisas 'a 'unua tana'ameu nameu ha'arangasia ro'u tana'amou. ⁶'Onaa 'igaau gau 'unua do gau hagu beia God, magaugu awa mau na'i kuhi, na mareho na gau 'unuasi 'a pwapwaari'i moi magau ai'a suri'i ha'atee ha'a-momori ana'i a God. ⁷Me 'onaa gai awa na'i marewa 'onaaia God na awa na'i marewa, gai hagu goni goro. Mana 'abuna Jisas, naasi 'anai ha'a-wadiwadigaau baaniai ora-ora'a, 'inia 'iia naasi garena God.

⁸'Onaa gau 'unua do gau ai'a ra'i sae ta'a'i, gau pwar'i'igaau haarigaau. 'Onaa gau 'unua o'asi mana ha'a-momori ai'a awa beigaau. ⁹Ma'ata, 'onaa gai ha'arangi'i tanaa God i ora-ora'a agaa'i, 'iia 'ai 'adoma'i nugasi'i mai ha'a-wadiwadigaau baani'i ta'aa agaa'i hako. 'Ai haua o'asi, 'inia 'ia God 'a mangudi suri'i duruduru ana'i ma haua tarau i maho nara odo-odo. ¹⁰'Onaa gau 'unua do gau ai'a ora-ora'a, 'a ha'ata'inia do gau 'adoma'inia do'ia God 'a pwapwaari'i magau ai'a hinihini'i ha'atee ana'i. 'Inia 'a bwane 'unua dona i noni hako ra to'o ora-ora'a.

'Ia Kraest Na 'A'auhigaau

2 ¹Arai gare agu'i, 'au usuai usu-usuni tana'amou dona moi abui haal'i maho ra ta'a'i. Ma'ata 'onaa 'e nei 'inigaau 'ai hauai maho ta'aa, 'e sae na awa 'anai aba dingana mai 'a'auhia. 'Iia 'ai ha'angonia God 'anai 'adoma'i nugasia. Na saesi, 'ia Jisas Kraest, na nei na odo-odo na'i maana God. ²Mia moi a Kraest haaria na mae 'onaai ho'asi 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a agaa'i. Ma ai'a do 'anai ora-ora'a agaa'i moi, me 'ada'i ro'u i ora-ora'a adaa'i mwani sae hako nai marewana.

³'Onaa gau suri'i maho na 'unu'i a God, ma naasi gaugu 'iraraa do gau aidangisia mora a God. ⁴'Onaa ta sae nai 'unua do'a aidangisia God maagu ai'a suri'i maho na 'unu'i, 'iia 'a pwar'i'i mana ha'a-momori 'a ai'a awa beia. ⁵'Onaa 'iatei sae nai araisuri'i ha'atee ana'ia God, 'iia 'a ta'ahia mora a God. Mana maho na ha'ata'inia do gau hagu beia God naanisi. ⁶'Onaa 'iatei sae nai 'unua do'a hagu beia God, 'iia 'ai awa suria ma'ata'a i barongana Jisas Kraest.

Na Ha'atora Haoru

⁷Mwani sae goro agu'i, 'au ai'a usua ta ha'atora haoru tana'amou, me 'e ha'atora bwani moi namou bwane 'iraraa mau mai 'oha na mou taraawa'a suria Jisas Kraest. Na ha'atora bwanisi naasi hadahada namou bwane rongoa, dona gai ta'ahigaau hairiu. ⁸Ma rei'uaa na gau bwane rongoa'a, 'a 'onaaia ro'u moi i ha'atora haoru. 'Inia na heita'ahi na haua Kraest tanagaau, 'a ha'ata'inia tanagaau huunai herehere 'anai ta'ahiraau noni. Mana heita'ahi namou haua hairiu, 'a ha'ata'inia ro'u i haoru anai ha'atorasi. Ma na'i 'oha gau ta'ahigaau hairiu, na baronga nara ta'a'i ra taraawa'a ai'a'i mana baronga goro ana Kraest 'a ha'ata'i hura'a 'onaai marewa suri'i tahingagaa'i.

1:5 *Ai'a ta kuhi*: 'A minimua do ai'a ta ta'i ora-ora'a nai awa beia God.

9^oOnaa 'e sae na 'unua do'a awa na'i marewa ma awa ta'aa tanaai nata sae hinihini, na tahingana 'a awa mau na'i kuhi. 10^oOnaa 'iatei sae nai ta'ahi'i sae hinihini, saesi 'a awa na'i marewa. Ma bwa'i ta mareho na'i tahingana 'ai ha'atehaa 'anai hauai ora-ora'a. 11^oMa wai 'unua ro'u, 'onaa 'e nei nai awa ta'aa tanaai nata sae hinihini, 'iia 'a awa mau na'i kuhi. 'A kakui ahuna 'inia taha na goro mana taha na ta'aa. Ma ai'a 'iraraai taha na haua. 'A kakui ahuna 'inia na ta'aa 'a ha'akuhiat tahingana.

12^oIo, 'inau 'au usu-usu tana'amoui mwane gare, 'inia God 'a bwane 'adoma'i nugasi'i 'inomoo'i 'inia mae ana Jisas taragaau.

13^oNau usu-usu tana'amoui nei wari, 'inia mou aidangisia'a Kraest na bwane awa mau mai, maagu pwa'ara i marewana.

Nau usu-usu tana'amoui sae haoru, 'inia mou bwane ha'ahao'a Saetan.

'Au usu-usu tana'amoui mwane gare, 'inia mou bwane aidangisia'a i Ama.

14^oAu usu-usu tana'amoui nei wari, 'inia mou aidangisia'a Kraest na bwane awa mau mai, maagu pwa'ara i marewana.

Nau usu-usu tana'amoui sae haoru, 'inia 'a wetewete i hinihinimoo, mana ha'atee ana God 'a awa tarau suri'i 'adoma'imoo'i, mi'amou mou bwane ha'ahao'a Saetan.

15^oHoita, wai 'unua tana'amou hako, moi abui ta'ahi'i maho ni marewana nara ta'a'i. 'Onaa 'o ta'ahi'i maho ni marewana, 'o ai'a ta'ahiai Ama. 16^oNa baronga ta'a'i na'i marewana ra ai'a boi baania God, ra boi baaniraa moi noni. Maho 'onaai haa'i maho 'anai ha'a-arungagoroai abe, naga 'ini'i maho na'lo re'i'i, mana ha'aba'lo 'ini'i toto'ora amu'i. 17^oMa'ata na mwani maho ta'a'i 'isi rai ai'a'i madoraa na marewana 'ai ai'aa. Mia tei sae nai suria i hei'irisina God 'ai tahi tarau.

Na Maerongana Kraest

18^oArai gare agu'i, na ha'ahakonai dangi 'a gaarangi'a. Na'i na'lo meu 'unua tana'amou do gaarangi' ha'ahakonai dangi 'e sae ta'aa nai boi, 'iia naasi maerongana Kraest. [†]Ma na'i 'ohani, mou bwane 'iraraa do'a rago i maerongana Kraest nara bwane boi'a. 'A ha'ata'inia'a dona ha'ahakonai dangi 'a gaarangi mai boi'a. 19^oIraau sae 'isi, rau awa ga'u beigaau na'i ruruha ana Kraest. Ma na'i 'ohani rau nugasigaau ma rau hura'a. 'Iraausi rau ai'a huunai ruruha ana Kraest. 'Onaa rau huunai hinihini, rau ga'i awa mau beigaau. Ma naasi, gau 'iraraa do 'iraa rau ai'a huunai hinihinia Kraest.

20^oMei tana'amoui huudi sae hinihini, 'ia Kraest 'a bwane haua'a tana'amoui Hi'ona Maea. Ma naasi mou 'irara'i hako i mareho nara ha'a-momori. 21^oNau usuai usu-usuni tana'amou, ai'a do mou ai'a 'irara'i maho nara ha'a-momori. Me 'au 'iraraa do mou bwane 'irara'i mamou 'iraraa ro'u dona pwari'i 'a bwa'i matai awa beiai ha'a-momori.

22^oWai 'unua tana'amou, 'ia mo'lo na 'unua do 'ia Jisas ai'a naasi Ha'atahi, 'iia 'e sae pwapwaar'i mora ma'e maerongana Kraest. Mea mo'osi 'a 'itaa God

---

2:18 *Maerongana Kraest*: Na'i ha'atee ni haka ra 'unua 'inia Antichrist.

mana Garena. ²³Iatei na 'itaai Garena God, 'a 'itaai ro'u a God. Mia tei na ha'arangasia hura'a do 'a hinihiniai Garena God, Godi Ama 'a hagu ro'u beia.

²⁴Moi hinihini moe'a i ha'ausuringa'i namou rongoi na'i 'oha namou taraawa'a suria Kraest. 'Onaa moi haua o'asi, moi hagu goro tarau beia God mana Garena. ²⁵Ma naasi gai dauai tahi tarau, 'onaai bwane durua ana God tanagaau.

²⁶Inau 'au usuai usu-usuni tana'amou 'anai ha'abasu'amou 'iniraaui sae narau raba pwari'i'amou beiai ha'ausuringa'i pwapwari'i 'inia Taroha Goro. ²⁷Ma'ata 'ia Kraest 'a bwane haua'a tana'amoui Hi'ona Maea. Mana Hi'ona Maeasi 'a awa hatara'i bei'amou. Ma naasi ai'a ta'isada dona ta sae he'ete'i naigui haua ro'u tana'amou ta ha'ausuringa'i. 'Inia na Hi'ona Maea 'ai ha'ausuri'amou 'ini'i mwani maho hako. Mana mareho na Hi'ona Maea 'a ha'ausuri'amou 'inia, 'e maho mora, ai'a pwari'i. Naasi 'onaai 'unua ana Hi'ona Maea tana'amou, moi hagu tarau beia Kraest.

²⁸Arai gare agu'i, moi hagu tarau beia Kraest neina na'i madoraa nai aho'i mai na'i marewanani, mou bwa'i maaa'u mamou bwa'i ninima 'anai 'ari wou beia. ²⁹Mou 'iraraa dona barongana Kraest ra odo-odo hako. Ma naasi, 'i'amou mou ga'i 'iraraa ro'u dona sae na barongana ra odo-odo, 'iia 'e ta'i gare ana ro'u a God.

'Iraau Gare Ana'ia God

3 ¹Moisu wai'ado'ado suria mamoi 'omesiai heita'ahi ana God tanagaau. 'A 'unugaau 'ini'i gare ana'i! Ma ha'a-momori! Mara rago i sae nai marewanani narau ai'a aidangisia do 'igaau ra'i gare ana'i, suria rau ai'a aidangisia ro'u a God. ²Mwani sae goro agu'i, na'i 'ohani gau 'iraraa do 'igaau ra'i gare ana'i a God. Ma'ata gau ai'a 'iraraa goro mau 'e taha nagai 'onaai na'i 'oha nai boi mau. Ni mareho nagau 'iraraa, dona 'oha 'ia Araha 'ai aho'i mai na'i marewanani, ma gaigui re'ia'a i huunai 'omehana, ma naasi gaigui 'onaai. ³Naasi 'adonai nei 'ini'amou namou hinihinia do i'oe 'oi 'onaai Araha, 'oi awa odo-odo 'onaai awa odo-odo ana Kraest.

⁴'Onaa tanei nai ora-ora'a, 'a horosiai ha'atora ana God. 'Inia ni ora-ora'a, naasi horosiai ha'atora ana God. ⁵Mou bwane aidangisia goro do 'ia Jisas Kraest 'a boi na'i marewana 'anai ruhasigia baani'i ora-ora'a agaa'i. Mamou 'iraraa dona 'iia 'agu ai'a haua ta ta'i ora-ora'a. ⁶Ma naasi, 'a ha'ata'inia goro dona 'onaa 'e sae na hagu beia Kraest, 'ai abui awa moi 'anai ora-ora'a. Me 'onaa 'e sae nagu ora-ora'a tarau, 'a ha'ata'inia goro dona 'iia 'a ai'a aidangisia Kraest na'i tahingana.

⁷Arai gare agu'i, moi 'ome'ome goro! Ra gasigu pwari'i'amou 'inia i maho na wai 'unu'ini. 'Iatei na haa'i maho ra odo-odo, 'iia 'a odo-odo na'i maana God 'onaai Kraest na odo-odo. ⁸Mia tei sae na ora-ora'a tarau 'a ha'ata'inia haaria dona 'iia 'a aba beia Saetan. 'Inia 'iia 'a ta'isada 'onaai Saetan na ora-ora'a tarau taraawa'a mau mai na'i 'oha na marewana ai'a awa mau. Mia Jisas Kraest, garena God, 'a boi na'i marewanani 'anai ha'a-ai'a'i mwani tatau'aro ta'ali ana'ia Saetan.

⁹Iatei sae na ha'i gare ana God, 'a ga'i bwa'i ora-ora'a tarau. 'Inia na barongana God, 'a awa beiai saesi. Magu bwa'i ora-ora'a tarau'a ro'u, tarana 'iia 'e gare ana God. ¹⁰Ni maho 'anai ha'ata'iniiai sae do'ia 'e gare ana God ma'ua gare ana Saetan naani. 'Onaa 'e sae na ai'a hauai maho na odo-odo ma ai'a ta'ahiraau sae hinihini, 'ia ai'a gare ana God.

Gai Ta'ahigaau Hairiu

¹¹Taraawa'a mau mai 'oha mou bura'i suria Kraest tari mau 'ohani, 'ia God 'a 'unua do gai ta'ahigaau hairiu. ¹²Gai abu 'onaaia Kein na aba beia Saetan ma ngahu ha'amaesiai do'orana 'ia Ebol. 'Iniiai ni 'uaana na 'ia Kein 'a ngahuiiai do'orana? 'A o'ani. Na maho 'ia Kein na hau'i ra ta'a'i mea do'orana 'a hau'i maho nara odo-odo. Naasi 'ia Kein 'a taesu'a ma ngahuiiai do'orana. ¹³Ma naasi arai do'ora mana asigu'i, moi abui heimwaota'i 'oha na noni ta'a'i na'i marewana rai 'itamou. 'A ta'isada moi 'oha na'ia Kein na 'itaa do'orana 'ia Ebol.

¹⁴'Onaa gau ta'ahiraau sae hinihini, 'a ha'ata'inia do gau dadara'a baaniai heimarungi anai mae magau daua nagaau i tahi tarau. Mia tei na ai'a heita'ahi, 'iia 'a awa mau bahainai heimarungi anai mae. ¹⁵'Onaa 'i'amou sae hinihini mou 'utai'amou hairiu, mou 'onaa abe na ha'amaesiai nata sae. Magau bwane aidangisia dona 'e abe na ha'amaesiai nata sae, 'iia 'a ai'a daua nana mau i tahi tarau. ¹⁶'Oha 'ia Jisas 'a mae taragaau, 'a ha'ata'inia tanagaau herehere 'anai huunai ta'ahiraau mwani noni. Ma naasi 'igaau ro'u gau ga'i mwa'emwa'e ro'u 'anai mae taradaau sae hinihini. ¹⁷'A 'ua? 'Onaa 'e sae na to'o maho arari na ai'a raba 'a'auhiai sae na ha-ha'aroha'a. Mou 'adoma'inia dona heita'ahi ana God 'a awa beia? ¹⁸Arai gare agu'i, 'igaau gai abui taraa 'u'unua moi do gau ta'ahiraau sae, ma gaugu ai'a 'a'auhiraau. Gai ha'ata'iniiai huunai heita'ahi 'anai 'a'auhiraau.

¹⁹'Onaa gai huunai ta'ahiraau noni 'etea o'asi, magau 'iraraa do gau suriai huunai tara. Ma na'i 'oha gai ha'arahesi, na 'ado'adogaa'i rai arunga dadara'a. ²⁰Ma rei'uaa ni 'ado'adogaa'i ra ha'ahunigaau do 'igaau ra'i sae ora-ora'a, gau 'iraraa doni 'ado'adona God ra di'u'i ro'u wou i 'ado'adogaa'i mia God 'a aidangisi'i mwani maho gau haa'i.

²¹Naasi mwani sae goro agu'i, 'oha gau 'iraraa do gau wadiwadi baaniai ora-ora'a, gai abui magugu 'anai boi beia God na'i ha'arahesi. ²²Mia God 'ai haa'i tanagaau i mwani maho nagau ha'angonia 'ini'i, 'inia gau araisuri'i ha'atora ana'i magau hau'i maho na wa'ewa'e 'ini'i. ²³Na maho 'ia God na 'unua tanagaau do gai haua nara 'ini. Do gai hinihinia Jisas Kraest i garena, magari ta'ahigaau hairiu 'onaa bwane 'unua ana Jisas tanagaau. ²⁴Iatei sae na hauai taha na 'ia God na 'unua, 'iia 'a hagu beia God mea God 'a hagu ro'u beia. Mea God 'a haa tanagaau Hi'ona Maea 'anai ha'ata'inia do 'ia God 'a hagu tarau beigaau.

Herehere 'Anai 'Ome 'Iraa'i Sae Pwapwaa'i'i

4 ¹Mwani sae goro agu'i, 'a rago'a i ha'ausuri pwapwaa'i'i nara awa suri'i mwani dora. Naasi, moi abui hinihinia 'adonai nei na 'unua do'a

to'oraai Hi'ona Maea beia. Ma'ata, moi wai'ado'ado goro ga'u suri'i taha na saesi na 'unu'i 'anai 'iraraa 'onaa 'a to'oraa mora i Hi'ona Maea beia ma'ua ai'a. ²Naani herehere 'anai aidangisia 'onaa 'e sae na huunai daua mora i ha'ausuringa'i ana baaniai Hi'ona Maea ma'ua ai'a. 'Iatei sae na 'unua do 'ia Jisas Kraest 'a ha'i noni, saesi 'a dauai ha'ausuringa'i ana baania God. ³Me 'iatei sae na 'unua dona 'ia Jisas ai'a ha'i noni, saesi ai'a dauai ha'ausuringa'i ana baania God me baaniai maerongana Kraest. Mou bwane rongoa dona maerongana Kraest 'ai boi na'i marewana. Ma naasi 'a boi'a, ma bwane awa'a na'i 'ohani.

⁴Mi'amou arai gare agu'i, 'i'amou ra'i noni ana'i a God. Mamou ha'aheho'i hako'a i ha'ausuri pwapwaari'i 'isi suria 'i'amou mou ai'a hinihiniraa. Mou haua o'asi 'inia na Hi'ona Maea 'iia bei'amou. Mana mena anai Hi'ona Maea 'a mena di'uai mena ana mo'o na marungiraaui ahurodo na'i marewana. ⁵Iraau ha'ausuri pwapwaari'i 'isi, rau ai'a aidangisia God marau ha'ausuriraaui sae 'ini'i moi maho ta'a'i ni marewana. Naasi 'iraaui saenai marewana nara ai'a aidangisia God, rau wa'ewa'e 'anai bahurongo'i ha'ausuringa'i adaa'i. ⁶Mi'ameu Ha'ataari, meu ra'i noni ana'i a God. Ma naasi 'iraaui sae narau aidangisia God, rau wa'ewa'e 'anai bahurongo'i ha'ausuringa'i amee'i. Me 'iatei sae na ai'a ta'i bei'i sae ana'i a God, 'a bwara 'anai bahurongo'i moe'a i ha'ausuringa'i amee'i. Naasi, baani'i maho 'isi, gau matai 'ome 'iraraa 'onaa 'e sae na maani'i mareho ha'a-momori nara boi baaniai Hi'ona Maea ma'ua 'a maani'i mareho nara pwari'i nara boi baania Saetan.

Na Heita'ahi 'A Boi Baania God

⁷Mwani sae goro agu'i, 'igaau hako gai ta'ahigaau hairiu. 'Au 'unua o'asi tana'amou, 'inia na heita'ahi 'a boi baania God. Me 'iatei na ta'ahiraau sae, 'iiasi 'e gare ana God ma aidangisia God. ⁸Mia tei na ai'a ta'ahiraau sae, 'a ai'a aidangisia God. 'Inia 'ia God 'a honu 'iniai heita'ahi. ⁹Gau 'iraraa ha'agorohia do 'ia God 'a ta'ahigaau noni, 'inia tarana naasi 'a ha'ataaria mai gare othuu ana 'ia Jisas Kraest na'i marewana neina gai matai dauai tahi tarau. ¹⁰Na huunai herehere 'anai ta'ahiraau sae 'a boi baania God. Ai'a i here na do'igaau nagau haua tanaa God ma'e here na 'ia God na haua tanagaau. 'A ha'ataariai Garena 'anai mae 'inigaau 'onaa ho'asi 'anai ha'a-ai'a'i ora-ora'a agaa'i.

¹¹Mwani sae goro agu'i, tarana 'ia God 'a ta'ahigaau o'asi, 'a goro do gai haua o'asi ro'u 'anai ta'ahigaau hairiu. ¹²Ai'a sae mau nai 'omesia God. Ma'ata, 'oha gau ta'ahigaau hairiu, 'ia God 'a hagu beigaau. Mana heita'ahi ana 'aigui ha'ata'i goro suri'i tahingagaa'i.

¹³Ia God 'a banea tanagaau Hi'ona Maea ana, ma naasi gau aidangisia do 'igaau gau hagu beia God mia God 'a hagu ro'u beigaau. ¹⁴I'ameu meu re'iai Garena God mameu taroha'inia tanaraau sae do'ia God na ha'ataaria mai 'anai ruhasiraaui noni baaniai ora-ora'a. ¹⁵Iatei sae na ha'arangasia do'ia Jisas naasi Garena God, 'ia God 'a hagu beia, me 'iia 'a hagu ro'u beia

God. ¹⁶Ma naasi gau aidangisia do'ia God 'a ta'ahigaau magau hinihinia do 'a ha'a-momori.

'Ia God 'a honu 'iniaia heita'ahi. Ma naasi 'iatei sae na ta'ahia tarau a God beiraaui noni 'etea, 'iiasi 'a hagu beia God mia God 'a hagu ro'u beia. ¹⁷Oha gau hagu beia God, na heita'ahi ana 'ai ha'ata'i goro hura'a suri'i tahingagaa'i. Ma na'i dangi ni heihiiri, gaugu bwa'i mamaa'u'a. 'Inia na'i madoraa gau awa na'i marewana, gau awa suriai barongana Kraest. ¹⁸Iatei na to'oraai huunai heita'ahi beia, 'a bwa'i mamaa'u. 'Inia na huunai heita'ahi 'a ha'a-ai'aa'i mamaa'u. Me 'iatei na ai'a to'oraai huunai heita'ahi beia, 'iia 'ai mamaa'u. 'Inia 'ai mamaa'usiai ha'a-mama'ai na 'ia God 'ai haa tanaa.

¹⁹Gai ta'ahiraaui noni, 'inia 'ia God na ta'ahigaau na'i na'o. ²⁰Onaa 'iatei na 'unua do 'a ta'ahia God ma awa ta'aa tanaai nei na hinihini, 'iiasi 'a pwapwaa'i. 'Inia 'a bwa'i ta'ahia mwada'u a God na ai'a re'ia mau, 'onaa 'a bwa'i ta'ahiai sae na re'ia! ²¹'Ia God 'a haua tanagaau ha'atorani 'anai suria, 'a o'ani, "Iatei na ta'ahia God, 'ai ta'ahiraaui ro'u i sae hinihini."

'Oi Hinihinia Jisas Ma'oi Ha'i Garena God

5 ¹Iraau atei rau hinihinia do'ia Jisas naasi Ha'atahi, 'iraau ra'i gare ana'i a God. Miraau atei rau ta'ahia Ama, rai ta'ahiraaui ro'u i gare ana'i. ²Onaa gau ta'ahia God magau haa'i maho na 'unu'i tanagaau, naasi gaigu 'iraraa do gau ta'ahiraaui ororiu i gare ana'i. ³Onaa gau ta'ahia God, gai ha'isuri'i maho na 'unu'i mana maho na 'unu'i ra ai'a bwara 'anai suri'i, ⁴'inia 'igaau gau nugasi'i baronga ta'a'i ni marewana. Gau matai haua o'asi suria 'igaau ra'i gare ana'ia God magau hinihinia Jisas. ⁵'A 'ua? 'Iatei na matai nugasi'i baronga ta'a'i ni marewana? 'Iraau moi i nei ra hinihinia do'ia Jisas naasi Garena God.

⁶Gau 'iraraa do 'ia Jisas Kraest naasi Garena God, 'inia 'iia 'a boi na'i marewana mea Jon 'a bwareomaeaa 'iniaia wai. Ma'ata 'a ai'a do'a bwareomaea moi, me 'a ahe ro'u i 'abuna 'oha na mae. Mana Hi'ona Maea 'a 'unua ro'u do 'ia Jisas naasi Garena God, mana Hi'ona Maea 'a ha'a-momori tarau. ⁷Naasi gau re'ia 'e oru maho na ha'ata'iniaia taha na ha'a-momori 'inia Jisas. ⁸Na Hi'ona Maea, na bwareomaea ana Jisas 'iniaia wai, mana 'abuna Jisas na ahe baaniai abena. Ni oru mahosi, ra ha'ata'inia moi tanagaau ta'i maho, do 'ia Jisas Kraest naasi Garena God. ⁹Tara'i 'oha gau hinihini'i maho na 'iraau moi noni rau maani'i. Ma'ata maho 'ia God na 'unu'i ra ororiu di'u ro'u wou. Ma naasi gau ga'i hinihini'i maho na 'ia God na 'unu'i 'iniaia Garena, 'inia 'iia naasi God. ¹⁰Onaa gau hinihinia Garena God, 'a ha'ata'inia do gau hinihini'i maho na 'ia God na 'unu'i 'iniaia Garena. Me 'onaa gau ai'a hinihini'i maho 'ia God na 'unu'i, 'a ha'ata'inia do gau 'adoma'inia do'ia God 'a pwari'i. ¹¹Ma'e taha na 'ia God na 'unua? 'A 'unua do 'a bwane haua tanagaau tahi tarau. Mana Garena, naasi tara 'anai dauai tahi tarausi. ¹²Ma naasi, 'iatei na hagu beiai Garena, 'a to'oraa ro'u i tahi tarau. Me 'iatei na ai'a hagu beiai Garena, 'a ai'a daua mau i tahi tarau.

Ha'atee Ha'ahako

¹³Au usu'i hako i mwani mareho na'i usu-usuni tana'amoui nei na mou hinihiniai garena God, neina moi 'iraraa ha'agorohia do mou to'oraa'a i tahi tarau. ¹⁴Magau 'iraraa ha'agorohia ro'u do'ia God 'ai rongo'i ha'arahesi agaa'i, 'oha gau ha'angoni'i maho nara suriai hei'irisina. ¹⁵Ma naasi 'inia gau 'iraraa do'a rongogaau, gau 'iraraa dona 'iia 'a watea'a tanagaau taha gau 'irisia.

¹⁶Io, 'onaa mou re'iai sae hinihini na ahoda na'i ora-ora'a, mamou 'iraraa dona ora-ora'asi 'a bwa'i ha'asirihia na'i mae tarau, moi ha'arahesi 'a'auhia mea God 'ai ruhasia baaniai ora-ora'a ana. 'A he'ete'i baaniai sae na hauai ora-ora'a na matai ha'asirihia na'i mae tarau. 'Inia 'e ta'i ora-ora'a na awa na matai ha'asirihiai sae na'i dorasi. Mau ai'a 'unua do moi ha'arahesi 'a'auhia nei na hauai ora-ora'a o'asi. ¹⁷Mwani maho ta'a'i na noni na haa'i, naasi ora-ora'a na'i maana God. Ma'ata ai'a do mwane ora-ora'a hako ra matai ha'asirihiai sae na'i mae tarau.

¹⁸Igaau 'iraraa do 'iatei na ha'i garena God, 'a ai'a awa moi 'anai ora-ora'a. 'Inia Jisas Kraest 'a taatahi bwarasia mia Saetan 'a bwa'i ha'ata'aia.

¹⁹Gau 'iraraa ro'u do 'igaau ra'i gare ana'i a God, ma'ata Saetan 'a marungiraau noni nara ai'a 'u'uria God.

²⁰Gau 'iraraa ro'u dona Garena God 'a boi na'i marewana ma ha'a-aidangisigaau 'iniai huunai God. Ma gau hagu beiai huunai God, 'inia gau hagu ro'u beiai Garena, 'ia Jisas Kraest. 'Ia naasi huunai God me'iia na haa tanagaau tahi tarau.

²¹Arai gare agu'i, moi abui ha'arahesi'i araanunu.

Na Ruanai Usu-usu Ana

St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Na'i madoraa adaui Ha'ataari, 'iraui ha'ausuri ra matai hano baaniai nata 'omaa 'anai 'ari 'anai nata 'omaa. Mana inoni suri'i 'omaa ra matai ha'amaotoraau, ra matai hanganiraau mara matai ha'amaururaau. 'Iraui noni hinihini ra wa'ewa'e di'u 'ini'i sae ra boi baani'i dora he'ete'i 'anai ha'ausuriraau 'inia Jisas. Me tara'i nei nara 'unuraau haariraau dora'i ha'ausuri ra ai'a huudi ha'ausuri. 'Iraau ra'i sae nara 'agerosu nara ngau moi dora agau, ma na'i aba 'anai mono rau o'asi ro'u. Tara'i nei nara 'unuraau 'ini'i ha'ausuri rau ha'ausuriraui noni 'ini'i taha nara ai'a ha'a-momori 'inia Jisas.

'Iraui noni hinihini 'a kakui ahudaau 'ai he'uai ha'ata'inia narai haua i heita'ahi ana God tanaraui ha'ausuri pwapwari'i o'asi. 'Ia Jon 'a 'unua na'i usu-usu ana do 'a ai'a goro do 'iraui noni hinihini rai 'a'auhiraui ha'ausuri pwapwari'i 'isi. Ma ai'a goro ro'u do 'iraui ahurodo rai 'omesia do 'iraui noni hinihini rau 'a'auhiraui ha'ausuri nara haa'i mamaani nara ai'a odo-odo 'abaia Jisas. Naasi 'ia Jon 'a 'unua do 'anai 'a'auhiraui hako noni, 'a goro do rai abui 'a'auhiraui ha'ausuri pwapwari'i.

'Anai ha'ata'inia heita'ahi ana Jisas, tara'i 'oha 'a gere bwara. 'Oi 'oha'inia ruanai usu-usu ana Jon ma'oi wai'ado'ado surisuria goro he'ua na'oi ha'ata'inia 'inia i huunai heita'ahi ana God.

---

¹I'Inau na'otara 'anai heiso'i nau usua i usu-usuni tana'o i urao na 'ia God na 'ome sigihi'o, mau usua ro'u tanaraui gare amu'i.[†] Nau huunai ta'ahi'amou di'u. Ai'a do 'inau moi, me 'iraui ro'u i nei rau 'iraraui taha na ha'a-momori 'inia Kraest. ²Meu ta'ahi'amou suria 'igaau hako gau aidangisiai taha na ha'a-momori mana taha na ha'a-momori 'ai awa tarau beigaau. ³Meu ha'arahesi mea God i Amaga mana Garena, 'ia Jisas Kraest, rarui ha'agorohigaau, ta'ahigaau, ma rarui ha'a-awahigaau goro, suria gau hinihiniai huunai ha'ausuringa'i magau ta'ahigaau hairiu.

---

^{1:1} 'Ia Jon 'a hauai usu-usuni tanaraui sae hinihini na'i ta'i 'omaa. 'A ai'a raba 'unua goro hura'a do 'a usu-usu tanaraui sae hinihini, ra gasi ngahuiraaui i maerongadaa'i. Na tarana naasi nagu 'unua 'inia urao mana gare ana'i.

Huunai Heita'ahi

⁴Au kae wa'ewa'e di'u 'ini rongo'i agu'i mamaani 'ini'i tara'i gare amu'i do rau awa suriai huunai ha'ausuringa'i 'onaai ha'ausuringa'i ana God tanagia. ⁵Mau ha'angoni'amou, gai ta'ahigaau hairiu! Na ha'atora nau usua tana'amou, ai'a do'e ha'atora haoru ma'e ha'atora nagau bwane 'iraraa mau mai. ⁶Mana 'ado'ado 'ana'i heita'ahi naasi, do gai araisuri'i ha'atora ana'i a God. Mau na'i 'oha namou taraawa'ai suria Kraest, 'ia God 'a bwane ha'atoragia do gai ta'ahigaau hairiu.

Ha'abasu 'Iniraaui Ha'ausuri Pwapwaari'i

⁷A rago'a i ha'ausuri pwapwaari'i ra hura'a na'i marewana. Rau 'unua do'ia Jisas ai'a ha'i noni. 'Iraaui sae o'asi, ra awa moi 'ana'i pwar'i, miraaui ra'i maerongana Kraest. ⁸Naasi moi 'omesuri'amou haari'amou baaniraaui sae o'asi, rau gasi wai'amou baaniai huunai ha'ausuringa'i 'inia Kraest. Ma 'a gasi 'ari pwaranga i tau'aro raha amou tanaa God. 'A ga'i goro di'u 'onaa 'i hinihini amou 'ai 'ari daara'i, mia God 'aigui tahari'amou 'iniai tau'aro goro amou.

⁹Wai 'unua tana'amou, 'iatei na a'oiia wou i ha'ausuringa'i ana'i a Kraest suriai 'adoma'ina moi, ma ai'a hinihini'i tarau i ha'ausuringa'i ana'i a Kraest, 'iiasi ai'a hagu beia God. Me 'iatei na hinihini'i tarau i ha'ausuringa'i ana'i a Kraest, 'iia 'a hagu beia God i Amaga mana Garena. ¹⁰Onaa ta sae nai taha bei'amou 'ana'i ha'ausuri'amou, mana ha'ausuringa'i ana'i ra ai'a ta'isada bei'i ha'ausuringa'i ana'i a Kraest, moi abui ha'amaotoa ma'ua waia 'ari ruma amoo'i. ¹¹Iatei nai ha'amaotoai sae o'asi, 'iia 'a aba beia ma tatau suri'i maho ta'a'i na haa'i.

Ha'atee Ha'ahako

¹²A rago di'u i maho nau raba maani'i tana'amou maugu ai'a raba maani'i na'i usu-usu. Na maho nau 'adoma'inia naasi do wai gaariri wou 'ana'i ada bei'amou magai mamaani neina gai wa'ewa'e goni. ¹³Iraau gare ana'i do'oramu^f 'ini na 'ia God na 'ome sigihiraaui ro'u, rau ha'ataaria wou i hadahada wa'ewa'e adaau tana'amou.

---

^{1:13} Gare ana'i do'oramu: 'Ia Jon 'a hadanga'iniraaui sae hinihini nara awa na'i nata 'omaa. Wanasiai koment na'i tatara 'e ta'i.

Na Orunai Usu-usu Ana

St. Jon

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

Na'i Baebol 'a ha'ausurigia do 'a goro 'anai 'a'auhiraau noni hinihini narau 'irisiai hei'a'auhi, rei'uaa na 'iraau nei nagau ai'a 'irararaau. Ha'asiha na'i tahingamu na'o sadoiai madoraa 'anai 'a'auhia ma 'anai tau'aro tanaai noni hinihini na rabasiai hei'a'auhi?

'I usu-usuni 'ia Jon 'a usua tanaai ta'i geresae ana nara 'unua 'inia Gaeas. 'A haua 'anai ha'a-ta'eta'ea 'iniai kaeni tau'aro goro na haa na'i 'a'auhiraau na haa i haru nei. 'Ia Gaeas 'e sae ni heiso'i na awa ha'atau. Ma'ata na mamaani 'ini'i goro na haa na'i ha'amaoto, mana taguma'iniraau na hauai noni na'i ruma ana 'a taha beia Jon.

Suri'i 'oha na 'iraau ha'ausuri mana inoni narau hura'a 'anai taroha'iniai Taroha Goro, ma tara'i inoni hinihini ra taha na'i 'omaa na awa ieia Gaeas, 'iia 'ai bonasia doni sae 'isi rai to'o dorani mauru, goni bei'i tara'i mareho ro'u narau 'irisi'i. 'Ia Gaeas 'a aidangisia do 'oha na 'a'auhiraau o'asi noni narau 'aariha, 'iia 'a 'a'au 'anai ha'a-'arihia ro'u i Taroha Goro 'inia Jisas Kraest.

'Iraau atei na'o ga'i taguma'iniraau na'i 'oha narai ataha na'i 'omaa amua? 'Oha na'oi 'oha'iniai orunai usu-usu ana Jon 'oi 'adoma'i suri'i herehere he'ua na'oi haa 'anai 'a'auhiraau noni na'i heiso'i, 'iraau noni hinihini na'i 'omaa amua, mana'i gariai marewana hako.

---

¹Inau i na'otara 'anai heiso'i nau hauai usu-usuni tana'o Gaeas, sae goro agua nau ta'ahi'o ha'a-momori.

²Sae goro agua, 'au ha'arahesi doni abemu 'ai tahi goro. 'Au 'iraraa doni tahingamu beia Kraest 'a goro, mau ha'arahesi doni mwani mareho hako rai hano goro o'asi ro'u tana'o. ³Au wa'ewa'e di'u 'iniai rongoa agua beiraau tara'i do'oragaa'i beia Kraest narau ada mai, do i'oe 'o suria tarau i taha na ha'a-momori. ⁴Ai'a ta wa'ewa'e ro'u nai di'uai wa'ewa'e nau to'oraa na'i 'oha nau rongoa do 'iraau nei nara 'onaai gare agu'i, rau awa suriai taha na ha'a-momori.

Tau'aro Goro Na Haua Gaeas

⁵Sae goro agua Gaeas, 'a goro di'u i hei'a'auhi na'o hahaa'i 'oha na'o 'a'auhiraau do'oragaa'i beia Kraest narau hura'a 'anai taroha'iniai taroha

goro, rei'uaa namou ai'a haimatai'i. ⁶Ra'i nei 'iniraaui nara boi bei'ameu, rau maania tana'ameu i heita'ahi amua tanaraau. 'Au wa'ewa'e di'u madoraa nau rongoa do'o haa'i tanaraau maho rau 'irisi'i na'i 'oha rau hano baani'amou. Mau rabasia do'oi haua o'asi moe'a, 'inia 'ia God 'a wa'ewa'e 'inia. ⁷Iraausi, ra hura'a 'anai hauai tau'aro ana Kraest, miraaui ai'a rabasi'i hei'a'auhi baaniraaui sae ahurodo. ⁸Igaau nei hinihini naasi gai 'a'auhiraau 'ini'i maho narau 'irisi'i, nei nagai tau'aro goni beiraaui 'anai taroha'iniiai taha na ha'a-momori tanaraau noni.

Sae Ta'aa 'Ia Daeotrepis

⁹E usu-usu pwapwaku nau ha'ataaria ga'u wou tana'amoui sae hinihini na'i 'omaasi. Mea Daeotrepis ai'a raba araisuri'i maho nau usu'i 'isi. Suria 'a 'adoma'inia do 'iia'a naasi na'otara 'anai heiso'i. ¹⁰Hoita, ma na'i madoraa nawai taha wou na'i 'omaa amou, waigu maani'i hako tana'amoui maho 'ia Daeotrepis na hau'i. 'Iia 'a ha'atee ha'ata'iaiu 'ini'i maho ra ai'a ha'a-momori. Mana maho na ta'aa di'u na haua, 'a ai'a raba 'a'auhiraau sae narau hano 'ari suri'i mwani dora 'anai heitaroha'i. Ma ha'a-bwarasiraaui ro'u i nei narau raba 'a'auhiraau. Ma 'onaa rai 'a'auhiraau, 'a ai'a ha'awateraaui 'anai ha'arahesi beiraaui sae hinihini.

¹¹Sae goro agua Gaeas, 'oi abui suri'i barongadaa'i sae ta'a'i, ma 'oi suriraau nei na barongadaa'i ra goro. 'Inia 'iatei na hau'i maho goro, 'iia 'e garena God. Me 'iatei na hau'i maho ta'a'i, 'iia 'a ai'a aidangisia God.

Sae Goro 'Ia Demitrias

¹²Iraau hako i noni hinihini, rau 'unua do'ia Demitrias 'e sae goro. 'Iia 'a awa suriai taha na ha'a-momori, naasi na ha'ata'inia 'inia do 'iia 'e sae goro. Minau 'unua ro'u tana'amou do 'iia 'e sae goro, mamou 'iraraa do maho nawai 'unua, 'a bwa'i pware'i.

Ha'atee Ha'ahako

¹³Ra rago mau i maho nau raba maani'i tana'o, maugu ai'a raba maani'i na'i usu-usu. ¹⁴Na maho nau 'adoma'inia naasi, 'a bwa'i ore mawai gaariri wou 'anai 'omesi'o. Ma garai awa goni 'anai mamaani.

¹⁵Iraau sae ni heiso'i 'ini, rau 'unu'i wa'ewa'e adaa'i tana'o ma'oi ha'atee wa'ewa'e ro'u tanaraau hako i sae ni heiso'i na'i 'omaasi.

'Io, 'au ha'arahesi do'ia God 'ai ha'a-awahi'o goro.

Na Usu-usu Ana Jiud

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A ganu he'uai aidangisia na'o haa i taha na'o hinihinia? 'A 'ua? 'Onaa ta sae nai heitohetohe bei'o 'inia, 'o 'adoma'inia do 'o ga'i matai ura baabau na'i hinihinimu?

Na'i madoraa na 'ia Jiud 'a usuai usu-usu ana, 'a ragoi sae narau bwane ha'asirihi'i mai na'i heiso'i ha'ausuringa'i 'abaia Kraest nara maani hiosi'i. 'Iraaui nei nara haa i heresi ra'i sae nara 'unua do 'iraaui ra'i sae ni heiso'i maraugu ai'a raba hinihinia hako'i Taroha Goro. Rau hinihini'i moi dora narau rongo ha'agorohi'i maraugu bonasia do 'iraaui tara'i sae hinihini narai aba ro'u beiraaui na'i hinihinidaau na ai'a odoodosi.

Rei'uaa na'i madoraanisi, ni marehosi 'a matai to'oto'o mau beigaau. 'Iraaui sae hinihini pwapwaari'i rai maani'i hura'ai mareho nara ai'a ha'a-momori 'inia Jisas. Naasi 'a ororiu di'u do gai aidangisia goroi taha nagau hinihinia nei nagai matai ura wetewete bwarasiai mahosi.

'Oha na'oi 'oha'iniai Jiud 'oi wai'ado'ado surisuriai taha na ororiu 'inia 'anai aidangisia goroi taha na'o hinihini'i.

---

¹Inaua Jiud, sae tatau'aro ana Jisas Kraest ma'e do'orana Jems nau hauai usu-usuni tana'amou'i nei na 'ia God na 'ome sigihi'amou. 'Ia Godi Amaga 'a ta'ahi'amou mia Jisas Kraest 'a 'omesuri'amou.

²Au ha'arahesi mia God 'ai huunai ahu ta'ahi'amou, mai huunai ha'a-awa goroi'amou, mana goroi ana tana'amou 'a bwa'i hako.

Ha'ausuri Pwapwaari'i Ra Siri Mai

³Tana'amou sae goroi agu'i. Na'i na'o ga'u, 'inau 'au 'adoma'i wetewete 'anai usu-usu tana'amou 'abaiai tahinga haoru na 'ligaau hako nagau daua. Ma naani 'au 'adoma'inia do 'e maho he'ete'i nawai usu-usu tana'amou 'inia. Na'i usu-usuni 'au raba ha'a-ta'u'u'amou domoi taatahi bwarasiai ha'ausuringa'i odo-odo na 'ia God na haua tanagia i noni ana'i. 'Ia God na hauai ha'ausuringa'isi tanagia inoni ana'i 'ana'a i mwane 'oha maagu bwa'i orisi'a. ⁴Au ha'atee o'asi, suria ra'i sae narau ai'a 'adoma'i ha'ahoua God rau to'o sirimai na'i ruruha amouu mamou ai'a 'ome 'irararaau do ra'i sae pwapwaari'i. Rau hiosiai ha'ausuringa'i 'iniai

heita'ahi ana God tanagia. Rau 'unua do 'ia God 'ai wa'ewa'e moi 'anai 'adoma'i nugasigaau rei'uaa nagai awa moi 'anai hauai wawaasua'a. Marau ai'a hinihinia do 'ia Jisas Kraest moi naasi ta'i bwauodo mana Araha agaau. Na'i 'oha bwani, ra usua na'i Usu-usu Maea i ha'a-mama'ai nai to'iraau nei o'asi.

⁵Rei'uaa mou bwane aidangisia, 'au rabasia domoi 'adoma'i aho'isiai taha na to'o tanaraau noni nai Israel. 'Ia Araha God 'a ha'atahiraau baaniraau Ijip. Ma'ata na'i muri 'agu buna ha'amaesiraau ro'u mau i nei narau ai'a hinihinia.

⁶Mamoi 'adoma'i suriraau enjel narau hairaesi ani beia God. 'Ia God 'a nugga tanaraau i tau'aro 'anai haa. Ma 'ariwou ma tara'i nei rau 'ita'i tau'aro adaa'i, marau hano baanai huunai 'omaa adaausi. 'Ia God 'a ho'o ha'a-bwarasiraau na'i dora kuhi 'ini arihau na bwa'i 'ohai ta'aa 'anai awa 'isi totoriai dangi ni hihiri.

⁷Mamoi 'adoma'i surisuriai rua 'omaa Sodom mana Gomora ma tara'i 'omaa ro'u gaarangiraru. 'Iraausi narau here to'obweubweu'a ro'u 'onaai'i enjel 'isi. Rau ai'a wawaasua'a moi beiai urao, marau hau'i ro'u here 'ini abedaa'i nara ta'aa di'u ro'u wou beiai nata saemwane. Na ha'a-mama'ai adaau, naasi 'eu nagau 'iraraa na bwane suu gata'iniraau ani. Gai 'iraraa do naasi 'e ha'ara 'anai ha'abasugia do 'irai nei narau haa'i mareho ta'a'i o'asi, rai ha'a-mama'airaau na'i 'eu na bwa'i matai kuru ta'oha.

⁸'Iraau nei narau sirimai na'i ruruha amouusi 'anai pwari'i'amou, rau o'asi ro'u. Rau haa'i here wawaasua'a 'ini abedaa'i marau 'unua do rau suri'i moi taha narau mamura'u'ai. Rau ai'a raba awa na'i bahainai heimarungi ana God, marau ai'a maaa'uta'i ha'atee ha'a-ta'airaau nei hauasa na'i aro. ⁹Rei'uaa 'ia Maekol, i na'ohadaau enjel, ma ai'a ha'atee ha'ata'aia Saetan, ma'ata 'a o'ani 'inia, "Ia God nai raongi'o." Ni mareho naasi 'a to'o na'i 'oha na 'ia Maekol 'a heiraeraesi beia Saetan 'inia tei nai to'oraai abena Moses.

¹⁰Hoita, 'iraau ha'ausuri pwapwari'i 'isi rau ha'atee ha'ata'aia namoiwou ta maho narau ai'a aidangisia. 'Iraau rau here 'onaai mwamwaa nara ai'a wai'ado'ado surisuri'i maho. Ni mareho na abedaa'i ra 'irisi'i naasi mareho nara ta'ahia, ma nara 'isi ro'u i mareho na 'ia God 'ai hiiri ha'amaesiraau 'ini'i.

¹¹'Ai ta'aa di'u tanaraau! Rau suriai herengana Kein na ngahu ha'amaesia Ebol, do'orana. Rau 'onaai rarabea nara 'unua 'inia Belam na awa moi 'anai ha'ateharaau noni nai Israel suriai 'adoma'i ororiu ana 'inia ha'a. Rau 'onaai Kora na ura bwarasia God mia God 'ai hiiri ha'amaesiraau 'onaai hiiri ha'amaesia ana Kora.[†]

¹²Suri'i madoraa namou boboi goni 'anai ngau 'onaai ruruhai sae hinihini, 'iraau ha'ausuri pwapwari'i 'isi rau ai'a ninima 'anai siriwou bei'amou. Rau ngau 'ome ta'aa 'inia rau 'adoma'iniraau moi haraariraau. 'Iraau rau matai ha'ata'ai'i hinihinimoo'i 'onaai mwaro na matai here ha'ata'aiai haka. Rau bwa'i 'a'auhia tanei 'onaai rorodo na ro'asia hairiu moi ro'a na ai'a haua moe'a ta rangi. Rau 'onaai'i hasi'ei nara ai'a matai hungu na'i madoraa nara gal'i hungu i hasi'ei, suria ra mae mara aihu ro'u. ¹³'Iraau rau ha'a-sirimaihi'i

mwane maho ha'ananimai abe 'onaai'i huai naho nara ha'a-sirimaihi'i mwane agohu 'ome ta'a'i. Rau 'onaai'i hee'u nara su'a baani'i dora nara ga'i awa suri'i. 'Iraau rai hano 'anai awa tarau na'i dora na kuhi baabau na 'ia God 'a ha'aagaua tanaraau.

14'Ia Inok, 'e ta'i 'iniraaui biunai ugui noni baaniai burungana Adam na bwane ha'atee agau ro'u o'ani 'iniraaui sae 'isi,

“'Ome, 'ia Araha 'ai boi beiai taringai merui enjel maea ana'i.

15 'Iia 'ai boi 'anai hiiriraaui hako'i noni,

ma 'ai ha'a-mama'airaaui nei narau ai'a ha'ahoua nara hau'i mareho ta'a'i,

goni beiraaui nei ora-ora'a narau ha'atee ha'ata'aia.”

16'Iraau mwane 'isi ra'i sae moi 'ada'i mangurunguru mana hei'unu'unu. Rau ha'isuri'i moi maho ta'a'i narau 'adoma'ini'i, marau awa moi 'anai ha'a-ta'eta'eraau. Rau ha'a-gorogororaaui noni do neina baaniraaui noni rai dauai taha 'anai goro adaaui haariraaui.

'E Ha'abasu 'Anai Ura Baabau

17Sae goro agu'i, 'i'amou moi 'adoma'ini'i tarau i taha 'iraaui na Ha'ataari ana'ia Araha aga Jisas Kraest narau bwani ha'atee agau mau mai 'ini'i.

18Rau o'ani, “Suri'i dangi ha'ahako maigu tano ai'aa i marewanani, ra'i nei rai haikou 'ini'amou, miraaui rai ha'isuri'i moi 'adoma'idaa'i nara ai'a suriai hei'irisina God.” 19Hoita, neiraausi mwane narau ha'a-haihoa'amousi. 'Iraausi rau suria moi hei'irisi anai abe, mana Hi'ona Maea 'a ai'a awa beiraaui.

20Ma'ata tana'amou sae goro agu'i, 'au raba ha'a-ta'u'u'amou. Moi ha'a-'o'ori'amou hairiu 'inia ha'ausuringa'i nagau daua baania God neina moi ura baabau. 'Oha namoi ha'arahesi, moi ha'awateai Hi'ona Maea maai na'otaramou. 21Na'i madoraanisi, 'oha namou mamasia Araha aga Jisas Kraest 'anai wai'amou na'i tahi tarau 'inia heita'ahi ana tana'amou, moi awa 'onaai sae na awa na'i bahainai heita'ahi ana God. 22Moi ahu ta'ahira mamoi 'a'auhira i nei na heiruarua'a i 'adoma'ida 'ini'i taha nara hinihini'i. 23Moi 'a'auhiraui nei nara suriai tara 'anai 'eu marai suriai tara ni tahi. Mei tanaraui haru nei ra awa 'anai haa'i moi here ta'a'i, moi ha'ata'inia tanaraui heita'ahi, mamoi mamagugu ro'u. Mou gasigu ahoda ro'u suri'i ora-ora'a narau siri suri'i.

Mareho Ha'ahako

24Ha'a-aneanea God. 'Iia moi na matai 'omesuri ha'agorohi'amou baani'i mareho namou matai ahoda suri'i. 'Iia 'ai wai'amou ara'a beia mamoi re'iai rarahana ma bwa'i ta mareho nai sadoia 'anai ha'ahuni'amou 'inia, ma'ai haua tana'amou i wa'ewa'e na raha di'u.

25'Iia moi naasi ta'i God. 'Iia na ha'atahigia 'inia Jisas Kraest i Araha aga. Taraawa'a mau mai tari 'ohani ma 'ari'a, 'iia na hauasa, 'iia na arari 'anai ha'aasaa, me 'iia na arari 'anai heimarungi beiai mena. Amen.

Buka Ha'ata'i

Gere Mamaani 'Iniai Bukani

'A 'ua? 'O aidangisiai he'ete'i hairiu anai ha'atee ha'agorohi mana ha'a-aneane? Gau ha'atee ha'agorohia Jisas 'inia here na haua tanagia mana mareho goro na bane'i tanagia. Magau ha'a-aneanea Jisas 'inia 'ia naasi Garena God, magau ha'a-aneanea 'inia barongana.

Ni Buka Ha'ata'i 'e buka na honu 'inia ha'a-aneane. 'A ha'a-aidangisigia goro 'inia tei naasia Jisas. 'A ha'a-aidangisigia 'inia 'omesia nagai haa Jisas na'i ha'ahakonai dangi.

'Ia Jisas 'a ha'ata'inia tanaa Jon 'i mwani mareho nara awa na'i bukani. 'A 'onaa do'a 'omesi'i na'i mauru'aa, ma'ata 'a ai'a do 'a mauru. 'Ia Jon 'a re'i'i tara'i mareho ha'abu'oahu ma ra'i ha'ara 'ini'i mareho narai to'o na'i 'oha nai boi mau. Taha na'ia Jon 'a 'omesi'i na'i 'ohasi ra bwara di'u 'anai 'unu ha'agorohi'i hura'a. Naasi 'ia 'a 'unu'i moi hura'ai taha nara 'ome ta'isada bei'i taha na 'omesi'i.

'Oi abui ha'imaania do'oi aidangisi'i hako moe'a i mwane mareho na'i Buka Ha'ata'i, 'inia 'ia Jon ma ai'a aidangisi'i hako ro'u! Ma'ata 'oi ha'imaania do ni taha na'ia Jon 'a ha'ata'inia hura'a tanagia, 'ai ha'ata'inia tana'o do 'ia Jisas na hauasa ma ahaaha baani'i mwani mareho hako.

'Oha na'oi 'oha'iniiai Buka Ha'ata'i 'oi wai'ado'ado surisuri'i taha na'o matai ha'a-aneanea 'ini'i a Jisas.

---

1 ¹Naani taha 'ia God 'a ha'ata'inia tanaa Jisas Kraest 'anai ha'arangasia tanaraaui sae tatau'aro ana'i 'inia taha na bwa'i ore maai to'o'a. Mia Kraest 'a ha'ataariai enjel tanaa Jon i sae tatau'aro ana, 'anai ha'ata'inia tanaa. ²Minau 'au maani'i mwane maho nau re'i'i. Naia naasi ha'atee ana'ia God na 'ia Jisas Kraest na ha'ata'ini'i tanaa. ³Ia God 'ai ha'agorohirai nei ra 'oha'inia hura'a i bukani tanaraaui sae ni heisoi, mai ha'agorohirai nei ra rongoa mara ha'isuria. Na madoraa 'a raumwadu'a mana mareho nau usu'i na'i usu-usuni rai to'o'a.

Usu-usu Na Haa'i a Jon

Tanaraaui Saeni Heisoi Na'i Eisia

4-5 'Inaua Jon nau usu'i usu-usu 'ini tana'amoui sae ni heisoi na'i biu 'omaa na'i Provensi Eisia. Mau ha'arahesi mia God mea Jisas Kraest mana biu

Hi'ona nara awa na'i maanai dora ni mwaeraha ana God rai goro 'ini'amou marai ha'a-awa goro'amou.⁷ 'Ia God naasi na bwane awa mau mai, ma na'i ro'u mau 'ohani, mai awa ro'u mau na'i 'oha naigu boi. 'Ia Jisas Kraest 'a mangudi tarau 'anai taroha'ini'i ha'atee ana'ia God. Me 'iia naasi nei tahamora na suruta'e aho'i baaniai mae na bwa'i mae ro'u ta 'oha. 'Ia 'a marungi'i hakoi mwani mwaeraha ni marewana. 'A ta'ahigia ma ruhasigia baani'i ora-ora'a agaa'i 'inia'i 'abuna. ⁶Ma marungigia 'onaai mwaeraha, ma haugaau 'onaai Piriisi neina gai tau'aro tanaa God i Amana. Gau magai ha'a-aneanea magai ha'aasaa 'inia'i mena ana tarau tarau. Amen.

⁷Ado'adoa! 'Ia Jisas 'ai boi aho'i na'i hunganai rorodo. 'Iraau hakoi mwane sae rai 'omesia, rei'uaa 'iraui nei rau rubu'ia 'inia'i oo'o rai 'omesia ro'u. Miraau hakoi sae rai angi uru-uru na'i 'oha rai re'ia. Ni mahosi 'ai to'o o'asi. Amen.

⁸'Ia God aga na mena ma bwane awa mau mai, ma awa mau na'i 'ohani, mai awa ro'u mau na'i 'oha naigu boi, 'a o'ani, "Inau naasi Alfa mana Omega, na taraawa'a mana hahakodi mwani mareho."⁷

'Ia Jon 'A Re'ia Jisas Kraest

⁹Inaua Jon 'e ta'i do'oramou beia Jisas Kraest. 'Igaau gau rongomaata'i suriai awa gau haa na'i bahainai heimarungi ana, ma'ata 'iia 'ai ha'a-wetewetegaau 'anai ura baabau. 'Inau ra gaasiau na'i gere marau Patmos suriai taroha'inia aguai ha'atee ana'ia God mana ha'ausuringa'i ana'ia Jisas. ¹⁰E ta'i dangi sade na Hi'ona Maea 'a rabe beiau. Mau rongo na'i murigu i ringe na rongo raha mana aohana 'a 'onaai ahuri. ¹¹'A o'ani, "Oi usu'i dio na'i buka i taha na'oi re'i'i. Ma'oi ha'ataari'i 'ari tanaraui sae ni heiso'i na'i Efesas, Smana, Pagamam, Taeataera, Sadis, Piladelfia mana Leodisia."

¹²Augu rihota'i aho'i do wai re'iai sae na ha'ateesi mau re'iai biu raita gol nara ura-ura. ¹³Ma'e maho 'ome 'onaai sae na ura na'i 'ubutadi raita 'isi 'a 'ome 'onaai Gare'i Inoni. 'A siri na'i to'oni tewa na dio tari ano. Mana bwana ra tau'arona 'inia'i gol 'a garia na'i waiburuna. ¹⁴Ni bwauna mana warihuna ra mamaahui 'onaai tagai 'abe, mana maana ra 'onaai ngarungarui 'eu. ¹⁵Ni uwana ra 'ome 'onaai dorai bras na madoro 'inia'i 'eu, mana ringena 'a rongo 'onaai aohanai wai na kae ahe. ¹⁶Ma dauai biu hee'u na'i rima odona. Ma'e naihi na mwamwakaru hairiu na hura'a na'i ngoona. Ni hauraena tari auru na'i 'u'luna 'a wadora'i 'onaai 'oha na rara wetewete i sina na'i atoa.

¹⁷'Oha nau re'ia, 'au topira'i ruru mau abwa auru dioi ano na'i maana 'onaai sae na mae. Mia dau mai beiau 'inia'i rima odona ma o'ani, "O'i abu maaa'u! 'Inau naasi taraawa'a mana hahakonai mwani maho. ¹⁸'Au mae mau tahi aho'i ro'u, mau bwa'i mae'a ro'u ta 'oha. 'Inau naasi maanai bara 'anai mae, minau to'o mena ro'u 'ini'i aunga nara awa na'i dora adaa'i nei ra

---

^{1:4-5} *Biu Hi'ona*: Na'i Baebol, i naba biu 'e naba hauasa. Naasi, 'iraau sae madoma nara aidangisiai Baebol ra 'adoma'inia do ai'a huunai biu Hi'ona. Me ra hadanga'inia moi ta'i Hi'ona Maea na hauasa. ^{1:8} *Alfa mana Omega*: Ni rua ha'ateesi naasi taraawa'anai leta mana leta ha'ahako na'i alfabet adaui Grik.

mae. ¹⁹Oi usu'i dioi taha na'o re'i'i nara bwane to'o'a, mana taha na'o re'i'i nara to'o na'i 'ohani mana taha rai to'o ro'u mau ta'oha. ²⁰Mawai mamaani ruhasia tana'o i 'ado'ado 'anai biu hee'u na'o re'i'i na'i rima odogu mana biu raita gol. Na biu hee'u, naasi biu enjel narau 'omesuriraau sae ni heisoi na'i biu 'omaa na'i Eisia, mana biu raita gol, naasi 'iraau sae ni heisoi na'i biu 'omaasi.”

**Usu-usu Tanaraau
Saeni Heisoi Na'i Efesas**

2 ¹Mia mo'osi 'a o'ani 'iniau, “Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na 'omesuriraau sae ni heisoi na'i Efesas maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,

Baania mo'o na dauai biu hee'u na'i rima odona, ma hahano na'i 'uruhanai biu raita gol, moisu bahurongoai taha wai 'unua. ²Inau 'au aidangisi'i hakoi taha mou haa'i. 'Au aidangisiai tau'aro raha namou haua mana ura baabau namou haa suri'i mwani mareho bwara namou siri suri'i. 'Au aidangisia do mou ura bwarasi'i sae ra haa'i here ta'a'i. Ma na'i 'oha tara'i sae ra haa'i here dorai 'unuraau 'inia do 'iraau ra'i ha'ataari agu'i, mou wana hegahegaraau mamougu 'iraraa do rau pware'i moi. ³Na'i madoraa mou siri suri'i mwani maho ra ha'abooboo abe 'inia suriau amouu, 'i'amou mou ai'a here nuga, mou ura baabau moi. ⁴Ma'ata 'e ta'i maho namou haua na 'inau 'au ai'a wa'ewa'e 'inia! Na'i 'ohani mougu ai'a huunai ta'ahiau'a 'onaa na'i na'o. ⁵Moi wai'ado'ado suriai he'ua i raha na hauai heita'ahi amouu tanaau na'i na'o ani. Moi rihosi mamoi haa'i aho'i mwani here goro namou haa'i ga'u na'i na'o. 'Onaa mou bwa'i rihosi, me 'inau wai boi bei'amou mawai rahiai raita amouu baaniai dora ana. ⁶Ma'ata 'e ta'i maho namou haua nau wa'ewa'e 'inia. Mou 'ita'i mwane here ta'aa adaa'i ruruha nara suri'i ha'ausuringa'i pwapwari'i ana'i a Nikolas. 'Inau 'ita'i ro'u.

⁷'Onaa mou to'o karinga ma moi rongoai taha na Hi'ona Maea na 'unua tanaraau sae ni heisoi. 'Iatei nai ura baabau tari hahakona 'ai ngauai huanai hasi'ei ni tahi na'i mou ana God.”

**Usu-usu Tanaraau
Saeni Heisoi Na'i Smana**

⁸Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. “Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na 'omesuriraau sae ni heisoi na'i Smana maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,

Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inau naasi taraawa'anai mwani maho. Minau ro'u naasi hahakonai mwani maho. 'Inau 'au mae ga'u ma na'i 'ohani 'au tahi aho'i ro'u. Moisu rongoai taha wai maania. ⁹'Inau 'au aidangisiai rongomaata'i amouu mana

pohara amou. Ma'ata 'i'amou mou ai'a pohara ro'u. Mau aidangisia ro'u i hadahada ha'a-ta'ai'amou adaau Jiu. Rei'uaa narau 'unua do 'iraau ra'i Jiu, na'i 'ado'adogu 'iraau ai'a huunai Jiu, 'inia 'iraau 'e ruruha ana moia Saetan. ¹⁰Naasi moi abui mamaa'usi'i rongomaata'i namoi siri suri'i. 'Ia Saetan 'ai nuga'i tara'i abe 'ini'amou na'i rumaniho'o 'anai ohongi'amou mamoi rongomaata'i suria ta tangahurui dangi. Me 'onaa moi ura baabau na'i hinihinimou, rei'uaa moi mae, 'inau wai taharimou 'iniai tahi tarau.

¹¹'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraau sae ni heisoi. 'Iatei nai ura baabau tari hahakona 'a bwa'i rongomaata'i na'i ruanai mae."[†]

Usu-usu Tanaraau

Saeni Heisoi Na'i Pagamam

¹²Mia mo'o naasi 'a o'ani ro'u 'iniau. "Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Pagamam mai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,

Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inaua mo'o nau to'oraaui naihi na mwamwaku hairiu! Moisu rongoai taha wai maania. ¹³'Au aidangisia do 'i'amou mou awa na'i 'omaa na 'ia Saetan 'a tau'aro wetewete na'iei. Rei'uaa na o'asi mi'amou mou ura baabau suriai hinihiniau amou. 'Au aidangisia ro'u i taha na to'o tanaa Antipas, i sae tatau'aro goro agua nara ngahu ha'amaesia 'iniai taroha'iniau ana na'i 'omaa amou na tau'aro ieia Saetan. Rei'uaa na o'asi, mi'amou ai'a agoheta'i hinihiniau. ¹⁴Ma'ata tara'i maho 'au ai'a wa'ewa'e 'ini'amou 'ini'i. Mou ha'awate'i tara'i nei 'ini'amou 'anai suriai ha'ausuringa'i ana Belam.[†] Na'i 'oha bwani 'ia Belam 'a ha'ausuria Balak 'iniai here nai haua 'anai ha'a-sirihiraau noni nai Israel na'i ora-ora'a. Mia Balak 'a ha'ausuriraau 'anai ngaa'i mahoingau nara ho'asi 'ini'i tanaraau araaranunu, ma 'anai haa'i mwani here wawaasua'a. ¹⁵'I'amou mou o'asi ro'u. Mou ha'awateraau tara'i nei 'ini'amou 'anai suri'i mwane ha'ausuringa'i ta'a'i ana'i ruruha ana Nikolas.[†] ¹⁶Naasi moi rihosi! 'Onaa mou bwa'i, ma bwa'i orea ma wai boi hei'oi bei'i sae 'isi 'iniai naihi na hura'a baaniai ngoogu.

¹⁷'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraau sae ni heisoi. 'Ira tei narai ura baabau tari hahakona, wai ha'angauraaui 'iniai 'mana' na awa mau na'i dora bainihu[†] mawai haa'i tanaraau tara'i hau mamaahui nara bwane

---

^{2:11} Na'i Buka Ha'ata'i 20:14 ra hadanga'iniai 'ado'ado 'anai ruanai mae. ^{2:14} Nambas 22:5, 7; 31:16; Diutronomi 23:4; Nambas 25:1-3 ^{2:15} Ruruha ana Nikolas: Wanasiai 2:6 ^{2:17} "Mana" na awa mau na'i dora bainihu: 'Iraau Jiu ra 'adoma'inia do na'i gaaranga wou hahakonai dangi, rai sadoiai bakosi na awa iei mahoingau nara 'unua 'iniai 'mana' na 'ia Rarabea Jeremaea na girua.

usu'i ata haoru adaa'i suri'i. 'Abwa'i ta sae ro'u nai 'irara'i ata 'isi, 'iraaui moi nei rau to'ora'i hau narai 'irara'i.”

Usu-usu Tanaraaui
Saeni Heisoi Na'i Taetaera

¹⁸Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. “Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na 'omesuriraau sae ni heisoi na'i Taetaera maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,

'Inau garena God! Ni maagu ra 'onaai ngarungarui 'eu, mana uwagu'i ra wadowado 'onaai bras. Moisu bahurongoai taha wai maania. ¹⁹'Au aidangisi'i hakoi mwani maho 'ini'amou, ni heita'ahi amou, ni hinihini amou, ni tau'aro namou haa tanaau, mana here mou haua namou ura baabau 'inia. 'Au aidangisia ro'u doni mwane mareho namou haa'i na'i 'ohani, ra goro di'u baaniai na'o. ²⁰Ma'ata 'e ta'i maho nau ai'a wa'ewa'e 'ini'amou 'inia. Naasia Jesibel, ni urao na 'unua haaria do 'iia 'e Rarabea magu ai'a, mi'amou ha'awatea 'anai ha'ausuri ma ha'ateharaui sae tatau'aro agu'i 'anai wawaasua'a mana ngaa'i mahoingau nara ho'asi'i tana'i araanunu. ²¹'Au nugaa tanaa i madoraa 'anai orisi ma ai'a raba agoheta'iniai awa wawaasua'a na hauasi. ²²'Inau wai ha'a-rongomaata'ia Jesibel mawai ha'a-rongomaata'iraaui ro'u i nei ra wawaasua'a beia 'onaa narau bwa'i rihosi. ²³Wai ngahu gata'iniraui ro'u i nei ra suriai ha'ausuringa'i ana. Ma naasi 'iraaui hakoi mwane sae ni heisoi raigu aidangisia do 'inau 'au 'irara'i hakoi 'adoma'idaa'i sae mana hei'irisidaa'i. Ni taharimou nawai haua 'ai 'ari moi suriai mareho namou haa'i.

²⁴Tara'i nei 'ini'amou na'i Taetaera mou ai'a suriai ha'ausuringa'i ta'aa ana Jesibel. Mou ai'a 'iraraui ro'u i taha 'iraaui nei ra suria Jesibel ra 'unua 'iniai ha'ausuringa'i ana'ia Saetan nara bainihu. Naasi 'au bwa'i 'unua tana'amou ta maho bwara do moi suria. ²⁵'E ta'i maho moi nawai 'unua. Moi ura baabau na'i hinihinimou tari 'oha wai boi aho'i.

²⁶'Iraui nei ra ura baabau marau araisuriau tari hahakona, 'inau wai hauai mena tanaraaui 'anai marungira hakoi burungai noni na'i marewana. ²⁷⁻²⁸Mawai haua tanaraaui mena na ta'isada beiai mena na haua tanaau i Amagu. Ni heimarungi adaaui 'ai wetewete di'u maai ha'amaemae'aa'i 'adoma'idaa'i burungai sae narau marungi'i. Rai here ha'ata'airaaui 'onaai panikeni hau nara roho kasakasa. Mawai haua tanaraui ro'u i hee'u ni dangi.

²⁹'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraui sae ni heisoi.”

Usu-usu Tanaraaui
Saeni Heisoi Na'i Sadis

3 ¹Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. “Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na 'omesuriraau sae ni heisoi na'i Sadis mai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,

Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inaua mo'o nau marungiai biu Hi'ona ana'ia God mana biu hee'u.[†] Moisu bahurongoai taha wai maania. 'Au aidangisiai taha namou haua. Mwane sae ra 'adoma'inia do 'i'amou ra'i sae hinihini namou dauai tahi tarau, me mou 'onaai sae na mae na bwarai araisuria God. ²Naasi moi rarai! Moi bonasia do moi ha'a-wetewetea aho'i hinihinimoo'i. Na'i 'ohani, na gere hinihini na mou to'oraa mau, 'a gaarangi mae ha'atai'a. 'Inia 'au sadoia doni barongamoo'i ra ai'a taraa odo-odo na'i maana God. ³Moi 'adoma'i aho'isi'i ha'ausuringa'i nara haa'i tana'amou namou rongo'i. Moi dau'i baabau ha'ausuringa'i 'isi mamoi rihosi. 'Onaa mou bwa'i rarai minau wai boi na'i madoraa namou bwa'i 'iraraa 'onaai sae beriberi.

⁴Tara'i nei 'ini'amou ra ai'a ha'ado'o'a'i tahingadaa'i 'ini ora-ora'a 'onaai sae na ha'ado'o'aai bwana ana 'ini mwagiwo. 'Iraausi wai ha'ato'oniraaui 'ini'i to'oni mamaahui marai tatariori beiau na'i hourana agua, suria 'iraausi rau arari 'ana'i awa 'isi. ⁵'Irai nei ra ura baabau tari hahakona rai ho'osi'i bwana mamaahui. Minau bwa'i kai'i atadaa'i baaniai bukani tahi. 'Inau wai ha'arangasia tanaa Amagu miraaui enjel ana'i do 'iraausi ra'i rongoiusuri agu'i.

⁶'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraaui sae ni heisoi.”

Usu-usu Tanaraaui

Saeni Heisoi Na'i Piladelfia

⁷Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau. “Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Piladelfia maai ha'a-aidangisiraaui 'ini'i. 'Oi o'ani,

'Inau nei nau maea mau ha'a-momori, 'au to'oraaui kii ana Mwaeraha Deved minau nau to'oraaui mena 'ana'i marungiai hourana ana God.[†] Na'i 'oha wai tahangiai maraaruma ana'i hourana ana God, 'a bwa'i sae naigu matai honosia, mana'i 'oha wai honosia maraaruma, 'abwa'i ta sae naigui tahangia ro'u. Moisu rongoai mareho wai 'unuani.

⁸'Inau 'au aidangisi'i hakoi maho mou haa'i. Ruruha amoo ai'a taraa wetewete di'u mamougu araisuri'i moi ha'ausuringa'i agu'i, mamou ai'a tohe hunia do 'i'amou ra'i rongoiusuri agu'i. Naasi 'a 'ona do 'au tahangia tana'amou maraaruma na bwa'i ta sae ro'u nai matai honosia baani'amou. ⁹Moisu re'ia'i here wai haua tanaai ruruha ana Saetan. Rau 'unua do 'iraaui ra'i Jiu maraugu pwari'i. 'Inau wai ha'a-auruhiraaui marai topira'i ruru tana'amou marai aidangisia do 'inau 'au ta'ahi'amou.

---

^{3:1} *Biu Hi'ona*: Wanasiai 1:4 ^{3:7} *Kii ana Mwaeraha Deved*: Wana na'i Aisaea 22:22. Kii 'e nunu 'inia'i mena hauasa na to'oraa Deved na'i 'oha bwani. Na'i 'ohani, 'Ia Kraest na to'oraaui kii ma'uua menasi 'ana'i marungiraaui noni na'i marewana hako.

10'Iniai araisuria amou i ha'atora agua tana'amou domoi ura baabau suri'i mwani mareho bwara, 'inau wai taatahi bwarasi'amou baaniai madoraani rongomaata'i raha nai ha'imaaniraau hakoi sae na'i marewana narai siri na'iei.

11'Inau 'abwa'i orea mawai boi'a aho'i. Naasi moi dau baabau na'i hinihini namou to'oraa, neina ra bwa'i rahi'i didimaa ni mwaeraha narai taharimou 'ini'i. 12'Iraau hakoi nei ra ura baabau tari hahakona, rai 'onaai auu na'i Ruma Maea ana God agua, 'inia rai awa 'isi tarau. Mawai usua na'i abedaa'i i atanai God agua mana atanai 'omaa maea, i Jerusalem haoru na 'ia God agua 'ai ha'ataaria dio baaniai aro. Mawai usua ro'u i ata haoru agua na'i abedaa'i.

13'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraau sae ni heisoi."

Usu-usu Tanaraau Saeni Heisoi Na'i Leodisia

14'Mia mo'osi 'a o'ani ro'u 'iniau, "Nara 'ini taha na'oi usu'i tanaai enjel na 'omesuriraaui sae ni heisoi na'i Leodisia maai ha'a-aidangisiraau 'ini'i. 'Oi o'ani,

Nara 'ini ha'atee agu'i. 'Inaua mo'o nara 'unua 'inia 'Amen.' 'Inau 'au mangudi 'anai taroha'ini'i ha'atee ana'ia God mana mwani maho nau 'unu'i ra ha'a-momori. 'Ia God 'a ha'atauroau 'anai ha'apwara'ara'i mwane maho na'i marewana. Moisu bahurongoai taha wai 'unua.

15'Inau 'au aidangisi'i hakoi maho mou haa'i. Mou ai'a 'adoma'i wanusi 'iniau ma mou ai'a 'adoma'i raorao 'iniau ro'u. Mau rabasia do mou ga'i 'adoma'i wanusi ma'uasi mou ga'i 'adoma'i raorao. 16'Me suriai gere 'adoma'i raorao moi mau amou, 'inau wai busura'ini'amou hura'a baaniai ngoogu. 17'Mou 'unua domou toto'ora, mamou to'ora'i hakoi mwani maho mou rabasi'i, mamougu ai'a aidangisiai ta'aa ha'atai amou. 'A arari do 'iraau sae rai arunga ta'ahi'amou, 'inia mou pohara mamou wa'aroko mamou kuru. 18'Naasi moi boi beiau mamoi hori'i gol nara bwani ha'a-wadiwadi'i 'inia 'eu. 'Onaa moi haua o'asi, moi toto'ora ha'a-momori. Moi hori bwana mamaahui beiau ro'u mamoi ho'osi'i, neina moi abui wa'aroko ha'animimai inoni o'asi! Mamoi hori merisini 'ada'i maamoo'i, neina moi wanawana goro aho'i. 19'Iraau nei nau ta'ahiraau 'au matai hadahada wetewete tanaraau na'i 'oha rau taritari'a mau matai ha'a-mama'airaau ro'u. Naasi moi 'adoma'i raorao 'iniau mamoi rihosi baani'i ora-ora'a amoo'i.

20'Moi bahurongo, 'inau 'au ura na'i maraaruma mau pwepwee. 'Iatei nai rongoai ringegu ma'ai tahangiai maraaruma,

'inau wai siri beia mawai ngau beia. ²¹Ira tei ra ura baabau tari hahakona rai heinagu beiau na'i dora ni mwaeraha agua, 'onaai ura baabau agua mau heinagu beia Amagu na'i dora ni mwaeraha ana.

²²'Onaa mou to'o karinga mamoi rongoai taha na Hi'ona Maea 'a 'unua tanaraui sae ni heisoi."

Ra Ha'arahesia God Na'i Aro

4 ¹Na'i murinai re'i'i agu'i mwani maho 'isi, 'augu 'ome mara tahangia'ai maraaruma na'i aro. Mana ringe nau rongoa ga'u ani na rongo 'onaai ahuri 'a o'ani 'iniau, "Ta'eha mai 'ini, mawai ha'ata'inia tana'o i taha naigu to'o ro'u." ²Na'i 'ohasi mana Hi'ona Maea 'a rabe beiau. Mau re'iai dora heheinagu anai mwaeraha, 'e sae na heinagu na'iei. ³Ni saesi, 'a wadora'i 'onaai hau 'ome goro ra 'unua 'iniaia Jespa mana Kanalian. Mana rau'aro na wadowado 'onaai hau ra 'unua 'iniaia Emarol 'a awa garigariai dora heheinagu anai mwaeraha. ⁴Mana rua tangahuru mana hai dora heheinagu ra awa garigariai dora heheinagu anai mwaeraha na awa na'i 'ubuta. Ni rua tangahuru mana hai dora heheinagu 'isi, ra'i saemaua nara heinagu suri'i. Ra ho'osi'i bwana mamaahui marau nuga'i suri'i bwaudaa'i didimaa ni mwaeraha nara tau'arodi 'iniaia gol. ⁵Ma na'i dora heheinagu anai mwaeraha na'i 'ubuta 'a hura'a mai ei mararea mana hita. Ma 'e biu raita ngarungaru nara awa na'i maanai dorasi. Nara 'isi biu Hi'ona ana'ia God. ⁶Mana'i ro'u i maanai dorasi 'e mareho na 'ome 'onaaiasi asi na ma'inora goro ma wadora'i goro 'onaai gilaasi na awaiei.

Ma na'i garigariai dora heheinagu anai mwaeraha 'e hai kae maho tahitahi na abedaa'i hako ra honura'i maa. ⁷E nei ma'e 'omehana. Maho tahitahi tahamora 'a 'ome 'onaai laeon. Nei haisuri 'a 'ome 'onaai kau mwane. Orunai nei, ni hauraena tari auru na'i 'u'una 'a 'onaai sae, mana haina 'a 'ome 'onaai hada na roho. ⁸Iraui hai marehosi rau 'ado ono gahogaho mana abedi ra honura'i maa tari auru suri'i bahaidi gahogahodi. 'Ado rodo mana dangi rau ganariai

"Maea, Maea, Maea, Araha God 'o mena.

'O bwane awa mau mai ma na'i 'ohani mei ta'oha nai boi mau ro'u."

⁹Mana hai maho tahitahisi rau matai ha'aasaa marau ha'ahoua marau ha'atee ha'agorohia mo'o na awa tarau na heinagu na'i dora heheinagu anai mwaeraha. ¹⁰'Ado 'oha narau ha'arahesia mo'osi, na rua tangahuru mana hai saemaua rau topira'i ruru tanaa marau ha'arahesia. Rau nuga'i didimaa ni mwaeraha adaa'i na'i maanai dora heheinagu anai mwaeraha marau o'ani,

¹¹ "I'oe naasi God mana Araha ameeu,

I'oe 'a arari dorai ha'aasa'o marai ha'ahou'o 'iniaia mena amua.

'Inia i'oe 'o ha'apwa'ara'i ma'o ha'atahi'i mwani maho na'i marewana suriai hei'irisimu."

Na Buka Mana Siip

5 ¹Mia mo'o na heinagu na'i hunganai dora heheinagu anai mwaeraha 'a dauai buka 'inia i rima odona na 'onaai rorokui pepa nara usu-usu na'i rua aba hairiu. Ni bukasi ra bwani honosia, mana bukasi 'e biu dora 'anai ha'ababaua na awa iei. ²Mau re'iai enjel na mena na ha'atee raha o'ani, "Iatei na arari 'anai rahiai biu dora 'anai ha'ababauasi maai tahangiai buka?" ³Me 'a bwa'i sae na'i aro mana'i marewana mana'i dora adaaui nei nara mae'a nai matai tahangia mwada'u i buka 'anai wana na'i rarona.

⁴Mau angi uru-uru, 'inia 'a bwarai sadoia ta sae nai arari 'anai kehasiai bukasi 'anai wana na'i rarona. ⁵Ma'e ta'i 'iniraau i rua tangahuru mana hai saemaua 'isi 'a o'ani 'iniau, "Oi abu angi! 'Oisu 'ome. 'Ia Jisas nara 'unua 'inia i Laeon na huta na'i burungana Jiuda mea Deved, 'a bwani ha'ahoea Saetan. 'Iia nai matai rahiai biu dora ra ha'ababaua na'i bukasi maai matai kehasia."

⁶Mau re'iai Gare'i Siip na ura na'i na'onai dora heheinagu anai mwaeraha, miraaui saemaua mana hai maho tahitahisi rau awa garigaria. Na Gare'i Siip naasi 'a 'ome 'onaa dora ngahu ha'amaesia ga'u. 'A to'oraai biu rangorango mana biu maa. Na'isi biu Hi'ona ana'ia God na ha'ataari'i hura'a 'ari suriai marewana. ⁷Mana Gare'i Siip 'a 'ari wou ma rahiai buka baaniai rima odona mo'o na heinagu na'i dora heheinagu anai mwaeraha. ⁸'Oha na rahia hako i bukasi, 'iraau hai maho tahitahi ani mana rua tangahuru mana hai saemaua rau topira'i ruru bwarasia. Rau 'ado gitaa mana rabo'o gol nara honu 'ini'i insens. Ni insens 'isi 'e nunu 'ini'i ha'arahesi adaa'i sae ana'ia God. ⁹Ma rau suru'iai gana haoru o'ani,

"I'oe na'o arari 'anai rahiai buka
mana rahiai biu dora nara ha'ababaua 'inia.

'Inia i'oe nara ngahu ha'amaesi'o mana 'abumu na'o horiraaui 'inia sae
na'i marewana tanaa God,
sae suri 'ado burunga mana 'ado ha'atee mana 'ado marau.

¹⁰'O marungiraaui 'onaai mwaeraha ma'o ha'a-piriisiraau neina rai tau'aro
tana'o.

Ma ta dangi raigu marungiraaui sae na'i marewana."

¹¹'Augu wanawana ro'u wou mau rongoai ringenai kae ruruhai enjel. 'A bwarai uduma'i tarihadi 'inia i rago di'u adaaui. Ma rau awa garigiriraaui saemaua mana hai maho tahitahisi mana dora heheinagu anai mwaeraha.

¹²Rau ganagana raha o'ani,

"Na Gare'i Siip nara ngahu ha'amaesia ga'u, 'a arari dogai ha'aasaa,
'inia 'iia 'a mena ma toto'ora ma wetewete ma madoma.

Gai ha'ahoua magai ha'aasaa
magai ha'atee ha'agorohiai atana."

¹³Mau rongoai 'ado ngarutadi mareho na ha'apwa'ara'i a God na'i aro mana'i marewana mana'i dora adaa'i nei ra mae'a ma na'i asi rau o'ani,

---

5:1 *Biu dora 'anai ha'ababauai buka*: Ni herehere nara haua, ra suungiai rumu ii'a (candle) mara ha'auduhia na'i hunganai buka 'anai ha'ahasigonia.

“Gau magai ha'atee ha'agorohia tarau i Gare'i Siip
mea mo'o na heinagu na'i dora anai mwaeraha,
magai ha'aasarua magai ha'ahourarua 'inia 'irarua raru mena.”

14 Mana hai maho tahitahisi narau awa garigariai dora heheinagu anai mwaeraha rau o'ani, “Amen.” Miraau saemaau raugu topira'i ruru marau ha'arahesirarua.

Garei Siip 'A Tahangiai Buka

6 1 Mana Gare'i Siip 'a rahiai dora tahamora nara ha'ababaua 'inia i buka. Mau rongoai ringenai ta'i 'iniraau hai mareho tahitahisi, 'a rongo 'onaai kae huai hita na maguru. 'A o'ani, “Hura'a mai!” 2 Mau re'iai hoosi mamaahui, mana nei na heinagu na'i hungana 'a daai ba'e. Ra nugaai didimaa ni mwaeraha na'i bwauna ma ta'e hura'a 'onaai sae hehei'oi na ha'aagau 'anai hura'a wini'i tara'i hei'oi.

3 Mana Gare'i Siip 'a rahiai ruanai dora 'anai ha'ababauai buka. Mau rongoai ruanai mareho tahitahi 'a o'ani, “Hura'a mai!” 4 Ma hura'a mai ta'i hoosi ro'u na wangawanga. Na nei na heinagu na'i hungana 'a daai naihi na mwamwaku hairiu ma to'oraai mena 'anai ha'a-haingahuirau sae na'i marewana 'anai ngahu ha'amaesirau hairiu.

5 Mana Gare'i Siip 'a rahiai orunai dora 'ana ha'ababauai buka, mau rongoai orunai mareho tahitahi 'a o'ani, “Hura'a mai!” Ma hura'a mai hoosi buruburu'a. Na sae na ta'e na'i hungana, 'a daa i maho 'anai toho ha'ata'isada'i hihi'a adaai mareho. 6 Mau rongoai ha'atee na hura'a mai na'i 'uruhanai hai mareho tahitahisi 'a o'ani, “Oi hano ma'oi ha'ata'ai'i mahoingau na'i marewana neina ni horihori 'anai ta'i dangi bubu 'ai araria moi ta'i gere rabo'oi flaoa, ma 'onaa flaoa 'a ai'a taraa goro, ma'ai araria moi ta oru gere rabo'o. Ma'ata 'oi abu hereta'ai'i hasi'ei ngaungau 'onaai 'oliv mana grep.”

7 Mana Gare'i Siip 'a rahiai hainai dora 'anai ha'ababauai buka. Mau rongoai ringenai hainai mareho tahitahi na o'ani, “Hura'a mai!” 8 Mau re'iai hoosi na kala ana 'a 'ome 'onaai rawai hasi'ei na gora, na 'ome 'onaa do 'e maho na bwani mae'a. 'Ia mo'o na ta'e na'i hungana ra ha'a-atania 'iniai “Mae.” Mana nata nei na haisuri ra 'unua 'iniai “Dora adaui nei ra mae.” 'Ia God 'a haua tanararuai mena 'anai ha'amaesiai kae ruruhai sae na'i 'ado dora na'i marewana. † Rarui matai ha'amaesirau na'i 'oha rarui ha'ataari'i mwamwaa wasi 'anai ngaaurau mararui ha'ato'o'i kae heingahui, mana hioro raha, mana daoha ta'a'i.

9 Mana Gare'i Siip 'a rahiai rimanai dora 'anai ha'ababauai buka. Mau re'i'i aungadi mwani sae ra mae'a ra awa na'i maanai dora ni ho'asi. Nara 'isi aungadi sae nara ngahu'i 'iniai hinihinia adaui mana taroha'inia adaui i ha'atee ana God. 10 Miraau aunga rau ha'atee raha o'ani, “Araha God, i'oe 'o mena di'u. 'O maea ma'o ha'a-momori. Na'i ngaita na'oi hiirirau ma'oi ha'a-

6:8 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i kota (1'4) 'iniraui sae rai mae.

mama'airaau nei na'i marewana nara ha'amaesi'ameu?" ¹¹Mara ha'a 'ado to'oni tewa mamahuiraaui mia Aراها 'a o'ani 'iniraaui, "Moi mamasi ga'u tari 'oha narai ha'amaesiraaui ro'u i sae hinihini ra awa mau na'i marewana nara tau'aro ro'u tanaa God."

¹²Mana 'oha na Gare'i Siip 'a rahiai ononai dora 'anai ha'ababauai buka 'e nunu raha na to'o. Ni sina 'a buruburu'a 'onaai bwana buruburu'a mana hura 'a rara wangawanga 'onaai 'abu. ¹³Ni hee'u ra ahoda dioi marewana 'onaai huai hasi'ei fig nara ahoda 'oha na nunusi'i dioi ro'a raha. ¹⁴Mana ahoasara 'a heihoa ma sara 'onaai hi'o ra rokurokua. Ni hungahunga mana marau ra sara baani'i dora adaa'i. ¹⁵Iraau mwaeraha ni marewana mana na'otara, miraau na'otara adaa'i hehei'oi, miraau nei toto'ora, miraau nei to'o mena, miraau slev, miraau nei nara ai'a slev, rau bainihu suri'i wabwa marau ohi suri'i hau suri'i hungahunga. ¹⁶Rau awara tanara i hungahunga mana hau o'ani, "Moi kukuhai'ameu mamei bainihu baania mo'o na heinagu na'i dora heheinagu anai mwaeraha, mana taesu'a na haa i Gare'i Siip. ¹⁷Iniai madoraa adarua 'anai ha'a-mama'ai'ameu naani'a. 'Iatei nai matai wetewete 'anai ura bwarasia?"

'E Ta'i 'Arangi Hai Tangahuru Mana

Hai Merui Saeni Israel Ra Ha'araraui

7 ¹Na'i muri ro'u 'au re'iai hai enjel rau ura suri'i hai di'unai marewana. Rau dau bwarasiai hai mamaai ro'a 'anai abu aruwaisiai ano mana asi mana hasi'ei. ²Rau to'oraa ro'u i mena 'anai here ha'ata'ai ai ano mana asi. Mau re'ia ro'u ta'i enjel na boi baaniai dora na ara'a iei sina, 'a ha'aagau 'anai ha'araraui noni 'iniai ha'ara ana God na tahitahi. Ma ha'atee raha tanaraui hai enjel o'ani, ³"Moi abu ga'u here ha'ata'ai ai ano, miraau hasi'ei mana asi! 'Ai tari madoraa nagai nugaai ha'ara ana God na'i hauraedi sae tatau'aro ana'i."

⁴Mau rongoai siha sae rai to'oraai ha'ara na'i hauraedi. 'E ta'i 'arangi hai tangahuru mana hai meru baaniai burungadaa'i Israel.

⁵'E ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Jiuda,

'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Ruben,

'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Gad,

⁶'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana 'Asa,

'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Naftali,

'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Manase,

⁷'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Simion,

'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Livae,

'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Isaka,

⁸'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Sebiulan,

'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Josep

ma'e ta'i tangahuru mana rua meru baaniai burungana Benjamin.

Sae Baani'i 'Ado Marau

⁹Na'i muri mau re'i'i mwani sae rago nau bwa'i matai uduma'i tarihadi. Mwani sae abe 'ome he'ete'i hairiu baani'i 'ado burunga mana 'ado marau

mana 'ado ha'atee hehe'ete'i na'i marewana. Ra ura na'i na'onai dora heheinagu anai mwaeraha ma ro'u na'i maanai Gare'i Siip. Ra siri suri'i to'oni tewa mamaahui mara dau'i hahaai niu. ¹⁰Ra ha'atee raha o'ani, "Ia God aga na heinagu na'i hunganai dora heheinagu anai mwaeraha mana Gare'i Siip, raru to'oraai mena 'anai ha'atahigia."

¹¹Miraau i enjel ra ura garigaria'i dora heheinagu anai mwaeraha miraau ro'u i saemaua mana hai maho tahitahi ani rau topira'i ruru marau mwaoro dio na'i ano na'i na'onai dora heheinagu anai mwaeraha marau ha'arahesia God o'ani,

¹² "Ha'amomori, i'oe God ameeu,

meu ha'a-aneane'o mameu ha'aasaai atamu.

Meu ha'atee ha'agorohi'o mameu ha'ahou'o

'inia i'oe 'o madoma, ma'o mena ma'o wetewete tarau na bwa'i hako'a ta'oha! Amen."

¹³Ma'e ta'i 'iniraaui saemaua 'a songa'iniau o'ani, "Ira tei sae to'oni mamaahui tewa 'isi? Mana'i hei ra boi ei?"

¹⁴Minau aramia o'ani, "Saemaua, 'inau ai'a 'iraraa. I'oe gasi."

Mia o'ani, "Neiraausi nei narau tahisiai rongomaata'i raha narau bwane siri na'i rarona. Rau wasi'i bwana adaa'i 'inia'i 'abunai Gare'i Siip narau ha'amamahui'i 'ini'i. ¹⁵Naia narau ura 'inia na'i maanai dora heheinagu ana God marau ha'arahesia suri rodo mana dangi na'i ruma maea ana. 'Ia mo'o na heinagu na'i hunganai dora heheinagu anai mwaeraha 'ai awa beiraaui mai 'omesuriraaui. ¹⁶Raugu bwa'i hioro'a, ma'ua maesiai gono, mana raoraohanai sina ma'ua ta maho ro'u 'agu bwa'i to'iraaui'a. ¹⁷Inia na Gare'i Siip na awa na'i maanai dora heheinagu anai mwaeraha 'a 'omesuriraaui 'onaai sae na 'omesuri'i siip ana'i. Ma'ai na'otaradaau 'anai 'ari gono na'i hurahurai wai ni tahi. Mia God 'ai idu'i'i wai baani'i maadaa'i, raugu bwa'i ahutotou'a ro'u ta'oha."

Ra Rahiai Biunai Dora

'Anai Ha'ababauai Buka

8 ¹Na'i 'oha na Gare'i Siip 'a rahiai biunai dora 'anai ha'ababauai buka, na'i aro 'a papaku suriai abai 'aoa. ²Iraau i biu enjel narau ura na'i maana God, ra ha'a 'ado ahuriraaui. ³Mana nata enjel na daai rabo'o gol ra awaiei insens, 'a boi ma ura na'i bobonai dora ni ho'asi. Ra haa'i insens rago tanaa 'anai nuga goni'i bei'i ha'arahesi adaa'i noni ana'ia God. Ma hauai suu ho'asi 'ini'i na'i hunganai dora ni suu ho'asi nara tagorahia 'inia'i gol na awa na'i maanai dora heheinagu anai mwaeraha. ⁴Mana asuasunai insens mana ha'arahesi adaa'i noni ana'ia God ra ara'a goni tanaa God baaniai rabo'o na daa i enjel. ⁵Na'i muri 'augu 'ome mana enjel 'a ha'ahonua'a i rabo'o anai insens 'inia'i 'eu baaniai dora ni suu ho'asi, ma gaasia dio na'i marewana. Ma boi kae rongo raha ma mararea ma hitahita ma kae nunu na 'ihara'inia'i ano.

Ra Uuhi'i Ahuri

⁶Mana biu enjel rau ha'aagau 'anai uuhi'i ahuri adaa'i. ⁷Na'i madoraa na enjel tahamora 'a uuhiai ahuri ana, i wai ra 'unua 'inia'i 'aesi 'a haidorari

beiai 'eu mana 'abu, ra ahoda dioi marewana 'onaai rangi. Ma ragoi hasi'ei mana ano ra noro.[†] Mana mwane hahaarisi mamarewa'a ra noro hako.

⁸Mana ruanai enjel 'a uuhiai ahuri ana, ma'e maho na 'ome 'onaai hungahunga na ngarungaru 'a ahoda dio na'i asi. Ma'e kae dora 'iniaai asi na aho'ita'i 'abu.[†] ⁹Ma rago i mareho tahitahi na'i asi ra mae, ma ragoi haka ra here ha'ata'ai'i.[†]

¹⁰Mana orunai enjel 'a uuhiai ahuri ana, ma'e kae hee'u na ngarungaru 'onaai hahaisina nara suungia na ahoda dio baaniai aro marawa hunganai kae dora 'ini'i wai mana hurahura.[†] ¹¹Na atanai hee'usi, ra 'unua 'iniaai mahai, ma'e kae dora 'ini'i wai ra mahai. Ma ragoi sae ra mae 'ini'i gonohi'i wai mahai.[†]

¹²Mana hainai enjel 'a uuhiai ahuri ana, ma'e kae dora 'iniaai sina mana hura ra kuhi, mana hee'u ra o'asi ro'u ma'e hai 'aoa 'iniaai dangi na ai'a marewa mana rodo 'a o'asi ro'u.[†]

¹³Augu 'ome ma'e hada na roho ahaaha 'ari aro marawa 'a ha'atee raha o'ani, "Ha'a-arohai'amou di'u i saenai marewana. Na'i 'oha 'iraau nata oru enjel raigu uuhi'i ro'u i ahuri adaa'i, 'ai ta'aa di'u tana'amou."

9 ¹Na'i 'oha rimanai enjel 'a uuhiai ahuri ana, 'au re'iai hee'u na ahoda dio baaniai aro marawa na'i marewana. Ra haua tanaai hee'u i kii 'anai tahangiai honohono anai waumu na ai'a to'o hahakona. ²Oha na tahangia, asuasu ra hura'a na'iei 'a 'onaai asuasunai kae 'eu. Ni asuasu 'a ha'abwarasiai rarahanai sina, mana marewana 'a kuhi.

³Mana ngabo ra roho hura'a baaniai asuasu mara 'adarara 'ari suriai marewana. Mana wetewete nara hau'i tana'i ngabo 'isi ra wetewete 'onaai'i suhari. ⁴Ra ha'a-aburaa 'iniaai here ha'ata'ai'i hahaarisi mana hasi'ei mana mwani taraani raraaua. Rai matai ha'a-mama'airaaui moi nei ra ai'a to'oraai ha'ara ana God na'i hauraeda. ⁵Rai ha'a-maata'iraaui suria ta rima hura, ma'ata ra bwa'i ha'amaesiraaui. Ni ha'a-mama'ai rai haua tanaraau, 'ai maata'i 'onaai su'i na haa i suhari. ⁶Na'i madoraasi, 'iraau sae rai bonasiai haa'i herehere dorai mae 'inia, marau bwa'i mae. Rai 'irisia di'u i mae magu bwara.

⁷Ni ngabo 'isi ra 'ome 'onaai hoosi nara ha'aagau 'anai hei'oi. Maho ra 'onaai didimaa gol adaa'i mwaeraha ra awa suri'i bwauidi mana hauraedi tari auru suri'i 'u'udi ra 'ome 'onaai sae. ⁸Ni warihudi ra tewa 'onaai warihui urao, mana rihodi ra 'onaai rihoi laeon. ⁹Ra ho'osi'i to'oni ni hei'oi na'i waiburudi nara tau'arodi 'iniaai 'aeon. Mana gahogahodi ra rongo raha 'onaai bwea nara ogea 'iniaai hoosi na 'eba 'iniaai heingahui. ¹⁰Ni kekeredi ra 'onaai kekerei suhari ra to'o maho ra haisu'isu'i 'ini'i nara mwamwakaru 'anai ha'a-mama'airaaui sae suriai rima hura. ¹¹I mwaeraha adaaui, naasi enjel ta'aa

---

8:7 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i third (1'3) 'ini'i hasi'ei mana ano ra noro. Na'i ha'atee ni Arosi 'a bwarai 'unua ta'i third. **8:8** Na'i ha'ateeni rik ra 'unua do ta'i third (1'3) 'iniaai asi na aho'ita'i abu.

8:9 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i third (1'3) 'ini'i mareho tahitahi na'i asi ra mae ma 'e ta'i third 'ini'i haka ra here ha'ata'ai'i. **8:10** Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ni kae hee'usi 'a ahoda hunganai ta'i third (1'3) 'ini'i wai mana hurahura. **8:11** Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do ta'i third (1'3) 'ini'i wai ra mahai.

8:12 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'e ta'i third (1'3) 'iniaai sina mana hura mana hee'u ra kuhi.

na 'omesuriai waumu. Atana na'i ha'atee adaau Jiu, ra 'unua 'inia Abadon, miraaui Grik ra 'unua 'inia Apolion. Ni 'ado'ado 'anai rua atasi, 'ia mo'o na matai here ha'ata'ai'i maho.

¹²Naasi maho ta'aa tahamora na to'o. 'Abwa'i orea ma ta rua maho ta'aa 'ai to'o'a ro'u.

¹³Mana orunai enjel 'a uuhiai ahuri ana, mau rongoai ha'atee na boi baaniai hai rangorango anai dora ni ho'asi nara tagoraa 'inia gol na ura na'i maana God. ¹⁴'A o'ani 'inia ononai enjel, "O'i ruhasiraaui hai enjel nara ho'osiraaui na'i bobonai wai rahai Iufreitis." ¹⁵'Iraau rau bwani ha'aagau mau mai, raugu mamasia moi madoraai dangi mana hura mana harisi 'anai ha'amaesia kae ruruhai sae na'i marewana. ¹⁶Mau rongoai 'unua ada i siha sae hehei'oi narau to'oraa narai ta'e suri'i hoosi, 'a 'onaai rua 'arangi milion. ¹⁷Mau re'i'i sae hehei'oi ra ta'e suri'i hoosi. Ni to'oni ni hei'oi nara nuga'i suri'i waiburudi ra 'ome wangawanga 'onaai ngarungarui 'eu ma tara'i 'omehanai 'eusi ra gere raba 'ome borabora'a mana togatoga'a. Ni bwauidi hoosi 'isi, ra 'onaai bwau i laeon, ni 'eu mana asuasua mana hau madoro ra hura'a baani'i ngoodi. ¹⁸'E kae ruruha 'iniraau sae na'i marewana nara maesia oru ha'a-mama'ai raha ra hura'a baani'i ngoodi hoosi, ni 'eu mana asuasua mana hau madoro. ¹⁹Ni wetewete adaa'i hoosi 'isi ra awa suri'i ngoodi mana'i kekeredi. Ni kekeredi ra 'onaai bwau i mwaa nara hahairete nara matai here ha'ata'airaaui 'ini'i sae.

²⁰Miraauui nei nara ai'a mae na'i ha'a-mama'ai raha nara to'o 'ini, ra ai'a nugasi'i mau i herehere adaa'i nara ai'a goro. Ra ha'arahesi'i moi mau i adaro mana araarununu nara ai'a matai wanawana ma'ua rongorongong ma'uasi hadahada, narau tau'arodi 'ini'i gol, mana silva, mana bras, mana hau, mana hasi'ei. ²¹Marau ai'a nugasi'i ro'u tara'i baronga ta'a'i adaa'i 'onaai heingahu, hai'uaasi, wawaasua'a, mana beri.

Enjel Mana Gere Buka

10 ¹Mau re'ia ro'u i enjel na mena, 'a dio mai baaniai aro. 'A ho'owa'a 'inia rorodo, ma'e rau'aro na awa na'i ahoranai bwauna. Ni hauraena tari auru na'i 'u'una 'a 'onaai sina, mana uwana'i ra 'onaai kae ngarungarui 'eu. ²'A daa i gere buka na 'onaai rorokui pepa nara bwani kehasia'a. Ma ura, na uwa odona na'i hunganai asi mana nata uwa na'i dora mamata. ³Ma awara hura'a 'inia ringe raha na rongo 'onaai laeon na ngurunguru. Na'i muri 'e biu huai hita nagu ha'atee ro'u.

⁴'Au gaarangi usu'i taha rau 'unu'i ma'e ha'atee na boi baaniai aro 'a o'ani, "O'i abu rangasi'i ma'ua usu'i maho 'isi." ⁵Mana enjel na ura tahanga na'i asi mana dora mamata 'a taranga'inia rima odona ara'ai aro. ⁶Ma hauai duruduru na wetewete na'i atana God na awa tarau na ha'apwara'ai ahoasara mana marewana mana asi mana mwani mareho na'i rarodi. Ni

---

9:15 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'e ta'i third (1'3) 'iniraau sae na'i marewana rai mae. 9:18 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'e ta'i third (1'3) 'iniraau sae rai mae.

enjel 'a o'ani, “Ia God 'agu bwa'i mamasi'a ro'u. ⁷Na'i 'oha na biunai enjel 'ai uuhiai ahuri ana, 'ai to'o i taha na 'ia God na 'adoma'i nunuga 'inia mau mai. Naasi 'ado'ado na bwani ha'arangasiai tanaraui sae tatau'aro ana'i, 'iraui Rarabea, magu ai'a ha'arangasia hura'a tanaa namoiwou ta sae.”

⁸Mana ha'atee na boi baaniai aro 'a o'ani ro'u 'iniau, “Oi 'ari ma'oi rahiai buka nara bwani kehasia baaniai rimarimanai enjel na ura tahanga na'i asi mana dora mamata.”

⁹Oha nau 'ari mau ha'angoniai gere bukasi baaniai enjel, 'a o'ani 'iniau, “Oi hauai buka ma'oi ngaa! Ni ahumu 'ai mamasi 'inia, ma'ata na'i ngoomu 'ai mamagi 'onaai huai modi'o.” ¹⁰Mau rahiai gere buka baaniai enjel mau ngaa. Ni ngauhana 'a mamagi 'onaai huai modi'o na'i ngoogu ma na'i ahugu 'a mamasi. ¹¹Mana enjel 'a o'ani ro'u 'iniau, “Oi taroha'inia waiori taha nai to'o tanaraui sae 'ado burunga, 'ado marau, mana 'ado ha'atee hehe'ete'i hairiu, mana mwani mwaeraha he'ete'i hairiu ro'u.”

Rua Rarabea Ana God

11 ¹Mara haua tanaui gere bahoroi hasi'ei 'anai tohotoho, mara o'ani 'iniau, “Oi 'ari ma'oi tohongiai Ruma Maea ana God. 'Oi tohongia ro'u i dora ni ho'asi ma'oi uduma'iniraui sae ra ha'arahesi. ²Oi abu tohongiai kae dora a'ora na'i abau 'omaa. 'Oi nugaa moi, 'inia ra bwani nugasia'a tanaraui nei ra ai'a 'iraraa God. 'Iraui rai marungiai Jerusalem suria ta hai tangahuru mana rua hura. ³Ma'ata wai ha'ataariai rua sae heheitaroha'i agua 'anai taroha'inia ha'atee agu'i suriai hai tangahuru mana rua hura. ⁴Rarui siri suri'i bwana ni ahutotou.

⁴“Ni rua Rarabea naasi rua hasi'ei nara 'unua 'inia 'Oliv mana rua raita ra ura na'i maanai mwaeraha na marungiai marewana. ⁵I maeronga nai raba here ha'ata'airarua, ni 'eu 'ai hura'a baani'i ngoodaru'i maai ha'amaesia. Naasi here nararui haa 'ana tanei nai ha'imaania here ha'ata'airarua. ⁶Raru to'o mena 'anai ha'abwarasiai rangi na'i aro ma'ai abu rangi na'i madoraa rarui heitaroha'i. Mararu to'o mena 'anai ha'a-aho'ita'ini'i wai 'inia 'abu, mararu matai haa'i mwani ha'a-mama'ai 'onaai here ha'a-ta'airaaui sae na'i marewana namoiwou ta 'oha nararui rabasia.

⁷“Na'i 'oha na rua Rarabea raru heitaroha'i hako, ni kae mwamwaa wasi 'ome ta'aa na awa na'i kae waumu na ai'a to'o hahakona, 'ai hura'a mai ma'ai heingahui beirarua ma'ai ngahu ha'amaesirarua. ⁸Mana abedaru'i rai dadao na'i koranai tara na'i 'omaa raha ra rabua na'i dadaahoro i Araha adarua. 'Iraui sae ni 'omaasi gau ga'i 'unua do ra 'onaairaaui sae ni Sodom mana Ijip na'i 'oha bwani nara 'ageta'i araisuri'i ro'u i ha'atee adaa'i rarabea. ⁹E oru dangi mana aba na sae suri'i 'ado marau mana 'ado burunga mana 'ado ha'atee rai wana suri'i moi abedaru'i rua Rarabeasi. Ra bwa'i watea ta sae 'anai toringirarua. ¹⁰Miraaui hakoi sae na'i marewana rai haa'i kae ngaungau marai wa'ewa'e. Rai ba'oba'oraaui hairiu 'inia mae adarua i rua Rarabea raru ha'a-mama'airaaui.

11:3 *Hai tangahuru mana rua hura:* Na'i Ha'atee ni Grik ra 'unua 1,260 dangi, me 1,260 dangi 'a ta'isada beiai 42 hura.

11“Ma na'i moi murinai oru dangi mana aba, mia God 'ai haa'i aho'i manawa tanararua. Rarui ura ara'a miraaui nei rai re'irarua rai maaa'u.

12Mana rua Rarabea rarui rongoai ringe nai boi baaniai aro nai ha'atee raha o'ani, 'Ta'eha mai 'ini.' 'Iraaui maerongadaru'i rai wana riu na'i 'oha rai wairarua ara'ai aro na'i rorodo.

13“Na'i 'ohasi 'e kae nunu raha nai to'o. 'Ai 'ihara'inia'i ano maai here ha'ata'aiai tangahurudi ruma na'i 'omaasi. 'E biu merui sae nai mae. 'Iraaui nei rai tahi mau, rai maaa'u marai ha'aasaa God na awa na'i aro. 14Naani ruanai maho ta'aa nai to'o, ni oruna 'abwa'i ore'a ma'ai to'o'a ro'u.”

Na Biunai Enjel 'A Uuhiai Ahuri Ana

15Mana biunai enjel 'a uuhiai ahuri ana, mau rongo'i ringe ra rongo raha ra boi baaniai aro. Ra o'ani, “Na'i 'ohani mwani maho hako na'i marewanani ra awa na'i bahainai heimarungi ana Araha God mana nei na 'ome sigihia 'anai ha'atahiraau. 'Ia God 'ai marungiraau tarau ma bwa'i hako'a.”

16Miraau rua tangahuru mana hai saemaua narau heinagu suri'i dorani mwaeraha na'i maana God, rau topira'i ruru marau mwaoro dio na'i ano marau ha'arahesia. 17Rau o'ani,

“Araha God, na mena amua 'a di'u'i hako i mwani maho.

I'oe 'o bwane awa mau mai ma'o awa mau ro'u na'i 'ohani.

Meu ha'atee ha'agorohi'o

'inia 'o ha'ata'inia'a i mena amua na'o taraawa'a marungiraau 'inia inoni.

18'Iraaui nei ra ai'a hinihini'o ra taesu'a mumua, ma'ata 'a tari'a ro'u i madoraa amua 'anai ha'ata'inia'i taesu'a amua. Naani'a i madoraa 'anai hiiriraau nei ra mae mana tahariraau sae tatau'aro amu'i.

'Oi tahariraau nei amu'i, 'iraau Rarabea miraaui nei ra ha'ahou'o, rei'uaa ra'i sae ororiu ma'ua ai'a.

Naani'a i madoraa ro'u 'anai ha'a-ai'araau nei ra here ha'a-ta'airaau sae na'i marewana.”

19Hoita, na maraaruma anai Ruma Maea ana God na'i aro 'a wawaa'a mara matai re'ia moi bakosi ra awa iei Ha'atora ana'ia God. Mau 'omesiai mararea mau rongoai maguru anai huai hita ma'e nunu na 'ihara'inia'i ano ma ra'i mwani dorai 'aesi rago ra ahoda dio baaniai aro marawa.

Urao Mana Draegon

12 1Ma'e maho 'ome ha'abu'oahu na ha'ata'i mai na'i ahoasara. 'E urao na bwana ana naasi i sina, mana hura na'i bahainai uwana. 'A nugaai didimaa ni mwaeraha na'i bwauna na awa iei ta'i tangahuru mana rua hee'u.

2'A angi awaawara 'inia'i maata'i anai ahuna 'inia'i raba ha'ahuta.

3Ma'e ta'i maho 'ome ha'abu'oahu na ha'ata'i ro'u na'i ahoasara. 'E kae draegon wangawanga na to'oraai biu bwau mana tangahuru rangorango. 'Ado bwau ra to'o didimaa ni mwaeraha. 4'A ragoi hee'u na'i ahoasara na

taragoni'i 'inia kekerena ma gaasi'i dio na'i marewana. Mana draegon 'a rihota'i tanaai urao, 'inia 'a raba ngaai gare ana 'oha nai huta.[†]

⁵Ma ha'ahutaai gare mwane nai marungia hakoi mwani marau na'i marewana, mana heimarungi ana 'ai wetewete di'u. Ra tahungia'ini ai garesi mara waia beira'i tanaa God na heinagu na'i dora ni mwaeraha ana. ⁶Mana urao 'a hora 'ari dora mangasara na'i dora na 'ia God 'a ha'aagaua tanaa. Rai 'omesuria iei suria ta hai tangahuru mana rua hura.

'Ia Maekol 'A Hei'oi Beiai Draegon

⁷'E heingahui raha na to'o na'i aro. 'Ia Maekol miraau enjel ana'i rau heingahui beiai draegon mana enjel ta'a'i ana'i. ⁸'Ia Maekol mana ruruha ana rau ha'ahehoai draegon mana ruruha ana. Rau tariha'iniraaui hura'a baaniai aro ⁹mara gaasiraaui dio na'i marewana. Ha'amomori! Ni draegon naasi mana enjel ana'i, ra gaasiraaui hura'a baaniai aro. Naia mau i mwaa ra 'unua 'inia Ha'ahuni ma'ua Saetan na pwari'iraaui hakoi sae na'i marewana mau mai na'i taraawa'a.

¹⁰Mau rongoai ringe na ha'atee raha, 'a boi baaniai aro ma o'ani, "Na'i 'ohani 'ia God agaau 'a ha'atahigaau'a ma ha'ata'inia do 'a to'o mena 'anai heimarungi 'onaai mwaeraha. Mana Ha'atahi na 'ia God 'a 'ome sigihia 'a ha'ata'inia haaria do 'a to'o mena 'anai marungi'i mwani maho hako. 'Inia 'ia Saetan na ha'ahuniraaui sae agaa'i na'i maana God 'ado 'oha, ra gaasia'a hura'a baaniai aro. ¹¹'Iraaui sae agaa'i rau ha'aheho'a Saetan 'inia mena anai 'abunai Gare'i Siip mana mena anai Taroha Goro narau taroha'ini'i. Rau mwa'emwa'e 'anai wate'i tahingadaa'i tanaa God rei'uaa rai mae. ¹²Naasi, mou ga'i wa'ewa'e 'i'amoui nei mou awa na'i aro. Ma ha'a-arohai'amou di'u i nei mou awa na'i marewana mana asi, 'inia ra gaasia'a dio a Ha'ahuni na'i marewana. 'Iia 'a taesu'a di'u 'inia 'a 'iraraa do madoraa ana 'a pwapwaku'a."

¹³Na'i 'oha na draegon 'a aidangisia do ra gaasia'a dio na'i marewana, 'a tariha'inia'ai urao na bura'i ha'ahutaai gare mwane. ¹⁴Mana urao, 'ia God 'a haua tanaai rua gahogaho 'onaai gahogahoi kae hada 'anai roho ha'atau 'ini'i 'ari dora nara ha'aagaua tanaa na'i dora mangasara. Na'i 'isi narai 'omesuria iei marai taatahi bwarasia baaniai draegon suria ta oru harisi mana aba.

¹⁵Mana draegon 'a ngisuta'inia hura'a i wai na 'onaai kae wai raha na'i ngoona do 'ai taresiai uraosi. ¹⁶Mana ano 'a 'a'auhia i uraosi, 'a 'ona do 'a ha'a-mwangangaai ngoona ma gonohiai wai na hura'a baania ngoonai draegon. ¹⁷Mana draegon 'a taesu'a di'u 'anai uraosi ma hauai heingahui raha bei'i gare ana'i. Neiraausi nei ra araisuri'i taha na 'unu'ia God mana ha'ausuringa'i ana'ia Jisas.

¹⁸Mana draegon 'a hura'a na ura na'i one.

12:4 Na'i ha'ateeni Grik ra 'unua do 'ai gaasi'i dio ta'i third (1'3) 'ini'i hee'u.

Rua Kae Mwamwaa Wasi 'Ome Ta'aa

13 ¹Mau re'iai kae mwamwaa wasi 'ome ta'aa na hura'a mai baaniai asi. 'A to'oraai tangahuru rangorango mana biu bwau. 'Ado rangorango ra to'o didimaa ni mwaeraha. Mana 'ado bwau ra awa iei ata ra ha'atee ha'ata'aia God. ²Ni mwamwaasi 'a abe 'onaai leopad ma uwa 'onaai bea ma ngoo 'onaai laeon. Mana draegon 'a haua tanaai mwamwaasi wetewete ana mana mena ana 'anai heimarungi.

³'E ta'i 'ini'i biu bwausi 'a 'ome 'onaa do 'a kae maara ga'u na 'ome 'onaa do'a ga'i mae 'inia, ma'ata 'a goro'a aho'i. 'Iraau hako i sae na'i marewana ra heimwaota'i 'inia marau araisuriai mwamwaasi. ⁴Rau ha'arahesia'i draegon na hauai mena tanaa marau ha'arahesia ro'u i mwamwaasi, rau o'ani, "Abwa'i ta sae nai ta'isada 'onaai mwamwaasi! Ma bwa'i sae nai arari 'anai heingahui beia."

⁵Mia God 'a ha'awatea'i mwamwaasi 'anai ha'a-ta'eta'ea haaria ma 'anai ha'atee ha'ata'aia God. Ma'ata 'e hai tangahuru mana rua hura moi ra watea tanaa do 'ai heimarungi suria. ⁶Ni mwamwaasi 'a ha'atee ha'ata'aia God ma ha'atee ha'ata'aiai atana God mana dora monomono ana miraau nei rau awa beia na'i aro. ⁷Ra ha'awatea do 'ai heingahui beiraau sae ana'ia God maai ha'ahedoraau. Mara haua ro'u tanaa i mena 'anai marungiraau 'ado burunga, 'ado marau, mana 'ado ha'atee. ⁸'Iraau hakoi sae na'i marewana rai ha'arahesia'i mwamwaasi. 'Iraau moi nei ra awa i atadi na'i buka ni tahi taraawa'a na'i 'oha 'ia God 'a ai'a ha'apwa'araa mau i marewana naraugu bwa'i ha'arahesia. I bukasi 'iaanai Gare'i Siip nara ngahu ha'amaesia.

⁹'Onaa 'o to'o karinga ma'oi bahurongo ma'oi aidangi tarihana! ¹⁰'Onaa 'ia God nai raba dau'o 'anai gaasi'o na'i rumaniho'o, ma'oi 'ari rumaniho'o. Ma 'onaa 'ia God nai raba ngahui'o 'iniiai naihi na mwamwakaru hairiu, ma'oi mae 'iniiai naihi na mwamwakaru hairiu. Naasi 'a ha'ata'inia do 'i'amou sae ana'ia God moi ura baabau mamoi hinihinia wetewete a God.

Ruanai Kae Mwamwaa Wasi 'Ome Ta'aa

Na Hura'a Mai Baaniai Ano

¹¹Mau re'iai ta'i kae mwamwaa ro'u na hura'a mai baaniai ano. 'A to'oraai rua rangorango 'onaai Gare'i Siip ma ringe 'onaai draegon. ¹²Ni 'etanai kae mwamwaa 'a hauai mena tanaai ruanai mwamwaa maai tau'aro tanaa. Mana ruanai mwamwaa 'a ha'a-'usu'usuraaui inoni 'anai ha'arahesia'i mwamwaa na maara ga'usi ma goro aho'i. ¹³'A haa'i kae ha'abu'oahu raha ma'e ta'i 'oha 'a ha'adiohia'i 'eu baaniai aro marawa na'i maadaa'i sae rago. ¹⁴Ni ruanai mwamwaa 'a ha'abweuraau'a i sae na'i marewana 'iniiai haa'i ana'i ha'abu'oahu 'iniiai mena anai mwamwaa tahamora. 'A ha'a-tau'aroraau sae 'anai aranununai mwamwaa na maara ga'usi 'iniiai naihi na mwamwakaru hairiu ma ai'a mae. ¹⁵Mia God 'a ha'awatea do'ai hauai manawa tanaai araaranunusi mai matai ha-ha'atee. 'Iraau hakoi nei rai kakawata'i ha'arahesia, rai ha'amaesira. ¹⁶Ni ruanai mwamwaa 'a ha'a-'usu'usura i mwani sae hako 'anai nuga ha'ara na'i rima ododa ma'ua na'i hauraeda.

Rei'uaa i'oe 'e sae ororiu ma'ua ai'a, rei'uaa 'o toto'ora ma'ua ai'a, rei'uaa i'oe 'e slev ma'ua ai'a, ¹⁷oi to'o ha'ara ma'ata'a. 'Iatei na bwa'i, 'a bwa'i matai hori ma'ua raonga'inia ta maho. Ni ha'ara 'a ura 'iniaai atanai mwamwaa tahamora mana naba anai atana. ¹⁸'Onaa 'o madoma ma'oi 'iraraai 'ado'ado anai naba anai mwamwaa. 'A ura 'iniaai ata i sae, mana nabasi naasi 666.

I Gare'i Siip Mana 144,000 Rongoiusuri Ana

14 ¹'Augu 'ome ro'u mana Gare'i Siip 'a ura na'i hungahungai Saeon beiraau ta'i 'arangi hai tangahuru mana hai merui sae ra usu'i atanai Gare'i Siip mana atana Amana na'i hauraeda. ²Mau rongoai maho na rongo raha na'i aro. 'A rongo raha 'onaai wai na ahe ma'ua guruguru 'anai hita, ma rongo ro'u 'onaa 'oha nara takiri'i mwani gitaa. ³Ma'e gana haoru ra ganaria na'i maanai dora ni mwaeraha ana God ma na'i maadaaui hai kae maho tahitahi miraaui saemaua. Ai'a ta sae'a ro'u nai 'iraraai ganasi, 'iraaui moi ta'i 'arangi hai tangahuru mana hai merui sae na 'ia God na rahiraau hura'a baaniai marewana. ⁴⁻⁵'Iraaui sae 'isi ra ai'a 'ari beia ta urao marau suriai Gare'i Siip na'i hei nai wairaaui 'ariei. Rau ai'a pwapwaari'i marau odo-odo na'i maana God. Ra rahiraau hura'a baaniai marewana 'anai wateraaui 'onaai bane na ororiu di'u tanaa God mana Gare'i Siip.

Hadahada Adaui Oru Enjel

⁶Mau re'ia ro'u i enjel na roho aharau 'ari aro marawa. 'A waai Taroha Goro na bwa'i hako'a ro'u ta 'oha tanaraaui sae suri'i 'ado burunga, sae 'ado ha-ha'atee mana sae suri'i 'ado marau na'i marewana. ⁷Ni enjel 'a o'ani, "Moi ha'ahoua God mamoi ha'a-aneanea. 'Iniaai madoraa ana naani'a 'anai hiiriraui sae. Moi ha'arahesia mo'o na ha'apwa'araai ahoasara mana anoi bahai mana asi mana mwani wai."

⁸Mana ruanai enjel 'a boi haisuri ma o'ani, "Ni kae 'omaa raha i Babilon 'a kokohu'a. 'A 'onaai gere urao na ha'agono waeniai saemwane 'anai ha'akarea maai wawaasua'a beia. 'Inia naasi 'omaa na ha'a-karekeraaui sae ni marewana 'anai ha'arahesi'i araaranunu."

⁹Mana orunai enjel 'a boi haisuri ro'u ma o'ani, "Iatei sae nai ha'arahesia kae mwamwaa wasi ma'uasi ha'arahesia araaranunu ra aranununa 'iniaai mwamwaasi, ma 'iatei sae nai to'oraa ha'ara ana na'i rimana ma'ua hauraena, ¹⁰'ia God 'ai taesu'a 'ana maai ha'a-mama'aia. Ni ha'a-mama'ai 'ai haua tanaa 'ai raha di'u mia God 'a bwa'i ahu ta'ahia 'inia. Na'i maadi enjel maea mana Gare'i Siip 'ia God 'ai ha'a-mama'aia 'iniaai 'eu na raorao di'u na noro 'iniaai hau madoro. ¹¹'Iatei nai ha'arahesia mwamwaa wasi ma'uasi ha'arahesia araaranunu ra aranununa 'iniaai mwamwaa wasi naasi, ma 'iatei nai rabasiai ha'ara anai atana, rai ha'a-mama'aia 'ado rodo mana dangi. Na asuhanai 'eu na ha'a-rongomaata'ia 'a bwa'i papaku mia mo'osi 'a bwa'i arunga maarihu." ¹²Naasi, 'i'amou sae ana'ia God moi ura baabau mamoi araisuri'i taha na 'unu'ia God mamoi hinihinia wetewete a Jisas.

¹³Mau rongoa ro'u i ha'atee na boi baaniai aro na o'ani, “‘Oi usu'i dioi maho wai 'unu'i. Na'i 'ohani ma 'ari'a 'ia Araha God 'ai ha'agorohiraau nei ra mae ha'i hinihini.” Mana Hi'ona Maea 'a heiarami o'ani, “‘Ha'amomori, 'iraau rai mamaro baani'i tagora raha adaa'i marai tahariraau 'ini'i tau'aro goro adaa'i.”

Ha'amama'ai Ana God

'A Dioi Hungadaaui Sae Na'i Marewana

¹⁴Au 'ome ro'u mau re'iai rorodo mamaahui, ma'e sae na 'ome 'onaai Garei Inoni na heinagu na'i hungana. 'A awa i didimaa ni mwaeraha ra tau'arona 'iniaai gol na'i bwauna, ma daai naihi mwamwakaru. ¹⁵Ma'e enjel na hura'a mai baaniai Ruma Maea na'i aro, 'a totoro o'ani, “‘Oi taraawa'a tau'aro'a 'iniaai naihi amua, 'inia madoraa 'anai husi'i hua baani'i hasi'e'i naani'a. Mwani hua na'i marewana ra maua'a.” ¹⁶Mia mo'o na heinagu na'i hunganai rorodo 'a taraawa'a tau'aro 'iniaai naihi ana, ma ha'igoni'i hako i hua na'i marewana.

¹⁷Ma'e ta'i enjel na daai naihi mwamwakaru 'a hura'a mai ro'u baaniai Ruma Maea na'i aro. ¹⁸Mana nata enjel na 'omesuriai 'eu na'i dora ni ho'asi 'a hura'a mai ma o'ani 'iniaai enjel na to'oraai naihi, “‘Na mwani grep na'i marewana ra mada'a. 'O'i husi'i 'iniaai naihi amua.” ¹⁹Ma tabari'i bubungudi mwane grep na'i marewana ma gaasi'i dio na'i giru do raigu buuhara hungadi, naasi ha'ara 'iniaai taesu'a ana God. ²⁰Ni giru 'a awa hura'ai murinai 'omaa. Na'i 'oha ra buu roosi'i huadi grep 'anai ha'ahura'ahi'i waidi, ni 'abu 'a ahe hura'a ma aho'ita'i kae wai raha. Ni tewa na haa 'a 'onaai oru 'arang'i kilomita, mana dodo na haa 'a 'onaai ta'i tahanga.

Ha'amama'ai Hahako

15 ¹Na'i muri mau re'ia ro'u i kae maho na'i aro na 'ome ha'abu'oahu. 'E biu enjel narau waa mai biu ha'a-mama'ai hahako. Na'i muri mia God 'agu bwa'i taesu'a'a ro'u. ²Mau re'iai maho na 'ome 'onaaiasi na maremare 'onaai gilaasi nara doraria beiai 'eu. Miraau nei narau ha'ahehoai mwamwaa wasi mana araanununu ra aranununa 'iniaai mwamwaasi mana naba anai atana, rau ura na'i hunganai asi naasi. Mia God 'a haa'i gitaa tanaraau ³marau ganariai gana na 'ia Moses, sae tatau'aro ana, mana Garei Siip nararu ganaa. Rau gana o'ani,

“Araha God, 'o mena di'u'i mwane mareho hako
mana mareho na'o haa'i ra hauasa mara ha'abu'oahu.

'O marungi'i hakoi mwane marau,
mana mwane mareho na'o haa'i ra odo-odo mara goro tatarasi.

⁴Araha, mwane sae hako ra ga'i ha'ahoua ma'ua ha'aasaai atamu.

'Inia i'oe 'ete'o na'o maea.

Miraau hakoi sae suri'i mwane marau rai ha'a-aneane'o,

'inia rau 'omesi'i mwane mareho odo-odo na'o haa'i.”

⁵Na'i muri mau re'ia i Ruma Maea na'i aro nara tahangiai ahii na maea di'u na'i raronā. ⁶Mana biu enjel 'anai waa'i ha'a-mama'ai tanaraui noni ra hura'a mai baaniai Ruma Maea. Ra siri suri'i to'oni tewa mamaahui, ra nuga'i rorowa'a gol ruahoro auru suri'i waiburudaa'i. ⁷E ta'i 'iniraaui hai maho tahitahi 'ani 'a ha'a 'adoreaui biu enjel 'ini'i rabo'o nara tau'arodi 'inia'i gol. Ni rabo'o 'isi ra honu 'inia'i taesu'a ana God, God na awa tarau. ⁸Mana raronai Ruma Maea 'a honu 'inia'i asuasunai mena ana God, 'inia 'ia God na awa na'i dorasi. 'A bwa'i sae nai matai siri na'iei tari 'oha 'iraaui biu enjel rai ringisi'i hakoi ha'a-mama'ai hahako.

Biu Ha'amama'ai Hahako Ana God

16 ¹Mau rongoai ringe na ha'atee na rongo raha na boi baaniai Ruma Maea. 'A o'ani 'iniraaui biu enjel, "Moi hura'a mamoi ringisi'i biu rabo'o ra honu 'inia'i taesu'a ana God na'i marewana."

²Mana enjel tahamora 'a hura'a ma ringisiai rabo'o ana na'i marewana. Ai'a orea mana keo 'ome ha'amwagimwagi mara maata'i ra hura'a suri'i abedaa'i sae ra to'oraai ha'ara anai mwamwaa wasi mana nei ra ha'arahesia'i araaranunu ra aranununa 'inia'i mwamwaasi.

³Mana ruanai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i asi. Na'i mau 'ohasi mana asi 'a aho'ita'i 'abu 'onaai 'abunai sae na mae. Na mwane maho tahitahi na'i asi ra mae hako.

⁴Mana orunai enjel 'a ringisiai rabo'o ana suri'i mwani wai mana hurahura mara aho'ita'i 'abu ro'u. ⁵Mau rongoai enjel na to'o mena 'ini'i wai, 'a o'ani, "God, i'oe 'o maea di'u,

'o bwane awa mau mai ma na'i ro'u mau 'ohani.

Ni ha'a-mama'ai na'o haua tanaraau 'a odo-odo,

⁶'inia ra ha'a-ahesi'i 'abudi sae amu'i miraaui ro'u i Rarabea.

Na'i 'ohani 'o ha'a-gonohiraau'a aho'i 'inia'i 'abu, 'inia 'a arari do'oi haua o'asi tanaraau."

⁷Mau rongoai ha'atee na boi baaniai dora ni ho'asi, 'a o'ani,

"Ha'amomori, Araha God, i'oe 'o mena di'u

mana ha'a-mama'ai na'o haa'i ra odo-odo mara goro tatarasi."

⁸Mana hainai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i sina, mana sina 'a ha'a-nororaui sae 'inia'i raoraohana na 'onaai 'eu. ⁹'Iraau hakoi sae ra noro 'inia'i raorao marau ha'atee ha'ata'aia God 'inia 'iia na hauai ha'a-mama'aisi. Rei'uaa na o'asi ma ai'a ta sae nai orisi 'adoma'i maai rihota'i tanaa God ma'ai ha'a-aneanea.

¹⁰Mana rimanai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i hunganai dora ni mwaeraha anai mwamwaa wasi. Na'i mau 'ohasi mana dora na marungi'i mwamwaa wasi, ra kuhi totonono'a mana sae ra taraawa'a 'ara ngingita 'inia'i rongomaata'i ada. ¹¹Rau ha'atee ha'ata'aia God na awai aro 'inia'i rongomaata'i ada 'ini'i keodaa'i. Ma'ata rau ai'a agoheta'i haa'i here ta'a'i.

¹²Mana ononai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i wai rahai Iufreitis mana wai raha naasi 'a mamata 'anai ha'aagauai tara tanarai mwaeraha mana

sae hehei'oi adaa'i narai boi baaniai dora na ara'a iei sina. ¹³Ma'e adaro na 'ome 'onaai warau na hura'a na'i ngoonai draegon. Ma'e nei na hura'a na'i ngoonai kae mwamwaa wasi ma 'e nei ro'u na hura'a na'i ngoonai rarabea pwapwaa'i. ¹⁴Ni adaro 'isi ra to'o mena 'anai haa'i ha'abu'oahu. Ra hura'a suriai marewana 'anai taragoni'i mwani mwaeraha hako 'anai hei'oi beia God huunai mena na'i dangi nai hihiri na'iei. ¹⁵⁻¹⁶Iraaui mwani mwaeraha rau goni na'i dora 'iraaui Jiu rau 'unua 'inia Amagedon.

Naasi moi 'ado'adoai maho na 'unua Kraest na o'ani, "Moi ha'aagau, 'inia 'inau wai boi na'i madoraa namou bwa'i 'iraraa 'onaai sae beriberi. Wai ha'agorohiraui nei narau awa ha'aagau tarau. Rau bwa'i ninima 'onaai sae hehei'oi na rahia bwana ana 'anai mauru magu 'asu'a 'inia hei'oi ma ninima'a 'inia hahano ha'i wa'aroko ana."

¹⁷Na'i 'oha na biunai enjel 'a ringisiai rabo'o ana na'i 'ari ahoasara, 'e ringe na ha'atee na rongo raha na boi baaniai dora anai mwaeraha na'i Ruma Maea. 'A o'ani, "Agau'a!" ¹⁸Ma mararea ma guruguru mara pusu i kae huai hita, ma to'o i kae nunu raha. Ai'a ta nunu o'asi nai to'o ga'u ta 'oha! ¹⁹Na ano 'a kakahita mana 'omaa rahai Babilon 'a heihoa 'inia oru dora. Ma tara'i 'omaa raha suri'i nata marau ra kokohu. 'Ia God 'a ha'agonohiai Babilon 'inia panikeni waen na honu 'inia taesu'a ana. ²⁰Na mwane gere marau mana hungahunga ra ai'a'i. ²¹Mana buruburui 'aesi na hihia adaa'i 'e rima tangahurui kilo ra ahoda huniraui sae baaniai aro marawa. Miraau sae rau ha'atee ha'ata'aia God 'inia ha'a-mama'airau ana, 'inia 'aesi 'a ha'ata'airau di'u.

Urao Rebirebi

Mana Mwamwaa Wasi Wangawanga

17 ¹E ta'i 'iniraui biu enjel na daa'i biu rabo'o 'isi 'a boi beiau ma o'ani, "O'i boi mawai ha'ata'inia tana'o i 'omaa raha na awa na'i bobodi mwani wai. 'Ia God 'ai ha'a-mama'ai ai 'omaasi, 'inia 'a here 'onaai urao rebirebi. ²Babilon 'a 'onaai gere urao na ha'agono waeniai saemwane 'anai ha'akarea maai wawaasua'a beia. 'Inia naasi 'omaa na ha'a-karekareraui sae na'i marewana 'anai ha'arahesi'i araanunu. Mana 'ado mwaeraha na'i marewana ra bwani taritari'a beia."

³'Iniai hei'a'auhi anai Hi'ona Maea, i enjel 'a waiu 'ari dora mangasara mau re'iai urao na heinagu na'i hunganai kae mwamwaa wasi wangawanga. Ni abenai mwamwaa wasi naasi 'a honura'i ata nara ha'atee ha'ata'aia God ma to'oraai biu bwau mana tangahuru rangorango. ⁴Ni bwana anai uraosi 'a borabora'a ma wangawanga mana uraosi ra ha'araunia 'inia gol mana pal mana hau 'ome goro. 'A daai panikeni gol na honu 'inia maho ha'amwagimwagi nara 'ome ta'a'i na haa'i. ⁵Ra usuai ata na'i hauraena na 'ado'ado 'ana 'a awa bainihu na o'ani, "Inau kae 'omaa rahai Babilon naasi inadau hakoi mwani rebirebi mana mwani maho ta'a'i na'i marewana." ⁶Mana uraosi 'a 'ome 'onaa do 'a ru'uhia 'inia gonohi'i anai 'abudaa'i sae ana'ia God na ha'amaesi'i 'inia hinihinia adaaua Jisas. Na'i 'oha nau re'iai uraosi, 'au heimwaota'i di'u.

⁷Mana enjel 'a o'ani 'iniau, “Ni 'uaana na'o heimwaota'i 'inia? Wai mamaani ruhasia tana'o i 'ado'ado 'anai urao mana kae mwamwaa wasi na heinagu na'i hungana na to'oraai biu bwau mana tangahuru rangorango. ⁸Ni mwamwaa wasi na'o re'ia ani naasi mwamwaa na tahi ga'u ma na'i 'ohani 'agu mae. Ma bwa'i ore maai hura'a mai'a aho'i ro'u na'i kae waumu na ai'a to'o hahakona. Me ma'ata 'ai hura'a mai moi neina 'ia God 'ai ha'a-ai'aa daara'i'a. 'Iraau hakoi nei na'i marewana nara ai'a awai atadaa'i na'i buka ni tahi taraawa'a na'i 'oha 'ia God 'a ai'a ha'apwa'araa mau i marewana, rai heimwaota'i 'oha rai re'iai mwamwaasi. 'Inia 'a tahi ga'u ma mae magu tahi aho'i ro'u.”

⁹“E sae madoma nai wai'ado'ado goro 'a ga'i matai aidangisia moi 'ado'ado 'ada'i maho 'isi. Na biu bwau 'a ura 'iniau biu hungahunga na uraosi 'a heinagu suri'i. Ma ura ro'u 'iniau biu mwaeraha. ¹⁰E rima nei 'iniraaui mwaeraha 'isi na mae'a. Ma 'e ta'i na heimarungi na'i 'ohani, mana nata nei naigu boi mau ro'u. Na'i 'oha nai boi 'ai heimarungi moi suria ta gere madoraa. ¹¹Mana kae mwamwaa wasi na tahi ga'u ma mae, naasi 'e ta'i 'iniraaui biu mwaeraha maigu aho'i ro'u mau mai 'onaai warunai mwaeraha. Ma'ata, aho'i mai nai haua, 'ai aho'i mai neina 'ia God 'ai ha'a-ai'aa daara'i'a. ¹²Na tangahuru rangorango na'o re'ia ani naasi nata tangahuru mwaeraha narau ai'a heimarungi mau. Ma'ata rai ta'i heimarungi mwamwaa wasi suria ta gere madoraa moi. ¹³Ni 'ado'adoda'a ta'i tangahuru mwaeraha 'isi ra ta'isada, rau haua tanaai mwamwaa wasi i mena mana wetewete adaau 'anai heimarungi. ¹⁴Rai hei'oi beiai Gare'i Siip. Ma'ata ni Gare'i Siip miraaui nei na 'ome sigihiraaui marau tau'aro mangudi tanaa, rai ha'aherahaaui mwaeraha 'isi. 'Inia 'iia naasi huunai Araha mana huunai Mwaeraha.”

¹⁵Mana enjel 'a o'ani ro'u 'iniau, “Ni wai na'o re'i'i na urao rebirebi na heinagu bobodi, naasi ruruhai sae baani'i mwani marau he'ete'i mana sae 'ado ha-ha'atee he'ete'i. ¹⁶Ni tangahuru rangorango mana mwamwaa wasi wangawanga rai taraawa'a 'itaai urao rebirebi. Rai rahi'i bori ana'i baania marai nugasia maai awa ha'i ore-ore. Rai ngauai uraosi, mana aba narai ngau tahia rai gaasia ara'ai 'eu. ¹⁷Ia God 'ai ha'a 'adoma'i aratararaui tangahuru mwaeraha dorai hauai mena adaau tanaai mwamwaa wasi naasi. Rai haua o'asi tari madoraa nai to'o i maho na 'unua God. ¹⁸Ni urao na'o re'ia ani, naasi kae 'omaa raha na marungi'i hakoi mwani mwaeraha na'i marewana.”

'Omaai Babilon 'A Kokohu

18 ¹Na'i muri mau re'ia ro'u i enjel na mena na dio mai baaniai aro. Ni marewana 'a marewa hako 'iniau rarahana. ²'A totoro raha o'ani, “Kae 'omaa rahai Babilon na baabau ani, 'a kokohu'a. 'A ai'a ura'a. 'A ha'i 'omaa ta'aa'a, 'iraau moi adaro naraugu awa iei 'ohani. 'A aho'ita'i nu'i adaui manu ta'a'i mana mwamwaa ta'a'i. ³Babilon 'a 'onaai gere urao na ha'agono waeniai saemwane 'anai ha'akarea maai wawaasua'a beia. 'Inia naasi 'omaa na ha'a-karekeraaui sae na'i marewana 'anai ha'arahesi'i

araaranunu. 'Iraau mwani mwaeraha na'i marewana rau bwani taritari'a hako beia. Miraau sae raoraonga'i bori na'i marewana rau toto'ora, 'inia 'iraa saeni Babilon rau hairaurau di'u."

4Mau rongoa ro'u i ha'atee na boi baaniai aro na o'ani, "I'amou sae agu'i moi hura'a baaniai Babilon. 'A gasi to'i'amou i ora-ora'a ana'i maigu to'i'amou ro'u i kae ha'a-mama'ai raha nai to'ia. 5'Inia ora-ora'a ana'i ra wadu taha'a ara'ai aro mia God 'a bwa'i kaku'a'i moi ora-ora'a 'isi. 6Rai ha'a-mama'ai Babilon suriai here na haua tana'amou, ma'ata na ha'a-mama'ai narai haua tanaa rai ha'adi'ua tanaa. Maho ta'aa na haa tana'amou, rai a'oia ara'a i wetewetehana maraigu haua aho'i tanaa 'anai ha'a-rongomaata'ia. 7Na'i na'o 'a ha'a-ta'eta'ea haaria ma wa'ewa'e 'ini'i mwane mareho goro na to'ora'i. 'A o'ani, 'Inaunisi 'au heimarungi 'onaai mwaeraha. Mau bwa'i 'onaai nao nawai ahutotou mawai angi.' Naasi 'ohani rai ha'ata'isadaai rongomaata'i mana ahutotou beiai siha arunga goro na to'ora'a na'i na'o. 8'Iniai 'unua ana o'asi, na mwane ha'a-mama'ai rai to'ia Babilon na'i raroni moi ta'i dangi. 'Iraau saeni Babilon rai maesiraaui hioro, rai angi uru-uru ma 'ai rago i nei narai mae. Mana 'eu 'ai suungiai 'omaasi, 'inia Araha God na mena nai hiiria."

9'Iraau mwani mwaeraha na'i marewana narau taritari'a beia marau hasura'ini'i beiai maho goro na to'ora'i, rai ahutotou marai angi uru-uru na'i 'oha rai re'iai asuhanai 'eu 'oha nai noro. 10Rai mamaa'usiai ha'a-mama'ai na auru na'i hungana. Rai ura ha'atau marai o'ani, "Ha'arohaiai kae 'omaa baabau ani, ha'arohaiai Babilon! 'Agu 'asu'a moi mana ha'a-mama'ai ana 'a to'ia'a."

11'Iraau hako sae raoraonga'i bori na'i marewana rai ahutotou marai angi 'inia 'a bwa'i sae naigu hori'i maho rai raonga'ini'i. 12'A bwa'i sae nai hori'i gol mana silva mana hau 'ome goro mana pal mana bwana hori bwara 'onaai silika mana bwana 'ome goro mamaahui mana borabora'a mana wangawanga. Ra to'ora'i ro'u i hasi'ei sisi'ini goro mana maho 'ome goro ra tau'arodi 'ini'i rihoi elopant mana maho ra tau'arodi 'ini'i hasi'ei hori bwara, mana maho ra tau'arodi 'iniai 'aeana mana bras mana hau 'ome goro. 13Rau to'ora'i ro'u tara'i bori he'ete'i, maho 'onaai waen mana rumu mana insens, nei he'ete'i hairiu, mana maho ra ha'angaugoroi mahoingau mana flaoa mana wiit mana kau mana siip mana hoosi mana bwea ra oge'i hoosi. Rau to'ora'i ro'ui slev 'anai raonga'ini'i.

14'Iraau sae raoraonga'i bori rai o'ani, "Ha'arohai'o Babilon. Mwani maho goro na'o raba to'ora'i di'u ani ra ai'a'i'a! Mana mwani maho nara ha'ata'iniai toto'ora amua ra hako'a ma 'ogu bwa'i re'i'i ro'u ta 'oha."

15'Iraau sae raoraonga'i bori narau toto'ora 'iniai raoraonga'i adaa tanaai 'omaasi, rai maaa'u 'oha rai re'iai ha'a-mama'ai na to'ia. Rai ura ha'atau, rai ahutotou marai angi. 16Rai o'ani, "Ha'arohaiai kae 'omaai Babilon! 'A ho'osi'i bwana 'ome goro ra mamaahui mana wangawanga mana borabora'a, ma 'ome goro 'ini'i maho ra tau'arodi 'iniai gol mana hau 'ome goro mana pal. 17'Agu 'asu'a moi mana mwane toto'ora ana'i ra ai'a'i hako'a!"

'Iraau mwani sae bwauodo suri'i haka mana sae tatau'aro adaa'i mana nei ra ta'e suri'i haka mana sae raoraonga'i bori nara dau ha'a 'ini'i haka rai ura goni ha'atau maraigu wana. ¹⁸Oha rai re'iai asuhanai 'eu 'oha nai noro i Babilon, rai o'ani, "Ai'a ta 'omaa nai ta'isada bei'o Babilon." ¹⁹Naasi marai nuga kahua 'ada'i bwaadaa'i 'inia'i ahutotou adaa'u marai angi. Rai o'ani, "Ha'arohaia'i Babilon! 'Iraau nei ra hahano suriai asi suri'i haka rau toto'ora 'ini'i maho goro na to'ora'i ma na'i moi gere madoraa ma ai'aa'a i 'omaasi."

²⁰'I'amou na'i aro, mou ga'i wa'ewa'e! Mi'amoui sae ana'ia God miraui Ha'ataari mana Rarabea mou ga'i wa'ewa'e ro'u 'inia'i ha'a-mama'ai na haua God tanaai Babilon 'inia'i here na haua tana'amou.

²¹Hoita, ma 'e ta'i enjel na mena di'u 'a rahiai kae hau ma gaasia na'i asi ma o'ani, "Ai 'onaai gaasia nau haa i hauni i kaia rai haa i 'omaai Babilon. 'Agu bwa'i ura'a aho'i ro'u ta 'oha. ²²Na'i raronai 'omaasi ragu bwa'i rongoa'a ro'u i angianginai gitaa mana uhi-uhi 'au mana ahuri mana gana. 'A bwa'i 'oha raigu ha'a-urasia ro'u ta dora ni tagora mana dora ni tau'aro flaoa 'ana'i ha'atoto bred. ²³Abwa'i raita naigu marewa ro'u na'i 'omaasi ma bwa'i ta sae raigui ha'aha'iwaia ro'u na'i 'isi. Na'i na'o, 'iraui sae raoraonga'i bori amu'i narau ha'i saemaua na'i marewana. Ma'o ha'abweubweu'i sae suri 'ado marau 'inia'i 'uaasirau amua. ²⁴Ni ha'a-mama'ai 'a dio na'i hungamu 'inia'i ha'a-ahe'i amu'i 'abudaa'i sae ana'ia God miraui Rarabea mana mwani sae na'i marewana."

Gana Wa'ewa'e Na'i Aro

19 ¹Na'i muri mau rongoai maho na rongo 'onaai'i ringedi mwane sae rago na'i aro. Ra totoro o'ani, "Ha'agorohia Araha God aga na ha'atahigia. 'Iia 'a hauasa ma mena. ²Ni hihiri ana 'a odo-odo ma goro tatarasi. Ni urao rebirebi na ha'a-oraora'araui saeni marewana 'inia'i here ana na ai'a goro, 'ia God 'a hiirira ma ha'a-mama'ia 'inia'i ngahui'i ana'i sae tatau'aro ana'ia God." ³Mirau ha'atee raha o'ani ro'u, "Ha'agorohia God! Ni 'omaai Babilon 'a bwa'i agoheta'i asu 'inia'i noro na haa."

⁴Mirau rua tangahuru mana hai saemaua mana hai maho tahitahi ani, rau topira'i ruru marau mwaoro dio na'i ano marau ha'aragesia God na heinagu na'i dora ni mwaeraha ana. Rau o'ani, "Amen! Ha'agorohia God."

Ngau Goni Na'i Ha'iwai Anai Gare'i Siip

⁵Ma'e ha'atee na hura'a mai baaniai dora ni mwaeraha, 'a o'ani, "I'amou nei na mou ha'ahoua God, moi ha'a-aneanea. 'I'amoui sae tatau'aro ana'i, rei'uaa na i'oe 'e sae raha ma'ua 'e taraani sae moi, moi ha'a-aneanea God!"

⁶Mau rongoai maho na rongo raha 'onaa kae ruruhai sae ma raba rongo 'onaai wai na ahe, ma guruguru ma pusu, 'a raba rongo 'onaai hita. Rau o'ani, "Ha'agorohia Araha God aga! 'Inia 'ia 'a mena di'u'i mwane mareho hako ma heimarungi 'onaai mwaeraha. ⁷Gai wa'ewa'e magari ha'aasaa, 'inia naani'a i dangi 'ana'i ha'aha'iwaiai Gare'i Siip. Na urao rarui hagugoni 'a ha'aagau'a. ⁸Ra bwani haua tanaa i bwana ni ha'iwai ana. 'A mamaahui

wadowado ma wadiwadi. Ni bwana 'a ura 'iniaia maho goro rau haa'i sae ana'ia God.”

⁹Mana enjel 'a o'ani 'iniau, “O'i usu'i dio maho 'ini. 'Ia God 'ai ha'agorohirai nei ra ari'ahuraa'u 'ana'i ngaugoni na'i ha'iwai anai Gare'i Siip.” Mana enjel 'a o'ani ro'u, “Hadahada nau haa'isi, ra'i ha'atee ana'ia God nara ha'a-momori.”

¹⁰Mau topira'i ruru mau abwa auru na'i ano tanaai enjel 'ana'i ha'arahesia. Mana enjel 'a o'ani 'iniau, “O'i abu haua o'asi tanaau. 'Inau 'e sae tatau'aro ro'u moi 'onaai'o ma 'onaairaa'u ro'u tara'i nei narau araisuri'i ha'ausuringa'i na 'ia Jisas 'a ha'ata'ini'i. 'O'i ha'arahesia moia God. Na nei na ha'arangasi'i hura'a 'ado'adona'i a God, 'ai ha'arangasia ma'ata i mareho na 'ia Jisas 'a ha'ata'ini'i.”

'Ia Mo'o Na Ta'e

Na'i Hunganai Hoosi Mamaahui

¹¹Mau re'ia'i aro 'a wawaa, mau re'ia ro'u i hoosi mamaahui. 'Ia mo'o na ta'e na'i hungana, atana 'ia Mangudi ma'ua Ha'amomori. 'A hihiri odo-odo ma odo-odo na'i 'oha na hura'a 'iniaia hei'oi. ¹²Ni maana ra 'ora'ora 'onaai ngarungarui 'eu mara rago i didimaa ni mwaeraha na to'ora'i, 'inia 'iia naasi huunai mwaeraha. 'E ata ra usua beia, me 'iia moi na 'iraraai 'ado'ado 'ana. ¹³Mana bwana ana 'a buni 'iniaia 'abu, mana atana mo'osi, naasi Ha'atee ana God. ¹⁴Iraau mwane sae hehei'oi na'i aro rau ta'e suri'i hoosi mamaahui marau suria mo'osi. Rau ho'osi'i bwana mamaahui nara wadiwadi. ¹⁵Ma'e naihi na mwamwaku na hura'a na'i ngoona 'ana'i ha'ahedoraui mwane marau. Na heimarungi ana 'ai wetewete di'u. 'Ai ha'ata'iniaia taesu'a ana God huunai mena 'oha nai rogairaaui maerongana'i 'onaai sae na buu roga'i huadi grep 'ana'i ha'ahura'ahi'i waidi. ¹⁶Na'i bwana ana ma na'i 'abina ra usuai ha'atee na o'ani, “Huunai Arahā mana huunai Mwaeraha.”

¹⁷Mau re'ia'i enjel na ura na'i sina. 'A ari'ahuraaui mwani manu na'i ahoasara, 'a o'ani, “Moi boi mamoi rurugoni na'i ngaugoni na haua God. ¹⁸'I'amou moi ngaa'i hasi'odi mwani mwaeraha, mana hasi'odi na'ohadi sae hehei'oi miraaui sae hehei'oi, mana hasi'odi hoosi mana nei ra ta'e suri'i, miraaui slev mana nei ra ai'a slev, mana hasi'odi saemau miraaui taraani sae ro'u.”

¹⁹Au re'ia ro'u i kae mwamwaa wasi 'ome ta'aa miraaui mwani mwaeraha na'i marewana miraaui sae hehei'oi adaa'i. Rau boi 'ana'i heingahui beia mo'o na ta'e na'i hunganai hoosi mamaahui mana ruruha ana. ²⁰Marau dauraru i mwamwaa wasi mana Rarabea pwapwari'i. 'Iia mau Rarabea pwapwari'i na haa'i ha'abu'oahu 'ana'i tau'aro tanaai mwamwaa wasi 'ana'i ha'abweraui nei ra to'oraai ha'ara anai mwamwaasi mara ha'arahesia'i araanunu ra aranununa 'iniaia mwamwaasi. Rau gaasiraru ha'i tahitahi na'i bwera'i 'eu na noro 'iniaia hau madoro ra 'unua 'iniaia salfa. ²¹Mana sae hehei'oi adaru'i, rau ngahuiraaui 'iniaia naihi na mwamwaku na hura'a na'i ngoona mo'o na ta'e na'i hunganai hoosi. Mana mwani manu ra roho dio mara ngaa'i abedaa'i narau masu riu 'ini'i.

'E Ta'i Merui Harisi

20¹Mau re'iai enjel na dio mai baaniai aro beiai kii anai kae waumu na ai'a to'o hahakona. 'A dadaa ro'u i kae arihau. ²Ma tosiai draegon 'inia arihau 'anai ha'abwarasia suria ta ta'i merui harisi. Na draegonisi, naia mau i mwaa ani ra 'unua 'inia Ha'ahuni ma'ua Saetan. ³Mana enjel 'a gaasia dio draegon na'i waumu ma pwaru bwarasia ma ha'ababaua. 'Ai awa 'isi suria ta ta'i merui harisi maigu matai ha'abweuraau ro'u i saenai marewana. Ma'ata na'i 'ohasi rai ha'ahura'ahia moi ta gere madoraa.

⁴Mau re'i'i dora heheinagu adaa'i mwaeraha. 'Iraaui nei ra heinagu suri'i, neiraausi nei ra sigihiraaui 'anai hihiri. Mau re'i'i ro'u i aungadi nei ra horosi'i 'u'udi suriai taroha'inia adaaui ha'atee ana'ia God mana ha'ausuringa'i ana'ia Jisas. 'Iraau ro'usi rau ai'a ha'arashesiai mwamwaa wasi mana araaranunu ra aranununa 'inia mwamwaa wasi naasi. Marau ai'a rabasia dorai nugaai ha'ara anai mwamwaa wasi na'i rimada ma'ua hauraeda. 'Iraau rai tahi aho'i ro'u marai heimarungi beia Kraest suria ta ta'i merui harisi. ⁵⁻⁶Neiraausi nei tahamora ra ha'a-suruta'eraau aho'i baaniai mae. Rau mae mia God 'a ha'agorohiraaui. Na ruanai mae nara 'unua 'inia bwerai 'eu 'agu bwa'i to'iraaui'a. Rai ha'i Piriisi tanaa God mia Kraest marai ta'i heimarungi suria ta ta'i merui harisi.

'A bwa'i ta sae ro'u raigu ha'a-suruta'ea baaniai mae tari murinai ta'i merui harisi.

'Ia Saetan 'A Heho'a

⁷Na'i murinai ta'i merui harisi, 'ia Saetan rai ruhasia baaniai rumanihoo. ⁸Ma'ai ha'abweuraau sae suri'i mwani dora hako na'i marewana nara 'unuraau ro'u 'inia saeni Gog mana saeni Magog. Rai rago 'onaai nunu'u na'i one. 'Ia Saetan 'ai 'unuraau mai 'anai hei'oi beiraaui sae ana'ia God. ⁹Rai hahano mai marai awa gariai dora ra awa iei sae ana'ia God mana 'omaa na 'ia God 'a ta'ahia. Rei'uaa nai o'asi, ni 'eu 'ai dio mai baaniai aro 'anai ha'a-ai'araau. ¹⁰Mia Saetan, mo'o na ha'abweuraau, rai gaasia na'i bwerai 'eu na noro 'inia hau madoro ra 'unua 'inia salfa. 'Ai awa beiai kae mwamwaa wasi mana Rarabea pwapwaari'i nara bwane gaasirarua na'iei ani. Rai rongomaata'i goni suri'i rodo mana dangi na bwa'i hako.

'Ia God 'A Hiiriraui Noni

¹¹Mau re'iai dora heheinagu anai mwaeraha 'a mamaahui ma'e nei na heinagu na'iei. Mana marewana mana aro marawa raru hano baania mo'osi na ai'a ta sae naigu re'irarua ro'u. ¹²⁻¹³Mau re'iraui sae ra mae'a, 'iraui sae ororiu miraaui taraani sae ro'u, ra ura na'i maanai dora heheinagu anai mwaeraha. 'Iraui nei nara awa ga'u na'i dora adaaui nei ra mae, ra awa ro'u 'isi goni beiraaui nei ra mae na'i asi. Mia God 'a kehasi'i buka ra ha'arangasi'i taha ra haa'i sae 'oha ra tahi mau, ma kehasia ro'u i buka ni tahi. Mia God 'a hiiriraui sae suriai mareho nara ha'arangasi'i nara awa suri'i buka 'isi. ¹⁴Na'i muri, na mae mana dora adaaui nei ra mae ra gaasirarua na'i bwerai

'eu. Ni bwerai 'eu naasi ruanai mae. ¹⁵Iatei na ai'a awa i atana na'i buka ni tahi, rai gaasia na'i bwerai 'eu.

Ahoasara Haoru Mana Marewana Haoru

21 ¹Mau re'ia ro'u i marewana haoru mana ahoasara haoru. Na marewana tahamora mana ahoasara raru ai'aa, mana asi 'a o'asi ro'u. ²Mau re'iai Jerusalem haoru, i 'omaa maea, 'ia God 'a ha'ataaria dio mai baaniai aro. 'A 'onaai gere urao na ha'aagau 'anai ha'iwai na siri suri'i bwana 'ome goro 'anai heisadoi beiai mwane ana.

³Mau rongoai ha'atee na boi baaniai dora heheinagu anai mwaeraha. 'A o'ani, "Omaa ana God 'a awa'a beiraau sae ana'i. 'Ia God 'ai awa beiraau miraaui ra'i sae ana'i. Ha'amomori, 'ia God haaria 'ai awa beiraau. ⁴'Ia God 'ai idu'i'i wai baani'i maadaa'i. Raugu bwa'i mae'a ro'u ta 'oha ma'ua ahutotou ma'ua angi ma'uasi rongomaata'i. Mwani maho ta'a'i ra to'iraau ga'u, ragu ai'a'i'a."

⁵Mia mo'o na heinagu na'i dora heheinagu anai mwaeraha 'a o'ani, "Au ha'ahaoru'i hakoi mwani maho!" Magu o'ani ro'u 'iniau, "O'i usu'i dioi taha nau 'unu'i. Ha'atee agu'i ra ha'a-momori ma'o matai 'u'uri'i." ⁶Ma o'ani ro'u, "Mwani maho ra agau'a. 'Inau naasi Alfa mana Omega, i taraawa'ana mana hahakona. 'Inau wai hisu dadara'a 'iniau wai na hura'a mai baaniai hurahurai wai ni tahi tanaraui nei ra raba gono. ⁷Iraui nei ra ura baabau tari hahakona rai daa'i mareho goro 'isi. Minau wai ha'i God adaaui miraaui rai ha'i sae agu'i. ⁸Mawai 'unua tana'o i taha nai to'iraui nei ra maaa'uta'i hinihiniau, ma'ua murisiau, ma'ua to'ora'i baronga ta'a'i ma'ua heingahu ma'ua awa wawaasua'a ma'ua hai'uaasi ma'ua ha'arahesi'i araanunu ma'ua pwapwari'i. Rai siri na'i ruanai mae, rai gaasiraui na'i bwera na noro 'iniau hau madoro ra 'unua 'iniau salfa."

Jerusalem Haoru

⁹Mau re'iai ta'i 'iniraui biu enjel nara daa'i rabo'o nara honu 'iniau biu ha'a-mama'ai ani. 'A boi beiau ma o'ani, "O'i boi mawai ha'ata'inia tana'o i gere urao nai wainai Gare'i Siip." ¹⁰'Iniau hei'a'auhi anai Hi'ona Maea, i enjel 'a waiu ara'a na'i hungahunga ahaaha. Ma ha'ata'inia tanaui Jerusalem, 'omaa maea na dio mai baania God na'i aro. ¹¹Ni rarahana God 'a marewa hako 'ari suriai 'omaasi. Mana 'omaasi 'a marewa wadowado 'onaai hau wadowado ra 'unua 'iniau Jaspaa ma ma'inora 'onaai gilaasi. ¹²Ni 'omaasi ra bara garia 'iniau bani hau na ahaaha ma bwabwanahora ma to'oraui ta'i tangahuru mana rua maraaruma. 'Ado maraaruma ra 'ado enjel 'anai 'omesuria. Mana 'ado maraaruma ra usu'i ei atadi 'ado ta'i tangahuru mana rua burungadaa'i Israel. ¹³'E oru maraaruma na awa na'i aba na ara'a iei sina, 'e oru na awa na'i aba na suu iei sina, 'e oru na awa aba bo hura'a, mana nata oru na'i aba bo siri. ¹⁴Na'i wa'anai bani hau anai 'omaasi, 'e ta'i tangahuru mana rua kae hau na awa 'anai dau 'o'oriai bani. 'Ado hau ra usu'i ei atadi 'ado ta'i tangahuru mana rua Ha'ataari anai Gare'i Siip.

¹⁵Mana enjel na ha'atee tanaau 'a to'oraai mareho 'anai tohotoho nara tagorahia 'iniaai gol 'anai tohongiai 'omaa mana bani hau 'anai 'omaa mana maraaruma 'anai bani hausi. ¹⁶Omaasi 'ado hai aba 'inia, ra ta'isada, tewa ana mana bwabwahora ana. Mana ahaaha na haa i hai aba ra ta'isada ro'u, 'a 'ome 'onaai bakosi. 'Oha na enjel 'a tohongia, ni tohotoho anai 'ado aba 'e rua meru hai 'arangi kilomita. Ni tewa mana ahaaha mana bwabwahora na haua ra ta'isada hako. ¹⁷Mana enjel 'a tohongia ro'u i bani hau 'anai 'omaasi. Ni ahaaha na haa, 'e oru tangahuru mana ono tahanga. Tohotoho na hauai enjel 'a 'ona ro'u moi herehere nara hahaua ro'u moi sae.

¹⁸Bani hau 'anai 'omaasi ra tau'arona 'iniaai hau ra 'unua 'iniaai Jaspa mana ano mana mwani maho nara tau'arona 'iniaai 'omaasi ra tau'arodi 'iniaai huunai gol na ma'inora 'onaai gilaasi. ¹⁹Ni kae hau ra dau 'o'oriai bani 'anai 'omaa ra ha'arauni'i 'ini'i hau 'ome goro.

Hau tahamora na dau 'o'oriai bani ra ha'araunia 'iniaai hau 'ome goro ra 'unua 'iniaai Jaspa,

ruana ra raunia 'iniaai Safae,

oruna Agit,

haina Emarol,

²⁰rimana Oniks,

onona Kanalian,

biuna Krisolait,

waruna Beril,

siwana Topas,

tangahuruna Krisopeis,

tangahuru mana ta'ina Jasint,

mana tangahuru mana ruana Ametis.

²¹Honohono 'ada'i ta'i tangahuru mana rua maraaruma 'anai bani ra tau'arodi 'iniaai pal, 'e ta'i pal ma'e ta'i honohono. Mana tara anai 'omaa ra tau'arodi 'iniaai huunai gol na ma'inora 'onaai gilaasi.

²²'Au ai'a re'ia ta ruma maea na'i 'omaasi. 'Inia 'ia Araha God huunai mena mana Gare'i Siip raru awa tarau 'isi. 'Irarua nararu 'onaai ruma maea anai 'omaasi. ²³Mana 'omaasi 'agu ai'a 'irisia'ai hura mana sina 'anai ha'amarewaa. Ni rarahana God mana Gare'i Siip raru ha'amarewaa'a.

²⁴'Iraaui mwani sae suri'i 'ado marau, marewa na'i 'omaasi na haua tanaraaui marewa 'anai hahano suria. Mana mwani mwaeraha rai wai'i mai toto'ora adaa'i na'i 'isi. ²⁵Ni maraaruma na'i bara 'anai 'omaasi ra ai'a matai honosi'i, 'inia na'i 'isi 'a bwa'i rodo. ²⁶Na mwani toto'ora adaa'i mwani marau mana maho goro ra to'ora'i rai waa'i mai na'i 'omaasi. ²⁷I mareho 'anai haa'i 'ini'i hereta'aa mana sae hehereta'a'i miraaui sae pwapwaa'i'i rau bwa'i awa na'i 'omaasi. 'Iraau moi nei ra awa i atadaa'i na'i buka ni tahi anai Gare'i Siip narai matai awa na'isi.

22 ¹Mana enjel 'a ha'ata'inia tanaaui wai ni tahi na wadora'i 'onaai gilaasi. 'A ahe hura'a baaniai dora heheinagu ana God mana Gare'i Siip. ²Ma ahe dio na'i 'ubutanai tara raha na'i 'omaa. 'Ado bobo i wai ra

tahi ei hasi'ei ni tahi nara hungu 'ado hura suriai ta'i harisi. Rawadi 'iraau sae suri'i 'ado marau na'i marewana ra ha'i merisini 'ini'i 'anai ha'agorohi'i daoha adaa'i.

³Ni ha'a-mama'ai ana God 'a bwa'i dio'a i hungadaaui sae na'i 'omaasi. 'Ia God mana Gare'i Siip rarui heinagu suri'i dorani heimarungi adaru'i, miraau sae na'i 'omaasi rai ha'arahesia God. ⁴Marai re'ia haaria God mana atana 'ai awa na'i hauraeda. ⁵Na'i 'omaasi 'abwa'igui rodo'a ro'u ta 'oha, ma bwa'i sae nai 'irisia ta raita 'anai ha'amarewa ma'ua 'ai 'irisiai marewanai sina. 'Inia 'ia Araha God naasi raita adaaui, miraau rai heimarungi tarau beia 'onaai mwaeraha.

Na Aho'i Mai Ana Jisas

⁶Mana enjel 'a o'ani ro'u 'iniau, "Ha'atee 'ini ra ha'a-momori ma'o matai 'u'uri'i. 'Ia Araha God na ha'ataariai Hi'ona Maea ana tanaraaui Rarabea, 'iia 'a ha'ataariai enjel ana tanaraaui sae tatau'aro ana'i 'anai ha'ata'inia tanaraaui taha na bwa'i ore'a mai to'o'a."

⁷Ia Jisas 'a o'ani, "Ado'adoa! 'Inau 'abwa'i ore'a mawai aho'i'a mai. 'Ia God 'ai ha'agorohiraui nei ra suriai taha na ha'arangasia i bukani."

⁸Inaua Jon nau rongoi, mau re'i'i maho 'isi. 'Oha nau rongoi mau re'i'i hako, 'au topira'i ruru mau abwa aurui ano 'anai ha'arahesiai enjel na ha'ata'ini'i tanaau. ⁹Mana enjel 'a o'ani, "O'i abu haua o'asi, 'inia 'inau 'e sae tatau'aro ro'u moi 'onaai'o miraau Rarabea, miraau ro'u i nei ra araisuri'i taha ra usu'i dio na'i bukani. 'O'i ha'arahesia moia God!"

¹⁰"O'i ha'arangasi'i hura'ai taha ra ha'ata'inia tana'o na'o usua na'i bukani. 'Inia 'abwa'i ore'a marai to'o'a. ¹¹'Iraau sae ora-ora'a rai haa'i moe'a i here ora-ora'a, miraau sae hehere ta'aa rai haa'i moe'a i here ta'a'i, miraau sae goro rai haa'i moe'a i here goro, miraau sae odo-odo rai haa'i moe'a i here odo-odo."

¹²Mia Jisas 'a o'ani, "Ado'adoa! 'Abwa'i ore'a mawai aho'i mai. 'Oha wai aho'i mai wai tahariraui sae suriai taha rau haa'i. ¹³Inau naasi Alfa mana Omega, i taraawa'ana mana hahakona. ¹⁴Ia God 'ai ha'agorohiraui nei ra wasi ha'a-wariwari'i bwana adaa'i. Miraau rai ngauai huanai hasi'ei ni tahi marai ha'awateraui 'anai siri na'i maanai bara anai 'omaa. ¹⁵Miraau sae hehere ta'aa mana hahai'uaasi, mana sae ra wawaasua'a, mana sae hahaingahu, mana sae ra ha'arahesi'i araaranunu, mana sae ra pwapwaari'i, rai awa na'i hura'ai murinai 'omaa."

¹⁶"Inaua Jisas nau ha'ataariai enjel agua 'anai taroha'ini'i maho 'ini tana'amou, 'i'amou sae ni heisoi namou awa suri'i mwani dora. 'Inau 'au huta na'i burungana Mwaeraha Deved minau naasi hee'u-ni-dangi na bewaa."

¹⁷I Hi'ona Maea miraau sae hinihini nara 'onaai gere urao nai wainai Gare'i Siip, raru o'ani 'inia Jisas, "O'i boi!" Mia tei na rongoi ha'ateesi 'a ga'i o'ani ro'u, "O'i boi!" Mia tei na raba gono, 'oi boi! 'Onaa 'o rabasiai wai ni tahi, 'oi boi ma'oi haua, 'oi haua dadara'a moi.

18Naani ha'atee ha'abasu agua tanaraaui nei ra rongoai ha'atee rarabea nara awa na'i bukani. 'Ia tei nai a'oi'i taha ra maani'i na'i bukani, 'ia God 'ai ha'a-mama'aia 'onaai ha'a-mama'ai ra awa na'i bukani. 19Ma 'iatei nai rahi'i tara'i ha'atee rarabea ra hadanga'ini'i na'i bukani, 'ia God 'ai rahia ro'u baania i maho goro ra hadanga'ini'i na'i bukani, ma bwa'i awa na'i 'omaa maea, ma bwa'i haua ta hua baaniai hasi'ei ni tahi.

20'Ia Jisas na 'unu'i maho 'ini 'a o'ani, "Ha'amomori! 'Abwa'i orema mawai aho'i mai!"

Naasi Araha Jisas, 'oi aho'i mai raurau.

21'Au ha'arahesi mia Araha Jisas 'ai goro 'ini'amou hako. Amen.

DIKSONARI

Aha ha'ara (*Circumcision*)

Na'i ringeringe adaa'i Jiu, rau matai hauai maho nara 'unua 'iniaia aha ha'ara na'i warunai dangi murinai huta anai gare mwane. Mana mareho nara haua naasi ra aha horoosiai 'uri'urinai maho anai gare mwane. I aha ha'ara 'e ha'ara 'anai ha'ata'inia do 'ia mo'osi 'e ai Jiu me 'iia 'e ta'i 'iniraau noni ana'ia God. (Jenesis 17:4-7, 19)

Bakosi ni Duruduru (*Ark of the covenant*)

Ni Bakosi ni Duruduru ra tagoraa 'iniaia hasi'ei maragu kuhaia 'ari hakoi abena 'iniaia gol. Na'i raronai bakosisi nara nugaa i rua hau papaheta'a nara usua iei ta'i tangahurui ha'atora. Mara nugaa ro'u i 'a'abi ana Eron mana hua i wai na honu 'iniaia mahoingau nara 'unua 'iniaia “mana.” 'Iraau sae ni Israel rau waii bakosisi 'ari suri'i mwani dora narau 'ari suri'i.

Ni bakosisi mana mareho nara awa na'i raroni ra maea di'u, mana mareho 'isi ra'i ha'ara 'ini'i duruduru ana'ia God beiraau sae ana'i. 'Ari tari na'i 'oha narau ha'a-urasia hako'a i Ruma Maea ana God na'i Jerusalem naragu nugaa siri bakosisi na'iei.

Duruduru (*Covenant*)

Na'i Baebol, ni 'ado'ado 'anai durudurusi 'a 'onaai mareho na rua sae ma'ua rua ruruha sae nararu ahu aratara 'inia. 'Onaai heiha'auu, nata ruruha 'a duruduru 'anai haua ta maho mana nata ruruha 'a duruduru ro'u 'anai haua ro'u ta mareho.

Na'i raronai Usu-usu Maea gau re'iai rua kae duruduru na 'ia God na haua. 'Etana, 'a hauai duruduru nara 'unua 'iniaia duruduru bwani (old covenant). Mana ruana, 'a haua i nei nara 'unua 'iniaia duruduru haoru (new covenant). Na'i duruduru bwani, 'ia God 'a hauai duruduru beiraau sae ni Israel. 'A durua do 'iia 'ai 'omesuriraau ma 'ai ha'atahiraa 'onaa 'iraau rai araisuri'i mwani ringe ana'i na ha'arangasi'i tanaa Moses. Ma durua ro'u do 'ai ha'a-mama'airaau 'onaa rai horoosi'i. Ma'ata 'a bwara tanaraau 'anai araisuri'i hako i ringe 'isi, tarana naasi 'a bwara ro'u dorai odo-odo ro'u na'i maana God.

'Oha na 'ia God 'a haua i duruduru haoru, 'a durua do 'ai ruhasiraau sae baani'i ora-ora'a adaa'i 'onaa rai hinihinia Jisas Kraest. 'Inia na'i mae na haua na'i dadaahoro, 'ia Jisas 'a dauai ha'amama'ai na 'igaau ga'i daua 'ini'i ora-ora'a agaa'i. Naasi na nei na hinihinia Kraest 'a odo-odo na'i maana God.

Draegon (*Dragon*)

Ni draegon ra ai'a huunai awa na'i marewana. 'E mwamwaa nara mamaania moi maagu ai'a ta sae mau nai re'ia tanei. Ra 'unua do na mwamwaasi 'a raba 'ome 'onaai haha, ma'ata 'e kae mwamwaa raha di'u. Na'i Buka Ha'ata'i 'i draegon 'a ura 'inia Saetan.

Enjel (*Angel*)

'I mareho nara 'unu enjel 'ini'isi, ra'i sae heheitaroha'i ana'ia God narau awa beia God. Ma'ata ra ai'a huudi sae. 'Iraausi ra'i mareho tahitahi nagau bwa'i matai taraa to'o 'omesi'i moi tari 'oha narai raba ha'ata'i haariraaui tana'o ma'oigui matai re'i'i.

'Ia God 'a ha'a-taariraaui hura'a i enjel na'i marewana 'anai tatau'aro tanaa. Ra 'omesuriraaui sae ana'ia God 'ado 'oha. 'Ia Maekol naasi na'ohadaui enjel. 'E ta'i enjel na ororiu di'u ro'u, naasia Gebriel.

Farisei (*Pharisees*)

'Iraau Farisei ra'i na'otara ororiu na'i madoraa ana Jisas. Rau aidangisi'i mwani ha'atora mana ringe na 'ia God na 'unu'i tanaa Moses marau ha'ausuriraaui Jiu dorai araisuri'i hako. Rau a'oi'i ro'u wou i ringe ana'ia Moses 'ini'i ha'ausuringa'i adaa'i haariraaui marau ha'ausuriraaui noni 'ini'i 'anai ha'isuri'i. Rau matai ha'aba'o di'u, 'inia rau 'adoma'inia do 'iraaui rau goro di'urauu hakoi mwani sae.

Garei Inoni (*Son of Man*)

Na'i Buka Duruduru Bwani, 'ia Rarabea Daniel 'a ha'atee rarabeanga'iniiai Ha'atahi na 'ia God 'ai ha'ataaria dio mai 'anai ha'atahiraui noni baani'i ora-ora'a adaa'i. 'A 'unua mo'osi 'iniiai Gare'i Inoni.

Na'i Buka Duruduru Haoru, 'a rago i 'oha na 'ia Jisas 'a 'unua haaria 'iniiai Gare'i Inoni. 'E kae 'ado'ado na awa na'iei. Ni 'ado'ado 'ana, do 'ia God 'a ha'ataaria mai beiai mena ana. Ni atasi 'a ha'ata'inia do 'ia Jisas naasi God, me 'ia ro'u 'e huunai inoni.

Ha'atahi (*Saviour*)

Ra 'unua Jisas 'iniiai Ha'atahi suria 'a ha'atahigia baaniai ha'amama'ai na 'ia God na ga'i haua tanagia 'ini'i ora-ora'a agaa'i. 'Iraau hako i noni 'a talisada do 'ia God 'a ga'i gaasiraaui siri na'i mae tarau marai awa ha'atau baania. Me na'i 'oha na 'ia Jisas 'a mae na'i dadaahoro, 'a dauai ha'amama'ai na 'iraaui rau ga'i daua, rei'uaa na 'ia ai'a haua ta ta'i ora-ora'a. Naasi 'ia God 'a mwa'emwa'e 'anai 'adoma'i nugasi'i ora-ora'a adaa'i nei nara hinihinia Jisas Kraest ma 'unua do rau odo-odo na'i maana. Na'i mae ana, 'ia Jisas 'a ha'atahiraui ro'u baaniai mena ana Saetan.

Ha'ataari (*Apostle*)

'Ia Jisas 'a 'ome sigihiraui ta'i tangahuru mana waira rua sae baaniraui sae narau suria 'anai ha'i Ha'ataari ana'i. 'Iraausi narai ura 'inia Jisas na'i marewana. 'Ia Jisas 'a ha'a-taariraaui hura'a 'anai maani'i tanaraui noni mareho narau re'i'i, ma 'anai taroha'inia tanaraui i Taroha Goro. 'Iraau narau na'otara tanaraui sae hinihini.

Tara'i sae ro'u 'onaaiasi a Pol, gau 'unua do 'ia ro'u 'e Ha'ataari rei'uaa na 'ia 'a ai'a ta'i 'iniraau ta'i tangahuru mana rua rongoiusuri ana'ia Jisas. 'Iia 'e Ha'ataari ro'u suria 'ia God 'a 'ome sigihia 'anai taroha'inia Taroha Goro ma 'anai na'otaranai heiso.

Heimarungi ana God (*Kingdom of God*)

Tara'i 'oha, "kingdom of God" 'a ta'isada moi beiai hourana ana God ma'uasi heaven. Ma'ata, tara'i 'oha na 'ado'ado 'a gere he'ete'i. Na'i 'oha nara hadanga'inia "kingdom of God" ra hadanga'inia heimarungi na 'ia God 'a haua beiraau noni ana'i na'i raronai tahingadaa'i. 'Ia God 'a marungiraau sae hinihina 'onaai mwaeraha. 'Iia 'a tatahi bwarasiraau, 'a taguma'iniraau, 'a na'otaradaa ma 'unua tanaraau i taha narai haua.

'I 'oha na 'ia Jisas 'a boi na'i marewana, 'i heimarungi ana God 'a ataha mai. Ma'ata 'a ai'a 'onaai 'adoma'inia adaui Jiu. 'Iraau rau 'adoma'inia do 'ia Jisas 'ai ha'a-uriasai hourana ana na'i marewana. Ma'ata 'ia Jisas 'a boi 'anai heimarungi suri'i tahingadaa'i sae narai hinihina.

Naasi na'i 'ohani, na heimarungi ana God 'a awa beiraau sae narau waia Jisas 'onaai mwaeraha na'i tahingadaa'i. Ma na'i 'oha nai aho'i mai, 'ai taraawa'a heimarungi na'i hourana ana na 'iraau sae rai matai 'omesia.

Hi'ona Maea (*Holy Spirit*)

'I Hi'ona Maea 'e God ro'u, 'ona Godi Ama, ma'ua Godi Gare, 'ia Jisas Kraest. Miraau sae 'e ta'i God moi. Na Hi'ona Maea 'a sirihiraau ma rabe beiraau i nei nara hinihina Jisas Kraest ma awa 'anai 'a'uhiraau.

'A ha'a-aidangisiraau sae 'ini'i mareho nara ha'a-momori. 'A ha'arahesi tanaa God taradaaui sae hinihina. 'A na'otaradaa marai aidangisiai taha 'anai haua. 'A ha'a-weteweteraau sae hinihina marai taroha'ini'i ha'atee ana'ia God marai tau'aro tanaa. 'A haa'i bane ni tatau'aro tanaraau 'anai tau'aro 'ini'i 'anai ha'a-wetewetea i heiso.

Kansol (*Council or Sanhedrin*)

Ni Kansol 'e ruruha nara awa iei biu tangahuru mana ta'i saemaua adaui Jiu. 'Iraausi narau to'oraai mena 'anai hiiriraau Jiu suri'i taha narau ha'atari'a'i. Na Na'ohadaaui Piriisi naasi na na'otaradaaui. 'Oha ra waia Jisas 'anai awa na'i maanai Kansol, ra hiiria 'anai mae. Ma'ata 'iraau moi Rom nara to'oraai mena 'anai ha'amaesia sae na'i 'ohasi. Naasi marau ha'ataaria Jisas 'ari tanaa Paelat, 'inia 'ia naasi ai Rom, me 'ia na Primia na'i 'ohasi.

Rarabea (*Prophet*)

'I rarabea 'e sae na taroha'inia hura'a i taroha ma'ua hadahada na 'ia God na ha'ata'ini'i tanaa.

Na'i Buka Duruduru Bwani, 'ia God 'a ha'ataari'i mwani rarabea tanaraui Israel. Tara'i nei 'iniraau naasia Samiuel, Aisaea mea Jeremaea. 'Ia God 'a ha'ata'inia tanaraui taha nai to'o ta 'oha nai boi mau. 'A 'unua ro'u tanaraui maho 'anai 'unu'i tanaraui Israel 'anai ha'a-aidangisiraau 'ini'i ora-ora'a adaa'i.

Ringe ana'ia Moses (*Law of Moses*)

Na'i Baebol, na'i 'oha nara 'unuai Ringe ana'ia Moses, ai'a do naia moi ta'i tangahuru ha'atora. Ra 'adoma'ini'i mwani maho nara awa na'i rima buka na 'ia Moses 'a usu'i. Naasi Jenesis, Eksodas, Levitikas, Nambas mana Diutronomi. 'I buka 'isi ra honu 'ini'i mwani ringeringe mana mwani ha'atora he'ite'i hairiu na 'ia God na nuga'i tanaraau Jiu.

Rongoiusuri (*Disciple*)

'Iraau nei narau suria Jisas marau bahurongo'i ha'atee ana'i marau araisuri'i, ra 'unuraau 'ini'i rongoiusuri ana'i a Jisas.

Rongo 'ini breidi nara ai'a dorari'i 'inia draebam

(*Feast of unleavened bread*)

Ni rongosi ra ha'ato'oa suriai biu dangi na'i moi murinai Rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. Suriai biu dangi, 'iraau Jiu rau ngaa'i moi breidi nara ai'a dorari'i beiai draebam. Naasi herehere adaa' 'anai 'adoma'i aho'isiai 'oha na wauwa adaa'i ra hora hura'a baaniai Ijip. Na'i 'ohasi ra here ha'a-osaosa di'u, naasi tarana nara ai'a to'o madoraa 'inia 'anai dorari'i 'ini'i breidi adaa'i 'inia draebam.

Rongo nara 'unua 'inia Pentikos (*Festival of Pentecost*)

Ni 'ado'ado 'anai Pentikos naasi rima tangahuru. 'Iraau Jiu rau ha'ato'oai Rongo i Pentikos rima tangahuru i dangi murinai taraawa'anai Rongo 'anai 'adoma'i aho'isiai Roho Aharau. Rau ha'ato'oa na'i madoraa 'anai taragoni'i wiit na'i hura i Mei. Ni Hi'ona Maea 'a dio mai ma sirihiraau sae hinihini na'i 'oha nara ha'ato'oai Rongo i Pentikos. Tarana naasi nagaugu 'unua 'inia dangisi 'inia dangi Pentikos.

Rongo ni Roho Aharau (*Passover festival*)

Ni Rongo ni Roho Aharau 'a ororiu di'u tanaraau Jiu. 'I rongosi 'a waiwai ta'i sade mara haua 'ado harisi. Mana rongo naasi 'e rongo na 'iraau Jiu rau 'adoma'i aho'isiai 'oha na 'iraau wauwa adaa'i ra tau'aro 'onaai slev na'i Ijip tari 'oha na 'ia Moses 'a wairau hura'a.

Na'i 'ohasi, 'ia God 'a ha'abasuraau do 'ai ha'ataaria mai enjel ana 'anai ngahui'i gare mwane hutai na'o suri'i 'ado ruma. Ma'ata, 'a 'unua tanaraau Jiu do rai ngahui'i tara'i garei siip marai more'i bwaudi maraaruma adaa'i 'ini'i 'abudi. Rai haua o'asi, neina na'i 'oha nai boi enjel ni heingahu maai 'omesiai 'abu na'i maraaruma, 'ai roho aharau moi baaniai rumasi.

Taraawa'a na'i 'ohasi, suri'i 'ado ruma adaa'i Jiu ra ngahui'i garei siip marau ha'amatota'i 'anai ngaa'i suri'i 'ado 'oha narau ha'ato'oai Rongo ni Roho Aharau.

Ruma Maea ana God (*Temple of God*)

'Iraau Jiu rau to'oraa moi ta'i Ruma Maea. Naasi ruma nara 'unua 'inia Ruma Maea ana God. 'I ruma maeasi 'ia Mwaeraha Solomon na tagoraa ma awa na'i Jerusalem. Naasi 'etanai Ruma Maea nara tagoraa. Na mwani mareho maea nara awa na'i Ruma Saira ana God, ra ru'u'i hako 'ari na'i Ruma Maea anasia God.

Taraawa'a na'i 'ohasi, 'iraau Jiu rau matai haa'i ho'asi adaa'i moi na'i rumasi, 'agu bwa'i do ta dora he'ete'i ro'u. Naasi, na'i 'oha narau ha'ato'o'i dangi ororiu adaa'i ma'ua rongo adaa'i, 'iraau Jiu rau hano 'anai 'ari na'i Jerusalem.

'Oha narau awa moi suri'i 'omaa adaa'i, 'iraau Jiu rau ha'arahesi suri'i ruma nara 'unu'i 'ini'i ruma ni ha'arahesi (synagogue). Rai 'oha'inia Usu-usu Maea marai sukuru hadahada, ma'ata rau bwa'i matai hauai ho'asi na'iei.

Ruma Saira ana God (*Tabernacle or Tent of God*)

Na'i 'oha bwani, na'i 'oha na 'iraau Jiu ra hano hairiu na'i dora mangasara, 'ia God 'a 'unua tanaa Moses 'anai tagoraa ta ruma saira tanaa. Ma 'unu ha'agorohia tanaa i 'ome he'ua nai haua i ruma sairasi. 'A 'unua tanaa do 'ai tagorahia 'inia bwana 'ome goro mana uriuri mwamwaa. Rumasi rai matai rahia dio moi neina rai matai wawaa hairiu moi 'ari suri'i dora narai 'ari suri'i. 'Oha narai 'ariwou ta dora narai 'adoma'inia gere awa na'iei, marau ha'a-urasia ga'u marau mamaronga'inia Bakosi ni Duruduru na'i raronā.

Na'i raronai ahii nara nunuga iei Bakosi naasi, 'e ahii na maea di'u. Na'i ro'u i rumasi na 'iraau noni ra matai waa'i mai taha narau wate'i tanaa God mana Piriisi 'ai ho'asi 'ini'i tanaa God. Naasi taha narau haua moe'a 'ari tari 'oha na 'ia Solomon 'a ha'a-urasiai Ruma Maea ana God (Temple) na'i Jerusalem.

Sadiusi (*Sadducees*)

'Iraau Sadiusi 'e ruruhai sae toto'ora beiraau Jiu. 'Iraau rau hinihinia do 'iraau sae rau ga'i araisuri'i moi ringe ana'ia Moses, ma'ata ra ga'i bwa'i araisuri'i ringe na 'iraau sae moi naragu a'oi'i moi wou na'i muri. Suriai o'asi ana narau matai heita'ia tarau 'inia beiraau Farisei. Tara'i hinihinidaa'i ra gere hehe'ete'i ro'u baaniraau i Farisei. 'Iraau Farisei rau hinihinia do 'iraau sae rai suruta'e aho'i murinae mae narai haa'i. 'Iraau Sadiusi rau ai'a hinihini o'asi.

Taroha Goro (*Gospel*)

Na'i Baebol, 'oha nara 'unuai Taroha Goro, ra ai'a minimuai hai taroho goro ana Matiu mea Mak mea Luk mea Jon. Ni Taroha Goro, naasi taroha na 'ia God na haua tanaraau noni. Ni tarohasi, do 'ia God 'a ha'ataaria mai Garena na'i marewana 'anai ha'atahiraau noni baaniai ha'amama'ai nara ga'i daua 'ini'i ora-ora'a adaa'i.

Usu-usu Maea (*Scripture*)

Na'i Baebol, na'i 'oha nara hadanga'inia Usu-usu Maea, ra minimu'i mwani buka na'i Buka Duruduru Bwani, taraawa'a na'i Jenesis 'ari tari na'i Malakae. Na'i madoraa adaau Ha'ataari, na mwani buka nara awa na'i Buka Duruduru Haoru (New Testament) na'i 'ohanisi, ra ai'a nuga goni'i mau 'onaai ta'i buka. Naasi, na'i 'oha nara hadanga'inia Usu-usu Maea, ra hadanga'inia Buka Duruduru Bwani. Ma'ata na'i 'ohanisi, na'i 'oha nagau hadanga'inia Usu-usu Maea, gau 'adoma'ini'i mwani buka hako na'i raronai Baebol.

Dora 'anai sadoi'i tatara nara maani'i tara'i mareho ororiu

'A'auhia nata nei (*Helping others*)

Matiu 6:1 4; 7:12; 25:31 46; Luk 3:10 11; 6:38; Buka Tatau'aro 11:27 30;
1 Korin 10:24; 2 Korin 8:1 15; 9:1 15; Galesia 6:9 10; Pilipae 4:14 19;
Hibru 10:24; 13:1 3; 13:16; Jems 1:27; 2:15 16; 1 Jon 3:16 18.

'Adoma'i nugasi (*Forgiveness*)

- 'Ia God 'a 'adoma'i nugasi'i 'inogaa'i.
Matiu 26:28; Mak 11:25 26; Buka Tatau'aro 5:31; 10:43; 26:18;
Efesae 1:7; Kolosae 1:13 14; 2:13 14; Hibru 10:17 18; 1 Jon 1:8 2:2.
- 'Adoma'i nugasiai nata nei.
Matiu 6:12 15; 18:21 35; Mak 11:25; Luk 6:37; 17:3 4; 2 Korin 2:5 11;
Efesae 4:31 32; Kolosae 3:13.

Aro (*Heaven*)

Luk 12:32 34; Jon 14:1 3; 2 Korin 5:1 8; Pilipae 1:23; Kolosae 3:1; 1
Pita 1:4 5; Buka Ha'ata'i 4:1 11; 21:1 4; 21:22 22:5; 22:14 15.

Awa manego; Ha'a-anoano'o; Ha'a-auruhi'o (*Humility*)

Matiu 5:3 12; 18:1 5; Luk 14:7 11; 18:9 14; Efesae 4:2; Pilipae 2:3 11;
Kolosae 3:12 13; Jems 4:5 10; 1 Pita 5:5 7.

Araisuria God (*Obedience to God*)

Jon 14:15; 14:21; 14:23 24; 15:10 17; Rom 13:8 10; 1 Pita 1:14 16;
1 Jon 2:3 8; 3:22 24; 2 Jon 5 6.

Baronganai sae hinihini (*Characteristics of a Christian*)

Jon 13:34 35; 14:27; Rom 12:9 13; Galesia 5:22 26; Kolosae 3:12 17;
1 Tesalonaeka 5:16 18.

Bwareomaea (*Baptism*)

Matiu 28:18 20; Jon 3:22; 4:1 2; Buka Tatau'aro 2:37 42; 8:12;
8:36 38; 10:44 48; 16:14 15; 16:31 33; 19:1 7; 22:12 16; Rom 6:1 4;
Galesia 3:26 27; Kolosae 2:12; 1 Pita 3:20 22.

Dora ni ha'amama'ai; Dora ni rongomaata'i; 'Eu na bwa'i kuru (*Hell*)

Matiu 10:28; 13:41 42; 47 50; 25:41; Luk 16:23 26; 2 Tesalonaeka 1:9;
Buka Ha'ata'i 20:10 15; 21:8.

Gare ana'ia God (*Children of God*)

Jon 1:12 13; Rom 8:14 17; Galesia 4:6 7; Hibru 12:5 11; 1 Jon 3:1 3.

God (*God*)

Mak 10:27; 12:29 30; Luk 1:37; 6:35 36; Jon 4:24; Buka Tatau'aro 14:14 17; 17:22 31; Rom 1:18 23; 11:33 36; 1 Korin 8:4 6; 2 Korin 1:3; 1 Timoti 1:17; 6:15 16; Hibiru 4:13; 10:30 31; Jems 1:17; 1 Pita 1:14 17; 1 Jon 1:5; 4:7 12; 4:16; Jud 24 25; Buka Ha'ata'i 4:8 11; 15:3 4.

Gono raha 'ini waini bweu (*Drunkenness*)

Rom 13:13; 1 Korin 5:11; 6:9 11; Galesia 5:19 21; Efesas 5:18; 1 Timoti 3:1 3; Taetas 1:7; 1 Pita 4:3 5.

Gaumani (*Government*)

Matiu 22:15 22; Buka Tatau'aro 5:27 29; Rom 13:1 7; 1 Timoti 2:1 4; Taetas 3:1; 1 Pita 2:13 17.

Ha'a; Toto'ora (*Money, possessions*)

Matiu 6:19 21; 6:24 34; Luk 12:13 21; 12:32 34; Buka Tatau'aro 20:35; 1 Timoti 6:6 10; 6:17 19; Hibiru 13:5 6; Jems 2:1 9; 5:1 6.

Ha'agorohiai sae baaniai daoha (*Healing*)

Matiu 4:23 25; 9:35; 11:2 5; Buka Tatau'aro 3:1 6; 8:4 8; 19:11 16; 28:8 9; 1 Korin 12:9; 12:29 30; 2 Korin 12:7 10; 1 Timoti 5:23; 2 Timoti 4:20; Jems 5:14 15.

Ha'apwa'ara (*Creation*)

Matiu 19:4; Jon 1:3; Buka Tatau'aro 14:15; 17:24 26; 1 Korin 8:6; Kolosae 1:15 16; Hibiru 1:2; 11:3; Buka Ha'ata'i 4:11.

Ha'arahesi (*Prayer*)

- Ha'ausuringali 'ini ha'arahesi.

Matiu 6:5 13; 7:7 11; 18:19 20; Mak 11:24 25; Luk 11:1 13; 18:1 8; 21:36; Jon 14:13 14; 15:7; 16:23 26; Rom 8:26 27; 12:12; Efesas 2:18; 6:18; Pilipae 4:6 7; Kolosae 4:2; 1 Tesalonaeka 5:17; 1 Timoti 2:1 4; 2:8; 4:4 5; Hibiru 4:16; 10:19 22; Jems 1:5 8; 4:2 3; 5:13 18; 1 Pita 4:7; 1 Jon 3:21 22; 5:14 15.

- Heiha'auu 'ini ha'arahesi.

Matiu 11:25 26; 14:23; 19:13 15; Mak 1:35; Luk 5:16; 6:12; 22:32; 22:39 46; Jon 11:41 42; 17:1 26; Buka Tatau'aro 4:24 31; 16:25; 20:36; 21:5; Rom 1:9 10; 10:1 2; 15:30 33; 2 Korin 12:7 10; Efesas 1:15 20; 3:14 21; 6:19 20; Pilipae 1:3 5; 1:9 11; Kolosae 1:9 12; 4:3 4; 1 Tesalonaeka 3:9 13; 2 Tesalonaeka 1:11 12; 3:1 5; Hibiru 5:7; 7:25.

Ha'arahesi araaranunu mana haa'i ha'abu'oahu 'iniaia mena anai adaro (*Idol worship and Sorcery*)

Matiu 4:10; Buka Tatau'aro 13:4 12; 17:22 31; 19:11 20; 1 Korin 5:11; 6:9 11; 8:1 13; 10:1 22; 2 Korin 6:14 18; Galesia 5:19 21; 1 Tesalonaeka 1:9 10; 1 Jon 5:21; Buka Ha'ata'i 21:8; 22:15.

Ha'ariri 'ini ngau; Nuga ngau (*Fasting*)

Matiu 6:16 18; Mak 2:18 20; Buka Tatau'aro 13:1 3; 14:23.

Ha'atee ha'agorohiai nata nei; Tagio tanaai nata nei (*Thankfulness*)

Luk 17:11 19; Jon 6:11; Rom 1:21; Efesas 5:20; Kolosae 2:7; 3:17; 4:2; 1 Tesalonaeka 5:18; 1 Timoti 2:1; 4:4 5.

Hagu nagai haua beiraaui sae hinihini (*Fellowship with believers*)

Matiu 18:19 20; Buka Tatau'aro 2:41 47; Rom 12:4 8; Efesas 1:22 23; 4:11 16; Kolosae 3:15 17; 1 Timoti 4:13; Hibru 10:24 25.

Haigaasi (*Divorce*)

Matiu 5:31 32, 19:3 9; Luk 16:18; Rom 7:2 3; 1 Korin 7:10 16.

Heiso ana Jisas Kraest (*Church of Jesus Christ*)

Matiu 16:13 20; Buka Tatau'aro 2:41 42; Rom 12:4 8; 1 Korin 12:12 30; Efesas 1:22 23; 2:19 22; 4:1 16; Kolosae 1:18; Hibru 10:24 25; 1 Pita 2:4 10; Buka Ha'ata'i 19:5 10.

Heita'ahi (*Love*)

- Heita'ahi ana God tanagia.
Jon 3:16; Rom 5:8; Efesas 2:4 5; 1 Jon 4:9 10.
- Gai ta'ahia God.
Matiu 22:37 38; Mak 12:28 30; Jon 14:21; 1 Pita 1:8; 1 Jon 5:3.
- Gai ta'ahigaau hairiu.
Matiu 5:43 48; 22:39; Jon 13:34 35; 15:12 17; Rom 12:9 10; 13:8 10; 1 Korin 13:1 13; 16:14; Galesia 5:13 14; 1 Tesalonaeka 4:9 10; 1 Pita 4:8; 1 Jon 2:9 11; 3:11 18; 4:7 21.

Herehere 'anai ha'aheho Saetan mana heiohongi

(*Overcoming Satan and temptation*)

Matiu 4:1 11; 6:13; Luk 22:31 32; Jon 17:14 19; Rom 8:31 39; 12:12; 16:19 20; 1 Korin 10:12 13; 16:13; 2 Korin 12:7 10; Efesas 3:20 21; 6:10 18; Pilipae 4:13; 1 Tesalonaeka 3:5 8; 2 Tesalonaeka 3:3; 2 Timoti 1:7 8; Hibru 2:18; 4:14 16; 12:1 2; Jems 4:7; 1 Pita 1:5; 5:8 11; 1 Jon 4:4; 5:3 5; Buka Ha'ata'i 12:7 12.

Hihiri ana God; Dangi ni hihiri (*Judgment of God*)

Matiu 7:21 23; 16:24 27; 25:31 46; Jon 3:18 21; 5:24 29; Buka Tatau'aro 17:30 31; Rom 2:1 11; 14:10 12; 1 Korin 3:10 15; 4:5; 2 Korin 5:9 10; 2 Tesalonaeka 1:5 10; Hibru 9:27 28; 10:26 31; 1 Pita 1:17; 4:3 5; Buka Ha'ata'i 20:11 15.

Hinihini (*Faith, believing*)

- Dauai tahi tarau 'inia hinihini.
Jon 1:12; 3:15 18; 3:36; 6:47; 14:6; 20:31; Buka Tatau'aro 4:12; 16:30 31; Rom 3:20 22; 10:9 10; Galesia 2:16; Efesas 2:8 9.
- Hinihini nagai haua 'onaai sae hinihini.
Mak 11:22 25; Luk 17:5 6; Jon 14:1; Rom 5:1 2; 14:22 23; 1 Korin 13:13; 2 Korin 5:6 7; Galesia 5:6; Hibru 11; Jems 1:2 8; 2:14 26; 1 Pita 1:3 9.

Hi'ona Maea (*Holy Spirit*)

Matiu 28:19; Mak 1:9 11; 3:28 30; Luk 1:35; 3:16; 4:1; 11:13; 12:12; Jon 1:32 34; 3:5 8; 7:37 39; 14:15 17; 14:26; 15:26; 16:7 15; 20:19 23; Buka Tatau'aro 1:4 5; 1:8; 2:1 18; 2:38 39; 4:31; 5:3 5; 8:14 17; 10:44 48; 13:2 4; 15:28; 16:7 10; 19:1 7; Rom 5:5; 7:6; 8:9 16; 8:26 27; 1 Korin 2:4; 2:9 16; 3:16; 6:11; 6:19; 12:1 13; 2 Korin 1:21 22; 5:5; 13:14; Galesia 3:2 5; 4:6; 5:16 18; 5:22 25; Efesas 1:13 14; 1:17; 3:16; 4:3 4; 4:30; 5:18 20;

6:17 18; 1 Tesalonaeka 1:5 6; 5:19; 2 Tesalonaeka 2:13; Taetas 3:5 6; Hibu 2:4; 9:14; 1 Pita 1:2; 1:11; 2 Pita 1:20 21; 1 Jon 2:20; 3:24; 4:13; 5:6 8.

Ho'asi; Watea Haari'o tanaa God (*Sacrifice*)

Matiu 9:13; Mak 12:33; Rom 12:1; Hibu 9:6 10:18.

Jisas Kraest (*Jesus Christ*)

- Jisas Kraest na Garena God.

Matiu 11:27 30; 16:13 17; Luk 1:35; Jon 1:1 18; 5:19 29; 6:35 40; 8:58; 11:25 27; 14:5 11; 17:1 5; 20:26 31; Buka Tatau'aro 3:13 16; 4:10 12; Rom 1:3 4; 1 Korin 3:11; 2 Korin 4:4 6; 5:21; Galesia 4:4 5; Pilipae 2:5 11; Kolosae 1:15 20; 2:9 10; Hibu 1:1 14; 7:26 28; 1 Jon 2:1 2; 5:20; Buka Ha'ata'i 1:12 18; 19:11 16.

- Jisas Kraest 'a huta 'onaai noni.

Jon 1:14; Luk 1:26 38; Matiu 1:18 25; Luk 2:1 20; Matiu 2:1 23; Galesia 4:4 5; Pilipae 2:6 7; Hibu 2:14 18.

- Jisas 'a ha'ausuriraui noni ma ha'agorohiraui baani'i daoha.

Matiu 4:23 25; 7:28 29; 9:35 36; 11:1 6; Luk 4:14 44; Buka Tatau'aro 10:36 38, Jon 20:30 31.

- Jisas 'a haali mwani ha'abu'oahu.

Matiu 8:1 4; 8:5 13; 8:14 15; 8:23 27; 8:28 33; 9:1 7; 9:18 26; 9:27 31; 9:32 33; 12:9 14; 12:22; 14:15 21; 14:22 32; 15:22 28; 15:32 38; 17:14 18; 20:29 34; 21:18 22; Mak 1:21 28; 7:32 37; 8:22 25; Luk 5:4 8; 7:11 15; 13:10 13; 14:1 4; 17:12 14; 22:50 51; Jon 2:1 11; 4:46 54; 5:5 9; 9:1 7; 11:11 44; 21:4 6; Buka Tatau'aro 2:22.

- 'Iraau na'otara rau daua Jisas marau hiiria 'anai ha'amaesia.

Matiu 26:47 68; 27:1 2; 27:11 31; Mak 14:43 65; 15:1 20; Luk 22:47 53; 22:63 71; 23:1 25; Jon 18:1 14; 18:19 24; 18:28 19:16.

- Ra rabua Jisas na'i dadaahoro.

Matiu 27:32 56; Mak 15:21 41; Luk 23:26 49; Jon 19:17 37.

- Ra aoraa Jisas na'i wabwa.

Matiu 27:57 66; Mak 15:42 47; Luk 23:50 56; Jon 19:38 42.

- Jisas 'a tahi aho'i ma ha'ata'i tanaraui noni.

Matiu 28:1 20; Mak 16:1 8; Luk 24:1 49; Jon 20:1 21:14; Buka Tatau'aro 1:3 8; 2:24 32; 3:15; 4:10; 4:33; 10:39 43; 13:29 39; 17:2 3; 17:30 31; Rom 1:4; 4:24 25; 1 Korin 15:3 8; 15:12 21; Buka Ha'ata'i 1:18.

- Jisas 'a ara'ai aro.

Luk 24:50 51; Buka Tatau'aro 1:9 11; 2:32 36; 5:30 31; Rom 8:34; Efesas 1:20 23; Pilipae 2:9 11; Hibu 1:3 11; 2:9; 4:14 16; 7:25 26; 10:12 14; 1 Pita 3:22.

- Jisas 'ai boi aho'i mau.

Matiu 24:29 44; Jon 14:1 3; Buka Tatau'aro 1:10 11; 3:19 21; Pilipae 3:20 21; Kolosae 3:4; 1 Tesalonaeka 1:9 10; 3:13; 4:13 5:11; 2 Tesalonaeka 1:6 10; 2:1 4; 1 Timoti 6:13 15; 2 Timoti 4:8; Hibu 9:28; 2 Pita 3:1 18; 1 Jon 3:1 3; Buka Ha'ata'i 1:7; 22:12 13.

Mae (*Death*)

Jon 6:39 40, 11:17 27, 14:1 4; Rom 8:10 11; 8:38 39; 14:7 9;
1 Korin 15:12 58; 2 Korin 5:1 10; Pilipae 1:20 24; 1 Tesalonaeka 4:13 18;
Hibru 2:14 15; Buka Ha'ata'i 14:13; 21:1 4, 22:1 5.

Na'otara na'i heisoi (*Church leaders*)

- Barongadi na'otara na'i heisoi.
Buka Tatau'aro 6:1 6; Buka Tatau'aro 14:23; 1 Timoti 3:1 13;
Taetas 1:5 9.
- Ha'ausuringali tanaraaui na'otara na'i heisoi.
Matiu 28:18 20; Luk 22:24 27; Buka Tatau'aro 20:17 35;
1 Tesalonaeka 2:1 12; 1 Timoti 4:1 16, 2 Timoti 2:1 26, 3:10 17, 4:1 5;
Taetas 2:7 8; 1 Pita 5:1 4.
- Ha'ahouraui na'otara na'i heisoi.
1 Korin 9:14; Galesia 6:6; 1 Tesalonaeka 5:12 13; 1 Timoti 5:17 22;
Hibru 13:7; 13:17.

Ngau maea (*The Lord's Supper*)

Matiu 26:26 30; Mak 14:22 26; Luk 22:14 20; Jon 6; 1 Korin 10:14 22;
11:17 34.

Nora ta'airaaui sae hinihini (*Persecution*)

Matiu 5:10 12; Mak 13:9 13; Luk 12:4 9; Jon 15:18 21; 16:1 4;
Buka Tatau'aro 5:41; Rom 8:35 37; 12:12 14; 12:17 21; 1 Korin 4:11 13;
2 Korin 4:8 11; 12:10; Pilipae 1:28 29; 2 Tesalonaeka 1:4 8; 3:2 4;
2 Timoti 3:10 13; Hibru 10:32 39; 12:3 4; 1 Pita 3:13 17; 4:12 19;
Buka Ha'ata'i 2:10.

Odo-odo na'i maana God (*Justification*)

Buka Tatau'aro 13:38 39; Rom 3:21 26; 5:1; 5:9 10; 5:18 19;
Galesia 2:16; 3:6 9; Taetas 3:7.

Ora-ora'a; 'Ino; Here ta'aa (*Sin*)

- 'E taha naasi ora-ora'a?
Rom 1:18 32; 8:5 8; Galesia 5:19 21; Efesas 2:1 3; 5:3 5; Kolosae 3:5 10;
Jems 4:17; 1 Pita 4:3; 1 Jon 3:4 5.
- Mwani sae hako ra ora-ora'a.
Jon 8:7 9; Rom 3:9 20; 3:23; 5:12; Galesia 3:22; 1 Jon 1:8 10.
- 'A ororiu do'ia God 'ai ha'atahiraui noni baaniai ha'amama'ai nai boi ta 'oha.
Matiu 10:28; 13:41 42; Jon 3:18 20; 3:36; Buka Tatau'aro 17:30 31;
Rom 1:18 19; 6:23; Galesia 6:7 8; Kolosae 3:5 6; 2 Tesalonaeka 1:7 9;
Hibru 9:27; 10:26 31; 1 Pita 1:17; 4:3 5; Jud 7; Buka Ha'ata'i 20:11 15.

Rihosi baaniai ora-ora'a (*Repentance*)

Matiu 4:17; Mak 6:12; Luk 13:1 5; 15:1 31; 24:45 47;
Buka Tatau'aro 2:37 40; 3:19 20; 17:29 31; 20:21; 26:19 20;
2 Korin 7:8 11; 2 Pita 3:9; Buka Ha'ata'i 9:20 21.

Rongomaata'i (*Suffering*)

Rom 8:18 25; 8:28; 2 Korin 1:4; 4:16 18; Jems 1:2 4; 1 Pita 1:6 9;
2:19 21; 5:8 10.

Ruhasigaau ma'ua ha'atahigaau baaniai ora-ora'a; Dauai tahi tarau
(*Salvation*)

Jon 3:16 17; Buka Tatau'aro 2:37 39; 4:11 12; Rom 5:1 11; 10:9 13;
Efesas 2:1 10; 1 Timoti 1:15 16; 2:3 7; 1 Pita 1:3 5.

Saetan (*Satan*)

Matiu 13:19; 25:41; Luk 4:1 13; 22:3 4; Jon 8:42 44; 2 Korin 2:10 11;
4:4; 11:13 15; Efesas 2:2; 1 Tesalonaeka 2:18; 2 Tesalonaeka 2:9 12; 1
Pita 5:8 9; 1 Jon 3:8 10; Buka Ha'ata'i 12:7 12; 20:1 3; 20:10.

Tahinganai rua sae ha'iwai bei'i gare adaru'i (*Family life*)

- Rua ha'iwai.

Matiu 19:4 6; 1 Korin 7:1 16; Efesas 5:21 33; Kolosae 3:18 19;
Taetas 2:3 5; Hibrui 13:4; 1 Pita 3:1 7.

- Mwani gare.

Matiu 15:3 6; Luk 2:51; Efesas 6:1 3; Kolosae 3:20; 1 Timoti 5:4; 5:8;
Hibrui 12:7 11.

- Ama mana ina.

Efesas 6:4; Kolosae 3:21; 1 Timoti 3:4 5.

- 'Iraui nao.

Buka Tatau'aro 6:1; Rom 7:2 3; 1 Korin 7:39 40; 1 Timoti 5:3 16; Jems 1:27.

Tahi tarau (*Eternal life*)

Matiu 19:16 30; Luk 10:25 28; Jon 3:1 16; 5:19 29; 10:10; 11:25 26; 14:6;
17:2 3; 20:31; Rom 5:21; 6:5 14; 8:10 17; 2 Korin 5:17; Galesia 2:20;
Efesas 2:1 6; Kolosae 2:13; 3:1 4; 2 Timoti 1:10; Taetas 3:4 7; 1 Pita 1:23;
1 Jon 5:11 13.

Taritari'a baaniai urao amua ma'ua mwane amua (*Adultery*)

Matiu 5:27 30; Jon 8:2 11; Rom 13:8 10; 6:9 20; Galesia 5:19; Hibrui 13:4.

Taroha Goro (*Good news*)

Buka Tatau'aro 20:24; Rom 1:2 4; 16 17; 1 Korin 1:17 25;
15:1 7; Galesia 1:6 12; Efesas 1:13; Pilipae 1:27; Kolosae 1:5 6;
1 Tesalonaeka 1:5; 2 Tesalonaeka 2:14; 2 Timoti 1:8 11; 2:8 10.

Usu-usu Maea (*Scriptures*)

Matiu 4:1 4; 5:17 20; 22:29; Jon 8:31 32; 20:31; Buka Tatau'aro 20:32;
Rom 15:4; 16:26; Kolosae 3:16; 1 Tesalonaeka 2:13; 1 Timoti 4:13;
2 Timoti 3:14 17; Hibrui 4:12; 1 Pita 1:22 25; 2 Pita 1:19 21; 2 Jon 9 10;
Buka Ha'ata'i 1:3.

Waiiai nata sae na'i kooti (*Lawsuits, court cases*)

Matiu 5:25 26; 5:38 42; 18:15 17; Rom 12:14 21; 1 Korin 6:1 8.

Wadiwadi baaniai ora-ora'a 'iniaai mae na haua Kraest

(*Cleansing from sin by Christ's death*)

Matiu 26:26 29; Rom 3:25; 5:9 10; Efesas 1:7; Hibrui 9:11 14;
1 Jon 1:6 7; Buka Ha'ata'i 7:14 17.

Wawaasua'a (*Fornication*)

1 Korin 5:9-11; Galesia 5:19; Efesas 5:3; Kolosae 3:5-6;
1 Tesalonaeka 4:1-8; Hibrui 13:4; Jud 7.

